

KVĚTY

KNIHA XV.

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK VII.

SEŠIT ČERVENCOVÝ.

„Květy“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze, Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1885.

PAPÍR Z TOVÁRNÍHO SKLADU ALOISE WIESNERA V PRAZE.

Po bitvě.

Líčení od **Fr. Procházky.**

Již po třetí klonilo se k západu slunce od té doby, co za hřebenem nevysoké, z pola lysé hory děla umlkla. Bělavé mraky dýmu, jež plazily se tehda po zemi až na kraj obzoru, vytáhly se již dávno do výše a rozplynuly se beze stopy po jasném modru oblohy, jako mizívá pozdní sníh s modrého temene hor. Válečný ryk tisíců, bouře kopyt a hřmění baterií, vše, co veliký onen děj za obzorem činilo podobným zápasu titanů, ztichlo, zmizelo jako sluchový přelud.

Příroda přešla opět ve svůj odvěký klid, jakoby celá ta krvavá bouře neznamenala pro ni více než bojovné setkání dvou sousedních mravenčích rojů.

Zdálo se, že to byl sen, krátký těžký sen, a že úsměv šťastného probuzení rozložil se krajem. Na temnomodré, hluboké obloze květnové pluje zvolna k východu několik bíle zářivých oblaků, měnících nepozorovaně své mohutné uhlazené vlny. Žhoucí slunce, otočené širokým světlým kruhem, na okrajích v modru se utápějícím, zakotvilo nehybně paprsky své na dno podlouhlého zeleného údolí a tiskne na tato rozkošná ústa dlouhý polibek na rozloučenou.

Na lehce zčeřené hladině rybníka, blýskající z hustého věnce rákosí, třese se obraz slunce na vlnkách, a odražené oslepující paprsky tančí v kruhu, vnikajíce jako světlé dýky do temnícího se klínu rákosového. Časem osvětlí na okamžik dlouhou úzkou prouhu vody, klidnou jako zrcadlo, neb malou černou vodní slípku, zabranou do lovu broučků, jež náhlým světlem ustrašena, pozvedá hlavu a dále do stínů zajíždí. Vysoký rákos šumí převislými listy a združený s ním orobinec potřásá lehce hnědými paličkami jako staroch mládeži do taktu. Korunami olšin a bukového lesa za nimi, ještě do plného světla ponořených, nese se dlouhý, jako přidušený, třesavý vzdech. Zelený pás lučiny uprostřed údolí skví se svátečním rouchem květů, z nichž jako drahokamy září rudé kukačky a světle nachová zdoba kohoutku. Zlatý klikatý proud blaťouchu ohlašuje zrádným křikem ukrytý pod ním tok vody.

Řada topolů měří dlouhými stíny šířku údolí a střídání těchto stínů se světlem slunečním dodává šťavnatému luhu a světlezelené jaři vedle ráz měnivého hedvábu. Mohutná planá hruše stojí v plném květu a pouští bílé povadlé lístky dolů do žita. Ve větvích jejích to bzučí a šumí.

Úsměv hledí na nás z něžného prostého kalíšku sedmikrásy, z blankytné chrpy a plamenného květu vlčího máku, jenž z osení blýská až k ševelícímu listí olšin a buků, a přece se úsměvem tím srdce nezahřeje. Jakýs tah nejistoty a plaché obavy usadil se v něm jako červík v květu. Nezvyklé ticho objímá těžkou dumou všechny ty krásy a zrak i sluch marně pátrají po obvyklém veselém ruchu a životě tvorstva. I větřík zdá se šuměti nějak stísněně, jakoby se byl přesytil posloucháním jednotvárného hlasu svého a toužil po jiných zvucích, které žvatlavě jindy roznášívá. Z jalovcových keřů na úbočí hory vytáhlo hejno divokých holubů. Chvíli se nesli při zemi nad samými keři a sraženě, jakoby zvíře jakés s kopce běželo, načež zahnuli výše nad rybník a náhle v prudkém obratu a rozptýleni zapadli klikatým letem do lesa.

Mladý zajíc, jenž při prudkém šplouchavém bití četných křídel přitiskl se až k samé zemi ve brázdě, pozdvihl se teprve dlouho po tom, když stín hejna přehnal se přes jasnou hladinu rybníka a zanikl v lesním šeru. Chvíli tak setrval, naslouchaje bez pohnutí, a když všude zavládlo předešlé ticho, doskákal opatrně do prostřed nízkého zeleného ovsa, kdež mohl podle zděděné taktiky opříti postavení své o skalku porostlou hustým kvetoucím hložím a ostružinou. Na lesním močále, tam kde rybník zabíhá úzkou stružkou, obrostlou sítím a ostřicí, objevila se náhle

a tiše laň jako lesní duch. Protáhla lepou hladkou šiji, nakročila zdráhavě a jen na polo ke struze a nožku zdviženou podržela chvíli nad zemí. Ostrá malá ouška pohrála nepokojně, a plachý měkký pohled upřel se nedůvěřivě do rákosí. Tam cosi zašplechlo a laň bleskem zmizela v houštině jako ryba, jež se na okamžik z vody vymrští.

Nad vysoké žito, jímž napříč, souběžně s údolím, táhla se stopa zkázy, jakoby ledný mrak tou drahou spousty své byl vysul, vynesl se vzhůru skřivánek. Plný blahý proud slunečního světla opojil malého tvora, takže smělou perutí rozmáchl se vzhůru a propukl v jásot, ale náhle zmlknul jako ustrašen zvukem vlastní písně a klesal podoben hrudě do čeřící se pod ním hladiny klasů.

Cvrlikající pěnkavy na hruši a vrabci v olšinách utichají ob čas náhle z největší vřavy, a následují trapné doby ticha, v nichž sotva ozve se slabé tázavé zatípání. I stromu, na němž bytují, drží se úzkostlivě, jakoby s nebezpečím bylo na jiný přeletěti.

Jen cvrček na pastvině řeže úmorné ticho svým pronikavým hlasem, jenž dlouho ještě mámí sluch, když zpěvák již dávno umlkl.

Odkud ta zmlklost a ten děs u obyvatelů lesa a nivy? Jest možno, že by je skličovala vzpomínka na nedávnou lidskou bouři? Bojí se, že opět vynoří se z lesa zástupy proti sobě, rozvinou se v dlouhé bleskem a hromem soptící šiky a nejeden chroptící trup lidský svalí se do zelené trávy? Či děsí je ono zatlučené dělo na kraji v rákosí se zlámenou lafetou, jež jako dravec s přeraženým křídlem dovleklo se až sem do houštiny, aby zde dokonalo? Marné obavy! Hle bláto s travou nabralo se do zmlklého jícnu a svadlý žluťák visí ven a kývá se větrem. Zlomený rákos obtočil vlhkým ramenem kovovou šíji a protáhl se loukotěmi kola.

Ti mužové, co dřímají kolem, nezvednou se více, aby obnovili krutý zápas, jenž ustlal jim tu na vlhkém lůžku.

Ah ne, jiná jest příčina ticha.

Patřte tam nad obzor! Vidíte ty mraky vran a sokolů? Nakloňte ucho pozorněji k šepotu větrů: neslyšíte to sténavé vytí vlků?

Hostina dána, hosté se sešli, ale každé chvíle bije ještě chvatná peruť některého opozdilce, nebo sobeckého kořistníka, jenž na svou pěsť namáhá se nalézti zapomenutou oběť někde v rokline, v houšti, nebo u vysokém obilí, kde nemusí se báti vyrušení v hodech.

Nastala práce hrobařů všeho druhu. Smrt ukryla se pod svěží zelení jara. Na lysou lebku položila čerstvý zelený věnec a dosnívá svůj krutý sen.

Vavřínový věnec! Cítíte jeho vůni? Páchne hrobem. Za každým listem toho věnce, jejž odvinete, zvedá se ještě kouř teplé krve a v ironii kleté šeptá opojený list o slávě, o triumfech. —

Odtud ono ticho. Dravec, jenž nazývá se pánem přírody, již dohovořil; nyní mají slovo ti ostatní a v jich blízkosti tají se v srdci veselost a na rtu zmlká svobodná píseň.

Údolím zazněl klapot kopyt. Ustál. Z mladého olšoví dole u potoka vystoupil kůň. Jest bez sedla a uzda visí dolů přetržena. Nohy i celé tělo se třesou, oko koulí se divoce a boky i hruď zdvihají se v rychlém horoucím dechu. Na hladké plavé srsti lpí chomáče bílé

pěny; na hrudi mísí se pěna s krví. Sehnul se ku potoku a pije dychtivě. Náhle vyhodil hlavu do výše. Stříhá ušima a šíří nozdry. Naslouchá. Voda s pěnou kanou mu zvolna od ztuhlého pysku jako démanty a tvoří kola na tiché hladině. Temný dupot ozval se zřetelně za ním. Střelou pohřížil se kůň do lesa a za ním po krvavé stopě smečka ječících vlků. Opět ticho. Jen z uschlé koruny staré vrby, jež nad vodu nachýlena stojí nedaleko děla, zvedl se párek havranů v uplašeném skřeku, jakoby se bál, že mu šeří sokové odejmou kořisť, na niž čeká již druhý den. Až posud jen občas obletne váhavou perutí rozestřené vojíny, aby ukázal právo své k nim a zvěděl, je-li již čas. Onen mladý vojín, opřený o zlomené kolo, nezemřel ještě a to jim překáží.

Rusá hlava jeho jest obrácena bledým obličejem ke slunci, nad horu skloněnému, a křídové rty s prvním chmýřím věku mužného zachvějí se občas v šepotu. Má zlomené nohy jako jeho dělo a oba skončí spolu jako věrní druzi. Rusý, dlouhý vlas poletá mu v rostoucím větříku a lepí se zpředu na zpocené čelo. Vytřeštěné oči upírají se do dálky k modravým horám a mlha skrádá se na ně zvolna s tíhou, jako onde na modrá úbočí. Havrani přeletují s větve na větev a hovoří spolu drsným hlasem. Mají naději, že se již brzy dočkají.

Na obzoru vynesou se chvílemi celé mraky dravců a zmítají se ve vírech za temného křiku. Patrně je kdosi plaší. Kdo as?

Po vojskách není tu ani památky a dvě vesničky, jež před bitvou tu ještě stávaly jako zbytek bývalé lidnatosti, kouří se již jen nepatrně, jako když se z rána nad řekou řídká pára zvedá. Obyvatelstvo unikší smrti skrývá se v lesích a horách jako skřivan v žitě. Co mu po mrtvolách žhářů a vrahů?

Slunce sklání se již skorem nad vrcholy temných sosen na hřebenu horském a bukový les vrhl dlouhý modravý stín až do kvetoucího luhu a ušlapaného žita. Listí ozářených topolů zachvěje se občas jako rostoucím chladem nebo úděsem a z hustých větví jejich ozve se ve sboru krákot vran. Rybník ponořil se i s rákosem do stínu a tichá hladina podobá se zrcadlu, jež leskne se svou zvláštní matnou hloubkou. Němý klid jarního večera uléhá s chladem a těžkou vůní květů v opuštěné údolí. Křídové pruhy světla prodírají se ještě korunami buků, jichž listí chvěje se v nachové obrubě, ale žádný paprsek nezabloudí již dolů ku svraštělému žlutému opadu, kdež stíny zhouštly v jedinou temnou clonu. Vysoko na temněmodrém čistém nebi visí nehybně orel s rozpjatými perutěmi, jakoby přituhl k blankytnému pozadí a v ozlaceném okraji mohutných křídel rozeznáš každé jednotlivé péro. Za ním pluje druhý rovněž velebně a tiše bez machu křídlem, jako se nese napjatá plachta nad sinou mořskou hlubinou.

Ze žita ozval se křik koroptví. Zprvu zněl bázlivě a slabě, pak hlučněji a z více stran. Jedna vyběhla na suchopár do husté mateří doušky a vytřášši z ní oblak vůně, přitiskla se k zemi. Doleji ku potoku zavlnil se žluťák a vysokou kopratinou přiběhly dvě jiné. Opět zaznělo volání a nové družky dorazily na shromaždiště, kdež se k nerozeznání přitulily ku hromádce krtka. Zvolna pohnulo se nyní celé

hejno ku předu, až se tráva zavlnila jako proudem větru. Když dorazily na blízko k topolům, zazněl pojednou ve výši krákot a celý tlum vran vrhl se k nim na palouk. Koroptve byly právě na pokraji jasně zeleného nízkého ovsa. Při náhlém přepadení nezvedly se k letu, ale srazily se v jediné temné klubko. Vrány snesly se těsně za nimi na zem a dorážejí na ně. Hle, několik koroptví, nepochybně samci, vrhá se odhodlaně proti nim. Černí zákeřníci zavřeskli a odletují několik sáhů v zad zaraženi touto udatností. Koroptve srazily se znovu v pevný šik a hnuly se dále po nízkém zeleném koberci, podobny malému stínu mračna, jež se planinou přehání. Znovu doletly k nim vrány a obnovují útok. Znovu odráží je několik statečníků a ústup pokračuje dále v pořádku vzorném přes úhor k olšinám. V čele jedna, za ní sražený klín chvátá širokým rozhorem, a metlice, bodlák i stoklasa lehají pod nimi těžkou vlnou. Několikrát již se zastavily a odbyly dotěrné vrahy. Již se blíží olšině, již je slyšeti hrčení potůčku a cítiti vůni kvetoucího keře planých růží na kraji lesíka. Za chvíli jsou již v bezpečí. Hle, vrány to pozorují — přenesly se přes ně a zastoupily jim cestu. Opět vrhá se proti nim několik koroptví.

V tom střelil dolů smělý luňák a rozhodl bitku. Perutě jeho udeřily, jako kámen na vodu, na sražená těla ubohých. Vše se rozstříklo uděšeno i koroptve i vrány a za okamžik zvedl se i dravec do výše s živou kořistí ve spárech.

Opět ticho. Loudavý větřík šepotá v listí a na topol sletují se zase zklamané vrány.

Napříč údolím běží pes Tělo jeho jest hubené, srsť řídká, prašivá, pohled smutný a bázlivý. Tlamu má od krve a jednu nohu v kloubu přebitou, přitahuje k tělu. Náhle se zastavil. Ulekl se. Přikrčil tělo k zemi a stáhl ohon jako v očekávání rány. Pak zdvihl hlavu, s uděšeným okem a vyl proti bledému pruhu světla, jež se provinulo okrajem lesa a zašlehlo jako poslední pozdrav zapadajícího slunce do údolí. Z daleka až kdesi za horou ozvala se mu temná odpověď vlka.

Ještě jednou zavyl pes a kulhaje, mizí ve stínech olšiny. Snad to byl jeden z obyvatelů oněch dohořívajících dědin, jenž ztratil domov i pány. Nahlédněme za ním.

Za neprozračnou stěnou olšoví rozvírá se nevelká kotlina, zakrytá ze všad stromovím. Ku příkré stráni přiléhá bílá chaloupka s chlévem a kůlnami jako ukryté hnízdo skřivánčí, opřené o hrudu uprostřed vysokého jetele. Obílená zeď s okénkem usmívá se ze stínu mohutné lípy, pod níž nachýlená lávka jest potroušena listím a květem. Skrze hůlkový plot zahrádky, ověšený zeleným proudem chmele, pronikají pestré nádherné barvy kvetoucího máku, jako když z otevřených náhle dveří kostela proudí se sváteční řada vesnických panen. Ovocný sad táhne se zelenou oponou v zadu po stráni a z něho vyniká ostře několik topolových špalků — včelích úlů. Celá stráň tone ještě v onom vlažném liliovém světle, jakým se loučívá slunce za krásné pohody, kdežto chaloupka s kůlnami a zahrádkou zapadla již do chladného večerního stínu, jenž bral na sebe týž temnomodrý nádech, jakým se obestíralo nebeské klenutí. Opozdilá včelka zabzučela ještě nad nízkým plotem a letěla rovně jako šipka nahoru k úlům. Ve vlhnoucí trávě

zvonil hlas cvrčků a v rozlehlé koruně lípy i v zadu na sadě ukládali se pěvci k spánku v onom polohlasném ševelení, jímž se loučívají se zapadajícím sluncem.

Sladké ticho jarního večera veplulo s prodlouženými stíny do této kotlinky a slabé hlasy, které se tu ještě ozývaly, podobaly se již jen tlukotu srdce, s jakým se v blízkosti nebezpečí křepelka k hnízdu tiskne.

Jaký udál se tu zázrak, že tak blízko hroznému dějišti zůstala tato šťastná píď země nedotknuta?

Dvéře chaloupky jsou uzavřeny a nepovolí tlaku. Není divu, že se tam bojí možných hostů. Nahledneme oknem. Uprostřed síně válí se přílbice valdštýnského mušketýra — zlé to znamení! Noha se třese sledujíc takové stopy.

Dvéře ku předsíni pohybují se skřípajíce — večerní větřík vchází oknem a otvírá je. Proud dlouhých temných vlasů vine se přes práh a vlní se v průvanu, jenž nese do vnitř vlhkou vůni z luhu a ze zahrádky. Povadlý lístek, padající vířivým pohybem s lípy, zaletěl oknem do vnitř a podoben motýlu, dopadl v třepotu do těch rozpuštěných vlasů. V předsíni leží mladá žena s rozhaleným ňadrem a rozervaným šatem. Ruce její zaťaty jsou v pěstě, bílá řada zubů vyhledá z pod zsinalého rtu a vytřeštěné ztrhané oči svítí z temných řas, jakoby stropem proniknouti chtěly v nebe a otřásti jím zoufalou prosbou. Jí u nohou leží vojín rozestřený tváří v zem. Ruce jeho jsou rozhozeny krátkým smrtelným zápasem a hlava zohavena hroznou ranou. U dveří vnějších leží jakési temné těleso, jež nedopouští jich otevření. Nikdo by nevěřil, že dva lidé tak se mohou údy svými splésti v hromadu, jako tito dva mužové, kteří zemřeli sobě v náručí, tvář na zkrvácené tváři a v očích vyhaslých a v sebe upřených ještě po smrti ztuhlý výraz nekonečného záští. Vojenský šat spodního i selská halena muže na vrchu ležícího jsou k nepoznání rozedrány a krví prosákly. O délce a krutosti zápasu svědčí rozlámaný a zpřevrhaný nábytek, rozbité okno, stříštěné obrazy na zemi a krvavé stopy rukou a prstů po stěnách. Jen klec se zajatým v ní špačkem zůstala viseti na stěně a tento svědek strašného boje choulí se v koutku svého vězení, zmíraje nepochybně hladem a žízní.

I bible válí se v kaluži krve a vytrhané listy z ní obrací nyní večerní větřík sem a tam jako zpěvák v úporném tichu za rakví, když hledá vhodnou píseň.

Na čistém umeteném dvorku není ničím hnuto. S napjatého provazu houpá se lehce bílé prádlo, dávno již suché, a nad temnou studnou visí okov čisté navážené vody. Strakatý bulík přechází tiše po dvoře a hledá něco k snědku. Ve chlévě škube řetězem nějaké hladové dobytče, a pootevřenými dveřmi nese se temný, žalostný řev. Drůbež usedla na tyče pod kůlnou a chystá se k spánku. Hejno bílých husí stulilo se k sobě podobno rozestřené plachetce a chvílemi zaštěbetají ještě jako ze sna. Z holubníku na štítě ozvalo se slabé zavrkání.

Na kupě slámy blíže chléva vrtí sebou pes již známý. Líže si rány na boku a noze a kdykoli více se nahne, je slyšeti slabý, žalostný sten a viděti dětskou vyhublou ručku, jež ho kol šije objímá. Vedle něho polo zahrabán ve slámě leží hošík as čtyrletý s bílými vlásky

a průsvitně hubenou lící. Bledě modré oko, poněkud zapadlé za olověnými víčky, hledí před sebe s výrazem ztrnulého zděšení a těká bázlivě s předmětu na předmět jako pták poprvé do klece zavřený. Tahy obličeje jeho jsou staženy ku pláči, ale z hrdla ozývá se jen krátký horký sípavý dech. Prsty pravé ručky má v ústech a ssaje na nich se zuřivostí hladu. Pohne-li pes sebou a prsty se objeví, jsou bílé jako bez krve a samá rána od ostrých zoubků.

I ti dva byli nepochybně přítomni katastrofě, z níž pes odnesl si rány, dítě pak tento zkamenělý výraz smrtelného strachu.

Stíny ve dvorku chvatem houstnou a stoupají výše jako přívalem po stráni za prchajícím světlem slunečním. Obrysy předmětů ztrácejí svou určitost a rozplývají se. Jen obílené stěny svítí se ještě ze tmy a bílé prádlo na provaze a stébla trávy s vykýře se houpající. Na západě zanikl bledý polokruh i žlutočervená záře po něm vytrysknuvši s nachově fialovou obrubou. Večernice zaleskla se v jeho stopě a modrou hlubokou oblohou prokmitly druhé hvězdy. Chlad s rosou padal shora a větřík šuměl uspávavě v koruně lípy a v sadě po stráni. Mléčná dráha rozlila oblohou své mlhavě světelné proudy a lákala hvězdy na bílou cestu. Drobounkým řídkým deštěm zdálo se kanouti světlo hvězd na temnou zemi. Ticho vážné jako noc a hluboké jako obloha její rozhostilo se nahoře i dole. — Dech a tlukot srdce vedou v něm slovo.

Tichá noc, velebná noc! Hlubokým snem dřímají přemnozí v jejím klínu a mnohé oko zavře se ještě. Stříbrná loď měsíce vyplula v záři nad obzor a měří zvolna svou dráhu. Obrysy střech a stráně vystouply určitěji v řídkém bledém svitu a matný stín táhl se po obílených stěnách. Zvolna a nesměle sklouzlo sivé světlo s omšených střech na umetený dvorek. Tma se stejnou zdráhavostí táhla se v úkryty, jakoby znala slabost nepřítelovu a zde zasadila pevnou nohu. Zvědavě nahledl paprsek oknem do síně a pohrál si v rozbitém skle okna, jež vánkem se přivíralo a otvíralo. Jako zvyklý podobným zjevům prohlížel si klidně lesklou přílbu na podlaze a temné kalužiny. Dlouhý rozpuštěný vlas na prahu měnil se v něm sametovým leskem. Přílba se lehce zahýbala a zase ustálila. Dvě koťata spala v jejím měkkém vnitřku. Na dvoře shledla se luna koketně v okovu vody a prohledla si skupení na slámě. Viděla vytřeštěné oči nemocného děcka, u něhož s jedné strany ležel pes a s druhé bulík, tulíce se k osiřelému pánu. Stín netopýra přehnal se několikráte po dvorku, ozářeném křídovým chladným světlem, a utonul v hustých stínech kůlny. Rezavá korouhvička zaskřípala na štítě a v síni otvíral větřík dveře a zase zavíral se zvuky podobnými hlubokému hvízdání sýčka. Na stráni hlaholil úsečný zpěv cvrčků, měře jako jednotvárné kyvadlo nočních hodin prchající čas.

Tichá noc, velebná noc! Mníš slyšeti v ní dech spícího lidstva a viděti vznášející se stíny zesnulých. — Z údolí na ušlapané nivě ozval se dusot. — Zaniká, jakoby přešel na měkkou půdu palouku. Opět zazněl jasně a zase zanikl — ještě ho ucho hledá v šepotu větru.

Táhlý třesavý zvuk zvedl se do výše a náhle skončil jako vodou pohlcen. Ozvěna slabě doznívá na lese a ticho ještě hlubší nastalo v kraji. Co to bylo? Hlas člověka či zvířete anebo přelud hluboké noci?

Zářící hvězda projela temněmodrým klenutím oblohy a zhasla. Jakýs mladý svět zabloudil v nekonečných prostorách — či to jiskra odskočila od světového kola?

Dítě se zachvělo na slámě a zdvihlo s úpěním ruce před sebe. I pes se probudil a zdvihl hlavu. Po bílé stěně táhl se prozračný stín neurčité podoby. Stín ten se chvěl a rozdělil ve dvě postavy, podobné lidským. Dlouho tak stály, načež náhle vzrostly, jakoby se blížily.

Pes se přikrčil a zavyl slabě, pojat hrůzou. Zdálo se, že oba stíny sklánějí se nad dítětem, a když přelud zmizel, zůstal již přece těžký stín na těch ustrašených očích. Světlo měsíce odrazilo se od nich jako od skelných střípků. Tajemnou hrůzou proniknut, zvedl se pes a vyběhnuv před vrátka, vyl dlouho žalostně do hluboké noci. —

Ó dobo hrozná, ty skvrno času, již věčnost nesmyje! Která pěsť naše se nezatne, které oko nezaslzí při vzpomínce na tebe? Nevěstkou hýřila jsi v naší cti a katem v naší krvi. Tys zlomila náš světlý štít svou bídnou patou a přivedla nás na kraj hluboké noci, z níž není procitnutí — tisíckrát prokletá —

Ó svobodo, ó ideje, vy věčná světla na lidské dráze, proč musí vždy člověk ku zvěři klesnouti, než smí vás strhnouti s nebe?

Měsíční záře počala hasnouti. V kotlince i v dlouhém údolí rozložil se při samé zemi hustý příkrov mlhy. Poslední paprsky měsíce odrážely se od ní jako od sněžné plochy a křoví i stromy vypínaly se nad ni do průzračného, vlhce chladného vzduchu, jakoby stály v jezeře a stín jejich jemný a rozplývavý třásl se na hladině.

Když měsíc zašel, zůstala po něm přece světlá stopa. Vybledlým hvězdám ohlašovalo se od východu svitání. Kohout, sedící na bidle pod kůlnou, zatřepal ztuhlými křídly a zazpíval.

Den se probouzel ze sna s veselou tváří dítěte, jež uspáno sliby. Zpěv ptactva, vzbuzeného prvním nepokojným dechem od východu, vítal hlučně první paprsky slunce, jež zvolna a velebně vycházelo nad horou v celé své nedostižné věčné kráse, a příroda zahořela v červáncích blaha. Volně a rovně zvedaly se do klidného vzduchu řídké páry z údolí a mlhy z hustých lesů, ukládajíce se v šedém lemu mezi obzorem a čistou oblohou. Bíle a růžově kvetoucí jabloně a šípky mísily v opojném proudu vůni svou s onou zroseného luhu a lip — ani mrhavá ruka ranního větříku neztenčila toto jich bohatství. Roje včel leskly se před úly v záhřevu slunečním a rozletovaly se po sadě i palouku. Lašťovky křižovaly v bleskurychlých obratech nad klidným dvorcem a nořily se časem do závratné hloubky nahoře. Po nich odvážili se i holubi, obezřevše napřed s vrchole lípy krajinu a v bujném veselí převraceli se občas v jasném vzduchu v kozelcích, jako činívají ve vodě kachny za parného dne se koupající.

Několik králíků přehopkovalo dvorkem na trávník před chaloupkou a za nimi vyšel i hladový bulík. Husy za hlasného štěbotu hospodařily v zahrádce a koťata hrála si s přílbou, otáčejíce ji za řemen.

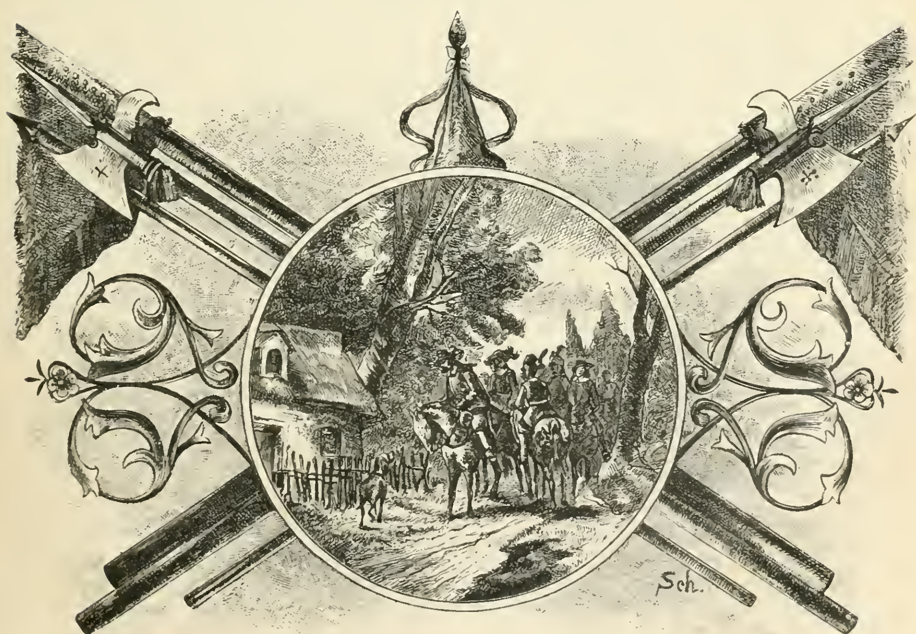
Ze sadu ozýval se smělý vyzývavý hlas pěnkav, bzučení včel, každou květinu dychtivě prohledávajících a kdákání slepic, jež honily se v trávě za koníky. Čermáček nesl přes střechu slepičí péro do hnízda a pod kůlnou přeháněle se hejno vrabců, slavících líbánky.

Nikdo mimo psa, jenž ležel u mrtvoly dítěte, a mimo mroucí dobytče ve stáji nezdál se pohřešovati člověka. I nad údolím i nad obzorem zavládl již spokojený bezstarostný klid života ničím nerušeného. Ušlapané žito zvedalo opět klásky vzhůru a na některém jevilo se již bílé chmýří květu. Směleji prodíral se zajíc praskajícími stébly a skřivan nahoře vyléval plným proudem dlouho zdržovanou píseň. Zelená třpytivá šídla létala nad vodou a stanula občas nehnutě jakoby prohlížela obraz svůj ve vodě. Po hladině rybníka plula bez bázně divoká kachna. Křepelka vedla si hlučně v zelené pšenici a z modravých stínů lesních zazněly jako čistý dumný hlas zvonu zvuky kukačky.

Nejkrásnější den, jaký kdy oko vidělo, vzešel nad jevištěm lidské zloby. Štěstím zářící úsměv přírody ukazoval, jak nepatrným jest v ní člověk i se svou slávou i se svou zlobou i se svým bídáctvím. —

Slunce nestálo ještě v polovici své dráhy, když se ozval údolím dusot jezdců. Muž ve skvostné uniformě vojenské a jiný v černém šatě se širokým kloboukem jeli na koních vedle sebe, zabráni v živou rozmluvu. V podáli za nimi jel ozbrojený průvod. Když přijížděli k olšinám, vyběhl jim naproti hubený kulhající pes a zaštěkav chraplavě, odvracel se zvolna od nich, vrtě přátelsky ohonem. Když si ho nevšímali, nadběhl jim opět a přikrčiv se, skučel žalostně a zase popošel k olšině, ohlížeje se po nich. Jezdcům stal se nyní nápadným. Postáli chvíli a když radostněji opakoval své vyzvání, dali se za ním. Pes potěšen zaštěkal a proběhl před nimi olšinou.

Co asi zamýšlel ubožák, že je vedl k mrtvole sirotka? Domníval se, že ho ti dva tehda k nejmocnějším třídám náležející oživí, či snad jim chtěl on, němá tvář, ukázati, co umí lidé?

O „Květech“.

Napsal **Frant. Bačkovský.**

o roce 1820, kdy účinkem rozličných příznivých činitelů veškero české písemnictví bylo zvelebeno, vzmohly se také belletristické časopisy české v brzce měrou utěšenou.

Již r. 1820 vznikly tři časopisy belletristické, totiž Hýblův „Hyllos“, Zieglerův „Dobroslav“ a Kramériusův „Čechoslav“, z nichžto zejména „Dobroslav“ a „Čechoslav“ činily dvě nová literární střediště, která po několik let táhla k sobě nejvíce spisovatelů českých.

Avšak nejhojněji čítaným a nejvýznamnějším časopisem před rokem 1848 byly „Květy“.

„Květy“ vznikly z časopisu „Jindy a Nyní“, jejžto v letech 1828—1832 redigoval Jan Hýbl s názvem „Jindy a Nyní, nebo Sbírka obrazů pamětihodných osob, věcí a příběhů z minulosti i přítomnosti, s připojeným popsáním i jiným rozmanitým vypravováním“, a r. 1833 Josef Kajetán Tyl s názvem „Jindy a Nyní. Národní zábavník pro Čechy, Moravu a Slovany v Uhřích“.

Časopis tento vydáván „v Praze a v Hradci Králové“ nákladem Jana Hostivíta Pospíšila, ve formátě nynějšího „Lumíra“, a to za Hýbla v týdenních číslech o dvou listech a za Tyla o čtyřech. Za Hýbla byl nevalně obsažným a jedva že živořil, Tyl však ihned vzkřísil jej k životu opravdivému,*) ačkoli byl tehda ve světě literárním ještě takořka nováčkem. Již v prvých číslech bylo zjevno, s jakou čilostí a láskou uchopil se svého díla redaktorského. Všechen obsah byl s počátku skoro jen od něho, pouze Jan Slavomír Tomíček mu přispíval. Teprve později dostalo se mu příspěvkův i od jiných mladších spisovatelův, avšak s těmi měl, chtě čtenářstvu poskytnouti stravu záživnou, nemalý kříž. Každý příspěvek bylo mu přepilovati, přepracovati, a mnohdy stál ho cizí takovýto příspěvek více práce nežli vlastní dílo původní. V čelo každého čísla Tyl dal za heslo mravoučný nebo vlastenecký citát z některého básníka. V čele čísla prvého — za Tylovy redakce — byla známá Sallustiova průpověď v Jungmannově překladě: „Svorností malé věci rostou — nesvorností veliké se rozpadují!“

---

*) „Návěští“, otištěné na konci ročníku 1835 „Květů“, počato jest slovy: „Od vzkříšení — čili početí časopisu tohoto v nynější jeho způsobě dokonalejší od r. 1833 . . .“ Jakub Malý zove ročník 1833 „Jindy a Nyní“, a to právem „prvním řádným belletristickým časopisem českým“.

Nežli Tyl prvý rok své činnosti redaktorské skončil, byl u obecenstva velmi oblíben, a obliba ta stávala se větší a větší, i když r. 1834 „Jindy a Nyní“ zaměněno ve „Květy české“.

Změna názvu stala se takto. Frant. Palacký, přišed jedenkráte koncem roku 1833 do Pospíšilova skladu, který tehda byl v Liliové ulici, vyjádřil se za hovoru s nakladatelem Pospíšilem, že název „Jindy a Nyní“ jest nevhoden a vůbec podivný. Prohlížeje pak nejnovější čísla časopisu toho a vida mezi jeho spolupracovníky mnohá nová jména, pravil s úsměvem: „Aj, toť samé nové květy na štěpu našeho písemnictví!“ A při květech zůstalo: Tyl a Pospíšil ujali se výroku Palackého, a tak počato vydávati začátkem r. 1834 „Květy české“. (Viz Turnovského spis „O životě a působení Josefa Kajetána Tyla“ na str. 44.)

Avšak v „Pozvání“ ku podpoře časopisu toho na rok příští, otištěném na konci ročníku 1833, s podpisem „vydavatele“ a „redaktora“, není ještě zmínky, že název bude změněn; o změnách v příštím ročníku jest řečeno pouze toto: „Vycházeti bude Jindy a Nyní na větším o něco a jako posud bílém papíře, opět týhodně po arších .... Četnému požadování p. odbíratelů, aby se časopis náš písmem latinským tisknul, z důležitých příčin až dosavade zadost učiniti nemůžeme, leč básně již letos alespoň antiquou vytisknouti dáme ...“ Nejen tedy že není zmínky o změně názvu, nýbrž i řečeno jest ještě výslovně: „Vycházeti bude Jindy a Nyní ...“

Datováno toto „Pozvání“ jest 27. prosince 1833, prvé pak číslo „Květů českých“ vyšlo 2. ledna 1834, a to zároveň se seznamem, obsahujícím „Jména pp. odbíratelů Jindy a Nyní na rok 1833“, jak patrno z konce „Pozvání“, kde praveno, že poznamenání letošních p. odbíratelů ... k budoucímu týdnu se hotoví ...“ Na konec tohoto seznamu jest připojena poznámka, začínající se slovy: „Žádá se uctivě, by pp. odbíratelé „Květů českých“ co pokračování časopisu „Jindy a Nyní“ jmen svých ... zřetelně oznámiti sobě neobtěžovali ...“ Jinak ani v čísle 1. není zmínky o změně názvu.

Lze tedy souditi, že změna názvu stala se náhle, t. j. teprve mezi 27. prosincem r. 1833 a mezi 2. lednem r. 1834.

Co do obsahu vniterního i co do podoby vnější kromě názvu celkem nezměněno ničeho, a sám „vydavatel“ i „redaktor“, jak svědčí ona poznámka v seznamě odběratelů, jakož i slova výše připomenutého pod čarou „Návěští“ z roč. 1835 „Květů“, pokládali časopis již od r. 1833 za totožný s ročníky následujícími, byť jiného názvu.

Co do podoby vnější kromě jiného názvu užito také písma úhlednějšího a nejen básně, jak slíbeno v „Pozvání“, ale též i některé články sázeny latinkou (antikvou), a později vůbec, aby bylo vyhověno přání odběratelů, bylo užíváno víc a více latinky nežli švabachu, který v „Jindy a Nyní“ byl prvotně výhradním. I k názvu užito latinky. Od citátů, které byly v čele každého čísla „Jindy a Nyní“ za redakce Tylovy, v ročníce 1834 upuštěno.

Poprvé tedy „Květy české“ vyšly 2. ledna r. 1834, i připadla loni padesátiletá památka roku, kdy poprvé časopis s názvem „Květy“ se objevil. Název jednotlivých čísel byl pouze „Květy české“, název k celému ročníku má ještě přídavek „Listy zábavné pro všeliký stav“.

Avšak „Květy české“ vycházely jen rok; roku budoucího (r. 1835) dán název toliko „Květy“ s přídavkem „Národní zábavník pro Čechy, Moravany a Slováky“, který jest nejen na titule k celému ročníku, ale i na všech číslech. Hlavní pak název „Květy“ na každém čísle ovinut jest kol do kola květinovým věncem, a v čele každého čísla vyskytá se opětně citát, jako bylo v ročnice 1833 „Jindy a Nyní“. Zmínky, že vypuštěno z názvu „české“, také nedočítáme se nikde. *)

Název „Květy“ byl velmi případný; na ten čas nemohlo býti vhodnějšího pro nejpřednější časopis český. Písemnictví české v časopise tomto skutečně kvetlo a kvetlo utěšeně, nesouc i hojné ovoce. Bylyť „Květy“ cvičebným rejdištěm mladým, bujarým spisovatelům, jichžto množství přihlašovalo se ku práci na roli našeho písemnictví. Tyl, očekávaje zdravým soudem svým zvelebení písemnictví jen od samostatné tvorby, uchýlil se od posavadního obyčeje, dle kterého belletristické časopisy podávaly většinou toliko překlady nejvíce z němčiny, a povzbuzoval mladé spolupracovníky své ke spisování původnímu, v čemž sám předcházel je chvalitebným příkladem. I stala se původnost heslem tohoto mladého pokolení spisovatelského, a příspěvky jejich, ačkoli mnohdy nedospělé, jevily neobyčejnou vroucnost a živost vlasteneckou, kterážto vlastnost, jakož i lehký, srozumitelný sloh zjednaly „Květům“ záhy skoro veškero tehdejší čtenářstvo české, takže v národě českém za dob předbřeznových nebylo vůbec mocnějšího, působivějšího hloučku literárního nad hlouček, který skupily okolo sebe „Květy“.

Než i jinak zasahovaly „Květy“ do činnosti národa českého, jsouce skutečně orgánem veškerého tehdejšího veřejného života národního, jmenovitě v letech 1834—1836, kdy Tyl redigoval je poprvé, (podruhé byl redaktorem „Květů“ v letech 1841—1845). I strannický poněkud v některých věcech posuzovatel Tylův Jakub Malý vyjádřil se o něm takto: „Tyl byl tvůrcem nové pěkné prosy české, ale nejvýše stojí co buditel národního ducha v první době svého redigování Květů, která vším právem slouti může dobou Tylovou. Bylyť toho času Květy a Tyl středištěm nově probuzeného národního ruchu v Čechách, a nikdo neuměl mluviti k lidu tak dojemně jako Tyl, jenž znal všecky citlivé stránky jeho.“ (V „Našem znovuzrození“ na str. 58. části čtvrté.)

Tyl na časopise jmenován nebyl. Jsa, jak známo, vojenským úředníkem, nemohl jako redaktor veřejně vystoupiti, i řídil „Květy“ jménem nakladatele jejich Jana Hostivíta Pospíšila, takže jest poznamenáno na každém čísle pouze „Tiskem a vedením Jana H. Pospíšila“ a na titule k celému ročníku „Vedením a nákladem Jana Host. Pospíšila, činného ouda českého národního Museum, čestného kurátora kommandity zaopatřujícího ústavu prvního ve Vídni, hospodarského dozorce na panství Hradeckém.“ **) Ale veřejnosti české bylo dobře známo, že Tyl jest redaktorem, jak zřejmo jest na př. i z „Návěští“, které Tyl otiskl v čísle 50. ročníku 1836, ačkoliv i příspěvky své ve „Květech“ většinou pseudonymně neb i anonymně veřejnosti podával.

---

*) P. Pospíšil oznámil mi, že tak učinil Tyl; z jaké příčiny, neumí pověděti, ale nejspíše prý toliko z té, že byl vůbec změny miloven.

**) Tehda vůbec bylo zvykem, že spisovatel připojoval na spis k svému jménu všechny své hodnosti.

Mottem k celému ročníku 1834 jsou slova „z redaktorova denníku“ tato: „A hle! — vidělo mi se potřeba, milí pánové, abyste knihu sepsali kratochvilnou, spolu však i plnou užitečného ponaučení, a spis ten abyste obětovali milovníkům všeho, co dobrého i krásného — slovem, co vlastenského jest,“ a v čele čísla 1. jsou čtyři znělky Tylovy s názvem „Květy české“ obsahu podobného.*) Mottem tím a znělkami Tyl označil dostatečně směr a ráz i účel „Květů“ hned na prvopočátku jejich tak, jak výše vyloženo bylo, a zření k tomu měl ve všech příspěvcích, ve „Květech“ otištěných, jakož i citáty, kteréž opětně počínaje ročníkem 1835 v čelo každého čísla dával, dle toho volil.

„Květy“ přinášely básně, povídky, pověsti, báchorky, články životopisné, dějepisné, národopisné, cestopisné, zeměpisné, přírodopisné, články o písemnictví, hudbě, divadle, umění, dopisy, zprávy, rozmanitosti atd., příspěvky to, v nichž občas i jiných národů si všímáno; ale příspěvky s látkou, která byla přiměřena programmu „Květů“, jaký Tyl jim určil za úkol, měly vždy a vždy převahu rozhodnou, a jsou mezi nimi také příspěvky, jejichžto cena potrvá na vždy.

Řečeno shora, že obsah „Jindy a Nyní“ za redakce Tylovy byl skoro vesměs jen od Tyla, a při „Květech“ nebylo v té příčině s počátku lépe. Již ročník 1834 přinesl sice kromě prací Tylových práce 72 spisovatelů, což ovšem jest velmi značný počet, ale většina jich přispěla prací toliko jednou, a práce ty jsou skoro vesměs nepatrny. Nejhojněji po Tylovi a nejplatněji přispěl k ročníku tomu Václav Filípek, který vůbec sdílel se s Tylem o všechny slasti a strasti života redaktorského.

Že tak četný počet spolupracovníků Tyl sehnal, stalo se hlavně účinkem toho, že Tyl, aby dodal chuti spisovatelům, na počátku druhého pololetí „Květů českých“ vypsal ceny za povídky, ohlásiv v nich mezi jiným: „Abych jednak ... dokázal, že mi na zdokonalení listů těchto a na splnění všeliké připovědi opravdu záleží; abych jednak i pp. spisovatelům vděk svůj a dobrou vůli objevil, s jakovými vždy práce jejich přijímám: v povědomost uvádím, že se za dvě nejlepší povídky, kteréž mi až do posledního srpna b. r. zaslány budou — za první padesáte, za druhou pětmecitma zlatých víd. čísla**) honoráru podati uvoluji.“

Abychom ocenili dostatečně toto prohlášení Tylovo, uveďme si na mysl, že tenkráte vůbec o honoráři spisovatelském téměř ani řeči nikdy nebylo.***) Nakladatelé nemohli platiti honoráře, poněvadž českého čtenářstva bylo málo, takže náklad spisu českého zřídka kdy převyšoval 500 výtiskův. A tu ovšem, když zapraven papír a tisk, nezbylo pro spisovatele z pravidla nic, měl-li nakladatel i na činži a živobytí vydělati.†)

*) Do posledního čísla „Jindy a Nyní“ Tyl napsal zase báseň s názvem „Jindy a Nyní“.

**) Totiž 52 zl. 50 kr. a 26 zl. 25 kr. r. č.

***) Ba bylo tomu namnoze tak ještě r. 1841, jak svědčí poznámka ve „Květech“, r. 1841, na str. 326.

†) Povšimnutí zasluhují neobvyklé nyní honoráře, jakým byl na př. honorář Jana Hýbla, jenž obdržel kdysi za překlad většího spisu bedničku se šesti již zapáchajícími jitrnicemi, kterými po několik dnů své vrabce krmil,

Podobně bylo také při časopise Tylově, a básník býval šťasten, když za báseň ve „Květech“ obdržel stříbrný dvacetník. Za číslo „Květů“ Tyl dostával 4 zl. stř. neboli 10 zl. víd. č.; za to obstarával všechen tekst i korrektury sám. Ovšem na čas tehdejší, kdy jinde, jak praveno, vůbec o nižádných honorářích ani řeči nebylo, byla to odměna obstojná; mělyť i „Květy“ s počátku jen asi 400 odběratelů. Že však Tyl na vlastní řád vypisoval ceny, jejichž úhrn rovnal se skoro celému jeho honoráři dvouměsíčnímu, dokazuje jeho věru neobyčejně horlivou snahu, by svůj časopis zvelebil, čehož, vypisuje ceny, nadál se z příčiny dvojí; zakončilť oznámení své slovy: „Jakkoliv tuto na počátku skrovninké podáno ceny za zdařilý ducha výtvor, novota věci ve časopisném životě našem a trocha vlastenecké lásky doufám, že dosti silným budou ostnem přijmouti moje pozvání!“

Tylovo vypsání cen mělo za výsledek pěknou dějepisnou povídku „Věnceslava“ od Václava Klimenta Klicpery, otištěnou v ročníce 1834. Povídka ta spůsobila jak redaktorovi tak zvláště nakladateli nemilou příhodu; bylot dokončení její vydati na zvláštní „Mimořádné příloze“, která vyšla později nežli poslední číslo ročníku 1834 o šesti listech*) s touto poznámkou: „Já níže psaný spisovatel této povídky všecky drahocenné čtenáře těchto listů přátelsky pozdravuje, veřejně tu vyznávám a ubezpečuji, že p. vydavatel „Květů“ na opozdění této mé práce nižádného podílu nemá. Jednak tělesným neduhem, jednak jinými nevyhnutelnými pracemi zaužen, nemohl jsem, ne sice k dodělání, leč k předělání poslední částky svého plodu dříve přikročiti. I doufám, že mi tuto příčinu své tak dlouho neukojené vědochtivosti dobrotivě odpustí, jsouce přesvědčeni, že se srdečnou vroucností o to pracuji, abych se i vážnosti i budoucí laskavé památky svých drahých krajanů hodna učinil a zachoval. V Hradci Králové na den sv. Bedřicha 1835. V. Klicpera.“

Účinkem vypsání cen a vlasteneckým rozjařením, které podařilo se Tylovi pomocí „Květů“ způsobiti, měly tedy „Květy“ za krátko dosti četný počet spolupracovníků. Avšak i později, když počet přispěvatelů již hojně se rozmnožil, bývalo psáti větší část „Květů“ Tylovi, jenž následkem toho psal delší práce po kusech od čísla k číslu; ba často sazeči čekali v jeho bytě a mokrý rukopis odnášívali do tiskárny, což ovšem pracím těm vadívalo.

A nejen příspěvků stále nedostatek měl redaktor „Květův“, ale také nakladatel jejich odběratelův. I zakončil Tyl ročník 1835 článkem „Starý rok novému roku“, v němžto dal výraz svému redaktorskému stesku, vzývaje nový rok mezi jiným takto: „... Sám rozkvetající,

---

anebo honorář Tylův za povídku „Statný Beneda“, za kterou dostal obnošený kabát zelenavé barvy, jejžto krátký čas na ulici nosil, později pak brával jej pouze na jeviště. Tylovi uštědřil tento honorář — dle 18. str. Turnovského spisu o Tylovi — litomyšlský nakladatel J. Tureček; od koho dostal jej Jan Hýbl, neznámo, dr. J. B. Pichl však v „České včele“, r. 1877, na str. 110 míní, že mohlo to býti od nakladatele J. Neureutra.

*) Tedy půldruhého čísla „Květů“ co do objemu byla tato příloha, a nakladatel dal ji odběratelům zcela zdarma, čímž ovšem vznikla mu škoda nemalá.

zasměj se na Květy! — Jim popřej zdaru, a všechněm, kdož pěstováním jich se obírají, nahraď vůní libostnou. Vydavatele otuž trpělivostí; jesti to přeskvostný poklad, při skrovném počtu odbíratelův; i učiň, aby z pokladu toho zlaté ovoce vyrostlo — tisíc předplatitelů. Redaktora naplň důvěrou; jesti to proň posilňující nápoj, když nadarmo na psacím stolku rukopisy hledá, a posléze si zasednuv, péra se chápe s povzdechem: Snad přijde něco do čísla příštího! . . . Vzhledni na spisateli! — Kteří se nebyli dávno péra chopili, poznejtež: Slabosti pramen jest zahálka; pilná radlice se leskne! A kteří nebyli ruce složili do klína, brž pilně péra ořezávali, opsané na příspěvkách do Květů — nepociťtež náhle umdlení, a prsty za pás nestrčte . . .“ — — —

Jako pak Tyl měl nouzi o rukopisy, tak ani nedostávalo se mu „redakčních výtisků“ vydaných spisů českých a potřebných o nich zpráv, aby pomocí „Květů“ mohl rozšiřovati náležité známosti o nich mezi svým čtenářstvem. I otiskl již v čísle 4. ročníku 1834 latinkou toto provolání: „Pp. kněhkupcům a kněhtlačitelům. Že mnohý plod spisovatelů vlastenských po celý věk ve skladu práchniví, protože se nikomu o něm nedostalo zprávy, u nás bohužel! věc praznámá, nejedným příkladem potvrzená jest; a že tedy netoliko nově vyšlých spisů, ale i kněh starších, zvláště při vydání nehrubě ohlášených opět a opět oznamovati a čtenářům na paměť uváděti potřeba, nikdo zajisté nezapře. Chtěje pak u věci této jednak obecenstvu i nakladatelům poněkud alespoň k pomoci přispěti, jednak čtenářstvo listů těchto s literaturou naší blíže seznámiti, a kdeby co k přání zbývalo, mírnými slovy odkrýti: uvolil jsem se pod názvem: „Bibliotéka československá“ umístiti do nich čas po čase článeček, obsahující jména i krátký posudek před více i méně lety vyšlých děl českých, buď původních, buď překladů. Kdokoliv by mne z p. vlastenců podporovati mínil, anebo kdoby z p. nakladatelů knihy starší opět oznámiti žádal: udání svoje laskavou ochotou poslati račiž do skladu kněh p. Pospíšilových.“

Avšak ani toto provolání nemělo úspěchu žádaného. Počat sice v čísle 16. „článeček“ s názvem „Bibliotéka československá“, v němžto jsou doporučeny přeložené do češtiny spisy Krištofa Schmieda, a jest na konci poznamenáno „Budoucně dále“, než nejen že není v něm pokračováno v čísle „budoucím“, totiž 17., ale vůbec již v nižádném jiném čísle celého ročníku se s ním neshledáváme. Vedle toho podáno několik posudků s názvem „Literní zpráva“ a oznámeno několik spisů s názvem „Nové vyšlé knihy“, „Literní návěští“ a „Novosti z literatury české“, také však velice poskrovnu. Lépe bylo teprve v ročnících následujících.

(Pokračování.)

Julian Apostata.

Tragedie o pěti jednáních.

Napsal

Jar. Vrchlický.

(Dokonč.)

Jednání čtvrté.

Scena: Dafne, předměstí v Antiochii. Na konci ulice starý a spustlý chrám Apollův. Při otevření opony zní hlahol zvonů, v to zpěv žalmů a výskání při slavnosti Adonisově. Vystoupí Julian na válečném pochodu s družinou.

Výstup 1.

Julian, Libanius, Ammianus Marcellinus, Oribasius.

Julian. Teď teprve znám Antiochii! — Toť město bláznů! — Hermes Logios! Mám chuť to hnízdo vypálit a vymazat docela z povrchu země jako jsem učinil Caesarii. I jmeno toho města se mi protiví. A přece, hra osudu, musíme zde stráviti zimu, přátelé.

Oribasius. Bez potyček s měšťany to nepůjde.

Libanius. Nenávidí nás — prchají před námi a domy své jak před ranou morovou před námi zavírají. Blesk Jovišův do nich!

Oribasius. Nikdo vstříc nám nepřišel — toť zúmyslné přehlížení tvé osoby.

Julian. Nejsem tak malicherným, přátelé! Jinak se jim pomstím. Než přejde deštivá zima, pobavím se tu, budu psáti o nich, vylíčím je a zanechám věkům příštím jich směšnou podobiznu. Však jiná předtucha mne schvátila. Slavnost Adonise rušena byla žalným zvonů kvilením.

Oribasius. Kajícný průvod biskup nařídil, aby zastínil svátek Adonisův.

Libanius (dívaje se do ulice). Hleď, tam přicházejí filosofové Antiochenští!

Julian (v myšlenkách). Jak mne ty zvony rozčílily! (Na hlas.) Cos pravil o filosofech? Zde jsou též filosofové?

Libanius. Ovšem, zvláštního druhu. Bohatí kupci, zpanštělí a zpupní, vykrmení a směšní i s celým svým bohatstvím. Jejich bůh jest mamon, jejich zvony cinkání peněz, jejich modlitba počítání čistého výtěžku. Jinak jsou omezení a tupí. Hleď, tam jich jde právě několik. — Ustupme stranou! Ten první je znamenitý; nadutý, vypasený krocan, jeho vlas a vous svítí z daleka mastí, šat jeho páchne z daleka až sem vůní nardy a mošusu.

Oribasius. A jak důstojně nese břicho své!

Julian. Sám s ním promluvím. Snad jest ze vzácného rodu a hrdý na předky své.

Libanius. Žoky a pytle!

Výstup 2.

Předešlí Vejde několik měšťanů Antiochenských, mnich křesťanský, několik děvčat.

První měšťan (pozoruje družinu císaře, zastaví se a Juliana si prohlíží, pak jde kol s hlavou hrdě vztyčenou bez pozdravu.)

Julian (zastaví jej). Což nelíbím se tobě, příteli?

První měšťan. Ni za mák.

Julian. A proč?

První měšťan. Zdá se mi, že jsi sobě dnes ještě nehtů necídil.

(Vážně jde dále.)

Druhý měšťan (přes rameno se dívá na císaře). Viděl jsem za svých mladých let Konstantina — nu ten byl přece císaři podoben. Od hlavy k patě svítil purpurem, plál jako slunce, dýchal vůněmi — však tento kozonoh — jen hleď na jeho vousy . . .

Třetí měšťan. Máš pravdu, dalo by se naplésti z nich provazů.

Julian. Že stačily by, vás všecky pověsit, jen kdyby vaše podlost stála za takové konopí!

(Měšťané si císaře ani nevšimnou a dále hovoříce ustoupí.)

Mnich (jde kolem císaře a žehná se křížem). A neuvoď nás v pokušení.

Julian (s posuňkem na mnicha). Ale zbav nás od zlého!

(Mnich přejde.)

První dívka. To hle, císařská družina! Tak zamračení všickni a tak špinaví. A který z nich jest asi císař?

Druhá dívka. Jsou všickni filosofy. Musí se mračit a kabonit, jinak by to lidé nevěděli. Ten, kdo z nich se nejvíce mračí, jest největší filosof a tím jest patrně císař.

První dívka. Ten huňatý? Fi, již mám zimnici!

Druhá dívka. Hleď, prsty má celé černé od inkoustu.

(Přejde se smíchem.)

Čtvrtý měšťan. Já ptal se, který z nich jest císař, a víte co mi řekli?

Pátý měšťan. Ten s kozí bradou!

Šestý měšťan. Kterou probíhá dle libosti stádo blech!

(Smích.)

Oribasius (předstoupí). Mor do vás! U Herkula, toť přespříliš, dám vás zmrskat!

Čtvrtý měšťan. To jest císař!

Hlasy. Kde jest císař? — Chcem vidět císaře!

Julian (předstoupí). Ctní měšťané a vážní, počestní blatošlapové křivých ulic proslavené Antiochie, sem přistupte a zkojte svou zvědavost! Jsem Julian, bič křesťanů, a chci se vám slavně představit.

(K jednomu měšťanu, který jej bedlivě prohlíží.)

Nu, otevři přec hubu, příteli, stojím snad za to?

(Měšťané a lid staví se kol císaře a jeho družiny.)

Nuž dívejte se a pamatujte si mou podobu, byste dětem a vnukům svým mohli vyprávět, že jste mne viděli. Jsem pro křesťany ďábel vtělený a pro vás, počestní a vzorní kramáři, škrabal bez mravů a spůsobů. Aby mne každý poznal, až mne potká na ulici — tož pravím ne, aby mne pozdravil, leč aby se mi vyhnul co ráně morové — popíšu se vám od hlavy k patě.

Začnu s tváří. Ta je pitvorná a pihovatá. Tak není vypasená a kulatá jako tvoje, brachu (ukáže na jednoho měšťana), ani z daleka se neleskne jak celá z omastku (ukáže na jiného), jest vrásčitá, tož mnohou starostí a mnohým přemýšlením. Jest v ní vryta myšlenka, která se u vás (uhodí jednoho měšťana, který se k němu příliš blízko přitočil, prudce do břicha) tady soustředí!

Nechal jsem tu hnusnou tvář zarůsti vousem, jest zrzavý, nemohu za dílo přírody, mou zásluhou jest, že ho nebarvím (zatahá jiného měšťana za bradu) jako ty! a ty a ty! (K jinému měšťanu, jejž odstrčí.) Prosím, trochu dále, příteli, zapácháš mi příliš nardou, (odstrčí jiného) ty sandellem, (jiného) ty skořicí a oleji! — Hlavu mám šišatou, ruce nečisté a jak jeden z vás vtipně podotknul, nehtů si nestříhám, mám čerň na prstech, neb neužívám, jak vy, rukou svých jen co párátek po tučném obědě. Já píšu, přátelé!

(Zatřese jedním měšťanem.)

Ty jistě nevíš, příteli, jaký jest rozdíl mezi Chi a Kappou?

(Zatřese druhým.)

A co ty — přemýšlel's někdy o duši? — A ještě něco, na celém těle jsem jako lev kosmatý a kdybych měl jako Kimon bradavičku na břiše, též bych vám to pověděl. Však za to mám dobrý žaludek — důkaz, že s vámi mluvím, — nepotřebuji pávích per k vytrávení, vstávám denně před slunce východem (k jednomu měšťanu, jenž naň patřil s otevřenými ústy) Divíš se? Bdím do půl noci, čtu denně v Homeru, co ty zatím chrápeš. Umím Marka Aurela z paměti, obětuju bohům každý den, Zévovi jednou, třikrát Fortuně, a přísahám u vašich tučných břich (uhodí jednoho) až skopci dojdou mi a telata (uhodí druhého), že k obětem si chytnu vás, jak tady stojíte! — Teď znáte mne!

(K své družině.)

Pojďme, přátelé!

(Odchází s družinou, udivení měšťané dívají se za ním, potřásají hlavami a pak hlasně reptajíce, na vše strany se rozcházejí.

Jeviště je chvíli prázdné.)

Výstup 3.

Vystoupí Zoe a Markus, oba v cestovním sešlém oděvu. Plaše kol se rozhlížejí.

Zoe. Jsi unaven, bratře, viď?

Markus. Ta otázka, sestro, mně dříve přislušela.

Zoe. Velký kus cesty jsme urazili, ale může být naší odměnou, že jsme na pravé stopě — jen trpělivost a dojdeme cíle.

Markus. Dojdeme cíle! Co to pro nás znamená? Vrátíme tím život drahému otci a Liléz? — Ó běda!

Zoe. Nerozrývej zbytečně svou ránu, bratře!

Markus. Naopak, ji třeba rozdírat, Zoe, ji třeba rozdírat, až krvavě opět zalitá začne sama křičet o pomstu. Jinak bych zapomněl, proč ještě žiju!

Zoe. Neboj se to vysloviti, žijem pomstě, či lépe řečeno, žijem odplatě. V tu věřím, pro tu žiju, pro tu se vleku slabá žena prachem pouště, ta mne sílí, že stačím vojsku císařovu, ta jest mým jídlem i nápojem. — To nejhorší jsme přestáli, dlouho ty naše zoufalé pochody trvati nemohou, každé jitro může býti jitrem našeho vykoupení.

Markus. A přece se chvěješ i při této útěše!

Zoe. Myslíš, že nestačíme k tomuto úkolu?

Markus. Neměla jsi zapuzovat Prokopia od boku svého, chtěl jíti s námi, chtěl žít a pracovat s námi.

Zoe (pobouřena). Ty víš?

Markus. Jakbych nevěděl! Ležel jsem ovšem v zimnici po děsné oné noci, ale měl jsem chvíle jasné, kdy jsem rozeznával, co se kolem děje. V jedné takové chvíli, myslili jste, že spím, byl při tom Caesarius, vyznal ti Prokopius svou lásku. Proč jsi zamítla jeho ruku v té chvíli, kdy nám jí nejvíce zapotřebí?

Zoe (vyhýbavě). Já ruky jeho nezamítla . . .

Markus. Vím jen, že odešel se slzami v očích, Zoe.

Zoe. Já ho nezamítla — ale suď sám, jak jsem mohla přijati jeho nabídnutí, když jsem zasvětila každou myšlenku svého života naší společné pomstě? Jak vzácný skvost já tajila ji — neví o ní ani Basil, ani Caesarius — nikdo. V očích všech odešli jsme na statky v Thrakii.

Markus. Však Prokopius by ji jistě byl vzal za svoji —

Zoe. Pouze vyzradit ji, bylo by zradit ji, Marku.

Markus. A přec časem myslíš na Prokopia —

Zoe. Máť každý v srdci mrtvé modly své, bratře. Však nech je spáti, my musíme být pevní. — Tobě vyrvali všecko ze srdce, proč bych já neobětovala tak málo.

Markus. Jak jsi silná, sestro!

Zoe. Nech, unavené tělo žádá odpočinku a do města dále odvážiti se nemůžeme, jeť pluo vojska císařského, poznali by tě snadno a prozradili. Musíme se skrýti u některé rodiny křesťanské; pojď, večer kvapí.

(Odchází, v tom jim vyjde vstříc Prokopius.)

Výstup 4.

Zoe, Markus, Prokopius.

Markus. Přec mne zrak neklame! — Hleď, sestro, toť Prokopius!

Prokopius. Zoe! Je to možno?

Zoe. Prokopie můj!

Prokopius. „Můj“ pravila's — děkuju ti za slovo to, více nepotřebuji. Pro slovo to snášel jsem vedro pouště, žízeň, hlad a mdlobu, bojoval s lidmi a zvěří. Však láska jest větší všeho. Vedla mne tobě vstříc, Zoe!

Zoe. Jak mne tvá dobrota zahanbuje, Prokopie!

Prokopius. Zamítla's mou lásku, tím však se nespokojí muž mé povahy. Věděl jsem z dob minulých, že jsi mi přála, i ptal jsem se, odkud ten obrat a ta změna? Nemoha najíti v první chvíli pravého světla, vydal jsem se tajně za vámi; s úžasem pozoroval jsem, že nešli jste do Thrakie, ale v patách vojsku císařovu. Má domněnka nabyla tvaru, já pochopil, že šli jste mstít —

Zoe. Zadrž! — uhodl jsi všecko!

Prokopius. Chci býti soudruhem díla vašeho, a nezdaří-li se, což nedá bůh, dědicem vaší myšlenky.

Markus (objímá ho). Ó bratře náš!

Prokopius. Nechci, aby láska naše překážela cíli našemu. Dříve neodvážím se vznésti zraků k tobě, dokud nebude vykonáno naše společné dílo.

Markus. Jak ti děkuju, Prokopie! Však jest vrchovatá míra zločinů Julianových. — Prokopie, bratře, řekni, prosím, víš-li, jakou smrtí sešel otec náš?

Zoe. Ó zadrž, Marku!

Prokopius. Nevím. Snad se zavřely nad ním vlny Hellespontu, snad úpí dosud v některém podzemním žaláři. I zde viděli křesťané mnoho zašitých pytlů plouti po vlnách Orontu. — Ó zlé, zlé časy nastaly světu!

Zoe. Proto třeba silnými být, Marku. Na nás nyní spočívá spása křesťanstva. Jen opatrně a padne brzy v ruce naše tento obr; stojíť na hliněných nohou pověry a klamu, lži a zrady. Jen malý kamínek z ruky děcka a zhroutí se v prach.

Markus. Však ten musí vyletět z ruky mé v čelo Goliašovo!

Prokopius (dívaje se do sceny). Aj, tam přichází v průvodu filosofa Libania a Ammiana, ustupme zde za zdi tohoto chrámu.

Zoe. Snad nebe jej přivádí . . .

(Ustoupí, mezi tím se zvolna setmělo.)

Výstup 6.

Vystoupí z města Julian, za ním Ammianus Marcellinus a Libanius.

Markus, Zoe, Prokopius skryti.

Julian. Antiochie se věru stará, by mi v její zdech nebyla dlouhá chvíle. Klidem mudrce chtít odpovídat na směšnosti těchto blbců, je nemožné. Ty po ulicích dětské písničky, ty úsměšky, ta malichernost čísti nápisy mých soch „Felix“ místo „Faustus“, to přenášení rakve biskupa v slavném průvodu, který kázal zavříti zde chrám Apollinův, — to vše jest naschvál sestrojené Galilejci. Jsem unaven bojem s pidimužíky, přátelé! — Ó nezapomenu ten pohled, Libanie, jak vlekla luza kolos olympického Zeva po dláždční!

Ammianus (s posuňkem na chrám Apollinův). Zde tuším chrám, který hledáme.

Julian. Ano! Jak bolí pohled na tu spoustu. Chci ukázati této chátře, jak vážím si orakulu, třeba v chrámu spustlém a se rozpadávajícím. Hlavně však sem vede mne sen dnešní noci.

Ammianus. Opět žiješ více v snech, než v skutečnosti —

Julian. I ty mně to ve zlé vykládáš? Však poslyš můj sen a dáš mi za pravdu. Mně zdálo se, že celý tábor náš vzplál v jitra zoři rudým zážehem, však z plamenů náhle vzpjal se bílý orel a letěl na silné peruti dýmem vstříc slunci! Co tomu říkáš? — Mlčíš? — Jdu se zeptat Apolla, ten odpoví! Do dneška sny mne nesklamaly, sečkejte chvíli, přátelé, a všem vám vysvětlím!

(Jde k chrámu, buší na jeho dveře, ty se otevrou, on vejde do vnitř.)

Výstup 5.

Předešlí bez Juliana.

Ammianus. Zde marné a ztracené každé slovo. Čím dále, tím více se zatvrzuje ve svých pověrách.

Libanius. Co dělat?

Ammianus. Vaše chyba; bojíte se aneb nechcete říci upřímné slovo císaři. Strhli jste jej v síť náboženských bludů, v směs hříček muže a vojáka nehodných a nedůstojných. Mně líto jest velkého vojevůdce a nejlepšího člověka.

Libanius. Či má přisvědčiti císař křesťanství, když je v hloubi duše přesvědčen o jeho nicotě a špatném vlivu na člověčenstvo?

Ammianus. Jsem také pohan a zůstanu jím, kdybych i býti měl posledním. Ale cítím sám, že snažení císařovo je marné. Podniká práci Sysifovu. Jsem zcela náhledu onoho rabína, jenž pravil, buď se udrží, je-li v něm síly, nebo padne, nač je podporovat, nač také proti němu bojovat.

Libanius. A proč to všecko neřekneš sám císaři?

Ammianus. Což hlas jednotlivce — snad by ještě myslil, že jsem tajný přívrženec Basila i Athanaše.

Libanius. Stane se každý úhlavním jeho nepřítelem, kdo jen z dáli přeje křesťanům. Znám jej, vždyť jsem jej vychoval. Pohanství žije v něm v celé své síle původní, žel jen, on se pozdě narodil. Chce vrátit lidstvu ztracený svět v chvíli, kdy nový svět láká je netušenými přeludy. K tomu má na své straně jen filosofy, kteří nezmohou ničeho a dav náboženských ztřeštěnců, theurgů a kejklířů, jenž mu jen škodí. On musí úplně osamotnět, aby poznal, že valem propast se řítí. Dokud sám to nepozná — marná každá řeč filosofa.

Ammianus. Jen nepřijde-li toto poznání pozdě. Však zapřisahám tebe, hleďme aspoň zachrániti, co se zachrániti dá. Buďme jeho okem, jeho páží!

Libanius. A když páž usekne a oko vyloupne?

Ammianus. Buďme jeho duší — tu nezničí!

Libanius. Ovšem, dokud se nepřestěhuje duše v tělo koně neb mezka, — však hle, tu se vrací.

Výstup 7.

Julian. Předešlí.

Julian (jásavě). Jest rozhodnuto, bůh se vyslovil!

Ammianus. Udeříme na Peršany?

Julian. Ne!

Libanius. Vrátíme se domů?

Julian. Ne!

Ammianus. Co jiného tedy?

Julian. Spálíme vlastní loďstvo své a vydáme se dále do pouště za Peršany.

Ammianus. Toť šílenství!

Julian. Toť význam mého snu! Z plamenů vzletl bílý orel a letěl slunci vstříc! Tím orlem jsem já. Ihned vyšlu posla ku břehům s rozkazem k zapálení loďstva. Vojsko nebude mít za sebou opory, bude se bíti tím udatněji!

Ammianus. A to řekl orakul?

Julian. Mně z duše promluvil. Plameny očisťují, pravil bůh, na jejich křídlech silný vyletíš!

Ammianus (klekne před Julianem). Odpusť, pane, ale klam tě zaslepil. Ty se prohřešíš na vojsku i říši své. Jak má bojovati při stálých, namahavých pochodech v tomto počasí, kde dešť z oblohy líti se neustává? A nyní chceš mu zničiti a urvati, co bylo jeho jedinou silou, jeho lodě, jeho zásoby špíže? To jest šílenství! — Vzchop se a buď muž, buď tím velkým vojevůdcem jako jsi byl druhdy v Gallii. Dělej co chceš, ale nepal loďstvo! Uvrhni na mne celou tíhu svého hněvu, ale nepal loďstvo! Potrestej Antiochii, ale nepal loďstvo!

Julian (zachmuřen). Vstaň a neodmlouvej, z plamenů zrodí se opět stará moje sláva! Sny neklamou!

Ammianus. Pomni na vojsko, jemuž bohem byl's.

Julian. Byl — ale kde jsou ty časy?

Ammianus. Na vojsko, které na štít tebe povzneslo a císařem provolalo!

Julian. Myslíš, že mne může opět svrhnouti se stolce? Právě proto spálím lodě, bych ochromil zpupnosť vojska. Musí se bít, když mu lodě spálím za zády. Gallii mi nepřipomínej, tam měl jsem jiné vojsko, ne toto rozmazlené, podlé a zženštilé, které musí být donuceno k boji. Za chvíli budou hořet lodě, nás jen vlastní síla povede k vítězství!

Ammianus. V odvážnou hru se vrháš, jmenem starého přátelství tě zapřisahám . . .

Julian. Mne jinak nepřesvědčíš. Ať shoří zásoby! Při rudé záři jich poušť se zachvěje, zbledne Peršan a z plamenů nás naše sláva pozdraví! (Odejde.)

Ammianus (odcházeje za ním k Libaniovi). Měl's pravdu — vše marné jest. Řítí se, kam chce. (Odejdou).

Výjev 8.

(Z pozadí chrámové zdi chvatně vystoupí Zoe, Prokopius, za nimi Markus.)

Zoe, Prokopius, Markus.

Prokopius. Slyšela's? — Je naším! Sám mosty své spaluje, sám v poušť se zavírá a zahyne!

Zoe. Ó velký cíle můj! — Jak tuším tvou blízkou přítomnost! Jen jeho smrt — a více nežádám!

Prokopius. Já však žádám víc. — Kam tebe a Marka vede slepá chtivost pomsty, tam září pro mne myšlenka. Mám ještě jiné příčiny, proč jdu s vámi . . .

Zoe. Jiné než lásku ke mně?

Prokopius. Jiné, však v téže lásce mají kořeny. Teď, když jsem tvou přízni ujištěn, mohu ti říci všecko. Smrtí císařovou je tvoje a Markovo dílo dokonáno — moje teprve začíná.

Zoe. Já nechápu . . .

Prokopius. Nová budoucnost otvírá se před námi, ty po mém boku v slávě, můj úděl tvým . . .

Zoe. Já znám jen pomstu svou . . .

Prokopius. Hleď, zde mám listy z Konstantinopole, zde psaní od různých biskupů — vše svědčí a zraje v můj prospěch. Smrtí Juliana jest vše pro mne rozhodnuto. Valentin jest zuřivým Arianem a znám a neoblíben pro svou ukrutnost. Proč bych nesáhl po koruně, když sama se mi nabízí?

(V tom vyšlehne na obzoru velká, krvavá, stále rostoucí záplava.)

Láskou silný i zde zvítězím a s diademem lásky mé zároveň koruna tvé skráně otočí! Jak v díle pomsty nyní spojenci, tak i v lásce budeme i v pomsty ovoci. Dej mi ruku na to! — Hleď, lodě císaře, to pochodeň tvé pomsty, jak duha krvavá objímá požár jejich nebesa, toť budoucnosti naší velká jitřenka! — Tyto plameny jsou první korunou na tvé skráni — tu přece nezamítneš? — Teď jest císař sám, teď snadno v táboře jeho rozdmychá se odboj, pak náhle Peršan útokem jej zaskočí a pomsty naší zralé ovoce nám samo padne v klín. Dej mi ruku, a za ním!

Zoe (ruku mu podávajíc). Nejdříve k pomstě, Prokopie!

(Odchází.)

Markus (zvolna za nimi). Ano, k pomstě — m n ě však ji nevyrvete!

Opona spadne.

Jednání páté.

Scena: Vnitřek stanu Julianova na poušti. Na stěnách signa a zbraně. V pozadí za oponou polní lože, vedle něho stůl, na němž svitky pergamenu a psací náčiní. Noc chýlí se k jitru.

Výstup 1.

Markus (vejde a opatrně kol se rozhlíží). Věru na velikého hraje sobě Julian! — I stráží hrdá u stanu svého, věren starému svému pořekadlu: Sám sobě jsem stráží nejlepší. — Tím lépe pro mne. (Vyhlíží ven.) Posud ticho. — Přehlíží jistě dle zvyku svého tábor a stráže — musí však vrátiti se každým okamžikem. — A pak vzplaneš ty velká, vytoužená, jediná chvíle mého života, můj cíle zářící a hrobe zároveň! — Smířen budeš v neznámém hrobě svém ty otče můj — i ty Liléz má! — A sám to vykonám! Chtěli mi vzíti ovoce pomsty, když již po něm vztahovala se lačná ruka. Však cíl jich není více čistý jako cíl můj, jest zakalen jiným zájmem — zájmem sobectví. Já si nedám vyrvati, co jest mým ani sestrou ani Prokopiem! — Ticho! — Kroky — to jest on! Stínové mých drahých buďte se mnou a veďte ruku mou! (Ustoupí trochu.)

Výstup 2.

Julian, Markus.

Julian (vejde, zastaví se na prahu a volá ven). Děkuju ti, příteli, chci býti sám, chci ještě pracovat. — (Postoupí dále.) Tábor je klidný, po nepříteli ani stopy — i vzpoura vtáhla zpět nepokojná tykadla. Od poledne se vše utišilo, přes to, že vyslanci Sapora nepřišli. S nocí vždycky přichází klid — tedy k práci, třeba dokončiti poslední kapitolu o Caesarech.

(Chce sednout ke stolu u lože, v tom vstříc mu vyjde Markus s mečem vytaseným.)

Markus. Kapitolu tuto více neukončíš, císaři!

Julian (ustoupí). Kdo jsi? — Vrah?

Markus. Nikoli — mstitel!

Julian. Vplížil jsi se tajně a nepozorovaně v můj stan — a to dělá jen úkladník. — Však stojím ti v slovu, na stráže proti tobě nezavolám. — Mlčíš — kdo jsi? Tvé tahy jsou mi povědomé. — Co chceš na mně, vrahu?

Markus. Nejsem vrahem. Kdybych vrahem byl, mohl jsem tě přepadnouti ze zadu, kdy bez obrany bys se chýlil nad prací svou. Jdu ti vstříc otevřeně.

Julian. Jsi duch?

Markus. Ano, jsem duch, ale zlý — chci tvůj život!

Julian. Život! Sám nevíš cos řekl malicherného, chtěje vysloviti věc závažnou.

Markus. Strojenou chladností mne neoklameš. Vím, kde se zachvěje tvé srdce, a tam jistě udeřím. Jsem syn prokonsula Ursula, Markus, a přicházím, bys mi pověděl, kde jest otec můj, bys mi vrátil mou nevěstu a s ní život. Já nejsem filosofem a nezhrdal jsem proto životem, já se naň těšil, já ho vítal co nejvzácnější nebes dar, ale tys mi jej rozšláp necitelně a lhostejně, jako květ spadlý v kolej vozu triumfatorova! Já chci na tobě zpět onen ztracený život svůj, který měl jediný kořen v žití dvou milovaných bytostí, jež padly jedna obětí tvé zášti ku křesťanství, druhá obětí tvé šílené pověry. Nyní mluv ty, než meč můj dopadne.

Julian. Poznávám tě a krátce ti odpovím. Otec tvůj byl zrádcem a zasloužil osud, jenž jej stihl. Neznám ani ten osud, ptej se Oribasia. Vím jen, že v chvíli, kdy jsem jej plnou dařil důvěrou, vítal pod svým krovem biskupy křesťanské, mé nejúhlavnější nepřátely, a že chtěl se účastniti spiknutí pod chrámem Sofie, kde jste udělali ze mne ohavu.

Markus. Kterou též jsi!

Julian. Kterou nejsem. — A co o dívce hovoříš? Pamatuju se, přišla za mnou oné noci, přišla prositi za vás, nevím však, co dále s ní se stalo. Však co tobě po tom? Byla již v Gallii otrokyní a válečnou kořistí, měl jsem co vůdce na ni práva. Vina je vaše, chtěli jste ji pokřtít, oblekli jste ji v bláznovský šat, který jí byl pěkným požehnáním. — Cos mluvil o květu upadlém v koleje vozu vítězova? — Byla jedním z těch bez viny své i mé. — Teď laskavě odejdi, nech mne, chci pracovat.

Markus. Co křesťan i člověk přišel jsem vykonat dílo mstitele. Pomni na nesčetné životy těch, jež pohltil zašité v pytlích Orontes, těch, které zhltily plameny při kopání základů chrámu v Jerusalemě, těch, jenž padli za obět nesčetným tvým náhončím, a jichž uražené stíny oblétají hlavu tvou a volají o pomstu.

Julian. Podivný ztřeštěnče! (Složí ruce na prsou s největším klidem.) A jsi tak úplně přesvědčen, že vrátí se klid v rozbouřenou tvou duši, když mne zabiješ? — Galileji, jak jsi omezený! Nevíš co pravil Markus Aurelius o duši, jak spoutaný v žaláři pták že chce rozbíti úzké mříže svého vězení? Proč jsi mne nezabil, jak jsi pravil, při práci, kdy ničeho netuše nořil jsem unavenou duši v božská zřídla velké filosofie Jamblichovy? Mohl's mít práci mnohem snadnější.

Markus. Chtěl jsem jen, abys věděl, čí rukou padneš, chtěl jsem, by v chvíli té poslední zněla v sluch tvůj co trouba věčného soudu jmena těch, které jsi zavraždil, neb v propast bídy a zoufalství uvrhnul. Nechtěl jsem, aby tě zabil jiný, kdo touží po tvé koruně, a tím znesvěcuje veliký trest boha, jenž svěřen jest dlani mé. Nechtěl jsem, aby tě lstivě otrávila chvějící se ruka ženy, bys pil smrt nevěda od koho a proč. Teď víš všecko a já jmenem Ursula a Liléz — (vrhne se na Juliana, který mezi jeho řečí ustupoval až ke zdi, strhnul s ní náhle meč a postaví se mu na odpor.)

Julian. Někdo touží tedy po mé koruně? — Děkuji ti, křesťane, tu hájím, život nikoli!

(Vrhnou se na sebe, v tom zazní ryk a poplach v táboře, rohy a trouby z dálky.)

Markus. Vzpoura v tvém táboře!
Julian. Nikoli, to jsou Peršané!

(Do stanu vrazí Ammianus Marcellinus a Oribasius s několika vojíny; ihned jak uzří císaře v zápasu, strhnou ze zadu Marka k zemi.)

Výstup 3.

Ammianus Marcellinus, Oribasius, předešlí.

Ammianus. Zrada!
Oribasius. Aj, toť Markus, mladá zmije z plemene Ursulova!
Julian. Díky, přátelé! — Ušetřte ho, neví, co činí. — Jsme obklopeni Peršany?
Ammianus. Nikoli, ve vojsku vypukla vzpoura. Nalezly se rozházené listy po táboře, podepsané křesťanskými biskupy a svádějící vojsko k odboji. Za císaře v nich se odporučuje . . .
Julian. Můj bratr Valentin?
Ammianus. Nikoli, než jsi vykonal prohlídku tábora chycen byl tvůj příští nástupce — Prokopius.
Julian. Prokopius! — Ó v spiknutích jsou křesťané mistři odjakživa. Držte jej pevně ve vazbě a při nejbližší příležitosti jej pošlete v poutech do Byzance. Tento však jednal se mnou poctivě, buď mu stejná odplata. Rozvažte a propusťte jej!
Ammianus. Ty bys chtěl . . .
Oribasius. Vraha? —
Julian. Není vrahem. — Má-li co proti mně, ať to vyřídí v poli, kde zuří boj. Trvá-li na mém bezživotí, ať se přidá k Peršanům, až se odhodlají k útoku. Jest přímý muž a vážím si ho.
Markus. Ó kletbo má! — ó běda!
Oribasius. A Prokopia?
Julian. Nechci ho vidět. Jednejte dle rozkazu. Dost času zabral mi tento poctivý vrah. Tobě, Oribasie, svěřuju potlačení vzpoury v táboře — teď chci být sám.
Markus. Však my se ještě shledáme, císaři!
Julian (kyne mu hrdě hlavou). Shledáme! — Odveďte jej!

(Odejdou Ammianus, Oribasius s Markem i vojáci.)

Výstup 4.

Julian (sám). Jak nikdy před tím jasno v duši mé! Vím, že co jsem chtěl, bylo velké a ryzí. Kdo tak myslil kdy za lidstvo jako já? A ne v klidu a zátiší jako mnohý filosof — ale jako ty, Marku Aurele, v boji a tváří v tvář smrti a nebezpečí!

(Zvenčí je slyšeti hesla stráží sobě z dálky odpovídající.)

O bděte dále, stojíce na stráži, já rovněž bdím tu, duše myslící, a hvězdy nad námi také jen bdí, a tak to jde dál, až kde bozi kryti oblaky se chvějí, by je nepřepad nový nepřítel! — Hle, Ammianus!

Výstup 5.

Julian, Ammianus Marcellinus.

Julian. Nic nestalo se zlého Markovi?

Ammian. Na hranice táboru byl vyveden dle tvého rozkazu a tam propuštěn.

Julian. Tak dobře. Splatil jsem křesťanům, čím druhdy v basilice mne Basil obdařil. Naše účty jsou vyrovnány. (V myšlenkách.) Hleď, příteli, vzpomínám na rozmluvu naši, když poprvé jsi mne pozdravil v Byzancii. Jak pravdivé byly vždy tvé myšlenky o náboženství.

Ammian. Chtít a směřovat k dobru, toť celé náboženství světa. Dobře jednat jest mnohem víc, než dobře věřit. A když jsi chtěl dobro — pak ti jedno jest, kdo drží váhu lidských osudů, zda Zeus či Ježíš, zda osud neb náhoda. Toť moje náboženství, císaři, o ostatní se nestarám.

Julian. Máš pravdu. — To stačí duchům povzneseným, ale dav, lidstvo, to musí míti bohy. Čím jemu jest dobro? Jaké to hlubiny jsou v myšlenkách!

(Nové signaly válečné a ryk boje, vejde Oribasius v plné zbroji.)

Výstup 6.

Julian, Ammianus, Oribasius.

Oribasius. Jsme přepadeni!

Ammianus a Julian. Jak, Peršané?

Oribasius. Divoký nepředvídaný útok strhl přední stráže v boj.

Julian (chopí meč a štít). Zítra budem, Ammiane, pokračovat v těchto záhadách. Zdá se mi, že dnes přece kapitolu poslední svého díla nedopíšu.

Ammianus. A bez brnění chceš se vrhnout v boj?

Julian. Mé brnění jest moje odvaha! — Pojďme!

Ammianus. Mně zdá se, že jitro začíná krvavě.

(Všichni odejdou. Ruch boje bližší a vzdálenější. Vystoupí Zoe.)

Výstup 7.

Zoe (sama). Marek záhy odešel a čeká jistě v záloze na obět svou. Chybí-li on, číhá šíp Prokopiův — a chybí-li ten, můj jed nesklame. (Vezme pohár stojící na stole vedle lože.) Zde číš, z které pije, voda v ní, nuž rychle! (Vsype tam jed.) Císaři, jest dokonáno. Jsi pomstěn, otče můj! (Ruch válečný opět se blíží, Zoe odejde do pozadí a skryje se za oponu.)

Výstup 8.

Vstoupí Ammianus, Oribasius a vojáci, podporujíce raněného císaře.

Julian, Ammianus, Oribasius, Zoe (skryta).

Oribasius. Ó běda, císař raněn a vojsko na útěku!

Julian. Mýlíš se. — My vítězíme. — Nač děsíš vojsko? Proč jste mne nenechali v poli? — Jsem jen raněn oštěpem, nic víc; —

zde v jatrech to sedí, jděte jen dále bojovat — za chvíli přijdu zase za vámi. (Vojáci položí císaře na lože a odejdou.)

Ammianus. Ó den neblahý!

Julian. Co naříkáš? — Toť začátek vítězství —

Ammianus. Jehož ty jsi byl první obětí!

Julian. Vím, od koho byla ta rána. — Dobře jste jej vyvedli z mého stanu. — Čekal na mne. — Však boj náš byl poctivý — O jaká žízeň!

Ammianus. Markus byl ihned rozsekán na místě a zdupán slony a oři.

Julian. Dej mi pít, příteli! (Ammianus podá mu číši.) Však Prokopia držte pevně, sám jej budu soudit po návratu domů. (Pije.) Tak — děkuju ti . . . (Pije.) Co praví Priscus o duši, Ammiane?

Ammianus. Jest božská, číslo a myšlenka, svítí do tmy . . .

Julian (v snění). A dá se dělit?

Ammianus. Jest však celá opět ve všech dílech svých.

Julian. Pak nemožno jí ublížit. — Ó ten žár — stále větší a mdloba — chce se mi spat, příteli; jdi se podívat, jak boj pokročil. — Však dříve mi utři pot s čela, ta voda více pálí než hřeje, jakoby v ní byla zimnice. — Tak, nyní jdi, teď je mi lépe.

(Ammianus odejde, císař klesne v spánek, vystoupí v popředí Zoe.)

Zoe (zadívá se na císaře). Je dokonáno, císaři, s námi se všemi! Markus zabit — plán Prokopiův nezdařen, on jat — co mně zbývá? — Však dobře tak. Markus začal a já dílo dokonala. Bůh rozsoudil, komu pomsta náleží.

Julian. Tak dobře je mi — Ammiane, kdo to spůsobil?

Zoe (velkým hlasem). Dcera Ursulova!

Julian (vztyčí se na loži). Kdo mne budí? — Já snil o velkém vítězství a nyní vidím všady krev a krev a krev! — Kdo jsi?

Zoe. Dcera Ursulova!

Julian. Zas Ursulus a neustále Ursulus! — Ty stíny kolem, co chtějí — a nemám zbraně (sahá si po těle) jen třísku oštěpu Markova, tu vytrhnu si z útrob a vrhnu ti ji i s krví svou v obličej. — Já přece jsem zvítězil.

Zoe. Ty nikoli, leč Galilejský, jehož's proklínal.

Julian. Co Galilejský? — Kdo ho jmenoval? — Zde stojí! — Ne, jsi přelud, svět je prázný a prázná jsou nebesa! S mraků se řítí poslední bledé stíny Olympických a svět nelituje jich — lhostejně dál valí se tmou a stínem, jejž vrhá tvůj kříž, o Kriste! — Duši je teskno v tomto žaláři. Kdo rozbil ho — ó jak mu děkuju!

Zoe Já, dcera Ursulova!

Julian. Ani tvoje víra svět nespasí; velcí a dobří stejně umírají v něm. — Jdu za tebou, Marku Aurele! (Klesne mrtev na lože.)

Zoe (chytne číš, z které pil císař). Zbylo pro mne dost. — (Pije.) Jdu zeptat se, jak jsi se mnou spokojen, otče a bratře můj! — Jdu za vámi a přijdu vstříc tobě, Prokopie! (Klesne na prahu stanu.)

Opona spadne.

Generál Gordon.

Napsal **Karel Tůma.**

(Dokončení.)

akové odpovědi se Gordon od vlády Gladstonovy věru nenadál. Nikoliv, to dojista nešlo starému Williamu od srdce! K této lhostejnosti vůči zájmům lidskosti mohly jej toliko donucovat nepříznivé okolnosti a vážné ohledy. Ale jaké? Hrozí snad Anglii nebezpečí od Ruska v indických její državách? Či z Irska? Darmo zkoušel přemáhat svůj nepokoj. Připadal si jako vězeň ve své tišině Palestýnské, kde doufal žíti nejvolněji. I byl tomu skutečně povděčen, že král belgický Leopold II. právě tou dobou naň si vzpomenul, nabízeje mu jakožto předseda mezinárodní společnosti pro vyzkoumání a osídlení střední Afriky vůdcovství nad velikou výpravou, která chystala se po novém r. 1884 do krajův na Kongu. Gordon nemohl ovšem pro tu chvíli ničeho přislíbiti, ale měl aspoň záminku, aby vrátil se do Anglie. Koncem srpna 1883, zastaviv se mezi tím na chvíli v Brusselu, dostihl její křídových břehův. Zastal ji vzrušenu nikoliv událostmi Sudanskými, nýbrž volební opravou a válkou čínsko-francouzskou. Vláda čínská válčíc zatím s Francií o Tonkin úkladně „na zapřenou", totiž pomocí svých loupežníkův a piratův, někdejších to Tajpingův, potají všemožně ucházela se o pomoc anglickou, ukazujíc na živý obchod, jejž pěstuje Anglie s Čínou. I podobalo se, jakoby svůdné to volání z Číny nepadalo v Anglii do hloží. Zejmena v klubech torystických mluvilo se s netajenou chutí o příležitosti, jaká by tu kynula odhodlané vládě ku vyvýšení vlajky velkobritanské nad prapor republiky francouzské. Liberální časopisectvo anglické podezřele mlčelo.

Než, v tom, na všeobecné překvapení ozval se v „Times" — hlas Gordonův: Ryzí poctivec varoval Anglii před spolkem s Čínou na úkor Francie co nejdůtklivěji. Psalť doslova takto: „Čína snaží se a snažiti se bude vždy, aby vyčkala, co se díti bude. Bude se pokoušeti přiměti nás, Angličany, k tomu, abychom také válečně vystoupili proti Francii, kdyby sama byla nucena otevřenou válkou s ní se utkati. Nuže, přístavy smlouvou nám v Číně otevřené poskytují příležitosti k dosažení toho cíle. Mohlo by se říci, že Anglie má tolikeré zájmy v Číně, že válka Francie proti Číně zahrnovala by v sobě naše zakročení. Avšak to by byla v nejednom ohledu špatná služba civilizaci. Jsouť Číňané dosti domýšliví a nějakým úspěchem nad Evropany dosáhl by jejich pých nebezpečné výše. I kdyby úspěch svůj měli co děkovati jedině našemu spojenství, zapomněli by hnedle na naši pomoc. Takovým spolkem neposloužili bychom sobě pro budoucnost ani vůči Francii ani vůči Číně. Nemohu si vůbec pomysliti, že by svět

čehos získal válkou mezi Francií a Čínou, nechať výsledek byl by jakýkoliv. Pochybuji, že by válka ta byla prospěšnou pro Čínu vůbec. O jednom však mohou býti Francouzi přesvědčeni, totiž o tom, že Číňané použijí všech nejnovějších vymožeností válečnických a v zápasu s jedinou mocí velice spolehati se budou na prostředky jako jsou dynamit a pekelné stroje."

Tak s plným jménem svým napsal veřejně „Číňan" Gordon, vyznamenaný hodností mandarina nebeské říše a přítel jednoho z nejmocnějších státníkův Číny, od něhož nedávno teprv byl se navrátil. — Touto chrabrou odezvou byla myšlenka protifrancouzské alliance Anglie s Čínou pohřbena.

Nuže, proč nesáhl Gordon rovněž ku mocné zbrani publicistického pera, aby vyburcoval Anglii z její lhostejnosti vůči věcem v Sudanu a roznítil šlechetnou její vášeň ku svatému boji za věc lidskosti na horním Nilu? Proč přestával tu na pouhých výkladech v kruzích povolaných politikův, v klubech a konferencích státníkův? Poněvadž byl patriotou, který měl té síly zdrtiti hlas srdce, když toho vymáhala vždy věc vlasti.

A ona toho bezpečně vymáhala, sice by Gladstone neváhal. Dalekozírný státník Anglie bezpečně měl své vážné důvody, pro které nemohl vypraviti armády indické do dalekých pouští Darfurských a Kordofanských. Ostatně netrvalo dlouho a nebylo ani zapotřebí žádného podněcování ducha anglického. Dne 9. září 1883 bylať z Chartumu vytáhla pod zkušeným generálem Hicksem konečně opravdová válečná moc Egypta proti povstalcům. Čítala 7000 pěšákův, 400 bašibozukův, 100 kyrysníkův, 20 děl, mezi nimiž 4 Krupova a 6 kulometův, 5500 velbloudů s příslušnými honci, úhrnem na 10.500 mužův nejlepšího vojska egyptského. Než jakkoliv byl již nadešel listopad, posud o činech a osudech poměrně značné té síly vojska ani slechu; jakoby ji poušť byla pohltila. Avšak v polovici prosince tajemná clona náhle se rozhrnula: veškera tato armáda skutečně ležela pohřbena v poušti, porubána přemocí válečníkův Mahdiho!

Zaveden zrádnými vůdci do skalního, lesnatého průsmyku Kašgilského, Hicks paša dne 1. listopadu přepaden jest zde desateronásobnou přesilou nepřátel a zaskočen tak, že po dvoudenní zoufalé obraně zahynul ve vražedné seči s celým sborem svým. Padlo tu na 1000 důstojníkův, mezi nimiž i více Angličanův. Hroznou ranou tou byla celá rozsáhlá říše Sudanská, vyjma několik opevněných měst a přístavů na Rudém moři, pro Egypt ztracena.

Nyní nastal ve veřejném smýšlení Anglie rázem obrat. Po lhostejnosti bylo veta; hrozný osud tolika tisíců křesťanův, usedlých po městech sudanských, jakož i los všech těch nevinných rodin vojínův a úřadníkův egyptských, kterým vesměs hrozila strašná smrt a záhuba od divokých barbarův, tak živě vstoupil na mysl lidu anglického a hnul jeho srdcem tak mocně, že vláda nesměla více opětovati své heslo posavadní, že Anglii po Sudanu ničeho není. Svědomí národa dobře cítilo, že jest Anglie jakožto skutečná vládkyně Egypta mravně zodpovědna za životy a útrapy oněch ubožákův v Sudaně, že jich nesmí opustiti bez pomoci a byť měla k vůli tomu nasaditi vlastní krev i statky.

Tehdy povolával Gladstone pilně k sobě Gordona na důvěrné rozmluvy, jichž obsah asi sotva kdy vyjde na jevo, jichž výsledek však překvapil veškeren svět.

O nový rok 1884 vyslanec anglický v Egyptě s veškerým důrazem domlouval vládě tamní, aby se khedive zřejmě Sudanu vzdal; když pak ministr egyptský Sheriff paša rozhorleně to odepřel, jest kategorickým důrazem vlády anglické svržen, načež dne 8. ledna nový ministr Nubar paša jménem khediva Sudaň Sudancům zůstavil a všem posádkám i úřadníkům tamním nařídil, aby bez dlení do Egypta se vrátili. O týden později, tedy dne 16. ledna, opouštěl pak Gordon Londýn ubíraje se do — Brusselu, aby dle přání krále belgického přijal velitelství nad výpravou kongskou . . .

Vše to zdálo se nasvědčovati neklamně tomu, že vláda anglická nechce pro Sudan ani prstem hnouti.

Než, jedva že byl Gordon přistál ku břehům Belgie, dostižen jest telegrafickou depeší Gladstonovou, která jej volala rychle zpět do Londýna . . . O několik hodin později dlel Gordon již opět v kabinetu St. Jamesském, dne 18. ledna pak již doprovázel jej vévoda Cambridgský a lord Wolseley ještě s několika jinými přátely na palubu lodi, kteráž měla dopraviti neohroženého bojovníka civilisace s největší možnou rychlostí ku břehům — Egypta . . . Co znamenaly všechny tyto hádanky? Nikdo neuměl říci. Teprv když byl Gordon již blízek Alexandrie, poodhalil Gladstone mlhavý závoj s tajemství a žasnoucí svět uslyšel, že Gordon bez vojska, provázen toliko jediným plukovníkem Stewartem, ubírá se do Chartumu, aby zjednal svou autoritou a populárností, jaké v Sudaně požívá, tamním křesťanům a Egypťanům volný a bezpečný odchod ze Sudanu do Egypta. Vláda anglická zůstavila prý mu úplnou volnost, aby podnikl vše sám dle nejlepšího svého náhledu, čeho k záchraně posádek, úřadníkův egyptských a křesťanů v Chartumu žijících učiniti může.

Splnomocnila jej, aby projevil Sudancům, že Anglie přiznává jim úplně právo volného sebeurčení a nepodnikne ničeho proti jejich nezávislosti. Za tuto cenu doufala vláda britská zachrániti životy všech oněch ve psí daných pionérův civilisace evropské ve střední Africe. Nicméně dán současně rozkaz, aby tré plukův řadové pěchoty, dva pluky husarské, dvě batterie, 100 jízdných střelců a 500 námořníků odpluli na rychlo k africkému pobřeží na Rudém moři a sice do Suakimu. Spolu vypravoval si Londýn, že vyslání Gordona do Chartumu rozhodnuto v radě ministerské teprve v poslední chvíli přes tuhý odpor Gladstonův, který bál se o život šlechetného hrdiny a tesknil před důslednostmi, jaké by přivodil zmar jeho heroického pokusu nebo dokonce jeho záhuba

Vše nasvědčuje tomu, že věc v pravdě tak se měla. Gladstone při vší dobré vůli nechtěl se odvážiti žádné veliké výpravy do Sudanu ku záchraně oněch opuštěných nešťastníkův. Nuž, tak se tedy chrabrý Gordon sám odhodlal k činu osvobozujícímu, k činu rázu, lze říci, biblického: Jako druhdy Mojžíš, tak chce i on vyvésti tisíce lidu ze zajetí, spoléhaje rovněž ve svého Boha jako veliký onen osvoboditel národa israelského. — Nepodaří-li se však přemluviti Mahdiho, nuž

pak zkusí hájiti lidu svého za hradbami Chartumu tak dlouho, až by z Egypta nebo z Anglie přišla pomoc a zjednala průchod volný oněmi krajinami úrodnými, rozkládajícími se od pobřeží Rudého moře a hor Abessinských až po Bílý Nil nad Chartumem, jež by se nikdy neměly v zájmu civilisace a kultury zůstaviti v plen barbarstvu. Ale když Gladstonovi vše to jevilo se býti příliš hazardním, když váhal a stále váhal, tu teprve Gordon promrzelý vyžádal si propuštěnou v služby krále belgického a — obdržel ji. Než v zápětí odjezdu jeho stihly ze Sudanu do Anglie děsné zprávy o vraždění křesťanů v El Obeidu, i jiných městech dobytých divochy prorokovými, o zoufalém stavu obležených v Tokaru, Sinkatu, ba i v samém Suakimu, následkem nových porážek Egypťanův před Tokarem, Suakimem a Wady Ekvailem. Pod rozčilujícím dojmem těchto Jobových zvěstí sestoupil se znovu kabinet St. Jamesský na radu, jejíž výsledek byl: přijati divosmělý, však přece jediný možný plán Gordonův, který nad to ještě u vzorném vlastenectví svém nabídl se, že nepřijde do Chartumu co generál anglický, nýbrž co zřízenec khediva egyptského, aby sprostil Anglii co možná veškeré odpovědnosti za svůj čin vůči podzíravé Evropě. — Tak byly kostky vrženy. Dne 24. ledna 1884 Gordon dostihl Kahýry.

Několik hodin pilných porad s khedivem a Nubarem pašou, chvatné rozžehnání se s přátely a již obětovný hrdina chvátal dále za nelákavým cílem svým. Dálka tři set šedesáti mil cesty, většinou pouští, kteráž dělí Chartum od Kahýry, touristu tak otuženého málo hnětla: jedině o to mu šlo, aby dostihl Chartumu v čas, než se ho zmocní v El Obeidu tábořící Mahdi. Obyčejně trvá cesta z Kahýry do Chartumu plný měsíc. Gordon však umínil si, že urazí ji nejdéle za tři neděle.

Použiv železnice do Sintu, vstoupil zde Gordon na parník, který jej v 8 dnech dopravil do Assuanu, těsně pod první vodopád Nilský, jehož purpurové skaliny nutno obejíti několikahodinnou zacházkou pouští, načež opět vstoupil na loď nilskou, aby 8. února doplul holých žulových skal Goroska, jež mohou se zváti branou v ony kraje a pouště středoafrického barbarstva. Zde mizí poslední palmy a smutná nubická poušť se svými nahými hřbety skalními, se svými nedozírnými vlnami písku zeje svou strašně zvetšelou tváří poutníku vstříc. Nevýslovná truchlivost spočívá na tomto nezměrném mrtvém pásmu, táhnoucím se v délce 75 mil, než velbloudi opět zvětří Nil a než poutník pozdraví na obzoru temnou obrubu palem Abu Hammedských. Co asi dálo se za této celotýdenní pouti v duši Gordonově? Když loučil se s milými svými, zarmoutil je hluboce svou netajenou předtuchou, že z této cesty nikdy více se nenavrátí . . .

Šel do Chartumu jako mučedník, který zcela jasně předvídá osud svůj a přece neodolatelnou silou puzen, oddaně i pevně jde mu vstříc s tou vírou v srdci, že obětí svojí vykoupí ostatní. Obětí to nejtěžší, jakou muž chrabrý položiti může na oltář lidstva. Neb hle, té krvavé ironie osudu: zrovna on, který vytknul si za povolání života svého rozbíjeti pouta otročí, zrovna on musí nyní jíti otrokářům ne s mečem, ale s palmou míru vstříc, aby jim řekl, že Anglie chce zavříti očí svých ku padouššskému jejich obchodu s otroky, aby na nich vyprosil milost

a slitování pro ty tisíce ubohých, nevinných lidí bílé pleti, k jichž osvobození křesťanská Evropa neskytá mu ani jediného vojína .... Avšak což jestli všechno to sebezapření a pokoření, jestli i tato oběť přesvědčení a čestného jména bude položena nadarmo? Co potom? Dojista Gordon na možnost takou myslil a čeho pro ni učiniti zbývalo vše připravil. Buď jak buď: on za všech okolností splní povinnost svou do dechu posledního! Pak život dá pro spásu nešťastných bližních svých, a ona jim bohda vzejde ze smrti jeho. Za to mu ručila povaha národa angloskotského. Rovněž doufal Gordon i v oddanost obecného lidu chartumského i v pověst, jakou si byl v Sudanu získal. Ba toť snad vlastní tragická vina jeho, že příliš důvěřoval Orientálcům, nepomněv „punické zrady" a příliš spolehal v sebe, jak dovede s lidem tím zacházeti. Důvěra jeho šla tak daleko, že na př. ani v Kahýře se netajil, kterak veze s sebou 40.000 lib. šterlinků, neopatrnost to, která vzbudila v Anglii nemalých obav, obzvláště když po čtrnácte dnův ani nejmenší zpráva o smělém cestovateli z Egypta nedocházela. Ale zatím co viděli sanguiničtí Škotové v duchu již svého chrabrého rodáka v poušti od Beduinů zavražděného a oloupeného, Gordon se svým věrným druhem Stevartem na malých, ale výborných dromedárech zamlklých Bišasínů od Abn Hammedu šťastně klusal dále vlídnější již pouští, až po pěti dnech dojeli Berberu.

Zde konečně opět mohli vsednouti na lodi nilské, aby po dalších čtyřech dnech plavby dostihli bez úrazu vytouženého cíle svého Chartumu. Zabušilo asi oběma statečným těm mužům mocně srdce, když spatřili ty dvě bílé věže mešity jeho a zvěděli, že dosud Mahdi daleko odtud odpočívá ve svém kordofanském Capua.

VI.

Za jásotu lidu chartumského vešel Gordon dne 18. února do hlavního města Sudanu, kdež mu klesl na prsa anglický nadplukovník Coetlogen, jenž od měsíce velel zdejší egyptské posádce, záležející ze 6000 mužův vojska většinou arabského původu. Ještě téhož dne vydal Gordon onu pověstnou proklamaci, sepsanou hned v Londýně pod očima Gladstonovýma, kterouž uznával proroka Mohameda Achmeta za vládce v Kordofanu, povoloval Sudancům odpuštění daní a volné držení otrokův. Po té vypravil poselství k proroku do El Obeidu, žádaje o osobní s ním rozmluvu. Ale Mahdi nechtěl s nikým a o ničem vyjednávat, nýbrž žádal pyšně, aby se mu Chartumští vzdali na milost a nemilost. Nezbývalo tedy než jednati s ním písemně. Zatím Gladstone dostál svému slibu: dne 19. února přistálo 5000 mužů anglického vojska pod generálem Grahamem u pobřeží Rudého moře a obsadilo Suakim. Kdyby této výpravě bylo přálo štěstí válečné, kdož ví, nebyl-li by prorok stal se přístupnějším a svolnějším. Avšak na neštěstí přišla výprava ta poněkud pozdě. Než se přihotovila k osvobození blízké, hordami Osmana Digmy již předlouho obleháné tvrze Tokarské, vyhladovělá posádka této dne 21. února podlehla, i jest od barbarův povražděna na posledního muže. — Osm dní na to sice vyhráli Angličané krvavou bitvu u studně El-Tebské, polou cesty mezi Tokarem a Trinketatem, a dne 13. března

dobyli tábora Osmana Digmy v neméně parné bitvě u Tamenielu, avšak oboje vítězství byla pro ně vítězstvími Pyrrhovými. Utrpěliť tak citelných ztrát, že nemohli se ani odvážiti pokusu, aby povstalcům opět vyrvali tvrz Sinkatskou, která ještě kouřila se krví strašného vraždění ze dne 11. února. Sinkat ovládá však jedinou silnici od Suakimu na Berber a ku Chartumu vedoucí.

Tato nehoda stala se Gordonovi osudnou. Zhoštěn všech obav, že by Angličané od Rudého moře mohli proniknouti ku Chartumu, prorok kordofanský odmítal veškerá poselství Gordonova napořád zpupněji, nechtěje dopřáti křesťanům a Egypťanům volného odchodu pod žádnou výminkou, ani za tou, že by odcházející posádky egyptské zůstavily veškeru zbraň, všechen náboj i ostatní náčiní v městech opuštěných. „Vzdejte se a přijměte islam. Smrt všem nevěřícím!“ bylo posledním slovem Mahdiho: „Jdu na Chartum!“ —

Všickni ti ubozí, nevinní lidé, kteří se omeškali v jižnějších krajích střední Afriky, v Sennaru, Bahr el Gazelu, Darfuru, v Lado, Fazoylho atd., všickni ti byli tedy neuprosně z t r a c e n i! Neboť z aequatorialních oněch provincií potřebuje parník po Modrém Nilu 25 dní než spluje ku Chartumu. I při dostatku dopravních lodí bylo by zapotřebí ku zachránění všech tamních Egypťanův a cizincův aspoň 3 měsíců času a úplné bezpečnosti celého poříčí. Na spásu jich přes odpor povstalcův nebylo za těch okolností ani pomyšlení. Však totéž platilo i o Chartumu; zde chvělo se před pomstou Mahdiho nejméně 15.000 duší, posádky nepočítaje. Ku dopravě jich do Berberu bylo by zapotřebí bývalo nejméně 300 lodí. V Berberu pak musilo by na ně čekat na tisíce dromedárů, neb velbloudův, sehnaných z široka daleka, aby je přepravili poušti, po které Gordon šel. Lodě neb vory mohly se konečně sroubit, ale kde opatřiti té spousty velbloudův, když kmenové vůkol skoro naskrze jsou odbojní, a možno-li se vůbec výpravy takové odvážiti středem zfanatisovaných buřičův, kteří by dojista v první soutěsce tygřím skokem přepadli prchající ubožáky? Co se mohlo učiniti, Gordon dávno učinil. Již v únoru, hned jakmile byl přišel, vypravil asi 200 žen a dětí pod řádnou záštitou vojenskou s plukovníkem Coetlogenem do Berberu a odtud šťastně dále ku hranicím Egypta. Ale patnácte tisíc lidí nedalo se nikterak vyvésti.

„Nuž, tak tedy chceme brániti životů svých za hradbami našich tvrzí, až Bůh všemohoucí našemu udatenství přispěje pomocí svojí!“ zněla proklamace Gordonova ze dne 14. března. „Kdož nechce s námi sdíleti obležení, nechť opustí ve čtyř a dvacíti hodinách Chartum, má odchod volný. Po vypršení lhůty té však nikdo za žádnou výminkou nebude puštěn z uzamčených bran města, které jest opatřeno vším, čeho potřebuje, aby mohlo odolati nájezdům sebe horším a vydržeti obléhání nejdelší! Žádné slabosti, přátelé, Bůh, spravedlivý a mocný nedá zahynouti lidem dobré vůle a udatných srdcí.“

Byla to šťastná myšlenka, svědčící o výborné znalosti poměrův, když Gordon vybídl obyvatelstvo k dobrovolnému opuštění města. Na 10.000 individuí vytratilo se na vyzvání to chvatem z Chartumu, ona to sběř zrádná, živící se otrokářstvím a držící tudíž tajně s Mahdim. Běžela nyní rovnou jeho vojskům vstříc a Gordon byl sproštěn živlův

nejnebezpečnějších. Jenže pohříchu ne ještě všech; ukázalo se to hned v první srážce, kterou již dne 16. března bylo mu svésti na sever od města s blížícími se zástupy Mahdiovými. Dva pašové egyptští objevili se tu býti spolčenými s povstalci, takže bitka zradou jejich byla pro Gordona ztracena. Ale doufal-li Mahdi, že již tato první porážka Egypťanů otevře mu brány zděšeného Chartumu, tož již následujícího dne, dokonávaje sevření města, přesvědčil se o jiném. Gordon nebyl tak zpozdilým, aby po čas těch čtyř neděl, co marně s Mahdim vyjednával, v Chartumu skládal ruce v klín.

Naopak, jestli kdy, tož právě tento měsíc osvědčil bystrý válečník všechnu svou genialní schopnost k opevnění a zabezpečení svěřeného sobě místa, všechnu prozřetelnost a duchapřítomnost organisatora, jenž malými silami zná vykonati pravé divy za okolností nejnepříznivějších. Ničeho nebylo opomenuto, čímkoliv by mohla býti početná slabost obležených nahražena a síly vyrovnány. Chatrné, z nepálených cihel vyvedené hradby Chartumu, byly naskrze sesíleny a zdokonaleny: téměř šest kilometrů dlouhý hradební příkop, táhnoucí se na jihovýchodu města od Modrého Nilu k Bílému, byl vyhlouben a rozšířen tak, že proměnil se v širou splavnou řeku, jížto odloučen Chartum, ležící na samém stoku obou jmenovaných řek, jako v skutečný ostrov v podobě velikého trojúhelníku. Do veškeré této spousty ochranné vody dal pak ponořiti Gordon celou síť torpéd, jakož založil kolkolem města výborně promyšlený systém podkopů dynamitových a proměnil veškeré obchodní lodě, které nalezl na rejdě Chartumské, v parníky válečné tím, že dal je vesměs pobíti železnými plotnami a pancéři, i ozbrojiti děly. Dnem nocí tisíc rukou muselo pracovati o náboji, na sta povozníkův svážело potraviny a píci z okolí, žádné dělné paže nemělo zůstati nezaměstnáno. Jakmile počal se jeviti nedostatek peněz, dal Gordon tisknouti bankovky, ustanovil cenu potravin a pohrozil každému smrtí, kdo by spůsoboval nepořádkův a zděšení. Byl opět tím neunavným, úžasně činným pracovníkem, který snad ani nespal, mysle za všecky, postřehuje první každoukoliv vadu a jsa nevyčerpatelným u vyhledávání prostředkův pomocných. Slovem, osvědčoval veškeré cnosti výborného vojevůdce, postaveného v okolnosti nejtěžší. Na sebe pamatoval teprve vždy naposledy. Teprv když byl nepřítel již obklíčil město na dobro, dal Gordon také svůj vládní palác opevniti jako tvrz, aby byl bezpečen i proti nepořádkům vnitřním, i posledním útulkem obrany v nouzi svrchované.

Na ploché střeše vysoké té budovy, vévodící kromě jediných věží minaretu celému městu, postavil si svou observatoř, kdež trávil na hlídce s dalekohledem v ruce celé noci. A což když posléze, od 12. dubna počínaje, nepřítel, čítající na 80000 mužův, počal se rozháněti proti Chartumu útoky napořád opravdovějšími a vzteklejšími; tu byl teprv hrdinný vojevůdce ve svém vlastním živlu. Kromě plukovníka Stewarta a dopisovatele „Timesů“ Powera jediným jsa Angličanem u prostřed polodivého obyvatelstva města, naplněného bědujícími ženami a dětmi, objevoval zde Gordon co nejvýrazněji duševní a mravní převahu vzdělaného bělocha nad temnou pletí, skvělým jsa typem oné energie dělného tuhého plémě angloskotského, které navzdor své nečetnosti opanovalo svou zbraní jako svým obchodem šíré světy a Oceány.

Odkázán na posádku, sebranou z pozůstatkův zničené armády Hicksovy, v které toliko jediný pluk Nubianův jevil se býti nadšen bojovným duchem, kdežto většina záležejíc buď z nestatečných fellahův egyptských nebo z nespolehlivých Arabův jen jako z trestu službu konala, Gordon v několika měsících naučil ty lidi bojovati jako lvy, vychoval je na řádné, kázně dbalé a bdělé vojáky, kteří se netoliko dovedli dobře bránit, ale s kterými mohl podnikat i rázné výpady do řad nepřátel, které nejednou rozrazil hlubokým klínem, takže opět šel postrach před „bílým sultanem chartumským“ řadami barbarův, že jako druhdy v Číně Tajpingové, nyní v poušti nilské Beduini prchali před „kouzelnou holí“ nezranitelného Gordona paše.

Rozumí se, že jedinou mravní pružinou, jediným prostředkem k osvěžování ducha lidu i vojska byla naděje v brzkou pomoc anglickou, o kterou nyní Gordon počal kabinet St. Jamesský se vší důtklivostí upomínat. Neboť přese všechna opatření důkladná strávilo obyvatelstvo 36000 lidí za čtvrt roku valnou část nahromaděných zásob, takže tyto dle rozpočtu sotva mohly stačiti déle než do října. Rovněž prořídly za neustálých bojův řady obhájcův města, kdežto oblehatelům neustále přibývalo sil.

Avšak dne 29. července obdržel Gordon depeši, v které mu ministr anglický oznamuje, že nemůže od Anglie ani v září ani podzimem vůbec žádné pomoci očekávati! Zdrcující tato zpráva však nikterak Gordona nepřivedla v zoufalství. Odpověděl sice trpkými slovy do Londýna: „Opustíte-li nás proti svým přípovědím, necháte-li nás zde zahynouti bez veškerého opravdového pokusu o pomoc, pak zůstane v dějinách nesmazatelná skvrna hanby na čele Anglie“ — avšak vzpamatoval se rychle z trapného dojmu, novou silou jonáckou vrhl se příštího dne na nepřítele a dobyl na něm prvního vítězství. Po celý měsíc srpen 1884 zaměstnával pak oblehatele tak křepce, že nedal jim takměř přijíti k oddechu. Noc co noc bouřil je lichými poplachy, až pak na straně, kde se toho nejméně nadáli, na ně se vyřítil a zle jim v táboře zahospodařil. Konečně před úsvitem dne 30. srpna učinil na ně výpad tak rázný a tak geniálně sestrojený, že obrovská ta přemoc v krvavém zmatku počala couvati, až jata postrachem neodolatelným rozutíkala se v šíř a dál do pouště. — Již doufal Gordon, že jest oblehatelův prost, i podnikl silnou obhlídku po krajině směrem na jih, aby znovu doplnil docházející již zásoby Chartumu. Ale již dne 4. září vrazil opět na davy nepřátel, kteří vraceli se s novou silou a zdvojeným vztekem: marně Gordon opět konal divy srdnatosti junácké, vrhaje se v čele svých setnin proti oštěpům a mečům Arabův, jakoby zrovna vyzýval smrt: boj byl příliš nerovný a Gordon nesměl plýtvati životy zřídlého mužstva svého. Musel couvnouti po celodenní téměř bitvě opět za hradby Chartumu, kdež pohled na lodě naplněné raněnými na místě očekávaných potravin způsobil pravé zoufalství.

Měla-li pomoc vůbec přijíti, bylo již svrchovaně na čase, aby se blížila. Ale kdeže byli ještě Angličané od Chartumu! Z obdržených listů anglických znamenal Gordon sice, jak veliké jest hnutí v lidu anglickém, který se chvěl o život svého „hrdinného obrance Chartumu“; znamenal, že vláda hnutím tím donucena slibuje neopustiti ho, ale že by výprava

pomocná již byla na cestě, o tom posud nikde zvěsti určité! Aby tedy nabyl jistoty, rozhodl se, že vypraví statečného svého druha Stewarta do Kahýry.

Na dva dni před tím chvátal tam však již tajný posel s listem Gordonovým, určeným vládě anglické. V listě tom dopsaném 18. září, vyčítá Gordon se spravedlivou trpkostí ministrům anglickým: „Zatím co vy jíte, pijete a v dobrých postelích si hovíte, my zde bdíme, vojáci jako služebníci, dnem nocí, abychom nájezdy falešného proroka odráželi. Ovšem, což vám záleží na potlačení tohoto povstání! Ale pravím vám: následky jeho budou pro vás vším jiným nežli vítězstvím, pamatujte na to! Ve dvou dnech vydá se nadplukovník Stewart se zdejšími dvěma konsuly do Berberu. Vysýlám jej, poněvadž po takovou dobu mlčíte a nás zanedbáváte, mařice času, aniž byste nám pomohli."

Nuže počátkem října 1884 konečně osvobozující armáda anglická pod generálem Wolseleyem vydala se na pochod do pouští afrických.

Radost Gordonova byla nevýslovná. „Konečně," plesá v listu dne 24. října Wolseleyovi v ústrety poslaném, „konečně tedy mohu zvěstovati zoufajícím, aniž bych lhal, že spása z Anglie přichází! Troufám se bezpečně ubrániti v Chartumu do Vašeho příchodu." Lituje po té, že nemohl vyrozuměti chiffrované depeši Wolseleyově, ježto Stewart vzal klíč k rozřešení chiffer s sebou. Diví se, že posud Wolseley s ním se nesetkal. „Stewart má při sobě denníky od 1. března do 20. září. Tyto zápisky jsou pravým klenotem, neboť jsou doloženy všemi listy, jež mně Mahdi psal." Zatím byl ubohý Stewart cestou na poušti od Arabův přepaden, zavražděn a o vše, co při sobě choval, oloupen... „Naše posádka" — pokračuje rány té netušící Gordon — „vystřílela dosud celkem 3 milliony patron; z našich tří parníkův válečných obdržel každý přes 1000 ran od kulí nepřátel. Byl jsem od Arabů dvakráte poražen 16. března a pak 4. září. Nicméně stojíme pevně." Dne 4. listopadu odeslal Gordon druhý list, jenž po desíti dnech dostal se Wolseleyovi do rukou. Oznamuje, že vyslal anglické armádě pět parníků po Nilu vstříc až do Metamnehu. Ví již o strašné smrti Stewartově a žádá, aby tedy na dále Wolseley nepsal v chiffrách, kterým by nerozuměl než Mahdi, jenž má k nim nyní klíč a vůbec ví všechno. List zavírá: „Mohu se ještě snadno 40 dní bránit; však po té lhůtě bylo by to krušné." — Tedy do polovice prosince bylo nutno, aby dostihla spása. Avšak Wolseley nemohl v poušti ku předu! Arabové znepokojovali jeho pochod a ničili studně před ním. Proto Gordon dne 14. pros. nového vypravil posla z Chartumu s listem, kde píše Wolseleyovi: „Jsme sevřeni se tří stran: od Umdermanu, Halfaye a Hoggi Ali. Boj trvá bez ustání ve dne v noci. Nepřítel může nás však jedině vyhladověním přemoci. Nerozptylujte svých sil: nepřítel jest velmi četný. Přiveďte hojně pluků, možno-li Vám. Hájíme dosud ještě Umdermanu na levém břehu a tvrze na pravém. Mahdi zdvihl náspy na dostřel proti Umdermanu, on sám však drží se v povzdálí." — Však mimo to vyňal posel ze záňadří ještě druhý list „tajný a důvěrný", v kterémž Gordon Wolseleyovi svěřuje se: „Naše pluky trpí hlady. Zásoby docházejí, nemáme již leč trochu obilí a sucharů. Toužíme, abyste přispíšili rychle! Dejte se přes Metamneh nebo Berber. Volte

jen mezi těmito cestami. Jakmile se zmocníte Berberu, dejte mi zvěst. V Chartumu není již ani másla, ani datlí, ani masa. Drahota nesmírná.“ —

Avšak téhož dne 14. prosince obdržel jistý přítel Gordonův, žijící v Kahýře, list od hrdiny Chartumského, který má pro životopisce neskonale větší zajímavost. Zjevuješ nám, že Gordon stále tušil svůj tragický konec, jemuž šel vstříc. Vůči blížící se pomoci anglické loučil se s přítelem jako člověk na smrt jdoucí. Psalť mu doslovně: „Žijte blaze! Neuslyšíte o mně již nikdy více. Obávám se, že v posádce jsou zrádci a že do vánoc po všem bude veta.“

A předtucha jej nesklamala. Smutný los se naplnil doslova, jak Gordon předvídal. Toliko v čase se poněkud mýlil. Vydrželť hájiti hrdina Chartumu navzdor hladu i zradě netoliko do vánoc, ale ještě skoro po celý leden r. 1885.

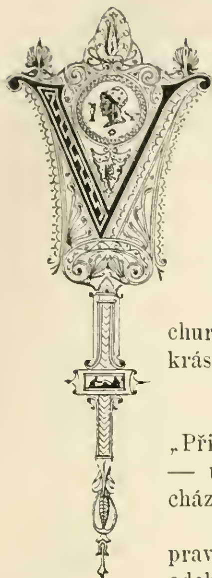
Však nastojte: když již pomoc anglická, zdržena krutými boji a překážkami cestou, konečně se blížila, když již aspoň plukovník Wilson mohl s oddílem mužstva proniknouti po Nilu ku Chartumu, tu na 48 hodin před jeho příchodem, a na dva dni před padesátými narozeninami Gordonovými, úsvitem osudného 26. ledna 1885 černá ruka zrady zasáhla v dějství, aby dovršila úchvatné drama jedenácti měsíčných zápasův hrdinských, děsnou náhlostí krvavé katastrofy. Ano, Mahdi „věděl o všem“. A nejen to, ale on věděl na hodinu, kdy zmocní se Chartumu. Neboť měl v něm padoušské spojence, kteří zvali se důstojníky a spolubojovníky Gordonovými, zatím ale byli jeho Jidáši, jeho Miloty z Dědic. Na umluvené znamení otevřeli jednu z bran Chartumských barbarům a co po té v Chartumu se dálo, zastřela mlčící temnota hrobů, která tak často halívá nejhroznější „soudy boží“. Pověsť nejasná vypravuje takto: když Gordon na poplach vzniklý, vyběhl ze svého paláce, aby uzřel co se děje, při prvním kroku z domu zasáhnut jest dýkou úkladníka, která mu proklála to šlechetné heroické srdce. Dále zvěstuje o strašlivé řeži, o proudech krve řinoucích ulicemi a povraždění všech křesťanův i Egypťanův... Rovněž jmena vrahů Gordonových ponořena jsou dosud v tůni tajemství. Ale několik neděl po omračné ráně zatčen v Kahýře někdejší onen „sultán Darfuru“, mocný otročník Zobeir paša, jehož syna dal Gordon druhdy co náčelníka vzpoury otročníkův pro jeho ukrutenství odpravit. Nuže Zobeir přísahal prý, že pomstí krev syna svého! Nejen, že držel s Mahdim, konaje mu vyzvědače v samé Kahýře, ale vyslal prý svého otroka, rozeného Abissince, aby v hodině zrady první vnořil dýku do prsou Gordonových...

Tak zaniknul na nejzazší hradbě civilisace obdivuhodný onen muž, zastiňující svými činy a dobrodružstvími jako svými cestami nezměrnými reky fantasie Jules Verneovy, zatím co povahou svojí v lidstva dějinách zůstavuje zářící příklad idealismu a chrabrosti vznešené, jimiž okřejí ještě kdys po věcích srdce — Husitův budoucnosti!

Malí vítězové — velcí přemožení.

Historická povídka od **Em. Zítka.**

(Dokončení.)

témž okamžiku vstoupil Václav do komnaty. Pan Jiří umlkl a jen plachým pohledem uvítal svého bratra. Za to však Hedvika tím upřeněji utkvěla pohledem na Václavovi, který byl velice bled a rozhárán.

„Kdes meškal tak dlouho?" ozval se po chvíli Jiří. „Jsme již po večeři, neboť jsi nepřicházel."

„Stalo se to mou vinou," odvětil Václav. „Jsem churav poněkud. Šel jsem se projít zahradou — je jasný krásný večer — pan Trčka mne doprovázel."

„Mám přistrojiti vaší milosti?" otázal se Ješek.

„Nikoliv, nemám žádné chuti," odvětil Václav. „Přišel jsem pouze dáti vám dobrou noc. Jsem unaven — ulehnu. Jsem umdlen po cestě — odpusťte, že odcházím."

Jiří potřásl hlavou a neodvětiv, podal Václavovi pravici. Tento ji stiskl a ukloniv se paní Hedvice, zvolna odcházel. Ješek otevřel mu dveře. U dveří ohlédl se Václav na okamžik a upřel chvatný pohled na paní Hedviku, která za ním patřila. Pohledy jejich se setkaly . . .

Václav pospíšil do své komnaty, kterou za sebou uzavřel. Rozsvítil si svítilnu, svlékl svůj plášť a odložil meč i klobouk. Pak jal se prudce přecházeti po komnatě maje ruce sevřené na prsou, jakoby jejich prudké hnutí chtěl potlačiti. Opravdu, byl velice rozčilen. Slova Falkova jako burácející vichr zalehla v duši jeho. Při tom trpěl neskonale. Neboť co byla tajená láska jeho nežli dlouhým utrpením, stlumeným pláčem, potlačeným, ale neskončeným ještě stenáním! A přece zdálo se, že muka nedostoupila ještě svého vrcholu. Tajemství jeho — co drahnou dobu s velikým sebezapřením, s hrdostí poctivce a silou olbříma v nitru svém ukrýval — není již více tajemstvím. Falk je uhodl! Co byl mu platen celý ten zápas vnitřní, všechen onen neklid, úzkostlivost a sebezapření — bystrozrak ničemy pronikl škraboškou ledové lhostejnosti, kterouž Václav zakrýval plamennou vášeň uvnitř hárající.

„Jsem ztracen!" zalkal ubohý muž a klesnuv na lože, zakryl tvář oběma rukama. Plakal. Avšak tyto slzy nebyly s to, aby smyly všechen zármutek, kterým obestřena byla mysl.

V témž okamžiku vrzla závora dveří. Václav se vztyčil a naslouchal. Kdosi zaklepal tiše na dvéře.

„Kdo žádá si přístupu?" otázal se nevrle.

„Otevřte!" zašeptal kdosi venku.

Václav se zachvěl. Byla to — Hedvika. Přejev si rychle obličej dlaní, přistoupil ke dveřím a otevřel.

Paní Hedvika vstoupila.

Pozdravili se mlčky, zraky jejich setkaly se opětně.

„Co chcete, Hedviko?“ otázal se Václav po krátkém mlčení. Hlas jeho se chvěl.

„Řekněte mi vše, příteli,“ zvolala Hedvika, prosebně k němu ruce spínajíc. „Nesmlčte mi ničeho! Jsem odhodlána vyslechnouti vše, jakoukoli zprávu ústa vaše mi přinesou. Ó neskrývejte přede mnou, co mne očekává! Vím, že jsem žena nešťastná a že mi nezáří žádné naděje do budoucnosti.“

Ubohá paní usedla na stolici a svěsila hlavu.

„Nezoufejte, milá Hedviko!“ zašeptal Václav, který stál před ní. „Budete šťastna, jak toho zasluhujete. Bůh odmění vaši zmužilost a vaše ctnosti.“

„Vy mnou neopovrhujete? Ó rcete mi, jak je možno, aby muž, jehož minulost je beze skvrny a jehož jméno je bez úhony, soudil takto o ženě, která —“

„Zadržte, Hedviko, a nesvalujte na bedra svá vinu, kterou jste nespáchala. Co vám mám říci? Že vás ctím — ach, vždyť to víte! Šlechetná ženo, vaše ctnost není menší nežli vaše zmužilost! Nebesa sama vnukla vám myšlenku přemoci nával studu a říci mi vše, co vás tížilo. Věřte mi, vším co mi drahého se vám zaklínám, že dovedu ctíti vaše tajemství a stanu se hoden vaší důvěry.“

Slze vyřinuly Hedvice z očí.

„Kéž Bůh,“ zvolala, „který nezapomíná na dobrodiní prokazovaná nešťastným, odplatí vám jednou vaši dobrotivost. Já ubohá nemám ničeho kromě díků a vděčnosti . . .“

„Zachováte tedy na mne vzpomínku čistou, krásnou a blahou — to mi postačí. Neboť, milá Hedviko, nastane nám v brzku rozloučení.“

„Jakže!“ zvolala Hedvika polekána.

„Kdo ví, co chystá nám zítřejší ráno, nebo co přinese nám příští den! Ostatně, zítra nebo pozejtří nejdéle přibude posel s nálezem komisse. Podařilo se mi uprositi soudce — bratr můj je zachráněn.“

„Zachráněn!“

„Ano, trest smrti změněn mu v doživotní vyhnanství. Do tří dnů musíte opustit zámek a do osmi dnů Čechy. Rozloučíme se — abychom se nikdy více nesetkali.“

Slova vladykova zněla tak truchlivě, že Hedviku mimoděk znovu polily slzy.

„Jakže!“ zalkala, „vy nepůjdete s námi, švakře?“

„Já? — Nikoliv!“ Řekl to určitě a s takovou pevností, jakoby výrok ten ho nestál nižádné namahání.

„Vy nás opustíte, Václave!“ opětovala Hedvika chopivši se jeho pravice. „Proč chcete ke všemu také tuto bolest nám způsobiti, milý příteli?“

Chmura obestřela bledý obličej Václavův a pravice jeho, která spočívala v měkkých dlaních sličné paní, počala se chvěti.

„Déle věru, než bylo radno, prodléval jsem s vámi,“ pravil temně.

„Co tím chcete říci?“ zvolala Hedvika úzkostlivě.

„Že jste krásná — to bylo mé neštěstí!“

„Václave!“ Hedvika prudce povstala.

„Ó neodcházejte, drahá Hedviko,“ pravil prosebně. „Toto provinění mé se vás netýká. Zůstala jste čistou a hříchu mého hlasatelem jsou jenom slova má, nikoliv činy. Vy nemusíte se rdíti za to, čeho jen já jsem se dopustil bez vašeho přičinění. Do dnešního dne ukryto bylo v nejtajnější skrýši mých ňader hrůzné ono tajemství, kteréž vás povznésti musí, mne však ponižuje. A proto musíme se rozloučiti.“

Hedvika neodpovídala. Stála zamlklá s rukama na ňadrech složenýma, majíc oči upřené k zemi. Co dálo se v jejím nitru, v němž nezůstávalo bez ozvěny šlechetné doznání muže, který ji miloval a kterého ona — Srdce počalo se jí bouřit — necítila se prostou vší viny...

„Uznáváte tedy, že musíme se rozloučiti!“ pravil Václav.

„Ano!“ zašeptala Hedvika a klesla zpět na stolici, zakryvši tvář.

Václav smutně potřásl hlavou, pak pokračoval vážně: „Vyslechněte, milá Hedviko, co se událo a co mne donutilo, že s tak zahanbujícím přiznáním na rtech stojím nyní před vámi čistou a neporušenou.“ Hedvika mávla rukou, ale Václav si toho nevšiml. „Falk vás očekával — jak jste mi pravila — Setkal jsem se s ním.“

Hedvika zhluboka vzdychla.

„Vypravujte!“ zašeptala.

A Václav líčil klidně a vážně výstup svůj s Falkem, ale ponenáhlu začínal se rozpalovati a rozechvění jeho dostoupilo vrchole, když dospěl k tomu místu rozmluvy, kde Falk způsobem tak smělým a bezohledným do tváře mu vrhl obvinění, že miluje Hedviku. Avšak nezamlčel jí ničeho.

Hedvika poslouchala ho, majíc hlavu skloněnu a ruce na ňadrech sepjaty.

Václav se zamlčel a svěsil hlavu. Prsa jeho mocně se dmula. Náhle se vzmužil a potlačiv pohnutí, pravil odhodlaně a s mrazivou určitostí: „Hedviko, on to uhodl. Je to pravda — já vás miluju. Avšak nelekejte se toho vyznání, nežádám na ně žádné odpovědi. Neměla jste se o tom nikdy dovědět — dnes byl jsem k tomu přinucen. Kdo ví, co zamýšlí onen člověk nešlechetný. Snad zjeví domněnku svou Jiřímu. Je všeho schopen. A kdyby se mne bratr tázal, co bych mu odvětil? Lháti nedovedu a nechci!“

Hedvika se zachvěla. Upřevši ustrašený pohled na svého švakra, otázala se: „Byl by schopen říci mému choti —“

„Učiní to, jsem o tom přesvědčen. Když jsem ho žádal, aby zachoval v tajnosti, co mezi námi se sběhlo —“

„Odmítl?“

„Odmítl.“

„Pak jsme ztraceni!“

„Já jediný! Vy nikoliv.“

„Mýlíte se!“ zvolala Hedvika prudce a povstala.

Václav se zachvěl a upřel na ni pohled, v němž zračil se nejen úžas, ale i nejistota. Co znamená tento výkřik, jaký je smysl těchto slov! Patřil na Hedviku — ale ta stála zde plačíc a neodvažujíc se ani

očí k němu povznésti. Kdokoliv by ji byl takto spatřil, zajisté by byl zvolal: „Ejhle, žena kající!“ Avšak tuto myšlenku neměl ubohý, utrpením a pochybnostmi zmítaný muž: onť viděl jen ženu trpící. Pročež řekl: „Proč bych se mýlil, milá Hedviko? Vy nejste zodpovědna za mé skutky, neboť jste je nezavinila. Ta obava nechať netrýzní vaše srdce! A nyní — víte vše. — byl jsem upřímným k vám —“

„Já nikoliv!“ přerušila ho náhle Hedvika. „Pravil jste, že nedovedete lhát: já to rovněž nedovedu. Slyšte —!“

Hedvika se zamlčela, jakoby sebrati chtěla veškerou sílu, aby vyslovila, co tížilo její srdce. Zakryvši dlaněmi tvář, pravila šeptem: „Falk řekl pravdu!“

Síly opustily nešťastnou paní; počala vrávorati. Václav přiskočil k ní a chopil ji do náručí. Bledý svit lampy osvětloval slabě její obličej. Václav patřil na tu tvář, kterou druhdy vídal jen obestřenu září krásy a čistoty! Zaslepenec! Stopu krásy viděl v nich, ale stopu lásky nikoliv! . . .

Sevřel ji těsněji v náruč a pohlížel pln úžasu, vroucnosti a vášně v tuto tvář, jakoby se jí ani nasytiti nemohl. Slze vydraly se mu z očí a kanuly zvolna po lících; celá jeho bytost byla rozrušena a srdce jeho chvělo se rozkoší. Zapomněl na vše a viděl jen ji, trpitelku krásnou, vznešenou a — milující. Sklonil hlavu až takořka k jejím rtům a šeptal: „Ty mne miluješ, Hedviko? Ó rci, zdali to pravda! Raději, věř, slyšeti budu smutnou pravdu, nežli snášeti tuto palčivou nejistotu. Nevrhej mne na moře nadějí, abych utonul v zklamání, a řekni mi pravdu. Nebyl to sen! Ach držím té ve svých loktech, které se chvějí a patřím na tebe očima, které zalila slzami zvěst velikého štěstí. Ó promluv, drahá ženo — hleď, jsem šílen, zmaten, šťasten — na vše zapomínám — ach, co mi celý svět! Tebe jen zřím a miluju — neskonale — neskonale — Ó jaké to štěstí tisknouti tě k ňadrům, býti tak blízek tvým sladkým rtům —!“

Václav ucítil, jak Hedvika při těch slovech se zachvěla. Otevřela oči a pohlédla na něho tak smutně, že pohled ten i jeho naplnil smutkem.

„Ach, nelekej se,“ pravil, „že bych tě políbil! Nikoliv! Zůstaneme čisti!“

Pustil ji z náručí a ustoupil stranou utíraje si dlaní zapocené čelo. Pak pravil smuten: „Hedviko, opusťte mne, musím býti sám.“

Hedvika uposlechla. Vzdálila se chvatně, nejsouc schopna slova.

Takto vyznaly si lásku dvě duše šlechetné a nešťastné.

XI.

Holubice schvátí jestřába.

Paní Hedvika probděla celou noc. Avšak jaké to byly okamžiky! Věru zdálo se, jakoby tuto ženu, kterou všichni milovali, také zlý osud si byl oblíbil. V posledních dnech ubohá paní mnoho utrpěla. A rozmluva její s Václavem jen dovršila míru jejích strastí. Nacházela se na pokraji zoufalství. Neboť, co ji očekávalo! Viděla již hanbu a zhoubu

státi za dveřmi své komnaty. Neštěstí její bylo neodvratné; neboť nedalo se již zatajiti její tajemství. Manžel její je pozná. Kdyby i Falk mlčel, bude souboj jeho s Václavem mluviti.

„Všechno je ztraceno!“ zalkala, klesajíc zemdlena na lůžko.

„Což není žádné naděje více?“ zašeptala opět po chvíli.

„Nikoli!“ odvětili rtové její mimoděk.

Zamyslila se opět, majíc hlavu schýlenou k ňadrům a ruce sepjaté.

Náhle se vzchopila a povstala.

„Jak pozdě jest asi již?“ pravila a přistoupila k oknu, jehož záclonu odhrnula. Proud denního světla padl v komnatu.

„Ejhle, již je den,“ pravila opět, „a já ani nespala.“

Pohlédla do zrcadla.

„Jak jsem bleda! A oči mé jsou rudé od pláče. Byla to hrozná noc!“

Paní Hedvika z hluboka si oddechla jako člověk, jenž přestál velký zápas. Ovšem noc minula, ale den teprv nastával. Po jistém blíží se nejisté. Co se stane dnes? to byla otázka, na niž zlé tušení rozmanité dávalo odpovědi. Avšak veškeré tyto odpovědi v tom se shodovaly, že byly hrozné.

K tomu ke všemu družila se ještě jiná okolnost, pod jejíž tíhou klesala duše ubohé paní, okolnost, která byla ještě mnohem osudnější nežli všechno ostatní, poněvadž proti ní — tak se Hedvice aspoň zdálo — neměla žádné obrany. Byl to poměr její k Václavu, který Hedvika nazývala úctou, Václav náklonností, Falk láskou. Nyní viděla, že tento poměr, jakkoliv čistý a neposkvrněný, má jediné pouze jméno: hřích a že její manžel jej nazve zločinem. Hedvika chvěla se při této myšlénce, neboť cítila se vinnou, ačkoliv se dosud nedopustila žádné viny.

Po dlouhém, dlouhém zápasu duševním a po uvažování, které vyplňovaly všechny chvíle, o něž oloupila spánek, dospěla konečně k úmyslu, utéci se o pomoc — k Falkovi samému. Byla to myšlénka snižující, hnusná, ale nezbývalo nic jiného, chtěla-li zachrániti sebe před svým chotěm a Václava před Falkem. Byla odhodlána vrhnouti se na kolena před tímto démonem, který ji pronásledoval, sužoval a děsil, a prositi ho za slitování. Ukrutnost jeho zajisté nebyla tak veliká, aby se nedala obměkčiti vzpomínkami na minulost a pohledem na přítomnost. Vše, co tíží její mysl: bázeň, aby její choť nedověděl se o tajemství její minulosti, jež bylo potupné, a nepoznal tajemství přítomnosti, jež bylo hříšné, starost o zachránění chotě před duševními mukami a sebe před odsouzením jeho, konečně pak a zejména také nebezpečí, v kterém se nacházel Václav, bude-li nucen potýkati se s Falkem — vše to tak snadno může býti odstraněno, podaří-li se jí pohnouti Falka. „Avšak nepodaří-li se mi to přece?!“ zvolala paní, tisknouc dlaně k rozpáleným lícím.

„Pak,“ odvětila odhodlaně, „děj se vůle Páně!“

V téže chvíli otevřely se zticha dvéře a do komnaty vstoupil — Falk . . .

Hedvika, jakkoliv veškeré takořka myšlénky její jen Falkem se obíraly, spatřivši ho vstupovati ustoupila zděšena.

„Co tu chcete!“ vzkřikla, zapomínajíc úplně, že kdyby byl nepřišel, byla by musila sama ho vyhledati.

Na toto nepříliš pochlebné uvítání pokrčil Falk rameny. Obličej jeho přelétl potměšilý úsměv.

„Neukvapujte se, krásná dámo,“ pravil škodolibě, „a nevyhánějte mne před časem! Myslil jsem, že vám prokážu dobrodiní, půjdu-li dříve k vám, nežli k vašemu choti.“

Hedvika porozuměla dobře smyslu, který skryt byl v těchto slovích. Potlačila však násilně své rozechvění a otázala se, tajíc dech: „Co zamýšlíte, pane?“

„Dosud nic.“ odvětil Falk stručně. „Vše záleží na tom, jak se ke mně zachováte. Šel jsem k Vašemu choti — mám pro něho mnoho novinek — a šel jsem kolem vašich dveří. Zastavil jsem se tudíž u nich. Z opatrnosti, pravím vám, pouze z opatrnosti. Pročež buďte moudrá a slyšte mne. Víte přece, že vás miluju. Proč jste nepřišla včera, kam jsem vás žádal? Bylo to velmi neprozřetelné posýlati za sebe posla, který dostane smutné zpropitné za svou přenáhlenou ochotu. Neboť probodnu ho jako kočku, opováží-li se přijíti mi zítra do cesty. V Uhrách jedenkráte ubránil jsem se šesti husarům Betlena Gabora a poslal jsem jednoho po druhém ku sv. Štěpánu do nebe, z čehož poznati ráčíte, že se nelekám žádného nepřítele, tím méně jediného ubohého Čecháčka.“

„Vy mu neublížíte!“ zvolala Hedvika rozechvěna.

„Neublížím mu, ale zabiju ho,“ odvětil Falk klidně. „Neboť neučiním-li to já jemu, učiní to zajisté on mně, z čehož budu míti malý prospěch.“

„Slitování!“ zalkala paní, spínajíc k němu ruce.

Falk pohlédl na ni ostře. Stál se založenýma rukama před ní a zlomyslný jeho pohled pásl se na její strasti.

„Hm!“ pravil potměšile, „nejsem od toho. Jen můj zevnějšek je z hrubého zrna, ale pod touto hrubozrnou skořepinou vězí měkké srdce. Záleží-li vám na onom hlupákovi — ach, jen se nepřetvařujte! Uhodl jsem, že ho milujete a sice trochu více nežli svého manžela, ale zajisté trochu méně nežli sebe. Proč byste se k vůli němu tolik namáhala, kdybyste ho nemilovala — avšak po tom mi nic není. Leč vy ho chcete také zachrániti — ah, prosím, to nelze tak snadno bez mého svolení. Ale jak jsem pravil, nejsem tak ukrutný a chci vám přispěti ku pomoci, jestli —“

„Ó dobrý muži!“ zvolala Hedvika vroucně.

„Hleďte, sama to uznáváte!“

„Chtěla jsem vás prositi za pomoc — ach, tušila jsem, že mne vyslyšíte a že nechcete do záhuby uvrhnouti ženu, kterou jste druhdy miloval.“

„A kterou dosud miluju, Hedviko, na to, prosím, nezapomínejte.“

Přiblížil se k ní a pojal ji za ruku. Hedvika v rozechvění, v jakém se. nalezala, ani mu v tom nebránila.

„Nuže, jaké je vaše přání, milá Hedviko!“ pravil Falk s něžností vlka, lákajícího beránka.

„Jest velmi nepatrné: nezjevujte mému choti, co se mezi mnou, vámi a panem Václavem z Nežetic událo.“

„Vyhovím přání vašemu milerád. Pan z Nežetic, váš choť, zůstati má ušetřen touto nemilou věcí. Je to ostatně také mým přáním, aby nezvěděl ničeho o poměru mém k vám, vážená paní. Zachová-li jen také pan Václav z Nežetic, váš švagr, mlčení —“

„Ó to se postarám!“ vpadla mu Hedvika do řeči. „Ó jak jste laskav!“

Falk se usmíval a tiskl její ruku.

„Přejete si ještě něčeho?“ pravil.

„Rozumí se, že pak ani onen souboj se nebude moci odbývati,“ pokračovala Hedvika, pohlížejíc nikoliv bez bázně na Falka. Tento pustil její ruku.

„Paní,“ pravil chvatně, „to není možné!“

„Ó ano, budete-li jen oba chtíti.“

„Pan Václav z Nežetic je ochoten ustoupiti?“ otázal se Falk udiven.

„Učiní to, budu-li ho za to žádati,“ odvětila Hedvika.

„Pak nemám, co bych namítal.“

„Děkuju vám!“ zvolala Hedvika vroucně, napřahujíc k němu pravici. „Budiž vše zapomenuto, co se událo mezi námi!“ dodala v radostném pohnutí. Neboť ušlechtilé duše nic tak rády nezapomínají, jako příkoří jim způsobená.

„Ano,“ odvětil Falk, chopiv se podávané mu ruky. „Avšak nyní, milá Hedviko, vyslechněte také mne. Seznala jste, tuším, že jsem vám k vůli učinil více, nežli jsem byl povinen, ba více snad, než by připustila čest má. Nechci vám to vyčítat, chci vás na to jen upozornit. Pokládám to za nutné, poněvadž naskytá se otázka, jak budu odměněn za svou ochotu?“

„Co žádáte?“ otázala se Hedvika, nic zlého netušíc.

„Maličkost!“ odvětil Falk a přistoupil těsně k ní. Dříve, nežli se nadála, ovinul ruku kolem jejího pásu a přivinul ji k sobě. „Vaši lásku!“ dodal rozechvěn, upíraje vášní zpitý pohled na bledý panin obličej.

Hedvika vzkřikla zděšením. Ucítivši na své šíji ruku tohoto člověka, který byl schopen všeho, jenom ne toho, aby zapřel svou ničemnost, vzchopila se a opřevši se oběma rukama o něho odstrčila jej prudce od sebe. V tomto okamžiku, kdy ničema opětně se přiblížil, aby obnovil útoky své na její čest, zapomněla na vše ostatní, na sebe samu, na manžela svého a Václava.

„Za tuto cenu tedy chcete prodati mi svou milost!“ zvolala v prudkém rozčilení.

Falk, který nijak nebyl ochoten vzdáti se po prvém nezdařeném pokusu, odpověděl lakonicky: „Ano.“

„Nechte si ji!“

„Vždyť jsem vám službu svou nevnucoval. Sama jste mne za ni žádala.“

„Nenadála jsem se, jakou žádati budete mzdu!“

„Aj! Každý prodavač, tuším, stanoví sám zboží svého cenu. Zdá se vám býti tak příliš vysokou?“

„Je hnusná!“

„Zůstaňte klidnou, Hedviko, a uvažte, co vás očekává, neuposlechnete-li mne.“

„Co mne očekává!“ zvolala Hedvika prudce. „Co vám po tom! Ó jděte jen a obžalujte mne u mého chotě. Budu míti dva velké přímluvčí u něho: vaši hanebnost a svůj počestný život. Můžete mne obžalovati ale nikoliv odsouditi. Nelekám se vás více. Poznávám vás opět. Jesti to známý onen bídák, který před lety oklamal nezkušené děvče, a dnes chce oloupiti nešťastnou ženu. Avšak pravím vám, že podlost vaše není mocnější nežli má zmužilost. Nebojím se vás, poněvadž jste slaboch, pohrdám vámi, poněvadž jste podlý. Je mi to hanba, že jsem vůbec hledala pomoci u vás. Věru tím zasloužila jsem si opětné toto ponížení. Avšak teď jděte, jděte jen! Z této komnaty vede chodba přímo k panu z Nežetic.“

Falk nebyl sice z lidí, kteří jsou přístupni dojmům šlechetnosti neb odhodlanosti: nicméně tato slova ženy, plná sebevědomí a hrdosti, přece ho poněkud zarazila. Lest jeho nalezla si jediný prostředek, kterým chtěl dosíci svého cíle, a i ten vyrvala mu nyní z rukou tato žena, jejíž vnady ho tím více rozčilovaly, čím méně byly přístupnými. Nyní byl na holičkách se svou vynalezavostí. Zmocnila se ho zuřivost, poněvadž slova ona ho zahanbovala, on však studu schopen nebyl; pročež tu vztek vyplnil místo studu, zsinalost místo uzardění. Trvalo to dosti dlouhou chvíli, nežli se vzpamatoval. Stál, kroutě si kníry a pohlížeje zuřivě na Hedviku, jež chvějíc se, stála dosud opřena o zadní stěnu komnaty a ukazovala mu dvéře.

„To je tedy — vaše — odpověď!“ pravil konečně s pracně potlačovaným vztekem. „Dobrá! Vím aspoň, čím se řídit!“

„Jděte!“ řekla Hedvika velitelsky.

„Zůstanu, nyní tím spíše!“

„Ven!“ vzkřikla Hedvika, „nebo vás —“

„Nužc?“

„— dám vyhodit!“

„Dokonce snad mými vojáky?“ odvětil Falk posměšně.

„Aj! Nezmatete mne svou jízlivostí. Ať zví celý svět, že jste — lotr!“

Hedvika vrhla se k oknu, chtějíc je patrně otevřít a volat o pomoc. Ale Falk, který pozoroval každý její pohyb, ji předešel. Chopil ji za ruku, jíž právě okno násilím chtěla otevříti, a sevřel ji tak těsně, že vzkřiknuvši bolestí, potácela se zpět.

„Marné jsou všechny vaše pokusy,“ začal, nepouštěje její ruku. „Jste v mé moci a dnes věru nenechám si ujíti příležitost jako ondyno. Mám dosti již komedie. Nebudu se doprošovati, kde velím.“

Hedvika učinila pokus, aby se vyprostila z jeho moci, avšak on příkře ji zakřikl: „Zticha!“

Hedvika zaúpěla bolestí, a klesla na kolena. Ruku její držela pravice žoldákova jako kleště.

„A nyní slyšte, na čem jsem se usnesl. Dám zatknouti vašeho milána a bude-li třeba, i vašeho chotě. Teď můžete býti jista, že se zítra s panem Václavem z Nežetic bíti nebudu, nýbrž pošlu ho se stráží do Prahy jakožto rebella, poněvadž se mně, veliteli císařské posádky,

vzepřel a život můj ohrožoval. Vás pak, jakožto osobu státu nebezpečnou, zrady císařské posádky podezřelou, uvězním na bezpečném místě, jež — to vám mohu již říci — bude se nacházeti v mém vlastním příbytku. Tam budete míti dosti času přemýšleti o své tvrdohlavosti, nebude-li mi právě po chuti, abych vám čas ukrátil svou přítomností."

Falk při těch slovích pustil ruku ženinu, ale nespouštěl s ní oka, aby mu nemohla uniknouti.

„Prozatím zůstanu u vás," pokračoval, pohrávaje si rukovětí dýky, kterou měl za opaskem zastrčenu. „Chci zkusit, setrváte-li ve své zatvrzelosti, což bych vám neradil."

Hedvika povstala ze země.

„Budete-li však rozumna," pravil Falk dále a hlas jeho zněl slaďounce jako zamilovaného, „pak vám slibuju, že učiním vše, abyste se zdravou kůží vyvázli ze Slatiňan, nevyjímaje ani onoho hlupáka, kterého jste raději nežli mne učinila svým milencem."

Hedvika učinila několik kroků a usedla na sedátku. Falk ji následoval.

„Svolujete?" pravil a usedl vedle ní.

Ona neodpovídala. Zrak její vytřeštěn spočíval na podlaze a prsa její dmula se bouřlivě. Falk nabýval odvahy. Počal se rozpalovati.

„Hleďte, Hedviko, jak to jde snadně. Nyní jste rozumnou a nutíte mne, abych byl roztomilým. Kdybyste jen věděla, jak vás miluju! Bezmála právě tak, jak tenkráte, když jste byla ještě nezkušeným děvčetem a já ještě nezkušenějším mladíkem."

Objal ji kolem šíje a začal ji líbat. A ku podivu — ona se nebránila. Bylo jen slyšeti těžký její dech, čehož si nevšímal rozvášněný násilník. To však trvalo jen okamžik. Najednou zařval Falk strašlivě. Rudý pramen krve vytryskl na podlahu. Falk uchopil Hedviku za rameno oběma rukama.

„Vražedni —!" zvolal...

Hlas jeho zanikl v chropotu. Zavrávorav svalil se k zemi na znak. Na jeho hrdle byla hluboká rána, z které řinula krev.

Hedvika povstala. V ruce dosud držela dýku, kterou bezpochyby Falkovi samému vytáhla za pasem, aby se vyprostila z jeho objetí.

„A nyní jsem svobodna!" pravila ponurým hlasem.

Dýka vypadla jí z rukou.

Hedvika pevným krokem opustila komnatu, kterou za sebou zavřela.

XII.

Muž a žena.

Paní Hedvika potácela se více nežli kráčela chodbou vedoucí ku komnatě, v níž dlel její manžel. Byla odhodlána říci mu vše. Osud její byl beztoho již rozhodnut. Byloť patrno, že Bůh na ni úplně zapomněl. Musila státi se vražednicí, aby se nedopustila cizoložství.

Který zločin z obou byl hroznější?

Tato myšlénka namanula se ubohé ženě právě, když ocitla se na prahu komnaty svého chotě.

„Ať mi můj manžel dá na to odpověď!“ pravila odhodlaně a vstoupila do komnaty. U dveří však se zastavila, neboť přece bázeň se jí zmocňovala, a hrůza ze skutku, který spáchala, tížila její mysl. Co spatřila!

Její manžel, pan Jiří z Nežetic, seděl ve své lenošce, maje pravici položenu na stole a levici opřenu o lenoch pohovky; hlava skloněna byla k ňadrům, která prudce se dmula. Václav stál opodál s rukama složenýma, mlčící a vážný.

Pan Jiřík zaslechnuv vrznutí dveří, pozdvihnul hlavu a rozepjal náruč.

„Hedviko,“ zvolal, „má drahá ženo!“

Hedvika ztrnule pohledla na něho. Avšak on pokračoval, drže neustále náruč rozepjatou: „Přistup jen blíže! Ó nelekej se mne! Nejsem hrozný. Mé srdce je dobré a plno lásky i úcty k tobě. Ach ty jsi k něžnosti ženy připojila hrdinství muže — jak spanilá to dvojice! Miluju tě! Nelekej se mého stáří. Jen vlas můj je šedý, ale láska má kvete, jen na hlavě mé je zima, ale v srdci mém je jaro neustálé.“

„Pane můj!“ zvolala žena udivena a vrhla se před chotěm na kolena.

„Ne u mých nohou, drahá choti — tam není tvé místo. Jsem sláb, abych tě pozdvihnul až ku svému srdci a ku svým rtům: nuže, povstaň a přitul se sama ke mně, má krásná ratolesti! Ó dovol, ať smím vdechnouti ještě jednou vůni tvé krásy a tvých ctností!“

Přitiskl ji k sobě a ovinul ji oběma rukama. Rty jeho spočinuly na jejím čele. Pak pravil dále: „Vím vše a tuším, co jsi vytrpěla. Kdo praví, že jsi mi měla říci své tajemství sama a již dříve? Chápu, proč jsi to neučinila, a blahořečím ti. Činí mne to šťastným, neskonale šťastným v mém hrozném, strastiplném životě. Bála jsi se o lásku mou — jest ti tedy drahou láska má. Avšak věz, že bych tě byl nepřestal proto milovati, kdybych byl všechno znal, právě jako mi nyní nejsi méně drahou. Nechvěj se, mé dítě, a věz, že Václav všechno mi pověděl.“

„Jiří!“ zvolala Hedvika ovinujíc své rámě kolem jeho šije.

„Jenom se zavěs na mne, můj keři růžový, červánku ranní u večer mého žití. Nechť světlo očí tvých mne ozáří a teplo tvých polibků rozehřeje. Jsi má jediná, svatá, krásná, zbožňovaná. Jsi má bohyně. Ach, co to pravím, já snílek v šedinách! Což nejsi mnohem více?! Ó ano, ty jsi ženou. A já tě tisknu, objímám a líbám. Mé staré srdce rozplývá se v tomto výkřiku: má ženo!“

Václav nepohnutě pohlížel na krásný obraz, který se jevil jeho zraku. Obraz těchto dvou bytostí, jež se objímaly, byl dojemný ale zdrcující zároveň. Václavova láska žíznivá neměla naděje na také sladké, božské obejmutí. Nikdo netušil, co dálo se v těchto prsou, na něž marně tlačily se skřížené ruce, aby potlačily prudké dmutí jejich; nikdo netušil, co prožiti musila jeho duše v nedlouhé poměrně chvíli, nežli promluvila dvěma velkými slzami, jež prodraly se jeho řasami. Neboť Hedvika si ho nevšímala, bratr Jiří pak nevěděl o jeho lásce. Václav pověděl mu jen to, co se týkalo Hedviky; říci mu i to, co se týkalo jeho samého, neměl odvahy.

V tom okamžiku pozdvihl Jiří oči a pohledl na Václava.

„Hleď, Hedviko," pravil pohnut, „náš bratr pláče. Naše štěstí ho dojalo. Milý bratře, kdybys tušil, co cítím, tvé oči neměly by tolik slz, aby žár té radosti uhasily. Raduji se ze své ženy, raduji z tebe, raduji i z Falka, jehož drápům tě vyrvu. Již nikdy více nesmí ničemný úsměv tohoto záletníka probuditi ruměnec na tvé líci. Ten nám více neublíží!"

Hedvika nacházela se dosud v jakémsi tajemném opojení, nemohouc si většinu toho, co se dělo s ní, vysvětliti. Avšak slova: „ten nám více neublíží" ji probudila a uvedla jí na paměť hroznou skutečnost. Dech se v ní zatajil — ó kdyby Jiří tušil, co se stalo a jak hroznou pravdu obsahovala jeho slova: „Ten nám více neublíží!"

Opětovala je pochmurně.

„Zajisté, to ti přísahám. Neublíží ti více, poněvadž nemá žádné zbraně již, kterou by útok činil na tebe. Nemusíš se ho již lekati, majíc mne po boku. Ostatně mám jakési tušení, že tento člověk nebude dlouho hyzditi krásnou světa tvář."

„Jakže!" zvolala Hedvika jako ve snu.

„Důvěřuju úplně Václavovi," pravil Jiří pevně. „Důvěřuju v boha. Pevný hrad je Pán náš, Hospodin, jak praví nábožná píseň. On nás zachrání a požehná meči Václavovu zítřejšího dne. Zvítězíš, drahý bratře, Bůh bude s tebou."

„Důvěřuju v Boha!" doložil Václav.

Hedvika se zachvěla.

„Proč se chvěješ, dítě mé?" ptal se Jiří.

Hedvika se vztýčila.

„Slyšte mne!" vzkřikla.

„Hedviko!" zvolal Jiří.

„Souboj onen nebude se odbývati!" odvětila.

Václav ustrašen pohledl na ni. Tentokráte jeho hlas to byl, jenž zvolal: „Hedviko!"

„Falk — je mrtev!" Hedvika vyslovila tato tři slova takořka šeptem.

„Co pravíš, milá choti?"

„Zemřel?" zvolal Václav.

„Byl zavražděn!" odvětila Hedvika.

„Kým?" otázali se oba mužové takořka jedněmi ústy.

„Mnou!"

Bylo cosi hrozného i vznešeného v tomto jejím výkřiku. Stála vzpřímena, majíc pravici položenou na ňadrech a levici zaťatou. Zrak její nebyl sklopen, nýbrž těkal s tváře jednoho na druhého. Nastalo mlčení, které teprve po delší době Václav, probrav se z prvního ohromení, přerušil otázkou: „Co se stalo?"

Hedvika vypravovala. Ne bez namahání a s napjetím všech sil svých líčila věrně výstup, který se před chvílí mezi ní a Falkem udál. Jiří mezi tím očí s ní nespouštěl. Jeho sluch i jeho zrak lapaly každé slovo s jejích rtů. Stařec tento byl skoro u vytržení. Když konečně Hedvika dospěla až tam, jak Falk v náruč svou ji sevřel a líbati počal, tu vztýčil se pan Jiří z Nežetic v lenošce a zvolal hlasem strašlivým: „A tys ho zabila, Hedviko!"

„Ano!“ odvětila tato.

„Ó děkuji ti, ženo má!“ pravil opětně stařec chvějícím se hlasem.

Avšak Hedvika neslyšela více tato slova. Síly ji opustily — klesla k zemi. Václav přiskočil k ní a zdvihl ji ze země.

„Omdlela!“ pravil, drže ji v náručí.

XIII.

Přemožení.

Václav odnesl Hedviku do ložnice Jiříkovy, která s komnatou, v níž se nacházeli, bezprostředně sousedila, a položil ji tam na lože manželovo. Na rychlo zavolaná komorná její Katuška jala se ji křísit, omývajíc ji vodou. Václav vrátil se k Jiřímu.

Nalezl bratra zamyšleného. Tento ani nepozoroval, že Václav z ložnice se vrátil. Václav ho nevytrhoval. Usadil se na dřevěné stolici, jež stála u dveří vedoucích do ložnice, aby slyšel, co se tam bude díti, a mlčel. Dlouhou chvíli trvalo toto mlčení, přerušované jen těžkým, odměřeným oddychováním pana Jiřího z Nežetic. V tom ozvala se v sousední ložnici slova komorné:

„Jak nás polekala vaše milost! Je vám již lépe? Co se přihodilo vaší milosti? Poroučíte pít? Mám zavolati jeho milost?“

Václav zaslechnuv tato slova, povstal a přejel rukou obličej, jako by se chtěl vzpamatovati. Pak přistoupiv až k Jiřímu, položil mu ruku na rameno a pravil hlasem přitlumeným: „Bratře!“

Jiří pozdvihl k němu oči.

„Co třeba činit?“ otázal se Václav.

„Přemítám o tom!“

„A já to vím.“

„Útěk?!“ pravil Jiří.

„Nikoliv,“ odvětil Václav.

„Nezbývá nic jiného. Zůstane-li, je ztracena. Musí uprchnouti.“

„Sama?“

„Nikoliv. Vždyť bude mít průvodčího.“

„Koho?“

„Tebe!“

„Nikdy!“ zvolal Václav.

Výkřik tento polekal poněkud pana Jiříka a to proto, poněvadž bezpochyby si ho nedovedl vysvětliti.

„Proč mi odmítáš tuto službu?“ pravil.

„Poněvadž —“ Václav uvázl v řeči.

„Nuže!“

„Poněvadž jsem odhodlán učiniti něco jiného!“ pravil Václav pevně. Na jeho tváři nebylo již znáti žádných rozpaků.

„Cosi jiného!“ opakoval Jiří nedůvěřivě.

„Ano. To jedině může zachrániti Hedviku. Vždyť o ni jen se jedná, o nás nikoliv.“

„Ah ovšem!“ pravil Jiří. „Rci tedy —“

„Falka nezavraždila Hedvika, nýbrž —“

„Nýbrž?!“

„Já.“

„Jakže!“

„Dám rozhlásiti tuto zprávu!“ řekl Václav.

„Ale zpráva ta není pravdivá,“ namítl Jiří.

„Komu by napadlo, aby ji zkoumal. Byl zavražděn vojín. Kdo ho zabil? Vražednice? Toť pochybné! Vrah? Toť skoro jisté. Řekne-li se: Václav z Nežetic zabil plukovníka Falka, uvěří tomu všichni a nebude nikoho, kdo by řekl: Zkoumejme, zdali ho nezabila paní Hedvika. Jsem odhodlán a ty — mi neodmlouvej.“

„Choť moje nemůže přijmouti tuto oběť!“ pravil Jiřík u velikém rozčilení.

„Přinutím ji.“

„Jakým právem?“ zvolal Jiří.

„Jakým právem!“ opakoval Václav po něm. „Právem pokrevnosti a právem svobodné vůle, která mi dovoluje činiti se svým tělem, co se mi líbí. Chci ji zachrániti — a to je mé právo.“

„Toť také právo mé! Jsem její manžel!“

„A já tvůj bratr!“

„Ale mé právo je silnější.“

„Myšlenka však je moje a nedám si ji vzíti.“

Václav chtěl odejíti.

„Stůj!“ vzkřikl na něho Jiří. „Nepřipustím, abys sám na sobě spáchal tak hrozný zločin. Zločin ten je velkodušný, však přece nepřestává býti zločinem. Byla by to samovražda.“

„Buďsi!“

„To mi nepostačí!“ zvolal Jiří a povstal. Oči jeho vyhaslé oživly náhle a planuly bleskem. Prsa jeho se dmula. Udeřil pěstí na stůl.

„Přisámbůh!“ zvolal, „skutek takový nekoná se na zdař bůh. Jaké pohnutky, jaké důvody tě nutí k tomu, že chceš za někoho obětovati život?“

„Zhnusil se mi!“ odvětil Václav pochmurně.

„Jsi ještě mlád.“

„Jsem nešťasten.“

„A já se hanbím!“ pravil Jiří. S oka jeho skanula slza.

„Jiří!“

„Ano, hanbím se,“ pokračoval tento, „že musil někdo jiný upozorniti mne, co je mou povinností. Mně náleželo míti tuto myšlenku! Nejsem-li její choť! Což ji nemiluju! Každá oběť pro ni bude mi blahem. Kromě toho — milý bratře — ztratím méně, nežli bysi ztratil ty. Jsem stařec na pokraji hrobu stojící a smrt snad již poznamenala jméno mé na přední řádce svého rejstříku. Kdo ví! Tobě by byla ztrátou smrt, mně bude dobrodiním. Katané beztoho již čekají na mne. Budu souzen a odsouzen pro viny nespáchané, rozdíl bude jen ten, že bude o jednu vinu nespáchanou více. Popraviště mne očekává zajisté. Nuže je mi lhostejno, vstoupím-li na ně jako rebel nebo jako vrah. A ona bude zachráněna!“

Jiří, těžce oddychuje, pohlížel na svého bratra, čekaje jeho odpovědi. Bylo cosi svrchovaně vznešeného v tomto šlechetném závodění dvou mužů v obětavosti, ku kterému je nadchla jejich láska.

„Nikoliv!“ odvětil Václav.

„Ty jsi šílenec!“

„A tys její manžel.“

„Pročež ji zachráním!“

„Nikoliv, proto musíš žíti.“

„Má ochrana jí neprospěje — tvá ji spasí.“

„Jiří, bratře!“ zvolal Václav sepjav prosebně ruce a přistoupiv k němu.

„Čeho si žádáš?“

Václav padl před ním na kolena.

„Slituj se nade mnou, milý bratře, a dovol, abych směl trpěti pro ni! Jsem velmi nešťasten a nepřeju si déle žíti. Život nemá pro mne ceny nižádné. Já ji miluju!“

„Hedviku! Ha, zrádce prokletý —!“ vzkřikl Jiří strašlivě, pozdvihnuv obě pěstě do výše. Ale včas ještě se vzpamatoval. Pohlednuv na klečícího před ním Václava, jenž s hlavou k ňadrům schýlenou očekával jeho ránu, zarazil se, počal se chvěti a klesl pak bez vlády do lenošky. Pokryl tvář oběma rukama.

„Všichni ji milují!“ pravil hlasem bolestným. Vzlykal.

Václav neodvážil se ho vyrušovati. Povstal tiše a postavil se opodál. Obličej jeho byl bledý. Delší dobu trvalo trapné mlčení, přerušované jen vzlykotem starce. Konečně pozdvihl Jiří zrak a pohledl na Václava. Tento snesl pevně a bez zachvění onen pohled, v němž zračila se bolestná výčitka, snad i zoufalství, v němž ale nebylo již ani stopy nějakého hněvu.

„Víš nyní vše,“ pravil klidně Václav, „a pochopíš, že nelze jednat jinak. Propusť mne!“

„Ještě okamžik,“ odvětil Jiří těžce. „Uvážím — to — — rozmyslím si — tu třeba býti vážným. — Ach ty ji miluješ — toť ovšem mnohé vysvětlí. A ona —?“

„Ona —?!“ odvětil Václav zmateně.

„Mluv!“ zakřikl ho Jiří. „Chci věděti, ví-li o tom.“

„Nikoliv!“ odvětil Václav po delší přestávce. Hlas jeho se chvěl, neboť lhal. Bylo to snad poprvé v jeho žití, kdy vědomě mluvil lež, a proto byl tak pobouřen. Avšak Jiří to pozoroval.

„Ach ty mne klameš,“ pravil s výčitkou, která dotkla se krutě Václava. „Nemluvíš pravdu. Vidím to na tvém obličeji, tvůj sklopený zrak mi to prozrazuje. Tvé zachvění bylo výmluvnější nežli tvé slovo. Ona ví o tvé lásce — — Mluv, pro bůh, a slituj se nade mnou. Neboj se říci mi pravdu. V mém věku pravda více neusmrcuje, nýbrž léčí.“ —

„Nuže ano,“ pravil Václav nemoha odolati, „řekl jsem jí včera večer, co pro ni cítím. Přísahám, že to bylo poprvé.“

„Věřím ti.“ Jiří si hluboce oddechl. „A co ti odvětila Hedvika?“ dodal po chvíli.

„Nedala mi žádné odpovědi," odvětil Václav. „Nezasluhoval jsem ji, neboť to, co jsem učinil, bylo hnusné. Vím, že mne nemiluje a proto chci zemřít."

Jiří se zamyslil. Pravicí hladil svůj dlouhý vous a chvilkami potřásal hlavou. Pak pravil: „Jak krátkozrakými často jsou mužové! Neodpověděla ti, poněvadž je ctnostnou, avšak ani mně neučinila o tom zmínky, ačkoliv pověděla mi o všem. Je skoro jisto, že tě miluje. Mlčela — cítí se tedy vinnou. Zhřešila tím? Nikoli. Urazila mne? Ó ne! Zarmoutila mne? Ani to — Avšak přece! Ach běda — —"

A slze vyřinuly se z očí starcových. Veškerá síla i hrdost opustila ho — byl zdrcen.

Václav přistoupil k němu a chopil ho za ruku řka: „Jiří, zapřísahám tě, že jsme čisti. Dlouho nosil jsem v srdci tuto nešťastnou vášeň, chráně ji jako hrozné tajemství, jež nikdy nemělo se objeviti. Osud rozhodl jinak. Proč jsem řekl Hedvice, že ji miluju? Poněvadž jsem vás chtěl navždy opustit a jiný důvod nebyl by mi zjednal jejího svolení. A ona to uznala. Přísahám ti — jest nevinna!"

„Zticha!" přerušil ho Jiří. „Odstup na chvíli a dohlédni, jak se daří Hedvice. Uvážím, co se má státi, a pak tě zavolám. Jdi!"

Vaclav neodvážil se odmlouvati a odešel do sousední komnaty.

Jiří zůstal samoten.

„Opuštěn!" zaúpěl po chvíli.

A po tomto slovu se zamyslil. Chvíli seděl bez pohnutí, přemítaje. Náhle se vzchopil, jakoby se byl rozhodl, a pravil: „Nuže, staň se!"

Dal znamení malým zvoncem, jenž na stolku stál. Ješek vstoupil do komnaty.

„Papír!" velel pan z Nežetic. „Budu psát."

Sluha předložil mu papír, péro i černidlo. Pan z Nežetic mlčky díval se, an Ješek tyto věci mu připravoval.

„Poroučí ještě něco vaše milost?" tázal se sluha.

„Doušek vína!" odvětil Jiří.

Ješek vzdálil se s němou úklonou, načež Jiří počal psáti. Namáhalo ho to poněkud, ale přece byl záhy hotov se svou prací. List nebyl dlouhý. Sluha právě vstoupil, přinášeje pohár vína na stříbrném podnosu. Postavil jej na stůl před svého pána.

„Odevzdej tento list panu Trčkovi z Lípy!" velel stručně.

Sluha odešel s listem.

Ocitnuv se o samotě, rozhrnul pan z Nežetic rychle své roucho vrchní i košili a sňal malý medaljonek, který kol hrdla měl zavěšený.

„Pojď!" pravil trpce.

Byl to z předu obraz jeho choti, usmívající se a líbezný.

Pan z Nežetic pohlížel chvíli na obrázek s výrazem vroucí lásky.

„Ó ženo drahá, miloval jsem tě!" zašeptal. „Avšak i nyní tě miluju — neskonale —! Ach, vždyť pro tebe umírám."

Na zadní straně obrázku bylo jakési pouzdro; toto rozevřel nyní pan z Nežetic.

„Ejhle, jaký osud," pravil smutně. „Z předu ráj a vzadu —!"
Odmlčel se. Přidržel obrázek nad pohárem. Jakási tekutina kapala z něho do vína.

„— vykoupení!“ dodal Jiří, ukončuje tímto slovem myšlenku výše začatou.

Pak opětně na obrázek se zadíval.

Sluha, kterého před chvílí s listem k Trčkovi odeslal, vrátil se právě a vyrušil ho z pozorování.

„Odevzdal jsi list?“ otázal se Jiří.

„Ano, panu z Lípy samému.“

„Dobrá!“ pravil Jiří.

Přitiskl obrázek ke rtům a pohledl naň ještě jednou.

„Žij blaze! Odpouštím vám oběma!“

Pan z Nežetic chopil se poháru a pozdvihnuv jej k ústům, pravil: „Zavolej mou choť a mého bratra. Jsou v mé ložnici.“

„Ano, milosti,“ odvětil sluha a kráčel přes komnatu ku dveřím ložnice, všimnuv si ještě pána svého, jenž vyprázdniv pohár vína jedním douškem, tento na stůl hřmotně postavil a zvolal: „Je dokonáno!“

Za krátkou chvíli vstoupil Václav do komnaty a za ním Hedvika, podporována od své komorné.

„Václave!“ zašeptal pan z Nežetic.

Václav přistoupil k němu.

„Je rozhodnuto!“ pravil Jiří. „Již neprospěje ti žádné odmlouvání. Jednal jsem za tebe. Tento obrázek —“ Ustal na chvíli, pak pokračoval: „Nosíval jsem jej při sobě, abych jej měl při ruce v čas potřeby. Byl v něm jed. Přísahal jsem, že živý neopustím půdu svých otců. Věz, že splním svou přísahu.“

„Jiří!“ vzkřikla Hedvika a vrhla se k nohoum svého chotě. On pohladil jí po tvářích i vlasech.

„Hle, jak jsi krásná!“ pravil. „Já tě neskonale miloval. Budeš-li vzpomínati na mne?“

„Jiří, můj choti!“

Jiří ovinul rámě kolem jejího hrdla a políbil ji na čelo.

„Buď s bohem,“ pravil. „A ty rovněž!“

Slova tato platila Václavovi.

„Bratře!“ zalkal tento.

„Odkazuju ti svou ženu. Ah —“

Umlkl, neboť dostavily se bolesti.

„Svrchovaný bože!“ vzkřikl Václav.

„Ticho!“ pravil Jiří. „Oznámil jsem Trčkovi — že jsem — vrahem Falkovým. Dopřejte mi — — ó běda, smrt se blíží! — a nezbavte dílo mé — — veškeré zásluhy — Buďte šťast — ni — a vzpo — mín — — Ticho — Slyším kroky . . . Přijdou — již — pozdě — —“

A opravdu Trčka provázen dvěma vojíny vstoupil do komnaty. Spatřiv smutný obraz, zastavil se u dveří a pravil k Václavovi: „Co se děje, pane z Nežetic?“

„Umírá!“ odvětil Václav a přistoupil ku starci.

„Odpusťte, pane komorníku, že vyrušuji vás ve vašem zármutku. Avšak cosi hrozného se stalo. Vražda byla tu spáchána. Právě obdržel jsem list od pana Jiřího z Nežetic, v kterémž mi oznamuje, že usmrtil plukovníka Falka, přistihnuv ho, an choti jeho činil vyznání lásky. Ráčíte míti nějakou vědomost o tom?“

„Bratr můj — vypravoval mi o tom právě před chvílí,“ odvětil Václav, patře neustále v obličej Jiříkův, na němž dosud bylo znáti stopy smrtelného zápasu, který byl však již dobojován.

„Pane Jiří z Nežetic,“ zvolal setník, „prohlašuju vás za zajatce!“

„Přišel jste pozdě, pane setníku,“ pravil Václav. „Bratr můj — je mrtev. Otrávil se!“

Pan z Nežetic opravdu dokonal.

Trčka obnažil hlavu. Pak pokynuv svým žoldnéřům, pravil: „Odejděte!“

Vojáci se vzdálili.

Trčka vida, že je samoten s chotí a bratrem zemřelého, přistoupil k paní Hedvice, jež mezitím byla povstala a na vše, co se dělo, ztrnule pohlížela, a ukloniv se uctivě, pravil: „Urozená paní, věřte mi, že ústa má nejsou schopna vysloviti hluboký zármutek mého srdce nad ztrátou, která vás potkala. Promiňte mi, jestli ve zpomínkách vašich o této nešťastné době i jméno mé časem se bude objevovati. Živtě bůh, že jsem neměl podílu v osudu, který vás potkal.“

„Pane —!“ odvětila Hedvika plačíc a podávajíc mu ruku. „Děkuji vám!“ —

Trčka políbil podanou mu ruku. Byla to táž pravice, jež Falka zavraždila. Pak obrátiv se k Václavovi, řekl: „Budu vás očekávati před palácem, abyste mne uvedl na místo, kde se nalézá mrtvola plukovníkova.“

„Jsem ihned k vašim službám!“ odvětil Václav.

V tom okamžiku vstoupil do komnaty vojín. Jakkoliv obraz plný hrůzy zrakům jeho se jevil, dobrý tento muž lhostejně kolem sebe se rozhlédnul a nečekaje ani na vybídnutí pravil: „Pane setníku, posel jakýs přibyl právě na zámek. Nevím, kde mešká pan plukovník, a nelze ho nikde nalézti. Pročež přicházím pro vás, abyste od posla listiny přijal, jež přinesl.“

„Přijdu za vámi, desátníku!“ odvětil Trčka. Vojín se vzdálil. Načež Trčka pokynul Václavovi, řka: „Pojďte, pane!“

Ukloniv se paní Hedvice, opustil komnatu. Václav ho následoval.

XIV.

Konec.

Posel, jenž na zámek přibyl, přinášel milost panu Jiříku z Nežetic. Odsouzenci darován byl život — tato část nálezu nemohla býti arci vykonána — a trest smrti změněn mu byl ve vyhnanství — nuže, to se stalo. Stalo se to mnohem dříve, než předvídal ortel, který mu vyměřil lhůtu 8 dnů k vystěhování. Pan Jiří z Nežetic vystěhoval se na věčnost.

S ním vypovězena byla i jeho choť i jejich potomstvo na všechny časy.

Trčka sám oznámil ortel paní z Nežetic ještě téhož dne. Hedvika vyslechla jej klidně. Zdálo se, že je jí vše lhostejno.

Když Trčka odcházel, naklonil se k Václavovi a pošeptal mu do ucha: „Chtěl bych s vámi promluviti několik slov o samotě.“

Václav pokynul hlavou a následoval setníka. Sestoupivše na nádvoří zastavili se.

„Jsem vaším ctitelem, pane,“ oslovil Trčka Václava, „a bolelo by mne, kdyby vás potkalo ještě jiné neštěstí. Pročež mi nemějte za zlé, že se osměluju vám vnucovati radu —“

„Ó pane!“ zvolal Václav a chopil pravici mladíkovu.

„Nuže, opusťte Slatiňany co nejdříve. Musíte odjeti dříve, nežli zpráva o smrti Falkově do Prahy dojde. Jakési děsné tajemství zahaluje konec tohoto člověka a kdo ví, nebude-li někdo míti zálusk, aby je odhalil. Falk zavražděn byl v komnatě paní z Nežetic a —“

„Rozumím vám,“ odvětil chvatně Václav. „Zítřejšího dne pohřbíme pana z Nežetic a pak —“

Václav se odmlčel. Slza objevila se v jeho zraku.

„— opustíme vlast!“ dodal šeptem. — —

Po několika dnech přibyl v největším chvatu nový posel na Slatiňany, jenž přinesl Trčkovi následující depeši:

Urozenému pánu, panu Vilému Trčkovi z Lípy, setníku a veliteli posádky císařské na Slatiňanech, Náš pozdrav.

Vaše truchlivá zpráva, kterouž přede dvěma dny zvláštní posel Vaší milosti nám přinesl, a která smutného konce plukovníka pana Kolomana Falka z Falkennestu se týkala, naplnila Nás úžasem a hrůzou. Jmenujeme Vás velitelem posádky Naší na Slatiňanech a nařizujeme Vám, abyste s největší důkladností vyšetřili hrozný zločin, který na nejvěrnějším služebníku Jeho Milosti Císaře a pána Našeho byl spáchán. Především ukládáme Vám, abyste vězením opatřili, jestli se to již nestalo, což pevně doufáme, Hedviku z Nežetic jakož i pana Václava z Nežetic, J. M. C. komorníka. Neboť jest velké podezření, že na hnusném a strašném skutku účastenství měli. Vzkazujíce Vám přízeň a náklonnost Svou poroučíme Vám, abyste Našich rozkazů pilně dbalí byli. Datum v Praze na den památky sv. Quidona 1622. Karel kníže z Lichtenštejna, z boží milosti kníže a vladař domu Lichtenštejnského, kníže opavské, JMC. tajný rada, komorník a na ten čas v království Českém plnomocenstvím nařízený komisař.

Odpověď Trčkova byla stručná a zněla následovně:

Nejmilostivější rozkazy Vaše jsem obdržel a jim porozuměl. Avšak oznámiti musím Vaší Milosti co nejpokorněji, že pan Václav z Nežetic a paní Hedvika z Nežetic již před pěti dny ze Slatiňan odjeli, vzavše s sebou jednoho sluhu a jednu služebnici. Jak se dovídám, obrátili se ku hranicím Slezským. Datum na Slatiňanech v dubnu roku 1622. Vilém Trčka z Lípy, Vaší knížecí Milosti nejoddanější služebník.

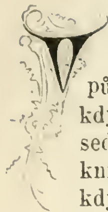
Bylo tomu tak. Václav a Hedvika odstěhovali se do Pruska. Je známo, že usadili se v Berlíně. Není však známo, jaké byly dále jejich osudy.

Cizina je pohltila jako mnohé jiné. Neboť v oněch dobách jen v cizí půdě nalézala česká srdce klidný hrob!

Havran.*)

Báseň od **Edgara Allana Poe.**

Přeložil Aug. Eug. Mužík.

V půlnoc jednu pustou, tmavou,
když jsem se skloněnou hlavou
seděl znaven nad podivnou
knihou, sám a v srdci žal,
když mne skoro sen již zmáhal,
slyším, jak by někdo sáhal
po dveřích a zase váhal,
až pak tiše zaklepal.
„Poutník to as," povídám si,
„na mé dvéře zaklepal,
nemá klepat nadarmo!"

Ach, nevyjde z mé to hlavy:
v prosinec to bylo dravý,
plamen ohně plápolavý
mihal se jak přelud kol.
Prudce po jitru jsem toužil,
marně ducha v knihy hroužil,
zoufale on jen se soužil,
pro Lenoru nesl bol,
pro tu duši vzácnou, jasnou,
v nebe vzatou nesl bol —
zde ji hledám nadarmo.

A to jemné šelestění
vzbouzí ve mně matné chvění,
duši moji náhle jímá
dosud nepoznaný žas,
takže, bych se strachu zbavil,
poznovu jsem k sobě pravil:
„To nějaký host se stavil
u mých dveří v tento čas,
jakýs pozdní host se stavil
u mých dveří v tento čas —
vždyť se lekám nadarmo."

Tu jsem oddechnul si směle.
Neváhaje pak již déle,

---

*) Slavná tato báseň byla — pokud se pamatujeme — již dvakráte (od Šembery a Vrchlického) do češtiny přeložena. Mužík obrátil hlavní zřetel na významný refrain „nevermore" (nikdy víc) a uchýliv se v té příčině poněkud od smyslu slova, hleděl za to postihnouti zvláštní jeho zvuk, který v originále nemálo přispívá k působivosti onoho refrainu.

„Pane,“ řekl jsem, „či paní,
prosím, odpusťte mi již,
však mne skoro sen již zmáhal,
a vy jak byste se zdráhal,
proto jsem též trochu váhal
vstát a popojít vám blíž —“
Prudce otevru teď dvéře,
čekám, až on přijde blíž,
stojím, čekám — nadarmo.

Dlouho stál jsem, do tmy zíral,
duch můj divnou bázní zmíral,
dumy dumal, jaké nikdo
ze smrtelných přede mnou.
Leč v tom tichu beze hnutí
jediné jen zašeptnutí
„Leonoro“ jako dchnutí
znělo nocí tajemnou.
Já je šeptnul, echem dále
znělo nocí tajemnou,
znělo, mřelo nadarmo.

Do komnaty zpět se chýlím
s čelem, divným zmatkem spilým,
slyším opět klepání to
hlasitější nežli dřív.
„Jistě,“ pravím, „někdo stoje
venku, půlnoci se boje,
klepe tam na okno moje.
Podívám se na ten div.
Stiš se, ty mé plaché srdce,
vysvětlím ti tento div,
vždyť se lekáš nadarmo.“

Prudce okno otevře se,
a tu vidím, jak se nese
ke mně havran, statný havran
ze dnů dávna, z báje chvil.
Neopověděv se ani,
letěl dále bez váhání,
jako kníže nebo paní
nad dvéře se usadil,
na poprsí Palladino
tam se vážně usadil,
hledím naň, však nadarmo.

Vida jeho mrav a pýchu
nezdržel jsem se již smíchu,
v okolí tom hrůzy plném

v úsměv ladě duši svou.
„Ač jsi zbloudil bez všech znaků
k nám sem lidem z nočních mraků,
nejsi, jako každý z ptáků,
nějak tebe doma zvou!
Řekni mi své rodné jméno,
jak tě, pověz, doma zvou?“
Řekl havran: ‚Nadarmo.‘

Poslouchám tu v žasu ptáka,
co mi bez obalu kráká,
jen že ve mně úcty málo
vzbudila ta odpověď.
To však na svůj účet beru:
zřídka kdy se stane věru,
aby přišel v nočním šeru
někam pták, jak on sem teď,
aby na sochu si sednul
někde pták, jak on zde teď,
s takým jménem „Nadarmo“.

Havran však už tiše seděl,
mlčky na mne dolů hleděl,
jakby z celé řeči výraz
jediný měl v paměti.
Pouze schlípnul křídla obě,
ticho bylo jako v hrobě,
až jsem posléz řekl sobě:
„Vím, že také uletí,
jak mé naděje a druzi,
tak mi také uletí —“
Kváče havran: ‚Nadarmo.‘

A v tom tichu svojím hlasem
pták ten naplnil mne žasem.
„Slovo to,“ dím, „celou asi
moudrostí jest, již kdy znal,
pochycenou ode pána,
jehož sterá stihla rána,
až hruď jeho, k smrti zdrána
vylila svůj celý žal,
všecky naděje a klamy,
celou tíhu svou i žal
v jedno slovo „Nadarmo“.

Však ten havran stále pudí
smutek z mojí teskné hrudi,
takže posléz k němu blíže
sedám, čelo podepřev,

a pak hebkém ve sametu
v lehkém fantasie letu
probírám tu divnou větu,
co ten hrůzný, zlostný zjev,
zlověstný a podivínský,
příšerný a hrůzný zjev
myslil oním „Nadarmo“.

Tak jsem seděl, dumal znova
beze zvuku, beze slova
hledě k ptáku, jehož oči
pálily mne v bledou tvář.
Tak jsem seděl, bolest taje,
hlavu těžkou opíraje
o podušku, v jejíž kraje
padá lampy jasná zář;
podušku tu, v jejíž kraje
padá lampy jasná zář,
chystám p r o n i — nadarmo.

Náhle vzduch je dusný, sytý
kadidlem a vůní spitý,
zachvívá se Serafíny,
jichž teď kroky půda zní.
„Nešťastníče,“ křiknu, „nebe
navštívilo dnesky tebe,
ještě můžeš spasit sebe,
rozluč jen svou paměť s ní,
pij z poháru zapomnění,
rozluč svoji paměť s ní —“
Kváče havran: ‚Nadarmo!‘

„Proroku! ty lidstva škůdce,
ať's jen pták či ďábel svůdce,
jestli tebe peklo slalo
neb jen bouř v náš smutný dol,
opuštěný, nehostinný,
v němž jen pusté duchů stíny
rády dlí a nikdo jiný,
prosím, umírniž můj bol,
rci, zda najdu v Gileadu
balzám těchy pro svůj bol?“
Kváče havran: ‚Nadarmo!‘

„Proroku! Ty lidstva škůdce,
ať's jen pták či ďábel svůdce,
při nebesích zaklínám tě,
při Bohu, jenž tvůj je pán,

viď, že doufat mám, že jednou
andělé mou duši bědnou
k oné zářné děvě zvednou,
jíž teď věčný eden dán,
k oné vzácné, zářné děvě,
jíž je věčný eden dán —"
Kváče havran: ,Nadarmo!'

Naposled's to skuhral, vari
ptáku nebo ďáble starý,
leť si zpátky v noční bouře,
do pekelné vlasti pluj!
Nech zde jedno péro černé
v známku lži své licoměrné,
samotě mne ponech věrné,
velím: Opusť pokoj můj,
vyrvi spáry z mého srdce,
velím: Opusť pokoj můj —"
Kváče havran: ,Nadarmo.'

A ten havran s bílé stěny
zírá jako přimrazený
stále dolů od té sochy,
zírá v jizby mojí klín.
Jeho zrak je divě žhavý,
jakby jakýs démon tmavý
níže kroužil kol mé hlavy —
v duši padá jeho stín.
Doufáš, že ji někdy ještě
opustí ten černý stín?
Darmo — darmo — nadarmo!

Plovdiv.

Z cest **Jos. J. Toužimského.**

(Pokračování.)

X.

ruhdy bývaly měněny od Turků křesťanské chrámy v džamie neb hamamy (lázně), pokud nebyly rozkotány, nyní přišla zase řada na oba tyto druhy budov, v nichžto vrcholí výstavnost mohamedánská. Džamie i hamamy, jež sobě tak slohem se podobají, libujíce si jedny i druhé v původně byzantických kopulích s horním osvětlením, stávají se zbytečnými, co Turků ubývá. Zavřená džamie s polozbořeným minaretem není dnes žádnou již vzácností ve Východní Rumelii ani v Plovdivu. Jediná snaha věřících jest, aby tato místa nebyla znesvěcována a zanikla sama, jak Allahu jest vhod. Uzavrou vnitřek a odevzdají klíče některému předákovi neb hodžovi, jenž ostane v místě. Zlaté průpovědi z koranu a jmena proroků opadávají, zelené ozdoby opryskují, v mihrabu zapřádá křížový pavouk svou síť, znenáhla povolí někde kus zdi, dešť dere si cestu do vnitř, kus po kusu padá, až jest z bývalé svatyně Allahovy rozvalina. Rychleji ještě bývá s lázněmi. Bulhaři a Bulharky nemají smysl povalovati se líně dlouhé hodiny nebo celé dni v lázních, jako si libuje povaha turecká, a takž i hamamy ostávají buď prázdny neb mění se v skladiště a v jiné budovy.

Největší změna stala se s velkým, pěkným hamamem plovdivským nad Maricí blíže vládní budovy — proměnil se ve sněmovnu. Sněm, ač dříve věc neznámá a povaze turecké se příčící, došel rychle porozumění a lid bulharský chápe, že jest jeho právoplatným zastupitelstvem a tlumočníkem jeho vůle. Takž, kde dříve v temné kobce pod kupolí potili se Turci, dnešního dne v proudu horké debaty potí se někdy již jen direktoři neb i poslanci. Sněmovna jest dosti pěkně zařízena, poslanci mají svá místa stálá před sebou a i pultíky. Kolem vede úzká galerie. Sněmovnu stavěti zdálo se zbytečností, neboť sotva kdo myslí, že nynější stav věcí jest trvalý; prozatím postačí adaptovaný hamam, definitivní sněmovna postaví se, až bude spojeno knížectví s nynější samosprávnou provincií.

Sněm východorumelský má intelligentní vzezření a převládá v něm živel ne rolnický jako v bulharském sobraniji, ale třídy studované. Právo zastoupení jest obmezenější. Vedle 36 poslanců od obyvatelstva přímo a tajným hlasováním volených (1 na 22—23.000) mají ve sněmovně virilní hlasy turecký mufti, duchovní přednostové patero křesťan-

Pavlikiánka. Kreslil J. V. Mrkvička.

ských vyznání (pravosl. bulharského, prav. řeckého, katol. bulharského, arménského a protestantského) a vrchní rabbin plovdivský, předseda vrchního soudu, předseda správního soudu a vrchní kontrolor finanční. Mimo to jmenuje generální gubernator 10 poslanců a sice dle možnosti z vynikajících hospodářů, obchodníků a průmyslníků, úřadníků a soudců s diplomem z vysokých škol. Připadá tudíž na 36 volených 20 nevolených poslanců. Volení i jmenovaní poslanci z polovice každý druhý rok odstupují a novými se doplňují. Volební právo jest skoro všeobecné; každý východorumelský příslušník, jenž dosáhl jedenadvacátého roku věku a buď sám neb jeho otec neb matka má jakýkoliv nemovitý statek, neb vede jakýkoli obchod neb živnost, má právo voliti, krom toho všichni, kdož nabyli vyššího vzdělání jako duchovní, učitelé, professoři, úřadníci a osoby z vysokých škol diplomované. Vyjmuti jsou pouze důstojníci, vojáci a stráže v aktivním souboru. Patnácte let po vydání ústavního statutu, t. j. r. 1894, přistoupí jedna ještě podmínka, znalost čtení a psaní v jednom z tří úřadních jazyků, bulharském, řeckém neb tureckém. Podmínkou touto zbaveni budou většinou Turci práva hlasovacího.

Právo volenu býti má každý volič, jenž dovršil 25. rok věku, vyjma vládní úřadníky, vojíny, důstojníky a stráže v aktivním souboru a berní i výběrčí. K volbě dostačuje poměrná většina hlasů. O volebních aktech rozhoduje vrchní soud, jenž vydává poslanecké legitimace. Protesty a spory volební vyřizují se od soudu bezplatně.

Sněmovna, jež sestupuje se každoročně druhé pondělí v říjnu k řádnému zasedání, volí si na dobu své nepřítomnosti stálý výbor zemský, postojannyj komitet, jenž záleží z 10 členů a 3 náhradníků a ve kterém zástupcové jednotlivých vyznání mají poradní hlas, kdykoliv se jedná o věci jich vyznání. Stálý ten výbor má právomoc administrativní rady gener. guvernéra.

V knížetství vypracoval si bulharský národ na velkém národním sněmu v Trnovu s pomocí ruskou sám svou ústavu, jednoduchou, jasnou, svobodomyslnou; pro Východní Rumelii ustanovena byla zvláštní mezinárodní komise, která po mnohých potížích vypracovala ústavní statut, tak zvaný statut organique, jenž čítá 495 článků. Každý ze zástupců velmocenských přičiňoval se dle svého, aby buď prospěl národnímu živlu buď jej obmezil neb přivedl v odvislost od sultánovy moci. Nicméně pronikly zásady svobody a rovného práva, jež hájil zejmena zástupce ruský Ceretelev, kterýž dobře byl si vědom, že rovné právo v zemi bulharské nemůže než býti ve prospěch Bulharům. Někteří jiní zástupcové komise, jež 26. dubna 1879 ukončila svou těžkou a složitou práci, neměli ani jasné pojmy o obyvatelstvu východorumelském a domnívali se, že zřídí samosprávnou zem, ve které Bulhaři proti Turkům a Řekům nikdy nebudou moci proniknouti. V komisi této měl účastenství jako zástupce rakouskouherský i Benjamin Kallay, nynější společný ministr zahr. věcí. Od něho pocházejí zejména dle vzoru srbského ustanovení o jmenování poslanců od gener. guvernéra, jejichž počet přičiněním ruským byl snížen na 10, a článek (12.), dle něhož „země východorumelská, majíc účastenství v zastupitelském sboru říše turecké, voliti má skrze svůj sněm počet poslanců na ni dle říšských zákonů připa-

dající". Článek ten jest ovšem naprosto zbytečný, poněvadž Turecko žádný parlament nejen nemá ale ani míti nemůže. Měl patrně rakouskou říšskou radu na zřeteli a její dřívější obesílání a chtěl tím též vyznačiti závislost země na Turecku.

V právomoc sněmovní spadají veškeré zákony o administrativním, soudním a finančním zřízení v mezích statutu, o změnách a opravě berní, o nových berních, o rozpočtu, národní osvětě, městských a báňských poplatcích, o silnicích, veřejných stavbách a pracích, o železnicích, pokud se nezřizují nákladem říšským, o zemědělství, obchodu a průmyslu, o úvěrnictví, o správě zemského nemovitého majetku, o soudním a trestním řádu a zákoně. Žádný zemský zákon nemůže býti změněn vyjma se svolením sněmovním. Zákonům vyhraženo jest potvrzení sultánovo a gener. guvernér je prohlašuje jmenem sultánovým. K naléhání ruskému bylo však důvtipně dodáno (v čl. 10.): že zákon považuje se za potvrzený, jestli sultán do dvou měsíců potvrzení jeho neodepře.

Říšské zákony turecké (čl. 11.) jsou platny pro Východní Rumelii, pokud se nepříčí ústavnímu statutu. Zemská zákonodárná moc může je měniti dle potřeb a prospěchů zemských. Ustanovení to zavdalo příčinu k mnohým sporům a nejasnostem. V druhém oddílu o právech občanských (čl. 27.—43.) se hlásá svoboda pobytu, vyznání a bohoslužby, osoby, jež jen na základě platného zákona může býti obmezena, nedotknutelnost domácnosti, svoboda výživy, jež obmezena jest pouze tím, co příčí se mravnosti, pokoji a zdraví, nedotknutelnost vlastnictví, svoboda vyučování, svoboda slova ústně, písemně i tiskem, pokud se srovnává se zákony, posvátnost svobody tisku, již ani censura ani finanční opatření nesmí tížiti a v kteréž příčině zákon brání pouze zneužívání této svobody, svoboda shromažďování a spolčování a právo stížnosti na úřady.

Zákony však o provedení těchto zásadních ustanovení přijaty nebyly. Některé, jako o svobodě tisku, sobranije živou mocí přijati se zpečovalo, domnívajíc se, že by skrátilo svobodu tisku přijetím jakéhokoliv, i sebe svobodomyslnějšího zákona a že svoboda bez zákona jest vrcholem svobody. Výslovně namítalo se proti tomu, že sám ústavní statut odvolává se na zákon a že v tom případě musí platit zákon turecký, ovšem drakonický, neznající svobody a práva. Praktický případ, z něhož také vysvítá, kterak svrchovaná svoboda tisku platí ve Východní Rumelii, stal se pak s časopisem Južna Bàlgarija. Časopis vinil v domnění neobmezené svobody hlavu státní, gener. guvernera Gavrila Krestoviče, z podvodů a krádeží. Soud posléze ustanovil vyšetřování. Časopis však neměl ani odpovědného redaktora. Vytištěné na listu jmeno byl pseudonym redaktora, jenž několik let již nebyl redaktorem. Na dotaz prostě odpověděno, že nečiní dobrý dojem na čtenáře, když častěji by se měnilo jmeno odpovědného redaktora a z té příčiny že ostalo při starém prvním jmenu. Soudu vydány byly rukopisy záhadných článků a z těch vysvitlo, že pisatelé, jak ostatně nebylo pochybnosti, jsou úřadníci ministerští. Dle tureckého zákona stává se utrhač na cti vinným tímže zločinem, kterýž jinému vytýkal; v tomto případě, když důkaz pravdy podati nemohli, stali se pisatelé vinnými zločiny podvodu a krá-

deže. Jelikož stíhání ve vécech tiskových jest v Bulharsku nepopulární, vyřízena pak záležitost tím, že oba vinníci uprchli do bulharského knížectví, ač sám ruský konsul jednoho z obou, jenž byl ruským poddaným a vojínem, přísně chtěl potrestati na základě své konsulární právomoci.

První volby zemského sobranija r. 1879 dokázaly jasně, která národnost převládá v zemi. Mezi zvolenými poslanci bylo 32 Bulharů, 2 Turci a 2 Řekové, s virilisty a jmenovanými členy zasedalo pak ve sněmovně 41 Bulharů (počítaje k nim katolického biskupa, původem sice Francouze, který však se pobulharštil), 6 Turků, 5 Řeků, 2 Arméni a 2 židé. Podobný poměr zachoval se, až na neznačné výminky, i při doplňovacích volbách i při nové volbě v říjnu m. r. (Dokončení.)

Mně dusno . . .

ně dusno ve zdích městských — Věj, vánku líbezný!
Mně dusno v srdci mladém — Zavaň, lásko čistá!
Či musí přijít bouře?... Zřím, že k ní se chystá.
Již cítím z mraků chlad a rmut a dutý ston —
a srdce prudko tluče na poplach jak zvon.

I rád bych prchl, prchl. Kam? K moři! K moři!
Zpěv zní mi mohutný, jak šedý pěl by skald,
a z dálky ke mně hřmí ten starý, slávský Balt,
již cítím jeho chlad a rmut a dumný ston —
a srdce prudko tluče na poplach jak zvon.

I volám, ptám se: „Moře, ty bájný obře,
zda ztišíš srdce mé, to srdce plné lásky?“
A místo odpovědi, místo sladké zkázky
jen cítím jeho chlad a rmut — huk tesklivý,
a orel splašený — mé srdce jen se chví.

Fr. Táborský.

Její jmeno.

ak vonné jaro tiše slétá k zemi,
tak hudbou kane do mých teskných dum
to jmeno sladké... Srdce chvěje se mi
a klesá v náruč vlídným snům.

A cítím dnes po dlouhé době bědné
a po těch létech trpkých těžkých ztrát
kol svého čela nápěv písně jedné
opojným dechem tiše vlát.

A byť byl nápěv tento sebe kratší
a byť i záhy po něm přišel mráz,
ta jedna chvíle pro věčnost mi stačí,
ta chvíle rajských těch a krás.

Co bylo i co bude, zápas dravý
a neustálý, který žitím zvem,
spíš ponesu a vítězný z té vřavy
si vyrvu diadem.

A vše co bylo i co bude, zhojí
ten jeden den, kdy moh' jsem navždy vrýt
tu její lásku v duši duše svojí
a její jmeno ve svůj štít.

Bohdan Kaminský.

Nad mrtvolou.

O marnosti, ó lidská pýcho . . .
Zde u mrtvoly dumám tvojí
a myslím na tvé sny a touhy,
na slávu tvou a moc a sílu;
a na mysli tvůj zjev mi tane,
jak zářival ve skvoucím nachu,
než nyní zřím jen hrstku prachu!

A žehnaje tvé chladné čelo,
zřím pod ním oko, kteréž jasně
jak dálná večernice plálo,
zkad lásky sladký žár se linul
a trpký slzí proud se řítil,
než nyní zřím v něm prázdno věčné,
tmu noci pusté, nekonečné!

Slz mlhou vidím ony rety,
po kterýchž vzdechů jako vichr
o lásce, mládí, štěstí válo,
na kterýchž dřímlo luzných písní
co vln je v širém, hřmícím moři,
než teď se jeví mému vidu
ty siné rty u věčném klidu!

A ruce, jež se často k výším
od černé země k nebi pnuly,
jež často bohu pohrozily,
když trpký bol a žal je stíhal,
zde nyní leží křížem spjaty,
a zdá se mně, jak za své bědy
by prosit chtěly naposledy . . .

Ludvík Lošťák.

Strýcův dalekohled.

Napsal **Enrico Castelnuovo.**

Z vlaštiny přel. A. Koudelka.

Bylo skoro po hostině, kterou dával komtur Demetrius Angelucci, jenž byl nejen výtečným advokátem, nýbrž i duchaplným člověkem.

Mezi ovocem a kávou, kterou paní teprve strojila, vybídl nás komtur, abychom si šli zakouřit do jeho studovny. S tou spokojeností a nonchalancí, jaká se obyčejně po dobrém obědě dostavuje, usedli jedni z hodovníků do pohovek, jiní vyložili se z oken, jiní opět slabikovali nápisy knih anebo si prohlíželi předměty, rozházené po toiletním stolku: bronzové sošky, řezby a jiné skvostné věci, když jednomu z nás padlo do očí těžké, válcovité pouzdro. I ptá se beze všech dalších okolků: „Co je to?“

Domácí pán se usmál, otevřel pouzdro a vyňal z něho dalekohled, dalekohled, který se dá vytahovati a stlačovati podle libosti.

„Admirálský dalekohled!“

„Hvězdářský dalekohled!“ zaznělo naším kruhem.

„Jenom ne tak vysoko, pánové!“ ozval se komtur. „Jest to pouze kapitánský dalekohled, a má pro mne nesmírnou cenu, poněvadž měl neobyčejný vliv na můj život.“

Tím vzbudil naši zvědavost, ale náš zdvořilý a úslužný hostitel pospíšil si také ji upokojiti.

„Když mi bylo dvacet let,“ začal, „byl jsem nerozvážným mladíkem, který nadělal rodičům trampot a starostí dost a dost ... Nedivte se; co pravím, je do slova pravdivo ... Nebyl jsem zlého srdce ani slabého ducha, ale nechtělo se mi do ničeho, a zdálo se skutečně, že to také nikam nepřivedu ...

Studoval jsem lékařství v Pise; ale když jsem se mediciny nabažil, pověsil jsem ji na hřebíček a dal se zapsati do práv. V pravdě však neposlouchal jsem mediciny ani přednášek z práva. Můj otec a moje matka nenáviděli z té duše každého lenocha a svolávali trest boží na každého mladíka, který se potuloval bez práce. — „Snad nechceš býti také takovým pobudou?“ říkali mi. A já protestoval, že ne, bůh uchovej! Vymlouval jsem se jen, že jsem posud nenalezl svého povolání.

Odstěhovali jsme se na zimu, jak obyčejně, na naši villu u Ardenze na blízko Livorna, na villu, která ležela na místě čarokrásném, z něhož

byla pěkná vyhlídka na moře. Byli jsme tam několik dní, když nás z čista jasna navštívil strýc se strany matčiny, obchodnický kapitán, kterého jsem posud neznal a kterého též moji rodiče dlouho již neviděli, protože stále plul po dalekých mořích. Připlul právě k Livornu, zanechal v loděnici svoji loď, aby na ní ledacos opravili, a šel navštívit svých přátel v Italii. Po pěti neb šesti nedělích měl zase odplouti do Bombaye.

Kapitán Felix Ercoli (tak se jmenoval) byl s radostí u nás přijat a chtěj nechtěj musel zůstati naším hostem na několik dní. Mohl býti šedesátníkem, postavy byl prostřední, černovlasý, a plece měl jako nějaký athleta. Jeho řeč byla živá, příjemná, jako člověka, který studoval život ne v knihovnách, nýbrž mezi lidmi a to v rozličných zemích. S matkou byli ovšem staří známí, ale i s otcem a se mnou brzo se spřátelil.

„A co pak ten pěkný hoch," pravil strýc některý den po svém příchodu za oběda, „jakému stavu hodlá se věnovati? Má chuť do studií?"

Jak mi při té otázce bylo, můžete si pomysliti. Sklopil jsem honem oči na talíř a seděl jako pěna; otec, když si byl ubrouskem utřel ústa, vyrazil ze sebe táhlé „ale kde!" více však nepromluvil, jediné matka osmělila se zodpovídati otázku.

„Demetrius má nadání, oh! veliké nadání" — ó těch matčiných illusí! — „ale schází mu vytrvalost."

Kapitán Ercoli neříkal ani a ani b, nýbrž jen stále kýval hlavou.

„Říká," pravila dále má matka, „že ještě nenalezl svého povolání."

Strýc Felix zamyslil se na okamžik, jakoby uvažoval, po té však vítězoslavně zvolal: „Chcete, abych mu okázal jeho povolání?"

Pohledli zvědavě na něho.

„Všichni slavní plavci," odvětil slavnostně kapitán, „byli nerozumnými hochy; do ničeho se jim v mládí nechtělo. Své povolání nalezli teprve na palubě lodní."

„Ale strýčku, co vám to připadá!!" zvolala má hodná rodička, jíž se teď zželelo, že dala podnět k takovému hovoru.

„Já myslím, že mluví zcela rozumně," pravil vážně můj otec.

„Svěříte-li mi Demetria na dvě leta, slibuji vám, že z něho udělám zcela jiného člověka."

„Ne, ne," přerušila ho ustrašená matka. „Demetrius nesmí býti námořníkem!"

Já až doposud mlčel, přemýšleje a uvažuje o podivném návrhu strýcově. Nezapírám, že mě lehtal.

Konečně ujal jsem se slova, tváře se uraženým, že v mé přítomnosti o mně rokují, aniž se mne zeptali, co já myslím. Obrátil jsem se nejprve na matku: „Proč pak se tak rozhodně pronášíte? Myslí-li to strýček do opravdy, troufá-li si skutečně ve mně vzbuditi lásku ke stavu, o kterém mluví, proč se tomu protiviti? V opáčné případnosti jsem ujištěn, že nebude otec ani strýček Felix na mě naléhati."

„Ani v nejmenším," přerušil mne strýček. „Eh! na mém korábě nikoho nenutí. Moje loď není klášterem. Učiníme smlouvu. Odejdu koncem tohoto téhodne, abych navštívil ostatní své přátely. Ve zbýva-

jících ještě dvou nebo třech dnech budu brávati Demetria s sebou do Livorna, seznámím ho se svojí lodí, vyložím mu některé námořnické věci, slovem budu hleděti, abych v něm vzbudil jiskerku pro svoji věc. Nato zůstane hoch měsíc sám, ať přemýšlí, uvažuje o tom; až se pak vrátím, ať mi řekne ano nebo ne. Vy, jeho rodiče, slibte mi rukou dáním, že nebudete do něho nikterak mluviti.“

„Dobře, rádo se stane,“ zvolali jako jedněmi ústy otec a matka. Má matka jevila tím větší nechuť, čím opravdovější tvářnosti věc nabývala. Nebyla by se podala, kdyby nebyla viděla, že všechen další odpor jest marný. Neboť pojednou zvedl se otec a pravil přísně: „Tvé námitky jsou nedůstojny ženy tak intelligentní jako jsi ty. Devadesát devět rodičů ze sta určilo by syna k tomu neb onomu stavu, aniž by se ho ptali, souhlasili; kdežto my ponecháváme vše na jeho vůli — co chceš více?“

„Eh!“ pravil strýc Felix, když jsme byli sami, „s takovou ženskou jako je tvá matka mluvit, jest zrovna jako hrách na stěnu házeti . . . Ale co ty, hochu, pokládal bys si také za trest ztráviti několik let na lodi? Máš-li jen špetku rozumu, chopíš se mé nabídky všemi pěti . . . Svatý Bože! Jest možno, aby se člověk nezamiloval do moře, když se jen jednou na ně dobře podívá? Ostatně můžeš ještě někoho jiného milovati mimo ně; však mi rozumíš?“

Ze zdvořilosti ani jsem nemukal, a šel jsem s ním do jeho pokoje, který byl hned vedle mého a měl okna na přímoří. Kapitán otevřel okno a zahleděl se všecek unesen na svoji milenku, jež byla toho dne tichá jako beránek.

„To moře jest vším,“ pravil mi, když trochu ochladl, „dnes jest krotké jako holubice, zítra vzteklé jako lvice; přisám bůh, ono udělá z každého celého muže . . . Když jest tiché, učí tě přemýšleti, když zuří, učí tě pracovati. Jmenuj mi školu, která by se mu vyrovnala? . . . A jak jest vše maličké proti moři! . . .“

Tu se strýc Felix na chvilku zamlčel, po té zaměřil do koutku a vzal tam dlouhý dalekohled — právě tento dalekohled.

„Přistav si jej k oknu,“ pravil mi.

Zkusil jsem to, ale neviděl jsem ničeho.

„Tisíc hromů!“ zařval kapitán, pozbyv trpělivosti. „Což jsi neměl ještě v rukou dalekohled?“

„Odpusťte,“ pravil jsem mu, „takový, pravda, jsem ještě v ruce neměl, ale měl jsem jiné, mnohem lehčí dalekohledy.“

„Chceš říci divadelní . . . Pěkné věci je vídati takovým divadelním kukátkem!“

„Ba pěkné,“ chtěl jsem namítnouti, ale mlčel jsem moudře.

„No vidíš už něco?“ ptal se po chvíli strýc, vida, jak se namáhám, abych zřídil dalekohled.

„Ano, vidím moře.“

„A nic více? . . . Vždyť já na něm prostým okem vidím černý bod.“

„Počkejte trochu . . . Ach! teď . . . už vidím loď.“

A na mou věru strýcův dalekohled krásně ukazoval. Rozeznával jsem netoliko dobře tvar lodě, ale i stěžně, plachty, lidi, kteří se na mostě hemžili.

„Podívejte se, jaká to tam loď...“ pravil jsem k strýcovi, podávaje mu dalekohled, od něhož už začínala mi trnouti ruka.

„To je amerikánská bárka,“ odvětil strýc Felix, sotva že se naklonil k čočce. I jal se mně vykládati široce dalece, proč je to bárka a ne loď jiného druhu. Nato podav mi dalekohled dodal: „Podívej se na ni dobře, abys ji poznal... Jest to pěkná bárka, která dle registru má náklad tisíce tůn. Pluje k Livornu. Bude tu za malou hodinku, a budeš-li chtíti, vyjdeme si po chvíli do města, abychom si ji z blízka prohlédli.“

Dobrák kapitán mluvil ještě dobrou hodinu o námořnictví, poučuje mne o rozličných druzích lodí, jako o dvou-, trojstěžnících, pak o ráhnoví, o plachtách, o hlásných koších atd. Tuto theoretickou lekci přerušoval často pozorováním s dalekohledem. Po hodince spatřil jsem v přístavě vedle bárky anglického schoonera, dvě vlašské brigantiny, holandskou golettu, nepočítaje množství rybářských lodiček. Nezapírám, že mne to divadlo bavilo.

Později vyšli jsme si do Livorna. Strýc Felix vodil mě hodnou dobu z lodě na loď, ukazoval mi amerikánskou bárku, zavedl mě do loděnice, kde ležel jeho koráb na boku jako nějaký churavec a kolem něho bylo plno tesařů, kteří jej se všech stran ohledávali, omakávali, oťukávali; a konečně volky nevolky musel jsem vypíti skleničku curaçaa v krčmě, navštěvované jediné námořníky, plné čmoudu a kouře a puchu po treskách a slanečcích. Když jsem z té díry vylezl, nevěděl jsem, kde mi hlava stojí, i pozoroval jsem, že můj zápal pro námořnictví valně ochladl.

Snad to zpozoroval též kapitán Ercoli a nechtěje si přílišnou horlivostí vše pokaziti, byl následujícího dne mnohem umírněnějším.

Když odcházel, pravil mi u přítomnosti otce a matky: „Jsme tedy srozuměni, Demetrie. Máš měsíc na rozmyšlenou, chceš-li zůstat dřepět za universitními škamnami nebo zkusiti hrubé, ale zdravé řemeslo námořnické. Tvým rodičům ukládám pouze neutralitu — ostatně mi ji slíbili rukou dáním. — Prozatím ti tu nechám svůj dalekohled... Podívej se ob čas na moře, čím častěji se na ně díváme, tím více se nám líbí... právě naopak, jak to bývá u žen...“

A s tímto vtipem, kterému se i matka zasmála, ač proti vůli, rozloučil se se mnou strýc Felix.

Jakmile odešel, bylo první mojí starostí, přenésti dalekohled do svého pokoje, jednak proto, že mně byl svěřen, jednak, že jsem měl opravdu zalíbení v něm. Zdálo se mi, že jsem se stal hošíkem: naklonovalť jsem k dalekohledu oko jako někdy k čočce panorámy, a nemohl jsem potlačiti slabý výkřik podivení, když jsem spatřil předměty, které jsem prostým okem sotva pozoroval, tak blízko blizoučko, že se mi zdálo, jako bych jich rukou dosáhnouti mohl. Pravda, dalekohled, jako zvětšoval jednotlivé věci, tak zase zdrobňoval jejich celek. Abych byl dojat nesmírností moře, třeba bylo, bych se na ně díval prostým okem. Ta ohromná, tichá hladina bez mezí připadala mi nekonečnou, představovala mým očím vzdálené země a kraje, budila v mé duši touhu po cestách, po objevení nových zemí. Tu myslíval jsem, že jsem už nalezl své povolání, a soudím, kdyby byl v takovou některou chvilku

ke mně přišel kapitán Ercoli a řekl: „Loď jest přichystána k odplutí, odplujeme," že bych byl s radostí odpověděl: „Tu jsem." Ale, když jsem o té věci chladně přemítal, bylo jinak. Jednou zdálo se mi pomyšlení na námořnictví holým nesmyslem, jindy opět viděl jsem v něm jediný prostředek, kterým lze přetrhnouti dosavadní nečinnost.

Moji rodiče zachovávali věrně slíbenou nestrannost, či lépe řečeno, bděli jeden nad druhým: otec byl by mě rád přemluvil, abych šel se strýcem, matka zase, abych zůstal; aby se vyhnuly všelijakým srážkám, mlčely obě strany.

Jak jsem se již nahoře zmínil, nalezal se můj pokoj hned vedle kapitánova. Ale neřekl jsem vám, že mimo okno, které na moře hledělo, měl ještě druhé, které šlo vodorovně s přímořím. Jednoho dne, abych zkusil známého: „varietas delectat", přenesl jsem svoji observatoř od čelního okna k pobočnímu, a jal jsem se prohlížeti si svým dalekohledem přímoří. Na takové jedné prohlídce padla mi do oka villa Bruniho, asi kilometr od naší vzdálená; i spozoroval jsem, že mají okna otevřená. Oleandr, obsypaný květem, plazil se po zdi, ale pěknější kvítko nade vše pomyšlení spatřil jsem v okně. Bylo to děvčátko asi patnáctinebo šestnáctileté, černooké, černovlasé, po černu též skoro oblečené. Mělo vlněné, černobíle pruhované sukýnky, živůtek z černého sametu, na krku, výtečně modelovaném, visel medaillonek, který zapadal za bílé okrajky košile. To krásné stvoření stálo tam asi hodinu, pozvédajíc jen ob čas očí od knížky, kterou v ruce držela, netušíc ani zdaleka, že ji pozoruji. Konečně se zvedla a stáhnuvši jalousie odešla. Nehnul jsem se hodnou dobu s místa doufaje, že se moje neznámá kráska k oknu vrátí. Shledav konečně, že marně čekám, dal jsem se do jakési práce, ale nesvedl jsem ničeho; i rozhodl jsem se, že si po chvíli zajdu k ville Bruniho. Kdož ví, nespatřím-li třeba z blízka mladou dívku? A vskutku hned, jak jsem poobědval, dal jsem se na cestu k ville. Ale byl jsem trpce zklamán. Z okna viděl jsem aspoň první poschodí villy Bruniho, se silnice však neviděl jsem nic jiného než komín a kalenici; vše ostatní zakryto bylo hustým loubím vavřínovým a jehličnatým. Přistoupiv k ní blíže, viděl jsem ještě méně; podobala se začarovanému zámku. Asi sto metrův od ní zahýbala se silnice dovnitř země, nemohl tudíž vchod do villy odnikud jinud býti než od moře. Hlavní průčelí bylo též viděti jediné z moře. Chodím, chodím kolem dokola, ale nepozoruji živé dušičky ani v zahradě ani u okna. Konečně donikly k mému sluchu zvuky piana; hrála to jistě moje neznámá kráska.

Na zpáteční cestě dověděl jsem se aspoň, jak se jmenují obyvatelé villy Bruniho. Pocházeli z Lombardska; jmenovali se Azzoli, manžel, manželka a dcerka; byli zámožní lidé, kteří se teprve nedávno do Livorna přistěhovali, protože tu měla hlava rodiny převzíti vedení jakési obchodní banky. Žili v ústraní, a nosili smutek po děvčátku, které jim před několika měsíci umřelo na záškrt.

Tyto zprávy nehrubě mne potěšily. Viděl jsem, že není žádné naděje na sblížení našich rodin. I moji rodiče žili v ústraní, vyhybajíce se pečlivě všem stykům s okolními obyvately. A tak, když jsem u večeře vypravoval, čeho jsem se dověděl o obyvatelích villy Bruniho, má

matka jako by mé řeči neslyšela, a otec pokrčil rameny, jako by chtěl říci: co mi po nich!

Neříkal jsem od té chvíle ničeho, ale po tři dny vždy od deváté až do desáté pozorovalo mé pravé oko, ozbrojeno strýcovým dalekohledem, krásné děvče, jež sedávalo u okna buď s nějakou ruční prací nebo s knihou. Ať moře bylo pokojno, ať se vlnilo, já se o ně nestaral ani za mák; ať si pluly po něm trojstěžníky, nebo bricky, nebo sloopy, nebo goletty, nebo bárky, já si nevšímal ani barek, ani golett, ani sloopův, ani brickův, ani trojstěžníků. Strýcův dalekohled nalezl mnohem lepší předmět.

Každého dne, vždy o jedné neb o druhé hodině odpolední ubíral jsem se k ville Bruniho, koje se stále nadějí, že spatřím svou bohyni, ale vracel jsem se pokaždé zklamán.

Čtvrtého dne přihodilo se něco, nad čím jsem se pozastavil. Zpozorovali mě. Nestál jsem, myslím, ještě ani pět minut na stráži, když se objevil vedle děvy šedivý pán, a hleděl v moji stranu divadelním kukátkem. Šedivý pán hleděl, hleděl tak asi pět minut, načež pokynul děvčeti, a to zmizelo. Na jejím místě zůstal šedivý pán ještě nějaký čas k nevelké mé spokojenosti: po té odešel také on a děvečka přišla spustit záclony a zavřít okna. Bylo to náhodou, či chtěli ve ville Bruniho ukrýti děvče každému zvědavému a indiskretnímu pohledu? Jak mě jen mohli spatřiti z takové dálky, či lépe řečeno, kterou částku mé postavy mohli viděti bez takového dalekohledu, jaký měl já? Ale všechny tyto otázky nebyly tak důležity jako ta, objeví-li se zítra děvče u okna čili nic? Můžete si představiti moje strachy onoho dne, můžete si představiti moji bolest, když nazejtří v obyčejnou hodinu marně řídil jsem dalekohled na známé okno, marně hledal milostné stvoření, pro něž mé srdce bilo tlukotem dosud mi neznámým. Onemocněla? Či se řídila jen rozkazy svých rodičů? Či sama uniká obdivu, jehož předmětem byla předcházející dny? Ať už tomu bylo tak neb jinak: mému pozorování nekynul nadále žádný výtěžek.

Později, když jsem se vracel z obyčejné své procházky, přišla mi šťastná myšlenka: „Což abys si prohledl villu Bruniho se strany mořské?“ Kousek od naší villy byla malinká zátoka, která sloužívala často za útulek rybářským loďkám. A šťastnou náhodou byla tam onoho dne jedna; vskočil jsem bez okolku do ní nařídiv hochu, který ji střežil, aby se chopil vesel. Nechtěl zprvu, ale když jsem mu dal několik krejcarů, chopil se vesel a zaměřil tam, kam jsem kázal. Za několik minut byli jsme u villy Bruniho, která oddělena byla od moře jen zahradou a úzkým pruhem pustého, kamenitého pobřeží. Okna prvního patra šla na prostranný balkon, z něhož se otvírala pěkná vyhlídka na moře. Ale na balkoně nebylo nikoho a v oknech byly spuštěny záclony. Piano stálo v některé krajní světnici, neboť jsem je zcela jasně slyšel. Nebyl jsem ani v nejmenší pochybnosti, kdo to hraje. Ale jak vzbuditi její pozornost?

Pustil jsem se do řeči s hochem: „Jak ti říkají?“

„Battista.“

„Jsi zpěvák?“

Dal se do smíchu.

„Ne, pane.“

„Není možná, abys neznal nějaké písničky. Zkus jen nějakou.“

Nebylo možno přemluviti ho.

Sám jsem se nechtěl pustiti do zpěvu. Byl jsem zpěvákem, o němž platí: „Prodej písničku a kup si noty.“

Nezbývalo mi nic jiného, než abych se vrátil s nepořízenou.

„Mohl bys mě svézti dnes odpoledne o pěti?“ ptám se Battisty, vystupuje na břeh.

Odvětil mi záporně. Měl nějaké nevyhnutelné řízení v Livorně.

„Což tedy zítra v tuto dobu?“

„To budu moci,“ odvětil.

Dostavil se skutečně druhého dne v určitou hodinu.

„Přišel jsem na minutu,“ pravil, „musí býti právě tolik hodin jako včera.“

„Ano,“ odvětil jsem. Sáhl jsem při tom bezděky do kapsy u vesty. Ale hodinek jsem tam neměl, nechal jsem je doma ze zvláštní příčiny.

„Battisto,“ začal jsem, sotva jsem se ocitl v loďce, „vidíš tento frank?“

Hochovi oči jen jen hrály.

„Ten frank bude tvůj, učiníš-li, co ti poručím.“

Battista napjal uši.

„Předkem a nejprve zajedeš tam, kde jsme byli včera; pak, kdybych náhodou spadl do vody, neskočíš za mnou, nýbrž dáš se z plna hrdla do křiku: Na pomoc! na pomoc!“

Battista nebyl právě na hlavu padlý, ale můj návrh přece mu nechtěl jíti jaksi na rozum.

„Co to, pane, mluvíte?“ pravil vypouliv oči. „Proč chcete skočiti do vody? Proč vás mám nechat utonouti?“

„Ale jdi, blázínku,“ odvětil jsem. „To jest jen žert. Umím plavati jako ryba.“

„K čemu tedy volati o pomoc?“

„Moc se ptáš. Poslechni jen, a dobře pochodíš. Nechceš-li, s Bohem,“ pravil jsem, zasirkuje frank do kapsy.

„Ne, ne,“ odvětil rychle hoch, a vztáhl ruku po penízi. „Učiním, jak poroučíte.“

Když jsem vše tak nastrojil, Battista roztáhl plachty a udeřením vesla odrazil od břehu. Bárka jen letěla, zůstavujíc za sebou bílou pěnu. Dnes vál vítr, proto Battista nepotřeboval se ani vesel dotknouti. Sedl si na kraj loďky a hleděl zvědavě na mne.

Dojeli jsme skoro až k samé ville. Opět nevidím nikoho u okna, opět slyším jen piano, to věčné piano.

„Stáhni plachty,“ velím Battistovi. „Odtud se nesmíme hnouti.“

Vstávám, abych mu pomohl, ztrácím rovnováhu a žblunk! padl jsem do vody. Podařilo se mi to tak, že jsem byl sám překvapen provedením své úlohy.

„Na pomoc! na pomoc!“ dal se do křiku Battista jednak z pudu, jednak z mého rozkazu.

Ve ville Bruniho otevřelo se okno, a na balkoně objevila se děva, bledá jako stěna. Byla to ona, byla to má bohyně, stokráte krásnější ve své bledosti než obyčejně.

Bylo slyšeti jiné hlasy.

„Evelino, Evelino, co se stalo?“

A druhé dvě osoby vyběhly na balkon: šedivý pán a paní, ještě mladá a velmi pěkná. Dle všeho otec a matka děvčete, jehož jméno jsem se právě dověděl. Vesel, že se mi moje lesť povedla, dal jsem se do plování a to směrem ku břehu, povzbuzován panem Azzolim, který na mne křičel:

„Sem plavejte, sem! Sem k nám! Hned vám otevřeme.“

Počítal jsem též na toto vybídnutí, a na štěstí ani v tom jsem se nepřepočetl.

Vydrápal jsem se na břeh ne bez některých pohmožděnin a skokem ocitl jsem se u branky; sluha otevřel mi ji a ukázal mi na smrkovou aleji. Na konci aleje, asi třicet metrů dlouhé, bělelo se průčelí villy.

Manželé Azzoli a krásná Evelina běželi mi vstříc a přijali mě velmi vlídně. Hned mi nabízeli, abych se u nich zdržel, převlekl, něco pojedl . . .

„Štěstí, že umím výborně plovati,“ pravil jsem, „jinak mohlo se lehce státi neštěstí; ten dareba plavčík, místo aby byl skočil za mnou do vody, díval se na mne jen s otevřenými ústy . . .“

„Jsme skoro jedné postavy,“ řekl pan Azzoli. „Já jsem sice trochu tlustší . . . ale to nevadí. Rozhodně musíte se převléci, půjčím vám svoje šaty . . . Jen vstupte, vstupte . . . Nedělejte žádných okolků . . . Trochu vody neuškodí.“

Člověk, jenž vyleze z vody, s vlasy na skráních, v šatech, z nichž voda potůčkem crčí, neučiní na nás právě příjemný dojem; ale což já dbal na to! Domníval jsem se, že vypadám tak mnohem krásněji. I hleděl jsem na Evelinu, žehnal tisíckráte strýcovu dalekohledu, jenž mi ji objevil, a obdivoval jsem se jí ještě více nežli tehdáž ve své observatoři, kilometr vzdálené. Neboť strýcovým dalekohledem, ačkoli velmi dobré měl čočky, přece nepozoroval jsem nevýslovný půvab, který se rozléval po její tváři, milostnost jejího úsměvu. Mimo to vídaje ji stále jen za oknem, nemohl jsem si učiniti pravého ponětí o její stepilé, elegantní, poetické postavě . . .

Poznala-li ve mně toho nediskretního člověka, k vůli němuž musila změniti svůj obyčejný pokoj? . . . Ne, nepoznala, dověděl jsem se to později; ale tušila, že jsem to já, a proto jen úkradkem na mě pohlédala, klopíc stále oči k zemi a červenajíc se jako pivoňka.

Při myšlénce, že mi bude oznámiti své jméno, chvěl jsem se úzkostí. A vskutku, čeho jsem se bál, stalo se.

„Zavezeme vás domů. Myslím, že jste z města,“ ozval se pojednou pan Azzoli.

„Ne, ne,“ odvětil jsem, „děkuji, bydlím jen čtvrt hodinky odtud . . . sejdu pěšky.“

„Vskutku?“ zvolal p. Azzoli, upřev na mne své pronikavé hledy . . . „A s kým mám čest?“ . . .

Nebylo možno se vyhnouti.

„Jsem Demetrius Angelucci,“ odvětil jsem, „syn Gustava Angelucciho.“

Tváře Evelininy polil ruměnec, manželé Azzoli marně namáhali se zakrýti překvapení, a jejich obličeje zvážněly. Než pan Azzoli měl příliš dobrou školu, než aby byl zapomněl na povinnosti hostitele, vzpamatoval se hned a pravil: „Nečiním věru dobře, že vás zdržuji.“ A obrátil se k sluhovi, jenž tu čekal na rozkazy: „Petře, zaveď toho pána do mého pokoje, pomoz mu převléci se, a pak ho sem doveď.“

Když jsem se vrátil do sálu, všecek znepokojen, všecek pomaten a nic dobrého netuše, nalezl jsem tam pouze domácího pána, který mne již očekával. Seděl; když jsem vstoupil, povstal ukloniv lehce hlavu, pokynul sluhovi, aby odešel, nalil mi skleničku marsaly a požádal mne, abych usedl na pohovku. Po té začal:

„Vy jste tedy pan Demetrius Angelucci.“

„Ano, pane.“

„Pak vám snad bude známo,“ mluvil dále pan Azzoli, „kdo jest onen pán, který z villy Angeluccich měří neustále ohromným dalekohledem moji dceru Evelinu.“

Přiznal jsem se. Netroufal jsem si lháti.

„Jest mi líto,“ pravil důstojně můj protějšek, „že vám musím vytýkati nediskretnost, která mne přinutila přeložiti pracovnu dceřinu... Snad víte, že slídění po cizích domech jest neslušné?“

Lámal jsem si dost hlavu, co bych na omluvu řekl, ale p. Azzoli nepopřál mi času a dodal: „Teď se snad nepodivíte mému podezření. Dobře pro vás, budete-li moci je vyvrátiti. Vaše studená lázeň před chvilkou byla skutečným neštěstím či jen léčkou, nalíčenou na moji dceru a na mne?“

Mé rozpaky byly nejlepší odpovědí. Neuměl jsem lháti.

„Měl bych vám domluviti,“ soukal dále niť svého hovoru pan Azzoli, „ale jste mým hostem a pocházíte z rodiny, které si všichni vysoce váží. Jen tolik vám řeknu: váš skutek není důstojný vašeho jména.“

Pan Azzoli se zvedl s tím úmyslem, aby mě propustil, ale já myslil, že nemohu tak odejíti a spáliti za sebou mosty. Přiznal jsem se, jaký neobyčejný dojem učinila na mne krása slečny Eveliny, ale místo, co bych byl omlouval své jednání, začal jsem se dušovati, že mám s ní úmysly opravdové. Dobře jsem věděl, že mluviti o sňatku již nyní, bylo by holým nesmyslem; přísahal jsem však, že si vezmu buď Evelinu nebo žádné jiné děvče. Tento svůj protest pronesl jsem hodně nahlas v tom domnění, že jej někdo uslyší.

„Nechme toho,“ pravil pan Azzoli, kterýž mě byl zdvořile upozornil, abych se mírnil. „Nemohu přece bráti za bernou minci váš slaměný zápal; ani vaši rodiče by toho neučinili. Mladík vašeho stáří nemyslí na ženitbu, nýbrž na studie, na nějaké zaopatření. A chcete-li si blázny dělati z děvčat, vyberte si takové, s kterými jest to dovoleno.“

„Ale já vám povídám, že to míním zcela vážně,“ zkřikl jsem... „Přísahám vám...“

„Dost o tom, prosím vás. Už jste jednou přísahal.“

„A budu přísahati ještě jednou,“ zvolal jsem divoce... „Zjednám si postavení, stanu se hodným Eveliny, a pak si ji vezmu...“

„Ale pane Angelucci, utište se. Mé jmeno jest zrovna tak vážené jako vaše, a nebudete přece chtít mi upírat mé otcovské právo.“

Konečně dal jsem se pohnouti k odchodu. Pan Azzoli doprovodil mne ze zdvořilosti diplomatické až ku brance, a po té mi pravil zcela vlídně: „Ještě dnes pošlu vám po sluhovi šaty.“

Teď teprve jsem si všiml, že zrovna plovu v kabátě, ve vestě a v poctivicích, do kterých by byli pohodlně dva Demetriové vlezli. Musil jsem se přiznati, že má situace byla spíše směšnou nežli hrdinskou. Co na tom; odcházel jsem z villy Bruniho jako člověk zcela jiný, než jaký jsem tam vstoupil. Necítil jsem nikdy před tím v sobě takové chuti do učení, jako v tuto chvíli.

Navrátiv se domů, svěřil jsem se matce se vším. Nalezl jsem své povolání, ale nebylo to cestování se strýcem Felixem. Mým povoláním bylo vzíti si Evelinu, ale vzíti si ji teprve tehdy, až si ji zasloužím studiemi, prací, vytrvalostí. Kdybych byl měl tuto řeč s otcem, byl by se mi bezpochyby vysmál do očí, ale matka má naslouchala s nadšením, všecka blažena, že jsem z mysli pustil ty námořnické utopie, pevně přesvědčena, že se ze mne stane jednou veliký muž. Všecky matky jsou takové! Umluvili jsme se, že otci neřekneme o celé věci ani slovíčka, že ho budeme jen prositi, aby mě nechal ještě rok na universitě.

Podařilo se nám to, ač ne bez velikých námah. Když se kapitán Ercoli vrátil, nalezl situaci úplně změněnou. Odešel rozhněván na nás, a vzal si s sebou vše, i svůj dalekohled.

Já však dělal za krátko divy, a ku konci školního roku byl jsem vyhlášen za nejlepšího posluchače práv na universitě Pisanské. Zkrátka: o opravdivosti mých úmyslů nemohl nikdo více pochybovati, a když jsem psal panu Azzolimu, že od svého neustupuji, přijal vlídně mé nabídnutí. Obě rodiny se spřátelily: já byl zasnouben s Evelinou, které, mimochodem řečeno, nikdy jsem nebyl proti mysli.

Když jsme se vzali, bylo mi dvacet pět a jí dvacet let. Strýc Felix dověděv se historii naší lásky, smířil se s námi a poslal mi k sňatku darem dalekohled, který mi pomohl nalézti své povolání.“

„A teď,“ skončil komtur Angelucci, „pojďme za Evelinou, která již na nás čeká s kávou.“

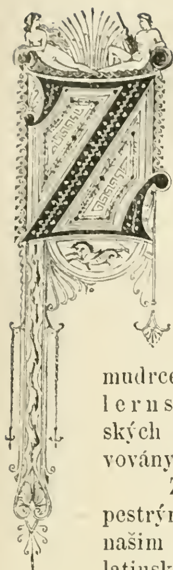

Illustrace k písni národní.
Kreslil M. Aleš. Ryl J. Patočka.

Sedlák furiant.

edlák, sedlák, sedlák,
ještě jednou sedlák,
sedlák, sedlák, sedlák
velký je pán —
on má pás na břiše,
a na svém kožiše
tuli — tuli — tuli —
tu — tulipán.

Ze staročeské zdravovědy.

Podává prof. Josef Dědeček.

Zdraví bylo již dávným předkům našim drahocenným pokladem, o jehož zachování přiměřenou správou života bedlivě pečovali.

Nebude snad nezajímavo nahlednouti do hlavních kapitol staročeské zdravovědy.

Předními rádci v oboru tom bývali za středověku lidem jen poněkud literně vzdělaným spisy slavného mudrce a učence řeckého Aristotela a spisy školy Salernské. Obojí bývaly překládány do všech čelnějších evropských jazyků a rozšiřovány v hojných přepisech; zhusta sestavovány z nich také kratší výtahy.

Ze spisů Aristotelových jeden zvláště poutá čtenáře svým pestrým a bohatým obsahem, jejž přístupným učinil předkům našim Bavor Rodovský z Hustiřan, přeloživ jej s ponecháním latinského titulu „Secreta Aristotelis" (Tajnosti Aristotelovy) r. 1574 z hrvátského jazyka na český a na 105 listech malé osmerky ve skvostné úpravě jej napsav. Druhý spis pode jménem „Škola Salernitanská" obsahuje na 59 arších hustě popsaných výzkumy z tělovědy i zdravovědy, jimiž prosluly ve středověku lékařské školy Salernské v Horní Italii, kamž i nemálo krajanů našich za vědeckým účelem se odebíralo, kteří pak po svém návratu hojnými spisy, zvláště lékařskými, slávu onoho vysokého učení dílem latinským dílem českým jazykem rozšiřovali. Z obou těchto rukopisů objemných budiž tuto předveden vhodný výběr, z něhož, jak předkové naši po stránce dietetické se spravovali, aspoň v rysech hlavních poznati můžeme.

Po ránu odporučovalo se nikoli vymývání očí rukama, ale vystřikování vodou studenou, anebo dříve umývání rukou než očí, aby se tyto, chřípě, uši a ústa nezašpinily a nepodráždily. Po jídle horkou vodu k mytí proto neodporučovali, poněvadž prý v břichu červy splozuje. — Ráno máme choditi a údy natahovati, aby „zbytečnosti" z těla ku snadnějšímu vyvedení se přihotovily; dále vlasy česati, aby průduchové hlavní se otevřely a páry mozkové, ve spaní sebrané, od očí k vrchu hlavy obráceny a rozptýleny byly. A protož ve dne častokrát hlavu hřebenem česati jest, k čemuž hřeben slonový bezpečně posluhovati může, „aby jím mírně od čela k tejlu 40krát přes hlavu táhl."

„Též zdraví slouží, aby každý zubů i jazyka potíral a je čistil; nečistota zubův zajisté mimo to, že smrdutost v hrdle činí, duchy nečisté, skormoucené vypouští. Též nečistoty zubův s pokrmem smíšeny a do žaludku vnešeny pokrm častokrát porušují. Protož ráno vstana klokání činiti a hojnou studenou vodou s přimíšením málo octa vyplakovati je sluší, — zvláště těm, kteří mnoho mléka požívají, — neboť mléko dásně změkčuje a zuby k štěrbivosti velmi spůsobilé činí."

Také dobré jest „čistiti zuby kurami toho dřeva, jež jest hořké chuti, pokouřiti se dřevem aloe, kouřiti vonných věcí a spicanard (levanduli), projíti se a pak jísti.“

Před vycházkou z domu a před snídaním vykonáván druhdy ještě jeden důležitý úkol, který dnes nanejvýše jen na bohaté salony se obmezuje. Bylo to braní lázně! Komu domácnost stačila, měl ji doma, kdo místem byl obmezen, docházel k lazebníkovi.

„Po lázni má každý teple se držeti, aby zima parou otevřenými průduchy dovnitř nevnikla a něco zlého tam nesplodila. Též se radí, aby po jídle do lázně nešel ani hned po zmytí jedl a pil — a naprosto, aby v lázni nejedl, nepil a nespal. Studený pokrm po pocení z lázně škodí.“ — Kolik lázní při nynějších poměrech může bráti hospodář neb hospodyně ranní dobou do roka?

Spisovatel rukopisu školy Salernitanské sestavil jednu sem se táhnoucí kapitolu o zachování zdraví v tyto verše:

Oči, ruce vodou studenou ráno mej,
sem tam choď, málo oudy své natahuj,
češ vlasy, zuby tři, toť mozk posiluje
i jiným oudům trvalosť přivozuje.
Po mytí v teple buď, po jídle stůj neb choď,
tělo své nemnoho ale skrovně chlaď!

Také pouštění žilou bylo zhusta ranní potřebou, k níž zejmena při každé nemoci bralo se útočiště. Žilou bývalo pouštěno po celém těle od hlavy přes koleno až k palci u nohou, a to buďto pravou v každém jednotlivém údu, nebo levou, nebo oběma zároveň. Poznáme z některých příkladů, jakého účele pouštěním mělo se dosíci. „Ze žíly prostřed čela sluší pouštěti pro bolest hlavy a pro neštovice očí, pro změnění smyslu a pro jiné těžké bolesti, od nichž zbývá člověk smyslu. Dvě žíle v židovinách z obou stran čela máta zatínány býti pro bolest uší a pro přílišné slzení očí a krvácení. Dvě žíle nad ušima z obou stran pro dobrú paměť a pro počištění tváři od neštovic i pro jiné nečistoty tváře. Dvě žíle v kútech očí z každé strany pro počistění očí a zvláště pro bělmo a mrákotu („slepičí mha“). Dvě žíle na konci nosa pro těžkost hlavy a pro přílišné slzení . . . Dvě žíle pod jazykem pro bolest zubů a dásní a pro nežity v hrdle a pro hlízu hrdla, ježto slove hříběcí nemoc . . . Žíla mezi palcem a ukazancem ruky pro bolest hlavy i očí a pro zimnici a žlutenici a sypavku, a pro črvenost a slze v očích... Žíla pod malým prstem nohy pro neštovice v očích i na stehnu.“

Kde pouštění žilou nepomohlo, užili baněk, které klásti se měly v prosinci a dubnu a, „je-li třeba i jindy.“ S nimi konala se táž procedura jako s pouštěním, tedy též po všech možných místech těla a prý vždy s prospěchem. Tak aspoň tvrdil mistr Havel, jenž to (počátkem 15. století) vyjímal „z nejlepších kněh.“

Zvláště pak na srdce kladl Aristoteles svému žákovi Alexandru „Velikému“ pro ranní dobu toto: „O Alexandře, nebuď tobě nikda obtížno, ráno letkvařů užitečných požívati, a zvláště hořkých syropův požívej před jídlem a časem i po jídle, když by se v tvém těle mokrosti

chtěly rozmahati a nečisté chrkání vzbuzovati." Přede všemi pak jeden letkvař, jenž proti rozličným neduhům chrání a slouží, odporučován byl co osvědčený vynález učenců starověkých Aristotelem, jenž jeho přípravu takto vypisuje: „Vezmi šťávy sladkého jablka, jemuž říkají malogranatum (granátové j.), 25 mirek, a mírku jednu zrn sladkého bílého vína, a cukru čistého bílého deset mirek. Ty všeckny věci mají do jedné nádoby vloženy a opatrně vařeny býti, až by toho polovice uvřelo na tichém ohni, a ovšem bez dýmu. Pěny také všeckny aby sňaté byly, a tak dlouho to vařeno má býti, až bude husté jako stred (strď-med). To je zajisté letkvař nejužitečnější, takové letkvaře požívej!" Avšak perlou mezi všemi letkvary jest zajisté ten, po němž člověk tyje a vždy mladne. Jen chyba, že je příliš složitým, a že při jeho upravování co nejpřísněji šetřiti třeba pořádku v každém ohledu. Věci k němu potřebné tyto již v starém věku se udávají: pokoj a bezpečenství, — sladké krmě, — pití mléka a vína sladkého, — spaní po jedení na měkkých, vonných postelích, přitom na jistých místech a v dobrém povětří. „Tímto tělo velmi mladne i vonnými vůněmi se obveseluje a churavý žaludek uzdravuje"! „A také toto k tomu, čímž člověk mládne, přisluší, jsa v dobrém pořádku, aby časté kratochvíle míval a veselý býval, v kratochvilných knihách čítal, rozkoše sobě činíval, rouchy pěknými se odíval, drahými mastmi své tělo mazal a což k tomu podobného jest." — „Škodí ale: málo jísti a píti, mnoho pracovati, v horce býti, po stole se hned túlati, před obědem na tvrdém místě spáti a něco péče na mysli míti, ve velké starosti býti, něčeho se strachovati, v smrdutých teplicích se často mýti, krmí slaných často požívati, starého vína mnoho píti a mnoho jezditi, krev často pouštěti, mnoho mysliti a smutky v srdci nositi, — jakž to mistr Polycrates obšírně vypravuje!"

Se zvláštní opatrností přihlížela staročeská zdravověda k náležité volbě pokrmů a nápojů.

Měla při tom zřetel i na rozličné doby roční, udávajíc zevrubně, jak v zimě, jak na jaře a kterak v létě jídelní lístek sestaven býti má.

O čase zimním se praví, že v něm člověk k horkým krmím má se navrátiti, totiž k slepicím, ku skopovým masům, svíčkovým pečením i ke všem masům, ježto jsou tučného a teplého přirození. V ten čas mají se fíkové, ořechové a víno červené požívati. Také v zimě své tělo maž mastmi teplými, a lázně chladné užívej.

V podletí, t. j. od 22. února do 25. máje, kuřátek pražených i vařených požívej a vajec slepičích, ale těchto ne mnoho, nejvíce do sedmi. Též řeřichy polní a kozího mléka vyhledávej, choď do lázní a nech si pouštěti žilou.

V létě potřeba jest, přílišného jedení a pití se vystříhati, a jísti, co mokrého a studeného přirození jest, totiž jalovici s octem, slepice tlusté, chléb z mouky ječné a jablka kyselá s jiným ovocem kyselým. Lázně užívej skromně a krve pouštění i lehkovážného života se vystříhej.

Před každým jídlem pracuj a choď; po jídle dobře jest skromně na měkké posteli pospati a odpočinouti, nejdříve na pravé, pak na levé straně. Čiješ-li po jídle v žaludku kterou těžkost neb zdýmání, tehdy nejlépe vzíti teplú košili; pakli čiješ mrzkost nechutného říhání, to

6*

jest jisté znamení nastuzení žaludku, a proti tomu pomůže napíti se vody teplé s ysopem hořkým — nebo pokrm vyvrátiti.

Neznámý spisovatel „školy Salernitanské“ sestavil v lehkých rýmech zkušenosti starších lékařů, na př. Otty Krenonského, Filipa Melanchtona, Polybia a j. — Tuto některé kapitoly o jídle a pití:

Hleď nepřijímati pokrmů nových,
leč prve zaživeš krmí předešlých.
To sám na sobě poznati můžeš
skrz řídkou slinu, když k chuti přijdeš.

Vejce nové a víno červené
na tvém stole jsou krmě výborné.
Tučná polívka, chléb bílý, čistý,
velmi zdravé jsou, to věz za jistý.

Jez maso vepřové, ne hovězí, a víno pi!
Toť jest vejborné břichu lékařství!

Hrách loupený a tlučený vždy chválu má;
ale neloupený břicho nadýmá.

Jez slepice, kapouny, hrdličky,
špačky, holuby, také křepelky,
bažanty, drozdy, spolu jeřábka,
koroptve, strnada, třasořitka
i lesní slepici, lysku.

Jsou-li měkké ryby, větší z nich beř;
pakli tvrdší, tehdy drobnější jez:
štiku, okouna, mořskou rybu, bělice, líny,
mřeně, karasy, kapry, hřízky a pstruhy.

„Ouhoř ryba zlá jest, hlasu škodí.“
O tom lékaři tak vypravují,
leč častokrát po něm píti budeš!

Po rybách ořechy, po másle sejr jídej.
Jeden ořech všem užitečný;
druhý škodný, třetí bývá smrtný.

Maso telecí dužnost velikou dává.

Po každém vejci trunk vína se napí.

Sejr, jablka, břeskve, mléko hovězí,
maso slané z láku, též i kozí
i jelení, zajíc, hus, vepřové,
zlou krev činí, kdež prv neduhové.

Sejr všeho zažívati pomahá,
ale sám s těžkostí zažitý bývá.

Chleb tvůj nebuď teplý ani tvrdý,
ale kvasný, lehký a vypeklý,
slaný, z dobrého zrna pečený.
Kůry nejez, krev spálenou činí!
Chleb slaný, kvašený a vypeklý —
čistý a zdravý; — jiný buď podezřelý.

Při obědě často pomalu hleď píti;
mezi jídlem nepí, chceš-li vždy zdráv býti!

Chceš-li trápení zlého ujíti,
od pití večeři máš začíti.

Budeš-li vodu po stole píti,
zastudíš žaludek, překazíš zažití.

Pivo tvé buď čisté, nezvoctilé,
dobře z pšenice dobře vařené.

Lepší víno, lepší vlhkost činí,
černé tělu přináší zemdlení.
Pí skromně víno staré, subtilné,
jasné, rychle i vodou smíšené.
Víno červené, příliš pité, život zatvrzuje,
sladké bílé víno dužnost tělu poskytuje.

Na hrušky jedené trunk udělej,
ořechův proti jedu požívej.
Bez vína hrušky jsou jedovaté,
však vařené žaludku zažité:
syrové žaludek obtěžují:
Jablka syrová jej obměkčují.

Škodí-li noční vína píjení, —
pí ráno znovu, — budeť hojení.

Též syrovátka rozpouští, střeva myje,
čistí život, do hluboka pronikuje.

Mimo to — učili středověcí lékařové dále — každému věděti třeba, že zdraví na dvojí věci záleží: předkem aby člověk těch krmí, ježto na jeho věk náležejí, požíval a také jakž sluší na ten čas, který běží, i také na obyčej jeho, totiž aby neužíval pokrmů a nápoje neobvyklého, jímž se prve nekrmíval a jehož v mladosti své nepožíval. Po druhé, aby nepožíval pokrmů nejistých a z nesmírné mokrosti na-

kažených. Jsou také pokrmové v sobě rozdílní, někteří ušlechtilí, někteří hrubí, někteří střídmí. Ušlechtilí pokrmové dobrú krev a čistú činí, jakožto čistého obilí chléb, slepice dobré a čistě krmené, ale hrubé krmě dobré jsú jen horkým a pracovitým lidem a těm, kdož vždy spí po obědě. Střídmé krmě také nečiní kterých zlých v těle zbytkův, totižto maso beránčí, kozlíkovo neb jehněčí. Pakli takové maso skopové neb ovčí bude pečeno, má brzo snědeno býti, dokavadžby jeho vláha nevysmahla — a tehdáž takové maso skopové jest nejlepší, když s sladkým kořením bývá přistrojeno. Také jsú některé krmě, které činí v srdci toužení neb melancholii; jest to bůvolové, býkové i každé maso, ježto jest horkého a suchého přirození a v hmatání hned ostré.

Požívání vody na čtitrobu, t. j. na lačný žaludek, velmi tělu uškozuje, neb v žaludku přirozený oheň uhašuje: ale po jídle pita zahřívá a činí odchrkování.

Také na prostředky proti následkům nestřídmosti pamatovali předkové naši, kteří byli vína vřeli milovníci a leckdy přes míru jím se pokochali. „Vínem kdo by se přepil, tak že by jemu škoditi chtělo, nejlépe jest, aby se myl v teplé vodě, majíce při sobě bobrový stroj výborný, a má své tělo sandalem přistrojeným pomazati a kaděním vonným a chladným se pokouřiti. Tento lék proti opilství jest nejlepší".

Užívajíce proti rozmanitým neduhům léků vlastní rukou, buďto z bylin nebo tuků nebo i z hojivých nerostů — k nimž mimo rtuť, síru, vinný kámen také drahé kameny počítali — upravovaných a v podobě rozličných prachů, syrupů, vod, traňků, letkvařů, mastí, pytlíčků a pod. známých — dovedli sestrojovati i lék proti nespaní, a to z ingrediencí těchto: „Vezmi husí a slepičí sádlo, každého jako slepičí vajce, a bobkového oleje, jako toho obojího, spustiž to, učiniž masť, a když chceš spat jíti, pomaziž židoviny a umyj nohy dobře teplým octem, u paty zetři solí, a tej masti vezmi jako vlašský ořech, vypij s dobrým teplým pivem — a tak budeš dobře spáti."

Jakéž rozpaky jim mohlo ploditi nespaní, když — mimochodem budiž dotčeno — ani „ukušení" vzteklým psem se nebáli, několikera mastí proti němu užívajíce! Jedna z česneku, soli a vlaského ořechu, vesměs stlučených a na flastr upravených, se skládala; jinou připravovali z „chrustů, ježto máje bývají na dřěvi", v oleji naložených, opět jinou z jitrocele a routy.

Znali také již rozličná opatření proti moru čili „šelemnému" času Staré spisy uváději nejen zvláštní lék, který pod jménem morové letkvař celkem z 57 kořeni domácích i cizích, vonných i jedovatých a rozličných hlinek a kamenů, pálených rohů a parohů se připravoval, nýbrž obsahují i rozličné předpisy o tom, jaký pořádek a spůsob života v době morové zachovávati sluší. Některé z nich hodí se i pro dobu naši. Jedno takové navedení asi z r. 1498 zní takto:

„Nejprve dobré, aby člověk, může-li to býti, nebyl tam kde mor. Druhé aby bázně ani strachu o moru měl; neb o tom času mluveno a rozjímáno přivádí lidi v nemoc. Item, když čas vlhký a mokrý, deštivý neb mhlový, aby na povětří takové nemnoho vychodil, ale prve než kam vyndete, zakuřte něčím vonným, jako bílým kadidlem — a toť vůně výborná — červenú lebedkú, bobkem, růží, pelyňkem neb jinými

věcmi vonnými. Když leháte, prve než lehnete, když čas vlhký neb mokrý, ať zakuřeno jest něčím vonným, aby dým ten opravil povětří nakažené — a to má činěno býti 4krát do téhodne. Item ráno, prve než mezi lidi půjdete aneb na povětří, máte vždy přijeti letkvař jako vlaský ořech, aneb dulce amarum (potměchuť), aneb prachu, jenž slove prach mistra Krištana, a to přijímej jednou v témdni jako vlaský ořech s vínem aneb s jišků semence ozimého.

Item, kdož toho nemají, požívejte citvaru, hřebíčkův, třevdavy, kozlíku, bedrníku, jalovce a j. Pakliby neměli i těch koření, vezměte topinku chleba režného a močte v ocet s cibulí, a to snězte, aby lační ven na povětří nevychodili.

Item, když jste mezi lidmi, vždy máte něco vonného měti, jakožto pomum ambrae, neb pelyněk, majoránu, brotan, neb húbu omočenu v ocet a v tom hřebíčky, růže neb cožby nejvonnějšího měl. I omoč v to húbu, jež spongea slove, a k té voniž.

Item nemá trpěna býti žízen ani hlad, ale často jísti a píti pomalu, a vždy napřed něco kyselého, více pečeného než s jíchami. Ovoce se varujte, i všelikterých ryb a mléčného a všech krmí hrubých. Do lázně obecné nechoďte, ani s takovými nemocnými v jizbě neb světnici bývajte neb sedajte. Pilulek morních požívejte 3krát do téhodne, 7 na noc a 2 zítra. Můžete jich také přijeti na večer, a ty zapite vodú neb pivem, čím chcete, ale nejlepší jest k tomu voda kaviášová!“

Že i náležitá duševní nálada zdraví našemu slouží, hlásali také již lékaři benediktini na bývalém učení v Salernu. „První věc jest, aby ten, kdož zdraví svého pilně ostříhati chce, těžkých strefuňkův a starostí zanechaje z mysli své docela je vyplemenil a vyhnal. Starosti zajisté tělo náramně schuravují a vysušují, snu překážky činí a ustavičným nespaním hubí, zimnice zapalují a převelmi těžkým nemocem počátky dávají. Ony také krev zlou, černou činí, horkost přirozenou rozptylují i uhašují, zvláště kdyžby dlouho trvaly. Svědek toho jest Galenus, zvláště v „Aforismorum“ knize, a i Šalomoun, jenž v knize přísloví praví: „Duch smutný vysušuje kosti“ . . . a mimo to, že tělo pomalu vysušuje, také i srdce příliš svírá, duch zatemňuje, vtip ztupuje, rozumu překážku činí, soud zastiňuje a paměť zahubuje.“

Totéž o bázni a strachu rozuměti sluší; neb on puls srdečných žil i samého srdce velmi malým a náramně mdlým činí, strachem svrchní části těla stydnou a tělo bledne, třesení připadá a hlas přetrhuje se, k tomu i všecky moci člověka klesají.

Však to věděti sluší, že lidem tlustým, jichž tělo nesmírně plné jest, i těm, jenž duchy příliš hýbavé a horké mají, časem užitečné jest, kdyby starostmi, bázní a zármutky trápeni byli, jmenovitě proto, aby ta přílišná hrubost těla a obtížná byla uskromňována a odjímána. — Taktéž třeba vystříhati se hněvu. Někteří hněvem pohnuti jsouce jako ve třeštění, a jakoby sami při sobě nebyli, býti se vidí. Také již mnozí lidé bez moci nad sebou, náhlým hněvem pohnuti jsouce, v šlak upadli a náhle mřeli, někteří pak svou prchlostí padoucí nemocí ruční, nožní i článkovou, dnou, božcem i všeho těla třesením poraženi bývali. A jakož praví Cicero: „Kde hněv přítomen jest, tu nic pravého býti nemůže,“ tak takoví pak od hněvu nejspíše bývají uraženi.

Z toho, co jsme tuto položili, s dostatek jest patrno, že předkové naši zdraví svému péči nemalou věnovali, zvláště pak, že mívali dobře na paměti heslo slovutného Řeka Hippokrata, lékaře, jenž kdysi jednomu ze svých učenníků takto — citujeme staročeský překlad — se vyjádřil: „Synáčku, jáť chci tak jísti, abych živ byl, ale ne proto živ jsem, abych jedl, v tom jedení rozkoše maje; nebo pokrm má pro dlúhověčenství (dlouhý život) hledán býti, ale ne dlúhověčenství pro pokrm!“

Adolf Heyduk.

Rádi procházíme se za slunečného dne pěknou, otevřenou krajinou, kde před naším zrakem prostírá se široká vyhlídka až do dálky k temněmodrým horám, kde stříbrošedým proudem vlní se žitné a pšeničné lány, vítají nás půvabné hájky, zelené lučiny, hluboká, sítím obrostlá jezírka a v paprscích zlatě se třpytící pásy řek. Nad hlavou naší třepetají se v hlubině blankytu skřivani, v jejichž jásavý hlahol se mísí zvuky vesnických zvonů, volání oráčů, šum topolů a kaštanů, rostoucích při cestě a kolem božích muk, cinkání kos, zpěv děvčat na senožatvě — — vše vůkol nás zdá se nám tak útulné, tak mile srdečné, bezděky dýšeme z plné hrudi, rozvíráme náruč, abychom k srdci přitiskli ten celý daleký kraj rodný . . .

Ano, týž vřelý pocit, jako bychom kráčeli rozkošnou českou krajinou, se nás zmocňuje, když pročítáme skřivánčí sloky Adolfa Heyduka, jehož padesátileté narozeniny slavili jsme dne 7. června roku letošního. Záviděníhodný jest osud pěvce, jenž dovede zapěti tak, aby to zachvělo každým srdcem, aby každý nalezl v tom ohlas vlastních ňader, vlastních tužeb a snů — pěvce, jenž umí nalézti onen vřelý, srdečný tón, při němž cítíme se rázem mezi svými a doma.

Oč jiní usilovali všemožně a s nevalným často zdarem, jest Heydukovi přirozeno. Nehledal dlouho zvláštních směrů, věděl, že vzíti akkord hezky upřímně od srdce, jest cesta ze všech nejlepší. Ta bezprostřednost, která nás v jeho básních okouzluje, není umělá, jest výsledkem individuelní vlohy. Že oděl ji ve zdobné roucho lahodných a zvučných veršů, okrášlil dikcí zářivě skvělou, pružným rytmem a zvonivými rýmy, jest zásluhou jeho snahy umělecké. Tato v předních jeho výtvorech nikde nevzkypěla na úkor jadrnosti a přirozené lehkosti výrazu. V Heydukovi básník s umělcem podávají si bratrsky ruku.

Takovým jeví se nám Heyduk již od počátku své básnické tvořivosti. Místo jeho jest vedle Nerudy a Hálka, s nimiž rovněž v almanahu „Máji“ r. 1858 zahájil novou periodu moderní české poesie. Bylo to nemalou odvážlivostí, zlomiti rázem předsudky staré vlastenecké školy, která tehdá tonula již v suchopáru nejvšednějších frásí a úzkoprsého egoismu. Heslem k boji byl sice romantismus, ale díky realistické povaze slovanské vrátil se tento záhy do kolejí věku a poměrům přiměřenějších a životu i skutečnosti bližších. Nazvali bychom jej nej-

Adolf Heyduk. Dle fotografie ryl Jan Patočka.

raději zkušebním ohněm, v němž mladí zvolenci Mus tavili nejprve zlato svého nadšení, nežli duchem pravdivé poesie vlíti se mělo v umělecké formy vyspělejší a dokonalejší. Zápasu, který mezi stoupenci obojího tábora v literatuře naší nastal, Heyduk neúčastnil se polemikami, leč tím, čím básník dovede působiti nejvýmluvněji — vždy hojnějšími a vždy zdařilejšími písněmi.

Již r. 1859 vyšly jeho „Básně", k nimž nové dva svazky přibyly r. 1864 a 1865. Oproti pozdějším, každou měrou dokonalejším plodům můžeme je pokládati za Heydukovy básnické prvotiny. Platí však o nich plně: ex ungue leonem. Kdo přečetl si jenom ohnivé „Cigánské melodie", plné karakteristiky a vášnivého žáru, několik italských romancí, některé z drobných písní, lahodných a zářivě třpytných jak perličky, mohl tušiti, že nám vzrůstá v Heydukovi lyrik zvláštní jemnosti, sobě vlastního zvuku. Nebylo to dlouho před jeho nejmohutnějším rozpjetím perutí. Jakoby zkoušel svou sílu, napsal do „Lumíru" roku 1874 delší zpěv epický „Milota z Dědic" a vydal „Lesní kvítí". V prvém prošlehují záblesky pozdějších „Královských snů", v tomto jeví se již v nezastřené kráse úzké přilnutí básníkovo ku přírodě, z něhož vytryskly později nejpůvabnější písně „Hořce a srdečníku". Zde rovněž vyšlehlo nespoutaným proudem jeho vzácné umění, na základě jednoduchého motivu vykouzliti nevyčerpatelné množství různotvárných nálad. Avšak tehdá snad ani Heyduk sám netušil, že za rok, za dvě léta stvoří dílo, v němž bohatá jeho vloha zaleskne se v nádheře nejskvělejší.

Cestuje po Slovensku, přilnul náruživě k této zemi velkolepých přírodních scenerií, obrovských hor, temných hvozdů, divoce šumících bystřin, tmavě zelených jezer, ke kraji, obestřenému veškerým kouzlem poesie, kde však žije a strádá nejchudší, nejubožší ze všech kmenů slovanských. Lid měkkého srdce, bystrého umu, jadrného životního názoru, ve svém životě a obyčejích neporušený cizotou, lid svěží a krásný, ve své prostotě plný zajímavosti, jemuž toliko nedostává se vlastnosti jediné: vytrvalé energie, aby z nehodné poníženosti a otrocké poroby, v nichž úpí čím dál tím bezmocněji a malomyslněji, povznesl se ke stupni národa ve všech vrstvách uvědomělého a silného.

Jeho zvyky, jeho řeč, radosti i jeho bídu prožil a procítil Heyduk srdcem soucitným a myslí nadšenou.

To, co vyperlilo se z nich hned v zápětí, bylo čisté zlato. Sbírka „Cymbál a husle", vydaná r. 1876, jest nejkrásnějším pomníkem básníkova druhého jara. Ať hymnickými slokami velebí čarovné slovenské luhy, ať lká nad porobou utlačeného národa, ať blesky hněvné ironie a spravedlivého rozhořčení vrhá v řady zpupných nepřátel, všude nabírá plnou hrstí z pokladu nejčistších zpěvných perel. Jest v nich nadšení, poesie i pravda. Když líčí sladké tužby slovenských dívek a šuhajů, jejich radosti i stesky, když v roucho kouzelných zkazek odívá staré báje a pověsti horského lidu, když mužným prorockým slovem ochablé hledí vzpružiti k zápasu a v dělné síle zří vycházeti paprsky nové šťastnější doby, jako genrista i jako lyrik vysokého vzletu je zde Heyduk básníkem i umělcem znamenitým. V tak pestré a bohaté rozmanitosti, a můžeme říci v tak samorostlé originálnosti neobjevil se

nám v žádném svém díle předešlém. V „Cymbálu a huslích" soustředil nejmocnější zápal své duše. Jeví se tu celý se všemi stupnicemi svého talentu, rázem octl se na výšinách své tvůrčí básnické síly.

Od tohoto střediska, kde v plné jadrnosti a rázovitosti Heyduk udeřil ve všechny struny své poesie, jako nové ratolístky jednotlivých haluzí pučí a vytryskují další jeho básnické práce, které při veškeré různosti motivů spojuje v jeden pevný kruh každým obratem i výrazem ostře vyznačená individualita.

Co od „Cymbálu a huslí" Heyduk vytvořil v epice a lyrice, náleží bez odporu k nejlepšímu, čím novověká poesie česká chlubiti se může.

Již „Dědův odkaz", tato pohádka plná jasu a prostomilé naivnosti, v níž způsobem neobyčejně jemným zachycen kolorit i snivý pel slovanských bájí, měkkým svým rythmem, libezností svého motivu a lahodným vypravováním každého čtenáře upoutati musí. Dýše k nám z ní ono divné kouzlo domácího krbu, jaké nás dojímá ve skladbách Smetanových a oslňuje u Dvořáka. Je to pastel lehýnce růžového průsvitu, motýlích křídel. Idylla Oldřich a Božena druží se k ní vřelostí svou a bezprostředností, ač jí ovšem nedostihuje ani půvabem detailu ani liniemi kresby. Národní tón v obou skladbách zachován s rovnou mistrností.

Odtud ku „Dřevorubci" byl krok velice smělý. Přísná opravdovost skutečného života, v němž řídká radost střídá se s denním trudem a útrapami četných sklamání, vyžadovala již svojí povahou jiného dějového podkladu, jiné slovesné výzdoby, jiných karakterů. Heyduk s rozmyslem uvědomělého umělce sáhl rukou bezprostředně v život. Nevymýšlel neobyčejných postav, nezvyklých a překvapujících scen, podal osnovu jednoduchou, průhlednou, ale přirozenou svojí tragikou každým srdcem zachvívající. Příběh, který často se opakuje, ale každá postava v něm jest jako z jediného kovu, bez trhliny, bez protiv psychologicky neodůvodněných. Což také život prostého drvoštěpa může míti romanticky effektních příhod a událostí! Aby však temnému obrazu, jejž Heyduk nakresliti zamýšlel, získal rámec světlejší a tím kontrastem účinek prvého ještě zvýšil, vložil svoji povídku veršem do lůna šumavských lesů, jejichž krása vpila se básníkovi v duši i v srdce.

Již Mácha ve svém „Máji" užil mistrně této umělecké pomůcky a snad v ní a ve způsobu, jakým to učinil, kotví nevylíčitelná vnada této rozkošné básně. Heyduk jinak při tom si počínal, sobě věrně a s pilným zřetelem k dějovému okolí a ovzduší. Líčení přírodních krás není v „Dřevorubci" první a děj sám věcí teprve vedlejší. Avšak též není pouhou zbytečnou příkrasou. Souvisí zcela těsně s předivem událostí, tvoříc k němu folii velmi případnou a mnohdy naskrze nutnou. Pojíť se úzce s kresbou chmurných i veselých dob dřevorubcova života, illustrujíc je a zdobíc nádhernou svojí noblessou. Jednotlivé postavy vykreslil Heyduk s velikou znalostí lidského srdce, a ještě více — s úplným srozuměním české povahy. Jsou celou svojí bytostí, od paty až k hlavě z českého lidu, poznáme je za své od prvního okamžiku. Jaký to rozdíl na příklad mezi Heydukovým „Dřevorubcem" a Theu-

rietovou „Sylvinou“, kterou překonává jak pravdivostí a psychologickou hloubkou karakterů, tak skvělou barvitostí vypravování.

Romanticky zbarvený obrázek „Pod Vítkovým Kamenem“ závodí s „Dřevorubcem“ ne tak dějem energicky a řízně podaným, jako spíš stejně vroucím líčením šumavských strání a hvozdů.

Řada historických episod, kterou nám Heyduk předvádí v delší epické básni „Za víru a volnost“, nečiní nárok na velkou historickou epopei. Ale jako povídka veršem s dějinným pozadím má mnohé nevšední krásy jak v místech rázu genrového, tak pathetického. Nadšení básníkovo pro svobodu myšlenky a svědomí a jeho bouřlivý hněv proti odvěkým našim utlačovatelům mocným vyšlehly zde plamenem. Způsobem ještě pronikavějším a mohutnějším stalo se to v jeho „Královských snech“. Zde znamenáme již pravdivý, velký kothurn historický, jehož dunivý spád otřásá a uchvacuje. Nemáme jich dosud v jediné knize a nelze nám tudíž o nich mluviti jakožto o celku. Ale již z těch jednotlivých částí různě uveřejněných souditi dlužno, že v nich Heyduk začasté dostoupil výše historického zpěvu, jemuž co do síly a energie výrazu, co do vlasteneckého ohně, soustředěnosti kresby a neméně časem jízlivé ironie z novověké poesie české nemnoho děl po bok postaviti můžeme. Podobně, jak učinil Ovidius Naso ve svých Metamorfosách, spojil Heyduk různé historické episody jediným, vždy stejnoměrně se opětujícím poutem, které je váže v celek souvislý a jednolitý. Snad právě toto vracení se k jednotnému východišti většímu celku na prospěch nebude, snad někdy zazní poněkud monotonně — avšak tím zajisté krásy jednotlivých rhapsodií neumenší.

Hydukovu „Bitvu u Kressenbrunnu“ a rovněž „Mohameda“ sluší vedle ostatních jeho básní s podkladem dějinným pokládati za zjevy podřadné. Jemností, vroucí procítěností a souměrnou komposicí vyniká „Běla“. Pokud se týče smělého sáhnutí do našich souvěkých poměrů socialních, vypravování dojemně tragického a čistě lidského konfliktu, je to zdařilý pendant oproti „Dřevorubci“. Nazvali bychom ji nejraději tragedií lásky mateřské — a co v tomto zvuku je kouzla a působivosti, co vřelosti a poesie, autor vetkal mistrně do svého výtvoru. — Řízným obrázkem „Dudák“ a sbírkou romancí a ballad „Na přástkách“ uzavíráme tento stručný přehled Heydukovy epiky.

V lyrice jeho, pokud ji stopovati můžeme od vydání „Cymbálu a huslí“, hledáme však vlastní jádro Heydukovy básnické tvořivosti. V ní individualita jeho rozpučela v ryzosti nejpřesnější a oděla se květy nejnádhernějšími. Zde cítil se Heyduk instinktivně na vlastních křídlech, jest nelíčený, dětsky upřímný, okouzlující.

Intimní její struna ozvala se dojemně sbírkou „V zátiší“. Ať probíráme se v perlově zamlžených písních cyklu „Růže v jeseni“, v němž erotika naše nabyla nového originalního zvuku, ať jásavou radostí vstříc nám zvoní „Nový květ“, ať s okem zroseným nasloucháme elegiím oddílku „Svadlé poupě“ — všude k nám tryská zřídlo pravdivého citu, zdobeného svěží fantasií, bohatstvím myšlenek, zářivě slunnou vřelostí dikce. Vlastnosti tyto ve sbírce „Hořec a srdečník“ nalezly výrazu ještě skvělejšího. Plno v ní nálad roz-

košných, stupnice citová šíři se v akkordy čím dál tím silnější a rozmanitější, rytmy jednotlivých písní vlní se jako kaskady letních bystřin.

Heyduk je zde opětně básníkem Šumavy — zde jí věnoval své nejpůvabnější sloky, plné nadšeného obdivu pro krásu její temných hájů, kvetoucích strání, snivých údolí a jezer. Oddán celou duší všemu, co našeho na té krví předků zbrocené půdě, s vlasteneckým zápalem k tomu se hlásí. Naše je ta půda, náš luzný ten kraj — a bohdá splní se jeho věštecké slovo, že si ho dobudeme v té míře, v jaké nám patřil od věků.

V „Písních“ nalézáme motivy podobné. Vroucí srdečnost je karakterisuje, formálně skvoucí roucho krášlí. Nálady přírodní s náladami duševními střídají se v malebné pestrosti, stesk, touha, i radost upřímná barví je tu do růžova, tam zakrývá je chmurnějším závojem. Častěji než kdy jindy vyskytuje se v nich romance, zabíhající v prostonárodní tón. Ale tam, kde je Heyduk individuelně svým nejvíce, vítáme jej nejradostněji.

Život básníkův spatřujeme v jeho lyrice jako v zrcadle. A že osud neušetřil ho ran nejbolestnějších, v posledních pracích trpké, neutěšitelné hoře zkalilo opět křišťálový pramen jeho poesie. „Za Liduškou“ je prostý název těch krvavých, těžkým žalem proniknutých a přece drahocenných granátů.

Nechť zjasní je, možno-li to ještě, život novými, netušenými radostmi! To přání k Heydukovým padesátiletým narozeninám ozývá se ze srdce celého českého národa, v jehož vděčné paměti nikdy nevyhyne jméno našeho pootavského slavíka.

František Stránský.

Za atlantickým oceánem.

(1884.)

Několik cestovních črt z Ameriky od **Jana Wagnera**.

I.

Z Hamburku do New-Yorku.

a svítání probudil jsem se ve vlaku za Magdeburkem; déšť lil se plným proudem na rovinu meklenburskou, kde po rozsáhlých pastvinách proháněli se koně a na polích rostlo nejlepší magdeburské zelí k potěšení Meklenburčanům i Berlíňákům. Vzduch, nasycený vodními parami, zbraňoval veškeré vyhlídce do krajiny, jejíž obzor byl hustou mlhou zahalen.

„Stendal-Ülzen!“ oznamuje konduktor. Zde místo, kde se dělí dráha do Brém a Hamburku, cíle všech vystěhovalců severní i střední Evropy, kteří daleko za mořem chtějí zkusiti svého štěstí, jehož doma marně hledali.

Poslední stanicí před Hamburkem jest Harburk, jedno z nejprůmyslnějších míst severního Německa. Vlhký vzduch svědčí, že nacházíme se nedaleko moře, a že za nedlouho budeme v Hamburku, po Londýně nejznamenitějším přístavu severní Evropy, kde soustředěn obchod všech pěti dílů světa.

Vlak zastavil. Jsme na místě. Hamburk činí úplný dojem světového obchodního města a pochmurný ráz ulic i domů dodává mu při tom zvláštního vážného rázu.

Ubytoval jsem se v hotelu pro vystěhovalce, nedaleko přístavu. Vystěhovalci začali se již sjíždět, takže do večera byl jimi hostinec naplněn; mezi nimi bylo ovšem několik rodin českých.

Největší počet vystěhovalců poskytuje Německo, pak Rakousko-Uhersko a Rusko, odkudž v poslední době přicházejí nejvíce polští židé, jimž se pohostinné nivy na březích Visly znechutily. Velká většina těchto vystěhovalců jsou lidé nezámožní, ba chudí, kteří v Americe teprv po dlouholeté píli domáhají se jmění, někdy i značného blahobytu. —

Vlastní stanicí k odplutí lodí do Ameriky jest Cuxhaven, přistav několik hodin za Hamburkem ležící, kamž se cestující po menších lodích dopravují.

Vstoupíme na podobnou loď, naplněnou vystěhovalci; noví příchozí stále ještě se hrnou. Úřadníci němečtí stojí u lodního můstku a prohlížejí průvodní listy; křestní list neb nějaké vysvědčení jim k veliké radosti uprchlíků vojenských také stačí. Konečně jsou všichni na palubě a loď pomalu odrazí od břehu. Několik hudebníků spustí hroznou hudbu na rozloučenou emigrantům; hrají různé evropské ná-

rodní hymny srdcervoucími tony a hledí rozplamenit i rakouské vystěhovalce Gluckovou skladbou.

Labe stále se šíří a voda, čím dále k ústí, stává se kalnější a blátivější. Konečně jsme v Cuxhavenu. Přestoupíme na velkou loď „Moravii" a po půl hodině unáší nás parník do „moře širého"; jen z dáli doléhají k nám ještě rozladěné nástroje hudebníků, až na štěstí brzy zaniknou docela.

Plujeme okolo ostrova Helgolandu, jenž v nepatrné vzdálenosti vystupuje příkře z vln mořských. Ubývá ho každoročně, takže není dalekou doba, kdy rozbouřené vlny mořské spláchnou jej docela s povrchu zemského.

Mořské vlaštovky krouží v hejnech kolem korábu a vzduchem zaznívá pískání racků, kteří v rychlém letu smáčejí svá křídla v rozčeřených vlnách mořských.

Jsme v „Canal la Manche", nejnebezpečnějším místě pro plavbu. Četné lodě západních států evropských křižují se na všech stranách; jaký div, že za husté mlhy, která v průplavu jest obyčejnou, stávají se srážky lodí dosti často. Podobným neštěstím postížena před rokem loď „Cimbrie", paketní společnosti hamburské, jejíž smutný osud jest dosud v živé paměti.

Po dvoudenní plavbě lze spatřiti naposled ještě pevninu, několik ostrůvků anglických a irských, které ne příliš lákavě hledí z vln mořských; pak po deset dní nespatříš nic jiného než hladinu mořskou, stále rozčeřenou, a oblohu, jež velmi často bývá zatažena hustou mlhou. Rackové, kteří loď hluboko do moře provázeli, zmizeli docela; jen několik vlašťovek mořských zůstalo lodi věrno a doprovází ji až do nového světa.

Na palubě lodní jest stále živo. Několik českých a slováckých rodin stěhovalo se do Minnesoty a Nebrasky; k nim družili se Němci, Maďaři a Poláci, kteří si obrali za cíl své cesty Wisconsin; některá pak mladá německá děvčata měla zaměřeno do Californie, která se stala všem vdavek chtivým Němkyním pravým eldoradem.

Polští židé zalezli si do kouta, jelikož mezi slušnou společnost nesmí. Špína z nich kape potůčky a kaftan hází se jim na hubeném těle jako starý kabát na polním strašidle; pojídají třikráte denně slanečky a odhazují všelicos živého, čemu se každý úzkostlivě vyhýbá. Obloha jest jasná a slunce přívětivě hřeje. Vše se vyhrnulo na palubu. Kolovrátek spustil několik písniček na oslavu německého „vaterlandu" a veselý rej taneční rozproudil se plnou silou.

V tom obloha se začala kalit a za několik minut rozložila se taková mlha, že bylo třeba spustit signály; déšť se lil s oblak a mrazivý vítr severní zahnal všechny tanečníky do úkrytů. Byli jsme u prostřed oceánu, kde podobné změny počasí jsou dovoleny; na jaře a na podzim doprovázeny bývají nepříjemnými bouřemi, které mnohým lodém na pobřeží anglickém stávají se osudnými.

Po dvanáctidenní plavbě počaly se jevit první známky nedaleké pevniny; mořští ptáci, napřed jednotlivě, pak v celých hejnech začali kroužit vzduchem, voda stala se kalnější a od jihozápadu začal vát teplý vítr ze zálivu mexického.

Den schyloval se k večeru, když spatřili jsme první obrysy ostrova Long Islandu, jehož maják jasně nám zářil vstříc na mnoho mil daleko.

Jednotlivé ostrůvky, pokryté vkusnými villami a hustými zelenými stromy, vynikají ze špinavé vody a dodávají přístavu new-yorskému neobyčejné pestrosti, a pozadí k nim velmi pěkné tvoří četné lodi z celého světa, jež sem mezinárodní obchod svedl. Jedno však má přístav new-yorský nepříjemné: množství žraloků, kteří své obrovské tělo líně vynořují z vody, číhajíce na kořist, jíž se jim až příliš často dostává. V koupací saisoně padá průměrně denně jeden lidský život žralokům za oběť. Hlavní příčina, proč žraloci v takovém množství v přístavu se drží, jest, že veliké množství masitých odpadků z přibylých lodí do moře se vyhazuje. — —

Nebude snad nezajímavo, když zmíním se krátce o prvních dobrodruzích, kteří na americkou půdu zavítali.

Jisto jest, že několik set let před Kolumbem přišli do Ameriky podnikaví Normani, obyvatelé skandinávského poloostrova a Dánska, kteří ode dávna slynuli svou odvahou a loupežným duchem; ale výzkumy jejich upadly během doby v zapomenutí, tak že veškerá památka o veliké pevnině na západě úplně zanikla.

První Normani, kteří vstoupili na půdu americkou, pocházeli z Norska, odkudž se r. 875, vedeni jsouce Ingolfem, vystěhovali před útisky krále Harolda Haarfagara na ostrov Island, kde založili osadu. Z ostrova tohoto byl r. 985 vypuzen Erik, jenž plul s mužstvem svým stále na západ, až dostal se k zemi, kterou nazval Greenland (zelená země), aby pěkným jménem jejím přilákal osadníky.

Jakmile zpráva o tom došla na Island, pustil se za Erikem smělý plavec Biarni, byl však proudem mořským zanešen poněkud jižněji a objevil břehy Nového Škotska a Nové Anglie.

Nedlouho potom plul r. 994 Leif, syn Erikův, z Greenlandu na jih a přistál tam, kde nyní rozkládá se stát Massachusetts; pro množství divokého vína, jež tu nalezl, nazval zemi tu Wineland (vinná země). Nové Škotsko pojmenováno Markland a New-Found-land — Helluland.

Po čtyřech stoletích dostali se Islanďané znovu pod vládu norskou a objevené krajiny za oceánem zapomenuty, až teprv r. 1285 Helluland znovu nalezen; dle tehdejších zpráv pluli také Normani do Marklandu r. 1347 pro dříví. Zdá se však, že v Gronsku (Greenlandu) byly stálé osady, neb máme historickou zprávu, že byl tam ve 12. století poslán biskup Erik, a r. 1498 vydal papež listinu, týkající se církve na Greenlandu. Na to mlčí zprávy o zemi této do r. 1721, kdy Hans Egede založil na západním pobřeží missionářskou stanici. Pro nás Čechy pak jest zajímavo, že všechny velrybářské lodě a missionářské stanice stály pod správou moravských bratří, jež náboženské a politické poměry z vlasti vypudily.

Na území, které tvoří nyní Spojené Státy a osady Anglie, zakládali kolonie nejdříve Angličané. Král Jindřich VII., když mu Kolumbus své služby odřekl, získal k podnikům mořským Jana Kabota, rodilého Benátčana, který se třemi syny v Bristolu se usadil. Výprava dostala se na studený Labrador a vrátila se s nezdarem. Teprv syn Kabotův

Šebestián založil při nové výpravě r. 1498 osadu na jižním Labradoru a r. 1517 za Jindřicha VIII. objevil Hudsonský záliv.

Po Angličanech brzo přilákáni do nového světa též Francouzi.

Nedlouho na to posýlány z Anglie výpravy i jižněji; tak r. 1579 a 1583 připluli do Ameriky Humphrey a Walter Raleigh, kteří osadili ostrov New-Foundland, a touž dobou dostal se bývalý námořský loupežník Francis Drake do Californie a nazval zemi tu „New-Albion"; pak plul přes Tichý oceán okolo Afriky do Anglie zpět. Ku stálému zakládání osad došlo však teprve, když utvořily se v Anglii v 17. stol. dvě společnosti k účelu tomu, jimž dal král Jakub právo osazovací. Tímto způsobem Krištof Newport dostal se do zálivu chesapeackého, plul po řece nahoru a založil tam město, které nazval ke cti svého krále Jamestown.

V tu dobu přišli také první osadníci čeští do nového světa. Byli to protestanti z Rakouska vypuzení, kteří dostali se do Georgie prostřednictvím hraběte Zinzendorfa, známého vůdce bratří česko-moravských, jenž založil Ochranov (Herrenhut). Vystěhovalci tito usadili se r. 1735 při řece Ogeechee, jižně od Savannah a nazývali se sami Moravians (Moravané). Nebylo jim však osudem přáno, aby dlouho zůstali na zvoleném místě. Válkou jsouce vypuzeni, přestěhovali se do Pennsylvanie a přibyli do Filadelfie v průvodu Jiřího Whitefielda, který je usadil na své půdě při řece Delaware; tím způsobem vznikla r. 1741 osada Bethlehem, která chová dodnes v sobě poangličené potomky prvních vystěhovalců česko-moravských . . .

Přistáli jsme v Hobokenu, odkudž po malém parníku byli jsme dopraveni do New-Yorku.

Před dvěma sty a sedmdesáti lety ono místo, na němž rozkládá se nyní hlavní město Soustátí amerického, bylo pouhou pustinou, jménem Manhattan Island, po níž proháněli se divocí Indiáni a slídili v houštinách po zvěři. Roku 1626 byl celý tento Manhattan Island odkoupen Indiánům za různé věci v ceně asi 34 dollarů, kdežto dnes má pozemkový majetek New-Yorku cenu více než 812 millionů dollarů.

Na místě tom založena Hollanďany osada Nový Amstrdám, jejíž poslední hollandský velitel Stuyvesant vydal město r. 1664 obléhajícím je Angličanům pod velením vévody z Yorku, bratra krále Karla II., k jehož cti město to pojmenováno „New-York". Ještě r. 1650 měl New-York pouze 1000 obyvatelů; dnešního dne čítá jich na půldruhého millionu.

New-York má čistý ráz všech amerických měst: velké, široké ulice, které ve čtvercích pravidelně se křižují a na cestujícího působí neobyčejně fádně svou jednotvárností; avšak má za to množství vynikajících budov, jako málo které město Ameriky. Budovy tyto nevynikají sice architektonickou krásou, ale jsou tak veliké a rozměrné, že možno je počítati ku předním celého světa.

Jednou z nejstarších budov v městě jest chrám sv. Trojice na Broadway, jenž byl založen r. 1696, s věží 284 stop vysokou. Na hřbitově při chrámu tom odpočívá mnoho francouzských Hugenottů, z vlasti své pro víru vypuzených. Jiný vynikající kostel Middle Dutch Church vystaven r. 1729.

Na Broadway rozkládá se také pověstný Castle Garden, na spůsob hostince zařízený, jejž americká vláda zřídila pro vystěhovalce, právě z Evropy přibylé, a kde úředníci američtí mnohem lépe česky mluví, nežli železniční zřízenci v Ústí nad Labem.

Jest to obrovská budova starého rázu, kde vládní zřízenci postarají se o každého cizince, aby nedostal se do rukou podvodníků, kteří se „zelenými“ (green) mívají snadnou práci.

První vystěhovalecká loď přibyla na půdu americkou dne 24. července 1683; byla to loď „Concord“, která vyplula z Londýna a přivezla čtyřicet vystěhovalců. Byla to ovšem loď plachetní, jichž se napotom ještě dlouho užívalo a s nimiž většina českých starších vystěhovalců do Ameriky přibyla. Plavba taková trvala mnohdy kolik měsíců a v nejpříznivějším případě nejméně šest neděl!

Poměry tyto se změnily od té doby, co geniální Fulton vynalezl parní loď, která je nyní tak zdokonalena, že nejlepším parníkem možno cestu z Ameriky do Anglie vykonati za necelých sedm dní; obyčejná však doba dopravní jest deset až dvanáct dní.

Parků a veřejných sadů má New-York hojně; z nich přední místo zaujímá Central Park, kde nakupeno vše, čeho umělým zahradnictvím dosud docíleno, a bohatá zoologická zahrada vábí tam každodenně množství obyvatelstva domácího i cizího. Nedaleko vchodu do sadu vypíná se velkolepé museum, s jehož stavbou započato r. 1874. Nejvelkolepějším dílem stavitelským na celé pevnině americké jest ovšem most, spojující Brooklyn na Long Islandu s Novým Yorkem, jejž k prvním stavbám celého světa počítati možno. O velikosti stavby této možno si učiniti nejlepší pojem tím, že největší lodě pod mostem zcela volně proplouti mohou.

V New-Yorku soustřeďuje se hlavně veškerý ruch vystěhovalecký z Evropy, což dodává městu stálého živého rázu.

V New-Yorku žije asi 20.000 Čechů, z nichž velká většina živí se doutníkářstvím, které před nedávnem bylo zde ve velikém květu.

První spolek český založen v New-Yorku přičiněním Vojty Náprstka počátkem roku 1850 a nazván „První československý spolek v Americe“, který při svém počátku měl 17 členů, jichž však během roku bylo 42. Účelem spolku toho bylo podporování chudých přistěhovalců; měl svou místnost prvotně v bytu Němce, bývalého rakouského plukovníka Burgthala, jenž r. 1848 z neznámé příčiny uprchl z Rakouska a měl za manželku Češku. Později obral si tento spolek za úkol pouze podporování členů pro případ nemoci a zanikl asi r. 1856. Byl to vůbec první český spolek na půdě americké.

New-York jest sídlem mocné peněžní šlechty, která neliší se hrubě od šlechty evropské, ba užívá jako tato i znaků, s tím jedině rozdílem, že v Evropě mají historický podklad, kdežto zde jest volba „erbu“ ponechána úplně fantasii millionáře, který si jej dá namalovat na kočár a vrata domu.

V New-Yorku soustřeďuje se také veškerý žurnalistický ruch Ameriky. „New-York Herald“ předčí v každém ohledu i světoznámé „Times“ v Londýně. Časopis ten podnikl drahou výpravu k severní točně, nalezl zbloudilé a hynoucí cestovatele této výpravy ve věčných

ledech severního polu; kde jaká válka vypukne, má tam „Herald“ svého zpravodaje, jenž nelituje žádných peněz, aby se něčeho nového dopátral. Za války rakousko-německé uvedl list ten dlouhou řeč císaře Viléma, kterou měl u Sadové odpoledne, hned druhého dne ráno, kteroužto řeč neměly ani vládní listy pruské. Ovšem stálo každé slovo dukát. Ale podobná „maličkost“ majiteli listu, prvnímu millionáři v Americe, neuškodí.

II.

Z New-Yorku do Chicaga.

K nejzajímavějším partiím ve státech východních náleží skutečně stát New-York, který jest vesměs hornatý, lesem porostlý a svlažovaný četnými řekami, z nichž vyniká šířkou i romantickými břehy především Hudson, tekoucí do zálivu new-yorského.

Vlak rychle letí z Jersey City státem new-yorským směrem k Buffalu. Lesnatá úbočí a divoké skály střídají se s rozkošnými údolími, v nichž vypínají se čisté a dobře zřízené farmy, s ohraničenými pozemky a vypálenými lesy, jež mají učiniti místo úrodným rolím.

Ačkoliv jsou v Americe dosud pěkné lesy, plné stromů listnatých i jehličnatých, javorů, lip, jasanů, sosen i pinií, přece neobyčejně mrazivě působí na člověka tím, že v nich ani zvířátka neuzříš. Vše to zavinil svobodný hon, který skoro do posledního ptáčka všechno vyhubil. Chceš-li si nyní v Americe řádně zalovit, nezbude ti než odebrati se někam do Texasu neb daleko na západ za Mississippi, do prérií Nebrasky neb Kansasu.

Sedím ve vagonu vystěhovaleckého vlaku. Je nás v něm nastrkáno jako slanečků, několik dětí křičí jako při zkáze Jerusaléma a jistý gentleman žvýká vedle mne chew (čů — tabák); chutná mu velice a časem si přes má ramena odplivuje do kouta. Umí to výborně, neb přestřeluje při tom asi tři jiné gentlemany. Obrázky krajinné stále se střídají; vlak brzo jede přes srázné propasti, zabočí do hlubokých strání a všude vidíš roztroušené farmy po celé cestě. Farmáře, začne-li polní hospodářství v Americe, čeká notný kus práce. Především musí vymýtiti les a postaviti si obydlí „house“, v čemž mu sousedé ochotně pomáhají. Na to teprv na pracně zdělané a vlastním potem skropené půdě může začíti pěstovat obilí, zvlášť kukuřici (cornu), která má pro severní státy takový význam, jako pěstování bavlny v Texasu a na Floridě. Ostatní obilí nemá velké ceny a žito na př. ani se nepěstuje, jelikož v Americe jí se jen chléb pšeničný. V poslední době začal se v státu new-yorském pěstovati také chmel.

Pozemky ve státech východních, které nejvíce zalidněny jsou, stouply vysoko v ceně, tak že se pro vystěhovalce ani nehodí, následkem čehož tito odkázáni jsou na státy západní, kde možno dosud dostati pozemky velmi levně. Stát new-yorský jest obydlen nejvíce Angličany, potomky to prvních vystěhovalců z britského království; na jiné národnosti připadá poměrně skrovné číslo.

Na místě, kde nyní kvetoucí osady se rozkládají, ještě před sto lety proháněli se svobodní lovci rudého plemene, a honili se za zvěří

ve stinných lesích na březích divokého Hudsonu; avšak pokračující civilisace zatlačila je brzy dále na západ za Mississippi, ba dále i za Missouri, a dnes možno říci, že osud rudých mužů je zpečetěn. Neuplyne snad ani tři sta let, a Indiáni vymizí z prérií amerických tak, jako prabydlitelé Tasmanie a Australie. Některé kmeny, ba ty nejudatnější, již nadobro vymizely koncem minulého století, za válek anglicko-francouzských. Tím způsobem vyhuben kmen Mohykánů na Mississippi, jichž rekovné činy vylíčil Cooper ve svých románech. Mnoho jiných kmenů při jezerech stihl týž smutný osud . . .

Nejbojovnější kmenové indiánští bydleli v území státu new-yorského a byli spojeni pod jmenem pěti národů, kteří byli: Mohawkové, Oneidové, Onondagové, Cuyugové a Senekové; pro své bojovné činy zasloužili si právem jmena amerických Spartánů, dnes však sotva žijí v pověstech osadníků a v dějinách minulého století. „Manitu“ (veliký duch — bůh Indiánů) vykázal jim jiná sídla, nepřehledné zelené prérie, plné zvěře, odkudž je více žádný běloch nevypudí . . .

Skoro po dvoudenní jízdě začala krajina na sebe bráti jiný ráz; hory začaly se nížit, až zmizely docela a ustoupily zelené rovině, pokryté místy hustými lesy nebo farmami. Ráno byli jsme v Buffalu na hranici kanadské při jezeře Erie.

Na rozsáhlém tom městě dosud viděti spěch, s jakým bylo vystaveno; domy jsou vysoké a neobílené, většinou dřevěné a u města samého spatřuješ dosud stopy vykáceného pralesa, kde rostou nyní farmy vedle sebe neobyčejně rychle.

Světoznámým stalo se Buffalo tím, že nedaleko odtud nachází se největší vodopád světa — Niagara, jehož temné hučení jest na čtyry hodiny cesty slyšeti. Zvláštní vlak dopravuje výletníky po půlhodinné jízdě k vodopádu, který jest stále cizinci navštěvován. Lonského roku poskytoval zvláštní pohled tím, že byl úplně zamrzlý, úkaz to, který se za paměti dosud nikdy nepřihodil.

Z Buffala zaveze tě brzo vlak do anglické staré osady Kanady, útočiště všech uprchlých amerických kasírů, kde na ně americké úřady nemají práva. Zkrátka Kanada jest Americe tím, čím v této příčině jsou Spojené státy Evropě.

Kanada jest země pěkná, která k orbě velmi dobře se hodí; rovněž i zdravotní poměry jsou takové, že ji činí k osazení velmi spůsobilou. Ovšem že Kanada teprv na osadníky čeká, neb větší část země jest dosud porostlá pralesy, v nichž možno jedině se sekerou v ruce proklestiti si cestu. Uzříš různé druhy sosen a dubů, jilmy, jasany i jiné druhy stromů a vším tím proplétá se hustě divoká réva v celých spoustách, vine se po pni stromu nahoru a obalí celou jeho korunu jasně zeleným listím a drobnými hrozny. V močálovité a vlhké půdě daří se bujné kapradí a traviny, které činí chůzi v lese ještě obtížnější.

Podnebí Kanady podobá se značně klimatickým poměrům v střední Evropě. Ale zvláštního kouzla nabývá Kanada na podzim, za tak zvaného indiánského léta, zvláště na severozápadě, kdy celá krajina v neobyčejné kráse se skvěje. Po prériích proháněji se drobné slepičky prérijní, bažanti, holubi, koroptve, sluky, a nad četnými jezírky krouží divoké husy, kachny, labutě a jiní vodní ptáci, kteří jsou lovci vítanou

kořistí. Po lesích prohánějí se daňci, antilopy, sobi, lišky, kuny, bobři, králíci, mezi nimiž rychtáře dělá obrovský šedý medvěd (grisli-bear), jenž člověku jest velmi nebezpečný. V řekách jest množství ryb, zvlášť kaprů, pstruhů, jesetrů a okounů.

Indiánské léto začíná počátkem listopadu a trvá asi čtrnácte dní, do kteréž doby spadá nejkrásnější čas v roku. Počasí jest teplé, vzduch nasycen aromatickou vůní a v celé přírodě panuje neobyčejný klid. Na to začne poletovat sníh, obloha však zůstává jasně modrou a teprve v prosinci začne pravá zima, která trvá až do konce března. Sníh však nezůstane nikdy dlouho ležeti, takže dobytek může se pásti po celou zimu venku.

Kanada má hlavně půdu prérijní a proto hodí se velmi dobře ku pěstování polních plodin a k chovu dobytka, který se odtud do Anglie vyváží.

Z evropských mocností první trvale v Kanadě se usadili Francouzi.

Rybáři z Francie již záhy navštěvovali břehy New-Foundlandu a ostrova Cap Bretonu. Brzy na to prozkoumal Denis d'Honfleur záliv sv. Vavřince a zhotovil podrobnou mapu pobřeží. Ale teprv r. 1524 poslala francouzská vláda loď pod Janem Verazzanim z Florencie, která přistála v Karolině a pak v místech, kde nyní stojí New-York; všude byli příchozí tito uvítáni Indiány velmi přátelsky, ač za „kalumet“ (dýmka míru), kterou bělochům nabídli, dostalo se jim hnusného nevděku. Na to plul Verazzani do New-Foundlandu a vrátil se do Francie. Území toto nově objevené nazváno Novou Francií, však teprv po desíti letech poslán tam Jaques Cartier s dvěma loděmi r. 1534 k obsazení země. Založiti osadu podařilo se mu teprv o rok později při nové výpravě po řece sv. Vavřince; pluli k ostrovu Orleans, jejž pojmenovali dle množství divoké révy Bacchus, a dostali se k osadě Huronů, kde byli s jásotem uvítáni. Zde Francouzi přezimovali a Indiáni velice jim přispěli, aby drsnou zimu snáze přestáli, zaopatřujíce je hlavně zvěří. Za to odměnili se Francouzové Indiánům tím, že zatknuvše několik indiánských náčelníků, odvezli je s sebou do Evropy a území prohlásili za majetek Francie.

Po pěti letech dostal Cartier nové povolení k výpravě do Nové Francie a jmenován zároveň velitelem nového území. Jelikož nesehnal dosti dobrovolníků, doplněni jsou lidé jeho ze žalářů, s kterými pak chtěl hlásati vzdělanost a křesťanské náboženství mezi Indiány. Konání lidí těchto vyvolalo ovšem brzy nepřátelství Indiánů, když viděli, jak jejich „bílí bratři“ nepřátelsky a vydéračně k nim se chovají.

První osadu francouzskou v Kanadě založil de Monts a sice Port Royal, což stalo se r. 1604.

Jeho společník Champlain postupoval dále na západ a štval neustále kmeny indianské proti sobě, aby je oslabil. Tak dostal se až k jezeru Erie a vyhubil některé kmeny indiánské úplně. Francouzové měli také v Indiánech stálé spojence proti Angličanům.

Zatím přicházeli ustavičně missionáři z Evropy, nejdříve františkáni, pak jesuité a postupovali stále na západ mezi kmeny indiánské. Jesuité odkryli všechna sladká jezera a r. 1668 založili missii St. Mary

v státu Michigan. Nejproslulejší z těchto pionérů osvěty stali se jesuité Marquette a La Salle.

V polovici 18. století vypukly opět války mezi Francouzi a Angličany, při nichž Indiáni činně se účastnili ku své vlastní záhubě na obou stranách. Konečně r. 1759 odhodlal se anglický generál Wolf k rozhodnému činu. Připlul v noci po řece k hlavnímu městu Nové Francie, Quebeku, slezl pomocí škotských horalů vysokou stráň „Abraham“ a francouzská stráž rozsekána. Když ráno dne 13. září mlha se rozptýlila, spatřili Francouzové v řadách červené kabáty Angličanů. Neztratili však odvahu a hnali útokem. Angličané přivítali je hromadným výstřelem na několik kroků, takže celé řady Francouzů klesly. Za nedlouho vzali Angličané město útokem, však z důstojníků zbyli pouze dva a sám statečný generál Wolf spatřiv vítězství svých a jsa již dvakráte raněn, zasáhnut třetí kulí do prsou. Skoro v témž okamžiku klesl mrtev k zemi i jeho veliký odpůrce, velitel Francouzů, generál Montcalm.

R. 1763 učiněn mezi válčícími stranami mír v Paříži, kterým Nová Francie pod jmenem „Kanada“ odstoupena Angličanům.

Druhého dne z rána byli jsme v pohraničném místě Port Huronu při jezeře Huronském, kde přeprava přes kanál na druhý břeh děje se „americkým“ spůsobem: vlak naloží se i s cestujícími na parní ponton a převeze se na druhou stranu. Tak aspoň je ušetřena stavba nákladného mostu.

Stát Michigan útvarem svým velmi se podobá Kanadě. Jest to rovina lesem a farmami pokrytá a hojnými říčkami svlažovaná, kde obilí a dříví velmi dobře se daří.

První Češi přibyli do Michiganu r. 1854 a pocházeli z městečka Ondřejova u Prahy. Ti usadili se v městečku Traverse City u jezera, kde bylo celkem osm stavení, kolem pak do kola prostíral se velký, borový les. Pozemky byly tehdáž většinou vládní a takž každý dostal dle zákona 160 akrů pralesa. Krajané tito byli vysazeni mnohým svízelům a nepohodám, než úplně se „uchytili“. Museli si sami vysekati les, vystavěti obydlí a vzdělati půdu; při tom žili v bezprostředním sousedství s Indiány, kteří však byli velmi mírné povahy a s českými osadníky zcela dobře se snášeli.

Dnešního dne jsou Češi v Michiganu usedlí v následujících místech: Adrianu, Bay City, Detroitu, East Saginaw, Fayettu, Good Harboru, Zelandu, Menomonee, Nilesu, Petersburghu, Traverse City a Ypsilanti, kde se první Čech usadil r. 1866.

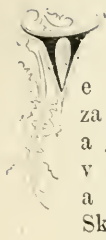
Blížíme se k jezeru Michigan a za nedlouho jsme v novém státu Indianě. Kraj stává se jednotvárnějším a nudnějším; stromoví řídne a studený vzduch severní vane od jezera. Krajina přechází pomalu v prérii, na níž zříš leda vyprahlou trávu; roztroušené farmy ukazují se po řídku a hustěji objevují se teprv, když blížíme se k Chicagu, kamž jsem přijel o jedenácté hodině večerní. (Dokončení.)

Pravda.

Báchorka od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

III.

e dveřích, jimiž vešla do komnaty,
za Pravdou spěšně otočen klíč zlatý
a ještě předsíň pevně uzamknuta,
v příč zapuštěny okované týče
a státní pečeť na vše přitisknuta.
Skryl vůdce pečlivě za ňadry klíče
a rozestaviv stráží hustou řadu
ku zlaté ptáka nebeského kleci,
šel s ostatními znova na poradu,
co dále konati v té trudné věci.

Leč Pravda zastřela své zářné vnady
mlh božských neprůhledným vzdušným havem
a v trpkém úsměvu i pohrdavém
šla zamčenými dveřmi bez závady,
šla neviděna tlumem stráží bdělých
ven z paláce až tam, kde básník snící
dlel samoten pod houští větví ztmělých,
jíž prohlédala luna stříbrolící
a květů vonných sněžení se chvělo;
zde v tichém sadě, na dlaň chýle čelo
do vzletných dum o Pravdě pohřížené
zřel s touhou v zámku okno zamřížené.

Tu dotkla se ho náhle tajná ruka
a v úžasu když do prázdného vzduchu
zrak upjal ztrnulý, řeč tichozvuká
rtů neviditelných mu vála k uchu:
Jsem Pravda. Bláhovci se těší darmo,
že lapili mne do bezpečné tvrze,
že s mojím jmenem ztropí kejkle drzé,
jím lidu vyšperkují staré jarmo —
Lži drábové v mé barvy převlečení.
Ne, mezi těmi není mého dlení.
Však hodlám zemi tuto obhlednouti,
zda přece kdes můj ryzí lesk se cení;
ty, duchu lepší, buď mi druhem pouti!

Hned zastřela i pěvce tajná clona,
též chodu nabyl vzdušného jak ona,

a spolu večerním se nesli šerem
jak lehounké par stíny nad jezerem.

IV.

Ruch slavnostní se dosud městem vlní,
vše světlem, hemžením a hlukem plní.
Pod kvítím, prapory a věnci chvoje,
jichž spoustou ulice den velký slaví,
jak řeky pestré proudí lidstva roje
a Pravdy jmeno všude zní z té vřavy.

Ze skvoucích krámů řinou slunné jasy,
bud řada strakatá tu onde sbita,
na rozích vřeští dryáčníků hlasy
a hebrej v podloubí tě za šos chytá.
Zde sošky Pravdy vyhlédají z krámu,
tam obraz Pravdy v pozlaceném rámu;
zříš hlavu Pravdy v holi vyřezanou
a perlami v hedbávný vějíř tkanou;
zde Pravdy autogram na skvostné dýmce
ti ohlašují kupci s vážnou lící,
tam Pravdy vonné mýdlo, Pravdy límce,
a účes à la Pravda kadeřníci.

Zvlášť večerníky denních listů měly
ve zvědavých těch davech odbyt skvělý.
Tam v sáhodlouhých sloupcích mořem černě
ve slovech třpytně broušených a květných
i v apostrofách dojemných a vzletných
zjev Pravdy nespatřený líčen věrně;
ba, pro jeden z nich autor zasloužilý
psal ódu Pravdě v zanícení svatém,
již objednal si na kvap žurnál čilý
a jejíž každé Ó mu platil zlatem.

A před hospůdkou, v lip kvetoucích stínu,
pod štítem, na němž místo kachny zlaté
dnes nápis plápolá „U Pravdy svaté",
břich sobě hladě za pohárem z cínu
dí v kole druhů měšťák nabobtnalý:
Já málo dbám o pravdu, idealy
a jak ty bliktry jmenují. Leč vezdy
si chválím slávy takové a vjezdy;
neb nejsou-li již proto chvalné, rcete,
že přijdou peníze zas mezi lidi?

Pravda
(k básníkovi.)

Zde z vína přec kus upřímnosti kvete,
kdy kolkolem lhář lháře Pravdou šidí.

V.

Ze vřavy trhu v části města tišší
šla jejich pouť. Tam stavil nohou spěch
dóm velebný, jenž z chumle všedních střech
jak obřím strměl ku hvězdnaté výši.
Níž v oknech špičatých svit pestrých skel
o pozdní pobožnosti vyprávěl
a z nitra zněl i temný hymnus lidu.
Leč nad okny ve svatodumném klidu
hloub jímaje do lunných svitů rost
tlum pilířů a fiál nebetyčných
i smělých oblouků a kružeb sličných,
jak báchorkový zkamenělý hvozd,
jenž v úchvatný zjev chmurné nádhery
své zdobné liany a větve splétal;
v nich míhaly se šklebné příšery
a květů křížových sad lepý zkvétal
tam, ku hvězdám kde tíhnul mocný štít.

Básník.

Chceš dovnitř vstoupit?

Pravda.

Nech nás mimo jít!

VI.

Teď palác širý upoutal krok obou,
jenž hrdě pjal své stěny, stářím stmělé,
se sloupy, balkony, říms hojnou zdobou
na římsonošů čupřinatém čele.
A nad branou, jež vedla do průjezdu,
dva Nozi nesli v erbu meč a hvězdu.

Zář jasná z průjezdu i z oken plane;
však mezi spodky sloupů, telamonů
tká pozdní večer stínů hustou clonu.
A žena vetchá v kytli rozedrané
tam v šerém koutě schoulena se kryje
jak netopýr. Na zprahlé prsy vije
vyzáblou rukou robě sténající
a jiných dítek tlupa k ní se tiskne.
Když paprsk luny zabloudilý tryskne
na tento chumáč vpadlých, bledých lící,
zříš hrozný výjev srdcervoucí bídy
u nohou posupné karyatidy.

Ke vchodu povoz ozlacený hrčí.
Křik — skok — a před vozem, jenž vázne v letu,
dvě ruce suché, deset ruček trčí
a „Slitování!“ sténá z chorých retů.
Tu nožek dvé se na stupátko smeká
v hedbáví sněžném jak dvé lilií
a vděkuplná tvář, již kadeř měkká
jak ručej zlatých vlnek ovíjí,
ku bědné skupině se naklořuje.
Kmit světel kočárových odsloňuje
zjev hrdě majestátní a přec něžný
ve třpytném rouše, s diademem kněžny
jak vidinu, již báje sad jen chová.
Lze postřehnouti mocné srdce hnutí
ve zraku ztrnulém a ňader dmutí,
na chvějném rtu, jenž vzdychá beze slova.
Již ruka jemná v roucha záhyb sáhla;
však vrátila se prázdna; chvilku váhá;
skvost perel s šíje uchvacuje znáhla . . .
Tu přetrhla se v rukou šňůra drahá
a k zemi prší lastur slzy jasné
před tlupu zmámenou. Ve smíchu, pláči
teď honí, sbírají ty třpyty spasné
jak rozházené zrní havěď ptačí.
Než ustáli od radostného díla,
v paláci zmizela jich dobrá víla . . .

Básník.

Toť cherub!

Pravda.

Pojďme za ním v sídlo skvoucí!

Zrak žádný nezřel ty dva stíny jdoucí
po schodech zářivých, soch dvojnou řadou,
jež svítaly z řas květných sněžnou vnadou,
po chodbách, jejichž mramor vykládaný
kryl koberec, děv perských rukou tkaný,
po dvoranách, kde pjala zeleň tropů
od lesklých stěn své listy lepotvárné,
kde záře lustrů plály ode stropu,
jak sterých hvězd a sluncí shluky žárné.
Kol mužů hrdých sličné děvy, ženy
ve třpytu perel, v sametu a zlatě
tu libezně se chvěly, rozmnoženy
odleskem hojné zrcadlové hlatě,
v níž mihaly se lahodné ty zjevy,
jak v zámku křišťálovém vodní děvy.

Jak v úctě bezmezné se k čelu čelo
zde kloní, ruce jak se tisknou vřelo,
co v obličejích přátelství a lásky,
co oddanosti vroucí v každém hledu,
co srdečnosti vane z každé hlásky
a každý úsměv sladký jako z medu!

A Pravda s poetou se tajně vpletá
v ten vábný rej, tím zemským nebem kříží,
kde jasné hvězdy vznešeného světa
vždy v nová souhvězdí se dělí, víží.
Zde mléčnou dráhou v hustém roji plynou,
tam skupeny jsou menším, větším kruhem,
a v zákoutích, pod palem tlupou stinnou
pán dámě koří se, druh šeptá s druhem.

Muž s mužem tiše rozmlouvají stranou:
Hle! jak tam hrabě v dumách čelo mračí —
niť novou asi, peklem samým tkanou,
do předíva svých černých piklů stáčí.
Jak okem nyní potměšile svítí —
již ovinul nás v duchu zhoubnou sítí!
Ó ďáble, netušíš, že blízka chvíle,
kdy rozervem tvé přástvo potměšilé
a rozšlápnem tě, pavouku ty pekla,
kdy s rozkoší — —

Řeč ústa nedořekla;
neb hrabě s tváří laskavou se blíží.
Vstříc chvátají mu oba, v úctě před ním
dlaň tisknou na srdce i hlavu níží
a nadšeně ho slaví dechem jedním. —

Na křesle skvostném odpočívá žena
let břemenem i šperkův obtížená.
Klam líčidla chce marně líci vpadlé
pel navrátit, jenž mladou krášlil kdysi,
žár opojný zas vkouzlit na rty zvadlé —
spíš víc jen hyzdí ohyzdné ty rysy.
Pod tváří tou jak žhavá satira
ten vějíř velký, plný jarních květů
a brousících své šípy amorettů,
svůj laškující oblouk prostírá
ve zhublých prstech, na nichž prsteny
žhou různobarvých kamů plameny,
jak duholesklá křídla motýlů
na drsných hrbech lesních pahýlů.
A švarný dvořan, v jarním žití květu,
zří toužně na tu vděků mohylu,
jí koří se, dlaň suchou vine k retu

a šeptá vzdychaje o lásce, kráse,
o sladkém rtu, o ručce z úběle,
o chvíli, která svitem ráje zdá se,
o závisti, jíž blednou andělé. —

Zde z nízké pohovky tré dívek vzhlíží,
jak s jedné snítky trojí poupě svíží.
Jich duška, jedva sladce porozvitá,
snem ještě dětským z jasných oček svitá,
a těžko říci, po které z nich stele
vděk nevinný víc rozkošného pele.
Před nimi mladý muž. On jedné hrouží
zrak žhavý v líc, kde broskve nach se zžíhá,
i zdá se, že v tom zraku láska touží;
a když se očko modré k němu zdvihá
tu mníš i v jeho zamlženém třpytu
zřít první zábřesk milostného citu.
A druhé dvě, jež tulí se jí k boku,
nad vějíř kloní hlavinky své něžné,
smích tichý na rtech, nevinný sen v oku
jak za listem dvě konvalinky sněžné.
Strýc odveď mladíka. Již zmizel v davu.
A dívka rozhlíží se, vzpíná hlavu,
pak družkám s úsměvem se kloní k oušku:
Hle! již se muška třepetá v mé síti!
Mní, že mi srdce plamenem již nítí —
Bloud! Málo krásy má, dost zato dloužků...
Nuž, ať se marnivý v mé síti třepe,
mně zmírá u nohou a verše tepe
k mé zábavě, než dovzdychá se koše.
Ač raději bych měla za panoše
tam barona — Hle, jakou zkouší muku!
Zlou poručnicí svobodná je teta!
Jí, ubožák, tam líbá scvrklou ruku
a tajně, vím to, po mně touhou vzletá!

Dál kývají se s tajným šeptem, smíchem,
jak fialinky v jarním dechu tichém
a sem tam krutým šípem vtipu míří
ty hlavinky tři krásné za vějíři. —

Tak vyslechli, kol skupin tajně jdouce,
řeč mnohou ještě Pravda se svým druhem,
až umlknuli všichni zraky pnouce
v hloub síně, kde dav stanul polokruhem.
I vyšla pěvkyně tam hrdým krokem
pnouc nadšeně tvář krásnou s dumným okem

a sladcemohutný hlas zazněl sálem.
To bylo, jakby udeřil zvon svatý
v ty marné šumy v hymnu nenadálém
a rozvál třpytivé ty trety, laty,
vzduch nasycený světských vášní dechem
jak očistil by harf andělských echem
a v srdcích našel posvěcenou strunu
a povznesl je rázem k nebes trůnu.

Dech poesie vznešené se chvěl
v té písni pěvkyně i v jejím zjevu.
A dlouho ještě zástup v tichu dlel,
kdy zvolna zmlkající vlny zpěvu
jak šepot duchů dozněly kdes v dáli.
Pak zaduněla síní bouře chvály.
Pán lysohlavý k sousedu se kloní:
Ó božské umění! Ó kouzlo hudby!
Ó krásna čaromoc! Jen ono roní
zář čistých slastí v temno lidské sudby! —
Tak zněla slova nadšencova hlasná
a soused v zanícení hlavou kývnul;
jen Pravda spatřila, jak ctitel krásna
po vzletné řeči za rukou si zívnul.

Však jakýs hýřil obrátil se stranou,
kde muž stál mladý s líci zadumanou
v zem klopě zrak, ret ke rtu tiskna přísně:
Jak nebeské ta nymfa umí písně!
Zda vším sis' diamantů půlměsíce
jenž probleskoval mračnem její kštice?
Ten knížete stál asi dvorec hezký.
Ó dobře znám ty jeho tajné stezky.
Já míti ženu, jakou kněžna jesti —
ta sličná tvář, ten obrys vděkuplný
a z jejích očí svítá moře štěstí!
Jen jednou pohroužit se v jeho vlny!
Hleď, ty jsi pobožnůstkář, věsíš hlavu
a věčně kážeš o víře a mravu;
však u mne na skálu tvé zrní padá.
Ji pošli ke mně! V její zbožnost věřím
a bude-li mi vůdcem její vnada,
snad najdu cestu ke kostelním dveřím.
Když vídám ji, jak hlavu čarojemnou
před křížem, obrazem kdes tiše chýlí,
tu cosi zavlaje mou duši temnou
jak andělského křídla zákmit bílý,
tu s dogmaty se přízním, mravoukou,
a mním, že na světě přec láska čistá — —

Druh zasmušilý hněvně máchnul rukou:
Mlč! Kaj se! Nestoudný jsi atheista!

Teď po pěvci se Pravda obrátila.
Ten za hýřilem tamo kvapí sálem,
kde zočil tu, jež venku před portálem
jej činem svým a vděkem uchvátila.
Jak růže nejkrásnější v pyšném věnci
tam kněžna září mezi urozenci,
všech zraků obdiv připínajíc k sobě.
Kdo poznal by, že šňůra perel schází
v těch nesčíslných drahokamů zdobě,
jež roje bájných světlušek jí sází
na luzná ňadra, vlasů světlý pramen,
pod ouška růžová, na sněhy ramen?
Však nejvzácnější klenoty jí skytá
pel cudnosti, jenž dřímá v obličeji,
zář dobroty, jež z tichých očí svitá,
sny zbožnosti, jež kolem ní se chvějí.

A po boku té čarokrásné ženy
choť její kloní pohled zamlžený
a jedva slyší, o čem řeč se snuje:
že v paměť dne, jímž vzchází Pravdy vláda,
sbor lidumilný šlechta sestavuje
a náčelnicí kněžnu sobě žádá.

Leč ona česť tu přijmouti se zdráhá,
až posléz vece, k nebi točíc hledy,
v nichž perlami se třpytí citu vláha:
Nuž, přetěžký ten úkol přijmu tedy
a k němu silami se připnu všemi.
Jak tíha skal to moje srdce kruší,
jak ostrý meč to proniká mou duši,
když pomním, co je bídy na té zemi,
co nešťastníků v nouzi lká a hyne,
co rukou zoufalých se k nebi vine.
Před chvilkou zřela jsem, jak žalů tíže
máť sedmibolestnou k mým nohám strhla —

A než jsem vyňal sáček — vpadl kníže —
má choť jí perly svoje na klín vrhla.

Na lících kněžně růže studu pučí,
tvář klopí se a zrakem chotě kárá;
leč kolem ní již hlasná chvála zvučí
a v očích obdiv nelíčený hárá.

V tom sluha v zlatém premování hustém
zve na zákusky panstvo. Všechno vstává
a v komnatu se bere s šumem, šustem,
kde spousta pamlsků je očekává.
Jdou vzrušeni, za úvah ještě pilných
o velkých záměrech svých lidumilných.

Pravda.

V líc šklebnou sokyni své věčné patřím.
Jak chechtá se, když chválí tito lháři
svou štědrost, lidumilnost, lásku k bratřím!
Žhou poličky ta slova na mé tváři.
Ti smějí tklivě mluvit o soucitu,
kdož ve svých komnat pohádkovém třpytu
na měkkých polštářích, dlaň línou v klíně,
a při lukullských mísách vrchovatých
pít dovedou pot bratří z číší zlatých
i slzy jejich v drahocenném víně,
den ke dni růže rozkoší si sbírat
a žíti v marných hrách neb nudou zmírat —
kdy bližních ston jim bije v pyšné domy,
kdy na práhu jich bída ruce lomí
a zimní bouře, která v sen je hýčká,
tam v ledy mění hladných dítek líčka!

Básník.

Než pamatuj, zda moc, jež světy řídí
tak sama nestvářila osud lidí?
Vždy na zemi se světlem stín se střídá
a srdce lidské blaho zná i muku —
tak na věky snad bude v lidstva shluku
tu rozkoš jásati, tam skuhrat bída.

Pravda.

Ty zíráš na svět chmurou svého věku.
Než buďsi! Jestli strádat jedni mají
a druzí poznávat jen země vděků —
nechť aspoň tito ku pravdě se znají!
Nechť soběctví, jež zovou svojím právem,
vždy odívají vlastním hrubým hávem,
ať nezhalují jeho lstivé vrásky
na posměch bídě maskou sdělné lásky
a slzy nad osudem bratra svého
ať tklivě necedí do šampaňského!
Nechť obětovnost nelhou chlubným retem,
když rozmarem neb vratkým citu vznětem

kdys na klín žebračce své perly vmetou,
jež jindy nevěstce do vlasů vpletou!

Básník.

Než ona kněžna — třeba na ni metá
sluj lidských rozporů mrak charých stínů,
jak sněhobílá růže v temnu zkvetá,
na skráni sladkou dumu serafinů.
Ty skvosty, které k nohám bídy cizí
pod rukou soucitnou se zablýskly —
zda nebyly to perly citu ryzí,
zda z čistého jí srdce netryskly?
Zda ona tvář, s tím rajským očí svitem
můž' hostit jedinou jen črtu klamnou?
Jen ctnost a dobro může dlíti bytem
v tom jasném zjevu andělském — —

Pravda.

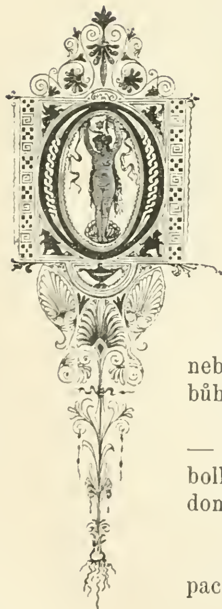
Pojď za mnou!

(Pokračování.)

Ikaros.

Román od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

tokar byl nyní zase překvapen zprávou, že vlastně pan Čáp ani nebyl panem Čápem; ponocný smíchal si bezpochyby tato dvě pojmem blízká jmena anebo si dokonce k dlouhonohému pánovi jmeno Čáp prostě přimyslil právě tak jako doktorství. Tedy pan Volavka! Měl by za ním vyběhnout, aby ho ještě dohonil. Trhl sebou bezděky, ale pohyb ten měl jen za následek, že číšnice vztáhla znovu prsty po jeho rameně. Bylo to zbytečné; neboť Otokarovi napadlo ihned, že už je asi Volavka bůh ví kde.

Sáhl do kapsy pro tobolku, pak rychle do druhé — Ale dnes zapřisáhlo se všechno proti němu. I tobolku buď cestou zároveň s rukopisem vytrousil nebo doma zapomněl.

Tím dosáhla jeho tíseň vrchole.

„Zapomněl jsem —“ koktal ve smrtelných rozpacích.

„Někde v cizí kapse!“ odsekla sklepnice a pustila nyní volně uzdu své rozhořčenosti. Urážky nejhoršího druhu sypaly se na jeho hlavu. A sám Sezima musel uznati, že jí k tomu celý sběh okolností dává plné právo.

„Ale což pak nevypadám jako slušný člověk?!“ vzpříčil se ještě nesměle.

„Inu arci!“ zvolala číšnice posměšně a změřila jej od hlavy k patě pohledem, před nímž se jistě studem zarděla každá skvrna jeho oděvu a strachem zachvěla každá smutně svěšená nitka, toužící marně po ztraceném knoflíku.

S hlavou malomocně svěšenou snášel nový příval urážek a zoufalá jeho mysl lapala zimničně po spasném laně, které by mu pomohlo z této propasti ponížení. Poslati někoho do svého bytu — ale kdož ví, zdali by se tam našla jeho tobolka, otec s Gabrielou jsou asi posud v Třemšíně a služku by přece nemohl, ještě k tomu snad bez výsledku, požádat o půjčku . . . Poslati k některému příteli, vyburcovati jej ze spánku — ale což kdyby náhodou nebyl ještě doma nebo neměl právě peněz! Věc by se tím ještě zhoršila . . . Snad by stačilo oznámiti těmto lidem své jméno, svůj stav — Ne, ne! Po tomto výstupu, po těchto urážkách nemůže, nesmí to učinit! Jak by snížil své jméno před touto chátrou a jakému posměchu by se vydal, kdyby zpráva o dnešní příhodě pronikla v širší kruhy!

Slovo „strážník,“ jež vyniklo z pustého lání jeho trýznitelky, zasáhlo jej novou drtící ranou.

„E, strážníka nechte stranou!“ ozval se někdo z tlupy. „Ať vám nechá v zástavě hodinky nebo něco jiného a jde po svých!“

Hodinky! Otokar si dosud na tuto užitečnou okrasu nikdy ani nevzpomněl.

Zahanbující nedostatek hodinek, který se jevil mlčením jeho, byl ovšem další přitěžující okolností.

„Svlekněte mu svrchník,“ poradil milosrdný host.

Svrchník. Ano, toť bylo konečně spasné slovo! Otokar se podivil, že mu nenapadla tato tak obyčejná, tak jednoduchá pomoc. Byl by shodil třeba i kabát, jen aby se dostal pryč, daleko pryč odtud.

Ale v tom prodrala se zástupem hostí, zevlujících škodolibě na pohnutý výjev, rozložitá postava s širokým, hladce oholeným, téměř pivoňkově zářícím obličejem a vztáhla k Sezimovi začervenalou ruku, která by objemem svým snadno byla zahanbila nejmohutnější rytířskou rukavici.

Tím byla pozornost diváků odvrácena od domnělého šejdíře na novou osobu, jež zasáhla do zajímavého výstupu. Z úsměvných obličejů vyzíralo, že byla v kruhu tom známa a oblíbena.

K úsměvu vyzývala ostatně již svým zjevem. Svou bachratostí a nemotorností, hlavně pak pitvornými posuňky, v jaké muž ten s oblibou stahoval houbovitě kypré tvary obličeje. Mrkal očima, nafukoval tváře, špoulil masité rty, křivil tahy nejrozličnějším způsobem, tu jakoby si chtěl dodati vážné důstojnosti, tu plačtivě, tu potměšile, tu k výrazu pobloblé tuposti — ale každý takový posuněk rozplynul se příštím okamžikem v široký, čtverácký smích, svědčící, že byl onen výraz pouhou šprýmovnou grimassou.

A podobné kejkle prováděl také se svým hlasem: i ten přecházel stále stupnicí kazatelských, urputných, něžných, plačtivých odstínů k základnímu žertovnému tónu.

Tento člověk vztáhl tedy mohutnou ruku k Otokarovi a dávaje si vzezření rozhorleného mravokárce, vyrážel z nadulých tváří na sklepnici přísné výčitky: „A takhle jedná křesťanská panna! Hleďme krásnou hodnou slečnu Karolinu! Lidi svlékat v takové sibiřské zimě a mluvit hned o šejdířích, o zlodějích! Dejme tomu, že je tento pán člověk zcela pořádný — a já, znalec lidí, vám pravím, že je pořádný — dejme tomu, že zapomněl peníze jen doma — což se může státi každému z nás — jářku: co pak, zlatoušku? Co pak, zhorka nakvašená krásotinko?"

Mohutná ruka šermovala jí výhrůžně před očima, ale na tváři karatele byl již dávno široký, čtverácký smích.

„Ale vždyť ani nedutá, vždyť je na něm vidět, že se přiznává — marně by se chtěl také vytáčet, kde mluví všecko proti němu," bránila se sklepnice, jejíž bojovný zápal byl však patrně trochu ochlazen.

„Že nemluví?" káral ji znovu obrance Sezimy. „Že je v rozpacích? Mnohý z nás by na jeho místě právě tak vypadal. Octnul se v podobném postavení snad poprvé ve svém životě. A pak — vždyť jste ho ani hrubě k slovu nepustila! A jak jste mluvila? Což kdyby na vás zítra podal žalobu pro urážku na cti, he? Tak se nejedná v podobném případě, holubičko! Nýbrž —"

A vypjav důstojně čelo, nafoukl tváře a pravil slavnostně k Sezimovi: „Jsem Dominik Pavlát, svého zaměstnání obchodník moukou. A mám čest —?

Ruka a smějící se tvář vyjádřila zdvořilou otázku.

Náhlý ten dotaz uvedl arci Sezimu v novou tíseň. Jméno své říci nechtěl. Chvilku klopil přemítavě oči; pak pronesl tiše: „Bo— bořita."

„Pan Bořita. Studující?"

„Ne. Mám studia odbytá. Jsem spisovatel." Podruhé nechtělo se mu již do lži.

Komický byl účinek toho slova na Pavláta. Zdvihl prst vysoko nad hlavou, vznesl také oči jako u vytržení k nebi a vyrazil ze sebe přitlumeně a táhle: „Áááá, spisovatel. Spisovatel, panno Karolino, spisovatel!" dodal vítězoslavně.

Tón blouznivé úcty, jakým slovo „spisovatel" pronášel, působil nakažlivě na ostatní. Všichni pohlíželi s jakýms úžasem na člověka neobyčejného povolání a sama sklepnice byla zaražena.

„Spisovatel!" opakoval ještě jednou s důrazem Pavlát. „Spisovatel má v hlavě jiné věci, nežli aby myslil na tobolku a podobné trety!"

Otokar, jenž nabyl příznivým obratem věcí opět klidu a rozvahy, vysvětlil nyní stručně, jak se vše sběhlo. Dodal, že nemá sklepnici za zlé, poněvadž se všechny okolnosti spikly, aby potvrdily její podezření.

Pavlát kýval po každé větě toho vysvětlení prudce hlavou a zvolal teď: „Ale neměla hned urážet, mluvit o policii, svlékat kabát! Teď odvolá své urážky — a bude všechno v pořádku."

Otokar přednesl své vysvětlení přesvědčivým tonem pravdy a všichni obrátili se nyní na jeho stranu, strženi také rozhodným přisvědčováním moukařovým. Též slova „rukopis" a „redakce", s nimiž neurčitě spojovali vznešené představy, přispěla k tomuto účinku.

„Ale můj požadavek! Kdo mi zaplatí mé peníze?“ ozvala se Karolina skoro nesměle.

Pavlát vztáhl prst ku předu a šinul jej zvolna dlouhým obloukem nazpět ku svým prsům, k nimž sklonil zároveň hluboko hlavu.

„Já!!“ pravil důrazně. „Já ručím — já platím — já slavím dnes narozeniny své tety —“

Otokar vzhledl k němu udiven. Smích ostatních poučil jej, že v tom vězí nějaký žert.

Avšak Pavlát pokračoval vážně: „— narozeniny své tety Brigity a tento pán — pan spisovatel Bořita — vyhoví zajisté mé snažné prosbě a přisedne do kruhu přátel, s nimiž zde skromně oslavuju onen památný den.“

„Děkuju vám srdečně, pane, za velikou službu mně prokázanou,“ pravil Otokar tonem upřímné vděčnosti. „Ale další laskavosti Vaší přijmouti nemohu. Pil jsem již příliš mnoho a musím domů. Zítra vrátím Vám s opětovnými vřelými díky peníze, kterými jste mi laskavě z tísně pomohl, a prosím, abyste mi za tím účelem udal svou adressu.“

Avšak Pavlát nechtěl o vrácení peněz ani slyšeti a boubelatá, hladká jeho tvář, podobající se vskutku obličeji dětskému ve zvětšeném formátě, vzala na sebe komické vzezření rozmazleného děcka, když natahuje moldánky.

Otokar vida nezbytí podrobil se. Že mu nebylo při tom volno, snadno lze si pomysliti. Ačkoliv situace pozbyla dřívějšího příkrého rázu, spočíval příznivější obrat přece na pouhé důvěře těchto lidí v jeho pravdomluvnost; zůstal na něm zajisté ponižující stín a leckterý z nich pokládal jej asi posud za sprostého šejdíře. Byl by měl nejraději tuto místnost hodně daleko za sebou. Také smyšlené jmeno, které si přidělil, budilo v něm obavy před možnými nemilými zápletkami.

Kromě toho nebylo příjemné dáti se častovat člověkem úplně neznámým; ale člověk ten mu skutečně pomohl z povážlivé tísně i bylo těžko zamítnouti jeho žádost.

S těžkým srdcem usedl tedy ke stolu, kde hostil moukař své přátely, několik prostých řemeslníků, kteří patrně již notný počet žbánků na počest tety Brigity vyprázdnili.

Mezi nimi vynikal krejčí s dlouhou kozí bradou a s rozježeným vějířem vlasů nad čelem, který potřásl Otakarovi několikráte pravicí a pravil mu s vážným pohledem: „Těší mne, opravdu mne těší velice, že mi náhoda popřála seznámiti se s vámi osobně. Spisy vaše znám již dávno a čtu je vždy s opravdovou rozkoší. Je v nich tak něco — tak — řekněme zkrátka: tak od srdce k srdci. Ovšem do našich kruhů literatura mnoho neproniká — bohužel —!“ A krejčí mrknul po sousedech svých pohrdlivým okem, dávaje tak na srozuměnou, že v něm nalezá Otokar zde jedinou spřízněnou duši.

Sezima přijal tyto poklony rozpačitě; rozpomínal se marně, těší-li se náhodou skutečně některý český spisovatel jmenu, které si bezprávně přisvojil.

V tom chopil jej moukař za rameno s důtklivým vyzváním: „Ale píte přece, pane Bořito! Vždyť se upejpáte jako nevěsta. A takhle se nesmíte kaboniti při oslavě dne, který dal světu tak rozšafnou a do-

konalou ženu, jakou je moje teta. Či hněte Vás ještě ten výstup se sklepnicí? Nebo vás trápí ztráta toho rukopisu —? Ah počkejte, vždyť znám pana Volavku, vždyť bydlí nedaleko ode mne. Jest-li tedy vaše papíry našel, máte je už jako v ruce. Můžete si k němu ráno dojít."

Toto sdělení rozjasnilo rázem tvář Sezimovu. Tedy přece nebyla trampotná jeho výprava marnou! Nekřesťansky draze je sic tento výsledek zaplacen — ale jen když dostane svůj rukopis!

„Opravdu?" zvolal radostně. „Znáte tedy byt pana Čápa —?"

„Pana Volavku. Ovšem. Počkejte, napíšu Vám hned jeho adresu. Máte-li snad tužku a kousek papíru —"

Otokar sáhl rychle do menší náprsní kapsy kabátu a pojednou vyskočil, jako dotknut elektrickou ranou. Nešťastná tobolka objevila se v jeho ruce. Zastrčil ji v dnešní své roztržitosti na místo nezvyklé, kde ji nikdy nemíval — a v zoufalé oné tísni ani na to nepomyslil, aby prohledal také tuto podřízenou kapsu. Nyní teprve proměnila se jeho situace nadobro.

„Hle, tu ji mám!" vzkřikl radostně a při pohledu na tobolku dosti slušně naduřelou zmizela ze všech obličejů kolem poslední stopa předsudků, které se posud v duších skrývaly. I sklepnice, stojící právě na blízku, pohlížela na ni zahanbena.

„Tak, a nyní zaplatím!" zakýval Otokar na pokořenou odpůrkyni.

Než Pavlát zadržel jeho ruku. „A to by bylo pěkné," mluvil tónem uraženého. „Snad námi teď pohrdáte! Již jste přijal mé nabídnutí a nyní nesmíte své slovo vzíti zpět. Já platím!"

A když se Otokar ještě zpěčoval, doložil s bodrým úsměvem: „Ostatně, chcete-li mermomocí platit, nechte to až do kavárny. Zde nalívají už poslední pivo a nám neuškodí, zajdeme-li si ještě na čaj. Musíte s námi!"

„Nu, budiž!" pravil Otokar po krátkém váhání. V nynějším radostném rozjaření svém byl by objímal celý svět. Všechny příhody dnešní noci jevily mu teď pouze veselou tvář komického dobrodružství, jež nezanechá ni nejmenší nemilé stopy. Redaktor obdrží rukopis, s touto společností vícekrát se asi nesejde a také jméno jeho zůstane úplně nedotknuto dnešním pokořujícím výstupem.

Zastal se i velkomyslně sklepnice, když jí Pavlát za souhlasu ostatních znovu začal čísti ostré levity.

Z hostince odebrala se celá společnost do jedné větší kavárny, jež bývá po celou noc otevřena. Při čínském nektaru dospěla tam přátelská známost v úplné, vřelé sbratření. Škrobené „vy" zaměněno sladkým, důvěrným „ty" a všichni ujišťovali se nezrušitelným přátelstvím až do smrti. Pavlát vylíčil Otokarovi dopodrobna své obchodní a rodinné poměry a když Otokar potvrdil jeho domněnku, že je dosud svobodný, nabídl mu moukař bez okolků svou dceru Justýnku, k jejímuž jménu připojil celou litanii vnad a ctností. Stěží podařilo se krejčímu vyprostiti spisovatele z otcovských drápů, aby jej odškodnil zábavou o předmětech vznešenějších; bohužel zmocnila se ho neustupná škytavka, tak že nemohl žádný ze svých originálních literárních úsudků řádně ukončiti, až posléze přestal na opětovném důrazném prohlášení,

bije se při tom pěstí do prsou: že je Bořita největším českým spisovatelem.

Také Otokar byl dosti sdílným ku svým novým přátelům. Dozvěděli se ulici předměstí, kde bydlí, a rozličné podrobnosti z jeho domácnosti i z jeho duševní dílny; jen stěží zdržel se, aby nezrušil tajemství svého dnešního pseudonymu.

Když chtěl Bořita platiti, zamrzel se nad sdělením číšníka, že tento pán — číšník ukázal na Pavláta, potměšile se smějícího — celý řád už vyrovnal.

Pavlát vytáhl veliké baňaté hodinky a sděliv soudruhům, že jsou již bezmála tři hodiny, obrátil se k Sezimovi: „Bratře, domů již nemůžeš. Odtud máš hezký kus cesty; jedva bys tam na předměstí došel a do postele se uložil, už abys pomýšlel zase na cestu do města, nechceš-li pana Volavku zmeškati. Vstává časně a v osm chodívá již z domu. Nejlépe uděláš, když půjdeš se mnou. Bydlím několik kroků odtud a tři čtyři hodiny můžeš si přece pospat. To je z nouze dobré. Půjdeš tedy k nám!“

„Ne, ne, děkuji,“ bránil se Otokar. „Jakž bych mohl v takovou hodinu — do cizí domácnosti — —“

„Jaká cizí domácnost? U mne jsi doma; vždyť patříš jako nastávající ženich k rodině,“ řekl Pavlát položertovně, polovážně. „A nepříležitost nezpůsobíš pražádnou. Mám zvláštní pokojík pro hosty — postel vždy přichystanou — bude tam jen trochu studeno — ale pod peřinami se zahřeješ. Dostaneš se tam, aniž kdo z našich bude míti nejmenšího tušení, že k nám zavítal milý host. Ráno na vlas o sedmé hodině tě probudím — jsem spolehlivější než budíček — a v půl osmé můžeš již zaklepati u pana Volavky.“

Otokar namítal ještě ledacos, ale Pavlát nepopustil a konečně pomyslil si Sezima: S pánem bohem! Nechť tedy dokončím svou dnešní Odysseu noclehem v neznámé domácnosti! Po všech těch dobrodružstvích zbude mi leda zítra bolení hlavy a na dlouho veselá upomínka!

Po mnohém objímání rozloučili se s ostatními a dostali se šťastně do bytu moukařova. Pavlát měl klíč od domu i od svého bytu a takž nemuseli nikoho buditi. V síni zul si moukař boty a požádal hosta, aby kráčel co možná tiše. „Abychom nezkazili našim překvapení, až spatří ráno z čista jasna neznámého noclehaře,“ pošeptal mu.

Vešli tedy po tichu do hostinského pokoje, Pavlát rozsvítil, odestlal na rychlo postel a dav hostovi dobrou noc, odkradl se do své ložnice.

Otokar octnul se tedy samoten v útulném oddělení neznámé rodinné archy. Prostor, jímž se prozatím rozhlížel, mluvil rozhodně ve prospěch celku. Podlaha jako křída, stěny a nábytek bez poskvrnky, sněhobílé záclony v oknech, sněhobílé peřiny — sice jen prosté zařízení prostředních měšťanských tříd, ale třpytící se vzornou čistotou. Byla to skutečně milá, přívětivá světnička. Na stěně několik laciných, ale čistě vydrhnutým sklem vesele shlížejících obrazů, onde zrcadlo jako křišťál, obklopené širokolistým svěžím břečtanem, který se k němu pjal z lesklého kořenáče, na stojanu pod ním umístěného — Otokar ulekl se až, když pohledl do té zářivé plochy. Spatřilť tam kolem obli-

čeje, zarudlého a rozháraného noční pitkou, divoce rozcuchané vlasy a pustě schumelené vousy — pravou protivu dokonalého pořádku, panujícího v okolní prostoře.

Chvilku naslouchal. Odnikud nebylo slyšeti ani šelestu. Pavlát bezpochyby již ulehl a celá rodina pohřížena je v hlubokém spánku.

Tiše přistoupil ke stolku, na němž byly skupeny lesklé lastury a pestré porcelánové figurky. Uprostřed leželo tlusté kožené album s pozlacenou sponkou. Bezděky ji odemkl a začal si prohlížeti podobizny. Usmál se nad prvním listem, s něhož pohlížela naň široká tvář Pavlátova, zachycená v okamžiku, kdy se chtěla povznésti k důstojné vznešenosti, ale uvízla v půli známého toho kroku, který je odtud ku směšnosti. Druhý list představoval rozšafnou paničku, podobnou Rettigové, jak bývá vyobrazena v čele své kuchařské knihy. Jistě paní Pavlátová. Následovala podobizna ctihodně staré, více než štíhlé dámy s podivně stočenými kadeřemi na vpadlých skráních a s celým typem ostrých starých panen. Bezpochyby výtečná teta Brigita, jejíž narozeniny pomáhal dnes tak důkladně oslavovati. K ní řadilo se na čtvrtém listě vyjevené děcko v košilce, se šňůrou korálků kolem krku. Pak viděls malé hezké děvčátko s vyvalenýma očima, s velikou pannou v náručí. Za ní s ostýchavě nakloněnou hlavou štíhlá dívčina ještě v krátkých šatech, ale v pannu již dospívající — Ahá! Tuť znázorněn vývoj jednoho a téhož poupátka — zajisté slečny Justýnky. Otokar prohlížel znovu tyto tři fotografie a pravil si, že je ten vývoj mnohoslibný. Dívčina na třetí podobizně byla již roztomilou růžinkou. A zde vedle — ah, již dokonalá krásotinka! A jak jemné tahy! Neřekl bys, že je v nich nějaké shody s prostými rysy prvních tří podobizen.

Otokar dlel chvíli zálibným pohledem na obraze svěží, hezké dívky a zavřel pak album. Tuhlyť mu prsty zimou, která se ostře hlásila v pokojíku dávno netopeném. Sáhl ještě po knize ozdobně vázané, která zdobila roh stolku, a shledal v ní s příjemným překvapením — svou vlastní sbírku veršů. Zvláštní náhoda, že právě tato kniha přivítala ho zde, bezděčného hosta na zapřenou. Otokar měl dostatečnou dávku samolibosti, aby mu tento rys dovršil sympatické vzezření útulného pokoje.

Svlékl se a vklouzl pod peřiny. Chvíli ještě otřásal se zimou a jektal zuby, než se konečně dostavil blahodárný účinek ohromných duchen, naditých štědře měkkým peřím, jež bylo snad sedráno do výbavy slečny Justýnky. Znovu se mu představila hezká její tvář, jež — právě tak jako pokojík — nemálo ještě získala přítomností jeho sbírky básní. Bylot zřejmo, že z členů rodiny, které mu před chvilkou album představilo, jen ona mohla býti čtenářkou těchto veršů. Pak ještě kmitla mu hlavou myšlenka, kam že ho dnešní bouře zavála! A příštím okamžikem zjevil se mu již v mihavých obrysech dřímoty obludný čáp na tenounkých, závratně vysokých nohách s posupně šklebivým lidským obličejem, jehož nos se dloužil v nekonečný ostrý zobák. Prchal před touto nestvůrou, která se za ním hnala klapajíc hrozivě strašlivým zobákem, a možná, že nalezl před ní útulek v okouzleném křišťálovém paláci, kde seděla na zářivém trůně princezna Justýna, s knihou jeho veršů v ruce . . . Jisto jest, že za krátko tvrdě usnul.

Když se Otokar probudil, rozlévalo se již ranní světlo přívětivou ložnicí. Povypjal tělo, ale dravá zima zahnala jej zase do příjemného úkrytu pod peřinou. Těžká hlava byla obestřena neurčitou tísnivou chmurou. Rozhledl se vůkol — neznámé okolí jej překvapilo. Teprve po chvilce upjatého přemýšlení přivolal do paměti pestré pásmo příhod, které jej zavedly do tohoto cizího pokoje. Ale vše jevilo se mu zpočátku jen mlhavě jako divoký sen, z něhož se probouzíme, a nedotýkalo se hrubě jeho mysli.

Teprve znenáhla nabývaly představy určitějších rysů, a pomyšlení na ztracený rukopis, na pana Volavku vyburcovalo jej z klidu. Rozhledl se po hodinách; ale v pokoji žádných nebylo. Ze světla soudil však, že sedmá již minula.

Chtěl vyskočiti z postele, když se tu v sousedním pokoji ozvaly kroky a hlasy. Slyšel měkký hlas dívčí, prozpěvující po tichu veselý popěvek a po chvilkách někoho oslovující něžnými výrazy, z nichž Otokar snadno uhodl, že se dívka baví s kanárkem, jehož klec po ránu bezpochyby zásobí čerstvým semencem a cukrem. (Pokračování.)

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

VII.

Zůstal jsem čtenáři dlužen zprávu o Stroupežnického nové veselohře *Paní mincmistrová.* Je historická a děj její se koná r. 1611 v kr. horním městě na Horách Kutných.

Pan Mikuláš Dačický z Heslova je veselý bratr, který miluje nejen ženy, víno a zpěv, ale také svoji vlast a má proto v poněmčilé Kutné Hoře, kam Jeho Milost císařská Rudolf druhý do úřadů horních a mincovních samé cizáctvo nasadil, mnohé potyčky a hádky. U představených a pánů je také nehrubě dobře zapsán. Je sice z ušlechtilé krve, ale trochu se zvrhl, je kronikářem, vtipkářem, rýpalem, osobou v lidu populární a svými posměšnými písničkami mnohé vypínavé autority citelně se dotknul. Dávno přisáhli mu vznešení pánové pomstu a pasou po nejbližší příležitosti, aby nevypláklá ústa páně Mikulášova mohli na delší dobu dáti na zámek.

Pan Dačický, jako všecky veselé a přímé povahy, nemá slovo obezřelost ve svém slovníku. Při nejbližší příležitosti vběhne svým vrchnostenským nepřátelům do rány. Prohřešil se proti mravopočestnosti: cizí ženu, nějakou paní Žofku, políbil na veřejné ulici. Je proto pozván před soud pánů šepmistrů a poněvadž ještě na samém místě soudním popustí bujné krvi a vytáhne z kapsy hanlivou písničku na veškeré „ouředlnictvo mince“ a s jedním vynikajícím zástupcem té

vzácné čeládky dokonce skříží kord, je příčin dost, aby rozsudek mohl dopadnouti přísně. Páni šepmistři rozhodnou, že pan Mikuláš nemá více překročiti prah tohoto domu, leda by složil ve stříbře určitou, značnou částku. Pan Mikuláš je písničkář, chudý jako myš, na vyplacení z pasti nemůže pomýšleti. Připraven takto o svobodu stal se, aspoň na čas, úplně neškodným.

Poněvadž je pan Mikuláš, jak ze všeho vychází, hrdinou veselohry, poněvadž je dobromyslný, šprýmovný, veselý a konečně i šlechetný chlapík, měli jsme s ním hned od prvního výstupu sympatie. Také obmezení svobody jeho těžce nesem a v tomto přání, aby se z nastražené léčky, z uchystaného vězení dostal šťastně ven, záleží interess kusu. Rozsudek pánů šepmistrů, jímž ztrácí chuděra Dačický svobodu, nesloží-li velikou na své poměry sumu k rukoum slavného soudu, tvoří vrchol jakéhosi napjetí.

Pan Dačický je v kuse zástupcem dobrého principu, je sice trunkumilovný, ale vlastenec a duše dobrá a musí tedy na konec zvítěziti. Poetická spravedlnost tak káže.

Vskutku jsme žádostivi, jak si ferina z pasti pomůže. Vymyslí jistě nějaký vtipný způsob, nějaký šprým, jejž svým nepřátelům pověsí na nos a uniknuv nastraženým úkladům, zdaleka se jim pak vysměje. Utvrzuje nás v tom očekávání jeho čtverácká povaha, a také už jaksi název kusu, jenž praví jej býti veselohrou.

V tom očekávání jsme poněkud sklamáni. Jako zauzlení nešlo naskrze po zákonech dramatických, jako hrdina prve, sotva se octl na jevišti, už měl prsty v kličce, dávno před početím hry nastrojené, tak i nyní vlastní rukou a vtipem ani hrubě nepřičiní, aby se z kličky opět vykroutil. Zcela nahodile přispěje mu na pomoc událost, která sice také souvisí s jeho osobou, ale do přítomné veselohry, aspoň do její organického přediva nepatří.

Hned jak se vyhrnula opona, šel po chodbách mincmistrovny jakýsi ruch sensační. Vypravováno o jakémsi neštěstí, které se právě událo v dolech. Sesula se nějaká šachta, zasypáni dělníci, někdo přišel o život, nějaká rodina ztratila živitele. V rodině mincmistrově se o neštěstí živě debatovalo. Pan Mikuláš nebyl tenkrát ještě na jevišti.

Nyní v polovici kusu, na vrcholi napjetí, začíná svítati, za jakým účelem se dolová katastrofa vlastně udála.

Paní mincmistrová, urozená, velice rozšafná a důstojná dáma, právě měla k panu Mikuláši důkladné kázání, že si tak spustle vede, že hýrá, že na pána boha a světské panstvo ničeho nedá a mimo ničemný frej, žádné poctivé, užitečné práce si nehledí. V tom zalehne z venku povyk, dvéře se rozlítnou a vejde rozedrán a pošpiněn horník. Týž, o kterém prve šla řeč, že v šachtě o život přišel. Paní mincmistrová jej poznává.

Šťastně zachráněný musí ovšem vypravovati, jak se vše událo, a vyhovuje zvědavosti paní Ludmily co možná obšírně a nikoliv bez fantastického vyzdobení. Jak se podzemní sklepení sesulo, jak ve příšerné hloubi žil a jaké divy viděl. Je známo, že horníci, co do vynalezavosti a povídavosti jsou ještě daleko nad myslivce.

Na konec však hlavní věc: jak se stalo, že byl ubožák zachráněn a vysvobozen? Komu náleží přiřknouti zásluhu?

A nyní vychází na jevo, že tímto ochrancem, tím andělem spásy, jenž se ujímá potlačovaných a přispívá na pomoc nešťastným, není nikdo jiný, než — pan Mikuláš Dačický z Heslova.

Jak zaslechl o neštěstí, které se, jak jsem už naznačil, událo před počétím hry, sebral rychle potřebnou summu peněz, najal dělníky a kázal kopati a hrabati, až se k nešťastnému zasypanému prohrabali, jenž nyní k slzám pohnut, svému zachraniteli k nohoum klesá, ruce mu vděčně líbaje.

Pan Dačický zachránil život člověku, o jehož osud se zajímalo celé město a jenž obecně pokládán už za ztracena.

Naproti skutku tak nepochybně lidumilnému a obětavému přestávají ovšem všecka mravní kázaníčka. Paní Ludmila z Vřesovic té chvíle také obrátí v jiný tón, propukajíc ve chválu a obdiv. Zachránění lidského života platilo tenkrát a platí dosud za čin tak velikého dosahu, že vedle něho mizí všelikeré malicherné ohledy a námitky. Poněvadž ale podstata veselohry právě jen z malichernosti lidské klíčí, jest po uvedení tak vážného motivu do hry veselohernímu proudu rázem položeno stavidlo. O zápletce, o dalších nesnázích nemůže býti řeči, šprýmovný hrdina náhle se objevil ve světle tak úctyhodném a vážném, že mu netřeba namáhati vtip, aby vybředl ven ze bryndy. Okovy samoděk padají mu s rukou, dvéře vězení se otvírají a sami přísní páni šepmistři uctivý by mu dali na svobodu průvod, i kdyby oslněná paní mincmistrová potřebnou sumu na rukojmí za něj nebyla položila.

Musíme ovšem přiznati, že nebýti této nepředvídané a zcela nahodilé katastrofy v dolech, jež pana Mikuláše tak náhle postavila do světla anděla ochranitele, byl by bezpochyby zůstal bez pomoci ve vězení, a to je pro hrdinu veseloherního velice smutné přiznání. To jest, co nám na organismu veselohry vadí.

Na oko se veselohra sice dohrává, leč v podstatě položen jí nesrovnalostí motivů násilný, předčasný konec do života.

Vyloupl jsem zde k vůli dedukci naschvál hlavní toliko jádro kusu, jímž nikterak není naznačen celý jeho obsah. Nová veselohra Stroupežnického, ač pouze jednoaktová, má celou četu jednajících osob, je plna episodek a sehrána trvá plné půldruhé hodiny. Ješto pak i přes neobvyklou délku otevřené scény přece poutá a baví, je dostatečným svědectvím o síle a přednostech, jimiž oplývati musí. Vedle Jos. Jiř. Kolára má u nás Stroupežnický nejlépe vyvinutý instinkt, jak se i mimo přímou stezku dramatickou dostati k silnému divadelnímu účinku.

Hlavním slnidlem novinky jsou třpytné barvy koloritu, jimiž dialog slohově i obsahově vypestřen. Neobvyklá slova i obraty dodávají ději i osobám určitý, individualisovaný ráz, jakýsi teplý, intimní nádech, jenž pěkně padne k ostatnímu kostumu historickému.

Na princip, na manýru nemůže arci toho druhu kolorování býti povznášeno. Většina užitých archaïsmů jsou ošklivé skomoleniny vetřelých cizomluvů, technických terminů, významu víc lokálního než historického, jichž po několikerém zažití lehce se přejíme. Původní obraty, zvláštnůstky slohové jsou v menšině.

Umělecká výstava.

Podává dr. *Karel Chytil.*

(Dokončení.)

Ve výboru předmětů pozorujeme u těchto malířů domácích patrnou rozmanitost, u některých též samostatnost a původnost; ostatní genry výstavy pohybují se až na malé výminky v obvyklých kruzích. Tak *Mayra Castelbella* „Královna střelců“ (č. 413) není než obyčejná scenerie bez zvláštních předností; vzory, jimiž se původce řídil, jsou až příliš patrny. Okolnost tato bije v oči ještě více při obraze „To je on“ od *Th. Gerarda* v Brusselu, v němž shledáváme se přímo s některými postavami, jiż odjinud — ku př. z obrazů Defreggerových — známými. „Dobré zboží“ téhož Gerarda, představující prodavače zboží hliněného, jest alespoň samostatnější, a jmenovitě v reprodukci zboží samého zcela solidní. Jestliže umělec tento nezastupuje důstojně umění belgické, není přece obavy, že by si obecenstvo učinilo o genru belgickém křivý pojem. Je zde skvělý representant, *Ooms,* vynikající vždy obzvláštní silou a energií, ať se již obírá genrem či historií; jeho pouliční prodávač jest věrně a individuálně pojat: v té vrásčité tváři s chundelatým sivým vousem, v těch mhouřících se očích čteme zřetelnou otázku: „není libo něco koupit?“ a v pozadí rozvíjí se živý ruch tržní, kterýž jest prodávači přiměřenou folií. Jako vždy, náleží i tentokráte Oomsův obraz k nejlepším celé výstavy. Také drobnější mistr *Ch. Webb* zaslal několik obrázků genrových, spícího pána (č. 315) a partii v šachy (č. 484); jako vždy jsou to obrázky pointované, charakterisované a provedené do jemných detailů. K výstavním hostům, od některé doby stálým, patří též *Leon Herbo* v Brusselu, jehož dámy, zabývající se obyčejně lekturou neb koketováním, vynikají — ať tak díme — vždy obzvláštním „chicem“. Letošní jeho čtenářka (č. 582) odvrátila na chvíli zrak od svého „Romea a Julie“ a hledí polo přemítavě, polo vyzývavě do světa velkýma očima, z nichž vyzírá oheň přitlumený jakousi únavou; barvitost této malby jest lehká, světlá a odpovídá úplně celému zajímavému zjevu.

Také v tomto oboru zaujímají polští mistři čestné místo. *Ajdukiewiczův* „Trh v Kahyře“ (č. 471), jehož středisko tvoří předvádění bujného arabského oře, jest výjev plný životní síly, jemný v podrobnostech a výrazný v celku, skvoucí se v lesku světla a barev orientálního světa, jest to zkrátka jeden z nejznamenitějších předmětů celé výstavy. *Ludvíka Wiesotowského* „Rozdávání pokrmů u kapucínů“ (č. 465), jest jeden z obvyklých římských genrů, poskytující malířům vhodnou příležitost, aby těžili ze svých římských studií, jest to soubor vlašských typů s rozvahou uspořádaný a pečlivě provedený, trpící jen nedostatkem pádnosti, koloritu jasného sic, ale fádního.

Ostatní mistři polští obmezili se při výboru látky na svou vlast a to nikoliv bez patrného prospěchu. „Slavnost svatojanská“ (č. 494) od *E. Hernczisze,* vymyká se posudku, ježto tratí jednak následkem umístění ve výšce, jednak bezprostředním působením horního světla, jež se potýká s temným osvětlením obrazu ohni svatojanskými. *Pavla Mervarta* obrázek z Karpat (č. 524), objevuje nám umělce toho po jiné stránce než velký jeho obraz Mojžíše, jak pojetím, tak koloritem;

pohorský výjev jest velmi hbitě, až skizzovitě malován, a překypuje svěžestí a zdravým rázem přírody i lidu. Oku a mysli zamlouvá se předmětem a provedením „Nevinná zábava“ od *K. Alchimowicze* (č. 502); venkovská dívka, jakási malá „červená karkulka“, sedí v lesním zátiší a pohrává si s kvítkem, výjev to beze vší pretense, půvabný a milý, chovající v sobě kus dětské a lesní poesie. Ne sic poesií, ale humorem a detailní charakteristikou vyniká „Výstražné znamení“ *F. Streitta* (č. 283); ze zástupu hudebníků ubírajících se zasněženou cestou, klesl jeden k zemi a sice, soudíc dle úsměvu v široké narudlé tváři, nikoliv následkem choroby neb náledí, než spíše následkem nemírného požitku lihovin, a kdežto někteří soudruhové jej zvedají, dává jiný hudebním svým nástrojem „výstražné znamení“ blížícím se saním. Obrázek ten nevelký, ale znamenitě provedený, jak v náladě zasněžené krajiny s holým křovím, tak v charakteristice postav vystříhající se vší sprostoty, jeví zdravý humor a patrné studium starých mistrů nizozemských. Ve svém oboru prací výbornou jest také *Vojtěcha Kossaka* „důležitá zpráva“, výjev z jakéhosi manoeuvru, v němž ordonance na schváceném koni a komandant sedící na improvisovaném sedadle polní ohrady a pročítající přinesenou důležitou zprávu, jsou hlavními osobami za přiměřené podřízené stafáže; život vojenský jest věrně, vtipně postižen, a způsob podání tohoto života jeví zdravou techniku.

Po přehlédnutí prací českých, belgických a polských nezbývá mnoho v oboru genru, co by zasluhovalo povšimnutí. Velikostí, dobrou myšlenkou a s části provedením napadá „První porovnání“ od *H. Flugge* (č. 431); umouněné otrhané děcko, vlekoucí za sebou ošatku s hračkou z hadrů vyrobenou, pohlíží udiveně a polo závistivě na vytintěnou holčičku, chovající nádhernou pannu, kterou vyňala z elegantního vozíku; malý otrhánek jest velmi zdařile vyobrazen, ne tak malá slečinka, sedící velmi neobratně bůh ví na jakém podstavci. *S. Hirschfeldera* „Poptavárna“ (č. 351) jest dobrý mnichovský genre, ve výjevu i v jednotlivých postavách a typech věrně životu opozorovaný a „Návštěvě v kovárně“ od *E. Hanfstängla* (č. 302) nelze upříti jistou sílu, upomínající na A. Menzla. Roztomilou dětskou studií jest děcko s hlemýžděm (č. 570) od *M. Pinoffa,* jehož Sibylla (č. 592) jest rovněž charakteristická, pozoruhodná tvář. Z větších obrazů jest zde ještě „Hudba wagnerovská mezi cikány“ od *J. Grunda* (č. 521), výjev, nehledě ani k nejapnému názvu, celkem nejasný, sestavený z divadelních cikánů.

Zajímavějšími jsou práce dvou uherských malířů. *Feledi Flesch* v malém obrázku „cidič bot“ (č. 517), podává detailní studii ze života vojenského, drobnou to kabinetní práci, vtipně provedenou, a ve větším obraze „Návrat z trhu“ (č. 315) dokazuje, že mu neschází též síla: bujná trojice koní, již sotva ukrotiti může švarný čikoš, vracející se s nimi z trhu, jest s bravurou zachycena a živé osvětlení výjevu, v němž prach vydupaný z vyprahlé půdy spolu s mrakem zahalují pozadí, svědčí, že máme zde bystrého pozorovatele přírody. S menším obrazem Fleschovým souhlasí do jisté míry obraz *Simona Hollósyho* (č. 581), rovněž malá kasárnická scéna s humorem a s určitostí podaná.

I letos jako obyčejně nacházíme ve výstavě velkou hojnost krajin, malých i velkých, zajímavých i jednotvárných, dobře i méně dobře ma-

lovaných. Z českých umělců jest tentokráte vedle K. Liebschera nejlépe zastoupen *Chitussi*, jak svou Prahou tak i drobnějšími krajinkami, známými většinou ze soukromé jeho výstavy. Šťastnou náladou vyznačují se též některé krajinky *Waldhausera*, tak ku př. obě zimní krajinky od villy Doubkovy (č. 456 a 548), kdežto ostatní jsou více méně hrubším poněkud štětcem navrženy. *Stephanův* zámek Kammer na atterském jezeře (č. 285) jest zelená, šťavnatá krajina, věrně leč dosti prosaicky podaná; duchaplným pojetím a ráznými rysy poutají krajiny *Marie Kirschnerové* v Lochkově, jejíž parková partie „Tiché vody“ (č. 469) charakterisuje případně utajenost a hloubku, na níž mají podíl patrně také dámy, poněkud tuhé v nesení těla a jak se zdá tiché, ale nepříliš nebezpečné „vody“; rovněž druhá krajinka (č. 298), partie z Lochkova, vyniká poetickou náladou a určitým přednesem, a vlastnost tuto sdílí i východní mák (č. 388), malba nápadem trochu zvláštní, i kytice geniálně uvázaná rovněž z makových květů. Krajiny *L. Piepenhagenové* (č. 349) a *Charlotty z Mohr-Piepenhagenů* (č. 411 a 418) nejsou rovněž bez rázu i vzletu a jeví jako vždy vyspělou techniku, zachovanou tradicemi rodinnými.

Z Poláků jsou zde jen dva zástupci, leč zcela úcty hodní: *Valery Brochocki* (č. 338) s krajinkou z pohoří Prosny, vinoucí se mezi stinnými stromy, jimiž prorážejí paprsky sluneční na pobřežní pažit a způsobují tak hru stínů i světel a celou skálu nuancí v listové zeleni a v zabarvení vody; pak *Alexandr Swieszewcki* (č. 595) s motivem, vynikajícím onou intimní náladou, jakouž jímají nás krajinky Chitussiho. Z Belgie dostavil se opětně mistr, kterýž právem si získal obliby a úcty veškerého obecenstva pražského — *van Luppen;* obě jeho krajiny, větší partie z poříčí Šeldy u Baesrode (č. 347), písčitý suchopárný kraj s chudou vegetací, s rybáky pracujícími na lodicích, vytažených na břeh, a menší krajina, lesní partie u Malého Modavu (č. 448) jsou v charakteristice rozdílného kraje, v nuancích hlinité neúrodné půdy, těžké vody a parami nasyceného vzduchu i v přednesu jaré přírody, pravými mistrovskými díly. Effektů pádnějších užívá *A. Musin,* jehož mariny (č. 426 a č. 559) geniálními rysy líčí povahu vody a ovzduší mořského. Z belgických mistrů *V. Vervloet* (č. 452 Radnice malínská) a *A. de Keyser* (č. 525 Dvůr v starém Antorfě) zastupují čestně svými solidně a rázovitě malovanými pohledy krajinu architekturní, kteráž jinak nemá na výstavě četných zástupců. Zajímavou malbou jest též hollandský kanál *Viléma Oppenoortha* (č. 326), obrostlý sitinami a křovím, jichž tučná zeleň jest přitlumena vlhkým ovzduším.

S malou krajinkou lesní, drobným jemným dílkem (č. 456), spojeno jest jméno *Calamovo*, a na obraze rovněž jen malém (č. 328) nacházíme zvučné jméno *O. Achenbacha;* jeho italská pobřežní partie stkví se žhoucím koloritem, a vliv Achenbachův nelze nepozorovati na velkém obraze jiného düsseldorfského mistra, totiž *A. Flamma,* jehož „rybolov na pobřeží sorrentském“ (č. 673) jest mistrným dílem ve světle a v podání jasného, vyhřátého vzduchu. Obě krajiny od uherského mistra *K. Markó* ve Florenci, (č. 295 a 333) znázorňují bez affektace klidnou toskánskou přírodu a vytýkají všeobecný ráz rozlehlého kraje pojatého v obraz.

Vedle krajin kampánských patří Benátky se svými památkami, svým mořem a svou skvělou barvitostí k nejoblíbenějším předmětům krajinářů, jmenovitě rakouských, s nimiž namnoze domácí benátští mistři patří dosud k jedné škole. *A. Brandeisová* podává hned celou serii malých pohledů (č. 360), pracovaných s fotografickou svědomitostí, a velký zdařilý obraz „most vzdechů" (č. 468); kdežto tato umělkyně vyhledává partie monumentální, spokojuje se *Tina Blanová* ve dvou delikátně malovaných obrázcích dlouhého formátu (č. 619 a č. 634) s vedlejšími ulicemi, ověšenými pestrým prádlem, usýchajícím na teplém slunci. Zesnulý mistr benátský *F. Moja* poskytuje pohled na Benátky (č. 476) a pěkný architekturní obraz „Scuola di San Marco" (č. 589); italského mistra předstihl pohledem svým *J. Bartels* z Hamburku (č. 463), v jehož obraze slučuje se Riva degli Schiavoni, průzračná hladina mořská a partie v pozadí s chrámem S. Maria della Salute v jasný, harmonický a výrazný celek. Energicky jest malována téhož umělce rybářská barka (č. 463), se žlutavým odleskem plachty ve vlnách, jenž činí celý obraz poněkud nepokojným; jednotnější při temnějším osvětlení jest marina *Dillova* (č. 393), loď zmitaná bouří v přístavu chioggiském. Oba pohledy janovské od *J. Rungeho* (č. 312 a 414) jsou prosty hledanosti a trefně pojaty v celkovém dojmu, a zaznamenáme-li ještě *E. Comptona* „Partii z Korsiky" (č. 335) a *Michala Haubtmanna* „Záliv salaminský" (č. 475), malovaný s osvědčenou určitostí a výrazností, jmenovali jsme nejzdařilejší krajiny mající za předmět partie jižní Evropy. Ještě dále uvádí nás *C. C. Schirm* (č. 464) — totiž do oasy Ain Gharandel, obrazem rázovitým, poněkud tuhým v barvitosti, s těžším ovzduším, než jaké navykli jsme hledati v krajích východních, a *E. Körner,* jenž upadá v druhý extrem, nechávaje Memnonovy kolosy stkvíti se při západu slunce (č. 410) v rudé, pro naše oko až příliš krvavé záplavě.

Světlo a teplo krajin jižních vábí odedávna malíře, než můžeme pozorovati z krajin zde vystavených, že ani severní krajiny nejsou výhradně jen studené a bezbarvé. Hlavním předmětem obdivu jest zde *A. Normanna* v Düsseldorfu Sognefjord (č. 391), pohled do úzkého hlubokého chobotu, obklopeného strmými skalami; způsob, jak sluneční paprsky rozlévají se po plochách a útesech skal, jak ozařují průsvitnou hladinu klidné bezedné zátoky, jak tato ztrácí se v hloubce obrazu, jemuž v partiích vzduchových dána prostornost téměř do nekonečna, jest vpravdě podivuhodný, a nelze neuznati šťastnou volbu, kterouž obrazem tímto rozmnoženy poklady obrazárny přátel umění. V nedalekém sousedství této malby tratí na přednostech svých *E. Comptona* Norvežský fjord (č. 375), malovaný jinak zcela solidně. Energickým pojetím živelního úkazu přírodního vyniká *Hardorfova* „Bouře u ostrovů orknejských" (č. 280), v níž vlny mořské dorážejí na drobnou souš. Pevninu vodami téměř úplně zachvácenou představuje zatopená krajina u Dortrechtu v Hollandsku od *E. Tennera* v Karlsruhe (č. 337), effektní v celkové náladě, způsobené hustými mlhami, jež zacloňují ohnivou kouli sluneční. Effektním osvětlením honosí se též „měsíčná noc na Labi" od *W. Xylandra* (č. 334), známého s dostatek z výstav předešlých, a „noc měsíčná po dešti" od *J. Hennigse* v Mnichově; kra-

jina tato oživena jest stafáží, povozem královským, přijíždějícím rozmočenou cestou, za nočních stínů, v něž důvtipným spůsobem mísí se světlo měsíce, uschovaného za mraky, kmit luceren a odlesky v kalužinách. K nejzdařilejším krajinám výstavy přináleží „zimní večer“ od *Horst Hackera* v Mnichově, zasněžená lesní partie, v níž pojí se klid hvozdů s klidem zimním a večerním; méně uchvacují tentokráte krajiny *Wexovy* (č. 400, 403, 409), drsné v barvě i v celé náladě. Poetickou náladou a plynným přednesem zajímá krajina *E. Schleicha* (č. 637), jenž zachovává mnohé přednosti slavného svého otce; bažina s rákosím, útlými břízkami na břehu, osvětlená lehce červánky, jež obrážejí se v hladině, nese jímavý lyrický ráz. Humoristicky a delikátně provedena jest „obtížná cesta“ s rozmarnou stafáží od *H. Knorra* v Karlsruhe (č. 497), od něhož pochází též partie z poříčí Lechu (č. 443). Že ve výstavě nacházíme hojnost pohledů na hory, údolí a jezera Alp, rozumí se samo sebou, a pro příklad jmenujeme jen *A. Schulze*, *K. Millnera*, *J. Rziwnatze*, kteří pohybují se více méně na zlaté cestě prostřednosti; z menších krajinek poutá jemným provedením *J. Wopfnera* Senoseč na jezeře chiemském (č. 477) a *Alexandra Brodského* z Budapešti skupina vrb (č. 368), upomínající nás živě na staré mistry hollandské.

Mnohé z krajin mají ovšem případnou stafáž z oboru fauny, která ne vždy zdařile jest provedena; v obrazech *Ch. Malého* (č. 300 a 564) jest zobrazený dobytek hlavní věcí, leč i krajina, jmenovitě mělčina jezera halstattského, v níž krávy se napájejí, nezůstává pozadu. Psi *Trübnerovi* (č. 430 a 483) jsou dobře malováni, ale protivni nevhodným vtipem; za to veškeré uznání přísluší *M. Lauxové* (č. 342 a 358) za obratné a rozkošné zobrazení ptačí havěti.

Prodlením výstavy a jmenovitě v době poslední takřka před samým uzavřením rozmnožen byl původní počet vystavených obrazů několika novými pracemi. Z domácích umělců objevil se v posledním okamžiku *Fr. Ženíšek* s podobiznou dámy, jejíž půvabný a ušlechtilý zjev jest nenuceně a, jak se zdá, věrně podán; Ženíšek vystříhá se u podobizen svých každého genrovitého rysu, kterýmž sice často mnohá osoba případně charakterisována, než namnoze jen z jisté stránky vylíčena býti může; osobnost jím zachycená vyhlíží z obrazu plnou tváří, nezaměstnává a nerozptyluje se ničím a přece nenese nikdy stopu strnulého „posezení“. Kolorit obrazu nasvědčuje, že původce holduje se zdarem modernímu směru plného osvětlení při „rozlitém světle“. Také *Josef Ženíšek*, známý v poslední době svými „dívčími krásami“, zaslal jednu ze svých hlaviček, spanilou a půvabnou, leč poněkud pestře a líčeně malovanou. V oddělení dolním, kdež umístěny tyto obrazy, nacházíme též zajímavou studii pražské umělkyně *M. Eiseltové*, ženu z okolí Říma s výraznou tváří, charakterisující hrdou a sebevědomou ratolest starých světovládných Římanů; malba sama provedena jest s jistotou a patřičným důrazem. Z dřívějších vystavovatelů rozmnožil *Leo Lerch* počet svých prací novou pastellou, ušlechtilým profilem dámským a *Fr. Brunner* dvěma podobiznami, vystavenými v loggii. Jedna z nich nazvána jest „na terase“ a vystupuje z rámce podobiznářství v obor genru; obrazu tomu sluší dáti přednost před podobiznou svěží dívky s utkvělým po-

hledem, ač zase ve formální stránce jeví mnohé nedostatky, zejména v modelaci ruky až ku chorobnosti útlé, neb v lokti kuželovitě vysoustruhovaném. Krajina v pozadí naznačena jest jen jako divadelní dekorace, jakož vůbec na celé práci shledáváme hbitou, ale povrchní dekorativní techniku. Zajímavé práce tyto nasvědčují, že v Brunnerovi představuje talent mnohoslibný, samorostle a rychle se vyvíjející, jemuž ovšem třeba bude bedlivého studia, aby neuvázl v mělčině a manýrismu.

V téže loggii vystaveny v poslední chvíli některé drobnější práce *G. Maxa, Defreggera* a *Makarta.*

Oddělení plastických prací dopadlo jako obyčejně, ale proti všemu nadání velmi chudě. Z českých mistrů jest zde jen *Seeling* s modely pro radnici josefovskou „Důstojnost a Píle“ a slabším návrhem pro Prašnou bránu, pak *A. Procházka* s modelem „Trpělivosti“, rovněž pro Prašnou bránu určené a *Strachovský* s poprsím dra Fr. L. Riegra. Nejzajímavějším dílem jest podobizna od *E. Börmela* (č. 655), poprsí dámy s duchaplnou hlavou, sebevědomě shlížející; rovněž Čerkes od *Al. Wahla* jest dobrou studií, a kuřák od *Viléma Pfohla* i chlapec s kobylkou od *Ant. Webera* nezaprou vliv, jakýž na původce měly bronzy italské, jmenovitě výborné a oblíbené práce Em. Marsiliho. Ostatně nacházíme zde ještě některé uhlazené práce z mramoru karrarského, a povšimneme-li si dále maleb na skle z hutě inšprucké, ukončili jsme všeobecnou přehlídku, při níž spokojiti jsme se museli vytčením předních a zajímavějších prací a to s vědomím, že i mezi těmi, jež byly opomenuty, shledal bedlivý pozorovatel mnohé dobré a povšimnutí hodné dílo.

Provolání spolku pro vydávání písemných památek náboženského a církevního vývoje národa českého.

V oznámení uveřejněném v časopisech šíře bylo vyloženo, jak vznikla myšlénka založiti spolek, který by vydával ty čelnější spisy našeho náboženského ruchu a vývoje, které buď nevyšly vůbec, aneb kterých novější vydání jsou potřebná, jako na př. a přede všemi spisy Tomáše Štítného, Matěje z Janova, Petra Chelčického, Husovy latinské a po případě i české spisy; potom Ondřeje z Brodu, Stanislava ze Znojma, Jana Rokycany, Hilaria Litoměřického a j., Archiv bratrský v Herrnhutu atd.

Teď, kdy stanovy spolku našeho úředně byly stvrzeny, předstupujeme před národ s provoláním, aby účel tak ušlechtilý a zároveň tak potřebný podporoval co nejvydatněji, a to přistupováním za členy a dary volnými.

Vydání písemných památek našeho náboženského a církevního vývoje nutná jest potřeba. Jednak některé skvosty našeho písemnictví, jako na př. Matěj z Janova, posud nevyšly vůbec; k tomu dochovaly se nám na mnoze jen v jediném opise, tak že by nešťastnou pohromou drahý takový poklad a svědek velikých časů mohl zaniknouti! Hlavně však potřebujeme pramenů dotčených ke studiu důležité doby dějin našich více než dvoustoleté; neboť tužby náboženské a církevní zabíraly při-

rozeným spůsobem všelikou mravní a rozumovou sílu národa, a proto studiem právě těchto památek nejlépe vnikneme v ducha předků svých a poznáme nejvydatněji minulý stupeň naší osvěty. Poznáme netoliko odpůrce církve katolické, ale i její obhájce a vůbec všestranně a nestranně posoudíme onu velikou a smutnou dobu, poznáme mnohé a snad hlavní příčiny našeho úpadku národního a bohdá i poučení najdeme, jakou cestou v budoucnosti se máme bráti.

Vydání našich památek velikou má důležitost pro jazyk český. Spisy Chelčického, Rokycany a j. nejen učencům poslouží, ale i širším kruhům vzdělaným četba spisovatelů tak přesně českých a neporušených ku poznání pravého jazyka českého prospěje. Veliký myšlénkový obzor mužů, jako Štítného, Chelčického a j. řeč naši a pojmy dokonce i rozhojní.

Konečně vydávání těchto našich památek má i politický význam. Čím staršími památkami osvětnými se vykazujeme, tím větší vážnosti získáme sobě u národů jiných; zajisté že latinské spisy Matěje z Janova a mnohé jiné veliký mají interess i pro národy cizí a proto s jistotou můžeme očekávati, že podnikem svým nejen doma, ale i v cizině podnítíme studium slavných dějin našich. Národ, jehož dějiny všeobecně jsou známy a zajímavy, i ve přítomné práci politické posily nabývá od předků svých a od těch, jimž předkové ti úctu vynucují; a v té příčině právě těchto předků svých důrazně můžeme se dovolávati.

Abychom tedy nezůstali za národy jinými, kteří podobné památky své již dávno s velikou pílí a úctou vydávají, staniž se všeobecné přání skutkem, postarejme se o patřičný fond, z něhož by se náklad na vědecké vydávání důstojně uhrazoval. Vznešeného účelu svého spolek náš bude se domáhati všemi zákonitými prostředky a hlavně tím, že postará se o peněžité prostředky potřebné k dotčenému vydávání.

Spolek vděčně přijímá jakýkoli peněžitý dar; kdo však složí neméně nežli 50 zl., buď najednou neb po lhůtách 10 zl. do 5. let, zakladatelem se stává. Členem přispívajícím je, kdo ročně přispívá pěti zlatými. Právní osoby přispívají dvojnásobnou summou.

Členové zakládající i přispívající dostanou bezplatně všecky spisy spolkem vydávané. V Praze, dne 15. června 1885.

Adv. dr. *Fr. Čížek.* Univ. professorové: *Jos. Emler*, *J. Gebauer*, *J. Goll*, *J. Kaizl*, *J. Kalousek*, *T. G. Masaryk*, *Ant. Rezek.* Starosta akad. čten. spolku: *Vácsl. Řezníček.* Redaktor Osvěty: *V. Vlček.*

Přihlášky a příspěvky přijímají jednatel *V. Vlček* a pokladník *T. G. Masaryk* (Vinohrady, Čelakovského ulice číslo 165).

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK VII.

SEŠIT SRPNOVÝ.

„Květy" vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze, Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1885.

PAPÍR Z TOVÁRNÍHO SKLADU ALOISE WIESNERA V PRAZE.

Jízda slovenskou vesnicí. Kreslil Adolf Liebscher. Ryl J. Patočka.

Ze Slovenska.

K vyobrazením A. Liebschera a Jaroslava Věšína

napsal **R. Pokorný.**

Do největší a nejchudší župy slovenské vede nás umělec. Se všech stran malebně nakupené hory, ba i středem stolice táhne se pohoří, podle něhož razí si cestu syn Královy Holy, bystrý, silný Váh.

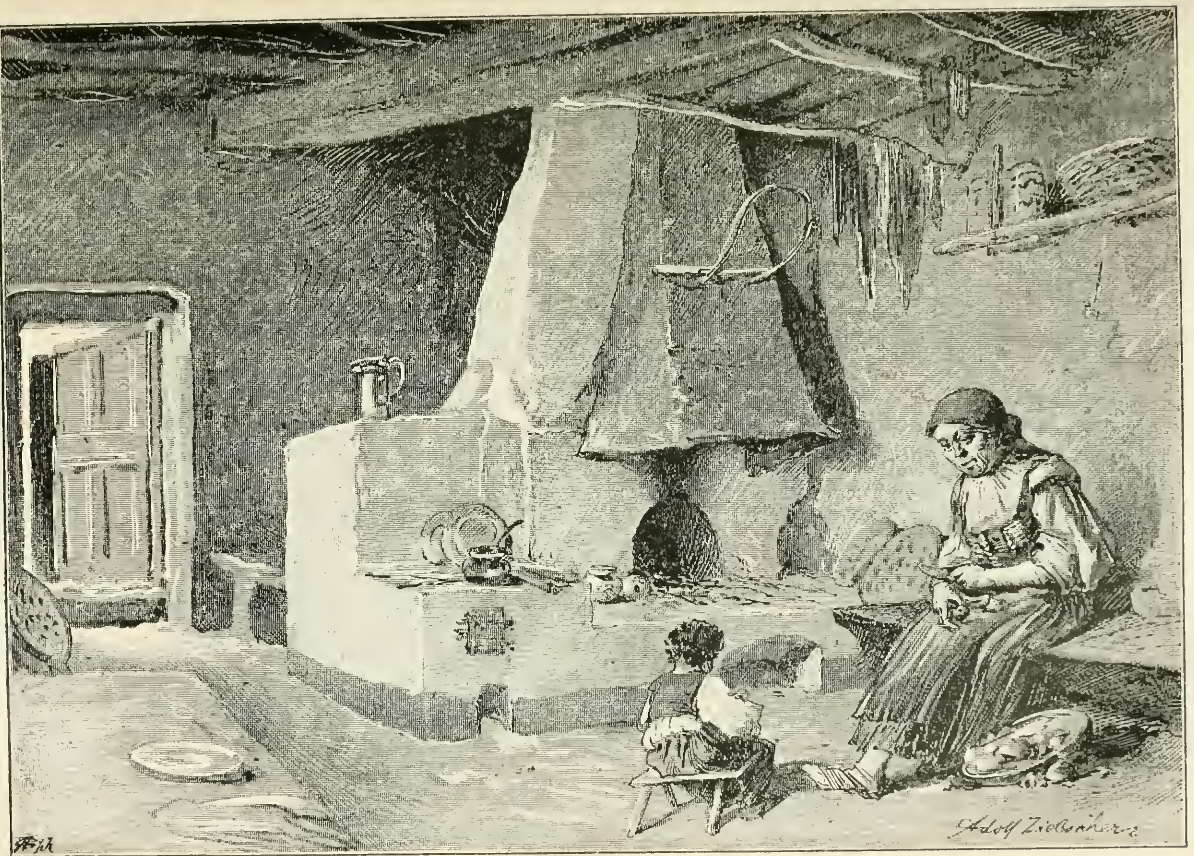
V Trenčíně příroda dary svými neskrblila. Tu rostou sice špatné zemáky, ale divokrásné hory, jedna za druhou. Již po hranici moravské a slezské vystupují jako bašty: Tratihust (720 m. nad m.), Holý vrch

(827 m.), Koňár, Končila, Mákyta (918 m.), Patková (1013 m.), Hotárna (1064 m.), Čemerka (1047 m.), Hindarova (910 m.), Trojačka (948 m.), Vysoká, Malý Polom v Beskydách (1068 m.) a j. A dále po hranicích oravské, turčanské a nitranské uzavírají Trenčín strážné vrchy: Javorina, Polanka, Vojenné hory, Ohrachlica, Pupov, Magura (1646 m.), dále Fatra s Kriváněm (1666 m.), Lisica, Minčov (1415 m.), Križná hora, Velká Luka, Úplaz, Klak (1345 m.), Sádecký vrch, Cicerman, Vápec (1332), Baske, Tlustá, jižní Javorina a j., vesměs to vysočiny Beskydů, Nitranského pohoří, Magury a Malé Fatry. Od hor Nitranských odlučuje se u Strážova Rohatín, který se rozkládá až po městečko Belušu, a zde pojí se k němu přívěsky Manínu, nad Bystřicí Povážskou vysunutého. Oba tito obři obklopují malebně skalnaté kraje, z kterých postačí vytknouti jen divokrásný Súlov s troskami hradu Roháče, jehož pitvorná skaliska budí obdiv cizinců na Pováží přicházejících. A člověk krásu přírody doplnil ještě na skalách a vrších, nastavěv množství hradů, jejichž trosky povznášejí slovenské Pováží nad Porýnsko. Tu na vysokých skalách stojí si romanticky Beckov, za ním dále rozkládá se pyšný královský Trenčín, a odtud až k Žilině, ba až do samé turčanské župy rozestaveny na skalách a vrších ostatní hrady povážské, jichž se počítá celkem čtrnácte. Na levém břehu Váhu stojí kromě Beckova a Trenčína dále Ilava, Košeca, Hričov, Lietava a Strečno, vílami pověstné; na pravém břehu zase Súča, Vršatec (Červený nebo Lví Kámen), Lednice, Bystřice povážská, Bytča, Budatín a Starohrad. Toť hrady trenčínského Pováží, které nyní snadno lze navštíviti; neboť dráha prešpursko-trenčínská prodloužena již celým divokrásným Povážím až do Žiliny, odkadž rozvětvuje se všemi směry.

A při této kráse je chudobnost trenčínské župy známa, ba světoznáma. Z ní vycházejí ubozí drotáři (hlavně z Rovného, Kellárovic, Štávníku) do světa, a kdo hrnce nedrátuje, chodí v letě na „dolní zem" za prací polní a jinou.

Sídlem stolice trenčínské, zaujímající 4619·82□ km. a čítající — r. 1880 — 244.919 obyv., je starý Trenčín, nad nímž zvedají se trosky zámku jeho, který za doby Štěp. Zápolyho závodil leskem a přepychem s palácem budínským a vyšehradským, a za Matúše Cháka, zvaného Matúšem Trenčanským, byl jakoby sídlem mocného tohoto slovenského „krále". Z ostatních měst a městeček (jichž je jen 20 vedle 389 dědin!) jmenuji Beckov, rodiště otce Hurbana, dále vzhůru Povážím Dubnici, Ilavu, Košeci, Belušu, Povážskou Bystřici, Předmír, Velku Byteč, Žilinu, již naši Husité naučili kdysi po česku úřadovati, dále Varín, a v severním cípu Trenčínska „polskou" Čácu, Kysúcké Nové Město, Tepličku, Novou a Starou Bystřici, na západní straně pak Lednici, Puchov, Pruskou, a na východní straně Váhu Bán, Domaníz, Rájec a konečně i slavné Trenčínské Teplice, koupele to blíž Trenčína, v divokrásném údolí, obstoupeném vysokými vrchy Malých Karpat) Žihlavou, Hřebenem, Klepáčem), v nichž ročně na 1700 osob ulevení ve své chorobě (hostcí) hledá.

Dědiny trenčínské jsou výstavny podle své chudoby. Domky jsou nízké, malé, okénka asi jako lidská hlava, očazená, neboť tudy vine se kouř ze světnice.

Vnitřek slovenského domku. Kreslil Adolf Liebscher.

Vnitřek domku slovenského — vyjma dědiny poblíž větších měst — všady bývá stejně uspořádán. Izba nebo svetlica opatřena bývá z pravidla dvěma dlouhými lavicemi, které se v pravém koutě sbíhají. Zde staví se na ně anebo do zdí vezdívá malá almária, která vnitřkem svým tedy tvoří dutinu trojúhelníku. Do almárky této uschovávají se listiny, knihy a peníze. Téměř čtvrtinu světnice zabírá v levo pec s přípeckem, zídkou to na sedání a lehání. Z předu opatřena jest každá pec kozubkem (krbem), z něhož strmí komín (koch) do stropu; tento zřídka sahá až nad střechu. Obydlí takové mívá obyčejně dvě okénka, a pod nimi, v průčelí domu, lavičku. Stůl pokryt bývá ubrouskem (obrúskem), anebo je tímto zavinut chléb na stole. Stůl stává v předním a pravém koutě před almárkou. Stěny světnice ověšeny bývají u katolíků obrazy svatých, místy spatřiti lze i obrazy jiné (starší), na př. malby na skle, jichž předmětem bývá pověstný Janošík a jeho horní chlapci (hajduci). Na římsách po stěnách stojí pestré, často velmi staré a vzácné hliněné nádobí; někdy umístěno bývá i v pitvore (předsíni), v němž je výklenek pro pitnou vodu, a žebřík, nebo i schůdky na poval, padlaš (půdu). Zde bývá i ohniště.

V zadní části domku bývá komora, nejrozmanitějším způsobem přeplněná. Zde spávají mladí manželé, neboť starý gazda, nepouštěje po německém výměnkovém zlozvyku vládu do své smrti z ruky, zůstává v domě kazárem a obývá jizbu.

Místo komor mívají někde před domky i sypárny čili „lémhausy“.

Na dvorové straně domku zřizují se obyčejně záhrobně, přikryté stříškou, podepřenou sloupy, a někde i opatřené mřížkovým zábradlím. Záhrobně takové jmenovány bývají stienky nebo prietosy. Na nich vídali jsme v letě roje světlovlasých polonahých andělíčků . . . Rozumí se, že při hospodářských staveních bývají i stodoly (humna, kolešny), stajně, kolny atd.

Statky v Trenčínsku náležejí většinou židům, kterých je tu snad víc než v kterékoliv stolici jiné.

Avšak někde jsou i lepší poměry v Trenčínsku, úrodnější půda, šťastnější lid.

Na dolním Trenčínsku pěstuje se i víno a daří se kukuřice. Zde bývají také žně o několik neděl dříve než na horní straně.

Jako klimatické poměry, tak rozdílna tu řeč i kroj. Na severu Trenčínska, okolo Čáci (Čadce) pomísena již slovenčina s polštinou, ačkoliv netroufáme si s prof. Šemberou tvrditi, že řeč tato — jako i v Oravě horní — je už polština a osadníci okolo Čáci že jsou již Poláci. Strakatina to spíše obou národností. — V dolním Trenčínsku plyne z úst slovenských řeč lahodněji, zvučněji, tak jako v Nitře; dzedzina ustupuje tu dědině atd.

Oblek Slováků okolo Trenčína jest velmi jednoduchý. Do práce postačí rolníkovi v letě košile, široké plátěné gatě a na hlavu širák. V neděli ovšem obléká se čistě a lépe. Hrubou košili vyměňuje pěknou, jemnější, na rukávech vyšívanou, místo gatí obléká úzké soukenné nohavice, splývající do bílých, černě vyšívaných soukenných bot, pančuhů, kapců, a jak je jmenují. Hlavu pokrývá širákem nebo barančinou,

Děvče z okolí Trenčína. Kreslil Adolf Liebscher.

s červenou stříškou uprostřed, kterou jmenuje pochválený, snad proto, že snímá ji s hlavy při pozdravení. Přes košelku beře temně modrý, pěkně červeně cifrovaný (pošívaný) lajblíček. Starší muži a v nepohodách i hoši nosí dlouhé bílé haleny.

Slovenky trenčínské nosí po většině bílé sukně a modré zástěrky. Místy spatřiti lze sněhobílé košilky i stříbrem nebo zlatem vyšívané. Obuví jsou jim krpce i čižmy. Ostatně líší se barvy oděvů téměř všady. I v Trenčínsku samém spatřujeme haleny černé, hnědé i bílé, malé kulaté kloboučky i široky a barančiny atd. Hlavy nosí tu ženy a děvčata rozličně zavité. Zde lépe by posloužila serie obrazů, než jakékoli vypisování. Bohužel, dosud překrásné národní kroje zůstaly téměř bez povšimnutí. Snad jediný Petr Bohúň vydal některé barvotiskem; pouhou krůpějku z celého krojového plesa slovenského.

Z českých umělců navštívili nejnověji kraje slovenské Adolf Liebscher a Jaroslav Věšín; tento sbírá tu i látku k obrazům („Počátek románu"); onen znázorňuje nám dnes jízdu na lehkém vozíku chudou dědinou trenčínskou. Na pravo viděti obligátní studeň s dlouhým žerávem, na levo chatrč se vzpomenutým již malým okénkem. Stranou hoví si cigánská rodina, čekajíc na vhodnou příležitost, aby se na cestovatele vyřítila a nějaký krejcárek ulovila.

Na druhém obrázku vidíme část popsaného slovenského obydlí.

Třetí obrázek ukazuje nám dívku slovenskou z okolí Trenčína, vyšívající ozdobnou stuhu, snad k sobáši. Dlouho se asi načekala na svého Janíka; zejména v Trenčínsku dlouho čekávati musejí děvčata na sobáš, a spokojiti se musejí jen vohlady, které spojují je s hochy v sobotu — v neděli na několik hodin večerních a nočních. Konečně zarobil si Janík tolik, aby si mohl založiti vlastní domácnost, a tak po několika letech sladkých příprav bude Anička jeho. Ale se zavitou hlavou jako na obrázku bohdá k sobáši nepůjde, ale v krásné pártě nad čelem, k níž si připravuje snad tu pěknou stuhu. S hlavou zavitou k sobáši chodí jen „panny uctivé", nikoliv „poctivé . . ."

Bude-li ale ještě déle čekati — nuž, zanotí si po šáryšsku:

„Kec ně o rok, kec ně o dva,
o dzešaty:
vera on mně, na muj veru,
muši vžati!"

A proti tomu argumentu nemáme práva něčeho namítati!

(Dokončení.)

Ossianská poesie ve Skotsku.

Podává Gustav Dörfl.

d roku 1411, kdy na poli Harlawském bylo mečem rozhodnuto, kdo ve Skotsku má panovat, zda Galové, keltičtí jeho praobyvatelé, či pozdější přistěhovalci, nynější Skotové, až do polovice věku XVII., tedy po dobu více než dvěstěletou, o podlehnuvších horalech skotských či tak zvaných „highlandrech“ nebo Galech nebylo ve světě ani slechu, leda když za příčinou plenu podnikli s pustých hor nějakou výpravu do úrodnější nížiny na jihu (Lowland). V novějších dějinách různí jejich rodové (clans) třikráte povstali k obraně zbavených trůnu Stuartovců. Zvláště vzbouření jejich roku 1745 tou měrou pobouřilo mysle anglických státníků, že tito neuspokojivše se vítězstvím u Cullodenu, seslali na ně krvavou pokutu, kteráž jest jednou z nejtemnějších stránek v knize historie anglické.

Proč uvádím dějepisnou tuto reminiscenci? Jen jako na doklad poněkud zvláštního, ale také snadno vysvětlitelného fakta, že během jednoho století, kdy Galové celou silou svojí vrhali se v náruč politických zápasů, vliv jejich na anglickou literaturu nijak a v ničem se nejevil. To stalo se teprve dvacet let po poslední jejich vzpouře, když James Macpherson vydal svůj překlad tak zvaných „Epických básní Ossianových“. O veliké bouři učených i spletených hádek, jež tato kniha vyvolala, budiž zatím pomlčeno. Avšak nechť považujeme Ossiana za pravou tvorbu starobylých Galů či za podvržené skladby Macphersonovy, tolik jest jisto, že onou publikací galism byl poprvé uveden do sadů evropských literatur. Od té doby scenerie skotských hor a keltické pojímání přírody vstoupily jako vědomý živel do světové poesie, na niž nezůstaly tak zcela bez účinku, jak by povrchní pozorovatel hotov byl mysliti. O velikém vlivu tom pronáší se znamenitý znalec keltické literatury Mr. Arnold takto: „Keltové jsou prvotními tvůrci této zvláštní zádumčivé poesie, této žíly pronikavé tesknoty a náruživosti, tohoto titanismu v básnictví. Slavná kniha, Macphersonův Ossian, nesla ji v minulém století jako proud lávy Evropou. Nemíním tuto kritisovati Macphersonova Ossiana. Vyvrhni z něho sebe větší část toho, co pokládáš za moderní a podvržené; chceš-li, oškubej Skotsku každé peříčko, které — na základě Macphersonova Ossiana — mohlo si vypůjčiti od své zpěvné sestry Irska*): proti tomu ničeho nenamítám. Ale tvrdím, že v knize přece jen zbyde ještě jádro se samou duší keltického génia, posvěcené jaksi pyšnou zásluhou, že tuto duši keltického génia uvedla ve styk s národy mo-

*) Spor vyvolaný Macphersonovým Ossianem netýkal se toliko pravosti Ossianových básní, nýbrž i otázky, které zemi galský ten bard vlastně náleží, zda Irsku či Skotsku.

derní Evropy a obohatila veškeru naši (anglickou) poesii. Lesnatý Morven a ohlasná Lora a Selma se svými tichými síněmi! Jsme jim všem vděčností zavázáni, a dovede-li nevděk náš toho kdy zapomenouti, nechť Musa zapomene nás! Vyvol sobě kterékoli z lepších míst v Macphersonově Ossianu a poznáš i v prosaické době naší, jakou novotou a silou tato struna musila zazněti ve věku osmnáctém!"

V díle, z něhož jsem právě citoval, Mr. Arnold pojednává o keltickém živlu, který se nalezá v anglické povaze, a ukazuje, jak v žilách synů Albionských proudí keltická krev, která jí propůjčila některé z její nejjemnějších, třeba nejméně uznávaných vlastností, a jak smísení se keltické zádumčivosti a názornosti se saxonským rozmyslem a tuhostí ustálovalo anglickou literaturu. Jako bystrý kritik sleduje cestu, na které přítomnost keltické zádumčivosti povznášela a oduševňovala ducha nejlepších básníků anglických a Shakespearově obrazotvornosti dodala kouzelného půvabu, jehož nenalezáme ani u největších poetů jinonárodních. Tak mocný byl tedy nepřímý vliv keltického ducha na Angličany, kteří nikdy o nic keltického se nestarali. Zajímavé by bylo, sledovati přímý vliv, jímž keltický duch působil na básníky moderní od časů Macphersonova Ossiana. Než úkol takový vymyká se z rámce tohoto pojednání, pročež přistupme po této odbočce k vlastnímu předmětu.

Keltové, jak známo, tvoří onu velikou větev prvních národů indoevropských, která v nepamětných dobách odštěpivši se od původního kmene asijského, rostla na severozápad, až ponenáhlu rozšířila se po celé téměř Evropě. Z těch zachovali se podnes Bretonci ve Francii, Britové ve Walesu v Anglii a Galové v Irsku a Skotsku. Ježto přítomný článek se týká toliko poesie skotských Galů, netřeba v něm mluviti o Keltech vůbec, tím méně o velice abstraktním keltismu. Nebo Keltové jest slovo velikého rozsahu, zavírající v sobě několikero různých, od sebe zcela přesně se lišících národů.

Co jest pravda o poesii waleské, nehodí se na poesii irských Galů, a co platí o poesii těchto, nedá se tvrditi o národním básnictví Galů skotských. Hlavně nezapomínejme, že Keltové rozpadávají se na dvě veliká odvětví: kymrické a galské. Z těch mělo každé svůj přesně vytčený okruh pověstí, na nichž spočívají prvotní jejich písně či ballady. Tak na příklad pověst o králi Artuši (Arthurovi) a jeho dvanácti udatných rytířích, jest původu kymrického a vznikla bezpochyby v bojích, v něž Sasové vpadší do země Britů tyto utkávali, k západním břehům Britanie je zatlačujíce. Latinští kronikáři a francouzští minstrelové ujali se zkazek o jejich rekovných činech a přispůsobivše je požadavkům své rytířské doby, oživili báje tyto v severní Francii, odkud — ve formě romanské — pověst o králi Artuši hojně se rozšířila po celé západní Evropě, ano až k Slovanům a Řekům se dostala. V pravdě však jest to stará kymrická legenda, středověkým nátěrem zamlžená. Leč stopy takto pozměněné legendy Artušovy nalezají se dosud ve všech zemích, kde potomci Kymrů ještě žijí: v Bretanii, Cornwallu, ve Walesu a starém kymrickém království Strath-Clydeském na jihu Skotska. Merlin odpočívá v Drummelzieru na Tweedu, Guenvre v Meigle, na úpatí pohoří Grampianského, a Artuš bojoval u Edinburku, v jehož nejtěs-

nějším sousedstvu nazvána po něm hora, nejsevernčji svedl bitvu (dle Skene-a) u jezera Lomondského. Než tu veškeré stopy po Artušovi mizí; přes hranici skotské vysočiny nikdy nevnikl.

Za touto hranicí, to jest za oním horským pásmem, které se táhne od hory Lomondské směrem severovýchodním k horám Deeside-ským, počíná už oblasť pověstí, které Galům skotským a irským jsou tak vlastní jako legenda o Artušovi Kymrům. Kde pověst Arthurova končí, pověst Fionova či Feinneova začíná. Hornatiny perthská, inverneská a argyllská jsou plny slovních památek po starém bojovném kmenu Fionském. Skoro každá skála nebo roklina, skoro každá sráz nebo jeskyně pojmenována jest po Fionských recích, kteří pohoří to obývají jako rodina duchů. A jazyk galských domorodců oplývá zmínkami o nich, a v příslovích užívá se jejich jmen do dnešního dne.

Kdo byli tito Foinové či Feinnové? Ku kterému věku náleželi? První autorita u věcech keltických, Mr. Skene, odpovídá, že byli jedním z kmenů, které před nynějšími Skoty, tedy asi ku konci druhého století našeho letopočtu, i do Erinu (Irska) i do Albanu (severního Skotska) z Lochlanu se přistěhovali. Starým jménem Lochlan nazývá se v irských annálech ona část severního Německa, která se rozkládá mezi ústími řek Labe a Rýna, než jméno to přeneseno bylo na Skandinavii. Od mořského pobřeží severního Německa přišli tedy první kmenové, již Irsko a vysočinu skotskou olidnili. Pokud tyto země nalezaly se v jejich moci, považovaly se obě za jedno území, a obyvatelstvo svobodně přecházelo z jednoho ostrova na druhý; byloť to ovšem v době, kdy kmenovní příbuznost, nikoli území spojovala společnost. Odtud jde, že činy a paměti jednoho toho národa náležejí oběma zemím zároveň; každá z nich má své zpěvy o fenianských recích a místní pojmenování od těchto odvozená, zkrátka celou „fenianskou topografii". Proto i fenianská poesie, vzniklší z udatných činů téhož kmene, jest majetkem jak Irska tak Skotska, společné toho kmene vlasti, ne pak, jak tvrdil Macpherson, výhradným majetkem Skotska. Profesor O'Curry, irský učenec, jest téhož náhledu, pokud se týče Irska, a vzhledem k západnímu Skotsku Mr. Skene praví: „Jména hor, řek a jezer upomínají všude na hrdiny a činy fenianské, dokazujíce, že okruh národních pověstí, ať v roucho prosy nebo poesie oděných, z těchto vzešlých a ústním podáním zachovaných, musil existovati v zemi, kde taková topografie vznikla." Avšak otázka, zda jisté události, které daly původ zvláštním lokálním jménům, odehrály se v Albanu nebo Erinu, jest dosud nerozřešena.

Že zpěvy o Foinech či Fenianech, které nikdy tiskem nevyšly, zachovávaly se v paměti rozených Galů recitováním, o tom nikdo více nepochybuje. Jinak bylo ovšem za časů Macphersonových, kdy jmenovitě slavný lexikograf dr. Johnson i samou toho možnost popíral. Než nepřehledná jest už řada hodnověrných svědků, kteří jednohlasně vyznávají, že „bylo stálou zábavou a oblíbeným zaměstnáním horalů skotských, zimního času navzájem se navštěvovati a vespolek posloucháním přednášených neb zpívaných básní Ossianových i jiných zpěvů a písní se baviti." Skoro každý Gal uměl větší nebo menší část jich zpaměti; mezi nimi nalezaly se však i osoby neobyčejnou pamětí nadané, tak zvaní seannachiesové, již objemnější výpravné básně po několik večerů

odříkávali. Tak praví vynikající znalec keltismu, rektor university v St. Andrews, dr. Shairp, že znal lidi, kteří často slýchali deklamovat až šest set řádků fenianské poesie za jeden večer.

Začátkem druhé polovice minulého století, když James Macpherson jal se pátrati po takových zpěvích, byly hory skotské plny ossianské poesie a galských recitátorů. Když byl oblast fenianských zpěvů, i severozápadní skotské ostrovy křížem krážem prošel, vydal roku 1762 anglický překlad Fingala, epické to básně, již připsal Ossianu. Roku následujícího uveřejnil Temoru, druhý ossianský épos. Po těchto publikacích strhla se známá bouře učených hádek, o nichž netřeba pouštěti se do podrobností, ježto by vypsání jich čtenáře naše spíše unavilo, než jim lepšího o sporu tom světla zjednalo. Budiž tu toliko připomenuto, že Macpherson za svého života galské originály na světlo nevynesl; ale on zanechal je v rukopisech, které teprve roku 1807 tiskem vydala „Highland Society", společnost pro zachování starých literárních památek galských.

Veřejnost má tedy v rukou oba Ossiany, galského i anglického, i naskytá se otázka, který z nich je originál a který překlad. Mr. Skene, dr. Clerk a rektor Shairp, tito první mezi žijícími znalci keltismu, jsou přesvědčeni, že Ossian galský jeví nepopíratelné známky původního skládání, kdežto anglický jest překladem. Naproti tomu J. F. Campbell, který, ač pilným je sběratelem galských pověstí a starožitností, nestojí na téže vědecké výši jako jmenovaní protivníci jeho, dokazuje nejnověji, že anglický Ossian jest originál, z něhož galský patrně byl přeložen. Ale i když připustíme, že galský Ossian jest původní, zbývá ještě odpověděti na otázku, kdo byl skladatelem toho galského? Mezi učenci, kteří v galském Ossianu vidí známky původnosti, panují o té věci dvě různá mínění. Jedni tvrdí, že Macpherson větší část galské skladby sepsal sám, protkav ji kratšími delšími zlomky fenianské poesie, jež byl na svých cestách po horách a ostrovech skotských nasbíral; pak teprve prý zdělal překlad anglický, jejž Evropa zná co Ossiana. Jiní naproti tomu jsou náhledu, že galský originál jest z větší části starobylý, a že Macpherson jen tu a tam přidal některá místa, aby staré originály mezi sebou v lepší uvedl souvislost. Avšak nikdo netvrdí, že by dlouhé epopeje Fingala a Temory byly z šeré dávnověkosti přešly na doby nejnovější v téže formě, v jaké Macpherson literární svět s nimi seznámil. Jeť na nich často až násilné slepování starých fragmentů příliš patrno, než aby znaleckému oku zjevno nebylo.

Ossian anglický a galský leží tedy před námi. Smíme doufat, že kritika otázku tu jednou rozhodne a veškeren spor odstraní? že mezi učenými keltofily povstane muž, který k oběma nejpřísnější měřítko přiloží a konečně vyřkne soud, který z nich je originál a který překlad? Kdyby někdo povstal a tvrdil, že podařilo se mu nalézti nějakou ztracenou knihu Homérovu, a vydal ji zároveň s překladem českým, prameny řecké učenosti dostačily by úplně, aby se zjistilo, zda to kniha pravá či podvržená. Proč nemohla by učenost galská jednou podobných dodělati se výsledků? Ale i kdyby padlo vše, co prošlo rukama Macphersonovýma, ať galského ať anglického, zbývá ještě dosti ossianské poesie, jak v knize Deana Lismoreského, která pochází z počátku šest-

náctého století, tak ve sbírkách jiných sběratelů, o jichž poctivosti nikdy nebylo pochybováno, aby byl podán důkaz, že skotská vysočina byla druhdy plna hrdinských zpěvů o Fenianech, abychom poznati mohli, jak fenianská ta poesie vlastně vypadala. Ostatně nezdá se, že by poslední recitatoři takových zpěvů byli aspoň na vzdálenějších ostrovech hebridských už vymřeli.

Komu není jasno, jak mezi Galy mohli povstati národní tito recitatoři, zpomeň si jen zpráv, jež se nám zachovaly o státním zřízení britických Keltů. Vládní forma jejich byla směsí aristokracie s monarchií, jako vůbec ve všech zemích, kde druidové měli nadvládu. Tento zpočátku čistě náboženský řád nabýval následkem kouzelnictví a hadačství takové u lidu úcty, že během času strhl na sebe i státní moc. V čas největšího nebezpečí volili Druidové „fergubretha", to jest krále, kterýž po skončené válce úřad svůj do jejich rukou složiti povinen byl. Zvláštní, podřízenější třída druidů, tak zvaní bardové, „byli — dle slov Spencerových — netoliko kněžími, nýbrž i národními zpěváky, heraldy, básníky a hudebníky. Jim byla svěřena výchova dítek všech stavů. Při veřejných slavnostech opěvali šlechetné činy reků zpěvy od nich samých složenými, jsouce doprovázeni harfou nebo sborem jinochů; při obřadech náboženských zpívaly také hymny". V pozdějších dobách, když fergubrethové světskou moc druidům odňali, a tito uchýlivše se do hájů a jeskyň u lidu v zapomenutí přicházeli, společenstvo bardů bylo od vítězícího krále nejen ušetřeno, ale i zvláštními právy obmyšleno. Bardové doprovázeli jej do bojů a mocí svých písní utvrzovali v lidu jeho moc. Sláva, kterou takto šířili o něm po zemi, byla příčinou, že i každý z menších náčelníků vydržoval si barda, jehož důstojnost stala se posléze dědičnou. Tím přecházely rodinné chvalozpěvy z pokolení na pokolení, a ježto Fingal a jeho rekové byli nejslavnějšími v tradici jmény, hleděli je ctižádostiví náčelníci, ovšem že pomocí bardů, s vlastním rodokmenem ve spojení uvésti. Obyčej ten zachoval se skoro až do časů Macphersonových. Když pak bardové pominuli, uměli jednotlivci každého klanu množství jejich písní z paměti, a při vzájemných návštěvách začínali vystupovati co hotoví už recitatoři básní Ossianových, této radosti i pýchy všech galských rodin.

Než kdo byl tento Ossian, a v kterém věku žil? Na tuto otázku věda ještě nedovedla ani přibližně odpověděti. Avšak fragmenty, o jichž pravosti nelze pochybovat, sahají svým původem až do dob, kdy mladému křesťanství bylo zápasiti s pohanstvím v Erinu i Albanu. „Jest-li tedy", praví Macpherson, „Ossian žil, když křesťanství v těchto zemích začalo se ujímati, spadá jeho doba do konce třetího a začátku čtvrtého století."

Pojmutí Ossiana, netoliko u Macphersona, nýbrž i v nejstarších fragmentech a všeobecné skotské tradici jest jednostejné. Jeť Ossian protobard, první a největší všech bardů. Byl synem velikého krále Fenianů Fiona či Finna a v mládí svém hrdinou; přežil všecky své přátele a druhy a slep a opuštěn trávil svůj život v divoké krajině, zpomínaje těch, jež byl miloval. Tu sedí ve své tiché síni, uprostřed sirých skal, naslouchaje větrům, jak lkají v jejich štěrbinách, a potokům, jak se s nich dolů řítí. Již nevidí, jak jitro se rozkládá po vrcholcích

hor, ani jak mlhy ustupují před září ranního slunce. Než věří, že v těch mlhách přebývají duchové jeho otců a ztracených druhů, a že jej často buď bdícího neb dřímajícího navštěvují. Zbyla mu jediná útěcha, Malvína, která byla zasnoubena udatnému jeho synu Oskarovi, v bitvě záhy padlému, a ta nyní obveseluje ho zpěvem . . . Ale když sedal sám, v posledním teple zapadajícího slunce, dnové dávné minulosti přicházeli mu na mysl, a on z plnosti srdce jal se zpívati o zašlých dobách. Zpíval o svém otci Fionu, králi Fenianů, a jeho udatnosti, když své reky vedl do boje proti lochlanským vetřelcům. Těmito reky byli „veliký vozataj Kuchullin, snědovlasý a krásný Diarmid, silný a udatný Gaul, prchlivý Konan — keltický Thersites — otužilý Ryno a hbitý Kailta“. Ti všichni padli před ním; i nejsympatičtější všech, jeho vlastní syn Oskar, pýcha a naděje Fenianů, zanechal život svůj na bojišti, byv zrádně zavražděn ve květu udatné mladosti své . . . Povahy těchto postav vystupují v obrazotvornosti galského lidu právě tak individuelně, jako tanuli homeričtí hrdinové na mysli starým Řekům.

Řeč keltického Ossiana jest ovšem jiná než řeckého Homéra, s nímž často bývá porovnáván. Kdežto Homér jest v popisech obšírnější, Ossian libuje si v stručnosti: k básnickému obrazu nepodává nikdy více, než čeho jest k jasné představě nevyhnutelně zapotřebí. Jeť jeho popis, jak Hugo Blair trefně dí, bleskem, který zasvítí a zmizí. Ukázkou slohu Ossianova stůjž zde úryvek z fragmentu, jejž Macpherson přeložil a uveřejnil již r. 1760, tedy v době, kdy ještě nevěděl, že by měl nějakou literární cenu, takže, jak Mr. Skene praví, nemůže býti nejmenší pochyby o jeho pravosti. Později vložil jej co episodu do první knihy „Fingala“, však verse následující jest doslovný, žádnými přídavky nezdobený překlad dra. Clerka.

Bojovník Duchomar potká dívku Mornu samotnu na horách a takto ji oslovuje:

„Morno, žen nejlíbeznější,
milostná Kormaka dcero,
proč tu dlíš v kruhu kamenů,*)
v zátiší skal tak samotinká?
Kolem tebe peřeje vod šumí;
sestárlý strom ve větru vzdychá;
tam na jezeře smutek leží;
mračnem se šeří pohorská temena;
ty sama se podobáš sněhu na vrchu;
tvůj vlnivý vlas jest jako mha Kromly,
vlající vzhůru po Benu**)
v záři zapadajícího slunce;
tvá měkká prsa jsou jako bílá skála
na břehu Branna, řeky pěnivé.“ ***)

*) Kruhy kamenů, v nichž druidové odsuzovali a odpravovali zločince.
**) Ben — hora.
***) Macpherson podává tyto verše následovně:

„Morno, žen nejkrásnější,
líbezná dcero Kormaka silných ramen,

Na to vece děva hebkých kadeří:
„Odkud přicházíš, ukrutníče?
Tvé obočí bývalo vždy temné,
teď tvůj zrak rudne a zlé věští.
Viděl jsi Swarana na poušti?
co slyšel's o nepříteli?“

Odpověděv, že ničeho ani neslyšel ani neviděl, pokračuje:

„Milostná Kormaka dcero,
miluji tě jako duši svou.“
— — — — — — — —

„Duchomare,“ něžně řekla děva,
„jiskřičky lásky k tobě nechovám;
temné jest tvé obočí, temnější tvůj duch.
Ale k tobě, synu Arminův, lásko má,
Kabade udatný, Morna tulí se.
Tvé kadeře jsou jako slunce paprsky,
když mha na horách vzhůru se nese.
Viděl jsi Kabada, toho prince,
horami cestovat, muži mladý?
Dcera Kormaka, ó reku udatný,
svého milence očekává tu návrat z lovu.“

„Dlouho jej budeš očekávat, ó Morno,“
pravil Duchomar temně a vážně,
„dlouho jej budeš očekávat, ó Morno,
ohnivého syna Arminova.
Tu viz ten broušený čepel —
až k samé jeho rukojeti vstřikla Kabadova krev.
Silný hrdina padl mojí rukou;
dlouho jej budeš očekávat, ó Morno.
Zdělám kámen nad tvým milencem.
Dcero Kormaka modře oštítěného,
obrať k Duchomaru očí svých;
jeho ruka jest mocna jako hrom na horách.“

„Je syn Arminův mrtev?“
zvolala děva hlasem lásky.

proč dlíš tu v kruhu kamenů,
samotna v jeskyni skalní?
Vedle zurčí potok.
Starý strom úpí ve větru.
Jezero před tebou jest nepokojno,
tmavy jsou mraky na obloze!
Než tys jako sníh v pustině,
tvůj vlas jako mha Kromly,
když vlaje na vrchu
a v záři západu se leskne.
Tvá prsa jako dvé hladkých skal,
(viděných) se strany šumného Branna.“

„Padl vysoko na horách,
ten udatný, nejkrásnější z lidu,
jenž siláky na lov vodil
a zámořské cizáky potíral?
Temný jest Duchomar v hněvu svém,
a krvavá v mých očích ruka tvoje;
jsi můj nepřítel, než podej mi ten meč —
drah jest mi Kabad i jeho krev.“

Duchomar pohnut slzami dá jí meč, jejž ona mu vrazí do prsou. Klesnuv Duchomar prosí, aby mu meč z rány vytáhla, načež když Morna se k němu přiblíží, ji zabije.

Jedním ze stálých důvodů, jímž dr. Johnson a jiní dokazovali, že Macphersonův Ossian jest podvodem, byla šlechetnost a velkomyslnost povahy a jemnost i vytříbenost citu, jimiž jsou prodchnuty básně o Fingalu a jeho druzích. Dr. Johnson se přímo vyjádřil, že jestli tito rekové žili ve věku, který se jim od obhajců staré ossianské poesie připisoval, nemohli býti jinými než ukrutníky a divochy. To byla ovšem námitka přirozená. Avšak jedno faktum vyváží tisíc domněnek. V jmenované už knize Deana Lismoreského, jež byla psána okolo roku 1520, zachoval se úryvek ossianské básně, o jehož pravosti nelze tudíž ani dost málo pochybovat, a v něm popis krále Finna, za jehož původce udává se Ossian, který tehdy byl považován za básníka šedé dávnověkosti. Zníť pak popis ten u věrném překladě následovně:

„Vládce i básník byl,
statnější králů,
náčelník Feniů,
zemí všech pán;
spravedliv, šlecheten,
nepřítel lži;
panovník rázný,
milovník zpěvu,
rozumný soudce,
vítězný rek;
důvěra mužů,
podpora žen;
bojoval udatně
na tři sta bitev;
upřímný v jednání,
nikdy nic špatného
nepromluvil,
aniž byl skrbcem
Feniů král;
nebylo pod sluncem
krále mu rovného;
velkým byl dobrákem
náčelník Finn.“

Verše tyto neobsahují třeba mnoho poesie, ale jsou zajisté obrazem šlechetné mužnosti.

Na doklad vysokého vzletu, jehož ossianská poesie dostoupila, budiž mi dovoleno citovati ještě oslovení slunce, kterýžto zlomek jest znám i z jiných pramenů kromě Macphersonova Ossiana. Starobylé to skládání zní:

„Ó ty, jež nebem putuješ,
jsouc kulaté jak bojovníkův tvrdý plný štít,
zkad jas tvůj je beze skvrn,
tvé světlo trvanlivé, ó slunce?
Ty silné vzcházíš v kráse své
a hvězdy skrývají svůj běh,
měsíc, všecek bledý, opouští oblohu,
aby se skryl za vlny na západě;
ty na své pouti jdeš samotno:
kdo odváží se v blíži tvou?
Dub klesá s vysoké skály;
skála se rozpadá na kamení;
moře se přilévá a odlévá;
měsíc mizí ve výši nebes;
jenom ty povždy jásáš
v světle, jež cele je tvým vlastním.

Když bouře zatemňuje svět okolo
hrozným blýskáním a divým hromobitím,
ty ve své kráse shlížíš na tu bouř
usmívajíc se nad vzpourou oblohy.
Pro mě tvé světlo nesvítí,
už nikdy více neuzřím tvého obličeje,
jak rozstírá svůj vlajný zlatý vlas
na západě po mračen líci,
u bran soumraku na moři.

A možná dost, žes jako já,
někdy silné, jindy bez síly,
kdy léta naše sestupujíce s oblohy
k sklonku svému pádí pospolu."

Velkolepému tomu hymnu může se ze staré poesie rovnati snad jen popis slunce v prvních sedmi verších XIX. žalmu, kde slunce „jako ženich vychází z pokoje svého a veselí se jako udatný rek, cestou běžeti maje."

Dovolím si tu poznamenati, že lid, který v surovém věku takovou dovedl vytvořiti poesii a ji tak miloval, že v paměti své ji od pokolení k pokolení přenášel, zasluhoval si zajisté lepšího osudu než pohrdy a protivenství, jichž mu tak často bylo zakoušeti od jeho prosaického saského souseda.

Jediná velká vymoženost, jíž věda posavad dosáhla v otázce Macphersonova Ossiana, záleží v podání důkazů, že grandiósní ossianská

poesie jest starobylého původu. Četné básnické zlomky, které jednak zachovaly se v knize Deana Lismoreského, jednak byly sebrány a vydány galskou společností „Highland Society", urychlily velice zdlouhavý postup těch prací. Řady oněch, kdo Ossiana považovali za tvorbu skotského učence, dávno valně už prořídly, takže badatelé noví o této otázce vážně už ani nemluví, vyjma snad jediného J. F. Campbella, který proti Macphersonovi vede do boje — ossianskou poesii, jíž sám mezi Galy sbírá. Co se dá kaceřovanému tomu „podvodníku" vytýkati, jest politování hodná neupřímnost, pro kterou neuznal za dobré otevřené udati, mnoholi ze svého byl k sebraným originálům připojil.*) Více než o Macphersonu nyní mluví a píše se o poesii, na niž on byl první ukázal. Co pak z této se už na světlo vyneslo, stačí úplně, aby starým památkám keltického génia dostalo se úcty a vážnosti, jaké si v poesii všesvětové vším právem zasluhují.

Přikročmež nyní k vylíčení karakteristických známek ossianské poesie.

Neobyčejná pronikavá názornost, která, jak už bylo podotknuto, tvoří základ keltické povahy, obráží se úplně v zpěvech ossianských. Hbitost u vidění a vyciťování, živá vnímavost, hluboké, mohutné rozruchy, tento pravý opak tuhé, těžké a flegmatické povahy saxonské, nejsou nikde mocněji vyvinuty než ve skotských Galech a v oné poesii, která vyšla z hluboka jejich temperamentu. Taková živost oka a citu-plnost srdce bývají pokládány za hlavnip odmínky génia, jimiž ve pravdě také jsou. Jedním směrem tíhnou u Galů k radosti, jevící se ve zpěvu a tanci, a druhým k melancholii, k zoufalství. Veselost neobyčejně jasná a zádumčivost neobyčejně temná — extase a agonie — tyť jsou nejhlavnější známky bytí galského kmene i jeho poesie.

Tato názornost jest příčinou, proč Gal jak v životě tak v poesii velikou chová úctu k hrdinům svého kmene, úctu trvalou a hlubokou; i když umírajíce mizí s jeho obzoru, zůstává věren jejich památce, která jest mu téměř až svatou. Horoucí toto vzdávání pocty padlým rekům jest karakteristickou známkou zvláště Ossiana; jedná-li se však o ty, kteří mu pokrevenstvím stojí nejblíže, o otce Fiona, bratra Fillana a syna Oskara, přechází horování to v náruživou něžnost. Zvláště místa, v kterých žaluje nad smrtí tohoto posledního, předčí co do něžnosti a důstojnosti citu, nad kteroukoli elegii řeckého básnictví. Proto Hugo Blair dí pravdu řka, že Ossian jest jediným poetou, jehož skládání zasluhují býti nazvánu poesií srdce. Ostatně jeví se tato něžná příchylnost k vůdcům a houževnatá náklonnost k soukmenovcům, které nalezáme v nejstarší poesii Galů, i v celých jejich dějinách, nevyjímaje ani doby nejnovější.

*) Macpherson hájí pravost starých jím vydaných básní takto: „Od prvého vydání Ossianových zpěvů mnohé byly činěny námitky proti jejich pravosti. Mně nezáleží na tom, je-li předsudek či zlomyslnost jejich příčinou. Ti však, jenž o mé upřímnosti pochybovali, učinili poklonu mému géniu: kdyby obvinění jejich na krásně na pravdě spočívalo, mohlo by mé sebezapření chybu tu odčiniti. Pravím bez ješitnosti, že bych dovedl slušnou poněkud báseň napsati, a ujišťuju své protivníky, že bych nebyl s to překládat, kdybych neuměl napodobovat."

Tatáž názornost vytvořila Galům vznešený ideál o životě, jim zcela přirozený, a to i v dobách, kdy křesťanství do jejich zemí nebylo ještě vniklo; vzbuzovala v nich obdiv nade vším šlechetným a vznešeným a dodala jim zcela zvláštního odstínu jímavé tklivosti a ušlechtilých spůsobů — vlastností to, které do dnešního dne jich neopustily, přes všechny bouře socialních převratů, jež je zahnaly do pustých hor skotských. Tytéž známky jeví se zřejmě i na ideálu ossianském. Jest věru podivu hodno, jak prosty vší hrubosti jsou básně tyto, a jak veliká čistota se ve všech zračí. Ovšem že nalezáme na světlém tom obraze i stránku stinnou: pomstychtivost a nevážení lidského života. Opakem Galova ctění vznešeného a hrdinného jest jeho odpor ke všemu, čeho pokročilejší stav člověka vyžaduje, jeho nenávist k řemeslům a umění. Do dnešního dne považuje Gal na svých horách všechna zaměstnání za sebe nedůstojná, vyjímaje vojanství, lovectví a snad ještě pastýřství — jeť jako obrázek ossianského ideálu v malém, který také nezná než bojovníka a lovce.

Ještě určitěji vystupuje základní tato názornost galské povahy v přírodě. Ona sice rychle pojímá vnější útvary předmětů, ale nespokojuje se pouhým realismem, ba ani malebným seřaděním jich, nýbrž vniká snadno a hbitě do předmětu samého, postihujíc příbuznost s vlastní duší svou, zkrátka, ona co vidí oduševňuje. Toť ona moc „přirozeného kouzla", jíž Mr. Arnold rozlil tolik světla po keltické literatuře. Dojmům přístupní Galové byli od nepamětných dob pod mocným vlivem vnějších proměn nebes a země. Jasná toho stránka zrcadlí se v jejich poesii: západ slunce na horách, západ slunce na moři, jemnost měsíčního svitu, to vše jest v ní nakresleno lahodnými črtami. Avšak u větší ještě míře vystupuje v ní chmurná stránka přírody, zvláště v Ossianu. Jeho poesie jest plna obrazů, vzatých přímo z rozlehlých rovin pomořských, z pustých nevlídných krajin, z podzimních údolů, tmavých skal, lkajících větrů, pohybů mlh a mraků — obrazy to, které v mohutné jednotvárnosti ustavičně se vracejí. Kdo však chceš plně rozuměti řeči té, zajdi sám a sám na některé osamělé místo skotských Alp, někam, kde široko daleko nenalezneš ani příbytku lidského ani živé duše, třeba na pustinu Ranochskou, jejíž nedohledné, rozmanitými svahy se rozkládající, holé hřbety horských kolosů vzbuzují nevýslovnou tesknotu a drtící téměř úctu, nebo zajdi mezi šedé, fantastickými tvary boků a vrcholů tě obkličující skály Badenochské, kde

„samota
lehá na srdce a pusto oči znavuje,"

a shledáš, že ten pocit, který tíží srdce tvé, nevyjadřuje žádná řeč žádného básníka moderního, nevyjímaje ani Waltera Scotta, který svými popisy pozornost světa k divokým krásám horstva skotského obrátil; než shledáš také, že jedině „hlas Kony", Ossian, odpovídá zúplna tvé náladě a jeho řeč ze stísněného nitra tvého odejímá tíhu nevýslovné jinak teskňoty. Toto faktum, že něco existuje, co jest jaksi duší skotských hor a pustin, čeho žádný novější poeta nedostihl, a co jedině stará ossianská poesie vyjadřuje — toto faktum jest, tuším, i přesvědčivým důkazem, že poesie, která toho dovede, není a nemůže býti

tvorbou moderní, nýbrž jest dítětem těchto krajin, a řekl bych dokonce i jedno se žulovými horami, prostřed nichž se nalezá.

A posléze, tato tesklivost nálady, již znamenáme v popisech přírodních, roste do hloubky a šířky, když galský básník dotýká se osudu svého kmene. Tento odvážný, bujný, bojovný a pyšný národ panoval kdysi celé téměř Evropě, od řeky Obu na Rusi až k mysu Finisterre ve Španělsku. Před věky byl zatlačován k nejzápadnějším krajinám a ostrovům. Nyní pak obývá už jen hory posledních těchto sídel svých a cítí, když tak pohlíží za atlantický oceán, že valná většina jeho kmene s povrchu zemského už zmizela, a že on, zbytek jeho, jest odsouzen, dříve nebo později odebrati se za ní.

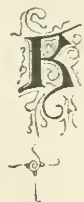
„Cha till, cha till, cha till mi tuille."
(Nevrátím, nevrátím, nevrátím se nikdy víc).

Toť nejhlubší cit v srdci moderního Gala; to také lkavý, vždy se vracející motiv ossianské poesie. Jest to pocit zoufajícího a vymírajícího plemene, pocit mnohem hlubší, než jaký kdy poznal jeho šťastnější soused.

Tato dvě fakta postačí. Opravdovost, s jakou se stará poesie ossianská obráží ve scenerii skotských hor, a stejná opravdovost, s kterou taže poesie vyjadřuje převládající cit Galův a smutné vědomí o sudbě národa jeho: oba tito vnitřní svědkové dokazují jasně, že ossianská poesie ve Skotsku jest skládáním, které vyšlo ze starobylého srdce galského plemene.

Křestný vínek a úvodnica na Moravě.

Podává **Františka Stránecká.**

Kdo měl příležitost pozorovati hojnější ukázky národních rouch, nejednou zajisté obdivoval se vkusu, dovednosti a neobyčejné pilnosti prostých žen, jevící se zejmena v jemném a pracném vyšívání.

Z tohoto pokladu prostonárodního umění vybírám si dnes dva kusy, které měly a z části dosud mají zvláštní význam pro matky moravské.

Míním vyšívání „vínkův" a „úvodnic". „Vínek" jest pruh plátna neb novčji látky bavlněné, as loket dlouhý, na čtyři prsty široký a krajkami obšitý, na jehož prostředu a při obou koncích spatřuje se vyšitý kříž. Tento vínek býval za dřívějších dob snad každému novorozeňátku vložen na témě tím spůsobem, aby kříž uprostřed vyšitý na něm spočíval, kdežto cípy „vínku" po raménkách na peřinku splývaly. Křtěno tedy u nás každé dítko „pod vínkem", neboli „pod křížkem". Přes vínek vždy ještě posazena čepička na hlavu, když je ke křtu nebo ode křtu nesli. Chová-li obyčej ten v sobě hlubší význam, nebo-li povstal toliko z pověrečné péče, aby dítko při překročení prahu domácího pod

svatým znakem ochrany došlo proti jakémukoliv nebezpečí, neumím pověděti. Zvyk ten se ostatně nyní již neobjevuje všeobecně. V Jihlavském kraji posud pilně se zachovává, ač při lopotné práci v chudičkém kraji ženy vyšívání již pramálo dbají, přestávajíce obyčejně na tom, že znak tří křížků na vínku bílém prostě našívají z úzkých stužek hedbávných, barvy růžové, červené nebo modré. Před lety neobešla se — zvláště v městech a městysech — matka zámožná bez vínku z bílého hedbáví, s křížky zlatem vyšitými, vroubeného krajkami z vláken zlatých, neb stříbrných. Také jsem za mládí vídala vínky plátěné kol kolem vyšité, nebo na místě pro teménko dětské určeném znak Kristův J. H. S. vyšitý buď v pořadí anebo v umělém propletení. Za starých časů si mladé matky na pěkném vyšívání „vínku" nemálo zakládaly; byly by měly za hanbu užiti jen hedvábné stužky, jakož se nyní na mnoze děje. V Brněnském kraji, jak jsem se dověděla, ne všude „pod vínkem" se křtí, a v mnohých osadách, kde zvyk ten posud zachován, žádná matka již o vínek se nestará; jesti povinností báby porodní, vínek sobě opatřiti, pod nímž pak všechna novorozeňátka ke křtu se nesou. Na Valašsku prý zvyku takového není.

„Úvodnice" nejnádherněji vyšité vídala jsem v okolí Uhersko-Hradištském.

Jsouť bílé plátěné, černým a žlutým hedvábným vláknem v hustém vzorku přerozmanitě vyšívané, podobně jako tamnější ženy vyšívají obojky, náramky a pásky u „rukávců". Úvodnice skládají ženy podobně, jako Francouzky v letech 1830 své „echarpy", a právě tak je kolem plecí zavěšují.

Známo, že slovácká žena, má-li se důstojně objeviti u veřejnosti, vždy v „kožuch" se obleče, který v zimě „přes šorec" se spouští, v letě pak z předu tím spůsobem se odstraní, že od pasu, kde bývá kožich připevněn červeným zaklesnutým pasem nebo „trhačkami", se rozevře a cípy jeho na zad pod páteř knoflíkem se připínají. „Úvodnice" tedy přes kožich tak se ověsí, že šíje nepokryta zůstává a dlouhé cípy pod loktem po boku splývají. Takto nejen o „úvodkách" koutnice sama, nýbrž i o svatbách a křtinách, kde vdané ženy jakési přednosti užívají, každá úvodnicí se ozdobí.

„Úvodnica" nebo-li „šata" v kraji Brněnském na kosu se skládá jako každá jiná „pléna" nebo „plína"; hlava, plece a prsa se jí halí jako touto nebo „vlňákem" nebo „plachetkou" za deštivého počasí. Na Hradištsku však pouze k „úvodu" se nosí a ponejvíce s majitelkou pak v hrobě zetlívá, neboť obyčejně mrtvolu ženy do ní „zaodějou".

„Šata" okolí Brněnského liší se od vlastní „úvodnice" nejen kosmým složením, ale i zcela rozdílným vyšíváním. Jsou na ní totiž vyšity pouze tři cípy, kteréž při kosmém složení vidny jsou. Nejbohatěji vyšíván bývá cíp zadní, který s plecí dolů splývá, jednodušeji ony, jež na bocích spočívají a bez vyšití zůstává čtvrtý cíp, pod bohatě vyšitým na plecích skrytý.

„Šata" jest také bílá; dříve, totiž za starých dob, bývala zajisté lněná, nyní shotovuje se z látky bavlněné, osmi- až desítičtvrtní, jak dlouhá tak široká. Vyšívání na ní jest bílé, taktéž krajky, jimiž celá bývá obšita; toliko velké ozdobné písmeny, obyčejně z drobounkých

lístečků a větviček sestavené, bývají červenou přízí vyšity a k zevnějšímu okraji bíle vyšitého cípu nesouvisle seřaděny. Tyto písmeny po naznačených třech cípech v trojhranech rozdělené, mají prý vyznačovati křestné jméno i s příjmím majitelky; tak mi na otázku mou odpověděno, já však posud shodu písmenek s jménem nalézti nemohla. Neshoduje-liž se vyšívání písmen těch nějak s oněmi znaky písmenovitými, jež vídáme na úvodnicích žen slováckých a o jejichž ustanovení i rozluštění důmyslní našinci nyní se starají? —

Obyčej k úvodu jíti v „šatě“ i na Brněnsku se již vytrácí a snad za krátko bude „šaty“ viděti jen ve sbírkách musejních.

Na Jihlavsku zvláštní úvodnice nebo šaty ženy venkovské nemají a — na kolik se pamatuji — již ani před 30—40 lety neměly, ač v bílých vyšívaných šátkách, tam „pléna“ nazvaných, vždy uváděti se dávaly a v nich také do hrobu byly kladeny. Bílé vyšívané „plény“ obecně nosívaly tam jak dorostlé děvy tak i ženy každého stáří po celou letní dobu ke „službám Božím“.

Vykládávala jsem si tuto oblibu i stařičkých žen pro plény bílé v ten způsob, že podrobovaly se — ač nevědomě — mravu slovanskému, snad již pradávnému, odívati se v roucha samotkaná, u kmenů chudobnějších nebo průmyslového ruchu vzdálenějších vždy nebarvená. Živě připomínám si tlupu Rusínů z Marmarošského okolí v Uhrách, do „cerkve“ se ubírající. Ženy, děvy i muži oděni byli v šat z plátna konopného, ne zcela vybíleného, od něhož osmáhlé jejich tváře ostře se lišily. Košile žen a dívek, řasnaté, dlouhých širokých rukávů, spjaty byly v úzký obojek, sukně nabírány v husté drobné řasy a pouze zástěra na spodní obrubě opatřena byla buď ozdobným stehem bílou přízí vyšitým anebo nepatrným vyšíváním vlnou černou. Ženy měly hlavu ovinutou kusem plátna na „babku“ svázaným; děvy šly s hlavou nepokrytou. Na mužích černal se pouze plstěný širák a širokánský kožený pas, kterýž sahal až pod paže, kdežto košile plátěná jen tak krátká byla jako u nás „oplečko“. Muži a starší ženy měli na nohou podešvice s ovinutými po lýtkách řemínky, mezi nimiž opět bílá látka vlněná prohlédala. Od bílého obleku děv nic se nelišilo kromě pestrých skleněných koralů, které v několikerých řadách po způsobu maloruském kol šíje otočeny na řasnaté košili přes prsa se ukládaly.

Tento obraz jevil zajisté podivuhodnou skromnost lidu toho a zároveň svědčil o pilnosti a přičinlivosti žen, neboť jim připadá starati se o konopě od zasetí až po dobu, kdy plátno utkané se stavu snímají, před chatrčí na trávníčku je bělí a samy na oděvy pro hospodáře, sebe i dítky přeměňují. Taková právě slovanská přičinlivost a pilnost neúmorná během časův u nás již vymizela; nechutí se již venkovským děvám našim (vyjma snad slovácké a moravsko-valašské) šívati obyčejnější oblečení domácí (ač již ani o zhotovení pláten jim starati se netřeba), a potíž bývá někdy v celém kraji „vyšívaného“ šátku se dopíditi, o němž na sta krásných písní kdysi lidem bylo skládáno a prozpěvováno!

Nač prý vyšívati šátků, když každý žid v krámku svém prodává šátečky okolkované za pouhých 10 krejcarů! A nač písně skládat, hlavy si lámat, když písničkář prodává píseň i „s notou“ za 2 krejcary!

Arci jest obé podle toho; ten šátek i ten nesmysl, který přispůsoben ku zhanobení krásného nápěvu, z duše lidu vytrysklého. Již u nás nebudou matky vystýlati rakvičky miláčkům svým, jež jim Bůh záviděl a které mezi andělíčky své povolal, šatkami vyšívanými, by je v den soudný poznaly záhy mezi tisíci po práci rukou svých, po práci ve šťastnějších dobách života započaté; tak zaniká více a více náš starý krásný mrav a kroj národní.

Napravujme, kde můžeme, a zachraňujme co můžeme, aby vlastnictví drahé, od předků — bohužel jen náhodou a částečně — nám dochované, zcela v nivec nepřišlo!

Pravda.

Báchorka od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

dou po kobercích jemných řadou síní
v odlehlou komnatku, kde v rámci malém
vkus divy tvoří. Řasné listy palem
jak jeskyni zde vábný koutek stíní;
v něm šeptá vláhy trysk; sem nezabloudí
šum společnosti; do tiše a stínu
jen k osamělým snům a šeptům loudí
ta skrýše z hedbáví a muselínu.

Hle! kněžna zde. V tom koutku polostmělém
o mušli z mramoru, v níž trysk se čeří,
jest lehce podepřena luzným tělem;
dlí v čerstvé zeleni, ve snivé šeři
jak rusalka, jež vyšla z peřeje
a dosud nese třpytné krůpěje
na hebkém rouchu, v šiji, na kadeři —
to démantů jsou kmity drahocenné.
I tváře kouzlo rusalčí teď šíří,
zvou k rozkoši; vznět vášně nezkrocené
ve zraku andělském teď blýská, víří.

A změněn tone v jejím čarokruhu
muž onen přísný, tváře zasmušilé,
jenž kázal mravnost hýřivému druhu.
Teď oko žhoucí, sladkým chtíčem zpilé
do řasy z atlasu se lačně vpíjí,
z níž obrys vlny opojné mu kyne —
To k Nymfě roztoužený Faun se šine
a napřahá již dlaň po svůdné šíji . . .

Tu paní ucoufla, přes rubin ústek
prst ostražitě sklenul něžný můstek;
leč jak tůň zářná sladkých mysterií
zrak opojně vstříc vyvolenci plane,
slib větší příští rozkoše mu dává,
vír nejsvůdnějších představ rozpoutává
a ze rtů chvějících se šepot vane:

Zde nejisto! Již opusť moje sledy!
Klíč tento přijmi! Brankou, kaple chorem
znáš cestu opuštěným korridorem —
tam v půlnoc shlédne nás jen měsíc bledý . . .

Tvář básník odvrátil, řka s těžkým vzdechem:
Pryč odtud! Pryč! — A z komnat vyšli spěchem.

Když zírala k nim zase hvězdná báně,
zpět Pravdy dlaň se vzpřáhla k pyšné bráně
i zachvěli se hněvem její rtové:
Hle, bozi světa, jenž se vyšším zove!
Ať s erbem nicotným, ať beze znaku,
lži pozlátkem jest jejich nádhera,
lež na rtu jejich, v čele, tváři, zraku,
lží jejich život, bytost veškerá.
Lží vypjali se nad zástupy bratří,
lží třímají dav slepý za otěž,
na skvoucí štíty jejich sídel patří
jen jeden nápis: Sobectví a lež!

VII.

Muž z paláce kol chodců tajných kráčí.
On, měšťan vážený, na křesle drahém
před chvilkou zmíral pokorou a blahem,
že panstvo vznešené s ním kvasit ráčí,
že kněžen oči milý vzhled mu přály,
a s pýchou tajnou v tom se slonil třpytě,
co zatím hrdí urozenci skrytě
nad hostem z lidu nejapným se smáli.

Básník.

Znám toho bracha. Svědčí rázně v klubu,
že pevná hrdost volné muže zdobí
a statně vesluje tam proudem doby,
rum předsudků všech metá přes palubu;
však za hrsť cetek, úsměv milostivý
rád před mocnými páteř hbitou křiví

a mním, by mohl koupiti své skráni
sfér vznešenějších lichou aureolu,
že dal by jmění svoje bez váhání,
dům onen krásný a svůj princip spolu.

Pravda.

Ba, krásný dům! Jak malebně pne vzhůru
ten výstupků, hran, štítů divný zmatek —
dob minulých to vzácný pozůstatek!
Má v líci středověku snivou chmůru,
leč v jeho nitru jiné, lepší časy
strou vzdělanosti, jemných mravů jasy
a měšťanstvo tam volné v ryzí síle
jest hrdo, šťastno ruchem zdárné píle.
Pán domu arci — pravíš — duchem jiný;
než pohledněme za ním do rodiny!

Řad pokojů. V nich ještě světla hoří.
Tu leckde vidět neladnost a vadu,
však jeden prostor klenotnici tvoří,
kam shrnul dům svou všechnu zář a vnadu.
Jak v paláci tu přepych vládne málem;
ba skoro těsno nádheře té různé,
jež pestro všude nakupena sálem:
tu v koutě zápasí o místo nuzné
skříň baroková s tlumem jiných kusů,
jež provedeny po gótickém vkusu;
tam antika se tísní v jiném rohu —
jsou ukázky zde věků všech a slohů.
Lesk zlata, stříbra rozsypán tu všude
a na čalounech žárných v barvotisku
mnich zkoumá mošt, chán vraždí odalisku,
třpyt lagun sní, žhou Alpy krvorudé.

I společnost tu shromážděna četná,
dav pánů v černi, pestrý zástup dam
v rouch pyšných ozdobě jak tlupa květná,
z níž rosou leckde blýská drahokam.
Vše žezlu mody horlivě se koří,
ač místy přál bys jemnějšího brusu —
to péro zde snad příliš rudě hoří
a malba vějíře tam prosta vkusu.
Leč na všem odlesk vyšších stavů zříti;
vše snaží se brus onen třpytný líčit,
tvář stejně maskou vážnou, smavou krýti,
vlas čechrat stejně, stejně malík týčit
a mluvit stejně sladkohluchým tonem.

Dí Pravda šeptem: Buď mi ciceronem!
Viz muže onoho! Tvář mírnost čírá,
než s prsou blýská kyrys bohatýra,
knír krutý stíní ostýchavé rety,
kol ramen vlají skvoucí epauletty
a palaš s boku blýská, přilba stranou
tká v chochol fantastický celou duhu —
Rci, jaké voje v takém lesku planou?
Jak zbloudil Mars ten do tichého kruhu?

Básník.

Ah! bednář nevinný, jenž k poctě tvojí
dnes opásal se lepenkovou zbrojí,
v níž pro potěchu dětem straší vrabce.

Pravda.

Ó, ó! Tož hračka neškodná, jíž halí
hruď hrdou volný občan v lesklé střapce,
by žoldnéřem se jevil aspoň z dáli.
Tam švarný jun! Leč k ozdobě mu není
ten účes, šat a směšné opičení
po mravech šlechtických. Ta ruka ženy
as práci nezvykla; duch málo zušlechtěný
zří z jeho tahů. A zrak hledí matně,
tvář jako nudou malátně se chýlí —

Básník.

Však chrabře pívá šampaňské a zdatně
po sportu panském do holubů střílí.

Pravda.

Jak princezny se chvějí šatem, vnadou
ty dívky dvě. Leč mluví divnou řečí —

Básník.

To cizí řeč; jen přízvuk špatný kladou.
Jsou vychovány po cizinsku s pečí
a pyšní se, že takto žvatlat umí —
má škodu malou, kdo jim nerozumí.

Pravda.

A časem též se cizinkami tváří?
Lež kolkol. Kýváš, laskovný jich druhu,
ty krásný papoušku tam v lesklém kruhu
a svoje „Bon jour!“ meleš, pestrý lháři?

Dál pěvec Pravdu sálem doprovází.
I naslouchají. Někdy kolem ucha
šíp klepů zaříčí. Řeč jinde hluchá
zní ševelením ošumělých frází.

Pravda.

Rci pěvče, kde tu zábavy jsou ducha?
Kde díla umění? Kde knih je skrýše?

Básník.

Tam za okrasu v pyšných vazbách leží,
jich listy bělem panenským se sněží.

Pravda.

Již dosti viděla jsem. Pojďme výše!

VIII.

Výš domem stoupají. Tu v nočním šeře
jas chodbou svitl; rozletly se dveře
a pyšná komnata se jeví oku,
kde na stole ve vase skvostné strmí
směs květů vzácných prostřed jemných krmí
a třpytných sklenek zámořského moku.
Sbor hostí vybraných se baví v kole —
víc vkusné nádhery tu nežli dole!

Tu služka k vyfintěné paní šeptá,
jež zašustila v chodbu: Pekař reptá,
chleb nechce čekat —

Zlobu v tichém hlase,
si dupla paní: Bídák! Co té chátře
již výdělku jsme dali!

Pravda.

V dolním patře
lhou vznešenost a bohatství ti zase.

IX.

I pod střechou nahledli do brlohu.
Tam žebrák rámě pod halenou skrýval,
s níž rukáv prázdný žalostivě splýval,
a cárem obaloval zdravou nohu,
pro sebe mumlaje: Dnes chytře též
ze vjezdu svaté Pravdy těžit musím:
jak chromec bezruký to ještě zkusím.

Pravda.

I ten —! Ó truchlosměšná bídy lež!

X.

Níž sešli zase. Noc se chodbou šeří.
Na schody sejdou vzadu z oněch dveří!
Již došli k nim a z lehka otevřeli;
leč couſli rázem: v jasném lampy svitu
do jizby střízlivé a nudné zřeli,
kde suchý muž se tyčil u pulpitu.
Kol něho listin zaprášené kupy
a před ním strměly knih šedé tlupy.
Vzal časem některou a v bystrém letu
prst kostnatý se mezi listy kmital,
až pevně zabodl se v jednu větu;
pak s lící vítěznou muž péro chytal,
jež papírem jak vichr plání spělo,
a v obličej se lstivé vrásky vryly,
rtem zahrál úsměv chytrý, potměšilý;
tu s gestem důstojným zas vypjal tělo,
dlaň napřáhl, spěl vůkol vážným zorem
jak v řeči dojemné před slavným sborem.

A v koutě pološerém socha pne se,
jíž páska tuhá oči obetkává,
dlaň jedna meč a druhá vážky nese.

Pravda.

Zpět! Zpět! My zabloudili k muži práva.

XI.

Když poznovu se nesli ulic šumem,
vřesk, rachot bubnu doletěl jim k uchu
a k nároží je zvábil davů tlumem,
kde písmem obrovitým v šerém vzduchu
ze světel pestrých „Doktor Buňka“ hoří.
Chlap s kuklí strakatou tam v buben tříská
a hlasem ochraptělým v zástup vříská:
Sem spějte, všichni trpící a choří!
Zde pomoc všem a věčné zdraví kyne.
Hle, doktor Buňka, který v lidstvu celém
svou neobsáhlou učeností slyne,
všech neduhů a hlíz je léčitelem!
Zde vizte diplom almae matris slavné,
tam žasněte nad valným spisů řadem,
jež velkých jeho myšlenek jsou skladem
a svědky bádavosti neunavné.

Kdo rýmou, hostcem, migrénou se soužíš —
pilulky Pravdy, jeho výtvor, kup si!
Kdo ztratil's chuť, po spánku marně toužíš —
pilulky Pravdy, perlu léčiv, kup si!
Kdo žádáš léku pro vadnoucí plíce —
pilulky Pravdy, vědy triumf, kup si!
Kdo zbaviti chceš pih a vrásek líce —
pilulky Pravdy, zázrak světa, kup si!
Kdo na churavé nervy sobě stýskáš —
pilulky Pravdy, novou sílu, kup si!
Kdo šedivíš neb lebí hladkou blýskáš —
pilulky Pravdy, mládí návrat, kup si!
Kdos hypochondr, nenávidíš ženy,
kdo's rozervanec žitím přesycený,
kdo zapomětliv, slabé mysli, hlup jsi —
pilulky Pravdy, vrchol všeho, kup si!

A na lešení pestrou látkou krytém
za stolem velkým tučný mužík stojí
od hlavy k patě obdán aksamitem
jak doktor Faust ve starodávném kroji.
On rovná před sebou knih tlustých řadu
i spoustu pestře malovaných krabic
a důstojně si hladě vážnou bradu
tak řeční v kole služek, dětí, babic:
Můj duch se hroužil v hustý závoj tmavý,
jež halí mysterium života,
a bádal, řešil, zkoumal bez únavy,
až náhle břeskla spasná jasnota:
mně zjevila se v blesku mocná víla,
jež hýbe světem — životní to síla;
já lapil ji a zaklel v jemný prášek
a slnětl umně v divotvorný hrášek.
Hle! v této něžné kuličce je skryta,
jež sílu, svěžest, zdraví, krásu skytá.
Jen vizte na mně samém její divy:
tu kyprosť údů, červeň obličeje;
hrá veselím duch pružný, čilý, živý,
i sladká Venuše mně, starci, přeje.
Zde vizte děl mých slavných valné šiky,
v nichž dotvrzuju sterým důkazem
svůj vynález, své drtím protivníky.
Na věky, šťastno mojím odkazem,
mne lidstvo dobrodincem bude zváti.
Jak chceš, můj objev — závistníku — tup si,
však chceš-li mým se chvalozpěvcem státi,
pilulky Pravdy za dva groše kup si!

Básník.

Ó věda nebohá! Ji drze smýká
již po ulicích vozík dryáčníka!

Pravda.

Klam učený — jen probeř kronik listy! —
již astrology sytil, alchymisty.
Tu z toho řeční zisk. Leč v kole druhů,
jež nad ním lají, rdí se, ruce lomí,
se rozhledni! Jak vesele v tom kruhu
klam kvete vědomý a nevědomý!
Co lží se učeně tu hlásá, píše!
Věk tento shlíží v hrdém usmání
na bludy zašlých pokolení s výše,
jak byl by dostih' vrchol poznání
a zatím tápe ještě v hustém mraku
a braku dosti vleče v chudém vaku!
Čas příští shlédne v útrpném jen smíchu
na leckterého nadutého obra —
Věř, pro marnivou vědatorskou pýchu
pilulka trpké pravdy časem dobra.

XII.

Zní píseň bouřlivá, hluk četných kroků,
jde zástup nadšený, žár v každém oku,
ve svitu pochodní se prapor skví,
v němž tkáno: Volnost, rovnost, bratrství.
A s pěvcem Pravda spěje ku náměstí
pod rouškou mlhy v šumném průvodu,
jenž spoustou květů, stuh a ratolestí
jde ověnčiti drahou Svobodu.

Ta v sádře naspěch utvořena krásně
tam k nebi strmí, kolos velkolepý,
jak podobou ji daří malby, básně:
Pout spadlých zbytky nohou mocnou třepí:
meč jedna, pochodeň pěsť druhá svírá —
zde z pochodně se znímá živý plam
a plachou září postať obestírá,
jež hrdosměle týčí ku hvězdám
skráň sličnou s volně rozpoutaným vlasem,
kde čapka Frýgů kmitá rudým jasem.

U nohou podoby té obrovité,
jež velebně tu nočním šerem svítí,
stůl na tribuně, rudým suknem kryté,
a na stole je sklenku s vodou zříti.

Za stolem stojí řečník suchý, starý,
jí pokroutky a rovná okuláry.

On za časů, kdy volnost byla v módě,
psal mnohou tlustou knihu o svobodě;
než kdy boj zaplanul o práva lidu,
vtáh' růžky své jak hlemýžď do skořápky
a boj když prohrán, kryl se s tichošlápky,
žil přírodě, překládal Aeneidu,
a mocným skuhral s nahrbenou šíjí,
že pěstil svobodu jen v theorii.

Teď vlna příznivá jej opět vznesla...
Hle, šedý bojovník za svatá hesla!
A s obdivem sto zraků vstříc mu plane
an mluví v řeči pilně studované:
Vždy pravda vítězí! Dnes v její záři
zas padlá svoboda se tyčí z hrobu —
tou chvílí bohatě nám splácí stáří,
co trpěli jsme za ni valnou dobu!
Ó, volnosti, ty ubíjená věky
i vítězná, kdo sčítá tvoje reky?

Kdo přehledne to valné krve moře,
z níž vycházela's, z červánků jak zoře?

Kdo procítí —

A takto dále řeční.
Jsou za konec mu posluchači vděčni.

A volá ještě v bombastickém vzletu:
Nuž, Svobodu již zdravte mořem květů!

Tu v rukavičkách bílých, s černým šatem
sbor vážných pánů na tribunu spěje,
tíž věnců v rukou, hedbáv stuh se chvěje,
v nichž řádky vzletné vetkány jsou zlatem.

V jich čele řádem, lysou hlavou září
muž obrovského břicha, správní rada,
jak hráchy slzy plynou tučnou tváří
a pohnutím se chvěje trojná brada.
On skvostným věncem vzhůru k soše mává
a volá nadšen: Vítej, dcero nebe!
Tvým zjevem krásný, zlatý věk nám vstává,
jak ptenci jaro pozdravujem' tebe!

Továrník.

Pryč s copem cechovním! Buď volnost zisku!

Venkovský lichvář.

A dělitelny buďtež selské lány!

Dodavatel.

A státní zakázky nám buďtež přány!

Theoretik.

Buď volnost ve všem!

Novinář.

Hlavně volnost tisku!

Právník.

My vypracujem' zákonníky nové!

Tak hrnuli se dále nadšencové,
své věnce pyšné k nohám sochy nesli
a nítili dav plamennými hesly.

Tu k lešení se kdosi prodral z davu,
dvojbarvý věnec vznáší nade hlavu
a volá: Jmenem národnosti svojí . . .,
té ubohé, jíž dosud v lítém boji
vy, plémě mocnější, jste tiskli k zemi,
sem kladu věnec, vítám volnost zlatou!
I nám rozváže peruť věky spjatou
že nebudem již cizích otrok němý,
než v řeči rodné, po způsobě vlastní
chcem' závoditi s vámi volni, šťastni!

Než jakby zadul vichr nepříznivý
na mořskou pláň, tak muže toho zjevem
byl vzrušen dokola ten příboj živý,
výš', výš se čeřil, hlasněj' šuměl hněvem,
blesk záště z očí šleh', nad tlupy šeré
se vznesly pohrůžlivě pěsti steré,
řev zloby, potupy řeč onu dusí:
„Pryč s chámem! Věnec rozsápejme v kusy!"

(Pokračování.)

Osud.

Novellka od Sewera (Maciejowského.)

Autorisovaný překlad

Arn. Schvaba-Polabského.

I.

rvní zábřesk dne oktavu Božího Těla zruměnil tmavé mraky na východě. Brzy pak vrhlo slunce snop jasných paprsků; ale sotva rozradovalo srdce lidská, již zase zapadlo. Tmavé mraky, hnány větrem, táhly v hustých řadách do boje. Blesky proletovaly řadami — hluché, přitlumené hřmoty předpovídaly válku. Slunce snažilo se proniknouti tmavou rouškou, leč přemoženo utonulo v tom přívalu, jenž valil se rychle šíleným proudem.

Srdce lidská se rozsmutnila, v očích vesnických dívek leskly se slzy. Bílé spodničky, košile s velikými vyšívanými límci, po celou noc žehlené a na půdách rozvěšené, rozhoupány byly větrem, jenž ostře fičel tam skulinami. Kvítí, natrhané na věnečky, dřímalo v nádobách s vodou; stužky a živůtky uloženy zase do skříní. Těžké vzdechy přerušují ticho v chatách. Včera zapadalo slunce tak jasně, zlatě a růžově, v noci leskly se hvězdy . . . a dnes vítr sténá, honí černé mraky; prach valí se po cestách, ptáci umlkli, dobytek utíká z pastvišť a lidé lenivě, s hlavami smutně skloněnými, ohlížejíce se chvilkami za sebe, zvolna vracejí se z pole.

Na okamžik vše utichlo. — Tichý dešť začal padati velikými kapkami a tloukl odměřeně do střech. Bylo jej slyšeti, jak dopadal na tvrdou zemi silnice. Zahřmělo a v dáli uhodil hrom. Dešť zhouštl i zdálo se, že srší s nebe tenkými potůčky. Nastalo parno a dusno, mlhy zastřely pole, bouře se víc a více vzdalovala, mraky bělely — a slunce vysýlalo paprsky své poznenáhlu na výzvědy přes to, že ještě pršelo. Od jihu zavanul vítr, pořídlá mračna ustupovala. Slunce, prodravši se ze stříbrné mlhy, rozlilo neočekávaně svoji zář. Shlíželo se v kapkách deště, zavěšených na listech stromů, v zelených klasech obilí a v tekoucí vodě. Šveholení ptactva naplňovalo povětří, řev stáda, spěchajícího na pastviska, rozléhal se po lukách.

Srdce lidská se zaradovala, dívky pohlížely s rozkoší v jasný blankyt nebeský. Oči jejich zářily radostí, z usmívavých, růžových úst vyhlížely řady bílých zubů. Po celou noc žehlené spodničky a košile s vyšívanými límci snešeny z půd. Věnce z chrp, pomněnek a polních růží pletly se rychle, až prsty umdlévaly. Zrcádka postavena na stoly, vlasy spleteny ve vrkoče a spjaty stužkami. Živůtky již nespočívaly ve skříních — nýbrž vznášely se na ňadrech, radostí a nepokojem se dmoucích. „Kéž by nejsvětější Panna popřála krásného počasí!“ Toť bylo jediným přáním dnešního dne.

Hospodyně prohlížely vážně a bedlivě své šátky. Jedny z nich vlněné pruhované nebo květnaté, měly pokrývati jejich ramena — jiné menší, bílé a v rozích vyšívané, byly určeny k ozdobení hlavy.

Nikdo se nezdržel dlouho u oběda. Děvčata nic nejedla. Jakpak mohla mysliti na jídlo — radost je krmila, nepokoj a rozruch srdce ukojoval hlad.

Výstřel z hmoždíře zařinčel okny, zahlaholil ve vzduchu; hoši na zvonici počali tlouci v kotly. Na cestě ku kostelu objevily se nejprve nastrojené hospodyně, za nimi kráčeli zvolna v bílých plátěnkách hospodáři. Na silnici nastalo živo a hlučno.

Po párech v bílých vyžehlených spodničkách, s věnci na hlavách, se stužkami ve vrkočích, ve vystřižených živůtkách a vyšívaných límcích, přicházely dívky, ruměnné, nesmělé, slavně a důstojně.

Kdokoli ve vsi žil, vyběhl před chatu neb díval se oknem. Ze rtů ozýval se obdiv, v nitru hryzla závisť. Děti běžely napřed, svolávajíce lidi. —

Pastvištěm podél náspu, jejž utvořil točivý potůček, vedla chudá dívka na provaze uvázané dvě krávy a jalovičku. Spěchala: neboť přes to, že šly krávy rychle, popoháněla je, zatrhávala provazem a hubenou rukou jim buď hrozila, nebo je hlasitě povzbuzovala.

Konečně dostihli všichni čtyři travnatého náspu, krávy vrhly se hltavě na mateřídoušku a žluté mlíči a Jaga, držíc v ruce provaz, usedla. Měla krátkou sukničku, sáhající sotva ku kolenům, poněvadž z ní vyrostla, živůtek, který se nedal upjati, a na hlavě šáteček sluncem a deštěm vybledlý. Její velké modré oči pohlížely mírně v tiše plynoucí vodu potůčku — úzká malá ústa se pohybovala. Šeptala.

„Kdybysi, strako, nezalezla do panského ovsa a nevlákala tam ostatní, natrhala bych květiny . . .“ pravila hlasitě, obracejíc se k černé krávě s bílými skvrnami.

Straka spásajíc chtivě laskavec s mateří douškou, nevšímala si dívčiných slov.

„Nevlezeš tam?“

Straka zdvihla tlamu, pohlédla rozumnýma očima směrem k ovsu a škubala dále trávu.

„Neopovažuj se,“ zvolala Jaga, vytáhla ze záňadří bílý šáteček, rozestřela jej na trávě a počala trhati sedmikrásy, heřmánek a žluté mlíčí. —

Nad vodou potůčku rostly pomněnky, pohlížejíce modrýma očkama lákavě na dívku.

„Strako, neopovažuj se vlézti do ovsa,“ zvolala znovu dívka, sestupujíc se strmého břehu do vody. A přes to, že byla voda po dešti chladná a hluboká, neustoupila.

„Nebojte se, květinky,“ pravila, „netrhám vás sobě ku potěše. Půjdete před samu nejsvětější Pannu. A orodujte tam za matičku a za mne, ubohého sirotka.“

Straka se tím časem dorozuměla s družkami. Zvolna, nepozorovaně je zavedla podle náspu k obilí. A když dívka zakryta vyvýšeným břehem kvítí trhala, vrhla se na kořist.

Jakmile to Jaga zpozorovala, vystoupila hbitě na břeh a vší silou mladých noh vrhla se ku kravám, zachytila provaz za strakou se vlekoucí a vyvedla škůdce z ovsa.

Na náspu se ohledla, plna nepokoje a zlověstných předtuch. Na štěstí však nebylo nikoho na celém prostranství, počínaje od stromů dvorské zahrady, splývajících v zelenou hmotu, chat v polokruhu roztroušených, až ku křovinám olšin a k potůčku. V dáli na velkém pastvišti hrály si děti, leč bylo je sotva viděti.

„Strako, strako, co jsem se již pro tebe natrápila! Nepamatuješ se na to, jak mne zpola ubili a jak mi teta vyplísnila? Mám ještě modřiny po celém těle.“

Tím skončilo naříkání a výčitky. Zavedla straku a její družky pod strmý břeh potůčku, sesbírala rozházené kvítí a schovala je do bílého šátečku. Držíc v jedné ruce provaz, přivázaný k rohům krav, a v druhé šáteček, obrátila se směrem ke kostelíčku, jehož červená věžička, vystupujíc z lip a topolů na hřbitově rostoucích, koupala se v modru.

Napjala zrak a obraznost její začala pracovati. Viděla zástupy lidu, oltáře ozdobené zelení, koberce a svítilny, dívky nesoucí obrazy, kněze pod nebesy, zpěvy — světlo . . . Neodvracela zraků, lapajíc sluchem nejmenší šelest ve vzduchu, bzučení včel a cvrkání kobylek.

Zvuk zvonů rozlehal se v okolí. Srdce Jagino silně zabušilo, zatáhla provazem, jejž v ruce pevně držela, a nedbajíc toho, že straka a její družky byly v nejlepším, táhla je za sebou, popohánějíc je k návratu ulomenou větví olše.

Běžely všechny čtyři zeleným pastvištěm a širokou silnicí, a vhrnuly se udýchány úzkými dvířky do obory.

Jaga zavřela je na petlici, utřela si zástěrkou spocenou tvář, zavázala si na hlavě šáteček a podívala se na sesbírané kvítí.

Zvony a výstřely z hmoždířů ji ohlušily. Tisknouc v ruce šáteček, běžela a přes to, že jí strach nohy tížil a zdržoval, bušilo jí srdce radostně a pudilo ji v před.

„Neškodí, že jsem bosa a roztrhána; Svatá Panna mne přece uvidí. A jestli mi teta vybije — slituje se snad Svatá Panenka nade mnou. Což pak mne málo sbili pro nic a za nic? Snad bude lépe, sbijou-li mne nyní pro svatou Pannu.“

Neodvážila se hlasitě mysliti, leč na dně jejího srdce dřímala naděje.

Po kamenných schodech dostala se na hřbitov. Zpěvy lidu svátečně oděného — hudba, světla, oltáře, korouhve, ověnčené dívky nesoucí obrazy, nad tím červená nebesa, nešená staršími, farář ve zlatém ornátě, to vše Jagu potěšilo.

Opřena o topol, pohlížela udiveně na slavnostní ten průvod. Hoši v bílých komžích a červených čapkách, zvoníce ručními zvonečky, vzpamatovali ji. Hned za hochy spatřila dceru varhaníkovu, představeného a kovářovou, jež sypaly kvítí k nohám duchovního. Dojmem se všecka zaruměnila, prodrala se řadami bratří růžencových, kráčejících s hořícími svíčkami, chvějící se ručkou vytáhla ze šátečku kvítky a počala je sypati.

Představeného dcera svraštila brvy, kovářova se odvrátila a jeden z bratří růžencových udeřil Jagu svíčkou do nohou, div že neupadla; ale chytil ji za ruku a odstrčil za řadu.

Dcery představeného a kovářova pyšně se usmály. Jagu vzpamatovala bolest.

Ustoupivši poněkud lidem s cesty, dívala se zvědavě.

Teta, kráčejíc v zástupu s hořící svíčkou, nadarmo jí hrozila. Neviděla hrozeb jejích — a kdyby je i byla viděla, nebyla by ustoupila.

Hudba, jež skládala se z dvou klarinetů, tří trub a jednoho bubnu, zahrála při pozdvihování.

V dívčino srdce vstoupila mužnost a smělost. Přeběhla na druhé straně hřbitov, minula korouhve a zastavila se teprve, když spatřila dívky nesoucí obrazy. Vyhledala si nejkrásnější Svatou Pannu se zlatou korunou a v růžovém obleku a před ní sypala chvějící se rukou kvítí ze šátečku.

Dívky byly rády a smějíce se, šlapaly kvítí, jako by je pro ně sypala.

„Sem, sem hloupá," šeptala jí stará Klimková.

Jaga jí neodpověděla; vědělať, co činí. Vysypala všecko kvítí a pohlédla pak blaženě na Svatou Pannu. Zdálo se jí, že se usmála. Bledá její tvář se rozohnila, oddechla si z hluboka a plna radosti ustoupila pod lípu, stojící na výšině. Ještě jednou přešel průvod kolem ní, ještě jednou vystřeleno bylo z hmoždířů, hudba hrála, hoši zvonili zvonečky, lid se kořil před monstrancí, pozlacená a purpurová nebesa leskla se v slunci a korouhve vlály. Přiblížily se dívky s obrazy, ale Jaga se neodvážila pohlednouti na ně strachem a radostí. Sklopila oči, srdce jí bušilo, nohy se chvěly . . .

Otevřenými dveřmi kostela hrnul se lid. Na hřbitově bylo pusto. Hoši dle starého zvyku lámali větve z oltářů. Z kostela zaznívaly tlumené tóny varhan.

Jaga, puzena zvědavostí, vešla nesměle do kruchty a stanula na starých schodech, udiveně se ohlížejíc. Dým kadidel, vzhůru se vznášející, světla, mihající se jako zlaté hvězdy na hořících svících, a slavnostní, dojímavý zpěv lidu — naplňoval srdce její hrůzou a obdivem. Neodvážila se pohlednouti k velikému oltáři, hledala pouze očima Svatou Pannu se zlatou korunou a v růžovém obleku. Zočila ji za modrým obláčkem dýmu — usmívající se.

Zachvěla se, seskočila se schodů, přeběhla hřbitov a silnicí doběhla k oboře, v níž uzavřená straka s družkami žalostně bučela.

„Tiše, tiše, drahoušku," upokojovala ji dívka. „Není to veliké neštěstí, že jsi si mohla na chvíli lehnout. Nekousali tě komáři? — co?"

Jagina slova dotkla se patrně srdce rozhněvané straky, neb vypjavši šíji, dotýkala se pyskem ruky dívčiny, dávajíc jí na srozuměnou, že si přeje, aby ji poškrábala pod hrdlem na smířenou.

Nebylo však času k mazlení; teta mohla přes tu chvíli z kostela přiběhnouti . . .

A zase pastvištěm všechny čtyři — dívka, straka a její družky — spěchaly na násep. Potůček se patrně radoval z příchodu děvčete, neb

zurčil po kamenech a vesele bublal na zátočce. Přiklusala držíc v ruce provaz — straka a její družky vrhly se na mateřídoušku a žluté mlíčí.

Před dívčiným zrakem přesouvaly se obrazy, jež viděla. Úsměch Svaté Panny a hrozící ruka tetina, její svraštěné brvy a stažená ústa.

„Svatá Panna mne jistě ubrání,“ pravila k sobě. „A jestli ne?“ Všecka se zatřásla. „Nepomůže-li mi, přetrpím to také. Přetrpěla jsem již mnoho!“ — Srdce jejího zmocnila se odvaha; úsměv Svaté Panny, probleskující zpomínkami, rozehnal těžké myšlénky.

Mlhy počaly zahalovati potůček a luka nad říčkou — šum panující nad pastvištěm a vískou utichl, hory ztemněly a rozplývaly se u večerním soumraku. Pouze olše, rozhoupány větrem, smutně šuměly a žáby v příkopech se ozývaly. Nad tím šumem olší, skřehotem žab a hukotem řeky vyplul tiše měsíc. Svit jeho postříbřil zelená pastviště, ozdobil listy stromů a rozšířil se nad bílou mlhou.

Straka pohlédla moudrýma očima na postříbřenou krajinu a trhla provazem, budíc dívku z ustrnutí.

Jaga se vzchopila; myšlénky její, podobny zadrženým vodám, rozvodnily se.

Teta s hrozící pěstí a s brvami přes černé oči staženými zakryla Svatou Pannu a její úsměv. Hněv hospodyně, podobající se rozpálenému ohni v krbu, syčel a praskal; neoškrábaná zemčata přísně na ni pohlížela, voda v hrnku kypěla proklínáním, strýček vzdychal — a zajisté i čeledín se mračil a spílal . . .

Spěchala přes pastviště, táhnouc straku a její družky. Čím více se blížila ku vsi, tím více zmocňoval se strach jejího srdce a tížil její nohy. Vpadla do dvora. Ve dveřích stáje stála teta, podepřena v boky, a když Jaga překročila prah, udeřila ji pěstí za krk, až klesla.

„Opovažuješ se s dětmi hospodářů házeti před kněze kvítí a dobytek mi proto necháváš hladověti a zdržuješ jej do noci. Duši z tebe vytřesu.“

S napřaženou pěstí poněkud vykročila — Jaga skryla se za straku, přivazujíc ji ku žlabu.

Nezachránila dívku Svatá Panna.

„Snad jejím přičiněním zůstalo při jedné ráně —“ těšila se dívka.

Přes to, že straka poskytla téměř plnou díži mléka a její družka více než polovici, nepotěšilo to rozhněvanou hospodyni, neb dojíc krávy opakovala: „Chtělo by se to rovnat dětem hospodářů a nemá to ani čím by hřbet pokrylo. Ale já ji naučím, třeba mi měla ruka upadnouti.“

Odešla s mlékem, nepohlednuvši na Jagu. Dívka zůstala sama — usedla na prahu a podepřela hlavu o ruce, pohlížejíc do oken chaty, červených od ohně planoucího v krbu.

„Proč by ji měla učiti?“ přemýšlela. „Nepase-li tré kusů dobytka, netrhá pro ně chrást, nemele na žernovu, nepere prádlo u potoka, přes to, že jest ještě malá, utrápená a hubená?“

Trápil ji hlad. Vstala, kráčela zvolna k chatě a nesměle dvéře otevřela. Stanula u krbu; vůně uvařeného mléka rozšiřovala se po světnici.

Jakmile ji teta spatřila, vzala ji za ruce a vyhodila ze světnice.

„Když nepracuješ, nebudeš také jísti.“

Dvéře s lomozem zavřela.

Kuba, mladý čeledín přívětivé tváře, pohlédl s výčitkou na hospodáře, sedícího za stolem při misce knedlíků. Pohled Kubův patrně dobře působil, neb sedlák sklopil oči a osměliv se, pravil: „Co děláš, Kačko? Chceš snad dívku umořit? Stále ji biješ, nadáváš jí a necháváš ji hladovět . . .“

„Co tobě je po dívce?“ obořila se na něho žena, podepřevši si boky.

Kuba se zlomyslně usmál.

Úsměvem tím popuzený hospodář zvolal: „Je to dítě mé sestry — rozumíš?“

„A s jakým bohatstvím jsi se dostal do mé chaty? . . . S jedinou košilí na sobě a s roztrhanýma botama.“

„Přišel v novém kožichu a boty měl dobré,“ ozval se Kuba.

„Mlč!“ zvolala hospodyně, hrozíc Kubovi, „nechas, co tě nepálí. A kdybys i kožich měl,“ obrátila se zase k hospodáři, „co z toho? Komu máš co děkovat, že sedíš v pěkné chatě v suchu a že máš co jíst?“

„Vždyť ale pracuju,“ odpověděl hospodář, zmírniv hlas.

„Snad bysi nechtěl jen ležet a spát a jiní aby za tebe pracovali?“

Kuba, použiv nedorozumění manželského, odešel, odnášeje s sebou misku zemáků.

„Kam jdeš?“ zvolala za ním hospodyně.

„Když se hádáte, půjdu raději jísti do chléva.“

„Neseš to té ničemnici.“

„Jest to mé, mohu si tedy s tím dělati co chci,“ odpověděl a zmizel.

Chtěla ho dohoniti a vzíti mu misku s brambory, ale bála se.

Hospodář snědl mlčky knedlíky, pak vypil mléko, otřel si rukávem ústa a vyšed ven, usedl na lávce před chatou. Když však hospodyně počala mýti nádobí a odříkávati otčenáš, odešel zvolna do chléva.

„Tu máš —“ zašeptal, vtisknuv Jaze na prahu sedící do rukou kousek chleba.

Políbila mu ruku.

„Dal ti Kuba brambory?“

„Dal,“ odpověděla tiše.

„Jakmile odrosteš, svěřím tě dobrým rukoum — do té doby musíš již nějak vytrvat.“

„Dobře,“ odpověděla dívka.

„Vytrvat!“ ozval se Kuba, přistoupiv z pozadí chléva. „Což pak vydrží celou zimu v takové bídě?“

Hospodář pocítil pravdu Kubových slov, ale neumčje na ně odpověděti, vrátil se do světnice.

„Vytrvám, Kubo,“ ozvala se Jaga. „Svatá Panna se dnes na mne usmála.“

„Jak jsi hloupá, hloupá,“ zašeptal Kuba.

„Na mou věru se na mne usmála. Z její vůle jsi mi přinesl brambory a hospodář kousek chleba.“

„I nepovídej! Přinesl jsem je, protože mi té bylo líto.“

„Bylo ti mne líto, protože se Svatá Panna nade mnou slitovala! Dříve jsi se nade mnou nesmiloval.“

Kuba pokrčil rameny. Neuvažoval o dívčinu rozumování, neměl k tomu času ani chuti.

Jaga zahrabala se do slámy, ležící v rohu chléva, a usnula.

II.

Den zkoušky ve škole se pomalu blížil. Hospodyně šily dívkám šatečky, praly hochům plátěnky — a děti na pastvišti hlučně o ní hovořili. Povídali si o odměnách, červeně a modře vázaných knížkách, dělaných květinách, stužkách a obrázcích. Jaga naslouchala vypravování dítek. Oči její zvědavě pohlížely a polo otevřená ústa pravila, že jest událostí tou všecka zaujata.

Jí nikdo nešil šaty, nikdo jí nepletl vrkoče, nikdo ji nehladil. Knížku, obrázek neměla v rukou. Hoši zpívali písničky, jimž se byli ve škole naučili, dupajíce při tom nohama a tleskajíce rukama. Vypravovali divy o panu učiteli, o černé tabuli, o velké mapě a celých zemích a mořích na ní namalovaných. Jaga smutně naslouchala.

„Kdyby matička žila,“ myslila si, „učila bych se také.“ Před duševním její zrakem stanula Svatá Panna v růžovém obleku a s korunou na hlavě.

„Jestli pak mne zavede do školy, ušije-li mi novou suknici?“ přemýšlela. „Může mne obhájiti, kdyby chtěla — Bude-li jen chtít?...“

„Proč, Jago, stojíš jako malovaná a oči vyvaluješ?“ probudil ji ze zamyšlení Vojta, švihaje bičem do trávy.

Dívka zahanbena odešla bez odpovědi a usedla na náspu. Hoši a dívky se jí vysmívali, nazývajíce ji malovanou Jagou.

„Malovaná Jaga!“ rozléhalo se po pastvišti.

Dívka neodpovídala na smíchy a volání dívek. Myslila pouze na svůj osud, na matku a Svatou Pannu a nejvíce na zítřejší zkoušku.

Teta odešla ještě před východem slunce na trh.

Slunce hned časně zrána rozehnalo mlhy, bloudící nad říčkou, vypilo rosu z luk, osušilo listy stromů a vystupujíc vrhalo s nebe vždy silnější žár. Bylo horko a ticho — nikoho na božím světě. Časem jen větřík zahýbal vrcholky stromů, zašelestil listím a utichl. Ptáci umlkli, dobytek přestal bučet, pastýři kráčeli lenivě za stádem.

S nebe sálal oheň.

Jaga uvázala straku a její družky, učesala se v chlévě před Kubovým zrcádkem, upletla si vrkoč, svázala jej starou stužkou, kterou dostala od Mařky Lucařovské, a usmívajíc se, bosa a v krátké sukničce odebrala se do školy.

Přede dveřmi stál představený a vpouštěl pouze zvané hosty.

Jaga prosebně na něho pohlédla.

„Byla jsi někdy ve škole?“ tázal se jí.

„Ještě ne, pantáto,“ odpověděla, líbajíc mu ruku — a nečekajíc na odpověď, vklouzla do dveří.

„Ať se chudinka také potěší,“ pomyslil si představený, dívaje se na dívku radostí zářící a pohlížející zvědavě do třídy.

Na katedře sedělo panstvo: Dědič, farář, dědičova paní s dcerou a jakýsi mladý, hezký pán.

„Vstaňte!" poručil učitel.

Děti vstaly a na dané znamení počaly zpívati sbor:

Za čest si to pokládáme,
srdečnou též radost máme,
že jste nás dnes navštívili a t. d.

Jaga naslouchala s otevřenými ústy, upírajíc na děti své modré oči. Dopěly; dívka však stále na ně pohlížela — nadšena, zamyšlena.

Učitel přečetl seznam nejpilnějších žáků a dědičova paní rozdávala odměny: červeně a modře vázané knížky, kazajky, živůtky a stužky. Bylo mnoho radosti, šeptů a hluku. Dcera dědičova vzala balíček obrázků a přiblíživši se k lavicím, rozdávala je dětem, jednomu po druhém. Mladý pán jí pomáhal. Když přišli k místu, kde stála Jaga, natáhla tato ruku.

„Ona nechodila do školy," zvolaly děti.

Dívka spustila ruku a zaruměnila se.

„Proč jsi nechodila?" otázal se jí mladý pán.

„Nemám boty, ani slabikář — a teta mi to nekoupí," pravila tiše.

„A kdybys měla slabikář?"

„Chodila bych do školy celou zimu i leto."

„Ale kdo bude za ni pást?" ozvala se Kovářová.

Mladý pán neslyšel tu poznámku; vyňal z tobolky stříbrný zlatník a podal jej dívce.

„Kup si slabikář a choď do školy!"

Dědičova dcera jí dala obrázek a pohladila ji rukou po tváři.

Jaga dojata zapomněla poděkovati. Zbledla, srdce jí bušilo, oči zářily.

„Podívejte se, jakou ta dívka má krásnou barvu očí! Chrpy jí mohou závidět."

„Poděkuj se pěkně," pravil mladý pán, a nastaviv dívce tvář, tiše ji vybídl: „Dej mi polibek!"

Dívka ho políbila; krásná slečna se usmála a mezi dětmi nastal hluk obdivu nad smělostí malované Jagy a její štěstím. Také dědičova paní a radní u dveří sedící se usmáli.

Planouc studem nevěděla Jaga co má dělat. Tiskla v jedné ruce zlatník, v druhé obrázek a nemohouc snésti upřené na ni pohledy panstva, vytratila se zvolna ze školy. — V síni si z hluboka oddechla, na dvoře se srdečně zasmála, poskočila si a běžela úprkem do obory. Neměla se komu pochlubiti — pochlubila se tedy strace, přikládajíc jí stříbrný zlatník k očím a k pysku. Straka čenichala, chytajíc jazykem dívčinu ruku.

„Ty bys chtěla jen všecko snísti," pravila dívka udeřivši ji lehce do krku.

Šel kolem Kuba.

„Kubo, pojď sem a podívej se — hleď stříbrný peníz od mladého pána, a obrázek od slečny. Podívej se, zrovna taková Svatá Panenka jako ta, která se na mne smála."

„A co budeš dělat s tím penízem?“ tázal se Kuba.

„Pán pravil, abych si za to koupila slabikář.“

„Což pak ti teta dovolí chodit do školy, hloupá? Dej zlatník raději hospodáři, popros, ať k němu přidá pět desetníků a koupí ti boty — třeba obstarožné.“

Jaga nehodlala poslechnouti Kubovy praktické rady, neb zakývala záporně hlavou.

„A až přijde zima?“ tázal se Kuba.

„Zima je daleko,“ zvolala, „daleko, Kubíčku! Neodvracuj mne od toho; neboť mladý pán si to přeje a já chci se učit. Ve škole je krásně a zajisté teplo.“

„Však se tam nedostaneš,“ pravil Kuba a mávnuv rukou odešel.

Dívka zůstala samotna. Její výbuchy radosti se zmírnily a ztichly. Kuba ji vyrušil. Počala se kolísati mezi povinností koupiti si boty a rozkoší míti slabikář . . . Slabikář zvítězil!

„Všecky děti mají slabikáře, jen já jediná jej nemám,“ pravila dívajíc se na obrázek Svaté Panny.

„Je právě takový jako ten v kostele. A snad Svatá Panna řídila ruku dědičovy dcery.“

V mysli Jagině počala se tvořiti legenda. Kuba jí dal kus lepenky; složila ji v desky, do nichž si uložila obrázek. Z konopí spletla si nit, svázala jí desky a vše to pak schovala do živůtku za košili.

„Kubíčku, neříkej o stříbrném tolárku ani tetě, ani strýčkovi. Neřekneš?“

„Proč bych to povídal, ta čarodějnice by ti jej s hrdla odervala.“

Odpůldne zalidnilo se pastviště dětmi. Přišla i Jaga, ženouc straku a její dvě družky. Děti se chlubily, ukazujíce své odměny a dárky. Rohaté čapky se červenaly na zeleném pastvišti. Veselí a radost vypukla ve čtveráctví a skočné písničky.

Dívka bála se ukázati stříbrný peníz, a obrázky měly všecky děti, leč ráda by si byla hrála, ráda by se byla veselila, ale nemohla jaksi. Smála se, když se jiné smály, ale nedovedla tančit ani čtveračit.

Valentýn, rázný a veselý hoch, skončil první třídu; četl dosti dobře a pásl hříbata, pročež byl u ostatního hloučku ve vážnosti. Byl prvním, jenž si začal Jagy všímati, odháněti straku z míst, kde by byla mohla nadělati škodu, vypravovati jí různé věci, dělati jí bič a jednou přenesl ji dokonce na druhou stranu potůčku.

Dívku to potěšilo. Nikdo sirotka nepohladil, nikdo ji nepochválil až on, a byl to přece hoch, který rozuměl knížce. A když slyšela, jak i děti povídaly, že si Valentýn všímá malované Jagy, hrdě se usmála.

Spřátelili se.

„Víš, Jago, co? Zítra je trh —“ pravil hoch, když se večer vraceli do vsi.

„Slyšela jsem,“ odpověděla Jaga, „teta tam zajisté již před východem slunce poletí. Ať si letí!“

„Šel bych také rád, ale nemám s čím.“

Umlkl; dívka neodvážila se promluvit, leč srdce jí zabušilo ve smutné předtuše.

„Musím se tam dostat,“ pravil dále rozrušen.

„Musíš,“ odvětila bez rozmyslu.

„Musím!“ zvolal on. „A půjdu, jestli že mi, Jago, pomůžeš a ten peníz, který jsi od mladého pána dostala, půjčíš.“

„Valentýne,“ zašeptala, „vždyť je to celé moje bohatství.“

„Co na tom! Což si jej vezmu, což tě okradu? Ať mne Bůh těžce potrestá, jestli ti jej za dvě neděle nevrátím.“

„Mlč, mlč,“ upokojovala ho. „Nebojím se . . .“

„Nepotřebuješ se bát. Ať se do země propadnu . . .“

„Valentýne!“ zvolala.

„Půjčíš mi jej?“

„Co mám dělat, ale srdce mi žalem puká . . .“

„Nemusí ti pukat, neb nemá proč,“ těšil sklíčenou dívku.

Šli dále mlčky. Bosé jejich nohy bořily se do písku. Valentýn se bál, aby mu v poslední chvíli neodřekla; dívka bála se Valentýna.

Slunce zapadlo do mraků, nastalo šero a jen za černým lesem hořely na nebi červánky. Bylo takové parno a dusno, že se těžce dýchalo. Napasená straka a její družky se zastavovaly; Jaga je tahala za provaz, utírajíc si zástěrkou pot s čela. Zamyšlený hoch kráčel se sklopenou hlavou.

Šli kolem sochy, stojící na vršku a obklopené topoly. Stály jako by začarovány, ani jedinký lístek se na nich nepohnul. Blesk otevřel oblohu. Jaga se pokřižovala. Za vrškem začínala tvrdá silnice, posázená vrbami. Po ní šlo se jim lépe; straka sama spěchala domů.

Nedaleko tetiny chaty se Valentýn zastavil, chopiv Jagu za ruku.

„Budu čekat u sochy třeba do půlnoci,“ pravil chvějícím se hlasem, „ale pomoz ti Pán Bůh, jestli jej nepřineseš.“

Dívka mlčela.

„Přines jej,“ naléhal; v hlase jeho bylo znáti hrozbu.

„Přinesu,“ zašeptala a šla za strakou a jejími družkami, které již vletěly do dvora.

Večer, když byly krávy podojeny a když okny zářil červený oheň, usedla dívka na lávku, vyňala ze záňadří desky, v nichž byl uschován obrázek, odvázala nitku a zvědavě naň pohlížela. Svatá Panna usmívala se na ni, ale jaksi smutně. Rozvinula v hadříčku ukrytý peníz. Leskl se, míhal; tušila, že jej ztratí, a přece nemohla se odhodlat odepříti jej Valentýnovi.

Tento byl k ní dobrý, srdečný, slíbil, že jej vrátí, a čeká přes to, že je tak tmavá noc a blesky se křižují.

Vzchopila se, z hluboka si oddechla a spěchala humny k silnici. Valentýn čekal u sochy.

„Neseš?“ tázal se stlumeným hlasem.

Dívka otevřela ruku a stříbro se ve tmě zalesklo. Hoch rychle peníz uchopil.

„Valentýne, zapřisáhl jsi se, že jej vrátíš!“

„Ať se . . .“

„Mlč!“ přerušila ho, obrátila se a s očima plnýma slzí kráčela zvolna silnicí k chatě.

Hoch pohlížel za dívkou, dokud mu ve tmě nezmizela. Svědomí počalo jej hrýzti a opakovati mu: Je to sirotek, sirotek . . .

„Což pak jí jej nevrátím, či co?“ zvolal, tiskl v ruce stříbrný peníz a boje se sám nevěda čeho, běžel cestičkami domů. Blesky osvěcovaly mu cestu. Zdálo se mu, že vidí v záři jejich plačící Jagu. Vrány sedící na vysokých olších, probuzeny svitem blesků, krákaly za ním: „Sirotek, sirotek . . .“

Utíkal, pokud mu síly stačily; teprve, když spatřil světla v oknech chat, uvolnil krok, oddychoval silně a vysmál se sám sobě.

III.

Minul týden, i druhý. Valentýn přestal si všímati Jagy, vyhýbal se jí a nerad chodil na pastviště. Dívka neodvážila se promluviti k němu, styděla se za něho a když se potkali, mlčela, smutně naň pohlížejíc.

„Proč na mne své velké oči tak vytřešťuješ!“ zvolal, nemoha snésti jejího pohledu. „Což pak ti nevrátím hloupý peníz?“

Jaga odvrátila se od něho a neodpovídala.

Hoch rozzloben a zachmuřen odešel, zapřisáhaje se, že jakmile se zmůže na zlatku, do tváře ji dívce hodí.

Slunce sestupovalo a s ním utíkalo i léto. Žlutým listím a bílou pavučinou vyhlížela jeseň. Chladná jitra perlící se rosou na lukách, tmavé, od jihu se vlekoucí mraky a vítr v olšinách šumící zarmucovaly děti. Starší mluvili o zimě. Teta hodila Jaze plachetku, aby se měla do čeho zabaliti. Ale co může plachetka pomoci při bosých nohou a krátké suknici?

„Vidíš,“ pravil Kuba Jaze, „dobře jsem ti radil, abys za zlatník, jejž ti mladý pán dal, koupila si boty.“

„To pak je teta! . . . Po celé léto jsem jí přece pásla tři kusy dobytka,“ odpověděla.

„Počkáš si, než ti něco za zlámanou grešli koupí.“

Dívka nic neodpověděla, vzdychla za ztraceným penízem, vzpomněla si na školu, na slabikář a hnala dobytek na pastvu.

Pršelo, od západu vál vítr; tmavé mraky se valily, chrlíce na svět potůčky chladné vody. Nožky Jaginy nebyly již červeny, nýbrž granátové barvy. Zahalena v plachetku, stála na náspu, třesouc se zimou. Nenaříkala si na nikoho, ani na tetu, ani na Valentýna, neb takovým byl již její osud. Časem si vzpomněla na Svatou Panenku, leč zda jí koupí na trhu boty? Toho přece nemohla od ní žádati.

V noci zmocnila se jí zimnice a pak ji horko rozpálilo. Z rána mohla za sebou sotva nohy vléci. Dešť přestal, slunko prohledlo z mraků, jedině vítr sténal, lámaje střechy chat a stromy v olšině.

Bála se postěžovati si tetě, svěřila se tedy pouze Kubovi a ten jí dal starou houni, aby si mohla něčím nohy obvázati.

K polednímu byla živější a veselejší, snědla trochu kyselého mléka — chutnalo jí. Ale když dobytek do polí vyhnala, počala jí opět večer zima lomcovati. Zahalila se do plachetky, obalila si nohy houní a položila se na násep. Z počátku slyšela sténání větru a šum vody v potoku. Brzy však šum i sten slil se v jediný zvuk; vše zvolna utichlo — usnula.

Zbudilo ji vzdálené volání, zdálo se jí, že slyší tetin hlas. Otevřela oči, hvězdy prohlížely z tmavých mraků, straka žalostně bučela. Vstala. V myšlenkách viděla tetu s pozdviženou pěstí, hlas její pronikal vlnami větru.

Tělem jí proběhl mráz; běžela ku strace. Zapletena v provaz, ležela promrzlá na zemi, vedle ní stála její družka. Telátka zde nebylo.

Rukama strachem se třesoucíma osvobodila straku z pout a držíc ji za rohy volala tele — ale nadarmo! Vítr ohlušil její křik, pouze hlas tetin prodíral se šuměním a vytím. Nezbývalo nic jiného, než zahnati krávy na silnici; tam odevzdá je tetě a sama půjde hledati telátko. Straka promrzlá škubala sebou a když byla dívkou puštěna, pádila s družkou domů; za nimi běžela ustrašená dívka. V hlavě jí vířilo, srdce jí bušilo a v prsou tajil se dech. Tušila velikost neštěstí, leč nedovedla si je vysvětliti.

„O můj osude,“ zašeptala a z hluboka si oddechla; strach jí celou zalomcoval i běžela dále za strakou a jejími družkami.

Tetin hlas, syčící a chraplavý, rozléhal se spílaje. Straka s družkou spěchaly za hlasem. Jaga stanula, jakoby jí nohy k zemi přirostly.

Tlapot kopyt běžících krav utichl, hlas proklínající tety se vzdaloval. Dívka si oddechla, ohlédla se kolem, pohlédla vzhůru. Mraky hnaly se po nebi daleko, na konec světa, hvězdy zářily a shasínaly. Naslouchala — vítr žalostně sténal. Dívce se zdálo, že v sténání tom slyší bučení telete. Naděje v srdci jejím oživla. Zatáhla plachetku na ramena a běžela za hlasem na pastviště, s pastviště na násep a zase naslouchala. Vítr žalostně sténal, zmítaje větvičkami lískoví, leč ze stonu toho vyniklo lehké bučení telete. Seskočila . . . strmý břeh potůčku ji zadržel. Ponořila nohu do vody — byla chladná a hluboká. Neměla však času k obavě a ku přemýšlení. Sňala se sebe plachetku a hodila ji na druhou stranu, odvázala si suknici, svlékla ji a hodila za plachetkou. Ponořila se, zima jí lomcovala, voda ji podrážela, tak že se sotva mohla zachytiti lipnice, rostoucí na druhé straně. Srp měsíce vyhoupl se na východě a plul rychle po bledém nebi. Paprsky jeho postřibřovaly mraky a vodu rozlitou na pastvišti.

Dívka, zimou se třesouc, oblékla si sukni, zahalila se v plachetku, poskočila si a ohlížela se kolem. V dáli mezi větvemi roztroušeného smrčí něco se pohnulo, běžela tudíž brodíc se lesklou vodou a zapadajíc v močál černého rašeliniště. Přibrodivši se ku smrčinám, spatřila větrem se klátící ostružinu, tulící se k osamělé sosně. Rozhlížela se vždy dále — a zase míhaly se mezi smrčinami jakési stíny. Pádila k nim, stíny se ztrácely, vítr se vzedmul a zase utichl, měsíc svítil a v mracích se ztrácel, pluje po tmavém nebi. Dívka běžela vždy dále a dále . . . Močály rašeliniště leskly se vůkol širokými hladinami vody mezi roztroušenými křovinami. Náhle přestávaly. Následovala orná pole a tvrdá pastviště. V dáli bylo viděti kostel a tmavé střechy chaloupek. Na vršku stál kříž, rozevíraje svá krátká ramena. Unavena opřela se o něj, ale nemohla státi; nohy se jí chvěly a byly těžké jako z olova. Klesla k zemi a přes to, že jí v hlavě hučelo, naslouchala a rozhlížela se, napínajíc zrak — byla zaujata jedinou myšlenkou: vyhledati telátko.

A byť by se měla do země propadnout — zapřisáhla se — bez telete domů se nevrátí. Sotva slyšitelné štěkání psů a vzdálené zvuky rohů ponocných jí zatřásly. Vstala, přešla cestu a hledajíc očima luka neb pastviště, úsilovně běžela. Mysl její vrátila se od telátka k tetině chatě, k jejímu osudu a Svaté Panně. Nenaříkala na nikoho, ale byla sklíčena. Ve velikém neštěstí nepřišla jí Svatá Panna na pomoc; ale kdyby chtěla, mohla by ji přivésti na stopu ztraceného.

Čím déle šla, tím více zrychlovala kroky. Chvílemi se zastavila, naslouchala a zase běžela. Bylo jí zima, přes to že jí pot v kapkách kanul po tváři.

Měsíc zašel, vítr utichl, mlha rozprostřela se na zemi. Na velikém prostranství, obklopena bílými jejími závoji, mezi neznámými poli, jako atom na dno moře vržený, cítila se dívka opuštěna od boha i lidí. Zalomila rukama a plačíc tiše, volala matičku.

„Pojď! pojď!“ zahoukala sova tak blízko, že slyšela šum jejích těžkých křídel. V houkání tom slyšela svůj ortel.

„Půjdu!“ odpověděla. „Půjdu,“ opakovala s výrazem nezlomného rozhodnutí.

Matička, která bývala celý den zaujata prací, nemazlívala se s ní, ani ji nehladila, ale bývalo jí u ní dobře — tiše. Vzpomínala si na doby svého dětství, toužila po nich a ráda by se byla k nim vrátila. Těžký bol se jí zmocnil; vždy hustší a tmavší mlha sirotka objímala. Neviděla hvězd na nebi, ani žádného stromečku na zemi. Zmocnil se jí strach.

„Pojď! pojď!“ rozléhalo se houkání nočního ptáka.

„Mlč, mlč, již jdu,“ zašeptala žalostně a běžela dále. „Kéž bych byla jen hodně daleko od tety, kéž bych rychle nalezla nějakou hlubokou vodu —“ opakovala, když cítila, že ji síly opouštějí. Nohy se pod ní třásly, chvílemi bylo jí horko a zase mráz přešel celým tělem.

Spozorovala, že běží po stráni; mlha stávala se bělejší, ale hustší. Naklonila se a uslyšela šplouchání větrem rozhoupané vody.

„Již je tu!“ zvolala. „Zavedla mne sem matička, nebo sova?“

Zalomila rukama; bylo jí líto ztratiti život a rozloučiti se s ním na věky.

S rukama zalomenýma stála tak nějakou chvíli, bol svíral jí srdce, v očích dělaly se jí mžitky — cítila, že klesne.

A aby ji lidé na břehu nenalezli a nezanesli k tetě, odhodila na zem plachetku, živůtek i sukni. Třásla se teď všecka zimou a strachem.

„Pojď, pojď,“ uslyšela. Houkání sovy pokládala za volání matky.

„Matko!“ zasténala a skočila . . .

Voda byla studená, ale nebyla hluboká. Sotva že se do ní ponořila, nalezla pod nohama půdu; zastavila se, nemohla zachytiti dech, ještě jednou se vrhla ke dnu, leč voda ji vymrštila; vyskočila na břeh, pokryla se plachetkou a přes to, že se zimou třásla, cítila se býti svěžejší.

„Voda nechtěla mne přijati,“ pravila jektajíc zuby. „Musím utéci daleko, daleko do lesa, položiti se do houští a nevstáti.“

Oblékla se, zahalila se do plachetky a běžela podle břehu řeky, aby se dostala co nejdále, až na konec světa. Svatá Panna ji opustila.

Mlha vystupovala, vítr se probouzel a rozháněl ji, na východě rozlily se krvavé červánky.

„Svítá,“ zašeptala a obávajíc se, aby nebyla dohoněna, urychlila krok. V hlavě jí hučelo, víčka ji tížila jako olověná, těžce oddychovala a přes to, že měla nohy bosé, sotva je mohla pozdvihnouti.

„Již nedojdu do lesa, ubývá mi sil —“ pravila a chvěla se bázní před setkáním s lidmi. Žal a strach tísnily jí srdce.

Došla ku trati. Slýchávala o velkém voze, jenž jezdí po těch kolejích, vydávaje kouř a oheň. Mysl i zrak ji přikovaly k tomu místu; nemohla očí odvrátiti.

V dáli něco zahučelo; pohledla a spatřila vznášeti se do výše obláčky kouře. Jakýsi černý netvor se blížil. Dívce ohnula se takměř sama, bez jejího vědomí, kolena; opřela se o kolej. Studený pot jí vyvstal na čele, rukama zakryla oči a nic více neslyšela . . .

Probudila ji ruka železničního zřízence; před ní stál strojník a několik pánů vystupovalo z vagonů. Udivena, polekána, nedovedla slova promluviti. Na otázky neodpověděla.

Teprve když ji jakýsi pán zatáhl stranou, nad ní se sklonil a vyptávati se jí začal, vypravovala o tetě a o svém neštěstí.

Pán sdělil pak vše ostatním, učinili ve prospěch ubohého sirotka sbírku; sebrané peníze svázali jí do rohu plachetky, železniční zřízenec jí posadil do prázdného vagonu; lokomotiva zahvizdla, zahučela, vlak trhl jednou, po druhé a letěl dále.

Dívka nedovedla se vzpamatovati v novém a tak neočekávaném okolí; dívala se okny vagonu, srdce jí mocně bušilo; — zavinuté peníze tiskla v plachetce.

Kam jede, co se s ní stane? — Myšlénky vířily hlavinkou její bez ladu a skladu.

A zase lokomotiva zahvizdla, vlak se zastavoval, zastavil. Železniční zřízenec otevřel dvéře, vzal ji do náruče a postaviv ji na zem, dovedl ji k vousatému pánovi s červenou čepicí. Lidé vstupovali a sestupovali, vousatý pán ji vzal za ruku — vlak se hnul a za okamžik zmizel v blízkém lese. Na nádraží bylo několik sedláků a selek a mezi nimi malý muž v bílé kazajce.

Vousatý pán jim vypravoval, jak Jaga od tety utekla, jak si chtěla vzíti život, ale že ji strojvedoucí spatřil a vlak zastavil.

Jedni se tomu divili, jiným bylo sirotka líto — pohovořili o té události a rozešli se.

Dívka usedla si na schody před stanicí; paní jí přinesla mléko a kousek chleba. Mléko vypila, ale chleba jísti nemohla — nedostávalo se jí sil. Pán v červené čepici ji pohladil; radil jí, aby se vrátila do chaty, odevzdala tetě za tele peníze a zůstala u ní.

„A bude dobře,“ končil. „Jdi, jdi, mé dítě, vyptávej se lidí, oni ti ukáží cestu.“

Jaga vstala a šla, ačkoliv se sotva na nohou držela.

Na silnici stál malý mužíček v bílé kazajce. Byl nehezký, na jednu nohu pokulhával, tvář měl od neštovic dolíčkovatou, ale z očí zírala mu dobrota; z pod zelené čapky vyhlížely světlé vlasy. Když

k němu Jaga došla, šel dále s ní. Z počátku oba mlčeli, konečně se malý mužíček zastavil — a dívka také.

„Co hodláš začíti?“ otázal se.

„Nevím,“ odpověděla.

„Nevrátíš' se k tetě?“

„Ne, nikdy se k ní nevrátím.“

„Jak se jmenuješ?“

„Jaga.“

„Poslechni, Jago . . .“

„Mluvte!“

„Nechtěla bysi jíti ke mně?“

„K vám?“

„Ke mně; mám teplou chaloupku, dostatek dříví a kus pole. Hlídám panský les, mohu v něm tedy také pásti. Jsem samoten, matka mi z jara zemřela. Dám ti přes zimu přístřeší a v letě mi za to budeš pracovat. Nemám nikoho, kdo by mi krávy podojil, brambory oškrábal, jídlo uvařil. Kdybysi šla ke mně, bylo by hned ve světnici útulněji, veseleji.“

„A nebudete mne bít? Nedovedu ještě vše udělat, jako nějaká hospodyně.“

„Ještě jsem nikoho neuhodil a tebe bych měl bít, tebe — sirotka? Budeš snad zlá?“

„Budu dobrá,“ odpověděla, „a jakmile dorostu, pak se podíváte.“

„Kolik je ti let?“

„Bude mi čtrnáct, říkal strýc.“

„Nebude to tedy dlouho trvat. Nuže jak, Jago, půjdeš ke mně?“

„Půjdu,“ zašeptala.

„Pojďme tedy.“

„Ale nohy mne bolí a je-li to daleko, nedojdu tam.“

„Unavila jsi se přes celou noc a zakusila mnoho strachu, je to tedy přirozené.“

Vzal ji za ruku.

Hovořili spolu, leč Jaga slábla, v očích dělaly se jí mžitky a nohy nemohla již za sebou vléci. Hajný sňal s ní plachetku, rozprostřel ji na zemi, posadil na ni dívku, poklekl, vzal konce plachetky do rukou, pozvedl břímě to na záda a povstal.

„Jago, Jago, nevážíš více než půl korce žita.“

„Jsem ztrápena; dříve vážila jsem přes tři čtvrtě,“ zašeptala.

V jednom rohu plachetky namakal peníze.

„Co to máš svázáno v uzlíčku?“

„To mi dali pánové za ztracené tele.“

Hajný se usmál.

„Toť lépe, že nepřicházíš do chaty s prázdnýma rukama.“

„Lépe,“ odpověděla tiše.

Mlčeli, cesta stávala se vždy obtížnější, nohy vázly v písku; hajný těžce oddychoval a tmavý les blížil se k nim jaksi zvolna.

„Nešla bysi, Jago, alespoň kousek sama?“

„Snad to půjde,“ odpověděla.

Zahalil ji do plachetky, vzal za ruku a šli. Dívka se motala, odpočívala. Nebylo pomoci — vzal ji do náruče.

„Kéž jen dojdeme do lesa," pravil; „pak si pomůžeme; není-liž pravda, Jago?"

„Ano," zašeptala.

Okolo poledne zašuměly nad nimi stromy. Hajný zabočil na cestičku, zastaviv se v nevelké mýtině.

„Zde na mne, Jago, počkáš a já pro tebe za chvíli s vozíkem přijedu."

Nasbíral dubového listí, položil na ně dívku, přikryl ji plachetkou, sňal se sebe kazajku a tuto vložil jí pod hlavu.

„Vraťte se, vraťte, stýská se mi po světnici, není mi dobře, chce se mi píti."

„Zdřimni si trochu, nebude to trvat ani hodinu a jsem tu zas."

Pohladil ji po tváři. Dívka mu chtěla políbiti ruku, ale nepřipustil tomu.

Odešel. Jaga usnula. Zdálo se jí o velké vodě, která ji nechtěla přijati, o voze, z něhož sálal oheň a jenž se před ní zastavil, a o hospodáři v bílé kazajce. Nesl ji přes pole a lesy daleko, až tam, kde slunce svítilo a radost přebývala.

„Jago, pěkně jsi se prospala," probudil ji hlas malého mužíčka.

Dívka otevřela oči, ale nic neodpověděla. Před ní stál malý vozík s připřaženou k němu krávou.

„Podejte mi ruce."

Chtěla vstáti, ale nemohla. Donesl ji do vozu, zahrabal do slámy, přikryl starým kožichem, oblekl si kazajku a odjížděli.

Jeli zvolna. Na tvrdé silnici táhla kráva sama, leč kde byla cesta užší a mnoho písku, připřáhl se hajný sám také k vozu, a buď jej tlačil, anebo, kráčeje vedle krávy, táhl za provaz. A tak zajeli k chatě stojící na pokraji lesa. Hned za ní dřímala velká stodola a k ní přilepen byl chlév pro jednu kravičku . . .

Dívka sedíc na lůžku, rozhlížela se ve velké světnici, přes to že málo viděla. Černé mžitky míhaly se jí před očima a v hlavě jí šumělo jako ve mlýně.

Hospodář ustlal jí při zdi z čerstvého sena lůžko, potáhl je plachtou, opatřil je svou vlastní poduškou, položil na ně dívku, přikryl ji houní a na nohy přiložil jí starý kožich.

Slunce zapadlo, ve světnici nastala tma, leč za to zapraskal v krbu jasný oheň, sršící jiskry.

„Nuže, jak je ti, Jago?" tázal se hajný, usednuv k dívce.

„Matička mi vás poslala," odpověděla tiše. „Voda mne nepřijala, ohnivý vůz nepřejel, protože jste vy na mne čekal."

„Kéž bysi jen byla zdráva! Udělám ti polévku a dá Bůh, že zítra vstaneš."

„Vstanu," vzdychajíc zašeptala.

Nedočkala se polévky — jako oheň rozpálená usnula.

IV.

Jaga nevěděla, jak dlouho spala; když otevřela oči, položila si ruku na čelo, ale sotva ji mohla zdvihnouti. Chtěla vstáti, neměla však dosti sil, aby hlavu z podušky zvedla. Pohlížela udiveně po světnici a nevěděla, kde se nalezá. Nebyla to světnice tetina — ostatně teta by ji nebyla do světnice ani pustila. Vzpomněla si na velkou a chladnou vodu, na ohnivý vůz a konečně se usmála. K uším jejím zaletělo šumění stromů z blízkého lesa, z chaosu jejích myšlenek vyloupl se malý mužíček v bílé kazajce. On ji sem přivezl. Usmála se veseleji a srdečněji. Byla daleko, daleko od tety.

Večer zavrzly dvéře a do chalupy vstoupil týž mužíček v kožichu a v zelené čepici s dvojkou v ruce; přikročil k dívce, pohledl na ni a srdečně se usmál.

„Kdybys, Jago, věděla, co jsem se o tebe nastrachoval. Přes dvě neděle jsi ležela, jako rozpálená kláda, sotva jsi se dvakráte trochu vody napila. Myslil jsem, že usneš již navždy. Přece však jsi konečně oči otevřela.“

„Otevřela,“ odpověděla vesele. Chtěla děkovati, ale neodvážila se jaksi a ostatně neměla sil. Hajný se k ní posadil.

„Snad bys jedla něco, co ráda. Zítra půjdu do města, přinesl bych ti to. Máš přece svoje peníze.“

„Vezměte si je, vezměte, nepotřebuji peněz. Přála bych si pouze trochu mléka.“

Vypila mléko a tiše ležíc, dívala se na veselý oheň, několik svatých obrazů na stěně zavěšených a naslouchala šumění stromů z blízkého lesa.

„Bylo mi tebe, Jago, líto velice. Od smrti matčiny byl jsem stále samoten, těšilo mne tedy, že jsem tě nalezl, ale sotva že jsi promluvila chvíli, usnula jsi jako k poslednímu spánku.“

Nalil si misku polévky, do druhé nasypal z hrnku brambory, postavil to na stůl, vyňal plechovou lžičku a počal jísti.

Dívka s potěchou na to patřila, usmívala se, zářic štěstím. Vůně polévky vzbudila v ní chuť k jídlu. Vypila jí hrneček, na čele vystoupil jí pot, zmocnila se jí dřímota a usnula.

Byl již den, když otevřela oči a pohleděvši oknem, spatřila na zelených větvích sosen bílé vločky sněhu. Vedle lůžka jejího pak postaveny čekaly na ni hrnečky s mlékem a polévkou.

„Již je zima,“ pomyslila si, „a já bych bez bot u tety zmrzla.“ Pohledla na hrnečky, okusila polévky, vypila mléko a radovala se ze svého štěstí. Ve světnici bylo teplo a ticho takové, že slyšela tlukot vlastního rozradostněného srdce.

Dívka, libujíc si v tom tichu a v té samotě, děkovala matičce. Svatá Panna se neslitovala nade mnou a nezachránila mne. A snad matička to učinila, že mne voda nechtěla přijati. Snad ona zastavila a seslala dobrého muže.

Večer přišel hajný z jarmarku, koupil jí housku a boty a za zbytek mladou jalovičku pro ni, neb jsou to její peníze — vypěstuje si z ní kravičku. Jaga chtěla jalovičku spatřiti; když ji přivedl, po-

hladila ji, přes to, že mohla sotva ruku pozvednouti. Zvířátko bylo veselé a hezké.

Usnesli se, že ji nechají ve světnici — v koutě u dveří že jí nastelou slámu a bude veseleji.

Minul týden a druhý, Jaga však ještě nevstávala. Měla nové boty, starý kožich od hajného, ráda by si byla vyletěla do světa, leč nemohla, neměla sil, aby vstala. Tušila, že jest ubohému muži obtíží a to ji hnětlo.

Sesmutněla a svěřila se hajnému se svými obavami a bolestmi.

„A kdybys celou zimu ležela, rok i dva, neuslyšíš ode mne špatného slova. Povím ti, Jago, něco," pravil dále v rozpacích, sklopiv oči, „jakmile se uzdravíš a dorosteš v statnější dívku, naučím tě čemu bude třeba, půjdeme k faráři na katechismus, dám na ohlášky a staneš se mou ženou. Provdáš se za mne?"

Jaga se zarumĕnila jako višně.

„Jak se jmenujete?" zašeptala.

„Martin."

„Drahý Martine," pravila tiše, „jste dobrý, ujal jste se sirotka, proč bych se tedy neměla za vás provdati?" Napřáhla ruku a pohladila ho po tváři. „Jen co budu moci vstáti, uvidíte, jak začnu pracovat, kravičku dojit, hnůj pod ní kydat, ji krmiti, světnici vodou kropit a zametat, oheň dělat, hrnky rovnat, brambory oškrabávat . . . kdybychom měli vepře, i toho bych mohla obsloužiti. Nebudete si musit na mne naříkat. V letě přinesu z lesa i dříví, nasbírám jahod a ve žních půjdu do práce. Nepromarním vám ani groše — nestrojím se ráda, nejsem marnivá."

„A nebudeš se mi posmívat, jako jiné dívky?"

„A proč? že pokulháváte, nebo že máte dolíčkovatou tvář? Bůh tomu chtěl," odpověděla.

Tato naivní dívčina odpověď dotkla se Martinova srdce. Bůh tomu chtěl, k čemu se mu tedy lidé vysmívají, proč jím mladé dívky pohrdají? Jakmile se Jaga uzdraví a vyroste, bude krásná, stane se jeho ženou, bude dobrá a pracovitá . . . Neodvážil se pomyslit si, že ho bude milovat, nedovedl pojmenovati ten cit, ačkoliv jej znal. Chvíli oba mlčeli. Jaga měla srdce plno radosti. Snila o tom, jak se stane hospodyní, připadala si již z pola paní v chaloupce.

„Později, Jago, přijmeme také služku," ozval se Martin.

„Později," pravila Jaga. „Dokud budu mladá, dovedu si sama pomoci."

Zase se odmlčeli. Hajný přemýšlel o tom, jakou bude míti ženu, Jaga rozvažovala, jak si bude musit v hospodářství počínat. Štěstí jí dodávalo smělosti. A zase natáhla hubenou ruku a hladila Martinovu tvář.

„Drahý Martine, jak jste dobrý, velmi dobrý, vezmete si sirotka, který vám žádné věno nepřinesl . . ."

„A což jalovice není ničím?" přerušil ji Martin.

„Než se vdáš, bude z ní již pořádná kráva."

Dívka zakývala hlavou.

„Oj Jago, kéž bysi byla jen dobrá, pak bych řekl, že mi tě Bůh s nebe seslal.“

„Matička,“ zvolala dívka, „a Svatá Panenka,“ dodala v duchu.

Tiché dny radosti rychle uplynuly. Martin sedával večer na Jagině lůžku; dívka nemohla vstáti, přes to, že měla tvář usměvavou a že cítila se šťastnou . . .

Po celé dny ležela v prázdné světnici. Jalovička přicházela k ní a škubala seno z pod jejího lože; Jaga ji hladila, ohřívajíc si kostnaté ruce teplem jejího dechu. Bylo jí volno v té společnosti a ačkoliv jí často kříž bolel, nenaříkala si.

Ruce jí sesýchaly, tvář hubeněla, oči zapadaly. Martin to pozoroval, časem si ztícha vzdychl, v noci nespal, ale slovem se neprozradil.

„Snad již, drahý Martinku, ani nevstanu a nebudeš míti svou ženu. Půjdu za matkou a nespatřím ani tvou krávu ani stodoličku, ani naše pole; myslím totiž, že bylo by také mým. Nepochlubíš se s ženou v kostele. Jest to již můj osud, ale nereptám, je mi zde volno u tebe. Kéž by tak i v nebi bylo!“

Hajný vyběhl ze světnice, vpadl do chléva a teprve tam vypukl v srdečný pláč, takže se ani utišiti nemohl.

Mazlila se s králíky a bylo jí to velkým potěšením, když po loži skákali a jedli z její ruky listí z kapusty. Děkovala v duchu matičce, že se tele ztratilo a ji bahništěm a vodou až sem zavedlo. Svatá Panna ji však nechtěla uzdravit a to ji zarmucovalo.

Když se dvéře otevřely a Martin vstoupil, vždy se naň srdečně usmála a když se večer k ní posadil na lůžko a pohádky jí povídal, měla nesmírnou radost. Naslouchala, upřeně na něj pohlížejíc.

Když nastaly mrazy, navštívila ji myška, zvolna se k ní kradouc. Dostala drobek chleba a druhý den přivedla druhou. Zvířátka Jagu potěšila a od té doby žila s nimi v přátelství.

Dech se jí počal krátiti, lesklé oči vždy více zapadaly, tvář ztrácela barvu, hlas slábnul a srdce chvělo se jí nepokojem a těžkým smutkem.

K večeru vrátil se Martin z lesa. Přes to, že sníh zemi pokryl a mráz pod nohama skřípal, svítilo slunko.

„Martinku můj, něco mne dnes jaksi vábí, prohlednouti si naše hospodářství. Nejsem již tak těžká, jako tehdy, když jsi mne nesl v plachetce, pamatuješ se? Oblékni mne do kožichu a vynes mne na svět boží, do tvého chléva, do stodoly a ukaž mi alespoň rukou svá pole.“

Nemohl jí prosbu tu odříci. Oblekl ji ve svůj nový kožich, vzal ji do náruče a srdce mu strachem zabušilo — jak byla lehká.

Pohladila krávu, pohledla na stodolu, usmála se na slunko, podívala se směrem, kde leželo Martinovo pole. Velké duby a štíhlé sosny nad hlavou jí šumící ji potěšily . . .

Brzy však se jí zmocnila zima, hlava ji tížila tak, že ji opřela o rameno hajného a proto vrátili se do světnice.

Pozdě večer přivolala ho k sobě, chopila ho za ruku a přitisknuvši ji ke rtům, tiše zaplakala. Martin také plakal, ale neviděla jeho slzy.

„Děkuji ti za vše, milý Martine. Polib mne —“ zašeptala.

Políbil ji — na tváři své pocítila jeho slzy.

„Máš přece svou ženu rád a bude se ti po ní trochu stýskat?“ dodala.

Martin nemohl pronésti ani jediného slova.

„Nezapomínej na jalovičku, na králíčky, nevyháněj ty dvě myšky, jež mne navštěvovaly. Nechávala jsem jim drobty chleba, čiň to také, aby netrpěly hlad. Děkuji matince i Bohu, že jsem přece nalezla alespoň trošku štěstí, a nereptám na svůj osud. Jdi, milý Martine, lehni si a spi, jest již pozdě.“

Martin poslechl sirotka, ačkoliv se mu srdce svíralo a nemohl spáti. Vstal, přistoupil k dívce, sklonil se nad ní a naslouchal. Oddychovala lehounce, tak lehounce, že dech její uchem sotva ulovil. Šel si lehnout, ale za chvíli se vrátil a naslouchal, odešel a zase se vrátil. K ránu se mu zdálo, že slyší žalostný pláč. Vzchopil se, vstal — ve světnici však bylo ticho. Zapálil louč a s hořící přiblížil se k dívčinu loži. Byla bledá jako vosk kostelních svící, oči měla zavřené a na rtech podobný úsměv, jako tehdá, když pravila: „Je mi volno u tebe, kéž by jen tak bylo i v nebi.“

Slzy zalily mu oči, hodil louč do krbu a usedl na lavici. Nenaříkal, nereptal, nýbrž ztrnul a otupěl, jakoby mu někdo srdce z těla byl vyrval.

Bylo mu chladno a nevlídno. O svítání se vzchopil a vyběhl do lesa. Vrátil se k polednímu, přinášeje dvě prkna.

Jalovička stála nad dívkou, ohřívajíc dechem svým její tvář, jako by ji chtěla probuditi, králíci se na jejím lůžku olizovali — nedostali již od ní chleba.

Neodvážil se prkna ve světnici řezati a sbíjeti, rozbil tedy dílnu ve stodole. Pracoval rychle, zimničně, pospíchal — pot řinul se mu po tváři, ruce se mu chvěly. Neodpočinul si dříve, dokud nebyla rakev hotova. Bílým vápnem namaloval na ní kříž — pak teprve vyňal ze záňadří kus chleba, snědl jej — a byl hořkým jako jeho srdce a myšlenky.

Vrátil se do světnice, vyřezal křížek, vložil jej dívce do rukou, políbil ji, setřel z očí rukávem poslední slzy, jež mu ze srdce vytryskly, zabalil ji do plachetky, v níž k němu přišla, oděl ji do nových botek a odnesl do rakve. Pod hlavu jí vložil třísky a hoblovačky a přibil víko hřebíky.

A zase se zapřáhl s krávou do vozu a vyjel do lesa, odvážeje rakev.

„Zůstaneš mi, Jago, na blízku,“ pravil si v duchu. „Nikdo tě neviděl, když jsi přišla, a nikdo tě nevidí, když odcházíš. Všude jest země svatá — a jinde by ti soudy, lékaři nedali pokoje.“

Na vršku za věncem štíhlých modřínů a bříz vykopal jámu a po provaze spouštěl rakev zvolna dolů, aby dívce nijak neublížil.

Když uslyšel první lomoz písku, padajícího na víko rakve, vypukl v hlasitý pláč.

Hajný a kráva, táhnouce prázdný vůz, vraceli se domů. Mlčeli; bylo slyšeti jen skřípání kol, točících se po zmrzlém sněhu.

V jizbě bylo chladno a pusto — smutno.

Žalem a bolem pukalo mu srdce — vzal pušku a utekl na celou noc do lesa.

Josefin Soulary.

Zpěv srdce.

My všickni máme ve svých ňader skrýši
rudého moku pohár kypící,
ó podávejme si tu božskou číši,
druh druhu srdce dejme cítící!

Ó krásné slunce chce být naším bratem
nám rádo přejíc jasu svého vděk,
kde srdce truchlí, zlatý paprsk chvatem
pospíchá sladký klást tam polibek.
Ó synu Adama, vzhleď k nebi odhodlaně,
tvé zářné oko vše má oživit,
strach lásky první nach tkal na tvé skráně,
ó hleď ho lásky opojením smýt!

Již dosti dlouho proti pyšné hrázi
snů lidských roztřískal se volný proud;
z nás každý srdce za metu ať hází,
tak nejspíš můž' se vyprostiti z pout.
Dost umírání! Bledá naše máti
lká pro své děti a krev drahá jest,
jeť naším hruď, jež může láskou vzpláti
a dvojnásob, když snáší bolů trest!

My všickni máme ve svých ňader skrýši
rudého moku pohár kypící,
ó podávejme si tu božskou číši,
druh druhu srdce dejme cítící!

Ó vzplaň tvůj den, přírodo dobrotivá,
jež rozmar každý blaze ukájíš,
tvé víno ať se v číše všechněch vlívá,
tvůj chléb ať v hojnosti má každá chýž!
Dost místa u zkvětlého tvého stolu,
chuť dodává ret retu žíznivý,
a ruka hledá ruku, srdce spolu
bratrství svazek pojí blaživý!

Ty otče násilnictví, chmurný Kaine,
spi klidně vedle svého Abela,
již nehlodá tě červů družstvo tajné,
krev spravedlivých tak již vzkypěla,

že pekla žáry jsou jí uhašeny;
kde zločin po trestu dřív musil lkát,
vše hněvy láskou teď jsou udušeny
a oběti své nyní podleh kat.

My všickni máme ve svých ňader skrýši
rudého moku pohár kypící,
ó podávejme si tu božskou číši,
druh dejme druhu srdce cítící!

Od chvíle té, co Kristus v hrozné noci
svou slzou lidské slzy posvětil,
je srdce lidské opásáno mocí,
z níž naděj vstává s plukem nových sil.
Jak hrnčíř stápí dřív ve vodě živé
tu tvrdou hlínu, nežli dá jí tvar:
tak věčný otec v slzách srdce divé
nám hněte, než je v lásky vrhne žár.

Jeť pevna v srdci lidském v dobro víra
a srdce požehnaný kalich jest,
v něm láska hostij světí, v něm se sbírá
a vesmírem hřmí brzy její zvěst;
a jak dlaň uzavřená srdce malé
když otevře se, obejímá svět,
nuž otevřme je v lásce neskonalé,
obejměm boha, jenž nám v nitru zkvet!

My všichni máme ve svých ňader skrýši
rudého moku pohár kypící,
ó podávejme si tu božskou číši,
druh druhu dejme srdce cítící!

Z franc. přel. *Jaroslav Vrchlický.*

Z básní Irmy Geisslovy.

Dvě hvězdy.

ak často vzpomínám tvých milých modrých očí,
vždy chvějíc se jak vřes, když skalním na úbočí
jej větry čeří.
Ah, nezvábím tě zpět z té azurové říše,
ni zbudím ze spánku, v němž odpočíváš tiše
tam mezi keři . . .

Bez lásky mateřské jak pusto na tom světě!
Sníh v zimě těší nás a motýlečky v letě —

přec jak vše chladné!
Byť dosti zbylo nám těch, kdož nás mají rádi,
z nich lásku matčinu přec nikdy nenahradí
nám oko žádné.

Čas letí nad námi dál dráhou svojí věčnou,
jak šerý, lačný sup nad stepí nekonečnou
a zrak se zvedá
jen stále roztoužen k té blankytové dáli —
Ach! ty dvě hvězdičky, jež srdce láskou hřály,
tam darmo hledá . . .

Oko.

Jest oko člověka zde božím arcidílem
v něm zříti anděly ve kroji sněhobílém,
i běsů stíny černé,
v něm plaše choulí se klam do posupných hledů,
v ném vidíš lásky vznik a čítáš ku posledu
slib oddanosti věrné.

Řeč oka varhan zvuk je ze svatyně duše.
Zní různým hlaholem, zní velebně i hluše,
tu mohutná, tu sladká:
v ní družka hovoří nám k srdci milým zvukem,
a láska toužebně lká slavíkovým tlukem
a rajsky pěje matka.

I v oku zvířete, jež zbrani tvé se brání,
tkví prosba tajemná, jež úpí: slitování!
než strne v smrti klidu;
však nejhlouběji všech, až do duše mne jímá
těch očí zornice, jež na nás hledí zpříma
a zbavena je vidu . . .

Vlasť truchlící na bojišti Lipanském. Z

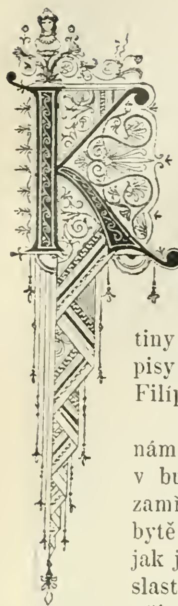

-eseb „Lipany“ od Fel. Jenneveina.

O „Květech“.

Napsal **Frant. Bačkovský.**

(Pokračování.)

K nesnázím, které Tylovi, redigujícímu „Květy“, bylo překonati, jest přičísti také, že neměl a nemohl míti redakci tak zřízenu, jako nyní vídáme. Neměl po ruce časopisův a jiných pomůcek,*) i bylo mu různé drobotiny časopisecké sháněti po kavárnách, tehdy nevalně časopisy zásobených, v čemž mu pomáhával i Tomíček a zvláště Filípek.

Zajímavou zprávu o redaktorství Tylově zaznamenal nám Filípek. Tyl totiž jakožto vojenský úředník, bydlel v budově úřadní, v přední dosti prostranné světnici, jejížto zamřížená okna vedla do Trubní, nyní Eliščiny třídy. V tomto bytě poskytl útulek i příteli svému Filípkovi, který s ním, jak již výše bylo připomenuto, po delší čas sdílel se o všechny slasti a strasti života redaktorského. V Tylově životopise, připojeném r. 1859 k prvému vydání sebraných spisů Tylových, Filípek vypravuje pak o tom mezi jiným takto: „Dopoledne býval Tyl obyčejně v úřadě, někdy i odpoledne, anebo si nějakou úřední práci domů brával. Večer, když jsme přišli domů, on obyčejně v posteli čítal, a já, když toho byla potřeba, někdy až pozdě do noci psal buď něco původního nebo něco překládaje. Někdy jsme některý článek překládali společně, kde on přestal, začal jsem já, a tak naopak. Tyl vstával obyčejně velmi časně, prohlédnul, co jsem byl napsal, psal pak, a někdy i časně odešel, nechav mi na stole cedulku, na níž stálo: „Napište původního článku ještě asi na půl strany tištěné,“ nebo: „Přeložte, kde jsem přestal, ještě kus dále a doneste to do tiskárny“; často i: „Dojděte k Šochovi a seberte nějakých drobností.“ Byla to kavárna „U tygra“ (v Dominikánské, nyní Husově ulici), kdežto mnoho novin a časopisů bylo pohotově, a tam jsme chodívali na lov rozmanitých drobnůstek pro „Zrcadlo času a ducha lidského“, pro „Čas a duch lidský“ a pro „Denní kroniku . . .“ **)

Aby „Květy“ mohly víc a více se zdokonalovati a požadavkům na ně kladeným jak od čtenářstva tak zvláště též od redaktora vyhovovati, bylo třeba objem jejich zvětšiti, což ovšem bylo vzhledem k malému počtu odběratelstva nesnadno, ale dálo se to znenáhla přece. Již „Jindy a Nyní“ za Tyla hned o polovinu zvětšeny, jak již na svém

*) Vhod všem tehdejším časopisům českým byl soukromý spolek k odebírání cizojazyčných časopisů, v jejichžto čtení členové vystřídávali se dle ustanoveného oběhu. Členem jeho byl i Tyl. (Viz o spolku tom na str. 435. svazku II. spisů Jak. Malého v „Nár. bibl.“)

**) Tak pojmenovány jsou ve „Květech“ rubriky, přinášející různé drobnosti.

místě bylo připomenuto, „Květy“ pak rozhojněny zvláštními přílohami, které byly určeny zprávám a úvahám o spisech českých i jiným toho druhu článkům kritickým a vůbec v užším slova smyslu literárním. Někdy z nedostatku místa v listě hlavním dáno do přílohy i něco (zejména básně), co vlastně tam nenáleželo.

Přílohy ty začato přidávati o jednom listě již k ročníku 1834. (J. L. Turnovský připomíná ve svém spise „O životě a působení Josefa Kajetána Tyla“ na str. 92. mylně, že přílohy počaly vycházeti teprve r. 1836.) K číslu 9. připojena „První příloha ke Květům českým“, k číslu 13. druhá, k číslu 16. třetí, k číslu 22. čtvrtá, k číslu 28. pátá, k číslu 33. šestá, k číslu 36. sedmá, k číslu 39. osmá, k číslu 45. devátá a k číslu 48. desátá. Konečně vydána „Mimořádná příloha ku Květům českým 1834“ o šesti listech, obsahující dokončení Klicperovy „Věnceslavy“, o které již shora zmínka se stala.

V ročníce 1835 jsou přílohy již o dvou listech a značně hojnější; jsou totiž u všech čísel, vyjímaje číslo prvé, čtvrté a každé následující číslo sudé až po číslo 34., které také nemá přílohy; potom nemá přílohy číslo 35. a každé následující číslo liché. Název příloh v tomto ročníce jest „Květy“ a pod tím poznámka „Příloha I.“ atd.

V ročníce 1836 přílohy mají zcela tutéž podobu vnější jako přílohy ročníku 1835, lišíce se od nich pouze tím, že jsou samy pro sebe stránkovány. Vycházely pravidelně za čtrnácte dnů jednou. Ve přílohách ročníku tohoto jest i článek Tylův „Pohled na literaturu nejnovější“, v němžto posoudil mimo jiné Máchův „Máj“, který koncem dubna toho roku vyšel. Nepříznivý tento posudek jest dostatečně znám.

Ve přílohách převládala již při ročníce 1834 latinka a počínaje ročníkem 1835 tištěny jsou pouze latinkou.

Nežli dále pokročíme, uveďme si úvahu o „Květech“, která v samých „Květech“ jest otištěna, a to ve článku „Naše časopisectví“ v ročníku 1835 na str. 151. Zní takto: „Majíce (t. „Květy“) jediným toho druhu spisem v literatuře naší býti, museji se zajisté velmi na pozoru míti, aby zadost učinily důležité oné, zvláště tak nazvané vzdělanější třídě, jižto pro sebe a tím i pro literaturu získati hodlají, a kterážto méně vlastenecké mysli, jako samé podané věci sobě všímá. Dosažení účelu jejich jest tím nesnadnější, čím více laciným jinojazyčnými, z části dobrými časopisy a knihami jako potopeni jsme, a polopublikum to, ve plody naší literatury na mnoze se ještě nedůvěřujíc, lecčíms u nás opovrhne a jako ostnem proti celé literatuře se obrátí, což by, ukryté jsouc nimbem cizozemství, buď bylo pochválilo aneb si toho aspoň nepovšimlo. Třeba-liž u nás takových ohledů i při prostředních pracích šetřiti, medle jakž o mnoho více musíme se špatnějších chrániti. Dobré zábavníky rozšíří nejsnáze i nejjistěji pole každé literatury; mají-li to Květy učiniti, musejí se vší mocí snažiti, aby se na stejný s jinojazyčnými toho druhu stupeň dokonalosti vznesly, tak aby výhodu národnosti pro sebe majíce vytisknouti je mohly. To ovšem není posud u nás věcí lehkou, avšak pevně přesvědčeni jsme, že vydavatelstvo Květů moudře a opravdově všecko před se berouc, síly své odhodlaně v jedno seberouc, sil jiných, kde se které nalézají, pečlivě k sobě pojíc, cíle svého chvalně dostojí. Přidrž se snahy své o původ-

nost, nedej se ale původnostkováním zavésti, pěstuj dále všude národního a vlasteneckého ducha, buď ale pečlivější jazykových forem, a od suché i odsekavé přeučenosti jakož i od prázdného slov stavení a marného hrání stejně vzdáleno jsouc hleď zvláště přísnějšího výboru věcí, abys ani spisovatele ani čtenářstvo nezavádělo. Pojmi vše, na čem vzdělanější třídy účastničí, do okresu svého, užívej dne a jeho interessů, sebírej v jedno zrcadlo paprsky společenského života celého národu vůbec a hlavnějších měst obzvláště, a jev uvnitř i vně povždy onu ozdobnost neposkvrněné krásy, jíž se jediné ušlechtilejší čtenářstvo poutává. Příloha Květů, literním předmětům zasvěcená, jest dosti pohodlným prostředkem, jímžto posudky, literní zprávy a pojednání atd. zvláště ne přísně vědeckých věcí odbývati můžeme. Častěji vycházející spis těžko by bylo u nás dobře vyplniti, pro ni však stačíme; šetřiž ona toliko místa, rozměř si svou činnost, a nezanedbávejž pro skrovnější důležitějšího, ustav si nějaký vyšší účel svého snažení, a budiž ve všech svých článcích vidou jako proniknuta. Mluvení o knihách aniž jednotlivé lepší články nestačí, zúrodňujicího dechu třeba, kterýžby odsud jako ze středu do končin literatury nový vyšší život rozsívaje, všude starý prach smetal, všude sel, dmul i zahříval."

Požadavkům, v úvaze této proneseným, Tyl snažil se vyhověti víc a více, a „Květy" rozkvétaly utěšeněji a utěšeněji, avšak koncem r. 1836 pozbyly dosavadního svého redaktora.

Tyl totiž, jsa rozmrzen na bídné poměry, zvláště u českého divadla, které bylo, jak známo, jeho koníčkem, odhodlal se r. 1836 odejíti na nějaký čas z Prahy, by, maje býti z úřadu svého propuštěn a obíraje se stále myšlenkou, zříditi lepší divadelní společnost, ohlédl se po divadlech jiných. I vyžádal si v úřadě na několik neděl dovolenou a svěřiv „Květy" příteli svému Bol. Jablonskému, odjel do Svídnice v Pruském Slezsku k divadelní společnosti, v níž i známí jeho byli. A cesta tato byla příčinou, že pořádku milovný Pospíšil, který vůbec stěžoval si na přílišnou rozptýlenost Tylovy činnosti, z nížto plynulo „věčné neukončování" rozepsaných věcí, *) rozmrzel se na Tyla, poněvadž dějepisnou povídku Tylovu „Vězeň v nové věži" bylo ve „Květech" přerušiti a čekati na dokončení její až do návratu jeho ze Slezska. Ježto pak i čtenářstvo „Květů" reptalo, poděkováno koncem r. 1836 Tylovi za dosavadní působení a zvelebení „Květův", a v redakci jejich uvázal se posud žijící Jaroslav Pospíšil, nejstarší syn nakladatele Jana Host. Pospíšila.

V čísle 50. ročníku 1836. Tyl otiskl toto „Návěstí": „Od početí časopisu tohoto (r. 1833) uvykli jsou si někteří přátelé moji na dopisech i jinde „redaktorem Květů" mě nazývati. Jestli jsem se po ten čas opravdu redakcí zabýval čili nic, to v těchto řádkách objasňovati místa není; o to však blízké i vzdálené krajany uctivě žádám, aby mě od nového roku 1837 nikdež redaktorem nejmenovali, jelikož

*) V ročníce 1836 Tyl neukončil rozpravy „Proč jsem Čechem?" a to, jak připomíná v „Obsahu", prý „z důležitých překážek", dokládaje, že „na jiném místě časem svým v úplné a neporušené formě vyjde". Také nedokončil v tom ročníce novelly „Po pěti letech", která, jak Tyl sám praví, jest výňatkem větší novelly „Umělců pouť", kterouž o sobě vydati zamýšlel.

úplné vedení „Květů" jediné sám p. vydavatel si obstarávati bude. Já stran redakcí týchž Květů za nic odpovídati nebudu, a žádných článkův časopisu tomu nepřivtělím bez podpisu svého, jakož se až posud někdy stávalo. Jos. Kaj. Tyl."

Tyl nerad loučil se s časopisem tím, vždyť to byl výsledek jeho čtyřleté neunavené píle a horlivosti vlastenecké, že „Květy" byly toho času již prvým veřejným orgánem národu českého. V doslově svém, otištěném na konci čísla 52. s názvem „S Bohem!", rozloučil se s ním velmi dojemně, projeviv lásku svou k němu a naději, že opětně se s ním shledá.

Doslov počíná se slovy: „Loučení — loučení — začíná velmi melancholicky naše stará píseň národní, a druhý verš jí hned na to velmi trefně odpovídá: Jakž jest to smutná věc! — Stará píseň — stará pravda! I jesti loučení v pravdě velmi smutná věc." Potom uvádí a líčí rozličné případnosti loučení a dovozuje, že loučení jest i potřebno a prospěšno, a konečně praví: „Avšak loučení jest přece smutná věc! Ačkoli jsem sobě sám i potřebnou i prospěšnou stránku loučení vylíčil: poznávám přece pravdu staré písně, a chuť mi k dalšímu dokazování dochází. Musímť se totiž také loučiti — loučiti se čtyřmi lety, s Květy a čtenářstvem, a srdce moje nemá zmužilosti, aby se zaradovalo nad možným shledáním. Vy léta uplynulá, vy Květy — ty drahé čtenářstvo! — vy jste mě začátečníka viděli, an jsem slabý na veřejnou, skluzkou, nebezpečnou dráhu vstoupil; vy jste můj neunavený zápas viděli — boj s dobou a potřebou; i toužení a snahu mou jste viděli, jakovéž nás všecky k jednomu cíli vodí, k národní osvětě: i kráčel jsem bez přetvářky před vámi, a srdce moje otevřeno bylo před očima veřejně, a sny moje obletovaly je, kývajíce na mimojdoucí, řkouce: „Vizte upřímného Čecha!" I klesal jsem, i vzchopil jsem se opět — a napořád před vámi; bez vás bylo mi světlo tmou, sladkost hořkostí a život neživotem. A vy jste na mne bez přetrže okem pozorlivým hleděli, i plesali i smutnili jste se mnou, pochvalně tleskali jste při slovu zdařilém, i káravě hrozili při kroku klopýtajícím. Vy jste byli sluncem, dle něhož se řídily denní hodiny moje, byli jste metou, k níž mířila cesta má. A nyní se mám s vámi loučiti? — Ach, loučení je smutná věc! Smutná, avšak bývá i potřebná. Pomyslím si, že je loučení moje také potřebné. V dálce, nyní teprva bez předsudků, bez předpojatosti, budeme na sebe vzájemně zpomínati, pohlížeti, vady své (totiž moje) prominovati — a na shledání se těšiti. Délka času nám všem, zchladlým poněkud, oči protře, a pak poznáme, jaké ceny jsme jeden druhému bývali. V pomnění budou duše naše napořád spolu obcovati, spolu se těšiti — nám vlastně žádné loučení nehrozí. A hle! — takť se znenáhla loučení nebojím; loučení není smutná věc. Z lásky dějí se věci nemožné; z lásky mohu také pravdu staré písni upříti a zvrátiti — a láska moje k vám jest veliká. Mějte se dobře, léta uplynulá! S Bohem, milé Květy — pamatuj na mne, laskavý čtenáři! Loučím se, ale nesmutním. Z vás prvních vzejde ještě mnohé símě i pěkné ovoce přinese — vy druhé stkvíti se budete opět v jaru příštím silou mladnoucí — a ty můj drahý poslední — ty zajisté ruku vztáhneš upřímnou, kdekoli ti v cestu kročím k službám hotový. V té

naději a důvěře se s vámi loučím — nedejž dobrý Bůh, aby mě tak spanilé hvězdy sklamaly. J. K. Tyl."

Takto tedy Tyl rozloučil se s „Květy", a ze slov uvedených jest patrno, že loučil se s nimi nerad.

Ale ještě o něčem jest si promluviti, nežli budeme rozprávěti o „Květech" za nového jejich redaktora. S oblibou, které Tyl jakožto redaktor „Květů" docházel, ozvali se totiž zároveň i Tylovi odpůrci. Frant. Lad. Čelakovský počal téhož r. 1834, kdy „Jindy a Nyní" bylo zaměněno v „Květy české", redigovati časopis podobný „Českou včelu", a šarvátky mezi oběma časopisy nedaly dlouho na sebe čekati.

Každý z obou těchto belletristických časopisů měl způsob a směr jiný, účel však obou byl stejný: povznésti totiž národnost a zvelebiti písemnictví české. „Květy" přinášely, jak již na počátku tohoto článku řečeno, skoro pouze příspěvky původní od spisovatelů mladších, i vyskytl se, jak při literárních začátečnících ani jinak býti nemůže, v nich mnohý příspěvek méně cenný. Ve „Včele" naopak nehleděno valně ku pracím původním, a Čelakovský naplňoval ji většinou překlady, za to zase tyto překlady vynikaly přesnou mluvou a slohem jadrným. A kdežto „Včela" za Čelakovského tříbila češtinu „učenou", čeština ve „Květech", jsouc prosta a nehledána, za to však plynna a lahodna, byť i tu a tam nesprávna, pronikla do srdcí lidu českého, v němžto láska k vlasti a národu ve „Květech" způsoby rozmanitými hlásaná, pevné zapustila kořeny. A právě za příčinou češtiny vznikly mezi oběma časopisy šarvátky. Byla to žárlivost starších spisovatelů na mladé druhy, byla to horlivost pro správnou češtinu, a každý poklések mluvnický, vyskytnuvší se ve „Květech", byl tepán od přívrženců „Včely".

Také tyto šarvátky a podobné jiné poněkud přispěly, že Tyl koncem r. 1836 byl zbaven redakce, ježto žárlivci jeho literární snažili se všelijak osočiti jej u Pospíšila. *)

Avšak Tyl, přestav redigovati „Květy", byl v letech 1837—39 přispěvatelem „Včely", redigované od počátku r. 1836 Janem Nep. Štěpánkem, smířiv se tak s časopisem, s nímžto se hašteřil, pokud byl jeho redaktorem Čelakovský. **) Do „Květů" za to r. 1837 ani řádkem nepřispěl.

Přejděme nyní ku „Květům" za nového jejich redaktora Jaroslava Pospíšila, redigujícího je v letech 1837—1840.

Za nového redaktora vnější podoba „Květů" zůstala zcela táž, jaká byla při ročníce 1835 a 1836, pouze na konci každého čísla s malou změnou poznamenáno „Vydáváním Jana Host. Pospíšila. (Vedením J. P.)", v ročníce 1838 a 1839 a v prvém pololetí roč. 1840 pak v závorce „R. J. P." a teprve ve druhém pololetí ročníku 1840 „Red. Jar. Pospíšil"; avšak na titule k celému ročníku zase jen uveden tak, jako dříve, Jan Host. Pospíšil, a to ve všech čtyřech ročnících. I název ponechán v ročníce 1837 a 1838 zcela týž; v ročníce 1839

---

*) Proti Tylovi brojil na př. i Josef Kr. Chmelenský a radil Janu H. Pospíšilovi již tehdáž, aby učinil redaktorem Jakuba Malého.

**) Později (r. 1845) také Čelakovský s Tylem se spřátelil a nejednou potom o záslužné činnosti Tylově vyslovil se velmi příznivě.

a 1840 (jakož i při prvém čísle ročníku 1838) vynechán květinový věnec a „Květy“ vysazeno písmem větším.*) Také citáty položeny v ročníce 1837 v čelo každého čísla; v ročnících následujících nevyskytají se již v žádném. Přílohám dán v ročnících 1837, 1838 a 1839 název „Příloha ku Květům“, pod který připojena poznámka „Literatura a krásné umění“, a v ročníce 1840 nazvány „Noviny z oboru literatury, umění a věd. (Příloha ku Květům)“; jinak neliší se svým vnějškem nijak od příloh ročníku 1836, vycházejíce o dvou listech pravidelně za čtrnáct dnů jednou a jsouce samy pro sebe stránkovány. Objem „Květů“ tedy proti poslednímu ročníku Tylovu za nové redakce o nic zvětšen nebyl, a předplatné také bylo stále totéž.

Přihlédněme k obsahu „Květů“ za redakce Jaroslava Pospíšila.

Mottem k celému ročníku 1837 jsou slova Kollárova: „Hodiny jsou, a to nejkrásnější — kde nám jeden kvítek v skrytosti — více spůsobuje radosti, — než křik a blesk světa nejskvostnější“ a za citát v čelo prvého čísla dány verše Čelakovského: „Kdo svých darů, kdo síly, statku — přinášíš hojně v oběti . . . — tys bratr náš, tys vlastenec, — sem tobě kvítí na věnec!“ Obsah pak prvého čísla zahájen básní Karla Tupého (Bol. Jablonského) „Hlas Čechoslovana k novému roku“. (Závěrečná sloha básně té, znějící: „Vám, jež mocný svazek lásky — v pevném drží sjednocení — vám ve věnci z Květů našich — nejvřelejší pozdravení“, položena potom i za citát v čelo posledního čísla ročníku 1837. Poslední to citát v čele čísla „Květů“ vůbec!) Po básni Tupého následuje článek K. Bol. Štorcha „Květy. Žertové i pravdivé slovo ke vroucně ctěným pánům čtenářům a k vroucněji ještě milovaným pannám a paním čtenářkám“. Nejen tedy v obou citátech, ale také v úvodní básni a článku čtenářstvu „Květy“ kladeny na srdce pomocí „kvítků“, „kvítí“ a „květův“ a slibováno, čím i nadále „Květy“ budou se zamlouvati, i za podporu hmotnou jim žádáno, slibováno a také plněno, ale — ročník 1837 přece jen ucítil měrou dosti značnou, že pozbyl péra, které předešlé ročníky svými příspěvky okrašlovalo,**) ačkoli záliba čtenářstva ve „Květech“ touto změnou zmenšena nebyla.

Počet odběratelů stále vzrůstal, což ovšem jest vysvětlitelno vzmáhajícím se uvědoměním národním. Se vzrůstajícím počtem odběratelů vzrůstala pak i důležitost „Květů“. Fr. Cyr. Kampelík napsal ve příčině té do „Květů“ dopis, otištěný v ročníce 1838, z něhož uvedeno budiž toto: „Mezi našimi časopisy dle mého soudu zvláště Květy pozornosti a vážnosti zasluhují . . . Když Květy začaly vycházeti, jenom mezi ochotníky se pohybovaly; ale nyní již mají své obecenstvo, které čím dále tím více vzrůstati bude, jestliže se o ně všemožně přičiníme.

*) Počínaje ročníkem 1839 „Květy“ nebyly vydávány „v Praze a v Hradci Králové“, jako bylo při všech ročnících dřívějších na titule poznamenáno, nýbrž toliko „v Praze“.

**) Budiž zde uveden úsudek, ač příkrý, Jakuba Malého, pronesený o „Květech“ v „Musejníku“, roč. 1838, na str. 125.: „Při Květech viděti alespoň ochotné snažení, vyhověti potřebám a žádostem času; nechutné však bažení po původnosti a nedosti zkušená redakce urychlila klesání tohoto časopisu, který by při lepším vedení ty samé síly k celku mnohem dokonalejšímu spojovati a nástrojem státi se mohl k rozšiřování pravého vlastenectví.“

Tak v Brně mají přes 50 odběratelův u knihkupců zaznamenáno, kdežto jich před několika roky sotva 20 bylo. Konaje cestu po své milé vlasti české, zhusta jsem je nalézal. Z toho nám nyní patrno, že Květy svým obecenstvem, svou periodičností, nákladným vydáváním znamenitý nástroj jsou v našem národě i že chvalně naši národnost zastupují; považíme-li dále, že jejich přílohy naše literární quasi noviny jsou, tím více nám jejich zdar na srdci ležeti musí. Vímť, že mnozí mně nepřející řeknou: „Aha, ten píše k výhodě p. Pospíšila atd.“ Zdali k výhodě nebo nevýhodě, sám nevím. Mysliti každému volno, co jen libo...*) Květů pak se ujmouti musíme, ať je vydává kdo chce. Květy mají valné obecenstvo, na nich — nebudiž to nikoli na ujmu jiných dobrých časopisů řečeno — tkví naše čest. Neboť jakmile klesati budou bez postupu ve zdaru, hnedle nepříznivci zvolají: „Toť víme, že Čechové s ničeho býti nemohou...“ Velice bychom chybili, abychom sobě na národní cti záležeti nedávali...“

V témž ročníce 1838 jest již v čísle 2. báseň „Vínozpěv“ s podpisem „M.“ a báseň ta jest od Matěje Miloty Zdirada Poláka.

Jaroslav Pospíšil poslal totiž r. 1837 prostřednictvím Tom. Buriana, professora při voj. akademii v Novém Městě za Vídní, dopis Polákovi, žádaje ho za příspěvky do almanachu „Vesny“, Burian pak podal Pospíšilovi v té příčině tuto zprávu: „Odevzdávaje list Váš panu Polákovi nemeškal jsem přičiniti slov podněcovacích, abych zvýšil vlasteneckou lásku jeho; ale velmi málo jsem pořídil, jediné to, že sobě některé knihy a časopisy budoucně objednávati bude, aby literaturu podporoval a se umístil na hledišti, z něhož by novočeského ducha a literaturu seznati a sám se v ni opět poněkud vměstnati mohl. Nečetl zajisté po 8 let téměř nic českého. Manželka, dítky (tři po německu vychovaní chlapci a děvče nemluvně) a minulá jeho služba zaujaly všecku tělesní i duševní sílu jeho i všecken čas tak, že se literatuře oddati nemohl. Na ten čas mu prý nemožno pomýšleti na básnění a spisování, že však, jakkoli opět po chvíli míti bude, zajisté budoucně něco buď pro Vesnu buď pro Květy upraví, avšak ne pod svým jménem.“ Takováto tedy stala se změna s básníkem, ačkoli neuplynulo ještě ani dvacet rokův od doby, kdy vyšla jeho báseň, která byla zjevem epochálním!

Polák dal si říci a brzo poslal dvě básně, i psal potom Pospíšil Burianovi: „Obě básně jsou plny ohně a výtvorných myšlének, toliko verš a jazyk poněkud vázne. Než do Vesny nemohli jsme jich již užiti, protože rukopisy pro almanach ten byly už censuře zadány. „Vínozpěv“ vyšel ve Květech (1838) č. 2. s podpisem M. Snad by se i s druhou básní tak učiniti mohlo... Snad se Polák nebude mrzeti, že jsme „Vínozpěv“ do Květů dali? Ale, proč na tom stojí, aby celé jeho jméno pod báseň se nevytisklo? Dílo, hlásí-li se k němu slovutný spisovatel, spíše zřetel přátel a obecenstva vůbec k sobě obrací.“

(Pokračování.)

*) K tomu redakce poznamenala pod čarou: „Kdo jiného, byť i zcela protivného jest mínění o Květech: zde volné místo dopřáno bude, libo-li mu s dobrými důvody svými, beze všeho neslušného dotýkání se osob, bez pošetilého předstírání mladosti, mínění svoje nám podati.“

V zajetí Armidy.

Napsal

Pavel Albieri.

očkejte,“ pravil mi před nějakým časem chef jednoho ze starších pražských knihkupectví, „onehdy jsem nalezl ve skladě starých rukopisův věc, která by vás jako pěstitele vojenské povídky mohla zajímati.“

A s těmi slovy vytáhl velkou, hezky vázanou knihu, skoro až do konce hustě popsanou. Na prvním listě napsán byl ozdobným písmem německý titul: „Mé příhody u Drážďan a v Lipsku roku 1813. (Psáno r. 1843).“

Nic více, nikde jméno autorovo. Hned po zběžném nahlednutí do německého toho rukopisu poznal jsem, že neobsahuje prosté vylíčení příhod, nýbrž nějakou povídku.

„Co s tím? Jak to k vám přišlo?“ tázal jsem se.

Nakladatel pokrčil rameny.

„Zde máme svoji poznámku, že rukopis došel dne 5. března roku 1847. Od té doby zde leží. Byl tedy zaslán již mému druhému předchůdci, který nakládal více německy než česky. Mně se ta věc v tomto spůsobu nehodí k ničemu. Uschoval jsem ji pro vás; prohledněte si to laskavě a sdělte mi, co o tom soudíte. Snad stojí věc přece za překlad a přepracování nebo může vám jinak posloužiti.“

Odnesl jsem si rukopis domů a hned toho večera počal jsem čísti. Četba tato mě znenáhla upoutala a když jsem dočetl, zdála se mi věc dosti zajímavou, abych ji zpracoval pro české čtenářstvo. Přepracování spočívalo zejmena v tom, že jsem ubral trochu dějepisného materiálu, jímž rukopis ku škodě své oplýval. Část, dosti značnou čásť toho materiálu jsem arci ponechal; avšak doufám, že neodstraší čtenáře širší vylíčení památného válečného děje, jenž tvoří historické pozadí této povídky.

I.

Ještě poslední pohled ku známému oknu, obtočenému břečťanem a vedoucímu do útulného pokojíčku, kde jsem zažil tolik šťastných chvilek, snad nejšťastnějších v celém životě. Ještě naposledy skřížil se pohled můj s pohledem těch uplakaných milých očí, které jsem tolikráte líbal, do kterých jsem se zamiloval. Ještě mi kyne, mává

šátečkem, smáčeným slzami. S bohem, s bohem! Ulice zahýbá a já ztrácím s očí tu roztomilou, upřímnou, zaslzenou tvář v zeleném rámci břečťanu — snad na vždy!

Jest mi tak smutno kolem srdce, že neslyším hlučné hudby, táhnoucí v čele pluku dvacet kroků za mnou, že nevidím té dlouhé řady vojska, táhnoucího za hudbou. Srpnové slunce odráží paprsky své na skvoucích se hlavních ručnic, na lesklých bodácích a hraje si na čistě vyleštěných žlutých orlech čák. Má vytasená šavle se někdy zablýskne až to zrak oslepuje. Koně naše se hrdě vzpínají a bělouš našeho velitele, podmaršálka Meschko, tancuje dnes stále podle veselého rytmu pochodu. Ulice jsou plny lidu, jímž valí se proud bílých fraků s červenými výložky neodvratně v před. Mnohý bodák nese na špičce pěknou kytičku, mnohý důstojník jest přímo ověnčen a ještě tu a tam letí kytice z oken, obsazených krásnou pletí, a tu pokaždé strhne se dole na ulici pravá honba, jíž se účastní důstojníci právě tak jako prostí vojáci. A proč by nás neověnčili, proč by se s námi neloučili tak srdečně, okázale! Vždyť se s nimi se všemi dobře známe a pobavili jsme se po ty dva měsíce našeho pobytu zde důkladně! A nyní jdeme do války, do tuhých zajisté bojů a mnohý, kdo dnes pyšně a vesele si tu vykračuje, bude snad za týden bradou vzhůru ležeti na bojišti. Kolik nás padne, kolik bude zraněno a což nejhoršího — kolik mrzákův bude učiněno! Máte pravdu, že se s námi loučíte tak srdečně, neboť zpříjemňujete snad poslední chvilky mnohého z nás!

Myšlenky mé ubírají se takovýmto chodem a oko mé spočívá často na něžné kytičce ze samých růžových poupátek, připevněné na mých prsou. Dříve než mi ji odevzdala, vtiskla sem vřelé políbení a horké dvě slzy skanuly na tyto květy. Nedám ji nikdy od sebe a až uvadne, vložím ji do těch řádků na růžovém, libovonném papíře, které mi poprvé poslala, a tak ji budu nositi na srdci. Ano, to udělám a k tomu přiložím také krásný červenobílý karafiát z kytice, kterou mi ozdobila koš na šavli. A to zelené polní znamení na čáku také uschovám, neboť pochází z jasmínové besídky, kde jsme sedávali často po celé hodiny, nemluvíce, patříce jen na sebe v tichém štěstí. To všecko si dám na srdce a možná že mne to ochrání před mnohou pohromou. Jdu do boje s čistou láskou v srdci, s nadějí, že si vybojuji zároveň ji, po které jsem práhl celou duší, celou myslí.

Nikdy mi nebylo tak podivně, tak bolně a teskně jako právě tehdáž, kdy jsem zahýbal za roh ulice, kdež ona bydlila.

Bylť jsem po ty dva měsíce, kdy jsme leželi v roce 1813 v Chomútově, prožil celou idyllu, jaro svého života, dobu, která přichází jen jednou a nikdy již se nevrací. Ve světě kolem samá bouře, samý řinkot zbraně, volání po válce, chystání se ku krvavým bojům a my snili při tom o nerušeném blahu, poklidu, lidském štěstí a spokojenosti. Nebyla to má první, byla to má druhá láska a sice právě taková, o jaké pěje v době té velmi oblíbená, nová tehdáž píseň:

„První láska je nejlepší,
druhá jak oheň pálí —“

První lásku odbyl jsem si v osmnácti letech, právě tak nejapně, jako odbývá se většina podobných vznětů mladistvé fantasie. Se svým ideálem jsem po půl léta vroucí lásky ani nemluvil a právě proto jsem ji měl za anděla. Po čtrnácti dnech styku s ní ztratil jsem všecky illuse a zpozoroval jsem s ustrnutím, jak hrozně jsem se klamal. Slovem: neodpovídala mi, nemohla odpovídati mým blouznivým názorům. Byla to velmi hodná dívka, ale jak se mi tenkráte zdálo, příliš praktická, rozumná, vypočítavá a — chladná, poněvadž nepočínala si vůči mně tak, jak jsem to čítal v románech, psaných lidmi, kteří náleželi ku známé německé literární škole „Stürmer und Dränger." Ale nyní jsem přilnul ku předmětu své lásky s plnou vroucností, duše má srostla takořka s její, měli jsme vždy oba jedinou jen myšlenku, jediné přání, jedinou radost a žal. Nalezl jsem srdce i povahu, jaké jsem hledal, a byl jsem šťasten přesvědčením, které mi zaručovalo spokojenou budoucnost, veselou domácnost, klidný rodinný život.

A nyní musil jsem do kruté války. Věděl jsem to ovšem hned v první den, kdy jsem poznal pocit čisté, pravé lásky ku své Míně, a podrobil jsem se tedy zlému osudu bez reptání právě jako dobrá ta duše. Stalo se, co mohl každý předvídati: kongres mocností, zasedající v Praze, se s Napoleonem pohněval a hned rozešel, načež dne 10. srpna toho památného roku bylo posavadní příměří vypovězeno. Rakousko postavilo se na stranu Napoleonových nepřátel a rozmnožilo ovšem nesmírně davy spojenců, poskytnuvši jim také ohromných strategických výhod. Za týden počaly již bitky ve Slezsku mezi Francouzy s jedné, Prusy a Rusy na druhé straně a také u nás nemohli jsme dlouho zůstati v nečinnosti. Napoleon se vrhl se svými „nepřemožitelnými" gardami na řeku Bobru proti Blücherovi a potáhl za sebou pomalu i ostatní armádu, zanechávaje v dosavadním hlavním stanu svém, opevněných Drážďanech, toliko jeden armádní sbor. Drážďany — toť byla hlavní bašta postavení Napoleonova na pevné labské čáře a my měli tam pouze tři dny pochodu, ne-li dva. Což tak přepadnouti Drážďany a usaditi se v zádech francouzské armády, dost tísněné Blücherem ze předu! Hurrah na Drážďany!

Veškerá ta válečná moc, shromážděná od samého jara v severních Čechách, byla sesílena po 12. srpnu ještě sbory ruskými a pruskými, stojícími posaváde ve Slezsku, a čítala nyní při nejmenším půlčtvrta sta tisíc mužů. Hlavní stan, v němž byli car ruský a císař rakouský, nacházel se v Teplicích a ve štábu vynikali cizí jenerálové Moreau a Jomini. Tento byl Švýcar, hodný člověk, bývalý náčelník štábu Neyova a znamenitý vojenský spisovatel; Moreau, slavný jenerál republiky, byl za své pletichy před léty od Napoleona vyhnán a vracel se nyní z Ameriky. Jomini, sešed se s ním, ani mu ruky nepodal, poukazuje na to, že jako Francouz nemá bojovati proti vlastní zemi. Avšak Moreau stál u veliké přízni cara Alexandra a pochod na Drážďany byl jeho myšlenkou, strategicky výtečnou. Dostaneme-li Drážďany, bude popaden Francouz ze dvou stran a labská obranná čára jest pro něho ztracena.

Když se štáb naší divise, určené za předvoj levého křídla, dostal z města, bylo kolem deváté hodiny dne 17. srpna. Vstali jsme sice

dosti časně, ale přípravami k pochodu uplynulo přece mnoho času. Byl jsem jízdným ordonančním poručíkem u divisního štábu Meschkova a jakmile byla divise uvedena jen trochu v pohyb, počala moje práce, záležející v roznášení rozkazů po dlouhém tom hadu, jejž činily táhnoucí naše pluky. Bylo se při tom stále proplétati hustými řadami lidí, koní, děl a povozů, plnících celou silnici, že jsem často jen s velikým úsilím dostal se k cíli svého poslání. Namahání a rozčilení s tím spojené, zapuzovalo aspoň poněkud trudnou myšlenku na drahou Mínu, kterou tak dlouho, možná že již nikdy neuvidím. Musil jsem křičeti, zlobiti se, vaditi s lidmi, kteří mi překáželi, a tak to šlo až pozdě do odpoledne, kdy jsme se konečně octli u Bastianberku, tři hodiny od Chomútova. Směšný to výsledek několikahodinného pochodu; ale trvává to obyčejně delší dobu, nežli nastane v pochodu většího sboru vojska jakási pravidelnost. Každou chvíli jsme vázli, každou chvíli povstal někde zmatek, zácpa, cesta byla špatná; konečně nesměli jsme, jakožto předvoj, v panujících poměrech vzdalovati se příliš od hlavní massy levého křídla, táhnoucího po chomútovské silnici na saský Freiberk a odtud na Drážďany. Střed a hlavní stan táhl po silnici teplické, pravé křídlo pak přes Jílové na Perno na Labi, kdež se s ním měla spojiti jedna kolona středu, ubírající se přes Petrovice k témuž cíli — k opevněnému táboru, který se tam nalezal.

U Bastianberku zůstali jsme přes noc — poprvé v širém poli, neboť pustiti se pod večer na saské území, kde stály slabé sbory francouzské, nebylo přece jen radno. Zde pod ohvězděným nebem vzpomínal jsem, leže na plášti a maje sedlo pod hlavou, tím vroucněji na Mínu, čím méně bylo mi možno vzpomínati na ni v průběhu dne. V ležení panoval hluk, ale ten mě nemohl vyrušiti z myšlenek, milých a bolných zároveň, a starý přítel z vojenské školy, Hradecký, dobrý to hoch, ležící podle mne, pozoroval asi příliš dobře, co mi víří hlavou, než aby mne byl vyrušoval. Znal mne dopodrobna.

Co asi Mína nyní dělá? Smáčí bezpochyby slzami podušku svou a vzpomíná na mne. Vím, že bude s úzkostí sledovati všecky zprávy z bojiště a při každé bude se chvěti, aby tam nezaslechla při jmenování padlých jméno mé. Slíbil jsem jí, že jí budu při každé jen sebe menší možnosti psáti, ale kdož ví, bude-li to vůbec možno! Což octneme-li se někde daleko v Německu; polní vojenské pošty bývají pro soukromé zásylky tak nesprávné! Pravil jsem jí, že i v nejhorším případě podám jí zprávu aspoň za měsíc — a to snad přece bude možno! Za dva nebo tři dny můžeme býti v Drážďanech a pak za dva nebo tři dny máme velkou bitvu s Francouzem někde na pravém břehu Labe v Lužici. Po té jí musím psáti, ať je to jakkoliv.

Tak jsme aspoň všichni počítali. Po dobytí Drážďan vrhneme se my na Napoleona od Labe, Blücher od Odry, a Bernadotte, či nyní korunní princ švédský, od Berlína. Napoleon musí býti poražen, vojsko rozprášeno a hlavní úlohou pak bude vtrhnouti rychle do Francie a zamezit tam sestavování nové armády. Beztoho není prý již ve Francii ani mladého člověka viděti!

Upokojiv se vzhledem k této věci, začal jsem si přiváděti na mysl celou krásnou dobu našeho pobytu v Chomútově. Hned při svém pří-

chodu byli jsme velmi radostně uvítáni, poněvadž chomútovští Němci měli velký strach před vpádem Francouzův ze Saska. Pořádali jsme tam koncerty, přehlídky, zábavy různého druhu. Ale při tom všem nebyl bych poznal svou Mínu, neboť ta, ubožák sirotek, nechodila se starou matkou téměř nikam. Mína vyšívala a tím rozmnožovala příjmy chudičké domácnosti, odkázané na malou výslužbu po otci úřadníku. Bydlil jsem v témže domě a měl jsem dosti příležitosti pozorovati osmnáctileté, hezké a pilné děvčátko v celém její konání. Jedinou její zábavou bylo čtení, německé ovšem, ačkoliv byly s matkou Češky a doma jinak nemluvily. To mne s nimi sblížilo, neboť i já mluvil rád mateřským jazykem — ačkoliv ku své hanbě musím vyznati, že jsem byl v lepší rozmluvě velmi často na rozpacích o české slovo. Nečetl jsem tehdáž skoro nic českého — nedostávalo se mi nic kloudného do ruky a české knihy, vydávané pro prostý lid, mne nebavily. Hledal jsem něco lepšího — toho jsme neměli, musil jsem chtěj nechtěj sáhnouti k německému. Četl jsem nejraději knihy, jednající o domácích dějinách, jakýchž tehdá v Praze dosti vycházelo, a i při svém skrovném platu koupil jsem si přece některé, jež jsem nyní nabídl panně Mínce ku přečtení. To byl začátek naší známosti.

Mína musila však vyšívati a nemohla čísti leda někdy podvečer a v neděli. Tu jsem se jí nabídl, že jí v prázdných chvílích, jichž měl jsem dosti, budu předčítati. Přijala nabídku mou s radostí a nato jsme odbývali v besídce malé zahrádky celé čtenářské besedy, jichž se časem účastnila také matka její, která však německé četbě dobře nerozuměla. Bývali jsme více sami, neboť matka důvěřovala mé poctivosti právě jako Mína. První týden šlo čtení dosti dobře, ale čím dále tím více jsem se pletl, dívaje se více na Mínu nežli do knihy. A pak, nevím ani sám již jak se to stalo, začala drahá ta duše opětovati mé pohledy. A brzy byl jsem úplně jat kouzlem modrých upřímných očí, které uměly se dívati tak něžně, tak výmluvně. Jednou jsem jí políbil dlouhý hnědý vlas a Mína, jsouc nezkušená, nevědouc co má říci, zaslzela a prozradila tím nejlépe city své, které by byla jinak nikdy neprojevila. Tu jsem jí zlíbal ruce, odtahuje je od očí, a pak i granátové rty a růžové líce. Zůstala chvíli spočívati na mých prsou bez vědomí, o něž ji štěstí oloupilo. Od toho okamžiku náležela mně celým srdcem.

Chtěje jednati jako člověk poctivý, odhalil jsem konečně poměr náš i matce milované dívky. Byla žena rozumná, pozorovala vzájemnou náklonnost naši již dříve, ale dokud se neprojevil žádný z nás, mlčela. Po sdělení mém řekla mi krátce, že právě ničeho proti tomu nemá, že se jí zdám býti člověkem řádným, ale, jak musím uznati sám, nejsou poměry mé takové, abych mohl zaručiti štěstí dceřino. Abych si vzal Mínu za manželku, tomu předně vadí nastávající válka, mé skrovné postavení a konečně jest Mína chuda, bez kauce. Chovám-li poctivé úmysly, mám táhnouti do boje, pokud možná se vyznamenati a po skončení války postarati se o postavení civilní. Divoká vojenská manželství jsou vždy na pováženou a vojenský život není růžovým ani v době míru.

Musil jsem přisvědčiti a pojal jsem pevný úmysl, že se zachovám dle dobře míněné rady. Kdybych byl mohl, byl bych vystoupil z armády ihned, ale byl jsem předně vázán povinnými léty a za druhé by mne

byli před válkou nepustili. Nemoha po smrti svých rodičův pokračovati ve svých gymnasiálních studiích, vrhl jsem se na vojnu a posavade neměl jsem příčiny k nějaké nespokojenosti. Byl jsem oblíben, vyznamenáván a mohl jsem doufati v brzké povýšení.

Všechny tyto myšlenky hnaly se nepřetržitým proudem mou hlavou, spočívající na sedle. Bylo již poněkud chladno, zvláště nám, kteří jsme měli do posledního dne dobrá obydlí. Ohně nebyly zapáleny a oběd či večeři nesl si každý z Chomútova. To byla první noc našeho tažení proti Napoleonovi.

Druhého dne trochu pršelo a náš předvoj narazil hned v první půlhodině pochodu na některé francouzské hlídky, které však po několika výstřelech couvaly směrem, kudy se nám bylo bráti. Nyní bylo přečteno vybídnutí, abychom co možná nejvíce spěchali, poněvadž naše cesta byla nejdelší a měli jsme přece doraziti k Drážďanům zároveň s ostatními kolonami. Rozkaz byl dán snadno, ale tíže bylo jej prováděti. Horská silnice stoupala do vrchů a poněvadž celý den pršeti nepřestalo, byla cesta velmi kluzká, rozmoklá. Prapor myslivcův, razící cestu divisi, musel se mimo to stále střileti s Francouzy, kterých krok od kroku přibývalo, poněvadž se hlídky stahovaly. Byli jsme rádi, když jsme za ten den vytočili se až nahoru, na planinu saskou, a opustili poněkud ty proklaté kopce, údolí a lesy. Třetího dne pak musili jsme čekati, než celá hlavní síla našeho křídla dostane se z průsmyků, což trvalo do večera. Téhož dne v noci měli jsme malou srážku s francouzskými šaséry, jichž se dostavil ku přepadu celý prapor. Teprve po několikahodinné střelbě podařilo se je zapuditi, abychom mohli aspoň poněkud na vlhké zemi si odpočinouti. Lilo se bez přetržení a druhého dne měli jsme silnici jedinou propast, do níž zapadala děla až po nápravy.

V neděli, dne 22. srpna stáli jsme teprve u Freiburku, jehož jsme se zmocnili po urputné půtce s francouzskými těmi tlupami, které nás znepokojovali po celou cestu a zde spojili se s posádkou, která měla již i děla a kavalerii. Poprvé opět spal jsem pod střechou a mohl jsem si usušiti šaty, promočené hned druhý den až na tělo. Mezi mužstvem panoval následkem nespořádaného dodávání potravin hlad a proto mrzutost, špatný rozmar. Naše divise zkusila stálým bojem dosti útrap; bylo by bývalo na čase vyměnit ji jinou kolonou, což se však nestalo a bylo příčinou velkého zla v bitvě u Drážďan.

Téhož dne obdrželi jsme zprávu o podařeném útoku pravého křídla na opevněný tábor u Perna předešlého dne. Maršál Gouvion Saint Cyr, zůstavený k obraně Drážďan, vyrazil naší velké armádě vstříc, ale byl rázně vyplacen u Berggieshüblu a dále u Zehisty před Pernem, načež podniknut útok, jenž skončil vzetím té překážky na perenské silnici. Zpráva ta, ohlášena mužstvu, měla dobrý účinek na smýšlení a druhého dne postupováno na Tharandt s větší opět chutí. Po malé srážce i zde uvolnili jsme si cestu, načež příští den věnován tomu, abychom se uvědomili o postavení ostatních kolon a přijali rozkazy pokud se týče soustředění všech oddílů k útoku na Drážďany. Ve středu, dne 25. octli jsme se konečně před opevněným Starým městem drážďanským, pohlížejíce na ně s návrší od vesnice Pesterwitz. Celá

naše obrovská armáda táhla se po kopcích v ohromném oblouku kolem Drážďan, dotýkajíc se téměř až „Velké zahrady“, drážďanského to parku směrem k Pernu, kde stálo několik francouzských batterií. V noci, kdy zapáleny byly nesčíslné ohně, poskytovalo naše ležení velkolepou podívanou a Francouzům v Drážďanech, od Napoleona opuštěných, nemusilo býti právě veselo. U nás pak nyní, kdy jsme byli opět spojeni a před cílem své cesty, panovala velká sebedůvěra a každý očekával s netrpělivostí první červánky dne, který měl uvésti pevnou labskou baštu v naši moc. Málo kdo spal, pohnutí nám nedalo a ostatně lil se dešť jako z konve, takže země ani nevybízela k odpočinku.

Štáb náš usídlil se na noc ve vesnici Pesterwitzich, ve velikém, od lidí opuštěném statku a zde ležel jsem do rána na lavici, maje hlavu položenu na sedle, sňatém s koně, zahalen v plášť, chvěje se i v usušeném dnes oděvu přece zimou a vzpomínaje na drahou dívku, kterou jsem v Chomútově zanechal. Mimovolně bzučel jsem si mezi zuby starou vojenskou písničku, která mi dnes nešla z mysli:

„My vzhůru povstanem,
fangle své roztáhnem',
budem šturmovat.
Tamboři hned všudy
budou na své bubny
lermo bubnovat.
Bratři, s kuráží do toho,
nic se nelekejme,
nepřítele svého, v poli stojícího
nic se nebojme!

Tam muziky směle
budou hrát vesele,
jako my bránit.
Děvčátka tam dále
budou neustále
Boha jen prosit,
aby nám Pán Bůh dal
šťastné zvítězení,
by za ženu vzal, kterou miloval,
po svém vrácení.“

II.

Ve čtvrtek dne 26. srpna ráno hnuly se kolony, určené k prvnímu útoku, vpřed na Drážďany. Avšak sotva opustily svá stanoviště, přišel opět rozkaz, aby stanuly.

Naše divise nebyla právě k útoku ustanovena a tvořila nejkrajnější levé křídlo armády. Podmaršálek Meschko vyslal mne do hlavního stanu, abych se přeptal po příčině průtahu, a já, sám zvědav, jako každý z nás, letěl jsem s větrem o závod. Měl jsem tak nejlepší příležitost prohlednouti si celé postavení, jaké armáda naše zaujala, vším-

nouti si, kde stojí jednotlivé sbory, jakož i podívati se na oba slavné mocnáře a celou řadu proslulých jenerálů kolem nich. Mohu říci, že se mne zmocnilo zvláštní nadšení při pohledu na ty korunované hlavy, na šedivé proslavené jenerály a zvláště při spatření vrchního velitele knížete Schwarzenberga. Dále zde byl známý ruský jenerál Barclay de Tolly, hrdinný velkokníže Konstantin, hrabě Wittgenstein, jenerál Miloradovič, Prušák jenerál von Kleist a celá řada jiných proslulých osobností. —

Prodlení s útokem stalo se proto, že v Drážďanech panoval jakýsi zvláštní ruch. Jenerálové, opatřeni dalekohledy, pozorovali hemžení po hradbách, jež se lišilo od obyčejného šumu, když se připravuje obležený k odražení nepřítele. Z Nového města drážďanského táhlo po kamenném mostě nějaké vojsko a také silnice od Radebergu ku Drážďanům na pravém labském břehu byla nějak podezřele živá. To přimělo knížete Schwarzenberka, aby ještě chvíli sečkal, co se z toho vyklube; neboť kníže byl vojevůdcem náramně opatrným.

Dále jsem vyslechl v hlavním stanu veliké horlení na to, že naše kolony velmi pomalu táhly. Pochod od Teplic na Drážďany jest prý pochodem třídenním, nanejvýše čtyřdenním, kdežto střed armády potřeboval k tomu celý týden. Jmenovitě Jomini se prý velmi na to hněval a sám prý radil nyní k opatrnosti.

Zprávy tyto donesl jsem podmaršálkovi a nyní jsme trpělivě čekali. S nebe srčel na nás drobný dešt, ale to nás už nerozčilovalo, tomu jsme na svém tažení již uvykli. Pozorovali jsme bedlivě město a cvičené oko spatřilo za palisádami, jimiž byla předměstí poněkud opevněna, celé řady střelcův. Jinak bylo ticho, v těchto poměrech až dusné mrtvo, což trvalo až do samého poledne. Avšak ani odpoledne nechtělo přinésti toužebně čekanou změnu a já jel do hlavního stanu podruhé. Byl jsem odbyt nevelmi přívětivě a mému veliteli vzkázáno, aby jen čekal, až ho dojde rozkaz, a o více se nestaral. Dle všeho nebyli pánové v dobré míře; dělo se zajisté něco nemilého, co posud nechtěli armádě oznámiti. A hradby i reduty drážďanské, na půl hodiny od nás vzdálené, hleděly na nás ku podivu vyzývavě. Vojáci kleli, jsouce rozmoklí, hladovi a dychtivi boje, který by učinil všem těmto svízelům konec.

Najednou, bylo již kolem čtvrté hodiny, začalo prudké troubení a bubnování po celé čáře útočných sborův. Celé řady děl vyjížděly směrem k městu a používajíce každé malé vyvýšeniny půdy, každého příkopu, hotovily se k palbě. Byla to ovšem jen lehká polní děla a na hradbách ležela dalekonosná děla pevnostní, proti nimž byla naše pouhými hračkami. Pouze jedinou batterii těžších kusů postavili naši nad vesnicí Plavnem, po pravé straně silnice od Tharandtu. Naše pěchota postupovala v hustých řadách, před nimiž rozvíjel se vždy řetěz tiraileurů. Pro toho, kdo mezi nimi nebyl jako já, bylo to podívání velmi zajímavé a poučné. Nyní vypáleny na naší straně tři rány z děla proti nepřátelským náspům a tím bylo dáno znamení k ráznému napadení palisád.

Dříve ještě, nežli vše zahalil dělový dým, měl jsem tolik času, abych spočítal děla, přidělená ku každé kolonně. Kolon bylo šest a děl

při každé asi padesáte. A ta všecka spustila nyní pekelnou palbu, až uši zaléhaly, a na nepřátelských náspech spustili třeskot, až smysly přecházely. Země se třásla a z bílého příkrovu, jenž brzy zakryl celé zápasiště, vynikaly vždy jen blesky výstřelů, často současně několika. Byl to řev, jakoby se země rozstoupiti chtěla, a v první chvíli nebylo slyšeti vlastního slova. A pěchota nebyla posud vypálila jediné rány, nebyla posud vydala ze sebe ani jedno hromové „hurrah!" Zoufalé výkřiky raněných zanikaly v mohutném hovoru kovových jícnů, právě jako dým nedovoloval popatřiti na mezery, jež koule působily v řadách.

Tak to potrvalo několik minut, krátkých i dlouhých, jak se komu zdálo. Nám, dívajícím se, uplynulo vše jako okamžik, pro útočníky byla to věčnost. Tu náhle zazněl hlučný pokřik u kolony, stojící nám nejblíže, a hned na to naše děla umlkla. Pokřik se opakuje, vzdaluje od nás, neboť i ostatní kolony ženou útokem a pobízejí se zuřivým tím pokřikem, jenž sám již stačí, aby zbavil nováčka veškeré chladné rozvahy a obrátil na útěk. Dým se poněkud zatahuje a nyní vynikají dlouhé řady bílých kabátů, ženoucích se slepě k palisadám předměstí. A posud nedala pěchota ani jediného výstřelu. Děla s hradeb řvou neustále, ale naše dělostřelectvo vzdaluje se ze svých dosavadních stanovišt a couvá k návrším, zanechávajíc několik zabitých koní a lidí. A mezi palisádami vyskakují také již menší ohníky, naznačující, že ukrytí tam střelci činí svou povinnost a vysýlají do bílých fraků celý dešť olova. Bílé řady kvapí, neohlížejíce se na jednotlivce, kteří klesají mezi nimi a mísí krev svou se špinavou dešťovou vodou na glacis. Již se octli jednotliví tirailleuři u samých palisád a za nimi dospívají tam řady. V okamžiku jsou kusy dřevěného opevnění strženy a v předměstích nastává boj muže proti muži, v němž pracují obě strany bodákem, šavlí i koulí a jenž vymyká se všemu líčení. Palisády a dým zakrývají bojující tlupy, ale podle všeho jest obrana rázná a naši mají těžkou práci. Francouzi vnikají do domů a pálí z oken, řež je nesmírná a od vsí Plavna a Räcknitz postupují spěšně nové řady naše, aby dodaly útoku větší ráznosti a provedly jej za každou cenu.

Od počátku boje uplynula asi hodina. Děla na předních náspech drážďanských umlkají, ale z naší strany pálí posud ona těžká silná batterie u Plavna. Pálí nyní přes hlavy bojujících přímo do města a koule její zdají se míti dobrý směr.

Můj bože, co to? „Do řad! Utvořte čtverce! Měřte dobře! Nelekejte se a nerozutíkejte se!" slyším volati některé důstojníky pěchoty ku svým lidem, stojícím za námi, a náš jenerál Meschko dává rozkaz: „Na koně!" Poslouchám jako stroj a v okamžiku jsem v sedle a letím za jenerálem jako celý ostatní štáb. Najednou stojíme a kolem nás husté řady pěchoty, obklopující nás na všech stranách. Ah, nyní rozumím, jsme ve čtverci. Ale co se to pro boha děje?

Důstojníci kolem nás velí něco a v témž okamžiku rachotí náš hromadný výstřel — proti komu, nevíme. Druhá salva, třetí salva, čtvrtá. Slyším jen ve vzduchu jakési luštění a řinčení a půda pod nohama se takořka kolébá. Mimovolně tasím šavli jako ostatní. V tom slyším známý náraz kovu na kov — jde to na šavle a bodáky. Chvíli to chřestí a zvoní a mimo to neslyšeti nic jiného nežli klení, zoufalé vý-

křiky a jen tu a tam ještě ránu. Dým palby se zatahuje a nyní vidím černou massu jezdců, na každý spůsob nepřátelských, zápasící s pěchotou muž proti muži. Již jsou mezi řadami, čtverhran je rozražen.

„Jen srdnatě!“ volá někdo mezi námi a pálí pistolí na dav jezdců. Ihned vytahuji svou také a činím podle jeho příkladu, měře na zuřivého chlapa, jenž se sápe jako saň na bílé naše uniformy. Trhl sebou a více nevidím, neboť podle mne vyskytl se modrý kabát se šňůrami a před okem zablýskla se šavle. Instinktivně zachytil jsem ji šavli svou a také šťastně srazil. Poznovu se skřížily šavle a chlap doráží na mne se strany. Opustila mne duchapřítomnost a ačkoliv jsem dobrým šermířem, nedůvěřuji své šavli. Není jinak možná: vždyť ji držím v levé ruce a pistoli posud v pravé. Rychlostí blesku mrštil jsem těžkou tu zbraň nepříteli přímo do obličeje a to mne snad zachránilo. Chlap se potácel, šavle mu klesla z ruky, padl s koně.

Volnější vteřiny užívám, abych se poohledl po svých druzích. Nalezám se ve středu zuřivé seče a štáb náš zápasí jednotlivě s mračnem nepřátelské jízdy. Celý čtverhran praporu jest rozbit a mužstvo jeho bojuje v houfcích bodákem proti koňům, jež hrozí je rozšlapati. A zas už vidím šavli na sebe napřaženou a maje nyní zbraň svou v ruce pravé, podstupuji zápas, sekaje kolem sebe jako zběsilý. Vždyť jsou přede mnou, za mnou, kolem mne — všude samý Francouz. Můj kůň řídı se také pudem svým a vrhá se vždy tam, kde vidí mezeru mezi jezdci. Couvám ke skupině bílých kabátů, kterou jsem náhodou uzřel sobě na blízku, a nyní mám aspoň poněkud záda kryta. Kůň dostal ránu do krku, ale neochabuje nikterak.

Jak dlouho už zápas trvá, nemohu posouditi, neboť ztratil jsem smyslu pro čas. Snad několik okamžikův, snad čtvrt hodiny! Pomalu jen vrací se mi duchapřítomnost. Hoši, pěšáci okolní, mne obstoupili po obou stranách a se svými bodáky, vztaženými proti nepříteli, vypadají jako ježek se železnými pícháky, jež sebou trhají nahoru a dolů. Nyní mne obešli a já jsem úplně ve středu jejich; nikdo na mne již nedoráží. Z hluboka jsem si oddechl a přehlížím nyní, pokud lze, celé okolí, celé to vlnění nepřátelského moře kolem našeho ostrůvku. Jest mi, jakobych byl zachráněn od jisté smrti, a první pomyšlení mé jest opět na drahou Mínu. Oh, kdyby věděla, v jakém postavení jsem! Avšak hned ustupuje tato myšlenka jiné: musím pomýšleti na záchranu — takto nemůže věc dlouho trvati a budeme opět rozraženi.

V tom se mi zdá, jakoby byl nastal mezi Francouzy nějaký zmatek. Řvou nesmírně, že přehlušují veškerý ten hrozný lomoz, který mne byl prvé pozbavil smyslův, celý ten děsivý chřestot, v němž nerozeznáváš určitého zvuku. To něco znamená. Slyším třeštění trubek, které však nejsou naše, a v několika okamžicích jsme prosti všeho nepřátelského návalu, všeho nebezpečenství. Davy jezdců se od nás vzdalují, ujíždějíce co jim jen koně stačí. Již není kolem nás nikoho; pole bitevní jest pokryto jen mrtvými a raněnými lidmi a koňmi, nad kterouž spoustou vynikají tu a tam ostrůvky pěchoty, podobné našemu ježku. Ale opět vrážejí mezi nás nějací jezdci, celý příval, jen že do nás nesekají, nýbrž ženou se za prchajícími Francouzy, pádícími s návrší div hlavu nesrazí.

Hotovo! Jsme prosti nepřítele a naše jízda nyní ho pronásleduje. Vidím, že lidé, kteří mne ochránili, kupí se v jednu větší tlupu, a ubírám se mimovolně s nimi. Vidím nyní více svých známých, důstojníků od štábu, a samotného podmaršálka Meschko, jehož kůň však dnes už netancuje jako onehdy v Chomútově. Celá pak shluklá skupina ubírá se za ním a já pobízím koně, abych se octl po jeho boku mezi ostatním štábem. Stoupáme do kopce a za námi zaujímá opuštěné bojiště nějaká jiná pěchota, která přichází v rozvolněných řadách, stále střílejíc někam dolů s vrchu. Dým jejich ručnic zbavuje mne všeho rozhledu; vidím jen stále naši skupinu, vzdalující se od bojiště. Statní hoši, kteří právě přestáli útok jízdy, běží za našimi koňmi klusem.

Pomalu počínám opět slyšeti, kterýžto smysl mne opustil hned po zjevení se jezdců a jen v onen okamžik francouzského skřeku mi posloužil, a pomalu počínám nabývati i jiných smyslů. Cítím, že mi tepny prudce bijí, že na skráních mám pot a že se celý chvěju. Svírám posud šavli v ruce a dívám se na koňovu ránu, která však není as velká, poněvadž koník statně kráčí. Jdeme nyní kolem vesnice Pesterwitz, která byla asi čtvrt hodiny za námi, a ještě za ni. Teď podmaršálek zastavuje a my po něm. Utřel si s čela pot, studený nejspíše jako u mne, a pak praví svým hromovým hlasem: „Pěchota nechť se srovná a zůstane zde! Pánové od štábu, kolik vás chybí?"

Tři! A mezi nimi — mladý přítel Hradecký. Ubohý hoch, hned v první srážce! Před chvílí ještě pln života, nadějí a nyní snad leží již mrtev nebo těžce raněn.

„Chvála bohu, že to není horší!" mluví jenerál k nám. „Ti nás přepadli, zákeřníci! Dva čtverce rozrazili a nebýti na blízku husarů, kteří nám vypomohli, divně by to bylo s námi dopadlo. Ale drželi jsme se statečně i po rozražení a nedali jsme se rozšlapati. Děkuji vám všem. Máme šest hodin a povinnost nás opět volá do bitevní čáry k naší divisi. Do boje!"

Vyjeli jsme před vesnici a na deset minut od nás válí se po stráních zuřivý boj pěchoty proti pěchotě. Oboje jezdectvo zmizelo v dýmu a na místě naší srážky hrčí nyní peloton s úžasnou rychlostí. Pokud lze souditi, jest francouzská pěchota velmi dotěravá, ale naši ji drží na úzdě.

Díval jsem se na tento boj před námi jen několik minut, kolik bylo potřeba, abych se úplně vzpamatoval, a pak byl jsem vyslán velitelem pro zálohu naši, stojící v lese blíže údolí, kterým jde tharandtská silnice. Přivedl jsem ji a čerstvé ty řady sehnaly velmi brzo Francouze, drápající se před tím neunavně, drze do návrší. Bylo sedm hodin, když se octli dole a o půl osmé, s nastávajícím již při tom deštivém počasí soumrakem, mizeli již v drážďanských opevněních, odkud byli přišli. Zůstali jsme pány svých postavení a vařili jsme dnešní oběd jen trochu výše, abychom nemusili jísti v sousedství čerstvých mrtvol a naříkajících raněných.

Bylo rozdáváno dnes víno a mužstvo hovělo si chvilku na mokré půdě, jsouc spokojeno, že si může jen údy protáhnouti. Dnes nikdo nereptal. Na pravo od středu zněly k nám posud rány z děl až do samé tmy a o výsledku boje jsme nevěděli. Pak počali důstojníci honiti

mužstvo k nošení raněných na obvaziště — povinnost to velmi mrzutá pro toho, kdo účastnil se boje a potřeboval by odpočinku, a přece tak nutná a lidská. Smutným úkazem zůstává vždy nechuť, jakou jevívá mužstvo k tomuto úkolu. Raději by ještě dvě hodiny bojovali, jen kdyby se tomu vyhnuli. Závidějí hlídkám, které to konati nemusí! Zdá se věru, jakoby se styděli za výsledek hrozné, zkázonosné práce své; ostatně plyne nechuť ona také z přirozeného štítění se lidské krve.

Odešel jsem také na chvíli na místo naší srážky, pátraje po zmizelém příteli Hradeckém. Po dlouhé chvíli nalezl jsem jeho mrtvolu, k nepoznání skoro zohavenou. Poznal jsem ji jen po prstenu na ruce, daru jeho nevěsty, bohatého děvčete, čekajícího, jak jen skončí válka, aby se provdala. Mohl míti šťastný, spokojený život, a nyní po všem veta! Udělal jsem nad ním kříž a odešel s mokrýma očima.

Štáb náš zaujal svůj včerejší byt v opuštěném statku v Pesterwitzích a náhlé přepadení nás bylo mnohonásobně přetřásáno a posuzováno. Největší chybou naší byla nedbalost, nedostatek opatrnosti, že jsme se postavili před divisi a pozorovali klidně průběh boje, nevšímajíce si, co se děje blíže nás. O minutu později a bylo by bývalo amen s námi, neboť pak by byla neměla ani pěchota času sestoupiti se ve čtverhrany. Úmysl francouzských jezdců byl zřejmým — chtěli postavení naší divise rozraziti; vybrali si k tomu se zvláštní vypočítavostí onen čtverec, v nějž uchýlil se náš překvapený štáb. Pomalu by se jim bylo poštěstilo, ale velitel husarského pluku, stojícího na blízku, vrhl se bez rozkazu — neboť podmaršálek nemohl ovšem veleti — na bok útočníkův a zahnal je ne tak přesilou jako spíše překvapením. Nedal jim ani znovu se seřaditi a hnal je až k samým branám, načež uhnul poněkud na levo a přivedl do nepořádku stojící zde francouzskou pěchotu, která měla po rozražení naší divise dílo dokončiti, totiž úplně nás rozprášiti.

„To byl znamenitý choc!“ kýval hlavou podmaršálek. „O vlas jen a bylo by se jim vše zdařilo!“

Když konečně všecka palba utichla, vyslal jenerál starého štábního setníka Haupta do hlavního stanu, aby se informoval. Po dvou hodinách přinesl dosti smutné noviny.

„Útok náš byl úplně odražen,“ zněla jeho zpráva, „a v hlavním stanu chtějí nyní namluviti, že to byl jen útok na zkoušku, k vypátrání síly a slabých míst nepřítele. Divná to obhlídka, při níž zůstanou celé příkopy plny mrtvol! Ani jedné posice jsme nedobyli, všecko je dosud ve francouzské moci. Podobný manévr, jaký provedli svou kavalerií nám, provedli i na kraji pravého křídla a zahnali nás od Labe až na návrší. Střed neměl v boji mimo útočné kolony ani praporu.“

Podmaršálek vrtěl hlavou, nechtěje takovým zprávám ani uvěřiti.

„Toť nemožno, nemožno, aby jediný sbor Saint-Cyrův a posádka drážďanská měli tolik jízdy! Ta musila přijíti odjinud. A odkud? Od Napoleona!“

„Ano, tak soudí i ve hlavním stanu. A netoliko jízda, i pěchota byla sesílena. Sbory, které z města vypadly, náležely prý k mladé gardě, která přece byla s Napoleonem!“ svědčil Haupt.

„Pak tomu nerozumím; leda, že by ti lidé měli křídla, aby sem ze Slezska přiletěli!“ podotkl hněvivě náš velitel.

Nikdo nemohl na to odpověděti, ale mně se zdálo, že to přece není věc nemožná. Zpozdili jsme se! Dostal-li Napoleon zprávu o našem pohybu ještě třeba 20. srpna, mohl sem vrhnouti přece do dneška nějakou posilu, jmenovitě jízdu. A domněnka moje byla skutečností ještě převýšena. Napoleon byl v Drážďanech sám a celá jeho armáda chvátala sem zrychlenými pochody.

Po dnešním namahání a včerejší probděné noci usnul jsem krátkým a hlubokým snem, v němž přestál jsem poznovu všecky hrůzy dnešní řeže. Procitl jsem v tom okamžiku, když jsem padal s koně a nepřátelská šavle poltila mi právě hlavu — ve snu ovšem. Ve skutečnosti spadl jsem s lavice a uhodil jsem se do hlavy o roh její. Mé vysvětlení vzbudilo u procitlých soudruhův hlučný smích, ale mně do smíchu nebylo.

Byl jsem věru rád, že jsem se probudil. Vyšel jsem ven a posadil jsem se na zásep statku, kde spalo množství vojáků. Právě svital den, jejž musím počítati k nejdůležitějším ze svého života a proti němuž byl den předcházející pouhým intermezzem přes to, že mi přinesl válečný křest, že jsem poprvé viděl válku v její hrůze a zuřivosti a přes to, že jsem ztratil hodného přítele. (Pokračování.)

Po roce.

Tu na mé dlani zpola suchý květ.
A já jsem v bázni vlhké oko zveď.
Zas širou dálí hledím na Ještěd,
jak hleděli jsme spolu tady v loni.

A pod nohou mi stejně hučí jez
a nad mou hlavou dumy táhnou v les,
tak jako tenkrát všecko je tu dnes,
a znovu večer padá na ty stráně.

A nad lukami táhne mlhy pás,
jímž měsíce se paprsk chvěl a třás, —
leč spolu víc už neuvidí nás
a usmívá se stejně jako v loni.

Víc nezachví se čistým okem tvým
a jestli člověk hyne zoufalstvím
a jestli jásá — Tam ten paprsk, vím,
lže soucit, jako ty jsi lásku lhala.

Bohdan Kaminský.

Za atlantickým oceánem.

(1884.)

Několik cestovních črt z Ameriky od **Jana Wagnera.**

(Dokončení.)

a západním břehu jezera Michiganského, při ústí řek Chicago a Calumet, rozkládá se Chicago, hlavní město státu Illinois; vyměřeno bylo roku 1830 dne 4. srpna, kterážto mapa na úřadě v Chicagu dodnes se ukazuje.

Na území, které dnešní Chicago zaujímá, nalézala se počátkem roku 1830 tvrz Dearborn, kterou vláda r. 1804 na obranu osadníků proti Indiánům vystavěla a v níž zdržovala se stále setnina spolkového vojska. Pevnost tato stála na místě, kde křižují se nyní ulice Michigan a Lake. Okolo budovy této vystavěna obydlí a sruby a počátek města Chicaga byl hotov.

Jméno Chicaga jest indiánského původu, jako při většině amerických měst na západě, nelze však s určitostí říci, co by znamenalo.

Chicago leželo prvotně ve stejné poloze s povrchem jezera, dnešního dne však vypíná se 14 stop nad hladinu vodní, kteréž zvýšení dokonalo se roku 1856, po velikém požáru města. Čím dále na západ, tím jest půda vyšší a dosahuje výšky 28 stop, kdežto na nejzazších končinách jižního Chicaga nalezá se půda dosud na rovné výši s jezerem; následkem toho ovšem jest bahno i v nejsušší době roční.

Jméno státu Illinois pochází od kmene indiánského Illinů, což znamená asi tolik, jako vážní mužové. Divoši tito žili na území mezi jezerem Michiganským až po „otce vod“, Mississippi, kde lesy slynuly velikým bohatstvím zvěře.

Do těchto končin přišli první Evropané roku 1662; byli to francouzští jesuité Marquette a Joliet. Několik let po nich dostal se do krajin těch Hennepin a La Salle, kteří je francouzské vládě náležitě popsali, jež hodlala si je přivlastniti a připojiti ku svému panství v lesnaté Kanadě. Z toho povstaly války mezi Angličany a Francouzy, které skončily se tím, že Kanada dostala se v moc Angličanův, a po vítězné válce amerických osadníků pod Jiřím Washingtonem proti Anglii, připadl celý západ mladé republice zámořské.

Roku 1832 záhy z jara vypukly boje s Indiány. Bojovný náčelník kmenů Sauků a Foxů, Černý Ostříž, vytrhl proti bělochům. Na řece Rock strhla se srážka mezi divochy a bílými osadníky, kteří byli hrozně poraženi a zahnáni. Indiáni vrhli se na okolní osady a vše šmahem pálili a ničili. Četní uprchlíci shromáždili se ve tvrzi Dearborn, kde velel plukovník Owen.

Černý Ostříž chtěl nyní spojiti více kmenů indiánských proti uchvatitelům společné vlasti, jmenovitě mocné kmeny Ottawů, Pottowatomiů a Chippewů, však spojení toto zničil obratnými slovy agent americké vlády Billy Caldwell, rodilý Indián, však vychovaný mezi bělochy. Na vyzvání jeho sešli se náčelníci různých kmenů indiánských a zástupci vlády na severní straně města Chicaga, kde všichni náčelníci slíbili Owenovi zachovati mír a přislíbili mu pomoc proti Černému Ostříži. Tím spůsobem mocná jednota kmenů indiánských rozražena a Černý Ostříž odkázán jedině na svůj vlastní kmen.

Zatím nepřátelští Indiáni roku 1832 spáchali několik vražd na osadnících, což ihned doneseno do Chicaga.

V Peorii sebralo se 3000 odvážných mužů, kteří vytrhli proti divochům, jimž velel Černý Ostříž (Black Hawk), a nedaleko Galeny porazili několikráte Indiány. Posledně poraženi divoši u Prairie du Chien, kde Černý Ostříž upadl do zajetí vládnímu vojsku. Na to uzavřena v září 1832 smlouva, dle které opustili Indiáni stát Jowu (vyslov: Ajovu) a vystěhovali se za řeku Missouri, kde vykázány jim zvláštní reservace.

Zatím město Chicago vůčihledě rostlo a se vzmáhalo, tak že dne 26. listopadu 1833 začal John Calhoun vydávati tam první časopis. Ještě roku 1834 byl na místech, kde jsou nyní nejživější ulice, hustý les, v němž zdržovali se medvědi a vlci. Roku 1835 mělo město již 3265 obyvatelů, kterýžto počet vzrostl nyní na 700.000.

Velikou potřebou pro město bylo zřízení obrovské vodárny, kterou se voda čerpá hluboko v jezeře Michiganském a po celém městě se rozváží. Za velikého požáru města částečně vyhořela, byla však záhy opravena a rozšířena novými obrovskými stroji, které u znalců spůsobují neobyčejný obdiv.

Když Chicago co nejpěkněji zkvétalo, stihla město neobyčejná pohroma. Dne 8. října 1871 vypukl obrovský požár na ulici Decoven, který trval několik dní a strávil větší část Chicaga. Požár byl tak hrozný, že možno jej leda porovnati s požárem Moskvy r. 1812. Hrůza nastalá byla zvýšena ještě řáděním lupičů a zlodějů, z nichž několik lynchováno veřejně na ulici. Následek tohoto neštěstí byla ovšem veliká bída, a všechna pomoc ukázala se nedostatečnou. Však během let vzmohlo se Chicago poznovu a vyrostlo z požáru krásnější a velkolepější nežli dříve.

K četným památnostem Chicaga třeba především počítati dva tunely pod řekou Chicagem, jimiž urychluje se doprava mosty zdržovaná, jelikož tyto neustále plujícím lodím se otvírají.

Do Chicaga hrnuli se již záhy cizí osadníci, z nichž byli Němci nejčetnější a zaujali ve státní správě vynikající místo.

První Češi přišli do Chicaga roku 1853, a během času obsadili s Irčany osmou a výhradně desátou wardu (čtvrt), která sluje u Čechů „Plzeň“. Dnešního dne čítá Chicago asi 45.000 Čechů, kteří skoro výhradně přináležejí nižší třídě, ač někteří z nich značného bohatství se domohli.

Chicago má množství velikých veřejných sadů, velmi krásně a s nádherou zřízených, z nichž nejvelkolepější jest South-park, jenž

rozkládá se mezi vlastním městem a jižním Chicagem. Menší, však neméně pěkný jest Douglas-park, navštěvovaný nejvíce Čechy. V Lincolnparku jest kromě toho malá zoologická zahrada, v níž zastoupeni jsou všichni čelnější dravci Ameriky: různé druhy medvědů, vlků, menších ssavců, ptactva i plazů, které lákají k sobě neustále obecenstvo. Sad sám rozkládá se na břehu jezera Michiganského, tak že z břehu jest rozkošná vyhlídka na hladinu jezerní, po níž prohánějí se nesčetné lodky rybářské a parníky, plující z Kanady do Chicaga a odtud do přístavů Wisconsinu a Michiganu.

III.

Z Chicaga do Omahy.

Chicago opouštěl jsem koncem července o desáté hodině večerní. Osobní vlak neobyčejnou rychlostí unášel mne dále na západ do zelených prérií Jowy a Nebrasky.

Ráno byli jsme v Sabule na Mississippi, jenž dělí Jowu od Illinoisu a vyniká již zde neobyčejnou šířkou. Kalná voda líně valí se od severu a přináší s sebou spousty chrastí a vyvrácených kmenů. „Otce vod“ první objevil Španěl Fernando de Soto, jenž byl španělskou vládou vyslán se 600 dobrodruhy k dobytí Floridy, která se jim zdála býti rájem, neboť o tamních bažinách neměli ani tušení.

Stalo se to r. 1541. De Soto, sklamán jsa ve svých nadějích, zemřel na tuzemskou zimnici a pochován u prostřed řeky Mississippi. Ze smělých a dobře vypravených jeho soudruhů vrátilo se v bídném stavu do své vlasti pouze 310; ostatní podlehli nemocem a tomahawkům Indiánů, kteří je stíhali na ústupu jako dravou zvěř.

Na to Mississippi opět zapomenut a teprv po 130 letech znovu objeven missionářem Marquettem — dne 17. června 1673. Na druhé cestě po Mississippi zemřel tento podnikavý muž rovněž na zimnici a pochován při ústí řeky Marquette, která dle něho pojmenována. Soudruh jeho La Salle podnikal dále dobrodružné a romantické výpravy a dostal se až k ústí Mississippi do zálivu mexického. Zemi tuto nazval Louisianou ke cti krále Ludvíka XIV., všemohoucího panovníka Francie.

Za počátek Mississippi bylo dlouho považováno jezero Itasca; však teprv r. 1881 nalezeny pravé prameny tohoto veletoku kapitánem Glazierem, jenž shledal na tajných stezkách v bařinách, jimiž ho provedl starý lovec indiánský, že řeka počíná z malého jezírka uprostřed Itasky, které pojmenoval svým jménem.

Hrdě pne se most železniční přes líné vlny veletoku a bařinaté břehy; vlak jede po něm zvolna několik dlouhých minut, až octne se na druhém břehu, v státu Jowa.

Údolí řeky Mississippi a jeho přítoků byla obydlena v pravěku plemenem lidí, kteří od toho, že budovali obrovské náspy ze země, jmenováni jsou mound builders (stavitelé náspů). Největší takový násep nachází se v státu Ohio u Miamisburgu, jenž má dole 850′ v objemu a jest 68′ vysoký; jiný v západní Virginii má v objemu 1000′ a je 70′ vysoký. Výškou svou vyniká násep v Illinoisu v Cahokia nedaleko

St. Louisu, jenž jest 700′ dlouhý, 500′ široký a 90′ vysoký. Účel těchto staveb není určitě znám, zdá se však, že sloužily za hradiště a některé také za hrobky vynikajících náčelníků. Ve mnohých náspech našli kamenná dláta, šípy, sekery, nože, náramky z mědě i stříbra, hadce a porfyru. Původ zajímavého tohoto národu jest velmi nejistý, skoro najisto lze však tvrditi, že přišel od jihu a že byl vyhuben bojovnými Indiány přišlými od severu.

O stáři těchto náspů učiníme si nejlépe z toho pojem, že na nich nalezeny jsou stromy i 800 let staré. Snad byl národ tento blízkým příbuzným dávných Azteků v Mexiku, kteří, když Ferdinand Cortez učinil jim svou vzácnou, ale nevítanou návštěvu, byli národem vzdělaným, který znal písmo, hvězdářství a liboval si ve stavbě obrovských pyramid, jež stále nové a nové se objevují v tropických lesních houštinách střední Ameriky.

Stát Jowa jest celkem vlnitá prérie, na níž daří se velmi dobře všechny druhy obilí, zvlášť kukuřice. Uzříš brzo pěkně zřízené farmy uprostřed vrbových hájů, brzo opět divokou prérii, pokrytou pestrým kvítím prérijním, zvláště divokou slunečnicí, která pokrývá celé lány; po jednotlivých stromech pne se vzhůru divoká réva, která bujně přemršťuje se na sousední kmen. Hrozny její jsou drobnozrné, však dají se jísti a farmáři připravují z nich černé víno, které má sice poněkud trpkou chuť, ale přípravou i této může býti zbaveno.

Stát Jowa tehdáž neblaze proslul zákonem temperenčním, kterým prodej i výroba veškerých opojných nápojů v zemi jest zakázána. Ale temperencláři, jichž původ hledati dlužno v přísné povaze puritánů amerických, jsou chytří; doma se pivo pít ani vařit nesmí, sami však ječmen zavážejí do sousedních států na prodej; tam se může hřešit.

Zákon temperenční vzbudil v Jowě pravé pobouření, zvlášť mezi přistěhovalci a saloonίky (hostinskými). Temperencláři zaplatili si několik udavačů, aby slídili po „přestupnících zákona“, však zle se jim vedlo; posledně byli v Jowa City nemilosrdně střískáni. A výsledek temperenčního zákona? Že se nepilo pivo, brandy a whisky veřejně mírným spůsobem, ale potají v podzemních skrýších, kde se Bacchu holdovalo nejvyšší měrou až do němoty.

První osadníci čeští přibyli do Jowy a sice do Shueyville r. 1852; brzo na to přišli do Cedar Rapids, Newportu, Jeffersonu, Monroe, Vailu, Desoto, Dubuque, kde jest asi 200 českých osadníků, rovněž i do Solonu; méně jest jich v Ottumwě, Mount Ayru, Williamsu, Nelsonvillu a jinde.

V Jowa City vychází český týdenník „Slovan americký“. Osadníci čeští v Jowě jsou velkou většinou farmáři, kteří se sem přistěhovali ze států východních, kde dnešního dne jest již vše přeplněno a pozemky neobyčejně předraženy.

Vlaky americké jsou velmi pohodlně zařízeny. Vozy jsou buď první neb druhé třídy, jelikož nějaká třída „třetí“ se příčí americké rovnosti; nicméně používá se vystěhovaleckého vlaku jako třídy třetí i od tuzemců. Vagony první třídy jsou zařízeny s největším přepychem; černoši starají se v nich o dobrou kuchyni i výbornou postel. Cestování toto pohodlným „Pullmannovým vagonem“ jest sice příjemné, ale

14

neobyčejně drahé, tak že podobného přepychu mohou si dopřáti pouze velicí boháči.

Stanice ubíhá za stanicí a s dychtivostí čekáš, kdy konečně budeš z přemrštěné Jowy pryč, kde na nádraží dostaneš leda slanečka, jejž můžeš zapít sodovkou nebo špatnou kávou. Konečně jsme po čtyřiadvacetihodinné jízdě v Council Bluffs na řece Missouri, která zde dělí Jowu od Nebrasky.

Do roku 1832 bydleli kmenové indiánští až po tuto řeku; nato však smlouvou, jak svrchu zmíněno, přinuceni přestěhovati se za Missouri. Pahorky, které se zde po obou březích řeky táhnou, a na nichž mír mezi osadníky a Indiány byl uzavřen, nazvány pahorky míru, Council Bluffs, kterýž název přenesen i na město a železniční stanici. Bydleli zde hlavně Dakotové čili Siouxové; odvětvím jich byli Omahové v Nebrasce, od nichž město Omaha dostalo své jméno. Na hořejším Missouri, západně od Dakotů, kteří dali státu Dakotě jméno, bydleli známí, bojovní Černonožci.

Z Jowy přepraví nás do Nebrasky přes široký Missouri zvláštní vlak z Council Bluffs, tak že za půl hodinky jsme v Omaze, která založena teprv asi před dvaceti roky, má však dnešního dne přes 30.000 obyvatelů, z nichž jest asi 600 Čechů, kteří bydlí nejvíce v české čtvrti (Bohemian town); Němci jsou mnohem četnější, mají své vlastní německé stálé divadlo a spravují důležité úřady. Vychází zde též český týdenník republikánský, jejž založil první do Omahy přibylý Čech, israelita z Plzně Rosenwasser, jenž se nyní nazývá Rosewater. Týž vydává v Omaze též anglický denník „The Omaha Daily Bee“, jenž se stal v krátce prvním listem na západě. Češi přibylí do Nebrasky jsou většinou vystěhovalci od východu, jimž poměry tamnější, zvlášť v Chicagu, se znechutily; kromě toho přicházejí stále noví přistěhovalci z Čech, kteří usazují se v různých stranách Nebrasky, tak že dnešního dne jest v tomto státě na 30.000 Čechů, kteří velkou většinou zabývají se rolnictvím.

Na venkově jsou nejčetněji zastoupeni ve Wilberu, Wahoo (Na váze), Orete, Fremontu, West Pointu, Niobraře, North Bendu, Pilzenu, Nové Praze (New Prague) a okolí Pishelville na řece Niobraře, kde osadu českou založil před mnohými lety Čech Pišl, nyní zámožný statkář, odkudsi z Rychnova nad Kněžnou, jenž prodělal všechny svízele osadníka v divokém pralese.

V Nebrasce teprv začíná život americký tak, jak má býti. Půda jest, jako v Jowě, úrodná, vlnitá prérie, která daleko na západě přechází v neúrodné písčité pahrbky.

Jih Nebrasky jest převahou pěkná a bohatá rovina. V četných hájích nachází se dosti zvěře, po různobarevných květinách prohánějí se pestří kolibříci a velicí skvostní motýlové a v bařinách rozlitého Missouri nachází se hojně divokých kachen, husí a jiných vodních ptáků.

Na venkově jsou poměry ještě primitivní. Soudce Lynch zkouší častěji své umění. Jistý list anglický přinesl jednou žertovnou poznámku, že úmrtnost koňských zlodějů v Nebrasce velice se vzmáhá, jelikož jich bylo jednou nalezeno pět pověšených na stromě. „Vigilanti“ čili tajný soud lidu dělá se zločinci velmi krátký proces; je-li provinilec při činu

lapen, pověsí se jednoduše na nejbližší strom nebo lucernu a nechá se viset tak dlouho, až s něho vrány maso oklovou.

Lynchování vyvinulo se hlavně podplatností soudců a poroty, která mnohdy nejhorší vrahy propustila na svobodu. Jisto jest, že některé státy Unie, které trestají krádež koně provazem, jako Montana, Texas a j., dosud nemají trestu na vraždu!

Pravou obtíží amerického venkova jsou tuláci čili trampové, jichž účelem jest jedině potulovati se světem a nepracovati Pravý tramp nekrade ani neloupí; spokojí se pouze s trochem stravy a napitím, a jde zase dále svou cestou jako Ahasver, bez klidu a odpočinku. Jest jich však takové množství, že v některých krajinách zřízeny proti nim výbory, jež mají povinnost, krajinu od trampů vyčistit. Děje se to obyčejně karabáčem nebo revolverem, někdy se pak podobný host svleče do naha, potře dehtem a pustí na svobodu. Podruhé do krajiny té jistě nepřijde.

Jdeš vozovou cestou. Proti tobě kráčí otrhánek zcela vousy zarostlý a s osmahlou tváří; kráčí klidně a spokojeně. Zastaví se u tebe, požádá tě zcela klidně jako nějaký lord o deset centů na brandy a jde svou cestou dále. V letě spí v lese nebo v kupě sena, v zimě u některého farmáře, který mu vždy noclehu poskytne, ne-li dobrovolně, tedy aspoň ze strachu, aby ho ze msty nevypálil.

To také snad jest příčinou, že žádný cizinec nesmí vstoupiti do domu farmáře bez jeho dovolení, jinak má týž právo zastřeliti vetřelce. Zákon tento byl vlastně osadníky z Anglie přinešen, zde se však silně ujal. Anglické přísloví: my house is my castle (můj dům jest mou pevností) má však mnoho dobrého v sobě a podává nám jasný názor o občanské svobodě, jak si ji v Americe i Anglii představují.

. Indiánům v Nebrasce vykázány jsou kongressem sídla, tak zvané reservace, na řece Niobraře, která jest největším přítokem řeky Missouri. Někteří z těchto Indiánů se rychle civilisují a zavedli si též anglické školy. Většina však libuje si v kočovném životě, při kterém jim ostatně nic neschází. Lesy dají jim hojnost masa bůvolího i ptactva, ženy obstarají kukuřičné pole a v zimě musí se o ně starati dle smlouvy americká vláda. Stará se sice o ně dost, však úřadníci, kteří mají Indiány na starosti, pamatují příliš na sebe, takže rudoši jsou zkráceni. Následkem toho vypuknou mezi nimi mnohdy nepokoje, v nichž obyčejně několik „bílých tváří“ ztratí život a skalp; šerif pak pomůže za to několika rudochům na onen svět.

Indián ostatně, nebyl-li podrážděn, jest dobrým člověkem, který nechá každého na pokoji. Nebezpečným však stává se, když napije se „ohnivé vody“, kterou jim prodávati jest americkou vládou velmi přísně zakázáno a těžkou pokutou se tresce. Indián vypiv skleničku brandy, je zuřivým a zavraždí třeba nejlepšího svého přítele nebo bratra jako šílenec; vystřízlivěv, trpce pak svého činu lituje. Na Niobraře jsou nejčelnějším kmenem Ponkové, z jichž jazyka uvádím několik slov: ahujapi sluje mouka, chléb i obilí, vigrle = maso, kukuši vigrle = vepřové maso, hassampi vigrle = hovězí, tipi = dům, mazahuaka = puška, mazaska = dollar, skvó (squaw) = žena.

O „krásném“ pohlaví má Indián zvláštní názory; aspoň od náčelníka Indiánů lze dostati indiánské děvče dle výběru — za psa.... Indiáni jsou dodnes velmi choulostivou stránkou Unie; k vůli nim skoro jedině vydržuje se drahé vojsko a staví se pevnosti. Naproti tomu dostávají zase od vládních jednatelů pušky nejlepší soustavy, náboj a koně, aby mohli několika stům bílých osadníků vypálit farmy a je povraždit. Indiáni, kteří najednou stanou se nepokojnými, začnou řádit svým obvyklým spůsobem, pálí a vraždí, vojsko proti nim vytáhne, zažene je, Indiáni se kajicně po čase vrátí a komedie začne znovu, při níž se nejlépe mají důstojníci a jednatelé.

Aby řádění pánů jednatelů nedostalo se do veřejnosti, nepouštějí prostě nikoho z občanů do indiánské reservace, jak se stalo nedávno na Niobraře jistému redaktoru anglického listu, který chtěl zlořády ony vyšetřit a pomoci utlačovaným Indiánům.

Omaha vyrostla takořka přes noc, čehož stopy dodnes lze pozorovati. Hlavní ulice byly teprv letos vydlážděny neb vyasfaltovány, kdežto v postranních v čas deště možno se zcela pohodlně utopit. Město rozkládá se na pahrbcích, jež nyní se probírají k vůli srovnání ulic, čímž stojí mnohdy dům v probrané ulici několik sáhů vysoko.

Omažským korsem jest Farnham Street, kde nacházejí se přední závody a obchody města; nedaleko odtud jest čtvrt Venušina, kde slouží této bohyni bílé i černé kněžky v neobyčejném počtu. Z budov vyniká nová radnice, high-school (vysoká škola), katolická i anglikánská kathedrála, pošta, které vesměs teprv letos dokončeny. Pěkné domy kamenné rozkládají se pouze na hlavních ulicích, kdežto jinde stojí jednoduché domky dřevěné s přízemím nebo o jednom poschodí, zcela dle amerického slohu stavěné.

Američan chce míti doma úplné pohodlí. Proto vystaví si neb najme osamělý domek, hodící se pro jednu rodinu a tam se zařídí co nejpohodlněji. Síťkami v oknech hájí se před moskyty a husté stromy kolem domku poskytují mu chládek i stín, když se nedělního času před domkem na sesli několik hodin houpe, čte tržní zprávy a — zívá. Z okna mu při tom zaznívají zvuky rozladěného piana, které vyluzuje jeho bledovlasá, hubená a něžná miss, kteráž dovede z peněz manželem vydělaných velmi pohodlně žít.

Něco však má Omaha velmi příjemného: zdravý stepní vzduch a vskutku kouzelné letní noci. Slunce ztratí se v prérii a žár povstalý slunečním denním světlem zmírňován jest svěžím větrem, vanoucím ze studené Dakoty, z Černých hor. Vzduch jest průzračný a aromatický, měsíc a hvězdy se lesknou v plné kráse. V okolní prérii nastalo neobyčejné ticho, které je přerušováno jedině cvrlikáním myriad kobylek a cvrčků, které provozují svou hudbu ve všech toninách; najednou na severu ukážou se mraky, zableskne se, obloha zaskví se jasným, rozlitým ohněm a tma zase zahalí krajinu, aby za okamžik opět se osvětlila čarovným ohněm, jenž odráží se v hladině Missouri, klidně putujícího k Mississippi.

Někdy spustí se bouře, obyčejně k ránu; blesky se křižují a hrom burácí plnou silou, jako by všechny síly přírodní byly rozpoutány.

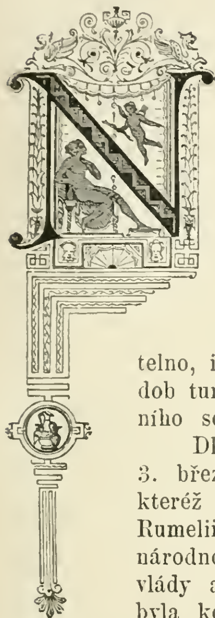
Dům chvěje se v základech, stromy se ohýbají a těžké krůpěje lijáku řinou se z oblohy, až splynou v jediný příval. Na to se po krátké době obloha vyjasní a vycházející slunce svítí opět vesele na zelenající se prérii . . .

Plovdiv.

Z cest **Jos. J. Toužimského.**

(Dokončení.)

XI.

Nedaleko sněmovny rozkládá se nad Maricí konak čili vládní budova. Zde sídlil dříve paša turecký a sídlí nyní generální guvernér Východorumelský. Stinná zahrada a harémové místnosti změnily se v pěkné, prostranné obydlí. Zde nalézají se, jak pochopitelno, i kanceláře vládní, mimo to nedaleko věznice, jež za dob tureckých vždy náležela ke konaku, a místnosti vrchního soudu.

Dle smlouvy svatoštěpánské mezi Ruskem a Tureckem 3. března 1878 podepsané zřízeno býti mělo Bulharsko, kteréž by bylo obsahovalo nejen nynější knížectví a Vých. Rumelii, ale i Macedonii a všechny krajiny, kde bulharská národnost převládá. Rusko však k nalehání Beaconsfieldovy vlády a Rakouska dopustilo, aby smlouva ta předložena byla kongressu evropských velmocí, který v červnu 1878 v Berlíně se sestoupil. Hlavní vymoženost ruské války, velké Bulharsko dle hranic národnostních, byla zmařena a zřízeno jen bulharské knížectví a mimo ně samosprávná provincie zabalkánská, Vých. Rumelie. Ostatním zemím evropského Turecka vyhrazena byla toliko samospráva se zastupitelskými sbory, v nichž domácí živel by převládal, oprava to, ku které podnes nedošlo, ač statut pro samosprávu tu od mezinárodní komise byl předložen.

Berlínská smlouva (čl. 13—21) definovala veřejné právo pro Východní Rumelii tím způsobem, že má býti provincie pod bezprostřední vojenskou a politickou vrchní mocí sultánovou, avšak s určitými podmínkami samosprávy a s křesťanským generálním guvernérem. Sultánovi vyhraženo právo, aby pečoval o obranu provincie té zřizováním opevnění na zemských i přímořských hranicích a udržoval v nich posádky. Pořádek uvnitř země ponechán domácímu četnictvu a zemské obraně, pro něž důstojníky jmenovati měl sultán. K nalehání ruských zástupců pojato však do smlouvy i toto ustanovení, jež udržování posádek na hranicích velice stížilo: „Sultán zavazuje se, že nepoužije k posádkám na hranicích žádného nepravidelného vojska jako jsou bašibozuci a Čerkesové. Používané k tomu cíli pravidelné vojsko nesmí

žádným spůsobem býti ubytováno u obyvatelstva. Táhne-li provincií, nemá nikde se zastavovati.“

Pod opevněními těmi myslelo se hlavně na průsmyky Balkánské. Konservativní vláda anglická chtěla stůj co stůj dosíci toho, aby bulharské knížectví odděleno bylo od Vých. Rumelie pásem opevnění tureckých a aby balkánská hradba byla v moci turecké i pro případ nové války s Ruskem. S toho však sešlo vůbec. Turecko práva svého nepoužilo. V zemi přijato bylo rozhodnutí berlínské konference s velkou nevolí. Všude zřizovaly se tělocvičné spolky, jejichžto moc hnedle vzrostla na více než 20.000 bojovníků. Vstup tureckého vojska do země ruskou krví a utrpením bulharského národa vykoupené prohlášen za podnět k nové válce. Deputace bulharská, sestávající z dra. Jankulova a Ivana Evstratieva Gešova, odebrala se nejprve do Trnova, kde zasedalo velké národní shromáždění bulharské, a odtud ku vládám všech velmocí evropských. Změna ustanovení berlínské smlouvy nebyla sice dosažena, nicméně mělo hnutí to příznivý účinek, že samospráva Východorumelská neostala mrtvou písmenou a že Turecko neodvážilo se vysílati svá vojska k obsazení Balkánu, kde za změněných okolností postavení jejich bylo by strategicky bezvýznamné a nemohlo míti jiný účel než dráždění obyvatelstva.

Dle smlouvy berlínské (čl. 16.) není sultánu ani dopuštěno posýlati do vnitř země vojenskou moc, nýbrž toliko „generální guvernér jest oprávněn povolati turecké vojsko, je-li vnitřní neb zahraniční bezpečnost země ohrožena. Pro takový případ turecká vláda jest povinna své rozhodnutí a ospravedlňující je důvody oznámiti zástupcům velmocí v Cařihradě.“ I ustanovení toto přispělo, že tur. vláda se neodhodlala obsaditi balkánské průsmyky.

Dále stanoví berl. smlouva, že „generálního guvernéra jmenuje sultán se souhlasem velmocí na dobu pěti let.“ Složité toto ustanovení, jež snadno může zavdati podnět k zápletkám, chrání Východní Rumelii před tím, že nemůže snad býti na místo vládce Východorumelského povolán odpůrce samosprávy neb snad dokonce Řek, který by pracoval proti Bulharům. V. Rumelii nechrání tu sice nijaké přesné ustanovení, přece však dobrá vůle Ruska. S kterou osobností Rusko nesouhlasí — právo to má ovšem i každá jiná velmoc —, nemůže býti jmenována hlavou samosprávné země zabalkánské. Další články stanovily evropskou mezinárodní komisi k vypracování statutu Východorumelského, kteráž prozatímně i správou finanční se zanášela, závaznost mezinárodních smluv s Tureckem i pro Vých. Rumelii a právo i povinnosti Turecka, pokud se týče železnice Východorumelské.

Ustanovení tato pojata pak byla ve statut Východorumelský, jenž obsahuje v patnácti hlavách podrobná ustanovení o veřejném právu zemském, o právu občanů, o gener. guverneru, ústřední správě, zemském sněmu, rozdělení a správě zemské, o financích, zemědělství, obchodu a veřejných stavbách, o soudnictví, o náboženských vyznáních, o školstvi, o zemském vojště, o četnictvu, o upravení pozemkového vlastnictví a podmínkách pro veřejné úřadníky. K berlínské smlouvě dodal ještě, že Čerkesové nikdy nesmějí se v zemi usazovati, že vojenská služba jest závazna pro všechny tuzemce, spravedlnost že koná se ve jmenu sultá-

nově, sultánovi že také přísluší právo udíleti milost, a vyhradil gener. guvernéru jmenovati důstojníky až do hodnosti setnické. Též vytknuty turečtina, bulharština a řečtina za jazyky úřadní.

Vláda sestává z generálního tajemníka, jenž jest náměstkem gener. guvernéra a jemuž přísluší i obor vnitra, z dalších čtyř ministrů (spravedlnosti, financí, zemědělství, obchodu a veřejných staveb, a osvěty), jižto mají titul direktorů, a z vrchního velitele zemského vojska a četnictva. Tohoto jmenuje sultán, gener. tajemníka též sultán, avšak z trojného návrhu gener. guvernéra, ostatní ministry jmenuje gener. guvernér se svolením sultánovým. Podobně ustanovují se i soudcové vrchního soudu a krajští přednostové.

Východní Rumelie má nyní druhého gener. guvernéra. První glaven upravitelj, jak bulharsky se zove, byl Alexandr Bogorides či turecky Aleko (t. j. Alexandr) paša. Velmi důležité bylo jmenování prvního gener. guvernéra, kdy poměry byly nehotové, kdy ústavní statut měl se teprve prováděti a mnohé dalo se získati i ztratiti. Jmenování jeho vzbudilo naděje všech stran. Řekové spoléhali, že bude jim nejvíce na ruku, že ač původem Bulhar, nezná bulharsky a dům i veškeré jednání povede řecky a řeckému živlu zjedná platnost. Turci viděli v něm bývalého tureckého úředníka, jenž učiní vše, aby samosprávná země co nejtěsněji byla spojena s Cařihradem. Bulhaři posléze věděli, že rodina Bogoridů (vlastně Vogoridů dle řecké výslovnosti) bývala vždy přátelskou Bulharům a nezapomínala na bulharský svůj původ. S napnutím tudíž čekáno na jeho příchod. V Cařihradě jednala s ním všude turecká vláda jako s pašou a Bogorides opouštěje Cařihrad, ubíral se na své nové místo s fesem na hlavě. Do Plovdiva došla o tom zvěsť a Řekové i Turci jásali. Fes má svůj přesný určitý význam, jest symbolem turectví, kdežto černá beranice jest odznakem bulharským. Zatím však situace se změnila; na hranicích Východorumelských sundal Bogorides fes a dal si na hlavu bulharský kalpak z černé beranice. I o tom došla brzdle zvěst a opět Bulhaři byli spokojeni. Veškerá representace bulharská s duchovenstvem a ruským generalem Stolypinem v čele dostavila se na nádraží. Bogorides přijat byl s nadšením za zvuků národní písně bulharské „Šumi Marica". Z nádraží veden byl Bogorides vítězoslavně do bulharského chrámu, kdež vrchní hlava bulharské církve, exarcha, oslovil ho bulharsky, načež Bogorides odpovídal řecky. Protom čten byl veřejně turecky, bulharsky a řecky sultánův ferman o jeho jmenování za generálního guvernéra. Východorumelské zemské vojsko přičiněním Rusů bylo již všude zřízeno a účastnilo se slavnostního uvítání s hudbou. Nad Plovdivem měl býti rozvinut turecký prapor. Avšak sám Bogorides nechtěl kaziti slavnostní náladu a mezinárodní komise souhlasila, aby k vůli veřejnému pokoji a pořádku bylo od toho upuštěno. Sešlo s toho na dobro, turecký prapor nebyl vztýčen nad Plovdivem ani nikdy později.

Bogoridův vjezd a nastoupení vlády došly všeobecného uznání. Velmocenská diplomacie byla vděčna, že odstranil s denního pořádku otázku Východní Rumelie, a Bulhaři vším právem byli vděčni, že Východní Rumelie rázem uznána byla za zemi bulharskou. Bogorides jako pravnuk jednoho z bulharských buditelů, těžce zkoušeného biskupa vra-

Vetešnický trh v Plovdivě. Kreslil J. V. Mrkvička. Ryl J. Patočka.

ckého, Sofronija, měl sympatie v národě. I otec jeho, Stefanakes, jenž zemřel 1859, přispěl vydatně na zbudování prvního bulharského chrámu v Cařihradě a podporoval národní a náboženské hnutí bulharské, ač sám bulharštinu byl zapomněl. Stefanakes započal státnickou dráhu jako dragoman tur. vlády a stal se později vládcem samosprávného ostrova Samu v Egejském moři. Starší syn jeho, Nikolakes, usadil se v Rumunsku na statcích svých. Mladší syn, Alexandr Bogorides, studoval v Berlíně a konal pak státnické služby při tureckých vyslanectvích v Londýně, Paříži, až posléze před válkou byl vyslancem tureckým ve Vídni, odkudž pro přátelství své s Midhadem pašou byl odvolán.

Bogoridovi podkládaly se v západní Evropě všeliké záměry, jakoby chtěl zmocniti se vlády ve Východní Rumelii. Byly však bezpodstatny. Počínal si sice s velkým taktem a poskytoval také útulek a úřady všem, kteří opouštěli bulharské knížectví z oposice proti kn. Alexandru Battenberskému, avšak sám jsa bezdětný a ve věku pokročilém, téměř sedmdesátník, necítil touhy po zvětšení své moci. Žil dosti uzavřeně ve svém sídle a nevystupoval nikde s okázalostí ani nádherou.

Ačkoliv prokázal zemi vydatné služby, nastala ke konci jeho pětiletí prudká proti němu agitace. Lid shromažďuje se na táborech, žádal za spojení s knížectvím, kteréž by v národním i hospodářském ohledu zemi bylo ku prospěchu. Pro neshody s ruským konsulem Krebelem popudil proti sobě i Rusko. Pád jeho stal se tím nezbytný. Jeden čas na počátku loňského roku zdálo se pravdě podobné, že na jeho místo nastoupí Petr Karaďorděvič, jenž po svém sňatku s černohorskou princeznou Zorkou stával se oblíbenou osobou u sultána. Avšak oblíbenost ta byla více jen zevní. Též Rakousko-Uhersko bylo by bývalo proti jeho volbě. Takž sešlo se záměru toho dříve, než diplomaticky mohlo o něm býti uvažováno. Po mnohém jednání dohodnuto se na tom, aby nástupcem jeho stal se generální tajemník Gavril Krestovič.

Krestovič jest rodák z téhož balkánského městečka Kotle (turecky Kazan) co Bogorides. Kdežto ten nastoupil dráhu státnickou, vyšinul se Krestovič jako úředník turecký. Úřadní dráha v Turecku a vůbec na východě jest však velice rozdílná od úřadní dráhy v západní Evropě. Nejpodstatnější rozdíl jest ten, že byrokratism na východě jest pojem neznámý. Všude vystupuje osobnost v popředí a nikoliv úřad se svými výnosy, nařízeními, ohláškami ap. Také není dráha úřadní tak nezvratně pevna, aby kdo bezpečně a bez ohledu na jiné okolnosti mohl se jí svěřiti v mladistvém věku jako praktikant a dokončil ji v sedmdesátém roce jako vrchní rada neb podobně. Na východě musí i tu počítati se životem, okolnostmi, lidmi a státními činiteli. Nesmí spoléhati jenom na to, co jest dáno, ale počítati také s tím, co bude. Krestovič narodil se 1824, v útlém věku již přijat byl od otce Bogoridova na ostrov Samos. Zde a v domě téže rodiny nad Bosporem v Kuru Česme položen základ k jeho vzdělání, osvojil si záhy řečtinu, turečtinu i frančtinu. Ačkoliv učitelové jeho byli Řekové vyjma hodžu, který ho učil turecky, ostal věren svému rodnému jazyku, čehož nejlepším jsou důkazem „Bàlgarski knižici", jež vydával asi ve dvacátém roce svého věku. Po té studoval práva v Paříži a navrátiv se zaujal místo assessora při obchodním soudu v Cařihradě, ve kterém postoupil až za předsedu. V Cařihradě v letech

1869—71 vydal první díl dějin bulharských „Istorija bàlgarska“. Charakteristické v nich jest, že dovozuje v nich příbuzenství co do původu mezi Bulhary a Turky. Politicky mohlo to býti před lety prospěšné, vědecky nelze toho ovšem hájiti.

Jest dosti pochopitelné, že Bogorides právě tuto osobnost r. 1879 si vyhlídl za gener. tajemníka. Nápadné bylo a nepříznivý dojem činilo, že Krestovič objevil se r. 1879 ve fesu. U někoho jiného bylo by to snad vzbudilo nevoli, u něho však, kterýž byl znám jako přítel Bulharů, pominuta okolnost ta mlčením. Vědělo se o něm, že zevně bude se chovati loyálně k Turecku, jinak ale že nechová přílišnou důvěru v trvání samosprávné země a soudí, buď že spojiti se musí s bulh. knížectvím aneb připadnouti zpět Turecku. Bogorida podporoval upřímně a loni do poslední chvíle nečinila se zmínka o něm jako o možném nástupci Bogoridově. Po celé pětiletí od r. 1879—1884 byl v Cařihradě jen jednou a to pouze několik dní na počátku svého nového úřadu. Jest tudíž vyloučena možnost, že by tam se byl ucházel o povýšení. Nicméně hlavně souhlasu Ruska a Turecka měl co děkovati za jmenování v čelo Vých. Rumelie.

Zápisky nihilisty.

Vydal **I. S. Turgeněv.** Přeložil dr. Pavel Durdík.

Úvod překladatele.

Zápisky tyto, jež nemohly býti dosud uveřejněny v Rusku z ohledů censurních, jsou velmi zajímavé z psychologického a soudnického stanoviska a vysvětlují, proč tolik politických vězňů na Rusi ve vyšetřovací vazbě umírá nebo přichází o rozum. Uveřejněním „Zápisek nihilisty“ vykonal Turgeněv na sklonku svého života rovněž tak hrdinský a humanitní čin, jako kdys ve věku mladém vydáním „Zápisek myslivce“ — v obojích „Zápiskách“ je bojovníkem za lidskost, svobodu a přirozená práva člověka a občana v obojích případech zůstal věren slovům, jež sám byl o sobě napsal k Družininu roku 1856: „Snaha po nestrannosti a bezohledné pravdě jest jednou z nemnohých dobrých vlastností, jimiž mne obdařila příroda, a jsem jí za to vděčen“ (Первое Собраніе писемъ И. С. Тургенева, Petrohrad r. 1885, str. 26.). Za vydání „Zápisek myslivce“, v nichž se ujal tělesných nevolníků jako v druhých „zápiskách“ nevolníků duševních, byl k rozkazu cáře Mikuláše posazen na měsíc do vězení a pak internován do vesnice; také uveřejněním „Zápisek nihilisty“ v Paříži, jež sám do frančtiny přeložil, popudil proti sobě dvorní kruhy a vládní osoby — ale trestán nebyl, neb časové jsou teď jiní a okolnosti byly také jiné.

Katkov, redaktor Moskevských Vědomostí, velmi vášnivě obořil se na našeho belletristu, vyčítaje mu, že uveřejněním „Zápisek nihilisty“ zhanobil své šediny, že to učinil jen aby nihilistům lichotil a u nich

oblíbeným se stal atd. Turgeněv odmítl v otevřeném psaní ve Věstníku Evropy (ročník 1880) toto nařknutí a nazval sebe „přívržencem poznenáhlého postupného pokroku, liberálem starého rázu v anglickém dynastickém smyslu, očekávajícím reformy pouze shora, zásadním protivníkem revoluce a násilnických hnusných skutků, páchaných v poslední době v Rusku“. — Z výše uvedené „První sbírky psaní I. S. Turgeněva“ lze uvésti četné doklady toho (viz Slovanský Sborník 1885 str. 267 a 268), že Turgeněv zavrhoval revoluční snahy jisté části ruské mládeže; on odporučoval mládeži trpělivost a tichou lásku k práci, k té drobné společenské práci, k níž není třeba ani zvláštního nadání ani vynikajících darů ducha — odporučoval skromnou neunavnou činnost ve prospěch nižší třídy lidu, jako: učiti rolníka číst, pomahat mu radou a skutkem, zařizovat nemocnice a školy atd. — k tomu je třeba — dodává Turgeněv — pouze srdce obětovného, prázdného sobectví; cit povinnosti, vznešený pocit vlastenectví v pravdivém smyslu slova — to je vše, čeho na nás Rusko žádá. „Ti, kteří se vrhnou do proudu politických agitací, zbytečně sami se zničí. My však prozatím učme své bližní a dělejme dobro poznenáhla, neb náhle nevyléčíme se ze svých neduhů, k tomu je třeba času a úsilovné práce, mravenčí práce . . .“

Turgeněv přál si pro Rusko toho, čeho si přeje veškerá pracující a duševně činná část ruského obyvatelstva, a sice provedení cárem vnitřních reforem, zrušení byrokratismu, zrušení policejské a gubernatorské libovůle, znenáhlé šíření udělené již místní samosprávy, spravedlivé rozměření daní, oblehčení a mravné povznešení stavu rolnického, udělení větší volnosti tisku, vymýtění cizinských živlů z dvorních a vyšších státních kruhů, opravu duchovenstva a mníšstva, udělení náboženské svobody šestnácti millionům rozkolníků. Tuto blahou činnost cára pokládal Turgeněv, jako všickni vzdělaní vlastenci ruští, za spásu Ruska a nikoli snad dekretování konstituce s odehráváním konstitučních komedií, s falešným volebním řádem, s pochlebujícími kývaly a zpátečníky. Řečené reformy, z nichž některé nynější vláda začíná již prováděti — též nejlépe přispějí k vymýtění půdy, z níž se rodí nihilisté a političtí nespokojenci. *D.*

Panu redaktorovi časopisu „Temps“.

Milý pane Hébrarde!

Posílám Vám úryvek, vyňatý z autobiografických zápisek, jenž dle mého mínění zasluhuje, aby byl uveřejněn ve Vašem žurnálu. Spisovatel je jedním z těch mladých a v naší době velmi četných Rusů, jichž zásady byly nebezpečny a trestuhodny se stanoviska vlády mé otčiny. Neschvaluji nikterak jeho přesvědčení, než myslím, že jeho nelíčené a upřímné vypravování o přestálých utrpeních, vzbuzujíc soucit s trpitelem, může býti důkazem, jak málo lze ospravedlniti předběžnou samovazbu s hlediska rozumného zákonodárství. Doufám, že budete jako já překvapen tonem pravdy, vanoucím z těchto řádků, rovněž i pominutím žalob a stížností zbytečných, neřku-li nemístných. Uvidíte, že tito nihilisté, o nichž se mluví od nějakého času, nejsou vždy tak černí aniž tak zatvrzelí, jakž by je rádi vylíčili. Přijměte atd. *Ivan Turgeněv.*

Zápisky nihilisty.

První doby.

Pamatuji se ještě, jak se mi chvělo srdce a jak se mi dech úžil, když jsem poprvé vstoupil do své komůrky a slyšel bouchnutí dveří, které se za mnou zavřely. Neočekával jsem nic povážlivého; též dojem, kterýž jsem pocítil, byl prost vší bázně; spíše jsem pocítil zvědavost. Celé to tajuplné jednání se mnou, které mělo ve mně buditi strach, všecky ty prostředky, jichž bylo užito proti mně, nejmírnějšímu z mírných lidí, nijak mne nezastrašily; okazovaly se mi spíše se směšné stránky i smál jsem se jim.

Z dlouhé chvíle jal jsem se prohlížeti svou komůrku. Byla sedm kroků dlouhá a dosti vysoká. Jediné okno bylo opatřeno mřížemi, těžkými to železnými tyčkami. Shledal jsem, že můj nový příbytek byl příliš úzký a že se v něm nemohu procházet — jediné to zaměstnání, jež mi v tomto okamžiku zbývalo. — Stěny, žlutě natřené, byly vesměs pokryty nápisy, jež ostatně bylo těžko čísti, neb opatrná ruka strážníkova horlivě je vymazávala, jak jen se objevily. Po velkém namahání podařilo se mi přečísti jeden nápis: „Vae victis!“

Jedna postel, přistavená ke zdi, vědro v koutě, maličký stolek, stolice — to byl veškeren můj nábytek.

Ukončiv svou prohlídku cítil jsem najednou, že nemám co dělat. Bylo asi šest hodin večer; vrhl jsem se ustrojen na postel i jal jsem se přemýšleti o svém stavu: Jak třeba odpovídat při výslechu? Budu zde dlouho zadržen? Budu odsouzen a potrestán čili nic? Ale můj mozek nechtěl mne poslouchat a myslit . . . Zkrátka řekl jsem si, že noc přinese mi radu, a tak jsem usnul.

Hřmot klíčů, ostruh a šavlí, vlekoucích se po kamenné dlažbě, mne probudil.

Ještě se nerozednilo. Dvéře mé komůrky se otevřely a vešel voják . . . Měl na sobě vestu z modrého sukna, nesl na ramenu ubrousek, v jedné ruce držel svícen se světlem a v druhé umývadlo a hrnek na vodu. Ve dveřích bylo viděti strážníka a podporučíka, oba němé a nepohnuté jako sochy.

„Kolik je hodin?“ ptal jsem se vojáka, protahuje k němu ruku.

„Nemohu vědět!“ byla odpověď.

„Jářku, je již ráno?“

„Nemohu vědět.“

Pochopil jsem, že mu zapověděli se mnou mluvit, a proto jsem se více na nic netázal. Mimovolně jsem pocítil zlost nad takovým snižujícím nakládáním se mnou. Zatím co jsem se myl, přinesli mi čaj. Potom opět hřmot klíčů, ostruh. Dveře se zavřely; já dlouho ještě naslouchám ozvěně vzdalujících se kroků.

Konečně se rozednilo. Na stolku jsem našel zpátečnický žurnál a dal jsem se do čtení, ale při tom nemohl jsem se zbaviti nepříjemného dojmu, jejž mi spůsobila nepatrná episoda dnešního jitra, naopak, čtení ještě více mne roztrpčilo. S opovržením odhodil jsem žurnál a začal se procházet po komůrce, ale podlaha skřípala a každou chvilku jsem

zavadil o nábytek — při každém takovém neobyčejném zvuku přiloudal se strážník k mým dveřím; slyšel jsem chrastět rámeček okénka, zasazeného do dveří ve výši vzrostlého člověka — v okénku objevily se dvě oči, upírající se na mne. Abych se zbavil tohoto slídění, přestal jsem se procházet. Sedl jsem si na stolici zády ke dveřím, a nepozoruje ani, jak se to stalo, zabral jsem se do přemítání o okolnostech, jež mne přivedly na toto místo. Na konec pravil jsem sobě, že se musím připraviti na všechno, co budoucnost pro mne chová! — „Jsme všickni v rukou božích!“ pomyslil jsem si; také jsem si vzpomněl na Sibiř, na nucenou práci, plnou útrap. Všecky tyto možnosti jsem uvažoval, chladně, jak se sluší na pravého Rusa.

Ostatně, nevěděl jsem napřed, co mne čeká? Všecky otázky, týkající se obětí a nepříjemností vzhledem k mé osobě a vzhledem k těm, kteří mi byli drahými, byly vesměs rozhodnuty napřed, již dávno, v tom neb onom smyslu. Nebylo třeba vraceti se k tomu, ale přece, když jsem si pomyslil, že daleko odtud, hodně daleko, přes dva tisíce verst žijí dva stařičtí lidé, horoucně milující mladíka, zavřeného v této komůrce, že tito dva staří lidé mají právo k odpočinku a že mají na spěch, aby si oddechli po dlouhém životu těžké práce, a že právě od onoho mladého člověka očekávali pomoc a prostředky, aby na stará kolena mohli žíti klidně a bezstarostně... že tito dva staří lidé, uslyšíce, kde jsem a co mne čeká v budoucnosti, mohou se odebrati na odpočinek jiným způsobem, tam kde není více žádných bolestí, ani slz, ani vzdechů... Když jsem na vše to pomyslil, bylo mi velmi těžko okolo srdce... Celý den jsem se trápil těmito myšlenkami. V poledne mi přinesli oběd. Nemohl jsem jísti. Bylo to tím, že přinesli oběd příliš časně aneb že má nervní soustava byla příliš rozrušena?... V týž den začaly výslechy a trvaly s rozličnými přestávkami přes měsíc.

Když si nyní na tuto dobu vzpomínám, zdá se mi býti blouzněním horké nemoci. Můj mozek pracoval ve dne a v noci, bez přestávky a oddechu; nesměl jsem zapomínati ani na okamžik, že slova, která mi uklouznou, nejsou ptáky, kteří opustili svou klec a jež lze opět chytiti. Čas ubíhal rychlostí, jakéž jsem nikdy dosud nepoznal aniž kdy později.

Po ukončení výslechů dni stávaly se dlouhými a bolestně jednotvárnými. Dlouhá chvíle mne hlodala; probouzeje se ráno mohl jsem napřed říci vše, co se mi přihodí během dne, i co budu myslit a co mne bude trápit... Den zdál se dlouhým k nepřečkání, jakoby trval leta; zdálo se mi, že země a slunce, celý vesmír a čas se zastavily a na vždy zůstaly nehybnými. Ale když se den skončil, pozbyl pro mne veškerého trvání; zdálo se mi, že minuta, která právě minula, trvala déle než celý den. Má nervní soustava nabyla chorobné citlivosti: nejmenší šum, pouhé šustění a zavadění o nějaký předmět působilo mi třesení. Žalostné kvílení podzimního větru, ztrácejícího se v troubě, budilo ve mně záchvaty strašného smutku; toto vytí mi připadalo jako úpění a pláč a domníval jsem se, že poznávám hlasy svých soudruhů v neštěstí. Jednou jsem slyšel skutečné úpění i začal jsem se třásti na celém těle; rozháraná obraznost líčila mi neustále hrůzy středověkých mučíren, cítil jsem, že blednu... Sotva jsem mohl snésti

ustavičné slídění strážníka, který mne skrze okénko pozoroval bez ustání.

Abych se tomu vyhnul, podepřel jsem se často zády o zeď, v níž byly zasazeny dveře, a po celé hodiny jsem tak setrval. Duch můj zalétal do Malorusi, mé krásné otčiny, kdež jsem poznal mnohou šťastnou chvíli. Obrazy, jež se mi jevily, byly vesměs plny života a pravdy.

Slunce mne zaplavuje svými zlatými a teplými paprsky, téměř mne pálí... Zavírám oči, oslepené tímto nadbytkem světla; vidím zelené louky, v nichž tisíce cvrčků si prozpěvuje letní píseň... O něco dále lehký větérek působí vlnité pohyby na žitném poli, klasy jsou již plné a těžké, větérkem k zemi se shýbají a jemně šumí; mám oči úplně otevřené, avšak vědomí skutečnosti mne opouští. Jsem všecek v minulosti, nemohu ji vzkřísiti k životu, ale okřívám s ní sám. A jaké je to blaho! Celý můj život s jeho plným mládím, s jeho nadějí ubírá se přede mnou; vše, co myslím, cítím, sním — všechno soustřeďuje se v těch upomínkách... Jen někdy připomíná mi tupý vnitřní nepokoj, že jsem zahrabán za živa v tomto kamenném klenutí... Zdá se mi to podivným, nepochopitelným, pravdě nepodobným. Pak hledím najíti nit, která váže mezi sebou události mého života, chci sobě samému vyložiti, jak se to vše mohlo státi. Je možné, aby ten malý hoch, opálený od slunce a uvelebený na kolenou svého otce, s jehož vousy si hraje, smějící se z plného srdce, veselým dětským smíchem — je možné, aby on to byl, jehož zavřeli do tohoto hrobu, aby nikdy z něho nevyšel? To zdá se mi být pravdě nepodobným v té míře, že si říkám, že malý hoch nic nemá společného s mladým člověkem... Vězeň číslo 4. je zcela cizím hochovi, nemají žádného vztahu mezi sebou. Ale jak to je ve skutečnosti? Je-li možná, že by to bylo pořád, pro vždy! A ten malý chlapec, jak byl druhdy prost a šťasten — jak byl bezstarostný, jak málo tušil, že temné mraky se shluknou nad jeho hlavou!... Vidím něco jasného; vidím opět pamětihodné ono jitro, kdy poprvé se ve mně probudilo vědomí sama sebe a vědomí všeho, co mne obklopovalo. Ach! jak bolestné je mi, když si na vše to vzpomínám!...

Bylo to na venkově v jasný a krásný zářijový den. Vše páchlo senem a skoseným pelyňkem; babí leto, nešené větrem, všude těkalo jemným a čistým vzduchem. Vidím sebe, jak stojím na prahu stodoly mého otce, hledím na vozy tažené voly a naplněné obilím, blížící se k nám.

Vše je mi nové na venkově, vzduch je tak čistý, že dýchám — zdá se mi — samá políbení. Vše mne zde okouzluje. Vidím stará vetchá stavení, jichž slaměné střechy obrostly mechem; tamto kráčí k nám tlupa sedláků, s dlouhými bílými holemi v rukou, v čele jich starý „děd" (starosta). Stařec úplně „podobný" dědovi je namalován na svatém obrazu, před nímž k rozkazu matky musím klekat každý večer a odříkávat své modlitby před spaním. Hledím s úctou na toho dobrého starého „děda"; vidím tisíce vrásek, brázdících jeho čelo a spánky, vidím jeho dlouhý bič a voly zdlouhavě se vlekoucí. Vůz se zastavuje před prahem, kde stojím; sundavají čechel s vozu, děd s bílými vlasy vystupuje na osu kola a naplňuje míry, jež mu podávají, zlatým žitem,

dělaje za každou tajemná znamení na kraji vozu. Jiný sedlák odnáší plné míry do žitnice a dělá táž znamení na dveřích. Než najednou slyším hádku. Můj otec křičí, děd s bílými vlasy křičí, všichni křičí, dělajíce vé zlosti posuňky . . . V tomto okamžiku přichází můj strýček Ivan, ten dobrý a hodný strýček, jehož jsem tak miloval pro jeho uniformu a dlouhé kníry. On též křičí z plna hrdla: „Co to?“

A všickni jakoby skamenělí; pouze děd chce něco vysvětlit . . . Strýček Ivan ho přerušuje strašnou ranou do obličeje, děd se potácí, avšak již stichl. Strýček Ivan se rozběhl a ceně zuby zasadil druhou ránu dědovi, jenž omámen, obličej maje všecek zakrvácený, zamumlal slabým hlasem: „Odpusťte, odpusťte, vaše blahorodí!“

Tu opět já jsem se dal do křiku; pláču ze všech sil a vrhnuv se na strýce, chytám se křečovitě jeho kabátu: „Nebij více, nebij více!“

Všecek poděšen vzlykám . . . i odnášejí mne.

Nikdy jsem nemohl zapomenouti na tento výstup. V následující noci zdálo se mi o mém otci a strýci Ivanu; viděl jsem jejich ruce poskvrněny krví.

O toho výstupu! . . .

Něco šustlo u dveří. Dvě oči se jiskří v okénku, dvě oči na černém pozadí . . . Obrazy dob minulých mizí: vidím se ve své dusné komůrce.

Někdy jsem si sedl u kamen, tak že strážník nemohl mne viděti. Byl jsem šťasten, že jsem mu mohl způsobiti nelibošť; pak jsem ho slyšel bubnovat prsty na dvéře. To činí ve dne, aby se přesvědčili o přítomnosti vězně, v noci, aby viděli, zda spí. Stává se zřídka, aby vězeň, zvláště v první době svého zajetí, se nepřiblížil aneb se aspoň neobrátil ke dveřím, když strážník začíná klepati malými údary. Ano i později, byť byl sebe zvyklejší na tuto manipulaci, vězeň se obrací nebo blíží se ke dveřím, jakmile zaslechne onen zvuk.

Jednoho dne sedl jsem si k oknu. Kapky deště se odrážely od skla. Soumrak zahalil vše svou šedou barvou.

Bubnováním deště slyšel jsem úpět vítr a moje obrazotvornost strojila si obraz bouře na moři.

Viděl jsem ohromné vlny, ověnčené bílými pěnivými chocholy, gigantské skály, o kteréž se vlny lámaly a jako dešť jiskřících kapek se odrážely. Mimovolně rodily se v mém duchu útěšné analogie a skládaly se v odměřené a zvučné strofy; tak se mi aspoň zdálo v této chvíli . . . Najednou: „Hoj, ty tam! Odejdi, odejdi od okna!“

Třásl jsem se, ale místo své jsem neopouštěl.

„Pryč od okna, pravím! Chceš zkusiti temný žalář? Počkej, až přijdu!“

Následkem takových scen jsem ochuravěl. Málem bych se byl dal do pláče; neměl jsem nic na práci, neměl jsem ani knihy, všecko mi vzali. I hřeben mi každé jitro odnášeli, jímž jsem se česal. Bavil jsem se jím jako malé dítě, kdykoli jej strážník u mne zapomněl. Neměl jsem spaní. Často jsem se převaloval pět až šest hodin za sebou v posteli, než jsem upadl do zimničního spánku k ránu. Ale ani spánek tento mne neosvěžil aniž klid přinesl. Ráno po probuzení cítil jsem se často ochablejším než večer před spaním.

Noci.

Nadarmo se namahám, bych usnul. K tomu cíli hledím přelstít sama sebe. Ale spánek prchá od mého lože, mé klapky hoří; celé mé tělo, hrozným unavením seslabené, je stíženo nervním třesením. Vzpomínám si, že mi kdosi radil počítat, abych mohl usnout. Počítám 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 . . . 100 . . . 400 . . . 700 . . . 1000 . . . 2000 . . . Nadarmo! Hned se matu v počtech, hned se dávám do přemýšlení či spíše jsou to myšlénky, které se zmocňují mne. Viděli jste, jak v teplý letní den objevuje se na čistém modru nebes malý bílý obláček, potom druhý, pak třetí . . . potkávají se, spojují se a splývají konečně v jeden fantastický celek; namaháte se, abyste určili jeho podobu, ale on vám uklouzne každý okamžik, vybočuje v nové obrysy, rozmarné, velkolepé neb směšné . . . až konečně nebe všecko se pokryje oblaky a šedá půlnoc vše zahalí svou truchlivou náručí. Tak se to mělo i s mým ubohým mozkem. Brzy jsem zůstal líný, bez myšlénky . . . brzy zase tisíce myšlének se rojilo v mé rozpálené hlavě, která mi připadala jako žhavá pec. Hledím uchopiti nit, která víže k sobě tyto myšlénky — jednu jsem chopil. „Noční svítilna kouří“. Nutím se myslit logicky o této okolnosti. Dávám si úlohu, že budu stopovati v myšlénkách účinek kouře na lidské ústrojí, že si připomenu vše, co vím o tomto předmětu. Pojím k sobě dvě myšlénky a jsem tím zcela šťasten. Ne, posud není zle: jsem ještě s to, abych přemýšlel.

Mé myšlénky se pletly, protože jsem měl bolení hlavy a prsou. Bolení hlavy je od toho, že krev v mozku se staví . . . To je dokázáno vyšetřováním mozku při mrtvolách — viděl jsem to s Andrejem před nějakým časem u člověka uškrceného. Jaký to byl člověk? Žije dosud jeho matka? Ano, jistě, byl tak mlád. Moje obrazotvornost líčí mi strašný obraz této smrti. Jak jsou oči jeho šedozelené a vyvalené! Pruhy ssedlé krve a načernalé skvrny lze viděti nad jeho chřípěmi a laloky ušními. Pěstě jeho jsou sevřeny, ústa otevřena . . . Ach! jak je strašný a hnusný! Hnusný! Před očima tvýma je divoká, děsná tragedie — tragedie s krví, s naběhlýma očima, s rysy ztrhanými hroznou bolestí — a ty cítíš pouze hnus!

Ach, jak jsi klesl hluboko, ohavný sobíku, jak jsi zkažen! . . .

Je to však mojí vinou, jsem-li ohavný a zkažený? Kdo mne takovým učinil? A oni? Kdo je učinil takovými, jakými jsou? Není to vinou ničí, ničí . . . Od které doby obrátil jsi se v beránka? Kdo tvrdil nedávno, že je to vina všech vůbec a každého zvlášť? Kdo zbudoval na této myšlénce celou teorii? Lháři! Pokrytče! Myslíš něco a mluvíš o tom něco jiného . . .

Svatokrádež! Proč trestá zákon svatokrádež? O! Jaký to nesmysl! to je třeštění! . . . Což blázním?

Nač jsem to právě myslil? Ach, ano, na výraz obličeje uškrceného člověka . . . Ne, s tím jsem byl již hotov . . .

Teď to mám: myslil jsem na jeho matku. Jaký výraz měl asi její obličej, když uslyšela, že syn její jest mrtev? . . . Bylo by zajímavo vědět, měl-li Darwin štěstí pozorovati výraz tak upřímný, jako byl zajistě tento . . .

Proč myslím? Je čas ku spaní. Toto prodloužené bdění je mi bez odporu na škodu. Zabaluji se do pokrývky, obracím se a opět se obracím v posteli a nemyslím na nic. Jsem strašně unaven. Konečně jsem usnul.

Zdá se mi, že běžím, sotva dechu popadaje, ulicí svého rodného města; den je horký a dusný. Při každém kroku bořím se vždy hlouběji do černého smrdutého bahna. Jen s neslýchaným namaháním vytahuji nohy, aby se ještě hlouběji zaryly při následujícím kroku. Před sebou na blízku vidím dobrého Ivana Stěpányče. Vidím jeho široká ramena a lokte, pohybující se dle taktu při každém kroku, jejž činí. Jak rychlá a prudká jest jeho chůze! Někdy, když bahno dosahuje mi přes kolena, vidím krásný obličej mého přítele obracet se ke mně; činí mi mlčky znamení, abych ho následoval. Jaká truchlivost a útrpnost jeví se v jeho očích! Proč mi nepřichází ku pomoci? Co nás od sebe dělí? Ten dusný vzduch? Anebo trpí stejně jako já? Neblahá síla táhne mého přítele do dálky, do takové dálky, že ho sotva rozeznávám. Činím nadlidské úsilí, abych se vyrval z bahna, kteréž mne hrozí pohltit — tak je nyní husté a hluboké. Vím, ztratím-li Ivana z očí, že neodvratně zahynu hroznou smrtí. Ještě úsilí a — probouzím se . . . Studený pot na mně vystupuje, srdce prudce bije, cítím ukrutnou tíži na prsou, sotva mohu dýchati.

Vyskočil jsem z lože a hledím kolem sebe. Svítilna pořád ještě čadí a naplňuje mou komůrku ošklivou parou. Slyším odměřený krok stráže na chodbě: obyčejné ticho vězeňské je nyní ještě mlčelivější, vše zdá se mrtvo; noční stíny staly se temnějšími a žlutý plamen svítilny již se netřese a nejiskří uprostřed tmy.

Ti, kdož jsou venku, na svobodě, též nyní spí! říkám si a tato myšlénka zdá se mi býti tak potěšitelnou, že si opět lehám s ulehčeným srdcem. Pohružuji se do spánku a znovu mám sen. Vidím čirou tmu, v níž začíná se poznenáhla jiskřiti jakýs nazelenalý svit . . . něco bílého se kmitá . . . je to prohyb flórových šatů . . . Ne, ne, není to flór . . . Hledím chopiti se toho . . . Co to jest? . . . Ženský šat . . . ne, dítě to je . . . ne, je to má sestra Máša . . . leží zde, zemřela hladem! . . . Tato myšlenka rve mi srdce. „Ach, jaká to ukrutnost!“ křičím v zlosti a bolesti a napolo se probouzím; tlačím hlavu ke studené zdi, hledě ochladiti horoucí mozek. Avšak bledý obličej mé sestry, pro mne ztracené a snad mrtvé, ustavičně mne pronásleduje. Nažloutlá zář se šíří, osvětlujíc její zsinalou tvář, rty pevně sevřené, čisté čelo zastíněné hustými a kadeřavými vlasy, kteréž jsem druhdy tak rád hladil . . . Mám strach . . . chci křičeti úzkostí . . . „To jsou ti, ti, kteří vše spáchali!“ Ale vždyť je to pouhý sen, účinek rozechvěné obraznosti. Byl by to opravdu pouhý sen? Nezůstala sama v Petrohradě, ve velkém tom městě tak studeném a lhostejném . . . sama, bez rodičů, bez přátel, neznajíc živou duši . . . sama, bez kopejky . . .? O té pošetilosti! — „Bez přátel, nikoho neznajíc!“ A Ivan Stěpányč, a Nikolaj Nikolajič, a Ivan Ivanyč a tolik ostatních . . . co se stalo s nimi? Můžeš na to přísahat, nešťastníče, že jsou ještě tam, kde jsi je opustil? Dobře víš, že vše je možné! šeptá mi do ucha neblahý a prorocký hlas.

Vidím sebe v zeleném údolí, štíhlé palmy vrhají na mne svůj stín; bujné kvetoucí rostlinstvo mne opojuje libou vůní. Nade mnou prostírá se nekonečné modro jižní krásné oblohy.

Jsem šťasten na okamžení. Najednou vidím, jak přede mnou vystává příkrá hora, vyprahlá ohromná skála, jejíž vrchol se ztrácí v oblacích. Hranaté balvany, ostré, fantastických tvarů, pokrývají horu. Tisíce tvorů lidských s tvářemi zohyzděnými tupým strachem, s vyvalenýma očima, s ježícími se vlasy, křečovitě se drží za výstupky skály. Jaké to zoufalství! . . . Avšak nepřátelská a osudná síla strká je zpět — padají dolů a rozbíjejí se o břitké kameny. Znetvořené hlavy oddělují se od trupů, kteréž se svíjejí ve smrtelných křečích . . . Tyto ošklivé hlavy kutálejí se dolů se skály, odrážejí se o kameny . . . ústa jsou otevřena, napuchlé jazyky mumlají slova, jimž nemohu rozumět. Červená teplá krev prýští se kolem, drobné krvavé kapky stříkají na mne a pálí mne až do srdce. V tomto nakupení hrůz, v tomto strašném souznění vzdechů uprostřed teplých ještě mrtvol a živých hlav s jich němým a srdcelomným pohledem — poznávám hlasy a rysy známé a milované.

Zmítán zoufalstvím a bolestí vrhám se ke skále, horoucně žádám přinésti jim pomoc, chci úprkem vyškrábati se na skálu, překaziti řež, křečovitě se chytám za ostré hrany.

Než náhlá myšlénka budí ve mně zděšení: „Je pozdě, je příliš pozdě!“

Touha, ženoucí mne na pomoc přátelům, zmocňuje se mne silou ohromnou. Jsem již zcela odhodlán, ještě okamžení a . . .

Najednou rozléhají se vzduchem zvuky umíráčku. Slyším výbuchy smíchu, šílený dupot . . . Železné ruce chápají se mne a vrhají mne do propasti . . .

Má komůrka se otevírá a obyčejní moji ranní navštěvovatelé vcházejí.

Zábavy a radosti.

Pochopoval jsem velmi dobře, že se zblázním, bude-li déle trvati má nesmírná předrážděnost. Odhodlal jsem se pevně, že budu krotiti své rozčilení silou vůle. Věda napřed, co mne trápí nejvíce, hleděl jsem nemysliti na to více. Sotva že ve mně povstala smutná myšlénka neb truchlivá upomínka, již jsem začal odříkávati verše, nebo zpívat pološlasitě, nebo jsem hvízdal nějaký nápěv. Avšak mým žalářníkům nebylo to vhod — bylo totiž zakázáno vše, co mohlo rušiti obyčejný pokoj a řád v domě. Řád tento byl zachováván do nejmenších malicherností. Zkusil jsem to a nepodrobil jsem se tomu řádu — ale tato neposlušnost měla nepříjemné následky — ne že by mne byli přímo trestali, avšak příchod strážníků, jich otcovské poučování, jich přátelské rady popuzovaly mne měrou nejvyšší. Abych se jich zbavil, nutil jsem se k mlčení. To bylo velké neštěstí. Bylo mi nevyhnutelně třeba zpívati, neb cítil jsem veliké mravní ulehčení, když jsem mohl uleviti svému smutku nějakou písní. Ano, někdy jsem přistihl i úsměv na svých rtech, když jsem si zazpíval veselý kuplet.

Po několikaměsíčné vazbě mé nehty velmi vyrostly; bavil jsem se jimi, když mi strážníci zakázali zpěv.

Avšak takové zaměstnání po celé dny znechutí se i v žaláři. A tak chtě nechtě byl jsem nucen mysliti a sníti. Ačkoli pevnou vůlí a vytrvalostí mohl jsem zpředu zapudit každou smutnou myšlenku, přece ukořenila se pevně následující určitá posloupnost myšlenek v záhybech mého mozku: Připomenul jsem si nějakou udalost ze svého života, udalosť zvláště příjemnou. Dlouho a s radostí se jí obírám, hledím si ji vykouzliti do nejmenších podrobností. Avšak poznenáhla blížím se ke skutečnosti a najednou jedna myšlénka určitě se odděluje ode všech ostatních. „Nikdy, nikdy, nikdy se to znovu nestane". Potom cítím, jakoby se ve mně něco rozlomilo, jakoby mi ohromná tíže padla na srdce.

Byl jsem hodně mladý, když neštěstí mne stihlo; nebylo mi ještě dvaadvacet roků. Snil jsem o budoucnosti, líčil jsem si ji nejskvělejšími barvami. To mi dodávalo ráznosti a poskytovalo útěchu v těžkých chvílích, jichž přetrpěl jsem dosti i před mým uvězněním. A nyní bylo rázem a na vždy zlomeno vše, co mne tak silné poutalo k životu, co mi činilo život tak milým; byl jsem si toho jist, že je po všem veta na vždy, nic nemohlo zviklati toto mé přesvědčení. Jen ten, kdo přestál útrapy, kteréž musil jsem snášeti já, jenž na počátku života svého musil dáti s bohem svým nejmilejším snům, jen ten může pochopiti hloubku zoufalství, kteréž se mne časem zmocňovalo. A jak si nezoufat! Zcela blízko ode mne, asi dva kroky za stěnou mého žaláře, život kráčí svou obyčejnou drahou; a já, který jsem ještě nežil a ještě nic nevykonal, opustil jsem svět živoucích, ne abych sestoupil do hrobu, ne abych se stal nehybnou mrtvolou; nikoli, zachoval jsem si vědomí o sobě samém a to pouze, abych cítil všecku hrůzu svého stavu. Leta tak uplynou: moji rodiče, moji příbuzní zapomenou, že jsem — a já na vždy zůstanu zavřen zde neb v nějakém podobném hrobě, abych si vzpomínal, abych poznával každý okamžik, že blbnu, že ztrácím každý cit, každou myšlénku lidskou. Nezbude mi nic, nic kromě vědomí mé pohromy, mého neštěstí.

Leč jaká nutnost mi velí, abych prodloužil tuto dobu útrap, jež nebudou míti konce aniž mezí? Není-li lépe trpěti mnoho po několik dní, několik hodin neb několik okamžiků a všemu učiniti konec, býti všeho na vždy zbaven? Ano, to je tisíckrát lepší! Ale jak to učiniti? Stěny mé komůrky jsou hladké a rovné — nikde háčku, nikde hřebíku, jenžby mi pomohl provésti tento úmysl. Při jídle mi ani nepřinášejí nůž, ba ani vidličku...

Mohl bych se pověsiti na závoře svého okna, ale podlaha skřípe a chví se při každém kroku, jejž činím; sotva bych byl u okna, již by to stráž zahlédla okénkem ve dveřích. Odkud vzíti také provaz aneb cokoli jiného místo provazu? Nedávají mi ani kapesní šátek a můj ubrousek odnášejí mi každé ráno, jakmile jsem hotov s jídlem.

Jednoho dne, když jsem se vrátil z výslechu, nevstoupil ani strážník ani žalářník do mé komůrky. Použil jsem toho a svléknuv svůj oděv, abych si oblekl vězenské šatstvo, hodil jsem svůj vlněný nákrční šátek za lože, doufaje, že to nikdo nespozoruje. A tak se

i stalo. Když se dvéře zavřely za mými žalářníky, popadl jsem šátek a tiskl jej k ústům. Ano, on mi přinese spásu, po které toužím ze všech sil své duše. Schoval jsem pásku na ňadrech. Myšlénka, že je úplně v mé moci, kdykoli se mi toho zachce, učiniti konec svému životu a svému utrpení, dodala mi klidu. Div jsem se nerozveselil. Cítil jsem dokonalé ulehčení; neznámá dosud blaženost naplnila mi srdce. Tak uplynulo několik dní. Než jednou, když pro mne přišli k výslechu, našel strážník můj šátek a odnesl jej. Matka, která by ztratila své jediné dítě, sotva by pocítila bol, jaký jsem cítil já. Ztrativ tuto kotvu spásy, začal jsem hledati jinou. Ačkoliv jsem všemožně mozek svůj napínal, nemohl jsem nalézti jiný prostředek sebevraždy leč ten, abych dobrovolně zemřel hladem. Budu míti k tomu dosti síly? Strážníci zpozorují můj úmysl a uchopí se všemožných prostředků, nastraží mi tisíce pokušení. Zda budu s to, abych všemu odolal?

Musím se o to pokusit.

Druhý den, když mi přinesli čaj, jenž býval mou snídaní, odmítl jsem jej, předstíraje, že se mi chce spáti.

Při obědě jsem se tvářil, jakobych jedl, avšak ničeho jsem se nedotkl. K večeru jsem měl nesnesitelný hlad, ale přece jsem nejedl, ačkoli jsem viděl chleb na stole — strážník naschvál jej tam nechal. Následující den opakovalo se totéž — snídaní jsem nechal na stole, zůstala tam až do oběda. Oběd a večeře zůstaly na mém stole až do rána.

I třetí den jsem vytrval; tu jsem již neměl hlad. Byl jsem tak sláb, že jsem zůstal natažen na posteli a sotva mohl hýbati rukama. Tato slabost byla mi zvláště příjemna; dřímal jsem; někdy jsem otevřel oči, pak jsem opět dřímal. Tak uplynuly tři dni. Neodpovídal jsem k otázkám, jež mi kladli, aby zvěděli příčinu mé zdrželivosti... Příliš mne neobtěžovali; ale hluk působený otvíráním a zavíráním okénka stával se čím dále častějším. Strážník každou chvíli přicházel do mé komůrky bez jakékoli patrné potřeby. Pochopoval jsem, že mám úplně v moci prostředek, učiniti konec svému strastiplnému životu — v příhodný okamžik, jakmile by se mi zachtělo.

Ale proč právě nyní, v této chvíli? To je zbabělost! Zmocnila se mne najednou ukrutná touha, abych zvěděl, co je mi souzeno v budoucnosti. Tento pocit lze přirovnati k pocitu dítěte, jemuž otec přísně zapověděl podívati se za oponu; dítě hoří touhou, aby spatřilo, co je tam ukryto, a zdvihá oponu s tlukoucím srdcem.

„Vždy bude času dost umříti,“ řekl jsem si. A tento den jsem pil dvě sklenice čaje.

Změna vězení. — Soused.

Jednoho večera, okolo desáté hodiny, dvéře se otevřely. Strážník přinášel mé civilní šaty.

„Oblekněte se!“ řekl mi krátce.

Byl jsem ohromen. Nikdy mě nevyslýchali tak pozdě večer. Začal jsem se oblékati do svých šatů, nechav na sobě vězenské prádlo, než strážník mne zastavil řka:

„Přeměňte vše, vezměte svůj šátek na krk!“

Odešel. Spěšně jsem se ustrojil a jal se běhati ve své komůrce z kouta do kouta jako divoká zvěř v kleci. Nesčíslné myšlenky vířily v mém mozku, působíce mi trapný pocit. Domněnka, že budu snad propuštěn z vazby, účinkovala tak na mé srdce, že jsem je tiskl rukou, abych zmenšil jeho bolestný tlukot. Hned jsem viděl tváře svých přátel, hned zase objevil se mi žalář ještě mnohem přísnější, blázinec, oholené hlavy trestanců, okovy, popraviště! . . . Nevím, jak dlouhý čas jsem strávil v tomto stavu; zdál se mi věčností. Konečně otevřely se dvéře, stráže se objevily a odvedly mne. Noc byla temná, mrzlo až praštělo. Pět měsíců uplynulo od mého zatčení a po celou tu dobu nespatřil jsem hvězdnaté nebe. Pozdvihl jsem hlavu a obdivoval jsem se tomuto divadlu, jehož jsem byl tak dlouho zbaven. Měl jsem týž pocit jako krátkozraký, jemuž poprvé nasadili brejle.

„Vpřed, vpřed!“ rozlehl se za mnou krátký rozkaz.

Vstoupili jsme do žalářního kanceláře; tam mi vrátili některé mé věci a dali mi podepsati přijímací list. Potom jsem zaslechl křik skrze dvéře:

„Hotovo! Přijměte!“

Znova jsem byl odveden; sestoupili jsme na dvůr. Zde mi veleli vstoupiti do vozu i odjeli jsme.

„Kam jedeme?“ tázal jsem se jednoho ze svých strážníků, vstoupivšího se mnou do vozu.

„Dostalo se mi známé odpovědi:

„Nemohu vědět!“

Slyšel jsem hrčení vozů, jedoucích po dláždění . . . kdosi se smál, pak zpívali někde národní píseň . . . slyšel jsem četné kroky lidí, kráčejících po chodníku. Snažil jsem se, abych současně na vše to myslil — hlava má div se neroztrhla.

Naše cesta trvala dlouho, aspoň hodinu. Konečně jsme stanuli. Opouštěje vůz, viděl jsem kolem sebe jen vysoké a černé stěny; byli jsme ve dvoře jakéhosi vězení. Bylo velmi temno, avšak mohl jsem rozeznati nesčíslný počet malých oken, jimiž stěny shůry dolů jako dírami byly posety. Veleli mi jíti po úzkých smrdutých schodech, až konečně jsme se zastavili ve čtvrtém poschodí. Můj strážník zaklepal na dvéře; vyšel malý ospalý voják. Strážník začal si s ním šeptat; nato mne vedli do kanceláře. Můj strážník začal v tichosti vyjednávat s ošumělým činovníkem, který z čista jasna se tu objevil.

Tento činovník měl na krku šátek křiklavě červené barvy, obličej měl žlutý jako citron. Celé jeho vzezření svědčilo o prostopášnosti a prohýřených nocech.

Spatřil jsem malé zrcadlo zavěšené na zdi; pohledl jsem do něho a zhrozil jsem se. Ano, to jsem byl já! Před mým uvězněním měl jsem svěží, zdravou barvu, nikdy jsem neměl vousů; nyní jsem byl žlutý a bledý, mé vpadlé oči leskly se jakýmsi nezdravým ohněm. Černý vous a rozcuchané dlouhé vlasy dodávaly mi vzezření šílence.

Veleli mi, abych se přiblížil ke stolu; po několika otázkách dali mi něco podepsat, nevím již co; pak mne začali prohledávat. Ospalý voják, který nám otevřel dvéře, strkal své ruce do mých kapes, pro-

hledával je a obracel na rub, omakával mne, poroučel mi, abych se svléknul, rozepjal mi kalhoty. Jedna má bota měla díru v podešvi; voják strčil svůj prst skrze díru, hledaje tam také něco. Myslil jsem, že tomuto prohledávání nebude nikdy konce. Konečně mne poslali zpět — šel jsem, nevěda kam, v průvodu téhož malého ospalého vojáka, jemuž dali nějaké rozkazy tichým hlasem. Přišlo mi na mysl, že tento člověk, jenž byl velmi podoben katu, jehož jsem kdysi viděl, dostal nařízení, aby mne zabil. Kráčeli jsme chodbami úplně tmavými; držel jsem se od něho co možná daleko; najednou cítil jsem ve tmě chladnou ruku, jak zavadila o mou hlavu ..... Chopil jsem pevně tuto ruku a v šíleném strachu křičel jsem nesouvisle: „Zpět, katane!“

Malý voják mi jemně odpověděl slabým a mečícím hlasem: „Co vám schází, pane? Žehnej vás bůh, nechci vám učiniti nic zlého!“

Zastyděl jsem se. Dlouho jsme stoupali a sestupovali, až konečně jsme se zastavili u dveří jedné komůrky.

„Frilanove, přijmi číslo 17.“

„Kliďte se ke všem všudy! — Počkej! Nemohu býti všude.“

Tato odpověď přicházela jaksi z dálky, pak jsem slyšel krok blížícího se člověka se svazkem klíčů.

Má nová komůrka nebyla větší než dřívější, jenže nábytek byl ještě špinavější a co mi působilo největší ošklivost, byla postelní pokrývka z komisního vojanského sukna, všecka zamazaná krví a chrchly.

Se stropu visela na silném háku velká petrolejová lampa. Pohled na lampu dělal mi velmi dobře: v noci, až bude vše spát, pomyslil jsem si, sejmu lampu, namažu petrolejem slamník, prádlo a své vlasy, zapálím vše a bude všemu konec. Také se mohu oběsiti na háku neb na jedné tyčce okenní mříže.

Mé myšlenky byly přerušeny — — slyšel jsem klepání, krátké a rychlé, jako by někdo klepal prsty, aby nápodobil bubnování vírem vojenského bubeníka. Zvuk ten přicházel ze sousední komůrky; klepal kdosi na stěnu, která byla společná mé a vedlejší komůrce. Poslouchal jsem. Víření trvalo dále. Brzo jsem pochopil, co to znamená, a odpověděl jsem týmž spůsobem. Pak víření přestalo a bylo slyšeti klepání v přestávkách, jež následovalo za sebou jemně a do taktu. Pochopil jsem, že každý počet ojedinělých poklepů znamenal literu abecedy, přiměřenou cifře učiněných poklepů. Nedostatek cviku a rozčilení, v jakémž já a můj soused jsme se nalézali, mělo za následek, že jsme se dlouho mýlili, než jsme si porozuměli. Ach, jak jsem se usmíval, jak mi bilo srdce radostí! Chtěl jsem obejmouti tuto dobrou žlutou stěnu, která po pětiměsíčním osamotnění mi usnadnila, že jsem mohl vyměniti několik myšlenek s přátelským lidským tvorem, neusilujícím o mou záhubu.

„Kdo jste?“ tázal se můj soused.

Řekl jsem mu to.

„A vy?“

Můj soused řekl mi jméno, které jsem znal; bylo to jmeno jednoho z mých přátel z doby dětství. Byl jsem si tím úplně jist, že tento přítel jest nyní mým sousedem.

V poslední době byl jsem posedlý utkvělou myšlenkou, že jsem středem, k němuž všechno ve všemíru spěje. Když jsem byl v dobré míře, domýšlel jsem se, že svět za těmito žalářními stěnami má o mně mínění nejlepší. Nyní se mi zdálo, že můj nový soused nemůže býti nikdo jiný leč můj dávný přítel.

„Máte vypuklinu?“

Můj soused neporozuměl poslednímu slovu a prosil, abych opakoval poklepy, nedav mi ani ukončiti mou otázku.

Konečně opakoval neblahé slovo:

„Vypuklinu?“

„Ano, na . . .“

Ale můj soused již neposlouchal.

Pochopil jsem příčinu a dal jsem se do smíchu. Bylo patrno, že můj soused mne pokládá za blázna. Řekl jsem mu o této vypuklině, poněvadž můj přítel, jenž se jmenoval jako on, měl od narození vypuklé místo na čele. Chtěl jsem mu vysvětliti, oč se jedná, než můj soused začal klepat ku zpátečnímu pochodu: jeden, dva, jeden, dva. Právě se blížila večerní obchůzka, aby dělala hlídku po chodbách.

Ředitel.

Druhý den po mém příjezdu navštívil mne ředitel vězení. Byl provázen dvěma vojáky. Ležel jsem v posteli oblečen.

„Mnoho spíte, to je zakázáno,“ řekl mi vstupuje přes práh.

Zastavil se uprostřed mé komůrky, maje vzezření jenerála, který prohlíží nepřátelská opevnění; vtáhl do sebe vzduch s pravé strany, pak s levé, potom se přiblížil k oknu, ohmatával zeď, stůl a měl se k odchodu . . . Najednou vidím, že utkvělo jeho oko na podlaze mé komůrky. Podlahu voskoval každodenně vězeň, spáchavší sprostý zločin. Ředitel se nahnul, přijímaje na sebe vzezření inženýra, jenž vyšetřuje půdu svahoměrem; jeho obočí se svraštilo; obrátil se ke mně s očima zlostí jiskřícíma:

„Co je to?“

Hleděl jsem přímo na něho, ale mlčel jsem.

„Ať nic podobného více nevidím! Rozumíte! Pachomove, utěradlo!“

Strážník vyřítil se ven, aby vykonal daný rozkaz, a ředitel opustil majestátně komůrku.

Byl jsem zvědav, co asi v takové míře rozzlobilo mého hlavního žalářníka. Spatřil jsem však pouze několik kapek vody, které strážník rozlil, přinášeje mi ráno vodu. Byl jsem všecek ohromen pozorovacím darem ředitele. Jest ku podivu, že nyní nejsem s to, abych si připomenul rysy jeho obličeje, navzdor všemu namahání. Pamatuji se pouze na malou hlavu, pokrytou kudrnatými vlasy, kteréž tvořily na hořejší části šíje opravdivý vrkoč. Ředitel měl temnočervený obličej a činil dojem člověka ustavičně rozjitřeného. Uniforma, obroubená na krku černou ovčí vlnou, visela na něm beze všeho půvabu; vypínal velmi často prsa a pozdvihoval ramena, jen aby si dodal vojenštějšího zevnějšku. Vstoupil do mé komůrky s čapkou na hlavě a s rukama v kapsách.

Jeho návštěvy se opakovaly denně a každý den nacházel nový podnět k výčitkám.

Odpovídal jsem k těmto poznámkám úplným mlčením, hledě mu takto dokázati, že — abych tak řekl — pro mne neexistuje. Avšak poznenáhla začaly mne přece jeho důtky a úštěpky mrzeti a konečně se mi staly na nejvýš protivnými; div jsem si nezoufal. Po odchodu ředitele vždy mimoděk a dlouho myslil jsem na něho. Neměl jsem praničeho na práci: soused odpovídal jen zřídka k mému klepání na zeď. A i když odpověděl, činil to nerad a nepořádně.

Jednoho dne jsem klepal:

„Proč mlčíš?"

„Nemocen!" odpověděl.

To bylo vše. Vzdálil jsem se ode zdi. Najednou slyším svého souseda klepati rychle, rychle, pravé víření:

„Je mi teprv 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24 let a je po mně veta! veta!"

„Vyjdeš ze žaláře," přerušil jsem ho, hledě rozehnati jeho smutné myšlenky.

Ó! jak jsem toužil, abych mu mohl dáti na jevo svou soustrasť!

„N . . (ne)," odpověděl, „neuvidím více svě . . . ."

„Světlo denní," ukončil jsem v duchu, klepaje na zeď současně: jedna, jedna, což znamenalo: porozuměl jsem.

Potom můj ubohý soused na vždy umlkl. — Co se mu přihodilo? Nikdy jsem se toho nedověděl. Myslím, že umřel ve vězení.

Jediné potěšení v této době působily mi chvíle, když mne vedli z mého žaláře na stranu. Moje uvěznění nedosáhlo ještě ideálu úplné samovazby. Cítil jsem zvláštní pocit hrdosti, když Pachomov byl nucen odpovědět na mé volání a musil mne pustit ven.

Nikdy jsem neměl příležitosti přiblížiti se k některé jiné komůrce anebo promluviti slovíčko s některým spoluvězněm; strážník za mnou následoval jako stín. Avšak pokaždé, když jsem byl venku na chodbě, cítil jsem se šťastnějším. Mé kroky byly mnohem jistější než obyčejně; kráčel jsem zvolna, tak zvolna jak jen bylo lze. Ostatní vězňové prý totéž činili při svých vycházkách.

Mlčky dorozumívali jsme se šustotem svých kroků.

„Činí ten sramot, abych to slyšel," řekl jsem si, naslouchaje krokům vězně kráčejícího kolem mých dveří.

A rovněž tlapal jsem i já co nejhlučněji, kdykoli jsem kráčel přes chodbu, jakobych pravil:

„Slyšte, slyšte, přátelé, já jsem to, jenž kráčí blízko vás!"

Strava, kterou mi dávali v tomto novém žaláři, byla velmi špatná. Vláda poskytuje 10 kopejek (asi 14 krejcarů) denně na jednoho vězně, ale správa vynakládala méně. V poledne mi přinášeli jakousi neobyčejnou tekutinu, kteráž měla představovati „šči" (polévku ze zelí). Půl druhé libry (bezmála $^{3}/_{4}$ kilogr.) žitného chleba, úplně černého a promíchaného pískem; malá nádoba rozvařených krup z pohanky, v nichž se hemžilo myšího trusu — to bylo mým pokrmem. Jen zřídka kdy dotkl jsem se této porce; musil mi dostačit chleb. Později dávali mi řečených

10 kopejek každodenně do rukou a bylo mi dovoleno použíti jich podle libosti a kupovati si prostřednictvím strážníka něco mimo vězení.

Ředitel zaměstnával každým dnem více můj ubohý mozek. Někdy zapomenul rozdati nám plat na stravu a následkem toho zůstávali jsme celé dni bez jídla. Někdy v noci s hlukem otevřely se mé dveře a můj žalářník (ustavičně mluvím o řediteli) činil mi hrubé výčitky, že prý jsem příliš stáhl knot u lampy. Každý den shledával s ustrnutím, že vzduch v mé komůrce je špatný, a velel otevříti okno, jež nechávali otevřené dokořán po celé hodiny přes všechen mráz, jenž z venčí do mého vězení fičel, neboť byla krutá zima.

Toto pronásledování dohánělo mne k zoufalství, neb se opakovalo denně několikrát, pod tou neb jinou záminkou. Poznenáhla nemohl jsem doslovně o ničem jiném mysliti než o řediteli. Vše kolem připomínalo mi ho, viděl jsem ho i ve snách. Proměnil se v jakousi můru, v jakousi neblahou mocnost, která proti mé vůli poutala k sobě mou pozornost. Každé ráno, kdykoli vstoupil, cítil jsem, jak začíná mé srdce rychleji tlouci. Říkal jsem si: „Zase něco bude, jako vždy.“ Trval jsem po celé hodiny pohřížen do horečného blouznění, vymýšleje si nejbáječnější a nejnemožnější prostředky, jak bych se pomstil. „Pak budou role vyměněny,“ říkal jsem si; „on se poníží přede mnou, bude mi líbati nohy, řekne mi, že má ženu, děti, starou matku a že je miluje . . . abych ho k vůli nim ušetřil, abych mu odpustil . . . Ale já mu pak povím . . .

Vylíčím mu, jací jsou ti lidé, kteří mne zde zavřeli . . . vyložím mu, jaký on jest sám . . . a vyženu jej od sebe . . .“ Někdy má domnělá pomsta šla ještě dále; to se stávalo po nějaké potupě, která byla citelnější než obyčejně. Pak jsem sama sebe oslovoval jako třetí osobu: „A ty mu odpustíš po takovém pohanění! Ty ho chceš ještě omlouvat!“

Když jsem přicházel k sobě po takových samomluvách, cítil jsem bolest a hanbu. Pochopoval jsem, že blbnu, že se stávám idiotem.

Jednoho dne slyšel jsem hlomoz a rozličné hlasy v komůrce mého souseda, otvírali a zavírali dvéře, hřmotili, odnášeli něco; myslil jsem, že jsem příčinu všeho toho uhodl dle těžkých kroků několika osob . . . Potom nastalo opět ticho. Obávaje se, že mému sousedu je špatně, zaklepal jsem na zeď; nedostalo se mi odpovědi. Klepal jsem čím dále silněji. Najednou slyším, jak se odšupuje plechový čtverec, který zakrýval zvenčí okénko. Potom Pachomov otevřel mé dvéře dokořán, řka:

„Pojďte!“

Kráčel jsem za ním po chodbě, ale v tom, když jsem chtěl jíti dolů po schodech (domníval jsem se, že mne vede do kanceláře) zastavil mne zhruba:

„Tudy!“

Vedl mne do čtvrtého poschodí, jehož komůrky byly prázdné. Ta, do níž mne zavedl, byla všecka pokryta tlustou vrstvou prachu; bylo hned viděti, že dlouho byla neobydlena. Cítil jsem, co cítí cestovatel po rozbití korábu, vržený bez milosrdenství na písčitou stráň pustého ostrova.

Můj zármutek obrátil se v zoufalství!

Budu zde úplně sám! řekl jsem si. Nikdo nebude kráčet okolo mých dveří a nikdy již se nedovím o svém ubohém sousedu.

Vrhl jsem se na postel; za chvilku jsem zase vstal. Těžce jsem dýchal. Najednou slyším nějaké jemné škrabání u okénka. Přiblížil jsem se ke dveřím. Skrze tabulku splesnivělého okna mohl jsem pozenáhla rozeznati obličej staré ženštiny. Měla velké oči, kulaté a nepohnuté jako sova, žilky v očích těch byly krví naběhlé; víčka, kůži okolo očí a čelo měla pokryté hlubokými vráskami. Řídké šedivé vlasy v nepořádku padaly kolem této podivné hlavy, kývající se stářím. Stařena všecka se třásla od hlavy až do paty. Byla zahalena do cicového šatu, vyrudlého, ošumělého a velmi špinavého. Přese všecku škaredost necítil jsem k této ženě žádné ošklivosti. Byl jsem nevýslovně dojat.

„Kdo jsi, nešťastné dítě?“ tázala se mne najednou jemným a tichým hlasem.

Řekl jsem jí to.

„Co jsi učinil?“

Místo krátké odpovědi, kterou bych byl dal na tuto otázku při každé jiné příležitosti, spustil jsem dlouhý nespořádaný monolog, v němž jsem ulevil veškeré bolesti, která se za ten dlouhý čas nakupila v mé duši; na konec rozplýval jsem se v slzách, v těch dobrých slzách, jež děti prolévají. Proudily se tak hojně . . .

Pohnutí lomcovalo mým tělem; vší silou hleděl jsem udusiti vzdechy, jež se draly z rozechvěného nitra.

Stařena začala mne těšit, hovořila ke mně něžně, prostě, klidným hlasem, hlasem babičky, hledící přemluviti jedno ze svých vnoučat. Ano i v jejích výčitkách znamenal jsem něco tak dobrého, tak jemného, něco, co přichází přímo ze srdce. Byl bych ji chtěl poslouchati ustavičně . . . Ukončila svou řeč slovy:

„I náš den jednou přijde, synu můj!“

„Dejž to bůh, babičko!“

V tom jsem slyšel někoho přicházet. Stařena rychle odskočila do stínu a za chvilku opět se přiblížila ke dveřím.

Slyšel jsem cvrnkání kopejek.

„Hle,“ řekla, „položím je za umývadlo; koupíš si za to chléb.“

Přijal jsem je. Věděl jsem, že mi tato žebračka, tulačka, zlodějka, kdož to ví, dala od srdce co mohla.

V poschodí, kde jsem byl vězněn, bylo zavřeno několik sprostých zločinců; tito lidé byli šťastnější než já, jim bylo dovoleno vycházeti dle libosti ze svých komůrek, kteréž nikdy nebyly uzamčeny klíčem.

Našel jsem pět kopejek a jeden groš za umývadlem.

Nejdříve jsem si umínil, že schovám tyto peníze, stůj co stůj, abych měl památku po své staré přítelkyni. Později jsem byl nucen utratiti těch pět kopejek; pouze starý groš jsem si mohl schovat, jejž těžko bylo udat.

Nová osoba vstoupila takto do mého života. Vedle ředitele a Pachomova myslil jsem na svou stařenu; usiloval jsem o to, abych v duchu si nakreslil dějiny jejího života a jejího pádu. Má komůrka se naplňovala přeludy: viděl jsem je jednati, mluvit, smáti se, plakat

a pracovat všecky zároveň na záhubu mé stařeny. Tolik jsem na ni myslil, že jsem se začal domýšleti, že mezi námi musí býti příbuzenský neb nějaký jiný svazek.

V žalářní díře.

Veliká zima byla v mém novém vězení. Okno bylo pokryto jinovatkou, což činilo komůrku ještě studenější a nevlídnější. Nohy mé byly zimou ustavičně zkřehlé. Nemohl jsem si je zahřáti chozením, protože byla místnost malá. Sedl jsem si na postel a stáhl nohy pod sebe aneb jsem je třel, ale i to jen málo pomáhalo. Zůstal jsem takto sedět několik minut; v tom cítil jsem mráz po zádech; povstal jsem a zdálo se mi, že jsem rozlámán. Ach, bože! Kéž bych mohl jen zemříti!

Jsou přece lidé, kteří umírají tyfem, cholerou, souchotěmi, kteří umírají a přejí si žíti . . . a já, jenž hledím na smrt jako na největší štěstí, které mne může potkati, já žiji! Začínám sám sebe nenávidět, pokládaje sebe za člověka, shodujícího se s těmi, kteří mne chtějí zde držeti ve vězení . . . . nemohu ani zemříti, abych byl vysvobozen ze žaláře.

Mou starou komůrku topili a ačkoliv asi za hodinu nebo dvě byla v ní opět taková zima jako dříve, byl jsem přece tak šťasten, že jsem se netřásl zimou aspoň nějakou dobu. Nyní se třesu zimou již několik dní beze vší naděje, že budu zbaven této nové muky.

Bylo mi odporné mluviti s ředitelem, ale zima mne k tomu donutila. Řekl jsem svému mučiteli, že není třeba, abych mrznul, že jsem i beztoho dosti nemocen.

Ředitel mi slíbil, že rozkáže, aby mi zatopili. Asi za půl hodiny moje komůrka naplňovala se modrým, ostrým a čpavým kouřem. Dusil jsem se. Zaklepal jsem na dveře. Pachomov vešel.

„Co je libo?“

Ukázal jsem mu kouř, prose ho, aby požádal ředitele, by mne umístil jinde, třeba jen prozatímně.

„Nebyl jste to vy sám, který žádal o zatopení?“

„Do toho ti nic není,“ odpověděl jsem netrpělivě.

„Jdi a promluv s ředitelem!“

„Dobře. Ohlásím mu to.“

Pachomov odešel, jevě největší lhostejnost.

Čekám, čekám, čekám . . . Kouř vniká do mých úst, chápe se mého hrdla, přemáhá a tlačí mi prsa. Hledím, abych nedýchal, ale již za chvilku bezděky vdechl jsem hluboce do sebe zkažený vzduch, načež mne popadl křečovitý, bolestný záchvat kašle. Uvrhnul jsem se na podlahu u dveří, abych nadýchal zdola něco čerstvého vzduchu z chodby; nikdo nepřicházel. Konečně, nemoha trýzeň tuto déle snášeti, začal jsem do dveří tlouci ze vší síly.

Pachomov přišel znovu.

„Ředitel obědvá.“

„Ať hned přijde, sice rozmlátím tyto dveře!“ křičím vztekle a hlas můj budí hluchou ozvěnu v dlouhých prázdných chodbách.

„Nebezpečí tu není, neumřeš od toho,“ odpověděl hrubě Pachomov, bouchl dveřmi a zavřel je na zámek.

Křičím, tluku rukama a nohama do dveří, nevím již rozčilením, co činím, až konečně slyším rozlícený hlas: „Do žalářní díry s ním, s padouchem!“

Odpovídám něco, avšak dva páry svalovitých paží chápají se mne a vlekou mne odtud; můj odpor má jen za následek, že sypou se na mne rány pěstmi, do hlavy, do obličeje a do prsou. Hřmotně otvírají se nějaké dvéře, poslední strk a já se valím samoten do tmy . . .

Díra, do které mne zavřeli, byla pod zemí. Rozdíl mezi ní a mou komůrkou byl ten, že byla zde čírá tma. Nábytek tu nebyl žádný; nebylo tu nic kromě otýpky slámy v koutě. Vzduch byl dusný jako ve starém vlhkém doupěti; panovala tu ledová zima, se stěny kapala voda, blátivá půda zastupovala místo podlahy. V prvním okamžení nemohl jsem nic rozeznati. Měl jsem závrať, zdálo se mi, že sním, pak jsem se začal třásti. Zima v této podzemní díře měla něco zvláštního, pronikala vás, abych tak řekl, skrz na skrz. Cítil jsem, jak se třesou všecky mé svaly. Nemohl jsem na nic mysliti. Zůstal jsem natažen na zemi po celé hodiny na polo ve mdlobách.

Konečně Pachomov otevřel dvéře a pravil hlasem tichým a jemnějším než obyčejně:

„Račte se vrátiti do své komůrky, libo-li!“

Poslechl jsem; vyvlekl jsem se z brlohu a následoval ho. Vytopili mou komůrku, lampa byla rozsvícena, oběd na stole, ale já neměl hlad a po návratu svém hned jsem si ulehl.

V noci jsem se vzbudil se strašným bolením hlavy. Zdálo se mi, že jsem v rozpálené peci, a současně ledový mráz přecházel mi po zádech. Ohnivé kruhy míhaly se mi před očima, pak mi bylo zima; zaobalil jsem se do pokrývek, ale nemohl jsem se zahřáti. Najednou vidím Pachomova vcházeti do mé komůrky, než není to více táž komůrka, je to jiná větší; za podlahu má utlapanou zemi. Pachomov přináší můj oděv, řka:

„Oblíkejte se: je čas jíti na popraviště!“

Je opravdu čas? chci se tázat; avšak mé srdce najednou přestalo tlouci . . . Ohlížím se kolem; komůrka má není změněna; dveře jsou zavřeny jak obyčejně. Blouznil jsem?

„Ha, ha, ha! milý Kolo!“ slyším. Obracím se po tom hlase; je to můj mrtvý bratr, malý bledý hoch s dlouhými kadeřavými vlasy. Objímá mi kolena a se smíchem hledí mne odvléci s sebou. Mám strach.

„Nech mne, nech mne, Sášo, Pachomov může nás vidět . . . Nech mne, pravím ti!“

Slyším někoho tiše plakat, pak vzdychat, až to srdce rozrývá.

„Vám je třeba lékaře, co?“

Mluví to Pachomov, jehož tvář není více z kamene, nýbrž má nyní výraz zcela lidský. Vrhám se na stranu vida, že jeho obličej nade mnou se sklání.

„Na popraviště!“ chci zvolati, ale z úst mých dere se toliko hluchý šepot. Chci vstáti, utéci, ale nemám k tomu síly.

Pachomov vrtí hlavou a dělá znamení kříže.

„Poslední má hodinka se blíží, Pachomove?“

Nepamatuji se, co bylo dále. Když jsem přišel k sobě, nalezal jsem se na místě, které jsem před tím nikdy neviděl. Dobrá neznámá tvář nahnula se ke mně. Později jsem se dověděl, že to byl Gračov, voják, trestanec, jenž byl vězněn pro sprostý zločin.

Píši jméno Gračov, a jako živý objevuje se nyní přede mnou.

Vidím tě zde, před sebou, můj ubohý příteli; vidím zase tvůj tlustý krk, obalený ubrouskem místo kravaty, vidím tvou velikou, krátce ostříhanou hlavu, tvé malé hnědé oči, zářící naivní dobrotou, vidím zase tvůj starý, roztřepený vojenský svrchník, slyším zase tvůj klidný a jemný hlas, jenž býval někdy přerušován dlouhými záchvaty dusivého kašle; tvůj hlas, jenž mi vypravuje o krásách Malé Rusi, kdež jest tolik, ach! tolik chleba, že stačí pro každého! . . . Proč slova „tolik chleba“ podobají se vzdechu, kdykoli je pronášíš? Proč jsem mnohokráte plakal a skrýval obličej do podušky tvrdého špitálního lože, připomínaje si tvá slova?

O velkonocích r. 1866 šli jsme rychlými pochody — vypravoval jsi odměřeným taktem — Poltavskou gubernií. Aneb to bylo snad r. 1867? Ano, bylo to r. 1867. Měli jsme den odpočinku v poltavském městě. Bylo to na bílou sobotu; já šel se svým přítelem ke kostelu sv. Mikuláše, na levo blíže kasáren; zde jsme prosili kolemjdoucí o almužnu ve jmenu spasitele našeho Ježíše Krista. A vidíš, bratře, nebylo jednoho, který by nám byl nedal něco, buď červené vajíčko nebo kousek chleba. Ha, ha, ha, vrátili jsme se na nocleh s tolika potravinami, že jsme mohli celý bataljon podělit po velkonočním vzkříšení. Ach, ano, tvá země je krásná země, Ivane. Je to zemička, na mou věru.

Zda se vyplnili tvoji snové, můj ubohý příteli Gračove? Uviděl jsi opět tu divukrásnou zemi, kdež jest tolik, tolik chleba, že stačí pro každého? Anebo jsi měl ještě jednou nehodu, že jsi ztratil bodák a za to znovu musíš se káti ve vězeňské nemocnici, ubohý příteli, ty, jehož jsme my jinak nejmenovali než „matuškou“! Anebo tě dorazila tvá plícní choroba a snad odpočíváš již v neznámém hrobě, někde v pohřební jámě, která tě očekávala od tvého narození?

Dlouho trvalo, nežli jsem se uzdravil, a v době té zkusil jsem mnoho. Uplynuly asi tři měsíce, nežli jsem mohl vstáti. Ležel jsem natažen na loži po celý den bez hnutí, bez myšlenky. Má ústa byla tak vyprahlá, že stěží jsem mohl pohybovati rtoma, abych odpovídal k nekonečným otázkám Gračova. I večer po desáté hodině, jakmile hlídka noční odešla, přicházel Gračov a lehal si na zem u samých dveří mé jizby, aby spal blíže mne. Kdykoli jsem sebou jen pohnul, již byl vzhůru. Byl jsem velmi nalehavý, ano i svéhlavý; jakmile se něco nedělo po mé vůli, dal jsem se do pláče jako dítě. Gračov všecko snášel.

Jednu noc jsem mu řekl:

„O kdybych měl jablka!“

„Počkáme do rána,“ odpověděl mi upřímně, „možná že je dostanem, jablka!“

Pak se vzdálil do kouta a rozvázal uzel u své košile, kde skrýval něco měděných peněz, utržených za svou masitou porci, kterou prodával vězňům, bohatším nežli byl sám. Gračov počítal a přepočítával svůj poklad; zdálo se, že neočekávané vydání, které hodlal učiniti, aby mi koupil jablka, spůsobilo velkou mezeru v jeho budžetu. — Gračov se živil jen zelím, cibulí, chlebem a troškou čaje, z něhož mi část pravidelně dával. Jablka jsem ráno dostal, jak mi to byl přislíbil.

Gračov, srkaje svůj čaj, vypravoval mi obyčejně smutnou a dlouhou epopeji svého života; jak ho k vojsku odvedli, jak ho bili všude, pro všecko a pořád . . . O sobě mluvil, jakoby se jednalo o třetí osobu, jakoby byl nikdy necítil žádné bolesti, když ho duševně a tělesně trýznili, jakoby všecko jeho neštěstí bylo následkem nezměnitelného světového řádu, jenž musí býti a musí zůstat takovým, jakým jest. Někdy přerušil náhle své vypravování a utekl, když totiž uslyšel na schodech ostruhy důstojníka, službu konajícího; dle platných předpisů nikdo neměl ke mně přicházet. Toliko strážník mne měl ošetřovat, ale ten měl jiné věci na starosti, než aby se zabýval vězněm, který neměl ani haléře v kapse. Gračov stal se mým ošetřovatelem jen z dobrého srdce. Co vězeň společné jizby měl právo procházeti se každodenně půl hodiny ve dvoře. Po procházce přicházel vždy rozveselen, pln čtveráctví.

„O! jak by mi teď dobře dělala polní práce! Na mou věru! To by mi pomohlo; obešel bych se bez jejich jodu draselnatého, uzdravil bych se . . .“ říkal ukazuje mi svůj lék. Neměl důvěry v lékařskou vědu a ničeho neužíval, co mu vězeňský lékař předpisoval. Darmo jsem mu radil, aby poslechl lékaře; nechtěl o tom ani slyšet.

Někdy přinášel s sebou potají malou láhev kořalky a ohlížeje se nedůvěřivě kolem, říkal mi tajuplně, drže láhev u mých úst: „Pij, mám ještě!“ Měl „ještě“, ačkoliv mi dával všecku svou kořalku, ačkoli to byl jeho poslední doušek.

Gračov byl zaměstnán po celý den.

„Posadíme pijavky Strekalovu . . . mám dávat ledové obkladky Ivanovu . . .“ říkal mi každou chvíli. Nemusil to činiti, ale vžil se ve svou dobrovolnou roli milosrdné sestry tak, že pokládal již za svou povinnost vykonávati rozkazy lékaře, a co více, vykonával je svědomitě.

Dlouho jsem se netěšil společnosti tohoto dobrého přítele. Sotva že jsem mohl z lože, zavřeli mou jizbu na klíč. — Znovu zůstal jsem sám jako dříve. Jednou denně, o desáté hodině ranní, navštěvoval mne vězenský lékař. Byl vždy provázen celým davem lidí. Kladl mi předepsané otázky, odpovědi jsem dával též předepsané . . . pak se zavřely dvéře a zůstával jsem v úplné samotě a odloučenosti od celého světa.

(Dokončení.)

Ikaros.

Román od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

duši Sezimově oživla hezká dívčí tvář, kterou před usnutím v album prohlížel. Padla jako sluneční paprsek do chmur, valících se těžkou hlavou. S úsměvem rozpomněl se, že mu Pavlát při čaji svou výbornou dcerušku zadal, i pravil k sobě, že začne den dosti příjemně poznáním sličné, byť efemérní nevěsty.

Příjemnou náladu, způsobenou zvonkovým popěvkem, zakalil brzy zlozvuk dvou jiných hlasů.

„Ne, ani slova již neřeknu," zněl jeden, hodící se dobře k domnělé podobizně tety Brigity. „Budu mlčet jako pěna. Beztoho jen hrách na stěnu házím. Celou boží noc! Člověk jeho stáří a postavení, otec dospělé dcery! Povalovat se od večera do rána po krčmách a bůh ví kde ještě, při karbanu a jiných pěkných zábavách, s ledajakou čeládkou, za kterou snad ještě platí a která ho svádí ke všemu špatnému! Jak to může skončit? Jen záhubou jmění a zdraví, světskou hanbou... Inu, já mlčím, na moje slova se nedbá a stará opuštěná osoba je v domě jen pro posměch. Však tu již dlouho nebudu. A snad si potom Pavlát s lítostí vzpomene na starou Brigitu a bude ji špendlíčkem hrabati ze země —"

„Jen až se vrátí, však mu řeknu své mínění!" vpadl do plačtivého toho závěrku druhý hlas, tlumočící asi hněv paní Pavlátové. „Přála jsem mu od srdce, že musil z postele, sotva že si ulehl. Ztěžka si dovedl oči promnout. Ta ranní procházka ho asi málo potěšila. A ráda bych viděla, jak mu tam jdou pytle od ruky — možná dost, že se s leckterým svorně na zem uložil. Však se od nich dnes rozeznává jen tou drahou lidskou duší."

A v podobných chvalozpěvech střídaly se oba hlasy dále. Otokar poznal z nich, že nezačíná jitro v tomto domě tak příjemně, jak se mu před chvilkou jevilo. Ba, zmocňovala se ho zlověstná předtucha. Moukař tedy nejen že ho nevzbudil, ale odešel někam z domu, nepředstaviv ho své rodině. Snad se o něm domácím ani nezmínil. Snad na něho v rozespalosti dokonce zapomněl anebo již ani neví, co v noci tropil a že si s opičkou hosta domů přivedl.

Nezbude mu asi, než aby sám rodině se představil. Po slovech, jež právě z vedlejšího pokoje zaslechl, neslibovalo představení to mnoho

příjemnosti. Zvláště rozhořčená poznámka tety Brigity o ledajaké čeládce, která pana Pavláta kazí a vyssává, byla povážlivým úvodem k nastávajícímu obřadu. Sezima s radostí by se byl vzdal i poznání slíbené hezké nevěsty, jen aby mohl odtud nepozorován vyváznouti.

Avšak jaká pomoc! Musí projíti tou trnitou ceremonií a sice co nejrychleji, má-li ještě — možno-li to již vůbec — zastihnouti Volavku. A kdož ví, znají-li dámy Pavlátovy byt tohoto pána. V noci zapomněl radostí nad tobolkou šťastně nalezenou úplně na adresu, kterou mu Pavlát chtěl již napsati.

Zdvihl se na loži; ale znovu zarazily jej hlasy z vedlejší světnice.

Paní Pavlátová vylévala prozatím hněv svůj na Justýně a nějaké nové osobě, patrně služce. Prohlásila, že nařídila již nejméně desetkrát, aby jistou skříň přenesly do hostinského pokoje. Skončila rozkazem, aby přenešení to ihned bylo provedeno. Věci se skříně že netřeba sundat — je lehká — jen aby ji nesly opatrně — tak!

Ozýval se šramot, kroky blížily se ke dveřím hostinského pokoje... Už tedy opravdu nemají tušení o hostu, kterého jim Pavlát nadělil.

Příjemná situace!

Otokar uznal za dobré zůstati klidně v posteli, s peřinou po krk vytaženou, nehýbati ani brvou a očekávati s resignací, co se bude díti.

Paní Pavlátová, za níž viděti bylo ostrohrannou tvář a podivně stočené kadeře tety Brigity, otevřela obě křídla dveří, dívajíc se stále nazad, nesou-li služka s Justýnou dobře drahocennou skříň. Nesly ji vskutku opatrně; služka držela ji po jedné straně, kráčejíc obezřele pozpátku k otevřeným dveřím, Justýnka pak nesla druhou stranu, shlížejíc upjatým zrakem úzkostlivě na rozličné ozdobné nádobí, figurky a jiné trety, které stály na vrchní ploše skříně.

Otokar hleděl přímo do její tváře, obrácené k hostinskému pokoji. Nebyl sice v tu chvíli naladěn ku příjemnému studium ženské krásy, ale přece ocenil mžikem milý půvab, spočívající v tom mírně podlouhlém, pěkně vykrojeném obličeji jemných tahů, s nádechem krásné červeni na lících a s něžnými, ohnivými rtíky, teď úzkostlivě sevřenými. Celku tomu přidával ještě zvláštní pikantní kouzlo bílý moučný prach, následek jejích styků s živností otcovou, který vdechnut byl na měkké, lehce skadeřené vlasy jako pudr na přícesce rokokových dám.

Povznesla krásné, jiskrné oči a v příštím okamžiku ozval se výkřik, provázený řinkotem a cinkotem, jenž vyvolal opět jiné tři výkřiky zděšení. Skříň vypadla nosičkám z rukou a sklenice, šálky, figurky řítily se na podlahu, kde měnily se namnoze v kupy střepů.

Okamžik upíraly se všechny zraky ztrnule na tuto spoustu. Pak začaly se sypati z úst obou starších ženštin nejprudší důtky a výčitky na hlavy mladších; ale pojednou umlkly. Zraky jejich obrátily se směrem, kterým se upíraly oči nepohnuté Justýnky, a v hostinském pokoji zjevilo se jim otevřenými dveřmi netušené divadlo. Ze sněhobílých peřin vyzíral tam pracizí obličej, obklopený divoce rozcuchanými vousy a vlasy.

Chvilku působil na ně jako tvář Medusina. Pak vřítila se statná postava paní Pavlátové do hostinského pokoje a za ní stanul na prahu posupný zjev tety Brigity. Tváře obou jevily úžas, nevoli, zvědavost

a hrozbu. Ale v příštím okamžiku napadlo jim snad, že jejich pohodlné ranní nedbalky nehodí se pro cizí mužské oči; neboť sotva že vykoktal Otokar cosi o pozvání páně Pavlátově, obrátily se obě bílé podoby na útěk a zmizely pojednou jako dvě strašidelné vidiny, při čemž zapadly za nimi dvéře s hlomozem, který naprosto odporoval zákonům zdvořilosti.

Host mohl konečně vyskočiti z postele a na rychlo učiniti svou toilettu. Také v sousední světnici ozývaly se zvuky, nasvědčující, že dámy upravují svůj zevnějšek ku přijetí nenadálého hosta; než k těmto přípravám družily se projevy, které mu neslibovaly příliš laskavého uvítání. Jako břitké, jedem napuštěné střely pronikaly z tlumeného hovoru za dveřmi jednotlivé hlasité zlomky jako: „Ještě ke všemu to!“ „noční můry“, „do pořádného domu“ a podobné do srdce bezděčného posluchače. Přímo na jeho sluch vypočtěn byl také žalostný nářek paní Pavlátové nad rozbitou krásnou caraffinou, nad bezhlavým Napoleonem a jinými zkaženými rodinnými klénoty; při každém oznamovala jeho vzácnou krásu a drahocennost nebo jmeno milovaného dárce, jehož památka činila předmět, nyní zničený, nenahraditelnou posvátnou relikvií.

Přes to vše a jakkoli pospíchal, neopomenul tentokrát Otokar pečlivě upraviti huňatý rámec svého obličeje a věnovati také oděvu svému bedlivější pozornost než jindy.

Konečně byl hotov a zaklepal na dvéře. Ač uslyšel toliko nepřívětivé zamručení, vstoupil odhodlaně do jámy lví.

. Ve světnici poněkud chudobněji než hostinský pokoj, ale stejně čistě zařízené padl zrak jeho především na milý obrázek. U okna, pod klecí s kanárkem, seděla známá již krasavice s nějakou prací v ruce. Proud světla, vlévající se do pokoje houští hortensií, fialek a balsamín, prosycoval veselým jasem nakloněnou hlavinku s laciným pudrem na měkkých kadeřích, se stopou slzy pod okem, které nyní zvědavě a rozpačitě na vstupujícím utkvělo.

Kromě ní byly v pokoji ještě obě starší dámy, ustrojené již do svých obyčejných domácích obleků. Jako Jeremiáš na zříceninách Jerusalema stála tu paní Pavlátová za stolem, na němž byly skupeny smutné trosky pestré nádhery, zdobivší před chvílí osudnou skříni. Teta Brigita, s jakousi mantilou rezavé barvy, splývající jen do polovice hubených ramen, s nemotornými kostěnými brejlemi na špičatém nose, týčila se v bojovné posici u kamen a vítala vcházejícího hosta svým nejostřejším pohledem.

Také Justýna se zdvihla a odložila práci na okno.

Otokar se uklonil a vypravil ze sebe několika trhanými slovy, že vyhověl nalehavému pozvání pana Pavláta — kterak lituje, že způsobil nepříležitost a že se bezpochyby stal i bezděčným původcem tak veliké škody.

Jediná Justýna opětovala jeho poklonu a vzhledla k němu přívětivě nad ruměncem, jímž se zapálila až po samé oči. Teta vypjala se jen ještě výše a sňavši okuláry, pronikala hosta pohledem, který mu vyčítal mravní jeho nicotu a rozhodně odpíral absolucí. Paní Pavlátová pohodila hlavou způsobem, který se podobal spíše všemu jinému nežli

zdvořilé pokloně, a zamračená její tvář neosvětlila se ani špetkou přívětivosti. Zahučela cosi, čemu naprosto nebylo rozuměti.

Nastala trapná přestávka. Otokar cítil, že v tom hrobovém mlčení čtyři inkvisitorské oči zpytují jeho zevnějšek a bodají ho svým hněvem a snad i opovržením.

Pestrá kukačka dřevěná, sedící na starosvětských hodinách, smilovala se nad ním. Přerušila tísnivé ticho svým chraptivým ku-ku. Zakukala osmkrát a připomněla tím hostovi, že je nejvyšší čas, aby chvátal k panu Volavkovi.

Když své zpěvné solo harašivým zvukem ukončila, otázal se Otokar po panu Pavlátovi a připojil, že ho volá osmá hodina za nutnou záležitostí.

„Pavlát není doma," drsně odvětila rozhněvaná panička, pohledla ostře na cizince a na chvilku se zamyslila. Ještě jeden ostrý pohled — a pak doložila: „Pošlu pro něho. Prosím" — kypré rty propustily to „prosím" jaksi neochotně, — „posaďte se na chvilku."

„Ah, lituji —" bránil se Otokar — „měl jsem býti na vlas v osm hodin na jistém místě. Musím se opravdu již poroučet —"

Pavlátová pohledla naň ještě ostřeji. „O jen se posaďte," řekla rozhodně. „Bude tu co nevidět. A pak by bylo pěkné — bez snídaní —"

Poslední slova zněla po všem předcházejícím spíše jako ironie a řeč paní Pavlátové neměla vůbec ani nejmenšího přídechu zdvořilosti.

Toto zdržování mělo patrně jiný účel a Sezima neminul se asi daleko pravdy, když si pravil, že za tím vězí černé podezření. Po včerejším dobrodružství byl nakloněn uvěřiti, že činí na lidi dojem uprchlého trestance. Ostatně, zde mělo podezření i dostatečný věcný základ. Byl těmto damám docela cizí a Pavlát jim o hostu ničeho neřekl — což aby byl pobudou, který se vloudil, použiv nepříčetnosti Pavlátovy, nebo jinak do bytu a třeba si již v kapse odnáší nějakou drahocennost na památku?

Což měl dělat? Posadil se a čekal jako na trní.

Pavlátová odešla ze světnice, teta vyšourala se za ní. Za chvilku vrátily se obě a teta usedla si do ošumělé kožené lenošky u kamen, odkud bodavé zraky neodvratně na hosta upírala, kdežto Pavlátová zašla do hostinského pokoje a dlouho tam cosi šukala. Vše to nasvědčovalo nedávné domněnce Sezimově. Panička přehlíží své drahocennosti a Brigita jej zatím hlídá.

Skutečnou růží uprostřed toho trní byla mu Justýna. Již pohled na její krásu byl útěchou a milým osvěžením. Jako v živlu spřízněném vesele zářila mladistvá, čilá hlavinka v jemných paprscích jitřních; bylo by k ní patřilo ještě jaro, zde jen povzdálí naznačené spoře kvetoucím, trpasličím sadem v okně. Avšak i trochu zimy hodilo se k ní dobře; bělost, zářící venku s osněžených střech a nadechnutá v pomoučené její kadeře, kontrastem ještě zvyšovala půvab májově čerstvého obličeje s živým ruměncem na tvářích a s jiskřivým úsměvem v oku. Zvláště k bílému nádechu vlasů vracela se básnická obraznost Sezimova stále a stále; byl jí motivem nad jiné vděčným, z něhož předla pásmo půvabných představ. Zmizela světnice s ohněm v kamnech; miniaturní zahrádka v okně proměnila se v rozlehlý nádherný park s barokně

přistřiženými stromy a keři, s ohromnými vásami a divně zkroucenými antickými sochami, ale plný čerstvé zeleni a rosných květů, svěžího ranního dechu a májové vůně; z toho vhodného rámce pak vyzírala ona dívka v okně s pudrovým jíním v kadeřích, leč zároveň v malebném květovaném oděvu krasavice z minulého století, který se tak výtečně hodí k jemnému, pikantnímu tomu obličeji... A rokoková pastýřka vzírá k němu soucitně, ba možno říci vřele...

Přelud zmizel... Zůstala z něho jen ta hlavinka a jak se Otokarovi zdálo, i ten pohled. Justýna, sedící opět u okna se svou prací, byla obličejem napolo k němu obrácena a pohlížela k němu kradmo z pod mžikajících řas.

Konečně obrátila k němu zcela tvář, v uzardění pohledla na něho s přívětivým úsměvem a zeptala se: „Spalo se Vám u nás dobře —?“

Pokládala za slušné přerušiti trapné ticho? Zželelo se jí opuštěného hosta?“

„O výborně!“ odpověděl Otokar s vřelým pohledem. „Měl jsem arci spánek jen krátce vyměřený —“

„Přišli jste hodně pozdě?“ pravila Justýna s laškovným úsměvem.

Teta naproti tomu skřivila rty k posuňku ošklivosti a drtila hosta přísně kárajícím pohledem.

„Skoro již ráno,“ usmál se Otokar. „Ale nemyslete proto, slečno, že náležím k nočním ptákům a že mám na svědomí nevyspání Vašeho pana otce... Vše stalo se pouhou náhodou...“

Teta Brigita potřásla hlavou a usmála se trpce.

„Scházíte se asi častěji s mým otcem? Jste snad pan Živný?“ tázala se dívka dále.

„Včera sešli jsme se poprvé. Jsem — jsem —“ na štěstí vzpomněl si Otokar ještě v čas na pseudonym, pod nímž se v noci Pavlátovi představil — „Bořita, Otokar Bořita — spisovatel.“ Zarděl se při té částečné lži.

Brigita stáhla pohrdlivě ústa a zakývala několikrát prudce hlavou, jakoby chtěla říci: Vždyť jsem si myslila, že něco takového!

Na Justýnu působil titul hostův opáčně. Bylo patrno, že jím Otokar před ní velmi získal. Vztýčila živě hlavu a zvolala: „Ah, spisovatel! — Bořita — škoda! nečetla jsem od Vás dosud ničeho. — Povězte mi, prosím, jak se Vám líbí Sezima?“

Otokar sebou trhnul a pronesl zajíkavě: „Sezima? — Hm — hm —“

„Ano, Sezima. Z části je Váš soujmenovec: Otokar Sezima. Hleďte, mně se líbí velice. Přečetla jsem jeho sbírku již několikrát. Některé jeho básně umím nazpaměť. Je v nich jakási zvláštní, tajemně krásná hudba. Na příklad v jedné — má tuším nadpis: Jitro — zdá se vám, že sedíte kdesi na mezi, zlaté paprsky laškují se zlatými klasy, celý kraj tone ve zlatě a světle, na obzoru lehounké modravé stíny hor, a v čerstvém zlatém vzduchu zní cosi jako tichý, lahodný hlahol svátečních zvonů — ten hlahol proznívá celou básní, tu jako nejasně z daleka, tu zase blíže, zřetelněji, a když dočtete, zvoní vám ještě dlouho v duši...“

Tato prostá chvála nevinné dívky — při větší protřelosti nebyla by takto velebila před spisovatelem jiného spisovatele — uvedla Otokara v radostné vytržení. Naplnila ho větším blahem, než sáhodlouhý pochvalný referát v kterémkoli časopise. A jak zvláštního půvabu nabývala jeho báseň v těchto svěžích malinových rtech! Zdálo se mu, že nyní nalezl v oné básni něco, co v ní ani sám netušil, tajemné kouzlo, jež do ní vložil nevědomky a které mu teprve jemně vnímavá tato dívka přivedla na vědomí.

Justýna jevila se mu teď nevýslovně krásnou s tím purpurem zanícení na tváři, s tím vlhkým leskem vzrušeného citu v očích.

Jak rád by byl nyní strhl závoj svého pseudonymu!

Zapomněl v tu chvíli na ztracený rukopis, na Volavku, na nevlídné hostitelky — na všechno . . .

Zavrznutí dveří uvrhlo jej opět do drsné skutečnosti. Paní Pavlátová vracela se upokojena ze své obhlídky v hostinském pokoji.

Teta Brigita, která jazyku svému nepřirozeně dlouhý klid uložila, oslovila ji s posměšně slavnostním důrazem: „Pan Bořita — spisovatel.“

Máchla při tom směrem k Otokarovi kostnatou rukou, zdola nahoru, a vyjádřila pohledem i hlasem dosti zřetelně ironický úštěpek.

Paní Pavlátová tentokrát — snad poněkud usmířena výsledkem své revise — poctila hosta skutečnou lehkou poklonou. Bohužel poslala zároveň Justýnu do kuchyně. Z pokoje zmizel veselý sluneční paprsek; zůstaly tu nevlídné chmůry.

Domácí paní usedla za stůl a s těžkými vzdechy probírala se ve zříceninách ozdobného nádobí. Vybrala trup a hlavu porcelánového Napoleonka a pohrávajíc s těmito smutnými troskami, mluvila jako k sobě: „Mému ty noční toulky nesvědčí. Takový starý člověk měl by zůstati večer v rodině a pořádně se vyspat. Kazí si zdraví, utrácí peníze a škodí své dobré pověsti — —“

Při tom tiskla prudce hlavičku s dvourohým kloboukem k tělu v historické uniformě, jakoby chtěla tím úsilím sloučiti rozdvojené části.

Ač na hosta nepohlížela, cítil Otokar dobře dvojitý hrot její řeči a významné hry s rozbitou figurkou.

Na chvilku zasvítil sluneční paprsek znovu mezi chmury. Justýna přinesla kávu s domácím pečivem a postavila snídaní před hosta s přívětivým, laskavě pobízejícím úsměvem. Ale hned na to vyzvala ji matka, aby se odebrala dolů do krámu.

Pavlátová pobízela jej sice, aby sáhl hodně hluboko do schránky cukru, avšak sama kapala mu do kávy pelyněk svých dalších úvah o zpustlém choti, v čemž jí teta Brigita vydatně pomáhala.

Na štěstí ozvaly se brzy na chodbě hřmotné, hápavé kroky a ve dveřích objevila se obšírná postava Pavlátova.

Moukař vstoupil všecek posněžen svým životním živlem a udeřil se hned na práhu pěstí do čela.

„Jsem to člověk!“ zvolal. „Zapomněl jsem jako na smrť, že mám v domě hosta. Teprve, když jsem spatřil služku, jak pro mne přichází, projelo mi pojednou mozkem: Ty's to pěkně vyvedl! Moje hlava, moje hlava!“

„Těžko míti v hlavě rozumnou myšlenku — po takovém hýření až do božího rána. Je to věru hanba!“ ulevila si paní Pavlátová.

Manžel obrátil se k ní s vážnou tváří a kývnul hluboko hlavou.

„Vždyť z takového života lidé skutečně přicházejí o rozum. Znala jsem sama člověka, který se tím připravil do blázince,“ ozvala se od kamen teta Brigita.

Pavlát otočil se zase k ní a se stejnou vážností učinil před ní ještě hlubší poklonu.

„Zase začínáš se svými fraškami?“ vybuchla paní Pavlátová, rozlícena jeho němým kýváním. „Měl bysi se stydět. Hleď, co pochází z takových nepořádků!“ A vztáhla prst před sebe na stůl.

„I podívejme se!“ žasl komicky moukař. „To je střípků! Štěstí, že se rozbilo jen těch několik skleniček a panáčků!“

A nežli mohla manželka nešetrnou poznámku novým výbuchem hněvu potrestati, obrátil se spěšně k Sezimovi, potřásl mu rukou a pravil hřmotně: „Dobré jitro! — Jak jste se vyspal? — Spolehlivý budíček jsem také, není-li pravda?“

„Odpustíte —“ řekl Otokar vstávaje. „Mám již nejvyšší čas, chci-li zastihnouti pana Volavku.“

„Ah, pana Volavku! I na to jsem zapomněl. Ovšem, ovšem, nejvyšší čas. Počkejte, dovedu Vás k němu. Snad ho přec ještě polapíme. Ale nesmíme již ztratit ani minutu. Pojďte!“

Otokar se dovtípil, že je pružinou moukařovy ochoty také touha, aby co nejdříve vyváznul z bouřlivého dnes domácího vzduchu. Byl hned hotov k odchodu.

Pavlát dopřál mu sotva času, aby se damám mlčky uklonil; vystrčil jej téměř ze dveří. Sám pak zvolal z prahu do pokoje: „S bohem, drahoušku!“ poslal špičkami prstů ke kamnům políbení a zavřev rychle za sebou, táhl hosta ke schodům.

„V takové dni je pro nás ubohé manžely nejlepší — čerstvý vzduch,“ pravil k Sezimovi.

Na ulici minuli moukařův sklad, z něhož poslala jim přívětivý pozdrav Justýna, zářící tam uprostřed pytlů a moučných spoust jako první jarní kvítek z posledních sněhových závějí.

Cestou zdělil moukař soudruhovi, že zná pana Volavku jen z daleka.

Brzo došli k domu, v němž bydlel únosce rukopisu.

V průjezdě stál domovník s mrzutou tváří mezi dveřmi svého brlohu.

„Nevíte, je-li pan Volavka doma?“ otázal se ho moukař.

Domovník zakabonil se ještě více, chvilku mlčel, pak pokrčil prudce rameny a prohodil s trpkým úsměchem: „Pan Volavka není nikdy doma.“

Pythický tento výrok tazatele arci neuspokojil.

„Neodešel ještě z domu? Musíme s ním mluvit,“ pravil nalehavě.

Domovník chopil se jakéhos kabátu a rákosky a vyraziv krátce: „Nevím! Podívejte se nahoru!“ vybouřil ze záhybů kabátu oblak prachu.

„V druhém poschodí?“ otázal se ještě moukař nevlídníka.

„V třetím, na pavláčce — jediné dvéře v pravo!“ zaznělo z oblaku prachu a rákoska začala prováděti po kabátě vzteklý rej.

Vystoupili — moukař dosti namahavě — do třetího poschodí.

Pavláčka — dvéře v pravo — mýlka nebyla možna. Na levo čtli ke všemu u dveří nějaké jiné jmeno.

Na první pohled se zdálo, že je pan Volavka dokonalý pedant. Nad prostým přístrojem k čistění bot přilepena byla cedulka s nápisem: „Žádá se, aby každý svoji obuv pečlivě očistil“. Naproti tomu svědčilo rezavé zvonítko o nepořádnosti; drát byl stržen a jako ironie vypadala cedulka, přilepená na osiřelé rukojeti, s čerstvě napsanými slovy: „Račte jen lehce zatáhnouti“.

Na dveřích nebylo jména. Za to byla tam na oškubaném a zašpiněném kousku papíru čitelna slova: „Přijímám návštěvy jen od 12—2 hod. s poledne“.

„Tu to máme!“ zvolal moukař; ale hned doložil: „Nevídáno — zaklepeme přece; však není tak velmožný pán.“

Zaklepali. Sezima tvrdil určitě, že zaslechl uvnitř kroky. Zaklepali znovu; avšak čekali marně na ohlas.

Sáhli na kliku. Bylo zamčeno.

Opakovali klepání. Neboť i Pavlátovi se nyní zdálo, že slyší v bytu nějaký šramot.

Ku konci zabušil moukař mohutnou pěstí na dvéře a když i potom bez výsledku čekali, vyzval soudruha: „Nic naplat! Pojďme! Buď není skutečně doma anebo se k němu dostane jen zámečník.“

Nerad vydal se Otokar na zpáteční pochod. Slyšel zcela zřetelně ony kroky v bytě — již byl jist, že rukopis dostane — a teď odchází s nepořízenou. A ke všemu si pravil, že byl někdo přece uvnitř — ale proč by se pan Volavka tak ukrýval, že by jej nevyburcovala ani hromová pěsť Pavlátova?!

Když sešli do průjezdu, vystrčil domovník hlavu ze svého brlohu a otázal se jich s potměšilým úsměvem: „Nu, dostali se tam pánové?“

„K ďasu dostali!“ lál moukař. „Buď není doma — nebo je hluchý — nebo je skutečně tak veliký pán, že přijímá návštěvy jen od 12. do 2. hodiny, jak to má napsáno na dveřích.“

Domovník zasmál se nyní hlasitě a od srdce.

„Arci, od dvanácti do dvou — v ty hodiny totiž nebývá nikdy doma!“

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

Parno letní prodralo se už na jeviště a za kulisy. Řady umělců jsou prořídlé, střídavě odchází panstvo na krátké prázdniny, repertoir je rozklížen a jedině lehčeji podkasanou veselou Musu neobestřel v tom horku opojný spánek. Konečně má i obecenstvo svoje letní choutky, které se ukájejí jinde než pod dusnou klenbou sebe lépe ventilovaného domu. Jen hrstka zoufalců, které povinnost ke zdem městským neúprosně připoutala, schází se občas před kasou a na chodbách divadla, aby tu pokračovala mezi sedmou a desátou večer v tom, co dříve zaměstnávalo ji téměř po celý den: stírati neunavně pot s čela a lící. Při té robotě není ovšem nálada pro klassické verše a proto kývá souhlas i nejmračnější aristarch, stíhá-li na jevišti fraška frašku.

Sardouovi *„Bodří venkované"*, Labiche a Delacoura žert *„O milión"*, Moserova *„Slavnost založení"*, Schönthanův *„Únos Sabinek"* jsou práce buď staré buď tak lehkého druhu, že se cítím zbavena povinnosti obšírněji o nich pojednávati. Naproti prořídlým řadám diváctva konají jak náleží svoji povinnost.

Použiju naskytlé pausy jinak. Čtenářstvo „Květů", pokud se o divadlo blíže zajímá, pamatuje se dosud na poutavé projevy některých znamenitých umělců dramatických, týkající se významu a váhy umění hereckého, které svého času jsem se pokusil na tomto místě tlumočiti. Má vždy nemalou zajímavost do sebe, rozhovoří-li se vzdělaný, zkušený a vynikající umělec o svých snahách a cílech, o tajnostech a prostředcích umění a řemesla, jemuž věnoval život a síly. Nejnověji obrací na sebe pozornost rozprava, kterou měl o umění divadelním mistr *Henri Irving*, první žijící herec anglický. Snad nebude mnohému čtenáři nemilo, zamysliti se trochu návodem mistrovým nad významem umění, které týž sobě tolik byl zamiloval.

Irving je nejmladší v řadě představitelů nesmrtelných postav Shakespearových, kterou zahájil slavný *Garrick.* Nástupci Garrickovi byli bratří John a Charles *Kemble-ové*, znamenitý komik Lewis, pak Munden a Emery. Méně dokonalý u tvoření nežli John *Kemble*, ale mohutnější u vášni a náramně effektní byl *Kean* a poslední u skvělém souhvězdí, pravý umělec, vysocevzdělaný *Macready.* Z nynějších herců anglických toliko jména dvou zalehla přes hranice: *Irwingovo* a *Fechtra*, německého herce, který přestoupil s velikým úspěchem na anglické jeviště.

Nedávno konal *Irwing* uměleckou cestu po Spojených státech a tu pozván rektorem a študenty university Haywardské na čtení, za jehož předmět si mistr zvolil ovšem umění, kterého sám jest dlouholetým nadšeným sluhou a vykonavatelem.

Vylíčiv pravou podstať činnosti herecké, praví mistr, že čím herec více stárne, čím více zkušeností nabývá, tím poznává i jasněji, jak složité a těžké jest umění jeho. Nic není lepšího toho dokladem nad slovo *Macready-ho.* Hrál na posled v životě Hamleta; opona už byla spadla a smutně rozpomínal se veliký herec, kterak je nyní všemu konec, kterak už nikdy nevtělí se do postavy, do níž byl vždy tolik síly, tolik pružnosti a pohnutí vkládati dovedl. Sundavaje aksamitový pláštík, skoro bezděčně říkal sobě Horatiova slova: „Dobrou noc, sladký princi!...“ A obrátiv se ku svým přátelům, pravil: *„Ach! myslím, že začínám nyní chápat, kolik něhy, ušlechtilosti a lásky vězí v tom Hamletu!...“* Po létech, po celém životě výkonné služby umělecké, po tolika triumfech, které co Hamlet byl slavil — „začíná chápat!“ Věru slova, praví Irwing, důstojná umělce, neboť pravý umělec nikdy prý není spokojen s tím co vykonal a vždy jen vzpomíná toho, co mu ještě konati a doháněti třeba, maje před sebou ideál vznešený a nedostižný.

Říká prý se někdy, že je lépe divadelní kus čísti nežli viděti jej provozovaný. S tím náhledem se Irwing ovšem nesrovnává a veškeré obecenstvo divadelní dává mu za pravdu. Nikdo kusy divadelní nečte, každý chce je toliko *viděti* a George Elliot napsal, že veliká dramata Shakespearova nekonečně raději vidí provozována byť od herců prostředních, než by se s nimi zavřel do pokojíka a je četl. „I chybně užitý výkřik, i špatně pronešené slovo,“ praví Irwing, „vyvolají dojem, který mrtvá písmena nikdy nevzbudí.“

Vyloživ, v čem záleží vychování herce a že se herec do úlohy musí osobně vžíti, jakož že každý pravý umělec nesmí toliko *recitovati,* nýbrž vnikati do povahy a *tvořiti* postavy ze sebe, přechází Irwing na otázku naturalismu na divadle.

Jak daleko smí se spouštěti naturalism na jevišti? Otázka je sporná. V Anglii po většině zachovává se naturalism pro veselohru, ve truchlohře užívá se zvláštního, slavnostního spůsobu. Není však jasno, proč by měl herec v úloze tragické hleděti si méně přirozenosti, nežli v kuse méně velebném. Jak se k té věci chovali velcí umělci? Co na nich zpravidla nejvíc otřásalo soudobým diváctvem? Snad spůsob, jakým přednášeli verše, odstavce, jednotlivá místa?... Nikoli. Ale spůsob, jak prohodili to které slovo, výkřik, který zalomcoval nitrem posluchačstva, právě proto že toto slovo, ten výkřik byly bleskem přirozenosti, jenž rázem osvítil situaci. Garrickovo zvolání: „Koně!... království za koně!“ zůstalo dlouho ještě ve slavné paměti, co nejkrásnější jeho deklamace už dávno byly zapomenuty.

Nad jiné tento veliký herec má zásluhu o uvedení realismu na anglické jeviště, jenž na něm nyní panuje; ač nesluší na druhém místě neuvésti ihned jiné příčiny, jež obrat spůsobily. Především zdokonalení jeviště. Budiž jen vzpomenuto osvětlení rampy. Na starých rytinách, jež představují výjevy divadelní, napadá, že herci bývají vždy postaveni do jedné řady, což stávalo se proto, poněvadž tehdejší svítilny neb svíce vydávaly tak bídné jasno, že se každý tlačil tam, kde by ho obecenstvo nejlépe mohlo viděti, totiž k rampě.

Za jak důležitou okolnost ta od herců považována, svědčí zajímavá anekdota, která se vypravuje o Keanovi: hrál kdysi s divokou energií

Othella, že bylo celé obecenstvo otřeseno. Druhý den mu někdo učinil proto poklonu, dokládaje: „Věru jsem chvíli myslel, pane Keane, že Jaga nadobro zaškrtíte.“ — „Však by toho byl zasluhoval,“ odvětil slavný herec, „jestli pak byste uvěřil, že se chlap celých pět minut namáhal, aby mne dostal od světel?“ . . .

Žádnému herci není radno do té míry dát se ovládati osobním roznětem; měli by se však rovněž varovati před druhou theorií, již tak skvěle vyložil Diderot, o bezcitnosti umění hereckého. *) Herec Macready přiznal, že v úloze Virginia neměl divadelní prostředky své, jimiž tolikráte vynucoval slzy posluchačstvu, v úplné moci, dokud mu neumřela milovaná jeho dcera, ode kteréž nejtrapnější zkušenosti svého života nejvíce pro své umění získal. John Kemble, jenž hrál tutéž roli po něm, neměl dítek a nikdy ji tak dojímavě nehrál, ač byl umělcem znamenitým.

Zda umělec, který takto těží z vlastních citů na prospěch své dovednosti, nestojí výše onoho, který toliko obráží city druhých? Herci jest jaksi dvojího sebevědomí potřebí, aby mohl roznítiti se osobně, aniž by zapomínal podrobností roznětu řemeslně mu předepsaného. Ten vždy bude míti přednost, kdo dovede spojiti elektrickou sílu vlastní mohutné osobnosti s prohloubenou znalostí všech pomůcek řemeslných.

Z nejdůležitějších studií praxe je pro herce studium výslovnosti. Největší obtíží jest, dosíci, aby byl slyšen ve všech částech domu, aniž by mu bylo potřebí mluviti hlasitěji, nežli role vymáhá, odtrhovati slabiky od sebe, čímž by povstával přednes rozkrájený. Dřevnější mistři radili, aby se mluvilo tak, by hlas dolehl do posledních řad čtvrté galerie. Ta zásada je výtečná, pokud připouští, aby byly ušetřeny uši posluchačů v prvních řadách u orchestru. Pravda jest, že je to otázka míry a zvláštního cviku, jako vše na divadle. Aby se dosáhlo zdání přirozenosti na divadle, třeba dodati hlasu větší plnosti. Herec, který by mluvil a posunoval jako se chováme v životě obyčejném, jevil by se studeným a neučinil by nejmenšího dojmu na posluchačstvo. Nevyrovnatelným vzorem výslovnosti byl Charles Mathews. Měl tak dokonalý způsob přednesu, že se diváku zdál býti vždy docela přirozeným. A přece, přihlédlo-li se blíže, bylo znáti, že užívá vždy hlasu velmi nazvednutého.

Výsledek znamenitého umění. Edwin Booth,**) jenž po svém slavném otci zdědil stejný talent, připisuje úspěchy své jeho radě, dle níž třeba „ponechati zubům, seč jsou“, t. j. co možná užívati zubů při vyrážení a článkování slov. Největší chybou nedokonalého přednesu jest jednotvárnost; málo který jiný poklesek stejně může poškoditi pověst hercovu.

Z velké části závisí herecký úspěch na zevnějšku a fysických

---

*) Formálně odporují si v té věci náhledy Irwingovy a *Coquelinovy*. Čtenáři „Květů“ se pamatují, že Coquelin rozhodně zastává theorii Diderotova paradoxa, že herec za výkonu nesmí odevzdávati se citům představované osoby, nýbrž státi neustále nad nimi, ovládaje toliko virtuosně žádoucí prostředky. V dalších vývodech arci oba mistři se opět scházejí.

**) Největší žijící herec americký. Konal nedávno cestu uměleckou po evropských městech se znamenitým úspěchem. Při orgánu zdánlivě slabém dovede vyvolati přece ku podivu mohutné účinky na posluchače.

vlastnostech osoby. Nelze nikdy věnovati rozvoji těch vlastností pozornost přílišnou. Třeba hleděti si všeho, co dodává tělu ohebnosti, pružnosti a půvabu. Bylo by však s omylem, předpokládati, že tyto vlastnosti, ať vrozené, ať uměle dosažené, postačí. Ba naopak byly často příčinou, že karrièra mladého umělce záhy přerušena, ježto utkvěl na stupni pouhého figuranta, vyvěšovaného ve výkladech fotografů. Právě velikému počtu znamenitých umělců bylo zprvu přemáhati *nedokonalosti* fysické. Tak bylo s Bettertonem, Lekainem i Kemblem. Často vytáhlé boky, výstředně vyvinuté svalstvo jsou příčinou, že zůstane herec obmezen na malý jen počet úloh. Jen zřídka nacházejí se všecky přednosti ducha i těla sloučeny v jednom umělci. Avšak práce, vytrvalost a vloha zvítězí nad mnohým nedostatkem přirozenosti.

Co se pohybů dotýče, není pravidel lepších nad ona, jež napsal hercům Shakespeare. „Srovnejte slovo s posunem, posun se slovem a dávejte pozor, abyste nevybočili z mezí přirozenosti". Tu vězí nejobtížnější část umění, jež znamená vlastní „hru" na jevišti. Nic lépe neukazuje, na kolik dovedl herec proniknouti představovanou povahu. Vezměte na příklad rozmluvu Othella s Jagem a vizte, jak celý zájem situace visí na spůsobu, kterakým se stupňuje výraz dojmu, jejž v duchu mouřenínově spůsobila pomluva Jagova, na hře jeho oči sotva znatelné, na zvuku hlasu a celém držení zevnějším. Nejlepší mírou na umění herce jest spůsob, jakým dovede „*naslouchat*". Málo který zná naslouchat. Nejtěžší ve případě tom jest, nepřekročiti pravou míru. Třeba uvážiti, že na jevišti nic neujde, nic se neztratí, že nejmenší pohyb obrací pozornost na sebe: odtud tolik nešťastných posunů ve tváři, které neprovedeny vhod a které při správném užití nebyly by zůstaly bez účinku. Dokonalost není jedna o sobě, nýbrž skládá se z podrobností. Nikdy nesmí zapomenouti herec, že je toliko částí, jedinou postavou obrazu, a že nejmenší přemrštění, nejmenší poklesek se strany jeho postačí, aby porušil celkový soulad. Všickni herci na jevišti mají záhoditi o jediný cíl a podříditi osobnost svoji společnému účinku: na to nejraději se zapomíná.

Nade vše důležito jest, aby herec měl sám jasný pojem o tom, čemu chce aby divák porozuměl. Lépe jest provésti rozhodně zámysl byť chybně pojatý, než ukázati se u provedení váhavým a neurčitým. Velký herec je v úloze, kterou přijal, buď velmi dobrý nebo velmi špatný. Srdnatost a sebevědomí, s jakými ji provádí, činí chybu, které se dopustil, právě tak patrnější, jako zvyšují mohutnost účinku, jestliže pojetí jeho bylo správné. Je tudíž nezbytno, aby se herec naučil prve mysleti nežli promluví, kterážto pravidlo svědčí ostatně každému počínání. Každá fráse, vyjadřující myšlénku novou, může vyžadovati změnu hlasu: nechť tedy promyšlení fráse předchází jejímu vyslovení a změna bude správná.

Pole, jakéž otevřeno studiím hereckým, je téměř bez mezí. Přivlastniti sobě všecka tajemství techniky svého umění, seznámiti se s rytmem, se stavbou a duchem děl poetických, pěstovati neustále nejen zkušenosti okolního života, leč i výtvory, jaké z něho podává malířství, sochařství, hudba, toť zajisté už něčím. A přece zůstanou i tyto neustálé snahy neplodnými, všechna námaha tělesná i duševní

nebude míti výsledku, nedostává-li se umělci v dramatě *vášnivosti* a ve veselohře *sdílné veselosti.* Obzvláště té zdravé veselosti je mezi námi tak poskrovnu, stěžuje si Irwing. — Jen si připomeňte obsáhlou komiku Falstaffovu, vrtošivost Merkutiovu a duchaplnou bystrotu Benešovu a rozpomeňte se, jakých tu vrozených i uměle nabytých vlastností potřebí, aby osoby tyto byly dokonale ztělesněny. Nic těžšího pro herce, než vyšinouti se na jejich výši. Ve dramatě mohutnost vášně všecko před sebou smete: a vášni třeba rozuměti zrovna tak hnutí jemné, jako zlost anebo pomstu.

Irwing nikterak není nepřítelem tak zvané „pečlivé výpravy". Vše, co platí o výrazu přirozenosti u herce — praví — platí též o úpravě scény. Pomocí všech prostředků, jež jsou po ruce, má se na divadle podati věrný obraz, který by zabýval oko, neodvraceje pozornost od vlastního cíle kusu. Nového tím neřečeno nic. Od časů Shakespearových umění divadelní stále ve směru tom pokračuje. Už za jeho časů užíváno všech prostředků, jaké se jen naskytly, na zvýšení illuse divadelní a on sám v Jindřichu V. litoval, že mu nebylo lze Azincourt zpodobniti lépe, než pomocí několika špatných kordisek. Od té doby také vyvstávali omrzelí kritikové, žádajíce, aby u výpravě scény učiněn byl převrat ve smyslu zdravého názoru o umění divadelním.

Betterton zavedl moderní dekorace na místě špinavých závěsů bývalých. Mohl otázati se svých protivníků, kteří mu láli, zda by sobě přáli, aby jako za časů Shakespearových Ofelii představoval šestnáctiletý jinoch anebo zda nedávají přednost mladé a hezké dámě? Veliké úsilí o zdokonalení výpravy měl Garrick a platil svému mistru dekoračnímu až dvanáct tisíc pět set franků ročně, což byla na jeho dobu summa ohromná. To mu však nevadilo, aby nehrál Macbetha pořád o trojdílné paruce, protože meze realismu nevyšinula se tehdy ještě nad allonge-ovou paruku. Za dnes máme prostředky mnohem dokonalejší na zvýšení malebného dojmu dramatické scény a přicházejí nám opět s výčitkou, že odbočujeme na lichou cestu. Je úplně s pravdou, že jistý druh realismu — holá skutečnost totiž — nesmí se pěstovati na jevišti, ale soulad čar a barev jest tam požadavkem oprávněným a není rozumné příčiny, proč by se měl vypuzovati. Netřeba dokládati, že tím nerozumíme zneužívání dekorací a systematické přecpávání jeviště ozdobnůstkami: jeť zjevno, že podříditi drama výpravě znamenalo by zničiti divadelní umění. Jako o všem divadelním, platí zde otázka míry a citu, ale přes to jsou hudba, malba, architektura, rozmanitosti kostumní a skupinné přirozenými a potřebnými živly divadelního celku, jež nelze bez předpojatosti zatracovati.

Jaké že je postavení hercovo ve společnosti vzdělané a jaký poměr jeho k osvětě všeobecné? táže se Irwing. Často se říká, že umění hercovo je mimochodné, pomíjející, že ani ve pravém smyslu slova ničeho „netvoří"; že když je veta po osobě jeho, je také veta po jeho práci a díle. Možná, že je to pravda, že ničeho „netvoří", ale zdaž mu nepřísluší alespoň uznání, že obnovuje a zvelebuje? Plátno po něm arci nezůstává, jako po malíři, ani mramor, jako po sochaři; ale což nepřispěl po svém spůsobě u veliké míře na rozšíření ba i rozmnožení souhrnu myšlénkového? Také astronom a přírodozpytec „netvoří". Přece

však přičiňují na osvícení lidstva. Je tu ovšem řeč toliko o svrchovaném výrazu umění dramatického, který jedině hoden jest povšimnutí toho smyslu; neboť jako všude, i na scéně ne každé úsilí má stejný úspěch: nežádá se na básnících a spisovatelích, aby všickni byli stejně mohutni; a také je-li řeč o hercích, sluší přihlížeti hlavně k muži, jenž má o svém umění pojem nejdůstojnější. S tou výhradou lze pak uznati, že skytání ušlechtilé zábavy obecenstvu není nedůležitým zaměstnáním společenským, obzvláště uváží-li se, že tato zábava může namnoze býti nezbytným popudem k činnosti duchům nejvzácnějším.

Muž práce má bez odporu potřebí vyraziti se: jaké vyražení mohlo by míti ještě přednost před divadlem, aby zároveň do té míry zabývalo ducha, budilo pojmy o kráse a zušlechťovalo city? Umění, které má tyto účinky, nezůstává dojista bez trvalého vlivu na vzdělaný svět. A ono činí ještě více: ono je neustálým prostředkovatelem u šíření velikých myšlének, jsouc zároveň na základě předních děl literárních neunavným vychovatelem společnosti. Lze snad tvrditi, že sláva Shakespearova a světové uznání jeho veleducha ničím není povinno jeho představovatelům? Namítne se, že jisté formy dramatického umění naprosto nemají blahodárného vlivu na myšlénkový pokrok nebo na mravnost veřejnou. To je pravda.

Totéž lze však tvrditi o nesčíslném počtu listů, které tisk den co den do světa vrhá. Měl by to snad býti důvod na zatracování neb povrhování veřejného tisku?

Stejně jako Coquelin touží Irwing na společenské předsudky, jaké se tu tam ještě proti stavu hereckému naskytují:

Je věru neštěstím pro umění dramatické, že objímá v sobě takový počet živlů dvojsmyslných a porušujících; kdo však tím více trpí nežli pravý umělec, jména toho hodný? Je to jedna z oněch obětí, které musí přinésti na oltář umění. Mnohým lidem velice je na závadu, že chodí herec s bradou oholenou. Toť ostatně chyba, kterou sdílí s katolickým knězem. Slušný muž však, byť měl sám bradu oholenu, neméně těžce nese, vidí-li v žurnálech podobizny a historky stvořeníček, která mimo jména nemají ničeho na sobě hereckého. Velmi těžce nese, vida se ve skříni fotografa postavena po bok individuím, rovněž za herce vyhlašovaným, jimž nikdy ani nenapadlo považovati se za umělce. To jsou tak malé nepříjemnůstky společenské třídy, která však má svoji velkost a ušlechtilost, jako která jiná.

Svět ostatně začíná tomu rozuměti a dramatické umění den co den získává půdy ve třídách osvícených. Je úkazem čím dále obyčejnějším, že přicházejí na jeviště mladíci a mladé dámy z nejjemnějších vrstev společenských, kteří své vychování vidí na prknech býti na pravém místě. A nesmí se jim celkem vytýkati, že by se domáhali snad úloh hned prvních a nechtěli pochopiti, kterak v umění hereckém jako v každém jiném průprava a cvik teprve vedou k cíli a že třeba proběhnouti všecky stupně, nežli nabudem práva vypínati se a rozkazovati.

Nakonec odporučuje Irwing mladým hercům, aby neustále hleděli si vzorů nejlepších; aby se střežili upadati naprosto do té neb oné methody a měli vždy na paměti, že v umění, jež v povaze své je ne-

konečno, lze naučiti se mnohdy leccčemus i od člena nejposlednějšího. Nade vše ostatní však má mladý herec míti na paměti, že výtečnosti a svrchovanosti dosíci lze toliko cestou neúnavné, neustálé práce, práce celodenní a práce celého života. Nechť prý věří mladé pokolení umělců muži, který třicet roků stojí ve službách Uměny a který žádnou novou roli nezačíná, aby znovu a znovu vždy nepochyboval o své síle, svých schopnostech a o úspěchu svém.

Z české literatury.

Vlny v proudu. Řada básní od Elišky Krásnohorské. (Kabinetní knihovny svazek VI. Tiskem a nákladem Frant. Šimáčka.) Forma klassická v nejlepším slova smyslu: jako ulitá na myšlenku, vypilovaná do nejněžnější hrany, zářící vzácným souladem jemných barev, zvonící dokonalou harmonií rázných i lahodných zvuků — ale nejen mrtvá krása formy: ji oživuje duch mohutný, hluboký a spanilý, v ní plane posvátné nadšení, z ní srší roje myšlenkových jisker — ta oslňuje — ta padá hluboko do srdce — — takový asi jest dojem této velecenné sbírky, jíž neodloží žádný čtenář bez povznešení a zanícení.

Rudolf Pokorný podal do čísla XXIV. „Poetických besed“ (redaktor Jan Neruda, nakladatel Ed. Valečka) výpravnou báseň „*Mrtvá země*“, mající za podklad pověst o příšerné paní Čachtické, která osvěžovala své vadnoucí vnady krví povražděných slovenských děv. Pověsti té použil Pokorný k allegorii, prosvítající lehce pásmem prostého děje. Krásná jeho báseň, prodchnutá duchem národním a protkaná ohlasy slovenských písní, vyniká zvláště svižným, originelním, v pravdě poetickým líčením Tater a slovenského života národního. *S.*

V oboru *krásné prosy* objevila se v poslední době řada knih, jež vítáme s upřímným potěšením. V čísle 1. a 2. letošní „Libuše“ otištěn jest historický obraz *Poklad* od Aloisa Jiráska. Děj spadá na konec vlády Marie Teresie a na počátek panování Josefa II., místem jeho jest Potštejn, který až podnes zříceninami slavného kdysi hradu panského slyne. Ve sříceninách těchto skrýval se dle tradice lidu bohatý poklad, jejž majitel panství hrabě Harbuval Chamaré s nemalým nákladem a úsilím hledal. Odtud název knihy. Ale tajemné sříceniny neskrývaly stříbra ni zlata; byl v nich uložen jiný poklad, knihy totiž, které si tam zůstatkové pronásledovaných Českých Bratří byli uschovali. Kterak proti těmto nebohým obětem náboženské nesnášenlivosti bylo nastupováno, toť v podstatě hlavní obsah zajímavé knihy; k tomu však přidána jest malá gallerie osob ze zámku i z města, které účinně vzbuzují zájem čtenářův, rázu jsouce románového a snahami svými se křižujíce. Statečný bratr Bartodějský s dcerou Frantinou, odvážný emigrant a dopravce českých knih z ciziny Horák, doktor Kamenický, milovník encyklopedistů, a stejně s ním smýšlející jemnocitná Renata, poslední odnož šlechtického rodu Těmînů, úskočný jezovita Steydl, vlastenecký kněz Rokyta, uzavřený a nedovoleně milující hrabě Chamaré, prudká žena z lidu Celerka a nekalý syn její Tomáš, toť jsou asi hlavní kolečka, z nichž sestaven je zde stroj dějový, postrádající sice jednotného

hrdiny, ale vynikající tak zdárně pochopením a představením doby, o kterou jde, že bychom neváhali vyhlásiti tak uměle vystiženou karakteristiku doby josefinské za přední cíl a také za největší přednost této knihy.

V koloritu historickém vůbec jest Jirásek mistrem, toť jest společným znakem všech jeho prací; zde však souměrem k tomu vystrojil také dopodrobna povahopisy všech osob hlavních i episodních. — Touž vlastností vyznačuje se povídka téhož spisovatele *Na staré poště,* našim čtenářům z „Květů" známá (vydána v I. svazku *Jiráskových Povídek a novel* nákladem Ottovým), jejíž děj vážen jest z doby jdoucí po rok čtyřicátý osmý a jejíž dějištěm jest kterési město severočeské. Za studeného večera Mikulášského seznamujeme se v útulném pokoji staré pošty s hlavními činitely povídky: starým poštmistrem Pavlovským a jeho vnukem filosofem Vincencem, tetou Tinou, professorem Staroveským a půvabnou dívčinou Růženkou, kterou sem ovšem na ten večer jen nahodilá nehoda zavedla, osudná však pro mladého Pavlovského, jenž na pozdějších studiích v Praze Růženku bezúspěšně si zamiluje. Dívčina totiž zadala srdce své mladému básníkovi Matušovskému, jenž účastně se pak branného odboje, jest stihán a od přítele Pavlovského, který při tom zahyne, zachráněn. — Vedle těchto osob jest tu řada poutavých postav episodních, z nichž vlastenec z lidu Voborník, kočí Bartoš a celá rodina copařského měšťana Šafránka, jehož dcera Aurelie snaží se mladého Pavlovského uloviti, stručnými sic, ale mistrnými rysy jsou nakresleni. — Jako v minulé, rovněž i v této povídce nalézáme jemný přídech vlastenecký; vzbuzené vědomí naše národní, jež za vlády Josefovy první, slabé kořínky zapouštěti počalo, do první poloviny našeho věku pak již ve svěží stromek vzrostlo, s opravdovou láskou bývá od Jiráska uváděno jakožto prospěšný význak doby v osnovu dějovou. *„Rybnikář"* téhož autora uvádí nás v neutěšenou dobu protireformační po bitvě bělohorské, kdy čeští rodové pro víru zboží svých byli zbavováni a statky jejich ocitaly se v rukou cizích pobudů erbovních nebo zvrhlých odrodilců domácích. Tak bylo i na panství Milhostickém, kde Jan Vostrovec, šlechetný levoboček bývalého majitele panství pana Vojkovského, nyní „rybnikářem" zvaný, při rytířské ochraně lutherských uprchlíků podléhá násilí zpupného regenta Floriana Libochovského. — Ušlechtilá jasná dikce a klidný, nicméně však plynný proud vypravování vyznačuje všechny práce Jiráskovy.

Z „Lumíra" vydala letošní „Libuše" ve 3. svazku svém pěknou práci Fr. Heritesa, nazvanou *Tajemství strýce Josefa.* Ačkoliv autor dílo toto jen skromným jménem genru označil, dlužno je přece pokládati za povídku velmi solidně budovanou a vřelostí, jakož i detaily svými mile se zamlouvající. Kresba hlavních postav dějových, dědouška Jana Pernera, paní babičky a strýce Josefa provedena jest až do jemných odstínů s dojemnou vroucností a svědomitou pílí, že na slovo věříme spisovateli, pravícímu v dedikaci, kterak psal tuto povídku „s větší láskou, s větší radostí a s větší duševní zálibou než všechny své jiné". Duševní rozpor mladého učence Josefa, jehož duch tíhne za ideami vědeckými, jejž však poměry a povinná vděčnost tíhou olověnou táhnou ke všední práci obchodní, staví se nám tu na oči v celé své velikosti

a dodává zvláště druhé polovině knihy rázu vážného, stupňovaného až ke tragickému konci hrdinově, kdežto v první, kde dědouškovy smělé podniky a lichotné zdvořilůstky čtenáře neustále k úsměvu svádějí, shledáváme ráz skoro humoristický. Styl Heritesův vyznamenává se zvláštní lahodou a nehledanou půvabností.

Nakresliti obrázky maloměstské sotva komu tak se zdaří jako Heritesovi. Přesvědčují nás o tom jeho *Maloměstské humoresky*, vydané v V. svazku kabinetní knihovny Šimáčkovy. Jest tu z našeho listu známá *Teta*, líčící s rozmarem neodolatelným a s virtuositou jen málo literátům vlastní starou, klepavou tetu, ana ve svorné domácnosti mladých manželů podniká s podivuhodným zdarem dílo podvratné, zasazujíc na pohled zcela nevinně pod pokojné jejich lary rozkol a nesvár. Psychologický rozvoj a postup jsou předním těžiskem takovýchto kreseb, v nichž humor spočívá na věci, a ne snad jen na pouhém slově. — Téhož rázu je druhá zde umístěná povídka *Venkovský vzduch*, v níž stopujeme pražského literáta, prchnuvšího z hluku velkoměstského, kterak okřívá v rodině venkovského přítele, seznamuje se s proudem maloměstského copařství, až konečně vyhojí se ze všeho pessimismu v náručí spanilé švekruše přítelovy Aninky. Drobné postavy dětské v této povídce libí se nám tak jako v *Popelce*; toť tohoto svazku stať poslední, mnohodívčí rodina pana správce Hubáčka, snažící se uloviti statného doktora Horynu, jenž nicméně přese všechny chytré nástrahy přikloní se ku povržené její příbuzné Marii.

Své feuilletony sebral Herites a vydal letos nákladem Ottovým pod titulem *Psáno pod čáru*. V sedmnácti statích nestejného rozsahu, které jsou tu obsaženy, setkáváme se s nejednou vlastností první Heritesovy sbírky feuilletonové „Herbáře“; čtouce pestré listy tyto, hned poddáváme se působivému humoru autorovu, hned libujeme si při ostrých šlezích jeho satiry, nešetřící poměrů ni společenských ni literárních, hned zase dáme zachvěti nitrem svým při scénách vážných. Satira Heritesova, nevyhýbající se tu a tam trpkému sarkasmu, působí vskutku řízně, škoda, že právě ty vrstvy, na něž by nejspíše měla dopadnouti, obrňují se proti ní utkvělou lhostejností a netečností.

Idylly utrpení a bídy jest titul drobných črt *Arbesových*, jež souborně vyšly v Ottově salonní bibliotéce. Jako v jiných pracích, tak i zde vyznačuje se Arbes jakožto bedlivý pozorovatel stavů duševních, který sleduje předmět svůj do nejmenších podrobností a právě v těch pak odkrývá ledaco nového, netušeného. Jsou-li pak poměry sociální vlastním jeho polem, jak mohli bychom nevěřiti, že právě bída lidská, utrpení lidské dojde v něm tlumočníka nejvýmluvnějšího? — Spisovatel rozdělil črty své na tři skupiny: divadelní, hřbitovní a různé, první z nich dali bychom přednost před druhými. Některé stati vyprávěny jsou také veršem.

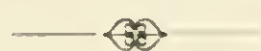
Jméno *Josefa Stolby* zapsáno jest v naší historii literární nejedním platným činem. Z posledních prací jeho vyšly nákladem Vilímkovým jeho *Novelly* (část I.) obsahující objemnější povídku *Zlaté srdce* a drobnější novelku *Z pražského zátiší*. Motiv prvé práce není sice nový, ale zručnou stavbou, psychologickou důsledností v rysech hlavních a novými postavami vedlejšími podařilo se z něho vytvořiti práci zda-

řilou a ladnou. — Statkář Semecký již jsa dosti v létech pojme za choť mladistvou Elišku, které se synovec jeho malíř Vilém za pobytu jejího v Římě byl jako neznámému idolu dvořil. Později setká se Vilém u Semeckého s chotí strýcovou, jež marně se snaží vědomím povinnosti umrtviti hlas srdce; když však švitorná sestra její Otilka Viléma si zamiluje, usiluje s manželem svým Viléma jí získati. Kterak se to povede, toť vlastním předmětem povídky, v níž ani živlů romantických neschází. Na konec teprve dovídá se Eliška, že muž její o tajemství jejím i Vilémově věděl, a klesá na jeho zlaté srdce.

Na konec upozorňujeme na třetí vydání románu *Věnec vavřínový* od Václava Vlčka. Přednosti této práce byly svého času v těchto listech po zásluze oceněny. *F. V. Vykoukal.*

Karel Havlíček Borovský. Napsal Karel Tůma. (Nákladem Karla Šolce, knihkupce v Kutné Hoře.) Slova, jež Jungmann k současníkům svým pronesl, že totiž jest příliš brzo hleděti k oslavě a chloubě, že třeba hleděti více ku prospěchu a užitku, nepozbyla do dnes časové své platnosti. Proto s dvojnásobnou radostí vítáme v literatuře každou cennou knihu, která v jistém vztahu k cítěným, byť i ne vysloveným potřebám přítomnosti stojí, jejíž význam třeba sám o sobě velký klesl by poněkud tím, že nebyla napsána již včera, nýbrž teprve dnes, zkrátka knihu, která vedle čistě idealního plní ještě úkol jiný, praktický, vedle povšechné ceny literární má ještě cenu časovou. Takovou knihou je Tůmova monografie o Karlu Havlíčku Borovském, jako vůbec všechny Tůmovy práce touto dvojakou významností se honosí. Tůma jakožto spisovatel, který povolání svoje v celé vznešenosti jeho pojal, ve smyslu totiž služebníka, učitele svého národa, snaží se co nejsvědomitěji využitkovati každé té chvilky, již mu čtenář věnuje, ve prospěch svého svěřence a volí jen tím ho zabavovati, co k rozvinutí a utužení duševních a mravních jeho schopností sloužiti může, co poučuje, povznáší a sílí. Proto péra Tůmova vysoce si vážíme. Bylo ovšem již na čase, aby důkladným životopisným dílem o Havlíčkovi památka tohoto národního našeho svatého patřičně byla uctěna a co možná ještě povznešena, aby vděčně oceněna byla všechna činnost a všechno utrpení jeho; ale ještě více bylo na čase, aby idey Havlíčkovy v zapomenutí upadající znovu v lidu našem byly oživeny srdečnou vzpomínkou a vážným výkladem, aby politický odkaz Havlíčkův dokonale probrán a za národní programm znovu odporučen byl, tak aby pravdou zaskvěla se opět slova truchlozpěvu, „třeba tělo v hrobě hnije, duch Tvůj mezi námi žije“. Obému kniha Tůmova krásně dostála. Ona je nejen činem vlastenecké piety, ale vlasteneckým činem samým. Stejně vyniká přesným výborem historické látky jako filosofickou pronikavostí a řízností soudu, jakož i básnickým vzletem slova. Všechno, co tu psáno, musilo dříve projíti myšlénkovou a citovou výhní spisovatelovou, který jenom, kde dává Havlíčkovi památnými novinářskými jeho články mluvit, propůjčuje se za registratora. Kniha Tůmova může podati těm, kdo z nejasných tuch o vlasteneckých svých povinnostech ještě se neprobrali k plnému vědomí, společný klíč k pojetí té zvláštní „české otázky“. Přejeme jí nesčetných vydání. *A. Š.*

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK VII.

SEŠIT ZÁŘÍJOVÝ.

„Květy" vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásylkou **2 zl. 50 kr.**, jednotlivé sešity po **90 kr.** Adressa: »Květy« v Praze, Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1885.

PAPÍR Z TOVÁRNÍHO SKLADU ALOISE WIESNERA V PRAZE.

Letní krajina. Kreslil Karel Liebscher.

V zajetí Armidy.

Napsal **Pavel Albieri.**

(Pokrač.)

III.

olnice počaly troubiti o šesté hodině a v malé chvíli stavěly se již pluky a setniny do pořádku. Z hlavního stanu přijela ordonance, nějaký husarský důstojník, a přinesla našemu veliteli depeši, důležitou, jak důstojník pravil. Hned se pak vrátil, nesděliv nám mnoho nového. Jako věc, která se rozumí sama sebou, oznamoval nám jen pro dnešek větší ještě boj než byl včerejší a dnes měli jsme prý také my vyraziti k útoku.

Děkujeme pěkně! Veškeré mužstvo naší divise stálo včera v boji a pěchota měla velké ztráty. Pozorovali jsme to nejlépe a s tajnou hrůzou, když jsme počali opět zaujímati včerejší své postavení, hlídané v noci toliko strážemi. Přes všecko namahání uplynulé noci ležely ještě tu a tam mrtvoly a s nemalým pohnutím spatřili jsme, jdouce podle příkopu, že tento jest naplněn mrtvolami, naházenými v nepořádku na sebe. Podmaršálek se velice rozhněval a poručil v okamžení příkop vykliditi a mrtvoly, v počtu asi padesáti neb šedesáti, našich i Francouzův, odnésti prozatím za naše řady na kopec.

Najednou projel mi tělem mráz. Tady ležela pod keřem mrtvola, oblečená v naši uniformu a mající na ruce prsten. „Hradecký!“ zvolal jsem bezděky a podmaršálek si toho všíml. — „Ubožák!“ pravil soucitně. — „Stáhnu mu ten prsten — má jej od děvčete,“ řekl jsem a seskočil s koně. Včera jsem si na to nevzpomněl. Ale prsty jsou již nabělhlé, opuchlé, prsten nejde. „Musil byste uříznouti prst a toho nedělejte!“ míní jenerál a kyne dvěma pěším vojákům, aby tělo odnesli také nahoru, k vesnici. Koně Hradeckého jsme nespatřili, nejspíše se ho včera zmocnili Francouzi.

Loučím se v duchu ještě jednou s nešťastným druhem a v srdci cítím velkou hořkost proti všem, kdož zavinili krvavou válku. Zatím jedeme dále, přehlížejíce divisi, a velitel mluví tu a tam několik povzbuzujících slov. Praví, že dnes postoupíme útočně, že se nedáme přepadnouti a bohdá vkročíme brzo do drážďanských ulic. Slova jenerálova se líbí, vzbuzují sebedůvěru a mužstvo pozdravuje nás křikem a veselým voláním. Zamazaní jsou ti hoši, ztrávivší noc na blátivé zemi, nevyspalí, vyhublí za těch několik dní strádání, ale hoří odvahou.

Den je snad pošmurnější nežli včera. Oblaka visí nad samou zemí, dotýkajíce se špičky věže katolického kostela v Drážďanech, kterou

vidíme jen v obrysu, a kupole u panny Marie. Pohled na Drážďany není obzvláště hezký nikdy a dnes už docela ne. Scházejí obrazu tomu pěkné věže, kterých má toto město nedostatek. Všecko se halí v mlhu, z níž vynikají jen vyšší předměty. Hradeb nelze spatřiti. Čím dále jedeme, tím více mizí stopy včerejšího přepadu, který se obmezil na naši divisi, či spíše jen na její prostřední postavení. Nyní jsme již na konci našich řad a mně dostává se opět štěstí, že mám podati do hlavního stanu zprávu o tom, že všecko jest v pořádku a hotovo.

Jedu tryskem mezi řadami vojska, připraveného k boji právě tak jako divise naše, a nyní sjíždím po stráni dolů k silnici, kde úžlabinou jde cesta od Tharandtu k Drážďanům. Úžlabina, či spíše roklina ta dělí náš oblouk ve dva nestejné díly, totiž tak, že na levé straně její nachází se levé křídlo naše a na pravé všecky ostatní sbory. Ó kdyby Francouzi měli takhle postačitelnou moc, aby mohli v náležité síle vypadnouti z města a vrhnouti se tímto směrem! Pak by nás hračkou rozťali a levé naše křídlo přímo rozmačkali. Zaujati pevné postavení na tomto místě a vrhnouti se na nás na levém křídle přesilou, zabránili by veškerému pokusu o naše vysvobození. Bohudíky, že jsme my v tomto postavení útočníky. jinak by mohla věc zle dopadnouti.

Vyškrábav se po neschůdné stráni opět na druhou stranu úžlabiny, jíž se k tomu všemu ještě valila malá jinak, ale stálými nynějšími dešti rozvodněná říčka Weiseritz, nějaká to zpotvořená slovanská Bystřice, potkal jsem ordonančního důstojníka, s nímž jsem včera náhodou mluvil v hlavním stanu, odkudž bezpochyby nyní přijížděl. Poznal mne také, dal mi připít z láhve s lihovinou a gratuloval mi, že jsem se z té řeže včerejší šťastně vysekal.

„Co nového?“ tážu se.

„Nesl jsem právě rozkaz, abyste byli na vaší straně tohoto proklatého údolí sesíleni na šest divisí.“

„K čemu to? Vždyť se při útoku přece pod návršími sejdeme?“

Důstojník pokrčil rameny.

„Mně se zdá, že se dnes v Drážďanech děly velké věci,“ pravil tajemně.

„Jak to myslíte?“

„Nespali celou noc a dnes se jich za palisádami jen hemží.“

„Ale to není nic podezřelého!“

Pokrčil znovu rameny a jel svou cestou právě jako já opět svou. Hlavní stan nalezal se dnes vlastně na polích mezi vesnicemi Räcknitz a Strehlen a zde bylo ovšem živo jako v úlu. Ordonance přijížděly, odjížděly a štáb pracoval plnou parou. Vyřídil jsem svoje poslání a dostal jsem psanou depeši.

Vrátil jsem se po osmé hodině a když podmaršálek rozbalil lístek, pokrylo se čelo jeho chmurami.

„Pánové,“ pravil k nám vážně, „nastala důležitá chvíle! Podnik náš proti Drážďanům se včera nezdařil, poněvadž posádce přišla velká posila a dnes máme co činiti s celou francouzskou armádou. Pokud se dá souditi, pokusí se císař francouzský o výboj a nám za dnešních poměrů nezbývá, než bitvu přijati. Jsme zde v přesile, máme pevné postavení na návrších a bohdá zvítězíme. Ústupem za těchto okolností

vydali bychom se většímu zlu a to jistému, kdežto nám zde kyne naděje, že po rázném odražení Francouzův budeme míti cestu zpět volnou, nejsouce pronásledováni, což padá při našem unavení velice na váhu. Drážďany už stěží dnes dobudeme, ale Francouze přece porazíme! Držme se dobře, neztrácejme duchapřítomnost a varujme se přílišné ukvapenosti, která by nám mohla škodit!"

Podobně zpravil velitele jednotlivých praporů a hned na to dal rozkazy pro případ francouzského útoku. Srazili jsme se hustěji, aby táhnoucí k nám divise měly místa ku svému rozvinutí. Řady střelců sešly až k úpatí návrší a husté temy pěchoty zaujaly místo své za batteriemi, které připravily se k střelbě. Na boku měli jsme jízdní brigádu, která mohla dobře operovati na malé rovině podél wilsdruffské silnice, a opírali jsme se o vesnici Pesterwitz.

Zatím co tyto věci se dály, hrčela v dálce již palba z ručnic. Francouzové vyrazili z města. V devět hodin započala pak zuřivá palba z děl, převyšující snad ještě včerejší vřavu, ale s tím důležitým pro nás rozdílem, že i do našeho vzdáleného postavení padl co chvilku granát z velké batterie před wilsdruffskou branou a tu a tam učinil škodu. Ale štáb náš stál výše, vzdálen jsa z obvodu smrtonosných kulí, které asi pětkráte prorazily šik čtyřřadový, strhujíce vždy několik mužů k zemi. Ranění i mrtví byli odnášeni k Pesterwitzům.

Divise, které měly naše křídlo sesíliti, táhly však velmi pomalu, poněvadž dosti příkré úbočí plavenského úvalu bránilo rychlým manévrům dělostřelectva. Musily býti vyhledány úvozy, vedoucí po stráních, a to ovšem velice zdržovalo. Rozmoklou cestou pak byly tyto obtíže ještě zdvojnásobeny. Dělostřelci i pěchota musili stýkati se dole, na silnici; panovala prý tam ve mnohých chvílích velká zácpa, zmatek. K tomu všemu nepohodlí zlobily táhnoucí naše kolony i husté řady francouzských střelců, proudící neustále ze bran, a konečně musily dva pluky vydati se do roviny na počátku úvalu a brániti tento, aby do něho nevnikli dotíraví nepřátelé, kteří se rozlézali před branami jako kobylky. Trpělo-li postavení naše, nalezající se nejméně čtvrt hodiny dále od drážďanských batterií, možno si pomysliti, co zkusili ti plukové, kteří vydáni byli střelbě z děl a ručnic po více než hodinu.

Mohlo býti půl jedenácté nebo ještě více a věci rozvíjely se posud dosti jednotvárně, až na to, že Francouzův stále přibývalo. Táhli v uvolněných řadách, aby naše děla, horlivě mluvící, jim příliš neškodila. Mnohdy přišel takový řetěz k nám až na dostřel z pušky, ale před palbou naší pěchoty rychle couval, nechtěje se pokusiti o přímý útok. A naše posila nebyla posud přes plavenské údolí a stále se tam s něčím motali, jak zněly zprávy. Byli jsme posud nečinni, ba i úkol nás ordonančních důstojníkův byl dnes snesitelný. Zůstal jsem po svém návratu z hlavního stanu u jenerála a mohl jsem pozorovati dosti dobře, ovšem pokud nám dovoloval dým našich děl, neustále před námi pálících, celou rovinu, na níž leží Drážďany, a celou dosavadní bezvýznamnou akci levého křídla. Dým táhl se při zemi a chvílemi nebylo dobře viděti ani přední nepřátelské batterie, zahalené ovšem ustavičně také v hustý dým, mísící se s drobným deštěm. Vůbec celá bitva u Drážďan nebyla včera ani dnes, až na malé výjimky, ničím jiným než bojem

dělostřelectva; o nějakých umělých pohybech mass nebylo posud ani řeči. Ani se nepodobalo, že by tím hrozným strojem nepřátelské armády vládl Napoleon, mistr manévrování a znamenitých pěších útoků, ani že nachází se v Drážďanech švakr jeho, neapolský král Murat, přítel smělých obratův jízdy a náhlých přepadův.

Nesestoupil jsem dnes ještě s koně a vypůjčil jsem si právě od majora Kaftana polní dalekohled, abych se podíval opět jednou na podrobnosti boje. Tu pozoruji nějakou černou, pohyblivou hmotu, která se vynořuje z dýmu, halícího nepřátelské batterie. Vypadá jako mrak, kdybychom jej pozorovali s hůry, a letí rychle. Co to? Toť jízda! A za ní druhý chumáč podobný prvnímu. Nyní vidím určitě čtyři nepravidelné čtverce, veliké, neforemné, valící se ode bran. A, můj bože, míří přímo na naše dva pluky, které stojí u vchodu plavenské úžlabiny a tím dlouhým ohněm zajisté již jsou decimovány.

Oh, rozumím! Čtyři francouzské pluky jízdné, vrhající se v divokém, nezřízeném útoku na ty ubohé lidi — toť hrozné! Rád bych odtrhl dalekohled od očí a upozornil na smutné divadlo — není možná. V prsou zarazil se mi dech, všecek se chvěji a ústa nejsou s to pronésti slova, ruce svírají křečovitě dalekohled, div že ho nerozdrtí a nemohu, nemohu odvrátiti očí od toho nezapomenutelného pohledu. Toť nejdůležitější chvíle bitvy!

Pluky se srazily s pěchotou a řež nastává. Není pochyby, jak skončí za těchto poměrů. Nešťastní, opuštění hoši vydali dvě salvy a pak zápoleno už na bodáky. Kouř výstřelů zakryl mi na chvíli zápasící. Tu teprv nabyl jsem tolik síly, abych se rozhledl kolem sebe. Ale všichni vůkol pohlížejí stejně ustrnule na osudný boj. Major Kaftan vytrhl mi beze slova dalekohled a hledí nyní sám. Nikdo nemluví, tak mocné jest pohnutí.

A ještě horší věci vidíme! Husté šiky francouzské pěchoty vyrážejí od náspů, kde byly patrně ukryty, zahaleny jsouce dýmem; neboť není možné, aby tolik vojska vyšlo za tu chvíli branou. Seřadily se pod hradbami a nyní postupují, aby dokonaly dle možnosti dílo započaté jízdou. Jaká to musí býti řež! Včerejší naše byla proti ní zajisté hračkou. Netrvá to ani pět minut a celý ten chumáč se uvolňuje — dohráno, pluky jsou rozraženy, rozmeteny a francouzská jízda, kyrysníci, jak pozoruji dle žlutých přilbic, bouří dále. Pěchota pálí po rozprášených pozůstatcích našich dvou plukův a vráží do údolí.

Nemáme ani času mysliti na hroznou vřavu, která tam nyní as panuje; neboť nastává i nám těžká práce. Řetězy střelců zhoustly a vrhají se urputně proti našim dělům, která počínají páliti kartáči. A naše pěchota chvátá v rozhodném okamžiku před děla. Tato umlkají, aby nestřílela do vlastních šikův, a řady stojí zde pevně, trpíce mnoho děly pevnostními. Jedna salva, druhá salva, pak krátký zápas bodákem a Francouzi vrženi jsouce nazpět, utíkají úprkem dolů s návrší a zastavují se teprve asi na tisíc kroků nebo ještě více od paty vršku. Pěchota, dosti zřídlá jmenovitě tím dlouhým prodlením v obvodu drážďanských děl, couvá opět za děla a všecko zase stojí jako před tím. Ale v desíti minutách ženou se již zase jiné sbory na nás, ba i jízda. Všecko marno, pěchota naše se nepodává.

Neměli jsme nyní ani potuchy o tom, co se děje jinde, stále jsouce zaměstnáni bojem, zuřícím na pět set kroků před námi. Až na přirozené v takových okamžicích rozčilení, držel jsem se dnes lépe nežli včera, neztráceje duchapřítomnosti. Za ty dvě hodiny nabyl jsem konečně dosti chladné krve a poznal jsem, že pravé vojenské udatenství záleží ve vytrvalosti a rozmyslu. Vrhnouti se bezhlavě do davu nepřátel jest jen zběsilostí, která málokdy za našich dnův, při našem spůsobu válčení může vésti k cíli. Chladná rozvaha platí dnes u vojska více než zuřivost, krvežíznivost. Musil jsem ctíti chladnokrevnost našich pěšáků, kteří poslouchajíce klidného velení důstojníkův, stavěli se v pevný šik proti valícím se proudům francouzským, bojujícím vztekle, náruživě. Všecko konalo se v pořádku.

V jednu chvíli podíval jsem se na místo, kde zuřila před chvílí řež kavalerie s pěchotou. Nyní bylo skoro prázdné, až na oběti zuřivé seče. Kousek opodál railliroval se pod hradbami pluk jízdy, rozumí se, že francouzské. Po těch hustých temech, které před chvílí pokrývaly prostranství od brány až ku plavenské úžlabině, nebylo však ani stopy více. Kam zmizeli? Kam jinam než do úžlabiny, na jejímž pokraji zuřil boj, jak jsem mohl pozorovati dle dýmu, vyskakujícího po pravé naší straně. Francouzové se asi hnali proti stráním, obsazeným námi. Ale co se stalo s tím zmatkem, který před půl hodinou zde panoval? Těžko pověděti — Francouzi jej nejspíše odklidili.

Co jsem tak pohřížen v trudné myšlenky, chvěje se o osud celé armády, nyní již nejspíše rozražené, slyším nové komando pro útok francouzských řad. Nyní však postupují v hustých kolonách, neustále střílejíce. Děla s hradeb řvou, až se všecko třese, a naše šiky, zaujímající již opět postavení své před dělostřelbou, hrozně trpí obojím ohněm. Francouzové jsou vzdáleni na tři sta kroků, lezouce namahavě do návrší, držíce se stále v řadách. Jsou to veliké massy; řada našich naproti tomu jest slaba a kolísá se neustále. V tom volá mne podmaršálek.

„Řekněte veliteli artilerie, nechť couvne s děly až k nám a pálí přes hlavy pěchoty!“

Letím jako vítr a kolem čela mi hvízdají koule. Musím se tím více obdivovati chladnokrevnosti šiků, stojících v pekelné palbě již dnes několikráte a posud statečných. Dostihnuv majora, starce bělovouseho na černém koni, sdělil jsem mu rozkaz.

„Chvála bohu! Byl už čas!“ pravil jen mrzutě a hromovým hlasem volal na trubače, aby dal potřebný signál. Stalo se, děla jsou v okamžiku zapřažena a již ujíždějí zároveň se mnou k vesnici Pesterwitzům, kdež zajímají posici nad širokým příkopem, táhnoucím se podle vsi. Štáb náš couvl až do samé vesnice a zde, stoje u plotu malé zahrádky, kde jest plno jiřinek, udílí podmaršálek další rozkazy. Přítel Menzl letí dolů k pěchotě, aby také couvla. Ale tam není již rozkaz nic platen, poněvadž se šiky setkaly ve vražedném boji na bodáky a z takového boje se již necouvá, z toho se utíká.

Ale což budu vypravovati dopodrobna všecky fáse smutného děje, jenž se nazývá bitvou u Drážďan! Zaznamenával jsem je svědomitě až tam, kdy jsme měli ještě naději, ne-li ve vítězství, tedy aspoň v čestné

odražení francouzského útoku. Ale v této chvíli — mohlo býti kolem jedné hodiny s poledne — bylo již rozhodnuto o našem osudu. Hlavní stan, tlačen jsa zuřivými francouzskými útoky gardy, pozbyl mysli a Schwarzenberg dal velení k ústupu za nejhorších podmínek. Velení toho se nám však již nedostalo, neboť Francouzové byli již před hodinou zmocnili se celé plavenské úžlabiny a přerušili veškeré spojení mezi námi a ostatní armádou. Vše, co se nacházelo v údolí, celé ty zmatené chumáče lidí, koní, děl a povozů, vše to hnali Francouzové, vniknuvše do vesnice Plavna, v divokém úprku před sebou a množství lidí vehnáno bylo i do říčky Weiseritz, prudké a hluboké. Náraz francouzský byl tak rychlý, že ani palba našich se strání jim mnoho neuškodila, a ve zmateném mêlée stříleli dokonce naši po svých. Pak vzala francouzská garda útokem protější stráň a nyní bylo vyhráno.

Naše pěchota utíkala a u vesnice Pesterwitz strhla se nová hrozná řež mezi útočníky a naší zálohou. Couvli jsme do vesnice a Francouzové chystali se vzíti útokem i tuto, což by byla bývala hrozná práce, neboť na malé prostoře stáli jsme zde takořka muž na muži, dělo na dělu. Těmto však nedostávalo se namnoze již náboje. Střílíme po francouzských šicích, které odpočívají, ležíce na břichu, a čekají k novému útoku posil, a podmaršálek Meschko komanduje něco vojska zpátky do lesa nad vesnicí. V tom však vidíme na našem pravém boku zmatené sbory naše, couvající jakoby před nepřítelem, který je s velikou prudkostí žene. Jedu tam — jest to divise Szechényi, ustupující polekaná, v nepořádku od plavenské rokle směrem na nás a přivádějící zmatek a hrůzu v náš sbor. Mraky Francouzův jsou prý za nimi a já nepochybuji, neboť slyším v tom směru silnou palbu. K tomu ke všemu prchají tlupy, poslané do lesa, k nám zpátky se zprávou, že les hemží se Francouzy.

Přinesl jsem smutné ty zprávy podmaršálkovi, sděluje mu je z opatrnosti tiše.

„Jsme obklíčeni," pravil temně, „ale nedáme se! Vytrváme, Schwarzenberg nás přece neopustí. Myslím, že vrhne na pravém křídle Napoleona zpět a pak nám přispěje! Do boje! V trpělivosti, vytrvalosti naše spása!"

Útočné kolony nepřátelské vstávají, jsouce sesíleny, a chystají se k novému útoku. Úvodem k tomu aktu jest rázná palba jejich, na kterou naše děla z nedostatku střeliva jen slabě odpovídají, čekajíce, až přijdou kolony blíže. Mezi námi zmáhá se však každým okamžikem větší zmatek následkem útěku divise Szechényovy, jejíž lidé běží bez rozumu jako ovce. Jediná pomoc k uvarování toho zla, které nás musí tím neodvratně stihnouti a to v nejvážnější chvíli, byla by palba do nich s naší strany kteráž by je přece snad přinutila, aby se dali jiným směrem, ale prostředku toho zbavuje nás nedostatek střeliva! Podmaršálek Meschko sedí na koni, bled jako stěna, a stále tiše mezi zuby klna chvěje se jako osykový list, nikoli však bázní, nýbrž malomocným vztekem. Tluče vytasenou šavlí koně, který je přece jeho miláčkem. Nemluví, nerozkazuje — všecko je marno. Buď anebo! Buď tento útok odrazíme a pak se obrátíme proti kolonám na našem pravém boku, abychom dosáhli spojení se Schwarzenbergem, anebo — je zle! Co se stane, posud nevíme.

V tom blíží se od lesa k nám houfec jezdců, majících na šavlích bílé šátky na znamení, že jedou vyjednávat. Šiky naše, obrácené nyní částečně i v tomto směru, kde nepřítel se objevil, upozorňují nás na to.

„Vystrčte také bílý praporec, aby ti chlapi tam dole přestali páliti, a přiveďte parlamentáře sem!“

V několika okamžicích zastavena jest palba a několik vysokých francouzských důstojníkův přijelo na náves. Rozumím bohudíky francouzsky, neboť na vojenských školách v posledních letech učili nás této řeči velmi bedlivě, a poslouchám napjatě mluvčího, nějakého jenerála, jak poznávám podle klobouku a zlatých bord.

„Pane jenerále,“ mluví Francouz se zdvořilými úklonami, „mám čest vám oznámiti, že v tuto chvíli nachází se armáda knížete Schwarzenberga, k níž ráčíte náležeti, na plném ústupu, z něhož vyňaty jsou pouze dvě divise, které nyní stojí kolem vás! Hlavní síla vaše táhne v tuto chvíli již nazpět k Čechám a vy jste zde úplně opuštěn!“

„Kdo mi ručí za pravdu vašich slov?“ tázal se podmaršálek temně.

„Já, vévoda z Belluna, který jsem právě měl se svým sborem těžký úkol odtrhnouti vás od vašeho středu. Úkol můj je vykonán, jste téměř obklíčen a jediný ústup jest možným na levé vaší flance, směrem k Wilsdruffu. Troufám si však pochybovati, že v těchto poměrech mohl byste se oň pokusiti, a proto vás vyzývám přímo, abyste se — vzdal!“

„Vzdal!“ zvolal podmaršálek a zaskřípěl zuby.

„Nezbývá nic jiného! Marné krveprolévání, byli byste jistě potřeni.“

„Dobře, poradím se! Prosím o čtvrt hodiny posečkání.“

Jaká to byla porada! Každý uznával kapitulaci za jediný prostředek k vyváznutí se zdravým tělem a dohodnutí bylo rychlé.

„K čemu další boj!“ mluvil major Kaftan. „Ztratíme lidi a sobě nepomůžeme. Bitva je prohrána, všechno je hotovo a škoda již každé kapky krve, která by tekla nadarmo. Dokud máme naději, že bychom se prosekali, dobře, bojujme! Zde však naděje není a lépe pro císaře, zůstane-li mu několik tisíc zdravých v zajetí, než aby se mu vrátilo několik set mrzákův a ostatní byli potlučeni. Takto mu budeme moci ještě mnohokráte posloužiti, neboť snad nás brzo osvobodí, ale jako mrtvoly nebyli bychom nic platni! Já jsem pro kapitulaci!“

Smutné slovo, ale pravdivé. Podmaršálek oznámil rozhodnutí parlamentářům i vojsku a nyní nastal výjev, na který do smrti nezapomenu. Lidé zuřili, lámali zbraně, plakali i kleli zároveň. Proklínali Francouze i Schwarzenberga, Napoleona i Rusy, vzpomínali na domov a malomocně zuřili. Nestačili jsme je napomínati, bojíce se marných výtržností. Jak nám samým při tom bylo, neptejte se!

Prsa jsem měl sevřena, hlava mne bolela a šla mi kolem. Ta tam naděje na povýšení, vyznamenání, šťastné shledání s Mínou a přede mnou smutná perspektiva válečného zajatce, osud velmi málo závidění hodný!

IV.

Obklíčili nás hrozným plotem bodákův a děl s jícny k nám obrácenými a pak nám odporučili, abychom se srovnali podle svých oddílův. Vzdali jsme se na milost i nemilost — jiné pomoci nebylo a musili jsme tedy poslouchati. Dalo nám to však dosti práce, než nás poslechlo mužstvo zuřivé, neslyšící ve svém hněvu, nepodajné. Pak odváděli za silného průvodu setninu za setninou — kam, nemohl jsem uhodnouti, dokud nepřišla řada také na nás. Ubírali jsme se pod ochranou škadrony francouzských kyrysníkův dolů s návrší ku drážďanské wilsdruffské bráně, kdež jsme nalezli shromážděno veškeré důstojnictvo odzbrojených již oddílů, a zde požádali nás o zbraň a koně.

Nemožno si pomysliti, jak mi bylo, když jsem odevzdával šavli, tu šavli, s níž jsem si chtěl dobyti vyznamenání, jíž jsem chtěl získati si budoucnost! Ani koně, mého věrného Mustafy, nebylo mi tak líto, a teprve když zmizel mi z očí mezi ostatním zástupem zajatých koní, které hned odváděli do města, cítil jsem se velmi opuštěným.

Stáli jsme zde ve hromadě velmi dlouho, několik hodin, a důstojníků stále přibývalo, až nás mohlo býti přes dvě stě. Na třech stranách obklíčeni jsme byli hustými řadami pěchoty, zbraňujícími veškerému rozhledu; nad námi čněla zeď hradební a přes ni čouhaly jícny dlouhých děl, odpočívajících po dvoudenním hřímání. Měl jsem dosti času přemýšleti o nynějším svém smutném postavení, poněvadž v celém našem shromáždění vládlo zvláštní ticho a jeden jakoby se ostýchal mluviti s druhým, ač nás právě nyní osud pojil úžeji nežli kdy jindy. Rozdíl v důstojenství přestal, všichni jsme byli zajatci a smutný ten los plnil veškerou mysl naši. Kde kdo s kým mluvil, jenom šeptal.

Hned po odzbrojení našeho štábu přijel vyšší francouzský důstojník a prohlížeje nás bedlivě žádal podmaršálka Meschko, sdílejícího posud s námi zajetí, aby se odebral s ním. Totéž řekl divisnímu jenerálu Szechényimu, stojícímu podle něho. Posazeni na dva francouzské koně a odjeli, majíce sotva pokdy pronésti k nám posledních několik slov, povzbuzujících k trpělivosti ve zlém postavení a těšících nás nadějí v brzké shledání. Jak jsem se později dověděl, odvedli je až do samé Paříže jako důkazy císařova triumfu u Drážďan. Napoleon potřeboval pro své Pařížany již velmi silných dráždidel, aby i ten lehkomyslný lid mu ještě uvěřil, že posud je pánem Evropy.

Stáli jsme zde tak shromážděni, v drobném dešti až do samého soumraku a jednotvárnost ta, rušena jen občas přibýváním nových a nových odzbrojených soudruhův, byla již hrozna. K tomu trápil nás všecky velký hlad, neboť od rána nikdo ničeho nepožil, mnozí dokonce od večera. Za takových okolností nebylo divu, že hned v prvních hodinách našeho zajetí zmocňovala se mnohých pravá zoufalost, jako na příklad setníka Haupta, otce četné rodiny, čekající na něho v Budějovicích. Ten stále naříkal a bědoval a ubíral mi i tu trošku resignace, kterou jsem si snažil zachovati.

Najednou rozdělil se jeden šik, střežící nás, a mezerou vjela k nám celá tlupa jezdců, dle všeho samých vysokých důstojníkův. Ah, opravdu, sám císař mezi nimi! Nyní rozumíme tomu nadšenému volání,

jež zaznívalo před chvilkou z dálky. Křičeli „Vive l'empereur!“ jako posedlí a točili čakami jako šílení.

V šedivém, blátem postříkaném kabátě, na černém koni sedě jako v lenošce přijížděl velký císař Francouzův, sám jsa postavy malé, nepatrné. Při hromovém pokřiku francouzských zástupův, které se rozšiřovalo velmi nakažlivě po drážďanských pláních, děkoval přívětivě a jaksi hrdě se usmíval, přehlížeje náš zástup po několik minut. Mohu říci, že i při svém neúhledném zevnějšku udělal na mne veliký dojem. Pokud jsme byli mezi svými, páchávali jsme na jeho postavičku různé laciné vtipy a každý se snažil co možná ho snížiti, ale zde nemohl jsem se ubrániti obdivu. Dříve jsme si tím vtipkováním o něm dodávali kuráže, dnes pak nebylo této již zapotřebí. Ten člověk, jehož jmenem hvězdu pokřtili, stal se tedy pánem také mého osudu! Když byl u nás, točila se mi opravdu hlava. Stále mi napadalo, abych mu padl k nohám a prosil ho za propuštění z hanebného zajetí, aby nekazil mé štěstí, mou budoucnost. Sotva jsem se zdržel, jak mne to mocně napadalo; a štěstí, že brzo odešel, sice bych byl mohl udělati sobě i celému tomu zástupu udatných mužů kolem jen daremně hanbu. A v tu chvíli musím uznati, že jsem se podivil setníku Hauptovi, který při velikém bolu svém dovedl se přemoci a patřil na nepřátelského císaře se vzdorem v oku, zamračeně, jak na pravého zajatce sluší.

Byl jsem přece jen příliš mladým vojákem!

Odjel, aniž by byl slova s kým z nás promluvil, ač pro těsnost čtverce stáli mnozí sotva pět kroků před ním, postavivším se před svůj štáb. Vypadal velmi nevyspale, tolik mohu poznamenati ještě, a nebylo se věru čemu diviti.

Sotva že zmizel ve bráně, blíže níž jsme se nalézali, když nám veleli, abychom pokud možná se sestoupli po čtyřech do dlouhé řady, a nyní nás všecky vedli uprostřed bodákův pěšky do Drážďan. Tak tedy přece jsme se dnes dostali do toho města, ale v jakém postavení! Jaký to rozdíl mezi včerejšími nadějemi a dnešní skutečností! Myslím, že o tom přemýšlela většina z nás, když jsme kráčeli osvětlenými ulicemi, osvětlenými na daný rozkaz, jak jsme doslechli. Lidí civilních mnoho po ulicích nebylo, ale za to vojska dost a dost, jen že všichni — leželi po dláždění a spali, jsouce na smrt unaveni nesmírnými pochody posledních dnův a namaháním zuřivého boje. I my se sotva již vlekli a hlad nás krutě sužoval. Avšak i na ten jsme chvílemi zapomínali, pozorujíce, pokud bylo možná, ubohé ty vychrtlé postavy tábořícího zde vojska. Podobali se spíše oživeným kostrám, oblečeným v hadry starých uniforem nežli vojsku a sám bůh ví, kde vzali ti lidé dnešní statečnost a sílu k boji, k rychlým útokům. My jsme měli posaváde jen příležitost zacházeti s mladou gardou, ostatně také dosti schvácenou v každém ohledu, ale to byl ještě elitní sbor proti těmto ubožákům zde, po většině mladým, rekrutovaným teprve letos na jaře, po porážce v Rusích. Byli to hoši až i šestnáctiletí, ale vypadali ve své scvrklé kůži jako starcové. Leželi v kupách a ani dupot našich řad nevyrušil je z hlubokého spánku, podobného mdlobě.

Dovedli nás okolo parádního, nádherného Zwingru, tohoto skvostu rokokové stavby, kdež tábořila nějaká jízda, a kolem dvorního kostela

k mostu a přes ten na Nové město, kdež se s námi zastavili na tržišti. Musili jsme se postaviti do dvou dlouhých šikův a několik důstojníků zaznamenávalo u každého jmeno, důstojenství a pak ku kterému pluku a oddílu náleží, či vlastně náležel. Trvalo to myslím déle než deset hodin, bylotˇ nás, bohužel, příliš mnoho! Pak teprve nás „ubytovali“ na dlážděném dvoře nějaké nedaleké kasárny, plném louží, a zde nám konečně popřáli odpočinku, jakého, možno si pomysliti. O večeři však se nepostarali, nemělitˇ po většině sami ničeho, a tak jsme uléhali s hrozným hladem na tvrdé kamenné lůžko. Samo nebe myslelo, že již máme příliš té strasti, a k velikému našemu potěšení přestalo konečně líti své proudy.

Spali jsme spánkem, nikoliv hrdinským, jak zní fráse, ale spánkem uštvané zvěře, jsouce již tak zmořeni, že většiny nás zmocnila se jakási bezcitnost ke všemu kolem nás, a odevzdali jsme se mlčky nezvratnému již osudu. Bývá to obyčejně konec všech velkých změn v životě lidském a člověk ve chvílích takových cítí nejvíce svou malomocnost, svoji bezvýznamnost.

Druhého dne rozdělily nás na menší oddíly a sice podle brigad, k nimž kdo náležel. My pak důstojníci od bývalého štábu byli jsme postaveni do zvláštního oddílu a před polednem nastoupili jsme pochod svůj — kam, nemohl nikdo věděti. Důstojníci při nás vypravovali, že mají rozkaz dovésti nás dnes do Míšně a také skutečně nastoupili jsme cestu podél labského proudu, po pravém jeho břehu, hladovi, nevyspalí, unavení, zmalátnělí. Spánek předešlé noci nebyl odpočinkem, nebotˇ vstávali jsme tak těžce, jako kdyby všecky kosti byly v nás rozbity, a ráno nebylo ještě ani památky po jídle. Většina nás klela, že nás chtějí hlady umořiti, jiní opět svěsili smutně hlavy a podrobili se železné nutnosti bez nářku, s tou hroznou trpělivostí, která náhle může vypuknouti v hněv, proti němuž pak není obrany, který nezná mezí. Tak si počínal i setník Haupt. Přestal již naříkati, zdálo se, že zapomněl na ženu a dítky, ale v černých jeho očích pod šedivým obočím se chvílemi divoce zablesklo.

Já pro svou osobu stáhl jsem trochu úžeji řemen, abych hladu tak příliš necítil, a vydal jsem se bez dlouhých odkladů k francouzskému kapitánovi, který velel našemu průvodu, se stížností na špatné s námi zacházení, appeluje při tom na známou francouzskou lidumilnost a rytířskou mysl vůči zajatým. Kapitán, mimochodem řečeno, raněný na ruce, trpce se usmál a vyňal z pod odřené uniformy kus černého tvrdého chleba, podávaje mi ho: „Více nemám a více pro vás udělati nemohu. V celých Drážďanech není potravy. Počkejte až do Míšně!“

Rozumí se, že jsem chléb nepřijal, a kapitán jej opět s uspokojením schoval. Věru, při takových poměrech nemusí jim člověk ani toho vítězství záviděti!

Táhli jsme po silnici, v nevelké vzdálenosti od Labe neveselou zpočátku krajinou, která teprve ve větší dálce od Drážďan stávala se příjemnější, když jsme minuli malé městečko Koetzchenbroda a přiblížili jsme se k návrším, porostlým lesem. Šli jsme pomalu, nebotˇ jsme nemohli rychle kráčeti ani my, ani ty zubožené postavy našich hlídačův. Bylo již poledne a my posud nebyli u cíle své cesty. Každým

okamžikem hrozil spadnouti dešť, ale přece dorazili jsme za sucha až pod bývalý Albrechtsburg, tehdáž továrnu na proslulý saský porcelán, kdež jsme konečně se zastavili. Byli bychom nejraději sedali ihned na zem, kdybychom se byli nestyděli toho davu míšenských obyvatelův, kteří se sběhli, aby se podívali na zajatce. Po krátké úmluvě našeho kapitána s místním vojenským komandem byli jsme všichni, Francouzové i zajatci, ubytováni asi za hodinu na to v jednom sále bývalého nádherného hradu míšeňských vévodů, od nichž také svého času přišlo dosti zlého na ubohou českou zem, jak jsem o tom v kronikách čítával. V sále, kde snad svého času rytířové míšenští své pitky mívali, leželo nyní po zemi asi dvacet hladových zajatců a tolikéž bídných vítězův.

Zde konečně dali nám jísti — chléb a sýr. Tato krajina nebyla přece ještě tak vyplundrována jako okolí Drážďan, ale maso chybělo všude. Chleba bylo dost, jenže byl tvrdý a plesnivý; ale přes to chutnal nám dobře.

Přespali jsme noc v tomto sále na scuchané slámě, kterou nám magistrát míšeňský velikomyslně poskytl, a časně ráno, snědše zbylý od včerejška chléb, táhli jsme za jiného průvodu dále. Dostali jsme šest husarů s desátníkem, hrubým chlapem, který nás neuznával ani za hodny odpovědi, ač rozuměl i německy, jsa Elsasákem. Bídní chlapi, tihle Elsasové, dvouramenáři, jako každý národ mluvící dvěma jazyky! Honil nás jako divoký a toho dne, jsouce přece poněkud posilněni odpočinkem a nasyceni, dorazili jsme až do starého města Leisnigu, přešedše ovšem hned u Míšně přes Labe. Bylo patrno, že nás vedou na Lipsko. I zde spali jsme ve starém hradě nad městem, v nějakých kancelářích, ale beze slámy, pouze zahaleni ve svých pláštích. Za to nám však zatopili a jídla zde bylo již dost, zvláště pro toho, kdo našemu husarskému cerberovi řádně zaplatil. Dostali jsme saské tvrdé uzenky, bílé pivo a bílý francouzský chléb, ovšem za peníze. Jinak bychom byli musili jísti nechutnou chlebovou polévku, již nám uvařili husaři. Nemohl jsem jí polknouti ani lžíci, ač bych byl rád požil něco teplého.

Ještě štěstí, že jsme měli peníze! To je pravda, Francouzové nás ještě neprohledávali a nikdo posud na mne ani nesáhl. Mohli jsme prý konečně býti rádi, že se nám tak vede, pravil husarský desátník. Je prý nám lépe než vlastnímu vojsku Napoleonovu, což jsme uznávali.

Vojsko, které jsme viděli po osadách, jimiž jsme táhli, byli dle všeho samí rekonvalescenti, lidé se starými ranami, a nebylo jich mnoho. V Leisnigu pak se nám zdálo, že nám obyvatelstvo projevuje jakési sympatie. Aspoň na nás kývali, usmívali se, ale dále se neodvažovali pro strach před našimi průvodci, kteří ve městech měli vždy prsty na spoušti pistolí.

Po krátkém poměrně pochodu dorazili jsme příštího dne do Grimmy, přívětivého města, kdež nás lidé přijali s nelíčeným soucitem. Bylo zde málo vojska a k tomu Bavoři a proto se obyvatelé více osmělili. Přinesli nám zadarmo jídlo, pivo, kořalku a doutníky a náš husar v pravém toho slova smyslu za dobré zaplacení přimhouřil oko. Posléze se kořalkou sám zpil a začal proti nám zuřiti, máchaje šavlí a hroze každému rozsekáním. Nějaký však obecní hodnostář učinil řádění jeho

konec přísnou výhrůžkou, že všechno udá, načež nás ubytovali — opět ve starém hradě nad městem. Posud každá naše stanice měla hrad a v něm buď továrnu nebo kanceláře, jako zde. Nad tím jsme si však nelámali hlavy a jsouce nasyceni, spali jsme celé odpoledne a probudili se večer k chutné hovězí polévce a masu, jež nám obyvatelé poskytli.

Přemýšleje trochu podvečer na slámě o dosavadním běhu věcí nalezl jsem podivnými tři okolnosti a sice předně, že jsme v Sasku neviděli saského vojáka a všecko bylo zaplaveno Francouzy, zatím co německé sbory musily se s námi rváti a byly odvedeny až bůh ví kam, za druhé, že Sasové, ač byli vlastně spojeni proti nám, zdáli se chovati větší sympatie k nám než ku francouzským vítězům a za třetí, že hovězí polévka jest přece jen hovězí polévkou a člověka náramně posilní. Nabyl jsem hned jiných myšlének, jiné nálady, cítil jsem se očividně pevnějším a jasnější mysli. Vesele mi ovšem nebylo, ale přece ustoupila poněkud hrozná ta resignace, která mne až dosud ovládala, ta zdrcenost, bezcitnost. A vedle mne setník Haupt, nyní můj nejlepší známý v celém transportu našem, opět naříkal, což bylo znamením, že ho němá zoufalost také poněkud opouští. Takový vliv má na člověka hovězí polévka!

Věřte mi, že hodina po požití té polévky na zámku v Grimmě byla nejhezčí hodinou z celého prvního týdnu mého zajetí.

Soudruzi moji poprvé dnes povídali a posuzovali. Co s námi v Lipsku? Kam šly jiné kolony zajatých? Jak dlouho může zajetí naše trvati? Co se děje asi s knížetem Schwarzenbergem a jeho armádou? Co dělají jiné naše armády, jmenovitě Blücherova, jíž je nyní odchodem největší části Napoleonova vojska velice ulehčeno? Na otázky tyto nemohl ovšem nikdo odpověděti, ale přibližným srovnáním okolností dospěli jsme k tomu úsudku, že ani vítězství u Drážďan nemůže Napoleonovi pomoci z jeho špatného postavení a čerpali jsme z toho naději pro sebe. Oh, naděje, ty neopustíš člověka nikdy a tebe vzbudila v nás hovězí polévka!

Přes to, že jsem dřímal po celé odpoledne, spal jsem i v noci velmi dobře a poprvé v zajetí měl jsem sen. Přišel jsem ze zajetí, vysvobozen celou armádou Schwarzenbergovou, která se zapřisáhla, že mi musí pomoci na svobodu, a nyní nastal veliký boj s Francouzy. Císař Napoleon stál v čele svých šikův, právě tak umazán, jak jsem ho viděl u Drážďan, a velel, aby všecka děla pálila do mne. Tu já trhnu svým koněm — měl jsem opět již Mustafu, k němuž jsem přišel, nevím jak — bodnu jej ostruhami a řítím se vztekle proti Bonapartovi. Již jsme skřížili meče, já mu jeho vyrazil a nyní jsem ho chytil za límec, vleka ho jako zajatce k samotnému Jeho Veličenstvu císaři Františku, jenž stojí na nějakém kopci s ruským carem a náramně se tomu směje, jak mužíka v šedivém kabátě k němu vleku. Obě armády jsou náramně zaraženy, že ani nestřílejí a naši jen hlučně tleskají. Už jsem u císaře a tento mne hned jmenuje za můj hrdinský čin jenerálem. A náhle jsem opět v Chomůtově a jako jenerál sedím podle své drahé Míny, která nechce ani uvěřiti, že by mé povýšení bylo pravdou a že by opravdu takový pán si ji chtěl vziti za manželku. Vymlouvám jí všecko a tisknu ji v objetí. — —

Probudil jsem se; bylo již ráno a husar nás pobízel ku vstávání. Ten celý den byl jsem v dobrém rozmaru následkem snu, který mimovolně pokládal jsem za příznivé znamení lepší budoucnosti. Tak se člověk potěší i z tak jednoduché věci, jako je sen, který povstal přece jen přirozeným následkem večerní naší rozmluvy a myšlének, s nimiž jsem usínal. A všecko to způsobila dobrá hovězí polévka!

Dorazili jsme odpoledne do Lipska, opevněného napolo a hemžícího se francouzskými raněnými. Zde jsme byli předmětem všeobecné pozornosti a nějací studenti v barevných čapkách, se šňůrami na sametových kabátcích, nás docela vítali hlučným křikem: „Sláva Rakušanům!“ což vzbudilo hroznou zlost v husarech. Avšak byly zde davy lidu a Francouzové se tedy neodvážili nějakých výtržností, my pak chovali se klidně, vědouce, že podobné projevování sympatií, třeba nám milé, přece věci naší spíše ublíží nežli prospěje. Bylo to však dostatečným důkazem, jak mnoho mohou Francouzové spoléhati na své německé spojence!

V Lipsku nás dlouho vodili sem a tam, než nás ubytovali v Pleissenburgu, v lipské to citadelle, v nezdravé místnosti napolo pod zemí. Bylo tam vlhko, klenutí nízké, vzduch zkažený a sláma ve slamnících napolo shnilá. Dali nám okoralý chléb, džbány vody a pro dnešek byli jsme odbyti. Dobrý duch, ovládnuvší nás v Grimmě, zde opět poněkud utuchl, a když nám konečně jeden z našich strážníkův, dobromyslný to Sas, zastávající zde náhodou službu, sdělil poslední zprávy od Napoleonovy armády, opustil nás rozmar skoro docela. Naděje opět klesala.

Dle zpráv francouzských kurýrův prchala celá Schwarzenbergova armáda ve zmateném útěku do Čech. Zde však padla v pohraničních průsmycích na sbor jenerála Vandamme-a, který v den bitvy drážďanské přešel u Koenigsteinu přes Labe a postavil se v zad rakousko-prusko-ruské armády, obsadiv jich ústupní čáru. Za nynějších poměrů rozumělo se samo sebou, že i zde byli Rakušané notně biti a Napoleon prý nejspíše postupuje v těchto hodinách již sám do Čech, aby se zmocnil Prahy a vrhl se odtud na Vídeň, čímž by šlápl té mnohoramenné hydře právě na hlavu.

Byli jsme nad tím velmi sklíčeni a zvláště okolnost další, kterou nám sdělil náš žalářník, totiž že máme zde zůstati po delší bezpochyby dobu, nás mrzela. V této díře! Toť hanebné jednání s námi zajatými a důstojníky k tomu. Tak se zachází jen se zločinci.

V.

V první den nového měsíce září, ve středu, jsme tedy byli již v Lipsku a hned z rána vyvedeni jsme byli z nezdravé své ložnice na dvůr. Pak přišel nějaký vysoký důstojník, nejspíše jenerál — čert aby znal všecky ty podivné uniformy a odznaky ve francouzské armádě, této směsici různých armád, italských, německých a jiných! — a ten znovu se nás ptal po jméně a šarži, jakož i po tom, co jsme v našem vojsku zastávali. Měl před sebou skoro samé důstojníky u bývalých štábů, adjutanty a tak dále, což se mu dle všeho hodilo. Ptal se, kdo umí francouzsky psáti, a přihlásilo se nás sedm, kterým poručil, aby

odstoupili stranou. Na to poslal od našich soudruhův vždy tři neb čtyři pod četnou stráží ven ze dvora někam do města, dávaje rozkazy potichu, načež přišla řada i na nás. Odvedli nás nahoru do nějaké vojenské kanceláře a zde zkoušel nás onen jenerál jednoho po druhém ve frančině. Dva z nás neobstáli a byli odvedeni zpět. Za to já si získal jeho pochvalu a jmenovitě, když viděl mé parádní písmo s mnohými umělými kličkami, byl velice spokojen.

Krátce, kdo uměl hezky a dobře francouzsky psáti, zůstal v kanceláři u velícího jenerála v Lipsku, a tam nám dáno ihned zaměstnání. Měliť jsme si tu špatnou stravu, jakou nám dávali, pořádně vydělati, což jsem jim neměl ostatně příliš za zlé. Při práci utíká čas a lépe bylo seděti v kanceláři než přemýšleti v naší smrduté díře o smutném svém postavení. Na to jsme se každý večer namyslili dost a ráno čekával jsem již netrpělivě, kdy přijde pro nás stráž, aby nás odvedla přes dvůr do kanceláře. Prvního večera sešli jsme se opět se setníkem Hauptem, kterého, poněvadž neuměl francouzsky, upotřebili k německému opisování, chtějíce mu uspořiti dlouhou cestu do Francie, kamž se ubírali ostatní naši soudruhové, francouzsky neznající. Setník si to velmi chválil a byl vesel, že zůstal v Lipsku, kdež přece doufal spíše obdržeti nějaké zprávy o své rodině, než kdyby byl někde ve francouzské pevnosti.

Tak jsem se octl náhodou ve městě, které pro další můj život mělo veliký význam. Zpočátku byl pobyt můj jednotvárným zajetím, jež bylo vyplňováno psaním rozličných věcí vojenské správy ve městě, jmenovitě ohledně nemocnice, a pak různých výkazů zásylek pro velkou armádu. Pracovati jsme musili řádně, všecko šlo k revisi a poklesek, třeba mimovolný, trestán odnětím té špatné stravy, již nám uštědřovali. Maso jsme měli dvakráte za týden a to tvrdé, vyvařené, polévku špatnou, a jinak jsme dostávali vše jako sprostí vojáci, jenže jakost našich dávek byla ještě mnohem horší. Stěžovati si ovšem nikdo nemohl na nic, mohli jsme opravdu býti rádi, že jsme nastoupili místa těch, kdož nyní musili se tlouci s armádou, poněvadž císař Napoleon potřeboval silných a spolehlivých paží více v poli nežli v kancelářích. Těm dařilo se ještě hůře dle sporých zpráv, jež se k nám dostaly, a byli to přece Francouzi.

Nejprve doslechli jsme se od našeho žalářníka o porážce Vandamme-ově u Chlumce v Čechách, kde byl zničen celý jeden z nejsilnějších francouzských sborů a potřen skoro nadobro. Následek ztráty zde a u Drážďan byl ten, že lepší rekonvalescenti musili přiraziti k vojsku, aby vyplnili mezery, což ale šlo již asi s těží. Psal jsem dotyčné maršrouty a tím bylo vypravování žalářníkovo potvrzeno. Napoleon stál nyní s hlavní silou stále u Drážďan a sbory vyslané k pronásledování Schwarzenberga couvly brzo zpět. Odlehčilo se nám poněkud, to musím říci, ale naděje v brzké vyváznutí ze zajetí byla v nás velmi malá.

Povídali jsme si o tom se setníkem Hauptem dost a dost, ležíce na shnilých slamnících a Haupt přinášel opět zprávy o tom, co viděl ve městě, když ho každodenně vedli do jeho kanceláře. Smýšlení Sasův bylo patrně zcela při nás, ale vítězství u Drážďan je udržovalo posud v mezích. Lidé měli Francouzův již dost, trpíce nesmírným tím nátlakem, a vojenská sláva nezaslepila rozumující Němce tak jako horkokrevné

Francouze. Obchody a živnosti vázly, chleba bylo málo a každý mladý člověk vězel v uniformě. Vždyť konečně již i sami Francouzové počínali pomýšleti na to, že míra válečného nepořádku jest převýšena a že mír jest velice žádoucím.

Pomalu zvěděli jsme podrobnosti o bitvě u Drážďan i u Chlumce, neboť to již bylo odbyto a nebylo třeba toho déle tajiti. Moreau mrtev, a s ním několik rakouských jenerálův, Vandamme zajat a s ním velký počet důstojníkův.

„Teď by nás mohli pustiti, vyměniti!“ říkával Haupt a čekali jsme na to. Ale v podobných chvílích se nevyměňuje a stav náš stával se den ode dne nesnesitelnějším. Šaty byly na nás již zedrány, po čistění prádla ani památky, ač jsme ho již měli po tři neděle na sobě, podle vlasů a vousů stávali se z nás divoši a tváře zbledly, zhubly. Peněz už nebylo, neboť za ty, které jsme měli, poskytl nám žalářník dříve nějaké přilepšení stravy. Snášeli jsme tedy bídu náramnou. V kanceláři pak si našeho zevnějšku nevšímali. Opravdu, surové bylo jejich počínání proti zajatým důstojníkům. Ani slib od nás nepřijali a zacházeli s námi jako s otroky. Zajatec není vězněm a má býti postaráno jen o to, aby neprchl, jinak ale má se mu věnovati veškeren možný ohled!

Dále jsme slyšeli a jinakými úskoky, jako tajným nahlédnutím do novin v kanceláři a tak dále, se dověděli o porážce armády maršálka Oudinota při tažení na Berlín dne 23. srpna u Grossbeeren, kdež korunní princ švédský Karel Jan, či vlastně bývalý francouzský maršál Bernadotte důkladně Francouze odrazil a porazil, o boji na Katzbachu, kdež byl poražen maršál Macdonald od Blüchera a to také na hlavu dne 26. srpna, v den první naší bitvy u Drážďan, a konečně i o bitvě u Dennewitz, o novém vítězství Bernadottově a severní armády spojencův a porážce Neyově, jenž měl napraviti to, co Oudinot zkazil, a nechal nyní armádu svou poraziti ještě rozhodněji dne 6. září.

Pak jsme již doslýchali velmi málo novin, které by měly větší důležitost. V kanceláři bylo mnoho práce s nováčky, kteří stále přicházeli z Francie, aby sesílili zřídlé řady císařových vojův a stále nebylo jich dosti. Celé velké transporty šly Lipskem ku Drážďanům, kdež zaujal Napoleon pevné postavení a nechtěl se odtud hnouti, konaje toliko tu a tam nějaký pohyb k vůli uvolnění. Posiloval své vojsko, připravoval se dle všeho na rozhodnou ránu a k tomu musil míti vojsko poněkud odpočaté. Největší nebezpečenství prolomení labské čáry bylo bitvou u Drážďan odstraněno a nyní se Francouzi jen šetřili a posilovali. Dobrá to jinak politika, ale v poměrech Napoleonových byla zhoubná. Kdyby byl býval aspoň tak silným, jako spojenci, pak mohl vojsko nechat odpočívati, ale jsa mnohem slabším měl hned hledati záštity spíše ve své vlastní zemi za Rýnem, nežli na půdě nespolehlivých spojencův. Za Rýnem sotva by se byli Němci odvážili provésti ten kousek, který provedli před Lipskem, opustivše Francouze v rozhodné chvíli, ba ještě více, obrátivše děla proti dosavadním spojencům! Takto nechal Napoleon spojené nepřátely své společně jednati, o všem se smluviti a u Lipska bylo pak těžko už tříštiti shromážděné síly jejich.

Po celé září nezaměstnávali se Francouzové ničím jiným než malými potyčkami s armádami, kteréž se snažily spojiti své síly, což se jim konečně v druhé polovici měsíce toho skutečně podařilo, tak že stály ve velikém oblouku, jehož střed byly asi Drážďany. V první polovici října pak oblouk ten se roztáhl, aby z něho mohl býti utvořen kruh pro francouzskou armádu, aneb aspoň podkova, jak se skutečně také u Lipska stalo, poněvadž Napoleon změnil úmysl spojenců, zaujav postavení u Lipska místo u Drážďan. V zádech labského postavení pak hemžily se již zástupy lehkých sborů, jmenovitě kozákův, tvořící celé létací oddíly a přepadávající menší francouzské posádky, rušící spojení s Rýnem, plenící dopravy s potravou a střelivem. Jednotlivé ty sbory měly na tisíce mužů, zvláště jízdy a lehkých děl a činností svou vynikli z vůdců jejich Thielemann, Němec, Černyšev, Rus, a Mensdorf, Rakušan, později také Platov, vůdce kozákův. Dne 28. září porazili tito harcovníci osm tisíc Francouzův u saského Altenburgu a jenerál Černyšev dobyl celého Kasselu.

O tom jsme se ovšem dověděli později, mnohem později, až po bitvě u Lipska, když jsme se octli na svobodě! Jinak zdálo se nám stále, že se Francouzům dobře nevede a také v administraci armády nastávaly velké nepořádky. Kurýrové byli chytáni, potrava nedocházela do Lipska pořádně, císař opět hartusil, hrozil, musilo počíti vydírání Lipska, a stav věcí venku, mimo naši citadellu, zdál se býti velice napjatým. A to bylo již kolem polovice měsíce září, v třetím týdnu našeho zajetí!

Žili jsme ve stálé netrpělivosti, nedočkavosti. Jest to hrozný stav, věděti, že se kolem nás děje něco velikého, s čím je spojen náš prospěch, životní naše otázka, a nemoci dostati o tom řádných zpráv. Byl bych dal milerád pět let svého života za jedinou procházku do města, kde bych mohl si opatřiti noviny!

Jednoho večera byl jsem již velice nad tím mrzut. V kanceláři panoval mezi francouzskými důstojníky celý den šepot, z čehož bylo patrno, že se opět stalo něco většího, a ti lidé neměli kousek ohledu k nepřátelskému soudruhovi, aby mu něco z toho sdělili. Říká se, že jest Francouz velmi zdvořilý, úslužný a podobně, ale tehdáž jsme to nepoznali. My jinak jednali s ubožáky, kteří se dostali do zajetí, a zvláště ohledně novin nemohli si nikdy stěžovati. Zde k otázkám našim buď mlčeli aneb dávali odpovědi jizlivé. Byli by nás nejraději na lžíci vody utopili. Jednání to nelze omluviti ani zoufalým jich postavením, kdy tušili již katastrofu a styděli se přiznati se ke svým porážkám.

Ale nač se budu zdržovati při podobných věcech, které jsou již daleko za mnou a nikdy se nevrátí! Toho mrzutého večera tedy jsem ani nemluvil samou zlostí, rozhořčením a smutkem a ležel jsem na slamníku, přikrývaje si rukama tvář. Bylo hodně tma a venku pršelo, my pak neměli ani lampy. V tom najednou zatřásl mnou trochu starý Haupt, jenž v zoufalé té době se stal mým důvěrným přítelem, s nímž jsme si stěžovali na vzájem a vypravovali své trudy. Připadal mi jako vlastní můj otec, kterého jsem sotva poznal.

„Čeho si přejete?“ tážu se tiše, abych nerušil klid ostatních, kteří právě usnuli.

„Pst!“ volá opatrně a nachyluje se k mému uchu. „Chtěl byste trochu — na svobodu?“

Nemohl jsem potlačiti lehký výkřik překvapení. Hned jsem se však vzpamatoval.

„Nežertujte tak ukrutně!“ pravím.

„Nežertuji! Všecko je připraveno! Musím ven, domů, ku své rodině a k armádě!“ mluvil setník jako v blouznění. „Nesnesu déle tento stav a mám už všecko k útěku hotovo. Vím, že vám také na tom mnoho záleží, abyste byl odtud, a proto vám všecko sděluji. Musíme býti dva, ne více a ne méně, jinak by bylo zle. Chcete jíti?“

„Což o to!“ vzdychl jsem si. „Ale jak jest to možno? Není nebezpečenství?“

„Bez nebezpečenství to není, ale doufám, že se to podaří,“ šeptal nyní setník živě. „Pracuji na tom již po čtrnácte dní a všecko mám prostudováno. Hleďte, v tomto okně jsem otevřel zámek mříže a máme odtud cestu volnou, aniž by nás spozorovala stráž, hlídající dvéře na chodbě. Dvůr je v noci prázden, jmenovitě dnes, kdy prší jen se leje! Zeď dvora je vysoká asi půldruhého sáhu a z té příčiny je potřeba dvou lidí, načež pak snadno seskočíme do sadů za zdí. Znám celou cestu, vodí mne tudy dvakráte denně, a jakmile jsme venku, pospíšíme do první krčmy, kdež nás najisto přestrojí a ukryjí, abychom po příležitosti vrátili se k našim!“

Slova setníkova zněla tak svůdně, že mimovolně spatřil jsem se již na svobodě. Rozhlédl jsem se. Setník Haupt spal podle malého okna, opatřeného zavírací mříží, kudy nejspíše házívali do této prostory dříví, neboť sloužívala dříve patrně za dřevník. Bylyť posud tu a tam třísky. Jak mi starý přítel šeptem vykládal, vytočil ze zrezavělého zámku tichounce šrouby a pak ovšem byl zámek otevřen, jakmile jsi sňal vrchní obal, což udělal nyní přede mnou v několika minutách a tak tiše, že toho nikdo ze spících soudruhův nezpozoroval. Jak jsem se již dříve zmínil, byli jsme v podzemní místnosti, v polovičním sklepě a ku mříži, před níž byla ještě okenice, nyní však stále otevřená, vedl delší průduch. Mříž pak byla úplně na zemi dvora. Setník Haupt připlazil se tedy ku mříži jako had a odděla v zámek, tichounce ji otevřel ven do dvora a hned zase zavřel.

„Nuže, chcete?“ pravil mi, vrátiv se na slamník. „Rozhodněte se rychle. Je půl jedenácté a lidé v prvním spánku, venku pak jsou zajisté krčmy tu a tam ještě otevřeny. Musíme toho příhodného okamžiku a toho deště použíti.“

Rozhodnutí mé bylo nyní snadné. Francouzové nezavázali nás dosud slibem, že neprchneme, a příležitost nebyla zlá. Lépe ze zajetí prchnouti, než dát se vyměniti a sdělením poměrů v Lipsku mohl jsem ve stanu našem snad výborné služby prokázati. Opět mi zasvitla naděje na povýšení, vyznamenání, opět jsem viděl svoji Mínu před sebou a nikdy se mi nezdála býti krásnější a milejší, nežli když jsem tak na ni myslil před rozhodným krokem. Stiskl jsem setníkovi ruku.

„Oh, moje děti a má ubohá žena!“ pravil on s pohnutím, plaze se znovu ke mříži. „Co pak pro ně člověk neudělá! A když nás i chytnou, co se mi může státi! Jenom od stráže se nedejme zastřelit!“ (Pokračování.)

Zápisky nihilisty.

Vydal I. S. Turgeněv.

Přeložil dr. Pavel Durdík.

(Dokončení.)

kno mé jizby bylo dosti veliké a bylo obráceno k jihu; proseděl jsem na něm celé hodiny, zahřívaje se veselými paprsky slunečními.

Když strážník se vzdálil, blížil se Gračov k mé komůrce a vypravoval mi skrze dvéře noviny ze společné jizby: odvedli toho, pustili na svobodu jiného. Ten tam udělal tohle, jiný něco jiného . . . Říkal mi, kdo vyhrál neb prohrál ve hře; hráloť se ve společné jizbě mnoho hazardních her; hráči za mého času byli jen jednou přistiženi.

Gračov přinášel mi cigarety, jež mi podával zapálené skrze otvor dveří.

Čas mi plynul očekáváním lékaře, pak Gračova, pak oběda. Této správě života jsem přivykl tak, že mi bylo smutno při pouhé myšlence, že opustím nemocnici.

Lékař dával mi to již na srozuměnou, avšak nemyslil jsem, že to bude tak brzo. Ale jak slyšel Gračov, že se mluví o mém propuštění, byl všecek polekán.

„Ach, bratře,“ vzkřikl, „to je špatné znamení; to znamená, že odtud půjdeš do čtyr dnů. Ale počkej, hodlám totiž — počkej! . . .“ Odešel kvapně; za chvilku se vrátil, přinášeje maličký balíček, jejž mi hleděl prostrčiti dole pode dveřmi; činil to s největší ostražitostí, aby ho nikdo nezahledl, a každou chvilku se obracel, aby viděl, nejde-li nikdo. Skulina byla úzká, Gračov stěží mohl balíček prostrčiti. Byl všecek červený; namahal se tak, že vyvstávaly velké krůpěje potu na jeho čele.

„Co je to?“ ptám se.

„Nickamínek . . . Nasypeš si ho na jazyk, než jej ukážeš doktorovi; řekneš mu, že máš bolesti v životě, a pak tě zde ještě nechají nějakou dobu.“

Zamítl jsem tuto radu. Gračova to zarmoutilo.

„Dělej si, jak chceš,“ řekl mi téměř chladně, odcházeje a mechanicky překládaje dlouhé šosy své nemocniční uniformy.

Byl jsem velmi rozmrzen, že jsem urazil přítele, než co jsem měl dělat?

Druhý den přiběhl všecek udýchán a šeptal mi skrze klíčni díru:

„Mnoho štěstí, Ivane! přicházejí pro tebe!“

Na okamžení se zamlčel.

„O! budeš propuštěn na svobodu, to je jisté,“ řekl mi najednou zcela upřímně, kdežto konce jeho hrubých knírů začaly se třásti.

Viděl jsem, jak se odvrátil. V tom jsem slyšel břinkot zbraní. Gračov utíkal jako školák postižený při špatném činu, a kašlal na útěku . . . Oblekli mne, svlekli mne, prohledávali mne . . . Mezitím jsem slyšel jen khu, khu, khu — hlas mého přítele; zahlédl jsem pouze jeho dobrý obličej, jak náhle zmizel. Na obličeji tom bylo viděti poděšení.

Halucinace a letargie.

Do mé staré komůrky mne nevedli — byl jsem převeden do nového žaláře. Byla to zcela stejná komůrka a rozdíl ve vězení byl pouze ten, že jsem nyní neviděl živé duše, ani při jídle. Mé dvéře nikdy se neotvíraly. Veškeré mé styky s vězeňskými zřízenci děly se skrze úzké kukátko ve dveřích. Dvakráte denně kukátko se otevřelo a dvě hrubé ruce podávaly mi misku, obsahující mou denní stravu; mimo to slýchal jsem vrzání okénka, jež se otvíralo a zavíralo — když totiž chtěli věděti, jsem-li s jídlem hotov. Když červené ruce se přesvědčily, že jsem s jídlem u konce, otevřely opét kukátko, natáhly se ke mně mlčky, přijaly prázdnou misku a stáhly se nazpět jako tykadla ohromného polypa. Po té správě života, jaká byla v nemocnici, zdálo se mi, že jsem zde v hrobě. Když jsem myslil na Gračova, srdce mne bolelo; plakal jsem, ale slzy tyto neposkytovaly mi úlevy.

První dny jsem viděl kolem sebe živé osoby . . . vídal jsem je vždy jen leže, nikdy když jsem stál. Osoby, jež se mi zjevovaly, byly obklíčeny velkými rámy, asi takovými, jakých fotografové užívají při vystavení obrazů ve výkladních skříních. Viděl jsem pouze osoby, které jsem poznal ve vězeňské nemocnici. Byly tak plny života, že jsem se nejednou chtěl dotknouti jejich šatů. Pohledy jejich byly vždy přímo na mne upřeny i musil jsem pokaždé sklopiti oči, nemoha jich snésti. Ale jakmile má víčka se sklopila, přeludy hned mizely a ustupovaly jiným aneb okamžitě se měnily, přijímajíce nové podoby. To se mi stávalo nejčastěji při objevení špitálního sluhy, který mne v nemocnici naplňoval odporem. Byl všecek pokryt uhry a vředy na polo zacelenými. Jednoho dne jsem ho viděl, jak mi přinášel kaši z pohanky a několikráte v ní omočil prst, jejž olízal a znovu do misky pohroužil. Otřásl jsem se vždy ošklivostí, kdykoli tento člověk se objevil v mých viděních. Pak se stávalo, že přelud se přetvořoval. Mohl jsem sledovati všecky podrobnosti této proměny. Začínala vždy nosem, nos stal se mlhavým a celek přijal na se barvu šedobledou, z níž povstával nový živý obličej; v něm vznikaly přede vším oči, hledící upřeně na mne.

Tišina smrti vládla v pravém slova smyslu v mé komůrce; neslyšel jsem již ani kroky strážníka po chodbě, pokryté tlustým plstěným kobercem. Když do mé komůrky moucha vletěla větradlem mého okna, ustavičně otevřeným, a začala tu bzučet, zdávalo se mi, že hluk, jejž činila, roztrhne mi bubínek v uších. Jako naschvál vlétalo mnoho much do mé komůrky, byly velké, chlupaté, modré . . . Soužily mne v takové míře, že jsem je po celé hodiny pronásledoval, abych je chytil a zabil.

Když jsem si lehl, slyšel jsem zřejmě tlukot svého srdce. Často jsem usnul naslouchaje mu a pak jsem snil, že hovořím se svým sousedem jako druhdy klepáním na stěnu: L, O, Ď — L, O, Ď . . . Ach, ano, rozumím, to znamená „loď“. Ano, v takových lodích jezdí se po moři . . . Má komůrka je modré moře, břehy její jsou žluté, jsou utvořené stěnami . . .

Loď má plachtu a vesla, můj soused sedí tam . . . Chodí podél zdi vzhůru dolů, vzhůru dolů . . . Čeká . . . Nač čekáš, nešťastný můj sousede?

„L, O, Ď . . .“

„Ach, jaké to blaho! pravím si, již nejsem více samoten! Nejsem samoten! L, O, Ď, — L, O, Ď . . .“

„Kdo jsi, můj milý, přemilý sousede?“ vykřikl jsem někdy ve snu hlasitě. To mne probudilo, obrátil jsem se na jinou stranu, ale slyšel jsem ustavičně, bez konce: L, O, Ď — L, O, Ď . . .

Ve dne jsem běhal ve své komůrce z kouta do kouta; mé pantofle vrzaly — a podivná věc, toto vrzání připomínalo mi závěreční sloky oplzlých písní, které jsem slýchal od opilců, opozdivších se v noci na ulici.

Namahám se, abych myslil na něco jiného . . .! Nadarmo! Hledím se zbaviti ošklivosti, kterou z těchto písní cítím; chci se přemluviti, že tyto písně jsou pouze směšné, snad docela i naivní . . . Než najednou křičel mi je do uší fistulový hlas, ostrý a zároveň křaplavý, a s ironií kladl přízvuk právě na slova nejoplzlejší. Pak jsem se pokusil snášeti vše lhostejně, než náhle zmocnil se mne nový záchvat netrpělivosti i odhodil jsem vztekle své pantofle stranou a začal jsem běhati bosýma nohama po chladné kamenné podlaze. Tím zapudil jsem halucinace sluchu.

Jednou, běhaje takto bosýma nohama, domníval jsem se, že vidím něco skrze zeď svého vězení. Bylo to něco nebo byl to někdo schoulený venku před okrajím okna, které však bylo asi tři metry vysoko od země. Nové mé vidění podobalo se polskému židu . . . on mě pozoroval, byl ryšavý a měl národní svůj kroj; vedle něho byl malý hoch celý špinavý; hoch měl též kaftan a židovskou čapku. Pokaždé, když jsem se obrátil k oknu, starý žid živě vystrkoval hlavu a ukazoval mi prstem na něho: „Hle, tu jest! tu jest!“

Zapomněl jsem na vše a nějaký čas zabýval jsem se toliko pozorováním žida, stojícího po mé straně . . . . Často jsem se k němu obracel s velikou živostí a pokaždé zdálo se mi, že vidím kus jeho kaftanu, jejž neměl času odtáhnouti.

Toto vidění měl jsem toliko jednou. Avšak sluchové halucinace, jež mi působil skřipot mých pantoflí, trvaly aspoň dva měsíce; po tom čase zmizely také. Později tento šramot, jejž jsem působil při chůzi, činil mne netrpělivým, ale to bylo vše: neslyšel jsem a neviděl jsem nadále nic zvláštního.

To byla poslední půtka, která svědčila o mé duševní činnosti. Potom přišla doba otupění aneb smím-li se tak vyjádřiti, doba duševního zkamenění. Nyní, když hledím si připomenouti všecky útrapy své vazby, přicházejí mi na mysl pouze chvíle, v nichž jsem byl stižen

nesmírným rozčilením a mohu téměř určitě stanoviti jich trvání. Ale co se týče doby mého duševního zmrtvění, nikdy bych nemohl sám říci, jak dlouho trvala, zdali měsíc nebo rok, neb dvacet let . . . Byl to život bez obzoru, bylo to moře bez pobřeží, kdež nelze bylo říci, co bylo před vámi: jedna míle aneb sto mil.

Cítil jsem se téměř šťastným ve svém blbění. Našel jsem si zábavy, vyhledával jsem si zaměstnání. Jednoho dne jsem si uložil, že spočítám pruhy papíru, jímž byla polepena stěna mé komůrky. Tato práce vyžadovala několik neděl. Vstal jsem pozdě a po snídani dal jsem se do práce.

Když mne to omrzelo, vynašel jsem něco jiného. Odtrhl jsem jednou kusy papíru se zdi a udělal jsem si hru v karty, jichž výkresy jsem si naznačil svou krví. Když karty byly hotovy, bavil jsem se tím, že jsem si vykládal z nich dobrou budoucnost. Ale věci budoucí, na něž jsem se tázal, byly velmi málo složité a vztahovaly se z největší části k mému jídlu.

Chtěl jsem se dověděti, jaká bude ten a ten den polévka, zda boršč (kyselá polévka s řepou) nebo šči . . . bude-li chléb přece jednou dobrý anebo polovápenitý jako dosud . . . přijde-li ke mně ředitel čili nic.

Jindy, zvláště v noci, začal jsem vypočítávat, kolik minut a sekund jsem dosud strávil v žaláři. Když jsem po neslýchaném namahání dospěl k jakémus takémus výsledku, napsal jsem jej vždy krví svou na stěnu. Měl jsem k disposici velmi mnoho krve, více nežli jsem chtěl — mé dásně byly totiž opuchlé kurdějemi a krev tekla z nich v hojnosti každý den.

Abych mohl užívati svých karet, bylo mi vynaložiti mnoho chytrosti a důmyslu: musil jsem to zaříditi tak, aby strážník nic nespozoroval; kdyby byl znamenal cokoli neobyčejného, byl by to raportoval řediteli a ten by mou hru, která se mi stala takořka nezbytnou, prostě skonfiskoval. Jakž bych se mohl obejíti bez karet, zahrnujících v sobě tolik moudrosti a života a udělivších mi tolikrát úplně spolehlivá proroctví vzhledem k mému jídlu! Co by se stalo, tázal jsem se někdy, kdyby červené ruce našly mé karty? Vzaly by je a hodily s opovržením na hromadu smetí, a přece je na nich moje krev, ano, krev! Ach, jak bych se nudil bez této hry!

Myšlenka na ztrátu takovou naplňovala mne strachem. Sebral jsem vždy spěšně karty a schoval je opatrně pod nohy postele nebo pod slamník, dle toho jak nedávno neb dávno byla podlaha myta.

Předpovídáním budoucnosti bavil jsem se po obědě. Jitro jsem trávil počítáním pruhů papíru na čalounech, vypočítáváním minut, strávených ve vazbě, prohlížením svých punčoch a pantoflí, obouváním a zouváním, což mi působilo nesmírnou radosť. K jedenácté hodině míval jsem hlad. Tu jsem se uchýlil ke svým kartám, abych věděl napřed, co budu mít k obědu. Ale hlad býval čím dále tím větší; chvilkami zapomínal jsem naň a necítil nic více než jakýsi fysický nepokoj, který na mne účinkoval však takovou mocí, že jsem běhal po komůrce jako divoká zvěř v kleci. Někdy jsem též počítal své kroky.

Avšak nezaslechl jsem temný zvuk v chodbě? Pocit blaha se mne zmocňuje. Okénka sousedních komůrek s vrzotem se otvírají. Ach,

šťastní sousedé, kteří jíte! . . . Teplá a vonná pára se vznáší z jich boršče — jsem jist, že dnes dostanu svůj zamilovaný kyselý boršč . . . Jest ku podivu, jak rád nyní jím vše, co jest kyselé — a chléb bude zajisté též velmi dobrý! Vrzání okének blíží se více a více . . . ještě jedno, vedlejší a pak přijde řada s jídlem na mne. Než co to? Zdá se, že na mne zapomínají, právě dnes! Jeli možná, aby mne nechali bez oběda! . . . Blížím se ke dveřím a hledám skulinu, abych pohleděl na chodbu, vstávám na špičky, přikládám ucho ke klíční dirce. Než bohužel! nevidím a neslyším nic! Tu najednou otvírá se okénko:

„Pojďte do lázní!“

„Neobědval jsem . . .“

„Pojďte, pojďte!“

Zapomněl jsem, že je dnes pátek a že je tomu právě dnes měsíc, co jsem nebyl v lázni. Kdyby mi dali jíst napřed, jakou radost by mi byla způsobila tato lázeň! Jak dobře je v lázni, zvláště když na sebe spustíš proud studené vody! To vás k životu budí! Svěží dešť vám zalívá hlavu a obličej . . . Ach, jak to činí dobře . . . Avšak začíná mi býti zima . . . brr . . . A mám hlad, nebudu míti dnes z lázně žádného potěšení a potom bude třeba čekati celý měsíc na novou koupel!

Kráčíme přes dvůr; tu nemám již nad hlavou žulové klenutí, nýbrž modré nebe. Jak je vysoko! Nikdo tak nehleděl na takové nebe. V mé komůrce dosáhl jsem stropu rukou, když jsem jen postavil židli na postel a na ni vystoupil. Jak je to nebe vysoko! Jak je dobře venku . . .

Jizba lázeňská je tmavá a naplněná teplým a hustým výparem louhu, takže vcházeje, zavírám oči. Parou rozeznávám lázeňského sluhu, jenž mi přináší vědro s vlažnou vodou, ponořuje tam ruku, aby se přesvědčil, není-li příliš teplá — neboť kdybych se opařil — a ředitel to spozoroval, to bych dostal! Beru vodu a sedám si u okna; dělám, jakobych se myl, ale zatím hledím na nebe veškerou silou zraku svého. Pták letí mimo . . . černá tečka na lazurovém pozadí . . . Mizí . . . Bílý motýl poletuje, jiný za ním . . . již jsou u sebe, sedají na stéblo, vyrostlé v mezeře mezi dvěma kameny . . . Pomalu hýbají křídloma.

„Půjdete pod sprchu?“ táže se lázeňský sluha a chystá se zaplaviti mne čerstvou vodou. Blížím se ku přístroji a hle, voda již splývá se mne. A můj žaludek při tom všem kručí hlady! Ach, kdybych mohl ukojiti hlad, jenž hlodá v mých vnitřnostech!

Jsem opět ve své komůrce. Pokochal jsem se na okamžik slunečním světlem — a nyní jsem ve tmách; nic nerozeznávám. Má mísa je na stole — ale, ach, všechno je studené. Utišuju hlad a začínám přemýšleti. Kdybych měl nyní hezkou kdyni, růžovou a pocukřenou, snědl bych ji celou sám a sám, snědl bych dvě, tři . . .! Ach, kdybych byl na svobodě, vím co bych učinil: šel bych na trh, vybral bych tam pěknou kdyni — s vrubem, což je známka výtečnosti našich maloruských kdyní — pět kopejek dal bych za ni . . . to by bylo jiné pochutnání než můj oběd zde. Neb jaký to je oběd? pravím si, hledě s opovržením na mísu, ale zároveň se tajně usmívám — a je to vydatný úsměv — a sedám k jídlu.

Tak plynul můj život! Zapomněl jsem na všecko, co je mimo vězení; ani ve snech nepřicházelo mi to již na mysl. Všecko mé myšlení obmezovalo se tím, že jsem leže natažen na posteli, prohlížel klenutí své komůrky. Aneb jsem se domníval, že mne nikdy více nepovedou do lázní aneb že je rozhodnuto, že mne budou krmit jen napolo pečeným chlebem. Tu jsem se vždy protrhl ze svého snění, pokryt studeným potem, který strachem na mně vyvstal, a přišed potom úplně k sobě, vykřikl jsem: „Chvála bohu, byl to pouhý sen, přinesou mi dnes něco k jídlu jako obyčejně.“ Nemyslil jsem již na nic a na nikoho. Odnaučil jsem se cítiti. Utrpení, ano i smrt těch, které jsem druhdy nejvřeleji miloval, nebyly by způsobily ve mně žádného hnutí mysli. Zatím, co takto všechen život tuchl v mé duši, nepozoroval jsem zpočátku, že každý večer mám horečku a že tvrdošíjný kašel ustavičně mne trápí. Během času nemohl jsem již ležet jak obyčejně: byl jsem nucen zvýšiti svůj slamník, abych mohl polosedě stráviti noc; tak se mi dýchalo lépe. Plival jsem krev. Velmi dobře jsem věděl, co chrlení krve znamená, ale přece nebyl jsem tím nijak dojat. Lhostejně jsem myslil na to, co mne očekává; řekl jsem si, že jednou v noci proud krve mne zadusí a že nebudu již s to, abych ji vyvrhl, neb jsem byl příliš sláb. Potom jsem viděl červené ruce, kteréž mi nadarmo z rána podávaly mou mísu. Pak strhl se velký hluk; přišli vojáci s ředitelem, strážník u dveří sklonil svůj bodák, nebylť jsem již nikomu nebezpečným; pak mne zahalili do povlaku a odnášeli do umrlčí komory. Ramena a nohy mi visely bez vlády po stranách, má hlava při této dopravě sem tam nemotorně se houpala. Konečně přišli do sklepa a tam vrhli mne na stůl, hlava má bouchla na prkna, až se od toho rozlehla tupá, žalostná ozvěna . . .

Potom při čistění mé komůrky nalezají mou hru karet . . . Ředitel soptí na strážníka . . . a on, ten nešťastný strážník, dával si se mnou takou práci, vynaložil tolik píle, aby za mnou slídil ve dne v noci! . . .

Svoboda.

Jednoho večera ploužil jsem se po své komůrce, třesa se v horečném záchvatu; stěží mohl jsem vzhůru držeti hlavu, která mi padala na nemocná prsa; tu najednou slyšel jsem za dveřmi hromový hlas ředitele:

„Pospěš si a přines je, padouchu!“

Dveře se otevřely s třeskotem a ředitel se zářícím obličejem oznamoval mi, že jsem propuštěn na svobodu.

„Teď hned, v této chvíli?“ řekl jsem takovým hlasem, že můj žalářník vlídně se usmál.

„Ano, teď hned! Zde jsou vaše šaty, podepište mi přijímací list.“

Za čtvrt hodiny měl jsem již nebe nad sebou. První věc, kterou jsem pocítil, byl pocit mrazu. Zima byla v plném proudu; padal jemný ledový deštík. Okolo mne projel vozka, jehož herka lenivým krokem kráčela vpřed. Nikoho nebylo na ulici.

O toho hlupáka ředitele, který mne vyhnal v tuto hodinu a do takového mrazu! Což nemohl počkati do rána? A kdyby mi byl v této

chvíli někdo řekl, bych se vrátil do vězení, byl bych se rád vrátil, jen abych ještě dále blouznil o zralých a šťavnatých kdyních . . . Ale nikdo mi nic neřekl . . . Slyšel jsem, jak se za mnou zavíraly ohromná vězenská vrata, slyšel jsem chřestot v zámku zapadajících závor. Byl všemu konec, byl jsem svoboden: velryba Jonášova mne vyvrhla na zem, mezi lidi mně podobné . . . Mně podobné! A komu jsem byl já podoben?

Když jsem se octnul v teplém a osvětleném pokoji, když jsem viděl hezký nábytek, zrcadla, květiny, vše se motalo v mé hlavě. Ponejprv po čtyřech letech opět jsem viděl děti, ale ty utíkaly ode mne a pozorovaly mne zdáli se strachem a zvědavostí. Nepoznával jsem více svůj hlas, který se stal chraplavým a tvrdým . . . Odnaučil jsem se mluviti; začal jsem větu, a náhle jsem se zastavil, zapomínaje slov nejobyčejnějších; neznal jsem již ani jména svého bratra a své sestry. První věc, o niž jsem začal mluvit, byly stížnosti a výčitky proti řediteli, proti červeným rukám, špatné stravě ve vězení . . . A mně opět hovořili o nových bojích, o naději, o štěstí v budoucnosti!

V duchu jsem si při tom myslil: „Proč jsem byl vytržen ze svého klidu — vždyť jsem se tam ve svém vězení začínal míti dobře!"

„Konečně jsi mezi námi!" opakovala mi snad stokráte má sestra. Potom najednou odkvapila k pianu i rozléhaly se zvuky radostných a veselých písní. Byla skutečně šťastna, že se opět shledala se mnou. Poslouchal jsem jako ve snu, v hlavě mé to vířilo . . . Najednou cítil jsem něco teplého vstupovati mi k hrdlu. Zakašlal jsem. Proud krve vyhrkl mi z úst.

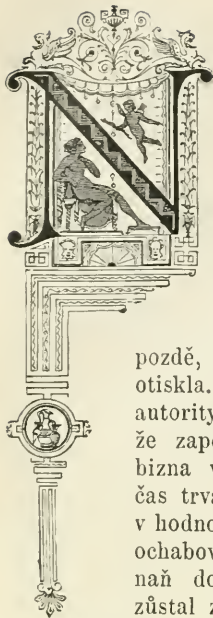
Podivno, že od této doby cítím se velmi dobře; jsem vesel a bodrý, naděje mne již neopouští. Plíce mé jsou velmi chatrné, vím to, ale spolu vím, že vzduch mé otčiny navrátí mi zdraví. O bych mohl tam již býti, v otčině, v Malé Rusi! Než třeba nabrati si trochu sil než se tam vrátím; vypadám totiž velmi bídně a to by působilo velkou bolest mé matce . . . Ubohá matka! jak mne očekává!

I. Pavlovský.

Připojíme jen několik slov k tomuto náčrtku. Spisovatel po čtyřleté vazbě byl souzen a odsouzen k vězení na šest měsíců. Prominuli mu milostivě tento trest vzhledem k tomu, že již čtyři leta trval ve vězení — i byl propuštěn na svobodu. Avšak velmi brzo potom byl opět zatčen a poslán, jako mnoho jiných mladíků, do vyhnanství do malého městečka v severním Rusku. Nemaje tam nijakých prostředků k výživě a nemaje pražádné naděje ve zlepšení svého osudu, odhodlal se k útěku, kterýž se mu zdařil.

I. Turgeněv.)*

*) První, kdo ukázal na zhoubné následky samovazby, byl slavný romanopisec Dostojevský; v Zápiskách z Mrtvého Domu několikráte praví, že samovazba musí vražedně působiti na psychické zdraví vězňů. Avšak soustava samovazby byla tak vychvalována, že až do nejposlednější doby nikdo nevyslovil souhlas s Dostojevským. Teprv nyní klestí si pravda dráhu, ale dosud ozývají se v tomto směru jen osamotnělí a slabí hlasové. Gangen, ředitel

O „Květech“.

Napsal **Frant. Bačkovský.**

(Pokračování.)

Na vysvětlenou toho, co tu o Polákovi řečeno, stůj zde ještě, co v té věci poznamenal Ferd. Čenský: „Tyto dvě básně byly posledními produkty Polákovy činnosti na poli české literatury. Dal je Burianovi, aby se vytiskly v almanachu Vesně. Že však přišly pozdě, psal Burian redakci Květů, aby tam jednu báseň otiskla. A z toho rozmrzel se Polák, dokládaje se své druhdy autority, zvláště pro některé formální veršův opravy tak, že zapověděl tisk druhé básničky, jejíž nápis byl: „Podobizna večera v tužbě po Líně“. A rozmrzelost ta dlouhý čas trvala. Tak nám nejednou B. sám vypravoval. Postupem v hodnostech vojenských „Slovanskost“ Polákova také vůbec ochabovala. Marné bývalo Burianovo a jiných vlastenců nás naň doléhání, aby se zase české literatuře oddal. Polák zůstal zatvrzelým až do skonání.“

Zatím jako „Květům“ stýskalo se po Tylovi, tak Tylovi stýskalo se po „Květech“. Již v čísle 6. ročníku 1838 jest otištěna Tylova báseň „Sbor bojovníků“, té však Tyl nenapsal do „Květů“, nýbrž byla, jak připomenuto při ní, zpívána při první veřejné hudební zkoušce v konviktském sále v Praze 2. února 1838. Ale v témž roce napsal pro „Květy“ opět dvě cenné povídky.

První z nich „Pomněnky z Roštěře“, otištěnou v čísle 34. a násl., počal slovy: „S dovolením, laskavé čtenářstvo Květů! — třikráte a vždy hlouběji (pro Bůh — jen aby tu sazeč hloupěji nevysázel!) klaním se před tebou! Již ani nevím, jestli mě znáš? — Tak se mění časové! Já, jenžto jsem v radostech i žalostech před tebou říkaje zrůstal i jakého takého jména si dobýval, já — jenžto jsem i tebe svolávati, povzbuzovati a cele formovati začal, já, pravím, skoro půldruhého roku,

---

vzorného vězení pro samovazbu v Dánsku, dokázal r. 1878 na vězeňském kongresu v Stockholmě číslicemi, že procento duševního onemocnění vězňů vůbec je tím větší, čím déle trvá jich samovazba. Tak mezi uvězněnými na dvě leta v tomto vězení onemocnělo duševní chorobou 5%, na tři leta 14%, na tři a půl roku 17%. Román La fille Elisa od Goncourta pojednává o témž předmětu. „V Rusku,“ dí specialista duševních nemocí Dr. Čiž, „není ještě žádné statistiky v tomto ohledu, ale nelze nesouhlasiti s míněním prof. J. P. Meržejevského, jenž poukazoval ve svých přednáškách a rozmluvách na to, že my Slované za příčinou jistých zvláštností naší povahy jsme nejméně schopni bez škody snášeti samovazbu.“ Slované mají totiž zvláštní psychickou organisaci, jsouce dojmům velmi přístupní, takže snadno u nich se vzbuzují pathologické affekty. „Zápisky nihilisty“ mají tedy — jak Turgeněv dobře praví — velký psychologický význam i dovedou zajisté upoutati pozornost znalců a obecenstva na stinné stránky moderního věznictví.

ne-li déle, před tebou se zamlčel a k tobě se nehlásil! Dobrotivé nebe, v jaké to melancholii jsem uváznul, že jsem tolik měsíců jazyk za zuby udržel před společností, jejíž milostné usmání a dosti skrovná pochvala druhdy moje rozkoš bývala! Ale tak se mění časové — a to jsou oni neuprositelní osudové českých spisovatelů! S dovolením tedy, laskavé čtenářstvo! — zase před tebe vstupuji. Ke kozlu se vší melancholií! mně se stýskati začíná. Jsi-li ještě tak laskavé, tak shovívavé a dobrotivé, jako jsi bývalo, radostně uvrhnu se ti na prsa: já za sebe ručím — — nu, však uvidíš. Bohdá, že na sobě jiných stránek vyhledávati nebudeme nežli dobrých i troufám si říci, že jich na sobě tolik, jako kdy jindy, ba snad i více, nalezneme. Tehdáž mě k tobě ale dvojí příčina přivádí, předně: zrostlá ve mně touha po tobě, za druhé: přirozená láska k mé otčině; a tudíž tobě poznati bude, že při dvou tak znamenitých pohnutkách nic tobě na první shledání lháti, alebrž samou pravdu a tu ze srdce vypravovati budu. Učiním-li snad někde více slov než potřebí, radostnému shledání to připočti. V radosti nesnadno jazyku hleděti.“ —

Po té Tyl hojněji a hojněji zase přispíval do „Květů“ r. 1839 a r. 1840, až dohodl se znova s Pospíšilem tak, že od počátku r. 1841 svěřena mu opětně jejich redakce.

Nežli rozloučíme se s prvou redakcí Pospíšilovou, budiž připomenuto ještě, že Jos. Kr. Chmelenský, který r. 1836 Tylovi redakci odníti radil, i Jaroslava Pospíšila pokládal za nedostatečna, ba neschopna k redakci a poslal r. 1837 otci jeho do Král. Hradce zvláštní dopis ve příčině té, v němžto vyjádřil se, že Jaroslav, nekonav potřebných studií, nemá náležité soudnosti, a přimlouval se, by otec Jaroslavovi nařídil, aby chránil se posudkův a hleděl si toliko zábavy, dokládaje: „Posudky náleží věku dospělému. Květy jsou mladé a nezkušeným nesluší souditi.“ (Z dopisu Chmelenského, který p. Pospíšil u sebe chová.) Chmelenský byl totiž roztrpčen na Jaroslava Pospíšila pro jeho dosti nepříznivý posudek o Štěpánkově frašce „Čech a Němec“, otištěný ve „Květech“, jsa velikým přítelem Štěpánkovým, a tím jest si vysvětliti, že Pospíšil se mu nelíbil.

Počínaje ročníkem 1841 Tyl tedy podruhé přijal na sebe redigovati „Květy“.

Změna v redakci byla oznámena na konci posledního čísla ročníku 1840 těmito slovy: „Nížepsaný, jemuž po čtyry léta vedení těchto listů svěřeno bylo, pokládá sobě za milou povinnost, na schylku běžícího roku všem, kdo v oné době laskavou přízní a ochotným skutkem k časopisu tomuto se nachýlili, upřímné, vroucí díky projeviti. Důvěra, jakáž mu se všech stran vlasti československé byla podílem, a horlivá oučinnost přátel na vždy potrvá v paměti jeho; pomnění na ony jinak trudné doby bude ho vždy příjemnými pocity naplňovati. Jaroslav Pospíšil.“ O Tylovi tedy zmínky neučiněno.

Vnější podoba ročníku 1841 i 1842 zůstala zcela táž, jakou měly ročníky 1835—1840, pouze k názvu přidáno ještě „Slezany“, takže zněl: „Květy. Národní zábavník pro Čechy, Moravany, Slováky a Slezany“, a z poznámky na konci čísla zase vynecháno, co tam bylo v závorkách v ročníce 1837—1840, takže tam zbylo jen opětně „Vydáváním Jana

Host. Pospíšila", jako bylo za prvé redakce Tylovy. Nemohlť Tyl ani nyní ještě býti jako redaktor jmenován, poněvadž dosud z úřadu svého propuštěn nebyl, ačkoli již r. 1836 v to doufal. Avšak i když r. 1842 byl propuštěn z úřadu, nedáno jméno Tylovo na časopis, ježto zatím běželo již o to, by znova byl z redakce propuštěn, což níže bude vyloženo.

I co vycházení se týče, ročník 1841 vycházel stále ještě, jako všechny předešlé ročníky „Květů", jednou za týden, totiž každý čtvrtek. Ale počínaje ročníkem 1842 učiněna v tom změna tak, že „Květy" vycházely dvakráte týdně, totiž ve středu a v sobotu, avšak čísla byla jen o dvou listech a příloha „Noviny", jejíž objem stále zůstával týž, přidávána každou druhou středu. Objem „Květů" tedy tímto častějším vycházením zvětšen nebyl a také předplatné nebylo změněno.

Že „Květy" vydáváno dvakráte týdně místo jednou, stalo se z té příčiny, by touha odběratelů, víc a více se množících a nedočkavě po novém čísle bažících, ve lhůtách kratších byla ukojována. Jak množil se počet odběratelů, nasvědčuje i potřeba přídavku v názvě „Slezany", o čemž již výše zmínka, koncem pak prosince r. 1841 Pospíšil psal o té věci Burianovi: „Odbyt Květů se stále zmáhá, letos přibylo 80 odběratelův, nyní jest jich asi 850" a 15. května 1842: „Odbyt (Květů) opět o sto odběratelův se rozmnožil; na přes rok počet všech možná že na 1000 vzroste. Toť ovšem ještě dosti skrovné jest, považíme-li, že německý litoměřický časopis „Erinnerungen" ke 4000, zdejší „Bohemie" 2000 odběratelův počítá. Avšak s druhé strany zas uvažme, že po tu dobu podobný archový český časopis ledva kdy přes 500 abonentův byl získal."

Ježto pak tím, že počet odběratelů stoupal, i hmotně ovšem lépe „Květům" se dařilo, bylo také možným učiněno nakladateli, by je víc a více zdokonaloval, jak co do obsahu, moha platiti větší nežli dříve honoráře, tak i co do podoby vnější.

Co týče se podoby vnější, byla, počínaje ročníkem 1843, značně nákladnější proti dřívějšku. Formát „Květův" o něco zvětšen, papír i vůbec úprava dána mnohem lepší a sázeno vše latinkou. Jinak ve vydávání ani v předplatném změna nestala se žádná, stala se však poněkud změna v redakci.

Tyl koncem r. 1842 věnoval divadlu, zřízenému toho roku od J. A. Stögra v Růžové ulici, velmi mnoho času, takže „Vlastimila", kterého vedle „Květův" od r. 1840 redigoval, počátkem r. 1843 redigovati přestal a také „Květy" nemálo zanedbával. Co týče se „Květů", svědčí o tom nejlépe povídka „Nový rok", kterou Tyl v prvém čísle ročníku 1843 počal uveřejňovati; dodávalť rukopis její tak nepořádně, že bylo v ní pokračovati se značnými přestávkami. Ký tedy div, že Pospíšil opětně z té příčiny, jako bylo r. 1836, na Tyla se rozmrzel. Kromě toho závistníci literární Pospíšila všelijak přemlouvali, by Tylovi redakci odňal, a slibovali své příspěvky. Tyl sám v dopise, který poslal Pospíšilovi 7. června r. 1843, zmiňuje se o tom těmito slovy: „Spoléhal jste se na pány, kteří v radě seděli; — kde jest jediný článek žurnalistický, aby za to stál? — vyjímaje několik literárních zpráv Nebeského. Slibovat, mluvit a hanět je snadněji, nežli lépe udělat ....

Ale k čemu pak se dotírali, pánové? Proč nepíši? To bylo jednání o honorár — a Vy několika sveden, myslil jste, kdo ví co dobrého učiníte, když to jinak zavedete . . . Jenom neposlouchejte, co Vám jeden povídá a druhý píše!“

Tak se stalo, že r. 1843 zase již o to běželo, by Tyl znova byl z redakce propuštěn.

Začátkem r. 1843 přestěhovány „Květy“ z Liliové ulice na Betlémský plácek, kam již v říjnu r. 1842, jak oznámeno ve „Květech“, roč. 1842, na str. 342, přestěhována byla také knihtiskárna, jejížto správu toho roku po svém otci samostatně převzal Jaroslav Pospíšil. I položeno na konci každého čísla místo poznámky dosavadní „Vydáváním Jar. Pospíšila v Praze“ a počínaje číslem 37., vydaným 10. května „Vydáváním a redakcí J. Pospíšila v Praze“, na titule pak k celému ročníku „Vedením a vydáváním Jarosl. Pospíšila“.

Z poznámky „Vydáváním a redakcí J. Pospíšila“ bylo by lze souditi, že, počínaje 10. květnem 1843, uchopil se redakce „Květův“ opětně toliko Jaroslav Pospíšil. Ale Tyl měl účastenství v redakci i na dále, jak jest patrno z Tylových dopisů, psaných Pospíšilovi a z oznámení otištěných v té příčině ve „Květech“, Pospíšil však byl odpovědným redaktorem, Tyl pak spolupracovníkem „Květův“, a zcela samostatně redigovati „Květy“ Pospíšil nesvěřil mu potom již nikdy, ponechav na všech číslech „Vydáváním a redakcí J. Pospíšila v Praze“.

Že Tyl měl i po dnu 10. května 1843 účastenství v redakci „Květů“, jest patrno z jeho dopisu, psaného Pospíšilovi 7. června r. 1843, z kterého jest i zřejmo, že běželo o to, by byl z redakce propuštěn. Tyl psal mu mezi jiným: „Nikoli Váš poslední lístek, ale dávnější příčiny dělají mi správu Květův obtížnou. Jedna z nejhlavnějších jest arci ta, že jsem na začátku myslil, že budu rukopisy větším dílem od Vás dostávati a v tom samém poměru, jako jste mi je před dvěma lety za tu samou mzdu (10 zl. měsíčně) posýlal . . . Co Květům schází — to vím nejlépe; ale to by lhal, kdo by jim jistou cenu upíral. Kdybych jim mohl půldne obětovati — bylo by arci něco jiného . . . Až budete sám redigovati, budete moci arci lépe rukopisy sháněti — vždyť se jedná o Váš prospěch — ale já nemám ani prospěchu ani jména. Za to, co dostávám, vím, že jsem svědomitě se přičinil . . . Ostatně Vás prosím, abyste mi Květy ještě tento měsíc v rukou ponechal — čtvrtletí jde ku konci; pokusím se, zdali je redigovati dovedu.“

„Po tomto dopise“ — píše J. L. Turnovský — „Tyl s Pospíšilem znova se shodli, a Tyl zůstal pak ještě po dva následující ročníky faktickým redaktorem Květů.“ Tomu však odporuje na str. 224. „Květů“, roč. 1843, v čísle vydaném 15. července zpráva tato: „Dle obyčeje z minulých časů posýlají se mi ještě někdy přípisy, jako bych redaktorem Květů byl. K odstranění všech omylů jsem tedy přinucen veřejně k vědomí uvésti, že nyní s redakcí těchto listů ničeho co dělati nemám. Jos. Kaj. Tyl.“

Z toho jest souditi, že Tyl, počínaje druhým pololetím roč. 1843, „Květy“ skutečně redigovati přestal, ale rozešel se s Pospíšilem ještě přátelštěji, nežli koncem roku 1836. Sám Tyl zakončil onen dopis: „V našem budoucím spojení nebude arci celá tato věc žádnou pře-

kážkou — jakož sám pravíte. Budu-li co mít a budete-li kdy co potřebovat — zůstaneme staří." I zůstal Tyl i nadále dosti pilným spolupracovníkem „Květův", až zase v brzce dohodl se s Pospíšilem tak, že redakce „Květů" byla mu svěřena potřetí.

Kdy se tak stalo, neumím udati. Zdá se mi však, že ještě při ročníce 1844 Tyl nevalně byl v té příčině činným. Máť Tyl svých příspěvků v tomto ročníce značně méně nežli v ročníce 1843 a 1845, a kromě toho vyskytly se tu dva příspěvky, které jednak měly, jak se zdá, Tylovi zalichotiti a jej „Květům" víc a více zase nakloniti, jednak jsou svědectvím, že Tyl redakce se vzdaloval, a to aspoň při některých číslech.

Tylovi totiž v ročníce 1844 „Květů" v čísle z 18. června připraveno milé překvapení. Roku toho počaly vycházeti litografované podobizny předních spisovatelů českých a počátek učiněn podobiznami Čelakovského a Tyla. Horlivý pak národovec dr. Josef Čejka, uživ příležitosti té, napsal velmi pochvalný článek o dosavadní činnosti Tylově, a článek ten byl bez vědomí Tylova otištěn ve „Květech", a to pomocí lsti. Sazečský učeň Pospíšilovy knihtiskárny Josef Mikuláš, později majetník knihkupectví a knihtiskárny v Karlíně, který k Tylovi obyčejně korrektury donášel a k němu pro rukopisy chodíval, byl poslán k Tylovi s vyřízenou, že sazba příštího čísla „Květů" nešťastnou náhodou byla rozházena, aby tedy Tyl na korrekturu nečekal, poněvadž třeba jest znova sázeti a číslo vyjde o den později. Zatím pak článek Čejkův s ostatními příspěvky byl vysázen, dr. Čejka opatřil korrekturu sám, a Tyl druhého dne překvapen číslem, vyšlým v hodinu obyčejnou. *)

Článek tento, kdyby nebylo zcela spolehlivého svědectví, že jest otištěn za redakce Tylovy, nasvědčoval by, že Tyl tehdáž účastenství v redakci „Květů" neměl. Neníť při něm připomenuto, že jest otištěn bez vědomí Tylova, a že by Tyl jakožto redaktor ve svém časopise byl dovolil o sobě takovou chválu vytisknouti, nelze se ovšem domýšleti. Ostatně jest věru podivno, že není při článku připomenuto, že jest otištěn bez vědomí Tylova. Obecenstvo, vědoucí, že Tyl „Květy" rediguje, mohlo snadno vykládati si článek vzhledem k Tylovi všelijak.

Také se zdá, že Tyl i potom, když potřetí redaktorem „Květů" se stal, redakce jich časem se vzdaloval. Nasvědčuje tomu velmi pochvalná úvaha, kterou Karel Sabina uveřejnil o sebraných spisech Tylových v číslech ze dne 8., 10. a 13. srpna.

Počínaje ročníkem 1844, „Květy", ježto stále víc a více byly oblíbeny, **) vycházely v číslech objemu dosavadního třikráte za týden,

*) Viz o tom na str. 131. a 132. Turnovského spisu o Tylovi. Panu Pospíšilovi historka ta není povědoma, p. Mikuláš však dosud dobře pamatuje se na ni, jak mi vypravoval.

**) „Květy" posýlány Čechům i daleko za hranice vlasti české, a tu stalo se r. 1844, že byl censorem „Květů" proslulý kardinal Mezzofanti. Byly totiž „Květy" poslány jednomu Čechu do Bolony v Italii, kde přihodilo se, jak onen Čech psal potom do Prahy, toto: „. . . 16. dubna dostal jsem návěští, že balíček se spisy, který nápisem mně svědčil, zde se nachází. Byl jsem tázán, co v sobě obsahuje a v jaké řeči ony spisy psány jsou. Vyznal jsem pravdu, že to časopis „Květy" v české řeči psaný. I řeklo se mně, že časopis ten podrobiti se musí revisi, a protož abych se za tři dni opět pozeptal. Nu,

v úterý, ve čtvrtek a v sobotu, čímž i předplatné bylo zvětšiti, ale bylo zvětšeno poměrně nepatrně; předpláceno čtvrtletně 1 zl., pololetně 2 zl. a celoročně 3 zl. 45 kr. stř. Že předplatné bylo zvětšeno nepatrně, stalo se tím, že přestáno přidávati přílohy a že tedy celkem o mnoho objem „Květů“ tím, že častěji vydávány, nebyl zvětšen. Místo příloh zavedena v číslech rubrika „Literatura“, ve které potom úvahy o spisech podávány. Takovouto vnější podobu měly také všechny ročníky následující.

Přílohy literární tedy, počínaje ročníkem 1844, přestáno vydávati, nakladatel však přidal i potom ještě několik příloh zdarma. Tak k č. 142. ročníku 1844 připojena příloha o dvou listech, v níž otištěna jest v celé Koubkova elegie „Zříceniny zvíkovské“; přílohu tu nakladatel připojil, jak sám p. Pospíšil mi pravil, z té příčiny, by zavděčil se Koubkovi, který byl tehda censorem, ježto kdyby báseň byl dal do čísla samého, byla by je vyplnila celé, což dojista bylo by bývalo zbudilo ve čtenářstvě nelibost. Podobně k ročníku 1845 připojeny dvě přílohy, z nichž každá jest o dvou listech; druhá, obsahující dokončení povídky Tylovy „Český jazyk — moje škoda“, vyšla o něco později nežli poslední číslo, a to z téže příčiny, jako vyšlo k ročníku 1834 dokončení Klicperovy „Věnceslavy“. Tři takovéto přílohy mimořádné, dvě o jednom listě, jednu o dvou listech, nakladatel přidal i v ročníce 1846.

Že Tyl v ročnice 1845 měl účastenství v redakci, jest patrno z dopisu, který poslal 4. října 1845 Pospíšilovi, když i tohoto účastenství měl býti sproštěn; psal mu mezi jiným: „Tedy myslíte, abych Květů nechal? — Jak se Vám líbí . . . ani neuvěříte, jak mi péče o ně — nechť bych ani řádným redaktorem dle plného významu nebyl — času krátí, zvláště rozdrobuje a někdy ke všem jiným prácem neschopna činí . . . Jestliže se Vám tedy líbí, vyhledejte si někoho jiného. Bezpochyby budete již někoho věděti?“

Pospíšila přimělo k tomu, by Tylovi péči o „Květy“ odňal, mimo různé příčiny, podobné příčinám, pro které již r. 1836 a r. 1843 na Tyla se rozmrzel, nyní zejmena to, že „již úplně utkvělo v něm přesvědčení, že by od Tyla řádného dodávání rukopisů do „Květů“ nikdy nedosáhl; vypověděl mu tedy účinkování při nich“. *) Že však Pospíšil přece vroucně si přál, upoutati k závodu svému tak výtečného spisovatele, učinil Tylovi návrh, aby vydával nový časopis prostonárodní, o kterémžto přátelsky se shodli, a časopis s názvem „Pražský posel“ počal vycházeti již v březnu 1846.

Tyl oznámil svůj odchod od „Květův“, a to již na vždy, v posledním čísle ročníku 1845 těmito slovy: „Svým přátelům, kteří si od

---

tof bude krásná věc, myslil jsem sobě, an nikdo v naší Boloně česky neumí. Po třech dnech hlásím se, jak mně řečeno bylo. Tu se dovím, že za tou příčinou, an zde žádný z pánů censorů česky neumí, časopis římskému kollegium a výslovně kardinalovi Mezzofantimu předložen býti musí a že tedy z té příčiny již do Říma poslán jest . . . . 28. dubna však mně již balíček byl opět doručen s přípisem od římského kollegium, že ono docela žádné překážky nenalézá, a spolu s nařízením pro zdejší censuru, aby budoucně časopis „Květy“ beze všeho prodlení hned mně vydán byl . . .“ (Viz ve „Květech“, roč. 1844, na str. 232.)

*) Vlastní slova p. Pospíšila.

některého času uvykli v záležitostech tohoto časopisu ke mně se obraceti, uvádím k vědomosti, že od nového roku 1846 žádného účastenství při redakci Květů nemám. Jos. Kaj. Tyl.“

Nežli dále pokročíme, učiňme si zmínku o tajůplné ctitelkyni Tylově, která s pseudonymem „Slovanka“ za jeho redakce do Květů přispívala. Prvním příspěvkem jejím jest báseň, otištěná v posledním čísle ročníku 1840 s názvem „Přání na konci roku 1840“ a začínající se: „Květy milé, Květy české! — Jak jste utěšené, hezké!“ ve které přeje „Květům“ ku konci „odběratelů na tisíce“. Potom zasýlala Tylovi básně, povídky původní i přeložené a drobné články rázu vlasteneckého. O její osobnosti kolovaly mezi spisovateli různé pověsti, nikdo však nemohl nic určitého o ní říci. Někdy poslala příspěvek poštou, ale častěji přinášelo rukopisy do Tylova obydlí děvčátko, které vyřizovalo: „Maminka vzkazuje panu redaktorovi uctivé pozdravení a posýlá něco do těch Květů.“ Na otázku, kdo maminka jest, odpovědělo, že „maminka jest maminka“, a již bylo to tam. Spisovatelka patrně chtěla zůstati nepoznána. Z přípisů soukromých Tyl poznal, že k němu přilnula básnickým zápalem a že jí okolnosti brání masku pseudonymity odhaliti. Konečně r. 1845 „Slovanka“ projevila Tylovi přání, že by s ním ráda mluvila, nikoli však v jeho bytě. Umluvena schůze na novoměstských hradbách u Žitné brány. Z rozmluvy s touto vlasteneckou dámou Tyl shledal, že soukromé poměry její nejsou utěšeny, že v manželství nedošla žádoucího míru domácího. Jinak paní ta byla na tehdejší dobu neobyčejně vzdělaná a vlastenka vroucí. Ještě nějaký čas po prvé a poslední schůzce se „Slovankou“ Tyl dostával od ní příspěvky. Při jedné zásylce bylo přiloženo otvírací zlaté srdce „za ochotu a přízeň páně redaktorovu na památku“. Byla to zásylka poslední — od té doby „Slovanka“ nedala o sobě již věděti. Tyl zvěděl pouze tolik, že byla manželkou jistého klenotníka a že na Starém městě v Kaprové ulici bydlela.*)

Od nového roku 1846 tedy Tyl neměl již žádného účastenství v redakci „Květův“ a redigoval je toliko Jaroslav Pospíšil, avšak jen osm měsíců. Již r. 1845 sklad Pospíšilův i s „Květy“ přestěhován do nových alejí blíže Spálené ulice, a tu jako r. 1842 tak i nyní vznikla se změnou místností za nedlouho také změna v redakci, a to změna proti změně dřívější značně podstatnější. Stal se totiž ve druhém pololetí ročníku 1846 redaktorem „Květů“ Jakub Malý. (Dokončení.)

*) Viz o tom na str. 127. Turnovského spisu o Tylovi.

Rusalka.

Povídka **Andréa Theurieta**. Přeložil E. V. Hynek.

I.

Prudký, přeháňkový déšť padal k zemi, a po celý den, ač byl již duben, panovalo velmi nepříjemné počasí. Severní vítr řádil až běda v ulicích městečka Auberivu, ohýbaje stromy v zahradách, lomcuje špatně upevněnými okenicemi. V přijímacím pokoji jednoho domu v dolní ulici ustala právě dívka ode hry na klavíru; sotva slyšitelné tony zvolna dozněly a splynuly s lomozem, který působila hospodyně v kuchyni. Mladá dívčina spočinula za hry z dlouhé chvíle zrakem na starých, mračivě vzhlížejících rodinných obrazech a na vetché úpravě salonu. Dohravši zamilovanou sonatu, přistoupila kvapně k oknu a tiskla čelo na zpocenou tabuli. Vyhlídka byla dosud beznadějna. Hyacinty ležely v záhoncích na zahradě potopeny v rozmočené, nasáklé prsti; malá říčka Aubette zatopila vše zašpinavělou vodou. Komíny čněly nezřetelně do výše, a kouř stoupal volně vzhůru: slovem, celá krajina vypadala uplakána.

Dívka se pojednou nad tímto neblahým obrazem zachvěla; zasedla opět ku klavíru a jala se hráti bouřlivý valčík, jejž brzy skončila. Spočinula prsty na klavesách; pojednou rozepjala ruce do výše volajíc: „Ach, jak jest mi čas dlouhý, jak se nudím!“

„Co jest ti, milé dítě?“ tázala se jí hospodyně, objevivší se rázem na prahu pokoje s vykasanými rukávy, majíc hlavu ovázanou šátkem. Hospodyně byla přitloustlá žena; přes to však, že byla již dobrou čtyřicátnicí, byla dosud čerstvá a svěží, a její modré, láskyplné oči vysýlaly na každého něžný, ušlechtilý pohled, vlastní dobrosrdečným, hodným ženám.

„Co je ti, Sylvino?“ tázala se znovu s mateřskou starostlivostí.

„Ach, Celino,“ odvětila Sylvina, pohlížejíc na ni zraky, prozrazujícími těžkomyslnost, „potrvá-li toto ošklivé počasí ještě dlouho, nesnesu toho. Kdyby jenom nebylo té dlouhé chvíle,“ zvolala vzpřímivši se. „Vše jest pod vodou, počínajíc nepatrným kvítkem zahradním: kdyby aspoň nejbližši okolí vnuklo mi jiné myšlenky, — ale tyto zasmušile vzhlížející obrazy by člověka spíše utrápily než povyrazily. Často zmocňují se mne záchvaty, že bych roztrhala na kusy ponuré podobizny svých předků.“

„Upokoj se jen, milé dítě,“ konejšila ji dobrá hospodyně, „tvůj otec jest vším vinen; kdyby tě představil notářovým anebo oné vdově, majitelce hutí, byla by dlouhá chvíle pojednou zažehnána. Věř mi, že není zde nedostatek lidí, s nimiž bys mohla se stýkati, ale tvůj pan otec, šlechtic de Lisle, zavinil vše sám, svým podivínstvím všecko proti sobě popudil. Jemu jest milejší Pitoisetův hostinec nežli ty; tam může sice veseliti se po své chuti se svými soudruhy, pytláky, ale na tebe, na své nejdražší, zapomíná.“

„Můj ubohý otec," pravila dívka, davši se do pláče, „on se nebaví zde také příliš příjemně; vím předobře, že vzpomíná často dobrých, zlatých časů, prožitých v Toursu, a příjemného úřadu, jejž tam zastával."

„Nu a proč pozbyl svého místa?" zvolala Celina živě.

„Celé dny trávil na honbách a noci zase při kartách, a tak se stalo, že byl vládou brzy zbaven svého úřadu. O mne staral se pramálo, a kdyby nebylo bývalo tebe, má dobrá, druhá matičko, kdo ví, zdali bych nyní v hadrech netoulala se světem."

Hospodyně opřela se rukama o klavír.

„Škoda, věčná škoda," začala opět stará Celina, „že nepostaral se lépe o tebe; kdyby tě byl odevzdal rodičům tvé matky do Paříže, byla bys bývala dobře zaopatřena. Byli by se pečlivě starali o tebe, a nyní byl by se naskytnul i hodný mužíček."

„Chraniž mne bůh před mužem," zvolala povzdechnuvši si Sylvina, „jehož by mně vyhledali rodiče mé zesnulé, dobré matky. Ministerského úředníka, blázna a pedanta, lysého jako opičáka a plného vrtochů a libůstek! Tisíceré díky! Toť mi stokráte milejší vězení v pasském pensionatě nežli takové nadělení!"

„Nu, a proč jsi tam nezůstala?"

„Poněvadž roční plat zdál se otci mému příliš veliký, a my jsme nyní na mizině."

„Maluješ příliš černě," pravila Celina. „Ovšem, nyní, kdy otec tvůj užil plným douškem života, hodlá spořiti na jiných, stávaje se takto lakomcem. A tvoji příbuzní jsou rovněž až běda lakomi. Tvá nebožka matka byla jedinou dcerou tvé babičky, — proč nemohla by babička něco pro tebe učiniti? Nepovídej mi o těch lidech, již nemohou se rozloučiti s grošem."

„Ach, má Celino," bědovala Sylvina dále, „kdo mne miluje na tomto světě?"

„Když nikdo, alespoň já!" zvolala kvapně Celina. „Starám se již od kolébky o tebe, a bohdá, že při tobě vytrvám. Letos o vánocích bude tomu osmnácte let, co jsem k vám přišla. Když spatřila jsem tě tehdy v kolébce bledou a hubenou, avšak přece roztomilou, vzhlížející ke mně velkýma očima, srdce mé roznítilo se ihned pro tebe, a zamilovala jsem si tě od onoho okamžiku. Mé ubohé, zanedbané dítě! Uspávala jsem tě v kolébce, o božím těle oblékala jsem tě za andílka, konejšila jsem tě cukrovinkami, když jsi se rozplakala anebo když matka tvá tě po právu potrestala. A nyní chtěla bys rouhati se bohu, že tě nikdo nemiluje! Jdi mi s očí, nevděčnice! Proč jsem tě tolik zbožňovala? Proč podělila jsem tolik nápadníků koši? — že byla bych musila opustiti tebe! Domníváš se snad, že bych sic byla tak dlouho u vás sloužila? A proto ať nikdy již od tebe neslyším, že nikdo upřímně tě nemiluje, nevděčné dítě!"

„Ustaň již, Celino, jsem přesvědčena, že alespoň ty mne vřele miluješ," pravila Sylvina s okem zaroseným a padla staré hospodyni do náručí. „Věřím, že ty, jen ty mne miluješ!"

„A což jest ti potřebí lásky jiných?" děla Celina líbajíc ji na úbělevé čílko. „A ostatně i pan Ormancey jest hodným a upřímným tvým přítelem."

Sylvina se poněkud zakabonila.

„Evonyme!“ pravila. „Dávám ti za pravdu, jest někdy více než žertovným, a pohrávala jsem si s ním po krátký čas, chtějíc jej přinutiti, by se do mne zamiloval.“

„Ale, ale, drahoušku!“ zvolala Celina všecka poděšena.

„Buď ujištěna, že žádné nebezpečí již nehrozí jeho srdci; jestiť přístupen mnohým libůstkám, miluje vášnivě květiny, ptáky, knihy, a já bych chtěla, aby muž miloval mne celé! Evonyme není mým vysněným idealem. Můj ideal musí býti povahy hrdé jako z litiny, vůle železné, aby dovedl zápasiti s celým světem, přes to však, aby k nejjemnějšímu pokynu mého prstíku ohýbal se jako vrbový proutek, — jen takovému muži byla bych schopna dáti své srdce.“

„Takový muž jest bílou vránou, drahoušku. — Ale nyní ruče k dílu, již slyším tvého otce. Rozhovořila jsem se s tebou a dosud nemám připravený oběd.“

A vskutku bylo lze poznati toho, o němž stará hospodyně se zmínila: oznamoval svůj příchod melodií jakési myslivecké písně. Jsa starostlivým hospodářem, dbal pečlivě domácích zvířat, přihlížeje svědomitě k tomu, aby byla dobře krmena. Vskutku pak pamatoval nejprve na domácí zvířata a potom na sebe. Dnes první jeho návštěva platila třem roztomilým prasátkům, jež obmýšlel zvláštní svou pozorností, nenazývaje jich jinak leč svými „kamarády“.

Z vnitř chléva zazníval již také jeho basový hlas, doprovázený chrochtáním „kamarádů“.

Za chvíli šlechtic de Lisle stanul na prahu kuchyně. Oděn byl v krátký, sametový kabátec; na nohou měl gamaše, sáhající až ke kolenům, na hlavě měkký, plstěný klobouk.

„Celino,“ zvolal, „až bude připraveno krmivo pro ‚kamarády‘, dones jim do chléva ihned plný kotlík.“

Stěží byly by jej sličné dámy tourské, jimž dvorný Norbert de Lisle kořil se v době svého lesku, poznaly v nynějším venkovském šatu. Bývalý světák zbavil se lesklého obalu. Pan de Lisle, jsa synem bohatého statkáře, stal se, dík svému uhlazenému zevnějšku a protekci svých příbuzných, inspektorem hřebčinců a ztrávil bezstarostně dvacet let života svého v úrodném kraji Tourainském. Zbaven však pro jakýsi poklesek rázem svého místa, byl nucen vrátiti se do Auberivu, kde nyní skromně hospodařil se zbytkem svého nepatrného jmění. Ale vrozená povaha champagneského sedláka byla u něho zjevna přes to, že snažil se zakrýti svou neohrabanost jakýmsi nátěrem, získaným v Paříži. Chytrost venkovana procitla v něm rychle při první nehodě, která jej potkala; byl zastrašen vyhlídkou na vetché stáří, pročež začal počítati a spořiti. Pole vzdělával sám s pomocí pacholkovou a nestyděl se nikterak prodávati obilí a dobytek na trhu v Langres. Ze starých zvyků a obyčejů nezachoval si ničeho mimo úsečný ton, vysokomyslné chování a prazvláštní zalíbení v honbě, či spíše v pytlačení. Zlí jazykové tvrdili škodolibě, že pan de Lisle prohání se raději ve státních lesích než ve svém omezeném revírku.

Dobytek byl zatím nakrmen. Celina přichystala nyní vše potřebné k obědu. Pan de Lisle, čítaje již padesátku, začínal teprve nyní tloust-

nouti; byl pak v pravdě hezký muž, statný, pěkně přitloustlý, jiskrných očí, se zachovanými dosud pěknými zuby pod prošedivělým vousem. Za svých mladých let měl zajisté neobyčejné štěstí u krásných žen.

Usadil se vedle krbu do lenošky se zašlým vyšíváním. Sylvina políbila jej a usedla na nízkou židličku. Uprostřed seděl páně de Lisleův pes „Flok“ na zadních nohách, věnuje svou pozornost mladé velitelce a páře, vystupující z polévky, přinesené na stůl.

„Nuže, dceruško,“ pravil pan de Lisle k Sylvině, „co znamená, že netážeš se po místních novinkách?“

Sylvina potřásla lhostejně hlavou, a otec pokračoval: „Přede vším, potkal jsem Evonyma, jenž obědvá dnes u soudce; hned po obědě přijde k nám. Potom přibyl sem nový lesník.“

„Ach,“ vzdychla si dívka, snažíc se utajiti lhostejnost k těmto zprávám, „podobá se asi svému předchůdci: kleje při každé větě, vodí s sebou smečku umouněných psů a hraje nezbytný l'hombre.“

„Povím ti vše, ale až večer. Nyní půjdu do hostince, v němž lesník se prozatím ubytoval, a bude-li se mu líbiti, pozvu ho, aby nás navštívil. Člověk musí býti v dobré shodě s těmi myslivci.“

Celina, rozdělujíc polévku, tiše broukala.

„Toť zase roztomilé!“ pravila zlostně sama k sobě. „Přichází sem již dosti těch nudných lidí, a bylo by rozumnější, kdybyste uvedl Sylvinu k paní notářové, nebo vůbec do slušnějšího domu, nežli nechati ji neustále dýchati čpavý tabákový dým a naslouchati neuhlazeným rozprávkám.“

„Mlč již, žvanilko!“ zvolal pan de Lisle. „Poznámky tvé jsou nemístny. Hleď si raději kuchyně a přines rychle jídlo.“

„Zde jest,“ bručela Celina a mračíc se, stavěla na stůl jehněčí maso s brukví.

Všichni dali se do jídla. Sylvina jedla beze vší chuti; za to pan de Lisle pochutnával si na všem jak náleží. Právě když si byl naplnil poslední sklenici až po kraj, škubnul sebou Flok.

„Toť jistě pan Evonyme,“ pravila Celina. „Flok jej ucítil.“

Otevřela příchozímu dvéře, a pan Evonyme vkročil vítán Celinou a Flokem.

Evonyme Ormancey byl statný hoch třicetiletý. Plavé vlasy a vousy, červené líce a vlhké, modré oči dodávaly tváři jeho dětinského a dobrosrdečného výrazu. Náležel vskutku k naivním lidem ze zlatých časů, ač rodem a vychováním byl Pařížanem; byl však Pařížanem nevyhledávajícím lidí, pročež uchýlil se do lesů, aby nebyl vyrušován ze svých snů a mohl se po vůli oddávati toulkám. Jsa nadán živou obrazností a citem, byl v mládí literárně činným; ale ať již proto, že lekal se překážek, s nimiž bylo mu s počátku zápasiti, anebo že jeho duševní klid snad byl otřesen příliš čilým životem pařížským, opustil na rychlo dráhu spisovatelskou a uchýliv se do samoty, žil zde jediné sobě samému v neustálém blouznění a bádání nestálého ducha svého. Větší část roku trávil uprostřed lesa na samotě, vzdálené asi půl hodiny od Auberivu. V Auberivu nalezl opět Sylvinu, s jejíž rodinou byla rodina jeho spřízněna. Neobyčejná bytost Evonymova zajímala Sylvinu, jejíž otec,

věda o jeho zámožnosti, přijímal jej s největší zdvořilostí a říkal o něm, že jest řádný hoch.

Evonyme byl vskutku velikým dítětem, jež milovalo tony, barvy a blouznění. Byl melancholikem a sám říkával, že zanáší se raději pozorováním stinné stránky předmětů než světlé; avšak jeho melancholie byla jasna a snesitelna. Své srdce otvíral bez nedůvěry; svěřoval komukoliv své chyby a naděje, tajemství svá vlastní i cizí. Jako Montaigne, nejmilejší jeho spisovatel, měl „zvláštní podivnou náklonnost prokazovati milosrdenství a dobro,“ a také jeho duch podnikal pouze samá „blouzení, pochybování a kolotání,“ ale jeho bezúčelný skepticismus spočíval sladce na podloženém mysticismu jako potůček, beroucí se po krátkou dobu ostrým křemením a dále protékající měkkým, hebkým mechovím. Miluje přírodu vášnivě, zkoumal a studoval ji neustále; chtěje ji někdy líčiti, dával na jevo umělůstkovanou sice, ale přece vždy neobyčejnou výmluvnost.

Sotva potřásl pravicí panu de Lisleovi, pan de Lisle se zvedl a zavolav na Floka, odebral se do hostince. Sylvina a Evonyme zůstali samotni u obrovského krbu, jehož plamen jasně ozařoval starou kuchyni, přeplněnou nábytkem.

„Nuže, melancholický zpěváku,“ pravila Sylvina, „vypravujte mi některou ze svých hřbitovních povídek; smutný déšť venku vzbudil ve mně truchlivou náladu.“

„Nevysmívejte se mým hřbitovům,“ odvětil Evonyme prostosrdečně, „teprve včera poskytl mi hřbitov viveyský roztomilou látku k novému blouznění; načrtal jsem všechny své myšlenky do denníku.“

Sylvina se usmívala. „Proslulý váš denník trvá tedy na dále? Myslila jsem, že přestal jste již zanášeti do něho své dojmy.“

„Uveřejňovati jej, ano, — ale dále psáti, nikterak! Tkám dále svá roucha, ale nesdílím jich s veřejností. Jest mi lhostejno, zdali svět považuje mne za otrhance, jsem-li jist, že chovám doma skříň dobře zásobenou. Když jsem znaven, abych vydal se na pouť horami a dolinami, nebo abych se bavil se svými přátely Montaignem a Lafontainem, otevru denník a bavím se sám s sebou. Zde nalézám dojmy, jimiž oblažil mne každičký den, načrtány a číslovány jako staré melodie: zde nalezám květiny, jež ač zvadly, uchovaly pro mne sladkou, utajenou vůni. Můj denník těší mne nad vlastní mou bezúčelnost, uvykl jsem mu jako věrný milenec své milence.“

„Rcete mi však, Evonyme,“ přerušila jej Sylvina, „proč neoženil jste se dosud přes to, že chováte zjevnou náklonnost k domácnosti?“

Pohlížela šelmovsky se strany na Evonyma, jenž si povzdechl.

„Moji přátelé,“ odpovídal, „rovněž se tomu diví; avšak oženiti se znamená dáti výhost všemu neplodnému blouznění, znamená putovati krajinou, obdařenou památnostmi hojnými, ve průvodu a dáti si vše vysvětlovati úředním ciceronem, a to je jiná.“

Sylvina se smála a vrtěla rychle malým pantoflíčkem, jenž skrýval jenom polovici její nožky. Evonyme pohlížel úkradkem na krásnou patičku a ušlechtilou nožku, nedal se však vyrušovati. „A pak,“ pokračoval důvěrně, „mám se vám přiznati? Bojím se žen.“

Sylvina nepřestávala se smáti; přiblížila se k Evonymovi svou šelmovskou tvářinkou, řkouc: „Jak? Všech? Také mne?"

„Vás?" odpověděl Evonyme a na chvíli se zamyslil. „Zajisté, zvláště vás. Paní jest nebezpečna a závadna, ale mladá dívka jest děsnou, zahalenou Isidou, jejíž závoj odhalí se teprve po svatbě, a teprve tehdy lze poznati, co bude nám neustále po boku: tomu anděl, onomu husička, jinému zase jeptiška a opět jinému furie."

„Ráda bych věděla, čím budu, až odhalím závoj," smála se Sylvina. Rychle se vzchopila a se šelmovskou, vyzývavou tváří stála vzpřímena před Evonymem. Žár z krbu ozařoval celou její postavu, jejíž jemné obrysy pod těsně přilehajícím šatem tím více získávaly. Postava její zůstala zahalena v jakési tajemné pološero; jen občas ozářilo ji chvějící se světlo plamene, při čemž bylo lze rozeznati jemný krček a podlouhlý, duchaplný, kadeřavým vlasem lemovaný obličej, upomínající na hlavy školy Leonarda da Vinci. Evonyme obdivoval se zaraženě a zamlkle velkým očím a povyhrnutým, třešňově růžovým rtíkům dívčiným. „Nuže," pokračovala Sylvina, skříživši ruce na prsou, „slyšte přece, jakým netvorem jsem já?"

„Vy?" odvětil Evonyme zvolna, „vy jste Rusalka. Ano, vystoupila jste z vody, máte její půvaby a svěžest, její náhlé zaburácení a klamavý klid. Vaše zelené oči uchovaly její znepokojující barvu. Muž, jejž vy budete milovati, musí míti ocelové srdce; běda mu, znepokojí-li vás jen na okamžik. Strhnete jej s sebou do bezedné hloubi svého rodného živlu."

Domluvil. Obličej Sylvinin se zachmuřil, úsměv zmizel jí s tváří a oči zalily se slzami.

„Máte mne za příliš špatnou," pravila temným hlasem.

Evonyme pocítil při této náhlé změně její a tekoucích slzách hlas svědomí.

„Ach, vždyť žertuji," zvolal, namáhaje se všemožně změniti drsný svůj hlas ve příjemnější; „jsem pouze jako onen osel z pohádky Lafontainovy, který chce nápodobiti malého psíka, žerty mé jsou trochu přihlouplé. Promiňte mi, a nepokládejte slova má za bernou minci."

Flok škrábal na dvéře, a Sylvina osušila si rychle oči. Pan de Lisle vstoupil; mračil se a hvízdal skrze zuby, což bylo znamením špatné nálady.

„Viděl-li pak jsi myslivce?" tázala se ho dcera.

„Ovšem," hněval se pan de Lisle, „je to podivný pán! Uznal sotva za dobré přivítati mne. Vskutku nevím, odkud vláda béře nyní své úředníky!"

„Dobře jsem předvídala," pravila dívka; „zase nějaký starý, ošklivý škarohlíd."

„Stár není: asi třicítiletý, přísného obličeje s černou bradou jako druhý doktor Faust."

Obličej Sylvinin se poněkud vyjasnil, a Evonyme se tázal, jak nový příchozí se jmenuje.

„Duhour," odvětil pan de Lisle.

„Duhour?" opakoval Evonyme, vstávaje, aby odešel. „Měl jsem

soudruha ze školních let, jenž právě tak se jmenoval; bylo by podivno, kdyby myslivec měl náhodou stejné jméno.“

„Duhour!“ zvolala Sylvina. „Jméno toto hodí se výtečně k popisu osoby; on vskutku jest vaším přítelem, Evonyme! Dobrou noc, jsem unavena, půjdu spat.“

II.

Druhého dne byl Jakub Duhour, jehož příchod byl pobouřil mysl páně de Lisleovu, ranním šramotem v hostinci Pitoisetově časně probuzen. Tento dům, jediný hostinec v Auberivu, nebyl stánkem míru. Cinkot sklenic, hlasitý hovor hostí, štěkot psů — vše to splývalo s pronikavým hlasem paní hospodské, působíc hluk málo příjemný. Nový lesník nemohl toho snésti, oblekl se tedy rychle a hledal útočiště v lipovém stromořadí, vedoucím proti hostinci a ohraničeným dvěma rameny řeky. Toto stromořadí, nazývané v okolí „procházkou mezi dvěma vodami,“ spojovalo městečko se starým opatstvím auberivským; po jedné straně zdvihal se nad ně mlýn a převyšovala je terasovitě vystupující zahrada páně de Lisleova. Mnoho hluku nikterak nebylo po chuti vážnému Jakubu Duhourovi. Jsa tak šťasten, že dostal místo ve svém rodišti hned po odchodu z lesnické akademie, odloučil se jenom jedenkráte od své rodiny, když podnikl studijní cestu lesy německými. Život hospodský byl pravou protivou klidného a spořádaného života v domě otcovském, takže nebylo mu zde nikterak volno. Pohledem na svěží zeleň a šumem tekoucí vody zotavil se na chvíli, rovněž myšlenkový jeho chod poněkud se vyjasnil. Ale když se procházel pod lipami, cítil, kterak znovu svírá se mu srdce, a touha po domovině, jíž byl pronásledován, ozvala se mocněji v jeho nitru. Plátno, rozprostřené na louce mlynářově na slunci, upomenulo jej na malé rodné městečko i na činnost matčinu, a kvetoucí štěpnice přivolaly mu v paměť jeho sestry, sedající odpoledne pod malinovými keři a vyšívající.

Vydán na pospas svým myšlenkám, putoval semo tam, nepomýšleje nikterak, že v této chvíli jest předmětem důkladného pozorování. Slečna de Lisleova pozorovala jej s hořejška terassy a hned uhodla, že neznámý, procházející se pán jest novým lesníkem, od otce vylíčeným. Skryta za besídkou, pozorovala postavu lesníkovu, a musila se přiznati, že nikterak nesouhlasí s obrazem, kterýž obrazotvornost její byla vykouzlila. Jakub Duhour nebyl hezký, ale nepravidelné, přísné a rázné tahy, hluboko zapadlé oči, široké čelo, propůjčovaly jeho tváři mužný, pevný výraz. Hrdé vystupování statného, mladého muže svědčilo o povaze a vůli neoblomné. Kráčel rychle ku předu, maje ruce v kapsách zeleného kabátce, zachmuřené čelo poněkud skloněno. Pojednou potřásl hlavou, jakoby zapuditi chtěl pronásledující jej myšlenky, a zmizel směrem k hostinci.

Nechtěl se dáti opanovati truchlivou náladou. Jsa mužem činu, považoval hloubání za neplodné a neprospěšné zaměstnání; aby ji zapudil, usmyslil si jíti do lesa, aby seznámil se zde s hajnými svého revíru. Za malou půlhodinu vkročil do rozsáhlých, pahorkatých lesů, jež rozkládají se mezi Auberivem a Viveyem. Nezklamal se v domněnce,

že dlouhá chůze dostačí, aby nabyl duševní rovnováhy. Již pohled na les jej vyléčil. Jsa synem a vnukem myslivcovým, byl povolání svému přímo vášnivě oddán. Samota lesů, v nichž život tak tajemně ubíhá, účinkovala naň blahodárně; nalézal v ní kouzlo stálé, plodné činnosti, rozvinující se v tichém kruhu. Les není nikdy pokojný, a přece působí konejšivě, upokojivě. Sotva byl ušel asi sto kroků, cítil se Jakub omlazen a osvěžen. Překročiv potok viveyský, dospěl čarokrásné tišiny, zvané „na pláni pastýřské." Pružně si vykračoval po louce, když v tom spatřil vystupovati z lesa velikého muže v šedém kabátě; byl zahloubán do knihy a dělal obrovské kroky. Podivný ranní chodec mluvil hlasitě, doprovázeje samomluvu svou živými posuňky. Blížil se k myslivci, ale nepozoroval ho. Toto setkání na odlehlé louce bylo na nejvýš neobyčejné. Jakub stanul, aby pozoroval horlivého čtenáře. Když neznámý přiblížil se asi na dva kroky, zdvihl hlavu a vzkřikl:

„Jakube Duhoure, jsi to skutečně?"

„Evonyme!" zvolal Jakub, poznávaje starého soudruha z mládí.

Neviděli se deset let. Potřásli si pravicemi a zahrnovali se otázkami, týkajícími se minulosti, zaniklých přátel, zmařených nadějí.

„Čím stal jsi se ty?" tázal se Jakub. „Často pátral jsem po tvém jménu v časopisech, domnívaje se, že jsi literátem."

Evonyme smutně potřásl hlavou.

„Ano," vzdychal, „opájel jsem se nejrůžovějšími nadějemi. Pupa byla slična, ale motýl nevyhověl očekávání. Víla, jež stála u mé kolébky, podělila mne vedle náklonnosti ku vědě a umění také leností. Octnuv se na šikmé hladině, svezl jsem se hezky dolů. Nalézám útěchu ve svých knihách," pokračoval, poklepávaje na hřbet svazku Montaigna, „a jsem šťasten ve svém hloubání. Ptáci a vítr jsou mým orchestrem, a já tančím se svou obrazností. Vím předobře, že jsem směšným jako bělobradý tanečník valčíku, ale má tanečnice jest jiného náhledu. Šeptá mi do ucha, že básníci, pějící pro všeobecnost, bývají často nejméně upřímni a dojmům přístupni."

Jakub dal se do smíchu. „A což ty?" tázal se ho Evonyme, tiskna opětně ruku přítelovu.

„Ach," odvětil Duhour, „život můj minul dosti jednotvárně. Životní plán, který jsem si vypracoval ve svém dvacátém roce, jest prosaický jako početní vzorek; přes to však jsem jej uskutečnil a doufám, že zůstanu mu věren. Miluji své povolání vášnivě a dosud stýkal jsem se více se stromy než s lidmi. Snaha má směřuje neustále k tomu, abych zalesnil naše hory, neboť země bez lesů nemá budoucnosti. Budu pracovati svědomitě rok, dva roky, načež dám se přeložiti do své domoviny. Tam ožením se s prostým šlechetným děvčetem, jež dobrá matka má pro mne již vyhledala, a hodlám napsati knihu o pěstování lesů."

„Ty se hodláš oženiti!" zvolal Evonyme, zamysliv se. „Ptával jsem se často sám sebe, neměl-li bych rovněž tak učiniti. Nejsem sice proslulým a slavným, ale kdybych měl děti, daly by přece za pravdu mým slovům, že jsem velikým mužem; toť se rozumí, věřily by tomu, dokud by byly maličky."

Rozmlouvali spolu asi čtvrt hodiny, načež se rozloučili, umluvivše se, že zítra budou spolu snídati na statku val-clavinském.

U večer téhož dne šel Evonyme návštěvou k panu de Lisleovi. Domácího pána nezastal doma, Sylvinu však nalezl na zahradní terasse, kde se procházela mezi lískovými keři. Vypravoval jí o setkání s Jakubem.

„Jest stále jakým býval," pravil, „vážný, poctivý, rozšafný a železné vůle, která měla by býti mně vzorem. Zítra přijde ke mně na snídani, a těším se, že bude mi lze déle s ním pohovořiti."

„A k desertu přečísti mu svůj denník," dodala smějící se Sylvina. Popošla několik kroků, načež rychle se obrátivši, děla k Evonymovi: „Těšilo by mne nemálo, kdybych mohla poznati vašeho puritana. Představíte mi jej?"

Evonyme tvářil se udiveným. „Jaká to myšlenka!" zvolal. „Jakub považoval by můj pokyn za pozvání vašeho otce; jest učiněným divochem. Mimo to by se vám nelíbil, aniž vy jemu."

„A proč bych se mu nelíbila?"

„Poněvadž vaše povaha jest pravou protivou povahy jeho."

„Díky! Toť zní jako že jsem hloupa, lehkomyslna a povrchní."

Evonyme hleděl se vybaviti z rozpaků vysvětluje, že jeho přítel je velikým nepřítelem lidí a že prchá před ženským pokolením. Avšak to vše tím více dráždilo zvědavost Sylvininu; stála na svém přání seznati blíže nového myslivce a šelmovsky k tomu podotkla, že by jí způsobilo nemalou radost, kdyby tomu ctnostnému Grandissonovi popletla hlavu.

Evonyme stával se netrpělivým. Vida konečně, že nepomohou vytáčky, pravil, tím že by marně utrácela čas, poněvadž Jakub má již vyhlídnutou nevěstu ve svém rodišti.

„Nevěstu!" zvolala dívka jízlivě. „Dojista maloměšťku s červenýma rukama, která umí zavařovati ovoce a vyšívati v rámci. Výborně! Teď jest obraz Jakubův úplný. Přes to však, můj ubohý příteli, že jest velice vážný a učený a má již nevěstu velikých nohou, chtěla bych se o něho pokusiti, a nepotřebovala bych ani osm dní, abych jej tak pobláznila, že by psal verše v lese po stromech."

Evonyme se usmíval nedůvěřivě. Sylvina, podrážděna odporem, zanášela se tím více těmito myšlenkami a vyznala, že by se chtěla odvážiti tohoto pokusu.

„Jsem velice zvědav," pravil Evonyme, „jak se toho chopíte, aby zamiloval se do vás muž, s nímž nebude vám lze nikde se setkati a jenž sotva učiní vám jakou návštěvu."

„Kdo ví? Vy jej přivedete tyto dny k nám!"

„Budu se chrániti!"

„Pak vyhledám jej jinde!"

„Uvidíme! Tedy mne vyzýváte?"

Sylvininy oči zářily.

„Uvidím jej nejdéle zítra — vsaďme se!"

„Vsaditi se? A oč?" pravil Evonyme a zasmál se tak hlasitě, že rozčilení dívčino se tím zdvojnásobilo.

„Prohrajete-li, dáte mi svazek Musseta, jejž si tak ceníte," odvětila. „Ujednáno tedy. Vyzval jste mne a uhlídáte!" A rychle opustila terassu a udiveného Evonyma.

Druhého dne chodila Sylvina zamlklá a rozčilená po domě z místa na místo, nenalezajíc nikde klidu. Pan de Lisle, který vydal se již za svítání na trh do Granceye, nevrátí se před večerem. Sylvina posnídala rychle u stolku v kuchyni, odhodila ubrousek a pravila lichotivým hlasem: „Máš-li mne ráda, Celino, obuj své sedmimílové boty a pojď se mnou na procházku do lesa."

Celina sice namítala, že bude pršeti a že nikam nepůjde; konečně však musila se podrobiti vrtochu Sylvininu a oblekla se. Sylvina vklouzla do svého pokojíčku, připjala si cvilichové gamaše, nasadila si šedý, plstěný klobouček, a za malou chvilku byla tu zase oděna soukenným paletotem, majíc po kavalírsku zastrčeny ruce v jeho kapsách. Za pět minut kráčela již lesy val-clavinskými, vlekouc s sebou ubohou Celinu, která strachovala se dosud černých mraků a vyprávěla hrozné historie o zánětu plic.

Počasí nebylo vskutku nejpříjemnější. Celou noc pršelo, cesty byly rozmoklé a v lese vlhko. Celina bědovala, kdykoli jí noha sklouzla na hlinité půdě, nebo když se zachytila na trní. Sylvina odpovídala jí smíchem a kráčela ku předu, trhajíc zde travičku, tam zase zelenou ratolístku.

„Matko boží, drahé dítě, co počínáme!" zvolala Celina sotva dechu popadajíc.

A aby neštěstí bylo dovršeno, spustil se z oblak, dosud klidně nad lesy stojících, hojný, vydatný déšť.

„Neřekla jsem ti to?" vyčítala Celina; „vraťme se!"

„Vždyť na tom nic není," mínila Sylvina: „Schováme se někam pod strom."

. Zmužile sešla se stezky a ubíhala hlouběji do lesa. Zpola rozvité listí však neposkytovalo značné ochrany, a dešť skrápal bez překážky na procházky chtivé ženy. Pojednou les prořídl, bylo slyšeti kokrhání kohoutů, a před nimi prostírala se zelená kotlina, v jejímž středu zdvihaly se šedé zdi a střechy statku.

„Teď jsme v tom pěkně," pravila Celina, třesouc se zimou ve promoklém šatě. „Co nyní začneme?"

„Věc velmi jednoduchá," odpověděla Sylvina, „před námi jest statek val-clavinský, dojdeme tam a budeme se dožadovati pohostinství Evonymova, jenž si pospíší hoditi do krbu otep suchého chrastí, aby nás trochu osušil."

Celina se zpěčovala. „Evonyme pravil včera večer, že nový myslivec bude u něho snídati; co si ten pán pomyslí, když pojednou objeví se zde Sylvina a její služebnice, vypadající jako dvě cikánky."

„Ať si pán myslí cokoliv," odvětila Sylvina.

To pověděvši, vykročila z lesa a nešetříc žita Evonymova zamířila přímo k jeho statku. Belhajíc, následovala ji Celina. Sylvina přešla veliký dvůr, nedbajíc kdákání vyplašené drůbeže a udivených pohledů nájemnice. Pak obrátila kroky své rychle k bytu Evonymovu, jehož

dospěla s hrdě vztýčenou sice hlavou, ale s prudce tlukoucím srdcem, na něž tiskla svou umoklou kytici.

Oba přátelé, sedíce u polo vyhaslého krbu, popíjeli kávu a kouřili dobrá cigara; otevřené okno poskytovalo jim překrásnou vyhlídku do zeleného údolí a na kouřící se lesy. Při pohledu na Sylvinu vzchopil se Evonyme se svého sedadla. Jakub povstal, odložil doutník a stopoval přítele i dívku nepokojným pohledem.

„Jste to skutečně?“ zvolal mladý domácí pán.

„Vidíte mne!“ odpověděla rozechvělá dívka jaksi tlumeně. „Slíbil jste mně Musseta, milý pane Evonyme! Ale pozoruji, že jsem vás vyrušila. Račte prominouti, pane.“

Jakub se mlčky uklonil, a černé jeho oči vpíjely se ve zvláštní její zjev.

Sylvina stála uprostřed pokoje, kytici v rukou, se zářícím zrakem a zvlhlou lící, a s vlasů a šatů stékal jí déšť: učiněná Najada.

Evonyme neříkal ani slova, a zdálo se, jakoby byl rozmrzelý a na rozpacích. Na chvíli panovalo nerušené ticho. Sylvina pozorujíc, že jistota její jest ta tam, chtěla si pomoci svou odvahou.

„Vyšla jsem si na procházku,“ pravila nuceně, snažíc se vykouzliti na tváři své úsměv, „ale déšť nás překvapil, a mně napadla šťastná ... vlastně Celina chtěla hledati zde úkryt.“

Pevný pohled Jakubův, na ni se upírající, ji pomátl. Tvář myslivcova se zasmušila, když slyšel málo pravděpodobnou historku Sylvininu. Pohlédla naň úkradkem a vyčetla z přísného jeho vzezření zdrcující úsudek nad svým vypravováním.

„Prosím, přistupte tedy blíže,“ pravil Evonyme, maje s ní přece útrpnost, ač se v duchu smál, „osušte se a příště poraďte se vždy s tlakoměrem, nežli vydáte se do lesů val-clavinských.“

Útrpně ponižující hlas, jímž pronesl poslední slova, podráždil Sylvinu. Snésti Evonymovu útrpnost před cizincem, panem Duhourem, toť přes příliš! Lítost nad pošetilým kouskem mísila se s pocitem vnitřního ponížení a podráždila lehkovznětné její nervy. „Děkuji!“ pravila hrdě se vzpřímivši a provázejíc slova svá pohrdavým pohledem. „Nejsem tolik promoklá a udělám lépe, když se vrátím. Pojď, Celino, počíná se znenáhla vyjasňovati.“

„Vždyť prší jen se leje!“ zvolala poděšená Celina.

„Nikoliv, nikoliv!“ odpověděla Sylvina chvatně, „jen pojď!“

Nepozdravivši Jakuba, jenž flegmaticky na ni pohlížel, a nedbajíc na řeči a omluvy Evonymovy, jenž ji zapřísahal, aby neodcházela, odkvapila pryč vlekouc za sebou Celinu. Venku pršelo jen se lilo.

„Zvláštní dívka,“ pravil Jakub k Evonymovi, zavírajícímu dvéře za ženštinami.

Jakub jal se znovu kouřiti, přecházeje semo tam po světnici.

„Jest to dcera mého přítele pana de Lislea, zhýčkané dítě, vychované v jednom pařížském pensionatu; avšak neposuzuj ji dle dnešního jejího chování, ujišťuji tě, že má dobré srdce...“ A dobromyslný Evonyme jal se vypočítávati všechny dobré vlastnosti Sylvininy.

„Ano,“ pravil Jakub, „moderní mladá dáma; žena, jakých nemiluji a jichž se bojím.“

III.

Za hustě padajícího deště, jenž ani na okamžik neustával, vykonána mlčky zpáteční cesta. Jakmile došly domova, odebrala se Sylvina do svého pokoje, zavřela se a teprve večer sešla dolů ne v růžové právě náladě. Vidouc však, že Celina je všecka zkřehlá a zasmušilá, padla jí kolem krku a zasypávala ji lichocením; připravivši pak horkou vodu, nutila starou hospodyni, aby požila připraveného čaje. „Ach," bědovala Sylvina, líbajíc Celinu, „odpusť mi, jsem vskutku oškliva."

„Co to mluvíš, milé dítě?" odpovídala Celina, „jaká by to byla řeč? Což pak se na tebe hněvám? Či byla tvá vina, že pršelo, a že byly jsme špatně přijaty od onoho hrubce ve Val-Clavinu?"

Líce Sylvininy pokryly se nachem.

„Ustaň," pravila, položivši jí ruku na ústa, „nemluv mi o tomto směšném dobrodružství. Stydím se velice za ně."

Vzlykot utlumil její hlas; hořce plačíc vrhla se Celině do náruče; Celině podařilo se konečně po dlouhém domlouvání, že se upokojila, avšak výjev ve statku nemohla jí úplně vypuditi z hlavy. Po několik dní Sylvina trvala ve snění a roztržitosti. Sotva že zamhouřila oči, již viděla Jakuba Duhoura, opřeného o krb, jak ji pozoruje s velikomyslnou útrpností. Zkoumavý pohled, jenž připravil ji o chladnokrevnost ve statku, pronásledoval ji všude, ba i ve spaní.

Když Evonyme zase přišel návštěvou, bylo její nejpřednější prosbou, aby nezmiňoval se otci ani slovem o nešťastném dobrodružství; po té sklopila zrak a pravila: „Jsem nemálo zvědava, co přítel váš soudil o mně, když jsem odešla."

„Zhola nic!" odvětil Evonyme, nechtěje rozmnožiti její rozpaky, kdyby jí totiž sdělil přísný úsudek Jakubův.

„Jak že, ani slůvka?"

„Nikoliv. Pan Jakub jest velice zdrželiv, kromě toho jest veškera mysl jeho zaujata studiemi, a jsem přesvědčen, že na vše již zapomněl."

„Tím lépe," podotkla Sylvina zklamána.

Toto ledové odsouzení bylo pro ni trpkou urážkou; nejkousavější poznámky byly by jí bývaly daleko vítanější, než úplná lhostejnost.

Jakub nebyl nikterak lhostejný; nenadálý zjev dívčí zanechal v něm živý dojem, který jej znepokojoval. V tichém, patriarchalném kruhu, v němž dosavadní život jeho byl plynul, potkával se toliko s usedlými a střízlivými ženami, s rozumně vychovanými dívkami. Maloměstské ovzduší dodalo celému tomuto světu jednotvárného, šedého zbarvení: vše bylo zde spořádáno, odměřeno, uváženo: slova, chování i jednání. Šat jednoduchý, tváře rozvážné a všední. Vedle těchto obrazů stála Sylvina se svým vybroušeným tonem, svým poněkud výstředním šatem a zvláště půvabem svých spůsobů jako pravá protiva asi tak jako nádherná cizokrajná květina vedle prostého kvítka polního. Mladistvá tato kráska znepokojovala Jakuba Duhoura. Byl málo sdílným, aby byl před Evonymem dal něco na jevo, ale jest jisto, že výjev valclavinský zanechal v něm hluboký dojem. Dlouho obíral se v duchu vzpomínkou na Sylvinu, kterak přikvapila do statku se zářícím zrakem,

planoucími licemi a kapkami dešťovými ve vlasech. Vábný tento obraz vkrádal se dlouho do jeho prací, až konečně hněvaje se sám na sebe, odhodlal se zapuditi dotěrnou vzpomínku, a aby znovu neosvěžila se v mysli jeho, ustanovil se na tom, že maje jíti do lesa, nikdy nepůjde vesnicí.

(Pokračování.)

Ilyrský ruch na slovanském jihu.

K 50letému jubileu ilyrismu napsal Jan Hudec.

U ilirsko kolo mili
vratite se srodni puci,
što su stari gvoždjem bili,
nek su duhom sad unuci!

P. Stoós.

Stoletím devatenáctým, zejmena druhou jeho polovicí začal svitati po vyprahlých, zdupaných nivách a zachmuřených horách slovanských nový život. Činorodá síla, tlumena jsouc po dlouhý věk bezohledným odporem nepřátelských živlův a tížena na mnoze vlastní lhostejností, jako květnová míza začala se rozlévati útrobami ohromného kolosu slovanského. Nikdy ještě neproudila světem naším taková čilost a nikdy Slované nepracovali tak všeobecně a sebevědomě za jednotným cílem jako nyní. Byly ovšem čestné výminky, kdy vzájemnost mezi Slovany rozšířena do značné míry, leč vzájemnost ta byla jen politická, opírala se na mnoze jen o meč. A když meč onen byl zlomen, slavné doby zanikaly na obzoru slovanském jako zářný meteor, zůstavujíce tmu ještě větší. Ale Slované nynějšího století neopírají existenci svou o krvavý meč, nedychtí po dobytí cizích říší, nýbrž mírně žijíce pod různými vládami hledí si národnosti: jazyka, obyčejův a čistoty své povahy. Na obranu přirozeného toho práva, za emancipaci a svobodu svoji berou do ruky jiný meč — zbraň vzdělanosti, inteligence, literatury. A uvědomující duch jejich vzniká ze samé bytnosti národní, prochází i nejtenčími cevami života slovanského, rozvíjí, rozšiřuje vzájemné poznání mezi všemi bratry.

Co se týče plemen jihoslovanských, obrozovalo se každé zvlášť a v jiné době, dle morálních pohnutek a politických okolností obrod ten uspěšujících. Jenom na procitnutí Slovincův a na ustálenost jazyka jejich spisovného, jak se zdá, působil z veliké části žár velikého nadšení ilyrského, jež se v Chorvatech zrodilo. My na zřeteli míti budeme pouze plémě chorvatské a ostatní potud, pokud měla vztahy k ilyrismu. Pohnutky, jež v následcích přivodily ideu ilyrskou a tudíž obrození literatury chorvatské i jakous takous politickou samostatnost, byly trojího druhu: Snaha některých spisovatelů v Dalmácii a ve vlastním kajkavském Chorvatsku zejmena v druhé polovici XVIII. a na začátku XIX. století, jako Vitezoviće, Kačiće-Miošiće, Verhovce, Miklouišiće a j. psáti pro lid a vzdělávati nejširší vrstvy národu. Dále stálý útisk maďarský,

jenž od Josefa II. bral na sebe hrozivější a hrozivější tvářnost, a na konec revoluční duch francouzský, jehož světový význam rozprostíral se na všecku Evropu. Myšlénky francouzských mudrcův o svobodném vědomí, počínajíc od Corneilla do Voltaira, od Bossueta do Rousseaua, od Fenelona do Bernarda de St. Pierra, rozletěly se jako první vlaštovky zvěstující národům jaro volnosti. Myšlénky ty rozníceny byvše revolucí provázely při pochodu Napoleonovy prapory, na nichž napsáno bylo: „Národnost!“ Ponížené Německo záhy potom procitovalo k životu; omladina na vysokých školách jala se opěvati slávu spojeného Germánstva. Taktéž italský dorost z duše zanevřel na cizotu. A na jihu slovanském u Chorvatův a Slovinců byla to rovněž dospělejší omladina, jejíž slabý z počátku šik jako meč vtínal se do spukřelých vazeb všeobecné otupělosti a netečnosti. Od ostrovů slovinských v Alpách až po Vrbas, Sávu a Tisino ústí zahlaholil jediný radostný výkřik: „I my chceme žíti!“

Dějiny myšlénky ilyrské, jež právě letos oslavuje své padesátileté jubileum, rozdělili jsme ve troje období:

I. Od prvých začátků do Gaje.

II. Od Gaje do r. 1849.

III. Po r. 1849.

I.

Od prvých začátků do Gaje.

Když Napoleon byl získal cáře Alexandra I. a s ním se dohodl na rozvalinách Pruska po míru Tylžském r. 1807, jak rozdělí se o vládu nad Evropou, dvůr vídeňský poznal hrozící nebezpečí, že pevný řetěz výbojné síly francouzské sevře Rakousko nedlouho císařstvím prohlášené ještě litěji. Darmo František I. na sněmě uhersko-chorvatském žádal za vojenskou pomoc palatina i bána. Napoleon rychle přitrhnuv na území rakouské, podruhé dobyl Vídně a po bitvě u Ogruně (Wagramu) mírem Schönbrunským (dne 17. října 1809) odňal Rakousku třetinu 2000□ mil území tehdejších a $3^1/_2$ milionu obyvatelstva. Všechno Chorvatsko za Sávou od Jesenovce do Jaderského moře připadlo vítězi. Čím větší bylo dříve nadšení na obranu vlasti jakožto části říše Habsburků proti Francouzům, tím větší pojal žal národ chorvatský na obou březích Sáviných, když viděl, že jest od sebe odtržen. Francouzové dobře poznávali okolnosti ty pro Rakousko dosti neblahé, a proto velmi jasného znění bylo Napoleonovo prohlášení,*) vydané Chorvatům na pravém břehu Sávinu. Hledí v něm láskyplnými a výmluvnými slovy dokázati, že za nynějších poměrů, kdy v Rakousku chystal se peněžní úpadek, Chorvaté jen pod vládou jeho prospívati mohou. Ale vřelá slova Napoleonova nemohla přece zvrátiti důvěru ve trůn rakouský. Chorvatští pohlaváři na levém břehu Sávy považujíce nastalý mír jen za krátké příměří, byli v nemalé starosti, co se opět stane s vlastí jejich. Proto stavové rakouského Chorvatska odmítli požadavek císařův, aby vojsko v minulé válce po-

*) Prohlášení to, jehož zde pro tiskové poměry uveřejniti nelze, čte se u Smičiklasa v díle „Poviest Hrvatska“ II. dio. Zagreb 1879 (str. 411.).

stavené dále vydržovali. Věděli, jak Napoleon uzří nějaký ruch válečný, že vytáhne ještě proti ostatnímu zbytku jejich vlasti a potom že by nastal nešťastný okamžik, kdy bratr bojoval by proti bratru a potomstvu zanechána by byla jen kletba nešťastné země.

Z dobytých zemí: části Korutan, Krajiny, Terstu, Gorice, rakouského podílu Istrie, chorvatského Přímoří, Rjeky a Chorvatska od moře Jaderského až po Sávu Napoleon utvořil „království Ilyrské“, přidav k němu Dalmácii, někdejší benátskou Istrii, jež posud náležely království Italskému, a republiku Dubrovnickou, která po míru požuňském (prešpurském) Francouzy obsazena a r. 1808 zrušena byla. Tehdejší politikové darmo lámali si hlavy, proč Napoleon všechny jihoslovanské země Rakousku odňaté nazval právě královstvím „Ilyrským“. Zajímavo jest, co o tom píše ve vlastní autobiografii *) Sava Tököly, jeden z největších dobrodinců a podporovatelů literatury a vzdělanosti srbské: „R. 1803 připadl jsem na myšlénku, když Francouzové dobyli Dalmácie a Chorvatska,“ (letopočet jest však chybně udán, jakož i pozdější — Francouzi dobyli Dalmácie r. 1805 a Chorvatsko i ostatní sousední země získali mírem Schönbrunským, po němž teprve prohlášeno království Ilyrské) „navrhnouti jim, aby učinili z provincií těch zvláštní království; a poněvadž v nich obývali Chorvaté, Krajinci (Slovinci) a Dalmatinci, by nikdo z národů těch nebyl pohoršen aneb se nedomníval, že jest jeden povýšen nade druhým: aby království to nazvalo se Ilyrským. Napsal jsem tudíž francouzský list, podepsal jsem se Ivanović otec, nazývalť se otec můj Ivan, a zapečetiv odevzdal jsem jej francouzskému vyslanci ve Vídni, by jej odevzdal císaři svému Napoleonu. Jaká byla radost má, když následujícího r. 1805 Napoleon prohlásil království Ilyrské. Že návrh můj přijal a provedl muž tak veliký, kdo by byl pomyslil, obzvláště že vyšel z hlavy mé a nikoliv genialního vítěze Napoleona, neb některého velikého ministra. Divila se Evropa, já jsem se však radoval a doufal, že odtud pomoci dostane se i Srbsku“ (bylo posud pod mocí tureckou). A na místě dalším: „R. 1813, když Napoleon zahnán byl z Ruska, myslil jsem, že by idea má o zřízení království Ilyrského mohla se provésti i skutky a ne pouze jménem. Proto jsem chtěl napsati nový návrh a odevzdati jej vyslanci francouzskému, ale viděl jsem, že jest času již na krátko, neb z jara chystalo se opět k válce. Chtěl jsem tudíž sám odebrati se do Paříže, ale nebylo lze v dobách tak rozkvašených dostati průvodního listu. Kdybych byl odešel, Bůh ví, co by se bylo stalo se mnou i s královstvím Ilyrským, jež mi leželo tak na srdci, abych opět uzřel slávu rodu svého. Ze všeho zbyla mi aspoň ta útěcha, že já jsem dal onu myšlénku Napoleonu, jíž Němci ve svých novinách nemohli dostihnouti ani postihnouti volajíce: Proč Napoleon zřizoval zapomenuté království v oné době, když byl nepřemožitelným? Ale veliký ten muž dovedl uvážiti všecko, což by mělo následky pro časy příští, i když mu to třeba ministr jeho nepředložil.“ — Tak měl r. 1813 Srb Tököly na srdci politic. ideu ilyrskou, a když ji literární jen Chorvat Gaj v letech čtyřicátých přivedl k platnosti, na východě málokdo o tom chtěl slyšeti. — Dříve než

*) Летопис Матице српске 1879.

Napoleonovi Tököly napsal podobné memorandum Františku I., aby on poddané v zemích těch spojil v jeden celek, čímž by zdar a prospěch jejich byl zabezpečen. Dále připojil radu, by slovanskému vojsku přidělováni byli důstojníci jazyka mužstva podřízeného dobře znalí. Také císař František aspoň částečně povšiml si návrhů Tökölyho. V prvém bodu zatím nemohl; vyplnil poněkud návrh připojený o vojsku.

Místokrálem nového království učiněn maršál August Marmont, zvaný „duc de Raguse". Muž tento osvědčil se genialním organisatorem správním. Nevládl ocelí, nýbrž laskavostí a spravedlností, čímž získal si srdce poddaných. Zavésti mír a pořádek v zemi bylo mu první péčí. Když toho se poněkud domohl, měl na starosti opět hmotný a duševní blahobyt poddaného lidu. Sníživ cenu rakouských papírových peněz na čtvrtinu, zachránil země svěřené onoho úpadku, jenž kamenem tížil poddané rakouské.

Ilyrie jakožto vojenská země rozdělena byla ve dvě divise. Jedna byla sídlem v Lublani, druhá v Zadru. Chorvatsko náleželo z pola té, z pola oné. Schopný, krásný a pilný lid slovanský, ke službě vojenské způsobilý lépe než který jiný, velmi zalíbil se místokráli. Odtud ona péče jeho, by všech prospěchův učinil jej účastna a na takovou výši osvěty a vzdělanosti jej přivedl, na jaké byl národ francouzský. Soudnictví zavedeno byvši dle zákonníku občanského „Code Napoleon", bylo mnohem mírnější nežli rakouské. Lupičské roty dílem pobity, dílem vyhnány ze země. Tím a jiným zabezpečen byl rozvoj hmotného blahobytu, na jehož základech razil si cestu blahobyt duševní. Hned r. 1810 dne 4. července vyšly zákony o všeobecné národní osvětě. Národní školy s mateřským jazykem vyučovacím byly zakládány všude, kde jen bylo lze, a dívčí ve všech okružích, zejmena v Kotoru, Dubrovniku, Rjece, Zadru, Gospići a v Karlovci. Dvacet pět gymnasií (nižších ovšem dle tehdejšího systému) mělo poskytovati vyšší vzdělání mládeži chorvatské a slovinské a lycea v Lublani, Kotoru, Rjece, Karlovci, Dubrovniku a Zadru měla je dovršovati. V týchž městech založeny byly školy pro umění a průmysl. Gymnasia byla v Senji, Rjece, Skradině, Trogiru, Šibeniku, Splitě, Krku, Hvaru, Zadru, Makarské, Dubrovniku, Kotoru a j. Vůbec jazyku slovanskému dávána všude patřičná přednost, ačkoliv jazyk francouzský stal se pro všechny poddané ilyrské státním. Zvláštní zřetel měl Marmont k Dalmácii, poněvadž země ta, byvši dlouho pod správou lakotných Benátčanů, duševně i hmotně byla téměř vysílena a zničena. Kromě toho sousedila napřed s Rakouskem jakož i Tureckem a byla tak způsobilá k novým plánům válečným i politickým. Co do hmotné stránky nesmírná úleva zemi poskytnuta tím, že sedlák stal se pánem svého pozemku a ne nájemcem. Ve Splitě zřízena vedle jiných také akademie hospodářská. Pusté kraje a stráně zalesňovány, polní hospodářství zvelebováno, zakládány silnice a j.

Ve příčině literární obzvláště důležita byla té doby města Dubrovnik, Zader, místa to, kdež byla vyšší učiliště, a zejmena Lublaň. V zemích ilyrských nebylo mnoho mužů schopných, aby zastávali učitelská místa na lyceích, kdež vedle úplné znalosti frančtiny přihlíženo i k jazykům domácím. V Dubrovniku působil tehdy starešina ilyrských spisovatelů Francesco Maria Appendini; ačkoliv byl rodem

Ital z Piemontu, přilnul přece s nejvřelejší láskou k jazyku slovanskému a všechny síly vynaložil na zvelebení jeho, jak se v dobách těch vůbec myslila dokonalost jazyková. Appendini, jako všichni téměř první starší buditelé a učitelé jazyka chorvatského ku konci XVIII. stol., byl kněz a to řeholník. V Dubrovniku byl prefektem řádu a učitelem krasořečnictví. R. 1808 vydal mluvnici ilyrskou, čili chorvatsko-dalmatskou a věnoval ji maršálu Marmontu, tehdy správci Dalmácie. V Zadru založil r. 1806 Hvaran, Mikuláš Budrović, učitel práva na semeništi zaderském, pro Chorvaty časopis „Il regio Dalmata“ (královský Dalmatinec), psaný také chorvatsky. Vycházel čtyři léta. Potom vydáván byl v Lublani „Télégraph oficiel“, kdež vedle frančtiny i kajkavština měla místo. V „Télégraphu“ uveřejněno bylo pojednání o chorvatských národ. písních. Dále jakýsi učený Krajinec v příloze buď zmíněného „Télégraphu“ nebo „Novic lublaňských“ (Novice však vycházely dříve pod redakcí Vodnikovou od r. 1797—1800) dával čtenářstvu posuzovati alfabetickou řadu rozličných jmén, jsou-li slovanská nebo původu francouzského, jako na př. bat (ilyrsko-slovansky, česky hůl); slovo francouzské vedle toho batte, battre. Slova ta kladl vedle sebe; napřed slovanské, potom francouzské. Dále: briga (starost), brigue; lokot (loukoť), loquet; prhnuti, percher atd. Tím již myslící obecenstvo nabádáno všímati si více rodného jazyka. Za okupace francouzské však nejvíce ruch literatury kajkavské (k nářečí kajkavskému náležela vedle vlastní slovinštiny jistou měrou i chorvatština výslovnosti kajkavské, o čemž zevrubněji bude pojednáno na patřičném místě — kdežto v Dalmácii pěstován jazyk jižnímu hercegovskému, štokavštině bližší) soustřeďoval se kolem prvního básníka slovinského doby té Valentina Vodnika. Muž ten měl nepopíratelné zásluhy o připravování půdy nedaleké myšlénce ilyrské. Budiž tu o něm několik stručných zpráv podáno, pokud vztahují se k souvislému pásmu této stati. Přispěním velikého dobrodince slovinského, barona Zoise, a otce slavistiky, Jos. Dobrovského, propracoval se ku vědečtějšímu stanovisku slovinštiny. Povoláním svým byl františkán. Leč byv sekularisován stal se učitelem na gymnasiu lublaňském a vydával „Koledar“ ve formě beletristické a „Ljubljanske novice“. Když bylo zřízeno království Ilyrské, Vodnik, poněvadž uměl francouzsky, jmenován byl ředitelem všech škol lublaňských. Vodnik sestavoval materiál ku velkému slovníku slovinskému (posléze slovník Wolfův) a r. 1811 vydal svou mluvnici *) „Pismenost“. V čele „Pismenosti“, nevědomo z vlastního-li popudu nebo z pokynutí francouzského, uveřejněna báseň Ilirija oživljena, v níž veleben Napoleon, že jihoslovanské provincie pod správou svojí spojil v jedno tělo. Báseň počíná slovy:

„Napoleon reče:
Ilirija vstan!“

Krásná báseň ta zní u stručném obsahu: „Napoleon zvolal: Ilyrie vstaň! A vstala vzdychajíc: Kdo mne budí k životu? Zdali tys to, vítězi blahý, jenž mi podáváš ruky, abys mne zvedl z rakve po staletí

*) Pismenost ali gramatika za prve šole. U Ljubljani g. 1811.

uzavřené? Kamkoliv pohledneš, jsou všude nerozlučné děti moje; jak dávno stojí naše hory věčným sněhem pokryté, tak dávno Sláva rozestírala se vůkolním světem. Ilyr byl již silným lvem na moři, dokud Latin učil se tesati trámy. Potom přišli násilný Frank a Got a v zapomnění smetli všechen rod ilyrský. Nyní však nový duch vchází do mých dětí, nové pokolení obrozuje se a vstává vítězno z očisty staletého utrpení. Ilyrie bude středem Evropy a světu prstenem, jenž spojí východ a západ". Takový přikládán byl význam válečnickému veleduchu francouzskému, pod jehož žezlem v obnovené Ilyrii měli si podati rukou všichni Jihoslované, i ti, kteříž ještě sténali pod jařmem tureckým.

Tato přichylnost ku Francouzům způsobila mu mnoho těžkostí a nepřátelství, že po pádu Napoleonově pozbyl svého místa a žil jen velmi skrovně, vyučuje italštině. Zemřel r. 1819. Vláda vídeňská neodpustila mu „Ilyrie oživené", ač potom uveřejnil, když prohledl ku pravému stavu věcí, novou báseň plnou rakouského patriotismu: Ávstrija za vsè! Proměnlivé to smýšlení lze omluviti tehdejšími okolnostmi a vzrušenými časy. Francouzi přitrhli do Ilyrie a rázem jali se zvelebovati školství i blahobyt zubožených a v zapomnění klesajících zemí a zemiček jihoslovanských. Každý byl zprvu nadšen pro ně. Ale posléze bádavější mysli jihoslovanské nahledly, že vláda francouzská nemůže věčně potrvati. A z těch byl i Vodnik. Odpadá tudíž i nejmenší stín, jímž by někdo pokaliti chtěl památku šlechetného muže toho.

Co se však dálo v Chorvatsku po levém břehu Sávinu, kdež byla ještě po starém zákoně matka vlasť? Že byla společná rodná země rozdělena, toho již nikdo tak těžce nepykal, neboť po mnohé věky byly chorvatské kraje rozštěpovány a kouskovány. Národ cítil mdlobu svou a malomocnost vůči přesile francouzské a proto tím toužebněji pohlíželi k Vídni, brzo-li jim zasvitne spása. A zdálo se, že již svitala. Národ doufal, že nový císař francouzský stav se zetěm císaře Františka I., postoupí mu kraje odňaté na druhém břehu Sávinu, ale zklamal se. Ba Napoleon ani nedovolil choti své Marii Ludvice, by zřekla se práv na ostatní říši rakouskou. Vídni nezbývalo tudíž než bedlivý pozor dávati, aby se obyvatelstvo ilyrské úplně neodcizilo domu habsburskému. Ale památnou výpravou na Rus pojednou štěstěna Napoleonova odvrátila se od něho. Trojdenní bitvou u Lipska r. 1813 poražena výbojnost francouzská a Napoleon podlehl koalici. Rakouské voje pod generalem bar. Janem Hüllerem a podmaršálkem Radivojevićem vtrhly do Ilyrie a téměř bez půtky opanovaly veškeru zemi. Nemálo k tomu přispělo všeobecné nadšení lidu, že bude opět sloučen s ostatními bratry. Ale vláda rakouská, jejíž politiku řídil všemocný a pověstný kníže Metternich, zrušila na mnoze všechny národní vymoženosti Ilyrům od správy francouzské udělené a zavedla jazyk německý nejen do soudnictví, nýbrž i do správy politické. Časopisy ovšem také zanikly. Země, která dříve bývala pod bánem, rozdělena v okruží rjecké a karlovské. Zřídila se opět vojenská hranice a v civilním Chorvatsku postaveno „provisorisches Gouvernement in Civil-Croatien." (Pokračování.)

„Metlář“ na trhu. Kreslil Adolf Liebscher.

Ze Slovenska.

K vyobrazením A. Liebschera a Jaroslava Věšína

napsal **R. Pokorný.**

(Dokončení.)

Sedí hrdě o trhu na svém trakaři, s něhož byl metly (košťata) složil. Sedí jako kníže — ve své těžké haleně — nejchudší z „obchodníků“ slovenských, ani drotára nevyjímaje, ubohý metlář. Ba právě ubohý! Kolik že dostane za ty metly, a kdy zase v městě bude trh? Příbuzným jeho nejbližším je košiarnik, který vyrábí všeliké koše, košíky, košatiny a podobné zboží. Často však metlář je košikářem a naopak. Výrobky své dováží pak také na trh, na pohled není tedy takovým bedárem. Ale je přece. V Gemeru říkají o děvčeti, které se vydalo za košikáře nebo metláře: „Do Rošťár-

nika za košiarnika, do Betliara za metliara vydala sa..." Dodati není čeho! Pronáším při obrázku tomto leda přání, aby naši umělci zachytili nám i jiné postavy života slovenského. Nebylo by nezajímavo viděti slovenského pltníka na plti (voru) po Váhu letící, nebo pohronského handělce (dřevorubce), zvolenského čipkára (krajkáře), gemerského obrazára, který chodě s obrazy světem „predáva bohov", dále brdára, jenž odbyv u tkalců svá brda mění se ve voštinára, pak ložičkára a prasličkára, sklára i sklárku, grznára, kupčícího s kožešinou, hrnčiara, který z Gemera vozí své křehké zboží až za Tisu, drevenára, našeho to bednáře, vozára, našeho bývalého „formana", bryndziara, zásobujícího bryndzou ze salašů Pešť i Vídeň, dále i radvanského prachaře, myjavského i sobotišťského pytlíkáře, který zásobuje tovarem svým mlýny celých Uher, potom i prodavače kvíčal hornotrenčínského, borovičkáře, oravského plátenníka a konečně i zvlášť zajímavé figury: šefraníka a olejkára, jichž domovem „zahrádka Slovenska", krásný Turec.

K typům těmto mohl by umělec připojiti také slovenského pastýře, valáška, horara (hajného), báníka atd. atd., a jsme jisti, že by album jeho mělo značnou cenu a šlo na odbyt.

Z pouhého tohoto stručného vyjmenování různých zaměstnání, kterým se oddávají ponejvíce synové Slovenska, jest patrno, že mají smysl pro obchod. Ba, dokázali mnozí i genialnost v tomto oboru lidské práce, založivše si vlastním přičiněním skvělé obchodní domy v Bukurešti, v Pešti, ve Vídni, ba i v Sibíři, kamž putovali jako — šafraníci. Ale i řemeslníky Slováci jsou výbornými. Není v hospodářství nářadí, jehož by si sami nezhotovili. Dobšinský tvrdí, že i celé pluhy a vozy robí si mnohý gazda vlastní rukou. Jediné se železem běží ke kováři. Ba i domy nezřídka Slovák sám si staví, anebo spůsobilejší sousedy k tomu si pozve. „Čo raz okom zavidí, to už dovtipuje," praví Dobšinský o Slovákovi. Lze tedy na Slovensku nalézti samouky stolaře, strojníky, hodináře, řezbáře, stavitele, ano i malíře na skle a dřevě, hotovitele hudebních nástrojův atd. I dřevěné staré chrámy často postaveny pouhými samouky (na př. ve Velké Paludzi v Liptově). Kamenníci slovenští, píše Dobšinský, křešou pomníky na hroby, ba opatřují je hned okrasami i nápisy své prostonárodní poesie. Řezbáři nevyřezávají pouze domácí nářadí, ale i rohy jelení, sochy kostelní atd. (Na př. oltář na Bystrém v Gemeru). Jiní hotoví opět píšťaly, fujary, dudy i housle, ba nejeden samouk pustil se i do zhotovení varhan! Dobšinský znal na dolině Muráňské stolaře Heresa, který shlednuv fortepiano, začal podobné instrumenty hotoviti a dost prý měl odbytu. Dobrými řezbáři jsou i slovenští pastýři, kteří si ostatně umějí hotoviti nejen nářadí salašnické, ale i své hudební nástroje, oblek, obuv atd.

Rozumí se, že Slovenky nezůstávají v prostonárodním umění za svými muži. Plátno zvykly jsou tkáti samy doma, a není hospodářství slovenského bez krosen. Oblek šijou si rovněž samy. Umějí — zvláště v okolí báňských měst — čipky biť (krajky plésti), a skvostné vyšívání jejich živůtků, košilek atd. svědčí o nejjemnějším vkusu. Doufejme, že naši umělci alespoň z překrásných krojů slovenských hojné kořisti nám přinesou.

Nuž, ale když naši umělci jsou také lidé a to lidé pohodlní! Stane se najednou, že setkají se třebas i v Trenčínsku — kdež nejsou zrovna Slovenky co do krásy Čerkeskami! — na své pouti za ideálem se zdravou Aničkou trenčínskou, zaměstnanou zrovna žatím trávy

V trávě. Kreslil Adolf Liebscher.

a zpívající při tom své dojemné a nedostižné trávnice, a pak — začne studie jiným směrem. Náš umělec svým obrázkem „V trávě" ostatní dopověděl. Když se mu tak děvče trenčínské líbilo, což kdyby byl přišel do Zvolenska, Liptova, Turce a Oravy, kdež Slovenky krásou

mezi sebou závodí. O Turčankách píše na př. Čaplovič: „Čerkesky hledali bychom v Turci. Nikde neviděli jsme tak zvlášť krásných žen a děvčat jako tam. Je to nárůdek čistotný, pilný, veselý. Tamní kroj přispívá nepopíratelně mnoho ku zvýšení ženské něhy. Dlouhé vlasy, hladce učesané, visí po šíji, jsouce propleteny stuhami, v jediném vrkoči. Hrdlo je nezakryto. Košilka, v polokruhu vystřižená, nechává jeviti se

Slovenská vesnice.

asi čtvrtinu sněhobílých, mocně se šířících ňader. Krátký, těsně přiléhající, červenými stuhami ozdobený živůtek pokrývá hořejší část těla; dolejší oděna bývá v krátkou, řasnatou, rovněž pentlemi posetou sukni z pěkného plátna nebo zeleného, vlněného a lněného k r a n r a š e, známého někdy i v e S l e z s k u, o čemž svědčí dosud opavský popěvek:

„Měla matka dceru rašku,
kúpila jí na kromrašku,
na kromrašku na zelenú,
by ji měla oblečenu . . .“

Toilettu tuto doplňuje zápona (zástěrka) a vysoké čižmy (boty).

av Věšín.

S míněním Čaplovičovým, že největší slovenské krásky jsou v Turci, neshodují se však jiní. Jmenovitě Němec Bergner hledá „Čerkesky“ v Oravě, jichž kroj opravdu náleží k nejpěknějším krojům slovenským. Ostatně zdá se nám, že si pan Bergner pomíchal poněkud oravské krásky židovské s tamními Slovenkami.

Zdařilý typ děvčete trenčínského v plné jeho toilettě podává nám A. Liebscher na obrázku čtvrtém.

Bodré děvče, dojista tuhé práci navyklé, ale přes to čistotně oblečené, stojí před námi. Živůtek jeví skvostné cifrování (vyšívání), které i na výstavách světových podiv vzbuzuje. A tak Slovenka obléká se netoliko do kostela, ale i do práce. V čas žni viděti všady čistě oblečené robotnice a slyšeti jejich krásné žatevné písně.

„Radšej máme pána, ktorý meněj platí,
len (jen) něch nám dovolí slobodně spievati,“

vyznávají veřejně. A že páni nejsou od toho, rozumí se! ... A zpíváním žen slovenských jen se tak pole ozývají. Práce vesele jde od ruky — ženě, neboť muž často chodí bůh ví kde světem se svým továrem. Žertovně ptají se Slovenky nezpěvných Maďarů:

„Maďari, Maďari, čo spievať něznátě,
my vás naučíme, čo nám za to dátě?“

A jiný popěvek poučuje nás, že:

„Kdě Slovenka, tam je spev,
kdě Maďarka, tam je hněv,
kdě Němkyňa, tam faleš,
kdě cigánka, tam kráděž...“

V Trenčínsku, bohužel, nezpívá se však tolik jako na jiných stranách Slovenska, kdež pěkných polí dostatek a kde písně v polích rostou jako to obilí. A tak jako pastýř nemůže se dočkati, kdy bude si moci zase zazpívati pod oblohou, tak Slovenka vítá žatvu „s novým chlebem“, těšíc se, že opět „bude zpívati pod holým nebem“. Ba nechtěla by ani vydati se za pána, jenž zpívati neumí, ale volí si raději rovného sobě sedláka, neboť „sedliak spieva v poli“.

Rozumí se, že obžinky jsou na dolině pravou národní slavností. V ten čas zaznívá zpěv kol do kola, všady veselosti bez konce. Však vyprávějí i cizinci o slovenských obžinkách! V polích hemží se to červenými nebo pestrými živůtky, k nimž lahodně se druží bílá barva košilek a často modrá barva sukní. Děvčat tu krásných, jako by je „malíři malovali, kresači vykresali.“ Tam sbíhají se v hloučky, dál a dále od sebe rozestavené, a sousedka sousedce nachylujíc hlavu k pleci a dlaň pravé ruky k ústům přidržujíc, aby hlas sesílila, zpívá starodávnou:

„Čieže je to jarnie žitko
pod horami?
Vybili ho vrané koně
podkovami.“

A hlouček druhý přejímá jako ozvěna druhý a pak čtvrtý verš a nese ho dále, až jej všecky i nejvzdálenější kroužky zopáčí. A tak zpívá s sebou dohromady celé pole.

Slovenská dívka. Kreslil Adolf Liebscher. Ryl Jan Patočka.

Rovněž o vinobraní, či o t. zv. oberačkách horlivě se zpívá. Zpívá se, zpívá, ale přes to nebývají vadivá manželstva řídkostí. Vysvětluje se věc ta nedostatkem a — v chudobných stolicích Slovenska — i pitím lihovin. Zde ovšem není vína přirozeného, proto žid zde víno pálí!... Zakládali národovci slovenští spolky mírnosti, které čítaly ohromné tisíce členů; jeden na př. asi 70.000. Ale mnoho dosud nesvedli. Dokud židovské vinopalny maď. vládě jsou zdrojem tak nezbytným (!), musí střecha s chalupy dolů.

Nepije někdy pouze muž, ale pije i žena. Národní píseň vyzrazuje nám, že muž korhel (ochlasta) propil ženě košili i žebřík od půdy. Ba „urobil jí i špás“: propil jí koudel, motovidlo i kužel! Žena zase „Boha sa spustila, trunk velice lúbi: tri holby pálenky každý děň vytrúbi!“ Ale takové ženy jsou přirozeně přec jenom bílými vranami. Více, ba mnohem více nalezli bychom těch, které — dle vypravování Paulinyho-Totha — vidouce o volbách své muže pod obraz boží spité, volají: „Ej, keby my ženy maly vota (hlasy)! Potom by to len boly volby!...“ Bohužel, kořalkou nepřivádí Slováka na mizinu toliko žid, ale i maďarská vláda sama, mlčíc k tomu, když ve stoličném domě, na př. v Hontě, po čtrnácte dní před volbami ze sudů na dvůr vyvalených se pilo!

Tak krásný, pracovitý, zpěvný lid zasluhuje věru lepšího osudu.

Pozašli jsme trochu daleko od svého trenčínského děvčete. Kajeme se; — při pohledu na ně věru nestrachujeme se, že nebude „ženou od Boha“, byť nebylo zrovna „sluneční pannou“, krásnou Mahulenou, které, když se usměje, kvetou na ústech růže, když pláče, roní perly, když se usmívá, zlaté vlasy jí s hlavy padají, a kam stoupne, tam květy povstávají.

Ba takových „slunečních panen“, nerodí se nikde mnoho — a naše Trenčanka nám již odpustí — nejvíc ještě v Turci, anebo v Oravě, kdež „pán Bůh dobře věděl, že je děvčatům krásy třeba“. Což by tu měly, kdyby nebylo té krásy? Zrovna tolik, jako ten kraj... Ptáte se, jaký to kraj a kde leží? Skála nad skalou, hora nad horou, tu a tam kousek údolí, jímž šumí Orava anebo její přítoky, spěchající společně do Váhu, tu a tam malé městečko, dědina, zámek... Po pás zabořena již je župa tato slovenská do Haliče, je tedy nejsevernějším cípem Uher, jehož hranici střeží mohutná Babí-gůra.

Dostali jsme se do sousedství Trenčína, do Oravy. A tam do údolí oravského uvádí nás i obrázek slovenské vesnice od Jar. Věšína.

Domky, nejvíce o dvou malých okénkách, i ten žeráv (jeřáb) nad studní, všecko shledáváme v Záskalí oravském tak, jakož jsme již minule vylíčili.

Dědina Záskalí leží na řece Oravě nad stoličným městečkem župy oravské Dolním Kubínem, a mezi tímto a památným zámkem Oravským v rozkošné dolině, obstoupené na západě horami oravské Magury.

Orava je nejchudší, nejneúrodnější stolicí Uher. Proto — jako v Trenčíně a Šáryši — je tu nejvíce židů, kteří mají nejlepší žně tam, kde lid je nejhůře zbědovaný.

Však jako je župa turčanská „zahrádkou“, ba „rájem“ Slovenska, tak je stolice oravská jeho Švýcarskem. Opět příklad, že krása není z tohoto materialistického světa. Kam krása se uchýlila, tam je málo

chleba . . . V Oravě často sněhem zapadnou rolníkovi pole dříve ještě než z nich sklidil skrovný užitek. Zde polařství k výživě lidu nestačí. Proto Oravci s nasazením života plaví pltě (vory) po nebezpečném Váhu, anebo chodí do světa s plátnem, o žních putují zdejší kosci až na pusty nadtisské a na roviny Mazovské. V Oravě bývá i hlad někdy hostem. Nejednou stalo prý se, že matky v zoufalství nesly hladem zmořené dítky své až do Pešti, aby je tam „dobrým" lidem odevzdaly „na vychování". Že z takových dětí Slovensko více užitku nemívá, netřeba dokládati. Ubožáci musejí při skývě tvrdého chleba žvýkati ještě tvrdší jazyk úhlavních nepřátel slovenského rodu. Přes vše svízele jsou Oravci lidé veselého vzezření, jsou i pohostinni a pracoviti.

Horní Oravci, nevycházející ze styku se sousedy Poláky, považováni bývají mylně — na povrchní pohled — za Poláky samé. Jsou jim i podobni jazykem, zvyky, obyčeji, krojem, ba i typy. Polák vidí ovšem dostatečné rozdíly.

Orava je i pravým domovem pastýřů. Zde kvete salašnictví jako nikde jinde. Po celé léto, vlastně „od Jura až do Demitra" neopouštějí pastýři se svými stády hory a vrchy, po celé léto ozývají se fujary z hor a zvoní zvonce bílých stád.

Vůbec je tedy Orava krajinou velice zajímavou, a to nejen svými krasami přírodními, ale i svým lidem bodrým, lepým, čistotným, zkrátka takovým, jakým je půda, jakými jsou ty vznešené krásné hory, na kterých žije.

Padání listí.

Po celém lese
chvějivě padá,
vlhké se třese.

V prožloutlá lada
vítr je honí
po zemi holé.

A vichr svistí
v svadlé ty květy,
ve žluté listí.

A kde jsou oni,
kteří šli tady
letos i vloni?

Kde jsou ti, kteří
snívali tady
v mámivé šeři?

Rozešlí záhy,
zavátí všichni
do jiné dráhy.

Jsou tady chvíli —
ale snů květy
vichr jim schýlí.

Naděje zajdou —
a oni, oni
zda se kdy najdou?

V plese i pláči
sobě už cizí
žitím se vláčí.

A vichr svistí
v svadlé ty květy,
ve žluté listí.

Bohdan Kaminský.

Neustupní.

Vesnický obrázek od **Terezie Svatové.**

(P)án bůh jí odpusť, již jest mrtvá!“ S těmi slovy vstoupila stará Zářecká do světnice, kdež domácí právě obědvali.

„Pán bůh jí odpusť!“ opakovali všichni a povstavše od stolu, pomodlili se „Otčenáš“ za její ubohou duši. —

„Máš v domě o jedlíka více,“ obrátila se stará na syna — hospodáře; „a ty nemáš již matky, jsi sirotkem.“

Tato poslední slova svědčila děvčeti asi sedmiletému, jež sedělo na lavici u kamen.

Bylo to umouněné, snědé děcko, s velkýma očima a vlasy černými jak havran. Podobalo se dítěti cikánskému. Možná, že byl tatík jeho z rodu cikánů.

Byl Maďar a sloužil u husarů. Nebožka Pavlína se s ním seznámila, když byl ubytován ve statku, kde ona sloužila, u Zářeckých.

Voják sliboval, že si ji vezme za ženu, jakmile vyslouží, a ona, bláhová uvěřila, jako před ní a po ní sta jiných. — Ale voják byl přeložen s plukem jinam a již se nevrátil; jí pak zůstalo na památku děvče, jemuž říkali po matce Pavla.

Když se bylo Pavlíně dítě narodilo, řekla hospodyni: „Budu vám pracovati za dva, jen mne, prosím vás, nevyhánějte z domu, nebo kam bych se teď s dítětem obrátila?“

A poněvadž byla Pavlína statná holka a znala pracovati jako málo kdo, nechali ji v domě i s děckem. Dokud bylo malé, nosila je Pavlína na pole s sebou; tam je položila do trávy, udělala nad ním ze zástěry neb trávnice stříšku, aby ho slunce nepálilo, a dítě se válelo a houkalo, jako v nejkrásnější kolébce.

Šlo mu v tom zdravém vzduchu dobře k duhu, rostlo jako z vody a do roka běhalo jako koroptev.

Od té doby běhala Pavla neustále za matkou; jen bylo-li jíti tuze daleko, nesla ji matka chvílemi na zádech.

Když přišli na místo, vstrčila Pavlína dítěti kousek černého chleba do ručky a nakázavši mu, aby daleko neběhalo, více se po něm ani neohledla.

„Nesmím se s ní tuze piplat, aby hospodář nezhlížel,“ říkala Pavlína ostatním dělnicím, když jí vyčítaly, že si dítěte málo všímá. Tak rostla Pavla bez dohledu. Nikdo se o ni nestaral, jen když se

někomu připletla do cesty, dostala nějaký ten štulec — a těch štulců bylo bez počtu.

Ale Pavlu to nebolelo, domnívala se, že ani jinak býti nemůže.

Když jí stará zvěstovala, že matka zemřela, udiveně na ni pohledla, ale ani sebou nepohnula. Zdálo se jí to nemožné.

Vždyť ještě před chvílí byla u matky v komoře; a matka ji hladila, ba i na tvář ji políbila. A to bylo Pavle tak milé, tak divné — neboť dříve se s ní matka mnoho nemazlila. Jen těch několik dní, co byla nemocná, zdála se Pavle jinačí.

Pavlína zemřela na zápal. Unavila se na poli, nastydla a za týden byla pryč.

„Kdo by to byl řekl: ženská jako hora a zhasla jako když svíčku zafoukne," pravila hospodyně hlasem pohnutým a odešla se ženskými do komory, aby se na zemřelou podívala.

Když nebožku oblékly a na prkno položily, šla také Pavla na matku se podívat.

Dlouho stála a hleděla na mrtvolu. Dnes byla matka zcela jinačí; byla pěkně oblečena a jakoby se usmívala. Nikdy se jí tak nelíbila, jako dnes. Pavla čekala, brzo-li matka zase oči otevře.

Konečně se osmělila a vzala ji za ruku — ale ta ruka byla tuhá a studená.

Pavlu zamrazilo, jakási bázeň projela jí tělem a ona utekla z komory a již tam sama nevešla. Mezi dnem přišlo mnoho lidí, jak už je ve vsi obyčejem, na nebožku se podívat.

Někteří si ani nevšimli děvčete, jež u dveří komory se krčilo, ale jiní, zvláště starší ženy, útrpně na děcko pohledly a pravily mezi sebou: „Ubohý sirotek! Nemá teď nikoho na celém šírém světě!"

Ale Pavle se ta sirota nezdála býti tak hroznou; po celý den nedostala zlého slova a ani jediného štulce. Dnes nikde nikomu nepřekážela a k svačině jí hospodyně ještě velký kus chleba povidly namazala.

Pavla byla dnes nade vším jako zmámena. Celý den jí nepřišlo, aby zaplakala, jen k večeru, když si vzpomněla, s kým bude spáti, tu se jí hrdlo stáhlo a velké její oči se zalily slzami.

Snad to stará Zářecká zpozorovala.

„Dnes půjdeš spáti se mnou do chaloupky," řekla chlácholivě.

Pavla utřela si rukávem oči a šla.

Následující den utekl jako první; jen k večeru přinesl truhlář sprostou, černou rakev a postavil ji vedle komory. Ta rakev, ta Pavlu poděsila, té rakve se bála — a ještě mnoho neděl potom, šla-li za soumraku po síni, vždycky si na ni vzpomněla — — — — — —

Když se vrátili Zářeckých s pohřbu, který byl velmi jednoduchý a při němž nikdo neplakal — jenom Pavla vykřikla, když hodili první hroudu na rakev —, pravil hospodář k hospodyni: „Děvče zůstane v domě, to se rozumí; ale musí se také něčeho chopiti. Je už dosti velká, aby zastala husačku!"

Selka jenom přisvědčila; věděla£, že nesmí odmlouvati. U sebe si však pomyslila, že je Pavla přece-jen ještě malá, aby si sama chleba vydělávala. —

Ale netroufala si náhled svůj pronésti.

Bylť Zářecký pánem v domě, jak se říká, a nestrpěl odmluvy od nikoho.

Nebyl zrovna lakomcem, ale také zrovna nerozdával. Jeho statek byl největší z celé vesnice; patřilo k němu celých osmdesáte korců polí a to ví každý, co osmdesáte korců v Polabí znamená.

Ležíť Řežjany u samého Labe.

Každého roku uložil pěkných pár set zlatých do záložny, ale zbytečně nevydal ani jediného krejcaru: Byl ve svých zásadách neustupný a co si do hlavy vzal, nikdo mu nevymluvil.

Často mu žena vytýkala, že by nemusili tak šetřit, když mají jen jedno dítě, a že než Venouš doroste, ještě dosti naspoří.

Zářecká měla několik tajných přání, ale vytasiti se s nimi nesměla, neboť byl by hned oheň býval na střeše. Všecky selky v okolí se oblékaly jako paničky v městě, každá měla kolikero hedbávných šatů a ona měla pouze jedny — a ty byly dosud ušité tak, jako když se před dvacíti léty vdávala.

Nemilovalť Zářecký novot v ničem.

On chodil stále pěšky do kostela, a bylo do města dobré dvě hodiny; jen když byla velká nepohoda, jeli na voze.

On nic nedbal, když ostatní sedláci v kočáře kolem něho se míhali, na nejvýš se pohrdlivě usmál. Ale za to Zářecká zůstala vždycky jakoby ji krví polil.

Ještě hůře jí bývalo, když někdo cizí do statku zavítal.

Majíť nyní již v každém statku a zvláště v kraji „pokoj“ s leštěným novým nábytkem — ale ani v tom Zářecký ženě nepovolil.

Je pravda, že stavěl a opravoval neustále. Vystavěl stodoly, chlévy, konírny, takže to u nich zvenčí vyhlíželo, jako v panském dvoře; ale na stavení obydelné nedal ani šindele.

Dřevěné a pod doškami, vyhlíželo chudinka podle bílých stavení hospodářských jako sešlá, shrbená stařenka vedle naškrobených, vyfintěných děvčat.

Prohodila-li někdy selka, že by mohli také stavení znovu vystavět, tu vždy úsečně odpovídal: „V dřevěném je sucho a teplo; ať dělá každý, jak se mu líbí, já zůstanu při starém.“

A tím byla věc odbyta.

Uvnitř pak bylo zrovna tak. Velká světnice, s černým, začazeným stropem; kolem do kola lavice, v rohu u okna velký dubový stůl, s těžkými trnožemi, blíže kamen, které se vytápěly z venčí a do nichž se mohl přiložiti bezmála celý pařez, stál stůl menší a blíže dveří malovaná almara na šatstvo. Vedle v přístěnku stály dvě postele a peřin na nich bylo vystláno až po samý strop.

Tak bylo u Zářeckých odjakživa, tak zůstalo až do dneška.

Jak jsme již pověděli, nemiloval hospodář novot.

Když rozkázal, že ode dneška bude pásti husy Pavla, zavolala hospodyně děvče do síně a davši mu do ruky zlámané bičiště a krajíc chleba, pravila měkce: „Budeš teď za Kačku pást husy; žeň dnes do Polabin, víš tam, co jsme posledně sušili seno; dokážeš to?“

Pavla mlčky přikývla.

Chodívala s Kačkou častěji za husami a proto se toho nebála.

„Počkej!“ zavolal někdo, když se byla s husami kousek od statku vzdálila.

Byl to Venouš, hošík hospodářův, o něco málo starší, než Pavla.

„Poženu s tebou,“ řekl, žvýkaje plnými ústy hrušku.

Měl jich plné kapsy.

Pavla se usmála. Bylť Venouš dobrý a povolný chlapec a nikdy jí neublížil, ač bývali celé dni pohromadě.

„Ten kluk je celý po mámě,“ říkal Zářecký, když viděl, jak hoch kde komu ve všem povoluje.

„Dej mi hrušku!“ zažebronilo děvče, a Véna mu dal hned dvě.

„Proč nejíš?“ otázal se po chvilce, když viděl, že se hrušek ani netekla.

„Vždyť jím“ — a honem se dala do jídla, aby ho nezarmoutila. Ale nechutnalo jí; bylo jí dnes tak divně, tak jakoby ji něco dusilo.

Když přihnali na luka, tu si Pavla vzpomněla, jak zde posledně byla s matkou: viděla ji v duchu, jak zde pracovala a jak jí potom dala vdolek, který od oběda pro ni byla uschovala.

Pavle se sevřelo srdce — v té chvíli pocítila svoji opuštěnost a najednou jí přišlo na mysl, že je sirotkem.

Klesla na zem a začala plakati.

Zapomněla na Vénu, na husy, na celý svět — jen matka jí tanula na mysli.

Venouš usedl naproti a bezděky vedraly se i jemu slze do očí.

„Neplač, Pavlo,“ řekl chlácholivě, „já sem k tobě přijdu každý den a budu ti nosit hrušky. A teď pojď, budeme dělat píšťalky!“

Pavla utřela si oči a šla za Venoušem k vrbám, kolem Labe rostoucím.

Zde nařezal Véna proutků a začal dělat píšťalky a která lépe pískala, tu dal vždycky Pavle a ona, ještě vzlykajíc, pískala, až se to daleko rozléhalo.

A druhý den šel Venouš zase za Pavlou a chodil tak každičký den.

„Škoda, že už je po letě,“ řekly si děti, když se husy na pastvu více nevyháněly. Tak ubíhal rok po roce.

Venouš a Pavla nebyli již dětmi; on dorostl v statného juna a zastával již čeledína, neboť Zářecký nenechal syna lenošit.

„Ať se tuží,“ říkával; „co je po hospodáři, který sám práci neumí? Takový nedovede ani řádně poručit.“

Pavla také již husy nepásla, zůstala však u Zářeckých za mladší děvečku.

„Pracovat zná, jako její nebožka matka, ale jinak se jí nepodobá,“ říkala hospodyně.

Pavla byla velká, štíhlá, ve tváři snědá, vlasy měla černé jako havran a oči jako uhlíky; podívala-li se na člověka, tu to zrovna pálilo.

„Divné to oči!“ říkali si lidé.

A zrovna ty oči se Venoušovi nejvíce líbily; zadíval se do nich často a více snad, než bylo potřebí —

Zůstal ochrancem Pavliným i když dorostli a nedal jí ublížiti od nikoho.

Jedenkráte vázali na poli žito. Véna chodil při fůrách a Zářecký byl doma ve stodole, při skládání.

Pavla byla také na poli a nakládala na povřísla. Snad to dobře nedělala, neboť Frantík, jeden z dělníků, začal na ni láteřit. Odpověděla-li mu Pavla, či neodpověděla, ale slovo dalo slovo, až se na konec Frantík rozkřikl, „že ta děvka nestojí za nic, jako její tatík, co se jí v koudeli utopil!“

Zajisté se každý dovtípí, co tohle znamenalo. Véna stál nedaleko a dobře slyšel, co Frantík řekl; když viděl, jak se Pavla zapálila a že začíná si zástěrou utírat oči, přiskočil k Frantíkovi a vší mocí jím zatřásl.

„Já ti dám, vysmívat se! Ona je lepší než ty a tvůj táta — rozumíš!“

Frantík se zpočátku domníval, že je to jenom žertem, ale když Véna nepřestávnl na něho dotírati, tu se začal bránit, a zle by to bylo s Vénou dopadlo, kdyby je nebyli ostatní roztrhli.

Kdyby se to byl tenkráte Zářecký dozvěděl, no, ten by byl řádil!

Ale Pavla všechny uprosila a protože byl Véna jinak dobrý hoch, mlčeli všichni.

Pavla byla dobrého srdce, ale povahy uzavřené a nepřístupné. Nestála o lidi, nevyhledávala jich; byla nejraději vždy sama a venku.

Ve stavení ji zrovna pálilo.

Uvyklať za léta té boží přírodě a stejně se radovala z jasného slunce a ptačího zpěvu, jako z květnaté louky a stinného lesa. Zpívat znala jako ti ptáci, co kolem ní poletovali, i bývalo ji slyšet z daleka.

„Ona se v ní přec jen ta cizí krev nezapře,“ říkali o ní domácí lidé, když viděli, jak se v ničem ostatním děvčatům nepodobá.

Jediný z lidí, k němuž lnula, byl Venouš. Všecku lásku, která do srdce jí byla vložena, všechnu přenesla na něho.

„Nechtěla bych ani na světě býti, kdyby tebe nebylo,“ říkávala Vénovi, když byli o samotě.

A to se stávalo častěji.

Véna to vždy zařídil, aby byl Pavle na blízku. Plela-li ona na jednom poli, on jistě našel si práci na druhém. Šla-li na trávu, tu jistě se vyskytl někde na blízku, a pásla-li v lese, nelenil přiběhnouti z pole sebe vzdálenějšího, aby s ní mohl chvíli pohovořit.

Doma to nebylo možno.

Mělť Zářecký bystrý zrak a zvláště na syna byl přísný.

Jen jedenkráte ho přistihl, jak s Pavlou laškoval, a již bylo zle. Zavolal syna do světnice a přísně na něho pohleděv pravil: „Jestli ještě jednou něco takového uvidím, půjde děvče z domu! Rozumíš mně snad?“

Véna začal něco koktat, avšak starý ho zakřikl:

„Mlč a jdi po svých! Dobře si však slova má zapamatuj!“

A Véna si to pamatoval.

Od té doby vyhledával Pavlu jen po straně, nebo nemluviti s ní docela, to nebylo možné.

* * *

„Je dnes parno!“ povídal si Zářecký kráčeje přes pole a utřel si pot s čela.

Byl v sousední vesnici, zamlouvat žito k setí. Dozvěděl se, že selka Vilímová má zvláštní druh, který prý je velmi úrodný.

„Klasy jsou na píď dlouhé a samé zrní; ani jediný není hluchý,“ vyprávěl mu včera představený.

Zářecký, jako dobrý hospodář, nemeškal a hned druhý den, proto že byla neděle, vydal se do Křetic na žito se podívat.

Přesvědčil se, že představený nepřeháněl a proto si ihned zamluvil nějaký korec k podzimnímu osetí.

Na zpáteční cestě se Zářecký jaksi podivně tvářil. Usmíval se, chvílemi se zastavil nebo hodil rukou; tu a tam padlo také slovíčko nahlas, jež myšlenkám ústy bylo uklouzlo.

„Je to ženská, jako ostříž! A ten statek — ty polnosti! Radost na všechno se podívat. To by bylo terno!“

A čím více přemýšlel, tím více nahlas hovořil. Smrákalo se již, když došel k Řečjanům.

Lidé seděli venku na zápražích, nebo stáli v hloučkách po návsi hlasitě rokujíce, a zvláště chasa se držela pohromadě. Uprostřed návsi jich byl celý chumáč. Smáli se a laškovali, jak už je u mladých lidí obyčejem. Zářecký mrknul okem brzy sem, brzy tam, jakoby někoho hledal — pátral po Venoušovi.

„Kde jen vězí?“ zabručel mezi zuby.

Když se blížil ku svému statku, pohlednul maně k sadu, jenž za statkem se táhnul, a celý se zarděl. Mihla se tam červená sukně a o něco dále štíhlá postava muže.

„To je Venouš!“ zasyčel, „a zase s tou děvkou!“

Přidal do kroku a za několik okamžiků byl doma. Hospodyně stála právě na zápraží a svolávala drůbež.

„Kde je Véna?“ otázal se sedlák prudce, ani nepozdraviv.

Selka se ulekla a málem by byla upustila ošatku, kterou v ruce držela.

„Teď tady ještě byl — nevím věru, kam odběhl,“ odpověděla mírně.

Zářecká vždycky zůstala klidnou, choval-li se muž prudce; bylať to dobračka od kosti. A tak i dnes neotázavši se ani po příčině jeho zlosti, postavila ošatku na zem a odběhla, aby se po synovi poohledla.

Když odložil Zářecký klobouk a hůl, začal prudce přecházeti po světnici. Byl to již jeho obyčej, že kdykoli mu vrtalo něco v hlavě, nikdy na místě nevydržel.

„Mohl bych ji dát z domu, nebo co je mi po ní — udělal jsem pro ni již dosti; ale nalil bych tím oleje do ohně. Slézali by se mi jinde a teprve bych je neuhlídal “

Tak hovořil sám k sobě.

A zase mu napadla ta vdova Vilímová, a opět se mu obličej vyjasnil.

„Tak by to bylo nejlepší, než se hoch do opravdy zakouká,“ řekl se zvláštním úsměvem a usedl.

V tom vešla matka se synem do světnice. Starý se podíval úkosem na syna, neřekl však ani slova.

Sedláci nelhali, říkajíce o Zářeckém, „že je vykoukaný“.

Šel na syna s chytra. On dobře věděl, že se v takovýchto věcech s dobrotou více pořídí než po zlém, a proto mlčel. Nezdržel se však přece, když také Pavla do světnice vešla, aby po ní očima nezasvítil.

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

Nikdy nebyl Zářecký v tak dobré míře, jako následující dni. Jindy chodil zamračen a promluvil-li, byl to jen nějaký rozkaz. Ale od neděle byl jako změněný. Neustále si pohvizdoval, nebo polohlasitě popěvoval a při tom mu pohrával kolem úst podivný jakýsi, řekněme potutelný úsměv.

Patrně měl něco za lubem!

I na čeládku byl vlídnější a se ženou i dokonce žertoval, což nebývalo, jak víme, jeho obyčejem.

Zářecká byla jako v nebi a nemohla si změnu mužovu nikterak vysvětliti.

Jindy se synem mnoho řečí nenadělal a teď se s ním neustále o něčem radil, nebo ho posýlal, aby dohledl na to neb ono pole, aby rozkázal tu neb onu práci a tak dále.

A Véna, div že se ochotou nepřerazil, tak mu byla milá otcova vlídnost.

Musíme pověděti, co bylo příčinou té náhlé změny.

Dvěma slovy: vdova Vilímová!

Od té doby, co Zářecký Vilímovou poznal a z jejích úst slyšel, že se jí Venouš líbí (viděla prý ho několikrát v kostele), od té doby byl jako změněný. A nebylo konečně skoro ani divu. Bylať Vilímová ženská, jakých je málo.

Na nejvýše třicet roků stará, velká, silná a v obličeji jako krev a mléko. Při tom byla veselá, samý žert, samý smích a smála-li se, bylo viděti dvě řady pěkných bílých zubů, a to jí zvláště slušelo.

Jen oči měla jaksi podivné. Byly malé, světlé a hrály tak podivně, že někdy až bodaly.

Ne, dobré oči Vilímová neměla.

Ale kdožby si všímal takových maličkostí!

Aspoň Zářecký se na její oči nedíval. Za to však prohlédl si důkladně statek, stodoly, chlévy a dobytek. Tento se mu obzvláště líbil.

Vilímová jen hořela, když sedlák všechno chválil, a vodila ho neustále od místa k místu. Ani na ty včely nezapoměla. Měla jich asi patnáct špalků, v pěkných malovaných budkách.

„Odprodám ročně mnoho hrnců medu,“ podotkla jako mimochodem, ukazujíc je sedlákovi. Když se konečně Zářecký odtrhl a domů odcházel, vyprovodila ho velký kus cesty, jakoby to byl nějaký pokrevný přítel.

Chtěla se bezpochyby také svými polnostmi pochlubiti. Tyto táhly se v jednom prutu od statku až k lesu. Zářeckého to zrovna rozpalovalo.

Tu viděl krásné žito, tam zase pšenici ku podivu pěknou, ale nejvíce mu padl do oka ohromný kus „olejky“ — od toho se nemohl ani odtrhnout.

„Myslím, že za tu řepku pár set strhnu,“ řekla Vilímová, ale zase jen tak jako mimochodem.

Zářecký pouze přisvědčil a již v duchu odhadoval celou úrodu.

Když se s Vilímovou rozcházeli, musil jí rukou dáním slíbit, že ji o Křetické pouti navštíví.

„Ale to přijďte se synem!“ podotkla Vilímová a zableskla významně očima.

Jak se neměl Zářecký usmívati, když mu dávala Vilímova zrovna na ruku, že by o Vénu stála!

Neřekl však nikomu ani slova, ba ani ženě se nepochlubil, jaký má plán; jen Vénovi řekl, „jestli by s ním nešel příští neděli do Křetic, že tam má nějaké řízení.“

— — — — — — — — — — — — — — —

Kdyby bylo před Zářeckou snad z čista jasna uhodilo, nebyla by se tak ulekla, jako když jí muž za několik dní řekl: „Mámo, budeme strojit svatbu!“

Bylo to ten večer, když se vrátil se synem z Křetické pouti.

Když Zářecký viděl, jak se žena ulekla, přišlo mu to k takovému smíchu, že se až za boky chytal. „To je překvapení, viď? Ale jen počkej, až všechno uvidíš, až ji poznáš —“

„Ale koho, koho?“ vytrhla ho uleknutá žena.

„Koho — ji — Vilímovou!“

„Vilímovou?“ opakovala Zářecká zvolna a zaraženě.

Nyní se jí v hlavě rozbřesklo: proto tedy byl muž poslední čas v tak dobré míře!

„Vilímovou tedy?“ otázala se ještě jednou.

„Divíš se — co?“

„Inu, divím se, že tě to tak těší,“ a hlas selčin se zachvěl. „Neznám sice Vilímovou zevrubně, ale lidé lecos povídají, co není tuze pěkné. Nežila prý s nebožtikem —“

„Což lidé,“ zakřikl Zářecký ženu, „ti vědí vždycky více, než je skutečně pravda. Povídám ti, že je to pro Venouše štěstí, jakého bych se byl ani ve snu nenadál.“

A Zářecký dlouhými kroky přeměřil světnici.

„Já myslím, že nemá Véna dosud zmeškáno —“ dovolila si selka podotknouti.

Ale již bylo zle; žíly na čele mužově naběhly a ona věděla, že nesmí již odmlouvat.

Odstoupila tedy k oknu a zahleděla se ven. Při tom nepozorovaně stírala slzy, jež se jí draly do očí.

„A což Venouš?“ hlesla po chvíli. Musela věděti, co tomu syn říká.

„Má více rozumu než ty!“ odsekl muž prudce. „Vilímová se mu líbí a je se vším srozuměn.“

Zářecké se trochu ulehčilo, když uslyšela, že syn ničeho nenamítá, ale proto přece celičkou noc ani oka nezamhouřila — — — — —

Venouš líhal v létě v komoře a spal vždycky jakoby ho do vody hodil, dnes však nemohl nikterak usnouti.

Ta Vilímová se mu stavěla neustále před oči. Viděl v duchu její růžový obličej, její bílé zuby, slyšel neustále ten její smích a dosud cítil, jak mu ruce tiskla, když odcházel.

Neříkalo se nadarmo o Vilímové, že je jako plamen a mužským že zrovna „čaruje“.

„Koho chce, toho dostane,“ říkaly o ní ženské.

„Kroniky bychom mohly o ní vypravovat,“ pomlouvaly ji sousedky.

Ať už bylo na těch řečech co nebo ne, ale Venouš byl opravdu jako očarován.

Zářecký nelhal, když tvrdil, že je syn se vším srozuměn.

I matce, když ho „vzala na paškál“, jak to s tou vdovou obmýšlí, řekl, že to myslí upřímně. Jak jsme již řekli, byl nadobro omámen.

„Sám jsem si nemyslil, že se tak lehce poddá,“ řekl Zářecký ženě, když měl Véna mezi ohláškami. Tato neodpověděla a zatajila také vzdech, který se jí dral z prsou.

Upřímně řečeno, ona se z té svatby pranic netěšila; ač se jí Vilímová zrovna okolo srdce ovíjela, nemohla jí být nakloněna.

„Ještě dobře, že s ní nebudu musit hospodařit pod jednou střechou,“ myslela si u sebe.

*
* *

U Zářeckých jsou jako v kole. Za týden budou mít veselost a proto se bílí, drhne a poklízí po celém statku.

Dnes jel Zářecký se synem a nevěstou k notáři do města, aby napsal svatební smlouvu. Celá ves o tom dnes hovoří a všichni vědí, mnoho-li dá jeden druhému upsat.

Zářecký prý vyplatí synovi hotových šest tisíc zlatých, však s tou výhradou, že může svým „gruntem“ naložit podle své libosti. „Pamatuje na zadní kola!“

Vilímová pak udělá Venouše „polovičním zápisníkem“.

Mnoho-li dostane ženich dobytka a tak toho hospodářského nářadí, to nedají ani psát.

„Vždyť jsme rozumní lidé,“ povídal Zářecký k představenému, když s ním o těch „ouředních“ věcech hovořil. „Bude menší taxa a pro trochu „rábelí“ k soudu nepůjdeme.“ —

Někteří sousedé tu svatbu chválí, jiní ji zase haní; inu, každý podle svého rozumu.

Ženské mají o čem mluviti a přetřásají nevěstu až, až . . .

Z kostela pojedou svatebníci do Křetic k nevěstě, kdež bude slavná hostina, a druhý den bude zase u Zářeckých „přátelský oběd“.

Vilímová jinak nedá, chce svatbu sama vystrojit, a Zářecký se s ní o to mnoho nepře.

„Je to starý lišák! Nejméně dvě stovky mu zůstanou v kapse —.“

Bylo již k večeru, když Zářecká vyšla ven ze dvora, aby se podívala, zdali muž se synem ještě nepřijíždějí. Nespatřila však na silnici ani živé duše. Vrátila se tedy zase nazpět do dvora. Zde se zastavila u bidla, na němž byly vyvěšeny peřiny, určené pro Venouše.

Se zálibou prohlížela selka bílé jako sníh povlaky a spokojeně poklepla rukou brzy na ten brzy na onen polštář.

Vynesla je hned ráno ven, na slunce, aby hodně naschly, a nyní je chtěla domů odnášet.

V tom vyšla Pavla ze stavení.

„Pojď holka, pojď a pomoz mi s těmi peřinami,“ zvolala na ni hospodyně.

Pavla mlčky uposlechla.

„Snad mne Vilímová nepomluví,“ začala selka, „jsou snad dost těžké? Do svrchnic jsem dala samý čistý prach, nebo bych nerada, aby mne nevěsta ostouzela.“

Za této řeči sklopila Pavla oči k zemi a ani nehlesla. Snad ani nevěděla, co jí selka povídá. Chodila teď jako tělo bez duše.

Nikdo si nevšimnul, že byla Pavla nyní ve tváři zrovna žlutá a oči její že byly neustále zardělé. Jen hospodář mrsknul po ní okem častěji, než kdo jiný; jemu to neušlo, že se děvče mění.

Dlouho Pavla nevěřila, že by to s tou svatbou šlo do opravdy, a teprve nyní viděla, že to není žádný žert. Nebolelo ji, že ona Vénu nedostane, neboť na to ani ve snu nepomyslila, ale ta jeho tvrdost k ní, ta jí zranila srdce.

„Jak jsem mohla být tak bláhovou a myslit, že mne má do opravdy rád —“ stýskala sama sobě. „Proč jen se mi vyhýbá?“

Z počátku se domnívala, že to je nějaký vzdor — a tak hořké pravdy se dočkala.

Udiveně na ni selka pohledla; byla patrně uražena, že na otázky její ani slovem neodpovídá.

Již měla nějakou výčitku na jazyku, ale v tom se ozvalo hrčení vozu a hned na to vjel hospodář do dvora.

Seskočil dolů hbitě, jako nějaký mladík a s úsměvem podával ženě ruku.

Byl v dobré míře; oči mu jen zářily a v celém obličeji zračila se spokojenost.

A jak by ne; vždyť ten nejdůležitější krok, na který on největší váhu kladl, svatební smlouva, tak zcela dle jeho přání se vydařil.

Všechno se napsalo, jak on chtěl, nevěsta byla se vším srozuměna.

Syna se ani na nic netázal, beztoho prý takovým věcem nerozumí.

Zářecký byl šťasten. Tajné přání jeho, aby se mohl syn někam přiženit, se vyplnilo.

Když mu hoch dorůstal, přišlo mu často do hlavy, že snad již brzy bude musit synovi „pustit“ statek — a toho se obával. Slovo „výměnek“ vždycky ho polekalo. Ne snad proto, že by syna nebyl miloval, ale pánovitá povaha jeho se něčemu takovému vzpírala. Rozkazovati bylo jeho slabou stránkou, a proto se bál, aby jednou někdo jiný zde vedle něho neporoučel.

„Vždyť to nedělám pro sebe a také nic nerozházím —“ omlouval se sám sobě, když ho svědomí vinilo ze sobectví.

Nyní se neměl čeho obávati. Syn nebude v ničem utisknut, nebo bude hospodařit ještě na větším statku, a on zůstane pánem v domě.

Zářeckému se zdálo, jakoby statku znovu nabyl. Když jel domů kolem svých polí, tu se mu srdce šířilo rozkoší a oči jen hltaly krásnou úrodu. „Budu tedy zase já klidit — a budu zase já orat!“ zašeptal si radostí celý omámen.

Myšlénky tyto rozjařily Zářeckého tak, že vypadal celý omládlý. Oči mu svítily, tváře mu hořely. Možná také, že toho bylo příčinou víno, kterým smlouvu zapili.

Jindy se Zářecký v hospodě nikdy nestavěl, ale dnes sám mladé vybízel, aby s ním šli do hospody smlouvu oslavit. Dnes peněz nešetřil a dal přinésti to nejlepší víno a také si, proti svému obyčeji, řádně přihýbal.

„Kde pak jsi nechal Vénu?“ zeptala se Zářecká, vidouc muže samotného.

„U lesa jsme se rozešli; Venouš vyprovází Vilímovou a já jsem jel rovnou cestou domů.“

„Koně jsou hladovi a Vilímová nechtěla připustit, abych si k vůli ní zajížděl. Jak říkám — rozumná to ženská!“

Za této řeči vyndaval sedlák nakoupené věci z vozu a kladl je ženě do klina.

„To jsem tam nechal peněz!“ liboval si, ana žena zboží prohlížela.

Mezi tím, co hospodář se ženou hovořili, vytratila se Pavla do sadu. Nutilo ji to ven, nemohla ve stavení vydržet. Zabrána v myšlenky kráčela sadem a nevědouc ani jak, ocítila se v polích a teprve u lesa se vzpamatovala.

„Kam jsem to zabloudila?“ zašeptala, sedajíc pod strom na pokraji lesa. Chtěla být na chvíli sama se svými city. Slunce klonilo se již k horám a poslední rudé paprsky jeho třásly se ještě chvíli v zelených větvích stromů, pak se snížily, pohrály dole ve trávě a zmizely na dobro; jen krvavá prouha na západě zářila po nich ještě dlouho do noci. Po západu slunce ztišilo se i ptactvo a krajinou zavládlo známé zvláštní, polní ticho, přerušované toliko jemným cvrlikáním, jež ozývalo se z trávy.

A Pavly se zmocnil v tom tichu zvláštní pocit: zdálo se jí, jakoby cítila měkkou náruč, která ji k sobě tiskne, jakoby slyšela tlukot srdce, k němuž se smí přivinouti, jakoby měla někoho, komu by mohla svěřiti svůj žal.

S hlavou o ruku opřenou hleděla do jasné záplavy na obloze a dumala.

V duchu prošla celý svůj život, který nebyl nic jiného, než jediný, lopotný zápas o sousto bídného žití. — Tvrdá to stezka, po níž kráčela již od malinka. Trpěna z milosti u lidí cizích, pracně si musila dobývati každého sousta chleba. Chladně, bez tepla a lásky, uplynulo jí dětství, smutně a bez radosti trávila léta mladosti.

A přece bylo něco, co až do nedávna chudý život jí oslazovalo. — Byla to náklonnost Vénova.

„A teď nemám v celičkém světě nikoho,“ zaštkala a proud horkých slz vyhrknul jí z očí. A jako ve snu mihla se jí hlavou podoba zemřelé matky. „Proč jsi mne zde nechala, matičko!“ zaúpěla hlasitě a vztáhla ruce k nebi.

Tu ozvalo se vedle ní vzdechnutí.

Rychle se obrátila a leknutím se jí zarazila krev v žilách — ten, s nímž v myšlenkách se obírala, stál před ní.

Stál zde již chvíli, aniž ho byla zpozorovala.

Véna vyprovodiv nevěstu domů, vracel se nazpět a chtě si cesty nadraziti, dal se lesem. Vyšed z lesa zpozoroval, že zde někdo sedí. Zlehka se přiblížil a poznal, že to Pavla.

Zalekl se a mimoděk se zastavil. Tak se stal svědkem jejího nářku, jehož byl příčinou. Něco, jako blesk, projelo mu hlavou a otřáslo celým tělem. Byla to náhlá, netušená lítost, jež mu sevřela srdce, když viděl Pavlu před sebou, bolem takořka zdrcenou.

Bylo mu v té chvíli jako vinníkovi při skutku dopadeném.

A jakoby se probouzel z těžkého snu, zápasil chvíli s vlastním srdcem, jež tak neočekávaně se počalo ozývati a vinilo jej z něčeho, co sám nemohl pochopiti.

„Pavlo!" zvolal, bouří vlastních citů omámen, a bledý v obličeji jako stěna, upřel na děvče zrak, v němž se patrně zračilo, co uvnitř bouřilo: láska, lítost, prosba, to vše mluvilo z jeho očí.

I Pavla se na něho zahleděla, ale jen na chvilku, nebo rychle se vzpamatovala a chtěla uprchnout. Avšak tento jediný pohled dostačil, aby srdce jeho, před tím jinde na chvíli upoutané, nadobro se uvolnilo a stokráte mocněji zaburácelo než dříve.

„Pro boha, neodcházej!" vykřikl hoch vášnivě, až se to kolem rozlehlo.

„Neodcházej!" opakovala ozvěna v lese.

„Neodcházej!" ozvalo se v jejím srdci.

Mlčky rozpjal náruč a ona mu klesla na prsa.

„Véno!" „Pavlo!" bylo to jediné, co si mohli v tom okamžiku říci.

Zapomenuvše na celý svět, necítili nic jiného, než že se opět nalezli. Sklonivše hlavy k sobě, stáli dlouho pevně se držíce, jakoby se nikdy od sebe odloučiti nechtěli.

A přece dnes nebo zítra je roztrhnou na vždy! Měsíc vyhoupl se nad kopec a po obloze kmitaly se hvězdy.

Třásly se a usmívaly, jakoby ani neviděly ty dva, kteří dole pod nimi plakali. Usmívaly se, když se tito posledně políbili, a usmívaly se ještě, když s krvácejícím srdcem se rozešli.

— — — — — — — — — — — — — — —

Té noci Véna opět nespal. — Opětně se mu stavěla před oči postava ženy....

Nebyla to však veselá tvář jeho nevěsty, nebyly to její zelenavé oči, jež na něho dorážely, ale byly to tmavé, zaslzené zraky, jež mocí svou z podivného snu jej vyburcovaly.

Véna stál u okna komory a tiskna rozpálenou hlavu na studené tabule, vážně a opravdově přemýšlel o tom, co nazýváme — štěstím. Jediná noc proměnila slabého juna v muže! A dříve než se počalo na východě šeřiti, byl rozhodnut.

— — — — — — — — — — — — — — —

Časně si Zářecká přivstala a přece nebyla první na nohou.

Potichu, aby nikoho nevzbudila, vyšla na dvůr a tu našla již Pavlu, zabývající se prací nějakou.

„Jdi, holka, nasekat trochu jetele," nařizovala, hned jak holku spatřila. Chtěla ještě něco doložiti, ale slovo jí uvázlo na rtech, když se podívala děvčeti do obličeje: zasvítilo to na ni z Pavliných očí neobyčejným leskem. Zvláštní jakýsi mírný výraz spočíval v její, jindy spíše zasmušilé tváři, že se nad tím selka až pozastavila.

Dříve než se mohla otázati po příčině té náhlé změny, byla Pavla již venku ze dvora a s kosou na rameně pospíchala sadem do polí.

Vrtíc hlavou odešla Zářecká na zahradu, aby vyložila plátno, jež sama si bílila.

Pavla téměř letěla po pěšince, po níž včera ještě kráčela nešťastna a zlomena. Nitro její bylo pobouřeno a srdce překypovalo podivnými city. Bol a přece zase blaho jakési nevýslovné naplňovaly její duši. Jak zcela jinak hleděla dnes na svět! Na dlouhý čas nezdálo se jí slunce tak jasné, kvítky po louce tak pěkné a tráva nejinak než jako kdyby byla poseta stříbrem. Nikdy jí to tak dříve nepřipadalo, kde se jen té krásy najednou nabralo? Vždyť i ten vážný, zasmušilý les zdál se jí dnes veselejším....

Najednou se zastavila. Zrovna před ní vznesl se skřivánek vzhůru, nesa v hrdélku ranní svou písničku. Ani nedýchajíc naslouchalo děvče té ptačí písni, jež zněla zpočátku silněji, pak slaběji a stále jemněji a jemněji, až konečně dozněla někde v oblacích. A Pavle se zdálo, jakoby se srdce její neslo s tou písní vzhůru, aby prosila za toho, jenž ji včera tak nevýslovně šťastnou učinil....

Co jí záleželo na tom, že se ženou jeho stane jiná, jí postačí myšlenka, že ji Véna přec jen miloval.

Velký prodělala na dnešek s vlastním srdcem boj, než toto rozumu se podrobilo. Celou noc plakala a svíjela se na loži jako červ; dlouho se to ubohé srdce bránilo — až konečně přece umlklo. Musilo umlknouti, jako všechny tužby a přání, které kdy v duši její byly vznikly — vždyť se učila odříkati již od malička!

Když první paprsky sluneční do její komůrky se vedraly, uvítala je s tváří bledou, ale se srdcem odhodlaným, s okem vyjasněným — takový byl také výraz její tváře, když se s hospodyní na dvoře setkala.

Zářecký seděl právě u snídaně, když vešel syn do světnice.

„Nu, ode dneška za týden, tou dobou, bude u nás veseleji," obrátil se starý žertovně na syna.

Hned však zmizel úsměv z jeho úst, když se na syna podíval. Véna stál před ním jako socha. Rty mladíkovy se pohybovaly, jakoby chtěl něco říci, ale nemohl se zmocniti hlasu.

„Co je ti?" otázal se starý ostře, „jsi bledý jako smrt — stalo se ti něco?"

„Nic, nic mi není," odvětil syn chvějícím se hlasem, „jdu vám jen říci, že se svatby s Vilímovou sejde," dodal hlasem již pevnějším.

„Zbláznil jsi se?" rozkřiknul se starý, až se okna zatřásla, a vyskočil od stolu.

„Nezbláznil, otče, jen k rozumu jsem přišel; není to možné — nevezmu si ji!"

Zářecký stál jako omráčen; rychle se však vzpamatoval a přiskočiv k synovi, zatřásl jím vší mocí. „Že si ji nevezmeš?“ zařval.

„Nevezmu,“ opakoval syn pevně. „Nehodíme se k sobě, byli bychom oba nešťastni.“

Zářecký hleděl na syna všecek omámen. To nebyl již ten tichý, povolný hoch, jenž nemíval odmluvy; jindy ho zarazil pouhým pohledem a teď najednou se mu vzpírá a odmlouvá, jakoby si byli rovni.

Sedlák se chytil za hlavu, neboť se mu zdálo, že mu v ní žíly prasknou.

Při pohledu na otce změklo Vénovi srdce a vzpružené sebevědomí jeho začalo povolovat.

„Pro boha vás prosím, otče, nenuťte mne k té svatbě — nepošlo by z toho nic dobrého — a odpusťte mi, že jsem se rozmyslil tak pozdě,“ řekl prosebně.

Zářecký dobře pozoroval, že syn pozbývá odvahy.

„Konec řeči!“ rozkřikl se na novo, „nemám času k výkladům; věz jen, že není radno se mnou si zahrávat. Ode dneška za týden je svatba, slyšíš? Ode dneška za týden, a při tom zůstane.“

Sedlák hlasitě oddychuje, přeměřil světnici dlouhými kroky.

„Já si ji nevezmu, otče —“

„Ty si ji vezmeš, nebo tady jsem já pánem a ty poslechneš!“

„A kdybych neposlech'?“ — odpověděl syn pojednou zase vzdorovitě a vzpřímil se jako svíčka.

Otec i syn měřili se plamennými zraky.

Starý syna sotva poznával, tak se mu zdál v té chvíli změněný. Nebyl tedy tak zcela ženin, bylo v něm také trochu otcovy pyšné, nepoddajné krve a ta jakoby se mu byla náhle do všech žil rozlila.

V očích mladíkových zračilo se tolik odhodlanosti a tolik nepoddajnosti, že starý okamžitě poznal, že zde pouhé zakřiknutí již nepomůže.

Dlouhou chvíli stáli oba mlčky proti sobě, chystajíce se na nový výpad.

Konečně se Zářecký otázal jizlivě: „Řekneš snad přece otci, co tě tak najednou k rozumu přivedlo a pro jakou příčinu jsi měl jeho a celý svět za blázna?“

Po celou hádku se sedlák vyhýbal zřejmé otázce. Nechtěl z úst synových slyšeti to, co sám dobře tušil, ba jistě už předvídal.

„Byl jsem jako omámen, nevěděl jsem co činím a teprve včera jsem se probudil a díky bohu, že není ještě pozdě —“ řekl Véna hlasem, chvějícím se rozčilením, hledě při tom otci pevně do očí.

„Řekni raději, že máš v hlavě jinou,“ zasmál se starý zlostně, „ale věz“ — pokračoval s rostoucím hněvem — „spíše se tě na vždycky odřeknu, než bych dovolil něco podobného. Nikdy nezostudím dům svůj lecjakým panchartem!“

Véna zbledl jako stěna; otec to tedy věděl a přece — —

„Ano, mám ji rád, tak rád, jakoby byla z rodu nejpoctivějšího,“ propukl vášnivě: „také jsem vás ještě neprosil, abyste svůj dům ostouzel, ale milovati ji z té duše mně nemůžete zapovědět, tak jako se nikdy

nedám přinutiti ku svatbě s Vilímovou. Raději všeho se odřeknu, než bych —“ Nedomluvil.

S hrozným pohledem k němu sedlák přiskočil a uchopiv ho vší silou za ramena, mrštil jím ke dveřím.

„Tam tvé místo, konec je navždy mezi námi,“ zasípal, nejsa sebe více mocen.

Véna, ani se neohlednuv, vyrazil ze dveří.

Zářecký pak klesl na lavici u kamen; oddychoval těžce, ruce i nohy se mu třásly a zuby cvakaly. Všemu tedy konec! Všechny plány jeho, celá ta povětrná stavba rázem se mu sesula . . .

— — — — — — — — — — — — — — —

„Co řekne Vilímová? Co řeknou lidé?“ vydralo se po chvíli z jeho sevřených rtů.

Zářecká kropila na zahradě plátno a popěvovala při tom nábožnou ranní písničku: ale hlas její zněl jaksi smutně. Myšlénky její nebyly zrovna veselé. Budoucnost synova ležela jí těžce na srdci. Tak mnohého o nevěstě doslechla a nebyly to věci zrovna potěšitelné. Několikráte chtěla o tom s mužem pohovořit, ale tento byl ke všemu jako hluchý a hned ji zakřikl, chtěla-li se o nevěstě jasněji vysloviti. Když byla s políváním plátna hotova, ubírala se přes dvůr ku stavení.

Najednou se zastavila. Ze světnice se ozýval křik nějaký — poznala hlas mužův, rozbouřený a zuřivý. „Co se to jen stalo?“ zašeptala.

V tom vyběhl Véna ze dveří, ale v jakém to stavu! Celý sinavý a jako vyjevený.

Dříve než se mohla zeptati, co se přihodilo, popadl ji syn okolo krku.

„Buďte tu zdráva, matičko, a nezapomeňte na mne,“ vyrazil prudce ze sebe a byl ten tam.

„Ježíš Marja! Co pak se děje?“ vykřikla Zářecká a vletěla do stavení.

Véna vyrazil ze dvora tak divoce, jakoby mu za zády hořelo. Ani se neohlednuv proletěl sadem a dal se pěšinou, kudy se dříve Pavla ubírala.

Stoje ráno u otevřeného okna komory, slyšel, jak matka nařizovala, aby šla Pavla na jetel a proto pospíchal nyní toutéž cestou.

Bouřilo to v něm jako v sopce. Cítil v sobě takovou sílu, že by se byl spíše postavil celému světu na odpor, než by byl úmysl svůj změnil. Krev otcova se v něm vzbouřila nadobro.

„Nepovolím a nepovolím, i kdybych měl při tom zahynout,“ opakoval si neustále . . .

Pavla shrabovala právě jetel do kupy, když přiběhl Véna na pole.

„Všemu je konec a já se jdu s tebou rozloučit,“ zvolal mladík rozčileně a uchopil ji za ruku.

„Čemu je konec?“ otázala se Pavla, uleknuta jeho náhlým příchodem i jeho rozervanou tváří.

„S Vilímovou; udělal jsem ze svatby nic a otec mne za to vyhnal —“

„To že jsi udělal?“ zhrozilo se děvče a zavěsivši se na jeho šíji začalo plakati.

Těžko říci, byly-li to slzy bolu anebo radosti?

„Neplač, holka, všechno je marné. Tatík nepovolí a já také neustoupím; domů se však vrátit nemohu — a také nevrátím!“ řekl Véna hlasem již mírnějším, ale odhodlaně.

„Ale kam tedy půjdeš?“ zaštkala Pavla.

„Kam půjdu? — Udělám to jako Hrabalův Toník — dám se na vojnu!“

„Na vojnu?“ vykřikla Pavla a chytila Venouše za obě ruce, jakoby ho od sebe pustiti nechtěla.

„Vrať se, Véno, odpros hospodáře a snad se obměkčí,“ prosila.

„Již jsem řekl, že je všemu konec. Prosil jsem otce sepjatýma rukama, ale jako když ho dráždí. Vím, že nepovolí, a já si Vilímovou nevezmu — nevezmu!“ znovu se mladík rozbouřil.

„Jak jsme nešťastni, Venouši!“

„Ba, že nešťastni; já však toho, co jsem udělal, nelituju, nebo tě mám rád, Pavlo, tak rád, jako nikoho na světě, a ode včírka bych za tebe třeba duši dal — věř mně, ty děvče moje ubohé,“ pravil Véna tiše a sevřel dívku v náručí. — —

V tom ozvalo se v blízkém úvoze hrčení vozu a někdo hlasitě hvízdaje práskal bičem.

„Zůstaň mi věrna, slyšíš, věrna, jako já tobě zůstanu do smrti věren —“ zašeptal Venouš, a dříve než se dívka mohla vzpamatovati, zmizel ve stínu nedalekého lesa.

Pavla klesla na zem a hořce plačíc zaryla obličej do vonné trávy.

— — — — — — — — — — — — — — —

V ten den bylo u Zářeckých jako o soudném dnu.

Sedlák řádil jako pominutý a běda tomu, kdo by mu byl přišel do rány. Čeládka běhala po domě celá zmámena, neboť nikdo z domácích nevěděl, co se vlastně přihodilo. Když se ráno otec se synem hádali, byli již všichni venku na práci.

Ani Zářecká se nesměla na nic vyptávat.

„Máme po svatbě!“ bylo to jediné, co jí muž řekl, když byla celá vyděšena do světnice přiběhla.

Řekl to však takovým hlasem, že jí přešla chuť na další otázky.

Celičký den čekala, že syn se vrátí, avšak nadarmo.

Den po dni ubíhal a Véna nepřicházel. Jaké to byly dni pro ubohou ženu!

I Zářecký byl tím ohromen, ačkoliv se snažil city své zakrýti. Z počátku se domníval, že se syn někde potlouká a že se brzy kajícně domů vrátí, jemu pak že se snadno podaří k sňatku s Vilímovou jej přinutit.

Když Vilímová zvěděla, co se přihodilo, počínala si jako smyslů zbavená: upadala do křečí, omdlévala a div, že se z toho neroznemohla. A Zářecký se od ní po celý den ani nehnul a neustále ji konejšil. Ale co platno všechno konejšení, když se Véna nevracel ....

Za krátko zvěděla celá ves, že se dal mladý Zářecký na vojnu. Sousedé nad tím až zkoprněli a nejvíce je mrzelo, že se nemohli nikterak dopídit, proč se svatba tak najednou skácela.

I v tom na ně Zářecký vyzrál. V první ráži chtěl Pavlu z domu vyhnati, ale když potom věc lépe uvážil, rozmyslil si to a nechal v domě všechno při starém.

„Vyženu-li ji, uhodnou lidé hned, proč se to strhlo, a bude ještě více ostudy než teď,“ rozumoval a umínil si, že žádným spůsobem nedá na jevo, jak se syn „zahodil“.

Nejhůře bylo Zářecké. Muže se vyptávati nesměla, nebo jak se jen o synovi slovem zmínila, vyskočil sedlák tak zuřivě, jakoby had ho byl uštknul, a nikdo jiný jí vysvětlení podati nemohl — tak aspoň byla přesvědčena.

Mlčela tedy, jako dříve ke všemu mlčívala, a snášela osud svůj s oddaností mučednickou. Nepátrala, nevyzvídala, jenom podívala-li se na Pavlu, rodily se jí v hlavě myšlenky podivné.

Pavla chodila po stavení jako náměsíčná. Ruce její pracovaly pilně, ale myšlenky bloudily bůh ví kde. Někdy myslila, že zrovna rozumu pozbude, neboť hospodář tvrdě s ní zacházel. Nic mu dobře nedělala, s ničím se nezachovala a čím více se přičiňovala, tím více na ni nakládal. Nenáviděltʼ ji z celé duše a proto s ní neměl žádného slitování. Pomstiti se na ní za všechno, co sám trpěl, bylo jeho jediným přáním; ale musil vyčkati času, aby si hanby uspořil, musil čekati, až lidé trochu zapomenou.

Pavla se nenadála, že sedlák ví o její a Venoušově lásce, a proto snášela trpělivě všechno týrání jeho, domnívajíc se, že bude časem všechno zase dobře. Ale Zářecký čekal jen na vhodnou příležitost, aby se nenáviděné dívky obratně zbavil, a „když se chce pes bít, hůl se najde“. Tak i Zářecký příčinu si našel.

Jednoho dne vypověděl Pavlu z domu.

Nic nespomohly přímluvy selčiny, on setrval na svém a Pavla šla.

Těžko se loučila s místem, které bylo dosud jejím domovem. Neměla tam sice na růžích ustláno, ale byl to přece domov. Dlouho stála na kopečku za statkem a smutně se dívala na omšenou střechu, pod niž se vrátit už nesměla. Statek, obklopen bujnou zelení stromů, vypadal jako hnízdo v keři a jí bylo jako ptáčeti z hnízda vytisknutému a násilně do světa vrženému. Také ona neměla nikoho, než boha nad sebou.

Bylo jí hůře, stokrát hůře, než tenkráte u mrtvoly matčiny, kdy neměla ještě zdání, jaké bídy a trýzně přináší život lidský.

Tenkráte zde byl Véna a teď nemá nikoho — nikoho!

„Venouši!“ zalkala, uchvácena mocí vzpomínek.

Tu ji někdo jemně vzal za rameno. Byla to Zářecká.

„Tedy mne tušení mé, že ty jsi všeho příčinou, přece neklamalo,“ řekla selka hlasem mírným.

„Odpusťte, odpusťte mi to!“ zaplakala Pavla a chopila se ruky selčiny.

„Co se stalo, stalo se,“ odpověděla tato truchlivě, „jen aby zase jednou bylo dobře; ale bůh je mocný a nenaloží snad více, než může člověk unésti,“ dodala, plna silné víry. „Snášej osud svůj trpělivě a doufej v boha tak jako já. Kdo ví, proč to všechno přišlo; vždyť všechno zlé jest pro něco dobré,“ napomínala vzlykající děvče.

„Do statku se vrátit nemůžeš, vždyť znáš hospodáře a já — já v domě nic neplatím.“

Na to vyprovodila Pavlu velký kus cesty. Po cestě se jí holka vyznala ze všeho, co se mezi ní a Vénou bylo přihodilo.

A Zářecká se nehněvala, neměla chudému děvčeti za zlé, že se opovážilo pozvednouti zraků k nejbohatšímu hochovi ze vsi. Vždyť byla jednou také mladá a Toník, mladík, kterého kdysi milovala, byl také chudý. Také jim nebylo souzeno, aby se dostali — vetřelť se mezi ně bohatý ženich, Zářecký, a ona se stala hospodyní na osmdesátikorcovém statku.... Vpravila se do všeho, stala se ženou tichou, vzornou — a že se jí při tom srdce zakrvácelo, o tom nikdo ani nezvěděl.

Ne, ona se na dívku nehoršila, ale litovala ji z té duše své upřímné.

Poradila jí také, aby se odebrala do sousední vesnice, kde měla sestru provdanou za bohatého mlynáře.

„Zůstaň jen vždycky hodnou a bůh tě neopustí,“ napomínala ještě dívku a pak se rozešly.

Zářecká kráčela pomalu k domovu a Pavla vstříc novému životu.

— — — — — — — — — — — — — — —

*
* *

Od odchodu Vénova minuly více než tři roky.

Je neděle a v Řečjanech posvícení; sotva nastal večer a ve staveních ticho již jako o půl noci. Není divu, vždyť nezůstal nikde doma nikdo, než churavý stařeček, výměnkář, nebo stará, sedřená podruhyně a ti opatrují spící děti.

Ba mnozí vzali i děti s sebou a svěřili majetek svůj toliko ochraně boží; vždyť je posvícení jen jednou do roka.

U Zářeckých hlídá hospodyně sama. Muž i čeládka odešli již dávno do hospody a ona šukala po stavení, přehledla drůbež, je-li všechna na řádě, podívala se také do chléva, zda-li děvečky řádně opatřily dobytek, a uzamknuvši konečně vrata, usedla do zahrádky. — Nevelké místo před okny, na něm dva neb tři ovocné stromy, záhonek zeleniny, několik keříků balšámu a mářích listů, okolo veliké pivoňky — toť celá ta zahradní krása a přece jest ona to jediné, co Zářeckou těší. Drnové sedátko pod okny se už rozpadává; drny vytloukl dešť a holé kameny vyčuhují odevšad. Od té doby, co je Venouš z domu, nikdo o sedátko nedbá.

Sem se uchyluje Zářecká, když bouře citů na ni doráží — tato zahrádka jest jediným svědkem jejího žalu. Zde rozebírá bezradostný život svůj, zde myslí a vzpomíná na své dítě. Doma se nesmí podobnými myšlenkami mnoho obírati, neboť muž i myšlenky její prozírá a vždycky se pobouří. Jméno synovo tak ho podráždí, jakoby do něho ohně nalil, a mnoho dní to pak trvá, než se usadí. Proto selka mlčí a snáší osud svůj tiše, a přece není v domě pokoje.

Nikdo se teď Zářeckému v ničem nezachová a čeládka nemohouc snášeti rozmarů hospodářových, střídá se neustále. „U nás hoří peklo ustavičně,“ pomlouvají domácí lidé.

Dnes je Zářecké nesmírně teskno a proto zůstala doma, aby si o samotě poplakala.

Sotva bychom v ní poznali onu statečnou jindy ženu. Můj bože, jak ji strhlo těch několik let! Záda sehnutá, čelo samá vráska a pod černým šátkem lesknou se šediny vlasů. Ani zdraví její není jaksi v pořádku — pokašlává neustále.

Usedla na pobořené sedátko a složivši ruce do klína, zahleděla se do temného, tisíci mihavými světly ozářeného nebe nad sebou. Kolem ní bylo ticho, ani travička se nepohnula, ani lístek nezašelestil; jen z hospody zazníval trhaný zvuk hudby, chvílemi se rozlehl také bouřlivý smích, nebo zaznělo rozjařené zavýsknutí, nebo zaplakání děcka, hlukem ze spaní vyburcovaného, jež matka hleděla venku upokojiti.

A Zářecká naslouchá těm zvukům a jest jí při tom do pláče... Kde kdo se dnes veselí, jen pro ni žádné radosti není! Co jest jí platen ten velký statek, co jí záleží na těch osmdesáti korcích polí, co jí po tom, že mají stodolu plnou obilí a na sýpce zrní, že div podlaha se neprolomí — co je po všem tom bohatství, když ani stínu spokojenosti u nich není? Co má z toho, že jí dal bůh dítě, jež vychovala pečlivě, jen proto snad, aby, až doroste, vlastní otec z domu je vypudil?

Zatím co Zářecká takto uvažuje, sedí muž její v hospodě. Nezměnil se mnoho; jen hlava sklonila se trochu k prsoum a vráska mezi obočím více vynikla. Sedí zamlkle u stolu v rohu světnice a zasmušile pohlíží na divoký rej tančících. V řečech rozumujících sedláků, kteří většinou s těžkými již hlavami kolem stolu sedí, súčastňuje se pouhým kýváním hlavy, nebo úsečným nějakým slovem. Najednou to jím škublo.

Muzikanti spustili „strašáka“ a rozjařená chasa začala zpívati. „Na vojnu se přece dám, truc rodičům udělám“ — rozlehlo se po světnici a ženské na lavicích se začaly pošťuchovat, dívajíce se při tom na Zářeckého. I někteří mužové u stolu ušklíbli se potutelně a ohledli se také po něm.

Zářecký, ačkoliv se ani neohledl, ucítil přece ty pohledy a žíla na čele okamžitě mu naběhla. Dopiv jediným douškem zbývající pivo, vzal čepici a nedav ani pozdravení, odcházel ku dveřím.

„Počkej trochu, sousede, rád bych s tebou něco mluvil,“ zavolal za ním sedlák Nechvíle.

Zářecký počkal na souseda v síni.

„Dostal jsem dnes psaní od bratra Vincíka,“ začal Nechvíle, „a tu mně mezi jiným také píše, že mluvil s tvým hochem ve „festuňku“.

Zářeckým trhlo, jakoby se ho byl blesk dotknul.

„Véna prý táhne s plukem někam do Dalmacie, je prý tam rebellie. — Neměj mi za zlé — já jen — jako abys o tom věděl“ — dodal Nechvíle a vrátil se do světnice.

Zářecký zbledl a zaťal zuby, až mu ve skráních zapraskalo —

Zářecká seděla dosud venku, když přišel muž z hospody a nemálo se podivila jeho brzkému příchodu. Podivila se však ještě více, když zbudivši se později ze spaní, spatřila muže u okna stojícího a dosud oblečeného . . . Hodiny ukazovaly již na pátou.

Zářecký se ženě nezmínil ani slovem o tom, co v hospodě byl uslyšel; odešel však hned ráno do města a vrátil se až pozdě večer.

K večeru však přišla do statku Nechvílová s nejmladším dítětem na táčky a tu teprve Zářecká všechno zvěděla — — — — — — —

To ještě scházelo k dovršení jejích útrap!

Nyní klečívala ubohá žena celé noci před obrazem „Ukřižovaného“ a spínala svadlé ruce k té bledé, umučené tváři Spasitelově, prosíc, aby ji bůh ušetřil od rány již již hrozící.

„Jen mně ho zachovej, o Pane všemohoucí, a chraň ho, aby nezahynul, nesmířen s vlastním otcem!“ volávala z hloubi duše své.

A k těmto modlitbám družily se tiché vzdechy bledého děvčete, jež vysílajíc prosby své k nebi, nežádalo nic jiného, než aby zachráněn zůstal ten, jehož láska a náklonnost byly jí po celý život útěchou jedinou —

I do mlýna, kde Pavla sloužila, dolétla totiž zpráva o vojně a sama Zářecká přinesla Pavle smutnou zvěst o Vénovi.

— — — — — — — — — — — — — — —

„Toť Zářecký letos nějak divně hospodaří“ — divili se sedláci, vidouce jeho nepodoraná pole, nevymlácené obilí, nevyvežený hnůj atd.

„Copak budeš všechna pole „úhořit“?“ ušklíbl se jeden ze sousedů, když se byl se Zářeckým sešel.

„Podzim je na krku a ty nemáš v zemi ještě ani zrno — co pak jen myslíš, člověče?“ dorážel na něho druhý.

Tyto otázky Zářeckého vzpamatovaly.

Ano, měli pravdu: podzim byl zde a on ještě nevzpomněl ani na setbu, ani na jiné podzimní práce. Zapomínal teď jaksi na všechno a jen neustále chodil do města. Když se ho někdo ptal, co má pořáde v městě na práci, říkal, že má na úřadě nějaké řízení.

V pravdě však sedával někde v hostinci a čítal noviny.

Často si zašel také do kostela, byl-li tento otevřen, a v neděli, kdyby snad byla šídla padala, šel do města na mši svatou.

„Bůh ví, kde se v něm ta pobožnost tak najednou vzala!“ divili se sousedé.

I doma byl teď mírnějším, než jindy; neklel a nekřičel tolik, ale za to se častěji zamyslil a tu mívaly oči jeho přepodivný výraz.

Teprve poznámky sousedů vytrhly ho z podivné té nálady a zbudily v něm zase hospodáře. Ulekl se sama sebe a hned se dal zase do práce. Pracoval s čeládkou celé dny a než bylo dušiček, byli se setbou jakž takž hotovi.

* * *

Byl jasný, zimní den na začátku prosince. Světlá oblaka táhla vesele nad krajinou, pokrytou lehkým nádechem mrazu, vzduch byl ostrý a tichý, plný chvějící se páry; nad každým stavením ve vesnici vznášely se sloupy modravého kouře, vystupujícího pozvolna k zimnímu nebi. Červenavé paprsky zapadajícího slunce míhaly se po ojíněných střechách, po sežloutlé trávě a ozařovaly do zlata zbylé chumáče listů, jež třásly se ve vrcholkách vysokých topolů, stojících okolo malého rybníčka uprostřed návsi. Několik dětí bavilo se tím, že házely kameny na rybníček, pokrytý tenkou vrstvou ledu. Hlučný smích jejich rozléhal se po pustém prostranství. Pojednou ustaly děti ve hře. Pozornost

jejich upoutal na se cestující, jenž tiše se ubíral kolem nich. Byl to vysoký, mladý muž; oděn byl v šedivý vojanský plášť, a čepice, též vojanská, byla vtlačena hluboko do očí.

„Pochválen pán Ježíš!“ zvolaly děti jako jedním hlasem, a bystře si při tom pocestného prohledly.

Tento poděkoval a nazvedl čepici.

Děti tázavě na sebe pohledly — ta tvář jim nebyla cizí.

„To je mladý Zářecký“ — zašeptal největší z chlapců, když je byl pocestný minul.

„Mně se také zdá, že je to Zářeckých Venouš,“ přisvědčil druhý.

„Jak pak Zářecký — vždyť tenhle nemá jednu ruku,“ ozval se malý, buclatý hošík.

„A na tváři má šev —“ připomenulo jedno z děvčat.

Prohlížely si pocestného znovu.

Muži chyběla opravdu pravá ruka a přes tvář jeho táhla se široká jizva, od levého spánku až dolů ke bradě, kterážto sličný obličej jeho nemálo hyzdila. Ale chlapec, který se domníval, že příchozí je mladý Zářecký, nemýlil se.

Byl to skutečně Venouš.

Ještě chvíli se děti hádaly, ale pak se rozběhly domů, aby rodičům domněnky své oznámily.

Neuplynulo ani pět minut a již zaskřípěla vrátka u některého dvora — tu zase klapla klika u některých dveří, tam ozvaly se kroky po zábřeží a za malou chvilku ukázalo se před každým stavením několik zvědavých tváří.

Oči všech byly upřeny k Zářeckých statku, který stoje na malém vršíčku, velikostí svou vévodil celému sousedstvu.

Ženské si vyšly až do cesty, aby lépe viděly a za nedlouho stály již v hloučku, šeptajíce a zvědavost svou všelijak na jevo dávajíce.

Véna zatím došel až ke statku.

Jaké to as byly city, jež dnes bouřily v jeho nitru? Podepřel se o plot zahrádky, aby si oddechnul a zároveň se připravil na blížící se okamžiky.

Vrata u dvora byla přivřena a ze dvora se ozývalo bouchání sekery: někdo tam sekal na špalku chvoj. Pak zařinčely řetězy a nějaký cizí hlas zaklel na dobytek v chlévě. Klapání trepek rozlehlo se po zápraží a hned na to zaskřípěl rumpál u studně a řetěz hrčel s okovem dolů.

Tento známý zvuk zbudil ve Vénovi rázem všechny vzpomínky a zároveň mu přivedl na paměť celou tíhu jeho postavení.

Oči se mu zakalily, když se rozhledl kolem sebe. Všechno je dosud v tomtéž pořádku, jako když odtud odešel; ničím se za ta léta nehnulo — nic se nezměnilo. Jen on sám se změnil! Pln života a síly odešel, a nyní se vrací bídný a zmrzačelý —

Jak ho rodiče asi uvítají?

Při myšlence té hrne se mu krev do ubledlých lící a tepny ve skráních jakoby chtěly prasknouti.

„Odejdi a vlec se životem o samotě —“ šeptá jeden hlas v srdci.

„Jsi také vinen, podlož se a otec zajisté odpustí tobě, až uvidí, jak těžce ztrestal osud neustupnost tvoji,“ naléhá rozum.

Tu však vystupuje před duševní zrak jeho hrozivá tvář otcova a slova „konec je navždy mezi námi“ znovu se mu v mysli ozývají.

„A což matka — ta dobrá, tichá trpitelka, jejíž život pomohl jsi otráviti,“ ozvalo se svědomí a Véna nedomysliv, vešel do stavení.

Zářecký seděl naproti oknu, dýmaje z krátké dřevěnky a zasmušile se díval do okna, na jehož tabulích počínaly se tvořiti lehké ledové květy. Žena jeho zabývala se vedle v přístěnku prací nějakou. Když se otevřely dvéře, sedlák ani se neohlednul; domníval se, že je to někdo z čeládky.

Teprve na tichý, chvějícím se hlasem pronešený pozdrav se obrátil a vyskočil ze židle; hned však se chytil zase židle, aby nezavrávoral.

Skrze zuby prodral se mu divný, nesrozumitelný zvuk a oči jeho ztrnule zíraly na příchozího.

Véna zůstal státi uprostřed světnice a prosebně vztáhnul zdravou ruku naproti otci.

Obličej jeho byl bledý jako stěna, jen široká jizva na tváři byla zardělá.

Několik okamžiků stál sedlák jako socha, rty jeho sebou křečovitě škubaly a prsa se zvedala v mocném pohnutí; zdálo se, jakoby chtěl učiniti krok synovi vstříc. Náhle však mávnul záporně rukou a odvrátiv se prudce od syna, vyšel ze dveří.

Vénovi klesla ruka a teď zavrávoral zase on.

„Svatá panno — Venouši!“ ozvalo se v tom z přístěnku — a již držel rozechvěnou matku v náruči.

Zářecká hlasitě štkajíc, objímala syna. V prvním okamžiku si ani nevšimla zmrzačelé postavy jeho, teprve později se rozplakala nad synovým neštěstím. A zase ho hladila a děkovala bohu, že jí dítě zachránil.

„Jen když jsi zde, synáčku, vždyť ono bude všechno zase dobře — jen když mne bůh vyslyšel!“ opakovala stále s pláčem a radostí.

Véna při pohledu na matku zapomněl na všechno ostatní, ba i na otcovo uvítání. Tak ho překvapila ta sešlá, zbědovaná postava matčina. Zevnějšek její zřejmě dokazoval ty strasti, o nichž vzlykajíc vypravovala. Teprve nyní dovedl oceniti to její zlaté, dobré srdce, na němž se on i otec tak těžce provinili neustupností svojí.

A přece odpovídala na skroušené a lítostivé prosby jeho jen blaženým úsměvem a znovu vždy hladila zohavenou jeho tvář.

Když jí vypravoval o svém těžkém poranění v bitvě proti povstalcům a o tom, co zakusil, než se uzdravil, tu plakala, až jí srdce usedalo.

„Zakusil jsi mnoho, ubohý hochu,“ pravila Zářecká, když se byla trochu upokojila; „ale jest to, díky bohu, již odbyto a hůře by ti snad bylo, kdybys se byl stal mužem Vilímové. Provdala se za nějakého horáka a je prý to člověk hodný a hezký jako panna — viděla jsem ho nedávno v kostele. Také prý měl hezkou pomoc na penězích — ale to všechno nepomáhá, aby mu nekoukala po jiných; jest prý tam

věčný svár a křik jako za prvního muže. On prý byl již na úřadě žádat o rozvod! Však je teď tatík krotší, když slyší, jak každý o Vilímové zpívá" —

„A přece nemá pro mne žádnou útrpnost a žádné slitování!" vpadl jí Véna rozhořčen do řeči. „Šel jsem domů s dobrým úmyslem a s nadějí na smíření — otec však dobrou vůli mou zničil. Nemá, nemá pro mne citu a nikdy snad nebude dobře mezi námi. Mé srdce neštěstím změklo, povaha má se zlomila, ale on zůstal stejně tvrdým, jako býval odjakživa," žaloval Véna v hloubi srdce rozechvěn.

Zářecká však nalezla tolik potěšujících slov a vzbudila v srdci synově tolik důvěry i naděje, že konečně, překonán citem, poněkud se upokojil.

„Kde je Pavla?" otázal se Véna pojednou a dech se mu při tom zatajil.

„Já vím všechno, Venouši, co se mezi vámi stalo, — a modlily jsme se za tebe obě," odpověděla Zářecká a vypravovala synovi o tom, co se po odchodu jeho přihodilo.

„Je to hodné děvče a rádo tě má z celého srdce. Pro ni není žádné radosti na světě od té doby, co jsi odešel; se vším se mně svěřila a nejednou jsme si pospolu zaplakaly."

Srdce Vénovo zajásalo radostí nesmírnou, když slyšel slova matčina, Ano, matka děla pravdu, když řekla, že je mu nyní lépe než kdyby se byl stal mužem Vilímové; — je ovšem mrzákem, ale za to má ještě svou vůli, svou svobodu — jest dosud sám pánem nad svým srdcem!

Slova, že ho Pavla dosud miluje, účinkovala jako lék na rozhárané nitro jeho. Slabounké zrnko naděje na lepší časy vzrostlo rázem v mohutný peň. Ano, uposlechne matky a bude trpělivě čekati až se karta osudu jeho obrátí k lepšímu.

Ve světnici bylo již tma, když se sedlák vrátil domů. Když otec vešel, trhlo to Venoušem, ale matka sevřela ruku jeho ve své, jakoby ho chtěla tím upokojit. Zářecký udělal světlo a počínal si jakoby syna ani neviděl. V obličeji byl celý modrý od zimy; bloudilť po tu celou dobu venku, aby se vzpamatoval a plán si upravil.

Tak utekl večer, aniž by otec se synem byli slova vyměnili. Véna několikráte zbledl a zčervenal, ale prosebný pohled matčin vždycky ho ukonejšil.

Tak minul i následující den — uplynul týden — měsíc, a oba mužové chodili kolem sebe, jakoby jeden druhého ani neznal.

Zářecký se zdál na oko klidným, ale Véna skřípával zuby a slzy lítosti a studu draly se mu často do očí.

„Nevydržím to zde, matičko," říkával rozčileně.

„Nedělej mně ještě větší lítost, vždyť zde beztoho již dlouho nebudu; cítím to na sobě, že dnů mých je na mále," odpovídala mu matka, a on zůstal.

Také on pozoroval, že se matka tratí, a myšlenka, že by mohla zemříti, přiváděla ho zrovna v zoufalství. Za to otec si ničeho nevšímal a býval teď doma skoro hostem. Chodil každý den do hospody, chodil k sousedům na návštěvy, zkrátka všude ho člověk nalezl, jenom ne doma.

Nemohl jaksi snésti pohledu synova a často, zadíval-li se po straně na zmrzačenou postavu Vénovu, mívaly oči jeho výraz téměř vyděšený. Stavěl se lhostejným, ale uvnitř mu tak nebylo. Zářecký nyní přemýšlel, mnoho přemýšlel a v duši jeho vystoupila často výčitka proti němu samému. Pod ledovou korou zevnější měklo a pučelo to a jediný paprsek vřelého citu snad by ji byl rozehřál. Ale syn nyní tvrdošíjně mlčel a měsíce utíkaly, aniž by se bylo co změnilo.

Neříká se nadarmo, že jedno neštěstí přivádí za sebou druhé. Tak tomu bylo i u Zářeckých. Zářecká se bránila dosti dlouho, aby nemusila ulehnouti, ale konečně ji to přece přemohlo.

Teprve když ulehla, ulekl se Zářecký; dříve si mnoho nevšímal „toho chrchlání“, jak říkával, a těšil ženu, že to zase přejde; když však kašel nepřecházel a ženě den ode dne sil ubývalo, tu teprve se zhrozil a začal svážeti lékaře z celého okolí.

Teď mu to šlo na mozek!

Ta tichá, poddajná žena, jakoby mu byla najednou k srdci přirostla. Nikdy dříve nepřemýšlel o tom, má-li ji rád, nebo ne — až teď se to v něm ozvalo a on se hrozil myšlenky, že by ji mohl ztratiti! Nyní nešetřil peněz, nelekal se žádné oběti, aby zdraví její zachránil — ale nadarmo.

Nemoc postupovala a život Zářecké chýlil se ku konci.

Bylo to zrovna přede žněmi, když přivezl sedlák lékaře až z Prahy. S jakou úzkostí očekával výroku jeho. Nikdy snad se mu hlas tak netřásl, jako když vyprovázeje doktora ven, se otázal, „jde-li u ženy skutečně o život?“

Starý pán potřásl vážně šedivou hlavou a pravil:

„Zde není již pomoci: má-li nemocná na tomto světě něco k uspořádání, hleďte, abyste ji k tomu co nejdříve přiměli, nebo dlouho to s ní trvati nebude —“

Zářecký neodpověděl, jen rukou vjel křečovitě za ňadra a mžikem se mu objevil celý ten pochybený, zmařený život jejich — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

Od toho dne chodil Zářecký jako vyjevený a nikdo z domácích lidí netušil, jaká bouře burácí v prsou jindy tak tvrdého muže, nikdo nevěděl, jak železná povaha ta se zlomila . . .

Véna div nezoufal. Jen nemocná byla klidna a odevzdána do vůle boží. Muž i syn byli neustále kolem ní — ale nikdy pospolu.

Vešel-li Véna do světnice, vzdálil se starý, a vstoupil-li Zářecký, odstranil se syn. Zářecká neříkala nic, ale bylo na ní viděti, že se k něčemu připravuje.

Jednou v neděli seděl Venouš u její postele a předčítal jí modlitbu nějakou. V tom vešel do světnice Zářecký a Venouš hned se vzchopil, chtěje odejíti ven. Matka však ho uchopila za ruku a zadržela ho.

Když pak se přiblížil muž k posteli, vzala ho žena také za ruku. Mlčky se podívala nejdříve na syna — pak upřela zrak prosebně na muže — a dříve než se oba mužové nadáli, byly ruce jejich spojeny. Starý, chvěje se na celém těle, stiskl mocně ruku synovu — a Véna zaplakal jako dítě!
— — — — — — — — — — — — — — —

Téhož odpoledne poslala nemocná syna ven ze světnice, aby prý mohla s otcem pohovořit. O čem spolu mluvili, nikdo se nedozvěděl. Jen Venouš, když ho opět k sobě zavolali, zpozoroval, že tvář otcova byla nesmírně vážná. Po obličeji matčině byl však rozložen téměř svatý klid a kolem úst pohrával jí úsměv blažený . . . A úsměv tento nezmizel s její tváře ani v hodince poslední. —

Zemřela tak, jak žila — tiše a oddaně!

Od smrti Zářecké uplynul více než rok; ve statku jde nyní všechno jako nazpátek. Cizí ruce nemohou nahraditi tu pilnou, pečlivou hospodyni, jakou nebožka byla. Všichni v domě to cítí a nejvíce hospodář sám.

Teprve nyní poznává, jaký poklad ztratil ve věrné družce, jejížto snahy tak často zneuznával. Toto poslední ho nejvíce rmoutí.

Srdce jeho změklo jako vosk, povaha neštěstím zjemněla.

Smutně sedají se synem ve světnici a vzpomínají na tu, která unavena životem klopotným, navždy od nich odešla.

Zamlkle stál jednou Véna u okna a zasmušile hleděl ven, kde se probouzelo jaro. Myšlenky jeho byly vážné: přemýšlel o jaru vlastního života — tak krutě zničeném.

Zářecký sedě u stolu, pozoroval syna a zdálo se, jakoby četl v jeho duši.

Pojednou se vzchopil.

„Venouši!“ řekl a položil ruku synovi na rameno. „Venouši!“ opakoval a hlas jeho se zachvěl. „Nemůže to u nás na dále tak zůstat,“ pokračoval; „všechno všude hyne, potřebujeme v domě hospodyni a proto, chceš-li — ožeň se!“

Syn sebou škubnul a při posledních slovech otcových zavrtěl záporně hlavou; chtěl něco odpovědět, otec ho však nepřipustil k slovu.

„Vyber si nevěstu sám — nežádám bohatství — jen když bude hodná, pracovitá —“ vyrazil Zářecký prudce ze sebe.

„Slíbil jsem nebožce ženě, že se o tvé štěstí postarám — a proto vezmi si — nu, vezmi si tu — tu, kterou máš rád!“ dodal rozčileně a podíval se na syna, jemuž se radostí mžitky před očima udělaly.

— — — — — — — — — — — — — — —

Za několik nedél strojili u Zářeckých zase svatbu — a teprve nyní se sousedům v hlavě rozbřesklo —

„Tedy pro Pavlu se to tenkráte všechno „zhatilo!“

Lékovadla či zaříkávadla.

Z lidu sebral **Josef Smola.**

ékovadla či zaříkávadla jsou výtvory pověrčivé mysli, ale mají vedle národních písní, přísloví a p. velikou důležitost pro poznání ducha a povahy lidu. V nich zachovaly se nám také stopy dávných pohanských názorů a obyčejů.

Proto nebude snad nevhod čtenářům těchto listů, podám-li jim malou sbírku oněch pověrečných říkadel a spojených s nimi výkonů.

Málokterá vesnice obejde se bez zaříkávače nebo zaříkávačky. Obyčejně bývají v jedné dědině dvě takové osoby, někdy i tři. Většina, as dvě třetiny zaříkávajících jsou babičky. Z pravidla zabývají se zaříkáváním chudší osoby, jako podruzi anebo menší chalupníci; v jednom případě našel jsem i selku umějící „lekovati".

Hodnost zaříkávačů je v mnohých rodinách dědična, přecházejíc z nejstarších osob na některého nejblíže staršího člena rodiny. Stařeček nebo stařenka seznavše, že dnové jejich jsou sečtěni, neopomenou svého syna nebo dceru a není-li těch, aspoň někoho, jehož chovají v oblibě, naučiti svému tajnému umění. Uměla-li sestárlá osoba čísti, odevzdá mnohdy osobě mladší napsané a již od dědečka zachované „říkání" jako nějakou reliquii.

Leckterý nastávající zaříkávač domnívá se, že musí vykonati jakýsi čin, nežli nabude moci zaříkávací. U některých osob, zvláště v Táborsku panuje zvyk, že než se pokusí poprvé ve svém životě zaříkávati, musí do sv. Jiří zamačkati prostředním prstem pravé ruky krta. Do sv. Jiří považují zaříkávači takovou zvěř ještě za neškodnou. Krtek všeobecně u venkovanů považuje se za škodlivého tvora, poněvadž způsobuje mnoho krtin na louce, což zvláště je nemilé hospodáři při sekání trávy. Zamáčknutí škodlivého a nenáviděného tvora má tu patrně symbolický význam.

V okolí pražském zase jeden dědeček, kolovrátkář, hodnost zaříkávače nabyl tím, že zamáčkl do sv. Jiří tři odporné a za škodné považované tvory, totiž krtka, lasičku a hada. Kdykoliv tehdáž postihl dědeček některé z jmenovaných zvířat, přidržel si je a prostředním prstem pravice „klobal" je tak dlouho do hlavy, až je umořil.

V Berounsku svěřil mi jeden dědeček jiný spůsob, kterak lze nabyti moci zaříkávací.

Když někdo naučil se zaříkávadlu a znamením při něm konaným a chce, aby „dovedl pomoci", musí vyjíti ven z chaloupky, kdy „měsíček jde dolů" (ubývá ho), a pronesti následující říkadlo: „Vítám tě, měsíčku dvourohý, ať je má pomoc lidem do toho času, až budeš třírohý." Zaříkávač pak vykládal: „Třírohý nebude nikdy, tedy má moc bude až do smrti."

Vyzvěděti na takových osobách tajné jejich umění není vždy snadné.

„E, proč bych jim to nepověděla,“ řekla sice mnohá babička, když vyslechla mou řeč o důležitosti sbírání prostonárodních lékovadel. „Když mohu někomu pomoci, proč bych mu nepomohla? Vždyť nedělám nic zlého; konám všecko s modlitbou. Nepomáhám svou mocí, nýbrž božskou pomocí.“

Ale některé nebyly tak sdílné. Jedny bojí se pronásledování se strany úřadů a lékařů; jiné strachují se, že by vyzrazením svého tajemství pozbyly výdělku. Někdy zavírá jim ústa i pověra, že by vyjevením zaříkávadlo pozbylo své moci. Jeden stařeček radil mi, abych šel do sousední vesnice, jsem-li mladší než tamní zaříkávačka, že mi poví, kterak lékuje. „Starší osobě to nesmí říci, sice by potom její lekování nebylo nic platno.“

V Berounsku na dvou místech, když jsem řekl, že již mám velmi mnoho zaříkávadel napsaných, musil jsem učiniti směnu. Za lékovadlo, jež si ode mne zaříkávač vyžádal, seznámil mne teprve se svým zažehnáváním.

Většinu lékovadel níže uvedených sebral jsem na své loňské cestě v okolí Milevském, Táborsku a Bechyňsku.

V Božeticích u Milevska zavedl mne ochotný jeden občan k chalupníkovi, který se zabývá lékováním. Nalezli jsme ho ve stodole, kde se svou „starou“ a s jedinou dcerou statně cepem bušil. Bylo třeba delšího přemlouvání, nežli se zaříkávač odhodlal, že mi své lékovadlo poví. Pozval mne do své skrovné světničky, kdež mi *lékovadlo na návní kosť*)* předříkával. Vykládal takto: Kdo chce zaříkávati na návní kosť, musí do sv. Jiří prostředním prstem pravé ruky zamáčknouti krtka. Trpící návní kostí musí se dostaviti k zaříkávači v suché dni, ve středu a pátek (dle jiných zaříkávačů též v pondělí — k vůli „třetici“) a to nejlépe před východem slunce. Načež zaříkávač zmokřiv palec lačnými slinami, říká: „Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého“. (Při každém pojmenování božské osoby udělá palcem pravice kříž na návní kosti). „Nerosti znamení jako nerostlo kamení od božího narození až do božího vstoupení. Zaříkávám tě skrze Boha Otce, Boha Syna, Boha Ducha sv., abys nerostlo a nikdy nebylo.“ Amen se neříká. Nyní ještě, tvoře vždycky kříž, zamačká návní kosť buď prostředním prstem pravé ruky nebo želízkem od „kudly“. Když přijde člověk rozený se zaříkávačem na stejné planetě, je zaříkávání marno; v opáčném případě návní kosť se brzo ztratí.

Od zaříkávače dovedl mne můj průvodčí k jedné selce v téže obci, která umí také „zažehnávati“. Když jsem jí svou žádost přednesl a objasnil, jaké důvody mne k tomu vedou, odvětila: „I Bože, proč bych jim to neřekla; vždyť neříkám nic zlého, aby to někomu škodilo. Když mohu někomu pomoci, proč bych mu nepomohla?“

---

*) V Blatensku zove se laská kost, v Mělnicku a v Berounsku daví kost, v Posázaví hlavní kost, v Malšicích u Tábora mladní kost, též mladnička, v Táborsku též nácká kost, u Milevska radní a nádní kost. Slovo „návní“ značí „mrtvá“. Povstalo stupňováním z kořene ny. Sloveso nýti, nyju = mdlíti, chřadnouti, hynouti. Podst. jm. „nav“ značí mrtvého, zabitého i příbytek mrtvých t. podsvětí, hrob, hrobku. Dalemil 3.: „Potom Krok „jide do navi, tři dcery múdré ostavi.“

Selka tato zaříkává *škrkavky* a to takto: „Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého“ a dělá při tom zaříkávanci kříž na čele, rtech a prsou. Pak pokračuje: „Leží sv. Job v hrobě, má deset škrkavek v sobě; žádnému neuškodily, aby tomuto Františkovi (řekne se křestní jméno zaříkávance) také neuškodily. Od devíti k osmi, od osmi k sedmi atd., od tří ku dvěma, od dvou k jedné, od jedné k žádné. Byla sv. Venuše, měla tři dcery, jedna je (totiž škrkavky) předla, druhá je motala, třetí je na klubičko uvíjela. Vy škrkavky, usedněte, popukejte, neškoďte a neubližujte Františkovu tělu. K tomu mně dopomáhej Bůh Otec atd“. Při jmenování tří božských osob dělají se zase tři kříže, vytvořené tahem ruky na souměrných částech těla. Po prvé jede zaříkávač palcem své pravé ruky zaříkávanci od levého ramene k pravému boku, tedy na příč přes prsa; druhý kříž značí se od pravého ramene k levému boku a konečně třetí kříž vytvoří se na prsou čarou svislou a vodorovnou.

Pomoci vyhledávati musí léčenec ve středu a v pátek (v suché dni), neboť jenom tehdy mají škrkavky „otevřené huby“.

Táž osoba umí též hojiti *lišej*. Příprava masti na tuto kožní chorobu doprovázena je pověrou. Pro mužské pohlaví zvířat i lidí spálí se drobné mušle, roztlukou na prášek, smísí se s máslem a rozemnutými listy oleandrovými. Pro ženské pohlaví upotřebí se velkých mušlí. Takto vyrobenou mastí potírá se chorobné místo.

Obtížnější jednání bylo s jednou babičkou v blízkých Nových Dvorech. K žádostem a domluvám, aby nám lékovadla svoje sdělila, dlouho buď mlčela neb odpovídala úsečným: „I dyť ne!“

Ale na konec jsem ji přece oblomil. Pronesl jsem se totiž, že mám již více lékovadel napsaných, že jsem chtěl jenom věděti, zná-li je tak jako jiní anebo umí-li něco zvláštního. Říkal jsem jí lékovadlo na neštovici. Tu mne pozorně poslouchala a když jsem dočetl, pravila, že z počátku říká stejně, dále že říká jinak. Obličej její se poněkud vyjasnil. Popatřivši na nás ještě zkoumavým zrakem, nahlédla do síně, není-li nás tam snad více přítomno, a pečlivě zavřela dveře. Pak teprve usedla na starodávnou, vykládanou truhlu a polohlasitě předříkávala lékovadlo na růži. Pravila, že zaříkává zároveň *na růži i na nátku*, to že neškodí. Na chorém místě učiní tři kříže, jmenujíc při tom tři božské osoby a pokračuje: „Spadla s nebe svatá manna, ze sv. manny sv. Anna, ze sv. Anny Panna Maria, z Panny Marie Pán Kristus. Když se ta pověst po vší zemi roznesla .... (chybící část se jí z paměti vytratila), aby tato růže, tato nátka, tyto bolesti, tyto neřesti z této hlavy vypuzeny byly. K tomu mně dopomáhej Bůh Otec atd.“ a dělá zase tři kříže. Hned na to jmenujíc tři božské osoby a dělajíc tři kříže jako po prvé, mluví dále: „Milý Pán Bůh, já po milém Pánu Bohu, já Marie (zaříkávačka pojmenuje samu sebe jmenem křestním) zaříkávám tuto růži, tuto nátku, aby nerostly jako nerostlo kamení od božího narození až do božího vstoupení. K tomu mně dopomáhej Bůh Otec atd“. Začátek třetího odstavce je týž jako u obou předchozích, ale slova tato: „Vím já jeden trávníček a na tom trávníčku tři studánky; tam se ty růže, ty nátko, koupejte a tomu tělu pokoj dejte. K tomu mně dopomáhej Bůh Otec atd“.

Oznámila nám ještě lékovadlo na neštovici, jež uvedeme něco záze. Poděkovavše jí, odcházeli jsme, doprovázeni jsouce upjatými zraky jejími. Když jsem byl již ve dveřích, volala starostlivě za námi: „Jen jest-li to nepřijde k udání!“ Patrně chovala obavu, aby nebyla stíhána od lékaře nebo přímo od úřadu; přestála dojista nemalý duševní boj, nežli se rozhodla učiniti nám po vůli.

Dědeček, jenž mne a mého soudruha k zaříkávačce uvedl a sám lekováním se zabýval, zašel s námi potom do své výměnkářské světničky. Přistrčil lavičku ke stolu, abych se mohl posaditi a poznamenati si lékovadlo na *„žábu v hubě“*. Jako dříve byl dosti výmluvným, uváděje, že býval též členem obecního zastupitelstva, tak nyní, když přijal na sebe vyšší a vážnější hodnost, opustil jej dar výmluvnosti, tak že pro časté zajíkání, koktání a ztrátu paměti musel několikráte vyjíti od počátku, až konečně po velikém úsilí podařilo se mu šťastně konce dostihnouti. Zaříkává žábu v hubě takto: Udělá zaříkávanci kříž, pronáší známá slova, položí svou pravou ruku na hlavu léčencovu a říká: „Já počínám lekovati. Žábo, žabice, krokvo, krokvice, jsi-li z zřídla, vyjdi z hrdla, jsi-li z vody, vyjdi z huby, jsi-li ze studnice, sejdi se sanice. K tomu mně dopomáhej Bůh Otec atd“. a kříž.

Zaříkávání toto třeba po třikráte opakovati. Při prvém zažehnávání šeptá se lékovadlo devětkrát, při následujícím sedmkrát a při třetím a to posledním jenom pětkrát. Počet tedy odříkaných lékovadel označuje se lichým číslem (devět, sedm, pět). Jako u lékovadla na laskou kost platí i zde, že, je-li léčenec se zaříkávačem rozen na téže planetě, jest zažehnávání bezvýsledno. Žába roste na čípku. Jeden člověk, mající žábu v hubě, nemohl již ani mluviti. Po zažehnání sípal a když přišel domů, byl již skoro vyléčen. Tak rychle se uzdravoval. Po zalekování dobře jest jísti „kaši z krupek“.

Na to nám ještě pověděl dva spůsoby lékovadel *na neštovici* (na bulvě oční).

1. Počátek učiní se jmenováním tří božských osob a při tom kříže značí se ve vzduchu před očima trpícího. Počínaje zaříkávač lékovati, dá prostřední, nasliněný prst pravé ruky nad choré oko. Při lekování posune prst na pravou stranu oka, pak pod oko, na levou stranu a na konec přijde prstem na původní místo nad oko. Slova zní takto:

„Pán Bůh počal, Panna Maria počala, já také počínám. Ve jménu Otce i Syna i Ducha sv.... Svatý Job leží v hrobě, má devět neštovic v sobě. Nebylo jich devět, bylo jich osm, nebylo jich osm atd., nebyla jedna, nebyla žádná. Nerosti znamení jako nerostlo kamení atd. Všemohoucí a milosrdný Bůh Otec atd“.

2. Poněvadž tento druhý spůsob pochází od téže osoby jako předešlý, má týž počátek i tatáž znamení. Zaříkávadlo pak zní:

„Šla Panynka Maria po zelené louce, potkala ji dobrá neštovice. Kam kráčíš, ty neštovice? Já kráčím tomuto Janovi (řekne se křestní jméno trpícího) do jeho očka bodat a píchat. Ty neštovice, vrať se, jdi na hory, do trní a tomuto Janovi neškoď. Všemohoucí a milosrdný Bůh Otec atd“.

3. Jako třetí spůsob uvádím lékovadlo oné tvrdošíjné babičky novodvorské. Je kratší a téže podstaty jako prvý spůsob. Dělá se kříž se jmenováním tří božských osob. Říká se pak:

„Leží sv. Barbora v hrobě, má devět neštovic v sobě; žádná jí neuškodila, aby také této osobě neuškodila. Od devíti k osmi, od osmi atd., od jedné k žádné. K tomu mně dopomáhej Bůh Otec, atd.“

4. Čtvrtý spůsob našel jsem u jednoho chalupníka ve Slapech, na jz. od Tábora. Zaříkávač plivne si třikrát na tři prsty pravé ruky (na palec, ukazováček a prostřední prst), udělá jimi zaříkávanci tři kříže na čele, pak pomalu jimi přetře chorobné oko a říká po třikráte následující lékovadlo:

„Červená, bílá neštovice, odstoupni od této zřetelnice jako odstouplo slunce od měsíce a měsíc od slunce. Jdi tam na hory, na lesy, na skály, tam máš tři studnice; v jedné se umývej, v druhé napájej a v třetí přebývej ne s mou mocí, ale s božskou pomocí. K tomu mně dopomáhej Bůh Otec atd.“ Na to opětně plivne třikrát na tytéž prsty a přetře oko na příč směrem vodorovným.

Když jsme z Nových Dvorů odcházeli, vzpomněl si můj společník při dostavivší se *škytavce,* *) že si ji v této krajině každý sám zažene, kdo třikrát přeříká následující říkadlo, aniž by při tom vydechl: „Šla škytka přes moře, potkala Řehoře: Řehoř se navrátil, škytku tam zachvátil; škytka tam zůstala, dej Bůh, aby přestala!“

V blízké Voltyni poznamenal jsem si u jedné babičky lékovadlo *na růži a nátku* (2. spůsob). Počíná se třemi kříži a jmenováním tří božských osob. Zaříkávačka dá nemocnému ruce své na oči tak, že prsty sahají s tváří přes oči na čelo a pokračuje následovně: „Pán se počal z výsosti, já po jeho božské milosti. Já počínám lékovati na nátku, na růži. Růže, nerůže, nátko, nenátko, nepočínej růsti ve dne, též i v noci, jako nerostlo kamení od božího narození až do božího vstoupení. Spadni (oběma rukama tře se přes oči a po obličeji dolů — po prvé), spadni (po druhé) jako padali (po třetí) židé, když pána Ježíše jímati měli. Pomoz ti Bůh Otec atd.“

Táž babička s tváří vážnou povídala mi, že již měla aspoň šedesátkrát souchotiny. „Kde pak bych už byla, kdybych si je byla vždycky nezaříkala.“ Hleděl jsem jí při těch slovech upřeně do očí, ale z jejího vzezření jsem vyčetl, že mluví dle svého nejhlubšího a nejlepšího přesvědčení.

V následující vesnici, v Druhonicích, získal jsem u jedné babičky třetí spůsob lékování na růži a nátku. Počíná se taktéž třemi kříži na čele a známými slovy. Dále zní: „Skládala jsem devět růží, devět nátek, devět neřestí, devět přímětí a od těch devíti k osmi, od osmi k sedmi atd., od dvou k jedné, od jedné k žádné. Dej mi to nejsladší Pane Ježíši Kriste, Panno Maria, aby ta bolest Václavova (křestní jmeno zaříkávance) nejitřila, nekrupnatěla a v celém těle nikdy neškodila. Zmizej se, zplizej se ne s mou mocí, ale s božskou mocí pomocí. K tomu mi dopomáhej Bůh Otec atd.“ (Dělají se tři kříže.)

---

*) V Táborsku zove se škytkou, v Boleslavště šlukavkou.

I čtvrtý spůsob, který jsem zvěděl v Dobšicích u Blatné, má týž začátek. Pak pokračuje se: „Já počínám a začínám lekovati na tuto růži (nebo nátku) bodlivou a pichlavou, těmto očím škodlivou. Je-li z vody nebo z větru, ať ta růže (nátka) odejde pryč. K tomu mně dopomáhejte všickni svatí, sv. Jan Nepomucký, sv. Jan Křtitel, sv. Ivan, sv. Job, sv. Jakob, sv. Máři Magdalena, sv. Otilie, sv. Panna Barbora, sv. Anna, blahoslavená rodička boží mariazellská, stropenská, taferlská, svatosvatě skvořetická, *) přimlouvejte se za mne u svého nejmilejšího synáčka Ježíše Krista. K tomu mně dopomáhejte Bůh Otec atd".

Od téže babičky zvěděl jsem lékovadlo *na stříle* (rheuma). Zaříkávačka počne slovy: „Ve jmenu Boha Otce, Boha Syna, Boha Ducha sv.", a udělá tři kříže zaříkávanci na čele, načež pokračuje: „Stříle střiloucí, jděte na vrchy, na lesy, na trní, na skály, na zelenou louku. Na té louce je studánka a v té krev a kosti; tam se přelejvejte, přesejpejte a tomu člověku, kostem, hlavě, zubům a v celém těle pokoj dejte. K tomu mně dopomáhej Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch sv." Při jmenování první božské osoby tvoří zaříkávač léčenci kříž na čele, při vyslovení druhé božské osoby udělá mu kříž na pravém, a při třetí božské osobě na levém spánku.

Jiný velezajímavý spůsob s d e m o n s t r a c í mám z Buzic u Blatné.

Trpící musí se dostaviti večer, když slunce již za hory se odebralo a „všecka písklata utichla", pravila zaříkávačka. Táž dává do mísy pět předmětů, ku př. nožíky (tj. nůžky), vidličku, klíštky, kudlu a šídlo; mimo ty připraví si ještě trochu ovsa a vody, jakož i chvoště. Vezmouc pak mísu i s jejím obsahem do levice a stoupnouc před léčence tváří v tvář, poznamená ho třemi kříži, říkajíc: Ve jménu Boha atd.; amen neřekne. Na to vezme oves pravicí do hrsti, sype ho volně do mísy na jmenované předměty a říká (arci šeptem): „Šla Panenka Maria po horách, potkala stříle. Kam vy, milé stříle, jdete? My jdeme na tuto Annu (řekne se křestní jméno zaříkávance). Já vám poroučím, zmizejte se jako židé zmizeli, když Pána Ježíše orobovali." *)

Takto dořikavši, šeptá totéž a polévá vše v míse volně vodou. Konečně opakuje slova „do třetice" a jezdíc chvoštětem v míse dokola, míchá jejím obsahem a ukončuje pak slovy: „K tomu mně dopomáhej atd.," při čemž opětně dělá léčenci kříže na čele.

Po skončení všeho toho vybere předměty z mísy a zbytek vyleje. Dobře je též vzíti trochu toho namočeného ovsa, pražiti ho a nakuřovati si vzniklými výpary obličej.

V městečku Malšicích byla sbírka moje rozšířena o lékovadlo *na souchotiny*. Ukrojí se tři kousky kůrky z okraje chleba a položí se na talíř, polijí se trochem octa a posypou štipcem soli. Na to zaříkávačka berouc z talíře kůrku a pronášejíc slova: „Začínám ve jménu Pána Ježíše Krista ukřižovaného", potře jí jazyk léčenci, který je tak ustrojen

*) Škvořetice, ves v krajině blatenské, má zázračnou studánku, z níž lid odnáší si zázračnou vodu v láhvích k pití; poblíž studánky na místě staré kapličky stojí nová kaple s Pannou Marií. Sem putují processí z okolních dědin.

**) Dotazuje se po smyslu tohoto slova, dostal jsem v odvět, že zaříkavačka sama neví, co to znamená, že se tomu již tak naučila. Snad to znetvoření německého slovesa rauben.

jako při svátosti přijímání. Kůrku pak vloží zase do talíře, vezme druhou a činí s ní totéž jako s prvou, avšak beze slov. Totéž opakuje i po třetí. Na to týmž způsobem a postupem potírá napřed pravý, pak levý spánek, na šatě pravou a pak levou lopatku, pravé a levé rámě, pravé a levé lýtko. Vykonavši všechna tato znamení, říká: „Končím ve jménu Pána Ježíše Krista ukřižovaného“. Amen se řekne až při třetím příchodu léčencově. Léčenec musí se dostaviti v pondělí, ve středu a v pátek před východem slunce.

Zde zmíníme se také o měření úbytí. Vezme se nit netkaná, nesoukaná, tedy z viják u a tou naměří se domněle nemocnému od středu hlavy na temeně k patě. Po té změří se šířka těla i s roztaženýma rukama přes prostřední jejich prsty. Není-li tu úbytí, doměří se obojím směrem stejně. Dosahuje-li nit při měření šířky jen po druhý (prostřední) kloub prostředního prstu, je to známkou, že táž osoba má „velké úbytě“; končí-li nit u prvního kloubu (za nehtem), jsou ještě „malé“.

Zaříkávačka z Buzic u Blatné, která mi toto měření ukazovala, domnívá se, že z úbytí vyvine se „žloutenice“ (žloutenka), napřed žlutá, později černá. Když nastane žlutá žloutenice, seřeže se jakási bylina se žlutými květy na louce rostoucí a uvaří se. Odvarem jejím natírají se křižmo nestejnojmenné údy, napřed pravá ruka a levá noha, potom levá ruka a pravá noha. I zbytek odvaru vypije mnohý léčenec. Kdo toho neučinili, seberou si dle rady zaříkávačky ještě více té rostliny a usuší ji; uschlou semnou a uvaří si z ní svítek, jehož požijí.

V Bechyni poznal jsem zaříkávače, který pomáhá ode všech zimnic a žloutenky; koně zbavuje špánku a švingu či schnutí plece. Nejprve mi vypravoval, jak posledně jednu bechyňskou slečinku k žádosti otce jejího *žloutenky* sprostil. Když jedenkráte v neděli táž dívka vycházela po mši z kostela, přišel jí zvěrolékař na práh v ústrety, přikročil k ní hezky blízko a střelhbitě naplil jí v obličej. Překvapená dívka arci srdcelomně vykřikla. Jelikož hlavní podmínka, aby léčenka o zamýšleném atentátu tušení neměla, byla splněna, zdařila se bezbolestná operace úplně a žloutenka zmizela. Zvěrolékař za svoje umění dostal od otce dívčina zasloužené pochvaly, ale dívka cítila se tak těžce uraženou, že naň po pět let nepromluvila a kdykoliv podle něho šla, zapýřila se jako pivoňka.

Týž zaříkávač umí pomáhati od různých druhů zimnic.

1. Zanášení zimnice ob den se dostavující. Byl-li kdo napaden zimnicí ob den přicházející, musí se odebrati k zaříkávači z večera toho dne, ve kterém byl nemocí tou ušetřen. Zaříkávač pak ji zanese do vody. Vyřízne totiž z prostřed chvoštěte silnější proutek, který zaobalí obyčejně do nějakého papíru, poněvadž se ho nesmí dotknouti holou rukou. Na proutek vyřízne tolik vroubků, kolikráte se zimnice dostavila a ještě o jeden více, neboť první návštěva zimnice jeví se v podobě mrazení a to již se také počítá. Dostavila-li se tedy zimnice čtyřikrát, učiní se pět vroubků. S takto připraveným proutkem kráčí zaříkávač k vodě rychleji odcházející, modle se při tom třikrát Otčenáš. Po celou cestu k vodě a při návratu od ní nesmí mluviti; mimo to při návratu nesmí se ani ohlédnouti. Z té příčiny nejlépe jest zimnici večer zanášeti, kdy všechno již u rodinného krbu dlí. Neodolal-li přece zaří-

kávač nějakému hvizdnutí nebo šelestu a ohlédl se, minul se se svým účelem. Čin svůj musí opakovati v následující den, ve kterém se zimnice opět nedostaví, a musí na proutku přidělati jeden vroubek.

Je-li zaříkávač sám zimnicí stížen, pomůže si od ní tím způsobem, že někoho jiného naučí ji zanášeti. Ten pak zaříkávače zimnice zbaví.

Když zimnice byla zanesena, dostaví se v pravidelný čas již toliko jednou a to pozměněná, buď silnější anebo slabší, než jak se dříve jevila. Třeba však toho dbáti, že, když se zase dostaví, nesmí churavý ulehnouti, nýbrž zimnice musí se přechoditi; více pak již nepřijde. Uzdravený však nesmí po celý měsíc jíti do vody ani mimo ni ani přes lávku. Kdo nevyhoví těmto podmínkám, stane se znovu obětí zimnice a zbavuje se jí zase způsobem shora vylíčeným, při čemž nutno doložiti, že tato po přestávce objevivší se zimnice považuje se za novou; ku předešlé nebéře se zřetele. Dříve než se opět počne zanášeti, třeba počkati dva až tři dni, až se zjistí její chod a tedy druh.

2. *Zatloukání zimnice do topole.* Kdo v tomto případě hledá pomoci zaříkávačovy, bývá odkázán, aby přišel v tu dobu, kdy zimnice se dostaví. Mezi tím zaříkávač vyvrtá nebozízkem „latovníkem“ zvaným dírku do nějakého topole. Dostavivšímu se nemocnému dá zaříkávač do levé ruky hřeb (latovák), do pravé sekyrku a pošle ho, aby obdržený latovák do vyvrtaného otvoru zatloukl. Chtěje hřeb do díry vstrčiti, musí ho nemocný dříve přes ústa táhnouti, aby se naň zimnice upoutala: na to pak rychle zastrčí jej do díry a sekerkou zarazí; pak neohlížeje se odkvapí.

3. *Zbavování se zimnice každodenní.* a) Zanášení zimnice holí. Když se každodenní zimnice zjeví — a ta bývá silnější než zimnice ob den se dostavující — vezme trpitel hůl do ruky a jde ráno do kostela. Vnitř chrámu ji za dvéře postaví a řekne: „Počkej tu, až přijdu zpátky.“ Kráčí pak hlouběji do kostela, kde se pomodlí třikrát Otčenáš, a druhými dveřmi nebo zakristií se vytratí. Hole tam zanechá. Kdo se nad holí smiluje, toho se zimnice chytí. Nelze-li z kostela jinudy vykročiti, odnese si nezbytně zase zimnici s sebou.

b) Léčení vínem. Když po tomto zanášení ještě zimnice „člověka nenechala“, požádá kostelníka, aby mu ode tří mší do nějaké láhvičky slil těch několik kapek vína, jež v konvičkách po mši zůstalo. Též může trpící kněze skrze kostelníka požádati, aby mu tam nechal o několik kapek vína více. Mimo to pro ženskou přikoupí se ještě žejdlík vína, pro mužského dva. Napřed vypije se těch několik kapek vína mešního a potom teprve koupené.

Že zaříkávači lékovadla a znamení udržují pokud možná v tajnosti, seznal jsem z následujícího: Když jsem si tento poslední způsob zahánění zimnice poznamenával, tu zaříkávač nakloniv se, šeptal mi do ucha, že víno mešní vypíjí se dříve a na to teprve koupené a ne jako mi prve řekl, jakoby se mělo obojí víno napřed smíchati a pak vypiti. To prý tak prve schválně změnil, aby u okna šijící a naší rozmluvě naslouchající sklepnici oklamal. Nevím však, nebyl-li jsem oklamán — já.

c) Podařilo se mi též zvěděti u něho jeden případ, kterak lékovadla vznikají. Vypravoval mi: „Když mne kdysi trápila zimnice ob den se dostavující, zanášel jsem ji proutkem do řeky, avšak ohlédl jsem se

na zpáteční cestě a tu jsem dostal zimnici každodenní. Nemoha se jí nijak zbaviti, vzal jsem „ušák“, chovající as dva litry mléka, a jedním douškem jsem je vypil. Na to jsem usnul a přespal celé dva dni a dvě noci. Probudiv se, cítil jsem se býti velmi posilněným a po zimnici bylo veta.“ — Potud zaříkávač. Nyní ten spůsob radí trpícím, dokládá však, aby krajáče se zmocnili tajně, což se nejlépe provede v noci, kdy všichni domácí již usnuli.

4. Jeden dědeček kolovrátkář v okolí pražském svěřil mi ještě čtvrtý spůsob, jakým léčí všechny druhy zimnice.

Naklube vejce na špičce užší a vytlačí z něho obsah. Do vejdomku či pouchu vpraví chorý některou odmíšenou svoji tekutinu. Zaříkávač dírku vejdomku přikryje kouskem ostřižku nového plátna a pevně obváže nesoukanou nití, napřed svisle třikrát, tolikéž proti prvému směru o 90° dále a konečně třikrát v půli vejce na příč. Zaříkávač drže pak vejdomek v rukou, modlí se pětkrát Otčenáš a Zdrávas, jednou Věřím v Boha a Zdrávas královno. Na to říká: „O Pane Ježíši Kriste, odvratiž tomuto N. N. této zlé nemoci, šeredné zimnice. K tomu mně dopomáhej B. O., B. S., B. D. sv.“ Za modlitby zimnice, nacházejíc se ve vejdomku, mocně zaříkávačem lomcuje. Po modlitbě vloží zaříkávač týž vejdomek do trouby, zavře její dvířka a obváže nějakým motouzem, aby se domácí hnedky upamatovali, že nemají dvířek otvírati. Vejdomek se tam nechá po devět dní. Dokud vejdomek nevybuchne, lomcuje nejvíce zimnice trpícím. Jakmile vejdomek praskne, uleví se nemocnému, a po devíti dnech zimnice zmizí. Jednou, pravil dědeček, pálil jsem zimnici již po čtyři dni a když jsem přišel týž den domů, vidím svou dceru celou zbídnělou — zimnice jí lomcovala. I domyslil jsem se hned, že otevřela dvířka u trouby. Od té doby obvazuji vždycky troubu nějakým motouzem.

Zimnicí trpící může se dostaviti k zaříkávači v kterýkoliv den, lépe po západu než před východem slunce.

Bechyňský onen zaříkávač vyložil mi na konec, kterak lekuje na špánky (koní) a léčí šving či schnutí koňské plece.

Špánky zažehnává vždy před východem slunce v pondělí, ve středu a v pátek. Dělá současně se jmenováním tří božských osob na špáncích tři kříže prsty lačnou slinou svlaženými. Říkadlo je jako u návní kosti: „Nerosti znamení atd. K tomu mně dopomáhej atd.“

Schnutí plece léčí takto: Usýchající místo prosekne se hezky nahoře tak, aby krev vytryskla. V ní smočí se režné neb konopné plátno nebílené (od tkalce přímo přinesené) a na schnoucím místě učiní se jím třikrát tři kříže při jmenování božských osob, načež počne se říkati jako při špáncích; zároveň se tím plátnem tře místo schnoucí dolů po pleci. Chřadnoucí místo prosekne se než jednou a to před prvým zaříkáváním. Při následujících zažehnáváních navlhčí se totéž plátno lačnými slinami a upotřebí se ho jako předešle. Lékuje a natírá se vždy v pondělí, ve středu a v pátek před východem slunce a to když jde měsíc na nov; ukončiti se může, kdy měsíc o půlnoci vychází, tedy za týden.

V Berounsku poznal jsem jednoho obchodníka s koňským dobytkem, kterýž mi vypravoval, že chce-li zahnati špánky nebo schnutí

plece koňské, musí si opatřiti holení kosť „nenarozeného“ hříběte, tedy zmetánčete. Tu musí chovati zaobalenou tak, aby jeden konec kosti zůstal nepokryt. Vyčnívajícím kloubem potírá choré místo, říkaje tato slova: „Ve jmenu O. i S. i D. sv. Nerosti znamení jako nerostlo kamení od božího narození až do božího vstoupení. Zaříkávám tě skrze B. O., B. S., B. D. sv., abys nikdy nerostlo a nebylo.“ Amen se neříká. Místo hříběcí kosti může se upotřebiti též osušeného kamene, jenž byl směrem k východu zarostlý mezi kořeny lesního stromu a byl jimi vytlačen až na povrch dřeva.

Jsa návštěvou v jedné obci v Blatensku, byl jsem svědkem, kterak obecní slouha zaříkával svini červy, nacházející se na krku v ráně, způsobené kousnutím od jiné svině. Slouha vlezl do chlívku, vytrhl svini štětiny, jež si zastrčil za pas a nechal je tam až samy vypadají. Před východem slunce jde k bodláku, jejž ohne a položí hlavičkou k východu. Na lodyhu za hlavičku položí kámen, načež říká: Pochválen buď Pán J. Kr. Já tě vítám, bodláčku. Já tě nepustím z vězení, pokud nevypícháš červy z krku svině Anežky Hromádkové (jméno a příjmení majitelky dobytčete). K tomu mi dopomáhej B. O., B. S., B. D. sv.

Zaříkávadlo to sdělil mi slouha teprve, když červi z rány vypadali; dříve nechtěl mi to říci, poněvadž by prý zaříkávadlo pozbylo své moci.

Než vraťme se k chorobám lidským. Když jsem se z Bechyně vracel k domovu, potkal jsem u Vltavy občana, jenž mi oznámil dva spůsoby, kterak se shánějí *bradavice.*

1. Osoba, která je bradavicemi hyzděna, vyhledá si vraní brk, vezme jej do obalené ruky, vyplije se naň třikrát, potře pak jím bradavice a zahodí jej za sebe. Odcházejíc od toho místa, nesmí se na ně ohlednouti. Tím způsobem znenáhla a v brzku se bradavice ztratí.

2. Lze se jich také zbaviti tak, že kolik bradavic shledá se na těle, tolik udělá se uzlíků na režné niti a vloží se pod kámen. Zetlením niti zajdou i bradavice.

3. Ve zmíněných již Buzicích u Blatné sprošťují se bradavic tím, že kosť, kterou našli někde na drahách psy rasovými tam zanechanou, vezmou do ruky nějakou látkou obalené a potrou touto kostí bradavice. Po té kosť položí na předešlé místo do původní polohy. Bradavice prý v brzku a nepozorovaně zmizí.

Živý vlas vyhání zaříkávačka z oka následovně: Vezme trochu potoční vody na misku a ohřeje ji. Je-li živý vlas v ráně nebo pouze v jednom oku, přinese zaříkávačka 9 klasů, jež má uschovány, a je-li živý vlas v obou očích, 18 klasů a ty opálí, aby osiny zmizely. Léčenec nahne se nad misku a zaříkávačka pak říkajíc: Ve jmenu O. i S. i D. sv., dělá mu svou pravicí tři kříže na temeně. Po té vezmouc dva klasy tak, aby byly stejnoměrnými, klade přes ně třetí. V této úpravě drží je levou rukou na chorém místě, na př. na oku, a šplýchajíc druhou rukou vodu na oko tak, aby tekla přes klasy zase do misky, šeptá následující zaříkávadlo:

„A vy, živé vlasy, vy jste počátek od Boha všemohoucího! A vy, živé vlasy, jděte na ty klasy, Františkovi (křestní jméno léčence) kostí nelamte, masa nežerte, krve nepijte a žil netrhejte! K tomu mně do-

pomáhej B. O., B. S., B. D. sv.“ a dělá kříž na temeně, který se však nemusí již dělati.

Zaříkávačka řečené klasy odloží, vezme nové tři klasy předešlým spůsobem a činí a šeptá totéž jako prve.

Konečně dojde i na poslední třetici klasů, s nimiž se činí totéž jako v obou předchozích případech. Je-li i druhé oko choré, provede se na něm týž výkon s jinými devíti klasy.

Po lekování prohlíží zaříkávačka každý jednotlivý klas v okně proti slunci a tvrdí, že bývá na nich viděti živé vlasy — chloupky, jež jsou postaveny na klasu. Chloupky ty dělávají největší „bryndu“ v oku. Kdo měl živý vlas v oku, cítil tam řezání a píchání. Neměl-li ho v oku, pálilo ho jenom a to pochází prý z krve. Upotřebované klásky se spálí a voda vyleje se tam, kudy se nechodí. Léčenec musí se dostaviti po tři kterékoliv dni a to když měsíc jde dolů a slunce zapadá.

Uhranutí zbavuje se člověk jím postižený tím, že si dojde k zaříkávačce nebo ji k sobě zavolá, aby mu „udělala vodu“. Zaříkávačka dá do malého hrnku trochu vody a připraví si čtyři žhavé uhlíky. Pak počne říkati: „Ve jménu Otce i Syna i Ducha sv. (Po těch slovech pustí jeden uhlík do vody a pokračuje:) Uhranula-li tě žena prsatá, požehnejž tě Anna svatá. Ve jménu O. i S. i D. sv. (Pustí druhý uhlík do vody.) Uhranul-li tě muž bradatý, požehnejž tě Duch svatý. Ve jménu O. i S. i D. sv. (Pustí třetí uhlík.) Uhranula-li tě panna vlasatá, požehnejž tě Sybila svatá. Ve jménu O. i S. i D. sv. (Pustí poslední uhlík.) Uhranul-li tě mládenec, požehnejž tě sv. Vavřinec. Ve jménu O. i S. i D. sv. Amen.“

Dle toho, zda-li se uhlík potopil při slově žena, muž, panna nebo mládenec, pozná se, kdo osobu uhranutou „přehlídl“. Potopí-li se více uhlíků, soudí se vždy dle prvého potopeného. Uhlíky hodí se zase do kamen. Vodou, kterou zaříkávačka „udělala“, uhranutý se umyje a za chvilku přichází do obyčejné míry a nálady.

Modlitbou, zvláště vzpomínáním tří božských osob a mnohých svatých se strany zaříkávačky, jakož i tím, že se chorý umývá udělanou vodou, bývá prý uhranutí zbaven. Vodu tu pak lijí mnozí na místo, kudy se nechodí, nebo na zeď, aby se voda nepřešla.

Chce-li někdo býti bezpečen před uhranutím, anebo aby sám žádného neuhranul, řekne, když jde měsíček dolů, pod šírým nebem: „Vítám tě, měsíčku dvourohý, ať mne žádný neuhrane (ať žádného neuhranu), až budeš třírohý.“

Na konec budiž ještě uveden pověrečný spůsob, jakým zaříkávačky „znají *uhadnouti zloděje*“.

Okradená sousedka pošle si pro hádačku; spolu odeberou se na nějaké odlehlejší, krytější místo ve stavení, ku př. do srubu, na sýpku, do komory a jiného podobného místa, a přinesou s sebou řešeto a „nožíky“. Tento nástroj zarazí se rozevřenými konci do středu lubu, načež stojíce proti sobě, obě ženy vezmou pravým ukazováčkem pod oky nůžek tak, že přivedou řešeto v závěs. Po této přípravě pronáší hádačka následovní *říkadlo na krádež*: „Svatý Jene, Kilijene, pověz ty mně pouhou pravdu, co se tebe ptáti budu; jestli František Drábek Magdaleně Cívkové vzal tu ztrátu, toč se! a jestli jí nevzal,

netoč se!“ Je-li nařknutý skutečně pachatelem, otočí se řešeto kolem své osy (asi o 90^{0}); když je nevinen, řešeto zůstane v klidu. Zkouškou touto obě hospodyně upokojí svoje svědomí, jsouce nezvratně v tom utvrzeny, že František Drábek, při němž se řešeto pohnulo, tu kterou věc odcizil. Nepohnulo-li se řešeto, opakuje se říkadlo znova a jmenuje se druhá, třetí atd. podezřelá osoba. Padne-li znamení na jinou osobu, kterou méně podezřívají než první, zkoušejí zase tuto a to několikráte třebas po sobě, až konečně řešeto učiní jim po vůli. Toho však hádači netuší aneb aspoň nechtí připustiti, že ruka jejich, jež rozčilením se chvěje, pohnutí spůsobuje. Potvrzená domněnka z pravidla zachovává se v tajnosti. Někdy se přece stává, že nařknutí toto z rodiny se vynese a následek toho jsou hádky, mrzutosti, kyselost, třeba i soud.

Vyhledávání zloděje stává se též pomocí evangelia kilijanského a klíče. Klíč asi z polovice zastrči se koncem ozubeným do knihy v dolní nebo horní ořízce; kniha pak zaváže se nějakým motouzem, aby se v ni klíč udržel. Dvě osoby vezmou „prostředními“ prsty pravých rukou pod klíč (též jedna osoba prostředními prsty obou rukou). Ostatní následuje, jak výše vylíčeno.

Lékovadla, jak již řečeno, chovají v sobě zbytky pohanských obyčejů a názorů. Tyto zbytky byly arci v dobách křesťanských přispůsobeny křesťanství. Pověrčivý duch použil vlastních křesťanských výkonů za podklad pro své výplody. Patrné to při zanášení zimnice holí do kostela a proutkem do odtékající vody a modlení se při tom, zahánění zimnice mešním vínem a podobně.

Některá lékovadla tvořila se asi tím spůsobem, že zaříkávač přetvořil si vhodným spůsobem známé zaříkávadlo v zaříkávadlo na neduh druhu jiného, na který lekovati ještě neuměl; ku př. dle zaříkávadla na škrkavky povstalo jedno z lékovadel na růži aneb naopak, nebo v obou lékovadlech počítá se od devíti k žádné. Takové přetvořování a přenášení zaříkávadel je vidno při lékovadlech na laskou kost, růži, špánky a schnutí plece koňské.

Ráz zaříkávadel, jež zaříkávač při lékování šeptem pronáší, jest asi ten: Zaříkávač počíná jmenováním tří božských osob, dělaje při tom zaříkávanci tři kříže buď na čele, nebo na chorém místě (nádní kost) anebo před očima ve vzduchu (neštovice). Někdy položí svoji pravici na hlavu zaříkávancovu aneb prostřední naslíněný prst k chorému místu (k oku při lékování na neštovici). Potírají-li se údy něčím anebo dotýká-li se jich, stává se to vždy dříve na pravé, potom teprve na levé končetině nebo lopatkách. V lékovadlech počítá se od devíti ubírajíc po jedné, až končí se slovem žádný, čímž se pronáší přání, aby neduh podobně vzal za své. Zaříkávač posýlá neduhy na vrchy, na lesy, na skály a na zelenou louku, dovolávaje se pomoci Pána Ježíše, Panny Marie a svatých. Končí se rovněž vzýváním tří božských osob. Obyčejně lekuje se před východem slunce v suché dni, ve středu a pátek, někdy též i v pondělí.

Zaříkávadla okrášlena jsou hojnými slovanskými imperativy a zároveň jeví se v nich snaha, aby verše se rýmovaly a obsahovaly stejný počet slabik, ku př. u prvních čtyř veršů zaříkávadla na krádež,

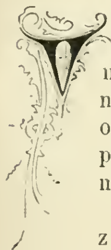
pak u lékovadla na „žábu v hubě“. Jindy měl se zřetel pouze na rým, ku př. u lékovadla na laskou kost.

Jako se vyskytují v pohádkách průpovědi s kladem a záporem jednoho a téhož pojmu, ku př.: „Šel cestou necestou, lesem nelesem“, tak i lékovadla zdobena jsou týmže spůsobem řeči, ku př. „Růže, nerůže, nátka nenátka“.

Víra v blahodárný účinek lékovadel je v prostém lidu dosud silně zakořeněna a řemeslo zaříkávačů i zaříkávaček pokvete as ještě dlouho v našich dědinách. Že posud nejen stará zaříkávadla se zachovávají, ale i nová se tvoří, toho důkazem je jedno z uvedených lékovadel na zimnici, vzniklé za doby naší.

Styky Anglie s Rusí za posledních Rurikovičů.

Napsal **Frant. Čuhel.**

V nynější době, kdy schyluje se v daleké Asii k rozhodné srážce mezi mohutnými soky, Anglickem a Ruskem, nebude nezajímavo, ohlednouti se po prvních stycích obou těchto říší. Byly to styky přátelské a světlý obrázek, který z nich podávám, zaujímá vynikající místo v kulturních dějinách lidstva.

Za časů, kdy koráby španělské přivážely zlato a stříbro z nevyčerpatelných dolů mexických a peruanských, kdy potomkové Lusitánů donášeli z východní Indie náklady koření a drahokamův, kdy Sevilla, Cadix, Lisabon již byly středy čilého obchodu a báječného bohatství, byl obchod nynější vládkyně moří, Anglie, ještě v plenkách. Nemajíc velikých lodí obchodních, které by se mohly odvážiti na delší cestu mořskou, neměla ani lodí válečných, které by chránily poddané její před útoky loupežníků a závistivých sousedův.

Neduhem vnitřním trpící obchod poutala ještě Hansa, držíc se zuby nehty vylouděných privilejí.

Teprve v druhé polovici 16. století vzpružila se Anglie k činům, které se staly základem její pozdější moci světové. V tu dobu spadají také pokusy o vyhledání nové cesty do východní Indie. Neslíť těžce Angličané, že z velkého bohatství indického nepřichází k nim než temná pověst. Toužili po zámořských pokladech a doufali, kdyby našli cestu do Číny, že nejsmělejší přání jejich budou vyplněna. Než jak se tam dostati? Jediná známá cesta kolem mysu Dobré Naděje jest v rukou Portugalců — a ti nepustí nikoho do moře indického.

Na štěstí meškal tehdy v Anglii slavný plavec Šebestian Cabota čili Cabot, jak jej Angličané nazývali. Byl synem neméně slavného Jana Caboty, rodem Benátčana, který již na konci 15. století pro Angličany severní břehy americké pevniny objevil a kterého Šebestian na odvážných plavbách provázel. Později sloužil Šebestian Cabota Španělům, ale k stáru vrátil se do své vlasti Anglie — byltʼ

v Bristolu narozen — a prokázal jí jako kmet více než 70letý službu neocenitelnou. Zasadilť se o provedení myšlenky Roberta Thorna, který první měl za to, že by kolem Norvéžska bylo lze přijíti do Cathaye (Číny), odtud pak i do Indie, a odebrati Portugalcům polovici výtěžku z výnosného obchodu indického. Přičiněním Cabotovým sestoupila se akciová společnost, jejíž účelem bylo objevovati nové země na severovýchodu a nalézti průjezd do Cathaye, v báječných mlhách dosud zahalené. „Mystery“ (tajemství) bylo jméno společnosti, jejíž prvním předsedou stal se Cabota.

Společnost byla by nejraději viděla velitelem slavného toho plavce samého; ale Cabota uvážil dobře, že síly jeho stářím skrušené nestačí již na úkol takový, a proto odevzdal velení siru Hughovi Willoughbymu.

Za vydatné podpory vlády byly tři lodě v přístavu ratcliffském úplně vyzbrojeny, obsazeny mužstvem a zásobeny potravinami na osmnáct měsíců. Dne 10. května 1553 rozvinuly plachty a pluly po Temži dolů ke Greenwichu, kde za hřímání děl a obecného jásotu odvážní plavci rozloučili se s rodnou zemí.

Zlým znamením bylo sice, že ten, k vůli němuž veliká slavnost na rozloučenou byla vystrojena, mladý král Edvard, byl upoután na lůžko a nemohl se ani z okna zámku svého podívat na odjezd lodí, které zanésti měly slávu jména jeho do vzdálených a neznámých končin. Ale smělí plavci odjížděli s myslí veselou. Naděje a důvěra byly původem této plavby, naděje a důvěra měly býti stálým průvodem plavců. Nemohli si tedy vyvoliti lepších jmén pro lodě, které je nesly, nežli „Bona Esperanza“ a „Bona Confidentia“; k nim družila se loď třetí s jménem stejně povzbuzujícím: „Edvard-Bonaventura“.

Avšak nepříznivé větry jakoby se byly spikly proti výpravě. Zdržovaly a zhusta i přerušovaly plavbu.

Vypluvše 30. července z chobotu na pobřeží finmarkském, lodě byly zachváceny bouří, která je rozehnala v různé strany. „Esperanza“ a „Confidentia“ se za několik hodin, když mlha opadla, opět shledaly, ale po „Bonaventurovi“ nebylo stopy. Bylo umluveno, že v případě takovém počkají na sebe ve Wardvehuusu; ale sraženy jsouce se směru svého, dostaly se oba koráby příliš na sever a minuly se ustanoveného místa. Místo pobřeží norvežského spatřil Willoughby asi za 10 dní břehy „Nové Země“, odkudž se dal směrem jihovýchodním. Již 23. srpna spatřil pevnou zemi, nejsevernější výběžky ruské pevniny, než nezdála se mu býti hostinnou a proto jel stále na západ, až přirazil 14. září k ostrovu Nokujevu. V chobotu, jejž ostrov proti moři uzavírá, odpočinul si den nebo dva a jel podél břehu Murmanského dále na jih. Asi 4 míle od Nokujeva vyčnívá do moře úzký pruh země, končící mysem „Svjatoj Nos“ zvaným, kterýž dávno byl znám i plavcům biarmským pode jménem „Wattenus“ (vodní nos). Na místě tomto krouží nebezpečný proud, „Suvoj“ zvaný, jejž staří plavci smiřovali koláči ovesnými a jinými potravinami. Před mysem vystupuje ze dna mořského veliká skála „Voromucha“, jen za odlivu nad hladinu vyčnívající, a na tuto kladli rybáci a plavci svoje dárky. Tento proud asi zastrašil Willoughbyho, že ustal od své plavby a vrátil se do chobotu nokujevského s tím úmyslem, že vyčká lepší počasí. Domníval se, že proud

povstává silným nárazem větru na vlny mořské a doufal tudíž, až se vítr utiší, že bude moci plouti dále. Proud tento však je stálý a neméně nebezpečný nežli proud na jižním konci pevniny Africké a mys „Svjatoj Nos“ byl by zasloužil týmž právem jmena mysu bouřlivého, kterým pokřtil Diaz předhoří později „Dobré naději“ zasvěcené.

V chobotu nokujevském, kamž přistál 18. září, zdržen byl Willoughby nečasem delší dobu a pokročilá doba přiměla jej, že se rozhodl ztráviti zde zimu a teprve na jaře se pokusiti o nalezení cesty do Cathaye. Výpravy do okolí k vypátrání nějakých míst obydlených zůstaly marny. A zatím již nebylo pomoci. Jediný veliký mráz sevřel loď v mramorové desky, z nichž nebylo více uniknutí.

Jest čas, abychom se podívali za „Bonaventurou“. „Edvard Bonaventura“ byl sice od druhých lodí odtržen, ale nikoliv ztroskotán. Když po utišené bouři nemohl spatřiti svých průvodců, jel Richard Chancellor, kapitán „Edvarda“, přímo do Wardvehuusu, doufaje, že tam se jistě s nimi zase shledá. Vyptával se všech plavců, kteři zajížděli do přístavu, zdali neviděli lodí — kteréž jim důkladně popisoval —, ale od nikoho se ničeho nedověděl. Byl zarmoucen a nejsa na případ ten připraven, nevěděl, má-li plouti dále bez velitele či obrátiti se do vlasti. V tomto smyslu doráželi naň i plavci norvežští, dověděvše se, kam pluje, a vyličovali mu hrůzy a nebezpečenství zamýšlené cesty. Než po sedmi dnech přemohl Chancellor všecky obavy a pochyby a vyplul směle k jihovýchodu. Pluje podél pobřeží murmanského, minul šťastně „Suvoj“ u Svjatého Nosu, který asi o měsíc později zahnal Willoughbyho zpět do chobotu nokujevského, a otočiv se kolem Koly, plul Bílým mořem na jih, až 24. srpna 1553 zajel do korelského ústí Dviny. Nedaleko osady Nenoksy zakotvil „Edvard Bonaventura“; Chancellor vystoupil s několika plavci na břeh a pátral po nějakém lidském obydlí. Dlouho nemohl ničeho nalézti, až teprve na samém konci obzoru spatřil několik chyžek rybáckých. Šel se soudruhy svými v tu stranu; ale když rybáci spozorovali cizince, dali se na útěk, obávajíce se od nich něčeho zlého. Angličanům nezbylo než pustiti se za nimi — a protože byli lehčeji oděni, brzy je dohonili. Když prchající viděli, že jim nelze uniknouti, padli na zem, objímali kolena svých pronásledovatelů a líbali jim ruce. Ale když Chancellor jim pokynul, aby vstali, a k nim laskavě se měl, nabyli mysli, a odpovídali beze strachu na otázky jim kladené. Chancellor dověděl se, že kraje tyto patří k veliké říši ruské, v níž daleko široko vládne veliký kněz Ivan Vasiljevič. Na to se vyptávali Rusové cizinců, odkud přicházejí, jak se jejich panovník jmenuje, jak se ty velké lodě dělají atd.

První místo, které Angličané navštívili, byl klášter svatého Nikolaje; odtud mínil Chancellor odebrati se ke dvoru velikého kněze, měltˇ na štěstí opis odporučujícího listu, jejž král Edvard odevzdal Willoughbymu; mohl se tedy snadno vydávati za posla králova. Jel po Dvině až do Cholmogorého, kdež se představil golovovi (starostovi) Tofanu Makarovu, žádaje ho za dovolení na cestu do Moskvy a za bezpečný průvod. Vezlť Chancellor něco vzácného zboží, a obával se, že by na cestě mohl býti přepaden. Makarov byl by rád Chancellorovi dal svolení, ale nemaje pro takový případ žádných instrukcí, vypravil tajně

posla do Moskvy, aby zvěděl vůli carovu. Zatím mínil Chancellora rozličnými záminkami zdržovati. Již uplynul měsíc a ještě nedostal Chancellor příznivé odpovědi. Dal zatím převézti „Edvarda" do chobotu unského a rozkázal mužstvu připraviti vše pro nastávající zimu. Již se chýlil i druhý měsíc ku konci a dosud žádného rozhodnutí. Maje golovu v podezření, že jej nechce ani pustiti, odhodlal se, že půjde bez jeho svolení, a odejel 23. listopadu z Cholmogorého. Příčina dlouhého odkládání byla, že golova nedostal z Moskvy žádné odpovědi. Posel, kterého byl vyslal, zabloudil na zpáteční cestě a teprve nedaleko Moskvy setkal se s Angličany a odevzdal psaní carovo jim samým svědčící. Psaní toto učinilo Chancellorovi nemalou radost. Zvalť jej panovník říše ruské velmi laskavě k sobě, a jestli by si obtěžoval, konati tak dalekou cestu, dával mu dovolení vésti obchod jakýmkoliv zbožím se všemi jeho poddanými.

Dvanáctého dne po svém příchodu do Moskvy byl Chancellor povolán ku slavnému slyšení. Lesk a nádhera tehdejšího dvora ruského předstihovala zajisté daleko nádheru dvora londýnského; neboť Chancellor byl z počátku nemálo pomaten — teprve za hodnou chvilku se vzpamatoval a odevzdávaje carovi list Edvardův, učinil poklonu a pronesl svoje pozdravení.

List Edvardův nesvědčil jedině carovi; byltť psán ke všem knížatům severním, do jichž zemí by výprava anglická zavítala. Jest to první listina z Anglie do Ruska přišlá; uvedu obsah aspoň z větší části.

„Edvard VI., král anglický etc. . . . . všem králům, knížatům a pánům i všem soudcům zemským i vojvodům, i všem těm, kdožkoliv jsou vysoké důstojnosti na zemi, na každém místě pod nebem. Mír, pokoj a česť budiž Vám i zemím a krajům, které jsou pod vládou Vaší, každému z Vás podle důstojenství jeho! Protože nejdobrotivější a největší Bůh vštípil lidem přede všemi živočichy do srdce touhu takovou, že usilují vejíti ve spolek jeden s druhým, milovati se navzájem a prokazovati sobě dobrodiní, sluší se, aby každý pěstoval a sílil, pokud mu možno touhu tuto u ostatních, prokazuje dobrodiní každému a zvláště těm, kteří puzeni jsouce touhou takovou, přicházejí z krajin dalekých . . . Nad to nás povzbuzuje příklad otcův a předkův našich, kteří vždycky co nejvlídněji přijímali ty a co nejlaskavěji zacházeli s těmi, kteří ať z blízkých, ať z dalekých končin k nim přicházeli jako přátelé, dávajíce se v ochranu jejich. Sluší-li chovati se takto ke každému, slušno především chovati se tímto spůsobem ke kupcům, kteří chodí po celém světě, prohledávajíce moře i souš, a přinášejí užitečné a dobré věci z dobrotivosti Boží ve vlasti jejich se nacházející do nejvzdálenějších končin a království, a odtud zase odnášejí co najdou pro svůj kraj užitečného . . . . Neboť Bůh, kterýž panuje na nebi i na zemi, staraje se pečlivě o pokolení lidské, nechtěl, aby v každé krajině se všechno nacházelo, proto, aby krajiny své pomoci navzájem potřebovaly a národové některé věci od sebe navzájem očekávali, aby tak vzrostlo přátelství mezi všemi a jednotlivci se snažili prospěti celku. Puzeni jsouce touhou, založiti a podporovati přátelství takové, odhodlali se někteří mužové z království našeho, podniknouti cestu do vzdálených krajin zámořských, aby pro přívoz a vývoz zboží otevřeli cestu mezi

národem naším a oněmi, i žádali nás, abychom jim k tomu dali dovolení. Souhlasíce s žádostí jejich, dovolili jsme ctěnému a statnému siru Hughovi Willoughbymu a jiným věrným a milým služebníkům svým s ním se nalezajícím, aby dle své libosti jezdili do končin dříve neznámých pro to, čeho se nám nedostává, a přiváželi jim z krajin našich, čeho se jim nedostává . . . Proto prosíme Vás, králové, knížata a všickni, kteří máte jakou moc na zemi, abyste těmto poddaným našim dovolili přecházeti zeměmi Vašimi. Nedotknouť se ničeho proti vůli Vaší. Pomyslete, že i oni jsou lidé. A jestli se jim bude čeho nedostávati, prosíme, abyste byli tak dobrotivi a poskytli jim toho, přijmouce od nich za to, čím Vám budou moci odplatiti. Mějtež se k nim tak, jak si přejete, abychom my a poddaní naši se měli ke služebníkům Vašim, kdyby se jim událo jíti kraji našimi. I slibujeme . . . . . že přijmeme se stejnou laskavostí služebníky Vaše, jestliže kdy do království našeho zavítají . . . . Poprosivše Vás, králové a knížata, za všelikou laskavost atd., přejeme Vám od Boha všemohoucího dlouhého života a nekonečného pokoje."

Když car list tento, několika jazyky sepsaný, přečetl, vyptával se dle obyčeje svého na zdraví krále Edvarda. Chancellor mu na to odpověděl a zároveň podal dary královy kancléři, aby je odevzdal carovi. Přinášení darů bylo tehdy na dvoře ruském zvykem, jehož opomenutí by se bývalo vykládalo za veliký hřích proti etiketě. Baron Herberstein, který asi o 40 let dříve byl poslán od Maximiliana ke dvoru ruskému, vypravuje, že nedávaje žádných darů, byl od dvořanů upomenut, aby odevzdal „hominky". Po skončené audienci byli pozváni k hostině — zvávalť car obyčejně cizí vyslance, když si odbyli audienci, ke své tabuli.

Podívejme se také aspoň na okamžik do jídelny. Vidíme velkou nádhernou síň a v ní několik dlouhých stolů. U jednoho sedí car ve stříbrném oděvu se stříbrnou korunou na hlavě, po obou stranách nejváženější rádcové jeho, vesměs ve zlatě. Naproti carovi usazeni Chancellor a dva obchodníci angličtí. U jiných stolů sedí asi sto bojarů v nádherných oděvech. Na stole viděti samé zlaté nádobí, v pohárech pění se řecká vína a v sále hemží se na sto čtyřicet služebníkův, jejichž oděv jest samá zlatá nitka. Jaký to kontrast k té dřevěné Moskvě, k těm barákům bez komínů, s papírovými okny! Věru, lépe nelze naznačiti protivu mezi samodržcem a jeho poddanými.

Když Chancellor v březnu r. 1554 odcházel, propustil jej car velmi milostivě a odevzdal mu písemnou odpověď na ústní jeho žádosti i na psaní Edvardovo. Gramota tato byla první, která kdy ode dvora ruského dvoru anglickému byla zaslána, a čtenář dovolí mi, abych i carovo psaní zde uvedl.

Vynechávám jen některá místa, která jsou již z vypravování nebo z předešlého listu známa: „Všemohoucí moc Boží a nevyzpytatelná Trojice svatá naší pravé víry křesťanské! My, veliký kníže Ivan Vasiljevič, z milosti Boží car vší Rusi etc. dáváme Vám věděti v 20. roce panování svého . . . . že jsme rozkázali, kdekoliv by věrný služebník Váš Hugh Willoughby — který dosud nepřijel — přistál nebo sedotekl říše naší, aby byl pohostěn. My pak pro víru a věrnost křesťanskou

a pro ctěné přání Vaše i rozkaz náš nedopustíme, aby rozkaz ten nebyl vykonán. Posýlejte oba muže k nám s loďmi, kdykoliv a kolikrátkoliv budou chtíti, a mohou býti jisti, že se jim ničeho nestane. Račte pak poslati některého z rady Vašeho Veličenstva vyjednat s námi podmínky, dle nichž by na ustanovených místech směli kupci Vaši prodávati všeliké zboží v říši naší a míti v celé říši svobodný trh na všeliké zboží se všemi svobodami, a přicházeti i odcházeti se všelikými tovary bez

Ivan Vasiljevič IV. (Hrozný), car ruský. Ryl Jan Patočka.

obtíží, bez překážek a beze škody na základě tohoto listu, slova a pečeti naší, kterou jsme dali dole přitisknouti."

Edvard VI., jemuž gramota byla nadepsána, skonal již 6. července 1553. Nástupkyní jeho byla katolická Marie, a té odevzdal Chancellor psaní carovo. Ačkoliv se místo tří lodí navrátila jen jedna, a tato nepronikla do Cathaye, kam byla určena, nýbrž jen do ústí dvinského, byla radost z navrácení a šťastného pořízení Chancellorova i u dvora

i v kruzích obchodních veliká. Slibované přátelství a dovolený obchod dával podnět k nejsmělejším nadějím.

Když Chancellor odjížděl z Nenoksy, neproslýchalo se o „Esperanze“ a „Confidentii“ ještě ničeho; teprve když v létě vrátili se rybáci na severní břehy, spatřili v chobotě nokujevském dvě cizí lodě a na nich šest a šedesát mrtvol.

Opustili jsme ubohé Angličany na konci měsíce září. Od té doby přibývalo zimy a zároveň ubývalo dne, až 25. listopadu zapadlo slunce pod hladinu mořskou a neukázalo se až 30. prosince. Za dlouhé noci této zhynula asi větší část nešťastných plavců, kteří nenaděvše se tak kruté zimy, nebyli zásobeni teplým oděvem a nemajíce daleko široko kouska dříví, nemohli si rozdělati ohně, aby ohřáli zkřehlé údy. Willoughby podepsal závěť svoji teprve ku konci ledna: Jaký to byl pro něho pohled, když po dlouhé přestávce — sám již smrti blízek — spatřil opět zlaté paprsky blažícího slunce a v jejich záři zkřehlé, sněhem zaváté mrtvoly většiny svých soudruhů.

Místa, v nichž Angličané poprvé přistáli a kde Willoughby se soudruhy svými zahynul, nebyla dlouho přesně určena. Teprve dr. Hamel, který pátral dlouhý čas v archivech a knihovnách anglických, hledaje listiny k ruským dějinám se odnášející, dokázal na základě dat nalezených a na základě měření, ruskými důstojníky provedeného, identitu rozličných těch míst. Mluvě o nešťastném osudu Willoughby-ho, pronáší tato krásná slova:

„Bylo by si přáti, a nebylo by doby naší, tak bohaté na důkazy vděčnosti k zásluhám dávno zapomenutým, nedůstojno, postaviti zvěčňující pomník i této události, která jde v zápětí za prvními styky Anglie s vlastí naší, Cabotem způsobenými, a při níž zahynul vůdce této, svým dějinným významem a důležitými svými následky památné výpravy, s neméně než šedesáti pěti soudruhy. Třistaleté jubileum přátelských styků Anglie s Rusí hodilo by se dobře k postavení takového pomníku. Černý, čtyři sta stop vysoký, zaokrouhlený a daleko do moře vyčnívající břeh nokujevský, jeden z nejvyšších a v oči nejvíce bijících bodů celého pobřeží, jest jako stvořen za podstavec sloupu pamětního, který by se mohl skládati z žuly anglické a ruské.“

Slova tato, psaná r. 1847, činí na nás nyní divný dojem. Ovšem sešli se Rusové i Angličané r. 1853, v den třistaleté památky oné výpravy anglické, u velikém počtu, avšak nikoliv na ostrově nokujevském, nýbrž na poloostrově krimském. Byla to slavnost neobyčejná, za rachotu pušek a hřímání děl; ale v to se nemísil jásot nadšených diváků, nýbrž válečný ryk nepřátelských šikův. Postavili ovšem i Angličané i Rusové pomníky, leč nikoliv na skalisku nokujevském, nýbrž na pláni sevastopolské; ale rekové, kteří pod nimi odpočívají, neodvážili se svých životův, aby spojili mezi sebou cizí národy — nýbrž aby dostáli cti praporův na jedné straně a uhájili té vlasti na straně druhé, do které byli předkové nepřátel jejich pohostinně přijati.

Pravda.

Báchorka od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

roč tento hněv?“ muž s věncem dolů volá.
„Či vaše svoboda má dvojí tváři,
z níž na vás pravá její podstať září,
a k nám se mračí tyranie holá?
Tu volnost vymyslil jen mistr klamu,
jež rukou jednou lidské právo dává
a druhou béře naši bytost samu,
cit vrozený a řeči svatá práva.
Rci, starče ctihodný, jenž's kouzlil kdysi
nám obraz volnosti před toužné zření,
rci: svého idealu božské rysy
zda poznáváš v tom bídném zpitvoření?“

Tu stařec chvilku rozpačitě mrká,
své brýle rovná hned, zas vody srká,
až lehce zapýřiv se v odvět vece:
„Jest in abstracto volnost ke všem stejná,
však in concreto třeba lišit přece.
Nám velí hrdá meta světodějná
vás, nižší kmen, svým duchem vyšším vznésti
a vaší posilou v lesk plný zkvésti.
Nechť lichý vzdor váš z násilí nás viní,
v té věci úkol vznešený nám káže
nad volnost poslání své cenit dráže
a vnutit vám své řeči dobrodiní —“

„Jak šlechetné!“ dí onen v hořkém smíchu.
„Však proč pak zápal pro svobodu lžete,
proč místo sochy té sem nevypnete
svou hrabivost a národní svou pýchu?
Hold takých přátel svobodě se rouhá
a nadšený váš průvod fraška pouhá!“

Tu z dola orkán hněvu zaburácel,
kol muže zakypěla vřava vzteklá,
jej rvala, tepala, od sochy vlekla,
až ztýrán v chumle zuřivé se zkácel.
A deštém květů sprchl na vše strany
za šprýmů hrubých věnec rozškubaný.

Tu kdesi vzadu nová bouř se nítí.
Tam prapor cáry červenými kane

na drsné tváře, vlasy pocuchané,
pod nimiž oči rozjitřené svítí;
kyj mnohý trčí nad zedraným šikem,
i kosa, pika semotam se blýská,
dvé rukou začerněných v buben tříská,
blíž dav se valí s ohlušivým křikem:
Pryč s vádou plemen! Všichni k sobě stůjme
své pravé škůdce svorně zaplašujme!
Kým právem k soše posvátné se třete,
vy svatokupci! Ku svobodě lásku
vy jenom pro svůj zisk, svůj prospěch lžete!
Sem, lide! Zažeň hrabivou tu chásku,
jež berouc za pláštík své tyranie
cár lžisvobody, ze tvé bídy tyje!

Proud útočníků obuškem a pěstí
ke stupňům řečniště si průchod klestí.
Již panstvo vážné na útěk se dává,
i řečník zmizel v davu rozbouřeném,
jen krásnou paruku jim nechav plenem,
jíž jako skalpem hrubý vítěz mává.

Hlasy z lidu.

Jsme vítězi. Ať Petr slavnost řídí.

Jiné hlasy.

Chcem Pavla vůdcem! Petr ať se klidí!

A rozbouřeno dvojím různým větrem
to moře lidu semo tam se zmítá.
Pryč s Pavlem! hučí zde, tam: Vari s Petrem!
a v zápasících klubka dav se splítá.
Kol sochy velkolepé se všech stran
lid nesvorný se tepe v půtce ryčné
jak bouře vln kol výspy nebetyčné;
tu tlakem zástupů a deštěm ran
hle! uvolnil se podklad kolísavý
a socha vrávorá — Vše prchá s křikem —
Však již se kolos řítí v husté davy
ve hřmotném pádu gigantickým dříkem,
tlum lidu sráží rozbitými ňádry,
mrak prachu bílého z té spousty vzletá
a všechno halí — —

Pravda.

Po svobodě veta,
a štěstí jen, že byla z pouhé sádry!

XIII.

Pravda.

Nuž, dále nech nás poutí trudnou jíti,
na kterou měsíc lhář nám vhodně svítí.
Zář jeho klamná samotna již vládne
nad městem setmělým a spící nivou,
tká stříbro falešné a krásu lživou,
kde vidíš chudou zeď a bláto za dne.
Jak lidská společnost! I ona vine
lži třpytnou roušku na své stránky stinné:
Co nízkých pudů, vášní, mravních kalů
se kryje za šlechetných citů jmeny
a maskami, jež svůdně vyfintěny
nejčistším leskem svatých ideálů;
vznět pro víru a pravdu, pro svobodu,
cit práva, dobro, láska k vlasti, rodu —
vše pouhým zbožím pro zchytralé kupce,
ze všeho pro lid věřící a hlupce
dav šejdířů si robí duté modly,
v nichž pletichy své předou sobci podlí!

Básník.

Tvář věku našeho lež hyzdí mnohá.
Leč v jednom útěcha: že pevně k předu
po dráze lidskosti jde jeho noha,
že blízka již se objevuje hledu
zář nezkalená ryzí humanity —

Pravda.

Nuž, nahleděme v její slibné třpyty!

XIV.

Vůz mrakový je pojal v nitro tmavé.
Kol jeho paprsky jsou blesky žhavé
a zápřeží mu slouží spousta kání,
vran krákajících, havranů a supů.
Již nesčíslných křídel třepotání
vůz povzneslo nad věží snících tlupu
a přes nivy a hory šerým vzduchem,
s ním zavichřilo v dálku nočním hluchem.

Pod nohou jejich prchal ve hluboku
kraj nezřetelný s matným stříbrem toků,
až posléz mračno krkavců a kání
se sneslo s vozem k neobzírné pláni
a s divým skřekem rozletlo se kolem,
svých druhů rozmnožujíc chmurnou chasu,
jež nad krvavým, zpustošeným polem
se shromáždila k pekelnému kvasu.

Vůz povětrný rozplynul se mrakem
a bledé šero, první posel zoře,
na smutném luhu osvětlilo spoře
zjev příšerný před ustrnulým zrakem.

Srp záhuby tu skončil žatvu hrůznou:
Kam oko sahá v širodalném kole,
jak snopů spousta mrtvol na mrtvole
se kupí polohou a směsí různou,
zde po jednom, dva přes příč, v místě mnohém
těl hromada, jak vzrůst by chtěla stohem;
krev mákem vlčím protkává ty klasy,
kde místo vrabčíků shon dravců kvasí.

V tom obraze črt každý hrůzou vane:
zde jeden odvrací ti líce zbledlé
a strašnější hned oko mrazí vedle.
Zříš siných tváří rysy potrhané
a sklenné zraky vytřeštěné, lebi,
v nichž rána palašem se děsně šklebí,
zříš těla bez hlav, rozdrcených údů,
zříš prsty křečovitě vryté v půdu
neb svírající ještě pistol v pasu,
koš břitké šavle — běsný zápas věstí
ve ztuhlé onde, ledovaté pěsti
ten hustý chumáč zkrvácených vlasů . . .

Vše krví potřísněno dalnou nivou.
Kol trupů mnohou kaluží se šíří,
na přilbách, zlatém třepení se pýří
i kadeřemi, padlých koní hřivou;
jí rdí se děla roztříštěné lůže
i bubnu strakatého puklá kůže
i žerď, jíž třímá praporečník padlý,
i zbylý na žerdi kus pestré látky,
i tráva zdupaná i kvítek zvadlý —
krev barví do ruda ty šíré jatky,
kde pobitých se kupí statisíce — — —
V lem pláště básník zahalil své líce.

Pravda.

Hle, lidskost velebená věku tvého!
Kde v knize dějů minulých jest blána
jak tato krve oceanem psána
pro věčnou hanu rodu člověckého?
Sem tisícové krutým bičem štváni,
by omámeni polnic, bubnů skřekem
druh na druha se řítil slepým vztekem
a vraždil bez oddechu, slitování,

by krví bratrů koupali své ruce
a divě jásali k jich smrtné muce —
I satan ustrnul! — Ve chvíli jedné
v prach klesly spousty lidu nepřehledné,
bez počtu mladých životů zde zvadlo,
bez počtu srdcí ohnivých tu schladlo,
bez počtu hrdých nadějí tu skláno
a něžných, svatých citů rozdupáno,
žal nekonečný splozen. Hvězdy trnou
nad země obrovitou rudou skvrnou,
z níž stotisíců krev se vzhůru kouří
a strašné kletby k nebes trůnu bouří . . .

A kdo zde rozestřel ten obraz pekla?
Proč zpuštěn kraj? Zač krev ta valná tekla?
By trůnu některého lesk se zmnožil,
by národ opojil se marnou pýchou,
by jho své na šij' sousedovi vložil;
snad zájmem, ctí neb jinou třásní lichou
svůj zločin ověsí, ba zneužije
snad samu lidskosť — děsná ironie!

Viz, kterak génij lidskosti tam v dáli
nad hrozným divadlem tvář smutnou halí,
jak zraky odvrací od rudé země!
Slyš, jak mu ze rtů vane povzdech hoře:
Ó lidstvo, z toho krvavého moře
jak daleko, ach, daleko máš ke mně!

Leč uvidíš, jak národ, jehož skráně
laur opne vyrostlý z té strašné pláně,
jak lid ten vítězný ve zpupné pýše
brk supům vytrhne, jímž schystal kvas,
a čerstvou krví v desky dějin vpíše
své dnešní slávy nesmrtelný jas,
jak bude hrdě shlížet na sousedy,
že hrubou silou tolik rozsil bědy,
jak vavřínem tím zkrvavělým zpitý,
ač vychloubá se květem humanity,
na lebkách nepřátel svých křepčit bude
a vyličovat zaníceným retem
den tento strašlivý, ty nivy rudé,
jich jména vštěpovat svým útlým dětem.
A slavit budou jeho pěvců lýry
jak duchy velebné, jak bohatýry
ty, kteří vedli ku vraždění dav,
ty, kteří hnáni na jatky jak brav!

XV.

Jak čilý život kypí přístavem!
Směs postav, krojů peřestá se míhá
v lan, stěžňů, plachet hvozdu třesavém,
kde časné jitro první svity zžíhá;
i na břehu, zkad páky jeřábů
sta beden sypou v nitra korábů.

Loď veliká pne hrdě stožár k nebi
a roztouženě vlajkou třepetá;
děl jícny z boků zářivých se šklebí
a hruď jí krášlí nápis: Osvěta.

A s břehu hlahol šumné oslavy
ji zdraví na posled, sto šátků mává,
an řečník s reky smělé výpravy
tím slovem nadšeným se rozžehnává:

„Ó lodi šťastná, duch můj dráhu stíhá,
již mořem vyryje tvůj smělý kýl
a v nedohledném daleku se míhá
tvé pouti klopot plné krásný cíl!

Hrst smaragdů tam padla z boží dlaně
v klín moře sličného: tlum atolů,
jimž zeleň tká nad koralové skráně
šperk řásných vějířů a chocholů,
jež bleskem nebes jižních prozlaceny
ráj stíní tajně zemi navrácený.

Tam úsměv jara věčného se třpytí
na tváři luzné přírody, jež věnce
tká sobě z ohňů báječného kvítí
a v živé drahokamy zdobí ptence
i motýle a v dosah ruky lidské,
jíž práce neznáma, pod listů řásní
v dar věsí sladké plody gigantické,
jež božskou rozkoší jsou oku, dásni.

A stínem listů obrovských se šeří
chýš upletená z větví; před ní sedá
dvé postav ztepilých, jichž těla hnědá
jen skrovně halí pestrá zdoba peří.
Jak prarodiče žijí ve svém ráji;
leč jako zvěř jen pudy svoje zkájí,

ni slabě nekmitá jim v duchů tmavu
zář blahé osvěty a jemných mravů.
Ty, korábe, jim neseš žití jiné,
dum vznešených a citů nový svět — “

Couf' mluvčí před plavcem, jenž k lodi šine
žok perel skleněných a pestrých cet —

„K těm dalným výspám ztraceným se blíží
tvou světlou brázdou vzdělanosti duch —“

Řeč přehlušil tu soudků hřmotný ruch,
v nichž spousta líhu v lodní hruď se níží —

„Již, posle osvěty, spěš jasnou dráhou,
šiř duchového světla obvody
a vzdělanosti přiveď v náruč blahou
ty opuštěné dítky přírody!

Spěš! Bezpečně jak Argo budeš plouti,
vždyť lidstva strážný duch tvé žehná pouti!“

Již k letu hrdému se plachty šíří,
v loď osvěty se berou pionýři:
tu podnapilý plavec tabák žvýká,
a vzhlédá schytralá tvář obchodníka,
tam vojáci se kupí, dobrodruzi
a v temných řízách různých církví sluzi,
jenž bible, růžence na prsa tisknou
a časem na sebe zlým zrakem blýsknou.

Pravda.

Ó lodi, na břeh tichý doneseš
víc věru pekla žhavého než nebe
a s jasem osvěty tu velkou lež,
jež nitro lidstva vzdělaného střebe!

XVI.

Terč zlata bájného se vznáší z moře,
štít boží, světlem nadpozemským hoře.

Zrak upírajíc v tyto svaté plamy
dí Pravda k básníkovi: Po kraj samý
jsem prošla zemi — Rci, mé pouti druhu,
co květů svých jsem našla v jejím luhu,
co medle z písku jejího a bláta
jsem zdvihla zrnek poctivého zlata?

Či mám se na výpravu vydat znovu?
Mám ještě pátrat po tom vzácném zlatě
pod sivým doškem vesnického krovu?
Lži méně najdu snad — lež v jiném šatě —
však pravdy jistě míň, než hledám v zemi.
Pouť moji skončuje tvůj souhlas němý.
A tys jen vnímal povrch toho ruchu,
jak smrtnému se jeví zraku, sluchu —
což kdybys vnikal se mnou v ňader skrýše!
Jak mnohý ještě lichý škvár by ztratil
pel zářivý, jenž povrch jeho zlatil —
Ach, lidstvo daleko jest mojí říše!

Básník.

Víc, než jsem pojal okem, uchem těla,
tvá blízkost sama zjevila mé tuše;
tvým dechem slední mha se odechvěla
se zjevů okolních i vlastní duše.
Teď vidím zřetelně lži bezdno tmavé,
jež zeje kol; zřím, kde co čisté, pravé,
že k šalebnému aspoň sahá jmenu,
jímž přilhává si vyšší lesk a cenu.
Než jasně též u vlastní nitro svoje
zřím skroušen, k tobě vzhlednouti se boje:
lež také v ňadrech mých, v mém srdci hnízdí
i zlato těchto strun svým rezem hyzdí.
Slyš moji zpověď: Pouhá slávy žízeň
mou ruku často k těmto strunám vzpjala,
ne svaté nadšení a boha přízeň,
jež píseň hluchá pokrytecky lhala;
ji chvěly často vzlety, touhy, boly,
jež byly cizí nitru mému — Zbavím
skráň nehodnou té lichě aureoly
a přilbu manů tvých si v čelo vstavím:
Již umlkne můj zpěv, jenž klamné svity
stlal bídným světem, slavil mrzké děje,
jenž vkládal velebnost a rajské city
tam, kde jen páchne rmut a prázdeň zeje.
Jen tobě, Pravdo, služ můj život příští!
Hle! vrhám do moře svou lživou lýru —
již o bok srázné skaliny se tříští,
již utonula v pěnícím se víru.

(Dokončení.)

Ikaros.

Román od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

ak že?“ zvolal moukař udiven. „A proč má lidi za blázny?“

„Pánové bezpochyby neznají pana Volavku?“

„Znají — neznají. Znám jej z hostince, z ulice. Vypadá přec jako rozšafný člověk, který si netropí z lidí neslušné žerty.“

„Vypadá — vypadá . . .“ Domovník se zarazil a zamračeně pohlížel stranou; než po chvilce zamáchl rukou a pravil tišším hlasem: „E, co! Jaké pak ohledy! Ať si konečně vyvádí jiným co chce . . . ale v domě . . . člověku, který jej obsluhuje a který se protlouká s nouzí živobytím . . . člověku, který má ženu a děti! Zadarmo běhat každý den po půlnoci do studeného průjezdu — zadarmo boty cídit, šaty prášit, posluhovat — snídaní vařit — a ještě vlastní, trpce vydělané peníze ztratit . . . Že prý po prvním! A zase po prvním! Za čtrnáct dní, za týden, zítra . . . a pořád nic. Již toho mám po krk!“

„Pan Volavka je vám něco dlužen?“ otázal se Pavlát, jenž začínal chápati všecko.

„Komu pak by nebyl —?“ vyrazil domovník s hořkou ironií; ale rozmyslel se, že snad zašel před cizími příliš daleko, a ptal se klidně: „Máte snad u něho také nějakou — nějakou pohledávku?“

„Pohledávku?“ opáčil moukař se smíchem. „Pohledávku zrovna ne; ale hledáme něco —“ A s pomocí Sezimovou vysvětlil mu účel jejich návštěvy.

„Papíry —? v kapse —?“ opakoval domovník. „Ah, k vůli těm nemuseli jste nahoru.“

Před tím byl zavřel dvéře svého brlohu a rozmlouval s pány v průjezdě. Nyní vešel do své komůrky a vrátil se s kabátem, do něhož nedávno tak nelítostně rákoskou bušil.

„Nebyl ráno ještě dobře při smyslech — nechal všechno v kapsách —, i tobolku, ovšem prázdnou — a já jsem si toho všiml teprve dole,“ vysvětloval a sáhl do kapsy kabátu. „Papíry jsem našel jen zde — snad jsou to tyhle?“

„Ah, ano!“ zvolal Sezima a vztáhl po nich spěšně ruku.

Byly to archy stejného papíru jako jeho rukopis a právě tak složené. Ale sotva do nich zběžně nahledl, pravil v nemilém sklamání: „Ne — to nejsou mé papíry.“

Moukař vzal mu je z ruky a hledě do nich, četl polohlasitě: „Slavný c. k. — exekuční zájem — pro pohledávku . . . Ah, to je arci divná báseň!“

„Tedy exekuce — nu vidíte, pánové, sami,“ horlil domovník, přijímaje nazpět papíry. „U něho nenajdete nic jiného. A lituju každého, kdo proti němu soudně zakročí. Má jen zbytečné útraty. A ještě si z věřitelů blázny dělá, jak jste viděli nahoře.“

„Ale jsou-li to opravdu ty papíry, které včera na ulici zdvihl!“ ozval se Sezima nesměle.

„Jiných domů nepřinesl,“ tvrdil domovník. „Vždyť vám pravím, že nechal v šatech i tobolku. A kromě těchto listin není zde žádného papíru. Papíry, které zvedl, byly patrně tyto listiny, jež mu asi z kapsy vypadly — nechtěl přece nechati svou hanbu na ulici.“

S nepořízenou odcházel Otokar z domu. Jeho dobrodružná plavba za rukopisem skončila tedy ztroskotáním všech nadějí.

Napolo jen slyšel útěchy moukařovy a jeho mravokárné úvahy o panu Volavkovi, který by přece jakožto ředitel neměl tropiti takové skandály. „Ředitel — ovšem, ale bůh ví čeho,“ doložil pro sebe. „Za našich časů znamená takový titul pramálo.“

Po několika krocích se rozloučili. Pavlát zval srdečně nového přítele, aby jej brzy opět navštívil. V duchu Sezimově zamihla se svůdně hezká hlavička s moučným pudrem v kadeřích; ale hned za ní vyvstaly jako dvé posupných mraků obličeje paní Pavlátové a tety Brigity. Poděkoval za laskavé pozvání, ale v duchu si řekl, že nezabloudí as nikdy více do zámku víly, kterou střeží takoví dva draci a před níž hned na první vystoupení dobyl tak málo rytířské slávy.

Když přišel domů, oznámila mu služka, že tam byl již třikráte nějaký pán, v němž Otokar ihned tušil nešťastného redaktora. Tvářil prý se velmi mrzutě a naposled řekl, že přijde za půl hodiny ještě jednou. Bude tu tedy za chvilku.

Sezima přijal tuto zprávu s malou radostí.

Gabriela byla mimo nadání již nejen ustrojena, ale i svěží tváře a nálady, jakoby byla výborně spala celou noc. Jen lehký stín kolem snivě zamlžených očí byl půvabnou stopou nočního plesu.

Nepořádného bratra přivítala jen položertovným: „Aj, vida, zůstane-li pán jednou bez dohledu! Zdá se, že konáš ke své „Noci“ důkladné studie. Víš-li pak, že je skoro devět hodin?“

„Otec ještě spí?“ otázal se Otokar.

„Šťastnou náhodou ještě spí. A poprosíš-li mne slušně, zůstanou před ním tvé noční studie zatajeny, čímž tě uchráním dlouhé přednášky o škodlivosti nočního hýření.“

Otokar zabručel cosi a odešel do svého pokoje. Avšak zima zahnala jej brzy do salónu. Tam praskal již v kamnech veselý oheň a rozléval nevelkou prostorou příjemné teplo. Gabriela seděla na pohovce a četla Pavla Kocka.

Salón byl dosti pěkně zařízen, ale tu a tam jevil se leckterý malý nepořádek a také prachu dopřáno bylo dosti bezpečných zátiší, kam asi po dlouhou dobu nevnikl nepřátelský smeták. Na stole, jejž pokrývala krásná těžká látka s některými bledými skvrnami, leželo několik skvostně vázaných knih, vybraná ukázka z nejlepších domácích spisovatelů a cizích klassiků.

Gabriela, dočetši právě kapitolu, vzhlédla přes knihu na bratra a prohodila: „Ještě za tmy vybouřil mne tvůj redaktor. Trhl zvoncem jako na poplach. Nemá věru pojmu o slušnosti. A Mařeně, která mu otevřela, nechtěl živou mocí uvěřiti, že jsi nepřišel domů. Pak zde byl ještě dvakrát a počínal si jako divoch. Mne si hrubě ani nevšiml, když jsem při jeho třetím vpádu vyšla za služkou do předsíně. Máš to pěkného —“

Hřmotný hlahol zvonce přerušil její řeč.

„Dozajista zase on!“ zvolala Gabriela. „A jistě že vrazí zrovna do salónu.“

Skutečně ozvalo se hned na to prudké ťuknutí na dvéře a redaktor vešel kvapně, všecek rozčilen. Hodil jen ledabylo hlavou ke Gabriele, která vyšustila kolem něho s nepatrným němým úklonkem do předsíně.

Tvář redaktorova byla němou, hroznou otázkou.

Otokar sklopil před ní oči s obličejem bídného hříšníka a krče rameny, pravil nejistým hlasem: „Nic! Nic!!“

Pak vzhlédl skroušeně a bázlivě, aby přijal svůj ortel s tváře ubohého redaktora. V té jevila se nejráznějšími črtami divoká zoufalost a ústa otvírala se právě k bouřlivému proudu krutých výčitek, když v tom venku zavzněl podruhé zvonec a za chvilku ozval se hlas Gabrielin: „Ah, pan Vysocký! Jaká návštěva!“

„Odpusťte, slečno, že přicházím v tak časnou hodinu,“ omlouval se příchozí. „Nutkala mne k tomu jistá, snad důležitá záležitost — s Vaším panem bratrem —“

„Ah, prosím, jen vstupte sem,“ zvala Gabriela přívětivě. „Bratr má sice nějakou návštěvu, ale myslím —“

A již otevřela dvéře, jimiž vstoupil nový host do salónu.

„Pan Vysocký — chce s tebou mluvit,“ představila jej dívka bratrovi a zmizela opět z pokoje.

Otokar pozdravil poněkud udiven hosta, kterého posud neznal.

„Tento pán odpustí,“ omlouval se Vysocký před redaktorem, jenž potřásl jen hlavou, pohlížeje na něho jako nepřítomen duchem a cupaje si v rozčilení zcuchané vousy. „Má záležitost bude odbyta několika slovy. Přicházím jako poctivý nálezce, který přináší panu Sezimovi ztracenou, zajisté drahocennou věc. Vždyť jsou to jeho vlastní verše.“

Při tom vytáhl z kapsy svrchníku zmačkané papíry a podával je Sezimovi.

Avšak redaktor, jehož obličej při slově „nálezce“ mžikem zaměnil zoufalý výraz bleskem nové naděje, přiskočiv, zmocnil se jich sám, rozbalil je nedočkavě a pohlednuv do nich, vykřikl radostně: „Vyhráno! Nešťastný zpěv je nalezen!“

Otokar přistoupil k redaktorovi a vztáhl po papírech ruku, jako by nechtěl uvěřiti radostné zprávě, dokud se nepřesvědčí vlastním zrakem. Ale redaktor dal mu jen nahlednouti do rukopisu, nepouštěje papíry z rukou pevně sevřených, jakoby se bál, aby mu potměšilý nějaký zloboh znovu neurval drahocenný klénot.

Vysocký vysvětloval zatím Sezimovi: „Svezl jsem se z Třemšínského plesu s Vaším panem otcem a se slečnou. U domu jsem vystoupil

a šel dále pěšky. Cestou zpozoroval jsem ve sněhu nějaké papíry. Zdvihl jsem je a pohlednuv při jasném svitu měsíce na titul, napsaný v čele prvního archu, poznal jsem, že držím v rukou část Vaší básně. Později při světle prohledl jsem rukopis zevrubněji a shledal, že nalezené papíry obsahují třetí, dosud neotištěný zpěv básně, kterou uveřejňujete ve „Zvonu". Napadlo mi, že jste asi rukopis ztratil cestou do redakce a že by Vám ztrátou jeho mohly vzejíti nemilé rozpaky, poněvadž příští číslo „Zvonu" vyjde zítra —"

„Ah, nevíte ani," vpadl mu redaktor do řeči, „jakou službu jste prokázal nám oběma. Já jsem totiž ubohým redaktorem „Zvonu". Zde vidíte malou ukázku mých redaktorských trampot. Kdybyste nebyl šťastnou náhodou rukopis tento nalezl, byl by se zítra na mou hlavu svezl hněv sklamaného čtenářstva, hledajícího marně pokračování Noci."

„A já sám byl bych náležel k těmto nespokojencům," pravil s úsměvem Vysocký. „Šťastná ona náhoda dopřála mi však, že jsem netoliko mohl přečísti třetí zpěv o den dříve a v rukopise, nýbrž i osobně poznati autora, jehož spisy mi připravily nejednu příjemnou chvíli."

Otokar, zapýřiv se trochu, odmítl nesrozumitelným nějakým slovem a skromným posuňkem lichotivou poznámku.

„Odpusťte, pánové," ozval se znovu redaktor, strkaje rukopis do kapsy. „Musím pospíšiti do tiskárny, kde čeká již sazeč jako lev řvoucí hladem. Ještě jednou srdečné díky, pane! S bohem, Sezimo! Zapřísahám tě: dej se ještě dnes do čtvrtého zpěvu! Měj stále na paměti osudy třetího!"

Radostně vzrušený redaktor vyrazil ze salonu tak prudce, že se jen náhodou vyhnul srážce s Gabrielou, jež právě vstupovala.

Zavřela za ním s nepříznivým pohledem a přistoupila s laskavou tváří k Vysockému.

„Promiňte, že vás na chvilku vyrušuji."

„Ó, naše záležitost jest již vyřízena," pravil Vysocký.

„A ještě jsem Vám ani nepoděkoval," omlouval se Otokar. „Prokázal jste mi skutečně velikou službu."

A podal mu přátelsky ruku, kterou Vysocký upřímně stiskl.

Zatím byla Gabriela spěšně přistoupila k pohovce, zdvihla odloženého tam Kocka a zastrčila jej rychle do šuplete blízkého stolku. Nyní obrátila se k Vysockému.

„Prosím, sedněte si přece," zvala jej přívětivě, ukazujíc na pohovku, a když usedl, obrátila se na bratra: „Pan Vysocký ti prokázal nějakou službu?"

„Zcela nepatrná věc," pravil Vysocký. „Našel jsem náhodou rukopis —"

„Rukopis, na němž mi velmi mnoho záleželo," doplňoval horlivě Otokar, „rukopis básně, který jsem ztratil včera večer cestou k redaktorovi a jehož marným hledáním jsem ztrávil celou dnešní noc. Tato honba za falešnou stopou byla strakatým pásmem dobrodružství, kterými bych tě mohl výtečně pobaviti, kdybych se nebál, že si utržím posměch."

„Opravdu?" divila se Gabriela. „A jak jste jej našel?" obrátila se k Vysockému.

„Sestoupiv zde u domu se saní, kráčel jsem zvolna k městu. V tom upoutaly nějaké papíry na zemi mou pozornost — zvednu je a pohled na první stránku mne poučuje, že to část básně Vašeho pana bratra, jejíž začátek jsem četl ve Zvonu —“

„A našel jste ji daleko od domu.“

„Nedaleko. Pouze několik kroků.“

„A proč jste nás nezavolal? Stáli jsme ještě hodnou chvíli před domem. Otec shledával zpropitné pro kočího a pak jsme museli hezky dlouho zvonit na domovníka.“

Vysocký zarděl se do krvava. Byl patrně ve velikých rozpacích.

„Bylo to za rohem,“ pravil po chvilce nejistým, zajíkavým hlasem. „Myslil jsem, že jste již zašli do domu —“

„Za rohem? Ale vždyť jste nám řekl, že půjdete přímo, alejí ... A mně se zdálo, než jsme vešli do domu, že jsem Vás po chvilce skutečně zahledla ještě v aleji ... Patrně jsem se tedy mýlila ... Vaše domnělá postava byla již hezky daleko ...“

Při tomto dodatku pohledla však bystře a pátravě do jeho rozpačité tváře.

„Šel jsem skutečně — nějaký kus alejí — ale pak jsem se obrátil a zamířil nazpět k postranní ulici, odbočující u Vašeho domu, abych si tudy nadešel —“

„Do Rybářské ulice?“ vmísil se do rozmluvy Otokar. „Ovšem že. Jinak byste byl rukopis nenašel. Tou ulicí jsem šel do schůze k redaktorovi. — Ale musím Vám ještě zvlášť poděkovati, že jste k vůli mně zkrátil svůj ranní spánek. Byl byste snad probděnou noc nahradil dopolednem —“

„Ó nikoli. Spánku jsem se vzdal již napřed. Bydlím až na Hradčanech a do svého bytu nemohl jsem se před jitrem dostati.“

Maje takto šťastně za sebou tajemné úskalí, které mu způsobilo před tím tolik rozpaků a které obeplul nedosti šťastně, vyprávěl Vysocký již klidnějším a pevnějším hlasem, kterak ztrávil ostatek noci procházkou po městě, pak čtením rukopisu a novin v jedné větší kavárně, která bývá otevřena až do rána.

Za té řeči pohlížel však úkradkem po Gabriele, sedící stranou na ozdobném vycpaném křesle, potaženém červeným, trochu vybledlým sametem. Dívka klonila hlavu v zamyšlení. Nebyly to zřejmě myšlénky nepříjemné. Lehký, sotva patrný úsměv obechvěl její rty; vznesla k němu znovu pátravě oči a sklopila je hned zase s jemným uzarděním. Vysockému vstoupila opět krev do tváří. Avšak nepocítil již dřívější trapné rozpaky, nýbrž tíseň jiného druhu, při níž se zachvělo srdce jeho divným blahem. Přemýšlela snad Gabriela o záhadných okolnostech nálezu, které tak chatrně vysvětlil, a domyslila se pravého rozřešení? Uhodla, že blouznivý ctitel jen k vůli ní vrátil se z aleje, ovšem když z dálky vyčíhal, že zašla s otcem již do domu, že k vůli ní dlouho obcházel v třeskuté zimě kolem domu toho a že zabočil do postranní ulice jen k vůli jistému oknu, jehož ozářený čtverec, arci se spuštěnými záclonami, viděti bylo odtud přes ohradu spustlého parku, pletivem ojíněných a posněžených větví — ?

Ach, nikoli! Jakž by pomyslila na takovou zpozdilost!

V tom ozval se z venčí nějaký hučící a naříkající hlas, v předsíni zašustěly kroky a zaznělo rázné: „Gabrielo!“

„Ach, tatínek se již probudil,“ řekla dívka a povstala.

Ale v tom již otevřely se dvéře a starý pan Sezima zavolal do salónu ještě rázněji: „Gabrielo!“ Objevil se na prahu v nemotorných bačkorách, bez kabátu, bez vesty, s vykasanými rukávy košile a se spoustou mýdlové pěny na rukou, jež byly tápavě zdviženy, a v širokém obličeji s nafouklými tvářemi, divně skřivenými rty a přimhouřenýma očima, což ve spolku s výrazem hněvu a žalosti činilo dosti komický dojem, který se ještě zvýšil náhlým přechodem k posuňkům překvapení, omluvy a mrzutě zdvořilého pozdravu, když spatřil z nenadání hosta. Hned na to zmizela komická tvář jako chvilkový přelud opět za dveřmi, které se rychle zavřely, a v předsíni bylo znovu slyšeti hápavé kroky a slabé jen broukání vzdalující se bouře.

„Hledá se bezpochyby nějaký ručník,“ vysvětlovala dívka s úsměvem. „Odpusťte na okamžik!“

A odešla z pokoje.

Zatím co mladý Sezima snažil se pobaviti hosta zběžným náčrtkem své noční Odyssey, vypouštěje arci všechny ponižující neb jinak závadné okolnosti, pohlížel Vysocký snivě na opuštěné křeslo, na jehož vyřezávaném opěradle, odchodem dívky rozhoupán, dosud lehce se zachvíval ozdobný, bohatý střapec jako třáseň jehněd, jichž dotklo se na odletu roucho lesní víly. Pak rozhlížel se v opojení salonem. Neviděl žádný z oněch malých nepořádků a prachových asylů; všechno skvělo se jen krásou a dýchalo poetickým kouzlem. Vždyť bylo vše posvěceno denním pobytem sladké bytosti, pozlaceno dotknutím jejích čarovných prstů. Ssál s rozkoší do duše všechny ty předměty až po nejmenší hliněnou figurku na skříni. Praskot ohně v kamnech vypravoval mu divokrásnou pohádku.

Gabriela se vrátila. „Všechno zase v pořádku,“ oznamovala žertovně.

Vysocký vstal. „Promiňte, že jsem tak dlouho zdržoval —“

„Ach, již chcete odejít?“ bránila dívka. „Toužíte přece již po zdřímnutí, není-li pravda? A domů máte ještě takový kus cesty.“

„Ó, nemám vskutku ani pomyšlení na spánek!“

„Opravdu? Ale přece hlavu plnou růžových snů, které Vám budou oslazovati celý dnešní den a snad řadu následujících — přiznejte se! Bude Vás obletovati něžná vidina havraních kadeří . . . Ó, nemyslete, že jsem Vás nepozorovala v reji plesovém, ačkoliv jste se držel ode mne co nejdále!“

Pohrozila mu žertovně prstem.

Vysocký odpověděl pohledem, jímž netoliko vyvracel její domněnku, ale zároveň jí vyprávěl mnohem více. Lehce uzardělá sklopila na chvilku oči.

„Posaďte se alespoň ještě na okamžik,“ prosila pak a odkvapila znovu z pokoje.

Vrátila se s ozdobně vázanou knihou.

„Ah, vždyť jsem si myslil, že neušetříš pana Vysockého svým hrozným památníkem!“ přivítal ji bratr.

„Hrozný jen proto, poněvadž jsem i na tobě, lenochu, s nouzí vynutila několik řádků. Škoda, že se nazýváš básníkem. Pan Vysocký není tak blaseovaný a neúčinlivý jako ty."

„Ale nejsem bohužel poeta," namítal Vysocký. „Nesvedu ani jednoho poctivého veršíku."

„Jsem naopak přesvědčena, že píšete krásné verše — krásnější nežli můj bratr. Ostatně... nechcete-li... můžete napsati něco prósou."

„I tím pokazím Vám zbytečně jeden z těchto krásných listů," pravil Vysocký pohlížeje do památníku, jejž z rukou majitelky přijal a otevřel na místě, kde blýskal se doktor Blanda nějakou duchaplnou francouzskou sentencí.

„Nebo něco nakreslete — Zkrátka učiňte cokoli — jen budu-li míti také jeden lístek od Vás."

„Není již pomoci," mínil Otokar. „Musíte se také zapsati ďáblu. — Ale snad nechceš, aby se pan Vysocký pachtil s tím missálem až na Hradčany!"

„S missálem! Toť přece památník velmi skromný. Ostatně — pravda —"

„Ne, ne! V tom není nejmenší obtíže; ani ho neucítím," řekl spěšně Vysocký a vpravil památník, dosti objemný, namahavě do kapsy.

„A přinesete jej sám, hodně brzy," těšila se Gabriela. „Alespoň máme pojištěnu opětnou Vaši návštěvu."

„Ano, budete vždy vítán," dodal Otokar, pohlížeje mu srdečně do očí. V duši jeho, vhodně naladěné vrácením drahocenného rukopisu, ujala se skutečně přátelská sympatie k nálezci; zalíbil se mu svými způsoby i celou osobou, v níž Otokar shledával jakousi příbuznost se svou vlastní bytostí.

„A s památníkem se příliš nepárejte," radil mu ještě. „Bylo by škoda času. Můžete opsati čtyři řádky z první knihy veršů, která Vám přijde pod ruku."

„Mlč! Pan Vysocký nepotřebuje cizích křídel. A teď si zrovna přeju, abyste mi napsal přece jen verše, vlastní verše... Dokažte tomuto hrdopýškovi, že není básníkem pouze ten, kdo posílá svou poesii v tlustých knihách do světa a visí ve skříních knihkupců."

„Já jsem nejméně povolán, abych se pokusil o takový důkaz. Ale poněvadž z této vzácné společnosti zde" — Vysocký ukázal při tom s povzdechem na skvostně vázané básníky po stole, jimž záviděl v duchu, že asi často spočívají v jejích krásných rukou a že spanilou duši její na svých křídlech vznášejí do jasnějších oblastí — „poněvadž z Vašich slov poznávám, že milujete nejvíce verše, učiním také několik kroků na Parnas, ačkoliv napřed vím, že brknu při každém nehorázně. Alespoň Vás pobaví směšné kaprioly nemotorného lezce."

Vystal a měl se k odchodu.

Než tu zadržel jej zase starý pan Sezima, který vstoupil úplně již ustrojen do salónu. Jeho tvář vybrala se z mydlinek čistá a zářící jako Venuše ze své pěny, není-li to příliš smělé porovnání.

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

Minulého měsíce vyskytl se v pořadu her Smíchovského letního divadla nový původní kus *Pomluva*, komédie v pěti jednáních od *F. L. Šimáčka.* Méně zkušený čtenář na první pohled ani hned nedocení, jak mnoho znamená a jak velice odporučuje mladého spisovatele skromnost, která jej vedla, nevnucovati svoji prvotinku hned na první parádní místo dramatické slávy, na prkna prvního ústavu národního, nýbrž zůstati prozatím stranou na menším jevišti předměstském. Prozrazuje takovýto krok nejen vzácnou autokritiku, nýbrž i opravdové, obsažnější a rozhlednější intence. Dramatický spisovatel vážnějšího směru je jako praktický vědátor, vynálezce, konstruktér, který prve v ústraní a beze hluku činí své pokusy na strojích prvotnějšího složení, na modelech, na nichž teprv zkouší, dopoznává a opravuje svoji dovednost, osměluje a utvrzuje svoje vědomosti, postihuje mýlky a klamy, učí se znáti cenu i statečnost svých prostředků, odvykati přenáhlenému sebepřeceňování, aby později tím jistěji a sebevědoměji mohl s pyšným výsledkem svého úsilí vystoupiti na veřejnost. Žádný velký dramatik nebyl na poprvé velikým a právě cesta nejslavnějších herců moderního divadla vedla přes řadu neúspěchů na prknech drobných, divadelních lešeních předměstských. Takový neúspěch jen slabocha zabíjí, silnému otevírá oči, ukazuje mu cestu. Mladý autor, který volí tuto nelákavou, trnitou, leč za to bezpečnou stezku ke slavochrámu dramatickému, už tou sebevědomou skromností o tři hlavy převyšuje ony mladistvé nedočkavce, kteří nezkušeni doufali dosíci vavřínu pouhým odvážným skokem, skokem do prázdna. Těch *dvě stě* prací, zadaných a ovšem odmrštěných během krátkých dvou let v divadelní kanceláři na nábřeží, je svědectvím, za jak nízko tažené předpokládá se niveau umělecké dospělosti v našem mladém literárním světě. Řiditelstvu předměstského divadla sluší uznání za ochotu, s jakou čas od času pokusům mladých autorů se propůjčuje.

Ať jest výsledek té které prvotiny jakýkoli, ono vykonává zcela nepochybně jistou povinnost naproti literatuře.

Sujet *Šimáčkovy* činohry je asi toto. Je před svatbou mladého Jaroslava Slupova se slečnou Boženou Korunských. Oba mladí lidé mají se už dlouho rádi a není pochyby, že budou šťastni. Jaroslav je mladý, snaživý muž, má vůli i vědomosti a konečně i postavení ve světě a nevěsta je hezká, mladá dívka, jíž se konečně dostane do manželství také slušného věna, které, jak známo, manželskému blahu nebývá nikdy na závadu. Oba milenci jsou ostatně spolu příbuzní, neboť otec slečny Boženy, doktor Korunský, byl nevlastním bratrem zemřelého otce Jaroslavova, je tedy Jaroslavovým strýčkem a Jaroslav byl také

v jeho domě vedle Boženky vychován. Tento blízký poměr je vlastně čelní skobou, od níž autor započal a nechal odviseti zápletku. V den zasnoubení přijde totiž nějaký známý domu Korunských, pan Reiner, a osloví po odbyté gratulaci otce, po případě strýce nastávajícího párku asi takto:

— Pane! Dáti někomu svoji dceru je čin velice vážný a zasluhuje opatrnosti. Nechci podezřívati ženicha, ale přál bych, abyste se prve dokonale přesvědčil, do jakých rukou na vždy odevzdáváte svoji dceru. Slečna Božena má veliké věno, přesvědčte se, není-li pan Jaroslav zamilován do toho věna . . .

— Co myslíte! . . .

— Nic zlého. Jen malou zkoušku. Prohlašte zítra, že jste pozbyl jmění. Spekulací, jakkoli . . . Uhlídáte, jak se pan ženich zachová . . .

Doktor Korunský je trochu uražen, trochu se zdráhá, leč na konec svoluje a přijímá radu.

Tento naprosto neslušný návrh nediktoval pan Reiner svému příteli ovšem ze přátelské lásky. Má syna a protože se mu poslední dobou v obchodech nedařilo, takže se dostal téměř na pokraj úpadku, počítal na věno slečny Boženy, o jejíž ruku by se byl rád ve jménu svého syna ucházel.

Hotovou událostí, že za ženicha slečny Boženy prohlášen mladý Slupov, nedal se nijak odstrašiti. Je zkušený muž, má znalost světa a mimo to mu náhoda vehrála do rukou prostředek, který obratně užit, může v té chvíli nehonetním jeho záměrům vykonati znamenitou službu. Býval důvěrným přítelem starého Slupova, s jakýmsi právem tedy obléká na sebe úlohu otcovského přítele naproti jeho synu a učiní u něho s tímto titulem návštěvu v den po prohlášení zasnoubení. Návštěvu za záměrem, ovšem.

Dlouho obchází starý lišák svoji oběť, která netuší nic zlého. Překypuje přátelstvím, laskavostí a otcovským napomínáním. Konečně uhodí na věc. Poměr Jaroslava k Boženě má háček. Doktor Korunský byl za živobytí starého Slupova důvěrným přítelem domácnosti svého nevlastního bratra. Byl mladší a snad švarnější, a jak už to bývá, vypravováno brzo v sousedství, že je zejmena přítelem hezké paní Slupové, daleko důvěrnějším, než se i na sama bratra manželova sluší a patří. Zkrátka je to historie nejskandalnějšího druhu, kterou hledí starý Reiner v nešťastném mladíku vzbuditi fatalní pochybnosti. Ale Jaroslav je šlechetný muž, nezná podezření a s opovržením odmítá od sebe škaredou pomluvu svých milých. Doktor Korunský je dobrodincem jeho, zná jeho povahu, chová ji ve hluboké úctě a nepřipustí, aby číkoli rukou metán byl kal a tříseň po jeho stopě. Roztrpčen nachází se nastávající ženich v nejlepším naladění, ukázati „otcovskému příteli“ dvéře, jenž se neostýchá, tak špinavými tlachy otravovati nevinné, sotva vykvétající štěstí dvou mladých lidí, kteří mu nijak neublížili. Otravovati je bez dokladů, bez podstaty, na pouhou řeč lidí zlomyslných, kterých bývalo a je vždy a všudy dost.

Ale ďábel nemá nikdy nouzi o dokumenty. Ve kritickém momentu vytáhne Reiner list, starý, vetchý, psaný před dvacíti a několika lety rukou Jaroslavova otce. Jaroslav ruku tu poznává. A co stojí v listu?

Hrozno. Starý Slupov ve slabé chvíli vyslovuje tu zřejmě příteli Reinerovi pochybnost a bolest, že Jaroslav — není jeho synem.

Reiner dosáhl, čeho chtěl. Poranil sice na smrt dvé mladých srdcí, zničil celé jedno rodinné štěstí, zašlápl je nemilosrdně v zárodku — ale zmařenou svatbou vzkřísil naději svých obchodních spekulací.

Položení Jaroslavovo je zoufalé. Přese vši lásku nemůže více pomýšleti na spojení se slečnou Boženou. Musí odstoupiti od sňatku den před svatbou. Ale jak to jen odůvodniti, jak omluviti, proč tak náhle se zříká uzavřeného sňatku, kterého se ještě včera nemohl dočkat? Pravou příčinu udati nelze. Byla by urážkou jeho dobrodince, jeho druhého otce, byla by pohanou památky jeho matky a vůbec je to příčina onoho druhu, jakou ne hned se odhodláme pustiti přese rty. A jaký jiný vzkaz bude platný? Kde vzíti slova, jež by přesvědčila dívku, která miluje, že sňatek může býti možný a přece nemožný? Kde je cesta, která by z tohoto bludiště bolestných nesnází vedla ven?

Reiner o té cestě ví a také ji nešťastnému mladíku, jenž si neví rady, našeptá. Je jediná a na pohled i schůdná. Starý padouch dovolává se citu šlechetnosti a obětavosti mladého muže a nepřepočítal se. Láska je vždy šlechetná a obětavá.

Aby drahou rodinu ušetřil hauby a skandálu, musí mladík odhodlati se ke lži a aby další naléhání se strany nevěsty a jejího otce učinil nemožným a zbytečným, musí tato lež býti taková, aby jej sama postavila do nejhoršího světla právě na očích oněch lidí, kteří mu byli nejdražší: prohlásí, že si nevěstu nemůže a nechce vzíti, protože přišla o věno. Prohlásí se za bídného spekulanta, který lásku předstíral, dceru podváděl, jen aby se vloupal do otcovy pokladny. Zde vězí hlavní klička Reinerova plánu. Nastražil první léčku: přemluvil nastávajícího tchána, aby prohlásil věno nevěsty za ztraceno, za záminkou nevinné zkoušky nastávajícího ženicha. Pak šel a raffinovaným postupem dostal ubohého mladíka tak do úzkých, že chabý a zdrcený povolně sáhá po prostředku, zdánlivě jediném, který se mu nabízí. Dává vzkázati nešťastné dívce, že o ni chudou nestojí.

Stojíme vůči situaci, nanejvýš napínavé. Sujet, jaké si tu vytknul mladý spisovatel, je vskutku znamenité, smělé a hodné mistra. Kterak se rozřeší vyvolaný, tak hluboko do duše zařezávající spor? Kterak se rozluští zápletka citů, zásad mravních i společenských, jaká zde způsobena? Kterak se rozluští ve jménu dramatické pravdy i poetické spravedlnosti?

Na straně jedné milující muž, jenž nesmí vyzraditi, proč ustoupil na samém prahu dávno kýženého štěstí; na druhé straně dvé dobrých duší, na smrt uražených a to člověkem, na jehož ryzé srdce a smýšlení ještě včera byli přísahali. Poměr nad míru trapný a přece tak tenký, tak jednoduchý, že by stačilo slůvko, aby byl urovnán a vyhlazen na blahonosný mír a klid duševní! Ale ono slůvko nesmí se říci. Kde tedy spása?

Veliké théma je lehčeji postaviti než rozluštiti a spisovatel si úlohu prozatím velice usnadnil. On se totiž ostří sporu vyhnul, spornou záležitost jaksi odvolal, nestaral se, než aby přivodil pro svůj kus ně-

jaký příznivý konec a tím se spokojil, nechav vlastní zápletku stranou, o mravní a společenskou otázku, o vyvolaný zápas citů ani nezavadiv.

Že je Reiner padouch, nebylo hned od počátku pochybné. Jen se nevědělo, kterak souditi o osudném listu, o němž sám Jaroslav uznal, že je psán vlastní rukou jeho otce. A to bylo tak. Jaroslavův otec poslal tehdy Reinerovi brzy po prvním ještě druhý list, v němž své neblahé podezření zcela určitě vyvrací, obsah předešlého do posledního slova odvolává. Přesvědčil se o věrnosti své manželky a o čistém přátelství svého bratra. Reiner tento druhý list naproti Jaroslavovi z důvodů sobeckých *zamlčel*.

Aby bylo trápení konec, vymyslil spisovatel následující závěrek. Předstíraný úpadek jmění dra. Korunského náhle zcela do opravdy se dostaví. Slečna Božena je nyní skutečně nevěstou bez věna. Ničemný spekulant Reiner nemá více zapotřebí bažiti po sňatku svého syna se schudlým děvčetem, vystěhuje se z města a aby panu dramatikovi pomohl rozmotati se ze závazku naproti napjatému obecenstvu, *pošle Jaroslavovi také druhý list* nebožtíka otce, který vše vysvětlí a vyrovná.

Jaroslav už nemá příčiny lekati se sňatku s milovanou dívkou, a poněvadž o ni žádá znovu, *ačkoliv* nemá věna, mohou si mladí lidé odpustiti, mohou se vzíti, mohou býti opět šťastni a — kus je u konce.

Není pochyby, že pan Jaroslav i slečna Božena jsou s tímto rozuzlením jak náleží spokojeni. Pohříchu však nejsme s ním spokojeni my. Rozpor citů osobních i mravních, který v nás spisovatel rozpoutal, není tímto zakončením nijak rozřešen, zůstal ve vzduchu, zabývá naši mysl, tlačí a vrací se neustále, jako každá záhada, které přijíti na kloub se nám nepodařilo. Máme právo žádati na spisovateli, aby co před námi nadrobil, dal před námi také vyjísti, aby uzel, který na našich očích zadrhl, také na našich očích rozvázal a proto odcházíme z divadla přese všechen veselý ruch slibené nastávající svatby — neuspokojeni, ježto uzel rozvázán není.

Nejsme zbaveni obav a pochyb, které během aktů v nás povstaly, nejsme zbaveni tísně, jíž vyvolal přivoděný spisovatelem konflikt. Vždy znovu vrací se otázka, co bylo by se stalo, kdyby dr. Korunský náhodou *nebyl* přišel o své jmění, kdyby slečna Božena byla *zůstala* bohatou nevěstou a potměšilý Reiner nebyl býval uznal za lepší vytasiti se na konec všeho dobrého s druhým spasným listem? Zde vězí špička problému a té se spisovatel vyhnul. Závěrek, k jakému on se odhodlal, je zcela libovolný, není vyvozen co přirozený, svéprávný, nepopíratelný důsledek ze vnitřních předpokládání kusu. Zkrátka, Šimáčkovo drama má sice zevnější, divadelní, ale nemá vnitřní, dramatický, nemá mravní konec. Otázka v něm postavená není rozřešena, učiněné nápovědi nedostalo se odpovědi, na jejíž obratnosti teprve bylo by znáti mistra.

Tolik, co se osnovy nového kusu dotýče.

Také jiné stránky osvědčují ještě nezkušenou ruku nováčka, ačkoli nováčka, který opravdovostí svých záměrů a celým počínáním vzbuzuje naděje. Jednající osoby jsou velmi povšechně drženy, výstupy postrádají individuelního rázu, dialog je mnohomluvný, pro samá slova těžko se probírá k věci. Vše se dostaví časem, po několikeré zkuše-

nosti. Mladý autor je bystrá hlava a jistě nebyl představení své prvotiny přítomen jen proto, aby vyslechl potlesk přívětivého obecenstva. Přejeme si, abychom co nejdříve poznali, jaké naučení si odnesl od provozování své premièry.

Z české literatury.

Václav Vlček patří již ode mnoha let k nejlepším našim romancierům. Vyznačuje jej zvláště ušlechtilá snaha po umělecké dokonalosti; neníť on jako oblíbený malíř, který myšlénku svou v ostrých toliko konturách na plátně naznačiv, již obraz za hotový světu podává, nýbrž rýsuje se svědomitostí vskutku příkladnou, propracuje na základě plánu pilně promyšleného podrobnosti i nejmenší — ba nespokojuje se jen tím, ale zdá-li se mu, že by dílo jeho po té neb oné stránce dalo se zdokonaliti, chápe se bez váhání štětce a naznačuje nové odstíny, ba mění i rysy prvotní a přičiňuje nové. Což divu, že pak z takové tvorby umělecké vzcházejí díla po všech stránkách vypulerovaná, v nichž myšlénka i forma vytvařují se k bezvadné přesnosti a bezúhonné zákonitosti.

Takového rázu jest mimo jiné také šestidílný román tohoto autora *Vavřínový věnec,* který vyšel ve třetím vydání nákladem „Libuše". (Jen omylem uvedli jsme v předešlém sešitě, že byla o něm ve „Květech" již úvaha podána. Pozn. red.) Vlček obral si látku socialní, kterou v novějších pracích svých tohoto druhu pěstuje se zdarem nemenším než druhdy historickou. Sáhl do samého středu společnosti české, do Prahy, přiložil ruku k této tepně našeho života veřejného a odhalil roušku s obrazu, v němž naše snahy a činy ve věrné podobě se nám jeví. Dá se ovšem namítnouti, že jsou to snahy a činy doby nedlouhé, od ostatních poměrů našich ostře se odlišující, kniha že má tudíž ráz časovosti — tak soudili mnozí o Vavřínovém věnci, když se r. 1877 objevil v novém zpracování. Ale přečteme-li knihu tu dnes, kdy nás nic více ku podezření časovosti nesvádí, přesvědčíme se sami na sobě, kterak čteme s účastí ne menší, než jsme ji četli před osmi roky. Jsouť postavy Vlčkova románu líčeny se živou skutečností, tak že z nich některé mají dokona ráz typický; a právě z té životní věrnosti stalo se, že někteří hledali ve Vavřínovém věnci postav z naší veřejnosti překreslených. Tu věc lze nyní klidně ostaviti ve své míře, ale toho přehlédnouti nemožno, že ona živoucnost postav Vlčkových, jimž nad to osobitý ráz český jest vštípen, zabezpečila knize jeho největší úspěch. Jsouť tu ovšem také osoby čistě románové anebo značnou dávkou romantismu obestřené, jako ku př. starý Rozhoda s celou svou rodinou a sama paní Zdena Levinová, jež k duševní dokonalosti a salonní pevnosti dospěla po tuhých bojích životních. Ale takové postavy, jakož i episody romantické jsou nezbytným přídatkem románu vůbec.

Osnova Vavřínového věnce jest, jakož při díle tak obsáhlém samo sebou se rozumí, složitá a bohatá ději pobočnými, které k ději hlavnímu napořád jsou v poměru logické důvodnosti, nestěžujíce zbytečně klidného, širokého proudu jeho, ale rozhojňujíce prospěšně jeho tok. Osob hlavních

i vedlejších, karakterisovaných napořád vlastními činy, jest tu hojná řada, a snahy jejich se tu křižují, tu podporují na vzájem. V jádře knihy vylíčen jest zápas idealismu s materialismem, kterýž se po stránce věcné vede o postavení veřejné, po stránce románové o ruku Boženy, sličné, ale vrtkavé dcery továrníka Levina. Básník Blažej, hrdina románu, jest představitelem ušlechtilého idealismu, „národní hospodář“ Jakub Vánkomil Soběhrab zastupuje směr opačný; k nim pak druží se osoby podobného rázu — tak k onomu jemnocitný Vendelín, dobrý Ticháček, ano i sám dr. Vladyka, k tomuto pak mimo jiné továrník Levin a dr. Pudík. V ty skupiny dají se i ženské postavy rozděliti, a budeme pak míti proti sobě líbeznou, poněkud až etherickou Milušku a zmíněnou již Boženu, uprostřed pak jako živel smírný paní Zdenu. Zápas obou principů končí vítězstvím idealismu; ač zastance jeho, krátce jen vítězství uživ, hyne, vidíme, že símě jeho v národě zdárně se ujímá. — O lahodě Vlčkova stylu a vypravování netřeba se zvláště zmiňovati. Vavřínový věnec, jakož patří v belletrii ku knihám nejčtenějším, bude zajisté vždycky čítán k dílům ceny trvalé a neměnné.

F. V. Vykoukal.

Františka Stránecká vstoupila poměrně dosti pozdě na kolbiště literární, ale za to přinesla si zvláště dobrou znalost lidu moravského, pro nějž povídky její na předním místě jsou psány. Tím ovšem, jak čtenářové tohoto listu sami znají, není nikterak řečeno, že by práce její nedocházely zasloužené obliby též u čtenářstva vybroušenějšího. Stránecká vyniká jemným, útlým citem ke svému lidu, jejž patrně miluje se slabostmi jeho i přednostmi. A právě ty vady a naopak i ctnoty prostého, nezkaženého lidu nejčastěji dávají vznik povídkám Stránecké. Tak spatřujeme i v nové sbírce jejích povídek, vydaných pod názvem *Některé črty* v čís. 4. letošní „Libuše“. Jest jich tu celkem sedm, rozsahu i rázu nestejného. Základ jejich jest většinou zcela prostinký, buď nepatrná jen příhoda z venkova, povahopisný rys typické jakési postavy, anebo skromný příběh ze života lidí nepatrných sic, ale po leckteré stránce zajímavých. Tak líčí nám *Paní matka* ženu tvrdého srdce, zanevřevší na jediného syna pro chudobu snachy, která však nezmožitelnou dobrotou na konec hrdost její přece zlomí. *Urbanův grunt* ukazuje lopotné živobytí chuďasa rolníka, jehož žena pochází z bohatého gruntu. Škoda, že tato povídka, zvláště humoristickými detaily vynikající, postrádá celkové jednotnosti a zaokrouhlenosti. Povahopisným rysem jest *Facír*, v němž ostatně na pěkné líčení krás lesních hlavní váha se klade, a rovněž *Na hlavní stráži*, poutavá to humoreska, z níž se dovídáme, jak zarytá klepna byla potrestána. *Klárka* ukazuje nám moudré děvče, které v boji s osudem nejkrutším nepodléhá, a z druhé strany nás poučuje, abychom se nad bližním svým nikdy nezatvrzovali. *Prostonárodní lék* byl by dobrou humoreskou, kdyby byl rázovitěji sestaven.

Vedle zmíněných již vlastností Stránecké dlužno si všimnouti také ušlechtilé tendence její, nesoucí se k zásadám lidskosti a pravého pokroku, kárající však škodlivé předsudky a různé nedostatky morální. Chválíme tendenci tuto zvláště se zřením k vlastnímu působišti horlivé spisovatelky, a pak i proto, že tendence ta nikde není výslovným

a snad výhradným účelem jejích povídek. — Jako Stránecká bere prostinké látky z prostého lidu za podklad svých prací, tak užívá také prostého, nehledaného slohu, vyšperkovaného častými výrazy a úslovími lidovými. *F. V. Vykoukal.*

Drobnosti z oboru elektrotechniky.

O elektrické dopravě. Napsal *Ladislav Fiedler.*

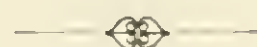
Z tiché pracovny fysika a přírodozpytce vyšlehl v nedávné době blesk, jehož září oslepeny v prvém okamžiku zraky veškerého lidstva; ze skromné síly, dosud ve článcích galvanických se skrývající, stal se dynamoelektrickými stroji obr, jenž, neznaje žádných překážek, dobyl si úžasnou rychlostí půdy po veškerém vzdělaném světě, a orlím letem vznesla se v obor vědění lidského věda nová — elektrotechnika. — Elektrickými výstavami nedávno odbývanými dokázána i širším kruhům existence této vědy, v niž před deseti lety ještě nikdo nevěřil, a rovněž nelze žádnému zasvěcenci pochybovati, že stojíme teprve na prahu nové aery, jejíž vznešenost a velikost již nyní mysl každého člověka upoutává. Elektrotechnika zrodila se vynálezem strojů dynamoelektrických, jež staly se výborným a laciným zřídlem elektřiny, přeměňujíce sílu vody nebo páry v blahodárný proud elektrický, a jedině stroji těmi domohla se nová ta věda důstojného postavení, zasahujíc různými směry ve průmysl a snažení naše. Zvláštním rázem veškerých odborů elektrotechniky a zároveň příčinou jich rozšíření jest všestranné jich přispůsobení se rozličným požadavkům, a okolnost tato tvoří jakýsi základní zákon elektrotechniky, jež vedle elektrického světla, telegrafie a telefonie zajisté nejzajímavější se nám jeví elektrickým přenášením síly. Elektrickým přenášením lze vyčerpati na rozličných místech lacinou sílu vodní tím spůsobem, že proud elektrický, vyvinutý činností dynamoelektrického stroje, vodním kolem otáčeného, vede se drátem do jiného dynamoelektrického stroje v libovolné vzdálenosti, jenž proudem tím taktéž do běhu přiveden, rozličné mechanické práce vykonává, a pracují tak stroje nejedné továrny, hnány jsouce silou řeky nebo vodopádu dosti vzdáleného. Takovéto využitkování laciné síly vodní na místech vzdálených slouží však ještě k jinému neméně důležitému účelu, totiž k elektrické dopravě, jež zvláštním zjevem svým jest mnohem zajímavější, než kterýkoli jiný odbor elektrotechniky. — Princip této odrůdy přenášení síly jest týž, jaký jsem byl popsal, toliko podružný stroj dynamoelektrický, jenž proudem z prvého vycházejícím do činnosti přiveden bývá, upevněn jest na voze železničním, a s kolesy tohoto tak spojen, že je do otáčení přivádí a tak vůz po kolejích pohybuje. — Elektrickým železnicím již při prvém vstoupení do života praktického bylo přestáti nepatrný boj nejen s parním strojem, nýbrž i s předsudky mnohém na slovo vzatých učenců, přes to však nalézají stále většího rozšíření a okolnost tato staví je do světla zvláště příznivého. I při zařizování samých elektrických železnic dlužno překonati množství překážek, s jakými se stroj parní nikdy nesetkává, totiž k vůli vedení proudu elektrického do stroje ve voze,

a záleží tudíž spůsob ten na povaze místa, kudy železnice položena býti má. Tak známe trojí hlavní odrůdy elektrických železnic, a nalézáme zde opět potvrzení toho, co jsem byl o všestranném přispůsobení se odvětví elektrotechnických rozličným požadavkům podotkl. Při první odrůdě železnic elektrických jest otázka přivádění proudu ke stroji hybnému velmi jednoduše rozřešena, ježto proud vede se kolejemi a koly vozu do stroje, zemí pak opět zpět na stanici, kde prvý stroj dynamoelektrický pracuje. Koleje však musí býti co možná dokonale osamoceny, to jest nesmí se nikde se zemí bezprostředně stýkati, jinak by proud elektrický nekonal dlouhou cestu kolejemi a jedoucím vozem, nýbrž by z koleje ihned do země vbíhal, nalezaje tak cestu nejkratší. Proto staveny jsou železnice tohoto druhu na sloupech, jež koleje nesou, aby spolehlivost železnice takové byla zajištěna. Při jedné z prvých železnic elektrických, totiž při dráze z Berlína do Lichterfelsu, jež uprostřed r. 1881 otevřena byla, položeny byly koleje bezprostředně na zemi a v okolnosti této dlužno hledati příčinu přečastého přerušení jízdy, jaké se na dráze té dálo. Avšak ještě jiná vada tohoto druhu elektrických železnic, totiž nebezpečí, jaké vzniklo lidem i zvířatům při dotknutí se snadno přístupných kolejí, byla příčinou, že tam, kde železnice přes domy a vůbec ve značné výši vedena býti nemohla, proud ne kolejemi, nýbrž zvláštním telegrafním drátem podél tratě napjatým motoru v železničním voze se přiváděl, a v zařízení tom spatřujeme druhou třídu elektrických železnic. Telegrafní drát jest za tím účelem tak na tyčích upevněn, že malý vozíček po něm běžeti může. Vozíček ten jest drátem spojen se strojem jedoucího vozu, a ježto tímto po drátu tažen jest, stojí motor vlaku telegrafním drátem v ustavičném spojení s dynamoelektrickým strojem stanice; za zpáteční vedení, jímž proud, v motoru vlaku svou práci vykonav, vrátiti se musí, užívá se kolejí. Výhody takovéhoto spůsobu přivádění proudu jsou nemalé, ježto drát na tyčích porcelánovými zvonky dokonale jest osamocen, a tudíž veškerá ztráta síly proudu zamezena.

U příležitosti této nemohu opomenouti, abych nezmínil se, jak mnohdy již předem mnohá pěkná idea zavržena bývá, aniž věc ta dříve zkoušena. Před několika léty byl totiž činěn návrh, by podobným spůsobem, jakým se přivádění proudu při tomto druhu el. železnic děje, bylo zařízeno neustálé telegrafické spojení jedoucího vlaku se stanicí, čímž by umožněno bylo do vlaku jakékoli nebezpečí bezprostředně signalisovati, a naopak z tohoto by kdykoliv pomoc přivolána býti mohla. Vyskytlo se však mnoho theoretických důkazů o nemožnosti provedení věci té, a tak upadla v zapomenutí, až elektrická železnice ji opět vzkřísila; zda k životu? (Dokončení.)

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK VII.

SEŠIT ŘÍJNOVÝ.

„Květy" vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze, Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1885.

PAPÍR Z TOVÁRNÍHO SKLADU ALOISE WIESNERA V PRAZE.

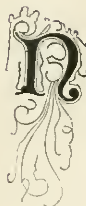
Podzimní krajina. Kreslil Karel Liebscher.

Z knihy ghazelů.

Od **Jar. Vrchlického.**

(Třetí řada.)

Úvodní.

Nedýší v růži všecky listy stejně
a všecky perly nejsou čisty stejně,
když jeden ghazel svůdným leskem hoří,
plát nemůž druhý všemi místy stejně.
Já s dobrem chtěl jen krásu a tím v klidu
jsem před hanou i chválou jistý stejně.

Básníci ghazelů.

Ghazelu co pestrý turban kol své hlavy kladu,
vidím v duchu pěvců jeho kráčet velkou řadu.
Nesmrtelní věštci, reci, bohatýři písně,
orli i slavíci spolu — a já v prachu vzadu.
Hafiz, který jako slunce hoří v plné slávě,
Saadi, jako měsíc snivý ve palmovém sadu,
Dželaledin, vlasatice v nekonečnou hloubku
v lijavci se jisker ztrácí, v perlí vodopádu.
Moudrý Ibn Jemin tichý kmitá bledým světlem,
v každý případ lidských losů střízlivou ví radu,
Montenebbi velkolepý krvavý jak západ,
slyším epický spád rhytmu, boje skřek a vádu.
Göthe na rtech vlídný úsměv, jako večernice
ghazel jemu vzešel smavý zlatém na západu.
Rückert, slavík opozděný v růžích na severu,
Platen, cudná labuť bílá ve slavičím stádu.
Renaud, který divý tanec hašišové dumy
na salonu parkety veď v hravém sloky spádu.
Furch a Šolc jak drobné hvězdy, které zakmitly se
v oknech tvého, poesie, kouzelného hradu!
Věru, mléčná dráha pěvců v jakém tanci, víru
se to kmitá a se splítá v tisícerou vnadu!
Ten má hrstě plné hroznů zářících a sladkých,
onomu se tisíc Milků skrylo v důlek v bradu.
Ten lká snivě, a ten kvílí, a ten láskou šílí,
sladký život na rtech lásky v požitku i pádu!
Proč nevmísit svou též píseň v tuto nekonečnou
slavíka a růže sladkou, snivou Iliadu?

Modlitba.

V orla skřeku, ve pěnkavy hlesu stvoř mne zas!
v růže plání i v drobounkém vřesu stvoř mne zas!
v hlase orkánu a v jeku moří,
v tichu zádumčivých skalných tesů stvoř mne zas!
v barvě zářícího nebe s jara,
v mlhy tanci nad vrcholy lesů stvoř mne zas!
v mého děcka prvním sladkém slovu,
v lásce, kterou k lidstvu žhoucí nesu, stvoř mne zas!
v básni jako v soše každé doby,
v barev starých mistrů živém plesu stvoř mne zas!
v radosti a bolu, v mdlobě, trýzni,
v smrti posledním a chladném děsu stvoř mne zas!
Stromem poznání, byť popel byly
jeho plody hořké, když jím třesu, stvoř mne zas!

Miluj!

Již chlapec záhy ve hvězdách jsem čet:
Miluj!
a později ke mně šeptal každý květ:
Miluj!

Pták pravil, s kořistí jenž v hnízdo spěchal
a nazpátky pak s písní sladkou let:
Miluj!

Na nesmrtelných ňadrech Venuše
já viděl zlatým paprskem se chvět:
Miluj!

A cudné oko Madon Vinciho
i z Fiesole andělů děl ret:
Miluj!

To sladké slovo nosím v srdci svém
jak poutník z Mekky svatý amulet:
Miluj!

Nechť záští vráskou probodá mi skráň,
vždy k sobě dím přes hloží ostrý hnět:
Miluj!

Jeť láska všecko, jí jen budu pět,
jeť nebe, peklo, život, smrt i svět:
Miluj!

Doma!

Veseleji proudí zpěv doma,
divočeji bouří krev doma,
lehčeji se snáší bol,
snadněji se mírní hněv doma.
Rychleji se prázní číš,
sladčeji ret líbá děv doma
Starosti a nesnáze
tají rychle na úsměv doma.
Zmije hlod tak nepálí,
neleká tak zloby řev doma.
Sladký vánek vůně pln
vlívá život do všech cév doma.
Pták jsem — prolít celý svět,
s písní sedám na větev doma,
nechť mých písní perličky
stopí v koši smetí, plev, doma.
Smrti, až v tvůj padnu klín,
o to prosím, se mi zjev doma,
ale dřív ne, dokavad
není zase pánem lev doma.

Blížící se bouři.

Velkým jezem nekonečna val se, očisť vzduch!
oři blesku, jenž jsi v mraku vzpjal se, očisť vzduch!
Vzplaň! Bez tebe jako mrtvý již
svět údolem výparů být zdál se, očisť vzduch!
Spěj na křídlech vichrů divokých,
v prachu víry a kotouče hal se, očisť vzduch!
Vše co podlé, nízké, bij a drť,
zločin znič, jenž pomsty nenadál se, očisť vzduch!
Sáhni také v srdce básníka,
jako fénix v jeho písni spal se, očisť vzduch!

Symboly slunce.

Hledalo svůj obraz dlouho v světě slunce
a tak vzplálo plnou růží v letě slunce,
na podzim se v hrozny vína skrylo
dívajíc se skrze holé snětě, slunce.
V zimě číš je růží a je sluncem,
číší, růží k sobě povznese tě slunce.

Ghazel o mladosti.

Chceš ku mladosti svojí říci: Nespěchej?
Toť lépe, kdybys pravil k blýskavici: Nespěchej!
to dříve v letu zastavil bys orla
a překřik' hrom a houknul na vichřici: Nespěchej!
Toť lépe do vody bys slovo stálost napsal,
v rej vážek řekl hravý, tancující: Nespěchej!
Líp jehle magnetické kdybys kázal státi
a řekl za sluncem ku slunečnici: Nespěchej!
A večer než se hvězdy sejdou v nebi,
líp kdybys řek z nich k první k večernici: Nespěchej!
„Mlč!“ kdybys navždy řekl básníkovi
a písni v dívky ňadrech při měsíci: Nespěchej!
Toť mladosti je teprv kouzlo pravé
k ní opakovat s vzdechem, slzou v líci: Nespěchej!
Však jednu radu vem, když tak je krátká,
od kvasů, které strojí laškující: Nespěchej!

Klid.

Nad koruny králů je mi klid,
největší je poklad na té zemi klid
velký, hlubý, stinný, vůně pln,
jaký táhne stromů haluzemi klid;
snivý, tklivý, hvězdný, bezdný též,
jaký spěje noci perutěmi klid.
Nad práci jenž skloněn v každý čas,
k všemu sdílný je a k zlu jen němý klid.

Přípitek.

Veselost je divný květ,
zaléván chce být;
sluho, číše tři sem hned —
chci pít!

Myšlenka se dává v let,
v propast zeje cit,
rhytmus oba v píseň splet —
chci pít!

Rozvahu mou vichr smet,
Hafizî, jenž lít
skrz tvých písní květ a med —
chci pít!

Co mi lauru tmavá snět,
Achill, Caesar, Cid?
Prach jich k nebi vichr zved —
chci pít!

Láska, prosekaný led,
čest je puklý štít,
pelyňkem vře dívčí ret —
chci pít!

V révy sladký, zlatý jed
se i derviš chyt,
nač bych já měl býti klet —
chci pít!

Vždyť bůh, když mne hodil v svět,
spěchal v ňadra skrýt
s nápisem mně amulet:
chci pít!

Naděje.

Podivné ptáče před námi zpívá,
ve snu má hnízdo, v srdci se skrývá,
náhle však zmizí, odlétne v dálku,
jak po něm vzpíná ruka se chtivá.
Samotou lesů zadumán kráčíš,
s vrcholů jilmy na tě se dívá.
Burácí peřej, strhne ti lávku,
na druhém břehu ptáče již kývá.
Jeseně mlhy sunou se dolem,
lesk jeho křídla v nich se zaskvívá.
U cíle stojíš, nad hrob pták vzletne,
ve hvězdný tanec s hvězdami splývá.
Naději lidská se zlatým křídlem,
sklamána věčně, věčně zas živá:
Dobře vím, vetché pavouka sítě
že jsou tvá slova zpěvná a snivá,
dobře vím, keře že se jen chytám,
divoký proud jejž trhá a zrývá —
Nicméně stejně objímám tebe,
zůstaň mi vždycky směvná, byť lživá!

Epilog.

Zoïlus mi řekne, že jen prázdno svírám,
za velkými pěvci sporé klásky sbírám.
K vůli němu snad mám s bohem dáti
starým idólům a v staré bohy vírám?
Nechť se jiní pyšně brodí blátem,
s úctou prach já starých, velkých bohů stírám.
Co mi svět pak, nechť je přemoudřelý,
s děcka úsměvem já prostě na vše zírám;
při tom pavouk jsem, ghazelu sítě
místo much po sluncích pravdy rozprostírám,
u cíle pak dojat krásou, šťastný
v její zářném, nekonečném slunci zmírám.

České bály.

Růžové lístky z dějin našeho probuzení.

Podává **Alois Mattuška.**

ály — jaké thema! Pravda, na pohled malicherné; ale v historii našeho národního rozvoje jest několik listů, kde jeví se nám také lehkonohá Terpsichore platnou a zdatnou pomocnicí v práci vlastenecké. V dobách, kdy národní uvědomění bylo ještě obmezeno na úzký kruh „vlastenců“ a povržená čeština v městech jen ostýchavě vystupovala na veřejnost, odháněna s posměchem od prahu „vyšší“ společnosti, v dobách těch byl první veřejný český bál v Praze velikým krokem ku předu, jenž naplňoval tehdejší národovce radostným nadšením, jaké arci nyní jedva pochopiti dovedeme.

Ale tehdáž měly tyto české plesy skutečně nemalý význam a prospěly věci národní znamenitě. Zjednaly českému jazyku platnost a vážnost v kruzích dosud nepřístupných, uvedly jej důstojně do společenského života a přispěly valně k rozšíření národní probudilosti, zejmena i mezi dívkami a ženami zámožnějších tříd.

České bály v letech čtyřicátých vyvinuly se z přátelských schůzí a zábav, jež první pěstitelé vlasteneckého života společenského po domácku pořádali. Tyto domácí besedy nabývaly mezi českým obecenstvem čím dále větší obliby a tím i větších rozměrů, takže podnikavá a neúnavná družina Tylova, od níž veškeré tyto snahy společenské vycházely, pojala myšlenku, podnikati tyto zábavy veřejně a spůsobem velikolepějším.

Tak povstaly proslulé *české bály*, pořádané v Praze v letech 1840—47. Duší toho ruchu byl *Josef Kajetan Tyl* a jeho nej-

bližší apoštolové Pichl, Filípek a Rubeš. Našim vlastencům ovšem bylo při pořádání těchto zábav zakoušeti všelikého příkoří; ale snad právě proto, že se jim překážky v cestu stavěly, byly tím vytrvalejšími a horlivějšími.

Vylíčím v následujících řádcích, z části vlastními slovy tehdejších zpravodajů, tyto první české plesy, jež tvoří zároveň význačnou črtu k obrazu doby předbřeznové, k obrazu skromné, ale vřelým citem prodchnuté a mladistvým idealismem ozářené vlastenecké idylly z let čtyřicátých.

O masopustě roku 1840 bylo mezi našinci v Praze velmi živo; činily se přípravy k prvnímu tak zvanému českému bálu. Bylo to řečí, úsměšků, ba i osočování s mnohých stran, když se o tom zpráva po Praze roznesla! Nejmenší úštěpek ještě byl, když se řeklo, že v tom českém bále každý, kdo bude chtít vejíti, dříve u dveří od plesového výboru bude vyslýchán z Jungmannova slovníku. Pichl sám ve svých vzpomínkách na tyto doby praví: „Jak podivné a směšné pověsti před tímto naším bálem po městě kolovaly, poznati lze jen z toho, že jedna slečna, když ji zvát přijeli, výborů se ptala, zdali pravda, že tam kol Jungmannova slovníku, ve skvostné vazbě uprostřed sálu jako na oltáři vyloženého, tancovati se bude, jako židé kolem archy své činívali. A jeden vojenský důstojník tvrdil v mé přítomnosti se vší opravdivostí, že prý tam každý, dříve než do sálu vpuštěn bude, krátkou zkoušku z Nejedlého grammatiky bude musit složiti.“

Avšak Tylova družina přese všechny úsměšky a všechnu nedůvěru v jistých kruzích pracovala pilně ku provedení svého podniku. Jednoho odpoledne sešel se Jos. Kaj. Tyl s Pichlem a ještě se dvěma mladíky (Pavlem Vnoučkem a Branimírem Tylem) ve Šmilerově kavárně (na rohu Husovy a Jalovcové ulice na Starém městě), smluvili se o program a sestavili plesový výbor, v němž zastoupeni byli přední ochotníci z divadla kajetanského a mladší spisovatelé.

Byli to mimo Tyla Pichl, Nebeský, Vrťátko, Picek a Sabina.

Vrťátko přijel za tou příčinou z Blatné, kdež byl vychovatelem, na nějaký čas do Prahy. Zajímavý jest dopis jeho, zaslaný dne 3. ledna příteli Jaroslavu Pospíšilovi. „A český bál?“ táže se. „Bude-li jen skutečně 27.? Já věru jsem se ani do toho vmysliti nemohl, že by skutečně bál byl. Mají-li pak již dovolení? A s těmi básničkami do toho etui, tomu úplně nerozumím. Buďte tak laskav a jen málo slovy mi budoucně vysvětlete, kam to? a co? jaký obsah asi, jaký potah? Jáť myslím, že ještě dosti bude času, bych těch 12 řádečků zhotovil, když se jen dovím, co vlastně oučel jejich. Kdo je hlavně podnikatelem bálu? . . . Výborství na všechen spůsob přijímám, bál ten věru za věc národní považovati musíme.“

Na Tyla bylo vloženo hlavní řízení výboru, Pichlovi uloženo opatření vhodné místnosti a potřebného policejního svolení. Za tou příčinou bylo nutno až i k nejvyššímu úřadu se obrátiti, než konečně dovolení uděleno. Ale návěští o hudební zkoušce k bálu tomu musilo býti zároveň německé; a také na vstupním lístku musil býti překlad německý dole aspoň malou literou připojen.

Ježto času nebylo již nazbyt, měli pořadatelé těch několik dní pernou práci se zvaním. Zažili při tom výjevů přerozličných, mnohdy až ku podivu. Tu prý jich ani dočkati se nemohli a radostí jim téměř okolo krku padali, jinde na ně s podivením ústa otvírali, ba často dosti sprostě je odbývali. Ale poslední dva dni nastal takový shon po lístcích, že až pořadatelé mnohé s hrdostí odbývati mohli. Byli lidé, kteří s počátku nad podniknutím Tylovy družiny úsměšně nosy krčili a přece konečně ze zvědavosti do plesu vetříti se hleděli. Takového jednoho, pověstného parukáře pražského, potkala pak, když s cizím lístkem do sálu se vlouditi chtěl, nemilá příhoda. Pichl zamezil mu totiž vstup do sálu, načež nezvaný host, chtěje mocí tam se dostati, od jednoho z granátníků, kteří tu dle tehdejšího obyčeje v předsíni čestný špalír tvořili, jest ven vyveden. Onen pak vlastenec, známý professor a spisovatel český, který lístek svůj onomu tatrmanu prodal, utržil za to náležitou ostudu.

Večer dne 5. února naplnil se v konviktě sál, ozdobený barvami národními a skvostně osvětlený, vybranou společností. Ke zdaru zábavy přispěl také mnoho Fr. Zach, pozdější general srbský, jenž právě navrátiv se z Paříže, návštěvou v Praze zůstal a znaje se výborně v salonních spůsobech, vedení a řízení tanců ochotně převzal. Hovor český, hovor nenucený, upřímný, rozléhal se na všech koncích a němčina s frančtinou jenom na krátce tu onde zaznívala. „I byla rozkoš,“ praví Tyl ve zprávě o bále tom, „poslechnouti spanilé tanečnice, jak bez upomínky, bez pobízení, ale také bez ostýchavosti k jazyku mateřskému se přihlašovaly, ano i některého zapomnělce samy káraly.“

Ples vydařil se skvěle. K povznesení mysli vlastenecké a rozjaření účastníků nemálo přispěla Sabinova báseň „Vlastenkám“, která v několika stech výtiscích s gallerií mezi obecenstvo byla rozhozena a od něho chvatně schytána.

Na závěrek tančila se sousedská podle nápěvů národních.

Druhého dne bylo slyšeti o bále českém všeobecnou chválu. Skvělý tento výsledek dodal mladým vlastencům odvahy. V Praze počaly se věci spůsobem až nápadným k lepšímu obraceti, hovor český zazníval na místech veřejných — a to byl tehdy úspěch znamenitý.

Zároveň s pokroky národního života začala se však také jeviti ke snažení českému se strany úřadů nepřízeň, takže, když roku 1841 chystal se druhý bál český, byla žádost k tomu konci podaná od policejního ředitelstva prostě zamítnuta. Však pořadatelé nedali se tím odstrašiti. Kromě Tyla byli předními účastníky v pořádání F. L. Rieger, studující práv, dr. Pichl a Al. Pr. Trojan. Tehdejší policejní ředitel Petr rytíř Muth, pověstný svou nenávistí ke všemu českému, hleděl pořadatele všelijak odbyti, když si k němu došli pro důvody, z nichž byla žádost zamítnuta. Ale konečně musil dáti důvody písemně, po čemž pořadatelé k nejvyššímu purkrabí hraběti Chotkovi se odvolali. Policie mezi jiným pořadatelům vytýkala, že chtějí českými bály mezi Čechy a Němci sváry spůsobiti. Pořadatelé snažili se purkrabí přesvědčiti, že nemají ničeho takového v úmyslu, co se jim se strany policejní přičítá, a v krátké době dostali přípis, že se jim bál sice povoluje, avšak s tou výminkou, budou-li všechny tiskopisy, totiž nárožní plakáty, zvací lístky

ano i taneční pořádky v obou zemských jazycích tištěny, poněvadž prý bál ten se pořádá v Čechách, kde bydlí dva národové, Češi a Němci. Pořadatelé tomuto neobyčejnému vykládání rovnoprávnosti národní, o níž jinak toho času ani řeči nebylo, volky nevolky se podrobili; nebylo již ani času k dalšímu odvolání, kteréž by ostatně sotva bylo prospělo.

Tak konal se dne 3. února bál, a to na Žofíně, či jak tehdy se říkalo, na Barvířském ostrově. Byl ještě hlučnější a skvělejší předešlého, neboť nespravedlivý policejní zákaz a příznivý výsledek odvolání velice pořadatelům prospěl u veřejném mínění a vzbudil ve všech vrstvách pražského obyvatelstva živé účastenství. Ba přihlásil se i mnohý, který ještě roku loňského úsměšky si tropil.

Již z daleka vítaly příchozí hosty ohně kolem celého ostrova v železných koších plápolající. Na sta kočárů stálo dlouhou řadou od sálu až k novým alejím. Posléze vystoupili hosté ve sklenné síňce z kočáru a vešli do předsíně, kde je vítali výborové bálu po česku. Odloživše svrchní šat, kráčejí do sálu. U vchodu rozdávají se malé, úhledné taneční pořádky — pánům červeně, dámám zlatě na bílé půdě tištěné. Pořádky tyto jsou vloženy do skrovné elegantní knížečky, sbírky lyrických básní „Pomněnky na rok 1841“.

Nyní v pravo do sálu — v levo do toiletty pro dámy. V sále viselo o dva veliké lustry více, nežli posud při každém jiném bále; skleněné kopule na lampách byly červeně a bíle pruhované, čímž jakési polorůžové světlo kolem splývalo. Stěny byly okrášleny oponami barvy národní, a v průčelí skvěla se Maxova uměle pracovaná socha bohyně vlasti, pnoucí se do výšky z houštiny živých a kvetoucích květin. Toiletta pro dámy obsahovala u veliké hojnosti vše, cokoliv přepych a moda vkusného a skvostného pro pohodlí krásné pleti poskytnouti může. Ozářena byla velikou lampou z červeného skla křišťálového, a přicházelo se k ní čtverou řadou bílých a červených, velikými mnohoramennými kandelabry osvětlených sloupů, nad nimiž troje oblouky se klenuly.

Zámožní a vážení měšťané, úředníci, doktoři, umělci, studenti, literáti, důstojníci, šlechta se samým zeměsprávcem hr. Chotkem naplňovali ozdobené prostory. Rozdílnost stavu zmizela a ostýchavá upnutost jiných plesů roztála v českou srdečnost...

Kapelník Procházka uchystal k večeru tomu nové hudební kusy.

Národní hymna „Bože zachovej nám krále!“ která po odpočinku z orchestru zavzněla, musila se po třikráte opakovati.

Ještě k ránu byl sál plný tanečníků. Skoro za bílého dne rozcházeli se poslední hosté a všichni zajisté s tím přáním, aby se na přes rok zase v zábavě tak radostné shledali.

„Skoro půl třetího tisíce lidu,“ praví pamětník toho bálu, „— a ti andílkové se přece čtverou řadou po tančírně lehko vznášeli! Myslímeť, že si nebude žádná stěžovati: Já se nevytančila! Páni výborové zaslouhují všechnu chválu za svou péči o krásný pořádek v té podivné směsici; oniť se vůbec hlavně přičinili, že v ní vládl libý rozmar a utěšení!“

Pořadatelé druhého plesu ve všem úřednímu nařízení vyhověli, jen jeden tiskopis dovolili si učiniti pouze český, totiž zmíněné již „Pomněnky“, které obsahovaly básničky následujících spisovatelů:

Tyla, Vrťátka (pod jmenem J. V. Benátský), K. B. Storcha, Karla Tupého (pod jménem Boleslav Jablonský), J. H. Wernowa, Kar. Sabiny, Fr. Lad. Riegra, Jana Wildmanna, Fr. Rubeše, Bojislava Pichla, Fr. Šohaje, J. Sl. Tomíčka, J. G. Koláře, Karla barona Willani, Václ. Bolemíra Nebeského, Václ. Filípka, J. A. Čulíka, G. K. Pešice, Kar. Jar. Erbena, V. Jana Picka.

Všechny tyto básně věnovány byly krásné naší pleti, již hleděli vlastencové na svoji stranu získati, dotýkajíce se různých jemných strun srdce dívčího.

Třetí bál český roku 1842 měl dle jednomyslné vůle pořadatelů, k nimžto přibrán také proslulý stavitel pražský Frenzl, ještě skvělejší býti nežli oba předešlé. Tehdy byla právě dokončena stavba Stögerova domu (nynější půjčovny) v Růžové ulici a nový skvostný sál měl býti tímto plesem zasvěcen. Z opatrnosti, pro možný případ schodku, přibráno do výboru několik zámožných měšťanů.

V neděli dne 9. ledna byla v Stögrově sále zkouška a přehojně shromážděné obecenstvo přijalo nejen skladby domácích skladatelů Gutmannsthala, Procházky, Svobody a Ulvera, nýbrž i jich provedení hudbou pěšího pluku hraběte Latoura s velikým zanícením. Mezi jinými kusy provozoval se i klassický menuett Mozartův.

V několika dnech na to přinesly „Květy“ zajímavou zprávu:

„Krásenkám, které se na bál připravují!

Letos budou prý na bálích dělané parfumované květiny na místě samorostlých se nositi a dojdou všeobecné obliby. V Paříži, kdežto výborné voňavky růžové, resedové, karafiátové, fialové a p. dělají, tuto modu začali, a Vídeň nezůstala pozadu. Kytky a pletení z těchto květin rozšiřují velmi líbeznou a trvající vůni, nedělají poskvrny a neskiesnou po první quadrille nebo polce.“

Nárožní plakáty i programy musily býti v obou jazycích tištěny, aby se Muthovi neposkytla vítaná příležitost k zakročení a snad i překažení plesu.

Vydaje plesové vzrůstaly velice a výborové úzkostlivě pohlíželi v nedalekou budoucnost. Tu napadlo Pichlovi, že má se pozvati do plesu i všechna šlechta a náčelníci zemských úřadů, poněvadž loňské nařízení zemského presidia stran obou jazyků ples český jaksi za zemský prohlásilo a tedy zeměpanští úřadové povinnost mají ples navštíviti. Vlastenecké obyvatelstvo bylo již sezváno a tím národní ráz plesu pojištěn. Nejvyšší purkrabí slíbil, že přijde, a to bylo pro zvoucí členy výboru dobrým odporučením všude jinde. Také kníže Windischgrätz, velící general, přijal pozvání velmi vlídně a nařídil důstojnictvu, aby se do plesu dostavilo. Druhého dne začali se důstojníci pro lístky hrnouti. Arcibiskup Schrenk poslal za pozvání 100 zl. a zdvořile se omluvil, že stav jeho brání mu plesu se súčastniti. Jeden z prvních účastníků plesu byl purkrabí hrabě Chotek. „Věděl jsem, že budete míti veliký nával, a proto přicházím dřív, abych místa dostal,“ pravil k vítajícímu výboru. Byl velmi vesel; pohlížeje na zástupy plesajících vlastenců, pravil: „To je těch Čechů, co?“ Všeobecnou radost kalila mezi důvěrnými přátely jen jedna věc: nenadálé zatčení a uvěznění Fr. L. Riegra, člena plesového výboru. Byl šestnácte dní vězněn pro

svou korrespondenci se Zachem, který tehdá v Paříži meškal a v jednom listu na nečinnost si stěžoval, dokládaje, že půjde do Srbska pomáhat dobývati svobody. Ochotný člověk nějaký korrespondenci tu vyzradil a Rieger musil do vyšetřovací vazby, z níž ovšem bez účinku propuštěn byl.

Vypravujme však již o plesu letošním od začátku.

Již o sedmé hodině začaly se kočáry sjížděti a v dlouhé řadě stály několika ulicemi až do desáté hodiny. Barevnými pokrývkami postlané a cizozemskými květinami a zrcadly ozdobené schody vedly k místnostem plesovým. Několika menšími pokoji, mezi nimiž obzvláště jeden svou krásnou bílou a červenou draperií se skvěl a za cukrárnu sloužil, ubírali se hosté do sálu. U vchodu podávaly se tanečnicím pěkně tištěné, vkusnou vinětkou a titulem ozdobené „Pomněnky“ ve skvostné bílé vazbě se zlatými ozdobami.

V letošních „Pomněnkách“ byly obsaženy následující básně: Česká mluva od Čelakovského, začínající slovy „Bujný oř jest mluva naše“, Modré oči od Hanky, Za hranicemi od Chmelenského, Vlast a dívka od Jablonského, Svatba od Kamaryta, Prozrazená svatba od Macháčka, Lízinka od Marka, Mé srdce od Nebeského, Česká země od Picka, Láska od Pichla, České slovo od Šíra a konečně báseň Rubešova Kterou bych rád, jež zněla takto:

„Která jsouc vlastenkou českou,
Češkou být se honosí,
duši při tom majíc hezkou —
Dosti! Čech o jinou neprosí.

Kteráž ale, o níž vím,
že je vnučkou Libušinou,
když ji slušně pozdravím
milou naší mateřštinou,
jako hrom se ulekne,
„Schön dank Ihnen“ mně odsekne,
česky promluvit se stydí,
a jen v cizí frančtině,
němčině a vlaštině
líbeznost a krásu vidí:
Ne! takovou fiflenku
nechci míti za ženku;
která Češkou být se stydí,
ať se z českých srdcí klidí!

K poslednku byl přidán do „Pomněnek“ taneční pořádek.

Sál o třech galleriích, z nichžto první a druhá pro hosti uchystána byla, skvěl se více nežli tisícem svíček, plápolajících na 23 lustrech, jež na bílých a červených šňůrách visely; na čtyřech jiných, a to nárožních, hořely argantové lampy. První gallerie byla okrášlena čtyřmi, křížem proti sobě upravenými ložemi, a čtyřmi na rozích, jako v čer-

vených mušlích rozestavenými bílými sochami řeckých bohů a bohyň. V levo ze sálu šlo se do tak nazvané stropní komnaty pro dámy. Hned u vchodu leskla se ohromná zrcadla a drahé, as tři lokte vysoké svícny, za nimiž se vcházelo v jakýsi chrámeček jako z bílého alabastru vysekaný; pod jeho pěkným pokrovem uprostřed několika set libovonných rostlin, z jichžto lůna čerstvý vodotrysk se prýštěl, vznášelo se na bílém podstavku poprsí zeměpána. Pod ním dřímal uměle zhotovený český lev.

Pozadí tohoto chrámku tvořilo pěkné sloupení se čtyřmi sochami ženskými, jež v rukou věnce z červených a bílých růží držíce, poněkud se nahýbaly, jako by poprsí ověnčiti chtěly. Podoby tyto dávaly příčinu k rozličným domněnkám. Nejlépe líbilo se vyřknutí spanilé vlastenky, která v nich Češku, Moravanku, Slovenku a Slezanku viděti se domýšlela, ačkoli všechny velikou podobu k řecké Hebe měly. Pod nimi byly v půlkole upraveny červené divany a mezi nimi, prostředkem sloupení, vešlo se do vlastní toilettní místnosti „jako do svatyně ženské tajnosti“ — praví současný referent — „kdežto jsme, nemohouce do vnitřku vejíti, krom dvou velikánských zrcadel, pěkného divanu, na úpravném stole veliké množství stříbrolesklých věcí spozorovali, jež mohly nejbohatší toilettu krášliti. A mezi tím vším nyní tu nejvzácnější ozdobu — řady, skupení nejsličnějších tváří, nejpůvabnějších postav paní a slečen!“

Vraťme se však do sálu. Ze třetí gallerie zvučí hudba, hrající vedením kapelníka mistra Procházky právě nejnovější jeho valčík „Břetislav“, složený z několika oblíbených písní českých.

„Jaké množství se to v sále vlní! V pěti řadách stojí tanečníci a podnikatelům slušno všechny díky vzdáti, že při všech svých starostech i v tanci na ten nejpěknější pořádek neunavný zřetel obraceli, aby všemu požadování tancechtivých vyhověli. Velmi zdařile vypadly quadrilla, menuet a „contre-danse“. Hudba přestala a kolem zní šumný hlahol tří tisíců lidí; zní to jazyk český, ten líbezný hlahol v ústech našich vlastenek — ale i každému jinému poskytuje se zde hostinského práva. Jsouť zde i hosté cizozemci; mluvili jsme s Bavory, s Prusy, Nizozemci a j. — a ve všech ústech, na všech tvářích jevilo se radostné překvapení, nelíčené veselí a rozčilení. Všechny formy stavu byly vymizely; veškerá společnost podobala se veliké rodině.“

Mezi hosty zpozoroval referent „v tísni shromážděného měšťanstva, úřednictva, umělců a literátů i osoby z nejvyššího urozenstva a mnoho přespolních vlastenců se svými paničkami“.

Společenské zábavy každou hodinou přibývalo, a o šesté hodině ranní zdálo se ještě velikému počtu tancujících, že hudba příliš časně umlkla. —

Následujícího roku předložili titéž pořadatelé program na plakáty policii a to v obou zemských jazycích. Že však německý nápis byl dole pod českým, hodil policejní ředitel Muth rukopis nazpět a nařídil, že němčina musí býti nahoře. Dle úrady dali pořadatelé text skutečně tak vytisknouti, však hořejší německý menším tiskem a plakát byl tak uspořádán, že hořejší část mohla se odříznouti bez ublížení textu českému i formě plakátu. Tištěné plakáty doneseny do společného obydlí Pichlova, Riegrova a Trojanova, kdežto povinné exempláry předloženy

policii. Když bylo dáno povolení k nalepování plakátů, jali se pořadatelé hořejší text německý odřezávat, a plakát nalepen pouze český. Pichl, který byl program předkládal, měl proto pak na policii opletání.

Toilettní místnost představovala o tomto čtvrtém českém bále jakýsi čínský chrámec barvy červené a bílé, v jehož nitru pohovky pro dámy, rozmanité stolní náčiní a potřeby ku šperkování se nalézaly. V sále po celé délce byla okna okrášlena pěknými baldachýny, nad nimižto erby všech krajů království našeho se vznášely. Mimo to byl po té straně přistaven do zevnějšku vybíhající, červeně ozdobený výklenek, v jehož nitru poprsí mocnářovo se skvělo.

Zvláštním bylo ještě při letošním bále, že „Pomněnky" tentokráte z příspěvků samých básnířek byly sestaveny. Byltě jejich obsah následující: Česká země od Mar. Čacké. Sen od Mar. Pospíšilové. Blaho života od Vlastimily Růžičkové. Ze zimy k jaru od Boh. Rajské. Jablíčka od Dobromily Rettigové. Píseň Slovenky od Rosalie. Základ lásky od Antonie Šemerové. Vzdálená od Ludmily Tiché. Příteli od Antonie Salové. Potěšení od Vlastimily Rymavské (Slovenky). Tři kvítka od Zdenky Němečkové. Upevnění od Zdenky z Vlasti. Blaze Čechu od Miliny Hlavsové.*) Český zvuk od Niny Herbstové. Hlas z vlasti od Marie Hoškové. Věnování od K. N. (Slovenky). Češka jsem! Od Milady Němečkové.

Josef Kajetán Tyl nemeškal k letošním „Pomněnkám" důvěrné slovo ve svých „Květech" připojiti. „Kéž by jen" — tak mluví k srdcím českých dívek, — „všechny panny a paní naše, jimžto „Pomněnky" věnovány jsou, význam knížečky této dobře považily a do srdce vzaly — kéž by krásné, bohulibé, spásyplné smýšlení a vlastenecké city své při každé příležitosti projevily a k věcem národním i tam se tak horlivě a hojně přihlašovaly, jako se některé mezi nimi skutečně přihlašují, anebo jako vesměs všechny o věci masopustní dbají. Považte drahé! že jste vodivé hvězdy na životních cestách mužů! — Kam se hnete vy, tam již i věrní nohsledové vaši spěchají. Na vás to záleží — a mnohá dobrá, spasitelná věc, ležíc posud v poupěti, náhle rozkvete — mnohý krásný, mnohoslibný ústav, dřímající posud v kolébce, vámi zroste, zbujní, zmůže se a vytrvá. Pamatujtež na to, hvězdy naše! — veliká, ale i krásná připadla Vám úloha."

Na základě zpráv, které jsme tuto podali o prvních čtyrech plesech vlasteneckých, mohou si čtenáři již sami učiniti představu o dalších třech bálech v roce 1844, 1845 a 4846. Tímto rokem skončila se řada „českých bálů" ve zvláštním smyslu toho slova, neboť r. 1847 rozpadl se již bál český na dvě besedy, z nichž první odbývána v Konviktě dne 27. ledna, druhá dne 10. února.

Bály české v Praze nabyly však ohlasu po celé vlasti. Ve všech probudilých městech venkovských byly horlivě pořádány plesy podobné a ruch tento přispěl znamenitě k plnému, všeobecnému probuzení národa.

*) Její otec uvězněn byl roku 1848, pro zbraně, které v jeho bytu byly nalezeny.

O „Květech“.

Napsal **Frant. Bačkovský.**

(Dokončení.)

Na konci čísla, vydaného 29. srpna 1846, jest otištěno v té příčině oznámení toto: „Nížepsaný, odevzdávaje tímto číslem redakcí časopisu tohoto s povolením představených úřadů chvalně známému spisovateli panu J. Malému, vroucí díky skládá veškerým veleváženým pp. spisovatelům, již až po tuto dobu příspěvky svými listy naše ochotně opatřovali, jakož i ctěným pp. odběratelům a vůbec milovníkům Květů za laskavé hojné podporování a po vlasti naší rozšiřování. Tuto pak přízeň posavadní a důvěru i nástupci jeho darovati žádá uctivě nížepsaný, jenž, pokud jeho přítomnosti stávati bude, i budoucně neopomine k dalšímu prospívání časopisu přihlídati a tím svou vděčnost k jeho podpůrcům osvědčovati. Jaroslav Pospíšil.“ V čele pak čísla následujícího, vydaného 1. září, tato slova položena: „Květy snažily se vždy býti časopisem národním a státi v čele všeho pokroku. Úloha to veliká a nesnadná, o které však každý nestranný vyznati musí, že alespoň vůle jim nescházelo, dle možnosti ji vyplniti. Tuto úlohu budou Květy i budoucně na zřeteli míti, uvažujíce záležitosti národní a hledíce pokroku rozumného. Stejně vzdáleny jednak od ztrnulého pedantismu, jednak od nevčasného ku předu puzení, budou vždy pravých potřeb národu sobě všímati a ku prospěchu dobré věci hleděti. Jakožto pak časopis zábavný budou se o to starati, aby takové věci podávaly, které by i po čase daly se s oblibou čísti a ceny uplynulou dobou netratily. Jelikož pak této obojí úloze jediné spojení se vícerých sil dostáti může, pročež obracím se na své vážené spoluspisovatele, aby i pod novou redakcí nepřestali časopis náš příspěvky svými laskavě podporovati, obzvláště pak venkovské naše pány dopisovatele žádám, aby neopomíjeli uvědomovati nás o každém projevu vlastenectví na venku i všech památních událostech a pokrocích v duchu času, neboť jenom tak můžeme dojíti náležité známosti svého stavu i svých potřeb. S tím, prose o laskavé shovční na počátku — neboť každý počátek těžký jest — skládám žádost na obecenstvo, aby i mne tou přízní poctiti ráčilo, které předchůdci mému věnovalo, i ubezpečuji je, že na mé vůli, dle sil svých místo nastoupené prospěšně vyplniti, nikdy scházeti nebude. J. B. Malý.“

Z oznámení těch patrno, že Pospíšil svěřil redakci „Květů“ úplně rukám Jakuba Malého, a Malý redigoval je zcela samostatně až do konce roku 1847.

Jméno nového redaktora dáno v čelo čísla pod název, jako nyní bývá, což před tím ve „Květech“ nikdy nebylo, a na konci čísla poznamenáno „Vydáváním a nákladem J. Pospíšila v Praze“, na titule pak

k celému ročníku není při ročníce 1846 jméno žádné, ani Malého ani Pospíšilovo. Tak tomu co do oné poznámky na konci čísla jest i při ročníce 1847, pouze na titule k celému ročníku vytištěno „Redaktor: J. Malý. — Vydavatel: J. Pospíšil."

Změna tato v redakci ku prospěchu „Květů" se nestala. Malý neosvědčil se býti vhodným redaktorem, třeba že již r. 1836, jak výše připomenuto, Josef Kr. Chmelenský jej za redaktora Pospíšilovi doporučoval, a „Květy" za něho co do obsahu poklesly, třeba že i honoráře spisovatelům řádně placeny, jak v prvém čísle ročníku 1846 oznámeno bylo, kde čteme: „Pro uvarování se budoucího snad nedorozumění redakcí Květů všem váženým svým pánům přispívatelům na vědomí dává, že budoucně ku konci každého měsíce honoráry účtovati bude, které se dle ceny článků podaných vyměří, tak sice, že v tomto ohledu Květy za jinými českými časopisy pozadu nezůstanou."

Ani jediný příspěvek za celé redakce Malého nevyskytl se, který by byl nějak pozoruhodnější. Pouze Tyl, který do ročníku 1846 ničím nepřispěl — jsa toho roku velmi zaměstnán, poněvadž začal vydávati „Pražského posla" — podal do ročníku 1847 dva povšimnutí hodné články, totiž „Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha", v němžto líčí sceny ze styků přátelského trojlístku, Ant. Puchmajera, Šeb. Hněvkovského a Vojt. Nejedlého, a „Moje poslední procházka s dvěma umrlýma" (s J. Chmelou a J. Langerem). Kromě těchto dvou článků pouze ještě jeden příspěvek Tyl do ročníku toho napsal.

Poněvadž pak „Květům" redakce Malého neprospívala (Filípek nazval jej „hrobařem časopisů"), bylo zanechati mu jí, což učinil těmito slovy, otištěnými na konci posledního čísla roč. 1847: „Vzdávaje nejvroucnější díky všem, již mne ve dvouletém" — vlastně byl redaktorem jen 18 měsíců — „mém účinkování při časopise tomto laskavě podporovali, odevzdávám redakci jeho zasloužilým spisovatelům a přátelům svým pp. Štorchovi a Zapovi, spolu s upřímným přáním, aby Květy jejich vedením vždy více prospívaly a se zvelebovaly. Spolu ohlašuji, že jsem všecky rukopisy, které za mnou byly, nastupující redakci již odevzdal..."

Počátkem r. 1848 jali se tedy „Květy" redigovati Karel B. Štorch a Karel. Vl. Zap,*) a poznámka na konci čísla zněla: „Redaktorové: Karel B. Štorch, Karel Vl. Zap. — Vydavatel: Jar. Pospíšil." Avšak již v čísle 4. Zap dal otisknouti toto oznámení: „Poněvadž odpovědnost za redakci Květů od tohoto čísla na mého ctěného přítele p. Štorcha samého přechází, budu od té doby těmto listům jen jako spolupracovník upřímné a účinné své účastenství věnovati," takže, počínaje 4. číslem bylo na konci čísla „Redaktor: Karel B. Štorch. Vydavatel: Jar. Pospíšil." I byl, jak z oznámení Zapova patrno, poměr mezi Štorchem a Zapem na dále při „Květech" ten, jako při ročníce 1843—1845 mezi Pospíšilem a Tylem.

Kromě změny v redakci změněn i název časopisu tím, že jména národů byla z něho vypuštěna, i zněl potom pouze „Květy. Národní

---

*) Zap před tím v letech 1846—1847 redigoval obrázkový časopis „Poutník", který r. 1848 redigoval Jakub Malý, až toho roku zanikl.

zábavník." Mimo to vyloučena rubrika „Literatura" a ustanoveno připojovati opětně zvláštní přílohy literární, jakož i jinak obsah „Květů" byl zvětšen. Dočítáme se o tom na konci čísla 2. tohoto oznámení: „... Uvědomujeme laskavé čtenáře Květů, že od 3. čísla počínajíc sloupce toho časopisu v šířce i délce zvětšeny budou. Získali jsme sice již větším sražením článků, pak vymezením literních věcí z hlavního listu a odkázáním jich do zvláštních, v předešlém čísle slíbených příloh více místa proti dřívějším ročníkům; ale vidouce, že nám k četně docházejícím zprávám a jiným článkům přece ještě místa se nedostává, odhodlali jsme se k tomuto novému rozšíření, kteréž, jak doufáme, obecenstvu vděk přijde. Budouť takto Květy nyní — beze zvýšení ceny — o dobrou čtvrtinu obsahu více než dříve podávati."

Avšak co literatury se týče, již v čísle 9. jinak ustanoveno a oznámeno to slovy: „Odhodlali jsme sice pro literní záležitosti zvláštní přílohu, jejíž první číslo brzo již přidáno bude; poněvadž by však drobnější zprávy, na jichž rychlejším podávání záleží, opozďovati se musely, kdyby vždy až na přílohu čekati musily, budeme od nynička, jak se co zajímavějšího vyskytne, ihned podávati." Prvá pak příloha literární s názvem „Literní příloha ku Květům" připojena o dvou listech k čís. 11., druhá k číslu 25. a třetí k číslu 59.; více těchto příloh nevyšlo.

Jiná změna ve vnější podobě se nestala, ale stala se změna také v obsahu účinkem událostí té doby. S počátku ročníku celkem sice ještě obsah podobal se obsahu ročníků předešlých, ačkoliv ani tu obsah nebyl cennějším nežli za Malého a jmenovitě poklesla velice část zábavná, v březnu však, kdy duch volnosti zavanul i v Čechách, z dřívějšího časopisu belletristického stal se časopis — politický. Pronikalť interess politický tehda veškeren život národní tou měrou, že široký proud jeho zasahoval do všech oborův, i nemohl žádný časopis, ať jakýkoli, obejíti se bez politiky, ba neuměl vyhnouti se jí ani vážný „Musejník". Bylo tedy zcela přirozeno, že časopis tak významný, jakým byly „Květy", změněn za té doby v politický.

K číslu 33., vydanému 16. března, připojena prvá mimořádná příloha politická o jednom listě, a čísla následující vyplněna cele obsahem politickým, ba i vydávání jich rozhojněno, o čemž dáno do čísla 34. toto oznámení: „Od nynčka budou se Květy, dokud potřebí bude, i vícekráte za týden, a třeba-li i každý den vydávati, buď celým půlarchem, aneb aspoň škartkou, abychom v nynějším veledůležitém čase veškery zprávy co nejrychleji podávati mohli. Venkovští pp. dopisovatelé odpustí nám, zůstanou-li jejich zprávy, pokud důležité a kvapné nejsou, nějaký čas ležeti. Naše čtenářky odpustí nám na čas povídku, abychom nejpotřebnější věci podávati mohli."

Již číslo 34. vyšlo o čtyřech listech, a to na dvakrát tak, že ráno vyšlo číslo vlastní, k večeru pak téhož dne dodatečná k němu příloha. I vyšly tedy 18. března 1848 „Květy" dvakráte za den! Po té ve dnech 21.—25. března vydány „Květy" každý den, a to jeden den číslo, druhý den příloha k němu, a potom vydávány zase pravidelně třikráte za týden. Povídka však dána teprve do čísla 70., vydaného 10. června, a to přeložená, která vedle obsahu politického jest i v čísle 71.—75.

Číslem 75., vydaným 2. července, „Květy“ — zanikly! Obliba, jaké se kdysi těšily, byla již od času redakce Jakuba Malého ta tam, a odběratelstva ubývalo velice.*) Rok pak 1848 nemohl je znova vzkřísiti, rozťav, jak známo, vůbec ve mnohé příčině násilně organický rozvoj našeho národního života a rozvoj písemnictví belletristického zcela přerušiv. Utonulyť za bouřlivého roku toho všechny vyšší snahy literární téměř úplně v proudě politického ruchu, mnozí spisovatelé odvráceni byli událostmi tehdejšími od dráhy čistě literární, a množství politických časopisův a brošurek převyšovalo daleko počet jiných plodů literárních.

A tak „Květy“ zanikly účinkem politických událostí své doby, účinkem událostí, k nimžto samy nejvíce připravovaly národ český, budíce a posilňujíce v něm vlastenecké uvědomění.

Poohléduěme se ještě po spolupracovnících „Květův“ a připomeňme si, čím přispěli a do kterého ročníku. Uveďme si však toliko spolupracovníky pozoruhodnější, totiž ty, kteří známějšími v českém písemnictví se staly. Názvy pak připomeňme si pouze příspěvky proslulejší, a nebudiž rozuměno tam, kde název uveden, že spisovatel dotyčný jen oním — a nikoli snad i jiným — příspěvkem do toho ročníku přispěl.

Básněmi epickými nebo lyrickými přispěli: Josef Burgerstein (r. 1847), Marie Čacká (1843), František Doucha (1836—1839), Karel Jaromír Erben (1842), Moric Fialka (1840), Vincenc Furch (1841 až 1845), Alojs Gallat (1846), Frant. Hajniš (1836), Václav Hanka (1835, 1836, 1844, 1847 a 1848), Matěj Havelka (1848), Šebestián Hněvkovský (1836. „Při mohyle Jana Nejedlého“), Miloslav Josef Hurban (1838—1840), Jan z Hvězdy (1834, 1835; 1839 „Vodníkova nevěsta“ a r. 1840 „Sedlák na biliáru“), S. Chaloupka (1834), Josef Kras. Chmelenský (1835), Boleslav Jablonský**) (1834—1839; r. 1835 „Tři zlatí vlasové“, r. 1836 „Vojenská“, začínající se: „Zhůru bratří“, r. 1838 a 1839 „Písně milosti“, 1842, 1846 „Tři doby země české“, 1847), Jan Jodl (1838), Jan Kadavý (1842), Jaroslav Kalina (1845), J. V. Kamarýt (1834), Frant. C. Kampelík (1834 a 1836), Siegfried Kapper (1845), Josef Ladislav Kendík (1845—1848), Matouš Frant. Klácel (1838, 1841 a 1842), Frant. Kočí (1834 a 1836), Jan Kollár (1847), Jan Dalibor Kopecký (1834), Jan Pravoslav Koubek (1834 až 1840, 1842—1845 a 1848; r. 1834 „Spisovatel a recensenti“, r. 1844 „Zříceniny zvíkovské“), J. M. Král (1840), Karel Kuzmany (1836, 1837 a 1839), Frant. Květ (1846 a 1847), Josef Jar. Langer (1834, 1836 a 1837), J. Boh. Líman (1841 a 1842), Karel Hynek Mácha (1834 a 1835), Jakub Malý (1834 a 1847), Josef Melichar (1842, 1843, 1846 a 1847), Václav Bolemír Nebeský (1838—1844), Vojtěch Nejedlý

---

*) Že by „Květy“ byly dosáhly až 1500 odběratelů, jakž udává Turnovský (na str. 101. svého spisu o Tylovi), popírá p. Pospíšil, udávaje, že největší počet nedosáhl ani plných 1200.

**) Nejprve podepisoval se „Karel Tupý“, když však r. 1838 vstoupil podruhé do kláštera, podepisoval se potom, zůstav ve klášteře již na vždy, „Boleslav Jablonský“.

(1836 „Na smrt Vojtěcha Josefa Sedláčka“), Božena Němcová (1843 až 1845; r. 1843 „Ženám českým“), Bohuslav Nosák (1843), Silorád Patrčka (1834, 1835 a 1837), Bedřich Peška (1844—1848), Václav Jar. Picek (1834—1841, 1843 a 1845—1848), Boj. Pichl (1835—1837 a 1841), František Plaček (1843), M. Zd. Polák (1838), Jaroslav Pospíšil (1835), V. Ráb (1838), Magdalena Rettigová (1835), Frant. Ladislav Rieger (1836 a 1837; r. 1837 „Na smrt K. H. Máchy“), Alojs Vl. Rirenšaft (1845), J. Ritter z Rittersberka (1843 a 1844), Frant. Rokos (1835), Fr. Jar. Rubeš (1834—1839; r. 1834 „Na hrobě Josefa Vl. Kamarýta“, r. 1835 „Památce Jana Nejedlého“, r. 1836 „Písně při měsíčku“, r. 1837 „Na hrobě Karla Sudimíra Šnajdra“ a „Vrabec a kůň“, r. 1838 „Horymírův skok“; r. 1844), Vlast. Růžičková (1843 a 1844), Karel Sabina (1835—1841, 1844 a 1845), August Horislav Skultéty (1840), Slovanka (1840—1842 a 1848), Fr. Sušil (1834), Boh. Svobodová (1844), Karel Bol. Štorch (1843), Václav Sv. Štulc (1834—1839 a 1844), Lud. Štúr (1836—1843), Pavel Švanda ze Semčic (1843), Ludmila Tichá (1836—1838), Josef Tichý (1841 a 1842), J. Sl. Tomíček (1834—1836), Frant. Boh. Tomsa (1847), Frant. Dobr. Trnka (1834), V. V. Trnobranský (1845 a 1846), Frant. Bř. Trojan (1834—1837), Josef Kaj. Tyl (1834—1836, 1838—1842), Josef Umlauf (1848), Frant. Vacek (1834 a 1838), Jan Vávra (1835), Petr Mil. Veselský (1841), Jan Veselý (1843), Karel baron Villani (1838, 1839 a 1842), Karel Alojs Vinařický (1840 a 1848), Leopold Frant. Wiršing (1836), Jan Vlček (1834—1836, 1838 a 1839), Jan Er. Vocel (1834, 1836 a 1837 úryvky z „Přemyslovců“, 1839), Ant. Jar. Vrťátko (1835—1839), Lud. Žello (1839 a 1840).

Pracemi novellistickými přispěli: Množislav Bačkora (1835), Josef Burgerstein (1846 a 1847), Josef Čejka (1844), M. Černý (1846), Fr. Doucha (1839 a 1844), Josef Alex. Dunder (1842), Ant. Faehnrich (1845), Josef Ehrenberger (1839 a 1840), Václav Filípek (1834—1841 a 1843), Jan Formánek Činoveský (1835 „Ctiboj z Dolan“), Josef V. Frič (1845), Frant. Hajniš (1834, 1835 a 1848), Ig. Hanuš (1841), F. Hek (1836), Jos. Mil. Hurban (1844), Jan z Hvězdy (1837 a 1841, „Harfenice“), Prokop Chocholoušek (1843—1847; r. 1843 „Černohorci“ a „Travič“, r. 1844 „Dcera Otakarova“, r. 1846 „Drak notjaiský“ a „Palceřík“), F. Vlastimil Jáchim (1841), Jan Kaška (1836, 1840, 1842 a 1846), Josef Lad. Kendík (1846), Václav Kliment Klicpera (1834 „Věnceslava“), Josef Jiří Kolár (1847 „Pražská čarodějnice“), Jan Dalibor Kopecký (1835), Václav Kořínek (1838 a 1839), Václav Eduard Krátký (1836), Josef Jaroslav Křičenský (1845 a 1846), Jan Nep. Lhota (1836), Jan Boh. Líman (1842—1844), Karel Hynek Mácha (1834 „Křivoklát“), Jakub Malý (1835, 1840 a 1846), Frant. Mašek (1843), Václav Bol. Nebeský (1844 a 1845), Boh. Nosák (1844), Sil. Patrčka (1834 a 1837), Boj. Pichl (1838 a 1840; r. 1840 ukázky z překladu „Don Quijota“), J. V. Podlipský (1838 a 1839), Václav Pok (1847), Jaroslav Pospíšil (1838—1842), Jan Pravoslav Přibík (1835), Jan Purkyně (1838), Kliment Vl. Püner (1836), Frant. Jar. Rubeš (1846), Ant. Rybička (1847), Josef Jindřich Řezníček (1843 a 1845), Karel Sabina (1835—1840 a 1845; r. 1835 „Horník“, r. 1837

„Hrobník“), Slovanka (1844), J. Škoda (1838 a 1839), Kristian Štefan (1843—1847), Karel Bol. Štorch (1835), Václav Sv. Štulc (1837), Jan Sl. Tomíček (1842), V. V. Trnobranský (1845), Fr. Bř. Trojan (1837 a 1838), Josef Kajetán Tyl (1834—1836, 1838—1845, a 1847; r. 1841 „Dekret kutnohorský“, r. 1845 „Český jazyk — moje škoda“), Petr Mil. Veselský (1840 a 1841), Jan Vinkler (1844), Jan Er. Vocel (1837 a 1838; r. 1837 „Poslední Orebita“ a „Hlaťopisec“), Ant. Jar. Vrťátko (1837), Karel Vlad. Zap (1838, 1839, 1842 a 1846; r. 1839 „Taras Bulba“).

Básně dramatické podal do „Květů“ pouze Josef Kajetán Tyl, a to r. 1834—1836, 1838 a 1839; r. 1838 úryvek z „Čestmíra“. Kromě něho pouze Frant. Doucha otiskl v ročníce 1843 výňatek ze Shakespearovy truchlohry „Romeo a Julie“ a Jan Sl. Tomíček v ročníce 1835 výňatky z Puškinovy básně „Boris Godunov“.

Četbou poučnou přispěli: Karel Amerling (1836, 1837, 1839, 1842 a 1843), Množislav Bačkora (1834, 1835, 1843 a 1845), Štěpán Bačkora (1841), Tom. Burian (1838—1841), Josef Čejka (1838, 1839, 1844 a 1845), J. Černohouz (1834 a 1835), Frant. Čupr (1846 a 1847), Frant. Doucha (1838—1848), Josef Alex. Dunder (1836), Josef Ehrenberger (1846), Ant. Faehnrich (1845 a 1848), Kašpar Fejérpataky (1836—1839), Moric Fialka (1839—1842 a 1845), Václav Filípek (1835—1840), Jan Formánek (1834 a 1842), J. A. Gabriel (1842 až 1845), Frant. Hajniš (1841, 1844—1847), Václav Hanka (1840 a 1841), Jos. Mil. Havlíček (1839), Frant. Vlad. Hek (1834—1836 a 1841), Josef Hochmann (1836 a 1839), Sam. Boh. Hroboň (1839 a 1840), J. Hulakovský (1837—1839), Josef Mil. Hurban (1838—1842 a 1845), Jan z Hvězdy (1840 a 1841), Josef Chmela (1836), Prokop Chocholoušek (1844 a 1848), Boleslav Jablonský (1835—1838 a 1847), J. P. Jordan (1838 a 1839), Josef Jar. Kalina (1841), Fr. C. Kampelík (1834, 1837, 1838, 1842 a 1845), Siegfried Kapper (1845), Jan Kaška (1836—1838 a 1845), Josef Lad. Kendík (1845), Jan Kollár (1837), Jan Dal. Kopecký (1834 a 1835), V. Kořínek (1838 a 1842), J. P. Koubek (1839), Václav Ed. Krátký (1841 a 1844), Jan Krejčí (1848), Jan Krouský (1845), Karel Kuzmány (1837—1839), Václav Labler (1845), Vilém Dušan Lambl (1845), Jan Lhota (1834—1839), Jakub Malý (1834, 1840, 1846 a 1847), Frant. Mašek (1842 a 1843), Josef Melichar (1843), J. Michl (1836—1840 a 1843), Ferd. Bř. Mikovec (1847), Matěj Mikšíček (1838), Václav Bol. Nebeský (1841—1845), Božena Němcová (1845), Boh. Nosák (1838—1840 a 1844), Pr. Ondrák (1843), Sil. Patrčka (1837), J. Pelikán (1837, 1838 a 1845), Boj. Pichl (1835, 1838 a 1841), Frant. Plaček (1835 a 1842), J. V. Podlipský (1838—1840), Josef Mirumil Pohořelý (1842), Fr. Poimon (1838), M. M. Zd. Polák (1834 úryvky z cesty po Italii, kteréž podal J. Formánek Činoveský, nikoli přímo sám Polák), Jar. Pospíšil (1834 až 1843), J. Sv. Presl (1838), J. Procházka (1838—1840), Kl. Püner (1837), J. Fr. Přibík (1835—1837, 1842 a 1846), J. Purkyně (1838), Frant. Lad. Rieger (1840—1845), D. Rettigová (1840), J. Ritter z Rittersberga (1843), Fr. Rokos (1837 a 1841), J. Rozsypal (1836), Ant. Rybička (1843, 1846—1848), A. Řehák (1841), Karel Sabina

(1835, 1841 a 1844), J. A. Skřivan (1848), Fr. J. Sláma (1839 a 1843), Slovanka (1841 a 1842), Josef Frant. Smetana (1835), V. Staněk (1834), Jan Václav Svoboda (1837—1839), Jan Šafařík (1838 a 1839), Alojs Vojtěch Šembera (1834, 1838, 1840 a 1842), Frant. Šír (1834, 1835 a 1837), J. Škoda (1836—1839), A. Hor. Škultéty (1839), Karel Šmídek (1837—1842), Kristian Štefan (1843, 1846 a 1847), K. B. Štorch (1837, 1838, 1841, 1843 a 1846—1848), Václav Sv. Štulc (1834—1839), Lud. Štúr (1839 a 1841), Josef Franta Šumavský (1835—1838, 1842 a 1846), V. V. Tomek (1837, 1838 a 1843—1845), Jan Sl. Tomíček (1841 a 1845), F. B. Tomsa (1834), Fr. Bř. Trojan (1835), J. K. Tyl (1834—1836, 1840—1845 a 1847), Fr. Al. Vacek (1845), Petr Mil. Veselský (1838—1844), Jan Vávra (1835), Karel baron Villani (1838 a 1841), Karel Alojs Vinařický (1842—1847), Jan Vinkler (1843—1845), Ant. N. Vlasák (1840), Jan Er. Vocel (1839 a 1840), Ant. Jar. Vrťátko (1837, 1839 a 1841), Vincenc Zahradník (1834), Karel Vlad. Zap (1836—1840, 1843 a 1848), Honorata Zapová (1844).

Již z tohoto zběžného pohledu po spolupracovnících „Květů" jest zřejmo, že přemnozí z pozdějších našich výtečníkův ukládali své prvotiny spisovatelské do časopisu toho a že počet spolupracovníků čestně vyrovnal se důležitosti a významu časopisu, který byl rozšířen po veškerém obvodě, v němžto zazníval hlahol český, čině mocnou propagandu idei národní a tvoře živou kroniku národního postupu českého.

Nad jiné pilným ze spolupracovníků těch byl i Václav Bolemír Nebeský. A Nebeský také jinak ještě ve „Květech" účinkoval ve prospěch písemnictví a národnosti české. Písemnictví české totiž, pohybujíc se kolem r. 1840 v dosti úzkém kruhu, neposkytovalo svým pěstitelům ani náležité slávy ani jiných výhod. I obrátili se tudíž mnozí nadaní jinoši čeští k písemnictví německému, kde jim skvělejší úspěchy kynuly. Nebeský pak přičiňoval se, by někteří z nich, proslavivše se již v písemnictví německém, i české své vlasti nějaké dárky věnovali, a podařilo se mu, že také němečtí básníci Bedřich Bach, L. A. Frankl, z Ruhwaldu a Siegfried Kapper stali se přispěvateli „Květův", a byť i pravda bylo, co později Karel Havlíček Nebeskému vytýkal, ačkoli bez podstatných důvodů, že Nebeský jim v jejich českých pracích pomáhal, nelze přece upříti, že Nebeský měl šlechetný úmysl a že také snaha jeho, získati židy českému písemnictví, a vůbec české věci — ve kteréžto příčině napsal i dva články do „Květů", roč. 1844 a 1845 — byla chvály hodna.

Tím rozlučme se ve své rozpravě s „Květy" do r. 1848.

Řečeno výše, že „Květy" zanikly číslem 75., vydaným 2. července. Zanikly, byvše proměněny v časopis jiný.

Když totiž „Květy" v dosavadní své podobě nevyhovovaly zvýšeným požadavkům politicky probuzeného a činného národu českého, nakladatel jejich proměnil je v týdenník s názvem „Květy a plody. Týdenník pro vzdělané obecenstvo", ponechav dosavadního redaktora Karla B. Štorcha.

„Květy a plody" celkem podobaly se „Květům" doby pobřeznové, majíce obsah z největší části politický. Četby belletristické podávaly velice poskrovnu a ještě skoro jen překlady. Básně přinesly pouze čtyři,

dvě z pozůstalosti Jaroslava Kaliny (nár. pověst „Panna“ a balladu „Jeptiška“), jednu od Karla Jar. Erbena (nár. pověst „Štědrý den“) a překlad J. Pr. Koubka „Dva Slované“, pořízený dle básně Lenauovy; povídky původní dvě, nezasluhující zvláštní zmínky, a čtyři přeložené, mezi kterými jsou „Historky z dob francouzského císařství“, svědčící tehdejší době. Články pak poučné takořka všechny mají na mysli jen a jen vzniklý rozruch politický. Ostatně nejlépe charakterisuje ráz a povahu tohoto časopisu název „Konstituční zábavník“, který byl potom jakožto hlavní titul ke všem vyšlým číslům dán.

„Květy a plody“ neudržely se ani do konce roku 1848. Vyšlo 13 čísel; poslední 30. září. Spolupracovníky jejich kromě připomenutého již Kaliny, Erbena a Koubka byli Karel Sabina, Boj. Pichl, K. Štorch, Ant. Rybička, J. Štorch, Jan Vlček, Fr. Doucha a několik nejmenovaných. Kam děl se počet spolupracovníků „Květů“?!

Jako pak „Květy“ a „Květy a plody“ tak politický mráz z r. 1848 zasáhl veškero české časopisectvo belletristické tou měrou, že koncem roku 1849 a po celý rok 1850 neměli jsme nižádného belletristického časopisu Smutně znějí slova úpadku toho se dotýkající, která Jan Er. Vocel napsal koncem r. 1849 v „Musejníku“ (na str. 103.), kde mezi jiným praví: „Odhodlal jsem se několik básní do listů těchto položiti, před obecenstvem přísnějším omluven jsa tím, že nyní žádného orgánu krasovědeckého nemáme, a že tedy básnictví naše, drahný čas zanedbáno jsouc, ladem leží.“

Pokusil se sice r. 1850 Jakub Malý „Květy“ znova vzkřísiti, ale pokus ten se nepodařil, takže vycházely toliko dva měsíce (v srpnu a září). Bylť tehdáž obecenstvo české zcela netečno k písemnictví zábavnému a nepřihlásilo se ani 200 odběratelův, i oznámeno na konci posledního čísla: „Příliš slabé účastenství, s jakým se podniknutí naše jak u obecenstva (čítáť pouze ke 180 odběratelů) tak i u spisovatelstva českého potkalo, spolu pak také velmi nepříznivé okolnosti tiskové přesvědčily nás bohužel, že vydávání časopisu, jaký jsme z Květů udělati zamýšleli, jest až doposavad podniknutí nevčasné. Majíce tedy všecky dosavadní peněžité oběti se strany nakladatelovy za neprospěšné, vidíme se přinuceny oznámiti, že tímto číslem krátký nový běh časopisu našeho ukončujeme.“

Vnější podoba těchto „Květů“ z r. 1850, jejichžto nakladatelem byl opětně Jaroslav Pospíšil, byla táž, jako „Květů“ dřívějších, ale název zněl: „Květy. Časopis věnovaný poučné zábavě i záležitostem národním“. Obsah jejich pak jest asi toho druhu i ceny, jako bylo za redakce Malého v letech 1846—47. Z básní jest uvésti toliko báseň J. Pr. Koubka „Tryzna za duši básníkovu“ a z článků Jakuba Malého „Rok 1609, čili vymožení na Rudolfovi II. majestatního listu“, kterýžto článek bezmála polovinu veškerého obsahu těchto „Květů“ zaujímá, jsa otištěn ve všech číslech.

Dvakráte „Květy“ zanikly v prvé polovici našeho století a dlouho bylo jim čekati, nežli zase znova obživly.

Teprve r. 1865 Vítězslav Hálek s Janem Nerudou založili „Květy“, které do r. 1872 vycházely a úpravou svojí, zdařilými pracemi a vyobrazeními písemnictví českému k veliké cti byly.

Vznik jejich byl tento. R. 1865 vycházely „Literární listy. Týdenník věnovaný literatuře, umění, poučení a zábavě“. Dle původního programmu „Literární listy“ měly, jak vydavatelstvo jejich (na str. 816 ročníku 1865) se vyjádřilo, pěstovati zábavnou četbu stejnou měrou jako kritiku a články o písemnictví a tím plánem i po delší čas se řídilo. Zkušenost však ukázala, že oba tyto směry v jednom časopise nelze dobře vedle sebe sledovati a že čtenář, kterému záleží pouze na zábavě, druhé části nehrubě si všímal, kdežto naopak čtenář o kritiku a písemnictví se zajímající pokládal část zábavnou za zbytečnu, a tak poznáno, že jedna část druhé jest v očích čtenářstva na ujmu. Protož aby neshody této bylo uvarováno, vydavatelstvo odhodlalo se odděliti zcela část zábavněpoučnou od čistě kritické a věnovati každému z těchto dvou směrů časopis zvláštní, totiž založiti časopis belletristický a časopis kritický. Poněvadž pak neúroda na poli českého písemnictví koncem r. 1865 nevyžadovala nutně na ten čas časopisu kritického, vydávání takovéhoto časopisu čistě kritického odloženo na dobu příští a počato zatím pouze časopisem belletristickým, který již 30. listopadu 1865 s názvem „Květy“ vycházeti začal.

Nové „Květy“ tyto měly název „Květy. Týdenník k zábavě a poučení“. Vycházely ve čtvrtek o půldruhém archu téhož formátu, jaký měly „Květy“ Pospíšilovy. Majetníkem byl Jul. Grégr, nakladately a redaktory Vítězslav Hálek a Jan Neruda a tištěny byly v knihtiskárně dra Ed. Grégra. Počínaje pak číslem 12., vydaným 15. února 1866, přidávána čtrnáctidenní půlarchová příloha s názvem „Česká včela“. A tak byly sloučeny v jednom časopise názvy dvou časopisů, které kdysi spolu se hašteřily!

Protože přítomný článek stal by se příliš obsáhlým a protože doba, kdy vycházely, jest nedávna, promluvíme si o nových těchto „Květech“ pouze co nejstručněji.

V čísle prvém, vydaném 30. listopadu r. 1865, vylíčen ve „Feuilletoně“ význam „Květů“ předbřeznových a připojeno k tomu na konec přání: „Nechť tyto nové Květy toho dovedou pro svůj čas, jakož pro svou dobu staré Květy dovedly!“ A přání to stalo se skutkem. Program celkem měly týž jako „Květy“ Tylovy, jenže práce otištěné jsou dokonalejší, modernější a že tyto nové „Květy“ vynikají jak rozmanitým obsahem tak vybranou látkou jeho. Část novellistická soustřeďuje v nich vše, co vůbec nejzdařilejšího v oboru tom tehda bylo napsáno. V části veršované nalezají se vedle básní původních hojné a zdařilé překlady básní jinojazyčných, zejména jihoslovanských. Články poučné podávají bohatý výběr ze všech oborů lidských poznatkův a věd a jsou psány vesměs slohem a spůsobem každému pochopitelným a srozumitelným. Příloha „Česká včela“ vyznačovala se zvláštní zajímavostí, přinášejíc obzor po duševném konání a projevech vzdělanosti veškerých národů své doby; cokoliv objevilo se v oboru krásného písemnictví, umění hudebního nebo výtvarného neb i v oboru jiném pozoruhodného doma nebo za hranicemi, vše to v ní zaznamenáno a částečně též oceněno.

A jako vynikaly co do obsahu, tak i počet odběratelstva hned od prvopočátku byl četný, ačkoli doba ta nebyla belletrii valně přízniva, jak redakce sama na str. 324. v čísle ze dne 31. května 1866 připo-

míná. O četném počtu odběratelstva svědčí již to, že bylo třeba některá čísla znovu tisknouti. Avšak ode dne 28. června 1866 až do 6. září bylo vydávání „Květů“ za příčinou vzniklé války přerušeno a válka tato způsobila vůbec „Květům“ značnou pohromu hmotnou.

Ročník I. „Květů“ zakončen číslem 48., vydaným 27. prosince r. 1866, číslo pak prvé ročníku II. vyšlo 3. ledna 1867. Ve druhém pololetí r. 1867 „Květy“ zvětšily svůj formát a počaly přinášeti vyobrazení, změnivše se na velký týdenník illustrovaný, jehožto směr literární zůstal i na příště týmž, jaký byl dosavad. Jan Neruda přestal býti redaktorem, dr. Ed. Grégr stal se nakladatelem a Vít. Hálek, majetníkem, vydavatelem a redaktorem. Číslo prvé obrázkových „Květů“, kteréž vycházely o dvou arších, vydáno bylo 4. července 1867.*)

V tomto způsobu vycházely „Květy“, až r. 1872 zanikly z příčiny, oznámené v posledním čísle, vydaném 25. července, těmito slovy: „Nabyvše po mnoholeté zkušenosti přesvědčení, že v dosavadních poměrech dva velké obrázkové časopisy bez nedostižitelných obětí vydávati nelze, učinili jsme opatření, aby časopisy „Květy“ a „Světozor“ v jediný splynuly časopis“.

Než opět, a to dosti brzo dočkali jsme se „Květů“. R. 1878 založen totiž obrázkový měsíčník belletristický „Květy“, v němž tento článek veřejnosti jest podán.

Jeseň.

Dešť bije do oken a krajem vichr stená,
se stromu trhaje tam hnízda opuštěná,
jak s duše osud naděj chvějnou —
Ó jaká těžká chmuř mé zřítelnice stíní,
když jeseň letí v kraj! Když uzřím prvé jíní,
jak želím vesnu čarodějnou!

Když hrozny jeřabin se zardí nachem krve,
již zlehka opění pýř sněžné vločky prvé,
vždy zdá se mi, že zvadne jednou
jak růže poslední i štěstí moje tady,
jež zalká zlomeno, jak pyšný smrček mladý,
když padá v propast nedohlednou.

Ó těžký, smutný čas — jen mlhy, chladno, mračna!
Tu duše zakvílí, tak toužící, tak lačná:
kéž žhavým mrazem život stane!
chci dříve zemříti, než sny mé, naděj, štěstí,
než ptáci odletí, list pozdní došelestí,
než ztratím duše milované . . .

Irma Geisslova.

*) Úvahu o druhém pololetí „Květů“, roč. 1867, Ferd. Schulz podal v „Českém obzoru literárním“, roč. 1868, na str. 138.—142.

Rusalka.

Povídka Andréa Theurieta. Přel. E. V. Hynek.

(Pokračování.)

Následující příhoda však zmařila jeho opatření bezpečnosti. Událo se, že hajný auberivský strojil ku konci května svatbu své dceři, vdávaje ji za účetního z blízkých železáren. Svatba byla velikolepa, a hajný Sauvageot sezval k hostině a plesu mnoho hostí. Mezi pozvanými byl také Jakub Duhour, jenž odmítnutím pozvání nechtěl dotknouti se nemile svého podřízence, Evonyme, jenž neschάzel na žádné svatbě, a pan de Lisle, jenž byl již mnohou sklenku vyprázdnil s hajným Sauvageotem. Rovněž Sylvina slíbila nevěstě, že súčastní se plesu. K večeru doprovodila Celina Sylvinu až k hájovně, načež odebrala se domů.

Hájovna ležela uprostřed lesa kousek cesty nad rybníky thuilierskými, a poněvadž bylo letos již neobyčejně teplo, odbývala se hostina pod širým nebem, kde také pořádán byl ples. Za tančírnu bylo vyhlídnuto shromaždiště lovců, zvané „krásnou hvězdou“, a bylo k tomu cíli slušně upraveno. Tichý, hluboký hvozd obklopoval taneční místo jako pás, a blízkým stromořadím otvíral se pohled na nedalekou sluj, za níž zdálo se, jakoby snily rozsáhlé rybníky, do nichž zapadalo slunce, halíc se v purpurovou mlhu . . .

Když Jakub Duhour, zapáliv si cigaro, odhodlal se přihlednouti k tanci, začalo se již tančiti. Hudba hrála valčík, a párky závodily spolu na trávníku. První tanečnice, jež minula Jakuba, jsouc podporována silnou paží mladého muže, byla — Sylvina. Byla oděna v bílý, mousselinový šat modře pruhovaný, zahalena lehoučkým, průhledným fichu; jediným šperkem jejím byly tři narcisky, jež zdobily její vlasy, spoutané v zadu antickým hřebenem ze želvoviny. Tančiti valčík dovedla roztomile; jsouc úplně lhostejna k osobnosti tanečníkově, žádala od něho jenom, aby podporoval ji silným ramenem a bedlivě šetřil taktu. Pevně se opírajíc, vznášela se lehce jako vzdušný zjev. Hudba a rytmický pohyb opájely ji; kolem úst pohrával jí čtveračivý úsměv, a zdálo se, že bytost její unášena jest proudem opojivé rozkoše. Když Jakub Duhour zpozoroval Sylvinu, ustoupil na zad do stínu, ale nevzdálil se. Ukrývaje se za řadou starších mužů, stopoval bedlivě tanečnici v bílých, modře pruhovaných šatech. Činila na něho zvláště milý dojem. Nikdy nepozoroval podobného půvabu u dívky. Někdy zmizela na chvíli ve množství, pak objevila se náhle, mnohdy na dva kroky od něho, a tu bylo mu vždy, jakoby oslňovala ho jemná záře,

jako když měsíc, ukryv se za mraky, vyhoupne se pojednou ve stříbrné své záplavě.

Znenáhla začínalo se stmívati, a pestré svítilny mihotaly se v listoví jako zářivé mušky; hvězdičky mžikaly svýma zlatýma očkama a prokmitovaly stromovím. Po valčíku následovala čtverylka, jíž účastnila se Sylvina s nevěstou. Tvář její zářila radostí, očí se jí leskly, celá bytost její dýchala opojením. Jakub viděl, jak po dvou tourách pojednou opustila svého tanečníka a pospíšivši k panu de Lisleovi, vtiskla mu na tvář dva polibky a opětně zmizela ve víru tančících.

Pan de Lisle začínal se nuditi; vzpomínal na večerní krmení svého dobytečka; kromě toho byl také dobře pojedl a toužil po odpočinku. Obratně vytratil se ze společnosti. „Má dcera jest šťastna, vím, že by nešla ještě domů,“ pravil sám k sobě, „proč bych jí kalil radost.“ Všiml si v koutku sedícího a ve snění zabraného Evonyma. „Evonyme doprovodí ji domů,“ pomyslil si, a zbaviv se takto všech starostí, tiše se vzdálil.

Evonyme však byl právě zachvácen okamžitou melancholií. Pohled na svatbu, jakož i hudba a svatebčané — vše to uvedlo jej ve zvláštní náladu. Nerozřešitelný problem ženitby dorážel naň s neobyčejnou houževnatostí. Věnoval zvláštní pozornost zářícím tvářím novomanželů a povzdechl si: „Tito lidé jsou šťastni. Byla by přece jenom radost, kdybych se oženil a stal se otcem malých Evonymků.“ Nacpal si dýmku a zapáliv si, pokračoval: „Ano, jeli člověk jednou ženat, pak štěstí se ustálí. Ale to znamená potom nehybnost, nudu. Proto ať žije vždy měnivá a vždy se obrozující příroda!“ Povstal, vypustil několik obláčků dýmu a zahleděl se na opuštěný, hustý les. Veliké, tajuplné stíny vábily jej. Taneční hudba zaznívala tam zajisté tlumeněji a příjemněji. „Kdybych mohl pozorovati svatbu vždy z dálky,“ pomyslil si. „Aj což, projdu se lesem, tam pějí slavíkové a každý jinak.“ A po těch slovech zamířil ke stínům lesním, blížil se k nim vždy více, až v nich zmizel.

Ples trval zatím dále, hodiny míjely, a Jakuba neomrzelo pozorovati Sylvinu, jež nepřestávala tančiti. Pojednou však dívka mu zmizela, a právě chtěl kárati se z pošetilosti a hodlal odebrati se do vesnice, když zaslechl za sebou drsný hlas hajného.

„Prosil bych vás za laskavost,“ pravil hajný. „Slečna de Lisleova vrátila by se ráda do Auberivu, otec její však již dávno odešel, a já nemohu ji přece svěřiti některému z našich větroplachů. Pozoruje, že máte se k odchodu, žádám vás, abyste laskavě doprovodil onu dámu.“

Jakub nemohl odepříti. Mlčky se uklonil a kráčel po boku dívčině úzkou, kamenitou stezkou. Několik minut oba mlčeli. Jakub uveden byl nenadálou příhodou touto v rozpaky a kráčel s hlavou sklopenou vedle své družky. Sylvina, zahalena jsouc plaidem, naslouchala taneční hudbě, doznívající sem z lesa, a pružné její tělo bralo se ku předu přesně dle rytmu vzdáleného valčíku. Pojednou, sklouznuvši na kameni, vzkřikla. Myslivec se domníval, že nutno nabídnouti jí rámě; což však s díky odmítla, předstírajíc, že cesta jest velmi úzká. Jakub se mlčky uklonil, a zábava opět vázla. V tom okamžiku však vyšel měsíc, a jeho modravé světlo rozestíralo se nad nepřehledným lesem

jako jemná, stříbrná síť. Ve hladině rybníka zhlížel se měsíc, a odněkud zdáli zaznívala sem píseň slavičí.

„Pane Duboure,“ pravila dívka, „vy jste rozhořčen mým výletem do Val-Clavinu a smýšlíte o mně nepříznivě.“

„Já, slečno?“

„Považujete mne za dívku špatně vychovanou. Přiznejte se k tomu, nebudu se hněvati . . . Dnes byla jsem velice šťastna, a štěstí naladí mne vždy příjemně.“

„A děje se tak často?“ tázal se Jakub ironicky.

Stanula, pohlédla naň potměšile a odpověděla rozmarně, avšak úsečně: „Zajisté, kdykoli vyhoví se mi v tom, čeho si přeji.“

„Hm! S takovouto výhodou člověk se nepotkává často v životě,“ pravil Jakub.

„Přece,“ odvětila Sylvina prostě, „mně alespoň se vždy povolí. Tatínek říká mně vždy, že lichocením vše u něho si vyprosím, a Celina je mi ve všem po vůli.“

„Kdo jest Celina?“

„Naše hospodyně; jest u nás od mého narození, mám ji velice ráda, ba přímo ji zbožňuji. Když mne matinka někdy potrestala, nahodila se vždy Celina, aby mne potěšila. A to stávalo se velice často, neboť jsem bývala velmi neposlušna.“

„Zkrátka řečeno,“ mínil Jakub, „panna Celina byla by vám lépe prospěla, kdyby vás nebyla brala vždy v ochranu.“

„Aj nikoliv, mýlíte se zajisté,“ pravila rychle Sylvina, „laskavostí docílí se u mne vše, ale násilím nesvede se u mne ničeho. Doma se domnívali, že mne zkrotí, když mne pošlou do kláštera Sacré Coeuru v Marmontiersu.“

„A výsledek byl?“

„Žalostný! Když mne oblékli do zeleného šatu, byla jsem tak zoufalá, že hodlala jsem se usmrtiti. Vzala jsem si tam s sebou krabičku s barvami, z nichž vyňala jsem zeleň, o níž mi Celina vždy říkala, že jest jedovatá, kdykoli spatřila štětec v mých ústech. Domnívala jsem se, že mi postačí, abych se usmrtila. Měla jsem ji v kapse, sáhala jsem na ni časem a v noci ukládala jsem ji vždy pod peřinu. Když pak jednoho večera domnívala jsem se býti velmi nešťastnou a opuštěnou, polkla jsem ji.“

„Načež jste nebezpečně onemocněla?“ zvolal Jakub nemálo polekán a udiven.

„Zajisté, ale nezemřela jsem,“ pokračovala žertovně, „nýbrž dostala jsem se takto ze Sacré Coeuru.“

„Toť nebylo rozumně jednáno,“ pravil Jakub. „Měli vás tam hezky nechati, a ručím za to, že byste sotva byla opakovala pokus s jedovatou barvou.“

Chvatně na něho pohlédla a pokrčila rameny. „Neradila bych nikomu, aby na to spoléhal,“ dodala a ukončivši těmi slovy hovor, odběhla ku křoví, kdež jala se trhati květy a listí, které házela pak po Jakubu Dubourovi, jenž udiveně na ni pohlížel. Marně však namáhala se utrhnouti jakýsi květ ve značné výši; vystoupila tedy na špičky a podržela si větev zuby, snažíc se takto květu dosíci.

Jakubovi naskytla se tu příležitost obdivovati se její pěkné ručce a bílým jejím zoubkům. „Poraníte se,“ zašeptal hlasem zlehka se chvějícím, ba srdečným.

Rozdíl mezi dřívějším drsným a vážným oslovováním byl tak značný, že Sylvina, jsouc tím nemálo překvapena, ustala od svého počínání. Zraky jejich poprvé se setkaly, a Jakub se zachvěl, jakoby elektrická jiskra byla projela tělem jeho od hlavy k patě.

Když Sylvina se nabažila trhání květin, sestoupila do úžlabí. Další cesta jejich byla nad míru půvabna, a také Jakub opájel se jejími krásami. Brzy ocítili se na břehu rybníka, lemovaného rokytím a rákosím, jenž poskytoval za jasné noci čarokrásný pohled.

Sylvina shodila rychlým pohybem plaid na zem. „Jaká zde krása!“ zvolala všecka opojena. „Miluji nesmírně vodu.“

„Snad neměla jste náhodou vodní ženku kmotřičkou?“ tázal se Jakub s úsměvem.

Zasmála se, avšak ihned zvážněla a pravila:

„Evonyme tvrdí, že jsem sama vodní ženkou, poněvadž prý mám zelené oči.“

„Zelené!“ zvolal Jakub. „Opravdu? Domníval jsem se, že máte modré.“

„Viděl jste špatně. Pohleďte!“ dodala nerozpakujíc se dlouho a přiblížila se k Jakubovi s rozzářenou tváří.

„Vskutku, toť oči Rusalčiny!“

Jakub ztrácel znenáhla chladnokrevnost.

„Zdali pak vám známo,“ pravil hlasem lehce pohnutým, „že vodní ženky netěší se nejlepší pověsti? Praví se o nich, že stanou se osudnými těm, kdož je milují.“

„Aj což!“ pravila Sylvina, pokročivši ku předu, „jenom když jejich milenci v pravdě je milují. Za upřímnou lásku splácejí láskou upřímnou. A nyní přibudeme do mé říše, kde utrhnu ještě několik květin, abych upravila kytici.“

Asi na tři metry od břehu ležel malý ostrůvek, pokrytý bujnou květenou, spojený s břehem úzkou lávkou, pod níž houpal se vánkem překrásný vodní jetel, vábě čarokrásným, bílým a červeným květem. Sylvina pokročila na lávku a nahnuvši se přes vetché zábradlí, snažila se utrhnouti jej.

„Nečiňte toho,“ volal Jakub, „zábradlí není dosti pevné, a rybník jest hluboký.“

„Nebojím se vody,“ odvětila dívka žertovně a snažila se rozhoupati lávku.

„Byla jste mi svěřena, a nedopustím takové neopatrnosti,“ pravil Jakub přísně. Když však Sylvina dělala, jakoby se jí to ani netýkalo, dodal důrazně: „Ani krok dále, slečno, zakazuji vám to!“

„Aj, aj!“ zněla vyzývavá odpověď. „Tak se mnou nemluvte.“

Střelhbitě pokročila ještě dále na lávku a pokleknuvši, ponořila ručku do vody.

Jakub byl jí v patách. Bázeň o Sylvinu, aby nespadla do vody, a hněv, vzbuzený jejím odporem, podráždily jej tou měrou, že chopil ji za ramena a násilně ji zvedl. V téže chvíli bylo slyšeti temný praskot,

vetchá lávka prohnula se pod dvojnásobnou tíží jako vrbový prut. Dívka hlasitě vzkřikla, když voda smočila jí nohy. Jakub chopil se jí s divokým chvatem a skokem octnul se na břehu.

Nenadálý strach a leknutí zbavily Sylvinu vědomí, takže ležela chvíli bez vlády v náručí Duhourově. Hlava její spočívala na jeho prsou; mladý muž patřil s obdivem na její překrásné oči, zastíněné hnědým, hedbávným obrvím a na její maličké, růžové ouško, vykukující s polovice z rozvlněného, kaštanového vlasu. To bylo pro Jakuba Duhoura trochu mnoho najednou. Stěží odolával svůdnému okamžiku, a jakási magnetická síla jižjiž také snažila se skloniti hlavu jeho ke hlavě dívčině, když tělo Sylvinino pojednou se zachvělo. Otevřela oči, vyvinula se z objetí Jakubova, zarděla se a dala se do hlasitého smíchu.

Smích tento nemálo mrzel Jakuba, jenž zatím se byl také opanoval.

„V celé věci není nic směšného,“ pravil mrzutě, „rybník jest pln bahna a rostlin, takže není lze v něm plovati, a mohli jsme tudíž oba snadno utonouti.“

Sylvina usedla na povalený kmen a zahalila se do plaidu. „Nuže,“ pravila nenuceně, „byla bych vás zavedla do své říše, kde zpívají rusalky, mé sestry, rozčesávajíce si vlas zlatým hřebenem. Vypravují se o nich takové pověsti, není-liž pravda?“

„Nohy vaše jsou smáčeny,“ pravil Jakub netrpělivě, „bylo by lépe, kdybychom šli dále.“

Sylvina rychle povstala, a brzy přišli na silnici. Za chvíli spatřili ženu, jež blížila se kvapně k nim. „Pán Bůh s námi!“ zvolala Sylvina, „mně se zdá, že jest to Celina.“

„Jsi ty to, drahé dítě?“ volala, jakmile s dostatek se přiblížila. „Dlouho jsi nepřicházela; měla jsem o tebe starosti. Tvůj otec již nebude jiným: nechá tě, ubožátko, samotnou mezi cizími lidmi! Jaký to nápad!“

U vchodu do vsi rozloučil se Duhour se Sylvinou. „Na shledanou!“ pravila k němu čtveračivě. Podala mu přívětivě květiny, jež byla natrhala a pečlivě zachovala, a dodala: „Vezměte si můj vodní jetel, sloužil jste si ho, náleží vám vším právem.“

IV.

Vesna, zářivá dosud v plné své kráse, spěla chvatně ku konci, neboť pomalu již počínaly žně. V malém údolíčku, v němž rozprostíraly se louky páně Lisleovy, zdvihaly se do výše kupy posečené trávy. Majitel, chráněn velikým slaměným kloboukem, dohlížel na dělníky, nakládající na vůz. Stmívalo se již. Pohodlný Evonyme, hově si na kupě sena, pozoroval vážně raky v potoce, když ob čas uvázli v sítích, nastražených od ženců. U pramene, tekoucího ze zřídla v lese, bavila se Sylvina důvěrně s Duhourem, majíc vlasy propleteny obilnými klasy. Bylo viděti, že společnost její nebyla vážnému myslivci nikterak nepříjemna.

Přese všechny své pevné zásady neodolal Jakub vnadám Rusalčiným. Růžové lístky vodního jetele chovaly v sobě kouzlo, jež působilo sice zvolna, ale za to tím jistěji. Jednoho večera přemluvil Evonyme Jakuba,

aby doprovodil jej do domu páně de Lisleova. Od těch dob přicházel tam častěji. Život v Auberivu byl ostatně tak jednotvárný, že domácnost páně de Lisleova se začazenou kuchyní, s velikým, prázdným přijímacím pokojem a maličkou, terasovitou zahradou byla útulným rájem u porovnání s neustálým hřmotícím životem hostince. Také nebylo lze neustále pracovati; po dlouhých pochodech lesem bylo nutnou potřebou zotaviti se veselým, důvěrným hovorem, a jen zde bylo lze baviti se příjemně a duchaplně. Takovýmito důvody snažil se Jakub omluviti sám před sebou své časté návštěvy. Pan de Lisle přijal myslivce velmi vřele. „Toť přece muž," pravil k Sylvině; „jest rozšafný a může se vykázati nemalou zásobou vědomostí. Radost jest vyměňovati si s ním náhledy. Má budoucnost."

Mladý muž byl zatím častěji než potřebí návštěvou v domě Lisleově, chceme-li totiž dáti za pravdu krásné pleti auberivské, která usoudila, že pan de Lisle jedná velmi nerozumně a Sylvina zase příliš lehkomyslně. Duhour tam častěji obědval, a pan de Lisle provázíval ho na jeho lesních obchůzkách.

Tohoto dne záhy si přivstali, posnídali na louce a zamýšleli vrátiti se domů teprve s dělníky. Sylvina překypovala vtipem, a její veselý smích rozléhal se pod stromy. Pojednou se zdvihla a hodlala nastoupiti neschůdnou cestu po stezičce, vedoucí právě vedle horského potoku. Jakub jí následoval, a tak dospěli až ku prameni, jenž vyvěral z pod křemene v horské úžlabině. Několik kroků odtud prostíralo se místo, zastíněné keříky, na němž byly dosud patrny stopy starých milířů. Sylvina, sotva dechu popadajíc, usedla na prahu uhlířovy chýžky; Jakub posadil se vedle ní. Dívka tropila různé žerty a šprýmy, brzy zpívala plným hlasem venkovskou píseň, brzy pokoušela se nápodobiti jásavé zvuky lesního zpěváka, hned zase proplétala si dlouhé traviny hustým vlasem. Jakub ji mlčky pozoroval, jenom někdy se usmál, a bylo patrno, že oddává se plnou měrou rozkošnému požitku radostné chvilky. Když se byla dosyta navábila ptáků a naděsila poletujících libell, Sylvina opřela unavena hlavu o stěnu chatky a pozorovala nebe skrze dlouhé své brvy, řkouc:

„Jak čarokrásné zde místečko! Jest mým dávným přáním, bydleti v takovém zapomenutém koutku světa."

„Jedna chýžka, jedno srdce!" smál se Jakub.

Když Jakub byl vážným, tvář jeho nabývala výrazu přísného, ba tvrdého; jakmile však se zasmál, stal se rázem zcela jiným člověkem: černé oči se povyjasnily, rysy kolem úst se zjemnily, celá tvář se rozjasnila a nabyla rázu dětinské dobroty. Sylvina pozorovala s podivením tuto náhlou změnu.

Potřásla hlavou a pravila: „Jedna chýžka? Ano. Jedno srdce? To záviselo by na okolnostech . . ."

„Slyšte tedy," pravil Jakub s jasným pohledem, „čeho byste si přála?"

Položila prstík na korálové rtíky a hleděla zamyšleně před sebe. „Především by mne musil vroucně a oddaně milovati."

„Toť se rozumí! Dále!"

„Srdnatý, hrdý, nesměl by se ponížiti před nikým . . . . pouze přede mnou.“

„Jste výstřední.“

„Zajisté. Nesměl by se štítiti žádné oběti, a musil by býti ochoten všeho se pro mne odvážiti. Veliké vášně mne vždy okouzlovaly, a přísahala jsem, že budu milovati jen toho muže, který byl by s to, aby přinesl mi jakoukoliv oběť, který by podvolil se každé libůstce mých okamžitých vrtochů.“

Jakub stal se opět vážným. „Každé libůstce, . . . nikoliv!“ odvětil. „Nemohu si vysvětliti, kterak bylo by lze nutiti milovaného muže k činům, jež svět nazývá — pošetilostmi! Čest a vážnost toho, jejž milujeme, má nám býti nejsvětější. Pravá láska má svůj původ ve vážnosti.“

„Pravá láska pochází z vášně!“ odvětila Sylvina.

„Nehodlám s vámi o to se příti, ježto hovoříme o věcech, které známe,“ pravil Jakub s jemným sarkasmem. „Dopřejte mi toliko říci, že můj ideál . . .“

„Ach, váš ideál,“ přerušila jej Sylvina rozčileně, „znám jej dobře: jest to upřímná, dobromyslná, podlízavá maloměšťka, která chodí v neděli na ranní a ve všední den sedává u okna za pečlivě spuštěnými záclonami vyšívajíc ručníky!“

„Snad,“ pravil Jakub rozvážně.

Tvář Sylvinina nabyla výrazu zlostného a odsuzujícího. „Vidím ji,“ pokračovala, „v černém šatě s hladkým límcem, v rukavičkách, a její oči . . .“ Zamlčevši se, tázala se ho vyzývavě: „Jaké má oči?“

Jakub povstal zvolna, utrhl klidně u pramene pomněnku a podav ji Sylvině, pravil: „Modré a něžné jako tato pomněnka.“

Zahodila ji. „Modré jako indigo,“ pravila hlasitě se smějíc, „dovedu si je představiti. A jak se jmenuje ta vaše maloměšťka, Eulalie nebo Brigita?“

Jakub se zamračil. „Mám za to,“ pravil poněkud jizlivě a drsně, ale přece dobrosrdečně, „že žert pokročil již dosti daleko. Mluvíme příliš lehkovážně o věcech, jež měly by nám býti svaty. Nechme toho.“

Popošel několik kroků pod duby, urážeje holí žaludy. Sylvina zaražena pohlížela mlčky na bublající potůček. Jakub se brzy vrátil, hněvaje se sám na sebe, že dal se strhnouti okamžitou vášní; chopiv ji za ruku pravil: „Ale hněvati se nebudeme!“

Kousla se do rtů. „Hněvati se?“ pravila neobrátivši se. „Proč bychom se hněvali? Uznávám, že neměla jsem si s vámi začtveračiti; promiňte mi, nikdy již se toho nedopustím.“

Vztáhla zpět ruku chladnou jako led a zahloubala se opět do svých myšlenek. Za okamžik bylo slyšeti pádné kroky, a již stál tu dlouhonohý Evonyme. „Co zamýšlíte? Čekáme jenom na vás, abychom se vrátili domů.“ Sylvina běžela mu vstříc a na zpáteční cestě s vrchu opírala se o jeho rámě.

Slunce bylo již zapadlo. Vůz, vysoko naložený senem, jel zvolna po silnici od Germainu do Auberivu. Pan de Lisle kráčel s dělníky před potahem; Evonyme se Sylvinou šli spolu zavěšeni. Jakub zůstával pozadu poněkud se hněvaje. Ježto pan de Lisle věnoval veškeru po-

zornost svému senu, mladých lidí si nevšímaje, zmírnil Jakub ještě více krok, takže za chvíli byl vzdálen na dostřel od průvodu. Dosud však mohl zřetelně pozorovati živé posuňky Sylvininy a dobře slyšeti hlasitý smích Evonymův.

„Vypravuje mu zajisté o naší hádce," myslil si Jakub, „on dává jí za pravdu a směje se mi . . . Náležíť k těm, kteří jí ve všem činí po vůli, a ke všem jejím vrtcchům říká jen ano! Miluje ji; není o tom pochybnosti; na něm zkusila moc své omamující krásy. Kdo ví, neměla-li na mysli Evonyma, když mluvila o srdci, odhodlaném ke každé pošetilosti. A já bláhovec jsem jí nerozuměl. Dopustil jsem se hlouposti, rozčiluje se pro věc, po níž mi nic není. Shledala, že jsem hrozně směšný."

Čím déle obíral se Jakub těmito myšlenkami, tím pravděpodobnějšími se mu zdály. Vzpomněl si na její návštěvu ve Val-Clavinu, na pozornost a rozpaky Evonymovy, jakož i na horlivost, s jakou ji vychvaloval a velebil. Znenáhla vtírala se mu pevně do duše tato myšlenka, jež byla s počátku pouhou domněnkou. Evonyme líbil se Sylvině, což Jakuba nepřekvapovalo: vyrostli spolu, a kromě toho byl Evonyme bohat a samostatný. Vše zrale uváživ, byl Jakub spokojen, že uprchl před láskou, jež mohla mu škoditi v jeho konání, zarmoutiti jeho rodinu a zvrátiti zcela jeho budoucnost. Přese všechny tyto důvody byl Jakub v srdci svém bolestně dotknut, a zmocnivší se ho chmurná nálada pohnula jej, aby dal se cestou, po níž záhy dospěl svého příbytku.

Stranil se po několik dní Sylviny, neodvažuje se ji navštíviti; konečně nabyl opět poklidu, opanoval se a osmělil se zazvoniti u domovních vrat. V přijímacím pokoji, kdež byly okenice na ochranu před sluncem pečlivě uzavřeny, takže vnikal sem pouze úzký, zlatý pruh světla, seděla Sylvina u klavíru. Na malém stolku byla veliká kytice, uvitá z resedy, they, jasmínu a vydychující libou vůni.

Když Jakub vkročil, povstala Sylvina. V tomto polotemnu, v němž oči její zářily jako smaragdy, zdála se krásnější než jindy. Dva pletence bujných vlasů splývaly jí volně po plecích, a v záhybech jejího živůtku rděl se karafiát.

„Byl jsem onehdy hodně drsný," pravil Jakub kvapně, „přicházím prosit vás za odpuštění."

Mlčky mu stiskla ruku a odvětila teprve po chvíli: „Díky! Těší mne, že jste přišel; bylo by mne velice bolelo, kdybychom se byli rozešli rozvaděni."

„Rozešli?" pravil Jakub, „snad nehodláte odcestovati?"

„Tak jest . . . Touto dobou jezdívám obyčejně k otcovým rodičům. Kdybych zamítla jejich pozvání, rozhněvali bychom se s nimi, což nebylo by výhodno pro mého otce, jenž doufá, že můj dědeček mne ‚výhodně zaopatří'."

Pronesla tato slova se zvláštním důrazem.

„Proč dopouštíte," pravil Jakub, „aby jiní o vás se starali? Domníval jsem se, že máte tolik neodvislosti, abyste rozhodla se a volila sama."

„Budu-li nucena, dovedu za sebe mluviti," odvětila. „Dosud mám čas," pravila žertovně, „neboť bezpočetní nápadníci neoblehají dosud našich dveří."

„Mně stačí znáti jednoho," pravil Jakub.

Pohlédla na něho vážně a poněkud nedůvěřivě.

„Žertujete, není-liž pravda?" pravila tiše. „Prosím však, abyste pokračoval, baví mne to nemálo."

Opřela se loktem o malý stolek a hrála si nevědomky s vázou.

„Nežertuji," odvětil Jakub. „Znám jednoho."

Sylvina vzdálila ruku svou od vásy, a zrak její prozrazoval náhlé vzrušení.

„Vskutku?" vypravila ze sebe, „znáte ho?"

Jakub kývnul.

„A kdo jest to?" pronesla zdvojeným chvatem a vypravivši ze sebe tato slova, ukryla obličej za květiny a vdychovala zvolna jejich vůni. —

„Můj přítel Evonyme," pravil Jakub.

Kvapně povstala, odstrčila židli prudce do zadu a upírajíc zachmuřené zraky na Jakuba, zvolala: „Evonyme? Což pak vás žádal, abyste mluvil za něho?"

„Nikoliv," pravil Jakub, dojat truchlivým skoro zjevem dívčiným. „Domníval jsem se . . . hodlal jsem říci . . ."

„Že mne miluje? A vy jste podjal se úkolu mluviti za něho? Tisíceré díky!" Zbledla a sepjaté ruce její škubaly sebou křečovitě.

„Promiňte!" odvážil se říci Jakub. „Byl jsem příliš dotěrný, ale buďte přesvědčena, že Evonyme . . ."

Nedala mu domluviti.

„Evonyme!" vzkřikla náhle, „stranim se Evonyma! . . . Vyřiďte mu to, a kdyby zde byl, řekla bych mu to sama. Proč mluvíte mi o něm?" pravila vzlykajíc. „Za příčinou nějaké sázky nebo ze msty, není-liž pravda?"

Měla oči plny slzí. Odvrátila se od Jakuba a tiskla čelo na okno. Na okamžik bylo ticho. Mladý muž přikročil k ní a snažil se opětně vyrovnati nedorozumění.

„Slečno . . . Sylvino!" pravil.

„Nechte mne," šeptala ani se neohlížejíc, „chci býti samotna."

Pokoušeje se dále mluviti, byl přehlušen dupotem a voláním Sylviným: „Nikoliv, odejděte!"

Váhal ještě okamžik, po té chopil se chvatně klobouku a odešel. Sylvina stála nepohnutě na témže místě. Hodiny míjely, nadešel večer, a hluboká tma rozestřela se pokojem.

Když Celina vešla do pokoje, aby otevřela okenice, domnívala se, že Sylvina si vyšla, — takové ticho zde panovalo. Pojednou bylo slyšeti štkání.

„Sylvino!" zvolala Celina ustrašena a rázem otevřela okenice. „Co je ti, milé dítě?"

V pološeru nalezla dívku rozplývající se v slzách, sedící v lenošce.

„Nech mne!" zvolala Sylvina hlasem poraněné lvice, a nepromluvivši již ani slova, odkvapila do svého pokoje.

V.

Jakub ztrávil noc sedě u otevřeného okna. Netečně pohlížel na jasné nebe, poseté hvězdami, a na stromoví v parku starého opatství, kdežto venku koncertovali cvrčkové, a v dáli drkotal opozdilý vůz klopotně po silnici. Zamhouřil oči a známý výjev vynořil se zřetelně před ním. Domníval se, že dosud dýchá známou vůni jasmínu, resedy a they, že slyší jasný, zvonivý hlas Sylvinin, že vidí zelené její oči blýskati se ve tmě. Opakoval si každičké slovo, jež byla promluvila, vymýšlel odpovědi, jež byl by měl pronésti, a činil si výčitky, že nevytasil se s nimi v pravý čas. Tento stav, zakládající se na klamu smyslovém, trval skorem po celou noc. Spal sotva hodinu, a jedva počalo svítati, vydal se na cestu do statku val-clavinského.

Evonyme byl již vzhůru a připínal si právě gamaše ve své ložnici, jež byla v pravdě kabinetem potulného filosofa, jenž nedbá přílišně svého pohodlí. V jednom koutě stál zastrčený starý kufr, na obílené stěně visela baskická čepice, pyrenejský klobouk, mezi dvěma podobiznami pak stará cestovní torba; u protější stěny stála jednoduchá skříň na knihy, chovající v sobě Montaignea, Pascala, Lafontainea a biblí. Všechen ostatní nábytek záležel ve dvou sedadlech a železném lůžku; za to však otevřené okno poskytovalo rozkošnou vyhlídku do krajiny, plné svěžesti ranní, na luka, rybníky a lesy.

„Dobré jitro!“ volal mu Evonyme v ústrety; „doprovoď mne do Santenoge, ukážu ti tam překrásný hřbitov.“

„Poslyš,“ pravil Jakub; „jedná se o vážnou záležitost. Slyš mne pozorně a odpověz mi upřímně . . . Miluješ slečnu de Lisleovu?“

„Co tím míníš?“ tázal se Evonyme, vypouliv své malé, dětské oči. „Milovati ji? . . . Překvapuješ mne touto otázkou. Milovati ji? Můj ty Bože, mohl bych ji milovati jako kdokoli jiný, vždyť Sylvina jest půvabná dívka, ač trochu přepjatá . . . Však běda! Onoho večera, kdy jsi přijel, vanul od ní větérek lásky, kterýžto něžný vánek byl by stačil, aby . . . leč nastalo opět rozmýšlení a pochybování, a veškeří okřídlení bůžkové lásky zatím odletěli.“

„Krátce tedy řečeno,“ pravil Jakub hlasem, jenž zachvíval se netrpělivostí, „nepomýšlel jsi nikdy, že bys mohl pojati Sylvinu za ženu?“

„Oženiti se? Jak jsi netrpěliv! Pomýšlím sice ob čas na ženění, ale připadám si jako věžní hodiny, jimž každá hodina přináší jiný sen. Na ciferníku jest také jedna hodina, vyznačená snem o manželství, rafije mine ji každý den, ba chvíli na ni se pozdrží . . . Co však jest jediná hodina u porovnání s ostatními jedenácti, jež nemají s ní nic společného, jsouce vyplněny jinými sny?“

„Jsi přesvědčen, že nebudeš milovati Sylvinu a nepojmeš ji za choť?“

„Připravíš mne o rozum svými otázkami!“ odvětil Evonyme. „Kdybys mne znal, věděl bys, že nelze mi říci ano ani ne . . . Ostatně mám za to, že nejsem čekatelem stavu manželského.“

Jakub se dále neptal, poděkoval Evonymovi a odkvapil do lesa. Zde zmocnila se ho bázeň, jež obyčejně předcházívá slavnostnímu rozhodnutí. Jal se bedlivě zpytovati svůj dosavadní život. Vzpomínal si

své pilnosti v mládí, jednotvárného, pravidelného žití v rodném domě, učírny na gymnasiu; pak uvedl si na paměť léta na lesnické akademii, ctižádostivé sny a plány do budoucnosti . . .

Lesní stezka, po níž se bral, přivedla jej k rybníku, kde nalezl lávku z polovice zlámanou a hledal mezi vrbami místo, na němž Sylvina tehdáž seděla, jako kdyby tráva zanechávala nějakých otisků.

„Což pak hledáte záhy z rána čtyrlistý jetel?“ zaslechl basový hlas.

Obrátiv se, spatřil pana de Lislea.

„Uprchl jsem z domu,“ pokračoval pan de Lisle, „není lze tam vydržeti. Sylvina, která jezdívá vždy v září do Paříže, změnila pojednou svůj úmysl a odcestuje již zítra. Dům jest přeplněn balíčky a krabicemi, člověk neví, kam by kročil . . . Půjdete se mnou k hajnému Sauvageotovi?“

Jakub předstíral jakési zaměstnání a kvapně jej opustil. Záměr jeho byl promyšlen. Rychle ubíral se po silnici do Auberivu a brzy vstoupil do domu páně de Lisleova. Dvéře byly otevřeny; nemaje potřebí zazvoniti, vkradl se na dvůr. V kuchyni nebylo nikoho. Zaslechl šustot v salonu i stanul na chvíli na schodech, aby nabyl klidu a duševní rozvahy. Okna byla otevřena, nábytek pokryt balíky a šatstvem. Sylvina, jsouc obrácena zády ke dveřím, srovnávala bílé prádlo do bedny. Když dvéře zavrzly, ohledla se, spatřila Jakuba a vykřikla. Byla bleda, kolem očí měla modré pruhy a upírala naň výrazně zrak. Sluneční paprsek pohrával si v jejích rozpuštěných vlasech, tvoře kolem hlavinky její zlatozáři.

„Pozorujete,“ pravila s nuceným úsměvem, „že leží zde vše páté přes deváté, a nemám zde ani prázdné židle, abych vám ji nabídla.“

Jakub dal pohybem ruky na jevo, že nežádá si žádné, hrdlo měl jakoby zadrhnuto a pochyboval, že bude mu lze promluviti.

„Zítra tedy odjedete?“ pravil konečně.

„Ano, zítra za svítání odjedu odtud povozem. Vlak odjíždí z Langres o osmé hodině, a v poledne budu již v Paříži. Doufám, že bude pěkné počasí. Slyšíte, jak jasně znějí zvony Germainské? Toť dobré znamení, není-liž pravda?“

Mluvila velmi hbitě a skoro mechanicky, jakoby se chtěla sama omámiti. Jakub mlčel, a za panujícího ticha bylo slyšeti jasný zvuk zvonů. Konečně přikročil k dívce blíž a pravil přitlumeným hlasem:

„Miluji vás, Sylvino, chtěla byste býti mou?“

Zarděla se temně a zase zbledla, zelené její zřítelnice se rozšířily, snažila se promluviti, ale hlas jí selhával. Jakub pokročil ještě blíže, chopil se její ručky a tiskna ji křečovitě, tázal se opět jemně: „Milujete mne?“

Zamhouřila oči, ale její ruce opětovaly důvěrný stisk rukou jeho. Konečně pohnula rtoma, otevřela víčka, a jasný úsměv přelétl jí po tváři.

„Opravdu, opravdu mne milujete?“ pravila.

„Ano, miluji vás.“

„Více nežli své knihy?“

„Od té doby, co myslím na vás, leží nepovšímnuty.“

„Milujete mne více než onu dívku s modrýma očima?“ pokračovala usmívajíc se čtveračivě.

„To byl jenom pouhý stín,“ pravil opravdově, „a vy jste jej zapudila.“

Povzdech uspokojení vydral se jí z prsou. „A jak dlouho jste přesvědčen, že lze vám milovati dívku tak špatně vychovanou?“

„Od onoho večera v hájovně.“

Sklopila oči a opět se zarděla. „Vaše láska následovala teprve po mém vzplanutí. Stydím se za to věru a neměla bych se ani přiznávati, že miluji vás od onoho dne, kdy zamračen opíral jste se o krb ve Val-Clavinu. Váš chmurný pohled vnikl mi až do srdce a pravil mi: Ten bude tvým pánem a nikdo jiný!“

„Milovaná rusalko,“ šeptal, tiskna ji jemně k sobě.

Sklopila oči a spočinula hlavou na okamžik na ňadrech Jakubových, jenž tentokráte neodolal a vtiskl jí střelhbitě polibek na zelená očka.

„Matko boží!“ zvolala Celina, jež právě vstoupila, a upustila leknutím náruč bílého prádla. „Co to znamená, milé dítě?“

„To znamená,“ odpovídala Sylvina, „že neodjedu a že můžeš vše odkliditi.“ Padla staré hospodyni do náruče a vroucně ji objímala. „Ach, dobrá Celino,“ šeptala, „líbej mne, jsem přešťastna!“

Jakub je opustil, aby šel vstříc panu de Lisleovi, u něhož hodlal ucházeti se ještě dnes o ruku jeho dcery. Konečně uzřel jej hvízdajícího si ve průvodu nezbytného Floka.

Bez okolků zpravil jej o své lásce k jeho dceři. Pan de Lisle vyslechl jej vážně. Když Jakub domluvil, zavolal pan de Lisle Sylvinu.

„Aj hle, náš malý diblík! Hleďme, hleďme!“ zastavil se a pravil se zvláštním pohledem: „Krátce řečeno — vy se mně líbíte. Pravici sem, milý zeti! Ale musím vám hned říci, že nemám ani haléře jmění a tudíž své dceři ničeho nedám. Časy jsou prašpatné, a člověk musí opatrně hospodařit.“

Duhour pokrčil rameny a chtěl právě dáti na jevo svou lhostejnost vůči otázce peněžní, když pan de Lisle ujal se opět slova: „Počkejte, ještě nejsem u konce. Chování vaše v této věci se mi líbí, ale přes to přese všechno nelze nasytiti se jenom ušlechtilými pocity. Jaké pak jsou vaše poměry?“

Jakub odpovídal, že jest odkázán pouze na své služné, k čemuž pan de Lisle kysele se tvářil; ale když mladý muž dodal, že jeho rodina jest zámožna a že svolením otcovým k sňatku dostane se mu také přídavku čtyr tisíc franků ročně, vyjasnil se hned obličej otce Sylvinina. „Pak jest vše úplně v pořádku,“ pravil. „Jděte tedy k rodičům, získejte si svolení a urovnejte peněžní záležitosti. Co se mne týče, opakuji znovu, že jste mužem po mé chuti.“

Usneseno, že Jakub zadá za dovolenou a odebéře se ku svým rodičům. Dvě neděle uplynuly veselými zábavami a samými procházkami. Mladí lidé zažili v té době vše, co můžeme nazvati líbánkami lásky, krátký, vzácný čas, v němž obapolná něha má ještě celou svoji sametovou měkkost, kde tužba živá i zdrželivá podobá se růžovému poupátku, již ohnivě ruměnnému, ale posud nevinně čistému.

První doby lásky rovnají se půvabem svým ranním hodinám slavnostního dne; vše se usmívá a dychtivě čeká neznámých, netušených radostí a nitro naplněno jest radostnou předtuchou. Ranní vláha pokrývá vše svěžím nádechem, který však netrvá dlouho a nikdy se nevrací.

Jakubovi dostalo se dovolené, a záhy přiblížil se den odjezdu. Sylvina a pan de Lisle provázeli jej k vozu, jenž měl odvézti jej z Auberivu do Langres. Evonyme zamýšlel doprovoditi přítele až na stanici a pak odjeti nejbližším vlakem do Paříže, kam volaly jej všeliké obchodní záležitosti. Zatím co Evonyme sedal do vozu, pozoroval Jakub Sylvinu, jež byla umlkla. „O čem přemítáš?“ tázal se tiskna jí ruku.

„Přemýšlím o tvé rodině,“ pravila Sylvina. „Bojím se jí. Kterak přísní rodičové tvoji uvyknou povrchní snaše? Slib mi, že zmužile překonáš všechny nástrahy a námitky. A pak —“ Sylvina zamlčela se na okamžik — „přísahej mi, že nebudeš toužiti po tom, abys uzřel onu dívku s modrýma očima.“

„Přísahám,“ pravil Jakub s úsměvem; „avšak má-li kdo příčinu býti znepokojen, jsem to já. Nepřítomnost má naplňuje mne obavami, a ač dosud nemám důkazů, jsem přece nesmírně žárliv.“

„Žárliv!“ zvolala a zaškaredila se; „jak můžeš býti na mne žárliv! Což nemilovala jsem tě dříve než ty mne?“

Vozka seděl již na kozlíku. Stiskli si naposledy ruce, a Jakub vstoupil do vozu.

„Na shledanou!“ volal Evonyme k panu de Lisleovi, „navrátím se asi v osmi dnech.“

Vůz odejel. Když přijeli na stanici, byl již signalisován vlak, s nímž Jakub Duhour měl odejeti do L. Krátce před rozloučením odvedl Jakub svého přítele stranou, stiskl mu vroucně ruku a žádal jej, aby docházel častěji do domu de Lisleova, aby mohl podávati mu o všem důkladných zpráv.

„Zdržím se doma asi měsíc,“ pravil, „Sylvina jest poněkud nerozvážna a mrzelo by mne, kdyby za nepřítomnosti mé vyvedla nějaký pošetilý kousek, na příklad asi toho rázu, jako byla ona návštěva ve Val-Clavinu anebo ona taneční zábava v hájovně. Hleď tedy jako přítel a druh její přiměti ji k tomu, aby zůstala doma, a slib mi, že ji budeš hlídati.“

„Můj drahý,“ pravil Evonyme, „skládáš na mne pořádnou úlohu mentorskou, k níž nejsem ani dost málo nadán. Nemám na Sylvinu žádného vlivu, ona kromě toho dovede odporovati; postavím-li se vrtochům jejím na odpor, řekne mi, abych klidil se domů. Spolehej však na mou dobrou vůli a buď ujištěn, že vykonám, seč bude má síla. Při tom však nezapomeň na ono „věčně ženské“, vždyť žena zůstane věčně jen zase ženou.“

Evonyme objal po těchto slovech srdečně svého přítele, zavřel dvéře vagonu, do něhož Jakub vstoupil, a zapáliv si cigaro, pohlížel za vzdalujícím se vlakem, ztrácejícím se v dýmu . . . (Pokračování.)

Čas.

Ty dáváš všemu vznik a všemu smrt;
nad moře burnější, nad moře volnější,
ty neznáš břehů, neznáš pout.
Ty všemu kraluješ a všechno obsáháš,
sám nikým, ničím nejsa obsáhnut.
Hvězd trvání a sláva lidská
a ropot moře, srdcí lkání,
vše pomine a všechno zajde,
leč ty, ty půjdeš dál a půjdeš bez ustání . . .

Ó sílo neznámá a nezdolná,
před tebou skláním čelo svoje v nízký prach;
jsem plavec jen, tys mořem mým,
ty neseš mne a já se dávám tebou nést, —
kam spěju já, kam spěješ ty? . . . Kdo ví? . . .
ni já, ni ty: jsme oba věčnost;
neb nic tu v pravdě neumírá
a nic se nerodí! — My byli —
my budem: život, smrt — je obé věčnost širá!

Ó čase valný, sílo bezměrná,
jenž pouště šíré měníš v burný ocean
a ocean zas v širou poušť
a města buduješ a města boříš v prach,
val dál se, val se bouří ropotnou!
A slunce, hvězd až říše zmizí,
a v lidském nitru ztichne lkání:
ty jenom budeš, čase bezmezný,
tím pustým světem dál se valit bez ustání . . .

Ludvík Lošťák.

Ilyrský ruch na slovanském jihu.

K 50letému jubileu ilyrismu napsal **Jan Hudec.**

(Pokračování.)

Nadšení pro i proti napoleonismu valně potuchlo; ale duševní činnost světsko-politická, z letargie konečně probuzená, nedala se tak hned zase uspati. Národům, válečným hlomozem unaveným, bylo potřebí jakési činnosti duševní, jíž skutečně jali se vnášeti na pole politickonárodní samostatnosti a obrození literatury.

Co se týče chorvatštiny, dlužno říci, že první vlastní začátky obrození staly se na půdě cizí, nechorvatské. Již r. 1813 sestoupil se ve Vídni zvláštní spolek jihoslovanského dorostu, by upravil a vysvětlil nářečí jazyka ilyrského. Uváděna jsou v něm jména Kopitara (Slovinec), Sporera, Mihanoviće (Chorvati), Davidoviće a Frušiće (Srbi). Všichni tito mužové osvědčili se posléze jako řádní pracovníci literární a zákopníci rodného jazyka. Jaký však byl tehdy výsledek práce jejich, není známo. Bezpochyby pro linguistické obtíže s ní sešlo.

R. 1817 vyskytlo se druhé chorvatské družstvo ve Vídni, jehož účastníci jmenují se: Mihanović, Sporer, Praunšperger, Držić, Škaur, Živković. Sporer s Mihanovićem roku příštího vymohli si dovolení vydávati časopis „Oglasnik ilirski“, ale z nedostatku hmotného, poněvadž nebylo předplatitelů, zdravá myšlénka ta opět zanikla. Chorvatsko nebylo uvědomělé ještě do té míry, aby podnik pro rozvoj jeho tak důležitý podporovalo. Za nějakou dobu poslal jakýsi poštovní výpravčí ze Slavonie, Brlić, Sporeru seznam 200 předplatitelů, jenž se nešťastnou náhodou někde opozdil, ale bylo již pozdě. Sporera a Mihanoviće pobádal Kopitar. Oba pokusy chorvatské omladiny ve Vídni zůstaly tudíž bez výsledku. Větší důležitosti byl již spolek několika mladých národovců chorvatských a srbských ve Štyrském Hradci, kdež studovali na universitě. Z Chorvatů byli to zejména Demetr, Kurelac a Gaj. V družstvu tom četl se Kačić a národní písně, kajkavci učili se štokavštině a mezi nimi Gaj, jenž měl za nedlouho stanouti v čele velevýznamného ruchu ilyrského. Tehdy byl Gaj ovšem ještě jinochem, ale duch oné doby, jenž všude jal se zapouštěti símě literatury národní, ozářil jej a neodstupoval od něho až do politického pádu jeho r. 1850. Úspěch Gajův lze hlavně tomu připsati, že zrovna z počátku, když do Záhřebu přišel, přidala se k němu valná část bohaté aristokracie a s malými výminkami všecka tehdejší občanská inteligence chorvatská. Že Gaj věděl o zamýšleném podniku Sporerově a Mihanovićově, jest jisto; také měl u sebe provolání jejich na „ilyrský oglasnik“. Gaj s energií chopil se nezdařených plánův obou mladých předchůdcův, a neustal dříve v boji, až všechen národ sám jal se brániti. Jiří Sporer, jinak Matić pseudonymem, vystoupil činně na pole literární také v letech pozdějších; napsal několik dramat a jiných drobnějších statí, ale pro

své zvláštní upřílišené náhledy, jež měl o spisovném jazyku, nemohl dopracovati se uznání literárního a proto navždy umlkl. Jméno jeho však nevymizí z dějin liter. obrození. Kdežto Gaj vkročil na stezku, po níž někdo již aspoň kráčel, Sporer první zasvětil ji svými šlépějemi.

Znáti dle všeho, že o dobrou vůli nebylo; literatuře samé však v ubohosti a bídě její posud ničím se nepomohlo. Neustále jen orána a zavlažována půda k setbě; leckterý paprsek zahřál ji poněkud, ale sluneční žár to nebyl. Nepřicházel také ještě pravý rozsévač, jenž by nachráněno měl zdravé, jadrné zrní. Na písemnictví chorvatské avůbec jihoslovanské bylo žalost pohleděti. Chorvatské písemnictví tehdejší až do Boha rozkouskované, k čemuž sváděla je různost nářečí a pravopis rozdílný, skytalo jenom nevděčný, suchý material literárním historikům. Každá země, v níž sídlel národ buď nářečím, historií neb tradicí k Chorvatům náležející, živořila pro sebe. Ani u Jihoslovanův *) ostatních neměla se věc jinak. Doby ty byly přechodním stadiem.

Jakožto o pojítku a objasnění dalšího jest nám ještě zmíniti se o nářečích Slovinců, Chorvatův a Srbův, rozhlednouti se po literaturách jednotlivých krajův a zemí od XVIII. stol. do Gaje, a pak po politickém vztahu maďarsko-chorvatském.

O kajkavštině, čakavštině a štokavštině v chorvatské literatuře ponejvíce mluvívá se potud, pokud vztahují se k literatuře v oněch zemích, kde nynější spisovný jazyk chorvatský (chorvatsko-srbský), štokavština, zavládl. Nářečí tato pojmenována podle vztažné a tázací náměstky *kaj*, *ča* a *što*, čes. co (což). Nehledíc k jiným charakteristickým znakům a odchylkám, obyčejně nazýván jest slovinský jazyk kajkavským, vlastní chorvatský čakavským a srbský štokavským. **) Kajkavci v politických mezích Chorvatska dle zděděného zvyku a právě dle politického rozložení toho osobují si název Chorvatů. Jsou to pomnoze obyvatelé žup varaždinské, křiževské a záhřebské, kdež mluví se nejčistší kajkavštinou. Dále na východ míchá se již kajkavština se štokavštinou. Jižně od Záhřebu, okolo Karlovce sousedí zase s čakavštinou. — U čakavštiny dlužno míti na zřeteli místo a čas. Veliký jest rozdíl mezi čakavštinou dubrovnické poesie a mezi nynější, jíž se mluví zejmena na ostrově Krku a v chorv. Přímoří. Čakavština od štokavštiny liší se nejvíce přízvukem a potom přimícháno jest do ní mnoho slovanských vý-

*) Nedávnou dobou někteří čeští spisovatelé vymyslili si pojmenování: *Jihoslované v užším smyslu*, kterýžto pojem přidělili Chorvatům, Srbům a Slovincům. Poněvadž však historie nejen jazyka a odchylek jeho, nýbrž i dějin jihoslovanských vůbec je tak spletita, že těžko vybřísti z labyrintu toho, není třeba ještě více věc tu kouskovati a drobiti. My známe a znali jsme pode jménem Jihoslovanů všechna *čtyři plemena* bratří našich na jihu: Slovince, Chorvaty, Srby a Bulhary. Když spisovný jazyk chorvatský uchýlil se opět ku štokavštině, kteréžto nářečí za Vuka Karadžiće přijali i Srbové za spisovný jazyk svůj, po *jazykové* stránce jako dříve nečiní se již rozdílu mezi Chorvaty a Srby a oba národy ty, jež věk od sebe dál a dále odpuzoval a dělil, slovou zkrátka *Srbo-Chorvaté, Chorvato-Srbi, Chorvaté neboli Srbové* neb naopak *Srbové neboli Chorvaté.* Příští doba snad ještě zjednoduší pojmenování to.

**) O hlavních zvukoslovných a tvaroslovných rozdílech trojího příbuzného nářečí tohoto viz knihu „Jihoslované“ (výňatek z „Naučného slovníku“), společné dílo několika spisovatelů: Jagiće, Kořínka, Gebaura, Pervolfa, Černého a Kienbergra, str. 80. a další.

znamů, jichž spisovný jazyk Chorvatův a Srbů nemá. — Štokavština, jak již řečeno bylo, jest nynější knižní jazyk chorvatskosrbský.*) Je to nejblahozvučnější jazyk slovanský, který bohatstvím samohlásek vyrovná se italskému. Čakavština ani kajkavština daleko nemohou ho postihnouti. Odtud vysvětliti lze vítězství jeho nad oběma rodnými nářečími, čakavským a kajkavským. Všemocné síle štokavštiny nedovedlo se opříti ani kajkavské, provinciální Chorvatsko, když se v letech nedávných zaváděla tam do škol a veřejného života. Území štokavštiny prostírá se po všem Srbsku, Hercegovině, Bosně, Černé Hoře, Dalmácii, v nynějším Chorvatsku, Slavonii, Bačce a sahá na sever až k Budínu. Nejčistěji mluví se v Hercegovině a Bosně.

Zvláštnosti a rozdílnosti slovinštiny a chorvato-srbštiny byly již zajisté před VI. stoletím v pravlasti zatatranské vyvinuty. Co se týče Chorvato-Srbů, jejichž jazyk, vyjmeme-li kajkavce chorvatské, byl od starodávna týž až na malé odchylky, na počátku života jejich v nové vlasti měla převahu větev chorvatská. Jen o té dochoval Konstantin Porfyrogeneta obšírnější zprávy. Když pak Chorvaté podlehli vlivu franskému, zaváděla se u nich latina v té míře, že i dopisy královské psány jsou vesměs latině a právě z doby polit. samostatnosti chorvatské není ani stopy po národním jazyku. V IX. stol. rozvoji chorvato-srbštiny na újmu byla převaha jazyka bulharského, již mu zjednali Dioskurové slovanští, Cyril a Method. Tak stalo se, že i ta část národu chorvatsko-srbského, schismem odloučena byvši od západu a zachráněna latiny, v životě veřejném neužívala mluvy domácí, nýbrž církevního jazyka starobulharského.**) Ale jelikož známost tohoto jazyka nebyla pisatelům vrozena, nýbrž seznamovali se s ním teprve v bohoslužbě, tedy prakticky, proto nebylo lze zameziti vlivu domácího jazyka, jenž starobulharský text do té míry měnil, že spis nebo přepis takto vzniklý dlužno poklá-

---

*) Vuk Stefanović Karadžić opět jmenuje a liší tato čtyři nářečí chorvatsko-srbská:

1. *Jižní* neboli *hercegovské* (v Hercegovině, Bosně, Černé Hoře, Dalmácii a v sousední části Chorvatska a Srbska), kteréž starobulharské ѣ (ě) v *ije* rozvádí (na př. dijete = dítě). V ostatek starobulh. ѣ dělí zase veškeru štokavštinu ve tré podřečí, v západní, jižní a východní, dle toho jak bývá rozváděno a vyslovováno: buď ve zmíněné již *ije*, buď v *i* aneb v *e*. Bosňan na západ od Vrbasu, Dalmatinec vyjma Kotor a Dubrovnik, katol. Slavonec až k Vukovaru vyslovují je *i*. Srbové v království od Negotina a Timoku ke Karanovci na západ, ke Kosovu a Niši na jihu vyslovují je *e*. Všude jinde buď dlouze *ije*, *ie* neb krátce *je*. Odtud vznikla zas pojmenování: *jekavci*, *ekavci* a *ikavci*.

2. *Sremské* (ve Slavonii, Sremu, Bačce, Banátě, jižním Uhersku a v Srbsku okolo Sávy a Dunaje), kdež ѣ vyslovuje se buď jako *je* neb *i* (vjera, letiti = víra, letěti).

3. *Resavské* (podél srbské Moravy, Černé řeky a kolem Paratinu), kdež se všude vyslovuje *e* (leteti = letěti, a kromě jiného ve 4. pádě plur. rozlišuje *g, k, h* v *z, č, s*).

4. *Čakavské* (v chorv. a hranič. Přímoří a na ostrovech k němu náležejících). Čakavština má také ikavskou i ekavskou výslovnost; ve skloněni a časoslově pak jeví velikou příbuznost s tvary českými a polskými. V ostatek má ještě každé nářečí a podřečí několik různořečí. Pro doplnění poznamenáváme i nářečí kajkavská, neboli slovinská: *kornokrajnské, dolnokrajnské, vnitrokrajnske* (-krajinské), *korútanské, štyrské, uherské, rezjanské, slavontské* a *chorvatsko-slovinské*.

**) Jihoslované str. 95.

dati za recensi chorvatskou nebo srbskou. Mezi recensí chorvatskou a srbskou není podstatného rozdílu jazykového, ačkoli věc možná, že týž jazyk při různých okolnostech různě se rozvíjel. Rozdíl mezi oběma recensemi lze nazvati pravopisným, jelikož Chorvatům hlaholské, Srbům cyrilské památky připisovati musíme. Pro historii jazykovou důležity jsou památky před XIII. stol. Vůbec XII. stoletím končí se prvá doba jazyka chorvatsko-srbského, o níž se málo ví. Ponenáhlu úzce spojeny se životem politickým objevují se písemné památky obsahu světského. Aby se dobře posoudil národní jazyk, dlužno míti na zřeteli: pokud až sahalo pravoslaví; kde slovanské liturgie výhradně se užívalo, tam se všeobecně mínilo, že se má vše psáti posvátným jazykem církevním. Kde tedy vloudily se do církevního jazyka stopy domácího, tam za to děkovati jest jenom neumělosti neb nedbalosti pisatelově. Tak také jest v památkách bosenských, kde se pravoslaví s katolicismem potýkalo, kde se život srbský stýkal s chorvatským bez hranic přísně vymezených. Cena památek těchto klesá, když začala se v Dalmácii pravá národní literatura rozvíjeti. Přirovnáme-li pak památky chorvatsko-srbské XIV. stol. starším, přesvědčiti se lze ihned, že ve XIV. stol. jedna vlastnost jazyková Chorvaty i Srby tak úzce pojila, že by stačila vyvrátiti veškery námitky, týkající se různosti jazyka Chorvatův a Srbův. Pravidelně se totiž proměňovala polohláska v plnou samohlásku *a*. Tato nadvláda samohl. *a*, jež naskrz proniká organismus chorvato-srbštiny, výrazně ji charakterisuje a liší zejmena od nářečí církevního a kajkavského. Jazyk ten zveme tudíž právem chorvatským i srbským. Že Šafařík nazval jej „srbským", toho vinu má okolnost, že do let 30—40 našeho století jménem Chorvatů každý pojímal kajkavce v provincialním Chorvatsku (na rozdíl od toho Chorvatska, jež činilo Vojenskou hranici). Jinak měnil se jazyk v XV. stol. Dopisy obchodní, listiny právnické psané jazykem národním obohatily jej přemnohými novými výrazy a on ku konci XIV. a v XV. dospívá vrcholu své slávy, rozprostíraje se na východě i západě po národě chorvatsko-srbském, ba nabyv i té platnosti, že byl diplomatickým jazykem tureckým s říší Uhersko-Rakouskou. Z té doby zachováno mu mnoho památek s obojí strany. Na západě v Přímoří, Dalmácii a Dubrovniku, zvali jej po výtce chorvatským, čili čakavským, a mluví-li se kde o starém chorvatském nářečí, rozuměla se jím obyčejně čakavština XV. stol. Jazykem tímto psali spisovatelé dubrovničtí, ale časem přichylovali se ku ryzí štokavštině (*što* místo *ča*, *koji* m. *ki*, gen. pl. na *a*, *l* měnilo se v *o*). Přechod ten však dál se tak ponenáhlu a nepřetržitě, že nelze připisovati ho vlivu zevnímu, nýbrž vnitřnímu organickému rozvoji jazyka a jeho síle životní. A jako v Dalmácii a Dubrovníku, tak dálo se na všem jihu národa chorvatsko-srbského. Přetvořování a vyměňování tvrdší formy čakavské za uhlazenější štokavské, dlužno pokládati za dvě periody téhož jazyka. Prvá perioda sahá do polovice XIV. stol., přechodní dále přes XV., až na konec od XVI. nabývá převahy období štokavské. Jen tak lze vysvětliti, že v rozvité štokavštině vyskytují se tvary čakavské. Že se pak čakavština přece v některých krajích udržela, toho jsou příčinou rozličné okolnosti, jež rozvoj jazyka v čakavské haluzi zastavily. Rozvíjejícímu se a přetvořujícímu jazyku onomu v XVII. a XVIII. stol. dáno jest

jméno „slovinský“ (slovanský), bezpochyby z té příčiny, že Italové jmenovali Jihoslovany vůbec „Slavy“. Latině překládal se „slovinský“ jazyk lingua „illyrica“ a překlad ten vešel obyčejem i do slovanských spisů. Když hvězda dubrovnického písemnictví hasla po pádu politickém Dubrovníka, jak dříve řečeno bylo, pode jmenem chorvatského jazyka vrchu nabývalo nářečí kajkavské v polit. mezích Chorvatska, až konečně Gaj na dobro a na vždy zjednal opět štokavštině platnost jakožto jazyku spisovnému. Osud také tomu chtěl, že náprava ta vyšla právě ze středu kajkavského Chorvatska, čímž tehdejší spory mezi „chorvatským“ a „srbským“ jazykem do značné míry se rozjitřily. Kdyby ta náprava byla se udála jinde, na př. v Dalmácii, bylo by cíle mnohem snáze dosaženo. Stav literatury před Gajem v jednotlivých zemích byl asi tento:

Dalmácie. Po Ivanu Gundulići (1588—1638) a Juniu Palmotići (1606—1657) více a více dalmatské písemnictví (básnictví — neb jiná literatura se tehdy téměř nepěstila) pozbývalo své síly a slávy. Na počátku XVIII. stol. povznesl je poněkud Dubrovničan Ignat Gjorgjić. Veškero XVIII. stol., vyjma právě Gjorgjiće a probuzení srbského národa Obradovićem, vhodně lze nazvati přechodní dobou, kdy chorvatsko-srbská literatura putovala po slovanském jihu, nemajíc nikde pevného středu. Byla to doba kolísání, jak Jagić praví, věk zastaralé mělkosti a mladistvé slabosti. Nicméně objevil se tehdy jako jasná hvězda prostřed čiré tmy nesmrtelný fra Ondřej Kačić-Miošić (1690—1760). Obrátil zřetel svůj k národní minulosti a k národním tradicím. Cit k národním látkám básnickým u nižádného z básníků dalmatských nepronikl tak mocně jako u Kačiće. Byv po dlouhá leta papežským legátem v Dalmácii, Bosně a Hercegovině, sbíral na cestách svých národní písně a pověsti, staré rukopisy a starožitné památky. Vědomosti takto získané oděl v roucho básní a vydal je pod názvem Razgovor ugodni naroda Slovinskoga*) (vděčné rozmlouvání národu slov.). Spis ten, z prosta Pjesmarica zván, oblíben jest podnes a dočkal se do dnešních dob 17tého vydání. Kačić jakoby byl předvídal literární potřeby příští doby. Pjesmarica jeho znárodněla a bylo mnoho lidí, již znali veliké části z paměti. Po něm písemnictví dalmatské pokleslo opět a ještě hloub, tak že další representanti jeho až do let 30. našeho století jsou více méně důležiti jen jakožto material pro liter. historiky.

Slavonie. V přechodní době, ku konci XVIII. století vystupuje i Slavonie jakožto působiště četných i dosti dobrých spisovatelů. Kdo si pomyslí osud oné země mezi Drávou a Sávou rozložené, nepodiví se, proč tam písemnictví před XVIII. stol. nemohlo prospívati. Padlať již r. 1524 Turkům do rukou, kteříž vládli v ní až do konce XVII. stol. Záhy po míru Karloveckém r. 1699 shledáváme tam mnoho kněží, kteří pokládali za prvou povinnost svoji, uhnětenému a polozdivočilému národu udíleti duševní pokrm křesťanské náuky. Z tohoto slibného začátku

*) Titul prvého vydání zní: „Razgovor ugodni naroda Slovinskoga, u komu se ukazuje pocsetak i svarha kraljâ Slovinskih, koji puno vikovâ vladasce svim Slovinskim darxavam, s razlicstim pismam od kraljâ, banâ i Slovinskih vitezovâ, izvadjen iz razlicsitih knjigâ i sloxen u jezik Slovinski po Fra Andrii Kascichu Mioscichu iz Brista ect., u Mlecih 1756. (Str. 396.)

vzniklo několik dobrých spisovatelů básníků, již dále pokračovali v pásmu básnictví dalmatského. Byli to: Anton Kanižlić (1700—1777), rodem z Požegy, kněz řádu jesuitského, Josef Krmpotić, dvorský kaplan vídeňský, Vid Došen, farář dubovský, Relković (1732 až 1798), důstojník ve vojště rakouském, Matija Petr Katančić (1750—1825), františkán, a někteří jiní menšího významu. Spisovatelé tito brali také zřetel ku potřebám lidu, zvláště zkušený M. A. Relković a bratr jeho, farář Josef Štěpán Relković.

Provinciální (kajkavské) Chorvatsko. Mluví-li se o kajkavských Chorvatech, spojuje se pojmenování národopisné s politickým. Chorvaté ti bydlí v župách varaždinské, križevské a záhřebské, kteréž po bitvě Mohačské místo dávného jmena svého „Slavonia superior“ nabyly názvu Chorvatska.*) Po jazykové soustavě mluvy své jsou to vlastně Slovinci. Tato kajkavština jest ještě v XVII. a XVIII. stol. u domácích spisovatelů nazývána jazykem „slovenským“ (slovinským). Ani tu do XV. stol. nebylo řeči o literární činnosti v národním jazyku. Latinský duch chorvatsko-uherský pohltil skoro vše bez výminky. Všude vládl jen jazyk mrtvý. Lze tudíž snadno pochopiti, že reformace hlásaná domácím jazykem nacházela tu mnoho půdy. Hlavním podporovatelem nové činnosti této byla rodina Zrinských. V této době zasluhuje zmínky Petr Zrinský (1621—1671), bán chorvatský, pravnuk slavného hrdiny sihoťského, jenž přeložil báseň, kterou sepsal bratr jeho Mikuláš maďarsky. Je to „Adrianskoga mora Sirena“ (1660 v Benátkách). Co se dotýče jazyka, jest spis tento jako Vitezovićův na rozhraní mezi kajkavštinou a čakavštinou. Oba spisovatelé míchali totiž kajkavštinu okolo Záhřebu a v Záhřebě s nářečím přímořským kolem Rjeky a Senji. Zrinský učinil to náhodou, bez hlubšího uvědomění, kdežto Vitezović zvolil si jazyk takový úmyslně, chtěje v Záhřebě učiniti nějaké středisko literárního života, kteréž by aspoň severní část Jihoslovanstva latinkou píšícího v jedno pojilo. Pavel (Ritter) Vitezović (kolem 1650 až 1713), znal dobře indiferentismus, v Chorvatsku tenkráte ovládající, když národ pro latinu zanedbával jazyk domácí; proto domníval se,

*) Zrovna za stěhováním germ. národů, kteříž pak tlačili se dál k západu a Italii, hnulo se plémě slovanské, zabírajíc kraje a země od nich opuštěné. Část národa chorvatsko-srbského usídlila se ve staré Dalmácii mezi řekami Cetinou, Vrbasem a Kupou, kdež hlavním městem byl Bělehrad nedaleko Zadru. Tato země nazývala se potom vždy Chorvatskem, a když panovníci chorvatští získali i města dalmatská: Split, Trogir, Zader a ostrovy v zálivu kvarnerském, vzniklo spojené království chorvatsko-dalmatské. Z tohoto Chorvatska při moři jaderském vyšla dle zpráv císaře Konst. Porfyrogenety část národa za řeku Sávu a založila tam říši panonských Chorvatův, usadivši se snad prostřed obyvatelstva slovanského (slovinského) tam již usazeného. Žeby tato země s mateřskou byla nějak blíže polit. spojena, nedochovalo se mnoho authentických zpráv. Trojjednoho království za domácích králů chorvatských nebylo, pokaždé uvádějí se jen jakožto panovníci Chorvatska a Dalmácie. Jméno Slavonie vyskytá se teprve ve 12. stol. a s titulem královským r. 1246. V pozdějších až stoletích ustálily se zeměpisné pojmy trojjednoho království, jak dnešní doby existují. Proto v letech čtyřicátých tohoto století odvážil se Maďar Košut (Maďaři a historikové jejich mají vůbec zeměpisné pojmy o trojjednom království velmi hltavé, a nikterak nechtějí uznati více méně dokázaných pravd jiných, i neslovanských velikých historiků) pronésti, že nemůže Chorvatska (tak jak tehdy existovalo) nalézti na mapě.

že jediné spis nějaký o junácích může probuditi lásku širšího obecenstva ku čtení a nějakou vyšší ideu o ceně národa chorvatského mu vdechnouti. Z té příčiny napsal dále také velmi vzácné dílo veršované: „Oddiljenje Sigetsko“ o junáctví Mikuláše Zrinského. Kromě toho vydal ještě 1703. „Razlike mudrosti cvetje“. Vitezović byl člověk na dobu svou velmi učený, ale poněkud náhlý, takže místo uznání za své literární práce došel jen zášti a trpkosti. Odešel z vlasti do Vídně touže do nevděku a zemřel také v cizině. Snaha jeho nedocílila úspěchu. Novou pobídkou literární činnosti kajkavských Chorvatů byly maďarské úmysly od konce XVIII. stol. počínajíc. Až do té doby úředním jazykem byla latina; místo latiny však, jak někteří se zápalem jali se hlásati, měl se uvésti jazyk maďarský za úřední a veřejný v zemích koruny Uherské. Nebezpečí to probudilo pud sebezachování a tím též oživilo se písemnictví. Z kněží mezi předními biskup záhřebský, Maxm. Verhovac, r. 1813 posýlá provolání kněžím dioecese své prose jich, aby mu sbírali národní slova, písně a přísloví. Ale Verhovce nedovedlo ještě pochopiti tehdejší kněžstvo. Toma Miklošić (1767—1833) může býti příkladem vlastencův a národních buditelů, jací bývali první křísitelé národního vědomí. Nenapsal snad nějakých znamenitých spisův, ale na zřeteli měl jediný cíl — vzdělání národní. Posledním zastancem a obhajcem kajkavštiny v Chorvatsku byl kanovník záhřebský Ignác Kristianović (1790—1883). Neunavná činnost jeho v písemnictví nábožně-morálním zasluhuje vší chvály, ale poněvadž všude již ve školách, ve veřejném životě i v písemnictví od let 40tých štokavština ovládla, stalo se literární působení jeho anachronismem. V pravopisu jediné přidržel se Gaje, jinak psal neustále kajkavsky. Po dlouhá léta vydával kalendář Danica zagrebačka; vydal také mluvnici 1837.

Uherští Chorvaté. Jejich poměry kajkavské literatury byly ještě horší nežli bratří v provinciálním Chorvatsku. Obklopeni jsouce cizotou odevšad, nezanikli posud, ač v literatuře velmi málo učinili. Nářečí uherských kajkavcův uchovalo se v nejnižších vrstvách, ale pravopis jest již Gajův.

Slovinská literatura po všechno XVII. i půli XVIII. stol. vlekla se dosti nuzně; byliť jedinými zástupci jejími katoličtí kněži a jezuité. Teprve na konci minulého století vyskytovaly se pokusy samostatné činnosti. Když Micha Kastelic založil časopis Kranjska Zhbeliza, skupili se posléze kolem něho přemnozí slovinští spisovatelé a když dr. Jan Bleiweis založil r. 1843 Novice, literatura nabyla ihned jiného rázu.

Vlastní Srbové. V druhé polovině XVIII. století probudila se druhá, pravoslavná polovice národa chorvatsko-srbského, Srbové, k životu literárnímu, ale za okolností nepříznivých. Literatura dubrovnická náležela katolíkům. Prostý, národní jazyk ve středověku nemohl dobýti si uznání, když všechna literatura spočívala v rukou kněží, kteří nechtěli se vzdáti posvátného jazyka církevního. Pokrok, jejž bylo znáti v XII. až XIV. století, byl potom opětně zmařen pode jhem tureckým. Klášterv pustly, hynula liturgie i všechna literatura. Pravoslavní kněži, nemajíce prostředků vzdělání, otupěli. V těchto bídných a nevolných dobách Rusové ujali se pravoslavných bratří na jihu v XVII. a XVIII. století.

Péče ruská byla zajisté velikým dobrodiním pro vzdělanost národa srbského a pro víru pravoslavnou v těchto končinách. Špatný však měla vliv na jazyk; obřadný jazyk, dosti prosáknut již národním, počal se nyní míchati s ruským, a z dvojí této směsi povstala ještě třetí. Tvary ruskocírkevní zápasily se srbskocírkevními a míchanici nové dáno jméno jazyka slovanskosrbského. Jím počali psáti v 2. polovici XVIII. století Srbové rakouští. Zástupcem této školy byl archimandrit a historik Raić. Zakladateli pravé srbské literatury s jazykem národním byli Dositej Obradović (1739—1811) a nesmrtelný Vuk Stefanović Karadžić (1787—1864). Za srbský spisovný jazyk vzato štokavské, hercegovské nářečí výslovnosti jekavské, totéž, jaké Gaj zavedl.

O probuzení Bulharů, jejichž jazyk tehdejší nazval Kopitar „slovanským materiálem v albanské formě“, mají největší zásluhy proigumen Paysij (r. 1762 vydal spis „Istorija slavenobъlgarskaja o narodach i carěch i svjatych bъlgarskich i o vsěch dějanijach bъlgarskich), Jiří Venelin (1802 až 1839) a Neofyt Chilendarec.

Nakreslili jsme tu celistvý obraz jednotlivých literatur v chorvatských zemích a národů souvisících a sousedících, aby v jasném světle vyniklo vlastní hnutí ilyrské, jakož i zásluhy jeho o literární spojení Chorvatů se Srby. Myšlénku ilyrskou uspěšovalo násilí a odpor Maďarů. Ruch literární kráčí ku předu stejně s hnutím politickým. Jedno bez druhého u probuzení Chorvatů, jakož i jinde, nelze si mysliti.

Když „svatá aliance“ jakožto stín reakce vznesla se nad Evropou, účinky její cítily se i v zemích koruny uherské. Absolutistické vládě vídeňské tím snáze bylo vlásti, ježto Chorvaté nemohli se dobou onou vykázati nižádným schopným politikem, jenž by práva vlasti hájil. Smutné svědectví o pokleslosti národního vědomí vydávala tehdy zvláště šlechta chorvatská. Zemané ti rádi zvali se šlechtici „uherskými“ a z hlav se již dávno vykouřilo, že jest království chorvatské a národ chorvatský nejen uvnitř polit. hranic, nýbrž i daleko za nimi. Přísným systémem policejním nad to uzavřeny veškery země koruny uherské cizině.

R. 1825 v červenci svolán konečně po čtrnácti letech opět sněm (uhersko-) chorvatský. Stavové chorvatští sjeli se počtem co největším, leč jen aby vyslechli bánovo ujištění, že rozprchly se černé mraky, jež pokrývaly Evropu, blahý mír že navrácen a král že Chorvatsku ukázal se zvláště milostivým, dav mu odtržené části, by s mateřskou zemí se sloučily. Sněm ten jsa co do působnosti své značně obmezen, nečinil nových nařízení ve prospěch vlasti; sestavoval jen instrukce vyslancům na společný sněm o daních, clu, úlevě rybářům a j. Ale jinak připraveni přišli Maďaři na společný sněm. Instrukce županijí uherských vrou jenom nadšením pro maďarskou národnost, kteráž se má rozvíjeti pod záštitou zemské ústavy. Ústava nechť se novými nařízeními opevní proti všem nápadům královy samovlády. Necítiliť Maďaři potřeby, aby vymoženost veliké francouzské revoluce o rovnosti lidstva, o svobodě duševních výtvorů do své země pustili jakožto pravý znak spravedlivé konstituce. Starají se pouze zabezpečiti maďarskou národnost: nechť se zákonem zajistí, že se nevrátí již doby Josefa II. Touto dobou založili také akademii věd, kteráž měla obroditi národ maďarský. Nadešel spo-

lečný sněm. Maďaři roznícení myšlénkou o slavnější budoucnosti, kdy jejich čudština, prosáklá živlem slovanským, vlásti bude z pyšné Pešti všem ubohým nárůdkům a idiomům jejich pod korunou uherskou, žádali na králi, by jazyk maďarský jediný byl ve školách a v úřadech obecným po všech zemích koruny svatoštěpánské, tedy i v Chorvatsku, jemuž nepřikládali jiného postavení státního proti Uhrám, nežli že jsou to prostě maďarské županije. Maďaři mohli napadnouti tak chorvatské poslance, poněvadž chorvatští zástupci národa hráli dlouho na uherských sněmích jen beztoho smutnou roli, bránice tam právo latinského jazyka z bázně, by nebyl zaveden maďarský. Ale ráznější, svobodnější hlavy nepovstalo, by opírala se o zděděná práva a rodnému jazyku pomáhala ku platnosti.

Když vyslancové na požadavek ten namítali, aby se k němu přidalo: „uvnitř hranic království uherského“, veliká bouře zdvihla se proti nim. Maďaři s urputností jali se dokazovati, že Chorvaté dle zákona slovou rození Uhři (nativi Hungari), že povinni jsou učiti se tomu jazyku za příčinou svazku s Maďary, jejichž práv a výsad užívají. Lépe prý jim jest mluviti živým jazykem, maďarským, než mrtvou latinou. Na tyto urážky maďarské jim ve tvář metané poslanci chorvatští odpovídali jen se stanoviska svého právního poměru státního. Kdyby byli bývali tak pro národnost svou nadšeni jak odpůrci jejich, byli by musili zahořeti ohněm spravedlivého rozhorlení. Základ jejich obrany spočíval arci na zákoně a právě, ale byl příliš chladný v onen okamžik, když nepřítel střelu namířil právě na srdce. Odpovídali: „Naše království jsou spolčena (regna socia), trvalými úmluvami sjednocena a takým svazkem s Uhry spojena, že kromě práv společných má Chorvatsko ještě výlučná svá práva municipální, v zákonech od králů potvrzená, jež nelze porušovati nebo komoliti, neboť podryjete tak základy ústavy, kterou upevniti hodláte. Musíte to učiniti pro svazek s národem spolčeným, vždyť svazek ten bude ještě pevnější nyní, když již po osm století s latinou obstál a nikdy nebyl rozrušen. Chorvatsko dává učiti svou mládež jazyku maďarskému již od r. 1802, kdy samo tak ustanovilo zákonem, ale nedá sobě, národu svobodnému, vnucovati jiného jazyka, nýbrž držeti se bude toho, jenž po osm let měl a má právo občanské; nesmí býti činěno násilí královstvím svobodným, spolčeným a federačním. *)“ Výsledek všeho byl, že poslanci chorvatští slíbili, že zavedou jazyk maďarský na chorvatských školách. Zdálo se jim však, že nejsou k tomu oprávněni beze sněmu chorvatského. Proto příštího roku bán svolal konferenci, kdež vnucena jim potřeba maďarštiny, sice že by dětem svým zavřeli cestu ke službám státním. Sněm ještě téhož roku svolaný rozhodl se v ten smysl, že v Chorvatsku nemá býti jiný jazyk než latinský, a maďarskému aby se učilo jakožto zvláštnímu předmětu povinnému. Král usnesení to stvrdil ediktem r. 1827 a chorvatští stavové vložili jej do skříně mezi privilegia království.

Maďaři ovšem nenáviděli i tento základ státoprávní, ač opravdu nebyl ani trochu zahřát citem uvědomělého, probuzeného života národního; proto pokoušeli se často i tento privilej zničiti. Učinili si tudíž

*) Viz důkladněji o tom vzpomenuté již dílo Smičiklasovo „Poviest Hrvatska“, dio II. str. 427.

formuli na sněmu r. 1827, dle níž od té měl býti udílen uherský indigenát, a tu poznamenali vedle názvu Uher i „partes subjugatae“, země podjařmené. S těžkým srdcem vraceli se opět poslanci chorvatští, by přetřásali ve vlasti své novou urážku, dokud neulevili si na novém společném sněmě uhersko-chorvatském r. 1830. Tehdy napsal jménem stavů chorvatských šlechetný Josef Kušević, šlechtic, brošurku Jura municipalia,*) v níž probírá pořadem spisy věků minulých, aby dokázal, že Chorvaté vždycky měli zvláštní postavení ku koruně svatoštěpánské. Důkladně objasnil první smlouvu mezi Chorvaty a uherským králem Kolomanem, stopoval potom rozvoj chorvatského práva veřejného a dokázal, že Chorvatsko od té doby až do nynějška bylo nezávislé od království uherského. Dílko Kuševićovo bylo nyní vodítkem poslancům chorvatským. K této obraně práva domorodého připojují se již i těžké vzdechy, projevující poprvé cit národní na bojišti za právo státní. Tak zejmena Pavel Stoos napsal báseň plnou vlastenecké něhy a žalu, v níž představuje Chorvatům matku vlast na kraji propasti:

„S královstvím spolu hlas můj zaniká,
a v srdci nikdo proto nepyká.
Národům jiným slunce již vstává,
mne halí ještě chladná noc tmavá,
mnou se tu hanbí vlastní mé dítě,
když jiným vzchází den na úsvitě.
Jazyk svůj Chorvat zamítá každý
a jiným národem chce býti navždy.“

Dvůr vídeňský nehodlal na společném sněmě pro všeobecnou rozčilenost připustiti otázku o reformách státních, nýbrž chtěl jen, aby se konala korunovace krále Ferdinanda V., což se i stalo. Maďaři záhy dovtípili se významu přání toho a proto tím zjevněji a veřejněji chystali se v příštím sněmě zadati citelné rány Chorvatům. A zdálo se skutečně, že strach z hrozeb těch odejme poslední zbytek síly poslancům chorvatským, že nebudou moci odolati přemoci soupeřů. Leč ve chvíli té zajisté vážné procitl u Chorvatů posvátný cit národnosti, nejprve u šlechetnějších jinochů, kteří mimo vlast svou viděli vzory nadšení. Mladistvým, vřelým srdcem chopili se myšlénky slovanské a v bezměrnosti světa slovanského našli prostranné pole pro krásné naděje o budoucnosti svého národa, našli novou sílu pro národ svůj, jenž byl zapomněl, že jest větví velikého slovanského dubu.

Na místě opuštěného, malého ostrůvku chorvatského, jenž měl býti potopen vlnami moře maďarského, obrazotvorným jinochům otevřel se svět slovanský, s nímž do života a ruchu spěchá i Chorvatsko. První z nich byl Ljudevit Gaj, jinoch bujné fantasie a neobyčejné výmluvnosti. Gaj, studuje v Pešti, spřátelil se s Janem Kollárem, básníkem „Slávy dcery“, opěvujícím všechen svět slovanský. Na prostranství staré Ilyrie jinochové ti našli národní svůj jazyk a to staré klasické jméno

*) De municipalibus juribus et statutis regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae.

bylo živo v ústech jejich prostřednictvím jazyka latinského, v Chorvatech mezi vzdělaným obecenstvem nadvládu zachovavšího. Proto mladí Chorvaté přijali jméno illyrské za národní jméno své již r. 1832. V lednu roku toho mladý Matija Smodek jal se přednášeti na záhřebské akademii o chorvatském jazyku a ku přednáškám těm hrnuly se studentstva celé proudy. Mladí nadšencové dovedli využitkovati všeobecného vzrušení vlasteneckého nejen mezi sobě rovnými, nýbrž i u starců, již chtěli se vymknouti násilným útokům jazyka maďarského. K tomu zasvětil se Ivan Derkos a ve svém spisku Genius patriae super dormientibus filiis zkoumá řeči slovanské a shledává je příbuznými s řečtinou, latinou a němčinou. Čtvrtá sestra jejich jest mluva slovanská. Sestry vládnou na stolcích osvěty, jen slovanská mluva aby byla hloupou služkou jejich. Ohniví hlasové mladých mužů mizeli a zanikali v životě státním, když právě bylo pomoci nejvíc potřebí, dokud veterán velmožů chorvatských, hrabě Janko Drašković, nepozvedl mocného hlasu svého. Stařec ten, jenž bojoval pod chrabrým Laudonem proti Turkům, potom proti Napoleonovi, vzpomínkami života svého vysoko stál nad mladými vlastenci, zamýšlejícími probuditi národ svůj. Vynikaje pak ještě rodem nad soukmenovce, obohacen jsa zkušenostmi mnoholetého pobytu v Paříži mezi diplomaty a světovými autoritami, přátelsky obcuje s vynikajícími ministry rakouskými, snadno mohl docíliti, aby hlas jeho slyšán byl u dvora vídeňského a mezi magnáty uherskými aby získal si úctu. On odvážil se také pobízeti národ svůj k obraně národnosti a práva státního, a to národ již ne jako privilegované stavy, nýbrž jakožto národ.

Vše připravovalo se na příští sněm společný, psalo se a zkoumalo, jak Maďarům nejlépe odpovídati, a tu také Drašković napsal brošuru — první to jazykem domácím o záležitostech politických a státních: Dissertacija iliti razgovor darovan gospodi poklisarom zakonskim.*) (Rozmluva psána [darována] pánům poslancům zákonným.) V předmluvě objasňuje své záměry. „Volím k rozpravě své,“ praví, „jazyk náš (naški) přeje si dokázati, že máme jazyk národní, jímž lze vyjádřiti vše, čeho srdce i rozum si žádá. Zvolil jsem si nářečí toto, v literatuře starodávné obyčejné a plnější. Přiložená tabella ukazuje, že jest i nejběžnějším u Slavo-Chorvatů jakožto národa našich království. Jeť zajisté také nejpravější, poněvadž jím stejně mluví Slavoňan, krajinský Chorvat (krajina = chorv. voj. Hranice), Přímořan, Pokupan, Dalmat, Bosňan, Černohorec a ti Chorvaté, kteříž se Wasser-Kroaten nazývají a po zemi maďarské rozptýleni jsou. Všechny knihy starší, které v Záhřebě, Požeze, Splitě, Benátkách a Dubrovníku tištěny byly, jsou krásně nářečím tím psány a nářečí tohoto nikdo v jiném okresu přebývaje nezamění, kdežto naopak oni, již smíšeným nářečím mluví, ihned nářečí své,

*) Úplný titul brošury té v Karlovci r. 1832 vyšlé zní: Dissertacija iliti razgovor darovan gospodi poklisarom zakonskim i budućem zakonotvorcem kraljevinah naših za buduću dietu Ugarsku odaslanem, držan po jednom starom domorodcu kraljevinah ovih. Brošura psána jest již štokavsky, k čemuž spisovatel se též odvolává. Spisek tento jest zjev zajisté znamenitý v literatuře chorvatsko-kajkavské, a nebývá dosti oceněn.

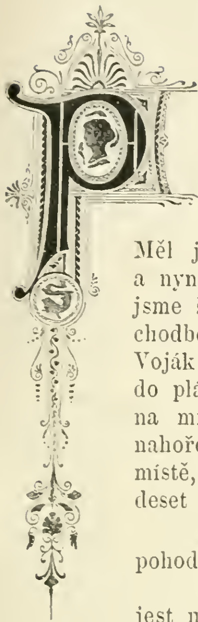
jelikož ne tak krásné, s tímto zaměnî, když se mu naučí jako já, kterýž v Záhřebě jsem rozen. To jest důkaz, že tento náš jazyk za starších dob běžnějším byl než za našich, a to asi není chloubou naší, leč vy snadno a rádi napravíte tuto chybu a literaturou domácí bratry své slovanské — na severu dostihnete, od kteréhož písemnictví kdysi násilné války, potom nedbalost zdržovaly vás: ale naději se, že vy skutkem neopominete potvrditi bytnost národního jazyka. Vyzývám tudíž všechny domorodce, aby se nestarali o předsudky těch, kteří líni jsou k tomu, aby psali, a kteří své dětinské předsudky o svém zděděném chudičkém dialektu mají. — Vám, pánové moji, příštím vyslancům na sněmě chorvatském, uštědřena jsou tato slova lásky a naděje —. Vy, které Chorvatsko a království Slavonské na zákonitý sněm náš pošlou, vy budete míti moc dle starých výsad našich a institucí uherských jménem Dalmácie, Chorvatska a Slavonie úradky své k obecnému dobru přiváděti a prospěch dětem zachovati, neb aspoň křivdu odvraceti od přemilé naší domoviny — Vás tedy, filosofy a příští zákonodárce, k nimž příliš mluviti netřeba, jakožto milované bratry své od srdce a zřetelně touto stručnou rozpravou upozorňuji na ona nebezpečí, která z některých ustanovení uherských a z jiných nezákonností, veškeré říše se týkajících, vycházejí. Poněvadž za toto trojí království po zákoně sjednocené státi budete, proto zapřísahám vás, abyste dobře toho dbali, že za všechen národ bez rozdílu vyznání neb rodu zde i na velikém sněmě uherském mluviti a jednati budete; připomeňte si, že ukázati máte, že jste z národu jednoho, jehož ctnosti, chrabrost a neohroženost od věků trvají. Je-li hoden některý národ, aby zasloužil si důstojné důvěry a slávy, je to zajisté náš pro svou věrnost, oddanost v utrpení. Vy znáte přirozenou povahu, potřeby a obyčeje svých okresů, vidíte um nynějšího zemana a umíte posouditi, co zákonu jest příhodno: pamatujte, že jest nyní nejpilnější potřebou osvěcovati rozum národa, by poznal, čím byl, a posoudil, co smí, a by láskou k domovině byl osvícen." —

Úvod tento v malé knížce více podobá se manifestu za nejposvátnějších okamžiků národa než nějaké předmluvě. A to je také manifest, jakého do tehdejška nedožili se současníci šlechetného hraběte. Poprvé v tomto století Chorvat promluvil nářečím štokavským ku svým sourodákům, aby přijali staré to, věky a knihami posvěcené nářečí za své, by dokázali skutkem, že mají národní jazyk, jímž mluví veliká část Ilyrie od Jaderského moře do Driny. (Pokračování.)

V zajetí Armidy.

Napsal **Pavel Albieri.**

(Pokrač.)

Plazil jsem se za ním, nechav po jeho příkladu plášť roztažený na slamníku, jakobych pod ním ležel. Mříž se otevřela bez šramotu a setník lezl po čtyřech podle zdi do temného kouta dvora, pod okap. Učinil jsem to po něm, nevšímaje si proudu studené vody. Měl jsem tolik rozvahy, že přivřel jsem mříž za sebou, a nyní jsme lezli podle zdi budovy ku zdi hradební. Opět jsme šťastně dosáhli kouta, neboť lampa, visící v otevřené chodbě, kde stála stráž, větrem stále planula a málo svítila. Voják seděl na lavici přede dveřmi našeho vězení schoulen do pláště; zdálo se, že spí. Rychle na zeď! Setník vystoupil na mne a pak podal mi ruku, aby mne vytáhl. Již jsme nahoře a ležíme oba na břichu, rozhlížejíce se po vhodném místě, kde bychom seskočili. Nikde se nic nehýbá a na deset kroků od nás vidíme nejasné obrysy nějakého křoví.

„Zlořečené bílé fraky!“ proklíná setník. „Ty jsou nepohodlné a viditelné!“

Avšak na dlouhé rozmýšlení nezbývalo času; ostatně jest nejhorší již odbyto. Pověsili jsme se na okraj zdi za ruce, aby byl skok co nejnižší, a pak — hop! Výborně! V dešťové plískanici nebylo nic slyšeti a v okamžiku jsme v houští, dobře ukryti.

„Nyní by nám opět dobře posloužily naše pláště,“ praví Haupt, „ale nevrátíme se pro ně. Potud byly nepohodlny, nyní by dobře schovaly kabáty. Co však platno, ve jmenu božím dále!“

Ubírali jsme se tiše jako duchové po cestách liduprázdných sadův, založených kolem Starého města lipského na místě bývalých hradeb. Pod stromy panovala úplná temnota, ale písek chrupal pod nohama, takže jsme raději šli po trávníku podél cesty. Nikde nikdo! Pak v dálce kroky, odměřený krok nějaké hlídky. Jsme v houští a čekáme, až přejde, což se šťastně stalo. Pak zase dál!

Najednou pozorujeme, že přestalo pršeti, což je pro nás tím horší. Jdeme rychle, rozhlížejíce se po nějaké osvětlené krčmě. Tu jest jedna; ale z té zní francouzský zpěv, tam tedy nepůjdem, nechtějíce padnouti nazpět do zajetí. Prsa nějak volněji dýchají, třeba je posud strach svírá. Nyní si nedáme svobodu již vzíti; jsme hotovi dáti se pro ni třeba do krvavé rvačky. Nikdy zpět!

Čas rychle utíká a na blízké věži bily hodiny již jedenáctou.

„Policejní lipská hodina!“ šeptá Haupt. „Pospěšme si, abychom se někam dostali. Hostinští budou nyní sami, což bude tím lépe!“

Spěcháme po kraji sadů, vyhlížejíce novou krčmu. Nic, nic a opět nic až tamto! Honem k ní.

Tu však najednou, sotva jsme vykročili ze křoví, spatřili jsme nějakého francouzského důstojníka, jdoucího proti nám; jeho uniforma

leskla se v záři blikající lucerny na rohu ulice, do níž jsme chvátali. Mimovolně se zastavujeme a hned na to utíkáme zpět.

„Rakušané!“ vzkřikl Francouz. „Chyťte je! Hlídka! Hlídka!“

S vytaseným kordem žene se za námi.

Ale najednou se scéna změnila.

„Sběř francouzská!“ slyším německé hlasy. „Řežte je! Tropí zde povyk! Kde jste kdo, na ně!“

Dostav se do křoví, ohledl jsem se mimovolně. Důstojník utíkal podél sadů, co mu jen nohy stačily, a z otevřených dveří krčmy vyřítilo se několik velkých postav. V plné pak záři stojí zde na ulici dvě dámy, lomící rukama a volající francouzsky: „Pomoc! Pomoc! Hlídka!“

Jeden chlap, hrozný jako hora, přiskočil k jedné a chopil ji za krk.

„Sběři francouzská! Ještě dělej rámusy! Prve než přijdou, utlučeme tě!“

V okamžiku poznal jsem celou situaci. Francouzský důstojník byl průvodčím obou dám a opustil je, honě nás. Němci ti pak, sprostý opilý lid, ohrožovali ve své zuřivosti slabé ženštiny. Po důstojníkovi, jenž se asi lekl toho divokého pokřiku, nebylo teď ani stopy a dámy bezbranné byly vydány prchlosti zlostného lidu, jenž jsa v nepokojných těch dobách bez práce a výdělku, byl schopen mstíti se třeba na nevinných. Co dělat? Můj bože! Ten chlap ji uškrtí. Ubohá volá již sotva slyšitelně, zatím co i na její družku sápou se opilci. „Eh, nestarej se o to!“ napadlo mi, „nechť s nimi dělají co chtějí, co tobě po tom! Uteč, použij chvíle!“ Ale druhý hlas šeptal: „Jdi a pomoz! Rychle! Vždyť se tu páše bestiálnost!“

Co dělat? Jindy byl bych pomohl najisto, ale nyní, sám jsa na útěku, mám pomáhati jiným a upadnouti snad znovu v zajetí? Nu, konečně, snad mohu ženám těm pomoci, aniž bych ublížil sobě! Rychle v před, dříve než se dostaví francouzská hlídka!

Setník Haupt na mne odněkud z blízka hvízdá, ale nemohu ho již poslechnouti, řítě se náhle ke skupení.

„Pryč odtud! Zpátky!“ vzkřikl jsem, vrhaje se na chlapa, škrtícího dámu, a v okamžiku zasadil jsem mu pádnou ránu pěstí do hlavy, až zavrávoral a pustil svou oběť.

Ostatní, bylo jich šest, dívali se celí zaraženi na mne, jenž sám jediný opovážil se vyzývati je v zápas. Ale takovou moc má smělé vystoupení na spitou lůzu, že nikdo pro svého soudruha ani rukou nehnul. Ostatně jsem vypadal zajisté se svým černým, divokým vousem velmi zuřivě.

Vida, že dáma klesá, zachytil jsem ji do náručí.

„Lotrové!“ hřměl jsem. „Nestydíte se přepadati na ulicích slabé ženštiny? Jsem Rakušan a stydím se za vaše počínání. Pusť tu dámu, sice ti lebku rozdrtím!“ volal jsem na toho, který s druhou ženštinou zápasil.

Ten však povoliti nechtěl. Nesa tedy ženštinu již zachráněnou a patrně omdlelou na levé ruce, přiskočil jsem k zuřivci a začal jsem volnou pravicí ženštině druhé pomáhati. Ale teď bylo zle. Chlapi opět

nabyli duchapřítomnosti a vrhli se na mne se všech stran, že bych byl musil míti deset pěstí, abych jim odolal. Druhou ženštinu jsem sice vyrval, ale za to octl jsem se uprostřed zuřivé skupiny a rány jen pršely na mou hlavu. Tu a tam jsem je sice pádně oplácel, ale což to pomohlo! Vysvobozené ženštině podařilo se dostati se z té smečky a nyní prchala volajíc stále o pomoc.

Vše to, k čemu potřebuji nyní mnoho řečí, trvalo sotva dvě nebo tři minuty. Najednou ucítil jsem hroznou ránu do lebky od zadu a ztratil jsem vědomí, sebevládu. Zavrávoral jsem a klesl i s dámou, kterou jsem z náruče nepustil, na zem, až tato zaduněla. Byl jsem omráčen, beze smyslů.

Ale v tom uslyšel jsem již zase kvapný běh několika lidí a řinčení zbraně. V okamžiku zmizeli zuřivci, rozprchnuvše se na všecky strany, nejvíce do sadův, kdež mohli po temných stezkách nejsnáze uniknouti.

Francouzská hlídka! Rád bych se byl vzchopil a prchl také do křoví! Nemožno! Nemohu sebrati údy. Prokletá rána! Připadám si jako opilý; ležím tu bez pohybu. Marno vše, již jsou u mne.

Obklíčilo nás sedm vojákův, a nějaký desátník nasadil mi bodák na prsa.

„Vzdej se!“ volá.

Kývl jsem jen hlavou. Ale v tom objevila se ona druhá vysvobozená ženština a vykládala živě hlídce, že jsem já je nepřepadl, že jsem jim naopak pomohl.

„Eh, vždyť je to rakouský pes!“ odvětil mrzutě desátník.

Druhá dáma, patrně starší, leží posud vedle mne ve mdlobách.

„Ano, on nás vysvobodil. Náš průvodce uprchl, když nás ti chlapi přepadli, a kdyby nebylo toho člověka zde, který náhle vyskočil nám na pomoc, byly bychom obě snad již mrtvy. Oh, vzpamatujte se, signorino!“ a ženština shýbá se k omdlelé, zvedajíc ji. „Snad jí není tak zle! Prokletí chlapi!“

Nemohu sledovati celý průběh zmatené rozpravy, neboť jsem se nemohl v té chvíli ani vzpamatovati. Zvedli mne a musili mne v chůzi podporovati. Tak nás dovedli čtyři vojáci na nejbližší strážnici, kdežto ostatní tři dali se do stíhání prchající luzy.

VI.

Důstojník na strážnici věnoval nejprve pozornost dámám. Omdlelou starší nesli dva vojáci a nyní ji položili na vojenské lože důstojníka.

„Ah, komtessa d'Arco-Valley!“ zvolal důstojník, pln udivení patře na mladší dámu a zrak jeho spočinul překvapeně na mně, když jsem sklesl na stolici podle lože, drže si rukama hlavu.

„Ano, nemýlíte se, pane lieutenante!“ odpovídala dáma, která jediná z nás zachovala sebevědomí.

„Co se to stalo?“

„Šly jsme se signorinou di Banco z domácího koncertu u pana jenerála Durutte-a, provázeni jsouce kapitánem Stagim da Pietrasanta, kterého bezpochyby také znáte. Tu najednou vidíme dvě bílé postavy

spěchati přes ulici. Kapitán volá polekán, že jsou to Rakušané, a tasí kord. Postavy však utíkají zpátky do křoví. V tom vyhrne se z nedaleké hospůdky houf zuřivých opilcův, a jeden se počne rváti se mnou, druhý škrtí komtessu a pan kapitán zmizel. Již jsem myslila, že udeřila má poslední hodinka, když v tom objeví se opět jedna z oněch bílých postav, tento signor zde, a počne s těmi zuřivci zápasiti. Signorinu Angeliku jim vytrhl a mně pomohl, ale sám div nebyl od nich utlučen. A pak přišla hlídka, po níž jsem stále volala!“

Důstojník dal zavolati ženu sergeantovu a odevzdal omdlelou dámu její péči. Odnesli ji do vedlejší místnosti, bytu sergeantova, a komtessa odebrala se tam za ní.

„A což vy?“ obrátil se důstojník ke mně.

„Přišel jsem o vědomí! Dostal jsem prudkou ránu do hlavy, ale je mi již lépe!“

„A jak jste se octl na tom místě? Co děláte v Lipsku?“

Usmál jsem se významně, neodpovídaje.

„Vyzvědač?“ změřil mne přísně.

„Zajatec!“ odpověděl jsem toliko.

Vrtěl hlavou.

„Což chodí zajatci v noci na procházku? To jsem nevěděl. Člověče, vy jste patrně utekl!“

„Chtěl jsem tak učiniti a bylo by se mi to také povedlo, kdyby nebylo tohoto případu. Mohl jsem utéci a nevšímati sobě křiku o pomoc, ale nedalo mi to! Věděl jsem, že přepadeny jsou dámy, a rakouský důstojník musí míti rytířskou mysl, i když utíká ze zajetí. Pomohl jsem a byl jsem při tom opět chycen, vlastní vinou!“

„Zachoval jste se po kavalírsku. Doufám, že budou míti na to ohled. Buďte ubezpečen, že za jednání to poskytnuty vám budou zvláštní výhody. Francouz umí ocenit rytířskou mysl!“

Podle dřívějšího jednání s námi měl jsem právo o pravdě toho výroku pochybovati, ale neříkal jsem nic. Ohledy u Francouzův! A v téže chvíli mi bylo líto, že jsem se dal zavésti velikomyslností, která mne podruhé uvrhla v ruce našich nepřátel, v hanebné zajetí. A byl jsem již na svobodě! Ale kterak jsem měl jednati?“ Nebyl bych si po celý život vyčítal, že jsem mohl bezbranným ženám přispěti a neučinil jsem tak? Opravdu, jednal jsem správně, ale s malou výhodou pro sebe! V tuto chvíli mohl jsem býti již převlečen a ráno prchati snad z Lipska, za týden býti u našich! A nyní? Opět mi bylo líto Míny, na niž nepřestával jsem vzpomínati. Rozumování své skončil jsem rozhodnutím, že co se již stalo, stalo se a marně si o tom dále lámati hlavu. Snad mi nebyla svoboda ani souzena.

Po chvíli vrátili se oni tři vojáci hlídky se zprávou, že v houštinách nikoho z luzy té nenalezli. Tedy ani Haupta! Oddechl jsem si. Jen když aspoň ten vyvázl! Přeju mu toho z plna srdce; obával jsem se již, že jsem překazil i jeho útěk. Důstojník psal nyní protokol k dalšímu vyšetřování celé té události a dal hned zprávu o tom místnímu velitelství se žádostí, aby byl zatčen majitel hospůdky, z níž se rváči vyhrnuli. Snad bude možno pomocí jeho vypátrati vinníky. Sotva

zprávu dopsal, přivedly sergeantova žena a komtessa signorinu di Banco, která procitla ze mdloby, zpátky na strážnici.

Mne, sedícího zmalátněle posud na oné židlici u lože, nikdo před tím mnoho si nevšímal. Utéci jsem nemohl; stálť u dveří strážnice voják. Nyní však slyšel jsem, že komtessa, na kterou jsem, pohřížen v myšlenky, ani nepohlížel, po mně se táže. Vztýčil jsem hlavu a poprvé jsem na ni pohleděl.

Usedla právě na hrubou židli skoro naproti mně a první, s čím jsem se při pohledu svém setkal, byly její veliké černé oči, jimiž na mne udiveně patřila. Pleť její byla bleda, což nebylo divné po takovém dobrodružství. Měla výrazné tahy, ne sice pravidelné, ale velmi zajímavé. Byla spíše hubenější, měla hustý černý vlas, římský nos, hrdé vzezření a krásné, černé, okouzlující oči, které nejvíce přispívaly ku zvláštnímu dojmu její osoby. Byly výmluvny, jak jsem později poznal, a uměly metati blesky i patřiti velmi roztomile. Vzrůst komtessin byl štíhlý, celý zjev hned prozrazoval dámu z vysoké společnosti a — nehledě ani ku jménu — Italku.

Byla zahalena v temný šál, v němž se chvěla zimou, ač byla strážnice vytopena. Společnice její stála podle ní, mluvíc s ní horlivě. Signorina di Banco byla menší, stará brunetta, čilá, pohyblivá jako pravá Vlaška, pravidelných rysů i vzrůstu, ale celý její zjev — nehledě ani ku stáří, vráskám v obličeji, vyhublé postavě, vůbec všem tělesným vnadám starých panen — zůstával daleko pozadu za elegancí komtessinou. Zdálo se mi později, kdyby se ustrojila komtessa do nejhrubšího, nejnevkusnějšího oděvu, že bude přece vypadati spíše jako vznešená dáma než její společnice, oděná třeba v hedbáv a zlatohlav.

Komtesse mohlo býti — vzhledem k tomu, že Italky brzo dospívají — asi osmnácte let a společnici její asi třicet nebo třeba ještě o pět let více.

Komtessa pozorovala mne chvilku a pak povstala pomalu, přikyvujíc ku slovům své společnice, sedící podle ní a nyní živě rozkládající. Ze své mdloby se byla dosti rychle vzpamatovala. Důstojník, jsa zaměstnán výslechem vojáků a sepisováním protokolu, nevšímal si nás. Komtessa přistoupila ke mně a podala mi bílou, malou ruku, děkujíc mi za mé zakročení. Pak usedla blíže ke mně na židli, kterou jí jeden voják podal, a počala se mne vyptávati po tom, jak se vše sběhlo, a po mých poměrech.

Řekl jsem jí pravdu, což bylo zajisté nejmoudřejším.

„Hleďte," pravila ke mně, „stalo se snad řízením božím, že jste prchl právě dnešní noci, kdy jsme byly přepadeny. Náhodou dnes nemohli jsme sehnati kočár, který by nás odvezl domů, neboť všecky skoro koně jsou zde sebrány pro armádu; musili jsme tedy pěšky asi čtvrt hodiny cesty. Náhodou jste vyšli právě proti nám ze sadů a průvodce náš začal vás stihati, poněvadž nám byl útěk váš podezřelým. A křik náš přivolal ten zuřivý lid, který by nás cizince nejraději všecky povraždil. Byly jsme již mnohdy varovány, abychom nechodily nikdy samy na procházku, jmenovitě do odlehlejších částí města a zvláště podvečer. Dnes také, ale spolehly jsme se na svého ozbrojeného průvodce, který však uprchl, bázlivec, při prvním pokřiku. Měl strach

větší než my po celou již cestu a stále nás napomínal, abychom byly tichy, bychom na sebe nikoho neupozornily. Děkuji vám ještě jednou vřele za vaši obranu, pro kterou jste se znovu vydal v zajetí: přičiním se však, abych vám tento trudný stav podle možnosti ulehčila. Otec můj jest vlašským brigádním jenerálem ve francouzské službě a má, pokud soudím, dosti velikou moc, aby vám odplatil vaše šlechetné sebezapření!“

Z dalšího dověděl jsem se ještě, že byl jenerál raněn v boji u Drážďan do nohy a že hojí nyní v Lipsku svou ránu. Za tou příčinou také nedoprovázel jedinou dceru svou do koncertu. Komtessa nazývala se Sabina a neměla matky již od mladých let. Otec, bohatý šlechtic ze starého římského rodu, měl dříve dceru svou na vychování u spříbuzněné šlechtické rodiny ve Florencii a teprve z jara povolal ji za sebou na německé bojiště — proč, komtessa se jaksi zpěčovala říci. Když se vzpamatovala ze svého leknutí, byla povídavá, a obě, ona i její společnice, tato s náramnou affektací, velice mne litovaly, když jsem jim vyprávěl o smutném životě, jaký jsem vedl v zajetí.

Zatím dokončil důstojník svůj protokol a zároveň vrazil do strážnice mladý francouzský kapitán v čele sesílené nové hlídky. Spatřiv mne či vlastně nás seděti v hovoru, zarazil se poněkud, ale hned počal řinčeti šavlí a ukláněti se před komtessou. K mému podivení nastal nyní zvláštní výjev, jemuž jsem porozuměl důkladně teprv mnohem později.

Komtessa se na něho zamračila a spustila hněvivě rychlou italskou řeč, z které jsem ani slovu nerozuměl. Důstojník se omlouval, ale marně: i společnice zasypávala ho, jak se zdálo, prudkými výčitkami. Pomalu jsem dospěl k náhledu, že kapitán jest onen signor da Pietrasanta, který obě dámy hanebně opustil a nás uprchlíky stíhal.

Mladý kapitán, zřejmě také Vlach, koulel divoce očima, ale komtessa nepociťovala z toho patrně pražádného strachu, neumlkajíc. Také jí sršel nyní oheň z očí, hledících pohrdlivě na bránícího se důstojníka. Ten společnice jakoby si nevšímal, obracel se jen k její velitelce. A francouzští vojáci dívali se zároveň se mnou udiveně na prudký ten spor, jemuž rozuměli právě tak málo jako já.

Konec učinila komtessa, žádajíc po francouzsku velitele strážnice, aby ji dal dopraviti bezpečně domů. Kapitána, který počal vykládati, že jest to zbytečno, že doprovodí dámy sám, zhola odmítla a řekla mu, aby jí šel s očí. Pak mi podala ruku a odešla se společnicí, provázena jsouc dvěma vojáky s desátníkem.

Nyní jsem osamotněl s oběma důstojníky. Kapitán se po odchodu dám teprve rozzuřil a domlouval lieutenantovi, proč poskytoval průvod. Velitel strážnice se k tomu jen usmíval a vymlouval kapitánovi zlosť. Když tento viděl, že s ním nic nepořídí, obrátil se hrubě ke mně, vyptávaje se, jak se vše sběhlo. Řekl jsem mu vše opět dle pravdy a Ital zabručel: „Mohli jste vyjíti z toho roští také o pět minut dříve nebo později, aby vás byly ty ženské právě neviděly. Tak jsem byl nucen hnáti se na jejich pobídku za vámi, třeba se mi valně nechtělo. Byly tím samy vinny! Proč ztropily povyk? Mohlo nám býti všem dohromady lépe!“

V zásadě měl pravdu, ale — kdož může za náhodu! Pak mi zlomyslně blahopřál ku trestu, který mne stihne pro útěk, vyslovil naději, že i setníka Haupta chytnou, a mluvil cosi o železech a poutech, půstu atd. Když byl takto, jak se domníval, hrůzu na mne pustil, odešel bez pozdravu.

Francouzský důstojník, mladý posud človíček, byl dosti zdvořilý, srdečný a soucitný. Pozval mne, abych si ulehl na jeho postel, a sám sedě u stolu, vyptával se i vypravoval. Ohledně trestu těšil mne znovu, že nebude tak zle: naopak, vzhledem k mému jednání mohu prý spíše doufati v uznalost jenerálovu. Sdělil mi, že mladý ten kapitán italský jest boháč, který však není na vojně k ničemu a zasluhoval by býti vřaděn k šestému italskému pluku pod plukovníka Eugena, který měl velení nad tou směsicí šlechtických ničemův a vodil je svědomitě do nejhorších řeží, aby zbavil svět podobných kvítkův. Jest to piják, karbaník, pletichář a uchází se o ruku, či vlastně o jmění komtessy d'Arco-Valley, která ho však nemiluje. Měla prý v Italii nějakou známost nešlechtickou, a otec, starý aristokrat, dělal hrozný hluk. Ihned musila dcera z Florencie k němu, do nepohodlí válečného života, a žije po celé léto již v Lipsku, kdež ji obléhá neustále kapitán Stagi da Pietrasanta, jemuž je otec pro jeho starý rod a jmění nakloněn. Škoda je prý ji pro něho a do svateb má prý také daleko, poněvadž komtessa jest nepovolná, nepodajná, jako málo která Vlaška.

Nezajímalo mne to příliš a jen pro ty krásné oči mladé Italky zachoval jsem pozornost až do konce. Ale což oči! Moje Mínka má také krásné, modré jako nebe a upřímnější.

Pak byla převedena řeč na poměry ve vojště a politiku. Důstojník tento byl sdílnějším než jeho soudruhové v místním velitelství a podal mi zprávy o posledních pohybech, pokud byly obsaženy ve francouzských listech. Pravil, že porážku u Drážďan zavinili jsme sami svou loudavostí a rázný útok o den dříve že nás mohl snadno přivésti k cíli. Nebylo prý ani potřebí celé té massy: byly by k tomu postačily dva rychlé sbory s četnou dělostřelbou, aby přepad byl náhlý. Takto však jsme císaře ku své škodě vzbouřili. Měl snad pravdu a neodpíral jsem mu, vymlouvaje jenom loudavost naši špatným počasím; ale on dal mi za příklad obrovské pochody, pěti až šesti mil denně, vyhladovělých francouzských kolon za téhož nečasu. Jinak byl důstojník nejlepší mysli a měl velkou důvěru ve válečného genia svého císaře, který je vítěznou bitvou vytrhne náhle ze vší kalamity, jak to udělal už vícekráte. S takovým přesvědčením bylo arci možno vytrvati na stanovisku sebe ohroženějším!

Po dlouhé rozmluvě — bylo již kolem dvou hodin — odporučil mi důstojník, abych se hleděl vyspati. Poslechl jsem ho, ale při nejlepší vůli jsem neusnul, neboť právě zažité dojmy zaměstnávaly příliš moji mysl. Stavěl jsem se, jakobych spal, ale zatím myslil jsem na své spoluvězně, na setníka Haupta, který bezpochyby také nespí, na komtessu a její společnici.

K ránu jsem přece na malou chvilku usnul a ve snu viděl jsem mrtvolu mladé komtesy, zaškrcené, bledé, ale krásné i ve smrti. Oči měla otevřeny a vyčítala mi pohledem jejich, že jsem jí nepomohl,

moha tak učiniti, a to pouze z obavy, že bych ztratil svou svobodu. Byl jsem rád, když jsem se z ošklivého snu probudil.

Důstojník, Laurent se jmenoval, dal mi ráno černé kávy a oznámil mi, že o deváté hodině budu poslán zpět do Pleissenburgu. Dva vojáci byli již připraveni, aby mi dali čestný průvod do vězení. Těšil jsem se již na škodolibý výsměch důstojníkův v kanceláři i na výčitky svých opuštěných druhův, kteří se mohli spasiti také s námi, když v tom přišel známý důstojník, pobočník místního velitele, s lístkem pro poručíka Laurenta.

„Půjdeme spolu k panu jenerálovi d'Arco-Valley," pravil ke mně. „Přeje si vás viděti a vám se poděkovati!"

Stráž zůstala zpátky a já, rozloučiv se s přívětivým lieutenantem, kráčel podle pobočníka do úzkých ulic Starého města lipského. Kráčeli jsme však jen asi pět minut a vešli jsme do menšího domu, v jehož průjezdě stál voják. Ten ukázal nám ihned do prvního poschodí a tam nás uvedl premovaný lokaj do předpokoje přijímacího salonu.

Po cestě mi pobočník vypravoval, že o našem útěku nikdo nic nezvěděl, až ráno. Teprv když k ránu přišel na místní velitelství Laurentův protokol, pátráno, prohlíženo vše. Haupta posud nemají; ohledně mne poslal hned časně ráno hrabě d'Arco-Valley nějaký dopis velícímu jenerálu, který také hned odepsal.

V saloně jsme slyšeli prudký hovor. Zdálo se mi, že rozeznávám hlas komtessin, hněvivý, vášnivý, jako v noční hádce. A opravdu, za chvilku vyšel ze salonu pohněvaný pan kapitán Stagi a nepovšimnuv si nás ani spěchal, skřípaje zuby, pryč odtud.

Když jsem byl na to uveden, nalezl jsem starého jenerála samotného. Byl bělovlasý, bělovousý, ale oči měl jako uhly, přísné a pronikavé. Seděl v lenošce, raněná jeho noha byla obvázána a spočívala na podnožce. Za ním stál starý komorník.

„Jsem rád, že mohu aspoň poněkud odsloužiti se šlechetnému ochránci své jediné dcery," pravil ke mně vážně, dav si dříve znovu celou příhodu vypravovati. „Kdo jedná tak velikomyslně, bez ohledu na sebe v takových poměrech, zasluhuje veškeré úcty a tu vám vzdává starý voják a poslední potomek římských hrabat d'Arco-Valley. Mimo to, uslyšev o špatném s vámi nakládání v zajetí, učinil jsem již dnes, co mi bylo možno, abych smutný váš stav zlepšil. Mohu říci, že se mi to dosti podařilo. Předně jest vám odpuštěn veškeren trest za útěk, což se rozumělo samo sebou, neboť člověk, který sotva získanou svobodu svou opět nasadí pro blaho jiného, nezasluhuje trestu. Za druhé jste zbaven vazby a na čestné slovo své, jemuž zajisté každý nyní rád věří, neboť čin váš svědčí o pevné povaze a čestném muži, můžete se po Lipsku volně pohybovati. Tím však jste zbaven své porce v Pleissenburgu, což vám nahražuji tak, že budete po celou dobu svého zajetí mým hostem. Mimo to se vynasnažím, abyste se dostal co nejdříve domů, hned při první výměně!"

Tolik výhod mne překvapilo! Tedy volnost, svoboda, třeba obmezená, ale přece jen volnost! Veliký to pokrok od vlhké díry v citadelle a dusného, špinavého kanceláře na místním velitelství.

Děkoval jsem srdečně.

„Zůstávám při tom všem ještě velkým vaším dlužníkem,“ odpíral starý voják. „Službu, jakou jste nám prokázal, nelze ani zaplatiti, a já si vážím lidí podobného zrna, jako jste vy. Abych nezapomněl, přál byste sobě ještě něčeho? Člověk mnohdy ani neví, čím by mohl prospěti. Řekněte jen bez obalu, cokoliv žádáte!“

Prosil jsem za čisté prádlo.

„Ah, toť se rozumí samo sebou! Musíte však přijati ode mne za vděk oděvem občanským, neboť — vaše uniformy nové zde nemáme, staré vám nedáme a francouzskou byste asi nenosil. Objednal jsem již všecko a pokoj váš je už také zařízen. A nic více?“

Žádal jsem ho ještě za nějaké ulehčení pro své ubohé zajaté soudruhy a slíbeno mi, že budou dáni do lepší místnosti a obdrží prádlo i šaty.

Jenerál se rozloučil se mnou srdečně, žádaje mne, abych přišel k němu, až budu převlečen. Pobočník se byl vzdálil, aby mi přinesl z velitelství průvodní list pro Lipsko, a lokaj mne zavedl do čistě zařízeného pokojíku s vyhlídkou do zahrady. Byl jsem velice pohnut při pohledu na všecko to pohodlí, jehož jsem déle než měsíc postrádal; ba, abych pravdu řekl, posud v celém svém vojenském životě neměl jsem tak pěkného, pohodlného bytu. Lokaj mi důvěrně sdělil, že komtessa se svou společnicí zařizovaly dnes pokojík ten samy.

Pohlédnuv do zrcadla, zděsil jsem se svého zanedbaného, divokého zevnějšku. V zrcadle jsem se neviděl již po tři neděle a právě tak dlouho jsem se pořádně nečesal, než leda malým kapesním hřebenem. Možno si pomysliti, jak jsem vypadal, rozhárán, bled a hubený, špinavý, roztrhaný. Především jsem se tedy umyl a převlékl do šatstva, jež mi za chvilku komorník přinesl. Bylo úplně nové a jako na mne šito; lokaj mi pak sdělil, že ho stálo dosti práce, nežli oděv ten ve skladě vybral. A k tomu byl jen prozatímní, neboť asi za tři dny přinesl mi krejčí dvoje šaty jiné, lepší, schválně na mne šité, jakož i plášť a všecky ostatní potřeby.

Když mne komorník pak ještě oholil, cítil jsem se jako znovu zrozen. Byl jsem jiným člověkem a věru, že mi chvílemi můj nedávný život připadal jako ošklivý sen. Byl jsem lehký, pružný, měl jsem jiné myšlénky.

Ten den byl velmi krásným i zdálo se mi, jakoby byl trval toliko chvilku.

Dopoledne uběhlo rovnáním zevnějšku a v poledne seděl jsem s jenerálem a oběma dámami u hojného déjeuner. Jaký to rozdíl mezi stravou a celým živobytím včerejším a dnešním! Hovor točil se kolem noční události; slyšel jsem nové díky, až mi to bylo již nemilým, ač tyto díky plynuly z krásných úst, o jichž jediné políbení byla by s radostí polovice důstojníkův lipské posádky skočila do ohně.

Vrchol štědrosti jenerálovy pak byl váček s padesáti napoléondory, kterýž jsem nalezl na svém stole zároveň s lístkem na mne adresovaným. Váček byl ženská práce, rukopis také ženský. Lístek mne vyzýval, abych hodně užíval své nynější volnosti a po vyčerpání zásoby se hlásil o jiné zlaté peníze tím, že nechám ležeti váček na stole. Napsal jsem na druhou stránku lístku své poděkování, váček pak vzal a lístek

položil na stůl. Na to jsem se odebral do lázně a na procházku, abych užil opět jednou zdravého vzduchu.

Počasí bylo dnes překrásné, pravé babí léto, lidí všude hojnost, všecko jakoby se smálo a já byl ne-li šťasten, tedy jistě spokojen. Čeho jsem si mohl ještě přáti? Měl jsem klidné svědomí, byl jsem čist, měl jsem peníze a o budoucnost jsem se teď nemusil valně starati. Jak to podivné! Dnes jsem tu spokojen, ačkoliv dlím mezi cizími lidmi v nepřátelské zemi, zajatec na čestné slovo, nemohoucí ani za bránu, a před dvěma měsíci byl bych se tu cítil, přijda bezprostředně z Chomútova, velmi opuštěným a nešťastným. Tím však bylo vinno předešlé strádání, kdežto z Chomútova byl bych přišel z největšího štěstí, od své Míny — —

Můj bože! Jak jest to jen možno? Ubíraje se k večeru z lázně do domu jenerálova, do svého bytu, vzpomněl jsem si poprvé dnes na Mínu, která přece jindy byla jedinou mojí myšlenkou. Jak se to mohlo státi? Ó ve štěstí člověk snadno zapomíná! Bolelo mne velice, že jsem spustil na celý den drahou tu dušičku z mysli. Jako za zločin si pokládám, že jsem se těšil samolibě nelíčenému obdivu komtessy a signoriny, když mne spatřily převlečeného! Ani při déjeuner jsem si na Mínu nevzpomněl, kdy komtessa seděla naproti a signorina di Banco podle mne! Odpusť mi, Míno, za to budu ti vše psáti ještě dnes!

Byl jsem u dîner a při veselém hovoru vypil jsem celou sklenici vína, což mně, odvyklému, ba vůbec nezvyklému na ně, udělalo těžkou hlavu. Bílá měkká postel pak hleděla na mne v pokojíku tak svůdně, že jsem neodolal a psaní odložil. Spal jsem jako zabitý.

VII.

Měl jsem nyní v jenerálově domě dobré časy. Ráno mi přinesl vždy lokaj snídaní, pomohl mi ustrojiti se, nezvyklé to u mne pohodlí, načež jsem buďto mohl jíti na procházku, čísti nebo studovati. Hrabě měl některá pěkná díla z oboru vojenství a již samo prohlížení jich velice mne bavilo. V poledne bylo déjeuner, k němuž jsme se sešli v jídelně. Jenerál vozen byl v lenošce po pokojích a noha jeho se dosti již hojila. Byl v koloně, která vyrazila z Drážďan podle Labe směrem ku Pirně, a tam ho zasáhla tříska dělové koule do kolena — rána to bolestná a zdlouhavá, zanechávající nohu chromou. U stolu jsme sedávali jen my čtyři, neboť hrabě d'Arco-Valley hostů nezval. Bavívali jsme se dosti vesele, jenerál vypravoval o svých taženích, komtessa o Italii, já o Čechách, Praze a Vídni a společnice jen poslouchávala. Při vší své pohyblivosti zdála se býti jako zaražena. Odpoledne jsem míval opět pro sebe a večer v šest hodin bývalo dîner, po němž jsme chvilku sedávali, hrajíce s nemocným v karty préférence, jeho oblíbenou hru. V deset hodin chodil jsem na odpočinek.

Své Míně jsem psal a zaslal dopis, ovšem že na zdař bůh! Pošty nebylo; požádal jsem tedy jednoho ordonančního důstojníka, s nímž jsem se náhodou v třetí den své svobody seznámil, aby vzal dopis můj s sebou do Drážďan a odtud jej hleděl nějak expedovati dále. Byla to arci velmi těžká věc, a psaní se také nejspíše ztratilo. Důstojníka

mohla trefiti koule a ostatně — což mu záleželo na psaní pro nějaké děvče!

Čemu jsem se však divil, byla okolnost, že pan kapitán Stagi da Pietrasanta se v našem domě více neukazoval. Nikdo se o něm také nezmiňoval a v Lipsku přece byl, poněvadž jsem ho potkal. Po několika dnech zeptal jsem se na to sdílného lokaje, Vlacha, který ale mluvil dobře francouzsky jako jeho vrchnost.

„Oh ten už sotva přijde! Pan hrabě se na něho velmi rozhněval a komtessa také, snad ještě více. Nemá ho ráda a tím svým počínáním si zadal i u otce!“

Pomalu začal jsem se vpravovati do soukromějších poměrů jenerálovy domácnosti, poznával povahy a prohlížel lidi.

Starý jenerál byl pravou vojenskou osobností, „sekáčem“, jak se obyčejně nazývají podobné karaktery. Vojenský život byl mu nade vše, pro vojnu opouštěl rád veškeré pohodlí a snášel všecky svízele, které v jeho věku zajisté dvojnásob byly citelné. Povaha ryzí, ale názorů vskutku podivných. Starý hrdý aristokrat, Vlach, bojoval zde pod císařem z občanského rodu a to se zápalem, nadšením. Ctil v Napoleonu velikého válečníka, pod nímž sloužiti jest ctí a jehož smělé plány podporovati jest zásluhou. Jinak byl vůči nešlechticům příkrým, pravě, že jedině šlechta má býti vychovávána k válečnému řemeslu. Bojovav dříve proti republice, byl nyní silným sloupem císařství francouzského a nenáviděl Bourbony, poněvadž byli špatnými vojáky, právě jako panovníčkové italští v minulém století. Smířiv se s občanským císařem teprve v roce 1808, vyšinul se posud toliko za brigádníka jízdy, ale byl s důstojenstvím svým spokojen, doufaje i ve svých šedesáti letech v další karriéru. Dceru svou miloval sice, ale milejší mu byl jeho kůň a palaš; přes to snažil se podle možnosti, aby vyhledal pro svou Sabinu co nejlepší partii, pročež protežoval kapitána, v němž omylem shledával zvláštní schopnosti k vojenské karrieře. Prohnaný Vlach omámil starého vojáka, neznalého úskokův, řinčením šavle a chvástavými řečmi, které však skutkem špatně dokazoval.

Komtessa Sabina byla v mnohém ohledu pravý opak svého vojenského otce. Vychována jsouc ve Florencii, v tomto nejdemokratičtějším vlašském městě, kde Mediceové pochopili jinak svou panovnickou úlohu než tyranové v jiných státech, a žijíc v rodině Montelupo, patřící k nižší šlechtě, osvojila si jiné zásady než ony, jimiž se řídil její otec. K výkladům otcovým o výsadách aristokratických mnohdy podivně se usmívala. Věděl jsem již o její lásce k nešlechtici, ovšem jen velmi povrchně; do podrobností nemohl jsem vniknouti. Byla dosti veselá, časem se smála, ale nebyla to pravá dívčí veselost, jak se mi ustavičně zdálo — snad právě proto, že jsem o poměru jejím již slyšel a konání její ustavičně s tohoto hlediska pozoroval.

Pokud se týče signoriny Angeliky di Banco, připadalo mi stále, že má vlastně u komtessy úkol dohlížitelky na způsob španělských dueň, aby komtessa nemohla býti na chvíli sama. Podle všeho nebyla společnost její komtesse příliš milá, ale v pravém taktu nedávala, aspoň v mé přítomnosti, ničeho na sobě znáti. Konečně — společnice její byla chudá, propůjčila se k té službě zajisté jen k vůli živobytí a tu

by komtessa jednala poněkud nemilosrdně, aby jí povinnost její, zajisté ne právě nejmilejší, ještě ztěžovala. Tak jsem aspoň hleděl na to já.

Myslil jsem si mnohokráte, co vášní a vzájemné zloby nachází se v této na první pohled tak spořádané, klidné rodině, která vůči hostu vypadala tak svorně, kde se mluvilo a jednalo tak uhlazeně. To je však pravý znak šlechtictví, že i ve věcech jinak dosti významných neporušuje nikdy pravidla obecné slušnosti. Zde byl otec ve sváru s dcerou, dcera s otcem a společnice byla komtesse nemila, aniž ji mohla vypuditi. A byl jsem zde již týden, čtrnácte dní a poměry ty nejen že se nezměnily ani za mák, ale ani slovem je nikdo neprozradil, nikdo o ně nezavadil.

Vůči mně panovala velká zdvořilost a ochota a starý jenerál jakoby byl zapomněl, že jsem nešlechticem, ubohým poručíkem a k tomu zajatcem. Byl jsem jeho hostem a tím přestávaly podobné ohledy. Měl také ve mně společníka snad dosti zajímavého; snažil jsem se sdělovati mu vždy nové a nové věci z našeho rakouského vojenského života. Vyhledávali jsme shody a odpory, mluvili o jednotlivých výhodách různých zařízení a já pozoroval, že podobnými hovory se starým důstojníkem velmi mnoho pro svou vědu získám. Jenerál, jak se mi zdálo, viděl mne rád, ale mimo jídlo mne nezval, boje se, jak mi sdělil komorník, aby mi neubíral svobody.

Při svých procházkách měl jsem dosti příležitosti prohlednouti si Lipsko, ale mohu říci, že se mi příliš nelíbilo. Nemá velkých památek stavebních a to mnoho rozhoduje při dojmu města, nemá jediného velkého chrámu, stará radnice podobá se špýcharu, nemajíc pražádného významu uměleckého, a kdyby nebylo některých pěkných starých domův, nebylo by v Lipsku architektonicky skoro nic zajímavého. Byl jsem na víně v Auerbachově sklepě, což je vlastně největší lipskou pamětihodností, a prohlédl několik bezvýznamných kostelních staveb, jichž jsem vždy milovníkem.

Život v Lipsku nebyl v té době ovšem růžový, poněvadž všechen obchod a průmysl vázl, což bylo pro obchodní to město velikou ranou. K tomu ty četné rekvisice, dopravy raněných, všude samá vojenská nemocnice a samé skladiště, v němž ale zásob bylo poskrovnu. Zdálo se, jakoby ve vzduchu ležela jakási tíha, jakýsi černý mrak, hotovící se k prudké bouři. Nikomu se nechtělo do nějaké větší závažnější práce, každý žil ode dne ke dni a každý si přál, aby poměrům těmto byl už jednou konec, ať již takový nebo jinaký, ale rozhodný. Sasové pak byli skoro bez výminky proti Francouzům, kteří plenili jejich zem a činili z ní jediné bojiště.

O pohybech francouzské armády se skoro nic neproslýchalo, ačkoliv ležela dosti na blízku, neboť důstojníci všecky zprávy důsledně zatajovali. Ale tolik bylo přece zřejmo, že spojenci stojí na samém již Labi, takořka několik hodin odtud; avšak mohutná řeka byla posud dobrou hrází proti jich výbojům. Harcovníci sice přecházeli Labe bez přestání, ale massy se k tomu dlouho neodvažovaly, bojíce se, aby osamoceny nepadly na plnou sílu nepřítele.

Také se povídalo, že prý se Rakušané opět hýbou z Čech přes Krušné hory směrem k Altenburgu a tedy přímo na Lipsko, vyhýbajíce

se Drážďanům; ale zpráva ta nezdála se býti pravděpodobnou, poněvadž se neukazovaly posud ani nejmenší známky takových pohybů.

Jinak jsem žil v Lipsku beze zvláštních starostí, až na tu, že jsem pátral po osudu setníka Haupta. Nebylo po něm ani stopy, zdálo se tedy, že se útěk jeho zdařil. Soudruhy ze zajetí jsem již nespatřil, poněvadž do Pleissenburgu civilní člověk nesměl a oni zase ven nevycházeli. Slyšel jsem však od hraběte, že byly na jeho, či vlastně mou prosbu dáni do jiných, zdravých místností, že měli nyní určitou hodinu ku procházce po citadele a že také strava se zlepšila. Byl jsem tedy i v tom ohledu spokojen.

Mimo to — věc ta plní mne dosud podivem — musím ještě sděliti, že čin můj předčítán byl francouzskému mužstvu při rozkaze, aby si vzalo z něho příklad a snad utíkalo také ze zajetí. Jsem však přesvědčen, že málo kdo by spáchal v podobných poměrech takový, do jisté míry falešně šlechetný kousek a také málo komu by se byl tak vyplatil jako mně.

Dále musím uvésti ještě několik zvláštních věcí, které mne v Lipsku potkaly ku konci mého pobytu a jež mají pro mne vlastně význam největší.

Při domě, v němž bydlil hrabě d'Arco-Valley, nacházela se zahrádka, malá, obklíčená vysokou zdí, jak vůbec bývá u zahrad v samém skoro středu města. První týden jsem tam nevkročil, až teprve asi ku konci týdne druhého přišli jsme v rozprávce s jenerálem také na zahradnictví a pěstování květin, při čemž byl jsem vybídnut, abych si zahrádku prohledl. Použil jsem dovolení toho hned druhého dne, abych mohl vyhověti své libůstce — zaopatřiti si totiž každodenně květinu pro svou knoflíkovou dírku. Kytička od mé Míny dávno zvadla, a choval jsem ji ve své staré uniformě, kterou jsem dal podle možnosti opraviti a vyčiditi.

Vstoupiv do zahrádky ráno po snídaní, spatřil jsem příjemný koutеček, v němž arci ohlašoval se již pokročilý podzim, ale kde následkem letošního deštivého počasí příroda proti jiným rokům přece byla opozdilá. Bylo zde dosti podzimního kvítí, pěkné zelené keře, pěkný trávníček, stezky posypané bělostným pískem a zvláště hezká jasmínová besídka. Byl jsem velmi pohnut, procházeje se touto zahrádkou, tak podobnou oné v Chomútově, kde jsem užil tolik šťastných chvil, po nichž nepřestával jsem vzdychati. Jasmínová besídka! Vstoupil jsem do ní a nalezl jsem na stole otevřenou italskou knihu, jejímuž titulu jsem úplně nerozuměl, ale která se mi zdála obsahovati nějaké filosofické nebo podobné pojednání. Kdo to asi četl? Starý jenerál sem nemůže, signorina di Banco jest na podobné věci přece jen trochu nevzdělaná a komtessa? Vrtěl jsem hlavou, nechtěje ani v této mladé dívce, třeba tak zajímavé, hledati čtenářku takové knihy. Já sám takové knihy nečtu a osmnáctileté děvče mělo by se jimi zabývati, baviti v besídce za dob tak hlučných, nepokojných? Nemohl jsem tomu uvěřiti.

Ale k největšímu svému překvapení spatřil jsem, obrátiv se k odchodu z besídky, přicházeti sem komtessu Sabinu. Viděla mne a spěchala mi vstříc.

„Což tak ochotně plníte přání mého otce?“ pravila přívětivě, kynouc mi na pozdrav, zatím co já uctivě smekal. „Jste milovníkem zahrady, květin?“

„Ano, poněkud, ale musím vám přímo říci, že jsem se vkradl do vašeho koutečku s myšlenkami na loupež!“ a sdělil jsem jí svůj úmysl stran ozdobování knoflíkové dírky.

„Ó, podobných věcí máme zde velmi málo. Podzimní květiny v této chladné zemi nejsou právě pěknou ozdobou kabátu. K tomu se nejlépe hodí fialky, karafiáty a růže a ty kvetou zde v tento čas jen ve skleníku, jehož tu nemáme. Nejvýše mohu vám posloužiti, pane poručíku, zelenou větvičkou zakrsalé zdejší myrty, trpaslíka u přirovnání s našimi myrtovými keři — ale, vy přece nejste ženich!“

A spočinula při tom na mně tázavým zrakem.

„Máte pravdu, komtesso, do toho mám posud daleko!“ odvětil jsem smutně. „Zvláště nyní, zde v zajetí! Ovšem, kdybych byl doma, nebyla by o nevěstu nouze — kdybych byl jen něčím jiným, nežli rakouským poručíkem, který nesmí na ženění takořka ani pomysliti.“

„Proč to?“

„Chudou bez kauce si vzíti nesmí a není také nic radostného třiti v tom našem na oko lesklém stavu bídu s nouzí. Kam by to vedlo, kdyby se ženili poručíkové na svůj malý plat! Důstojník musí dostati choť bohatou, aby mohl ve společnosti slušně žíti, dělati stavu svému česť. Ale která pak bohatá dáma bude toužiti po štěstí s ubohým nižším důstojníkem, který má naději na zlatý límec po dvaceti letech! V tom ohledu jsou u nás velmi zlé poměry!“

Komtessa vrtěla hlavou a hleděla snivě před sebe, stojíc naproti mně u velkého keře.

„A což,“ začala po krátkém pomlčení, „kdyby se měli dva lidé velmi rádi, on chudý důstojník a ona chudá dívka, a chtěli pospolu snášeti třeba tu lesklou bídu?“

„Nesmějí, není to dovoleno! Nedostanou bez kauce povolení ku svatbě!“

„Eh co, svatba!“ odvětila komtessa podivným tonem. „To zde nerozhoduje! Čtu právě tamto v besídce velmi zajímavé pojednání kulturně-historické o různých fázích lidského života v rozličných stavech a tam jsem četla včera velmi hlubokou, pravdivou větu, že sňatek v tom způsobu, jak se mu obyčejně rozumí, totiž civilní i církevní nezrušitelná smlouva mezi mužem a ženou, u většiny lidí jest spíše zařízením škodným nežli prospěšným.“

Musím říci, že jsem se opravdu zalekl takových slov z úst mladistvé komtessy.

„Myslíte tedy, že by bylo lépe, kdyby byla manželství volná, není-liž pravda?“ pravil jsem, abych jen něco řekl.

„Ve mnohém případě by bylo lépe!“ pravila rozhodně. „Aspoň by neměly býti sňatky smlouvami nezrušitelnými. Málo kdo může říci, že by byl nalezl úplného štěstí sňatkem s milovanou ženštinou, a nejhorší při tom jest, že smlouva sňatkem uzavírá se obyčejně v letech mladých, kdy je člověk nezkušeným, zaslepeným a kdy neví, jako nemůže vlastně věděti nikdy, jakým bude v letech příštích, jaký obrat

nastane v jeho smýšlení a citech. Já sama bych nechtěla na věky se zaprodati, a to nikomu, ani tomu, koho bych měla nejvíce ráda, poněvadž nikdy nevíme, komu se vrháme jaksi v moc, zda-li nás ten, jemuž dnes důvěřujeme, a to třeba plným právem, nezklame v čase příštím!“

„Právě proto jest smlouva manželská dobrým zařízením, aby v případě takového jednání ten, kdo se proviňuje, byl smlouvou touto vázán, přinucován!“

„Děkuji za štěstí z přinucení,“ usmála se trpce komtessa. „Uveďme si příklad! Já se vdám a vezmu sobě toho, koho miluji a který miluje dnes také mne. Po nějakém čase však člověk ten zamiluje se do jiné. Co mi platna zde smlouva? Mohu mu lásku zakázati? Může někdo býti nucen k lásce podle smlouvy? A ten člověk je nešťasten, poněvadž je vázán nezrušitelným sňatkem, ona snad také a já jako manželka nemám z toho nic, leda že sloužím světu za terč posměchu. Šťastných manželství, které by zůstaly po celý život takovými jako v první den, jest velmi málo a ještě většina tak zvaných šťastných manželů je vlastně šťastna jen proto, že mysliti na své neštěstí je nepohodlným. Takoví lidé neradi vidí stinné stránky svého domácího života, a těší se jen ze světlých, ale podobnou povahou já ku svému neštěstí nejsem a nemohla bych se takovým štěstím spokojiti.“

„A jaké výhody, dovolte, komtesso, vidíte ve volném manželství?“ tázal jsem se, trna nad myšlenkami mladé dívky.

„Žádné jiné, než tu, že pro případ sklamání může se jedna strana s druhou volně rozejíti, bez dlouhého jednání, skandálu před světem a podobných věcí. A možnost zklamání není vyloučena nikdy, právě jako možnost změněných poměrů. Manželství má býti volný svazek ženy s mužem, kteří si vzájemně důvěřují, a jakmile přestane u jedné nebo druhé strany tato důvěra, má celé spojení přestati.“

„Mluvíte tak z přesvědčení, komtesso?“

„Ano, z plného přesvědčení, neboť — mám v jistém ohledu již své zkušenosti!“

Komtessa pronesši slova tato pevným, určitým hlasem, odcházela do altánku, kde vzala knihu a odnášela ji domů. Vyšel jsem za ní ze zahrádky a ubíral jsem se na procházku, hlavu maje plnou myšlenek, vířících v podivném chaosu, jak jsem toho již dávno nepocítil.

Takové myšlenky v takové hlavě! Nemohl jsem tomu ani uvěřiti a byl bych opravdu myslil, že komtessa pronášela náhledy někde vyčtené, kdyby mi byla netanula na mysli poslední její slova, že má již své zkušenosti. Jaké zkušenosti?

Před tím jsem stále spatřoval v komtesse dosti vzdělanou mladou dámu s pravou vlašskou čilou povahou. Věděl jsem, že je prudká, vášnivá, že má některé nearistokratické náhledy, že vůbec vychování její jest po šlechtickém smyslu trochu pochybené, a mimo to se mi zdálo, že jest hodně, jak říkáme, „romantickou“, to jest, že nosí v hlavě trochu podivínské nápady. Co jsem však slyšel nyní, bylo více než podivínství, to byl celý zvláštní názor světa, názor pochmurný, jak jej nemá míti mládí, jak jej nikdy nemá člověk spokojený. Nedůvěra jest

hrozné slovo, postačující, aby otravovalo každý život, a komtessa pojala nedůvěru ku světu, jak jsem pozoroval.

Od toho okamžiku začala mne komtessa Sabina velmi zajímati. Chtěl jsem zvěděti, co nedůvěry se skrývá v srdci jejím a odkud v ní vznikla tato nákaza šťastného života. Jak vůbec možno, aby děvče toto, jinak povahou svou ryzí, což zajisté bylo dědictvím po otci, chovalo takové nešťastné myšlenky! A záhada tato zajímala mne tím více, když jsem vzpomněl na její poměr s neznámým mužem někde v Italii. Ovšem v podobných, poměrech není divu, že komtessa trochu přemýšlí o běhu věcí lidských, o uspořádání různých stavů ve světě a podobně, ale kdyby láska její byla šťastna — takto by smýšleti nemohla. Za tím musí vězeti něco více.

Myslil jsem na komtessu celé dopoledne a když jsem přišel k déjeuner, nalezl jsem ji seděti klidně, spokojeně na pohled podle starého raněného otce, jemuž s velkou něžností sama při jídle přisluhovala. A přece jsem věděl, že se komtessa s otcem hněvá a v hlavě nosí myšlenky, jež se málo hodí do aristokratické rodiny a tím méně pro dívku jejího stáří!

VIII.

Po déjeuner odebral jsem se podle zvyku do svého pokojíku a byl jsem velice překvapen, nalezuuv na stole velkou krásnou vázu s pěknou kyticí z růží a karafiátů. Uprostřed kytice byl lístek od komtessy s poznámkou, abych si bral své karafiáty a růže odtud, že ji to bude velmi těšiti.

Musím se přiznati, že jsem se té pozornosti až ulekl. Taková drahá kytice z růží a karafiátů v této době! Toť více než obyčejná laskavost! Ale pak mi napadlo, že šlechtické dámy rády v podobných věcech štědrými se okazují, a nepřikládal jsem tomu dále takové váhy, jako v první chvíli.

Večer při dîner chtěl jsem komtesse děkovati, ale ona zpozorovala bezpochyby můj úmysl a dala s úsměvem významně prst na ústa. Neměl jsem nic říkati! To mne opět zarazilo. Proč? Nač? Proč se bojí? Proč nechce, abych se zmínil přede všemi o jejím daru?

Když jsem se pak dámám poroučel, pravila mi komtessa Sabina tiše: „Přijďte do zahrádky, kdykoliv vám bude libo, třeba byste nepotřeboval karafiátův. Ráda si s vámi pohovořím. Jste jediný, s nímž zde mohu mluviti!"

Byl jsem tím opět překvapen a před usnutím mnoho jsem o tom přemýšlel. Ale pak mi připadla ženská povídavost, sdílnost, kterou jen málokterá ženská může potlačiti. Potřebují stále nějakého sekretáře, který by tajnosti jejich několikráte za sebou trpělivě vyslechl a pak jim uděloval rady, jichž ale svědomitě neuposlechnou. Radí se a zpovídají, aby mohly mluviti samy o sobě, trochu se pochváliti a pak vůbec, aby se zbavily tíže, která jim na srdcích leží. Každá ženština musí míti nějakého důvěrníka neb důvěrnici — první jsou oblíbenější — a tak tomu bude i u komtessy. Nemáť věru ubožák nikoho takového, poněvadž společnici své nedůvěřuje, s kapitánem da Pietrasanta

vůbec nemluví, s otcem také se nesrovnává v ničem a s jinými lidmi se nestýká. A dopisuje-li si s tou plebejskou známostí někde v Italii, to nikdy nenahradí důvěrný hovor. Ženská mysl běží klusem a péro postupuje tak pomalu! A konečně — tehdáž pošta, dopisování!

Usnul jsem, dospěv ku přesvědčení, že komtesse nejde o nic jiného, než aby ve mně našla ochotného sekretáře, s nímž by mohla hovořiti o svých přemrštěných náhledech a snad i o své lásce, což bývá ještě nemilejší. Proti náhledům lze bojovati, proti lásce však nelze konati ničeho, nechceme-li padnouti v úplnou nemilost. Ale co platno! Když si toho komtessa přeje, musím z galantnosti a vděčnosti poslechnouti. Ostatně — dovím se za to bezpochyby věc, která napíná mou zvědavost, podrobnosti lásky komtessiny.

Přišed druhého dne záhy z rána do altánu, nalezl jsem tam již komtessu. Podala mi bez velkých okolkův ruku a pravila pak přímo, že ji moje ochota velice těší.

„Musíte mi odpustiti včerejší poněkud podivné jednání, zvláště můj rychlý odchod; chtělať jsem se vyhnouti všem výkladům, do nichž mi včera právě nebylo.

Slyšela jsem slovo „sňatek“ a to na mne tak působilo, že mimovolně jsem se zabrala v divné myšlenky, jaké už dlouho budí ve mně tento pojem. Nemůžete mi ani uvěřiti, jak nenávidím to slovo, a mám k tomu své příčiny. Vždyť, kdyby mne byl stihl, byla bych nejnešťastnějším tvorem na světě, a pomoci by mi nebylo. Takto ovšem nemohu také mluviti o štěstí, ale přece jsem posud volna, a šťastnější budoucnost není pro mne uzavřena, jakoby tomu bylo, kdyby ruce mé svázány byly sňatkem, poutem nejhorším, poněvadž věčným, poutem, jež zůstavuje známky pro celý život. Jsou to železa, k nimž přikováni jsou lidé dva, kteří se sešli třeba náhodou a pak se vlekou spolu celým životem. Nesnášejí-li se, jest to největší utrpení a slabší podléhá silnějšímu — snášejí-li se, jest to snesitelnějším, ale otroctvím to zůstává vždycky. Vždycky vládne jeden a podrobuje-li se mu druhý, jest otrokem otroka, nepodrobuje-li se mu, nastanou poměry tak hrozné, že nemožno si je ani představiti. Myslím, že musíte mi přisvědčiti v těchto věcech!“

„Ano, v mnohém, komtesso, ale — vždyť ty okovy volí sobě člověk sám a ne neprávem nazývají se okovy růžovými neb zlatými,“ odvětil jsem.

„Růžové píchají a zlaté tlačí!“ pravila komtessa, odporujíc. „Zůstaňme při thematu. Pravíte, že lidé se poutají dobrovolně. Ano, máte pravdu! Z nerozumu, ze zvyku, z poměrů, pod nimiž úpí, z vášně a podobně. Možná že ti dva lidé, již se dali k sobě přikovati, budou se také spolu snášeti a pracovati ku vzájemnému prospěchu. Pak těch okovů tak neucítí — ale kolik je těch šťastných, jimž se podaří nalézti takového druha či družku života? Každý ovšem podobného spoludruha hledá, ale veliká většina se v něm sklame, zmýlí, neprohledne ho před tím — ostatně s lety mění se povaha a ten, kdo byl ve dvaceti letech hodným milování, může býti ve třicíti hodným opovržení. Obyčejně pozná pak jeden z manželů či poznají oba klam svůj teprve, když jest již pozdě, když jsou ruce svázány. Někdy ovšem rozrazí milosrdný osud ta pouta, oddělí je od sebe, ale jedno pouto zůstane vždy na

ruce a s ním také známka otlačení, vzpomínky, životní názor zakalený, mysl trudná. Jest tomu tak, věřte mi.“

Chtěl jsem jí namítati něco, dávati za příklad manželské sňatky šťastné, vdovy želící upřímně svých manželů a vdovce želící svých žen, chtěl jsem mluviti o účinku zásad takových na mravnost, na vychování dětí, na budoucnost celého lidstva a více podobných věcí, jež ihned napadnou člověku vůči náhledům tak výstředním; ale přišlo mi na mysl, že komtessa jest rozčilena, rozladěna nějakou nemilou vlastní zkušeností a že za takových okolností těžko jest se ženami se hádati. Každá jest příliš subjektivní, neumí souditi nepředpojatě, vidí stále před sebou své vlastní „já“, které nešťastnou náhodou na pouti životem někde narazilo, a ze své nehody vyvozuje pak zvrácenosti, špatné zařízení věcí ve světě.

Pro porozumění příštích věcí zdálo se mi potřebným sděliti trochu obšírněji tyto řeči a náhledy komtessiny, jež vrhají jakési světlo na její povahu a smýšlení.

„Nepochybuji!“ pravil jsem, nechtěje se pouštěti do dlouhé, marné hádky a jsa dychtiv zvěděti již pravou příčinu její rozhořčenosti a chmurných jejích názorů o věci, v níž mladé dívky vidí obyčejně plné nebe blaženosti. „Divím se jen tomu, jakou zvláštní náhodou či nehodou dospěla jste k takovému úsudku, k němuž zajisté málokterý člověk se propracuje a to až u věku pokročilém, prodělav dříve celou školu utrpení. Mluvila jste včera o své zkušenosti a v té právě hledám, snad dosti dobře, původ zvláštních náhledů, které jste vyslovila.“

„Ano, uhodl jste dosti šťastně! Mám opravdu svou zkušenost, zajisté dosti velkou, a nemám příčiny, proč bych vám ji nezdělila. Vždyť, abych vám přímo řekla, vyzvala jsem vás dnes do zahrádky jen proto, abych vám vše pověděla; neboť po včerejších i dnešních mých slovech mohl byste mne považovati za přepjatou, nesmyslnou, mysleti, že jsem vyčetla něco z románů, anebo konečně — že jsem dívkou nemravnou. Byl byste však na omylu a mluvím-li s vámi volněji, než to bývá zvykem u děvčat mého věku, mluvím-li takto dokonce s mladým mužem, děje se to pouze z toho důvodu, že důvěřuji úplně ve váš charakter a konečně i ve vaši životní zkušenost. Ano, věřím, že jste člověk velmi rozumný, vzdělaný a poctivý, bez falše a přetvářky, a proto pouze vyvolila jsem si vás za svého důvěrníka, byvši k tomu včerejší náhodou přivedena.“

Komtessa vyšla z besídky, kde jsme posud stáli, a kynula mi, abych ji následoval procházkou po úzkých stezkách zahrádky. Šli jsme těsně podle sebe, jak toho cesta žádala, a komtessa mluvila poněkud přidušeným hlasem, jak se obyčejně sdělují tajemství.

„Od svého šestého roku jsem sirotkem, jak jste již slyšel, a to hned sirotkem úplným, poněvadž, pokud pamět moje sahá, měla jsem vždy kolem sebe jen matku. Otec můj nenalezl s matkou mojí, jak určitě vím, hledaného štěstí! Nemohli žíti klidně a šťastně podle sebe, poněvadž se naprosto k sobě nehodili. Až do sňatku byli sobě téměř úplně neznámi. Smluvili to za ně přátelé, otec svolil, matka svolila a byli svoji. Po dvou letech, když mi bylo asi rok, vstoupil otec znovu do vojenské služby, z níž byl před sňatkem vystoupil, a od té doby

byla matka vdovou živého manžela. Nebyli rozvedeni, užívali pospolu statků svých, dopisovali si časem, před lidmi omlouvali se povoláním otcovým, jinak zbytečným, a žili stále odděleni. Můžete si pomysliti, jaké to bylo štěstí pro oba! Pamatuji se, že matka při každém otcově listu hořce plakávala, a dle toho soudím, že byl tím dobrovolným rozvodem vinen více otec. Co se dříve mezi nimi stalo, proč se rozešli, co bylo příčinou domácích nesvárů, nevím, nemohu věděti, poněvadž matka mi v útlém dětství podobné věci zdělovati nemohla a otec jest mlčeliv. Nejspíše se nesrovnávali povahou právě tak jako já dnes s otcem. Matka pocházela z chudé, bezvýznamné rodiny, byla vychována po měšťansku a to bylo nejspíše hlavním původem všeho, když otec vystřízlivěl po dvou letech z mladistvé vášně. Otec jest despota, nestrpí podle sebe jiných náhledův a — ostatní rozumí se samo sebou, vše šlo přirozeným chodem. Omrzela ho, pohněvala ho časem, třeba mimovolně, snad byla také prudké povahy jako někdy já — podobné věci dějí se velmi zhusta. Rozešli se bez skandálu, jak se slušelo na šlechtickou rodinu, a konečně smrtí matčinou, předčasnou bohužel a způsobenou bezpochyby smutnými poměry rodinnými, přetrženo bylo pouto, tak těžké oběma. Otec měl dost na jedné zkušenosti a neženil se více. Předně byl již pokročilý věkem, za druhé měl mne, která jsem mu nyní připadla úplně za obtíž, za třetí se bál nového sklamání. Hleďte, takovou památku zůstaví i pouta přeražená, ten železný kruh uvázne přece, třeba již u něho řetěz nevisel. A k tomu musite uvážiti, že celý ten spor pohyboval se ještě v mezích tak zvané „slušnosti“, beze všeho hřmotu na venek! Představte si nyní podobné krásné poměry v rodině sprosté, kde se muž ze zoufalství opíjí a ženu trýzní, žena opět staví se mu na odpor, dráždí ho — oh, to není právě růžový obrázek, ale pravdivý a velmi častý. To jest tedy první má životní zkušenost vzhledem ku štěstí, jaké působí nezrušitelný svazek, po němž tak mnozí touží jako po vrcholu pozemského blaha!“

Komtessa Sabina se na chvilku odmlčela, trpce se usmívajíc. Slova její zněla velmi přesvědčivě a líčení pravdy bývá tak působivé! Opravdu, v tomto případě musil jsem jí přisvědčiti, ale — vždyť není vždycky tak zle, naopak manželství tak nešťastná náleží právě k výminkám. Já aspoň myslím, že se v Míně nezklamu, že budu s ní dokonale šťasten.

„Po matčině smrti dostala jsem se na vychování k rodině Montelupo, matčiným příbuzným, neboť otec v pohyblivém válečném životě neměl času, aby se o mne sám staral, a konečně zdálo se mi, jakoby nerad probouzel pohledem na mne upomínku na ubohou moji matku. Přijížděl velmi zřídka a pochybuji, že by mne vřele miloval i nyní, kdy posléze k stáru každý člověk se ohlíží po někom, kdož by mu byl blízký krví, kdy každý i sebe omrzelejší mládenec má chvilky, v nichž by dal deset let svého života za jedno vlastní dítě, jež by mohl vychovávati, aby mu konečně vlastní potomek prokázal poslední službu, opatroval ho při nemoci, stál při něm v hodině smrti a zatlačil mu oči. Na otci jsem podobného citu posud skorem ani nepoznala a pouze tolik podařilo se mi zpozorovati, že pohled na mne nevzbuzuje v něm již nemilých upomínek, slovem, že si na mne trochu zvykl. Jest to smutný poměr otce k dceři a v prvních letech, když jsem přicházela do rozumu

a pozorovala své šťastnější družky, plakávala jsem a cítila palčivou bolest, něco neukojeného v srdci, touhu po lásce rodičů, touhu přivinouti se vřele k prsům toho, jenž mi dal život a nyní se mi vyhýbal. Touha ta zůstala neukojena, poněvadž otec při každém shledání působil na mne tak cize, že jsem se k tomu nikdy nemohla odhodlati, abych mu jednou ukázala celou lásku svou k němu, jak jsem ji pociťovala, když byl ode mne vzdálen, abych vřelostí svou prolomila ledovou kůru, jíž bylo srdce jeho vůči mně obrněno. Naše vzájemné styky byly chladně odměřené; nebylo v nich nic srdečného, rodinného, žádné lásky. Jak pravím, svého času mne to velice bolelo a byla bych velmi ráda prominula otci všecko, čím se na matce provinil, za jedinou jen chvíli laskavého otcovského jednání. Ale časem otrneme vůči všem dojmům, otupíme se i vůči tělesné bolesti vnitřní. Nemohouc dosíci vyplnění touhy své po lásce u otce, hledala jsem ji u svých pěstounův, hodných to lidí, a u svých družek. Ale pěstounové moji měli dítky své a já při vší jejich laskavosti ke mně přece jen velmi dobře cítila rozdíl lásky jejich ke mně a ku vlastním dítkám, rozdíl, jejž nemožno ukrýti, jenž vyplývá ze samé přirozenosti lidské. A co se týče družek — měly jsme se rády tak dlouho, dokud nevstoupila v srdce naše jiná láska, láska k muži. Ztratila jsem tímto spůsobem tři nejupřímnější přítelkyně, z nichž jedna byla z rodiny Montelupo, se mnou vychovaná a tedy takořka sestra, a dobré ty duše marně se namáhaly, aby mi v srdci svém vyhradily stejné místo, jaké tam zaujímal jejich miláček — nic platno — byla jsem zatlačena do pozadí a brzo jsem poznala tuto změnu. Bolelo mne to tehdáž velice, činila jsem v opuštěnosti své přítelkyním trpké výčitky, že mnou pohrdají, mne zanedbávají, ale tím jsem si nic nepomohla, až konečně nabyla jsem přesvědčení, že moje touha po lásce nemůže býti ukojena ničím jiným, než budu-li následovati příkladu svých přítelkyň, krátce — zamiluju-li se!“

V témže okamžiku ukázalo se podzimní slunce, skryté dosud za mraky, a osvítilo komtessinu tvář.

„Hleďte,“ vzdychla si tato, „i samo slunce vyšlo právě v tom okamžiku, kdy mám vypravovati o nejšťastnější době svého posavadního žití, bohužel tak krátké. Jest tomu více než rok — ano, v červenci roku předešlého to bylo — když jsem na jedné vyjížďce měla příležitost seznámiti se s mladým malířem. Po dlouhou již dobu, snad po více než půl léta, toužila jsem po tom, abych se seznámila s mladým mužem, který by se mi jen poněkud líbil, do něhož bych se mohla zamilovati. Podobné pocity mívají snad všecka děvčata, vychovaná v poměrech podobných mým. V lásce hledají útěchy a náhrady za všecko dosud jim odepřené štěstí, a děvče opuštěné se obyčejně dříve zamiluje než ono, které klidně žije ve své rodině. Byli jsme na naší malé ville ve Fiesole, užívajíce prázdnin, a já těkala samotinká po divoké krajině tamější, plné skal, stromů a vody. Chodila jsem až do údolí divoké říčky Mugnone, poslouchajíc ráda šum vody o balvany, ležící v její řečišti. Neměla jsem tehdáž přítelkyně, byla jsem rozmrzelá na vše, jen touha po lásce ozývala se ještě v srdci mém. Na jedné takové procházce nalezla jsem na kameně na pokraji malého hájku mladého malíře, pilně pracujícího na skizze malebného kláštera San Francesco, který zvláště

s této strany poskytoval krásný pohled. Zvědavě plížila jsem se po tichounku k němu a jdouc za ním po špičkách, snažila jsem se pohlédnouti aspoň zdálí na práci jeho. Ale veškerá moje opatrnost byla marna, neboť mladík měl oči jako rys a zpozoroval mne. Uhodnuv ihned můj úmysl, povstal zdvořile, pozdravil a zval mne dále k sobě, abych prý mu řekla, je-li obraz jeho věrný. Přisvědčila jsem, ačkoliv zrak můj na obraze prodlel jen zběžně, zatím co jsem si prohlížela více malíře. Byl to hezký člověk. asi čtyřiadvacetiletý, trochu snědý, s černým vlasem a vousem, v širokém kalabrézském klobouce, jak jej u nás nosí skorem všichni umělci. Mluvil čistou naší florencskou vlaštinou, ačkoliv, jak jsem se později dověděla, byl z Neapolska. Štíhlý, svalovitý, mravů uhlazených, bystrého oka a výmluvný — což divu, že jsem hned na poprvé byla unešena jeho zjevem i jednáním. Pobyla jsem tam s ním více než dvě hodiny, hovoříc o různých věcech, zatím co on skizzu dodělával. Vykládal mi o umění, o malbě a také řekl, kdo jest. Jmenuje se Renuccini, Giueseppe Renuccini, a přijel do Florencie, aby zde studoval jak v galleriích, tak ve volné přírodě, jsa krajinářem. Miloval krajiny divoké, efektní a taková je celá jeho povaha. Byl chud a doufal, že uměním svým získá nejen slávu, ale i bohatství, o němž stále snil a jež bylo hlavní pružinou uměleckého jeho snažení. Maloval ne ani tak, aby vynikl, jako spíše, aby obrazy jeho byly dobře placeny, a v tom ohledu měl opravdu štěstí, že mohl žíti u porovnání se svými soudruhy skvěle. To jsem arci nevěděla hned na první setkání, ale věděla jsem něco jiného — že mi není lhostejným, a dlouho do noci jsem na něho myslila. Neurčili jsme si žádné schůzky, rozloučili jsme se po dlouhém hovoru, jako bychom se neměli více viděti, a druhého dne nešla jsem schválně k místu, kde jsem se s ním byla setkala, poněvadž jsem se právem domnívala, že tam bude obraz svůj ještě dodělávati. Ale ačkoli jsem mu neřekla své obydlí ani jméno, tedy na pohled jen zvláštní náhodou, přišel čtvrtý den přímo do naší villy, prose, aby směl do zahrady, odkudž by měl dobrý pohled na krajinu. Rozumí se, že přání jeho bylo ochotně splněno, a já sama provázela ho za nepřítomnosti signora di Montelupo do zahrady. Poznal mne ovšem ihned jako já jeho, mluvili jsme o náhodě a on řekl, že ho snad samo srdce sem přivedlo. Těšilo mne to velice a byla jsem potěšena ještě více, když mi vypravoval srdečným, ba vřelým tonem, kterak na mne po tyto dny myslil, kterak čekal, že se objevím na prvním místě schůzky, až konečně svěřil se mi i s tím, že mne pozdálečí sledoval až sem, a přišel do naši villy schválně. Považoval mne však za dceru domu, signorinu di Montelupo, a to po dlouhý čas.“ (Pokračování.)

Poslední pohan.

Ballada od **Aug. Eug. Mužíka.**

Sám mezi druhy, u bratrů cizí
s plamenem zoufalství v duši,
plný jsa bájí, jež co denně mizí,
zvěstů, k nimž všickni jsou hluši,

Vzývaje bohy otcovské, slavné,
z hrobů jež marně již budí,
a drahé ohlasy památky dávné
skrývaje v žalostné hrudi,

Ve říze bílé, větrem jež vlaje,
vanoucím tišinou ranní,
a zkvetlé snítky časného máje
svinuty maje kol skrání,

Poslední pohan jako zjev hrobu
panenskou krajinou bloudí,
ve tváři hořkost, ve zraku zlobu,
z ňader křik prokletí loudí.

Zaťatou dlaň on k nebesům zvedá,
a věčný odpůrce Krista
u bohů svých on pomoci hledá,
zničiti Jeho se chystá.

Tak jitrem kráčí, myslí a hrozí
komusi do vzdušných výší,
volá tak mocně, v mohylách bozi
ať ten hlas zřetelně slyší:

„Ty, kterýs vědom přesily svojí
přepadl v háji nás svatém,
a po nerovném, zoufalém boji
bohům mým stal jsi se katem,

Pokácel lesy dubové, hrdé,
a jejich panenská těla
rameno tvoje nezdolné, tvrdé
v kříže si mohutné sdělá,

Poplaší ptáky posvátné, bílé,
do krajů cizích je shání,
duše by mrtvých, dobré a milé,
na věky neměly stání . . .

V rozcestí, chlumy postavil kříže,
jež by můj rodný kraj širý
lákaly rozpjatou náručí blíže
v objetí nové tvé víry,

Ciziny toužíš zavésti mravy,
a v tiché pokorné mdlobě
pochovat věky nadšení, slávy
v neslavném budoucna hrobě:

Bohu ty nový, k znamení tvému
nikdy já neskloním šíje,
slyš mne a pomni, k mohyly lemu
boj s tebou ve mně že žije!

Nad bratry stál já, v bledou jich líci
Morana pečeť svou tiskla,
co z jejich hrudi, bolem se tmící,
krev srdce poslední tryskla.

Pád bohů věčných smrtelné děti,
věrny jim, přežít se bály,
duch jejich černým havranem letí,
nemaje pokoje v dáli . . .

Samoten zůstal já z družiny kněží
pohrobit trupy jich bědné,
čekat, až božství, jež v prachu teď leží,
znovu se ke slávě zvedne,

A potom v pomsty divoké vznětu
pokácet sochy a kříže,
a tebe, vládce dalekých světů,
do prachu svaliti níže!“

Mlčí a zraky hrozebně nese
po kraji, vesna kde světlá
po nivě, horách, vodách i lese
panenskou milostí zkvetla.

Ve slunci ranní rosa se třpytí,
z úvalu vůně sem vstoupá,
řeka se leskem čarovným svítí,
v páře se modravé koupá . . .

Šumí a šeptá tajnými hlasy,
jakoby k paměti znovu
dávných si božstev budila časy,
volala minulost z rovu.

V soulad ten přírody s něhou a tajem
pradávných, domácích zvěstí
strmí jak výčitka nad celým krajem
kříž, který hrozbu jim věstí.

Poutí tou šírou sluneční dráhy
pne svoje ramena směle,
jak by svět širý, bratry i vrahy
přivinout k hrudi chtěl vřelé.

Stojí tak hrdý, vlídný a milý,
jakoby vidinou svojí
všem dětem lidstva dodávat síly
v těžkém chtěl života boji.

Z daleka ve zrak starce on bodá
odleskem slunečních blesků,
a v duši jeho palčivě hlodá
plamenem zmaru a stesků.

„Znamení kříže," stařec tu volá,
„souzeny chvíle ti krátké!
síle mých paží zdaž tady zdolá
dřevo tvé chabé a vrátké?

Ne — já je chopím železnou paží,
ve prach je zvrátím s té výše,
nadšením, vznětem, dolů jež sráží
moc tu, jež trůní zde v pýše!"

Objímá dřevo, na ně se věsí,
silou je poslední chvátí,
chtěl by v té bouřné pocitů směsi
svět celý z kořene dráti . . .

Zvráceno dřevo, kácí se dolů
se hromů mohutnou ranou,
a stařec třímá je, — — klesá s ním spolu
s rozrytou lebí a zdranou.

Rudý se z úst mu proud krve valí,
po bílém šatě dál běží,
závojem smrti oko se kalí,
oddychá zvolna a stěží.

Ještě se tyčí, pomalu zvedá
nade kříž hlava se holá,
matným jej v posled pohledem hledá
a tak v svém zoufání volá:

„Nuže, tak budiž! Dobojováno . . .
skončen boj vítězství — zkázy,
nad naším zápasem velebné ráno
naposled v kraji tom vzchází!

Marno již všecko . . . tajemné síle
tvé již já, kříži, se kořím,
a v tyto zniklé přeletu chvíle
v sobě vše památky bořím.

Zdaž ale, rci mi, vlasti mé z tebe
štěstím se rozední jitro,
zdaž tvoje mocné, vítězné nebe
blahem jí prodechne nitro?

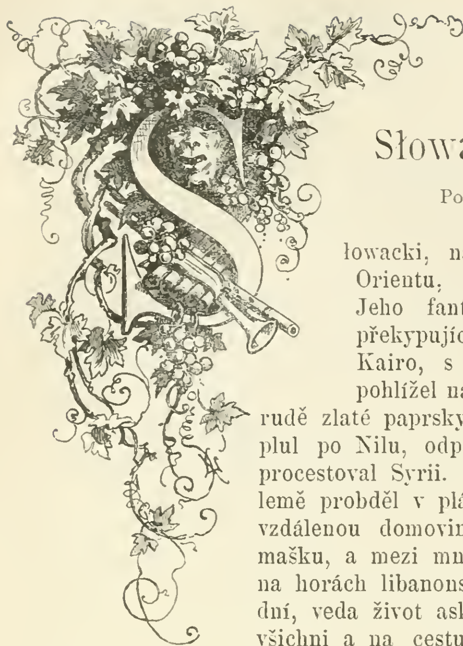
Budoucna věkům ve tvojím stínu
s pokojem hojnost zda zkvete,
zda na jich plném umlknou klínu
hladu a běd křiky kleté?

Vidím, jak z tebe potokem sterým
po vlasti krve proud teče,
vidím se míhat obzorem šerým
hranice, požáry, meče . . .

Nevidím více . . . Morana blíží
ke mně se v temnoty roji —
přešlé ty božstvo, vítězný kříži,
chraňte ji, chraňte vlast moji!“

Domluvil, mrtev ke kříži padá.
Na jeho velebném čele
se starou vítá víra se mladá
plamenem jasnoty skvělé.

Słowacki ve Florencii.

Podává **František Kvapil.**

Słowacki, navrátiv se z dlouhé cesty po Orientu, cítil v srdci svém prázdnotu. Jeho fantasie roznícena byla obrazy překypující nádhery přírodní. Spatřil Kairo, s vrcholků egyptských pyramid pohlížel na východ slunce, rozlévajícího rudě zlaté paprsky po daleké, nekonečné poušti, plul po Nilu, odpočíval u stop Memnonových, procestoval Syrii. U Kristova hrobu v Jerusalemě probděl v pláči celou noc, vzpomínaje na vzdálenou domovinu. Byl v Betlemě i v Damašku, a mezi mnichy v klášteře Belcheshbanu na horách libanonských uzavřel se čtyřicet pět dní, veda život asketický. Když odcházel, slzeli všichni a na cestu mu dali ohromný žok vína v kozlovině. Záviděl jim pravidelný, jednotvárný jejich život; zdálo se mu, že by mezi nimi nalezl onoho jedině pravdivého štěstí, po kterém neustále toužil — klidu. Avšak jakási neznámá moc pudila ho nazpět do Evropy. V Bajrutu vsedl na loď a 17. června r. 1837 přistál u břehův italských.

Nucenou karanténu odbyl Slowacki před Livornem, odkud se odebral do krásné, věčně kvetoucí Florencie. Avšak společnost, kterou tam našel, tužbám jeho nevyhovovala. Nebylo nikoho, k němuž by mohl přilnouti celým srdcem. A Slowacki po lásce toužil, lásky potřeboval! Vlašky spatřoval však bez veškerého půvabu. Byl poněkud sentimentalně naladěn a nedostatek této vlastnosti u nich činil každou jeho illusi nemožnou.

Z celé cesty po Východě zachoval si jedinou intimní vzpomínku. Spatřil v Kaffě na trhu s otroky krásnou Abyssiňanku, jejíž zjev neskonalým vděkem svým hluboce zaryl se do jeho duše. Zdálo se mu, že by šíleně mohl milovat, tuto nešťastnou dívku, která by krom něho nikoho už na světě neměla. Litoval, že tlumok jeho nebyl v té míře zlatem obtížen, aby ji byl mohl sobě koupiti. Zamýšlel ji přestrojiti za páže a s novou Gulnarou býti novým Larou.

Ah! Ve Florencii bylo tak nudno. Všecky poklady umění, kterými Mediceové obohatili s tak velkolepým přepychem rodné svoje město, nebyly s to, aby mu nahradily vřelé dívčí srdce, o němž marně blouznil. Býval časem u hrabat Potockých, s kterými činil výlety do čarokrásného okolí. Ač Słowacki nijakým spůsobem nestaral se o to, aby se zalíbil krásné pleti ve Florencii, přec všecky dámy o něho se interessovaly.

Vábilo je smělé, rytířské jeho vystupování, jakási divokost a neméně elegance zevnějšku. Mimo to byl duchaplný a sršel vtipem. Toužily s ním se seznámit, leč básník všecka pozvání odmítal. Kdysi šel procházkou s Hermanem Potockým. Potkali povoz kněžny Survilliers, která kázala zastavit a žádala hraběte, aby jí Słowackého představil.

Nezbylo než zablysknouti se aspoň na krátko mezi skvělou florenckou aristokracií. V listech k matce stěžuje si básník často, že z večerních besed, kde všecky elektrisoval a okouzlil svými myšlenkami, roztomilými spůsoby a svým humorem, vrací se domů unaven, zmalátněn, pln nevýslovné nudy.

Kněžna Survilliers, dcera Josefa, bratra Napoleona I., byla malého vzrůstu, tváře dosti příjemné a velmi bohatá. Zvlášť nadšenou byla ctitelkou krásných umění a v saloně svém shromažďovala všecko, co ve Florencii vynikalo duchem aneb původem. Na soirée u ní někteří kreslili karrikatury, jiní mluvili o literatuře, jiní opět vypravovali příhody své na cestách do dalekých zemí. K nim náležel Słowacki. Pověst o něm jakožto cestovateli po Egyptě a Palestině dodávala mu v očích florenckých dam nezvyklé zajímavosti. On sám si v tom liboval, dodávaje si časem koloritu a vzezření Tassových rytířských postav, časem vymýšleje o sobě anekdoty po spůsobu Giaura a před svými vděčnými posluchačkami rozvinuje fantastický obraz mravů a života orientalního.

Jen hudba byla z dýchánků kněžny Survilliers vyloučena, což plnilo Słowackého velkým zadostiučiněním. Sám praví: „U Vlachů první cantatrice — c'est un grand homme! Jiné velikosti na světě neznají." Nicméně hudební horečka ani jeho neušetřila. Opatřil si fortepiano a ve společnostech hrával Chopina ne-li s uměleckou virtuositou, jistě s citem a nadšením.

Kněžna si básníka našeho opravdu zamilovala. Zvala jej vždy na soirée srdečně a důtklivě, a když odcházel, ptala se: „A kdy se uvidíme?"

Několikrát za týden po známých vzkazovala mu, aby ve středu k dýchánku jistě přišel. V divadle musil bývati u ní v lóži a kdysi pozdržela jej u sebe přes celý jeden akt „Normy". Słowacki v dopisech svých k matce zmiňuje se o tom polo ironicky, dodávaje, že nad tím nejméně spokojen byl Herman Potocki, který do kněžny beznadějně se zamiloval. Bavily jej tatarské jeho oči, zářící v hloubi temné lóže v nepohnuté a bledé tváři jako dvě bludičky.

Navštěvoval ji též někdy z rána, když kreslila paysage, a mnohé chvíle veselé prožil v její společnosti. Pracovna plna byla medaillonů, portretů, rodinných poprsí a stolky krylo nejméně dvacet bohatých památníků. Jakési aroma dávné, ztracené velikosti plnilo celý boudoir té dámy.

Radíval kněžně, jak by své dýchánky zařizovati měla, ale o srdci — o citu nějakém — nikde ani stopy.

V pozdní jeseni r. 1837 poznal však Słowacki dívku, která zdála se býti vhodným zkušebním kamenem pro jeho vychladlé srdce. Byla to Američanka, krásná jak anděl, a básník v ní spatřoval jednu z Nymf Niagary, podobnou oněm zjevům, které Manfred vyvolával kdysi z duhových oblouků, rozpjatých nad alpskými vodopády. Již srdce jeho za-

něcovalo se bleskem její chrpových očí, ale stálá veselost, ustavičný téměř smích na rozkošných její rtech ho od ní vzdalovaly a na konec zcela odpudily. „Vložil jsem znova,“ vyznává, „hlavu pod křídla jako pták a pohroužil jsem se v melancholické svoje sny.“

Tak přečkal básník ve Florencii zimu. Krátké návštěvy některých rodáků, jako přítele Zenona Brzozowského, paní Komarové s její oběma dcerami a jiných, dosavadní spůsob jeho života valně nepozměnily. Nalezl v městě rovněž Poláka malíře, Zeidlera, který z Křeměnce pocházel a znal všecky poměry i příbuzné Słowackého. S ním trávil největší část svého prázdného času a posléze i do jeho domu se přestěhoval.

O štědrý večer byl Słowacki u hrabat Potockých, kdež zachovávané národní obyčeje polské živě na paměť mu uváděly domov a nejluznější dny mladosti. Drobných zábavných příhod nebylo nedostatek, dostavily se mnohdy samy, takřka z nenadání. V domě, kde bydlil, meškala v prvním patře venkovská rodina vlašská, která skládala se z otce, matky a šesti mladých děvčat. Básník dosti zhusta k nim zavítal, ovšem jenom z té příčiny, aby v jejich společnosti naučil se plynněji mluvit italsky. Chtěje se za to nějakým spůsobem signorinám zavděčiti, uspořádal pro ně kdysi malé soirée, k němuž pozval také Zeidlera. Tancovaly, jedly cukroví a velice se divily elegantnímu nábytku, skvostné lampě, která salon osvěcovala, koberci, jenž zakrýval podlahu, pianu, zkrátka všemu. Jen Zeidlerovi se nedivily, neboť byl škaredý jak ďábel.

Básník, varován již dříve přítelem, že bude naň učiněn milostný atentát, choval se k dámám velmi úslužně a zdvořile, avšak celkem chladně. Tu na schodech, když se již loučily, jedna z nich činí mu vyznání lásky a žádá za jeho ruku. Rozesmál se srdečně, že pomatená Circe zůstala před ním stát s polootevřenými ústy.

Na dýchánku u paní Komarové seznal Słowacki předního ze současných italských improvisatorů. Sám určoval některá themata, avšak teskno bylo mu zírati na poesii, takým spůsobem sníženou. Ubožák za večeři celý se zpotil, co zatím paní domu i jiné přítomné osoby potají zívaly, italsky nerozumějíce. Krásné dcery hostitelky své shledával chladnými jak mramor a nelíbily se mu.

Společnosti dam se však Słowacki již nevyhýbal. Provázel je často po galeriích v obrazárnách, vykládaje jim umělecké zázraky starých mistrů. Jeho smělá paradoxa, řídká výmluvnost a hrdé, ohnivé oči nikdy s účinkem se nemíjely a mnohá z krásných signorin zatoužila po objetí tohoto samolibého Narcisa. Zdá se, že jedna z nich aspoň na několik dní jej trvaleji upoutati dovedla. Praví o ní, že úplně shodovala se s rozkošným půvabem italských krajin. Její oči, safírové za večerního soumraku, stávaly se černými při denním světle, jako kamení v orientalních pohádkách. Byla pěkného vzrůstu, štíhlá, s růžovými rty, povahy poněkud chladné, ale ve své postavě měla něco tak čistého, že se podobala mythologickým Nymfám a Najadám, jichž obydlím jsou stříbrné zdroje.

Avšak nebylo souzeno, aby na delší dobu uvázl v její síti. Dostalo se mu výstrahy v malé příhodě, kterou pokládal za osudné znamení. Najal kdysi vozík s jedním koněm a vyjel sobě se svojí Fornarinou,

jak mladou Florenťanku nazývá, do Pratellina, kdež v anglickém parku běhali po svěžím trávníku, trhali růže a v poledne, když nastal nepříjemný sluneční žár, odpočívali ve stinných jeskyních, jimiž zazníval šum proudících potůčků. Již pokládal sebe za šťastného Numu s Egerií, když návrat málem by byl skončil se neblaze. Kůň jeho se splašil a pádil divoce po strmé cestě. Vida nebezpečí Słowacki úmyslně převrhl a vypadl s dámou svojí tak šťastně, že se jim oběma nic nestalo. Kabriolet se ovšem porouchal, kůň zaplatil svoji bujnost četnými odřeninami, ale několik skudů vše zas náležitě vyrovnalo.

Jedna z příčin, proč vnadná Florenťanka měla zůstati opuštěna a zapomenuta, byla rázu střízlivě praktického. Słowacki zamýšlel odjeti do Paříže, aby u Pinarda dal tisknouti některé své práce básnické, jimž dal vznik pobyt jeho na Východě. Hlavně se mu jednalo o báseň „Anhelli“, a snad také zatoužil opětně po černých očích mademoiselle Kory, s níž doufal při té příležitosti se setkati. Nicméně k odjezdu nedošlo. Rukopis Słowacki do Paříže zaslal, ale sám zůstal ve Florencii. Tento obrat, náhlý a neočekávaný, neboť den odjezdu byl skoro již určen, nestal se ovšem bez důvodů závažných.

Po různých dobrodružných milostkách, které nikdy nezčeřily mocněji duševní hladinu našeho básníka, podobajíce se poletování motýlovu od růže k růži, dostavil se okamžik, který měl v srdci jeho vzbuditi trvalejší a hlubší dojmy. Snad nebyly ani skutečnou láskou. Avšak zdálo se, že z nich vypučí Słowackému klidný, spokojený život, to, co velká část lidské společnosti zvykla sobě nazývati štěstím.

V létě r. 1838 přijela totiž do Florencie rodina Moszczyńských z Podolí. Moszczyński byl člověk již obstárlý, velký dobrák, poněkud mnoho mluvil, ale byl milionář a všecko bohatství po něm zděditi měla dcerka — jedináčka, panna Anděla.

O této slyšel Słowacki již dříve, bylať dala košíčkem jeho důvěrnému příteli, Zenonu Brzozowskému, což tohoto zahnalo v daleké kraje a učinilo soudruhem básníkovým na cestách. V době, kdy osobně s ní se seznámil, snad nebyla zrovna kráskou, nicméně však dívkou milou, pěkného vzrůstu, pečlivě vychovanou. Záhy se všemi srdečně se spřátelil. Moszczyński tolik zdvořilostí mu prokazoval, že Słowacki byl nucen proměniti svůj samotářský způsob života a trávil s ním večery téměř každodenně. Rovněž choť jeho básníkovi vřele nakloněna byla. Odjíždějíc za krátko na Ukrajinu, slíbila, že navštíví v Křeměnci jeho matku, aby jí o synovi vypravovati mohla. Słowacki čině o tom zmínku v listech svých k matce, dodává: „Jestliže tedy budeš se viděti s paní Moszczyńskou, chovej se k ní, má drahá, srdečně a zle o mně nemluv, neboť mne pokládají za velmi dobré stvoření. Sama paní M., ku všem dosti chladná, se mnou jest dobře, ano i ve vážnosti mne má.“

Místo její u dorostlé dcery zastoupila prozatím panna Helena, stařenka z bližšího příbuzenstva, která vítala vždy příchod básníkův úsměvem. A panna Anděla? Ta vroucně a hluboce do Słowackého byla zamilována. Při jeho návštěvě vstupoval ruměnec na líce mladé dívky, a také srdéčko její začalo rychleji bíti. Rodičům svým řekla určitě, že za nikoho se nevdá, leč za Słowackého. V domě Moszczyńských byla

samovládnou paní, otec i matka hověli všem její libůstkám a tak se stalo, že ani v této příčině nečinilo se jí žádného odporu.

Słowacki z počátku zmíněných úkazů sobě nevšímal. Staral se hlavně o osud „Anhelliho“, který, vytištěn a vydán, přijat byl u Moszczyńských s nadšením. Také mu ani nenapadlo, že by on, „chlapec bez groše“, ucházeti se mohl o ruku dcery milionářovy, která na vše strany košíčky rozdávala až milo. V srpnu 1838 zamýšlel konečně Florencii opustiti.

Tu stalo se, čeho nejméně se nadál. Tři dni před odjezdem přišel k němu Zeidler se zprávou, že prostřednictvím třetí osoby činí se mu nabídnutí, aby neodjížděl a o přízeň panny Anděly se ucházel. Divil se tomu, ač nechtěl uvěřiti, že by zpráva byla pravdivou. Nicméně zůstal, aby, jak sám dí, někdy svědomí mu nevyčítalo, že se pro štěstí, dle lidských rozumů veliké, nesehnul, když před ním na cestě leželo. Téhož dne navštívil jej otec Andělin a rozmluvou, vedenou jinak velmi chytře, dáno Słowackému na vědomí, že jeho další pobyt ve Florencii Moszczyńským bude milý a vítaný. Od té doby často u Moszczyńských býval návštěvou. Činil tak proto, aby seznal blíže dívku, její vlastnosti i její povahu. Nezdá se, že byl pannou Andělou ihned okouzlen. Avšak básník náš cítil vždy sentimentalní náklonnost k těm, kteří k němu srdečně přilnuli. Není positivního důkazu, že náklonnost tato k panně Anděle vzrostla v silnou, náruživou lásku. Že však dívka lhostejnou mu nebyla, ano, že i s jeho strany lze mluviti o citech něžnějších, které byly počátkem lásky opravdové, toho nikdo popírati nemůže. Nesmí nás mýliti, že popírá to Słowacki sám. V rozhorlenosti, s kterou to činí, v nejistotě, zdaž přízeň panny Anděly byla skutečnou neb toliko líčenou — přes všechno zřejmé ujištění i další zcela srozumitelně postupování starého Moszczyńského — zříti musíme důvod nejpatrnější, že Słowacki na konec též se zamiloval.

O rok později, kdy z poměru toho zbyla básníkovi jenom nepříjemná vzpomínka, píše totiž pln hořké ironie:

„Prodlévaje často v domě mé belli, v domě egoismu, naplněném chladnou atmosférou zlata, prožil jsem všecky nejistoty člověka, s nímž koketováno, tak, že konečně mne to unavilo, zvláště když srdce mé při tom bylo úplně chladné a vidělo všecky nedostatky. Snad to byl pouze sen a přelud s mé strany, ale jak nesníti, když otec při stole ano i zcela veřejně mi často říkal na příklad slova taková: ‚Rozmysli se nad sebou, rozmysli i zamiluj se, a já tě ožením.‘ Na což panna se ruměnila, a já jsem nevěděl, co si mám mysliti.“

Podobná nejistota a nedůvěra sama v sebe, při okolnostech tak zřejmých a pochopitelných, jen u zamilovaného jeviti se může. Avšak chování se Słowackého v té příčině musilo zdáti se Moszczyńským chladné a nevysvětlitelné. Když pak v té době utrpěla matka jeho značné ztráty majetkové, nechtěl, aby se zdálo, že touží svoji chudobu zatajiti bohatým sňatkem. Snad i tato věc by byla nerozhodla. Na neštěstí však vmísili se v to jiní lidé. Nediskretnost osoby, které užito bylo k první proposici, dala vznik nějakým intrikám zákulisním a poměr, sám o sobě choulostivý, ještě choulostivějším se stal.

Słowacki se ustanovil na tom, že všem nepříjemnostem rázem konec učiní — rozhodl se a odjel do Paříže. „Mé loučení bylo chladné," píše o tom po roce, „a celé dobrodružství zanechalo mi v srdci trpkost a nejistotu, nebyl-li jsem předmětem posměchu. Snad bylo s mojí strany příliš mnoho pýchy, která panence jeviti se mohla váhavostí, kdyby však byla citů šlechetnějších, srozuměla by, proč jsem se o ni tak nevtíravě staral."

„Ale to již přešlo," dodává Słowacki na konec — nicméně dlouho ještě zapomenouti nemohl. Ve dvou básních, dýšících ironií a samolibou pýchou, zasypává ubohé děvče ukrajinské, které pod lazurovým nebem italským zatoužilo po lásce a štěstí, — pohrdáním a kletbami.

Bylo to v době, kdy panna Anděla láskou k němu umírala. Ta, kterou nazýval chladnou jako mramor, bez srdce, nemohla žíti bez jeho lásky. Za krátko po jeho odjezdu ulehla — její chorobě lékaři nemohli porozuměti.

Hrob byl milosrdnějším, než lidé a nežli básník.

Słowacki, dověděv se o její časné, záhadné smrti, trpěl a lítosť, která zmocňuje se duše člověka po spáchaném činu nedobrém, zarývala se mu do srdce. Sám toho nezakrývá a vzpomínaje v jednom z pozdějších listů svých o panně Anděle, vyznává: „Kdykoliv chodím nyní po temných alejích zdejšího parku, zdá se mně, že mi ona cestu zastupuje, že stín její se rumění, a sklopiv své oči přede mnou, že se táže: Proč jsi mne nemiloval?!"

Nevěsta.

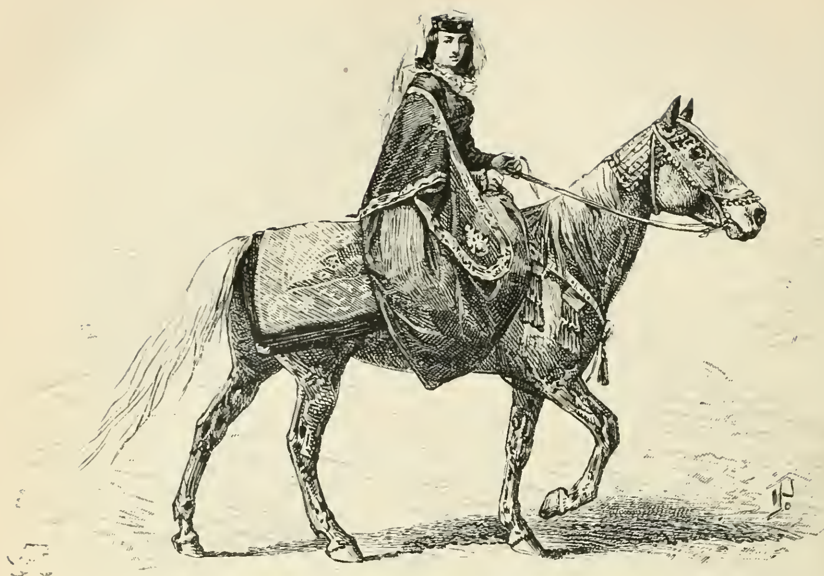

Den zlaté naděje, v němž splněny sny všecky
jenž sladkým pocitem jí plnil duši mladou,
když zřela v budoucnost, již přišel radostný.
Jak září hrdostí — a úsměv skoro dětský
jí zlatí bílou skráň, když na hlavu jí kladou
věneček myrtový a závoj bělostný . . .

Teď vyšli z kostela. A zástup venku tlačí
se lidí zvědavých, všem ona mile kyne;
rty mákem planou jí a líce růžemi,
že mnohý, kdo ji zří tak šťastnou, dojat k pláči —
dál zástup družiček, než průvod ten je mine,
dešť květů rozsypal a poupat po zemi.

A ona kráčí v nich jak anděl s nebes bílý,
a zlatým střevíčkem je zašlapává v prachu —
v té chvíli nemyslí, že život podoben
též často kvítku jest, jež jedni vypěstili,
by druzí šlápli naň — líc plá jí v růžném nachu
a v sladké důvěře zří k muži svému jen. —

Rudolf J Bort..

Kavkazanka na koni.

Obrázky z Kolchidy.

Napsal **J. Rys.**

Hranice báječné Kolchidy, kam vypravil se Jason s Argonauty pro zlaté rouno, tratí se ovšem v tajemné mlze. Ale vzhledem k tomu, že byl Fasis, nynější Rion, hlavní řekou té báječné země, mohu jmenem jejím po příkladu jiných cestopisců zahrnouti celou oblasť Rionu, tedy nynější Mingrelii, Gurii a Imeretii čili celou východní část Zákavkazí od Černého moře až k horám Suramským. Některý učený čtenář mohl by arci namítnouti, že jmeno Imeretie čili Imerie poukazuje k Iberii, kterou později geografové řečtí kladli na východ od Kolchidy do poříčí Cyru (Kury), tedy asi do mezí nynější Gruzie; Imeretii že sluší tedy pokládati za část dávné Iberie a jmeno Kolchis že přísluší leda Mingrelii a Gurii.

Proti tomu namítám zase já: Rozkošná, vláhou kypící a zeleným pralesem nevázaně bující oblasť rionská má tak osobitý, jednotný ráz, lišící ji tak ostře od kraje za horami Suramskými, že bezděky pro ni hledáme jeden společný název a že bez rozpaků i krásnou Imeretii zahrnujeme pod ono proslulé, kouzlem báje ozářené jmeno, třeba snad rozsah Kolchidy za dob Strabonových — —

Pryč se Strabonem! Kdybych měl i chuti a způsobilosti k podobným zeměpisným a historickým rozborům, byla by mi za ně většina čtenářův as málo vděčna. Nechci psáti přísně poučný článek, ani dů-

kladný cestopis. Chci jen lehce načrtnouti některé obrázky kraje a lidu, jak jsem je za kratičkého pobytu zběžným pohledem zachytil a jak se po jedenácti letech mihají v mé paměti — a tím buďte také omluveny věcné vady a nedostatky těchto náčrtků.

I. Kutais.

Před jedenácti tedy lety připlul jsem, smutný moderní Jason, k čarovné Kolchidě pro zlaté rouno poetických dojmů; moje Argo jmenovala se ovšem jen „Golubčik“ a báječnou byla při parníčku tom leda jeho špinavost, kterou se nemile lišil od ostatních, krásných a čistých lodí ruské černomořské paroplavební společnosti. Zlaté rouno pak získal jsem skutečně, ale nedovedl jsem a nedovedu z něho vytěžiti nic kloudného.

Neplul jsem také jako Jason báječnou řekou, nýbrž proletěl jsem Kolchidu ve střízlivém voze železničním, který mne za den donesl z Poti při Černém moři až do Tiflisu a později z Tiflisu nazpět do Kutaisu, kde jsem se teprve trochu bystřeji porozhlednul Imeretií.

Byl krásný večer na začátku července, když jsem na stanici kutaisské vstoupil do chatrného dostavníku, který prostředkuje spojení s městem dobrou hodinu cesty od nádraží vzdáleným. Společnost v dostavníku nebyla valně příjemná. Seděla tu sice jedna Imeretínka v pestrém a třpytném kroji národním, s tamburinou na klíně a s lesklým „tasvakravi“ (bohatě ozdobenou čelenkou) na hlavě, s něhož splýval po obou stranách a vzadu lehounký bílý závoj; ale měl splývati také v předu, neboť vyzáblý obličej s pletí starého scvrklého citronu rušil příliš nemilosrdně všechny illuse, jež malebná úprava z dálky vzbuzovala. Naproti této matroně roztahoval se baňatý Armén, s tlustým, ohnivě ruměnným obličejem a jeho sousedy byli dva židé: jeden ve špinavém kavkazském kroji a druhý, obchodní cestující z Oděssy, v nějaké křiklavé parodii šviháckého oděvu evropského, společník neúmorně a neodolatelně roztomilý. Perpetuum mobile v podobě čiperného arménského nebo imeretinského klučiny, bohužel sedícího — lze-li vůbec seděním nazvati ustavičné veverčí rejdění z místa na místo — po mém boku, doplňovalo naše mezinárodní sextetto, po spůsobu slanečků stlačené v dusném nitru dostavníku. Gruzínština, arménština, ruština mísily se tu s řinčivým smíchem staré Imeretínky, která chvilkami zkoušela i zvuk své z brusu nové, bezpochyby v Tiflise koupené tamburiny; oděsský švihák, oslniv mne svou znalostí frančiny, němčiny a bůh ví jakých jiných jazyků, hvízdal operní nápěvy a dával si k tomu rázně takt filigránskou hůlkou, tančící kolem mého nosu; hoch, sedící či vlastně nesedící vedle mne, přizvukoval někdy gruzínským popěvkem, jehož líbeznost bych vylíčil nejlépe tomu, kdo zná řičení mladého velblouda; kavkazský žid čistil si vytrvale a bezohledně nos — ale to vše nezkazilo mi požitek z onoho večera, k němuž jsem v denníku důrazně připsal epitheton „krásný“.

Hleděl jsem neodvratně do neznámé krajiny, kterou jižní západ slunce čarovnou svojí hrou nevídaných barev a světel měnil v pohádkový kraj. Z té rozkošné záplavy uvízlo v mém denníku jen cosi

o „fialových horách“ a „purpurových oblacích nad růžovými chlumy“; ale paměť doplňuje tu chudou trosku posud celou stupnicí skvostných barvitých září.

Tma sklonila se náhle k zemi. V teplém vzduchu kmitala se však temnem spousta bludiček, zářících ku podivu jasně a krásně; kolem křovin podle silnice poletovaly tak hustě, že leckterý ten keř vypadal

Královna Thamara. (Dle staré gruzínské malby).

jako svatojanské chvoště, sršící deštěm jisker. Mnohdy mihlo se nám takové živé světélko přes cestu jako letící karbunkul.

Takto vjel jsem do města, obestřeného již hlubokým nočním tajem. První přijetí nebylo valně pohostinné: marně putoval jsem od „Grivňáka“ ke „Kavkazu“, odtud zase do „Kolchidy“, a teprve hotel „Tiflis“ smi-

loval se nade mnou, přenechav mi prázdný pokoj za cenu dosti mírnou — totiž za 60 kopejek denně.

Hôtelier byl přívětivý, po evropsku oděný a obroušený Imeretí a veškerou obsluhu hostí měl na starosti štíhlý, mladičký Abcház (Abcházie leží nad Mingrelií při Černém moři) havranních kučer, jiskrných černých očí, s věčným slunným smíchem v čilém, hladkém obličeji, jehož pěknosti nebyl nikterak na újmu přisnědlý, k olivovému odstínu se blížící zákal. Kuchyně byla obstojná, kachetinské v číši samý granát a oheň, a také s ložnicí byl jsem jakž takž spokojen.

Měl jsem se tedy rozhodně lépe než Max Thielmann, který dva roky před tím v Kutaisu meškal a s dvěma soudruhy za jeden pokoj v hôtelu „France“ sedm rublů denně platil, a to za pokoj, o němž vypravuje ve svém cestopise hrozné věci a kde zůstávala špinavá voda v jeho umývadle tak dlouho, dokud ji sám z okna na ulici nevylil a pro čistou ke studni si nedošel.

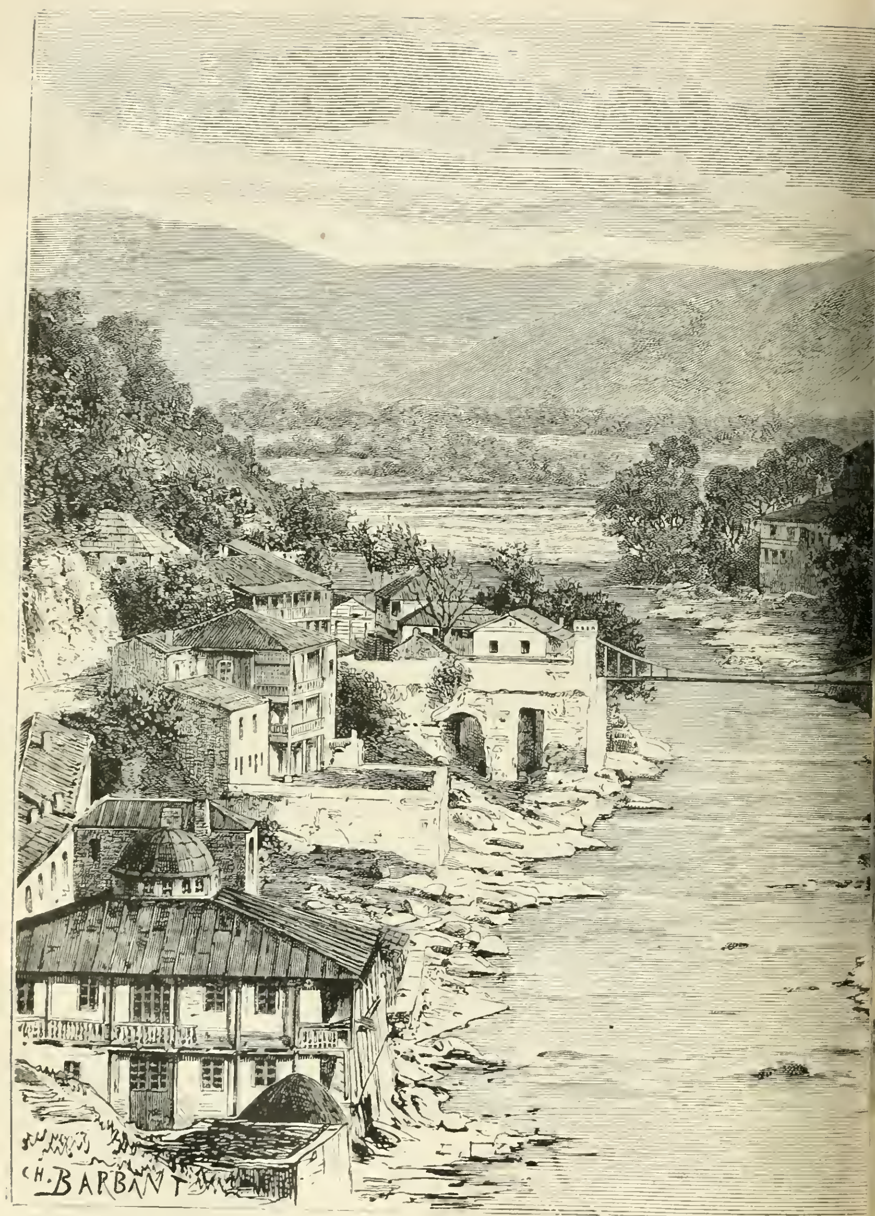
Když jsem z rána k oknu přistoupil, překvapila mne bujnost i krása rostlinstva, jež naplňovalo dvorek a sousední zahradu. V čistém svěžím vzduchu jitřním zářila tu spousta ohnivých růží, plazivá a ovíjivá zeleň oplétala všechno hustě malebnými guirlandami a množství smokvoňů koupalo ve zlatých paprscích slunečních své veliké, lalochaté listy. —

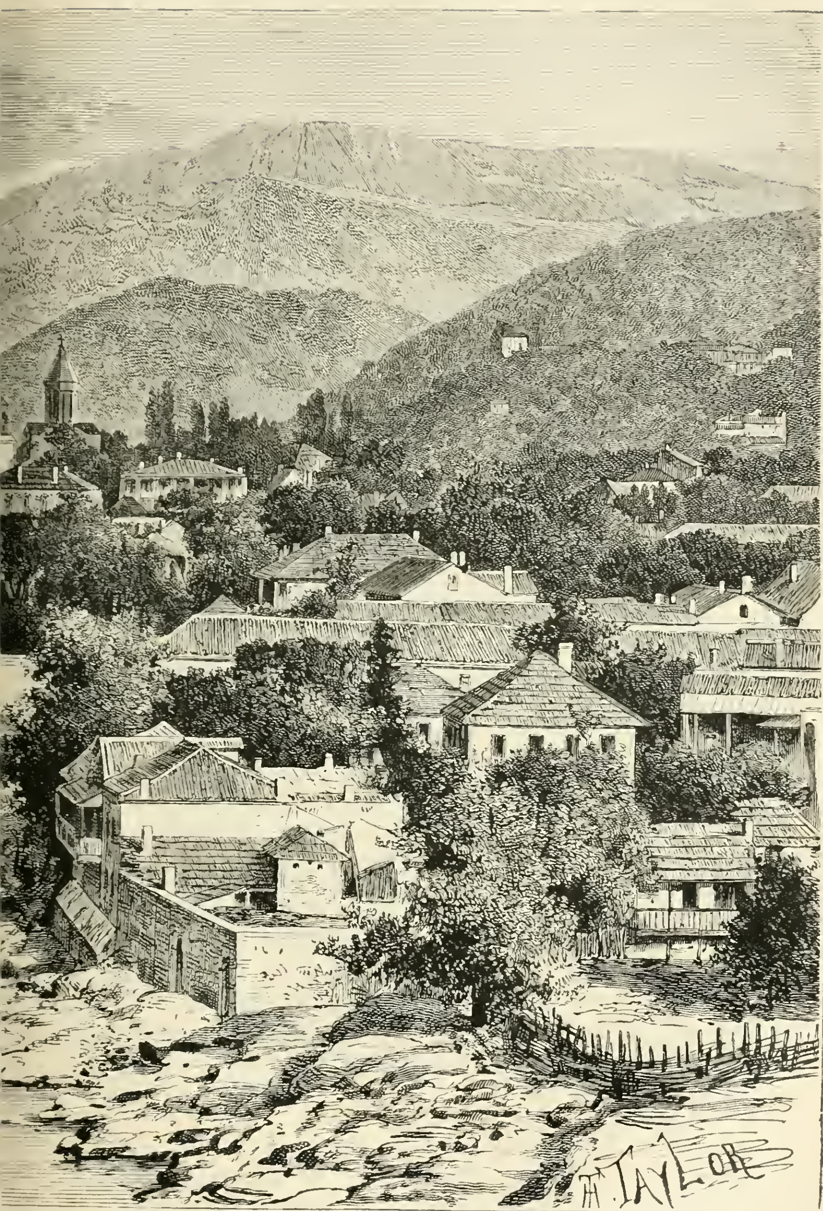
Nežli čtenáře provedu městem, podám stručně z knih, které mám po ruce, některé povšechné zprávy o končině, do níž jsme zavítali, a jejím obyvatelstvu.

Větší část Zákavkazí obydlena je národem gruzinským či snad lépe karthvelským, jak Gruzíni sami sebe nazývají. (Název ten zněl mi z jejich úst jako „karth-c h r-eli“, při čemž oním c h r naznačuju jen přibližně zvláštní chrčivý zvuk). Tento národ rozstupuje se v několik větví, mluvících rozličnými nářečími a podřečími; hlavní jsou — řadím je dle sídel jejich od Černého moře na východ —: Lazové, Gurijci, Mingrelci, Imeretíni a vlastní Gruzíni, zaujímající širou oblasť východně od Suramských hor, Gruzii v užším slova smyslu, která se dělí zase v Kartalinii (Karthli), Kachetii a Somchetii. Ostatně slušelo by snad také Imeretíny k těmto vlastním Gruzínům přiděliti; neboť jazyk jejich liší se jen málo od gruzinského. Dále počítají vážné hlasy ku plemeni karthvelskému ještě Svanety a některé jiné horské nárůdky.

Karthvelové přijali víru křesťanskou již ve IV. století a uhájili ji proti všem útokům mohamedánských sousedů, hlásíce se vždy věrně k církvi východní.

Z dějin Gruzie, sužované stále nájezdy cizích národů a vnitřními rozbroji, vyniká jasně jen několik jmen: Vachtang-Gurgaslan (446 až 476), zakladatel Tiflisu, jenž spojil pod svým žezlem rozdrobené kmeny karthvelské, David (1089—1130), obnovitel jednoty a moci gruzínského národa, a — Thamara (1180—1212), nejskvělejší postava Kavkazu. Každému Karthvelovi, ať nejprostšímu, jasněji zasvitne oko při zvuku toho jmena — vzejdouť před ním obrazy dávné velikosti a slávy. Vše, co krásného a vznešeného žije v duši jeho, shrnuje v národní této hrdince a moudré panovnici. Jako lid náš s každou zříceninou spojuje jméno Žižky — bořitele, tak na Kavkaze před každým

CH. BARBANT

TAYLOR

starým chrámem křesťanským uslyšíš jméno Thamary — zbožné zakladatelky. V pověstech velebí se její štědrost a dobrota. Její krása vábila ze všech končin žádostivé nápadníky. Když byl první její sňatek s nehodným Jiřím rozvázán, hlásili se o její ruku: syn řeckého císaře Emanuela, kníže antiošský Bohemund, dva knězici osetínští, z nichž jeden, byv odmrštěn, zemřel žalem, ba i knížata mohamedánští: panovník širvanský a syn sultána ispahanského, jenž z lásky k ní odřekl se víry předků a skonal za to v žaláři. Ale Thamara vyvolila si knížete z rodu domácího, Davida Soslana.

Ona spojila všechny národy gruzínské a podrobila svému žezlu též divoké kmeny hor; pod ní dosáhla Gruzie svého objemu největšího a všichni nepřátelé třásli se před vítěznou její zbraní. Ale i jinak bylo panování Thamary zlatou dobou gruzínského národa. Kvetlo umění stavitelské, kvetlo písemnictví; nejslavnější básník gruzínský, Šot Rustaveli, byl jejím současníkem a dle pověsti jejím dvořanem.

Smrtí královny Thamary začíná však úpadek Gruzie. Říše rozpadla se v části, jejichž slabí panovníci válčili stále mezi sebou a nemohli odolati moci nepřátel, Peršanů a Turků, kteří po zvůli plenili tyto kraje, až konečně na začátku nynějšího století přivtěleny všechny země karthvelské v Zakavkazí k Rusku, většinou bez boje, úmluvami s dřívějšími vládci.

Imeretie odloučila se od vlastní Gruzie r. 1424, kdy gruzínský král Alexandr rozdělil říši mezi své tři syny; z nich dostal Vachtang západní část, obsahující mimo Imeretii ještě Svanetii, Abchazii, Gurii a jiné země, které však poznenáhlu všechny odpadly. V následujících stoletích trpěla Imeretie stálými útoky Turků, kteří tu řádili strašně, pleníce kraj, hubíce a utiskujíce národ, odvlékajíce do otroctví jinochy a děvy. Kníže Šalomoun I. (1745—1782) povolal proti nim na pomoc Rusy a mírem v Kučuk Kajnardži postavena Imeretie pod ochranu Ruska.

Po odražení nepřátel dal Šalomoun vyhoditi do povětří pevný hrad Kutaisský na pravém břehu Rionu, aby se tu nadále Turci usaditi nemohli.

Roku 1804 byla úmluvou s Šalomounem II. Imeretie přivtělena k Rusku a později s Gurií, Mingrelií, Svanetií, Abchazií a jinými zemičkami východně od Suramských hor spojena v gubernii Kutaisskou.

Na jakém stupni byla vzdělanost v Imeretii za posledních dob samostatnosti, okazuje nejlépe tento případ: Poslední vládce imeretínský omluvil se jednou ruskému náměstníku v Tiflise, Cicianovu, rodilému Gruzínu, že neodpověděl na jistý dopis proto, poněvadž meškal jeho písař v Tiflise návštěvou u známých a při dvoře nebylo nikoho, kdo by byl uměl čísti a psáti.

Avšak projděme se již městem. Skládá se většinou ze skromných domků, kamenných i dřevěných, s pavlačemi a verandami, kteréž jsou na mnoze utvořeny jen výběžkem střechy, spočívajícím na dřevěných sloupech, z nepatrných krámů, ze špinavých „duchanů“, našich krčem — jen že místo sudů válejí se v nich veliké i malé měchy, sešité z celých zvířecích koží a nabubřelé vínem, kteréž se místo z kohoutku vypouští do čísek otvorem některé nožky. Ale je zde také dosti čistých domků

i vill a zvláštní půvab dodává celému Kutaisu úžasně bujné a krásné rostlinstvo, v němž tone jako v zeleném moři. Každý prostor mezi domky, mimo ulice, vyplněn je tou kyprou zelení — fíky, platany, cypřiše, sladké kaštany bují tu s množstvím jiného krásného stromoví, nad keři červených i bílých růží a žhavorudých granátů, nad houštinami azalek, nad zářící florou, a také na domky samy doráží vítězně ta sma-

Kavkazký Armén.

ragdová záplava, oplétajíc je hustě sličným věncovím révy, ověšujíc je mnohdy od temene k patě rozkošnými květy t. zv. čínského bezu a jiných úponkových rostlin. I bídné, dřevěné domky ulice židovské vypadají svůdně v tom nádherném ověnčení.

Vedle rozkošné vegetace zajímá v Kutaisu hlavně lid, oživující ulice. Při každém kroku spatřuješ nějaký poutavý výjev, nějaký nový malebný

kroj. Tu stojí tlupa zámožnějších Imeretínů ve známém kroji kavkazském: v huňatých čapkách a v různobarvých, až po lýtka dosahujících kabátech s řadami patronových pouzder na prsou a s dlouhým „kinžalem“ (dýkou) za pasem. Hrdě nesou ztepilá těla a v každém pohybu spočívá samorostlá elegance; jsou to rození kavalíři. Dále potkáváš řadu chuďasů nějakých: Mají rozedrané šedivé haleny, šedé volné spodky, na hlavách špičaté hnědé klobouky a v rukou vysoké hole. Onde uvelebil se pohodlně před svým krámkem obtylý Armén s vysokou, kuželovitou beranicí a s volně rozepjatým svrchním kabátem, že se můžeš obdivovati pestře květovanému „archaluchu“ (spodnímu kabátu z lehčí látky), jejž spíná stěží ozdobný pás nad objemným břichem.

Dále poutají tě dvě zvláštní mužské postavy. Jedna má těsně přiléhavé černé spodky, černou kazajku, rovněž těsně přiléhající a v bocích spjatou pásem, za tímto kinžal s kabelkou a na hlavě jakýs hnědý turban — je to vlastně bašlík, jejž nosí zde zadrhnutý a malebně ovinutý kolem kadeří. Přiléhavý ten oděv upomíná na středověký kroj italský a jeví v plné ztepilosti pružnou, anticky souměrnou postavu. Druhý muž má spodky a kazajku stejného střihu, jen že žluté, a kolem ramenou visí mu ještě „burka“, těžký plášť z huňaté srsti; ale nejzvláštnější je pokrývka jeho hlavy; jest to malá, tuhá deštička z černé látky se zlatým vyšíváním, upevněná vodorovně na temenu hlavy pomocí dvou šňůrek, které jsou svázány pod bradou. Přepodivně vypadá tato koketní, miniaturní pokrývka na hrdé hlavě mužské, na spoustě hustých, nad uhel černějších kadeří, jež pod onou tretkou bujně kypí na všechny strany. Oba ti muži jsou prý Gurijci. Zmíněnou deštičku, jež má formu čtyrhrannou neb okrouhlou a kterou mi jmenovali „papanaki“, nosí často také Imeretíni.

Onde, uprostřed jiné skupiny, podivuješ se zase primitivnosti kavkazského vozíku, „arby“. Tahle je ostatně ještě panská: máť zcela slušná kola s loukotěmi a špicemi. Obyčejným arbám stačí místo takových kol celistvé, okrouhlé, dřevěné desky, bez obručí a podobných tretek: nic nevadí, že rozrývají uši svým strašlivým skřípotem a že se časem ošoupají z kulata do čtyrhranna.

Zhusta můžeš také spatřiti Amazonku na koni. Jezdkyně taková ve svém malebném, pestrém oděvu, se třpytnou čelenkou a vlajícím bílým závojem, sedící — nejčastěji jako muž obkročmo — hrdě a lehce na bujném oři, skýtá obraz velice originální a půvabný.

Takovými a podobnými zjevy pestří se pouliční ruch v Kutaisu.

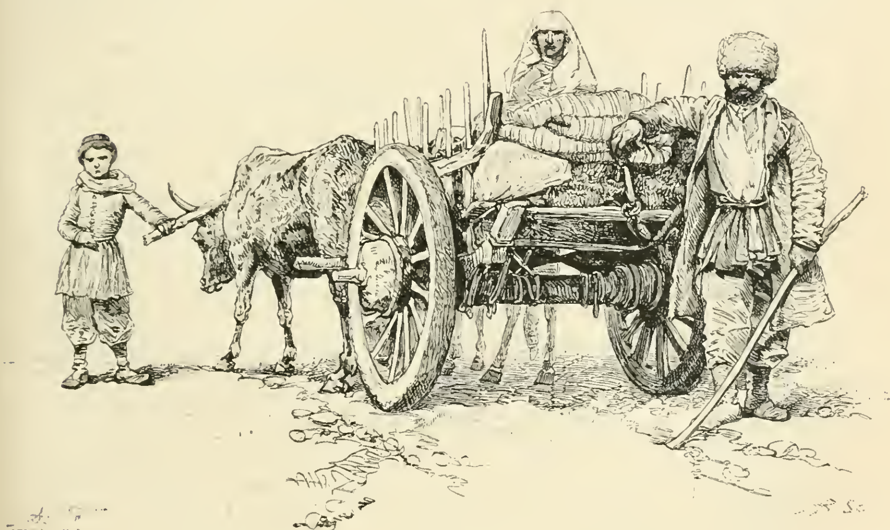
Z budov zasluhují zmínky jen dva chrámy: gruzínský a arménský. Uprostřed města nalezá se krásný veřejný sad, plný vzácných starých stromů, v jejichž stínu milo se procházeti uprostřed rozkošné květeny, dýšící opojnou vůní.

Ale největší znamenitostí Kutaisu jsou rozvaliny staré pevnosti a chrámu na pravém břehu Rionu. Ubíral jsem se tam přes kamenný most; druhý, železný, byl rozbořen — řetězy visely do řeky.

Viděl jsem před tím již některé rozvalené chrámy gruzínské, ale pohled, jaký se mi naskytl ve zříceninách kutaisských, byl netušený. Uchvátil mne svou pochmúrnou velebností, svou ohromností, svou tajemnou romantikou divného, nevídaného rázu. Představte si divokou, po zemi

navalenou spoustu zbořených zdí, rozmetaných zlomků a hlavic sloupových, rozbitých kamenných okras a náhrobních kamenů; představte si ohromné temné stěny, jež nad touto spoustou zevšad strmí k nebesům, tu ještě s plné výše hrozíce zbytkem hrdého klenutí, tam již dopola zřícené, zející sterými průlomy a spárami, někde shora dolů rozpoltěné jako ranou obrovského meče, a doplňte si ten obraz chaotickou houští trávy, azalei, malin, granátových a jiných keřů, jež obrůstají hromady trosek na zemi, dotěrnými fíky, které se zahnízdily dole i nahoře ve štěrbinách stěn a rozdírají svými kořeny mohutné zdivo, spoustami bujného břečťanu, jenž ovíjí kusé sloupy, pokrývá všude stěny a plazí se leckde až k jejich vrcholu, větrnou zelenou chasou, která provádí bujné reje na mrtvole kleslého velikána.

A k tomu všemu druží se ještě nezvyklý Evropanu stavební sloh, jenž z těchto dosud velkolepých zbytků vyzírá, pro nás neobyčejné,

Arba.

fantastické tvary zachovaných kamenných okras a jiných podrobností i tajemná minulost chrámu, která vyzývá obraznost ku hrám nejsmělejším. Národ, který svatyni tu zbudoval, jeho umění, dějiny chrámu a celého kraje, i řeč hymnů, které kdys prostorem tím hlaholily — všechno je nám tak daleké, tak cizí, tak málo známé neb úplně neznámé; ba, i křesťanství, jemuž chrám ten sloužil, odívalo se tu svým zvláštním rouchem gruzínským.

Stojíme v zamyšlení uprostřed pošmourné, truchlivě mlčící svatyně, velebné ještě ve svých troskách. Kdo byl jejím původcem, kdo stavitelem? Nedočkáme se odpovědi... A přece! Zříceniny tyto mají odpověď pro toho, kdo bedlivěji pátrá ve zvětralých jejich rysech.

Na stěnách zachovaly se ještě tu a tam gruzínské nápisy; tři z nich uvádí ve svém cestopise Clara Serena. První hlásá: „Ó králi, který panuješ všem králům, povznášej výše a výše Bagrata Kuroplata, krále Abcházů a Kartvelů, jakož i jeho otce, jeho matku, královnu jeho choť a jeho syna. Amen!“ Druhý nápis zní: „S pomocí boží Bagrat, z milosti boží král Abcházů a Gruzínů, zřídil toto svaté místo modliteb pro svou matku, královnu Guranduk.“ Třetí nápis konečně praví: „Bůh buď také milostiv Adgurbu Maisovi, staviteli tohoto chrámu!“

Adgurba Maisa! Jméno to doznělo as dávno na rtech lidských a setlelo s vetchými pergameny — ale mrtvý, zvětralý kámen jeho veledíla donesl je vděčně potomstvu, chrám zachoval je věrně i ve svém pádu, uprostřed svých trosek, v úkrytu břečťanových úponek. Uchránil i zbožné věnování svého královského původce, jehož jméno ovšem zachovaly i letopisy, hlásajíce, že svatyně kutaiská vystavěna byla r. 1032 Bagratem IV. (Pokračování.)

Mezinárodní zdvořilosti.

Podává **Hugo Kaizl.**

Jedna pověst naše vypráví, že ďábel bohem s nebe svržen takovou silou narazil o zemi, že tělo jeho po kusech na různé strany bylo rozmetáno. Hlava odletěla prý do Španělska, srdce do Italie, břicho do Německa, ruce do Turecka a Tatarska, nohy do Francie, což jest příčinou, že Francouzové tak rádi tančí, Turci a Tataři tak ukrutně vraždí a loupí, Němci nenasytně jedí, Italové milují a zrádně se chovají a Španělé vysokomyslní jsou. Slovanům zůstala pouze tabulka, kterou ďábel padaje v ruce držel, aby se na ní zaznamenávaly všechny nepravosti, jichž se ostatní národové na nás dopustí. Zdá se však, že to musila býti hodně velká tabule, a zcela jisto je, že na ní není již prázdného místa.

Podobná přísloví a pořekadla národů o národech rozšířena jsou po celém světě. Není s podivením, že názor národa o národnostech jiných, který se v takových příslovích zrcadlí, nebývá pro cizince příliš lichotný, nýbrž naopak velmi často z mezí nejobyčejnější zdvořilosti vybočuje. Jest přirozeno, že lid nepříznivě a posměšně posuzuje vše, co s vlastní jeho bytostí se neshoduje; k tomu přistupuje vzájemná řevnivost národů vedle krvavých sporů a jiných nepřátelských styků, které pak velmi dlouho stopu zášti v mysli národa zůstavují.

Hleďme především, co soudí jiní národové o Slovanech. Říká-li nám Čechům Němec posměšně „tvrdé palice“ a „paličatí Češi“, nemrzíme se hrubě proto; vždyť pravíme o sobě sami: „Srdce z hubky, v hlavě kámen; křísni, hnedle bude plamen.“ A přezdívku „Stockböhme“ splácíme „kovaným Němcem“.

Avšak zdvořilí sousedé mají pro nás Slovany také ráznější průpovídky. Jedno německé přísloví lichotí nám zcela bez obalu: „Der Pole und Böhm' haben einander lieb; kommt dazu ein Ungar, so sind's drei rechte Dieb'.“ A Polákovi přeje: „Zigeuner und Polen kann der Teufel zusammen holen.“

Ne mnoho jemněji nakládá s Rusem. Praví: „Ein Russe ohne Knut thut selten gut“ a „Škrabeš-li Rusa, bručí medvěd,“ což podobně, jenom poněkud zdvořileji vyjadřuje Francouz pořekadlem: „Grattez le Russe, vous trouverez le Tartare.“ Angličané chovají se k Rusům šetrněji, přezdívajíce jim toliko „bradatých dětí.“

Ostatně ani Slované mezi sebou nečiní si přílišné poklony. Polák mluví o Rusech: „S Moskalem za dobré bývej, ale vždy kámen za ňadry mívej,“ a „Čerta zaženeš křížem, ale ne Moskala.“ Malorusy pak pomlouvá, že se rodí slepí. Na Moravě bylo do nedávna samo jmeno „Čech“ přezdívkou a Hanáci říkají o Polácích pohrdlivě: „Poláci — tuláci.“

Snad ještě hůře než Slované mají se Němci v pořekadlech sousedních národů, zvláště Slovanů. Aby však někdo i pisateli tohoto článečku nepodkládal plemennou zášt a z jistých jiných důvodů buďtež zde uvedena pouze nejnevinnější. V Čechách i v Haliči říká se: „Mluv s ním, když je Němec!“

Přídavku „německý“ dostalo se některým věcem, které nejsou příliš pěkné, na př. „německá“ myš. Žábu nazývají Slováci žertovně „německým rakem“ a bodláku říká se na mnohých místech „německá růže.“

V Polsku každé dítě s abecedou se učí zpívat:

Niemiec dad
kury krad,
na góru je nosil,
pana Boga prosil
aby prędko (brzy) zjad (snědˇ).

A podobný je náš dětský popěvek: „Němec brouk hrnce tlouk“ atd.

K tomu uvedeme jen ještě posměšky: „Směje se na to, jako Němec na lívanec“ u Hornolužičanů, „libuje si v tom jako čert v německém kroji“, „nikdo nepředčí ženu láskou a Němce psavostí“ a „k vůli společnosti dá se Němec oběsit“ u Poláků a „všemu světu na posměch — dle německého spůsobu“ u Rusů.

„Německé zboží se rozbíjí a německá slova klamou,“ praví Fin, jemuž Němec neb Sas, jak jej nazývá, stejně sluje jako kupec (saxa).

Francouz, který vše nesrozumitelné, nejasné vysokoněmeckým (haut-allemand) nazývá, vytýká Němcům hašteřivost a jmenuje hádku bez podstatné příčiny „hádkou německou“.

Dánové říkají o prchlém člověku: je rozhněván jako Němec. Italové neznají nic horšího než povlaštilého Němce, pravíce: „Tedesco italicanisato Diabolo incarnato“. Ale přes to uznává Ital mechanickou zručnost a píli Němců a praví o nich: „Němci mají důmysl v prstech“.

Zvláště nestřídmost a pijanství jsou vlastnosti, jež často jiní národové Němcům vytýkají. Na příklad Poláci: „Polski most, niemiecki post, włoskie nabożeństwo — to wszystko błazeństwo“. Ostatně Němci sami se k této své národní necnosti přiznávají četnými příslovími, na př.: „Sachs, Bayer, Schwab und Frank, die lieben all' den Trank“ a p. Ne lépe než Němci daří se ve slovanských příslovích Maďarům: „Nevěř žádnému Uhrovi, leč který má tři oči v čele“, a „hřích se rodí v Uhersku“. Zdá se, že ani přísloví o uherském měsíci Maďarům hrubě nelichotí. Tito spláceji nám stejnou mincí, pravíce opovržlivě: Tot nem ember, kusa nem etel (Slovan není člověk, kaše není jídlo) a přezdívajíce Slovákům „Drotos Totok“ (drátěný Slovan).

Francouzové zanechali nepěkné upomínky u některých sousedních národů, s nimiž přišli do styku. „Attila — metla boží, Francouzové jeho bratří“, praví urážlivě Vlach, a Benátčané dokládají v upomínce na čas, kdy Francie, za nejskvělejších slibů pro svobodu Benátek, se zmocnila republiky sv. Marka a ji podržela: „Když Benátky ještě vládly, jedlo se v poledne a večer, když zde Francouzové byli, jedlo se jen v poledne“. Také praví Vlach posměšně o Francouzovi: „Francouzové nemluví, jak chtějí jednati, nečtou, jak píšou, a nezpívají jak noty okazují“. Němec říká: „Francouze třeba si přáti za přítele, ale nikoliv za souseda“. Ostatně přes všechnu řevnivost k němu označuje šťastnou a skvělou existenci slovy: „Žije jako Pán Bůh ve Francii“. Ale Španěl nepřeje takové chvály svému sousedu, a chlubivě, jak už to jeho povaha nese, praví: „Kdyby chtěl bůh žít na zemi, byl by králem španělským, a jeho dvorním kuchařem byl by král francouzský“.

Ve Francii a u Němců mívá jmeno Angličan někdy stejný význam jako věřitel. Tak řekne německý dlužník: „Ich habe alle meine Engländer bezahlt“, a Francouz: „Il y a des Anglais dans cette rue, je n'y veux pas aller“. Rus praví, že Angličan má svůj rozum ve špičce prstů a Francouz na jazyku. Angličané praví sami o sobě: „Anglie jest rájem žen, peklem koní a očistcem sluhů“.

Řekové požívají zvláště u Francouzů a Slovanů špatné pověsti. U Jihoslovanů přenáši se tato nevážnost také na ty, kdož patří k řecké církvi. Srb praví: „Tři Turci a tři Řekové, splna šest padouchů“, což mu opět Řek splácí příslovím: „Hleď se starého Turka a mladého Srba“. „Řek mluví jen jednou v roce pravdu“, tvrdí Rus a dokládá „Rak není rybou, Řek není člověkem“, „Očaroval jej jako Řek“, „Cikána přelstí žid, žida Řek, Řeka jen ďábel“. Rumun varuje každého: „Před cikánem, jenž se stal Turkem, a před sedlákem, jenž se stal Řekem, uchovej tě bůh“.

Také ve Francii sluje úskočný a podvodný člověk Řekem, a o hlupáku praví se: není žádným velkým Řekem. V Normansku, kde jmena „Řek“ výhradně se užívá k naznačení skrblíka a lakotníka, utvořilo se dokonce zvláštní podstatné jméno „grecquerie“ k označení nepěkného jednání lakomcova. Avšak jsou mezi Řeky rozdíly, neboť: deset Moreatů (obyvatelů půlostrova Morey) rovná se jednomu ostrovnímu Řeku, a deset ostrovních Řeků rovná se jednomu Fanariotu (obyvateli řecké čtvrti Fanar v Cařihradě).

Do Hollandska cestovat, hollandský sýr jísti znamená ve Francii zavření pro dluhy. „Půjdu do Hollandska a mé štěstí jest hotovo,“ praví Francouz a „faire Flandres“ značí „udělati bankrot“. Mimo to naznačuje se ve Francii skutek bezohledný a surový slovy: „hollandským spůsobem“. Význam našeho „fláma, flamendr“ není tuším třeba objasňovati; méně jasným jest původ jména toho. Jeden výklad odvádí název ten od tkalců, kteří z Flanderska do Čech, Moravy a Slezska přišli, aby zde zavedli výrobu sukna; když pak toto řemeslo za válečných zmatků úplně kleslo, táhli zemí bez výživy s žebráckou mošnou, aby se mohli do vlasti navrátit. Na této pouti činili arci dojem zpustlých otrhánků, našich nynějších „flámů“. Jiný výklad klade původ názvu „fláma“ do dob třicetileté války, kdy valonské vojsko, v němž Flanderčané sloužili, tak zle řádilo, že se jednou měšťané pražští srotili a celý pluk jich pobili.

Není pravdě nepodobno, že se těmto Valonům snad i Holanďané mohou poděkovati za pořekadlo: „Pije jako Holandr“.

Vlaši vynikají v pořekadlech jiných národů hlavně úlisností a chytrostí. „Mazaný jako Ital“, praví Francouz, a „půl Vlacha v jednom domě je příliš mnoho“. Němec se ho varuje, neboť „wälsches Blut thut keinem Deutschen gut“, a Dalmatinec dokonce zříká se všech spolků s ním, neb „za peníze usmrtí Vlach i vlastního otce“. Italským šípem neb vlašskou polévkou zemříti znamená otrávenu býti. Ačkoliv Němec Vlacha pokládá za mistra podvodu pravě o něm: „Einen Wälschen zu hintergehen, musz man Morgens früh aufstehen“, klade jej Polák v tom ohledu nejen za žida, nýbrž i za Španěla: „Polaka Niemiec, Niemca Włoch, Włocha Hiszpan, Hiszpana Żyd a Żyda tylko djabeł oszuka (ošidí)“.

V Polsku zaujímá tedy žid vzhledem k úskočnosti a prohnanosti stejné místo jako v Rusku Řek. Ani ostatní národové nejsou k chybám židovstva shovívavější. „Žid a Tatar jedno zboží“, praví Litevčík a Valach vykládá svoji zkušenost, že „pravý žid nejí spíš, dokud tebe neošidí“. Němec říká: „Über Juden und Flöhe schreien viele Wehe“, a „mit dem Judenspiesse rennen“, znamená mu: lichvařit. Čech varuje: „Nevěř židu, i kdyby s nebe přišel.“ Rus tvrdí: „Může-li žid zadarmo dostat provaz, oběsí se hned“, a „žid, napadne-li mu právě podvod, ošidí sama sebe“, a zapomíná, že v Livonsku platí ještě za horšího nežli semita: „Žid ošidí tři Němce, ale Rus ošidí tři židy.“

Nic není platen židům křest; „se křtěným židem jen zas do vody“, neboť „getaufter Jud thut selten gut.“ Také praví Němec: „Křtěný žid, vychovaný vlk a mnich z kláštera vyhnaný — vše jedno.“ Nedůvěru tuto k židům nelze ničím překonati: v Polsku se praví: „kulhá-li pes, přísahá-li žid a pláče-li žena, nevěř!“ v Benátsku: „ženě, která pláče, koni, který se potí, a židu, který přísahá, nevěř!“ a v Miláně: „spící vlk, přísahající žid a plačící žena jsou špatnosti první třídy.“ — Ve Francii značí žid podvodníka, lichváře, jenž se na útraty svých obětí obohacuje; naproti tomu má jméno israelita ve Francii lepší význam a „dobrý israelita“ značí dokonce muže upřímného, bohabojného a spravedlivého.

V obecné mluvě shledáváme se s mnohými paralelami a pořekadly, jež vztahují se k rozličným zvláštnostem židů, na příklad: Toulá se jako žid; je tam křiku jako v židovské škole; všechno jde na levo, jako u židů; ostrý jako židovská sekera; verstockt wie ein Jude; er hat ihm einen Juden angehängt, ve významu: pověsil mu bulíka na nos atd. atd.

Také o Turcích vypravují nám přísloví různých národů nepěkné věci. „Silný, zdravý jako Turek" jest arci spíše pochlebné, ale „nahý jako turecký svatý" má již podezřelou příchuť a „turecký nesmysl" podobá se již hotové urážce. O tlachalovi je běžná fráze: „Sahá k slovu, jako Turek k šavli". Francouzové nazývají Turkem člověka krutého, nemravného a hrubého. Kdo špatně italsky hovoří, mluví Vlachům „italsky jako Turek". Nejhůře ovšem mluví o Turcích Jihoslované. Srb vyjadřuje superlativ špatnosti slovy: „horší nežli Turek" a v domě jest mu každý vítán kromě Turka: „žádná zima bez větru, žádný zlý host bez Turka". „Víra" — praví jiné srbské přísloví — „leží u Turka na kolenou" — jakmile vstane, spadne — a „ve vsi Turci, v poli vlci". Hořce si stěžují Srbové také do renegátů a míní: „nebylo by Turků, kdyby nebylo Poturčenců"; Dalmatinci pak dokládají: „Jeden Poturčenec jest horší nežli sto Turků".

Španělé vyskytují se jen pořídku v řeči lidu obecného. „Jest mu to španělskou vesnicí" mluví se o člověku, který nemá o některé věci dobrého ponětí. Italové zle vzpomínají na Španěly a vzdychají: „Když přijdou Španělé, odvlekou naše ženy a nás s nimi!" Holanďan praví: „Španělovi lze věřiti, ale ne déle, než jak dlouhý jest jeho nos". Španělé sami přejí si, v Italii se narodit, ve Francii žít a ve Španělsku umřít, poněvadž Italie má nejkrásnější podnebí, Francie největší pohodlí, a Španělsko svými četnými kostely a vážnou povahou svých obyvatelů nejlépe se hodí ku přípravám na onen svět.

Rovněž zajímavé a často i komické jsou průpovídky, v nichž se rozliční národové v jistých směrech mezi sebou porovnávají. Obzvláště ze středověku zachovalo se velmi mnoho takových průpovědí, kteréž po většině latině jsouce psány, okazují na původ mnišský. Uvedeme zde jen některé.

V činu jest Hispanus cautus (opatrný), Italus considerans (rozvážlivý), Gallus praeceps (ukvapený), Anglus imprudens (neopatrný), Germanus tardus (nerozhodný). — V mravech a povaze jest: Hispanus gravis (usedlý), Italus facetus (žertovný), Gallus ostentator (chlubný), Anglus suavis (jemný), Germanus serius (vážný). — Co do zevnějšku jest: Hispanus horrendus (strašný), Italus debilis (slabý), Gallus agilis (čilý), Anglus delicatus (něžný), Germanus robustus (mohutný). — V jídle jest prý Hispanus fastidiosus (střídmý), Italus sobrius (mírný), Gallus delicatus (vybíravý), Anglus galabus (labužník), Germanus ebrius (piják). — V kroji a šatstvu pak jest Hispanus modestus (skromný), Italus lugubris (zasmušilý), Gallus proteus (měnivý), Anglus superbus (pyšný), Germanus simius (opičivý). — Co do zaměstnání konečně jest prý Hispanus theologus, Italus architectus, Gallus ex omnibus aliquid (každého kousek), Anglus philosophus, Germanus jurista, ačkoliv v jiné průpovědi latinské žije Hispanus in armis (ve zbrani), Italus in templo

(v kostele), Gallus in aula (u dvora), Anglus in classibus (v loďstvu), Germanus in munimentis (v pevnostech). — I literární činnost jednotlivých národů charakterisuje jedna taková průpověď: Hispanus pauca scribit (píše málo), Germanus multa scribit (mnoho), Anglus bene scribit (dobře), Gallus melius scribit (lépe píše), Italus bene scribit multa (mnoho a dobře).

Ale i v nynějších národních příslovích zhusta nalezáme podobná porovnání rozličných národů mezi sebou.

O národních povahách praví Polák: „Włoch przed szkodą, Niemiec v szkodzie, Polak po szkodzie przychodzi k sobie.“ Podobné jest vlašské přísloví: „Vlaši jsou moudří před skutkem, Němci při skutku, Francouzi po skutku.“ V jiném přísloví vychloubá se Vlach: „Španěl zdá se moudrým býti, ale není, Francouz zdá se bláznem býti, ale není, Vlach zdá se býti moudrým a jest moudrým, a Portugalčan zdá se býti bláznem a jest jím.“

Vzhledem k oblíbenému zaměstnání jest u Poláka: „co Vlach, to doktor, co Němec, to kupec, co Polák, to hetman“ — ačkoliv jiné, i u nás známé přísloví praví: Co Čech, to hetman.

Sem náleží také polské přísloví: „Co Włoch wymyśli, Francuz zrobi, Niemiec sprzeda, Polak głupi vszystko kupi a Moskal złupi,“ a vlašská průpovídka: „Při osazování nějakého ostrova první budovou od Španěla vystavenou bude kostel, od Francouze pevnost, od Hollanďana obchodní skladiště a od Angličana pivnice.“

Rozličné jazyky charakterisuje Polák průpovědí: „Ďábel svedl Evu italsky, Eva Adama česky, Bůh zatratil oba německy a anděl je vyhnal z ráje po maďarsku.“

Literární produkci jednotlivých národů oceňuje Vlach takto: „Angličané píší důmyslně, Francouzi příjemně, Vlaši božsky, ale Němci mnoho.“

Zvláště ženy rozličných národů často se porovnávají.

Slovák zpívá:

„Kde Slovanka, tam zpěv,
kde Maďarka, tam hněv,
kde Němkyňa, tam je faleš,
kde cigaňka, tam je krádež.“

České přísloví míní: „Němkyně patří do chléva, Češka do kuchyně a Francouzka do parádního pokoje“.

Dle německé průpovědi — ne národní — jsou španělské ženy zamilované, německé spořivé a chladné, francouzské marnivé, italské zlé a anglické pánovité a marnotratné. Naproti tomu tvrdí nějaký zkušený kosmopolitický milovník německý, že ženy Němců milují srdcem, Angličanů duchem, Francouzů rozumem, Vlachů tělem, Španělů tělem i srdcem zároveň, a Rusů pouze pro zábavu.

Konečně co do manželů prohlašuje španělské pořekadlo, že Španěl jest v manželství tyranem, Němec pánem, Francouz nevázancem, Angličan sluhou a Vlach žalářníkem.

Pravda.

Báchorka od **Svatopluka Čecha**.

(Dokončení.)

Pravda.

Co's učinil? Nechť časem lichá tříseň
tvé struny clonila, přec mého kraje
pták jasný hnízdil tam, tvá pravá píseň.
Když orel nadšení tvé spánky tepe
svým křídlem tajemným, m'ha zrakem vlaje,
však duchem září zjevy velkolepé:
v těch dobách s Krásou, sestrou svojí, skláním
dlaň žehnající ku tvým zňatým skráním.
I světa toho trud a rmut a klamy,
když projdou žehem těchto svatých žárů,
se mění v čisté, vzácné drahokamy
s mým rajským jasem, prosty zemských škvárů.

Patř v ono slunce! Brzo, raněn, v řasy
zrak chabý skrývá se a ztápí v slze —
tak nikdy nesnese mé plné jasy
zem zvyklá stínům zla a bludů mlze.
Však touto mlhou z moře mojich blesků
svit nejeden si v oči klestí stezku,
jež slunečnicí po mně pnou se v touze.
Té touhy, lásky ke mně třeba pouze;
jí paprsek můj v zemských mračen valu
tká luzný nach a zlato idealů
jak jitřní červánky, než v plném třpytu
mé slunce vzejde věčném na blankytu.

Jen srdce nechať hoří láskou ke mně,
byť ducha kalil blud. Než patři světem:
Co chová lásky té tvůj věk, to plémě?
Lež drze vyznává, slov dutým vzletem
jen jako pozlátkem druh druha šidí;
kdo ctí mne upřímně, jen posměch klidí.

V té době, kdy jak popelka se šatí
v cár upřímnost a teskní v koutě tmavém,
co zatím lež se pyšní vzácným havem,
jejž leskem cností kradeným si zlatí:
je třeba srdcí, jež by pro mne vřela
a jiné nítila svým svatým plamem,
je třeba úst, jež bez bázně by hřměla
soud plamenný nad pokrytstvím a klamem,

je třeba pěvců! — Lýru tobě vrátím.
Již z vody chví se ke mně, už ji chvátím.
Ty rohy zvolněné zas vazbou kovu
spoj, mezi nimi struny napni znovu!
Chceš býti manem mým — Nuž, touto zbrojí
říš srdcí dobývej pro kněžnu svoji
a burácej v mé vrahy hlasem hněvným,
buď mojím Tyrtéem, mým rekem zpěvným!

Tak Pravda s poetou se rozžehnala
a vzdušnou nohou k nebi zpět se brala.
On, kleče nad útesem břežní skály,
zřel, kterak nad mořem ta postať skvělá
po dráze blesků slunečních se chvěla,
vždy menší, matnější, až znikla v dáli
ve slunci jitřním, vyšlém z vodních klínů
jak žhoucí kružba blankytného týnu.

XVII.

Sen o Pravdě jak upír vůdce týral,
noc celou strachem srdce jeho svíral
a když den zlatý naklonil se k lůžku,
hned ruka chvatná sáhla pod podušku —
klíč těžký nahmátla. Buď bohu sláva!
A s ulehčeným srdcem vůdce vstává.

Leč nové starosti jej trápí v mále
a ze rtů vane vzdech: Jak bude dále?
Jak zaštítí před tlumy všetečnými
dál nebešťanku, kterak všemu vidu
ji záclonami zastřít bezpečnými,
jí zabránit, by nevystoupla k lidu?

Tak přemítaje kobou prudce chodil,
až smělý plán se posléz v čele zrodil.
Své důvěrníky přední pojav k sobě,
šel chvatně k zámku, k uzavřené kobě.
Pod šatem kryli meče, karabiny,
dva provaz, okovy a roubík jiný,
a za nimi na schodech, přede branou
řad vojska stál se zbraní přichystanou,
svou tlamu hrozivou i velké dělo
ke vchodu hradních komnat obracelo.

Přec nejistě klíč v otvor šinul vůdce,
prst jeho chvěl se, srdce bilo prudce

a ještě na práhu pln bázně váhal,
pěsť pevněj' tiskla skrytou zbraň i pouta,
v kout oko plaše toulalo se z kouta —
leč prázdno bylo vše, kam pohled sáhal,
ni sledu nikde po nebeském vězni
v těch komnat hebkém, čaroskvoucím lůně,
nic kromě jejich kročejů tu nezní,
jen lahodná tu zbyla, rajská vůně.

Co druzí stáli překvapením němi
a ještě zdvihali clon různých lemy,
z nich jeden zkřiknuv náhle, ruku zdvihl
a všichni zřeli jeho prstu směrem:
nad trůnem prázdným ve výklenku šerém
na stěně nápis plamenný se mihl.
To Pravdy slova hněvivá se vzňala,
jež tamo prstem na odchodu psala:
„Zde není místo mé! Čas lepší schystá
trůn bezpečnější pro mne: srdce čistá!“

Chvil dráhně s vůdcem důvěrníci pnuli
na slov těch blesky pohled ustrnulý,
až posléz': „Uletla!“ vše tupě hleslo.
Leč vůdce z hluboka si oddech', okem,
též zajiskřil a lusknul prsty skokem;
pak jako zdrcen kles' na blízké křeslo
a dlaněmi tvář dlouho pozastíral.
Vstav, objevil svým druhům smutnou líci,
s ní setřel slzu zvolna stékající
a dral si šat, an bolem hlas mu zmíral:
„Ó běda, třikrát běda! Pravda drahá,
již volali jsme léta v touze žhavé,
nám odešla po krátkém kmitu blaha,
svět nazpět uvrhla v klín moci tmavé.
Zas očím truchlým v nedostižné dáli
jen hvězdou kmitá mezi idealy —
Ó hoře dravý sup mi srdce kline!
Jak chodec pustiny, an žízní hyne,
když s bouřným plesem na obzoru vítá
háj datlový, jímž safír vláhy svítá
a chvilkou příští vidí s trpčím žalem,
jak mizí parou přelud vod a palem:
tak na ten prestol Pravdy opět sirý
zřím s bolem, steskem bez konce a míry!“

A štkání druhých líčí stejné žaly,
ač úsměv na tvářích, jež ruka halí.

Zrak vlhký otřev, onen mluví znovu:
„Jsme sirotci. Leč prospěch říše velí,
by nezvěděl to národ nevyspělý —
taj tento smutný chovejte jak v rovu!
Nechť národ mní, že Pravda v jeho středu
a já že s vámi za ni vládu vedu.
Lid vládě Pravdy, aspoň jménem, zvykne —
tak ze lži šlechetné jen dobro vznikne.“

A tak se stalo. Národu, jenž dole
již nedočkav se vlnil na vše strany,
s pavlánu hlásal kancléř samozvaný,
že Pravda usedla již na prestole
a věčně vládnouti chce šťastné zemi;
leč neshlednou ji dříve lidu zraky,
lži pokud neodvrhne všechny šlaky
a neobrodí srdce ctnostmi všemi —
pak teprv hoden bude, čistým zorem
se kochat jejích vděků zářným sborem.
Až dotud bude — takto kněžna velí —
on, kancléř Pravdy, jejím okem, uchem,
on každý její rozkaz lidu sdělí,
vlást bude její vůlí, jejím duchem.
On s ministerstvem, jež mu dala k ruce,
je hlavou nové Pravdy konstituce.

Lid slyší s úžasem ty divné zvěsti
a hluchým repotem hlav moře šumí;
však brzy ozbrojenci pažbou, pěstí
od zámku rozehnaly zpurné tlumy.

A když pak demagogů havěď klatá
lid bouřila, že ministrové spiklí
lež hlásali, že Pravda zrádně jata —
tu záhy jejich drzé tlachy znikly,
neb konfiskace ob den byly v modě
a hejno slídičů po štváčích páslo
a nejvzdornější změkli jako máslo
ve tmavých celách o chlebě a vodě.

Mír utěšený rozhostil se zemí,
jíž kancléř ústavu dal Pravdy jmenem,
až radost čísti, s výbory a sněmy
ve slohu jinde slavně osvědčeném,
tak vtipně sestrojenou v každé části
a plnou tůček umělých a kliček,
že mohl jí jak kejklíř kartou vlásti
a provádět svou vůli na puntíček,

že menšiny moh' z většin dělat hravě
a při svobodě osob, tisku, spolků
ruch volný všude poutat bez okolků
a hráti s volností jak Bosco právě.

XVIII.

Leč pod hladinou klidnou v temné hloubi
zlý leviathan dřímal, ukryt kalem
tam procit', natahoval dračí klouby,
až smělým vzmachem vodu vzbouřil valem
a vynořil se děsně v denní záři.
Jak bývá, zednáři a karbonáři
pod pevnou stavbou pořádku a mravu
zem tiše hloubili v podzemním tmavu,
síť podkopů a chodeb tajně ryli,
až doutnák vmeten ve příhodnou chvíli
a v tisíc trosek hrdá stavba domu
ve mžiku rozletla se třeskem hromu.

Lid vzkočil náhle jako hněvná lvice
a zdrtil, rozmet' kejklíře a lháře,
moc vyrval jim a hlavu oposice
ve hluku vítězném veď' ze žaláře.
Ten k zámku vedl je, kde mněl, že jata
lká v žaláři a poutech Pravda svatá.
Spěl vzhůru v čele nejužší své rady,
sám srazil závory a vnikl v kobu;
než kterak užasli, když našli všady
jen prázdno truchlivé a tichost hrobu,
když posléz okem ustrnulým četli
nad trůnem prázdným nápis onen světlý!

Po chvíli vůdce rychle zavřel dvéře
a pravil k soudruhům: „Jak netušenou
ach! tvářnost, truchlivou, věc na se béře!
Zlé hrozí nebezpečí touto změnou.
Ač zjevno jest, že protivníci lhali,
přec v líc nám vmetou utrhačství hanu,
že tvrdili jsme, kterak Pravdu jali,
a lid se obrátí snad v jejich stranu.
Ba, svobodě tím hrozí škoda valná.
Nuž, učiňme svých soků po příkladu
— však pro věc dobrou lež to bude chvalná —
a lidu zatajme, že pusto v hradu.
Pak širého se chopme vlády vesla
ve jmenu jejím, svatá svoje hesla
ve skutek uveďme, po pravé dráze
krok lidu řiďme! Nechť je skryta hledu,
vždy Pravda milovaná v našem středu
zde bude dlíti, žehnat naší snaze!“ — —

A starý kancléř, který v cizí říši
žil z výtěžku své vlády v teplé skrýši,
div uvěřit si troufal svému oku
a pak se rozesmál, až chyť se boků,
až třásl se mu pěkný laloch brady,
když četl v proklamaci nové vlády,
jak Pravda, krutou vazbou usoužena,
v níž chovali ji násilníci kletí,
je v nebezpečnou nemoc pohroužena;
ač netřeba se o dceř slunce chvěti,
přec dlouho nespatří ji pohled lidu,
an lékař žádá nejhlubšího klidu.
Však dříve odevzdala země správu
kancléři novému, jenž chce ji vésti
ve jmenu, duchu jejím k země štěstí,
pro blaho národa i Pravdy slávu.

Leč hrdý manifest jen pravdu věstil,
neb nový kancléř volnost pravou pěstil:
Směl každý psáti podle vlastní hlavy
a hovořit, co bylo komu milo,
i všechno slušné činit bez obavy,
jen jedno ne: co nevhod vládě bylo.

XIX.

Než vypuzený kancléř úskok jiný
si chytře smyslil: že s ním do ciziny
před luzou prchla jasná nebes kněžka
a po jeho zde boku skrytě mešká.
I dovedl tou bájí národ zmásti
a lišák starý v krásné noci jedné
vjel triumfem zpět do radostné vlasti,
s ním Pravda — v karose zas neprůhledné,
neb za trest, že se bralo v exil božství,
se nechce zjevit nevděčnému množství . . .

A tak se pěkně vláda vládou střídá,
tu jedné straně zdar, tu jiné vzchází;
z nich každá Pravdy zámek prázdný hlídá
a pozlátkem se blýská krásných frází.

XX.

Však ptáte se, co konal pěvec sirý?
On, oplakav uletlou nebes děvu,
spjal opět rohy porouchané lýry
a struny napjal k nadšenému zpěvu.

Leč, běda! jaké divosměšné zvuky
z nich skříply, zařinčely tknutím ruky?
To znělo pitvorná jak tonů fraška,
jak chřestot rolniček na kukli šaška,
smích trpký, puklic rozpustilý třaskot
a jako vzduchem pádných důtek praskot.
Ach! marně rovná oblouk, sponu krátí
a struny ladí — nikdy nenavrátí
tu božskou hudbu minulého času,
ten souzvuk velebných a libých hlasů!

Plu hoře básník dlouho těkal v dáli,
na lidi zanevřev, šum borů hledal,
vzdech marný opáčely pusté skály,
když toužně náruč ku blankytu zvedal.
Však po čase v ruch života se vrátil
a když se rozhlédl v tom pustém reji,
ve smíchu hořkém divnou lýru schvátil:
„V ten mumraj příhodně tvé struny znějí!“

I vytepal z nich hudbu drsných hlasů
jak roje šetků pitvorných a ďasů,
jež rozletly se s divým skřekem, smíchem,
dav obsypaly deštěm ran a štilců,
líc nalíčenou drhly ostrým víchem
a rvaly masky s tváře potměšilců,
lež na všech stranách kopřivami žehly
a mnohdy v maso skorpionem šlehly.

Hle, jakýs blázen! volají tu mnozí
a jiní poutem zpěvákovi hrozí,
a smíšky baví písně fraškovité;
však vlastenecký čilý nakladatel
ty verše nové získal za pakatel
a přidav spousty kreseb, čistě ryté,
(neb u čtenářů našich každý brkne,
kdo chce je krmit pouhou péra prací
a literatura se záhy scvrkne
na bledý rámec skvostných illustrací)
spis odporučil ve prospektu chlubném,
po vlastech zarachotil reklam bubnem
a na dračku šla, z ruky v ruku letla
ta perná satyrická na lež metla,
nad ranní kávou hltali ji lháři
a slzy smíchu splývaly jim s tváří . . .

Původ světa.

Z »Kalevaly«, čudského národního epu, jejž přeložil

Josef Holeček.

ysl moje sobě žádá,
smysl můj mne ponabádá,
abych počal píseň pěti,
abych jal se vyprávěti,
zapěl píseň rodu milou,
ku zpívání spůsobilou;
již mi slova v ústech tají,
hlaholy z nich vytékají,
s jazyku mi pospíchají,
zubů meze odmykají.

Příteli můj, zlatý bratře,
druže krásný od mladosti!
pojď, budeme spolu pěti,
spolu budem vyprávěti,
ani jsme tak setkali se,
ač jsme různo vybrali se:
řídko jen se potkáváme,
druh ke druhu zavítáme
na chudobných těchto mezích,
na Severu sirých březích.

Podejme si věrné ruce,
stiskněme si prsty rukou,
krásně sobě zazpíváme,
překrásně si zanotujem,
aby milí uslyšeli,
přátelé se dověděli,
mládež to, jež pokračuje,
kmenovci, jenž dorůstají,
o tom našem povídání,
o tom našem popěvání,
vzatém pásu Väinämöina,
vzaté výhni Ilmarina,
hrotu dýky Kaukomiela,
vzatém luku Joukahaina,
mezem polí Severových,
vřesovištím Kalevaly.

Dřív tak otec prozpěvoval,
když si topor vystruhoval,
tak mne máti učívala,
když vřetenem točívala,

a já běhal po podlaze,
vrtěl se jí na koleně,
rozpustilý mlékobrádek,
malý, čilý mlékojídek.

O Sampu a Louhi nikdy
mocných věšteb nescházelo,
vždyť v nich Sampo zestárnulo,
zasuta jest jimi Louhi,
vždyť Vipunen v písních zemřel,
v hře a žertu Lemminkäinen.

Znám já ještě mnoho jiných
průpovědí kouzedlných,
jež po cestách nasbíral jsem,
se vřesinek sodrhal jsem,
se křovisek naškubal jsem,
s letorostů nalámal jsem,
dílem s travin natrhal jsem,
dílem s pěšin sezdvihal jsem,
když jsem druhdy, pastvec malý,
za stádem se brával skotím,
na medná je honil luka
i na zlaté luční kopky,
za Munrikou chodě černou
v společnosti straky Kimmy.

Mráz mi písně našeptával,
slotný nečas nápěv dával,
zpěv přivály jindy větry,
přihnaly jej mořské vlny,
ptáci dali slova zpěvná,
stromů vršky mocné věštby.

Svinu písně do klubíčka,
svážu zpěvy do otepě,
na malé dám sáňky klubko,
na velké dám saně otep,
sáňky vezu do příbytku,
saně vedle do stodoly,
za krokev si klubko schovám,
do špižírny z mědě — otep.

Již ležely dlouho v mrazu,
uschovány, urovnány:
zda mám píseň z mrazu vzíti,
zpěv z otepě vybaliti,
špižírnu-li v jizbu vnésti,
na zápecí postavěti,

pode střechy blyštný hřeben,
pode pěkný podestříšek,
schránu písní otevříti,
rozvázati tlumok zpěvů,
uvolniti konec klubka,
otep uzlu pozbaviti?

Znamenitě budu pěti,
krásně hudbou provázeti
píseň o pokrmu žitném,
zpěv o pivu ječmenovém.
Kdybyste mi nenalili
ani piva, ani patok,
zpíval bych vám ústy mdlými,
hlas by v hrdle vodou kloktal
na večera zvelebení,
jasného dne oslavení,
na úsvitu ukrácení
doby jitřní obnovení.

* * *

Tak jsem slýchal zpívávati,
slova v píseň ukládati:
po jedné se šeří noci,
po jednom se jasní dnové,
jeden zrozen Väinämöinen,
věčných věšteb objevitel,
narozený z krásné panny,
z krásné panny, dcery vzduchu.

Pannou byla vzduchu dcera,
skvělá, krásná víla tvůrčí;
dráhně v tiši svaté žila
v širých vzduchu prostořinách,
na rovinách, palučinách.

Již jí dlouhá chvíle byla,
panenství si znechutila,
nechtěla být věčně sama,
vésti nudný život panny
v širých vzduchu prostořinách,
na pustinách, samotinách.

Sestoupila s hůry dolů,
spustila se do vln mořských,
na průzračné plece moře,
na pláň pustou, širodálnou;

zadul vichr od východu,
kotouč větru náhlý, prudký,
rozepěnil mořské vlny,
povstal jekot děsu plný.

Zpěv líčí dále, kterak byla panna větrem a mořem oplozena a jak sedm set let v bolestech nesla plod, plujíc semotam po vodě. I začala hořekovati:

„Ó běda mi pro nevoli,
pro nešťastné putování!
Kam já sirá poděju se
před východním víěrem tímto,
větru váním, kolebáním,
vln bělavých kolísáním
na pustinách moře dálných
na planinách jeho valných?“

„Bylo by mně lépe bylo
jako panně, vzduchu dceři,
nežli času nynějšího,
ana dlím tu, vody matka,
tady, kde mnou láme zima,
kde mne třas a chvění jímá
v tom na vlnách přebývání,
v tom po vodách putování.“

„Bože, děde na výsostech,
který držíš nebes poklop!
přispěj siré ve potřebě,
pospěš ke mně, jehož vzývám,
pospěš děvu tísně zhostit,
bolesti ji lůna sprostit,
rychle, rychlej, nejrychleji
ve potřebě přispěj siré!“

Krátká doba uplynula,
chvílenka jen pominula,
přiletělo ptáče kachna,
spustilo se pěkné ptáče,
pátrající po místečku
k přebývání ve hnízdečku.

Na východ i západ letí,
letí na sever i na jih,
nenalezá žádoucího
místa sebe špatnějšího
kde by sobě hnízdo spletla,
kde by sobě bydlo shnětla.

Do kola se rozhlédala,
polétala, přemítala:
„Na větru-li sdělám bydlo,
na vlnách-li zvolím sídlo,
jizbičku mně vítr skotí,
příboj byt mi odeplaví.“

A v tom ona vody matka
vody matka, vzduchů dcera,
z vod kolena vynořila,
lýtka bílá objevila,
aby kachna na koleně
hnízdo svila, umístila.

Kachna nyní, pěkné ptáče,
polétala, přemítala,
koleno si prohlédala,
na sinavém znaku moře;
mní, že ostrůvek to lučný,
na němž roste rosná tráva.

Přelétala, polétala,
spustila se na koleno,
hnízdo na něm zbudovala,
zbudovavši, vejce snesla,
ze zlata šest bylo vajec,
sedmé bylo ze železa.

Jala se je zahřívati,
teplem prsou změkčovati;
hřála den a hřála druhý,
hřála také na den třetí;
tu již ona vody matka,
vody matka, vzduchu dcera
cítí, že jí údy měknou
jako na žeřavém uhlí:
mní, že kolena jí plají,
všechny žíly v těle tají.

Kolenoma panna trhla,
zatřásla se na všech údech,
do vody se vejce svrhla,
v mořské vlny překotila;
rozbila se vejce v kusy,
roztříštila v drobné mrvy.

Nezašla tím vejce v kalu,
kousky drobné v moře vlnách:
dobrou změnu kousky vzaly,
krásné z nich se věci staly:

z dolní půle skořepiny
ihned vznikla dolní země,
z horní půle skořepiny
ihned vzniklo horní nebe,
ze žloutku pak horní půle
zářivé se stalo slunce,
bílku horní polovice
proměněna do měsíce;
co ve vejci světlé bylo,
ve hvězdy se přetvořilo,
ono pak, co bylo tmavé,
na oblaky poletavé.

Rychlej časy ubíhaly,
rychlej roky uplývaly
při nového slunce svitu,
při proměnách nové luny;
stále plula vody matka,
vody matka, vzduchu dcera,
vodou tiše dřímající,
zkolébanou měkkou vlnou,
před ní spousta řídké vody,
za ní jasný nebes oblouk.

Rok devátý právě uběh
a desáté bylo leto:
zdvihla panna z moře hlavu,
poděněné zdvihla čelo,
chystala se ku porodu,
na sinavém znaku moře,
lidu prázné na prostoře.

Kam se ruka obrátila,
okřidlí se utvořila,
kam se noha zakotvila,
rybnou sádku vyhloubila,
kde se panna potopila,
hlubina se prolomila.
Kde se kyčle položila,
srovnaly se ploché břehy,
kde se noha k zemi mrskla,
stvořily se lososárny,
kde se hlava země dotkla,
choboty se vykroužily.

(Dokončení.)

Ikaros.

Román od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

uďte vítán!“ pozdravoval starý pán hosta, podávaje mu přátelsky ruku: „Již zase na nohou? Ovšem, ve vašich letech nebýval jsem jiný — ráno z jednoho bálu rovnou na pole a večer hajdy na druhý! Kde jsou ty časy?! Nyní pokládám za trest nebes, že mi pro hříchy mé mladosti pověsila na krk takové tanecchtivé rejdidlo!“

Ostatní provázeli poslední, nedosti salonní slova povinným úsměvem.

„Krásné potěšení pro našince,“ pokračoval pan Sezima, „proseděti celou noc a dívati se, jak vy mladí třeštilové hopkujete v kole nebo pokukujete za růžové vějíře — mně je stokrát milejší vějíř z karet, ovšem slušný, takhle škýz u palce a pak hezky řadou —“

„—až k pagátlu,“ doplnil Vysocký žert.

„Aj, vy znáte taroky?“ otázal se starý pán živě.

„Jen povrchně. Jsem slabý hráč.“

„Ó známe takovou skromnost! Vida, vida! Domníval jsem se, že řád tarokářů již vymřel. Mezi známými neshledal jsem ani jediného. Abych se mohl alespoň jednou za čas na ty zamilované obrázky podívat, musil jsem si v potu tváři vycepovati spoluhráče doma — a ještě se mi hrubě nezvedli: Otokar počítá místo taroků slabiky a Gabriela dělá veliké milosti, nežli vůbec přisedne.“

„Snad by pan Vysocký nezamítl časem partii?“ mínil mladý Sezima.

„Anebo bychom si zahráli ve čtyřech,“ navrhla Gabriela. „Pravil jsi, že by mne hra ve čtyřech více bavila — a dle tvého popisu zdá se to hledání neznámých spojenců vskutku zajímavější. Ráda bych kvarteto doplnila.“

„Hm — hm —“ váhal otec. „Pravda! Pan Vysocký mohl by někdy přispěti — není-li mu líto času na takovou všední, duchaprázdnou zábavu,“ dodal s lehkým přídechem ironie.

„Pokládal bych si za čest — kdybych — Obávám se jen, že souhru spíše pokazím. Jsem opravdu slabý hráč.“

„Ujednáno,“ přetrhla Gabriela omluvy Vysockého. „Můžeme snad učiniti začátek příští neděli, odpoledne. Pan Vysocký přinese mi zároveň nazpět památník se svými verši. Doufám, že lhůta dostačí?“

„V neděli — odpoledne —“ rozmýšlel se pan Sezima. „Počkejme! Nu — třeba. Je-li totiž panu Vysockému libo —?“

Host se uklonil.

„Tedy v neděli!“ tleskla Gabriela v ruce. „Těším se již upřímně na vychválenou hru ve čtyřech, na tajemné volání krále.“ — —

Vysocký kráčel k domovu v radostném vzrušení. Poesie i prosa spojily se, aby mu otevřely hrad zakleté princezny, k jehož oknům posud jen z dálky v beznadějné touze pohlížel. Ztracená báseň — taroky — jak podivné, nerovné to spřežení, jež poskytla mu náhoda ku vjezdu do kouzelného sídla štěstí.

III. In excelsis.

Vzhůru! vzhůru! proznívá stále dějinami lidstva. Vzhůru! touží duch jednotlivce. Vzhůru k moci, slávě, bohatství, vznešenosti, k vrcholům poznání, krásy a dobra, k ideálům! Jak burácí do výše dychtivý tlum, jaké hemžení nesčíslných křídel, jaký vichr usilovných rozmachů, jaké překotné závodění — a co Ikarů leží dole na zemi, roztříštěných, rozedraných, pochroumaných, hrozících bezmocnou pěstí do zrádného modra, vzhlédajících zoufale k nedostižné výsosti, sledujících s trpkou resignací nebo s krutou závistí vzlet šťastnějších soudruhů, kteří sloní své perutě v zářivém étheru a snad příštím okamžikem také rozdrceni dopadnou k jejich nohám!

Vzhůru! V pošmourné budovnici středověké stojí vážný mistr nad blanou pergamenu, počrtanou pletivem střízlivých čar. Zrak jeho vznáší se od nárysu, zalétá úzkým okénkem na spoustu tesaných kamenů venku, jasní se a jiskří se tajemným zápalem: v duchu vyrůstají před ním hrdé kamenné kmeny, vysílají lepé kamenné větve, kmeny pnou se výše a výše, větve spojují a proplétají se hustěji a nádherněji, báječné stromy vyhánějí štíhlé výstřelky, otvírají toužebně nebi vstříc čarovné kalichy kamenných květů, kamenné úponky oživují se rejem pitvorných zvířat, jež s nedostupné výše s pošklebkem zírají na trpasličí pokolení lidské; výše ještě vzrůstá ohromný kamenný hvozd pilířů, lomených oblouků, fiál a křížových kytek, obrovský dóm strmí v úchvatné velebnosti do závratných výsostí, ukazuje stem fiálových prstů k nebi, jemuž jest zasvěcen, tíhne sterým obloukem k nekonečnosti a zdá se nořiti v nevystíhlé taje nadpozemské dvojici převysokých věží, v jejichž nitru hnízdí kovoví pěvcové toho kamenného lesa, hlaholící do širého kraje mohutnými hlasy: Gloria in excelsis Deo!

Takový obraz spatřil starý mistr duchem radostně nadšeným. A sen jeho stával se skutkem, velebný dóm vzrůstal zvolna do výše — ale ach! uprostřed hrdého vzletu sražen byl tvůrce nelítostnou smrtí s některého oblouku do propasti — ubohý Ikaros, nedospěvší velkolepého cíle. Na místo, odkud se sřítil, vstoupil jiný a vzlétal dále, snad mohutnýma ještě křídloma, avšak rozdílným směrem; nový mistr gótiky věžil a klenul nehotový trup výše ve vkusu a duchu jiné doby. A snad i toho zastihl los Ikarův. Snad zůstavil chrám navždy nedokončený — nebo vznesl se s šíje klesajícího orla ještě střízlíček ku krátkému, chabému letu a nad mohutnými, velebnými tvary staré gótiky umělkoval a piplal gótický barok své divné, přepěknělé hříčky.

Když smavá renaissance opanovala svět, kolik chmuřilo se na ni nehotových gótických kolosů, tu s jedinou sirou věži, tu s nedokončenou

lodí nebo pouhým kůrem, tam teprve v polovici zamýšlené výšky, a vítězná sokyně oblepovala a pokrývala je svými nesourodými tvary, ač jestli nevolila zůstaviti je jako ponuré zříceniny budoucím dobám.

Na Ikara vzpomínám také bezděky, hledím-li na věž svatovítského chrámu. Zvolna, však hrdě a směle stoupala k nebesům, již se blížila k výši, kde hodlala majestátní své témě ozdobiti strmým diademem kamenných květů; než pojednou uvázla v letu, místo důstojné koruny pokryl jí hlavu chudý krov šindelový a i ten byl jí urván zhoubným požárem, vršek její s části se sřítil, s části byl stržen, sklesla nazpět se své výše, ztrnula v polovici vzletu, k němuž se kdysi chystala, a na zkomolený trup nasadil pozdější věk ledabylo cizí hlavu: nemotornou loggii a nesourodou báňovitou střechu.

Avšak stoupejme již tím nešťastným velikánem po těsných, tmavých schodech vzhůru k jinému Ikarovi; projděme za několik minut dílo mnohých, mnohých let, několik fásí gótiky a vstupme konečně upachtěni do nemístné renaissance, ve vzdušnou loggii, z níž malou síňkou dostaneme se do obydlí Vysockého. Dal jsem již dříve čtenářům nahlednouti do toho kumbálku a doplním nynější jeho tvářnost jen několika črtami. V nízké, těsné prostoře, jejíž půdorys má podobu čtverce s useknutým jedním rohem, tedy vlastně nepravidelného pětihranu, tlačí se rozviklaný stolek, židle, železná postel a věšák se skrovným oděvem — celé zařízení. Na stolku a na špinavé podlaze válí se spousta zaprášených knih a papírů. V jednom koutě stojí několik jednoduchých fysikalních přístrojů. Pochybnou ozdobu stolku tvoří preparovaná kostra nějakého ptáka s křídloma jako k letu rozestřenýma. Druhý živý okřídlenec, všední kanárek, hopkuje u okna ve visutém drátěném žaláři jenž poměrně sotva je těsnější, než tato věžní světnička pro svého obyvatele.

Vysocký sedí u stolku nad otevřenou knihou. Ale zrak jeho upírá se přes ni v otevřené okno. Jest již začátek jara. Nebe usmívá se svěžím blankytem a paprsky sluneční vnikají veselým proudem do světničky. Než mladý muž nevěnuje pozornosti příjemným těmto zjevům. Jeho mysl jest zaujata obrazy ještě vábnějšími.

Ráj, před jehož domněle nepřestupnou ohradou dosud jen toužebně vzdychal, stal se mu plně přístupným. Přinesl Gabriele památník s několika slokami vlastní invence, které přijala s velikou pochvalou; bratr její prohlásil je dokonce za „dráp lví“ a povzbuzoval jej horlivě, aby se obrátil na dráhu literární. Otokar přilnul vůbec k Vysockému upřímným přátelstvím, které tomuto otvíralo domácnost Sezimových — nehledě ani ku prosaickým tarokům, jež mu získaly přízeň starého Sezimy. V přízni té byl arci zahalen hrot, někdy dosti citelně vynikající: starý pán shlížel totiž s výše své praktické usedlosti poněkud útrpně a nevážně na mladého muže bez postavení, bez budoucnosti, se spoustou převrácených názorů v rozcuchané hlavě. Dosud neodpustil ani svému synovi, že pohrdnuv mnohoslibnou dráhou právnickou, oddal se nevděčnému povolání básnickému — a Otokar měl přece již slavné jméno, jehož odlesky i na otce padaly, aniž se musel obávati budoucnosti, kterou mu slušně pojišťovala otcova zámožnost. Kdežto Vysocký . . . .!

Ale zamilovaný host dbal málo hrotu onoho a přijímal s radostí blahosklonná pozvání na tarokovou partii. Kolik slastí mu přinášelo takové odpoledne, v útulném salonku, kde v kamnech praskal vesele oheň, naproti Gabriele, jejíž krásná tvář se na něho laskavě nebo čtveračivě usmívala nad hrstí pestrých listů, jejíž hnědé oči v tajemném srozumění k němu vzhlížely, když se mu poštěstilo „vyvolati" jejího krále. Vějíř karet jest sice málo příhodnou hříčkou pro anjelskou ručku; ale Vysockému nepřekážel nikterak v milostném blouznění.

Ačkoliv se tyto besedy neodbývaly příliš často a Vysockému posud nikdy se nenaskytla příležitost, aby byl mohl s Gabrielou promluviti volně o samotě, projevil jí svými pohledy všechno neb alespoň více, než by si byla troufala vyřknouti ústa, i domníval se, že vyčetl navzájem z pohledů a z úsměvů jejích odpověď, která jej opojovala blahem.

Cíl, k němuž před nedávnem ani nejsmělejší jeho myšlenka vzlétnouti si netroufala, kynul mu nyní, z mlhavé sice dálky a z oblačné výše, ale míhal se v těch mlhách přece zřetelně a jevil se dostupným. Dostupným ovšem po dlouhé a klopotné cestě, na níž se staví chodci vstříc množství úporných překážek. Avšak láska dodávala mu chuti a sil k zápasu s nimi. Především horlivé studium, studium pro chléb, pro pevné postavení! Se zdvojenou pílí zabral se do příprav ke zkouškám.

Bohužel stenčil nový poměr k Sezimovým, který jej tak mocně ku práci pobádal, s druhé strany zase čas, jejž mohl studiím věnovati. Nutil ho, aby dbal pečlivěji svého zevnějšku, a svádél ho k rozličným výdajům, které nemohl ubírati ze skrovného platu strýcova. Vždyť tížila Vysockého i skromná výživa, kterou mu strýc hlásný tak ochotně poskytoval. Jednou zaklepal tedy bývalý písař znovu u dra. Hubatky a byl přijat na polodenní práci; přehubeným výnosem toho zaměstnání uhražoval své toilettní a jiné, mimořádné potřeby. —

Zastihli jsme jej v okamžiku, kdy zlaté sny odloudily ducha jeho od šedivé nauky.

Kanárek zatípal jako steskem. Vysocký propustil jej z vězení a hleděl snivě na veselý jeho polet světničkou. Ptáče usedlo na vrchol věšáku. Pán jeho, probrav se náhle z dum, zašel zvolna v tu stranu, avšak nikoli, aby kanárka zahnal; neboť i když ptáče příchodem jeho zaplašeno jinam odlétlo, zůstal před věšákem a po krátkém váhání sáhl do kapsy kabátu tam visícího. Ale rychle vztáhl nazpět prázdnou ruku, jakoby se jinak byl rozmyslil, a přisednuv zase ke stolku, obemknul čelo pevně oběma dlaněmi, jako člověk, který se úsilovně snaží soustřediti těkavé myšlenky k jediné, namahavé duševní práci.

Kanárek v letu zafrčel křídlem kolem hlavy čtoucího. Byl to zlý jeho démon, jenž vypůjčil si něžné tělo ptačí, aby jej opoutal svým záhubným kouzlem. Vysocký, uslyšev šelest křidélka, vypjal zase hlavu, zadíval se za letícím zlatouškem, pak opět na ptačí kostru před sebou a podruhé vstal od knihy. Další jeho konání těžko nazvati přecházením po světnici, neboť k takovému přepychu nebylo zde naprosto místa; obcházel spíše do kolečka jako zajatý dravec úzkou klecí. Konečně zastavil se znovu před věšákem a vyňal tentokrát odhodlaně z kapsy ka-

bátu dosti tlustou, z brusu novou knihu, na kterou asi obětoval citelnou část měsíčního příjmu.

Položil ji na onu, z níž před chvílí studoval, a rozřezávaje nedotknuté posud archy, prohlížel zběžně stránku za stránkou. Kdo by byl nahledl přes jeho rameno, byl by poznal ihned spis o větroplavbě. Bylť obsah nové knihy protkán množstvím vyobrazení, které znázorňovaly nenáhlý rozvoj tohoto odvětví vědy.

Hned první stránka byla ozdobena vignettou, představující let báječného Ikara ke slunci, jež mu za krátko nelítostně roztaví vosková křídla. Na druhém obrázku viděls Portugalce Guzmana, an se zdvihá před královským dvorem do povětří pomocí prvního balónu, dřevěné to kostry papírem potažené — první ten pokus spadá do první polovice předešlého století a vynesl odvážlivému badateli žalář inkvisice, z jejíchž spárů bezbožný kouzelník jen stěží vyváznul. Jiné obrazy znázorňovaly první Montgolfiery a Charlièry rozmanitých, namnoze dobrodružných tvarů, vyfintěné různými okrasami po vkusu a nevkusu svého věku, vznášející se nad hlavami četného diváctva v rokokovém kroji. Nescházel tu ani nesmyslný, poloválcovitý, polokulovatý balón, jímž původce jeho, smělý Pilâtre de Rosier, strašlivý pád si uchystal a dlouhou řadu katastrof větroplavbou způsobených zahájil. Do minulého století náležely ještě dva další znázorněné výjevy: Francouz Le Normand, spouštějící se s výše pomocí roztažených deštníků, a krajan jeho Garnerin, činící pokus, aby unikl padákem z vysoké pevnosti, v níž byl od Rakušanů uvězněn.

Za tím byla vyobrazena řada nejnovějších balónů až po Nadarova úžasného „Obra“ s rákosovou dvoupatrovou lodí. Následující kresby znázorňovaly nezdařené pokusy řízení balónu pomocí vesel a plachet, Petinovou navrženou vzducholoď o čtyřech balonech, Giffardův válcovitý balón s parním strojem, kormidlem a šroubem.

Spis dotýkal se pak některých novověkých Ikarů z minulého a začátku nynějšího století, kteří chtěli poletovati vzduchem bez pomoci balónů. Vložené illustrace představovaly jejich marné pokusy. Zde vidíš na příklad francouzského zámečníka Besniera, an letí přes údolí, maje na ramenou vodorovně upevněná dvě bidla, jež opatřena jsou na obou koncích rámci tafetem potaženými a vypadají jako křídla větrného mlýnu; pohyboval jimi z předu rukama a vzadu nohama pomocí provazů, kterýmiž byly tyto u kotníků se zadním koncem bidel spojeny. Ale do výšky vznésti se neuměl; lítal jen s výšin šikmo dolů. Na jiném obrázku jeví se ti vídeňský hodinář Degen, sedící ve vzduchu na krátkém bidle, jehož každý konec nese polovici složitého přístroje, jako dvé fantastických křídel přiléhajícího k ramenům vynálezce, který strojem tím na jakous podnožku šlapaje pohyboval, ale nezdařeným pokusem v Paříži jen hlučný smích diváctva utržil.

Na to přecházela kniha k novějším návrhům toho druhu. Vysocký převracel dotud spěšně listy, zdržuje se jen leda na okamžik při obsahu jejich jako při věcech známých neb nezávažných. Nyní začal čísti volněji, s napnutou pozorností.

Ale v tom byl vyrušen kroky na věžních schodech a za chvíli objevila se na kamenné pavlači před jeho oknem postava, která jej

velmi překvapila. Spatřil mdlý, leč namahavým zlezením věže silně uzardělý obličej pana Kavky, který z hluboka si oddychoval a strakatým šátkem spocené čelo otíral. Postavil se pak do výklenku loggie a setrval chvíli bez hnutí, jakoby se oddával požitku vzácné vyhlídky.

Vysocký arci pochyboval, že by takový poetický záchvat byl vyvábil rozšafného muže sem do závratné výše. Avšak co jiného? Jaké řízení by mohl míti na věži? Vtírala se jediná pravděpodobná domněnka, že přichází navštívit svého bývalého podnájemníka, jehož nynější byt někde vyzvěděl. Ale za jakým účelem? Jen k vůli přátelskému shledání? Návštěva tak lopotná byla by věru důkazem upřímné náklonnosti.

Vysocký chtěl vyjíti někdejšímu dobrodinci v ústrety, ale v tom uslyšel v předsíňce povědomé kroky strýcovy. Oknem pak zahlédl, jak pan Kavka v témž okamžiku svůj bezvýrazný a nyní též zase bezbarvý obličej od výklenku pavlače obrátil a k obydlí hlásného zamířil. V předsíňce patrně na sebe vrazili.

„Ah, pan Kavka!“ ozval se strýcův hlas, jevící překvapení a to asi nemilé překvapení.

Pan Kavka zakašlal několikrát a vyrazil pak ze sebe svým nevinně zlostným spůsobem: „Ale je to zpropadená výška, skoro jako Čim — či Chim — Chimborasso — Za takové lezení uctivě děkuju.“

Hlásný něco zakoktal.

„Nu, přicházím stran té záležitosti —“ pokračoval pan Kavka. „Zítra je, příkladně, poslední lhůta — neodkladná — musel bych, jak sám uznáte, podat žalobu s příslušenstvím — et cetera!“

Vysocký viděl takořka skrze stěnu, jak pan Kavka prudce ramenem pohodil a v živém zapýření své bleděmodré, zamlžené oči na hlásného vytřeštil.

Tento pravil v patrných rozpacích: „Vejděte na chvilku dále — pane Kavko — semhle —“

Kroky obou mužů a zaskřipnutí dveří věstily posluchači, že zašli do světnice hlásného.

Krátká rozmluva obou osvítila Vysockému jako mihnutí blesku skryté jejich poměry. Poznal především, že strýcovo hmotné postavení jest ještě chatrnější, nežli se domýšlel. Pokud starce znal, přiměla ho zajisté jen krušná tíseň, aby vyčkal ostrou upomínku a hrozbu žalobou. Dluh vypadal mimo to jaksi povážlivě: poslední, neodkladná lhůta — nutné podání žaloby — to všechno mělo směnkovou příchuť. A tím byl zároveň poodhalen tajemný závoj s povolání páně Kavkova. Vysocký věděl, že není řemeslníkem ani obchodníkem a že není také zaměstnán v žádném takovém závodě. Věděl dále, že není zřízencem žádného peněžního ústavu ani žádné právnické kanceláře. Jakou roli měl tedy v nepříjemné záležitosti hlásného? Úlohu sprostého lichváře, jenž se vydrápal až sem do větrných výsostí za ubohou obětí!

A tento člověk míval vždy tak nevinné, prostoduché vzezření! Tomuto člověku je zavázán vděčností! Vděčností? Za opatřené místo? Vždyť si tím pan Kavka pomohl k penězům, které mu byl podnájemník dlužen. Ale ne, ne! Nesmím se dopustit křivdy! napomínal sám sebe Vysocký. Věc není ještě dokázána. Jest tu jen podezření — ovšem silné podezření. Ta chladná, obchodní stručnost upomínky! Ta právnicko-

neprávnická „žaloba s příslušenstvím“ — vše mluví rozhodně v jeho neprospěch.

Vysockého mrzel šeredný stín, jenž padl tak náhle na postavu dosud sympathickou. Ale nepoměrně více hnětlo jej poznání tísně strýcovy. Dobrý muž pomáhal mu tak obětovně, podporoval jej téměř otcovsky, sám sklíčen jsa nouzí, — ba, k vůli němu zabředl snad do krušné této situace!

Vysockému napadlo, aby zašel do světnice hlásného a sám věc mezi ním a Kavkou zprostředkoval. Ale zavrhl ihned tuto myšlenku. Znal strýce a věděl, že by mu takovým zakročením spůsobil trapné pokoření. Musí se spíše tvářiti, jakoby nebyl z rozmluvy v předsíňce ničeho zaslechl.

V tom zaslechl opět zavrznutí dveří a hlas strýce, jenž nemilého hosta ke schodům doprovázel.

„Zítra ráno — najisto!“ zaznělo tom ještě a hlásný vrátil se do svého příbytku.

Vysocký chtěl pospíšiti za panem Kavkou — ale i tentokrát se jinak rozmyslil.

Po chvíli vešel do světnice hlásného. Byla větší nežli kumbálek Vysockého, avšak přece jen velmi skrovná. Její vzezření jsem čtenáři již dříve vylíčil.

Hlásný stál tu zamyšlen, s hustými vráskami na čele, a prudce si škubal prosivělé licousy, čímž obyčejně prozrazoval vnitřní bouři.

Pohledl zachmuřeným zrakem na vstupujícího, sáhl po čepici a zabručev: „Podívám se trochu k panu Ignácovi!“ odešel ze světnice.

Vysocký usedl si do staré ošumělé lenošky a Jeník s Blaženkou zaujali své oblíbené místo na jeho kolenou.

U jednoho z malých oken světničky — měla dvě — stála sestřenice, hlavu majíc opřenu o dlaň a zírajíc na velebnou spoustu strmých pilířů, směle rozepjatých oblouků, ozdobných kružeb, fiál a křížových kytek, na posvátný kamenný les, do něhož shlíželo vysoké toto okénko. Dlívala zde nejčastěji a ztápěla mnohdy po celou hodinu snivý zrak do toho moře kamenných divů.

„Stázo!“ zavolal ji bratranec.

Obrátila se k němu od okna, ale v jejím obličeji nebyl odlesk blahé dumy, jakou v ní obyčejně ono divadlo vzbuzovalo; smutné oči byly vlhké a jemná, bledá tvář jevila stopu slzy.

„Pláčeš? Co se ti stalo?“ otázal se překvapen Vysocký.

„Ach! tatínek má nějakou velikou starost,“ odpovídala dívka chvějícím se hlasem. „Byl včera již nějak divný, zasmušilý a osopoval se na mne, což nečinívá nikdy. A dnes dopoledne bylo ještě hůře: chodil prudce po světnici, máchal rukama a někdy zadíval se ztrnule na prázdné místo. Ke mně choval se ještě nevrleji nežli včera. A před chvilkou byl zde nějaký člověk a upomínal jej o nějaké peníze — byla jsem vedle v kuchyni, ale slyšela jsem to dobře — ó v tom vězí něco nedobrého!“

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Z české literatury.

Kronika o svatém Brandanu. Báseň *Julia Zeyera.* V Praze 1886. Nákladem Vladimíra Čecha. Jongleur nebo troubadour býval za středověku v osamělých panských sídlech hostem nejvítanějším. Když s loutnou přes bedra přehozenou žádal o vstup do hradu, vypínajícího svoje hrdé cimbuří na vrcholku strmých skal, spouštěl se před ním padací most vždy ochotně. Záhy veliká hradní síň naplnila se domácím i sousedním rytířstvem, krásnými paními, rusovlasými pážaty a hradní čeledí. Tam, uprostřed šumného obdivu, přednášel svoje romance, provázeje básnické vypravování snivým hlaholem strun. Štědře pohostěn a obdarován odcházel pak na jinou šlechtickou tvrz, aby všude budil zálibu pro krásu, slavil hrdinské činy a v posluchačích rozněcoval city ušlechtilé.

Byla to poesie půvabů divně omamujících. Plná zázraků a mystiky, neobyčejných příhod, neslýchaných dobrodružství. Uměla fantasii posluchačovu napínati líčením světů neznámých a neobyčejných, odkrývala před ním tajemství černého podsvětí, vznášela jej za práh modrojasných nebes. Hlavní její osou byly: víra, ctnosti rytířské a láska. Z těch vypučely ony žhavé, oslňující květy středověké romantiky, která přes všechny kulturní vymoženosti nové doby, přes všechnu nynější střízlivost nepřestává poutati k sobě básnické mysli a býti až doposud zdrojem nových poetických inspirací.

Zeyer již jednou, a sice při románu „*O věrném přátelství Amise a Amila*“ čerpal z tohoto zřídla. V „*Kronice o svatém Brandanu*“ činí tak po druhé. Okruh pověstí, ku kterému se obrátil, jest keltickokřesťanský, a jeho „*Kronika*“, která zdá se mu býti „příliš *blankytnou* v době páry, elektřiny a — duchaplné kritiky“, jest rodnou sestrou zkazek o Sangrealu a rytířích stolového kruhu. Jádro pověsti Zeyer zachoval, avšak stavbu i jednotlivosti její pozměnil, tu ubíraje, tam opět některé episody přidávaje, až z toho povstala malá keltickokřesťanská Odyssea, v níž parfum středověkých představ a názorů podivuhodně zachován.

Nemůžeme rozmanitě a pestře rozvíjející se obsah básně líčiti podrobněji již z nedostatku místa, leč dotknouti se ho chceme alespoň v rysech nejvýznačnějších.

Nábožný opat Brandan zatoužil z celé svojí duše po tom, aby spatřil ony blahé končiny, kde býval kdysi člověčenstva ráj. Když o štědrém dnu shromáždili se v refektáři kol něho mnichové, aby účastnili se hodu svatvečerního, vzplála v něm touha tato nejmocněji, i žádal Boha, aby mu dal znamení, není-li přání jeho pýchou a smělostí. Sotva že tato modlitba zableskla jeho duší, vstoupil do síně slepý kmet vysoké postavy, s dlouhým, stříbrným vousem, maje v ruce harfu

keltických bardů. Vypravoval, že týž sen po tři noci ho přiměl, aby donesl do kláštera Brandanova rajský květ, jejž syn jeho přivezl z dalekých cest, na kterých zabloudil až k samým branám Édenu. Zároveň vypravoval o svém oslepení a o smrti syna, králem anglosaským Raglanem ukrutně zavražděného. Cítil přítomnost vrahovu v síni, ale krom Brandana nikdo netušil, že jím byl bratr Lucius, který pozbyv trůnu a moci pod tímto přijatým jménem do kláštera se utekl.

Z květu vanula vůně líbezná a Brandan neměl žádné pochybnosti, že jest vytouženým znamením božím. Zjevil mnichům tajemství své touhy a vybrav z nich čtrnácte, vydal se z Irska na cestu k ráji. Lucius a soudruh jeho Zeno vyžádali si též, aby na loď přijati byli.

Poutníky očekávala neobyčejná dobrodružství.

Již po čtrnácti dnech přibyli do moře tišin, kde s nouzí jen a pomalu ku předu se dostávali. Pak začal je ohrožovati nedostatek potravin a Brandanu bylo tišiti výčitky druhů pevnou svojí důvěrou v Boha. A vskutku spatřili záhy na to ostrov, na jehož břehu objevil se nádherný hrad, plný krásných komnat a nesmírného bohatství. V síni poslední stál pro ně krytý stůl, za který se posadili. Dveřmi pak jako zlaté paprsky mihli se dva andělé, přinášejíce ovoce, víno, chleb a křišťálnou vodu. Sám Bůh je pohostil. Avšak bratr Zeno neodolal pokušení a odciziv krásnou číš z jantaru náhlou smrtí byl zastižen. Andělé doprovázeli ostatní na loď a brzy octli se zase na širém moři.

Připluli k ostrovu, jenž útulkem byl zvěři lidmi pronásledované, ale neměli na něm slaviti velikonoc, jež nadešla. Stalo se to u ostrůvku jiného. Podle starodávného zvyku irského postavili pod baldachyn dvě sedadla, jedno pro sv. Brigitu, druhé pro sv. Patrika, irské patrony, a slavíce svátky dle křesťanského obyčeje vzpomínali sobě na vzdálenou vlast. Ale když k večeru chtěli na ostrově přenocovati, začal se tento třásti a chýliti do moře a s nouzí jen dostali se na loď. Byl to Leviathan, na němž světili hod velikonoční. Na další cestě spatřili na lazurových skalách obrovský strom, bílý jako jíní, kol něhož vířily čarokrásné zjevy andělů, kteří svedeni byvše Luciferem nezhrdli a božího slitování žádali. Byl to „ráj ptáků“, a šum jejich křídel, zpěv andělů, hlahol mořských vln splýval v harmonický, nevýslovně sladký zpěv.

Opět k jiné pevnině se dostali. Tam nalezli klášter, kde pohostinně byli přijati. Pověsť o založení monastýru a vypravování bratra Serafína o králi Abgarovi je okouzlilo svou hlubokou poesií a dodalo jim sil k nové pouti, na níž dostali se konečně k ostrovu bludů. Ač Brandan druhy své napomínal, aby nepili ze zdroje poblíž břehu prýštícího, učinili tak přece. Na to každý, co nejtajněji sobě v srdci přál, domníval se viděti ve skutečnosti. Brandan jediný prost byl přeludu a zíral každému až na dno duše. Lucius však ho téměř poděsil. Poznal v něm Raglana, jenž ubil bardova syna, a nyní domníval se vražditi bledou, krásnou ženu — zelený Erin. Ve vidění tom poznal opat budoucí osudy své vlasti a hořce zaplakal.

Octli se v končinách, kde děsily je na dně mořském spící dračí potvory, uzřeli horu soptící vždy nová a nová slunce, přišli v místa, kde místo vzduchu kouř byl a dým, a na hnijících vodách mha dusná a mraky zápasily o nadvládu s temnotou. Bylo to poblíž pekel a tam

na skále v moři se zmítající a satany pronásledované spatřili Jidáše. Líčil jim smutný svůj osud a po celou noc chránil jej sv. Brandan před útoky démonů. K ránu však pozorovali, že jeden z mnichů zmizel — Lucia nebylo na lodi.

Po nedlouhé již plavbě, setkavše se na cestě též se sv. Pavlem poustevníkem, přistáli ku kraji, kde moře bylo tkáno z azuru a stříbra, kde strměly hory ohnivé jak oltářní lampy, na skalách kathedrály se třpytily a vzduch naplněn byl slavným hlaholem zvonů. Byli u samého ráje, kol něhož vinula se zeď pokrytá drahokamy a vstup do něho tvořila nádherná brána. Na břehu pachole je vítalo a ukázalo jim všecky divy a neskonalé půvaby Édenu. Nesmírné blaho prochvělo nitro poutníků. Když vzešla noc a všichni usnuli, Brandan andělem veden v dům, jenž zdál se býti z živého ohně, octl se před tváří Kristovou a v středu apoštolů. Byl hod boží velikonoční a Kristus i k němu přistoupil a podal mu chléb a víno, při čemž tak mocná blaženost jala Brandana, že klesl do těžkých mrákot.

Když opět smyslů nabyl, vše zmizelo. Poutníci za krátko uzřeli břehy zeleného Erinu a po více než po čtyřicet dní z rouch jejich vůně šla, jež prosákla je v ráji pozemském tam za mořem...

Tak skončila se pouť sv. Brandana.

Jest nám, jako bychom stáli před freskami starých italských mistrů. Dýše k nám z nich ta naivní neskonalá víra, která divy tvoří a v mystickém nadšení nebesa spatřovati se domnívá. Štětec moderní nedovede tlumočiti zbožnosť tak vroucí, vznešenosť tak mystickou. Zeyer, pokud středověká keltická legenda tak činiti dopouštěla, zachytil obojí. Verše jeho třeba čísti s prostou, věřící duší křesťanů středověku. Dech souvěkého života našeho v nich hledati by bylo anachronismem.

V dobách umělecké virtuosity podobné básnické výtvory nepozbývají významu. Zvlášť tehdá, září-li z nich tolik ryzí a čisté poesie, jako z básně Zeyerovy. Vypravování bardovo o smrti synově, líčení božího hradu a ráje ptáků, vidění na ostrově bludů, episoda o králi Abgarovi, konečně nádherná malba rajských končin a mistrná stavba celé básně vůbec dává seznati nám mohutný básnický talent Zeyerův se stránky nejskvělejší.

V našich smutných hlubokých lesích, které básníkovi živě připomínaly šumění moře, vznikly hlavní obrysy „*Kroniky o svatém Brandanu*". Před velikými výtvory Giotta, Fra Angelica a Lucy della Robbia ji Zeyer napsal.

Obé zanechalo v básni jeho znatelnou svoji stopu. *Fr. Kvapil.*

Nebývá u nás právě zvykem vydávati důkladné životopisy a rozborné zprávy o dílech nejpřednějších našich literátů, kterýž zvyk u větších a v té příčině hybnějších národů skoro nutností se stává. U nás starší doba sice vykazuje se biografiemi v některých příčinách i velmi pěknými a dojista vždy záslužnými, — nejmenujeme tu několik životopisů vskutku vzorných, — ale v době nové spokojujeme se zpravidla jen stručnými daty životopisnými při úmrtí spisovatelově, při čemž uveden bývá seznam jeho děl, — ale pak již oby-

čejně zůstavujeme až příštímu historiku literárnímu, aby může toho ocenil a co hodným uzná, o něm v dějiny své zapsal. Docela pak již zapomínáme psáti literární memoiry.

Z těch příčin rádi jsme viděli, že letos Matice lidu popřála ve svých knihách místa spisu podobnému, nesoucímu název *Václav Beneš Třebízský*. Napsal *K. V. Rais*. Hlavním znakem této knihy jest ušlechtilá vroucnost, s jakouž je psána, a naprostá oddanost k velikému zesnulému; k zásluhám jejím pak počítáme také, že celkem šťastně vystihla tón, jakýmž třeba psáti pro lid. Spisovatel užil vedle pramenů písemných hlavně vlastních i cizích vzpomínek, z osobních styků pocházejících, — a tím právě kniha nabývá ceny. Jinak není vnitřní hodnota spisu Raisova ve všech statích souměrna. Poměrně nejšťastněji vylíčeno jest ve stati první mládí Benešovo, při čemž spisovatel bedlivě si povšiml všeho, co později působilo na literární činnost jeho; postavy venkovanů v rodné jizbě zvěčnělého spisovatele, jimž tento po létech v povídkách svých místo vykázal, zajímají nás tu vedle postav jeho rodičů nejvíce.

V dalších statích hlavní váha položena jest na vylíčení osobní povahy Benešovy a činnosti jeho jakožto kněze a učitele lidu. Méně šťastnou zdá se nám stať „Při práci literární“, z ní pak zvláště část druhá, jednající o spisech Benešových; byla by zajisté i kniha pro lid snesla stručný, rázovitý a věcný rozbor jeho děl a rovněž takové ocenění souborné činnosti jeho literární, — při čemž nebylo třeba nadsázky, jíž tu a tam u Raisa spatřujeme. Hojně užito jest obšírných citátů z knih Benešových, jejichž sloh byl také spisovateli vzorem. — K uctění památky Benešovy, jejž náš lid opravdu miloval, kniha Raisova platně přispěla.

Co knize právě zmíněné schází, tím vyniká životopis a úvaha o literární činnosti *Aloisa Vojtěcha Šmilovského*, pocházející z péra dra. *Josefa Nováka* a tištěná v letošní zprávě státní střední školy v Litomyšli. Článek není sice rozsáhlý, ale šetřeno v něm náležité míry ve slově i v úsudku, jejž ani přátelská úcta k zasloužilému spisovateli, jenž v Litomyšli působil, neoslabila. Hlavně nás tu ovšem poutá věcný a střízlivý soud o literární činnosti Šmilovského, jenž líčen jest jako spisovatel moderní, dále pak jako spisovatel realistický a tendenční. Vnitřní stránce děl jeho, jich osnově, karakteristice atd. věnována jest stejná pozornost jako stránce jejich formální, o níž spisovatel nepodjatě promlouvá. V biografické části spatřujeme stručnost snad nikoliv nutnou, ale místem, kde článek je položen, vysvětlitelnou. Literárnímu dějepisci bude práce Novákova zajisté vítaným příspěvkem.

F. V. Vykoukal.

Rozhledy přírodovědecké.

Píše Bedřich Katzer.

(Hutnost mezihvězdného prostoru. — Zdánlivé zvětšení nebeských těl na obzoru. — Množství kyslíku ve vzduchu. — Střída povětrnosti v postupných ročních časech. — Vliv vyvýšení stanoviska na vývoj rostlin. — Vliv zevnějších okolností na vývoj živočichů. — Líhnou-li se ptáci z vajec porouchaných? — Stavitelské umění ptáků. — Teplota krve u nejnižších ssavců. — Vydávání tělesného tepla u dětí. — Opírání se o obě nohy při chůzi. — Nadbytečné dýchání. — Nové smysly. — Ku statistice výživy. — Zažívatelnost různých druhů masa.)

Není vábivějšího předmětu pro pozorné oko a vnímavé srdce lidské nad širošírou báň nebeskou, posetou třpytnými hvězdami jako blankytný háv slnivými drahokamy. Čím častěji zrak svůj hroužíme v ty nedozírné hloubky oblohy, tím více poznáváme, že všechny tajnosti skryté ve věcech a zjevech pozemských nejsou praničím proti velikým a významným, v jejím lůně spočívajícím záhadám, k jichžto uspokojivému rozřešení snaživý duch lidský jen obtížně a za dlouhou dobu anebo snad i nikdy nedospěje. Než poznání to nesmí zrazovati bádavých hlav od toho, aby luštěním kosmických otázek se zanášely, a v skutku jest jim spíše stálou k tomu pobídkou.

Člověk sám teď pravdu hledá,
sám již pevnou rukou zvedá
tajů přísných oponu.
Co v symbolu stajeného
květlo, teď jest činem již,
člověk měří srdce svého
hloub i nebes hvězdnou výš. —

(*J. Vrchlický.*)

Velmi zajímavá otázka kosmická, k níž nejnověji ruský hvězdář *Josef Kleiber* pozornost svou obrátil, týká se *hutnosti meziplanetárního prostoru* a účinků, které hutnost ta vykonává na velikost i na pohyb oběžnic. Jest totiž pravdě velice podobno, ba skoro jisto, že celá naše soustava sluneční pohybuje se v prostředí naplněném kosmickým prachem, jehož, jak jsem nedávno v těchto Rozhledech referoval, *Oppolzerem* bylo použito k vysvětlení neobjasněného dosud rozdílu mezi vypočtěnou a skutečnou sekulérní accelerací měsíce. *Oppolzer* u příležitosti té ustanovil hustotu mezihvězdného prostoru takovou, aby na zemi ročně vrstvička prachu 2·8 mm. silná mohla se usaditi, neboť takového přírůstku v objemu země k vysvětlení zmíněného zrychlení měsíčního potřeboval. *Kleiber*, vycházeje s docela jiného stanoviska, dovozuje, že prý tato hutnost prostoru interplanetárního jest aspoň 300krát větší, nežli nejvyšší hustota přípustná, čím arci *Oppolzerův* výklad by se stal silně vrátkým. Sledujme však poněkud zevrubněji zajímavé vývody *Kleiberovy*. Podklad jich tvoří domysl, že všechny létavice a všechny povětroně, které v ovzduší naší země vzplanou, také na ni dopadají a tím hmotu její zvětšují. Protože pak pozorovatel

v průměru každou hodinu vidí 10 meteorů, ať stanovisko své kdekoliv volí, připadá na celý okruh zemský každou hodinu 450000 létavic zrakem postižitelných, což vydá, přijmeme-li váhu jedné dle *Herschela* na 5 gramů, 2250 kilogramů kosmické hmoty, o kterou země hodinu co hodinu se zvětšuje. Číslo to jest zajisté minimalní, uváží-li se, že nad veliké, prostým okem zřejmé létavice nepochybně jsou četnější malinké meteory, kterých bez teleskopu nelze postihnouti. Trváme-li však zatím na tom, že země na své dráze každou hodinu potká 450.000 létavic, musíme, bychom hutnost prostoru meziplanetárního správně určili, uvážiti, že číslo to docíleno jest aspoň z pětiny přitažlivostí země, tak že kdyby této nebylo, země toliko 360.000 kosmických částic hmotných za hodinu na své dráze by shledala. Toto množství pak odpovídá hutnosti $\frac{1}{10^{22}}$ čili 0·0000000000000000000001 hustoty vody. Nekladé tedy zajisté podivné mračno prachu, které mezihvězdný prostor naplňuje, valícím se světům veliké překážky v cestu. Číslo udané ostatně jest *nejnižší* hodnota pro hustotu prostoru světového. *Nejvyšší* byla *Kleiberem* odvozena z jistých zjevů světelných a ustanovena na $\frac{1}{10^{18}}$ čili 0·000000000000000001 hustoty vody. Přes tuto nepředstavitelnou řiďounkost musí kosmický prach průběhem dlouhých dob vykonati znamenitý vliv na velikost a následkem toho i na pohyb oběžnic. Na př. přihlédneme-li jen k zemi naší, plyne z přezajímavých výpočtů *Kleiberových* následující: Přijmeme-li hutnost kosmických částic shodnou s průměrnou hutností země, tedy asi 5, bude to trvati při výše udaném množství, které každou hodinu na ni dopadá, celých 10.000 let, nežli pokryje se všecka vrstvičkou 1 mm. tlustou. Přírůstek ten, trvaje stále, spůsobí, že země ke slunci se bude přibližovati a sice tak dlouho, až se ho bude dotýkati, což stane se, až celá země pokryta bude vrstvou kosmické hmoty 5200 kilometrů silnou a hmota její obnášeti bude šesteronásobnou hmotnost nynější. To však nestane se dříve nežli za 50,,000.000,000.000 a ne později nežli za 500.000,,000.000,000.000 let. Člověk má potíž s vyslovením těch čísel i není pražádné obavy, že se konce toho někdo dočká.

Ne každému pohledy do takové dálky lahodí, pročež bude už lépe, zakotvíme-li zase na zemi. Než hned neodvrátíme zraku od oblohy. Bylť nedávno velmi všední a každému známý úkaz na ní podroben bližšímu ohledání, jehož výsledku si povšimnouti není nezajímavo. Hledíme-li na desku sluneční nebo měsíční, když vynořují se *nad obzor*, objevují se nám mnohem *většími*, nežli když dostoupí na báni nebeské jisté výše. Stejně má se věc s celými souhvězdími, tak že na př. Veliký Medvěd nebo Orion nad obzorem jeví se přímo ohromnými. Jest dávno známo, že úkaz ten zakládá se na pouhém klamu, neboť nejzevrubnějším měřením nabýváme pro poměry slunce a měsíce i pro vzdálenosti hvězd vždy týchž hodnot, ať už nacházejí se na obzoru nebo v samém nadhlavníku; ale příčiny tohoto klamného zvětšení nebyly dosud zjištěny. Někteří praví, že nápadný zjev na obzoru spůsoben jest lámavostí vzduchu; jiní udávají, že mezi pozorovatelem a hvězdou na obzoru nachází se vždy řada předmětů, které, přirovnání rozměrů dopouštějíce,

jsou příčinou zdánlivého zvětšení. Opět jiní domnívají se, že sploštělá podoba oblohy má vliv na onen klam. *Pavel Stroobant*, jenž s věcí touto nejnověji se zabýval, pokládá uvedené tři výklady za falešné a klade mnohem větší váhu na jisté příčiny subjektivní a na měnu jasnosti zmíněných nebeských těl, avšak nedospěl také ještě k závěrečnému rozluštění věci.

Aby podstatu výjevu řádně pojal, učinil nejprve pokusy v tom, jestli a v jaké míře se jistá odměřená délka jeví oku změněnou, když nachází se stejně daleko od něho buď v horizontu nebo v zenitu. Jednoduchý pokus toho druhu může každý udělati sám, postaví-li se ve vysoké místnosti tak, by oko bylo stejně daleko vzdáleno od stropu jako od jedné stěny, a snaží-li se pak zdánlivou vzdálenost dvou na stropě vyznačených bodů pomocí tyče dle možnosti přesně na stěně vykresliti. Změřením obou dimensí přesvědčí se, že na stropě jsou body ve skutečnosti blíže u sebe nežli na stěně, ať sebe více o úplnou shodu rozměrů se přičinil, což arci vzhledem k tomu, že ruce při kreslení pomocí tyče na stěně obyčejně se třesou, ne vždy se povede. Aby zlo toto odstranil, použil *Stroobant* elektrických jisker, při čemž jinak experimentoval zcela tak, jak právě udáno, jen že sál byl zatemněn a jiskry na stěně pohodlně daly se blíže nebo dále od sebe posouvati. Tím způsobem ustanovil z celé řady pokusů, že *každý rozměr v zenitu obnáší toliko 0·8 skutečné velikosti na horizontu.* Úkaz ten jest v podstatě subjektivní, ale jest faktem. Týž předmět v nadhlavníku jeví se o pětinu menším nežli na obzorů.

Když pak *Stroobant* výsledek tento přenesl na oblohu, shledal, že pro rozestupování se souhvězdí na horizontu jest platným *úplně*, u slunce že platí jen *někdy* a u měsíce *nikdy*. Neboť měsíc není na obzoru jen o pětinu větší než na zenitu, nýbrž mívá tu průměr málem ještě jednou tak veliký. Zbývalo tedy vyšetřiti příčinu tohoto nápadného zvětšení a ta shledána *v nepatrné jasnosti* jak měsíce, tak slunce na mlhavém horizontu. Když totiž veliká deska měsíční z obzoru promítla se do zenitu, jevila se tu ve shodě s výše řečeným už o něco menší, a když pak pomocí umělého světla pupilla oka pozorovatele přivedena k tomu, že se stáhla, jakoby měsíc do nadhlavníku promítnutý, sám jasněji svítil, nastalo zmenšení až takové, jaké v přírodě shledáváme. Z toho plyne, že zdánlivé zvětšení měsíce na obzoru spůsobeno jest *dvěma* rozdílnými příčinami: předně onou výše zmíněnou, že každý předmět v zenitu jeví se o pětinu menším než na horizontu; a za druhé tou, že měsíc na obzoru mívá nepatrnou jasnost, která každým stupněm, o který šine se k zenitu blíže, stává se větší a velmi záhy už jest dostatečnou, aby spůsobila súžení pupilly oka, což má za následek klamné zmenšení rozměrů. U slunce první příčina nastupuje vždy, tato druhá však jen tehdy, je-li vzduch dosti mlhavý, a odtud vysvětluje se snadno, proč zdánlivý průměr slunce na horizontu jest proměnlivější nežli průměr desky měsíční. (Bull. de l'Acad. royale de Belg. 3., T. VIII. pag. 719). (Pokrač.)

Drobnosti z oboru elektrotechniky.

O elektrické dopravě. Napsal *Ladislav Fiedler.*

(Dokončení.)

Dle soustavy s vyvýšeným přiváděním proudu elektrického byla zařízena dráha z Charlottenburgu do Spandauer-Bocku, na $2^1/_2$ klm. dlouhé trati tramwaye a byla otevřena ku konci r. 1881; pak dráha větších rozměrů z Frankfurtu do Offenbachu. Železnice tato, spojující předměstí Frankfurtu s Mathildiným náměstím v Offenbachu, běží po trati $6^1/_2$ klm. dlouhé, a vlak sestává z více vozů, z nichž jeden asi 4000 klgr. váží. Rychlost 12 klm. za hodinu, jíž vlak dosáhl, byla policií omezena, a nyní proběhne vlak celou trať za patnáct minut. — Po vystavení elektrické dráhy z Berlína do Lichterfeldu, bylo v nedlouhém čase zařízeno i více jiných, tak v Zauckerode (v Sasku) jedna v tamnějších uhelných dolech pro dopravu uhlí; lokomotiva (totiž vůz s motorem) její váží půl druhého tisíce klgr. a táhne 10 vozů (osm tůn) rychlostí půl třetího metru v jedné sekundě po trati osm set metrů dlouhé; skoro zároveň s touto vystavena též v Holandsku 2 klm. dlouhá trať elektrické železnice mezi Landwoorthem a Kostverlorenem; v severním Irsku trať 10 klm., spojující město Bush s přístavem téhož jména a j. v. V roce 1882 projektována byla elektrická železnice z New-Yorku vybíhající a sice v délce 80 klm.; zdali již otevřena byla, nemohu udati.

Mnohdy se stává, že pro vůz, strojem elektrickým hnaný, zvláště má-li se uvnitř města pohybovati, nelze koleje položiti ani přes střechy domů, ani nelze drát telegrafní podél kolejí vésti, a proto směřovala všechna snaha k tomu, aby přes tyto jmenované překážky elektrické vozy i pro dopravu uvnitř měst zavedeny býti mohly. Cíle tohoto dosíci lze užitím batterií podružných, akumulatorů, jež proudem dynamoelektrickým lze nabiti, načež pak proud ten v určité síle opět vydávají; přechovávají tedy jaksi elektřinu strojem dynamoelektrickým vzbuzenou.

Vůz, opatřený takovýmto akumulatorem, jehož proudem se motor do pohybu přivádí, chová tedy hybnou sílu u svém nitru a může se pohybovati po jakýchkoli kolejích, jsa úplně neodvislým od jakéhosi vedení; ovšem nutno občas akumulatory znovu nabiti aneb jinými vyměniti. Užívání akumulatorů jeví se zvláště tam vhodným, kde vozy po rozsáhlé síti kolejí se pohybují a možno je výhybkami na jiné a jiné koleje převáděti.

V dubnu tohoto roku konán byl pokus s Reckenzaunovým vozem elektrickým v Londýně na kolejích tramwaye společnosti „South London Tramway Company", jenž velmi skvěle se vydařil. Motor tohoto vozu upevněn jest pod podlahou a akumulatory umístěny jsou pod sedadly na kolečkách, aby vyměňování jich, což každé dvě hodiny se děje, snadno předsevzato býti mohlo. Jednoduchým přesunovačem lze průvodčímu běh vozu zmírniti, neb obrátiti, a hodlá vynálezce připojiti k vozu ještě automatickou elektrickou brzdu, jež by se zatáhla, jakmile by rychlost vozu 15 mil v hodině přesahovala.

V New Yorku zavedeny budou místo lokomotiv parních vozy elektrické při městských drahách a o velikosti plánu toho lze si učiniti pojem, uvážíme-li, že na drahách těch jezdí ustavičně 500 těžkých vlaků.

Jakkoli zavedení elektřiny při drahách větších posud s velikými obtížemi se setkává, vypudila přece při městské dopravě elektřina páru na prosto, ježto již v zájmu čistoty jest zařízení takové nemálo výhodné vzhledem ku kouři, jaký stroje parní vyvinují, a ani parní lokomotivě bez ohně, jež na stanici kondensovanou parou se opatřuje, nepodařilo se nalézti takého rozšíření, jakému se vozy elektrické těší.

Rok 1884 jest nejbohatším na pokusy v oboru elektrického přenášení síly a jsou většinou provedeny od Siemense a Halskeho, kteráž továrna o rozšíření elektrických železnic největších zásluh si získala; provedla též plán elektrické železnice pro Vídeň, jež snad v brzkém čase stavěti se počne.

Zbývá nám ještě zmíniti se i o jiných prostředcích dopravních, pokud elektřině při nich jakási úloha přidělena jest, ačkoliv prostředky ty jsou teprve v prvém stadiu svého vývinu.

V prvé řadě jsou to elektrické velocipedy tříkolové, jež nejsou ničím jiným, než jakýmsi druhem elektrických vozů, a jsouce též opatřeny motorem a jedním neb dvěma akumulatory, pohybují se po obyčejné silnici. Rychlost, jaké velocipedem takovým dosíci lze, jest značná, hlavní však vadou jeho jest, že po vyčerpání akumulatoru k jízdě neschopným se stává, a tudíž pro cesty, jichž směr a trvání s určitostí udati nelze, se nehodí.

Užití elektřiny za hybnou sílu pro lodě, o čemž se novější dobou mluviti počíná, jest idea, která od roku 1839, ve kterém se objevila, úplně nepovšimnutou zůstala. Ve jmenovaném roce konal Jacobi v Petrohradě první zkoušku za tím účelem na Něvě se člunem, v němž šest osob sedělo. Pokus vydařil se nad očekávání, ačkoli Jacobi tehdy jen primitivních batterií užil, kdežto v době nynější akumulatory a dokonalé motory elektrické po ruce jsou, ale přes to nezdá se, že Jacobiho idea za našich časů svého uskutečnění se dočká, neboť největší překážkou toho jest, že loď taková závislou by byla od stroje na pevné zemi stojícího, jenž by nasycování akumulatorů obstarávati měl; a pro poměrně velikou váhu těchto není možná větší počet jich na loď vzíti, neboť účinek síly právě pracujících akumulatorů byl by nejen lodí nýbrž i akumulatory zásobními co zbytečnou přítěží seslabován.

Elektrická doprava poutá na sebe zraky veškerých badatelů, a není dne, by nové a nové návrhy a opravy ve směru tom činěny nebyly, zvláště pak elektrické vozy pro dopravu uvnitř měst jsou předmětem ustavičné pozornosti, stojíce na stupni dokonalejším než elektrické železnice: jakmile pak vozy elektrické zobecní, nebude i těmto posledním nic více státi v cestě a není odvážno tvrzení, že během půl sta let budeme se projížděti rozsáhlými krajinami silou některé řeky.

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK VII.

SEŠIT LISTOPADOVÝ.

„Květy“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásylkou **2 zl. 50 kr.**, jednotlivé sešity po **90 kr.** Adressa: »Květy« v Praze, Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

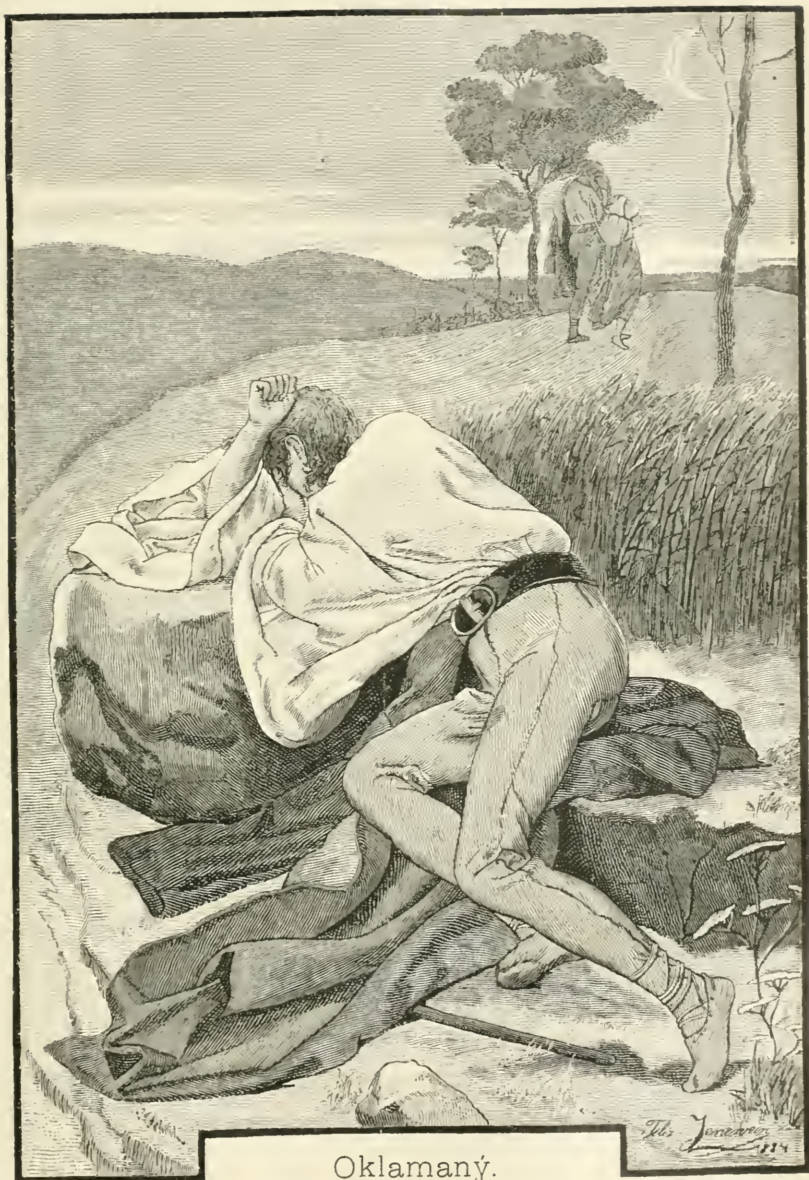

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1885.

PAPÍR Z TOVÁRNÍHO SKLADU ALOISE WIESNERA V PRAZE.

Oklamaný.

Kreslil Felix Jenewein. Ryl Jan Patočka.

Rusalka.

Povídka Andréa Theurieta.

Přel. E. V. Hynek.

(Pokračování.)

VI.

Dva dny po odjezdu Jakubově byla Sylvina zamlklá a smutná. Sotva opustila pokoj, stále téměř vyhlížejíc na silnici, vroubenou stromovím, po níž Jakub byl odjel. Neustále myslila jenom na něho a obraz jeho tkvěl jí ustavičně před očima. Třetího dne přinesl listonoš list, nadepsaný Sylvině. Jakub psal hned po svém příjezdu, psaní neobsahovalo tudíž ještě žádných zpráv o výsledku jeho cesty; za to bylo prosyceno vzpomínkami, s nimiž Jakub byl odejel, a dýchalo vroucí láskou ku drahé bytosti. Jakub projevil těmito řádky mocnou vášeň svého pevného, přísného a přece horujícího ducha. Sylvina četla tyto stránky, popsané pevnou, určitou, mužnou rukou, několikráte po sobě, načež zavřela se ve svém pokoji, aby napsala obšírnou odpověď, list pak donesla sama na poštu.

Tak uplynul třetí den. Příštího jitra pocítila mladá dívka živou touhu po práci a zaměstnání. Po celou noc byla myslila na rodinu Jakubovu, do níž měla býti přijata, na přísné a vážné ty lidi, jejichž zvyky a obyčeje srovnávaly se tak málo se zvyky jejími.

Sdělila Celině, že bude si nyní více všímati kuchyně a domácnosti, a hned také opásala se velikou zástěrou a rázně hotovila se ku práci. Píchnuvši se však do prstu, když zašívala díry v ubrousku, a připálivši jehněčí pečeni, kterou chystala k obědu, stala se netrpělivou, odhodila zástěru do prostřed kuchyně a rozhněvána vyšla do zahrady, aby tam pookřála. Nový list mohla dostati teprve na sklonku téhodne, a proto byl jí čas velice dlouhý. Pan de Lisle přišel domů pozdě večer, aby se najedl a vyspal; ostatně neměl smyslu pro duševní vzruch své dcery a považoval vše za pouhé dětinství. Sylvina netoužila také ani dost málo po tom, aby otec stal se jejím důvěrníkem. Zbývala tudíž jenom Celina, jíž dívka se vším mohla se svěřiti. Celina byla znamenitou posluchačkou; byla trpěliva, pozorna a vždy hotova všemu se obdivovati. Že však stále jen poslouchala, zůstávajíc němou, byla Sylvina odsouzena k neustálému mluvení, ač byla by bývala ráda, kdyby se jí časem bylo dostalo nějaké odpovědi. Tak se stalo, že vydral se jí z ňader hluboký povzdech ulehčení, když za krásného jitra, kdy nudila se více

než kdy před tím, pohlížejíc do zahrady, spatřila rusou bradu Evonymovu a usmívavé jeho oči.

Přítel Jakubův byl jí nemálo vítán. Sylvina, neznajíc určitých mezí, poctila jej uvítáním, na něž nebyl připraven a jež vzbudilo v něm dětinské obavy. Byla k němu nad míru přívětiva a neúnavna u vymýšlení tisícerých záminek, pro něž musil k ní přicházeti návštěvou, a to vše činila pouze proto, aby dosyta s ním se nahovořila. Záleželo-li jí na tom, dovedla znamenitě rozvíjeti své půvaby a chovati se nad míru roztomile. Evonymu tyto projevy lichotily i přijímal je důvěřivě jako pravou minci. Nechať jsme sebe více skeptickými, vždy činíme si přece trochu illusí o sobě. Evonyme zapomněl tentokráte na verš svého miláčka-básníka, pějícího o oslu, obtíženém relikviemi:

Věz: to nejsi ty, toť idol pouze jest,
jemuž prokazuje lid tak velkou čest.

Neznamenal, že důvěrné uvítání platilo pouze důvěrníku Jakubovu a přičítal sám sobě lví podíl. Ostatně počínala si Sylvina opatrně; laškovné hovory o svém milenci přerušovala zábavami jiného druhu, jež rozněcovaly živou účasť Evonymovu. Lichotila jeho sebelásce a dávala si předčítati dlouhé výňatky z jeho denníku. Evonymovi se to líbilo, takže býval nyní denním hostem v domě páně de Lisleově. Přicházel ráno a nalézal dívku v lehkém šatě, s šátkem na hlavě, opřenu o zábradlí, požívající ku snídani hrozen a chléb. Otevřela zvolna malá zahradní vrátka, a pak skotačili po zahradě, ač ranní rosa leskla se dosud na květinách.

Procházek svých neobmezovali pouze na zahradu; častokráte zašli do lesa, vycházejíce vstříc panu de Lisleovi.

Obyvatelé auberivští byli zvyklí vrtochům Sylvininým, pročež zastavovali se pramálo nad jejím chováním; ostatně Sylvina nestarala se nikterak o jejich soud.

Jednoho jitra ku konci září bylo nebe lehce zachmuřeno a celá příroda tak svěží, že opojeni jsouce kouzlem lesa, dali se svésti a hluboko do něho zabloudili. Sylvina dostala minulého večera zprávy od Jakuba. List jejího snoubence byl tentokráte úsečnější a kratší a obsahoval méně zpráv než listy předešlé, a zdálo se, jakoby jej byl psal za zvláštních dojmů. Probděla část noci, přemýšlejíc nad jednotlivými úsečnými větami, spala málo a trpěla nervovými záchvaty; byl to jeden, jak Celina případně pravila, z jejích bouřlivých dní. Za chůze přivedla hovor na rodinu Duhourovu a opatrně a všelikými oklikami podařilo se jí vyptati se Evonyma na bytost, jež měla býti druhdy zasnoubena Duhourovi. Evonyme věděl toho poskrovnu; záhadná dívka byla spřátelena se sestrami Jakubovými, a šel o ní jeden hlas, že jest rozumná a velmi příjemná; sňatek tento byl prý ode dávna vroucím přáním rodičů Jakubových. Sylvina se pojednou zasmušila. Utichla, a Evonyme, jenž pozoroval ji úkradkem, žasl nad touto nenadálou změnou, jíž bylo lze vyčísti z její tváře. Hodlal dáti zábavě jiný směr, a naladěn lyricky lesní procházkou, pustil uzdu své výmluvnosti, přeplněné bohatými obrazy; velebil slasti samoty a lesního života;

Sylvina však zůstala netečna k jeho hyperbolám a byla ovládána zjevnou nespokojeností.

„Samota mne nudí," pravila záhadným hlasem usedajíc na kmen; „žijeme-li půl roku v Auberivu, toužíme málo po venkovských požitcích." Chvíli seděla zamyšlena a upírala pohled do prázdna, pohodivši pak hlavou, pokračovala: „Shledávám, že zatoužím brzy po světě, abych okusila všeho zapovězeného ovoce. Ráda bych tančila, trochu si zadováděla, a vy byste měl pohnouti mého otce, abychom zajeli si do Arcu, kde bude pořádán veliký ples, k němuž budou pozváni také důstojníci tamnější posádky."

Při pouhém slově „důstojníci" vypoulil Evonyme oči. Domníval se, že nyní nadešla příhodná chvíle, aby zahrál si na mentora.

„Hm, hm," začal vážně. „Myslíte snad, že bylo by Jakubovi příjemno, kdyby zvěděl, že jste byla na plesu?"

Sylvina se lehce zachvěla. „Ale vždyť Jakub zde není," odpovídala vzdorně, „a kdo mu to poví?"

„Ovšem, ale jsem zde *já*, a toť přece totéž. Přiznávám se, že bych překročil plnou moc, kdybych svolil —"

„Jak to myslíte?" přerušila jej Sylvina; „plnou moc! Co tím míníte?"

Evonyme, jenž nemohl nic smlčeti, začal jí nyní vypravovati o nedůvěře Jakubově vůči ní, a můžeme říci, že nemálo přeháněl. Čím déle vypravoval, tím více Sylvina měnila barvu. Nejprve změřila Evonyma od hlavy k patě, pak ohrnula vzdorně nosíček.

„Vskutku?" pravila netrpělivě, kdežto Evonyme byl celý unesen svým mravoučným kázáním. Cítila se v hloubi duše své uražena nedůvěrou Jakubovou a zvláštním jeho nápadem, dáti ji hlídati. Evonyme pokračoval slavnostně, nemaje tušení o blížící se bouři. Sylvina pohlížela naň úkosem, a hlavinkou její křižovala se spousta pomstychtivých plánů a bouřlivých myšlenek. Pojednou zableskl se jí zrak škodolibostí. Přiblížila se chvíle ďábelského pokušení, v níž hodlala přinutiti Evonyma, aby pod pláštíkem cnosti nejprve sám se vrhl do propasti, před níž ji varoval. Povstala, položila ručku na rámě mravokárcovo a pravila: „Dosti již, dávám vám za pravdu a zříkám se svého úmyslu. Ale čas již pokročil, a bude nám již jíti domů. Podejte mi rámě, jsem dnes nějak unavena."

Podpírajíc se na mužné rámě Evonymovo, jenž byl nesmírně spokojen s výsledkem svého kázání, ubírala se Sylvina zvolna domů. Cestou krátila si chvíli tím, že přiváděla průvodce svého opětně v mladické horování, z něhož byla jej před tím zlovolně vyrušila. Duch Evonymův byl zřídlem vždy tryskající lyriky. Lesní procházka zmámila jej tou měrou, že hovor jeho protkán byl stále básnickými obrazy a podobenstvími. Rozčiloval se a občas byl vesel a smuten, domýšliv a hned zase střízliv; brzy se rozesmál nad vlastními vtipy a za nedlouho byl pohnut až k slzám, a to vše se střídalo podivným spůsobem, nesouvisíc nijak jedno s druhým.

Sylvina s macchiavelským šibalstvím snažila se ještě více jej rozohniti, proto mu přizvukovala, a když byl v proudu, přerušila jej, aby

zazpívala nějakou píseň anebo utrhla něžnou květinku. Vrátila se opět, chopila se jeho ramene, opřela se o ně a pohlížela mu upřeně do očí.

„Kde jsme přestali?“ tázala se ho hlasem nejlaskavějším.

V záhybu cesty postřehla Sylvina na stráni keř ostružinový. Hned se tam vyšplhala a kynula Evonymovi, aby učinil po příkladu jejím. Jednou rukou držela se pevně mladého javoru a druhou trhala chutné, černé ostružiny, ihned je požívajíc. Evonyme pozoroval ji bedlivě.

„Nečiňte žádných námitek,“ pravila smějíc se, „dostane se vám také něčeho.“ Utrhla ostružinu a držíc ji růžovými prstíčky ve výši, pohrávala jí Evonymovi kolem úst a volala: „Nyní jest řada na vás!“

Nerozvážně otevřel ústa, a jeho rty cítily jemný dotyk hebkých prstíků Sylvininých. To opakovalo se několikráte. Člověk sebe pošetilejši je přece vždy člověkem. A na to aspoň tentokráte nepomýšlel filosof Evonyme. Upíral zraky své na roztomilou, usměvavou hlavinku, lemovanou listovím, na krásně utvořené raménko, vůbec byl všecek zaujat stálými pohyby zpola ku předu nakloněné Sylviny. Všímal si každé nepatrné podrobnosti a začínal pozbývati paměti a rozvahy. Pružným skokem octila se Sylvina opět na cestě.

„Již jste tomu skoro přivykl,“ pravila. Pohledla mu do tváře a zasmála se jeho červeně a modře zbarveným rtům. „Vy pěkně vypadáte,“ pokračovala, „bezmála jako nějaký faun, kterého nymfy umazaly hroznovou šťávou.“

Brala se ku předu, odmítajíc rámě Evonymovo. Lehkým, pružným krokem kráčela pod skvělou zelení buků, a Evonyme, jenž teprve dnes povšimnul si všech jejích půvabů, následoval ji s obdivem. Téhož dne byl pozván od pana de Lislea k obědu, a nájemnice val-clavinská očekávala ho nadarmo.

Ve zvláštní náladě odcházel z Auberivu. Divný boj vzplanul v jeho nitru. „Co vše to znamená?“ myslil si. „Jsem jako vyměněn, či jsem tělem i duchem týž jako loňského roku? Já, jehož dovedlo se ženství nejméně dotknouti, ocitoju se v rozpacích, zahloubám se do přemýšlení u přítomnosti Sylviny. Zdálo by se, že čtveračka zpila mne nápojem milosti; trvám na tom, že se v brzku zamiluji. Přece nebylo vše pouhým snem; tělo její opíralo se o mne, její očka zářila a prstíky její šermovaly kolem mých rtů. Nejsem domýšliv; ale když mluvila se mnou, vyzníval hlas její oněmi něžnými modulacemi, jichž jsem dosud u ní nepostřehl. Moudrý Šalamoun měl pravdu, když pravil, že žena podobna jest náčiní loveckému: srdce její jest osidlo a ruce pouta. Láska mladosti jest přece jen krásna se svými vzdechy, svým mlčením a svojí nevyslovenou odvahou. Ach, dosud cítím její něžné, malinami zbarvené prstíky tančiti kolem mých rtů!“

Pohled na Val-Clavin, jehož chvějící se světla zářila větvovím posledních stromů lesa, připamatoval Evonymovi opět skutečnost a vyrušil jej ze příjemné samomluvy. „Ach, můj bože!“ zvolal, „zapomínám na Jakuba, který jest přesvědčen o mém upřímném a vřelém přátelství! Co činiti? Nesmím zneužívati jeho důvěry!“ —

Vrátil se do Auberivu jsa pevně odhodlán obětovati se a v plném přesvědčení, že nikdo nepostřehne změny, jež udála se v jeho nitru.

Na neštěstí nedovedl ničeho zatajiti a v listech, posílaných Jakubovi, dal na jevo city, jimiž byl právě ovládán.

Jakub zápasil zatím s překážkami, jež byl sice předvídal, ale které nebyl s to překonati. Láska jeho k Sylvině pobouřila jeho rodinu, naplnivši ji nejen velikým podivem, ale vzbudivši také její odpor. Zvláště matka jeho jako všecky venkovanky, pohlížela na Pařížanku hustou clonou předsudků, a byla by nerada viděla uskutečnění toho sňatku, považujíc jej za pošetilost. Sylvinu měla za lehkomyslné, po radovánkách dychtící stvoření, jež nemá žádného věna a nevyzná se v domácnosti. Co mohla, uváděla ve prospěch nevěsty, kterou byla sama vyhledala; potom následovaly prosby a slzy, což vše mělo na Jakuba sice hrozný účinek, ale nedovedlo jej odvrátiti od pevného předsevzetí. Za těchto krutých, nejvýš nepříjemných bojů docházely ho od Evonyma listy, plné podivných výlevů a tajemných pomlček, které ho překvapovaly a dráždily. Rovněž listy Sylvininy nikterak ho nepotěšovaly. Ať byla toho příčinou lehkomyslnost, nebo přání urychliti snoubencův návrat, nedala si nikdy ujíti příležitost, aby nezmínila se o seladonu Evonymovi, o jeho přespřílišné pozornosti, o jeho dobrých nápadech a všech jeho tužbách.

Evonyme provázel ji na všech jejích vycházkách, šatil se od nynějška pozorněji, nosil rukavice, ve knoflíkové dírce kvítko a nekouřil více z dýmky.

V listu, datovaném počátkem září, psala Sylvina Jakubovi: „Znáš lesy La Fayské? Považ si jen, tam zabloudili jsme včera ráno s Evonymem. Náš přítel, jenž vykazuje se pramalou znalostí krajiny, nebyl s to, aby přivedl mne do Auberivu. Zabloudili jsme v labyrintu rozkošných, ale klamavých stezek a dospěli jsme konečně . . . zda uhodneš kam? . . . do Sautenogeu, kde snídali jsme sami dva. Nemrač se příliš, žárlivý milenče můj! Evonyme byl by nadšením málem zapomněl na snídani, a divím se, že neověnčil mne révovím jako nymfu.“

Listy takového a podobného znění Jakuba příliš netěšily, ba tím více jej znepokojovaly a zarmucovaly. Nepochyboval sice ani dost málo o věrnosti Sylvinině, důvěřuje pevně v její lásku, ale přece trpěl nemálo pod dojmem její lehkomyslnosti. Odsuzoval se vší rozhodností bezuzdnou její žádost volnosti, nedostatek vážnosti a úplnou nešetrnost vůči veřejnému mínění. Veškery pošetilé kousky utvrzovaly jej v domněnce, že matka má přece částečně pravdu, a to jej velice rmoutilo. Nejvíce strachoval se okamžiku, až představí svou nevěstu rodině. Nehodlal psáti Sylvině o duševním svém neladu, tím pevněji však byl odhodlán vrátiti se rychle do Auberivu, aby zabránil všem pošetilostem a pohnul svou milenku, aby kráčela jinou cestou. Rozhodl se rychle, že odcestuje. Získav konečně svolení rodičů, vsedl do nejbližšího rychlíku, odjíždějícího do Champagne, nezpraviv o tom Sylvinu.

Téhož dne, kdy Jakub dorazil dostavníkem do Auberivu, byl Evonyme návštěvou u pana de Lislea. Mladí lidé byli v saloně, odkud vedly pootevřené skleněné dvéře na terasu do zahrady. Sylvina seděla u klavíru, střídavě hrajíc a zpívajíc. Evonyme, sedě unyle na divanu, přimhouřil oči, aby měl tím větší požitek z hudby, ob čas sebou pohnul a pozoroval pružnou postavu Sylvininu, vábnou plnost jejích tvarů,

kochaje se neméně pohledem na bujné pletence, po šiji do zadu splývající. — Sylvina počala hráti menuett z „Dona Juana“. Evonyme vzchopil se nadšen. „Prosím vás snažně, začněte znovu!“ zvolal. „Tato čarovná hudba rozpoutává moji obraznost. Naslouchaje jí, vidím před sebou síň plnou mladistvých tanečníků; záclony jsou spuštěny, ve skupinách zavládá šum, smích a jarý hovor; párky míhají se kolem, vzájemně se uklánějíce; v koutku sedí tanečník ukryt za svou milenkou, šeptaje jí ohnivá slova lásky, kterou ona rozdmychává ještě více svým vějířem. Pak představuji si tento zamilovaný párek po padesáti letech, kdy oba odpočívají pod travou hřbitovní; spatřuji je, kterak za zvuků hudby zvedají se z hrobu a jako duchové staví se před můj zrak!“

V zahradě zachřestěl písek pod nohama a zvuk tento přerušil jeho řeč; ohledl se a spatřil Jakuba stojícího na prahu pokoje. Sylvina chtěla se vrhnouti v náruč Jakubovu, ale zamračený pohled jeho účinkoval na ni jako sprcha studené vody, čímž udušen byl veškeren projev náhlé radosti. Veden zvuky hudby, Jakub dospěl tiše až sem; avšak při pohledu na Evonyma, jenž seděl tu na pohovce jako doma, ucítil pojednou trpké zklamání. Dovedl se však opanovati a nutil se do smíchu; stisknutí rukou, kterým milenci se vítali, bylo velmi odměřené. Jedině Evonyme dával na jevo srdečnou radost, objímaje přítele svého s klidem svědomí úplně čistého. Hned ptal se po jeho rodině a zdaru jeho cesty. Jakub odbýval jej úsečnými slovy. „Jestli pak odejde?“ myslil si. „Což nepozoruje, že je zde zbytečným?“

Evonyme seděl jako přimrazen. Domníval se snad, že zábava umlkne, a měl za svou povinnost, aby ji oživoval a udržoval. Konečně přišel domů pan de Lisle a pozval oba hosty k obědu. Téhož večera nenaskytla se Jakubovi příležitost, aby byl na chvilku o samotě se Sylvinou.

Podařilo se mu to až nazejtří. Evonyme zůstal ve Val-Clavinu. Sluníčko ozařovalo vesele krajinu. Sylvina chtěla provésti Jakuba lesem, takže ztrávili celé dopoledne ve přírodě. Dívka byla vesela a švitorna, obličej jí jen zářil, radost zvyšovala její půvaby. Jakub byl unesen líbezností, která prýštila se z té bohatě nadané bytosti, a zapomněl docela strastí, jež byl vytrpěl za své nepřítomnosti, a zklamání, jakého bylo se mu dostalo při jeho příchodu. Vytýkala mu jemně jeho včerejší rozladěnost, jemu však nepřišlo ani na mysl, aby kalil si chvíle radosti jediným přísným slovem. Vraceli se domů, přilnuvše k sobě mnohem těsněji a vroucněji. Celý den uplynul jim v nezkalené blaženosti.

Avšak za několik dní objevil se opět Evonyme; domníval se, že má právo účastniti se jejich hovorův a procházek. Ani mu nenapadlo, že je vyrušuje a jim překáží. Zaujat cele plány obětovnosti a odhodlán zmizeti, jakmile by přítomnost jeho byla překážkou štěstí jeho přátel, domníval se míti také právo k půvabům a kráse Sylvinině. Či bylo to velkým proviněním, sbírati drobty hostiny, kde přítel jeho mohl po celý svůj život hodovati? Spatřoval v této shovívavosti jakési odškodnění a jakousi odměnu za své sebezapírání. Někdy také tvářil se u přítomnosti milujícího párku tak oddaně a elegicky, že to bylo až směšné. Často, když vyšel s nimi na procházku, a Sylvina kráčela se svým že-

nichem, vydíral se mu z ňader hluboký vzdech, i zůstával úmyslně pozadu a pohlížel melancholicky na přítele, což asi znamenalo: „Buďte šťastni beze mne, já zřekl jsem se již všeho.“ Nebo počínal si opáčně, zahrnuje Sylvinu dvornostmi všeho druhu, věnuje jí zvláštní pozornost, tváře se také před cizími lidmi jako cavaliere servente, čemuž Sylvina vším právem se smála, ač Jakuba chování toto velmi nemile se dotýkalo. Když Evonyme zpozoroval svoji nemotornost, snažil se vše zase napraviti a přísahal Jakubovi věčné přátelství, tiskna mu při tom vroucně pravici, čemuž bylo asi takto rozuměti: „Upokoj se, již jest po všem, upustil jsem ode všeho.“

Tato jeho líčená obětavost, platonické vrkání a zpola přitlumené vzdychání znepokojovalo Jakuba měrou netušenou.

„Kdy pak odjede Evonyme do Paříže?“ tázal se jednoho večera Sylviny.

„Pochybuji, že před naší svatbou,“ odpověděla; pozorujíc však, že Jakub se mračí, zvolala se smíchem: „Snad tě to nezlobí? Žárlíš na Evonyma?“

Jakub, neodpověděv na poslední otázku, poznamenal, že vytrvalost, s jakou Evonyme mezi ně se vtírá, jest mírně řečeno bezohledná. „Mimo to,“ pravil, „může se chování jeho vykládati zvláštním spůsobem; divím se jenom, že Evonyme sám to nenahlíží.“

„Ale jdi mi se svými maloměstskými názory,“ odpověděla Sylvina, do níž vjel démon odporu. „Co jest nám do mínění šosáků auberivských? Vždyť Evonyme jest naším přítelem; či bylo by ti milejší, abychom byli viděni všude samotni?“

„Tak nesmýšlela jsi,“ pravil Jakub přísně, „před mým příchodem, kdy podnikala jsi vycházky samotna s Evonymem.“

Sylvině bylo nesnesitelno, když jí někdo vytýkal, že sama si odporuje; neodpovídajíc, pokrčila lehce rameny. To rozčililo Jakuba.

„Dbej raději, aby Evonyme nabyl rozumu.“ A znamenaje na tváři Sylvinině novou netrpělivost, dodal velitelsky: „Přeji si, aby vše již přestalo!“

Sylvina po těchto slovech zesinala; zapýřivši se, vrhla na Jakuba vyzývavý pohled.

„Postarej se o to sám,“ pravila odměřeně. Sotva propověděla tato slova, již toho pykala. Duhour zbledl a truchlivými zraky svými přímo probodal srdéčko dívčino. Vidouc beznadějný jeho pohled, vrhla se Jakubovi v náruč, volajíc: „Promiň mi, ublížila jsem ti, jsem zlá!“ Jakub tiskl jí ruku a usmíval se.

„Ano,“ pokračovala prosebně a zároveň lichotivě, „jsem zlá; prosím tě, nemluv se mnou již o těch věcech, nemohu za svou vášnivou a zlou povahu, která vzpírá se proti každé přísné řeči, podvolujíc se toliko něžnému slovu. Prosím tě snažně, buď ke mně shovívavým a nakládej se mnou něžně. Přičiním se, abych ti vyhověla a získala si tvou spokojenost.“

Přislíbil jí to a líbal pak dlouho a vroucně její malé, něžné ruce. Potom usídlil se na tváři Sylvinině opět spokojený úsměv, vzhlížela k němu svýma krásnýma očima kajícně a něžně.

„Slib mi ještě," pravila, „že kdyby vedral se mezi nás nesvár, nedáš zapadnouti slunci nad hněvem naším."

Mír byl uzavřen, ale neměl dlouhého trvání. Evonyme přišel zase brzy a tvářil se opět jako nepochopený a obětující se milovník. Sylvina přijímala ho zdrženlivě, avšak hloubavý Ormancey nepostřehl toho a pokračoval ve svém vzdychání.

Na tváři Jakubově jevila se patrná chmura, ale tentokráte si nestěžoval; byl mlčeliv, ale žárlivost pronikala tím více jeho srdce. Vzpomněl si denních návštěv Ormanceyových v domě de Lisleově, večerů, prožitých v údolí Germainském, váhavých jeho odpovědí, když vyptával se ho na lásku jeho k Sylvině. Všechny tyto upomínky trýznily jej a zasmušovaly nemálo. Dívka všimla si jeho špatné nálady a stávala se proto netrpělivou. Znova zahájila koketní hru s Evonymem. Mračna stahovala se tím více, leč Ormancey ničeho si nevšímal. Bylo potřebí, aby bystrozraká Celina zpravila jej o stavu věcí. Když jednoho večera přišel zase vesel, byl uvítán v zahradě starou služkou, jež svěřila se mu se vším, co měla na srdci. „Poslyšte," pravila, „jsme sami a musím vám sděliti nepříjemnou věc, abyste totiž nechal toho vzdychání po Sylvině. Dokud Sylvina nebyla zadána, bylo by bývalo na místě; dnes však má svého milovníka, a tím řečeno dosti. Musíte uznati, že jste zde zbytečným, a proto by bylo lépe, kdybyste odejel do Paříže, a sice čím dřív tím líp." A když Evonyme chtěl se ohražovati, pokračovala: „Vím, že to nemyslíte do opravdy, ale neradno zahrávati si s ohněm. Sylvina jest dosud děckem, které věc tu neklade na přísnou váhu, pan Jakub, jsa příliš bezstarostným, nechává všemu volný běh, a já se obávám, že věc dobře neskončí. Vím, že Sylvina jej miluje, a musí tudíž býti mojí snahou, abych jí ušetřila zbytečných mrzutostí. A proto," otevřela dveře do kořan, „dovolila jsem si říci vám upřímně, jak se věci mají. Doufám, že uznáte můj dobrý úmysl a oprávněnost mé výstrahy."

Evonyme odcházel odtud zničen. „Sylvina jest úplně v právu," myslil si, „hrál jsem dosud prabídnou roli, hodina oběti udeřila!"

Ustanovil se, že odtud zmizí, a jakmile dostihl statku, zahájil přípravy na cestu. Vážnou událost musil nějakým způsobem vyšperkovati, nějak pozměniti. Snažil se tedy, zahaliti všední předmět své cesty poetickým rouchem. Po dlouhém přemítání přišel na dobrou myšlenku. Narozeniny Sylvininy připadaly na den 20. září. Právě toho dne pořádán byl v Arcu ples, na nějž dívka velmi se těšila. Ustanovil tedy svůj odjezd na tento den a obstarav pozvání pro pana de Lislea a dceru jeho, poslal je v pouhé obálce poštou do Auberivu. Pak ustanovil si následující plán: doprovodí své přátely na ples do Arcu, za zvuků šumné hudby se zvedne a stiskne snoubencům ruce, vysloví jim své blahopřání a odejde.

Dne 20. září vkročila Sylvina do zahrady se zářícím zrakem. Vše kolem ní dýchalo jásavou radostí; počasí bylo znamenité, větérek mírný a sluníčko usměvavé. Jakub ji miloval, sňatku jejich nestavělo se nic v cestu, a svatba měla se odbývati v prvních dnech měsíce října. —

Nikdy nezdál se jí den tak půvabným a růžovým jako dnes. Po snídaní přišli Evonyme a Jakub. Za chvíli přikvapila Celina s listem Sylvině, jež roztrhla kvapně obálku. „Pozvání na ples arcský,“ zvolala tleskajíc rukama, „a právě mám nové šaty! Kdo pak mne překvapil tak příjemně? Ty's to byl, Jakube, není-liž pravda?“ pravila obracejíc se k němu. „Ty's tušil mé přání, jsem ti nemálo povděčna.“

Jakub se zasmušil. „Nikoliv,“ odvětil, „nejsem původcem té myšlénky. Také jsem na to nepomýšlel, ježto dnes večer musím s tvým otcem k notáři, abych podepsal svatební smlouvu.“

„Ach,“ zvolala dívka zklamána, pohodivši pozváním na klavír; „kdo měl tedy tu myšlenku?“

Evonyme tvářil se tajemně a potutelně se usmíval.

„Vy jste to byl, Evonyme,“ pravila Sylvina s lehkou nevrlostí, „nemáte zajisté vážnějších věcí na práci.“

Ormancey netajil se, že jest původcem pozvání. „Nedalo by se to nějak zaříditi, aby záležitost u notáře odložila se na zítřek? Promluvím s panem de Lisle; bude-li s tím srozuměn, odvezu vás na ples ve voze, který čeká přede dveřmi.“

Jakub mlčel. Evonyme vyšel rychle ven. Milenci zůstali samotni. Sylvina bubnovala roztržitě na desku klavíru, Jakub přecházel zamračen po pokoji. Pojednou zdvihl hlavu, zastavil se před dívkou a pravil vážně: „Prosím tě snažně, obětuj se pro mne a zřekni se této zábavy.“

„Nikoliv,“ zněla tvrdošíjná odpověď Sylvinina, „toť čiré sobectví; pochopuji, že se durdíš, poněvadž máš obětovati svůj večer nudným věcem, to však není dostatečnou pohnutkou, aby také jiní se nudili.“

„Za týden bude odbýván druhý ples, k němuž sám tě doprovodím,“ pravil Jakub, snaže se mluviti klidně; „jest to tedy pouze odklad radosti; mně se zdá vhodnějším, abys užívala svých radovánek se mnou, než s Evonymem.“

„A proč? tázala se vyzývavě. „Ujišťuji tě, že Evonyme jest velmi pozorným a úctyhodným kavalírem.“

„O tom nepochybuji; domnívám se pouze, že každá zdvořilost jeho vůči tobě jest dotěrná a vrhá na tebe špatné světlo.“

„Špatné světlo!“ zvolala Sylvina a dala se do hlasitého smíchu. „Upadáš do staré chyby — do sítě žárlivosti. Pryč s veškerou žárlivostí, drahoušku!“

„A já zase pravím, pryč se smíchem,“ pravil Jakub, snaže se potlačiti propukávající hněv. „Trpím tvou lehkomyslností a zapřisahám tě, abys ustala od této hry.“ Sylvina pokrčila lehce rameny a bubnovala dále na klavír. „A nestačí-li ti má prosba, vyzývám tě k tomu pro naši lásku.“

Sylvina kvapně se obrátila a změřila Jakuba mračným pohledem. „Takového vyzvání nikdy neuposlechnu!“

„Měj se na pozoru!“ odpověděl Jakub s líčenou chladností; „budu se domnívati, že tvé přání zalíbiti se Evonymovi jest mocnější než bázeň o mou lásku. Odpor tvůj lze si aspoň všelijak vykládati.“

„A tvoje umíněnost,“ zvolala Sylvina zlostně, „jest urážlivou nedůvěrou, která jest mi nesnesitelna.“

Jakub opíral se zády o krb. Jeho oči zdály se temnějšími než jindy. Rukou, skrytou za kabátem, škubal zuřivě vestu. Zmocnila se ho zlost a trpkost. „Sylvino," pravil, přerušuje ticho, zavládnuvší v pokoji, „zapřísahám tě, nezahrávej si lehkomyslně s mým srdcem. Nevěříš mi, jak velice trpím!"

Pozorovala chvíli změněné rysy Jakubovy. Jen jedinké slůvko, otevřená náruč, a Sylvina byla by se mu do ní vrhla. Jakub však nepostřehl na neštěstí tohoto jejího záchvěvu, ale pokračoval zdrceným hlasem: „Slyš, situace tato jest vážná, uvaž dobře, než mi odpovíš. Stojíš-li na svém, navštíviti tento ples, urazila's mne na smrť, a vybízíš mne, abych nikdy již nepřekročil práh tohoto domu."

Vše bylo zničeno; zlý démon hněvu a odporu slavil vítězný vjezd do srdce Sylvinina. Pohodila vzdorně hlavou, oči se jí zajiskřily, což bylo znamením blížící se bouře. „Jednej, jak ti libo," odpověděla, „nedám se zastrašiti hrozbami."

„Sylvino!" . . . Jakub pokročil ke skleněným dveřím.

„Jdi si!" pravila odvrácena. „Říká-li ti srdce, abys šel, nuže, uposlechni."

„Tedy s bohem!" zvolal Jakub hlasem pevným, ale bolestným a odešel.

Bleda, nehybna, s uděšeným výrazem ve tváři naslouchala Sylvina vzdalujícím se krokům Jakubovým. Když zanikly, pohlédla na vstupenku do plesu, ležící na klavíru; uchopila ji a roztrhala na kousky.

V témže okamžiku otevřely se dvéře, a vešel Evonyme, volaje vítězně: „Ujednáno, záležitost ona odložena jest na zítřek, pojedeme tedy na ples."

Ustál, zpozorovav zděšení Sylviny, jež bylo lze vyčísti z každého tahu jejího.

„Co jest vám? Kde je Jakub?"

„Jakub odešel a vy můžete jíti za ním, nepůjdu nikam na ples!"

„Jak?" koktal Evonyme v leknutí, „zříkáte se tedy? . . . A pozvání stálo mne tolik práce."

„Vaše pozvání!" zvolala Sylvina rozčilena. „Pohleďte sem, co jsem s ním učinila."

Evonyme pohlížel udiven na pozvání, roztrhané na tisíc kousků.

„Ale můj bože," pravil konečně, „co se stalo?"

„Nic, jenom tolik, že jsou mi vaše návštěvy protivny a vaše pozornost mne zbytečně obtěžuje . . . působil jste mi svým příchodem vždy jen samé nepříjemnosti, nyní však jsem toho syta, a žádám vás, abyste mne nechal na pokoji."

Evonyme chtěl se omlouvati, ale dívka tím více se rozdurdila.

„Nechte mne," volala, „jste mi nanejvýš protivný! Nenávidím vás z hloubi duše, rozumíte? Žádám vás, abyste odešel!"

Dupala zlostně nohama a chvěla se rozčilením po celém těle.

Ormancey ustoupil stranou; Sylvina však, nevšímajíc si ho, odkvapila a nechala Evonyma státi zadumaného nad žalostnými zbytky jeho neblahého pozvání.

VII.

Zavřevši se ve svém pokojíku, vypukla Sylvina ve hlasitý pláč. V tom výbuchu její tísně spočívala směsice různých citů: žal a lítost, stud a hněv. Hněv pojil se tu se slzami, jak bývá za prudkých bouří, kdy s deštěm mísí se rachot hromu. Byla zdrcena tím, že věci k takovému konci dovedla, ale v hloubi duše své vzpírala se dosud. Vše, co se událo, zdálo se jí býti ošklivým snem. Domnívala se, že Jakub, ač přísný, nesplní svých hrozeb. „Miluje mne velice," přemítala, „a přijde zase." Při sebe menším šramotu se zachvěla... Dívala se oknem ven. Vítr začal ohýbati stromy zahradní. „Jisté přijde," pravila sama k sobě, „nemožno, aby nepřišel." V domě panoval klid, noc nastala, světélka z vesnice začala se mihati deštěm a temnem. Asi o desáté hodině slyšela Sylvina otce, přicházejícího domů; byl ve špatné míře, mrze se hlasitě, že pan Duhour nechal jej tak dlouho čekati u notáře... Hlasy znenáhla umlkly, Celina zavřela pečlivě okna, a hluboké ticho zavládlo v domě. Dívky zmocnila se veliká lítost, a znova prolévala proudy slzí...

Probděla bezesnou noc. Vítr naříkal úpěnlivě, jakoby se byl s ní spolčil, aby oplakával ztracené štěstí, upomínky právě uplynulých šesti měsíců draly se jí na mysl, a obrazy minulosti stavěly se jí úsilně před oči. Láska byla zapustila hluboké kořeny v jejím srdci. Nejsouc uvyklá trpěti, trpěla tím více. Vášnivá mysl její narazila poprvé na překážky a klesla zlomena zpět. Ráno očekávala Jakuba, avšak marně. — Strachovala se výčitek otcových — vzkázala tedy, že jest churava a že chce si odpočinouti. Znovu čekala, směsice bázně a zoufalosti zmítala jí. Nemohla toho déle snésti, zapudila zbytek pýchy, která ji byla opanovala, chopila se péra a psala Jakubovi. Rychle načrtaný list zobrazoval celé její nitro, dýchal vroucí její láskou. Pokořila se, lkala a prosila úpěnlivě. „Odpusť mi," psala, „ukřivdila jsem ti a jsem dosti za to potrestána... Trpím hrozně! Ty, jenž jsi přísný, buď dobrotiv a vrať se ke své rusalce, která vzdálena od Tebe, rozplývá se v slzách." Celina doběhla sama s lístkem do hostince.

„Pan Jakub Duhour dnes v noci odcestoval," pravila hostinská. „Dostal asi zlé zprávy, byl všecek rozrušen, a když jsem šla kolem jeho pokoje, slyšela jsem ho hlasitě plakati. Vstupuje do vozu byl bled jako stěna a tak rozčilen, že zapomnél udati nám svou adressu."

Ustaraná Celina se domnívala, že se navrátil opět ke své rodině; rychle přepsala na obálce adressu a odhodlala se donésti list na poštu. „Dostane jej zítra," pomyslila si, „a může odpověděti telegraficky; do té doby zatajím Sylvině jeho odjezd."

Tak putoval malý list, chovající v sobě osud rusalčin a všechny její naděje, až do vagonu rychlíku, který měl jej donésti do L... Za noci proletl rovinami a lesy, tu v poštovském voze, tu zase lokomotivou. V L... nevěděli ničeho o odjezdu Jakubově, a list poslán tudíž zase zpět do Auberivu, kde listonoš přinesl jej do hostince. Paní Pitoisetová přiložila malé psaníčko k úředním listům, svědčícím lesníkovi. Zde odpočívalo nepovšimnuto, zatím co Sylvina v bázni a útrapách očekávala odpověď.

Když Evonyme zvěděl o kvapném odjezdu svého přítele, hryzlo jej svědomí, i nehodlal nésti toto břímě na duši. Cítil, že jest zodpovědným za tento nešťastný sběh událostí. Spěchal tedy do domu páně de Lisleova, jsa pevně odhodlán, že snese všechna příkoří se strany Sylviny; ale tentokráte byl strach jeho nedůvodný. Podala mu ledovou svoji ručku, trpký úsměv přelétl její tvář — to bylo vše. Zcela jinak byl uvítán panem de Lislem. Týž byl se kojil druhdy nadějí, že Evonyme pojme Sylvinu za ženu, a útěk Duhourův v něm opět oživil povyhaslé naděje. Ormancey přijat jako vykupitel, a tím spůsobem také s ním nakládáno. Pan de Lisle blahořečil nebi, že zbavilo jej odporného zetě, škarohlída lesníka Duhoura. Opakoval to každému, kdo jej poslouchal, a svědomí nečinilo mu výčitek ani tehdy, když mluvil o tom před Sylvinou. Tato naslouchala lhostejně jeho slovům. Veškery mohutnosti ducha jejího soustředěny byly v očekávání a duše její lpěla na poslední naději: na odpovědi Jakubově. Bylo holou nemožností, aby přečta její list jí neodpověděl. Až přečte tyto řádky prodchnuté lítostí a vášní, obměkčí a navrátí se. Kdy nejméně se toho nadá, uslyší jeho kroky, spatří jej před sebou bledého, pohnutého jako za onoho večera, kdy vyznal jí lásku mezi bednami a balíčky. Často, procházejíc se v zahradě, pravila sama k sobě: „Spatřím jej v záhybu stromořadí!“ Mnohdy slyšela, jak známý hlas šeptá za ní: „Sylvino!“ Chvějíc se na celém těle, obrátila se, a zklamání zadalo jí novou ránu.

V hodinu, kdy roznášeny listy, stupňovala se její smrtelná úzkost. Každého rána vyhlédala listonoše. Konečně přišel dlouho očekávaný list... Ach, trápení jejímu jest konec. Avšak listem tímto pohrobeny jsou všecky její naděje. Se zimničným chvatem roztrhla obálku Jakubova listu, na okamžik musila se zadržeti o zábradlí. Krátké, pravidelné řádky psány byly pevnou rukou. Psaní nemělo data ani údaje místa. Znělo:

Ctěná slečno! Poslední rozmluva moje s Vámi přesvědčila mne, že přítomnost má jest Vám protivna, a že toužíte po dřívější svobodě. Nechtěje Vám déle překážeti, vzdálil jsem se. Píši zároveň panu de Lisleovi, žádaje za zrušení svého slova. Prosím o mlčení a zapomenutí.

Jakub Duhour.

To tedy byla odpověď na její láskyplný list, kterým tak hluboce se pokořila. Vrátil se bez pochyby do L... ke své rodině a k oné mladé dívce, s níž byl dávno zasnouben. Vyhledala otce, jenž v kuchyni pokuřoval, položila před něho otevřený list a odkvapila beze slova do svého pokoje. Veškera její laskavost, pokora a lítost proměnila se rázem ve hněv. Fantastická rusalka zrodila se znovu ve své pýše se všemi svými vášněmi. Vyhledala skříňku, v níž měla uloženy Jakubovy listy a všechny upomínky, které ji k němu poutaly: kytičky, natrhané v lese, modrou stužku, kterou měla vpletenu ve vlasech, když ji poprvé políbil, knížku, z níž v zahradě společně čítali. Hodila vše do ohně a pohlížela s hořkou radostí, kterak žravý plamen ničí všecky tyto památky jejich lásky. Když děsná bouře rozčeří vlny jezera, možno spatřiti, jak bahno a písek, vymeteny vírem, vynesou na povrch zbytky strouchnivělých bylin a podivné hmyzy, jež zdály se býti na věky pohrobeny na dně

hlubiny. Tak také rozzuřená bouře v nitru Sylviny probudila dřímající zlé city. Veškery zárodky zla, skryté i v nejšlechetnějším srdci lidském jako jed v nejkrásnější květině, veškery tyto prvky byly bouří vzbuzeny a v kalných jejich vlnách zmizely všechny šlechetné vlastnosti Sylvininy. Její živý cit, její zmužilý, hrdý duch, její snaha po vyšším — vše rázem jakoby zaniklo. Jedinký pocit opanoval — hněv, jedinké přání — pomsta. Hodlala pomstíti uraženou pýchu, zhrzenou něžnost, odmítnutou lásku. Draze měly býti zaplaceny ony hodiny zármutku, ony noci, ve kterých prolila tolik slzí, a ony dny horečného rozechvění. Musila se pomstíti za každou cenu, i kdyby vlastní srdce její krvácelo. Nehybna jako mramorový sloup stála uprostřed pokoje, vymýšlejíc s vybranou ukrutností muka, jimiž by nejvíce potrestala toho, jenž ji tak poranil. Stala se obětí neukrotitelného hněvu. V náladě té sešla do dolejšího pokoje. Sestupujíc po schodech spatřila na dvoře Evonyma, nedbale se procházejícího, s věčným snivým úsměvem na rtech. Při pohledu naň stanula chvíli na prahu; zrak její zazářil, potměšilý úsměv přelétl její rty. Odhodlaně očekávala mladého muže, jenž shlédnuv ji, zrychlil kroky. Evonyme chopil se jejích ruček s vroucí něžností, což Sylvina opětovala nervosním stisknutím. Po té vkročili oba do pokoje, a dívka usedla opodál klavíru, pozorujíc jej se strany, co zatím Evonyme přemýšlel, o čem by měl dnes zahájiti hovor.

Chtěl pronésti několik vhodných, potěšujících slov, ale nenapadalo mu nic, co by bylo dosti něžné, aby bez nové bolesti zahojilo ránu ubohé dívky. Aby přerušil trapné ticho, utekl se k poslednímu prostředku — začal vypravovati o deštivém počasí a záhy se dostavivším podzimku.

„Listí na stromech brzy sežloutlo,“ pravil, ukazuje na zvadlé listí, padající s lehkým šustem zvolna k zemi.

„Ano,“ pravila Sylvina mechanicky... Zamhouřivši oči, viděla pojednou jako ve snu v záři měsíčné splav, chvějící se vrby, zátoku, ovroubenou vodním jetelem, a kolem všeho pás hlubokých lesů, z nichž zaznívala jemná hudba taneční... Potřásla hlavou, aby zapudila vidinu, a obrátila se rychle k Evonymovi: „Evonyme,“ pravila chvějícím se hlasem, „tvářil jste se častokráte, jako byste mne miloval... Milujete-li mne dosud?“

Evonyme se zachvěl a zarděl. „Drahé dítě,“ odpovídal, „domnívám se, že nebudete považovati za urážku, vyvedu-li vás z pochybností o své náklonnosti a oddanosti k vám.“

„Milujete mne dosud,“ pokračovala nepozdvihnuvši zraků, „nikoli láskou přátelskou ale láskou — milence?“

Evonyme pocítil, kterak jakýsi žár proběhl mu tělem a zúžil mu hrdlo; spatřoval jasně propast, do níž byl puzen, a nikde neviděl záchrany. „City mé k vám v ničem se nezměnily,“ pravil stručně.

(Dokončení.)

Původ světa.

Z »Kalevaly«, čudského národního epu, jejž přeložil

Josef Holeček.

(Dokončení.)

Dále plula od pevniny,
tiše na znak položena,
utvářela úskaliny,
vylouzela zádořiny,
o něž lodě troskocí se,
na nichž hynou námořníci.

Již ostrovy vysušeny,
úskaliny zapuštěny,
tyčí vzduchu pilířové,
leží pole písečnatá,
skály pestře pokropeny,
role skalné rozbrázděny,
věčný věštec Väinämöinen
jenom zůstal nezrozený.

Po třicet let zůstal Väinämöinen v lůně matky, až konečně vydobyl se z něho sám a hned

střemohlav se do vod skotil,
proudné vlny paží krotil;
a tak brzy muž se v moře,
tak se junák do vln dostal.

Roků pět si v moři hověl,
ba což pravím! i rok šestý,
ano sedmý rok i osmý;
na to znakem zastavil se
na okřidlí bezejmenném,
na pevnině beze stromů.

Koleny se opřel o zem,
dlaněmi se rukou přemet,
vystoupil, by lunu viděl,
aby patřil v denní slunce,
na medvěda velikého,
hvězdy třpytné pozoroval.

Tak se zrodil Väinämöinen,
smělý tento kouzedlník,
taktě povstal z dcery vzduchu,
z dcery vzduchu, matky vody.

Vymrštil se Väinämöinen,
na písčité stanul nivě,
na ostrova znaku stanul,
na pevnině beze stromů.

Těkal sem tam leta mnohá,
stále tak žil jednotvárně
na ostrově beze slova,
na pevnině beze stromů.

Přemítal a mozkem hloubal,
dlouho ve své nosil hlavě:
kdo že zemi osije mu,
setbu hustou vypěstuje?

Pellervoinen, dítě pole,
Sampsa, onen jinoch útlý,
on je s to mu zemi osít,
vypěstiti hustou setbu.

I osíval Sampsa milý
zem i bahno velkou pílí,
osíval on kyprá mýta,
rovněž pole kamenitá.
Jedli vsil, kde hora trčí,
a kde chlumční, zasil smrčí,
sypké nivy pro vřes volí
a pro svěží proutí doly.

Na potocích nasil břízy,
olše, kde prsť v hloubce mizí,
černé střemchy v půdu vlhkou,
vrby nasil v zemi prchkou,
oškeruše v půdu svatou,
hybké jívy ve vodnatou,
jalovec v zem neúrody,
duby na břeh říčné vody.

Již mu stromy povyrostly,
svěží pruty vyrazily,
smrky s vršky větnatými,
širé jedle s korou jedlou,
na potocích zrostly břízy,
olše, kde prsť v hloubce mizí,
černé střemchy v půdě vlhké,
jalovčiny v neúrodné,
na jalovci jahůdečky
a na střemchách plody chutné.

Kmet rozšafný Väinämöinen
vyšel, aby pozoroval
vznik Sampsových zrnek drobných,
zdar osení Pellervoina:
stromy zří se vypínati,
mladé pruty vyháněti —
dub jediný růsti nechtěl,
boží strom se vkořeniti.

Nechal stromu nehodného
na svobodě, na náhodě,
čekaje tré ještě nocí,
nocí tré, dnů rovněž tolik;
vyšel pak jej pozorovat,
když byl minul celý týden —
a dub ještě růsti nechtěl,
boží strom se vkořeniti.

I uviděl čtyry děvy,
čtyry či pět vodních nevěst
na bohatém louky drnu,
na stebélkách orosených,
na okřidlí vlhkém kraji,
na návrší zalesněném;
hrabaly, co nakosily,
kupily, co nahrabaly.

Z moře vystoup obr Tursas,
rek se pozdvih ze příboje;
stlačil trávu, až se vzňala,
silou jeho zplápolala,
popelem se šedým stala,
v jiskrách žhavých vylétala.

Popel stál tu nyní v kopci,
suchý prach stál na hromadě;
do ní zatknul něžný lístek,
něžný list a dubu žalud,
jenž květinou zpučel krásnou,
prut zelený vyhnal vzhůru;
vznikl z půdy jahodnaté,
z prsti dvakrát přehozené.

Rozložil dub svoje větve,
korunu svou rozčepejřil,
do blankytu vztýčil vrchol,
v prostor vzdušný větve rozpřáh,
zadržoval mraky v běhu,
zabraňoval hromům v letu,

slunci zářit nedopouštěl,
aniž luně měniti se.

Tehdáž bodrý Väinämöinen
přemítal a mozkem hloubal:
kéž mi lze dub podkáceti,
strom vysoký poníženi!
Člověkův je život nudný,
podivno je plutí ryby,
nedává-li slunce záře,
nekoná-li měsíc proměn.

Nebylo však nikde reka,
ani muže udatného,
aby jemu dub ten skácel,
svalil mu strom stovršatý.

Kmet rozšafný Väinämöinen
sám u sebe zahovořil:
„Božská máti, roditelko,
vílo tvůrčí vyvýšená:
Propůjč synu mocnost vody,
velikáť jest vody mocnost,
by dub tento skácet mohl,
zlý strom tento spořádati,
slunce by zas vysvítilo
a se měsíc proměňoval.“

Muž v tom z moře vynořil se,
zdvih se z vln rek nevídaný;
největším on nebyl z velkých,
aniž nejmenším byl z malých:
dlouhý jako mužův palec,
vysoký tak s pídě ženy.

Měděnou měl přilbu širou,
měděné měl také škorně,
měděné měl rukavice,
měděné měl na nich články,
měděným byl spásán pasem,
mědnou za ním širočinu,
topor její z délí palce,
ostří její z výší nehtu.

Kmet rozšafný Väinämöinen
přemítal a mozkem hloubal:
„Vzezření má věru muže,
oko jeho oko reka,

postava však z délí palce,
nic vyšší než volský paznehť."

Sám on jemu takto pravil,
těmi slovy zahovořil:
„Zdáš mi se být nejšpatnějším
jako z mužů, tak i z reků,
málo lepší nebožtíka,
málo hezčí zemřelého."

Vece mořský pidimužík,
rek odtušil příbojový:
„Já jsem z mužů spůsobilý,
z národa vln junák malý,
přicházím dub tento skácet,
rozdrobit a rozetříštit."

Kmet rozšafný Väinämöinen
těmi slovy odhovořil:
„Není tobě, brachu, dáno,
ani dáno, ani přáno,
dub ohromný podetíti,
strom podivný vymýtiti."

Jedva mohl dopovědět
a dub letmo zrakem změřit,
vidí, an muž proměnil se,
v obra mžikem přetvořil se:
po zemi sic vleče nohy,
avšak hlava mraky nese,
přes kolena sahá brada,
na paty mu splývá kadeř,
od sebe jsou na sáh oči,
rovněž na sáh nohavice,
kolena pak na půldruha,
dokonce pak na dva kyčle.

Sekeru si počal brousit,
potírati rovné ostří
na křemenech šesti tvrdých,
na sedmera brusů špicích.

Vykročil pak rázným krokem,
bral se, aby dále stoupal
ve rozsáhlých šaryvarech,
ve rozsáhlých, širořásných;
zaklopýtl krokem prvním
na jemném a sypkém písku,
zavrávoral krokem druhým

na jatrové barvy prsti,
a teprve krokem třetím
na kořeny stoupl dubu.

Sekal ve strom široěinou,
zatínal veň rovné ostří,
sekl jednou, sekl dvakrát,
naměřoval po třetíkrát;
sršel oheň ze sekyry,
lítal z kmene dubového,
aby doubec k zemi sklonil
a strom ohnul větevnatý.

Zadal dubu ránu třetí,
byla s to jej podkáceti,
zlomiti strom větevnatý,
poníži ti stovršatý;
oddenkem pad ku východu
a vrcholkem ku západu,
na poledne padlo listí,
na severní stranu větve.

Kdo uchvátil z dubu větev,
uchvátil si věčné blaho,
kdo ulomil sobě vršek,
ulomil si věčné věštby,
kdo nařezal sobě listí,
nařezal si věčné slasti.
Co se louči roztrousilo,
co se tříštek roznosilo:
po sinavém znaku moře,
široploché po prostoře
bylo větrem kolebáno,
vlnou mořskou odšplounáno,
jak na moře pleci loďka,
jako koráb na příboji.

Na Sever hnal tříštky vítr;
Severova štíhlá panna
hlavy roušku kálela si,
šaty tkané máchala si
na kamenech podle břehu,
na okřidlí dlouhém nose.
Vidouc tříštky, schovala je
do tlumoku z břízí kůry,
v tlumoku je dlouhostrunném
domů nesla, na nádvoří,
by z nich pilník čarodějný,
zbraně střelčí narobila.

Když dub takto podekácen,
strom podivný z kořen zvrácen,
volně mohlo slunce svítit,
volně luna měniti se,
mraky v dáli ubíhati,
klenouti se nebes oblouk
na okřídlí bažinatém,
na pobřeží lesinatém.

Počaly se zdvihat háje,
lesy rostly podle přání,
listí stromů, býlí země,
ptáci pěli v stromů větvích,
drozdové se veselili,
žežhulinka zakukala.

Zem obrostla jahodami,
zlaté nivy květinami,
zelinami všelikými,
rostlinami rozličnými,
pouze ječmen vzniknout nechtěl,
setba krásná vyklíčiti.

Kmet rozšafný Väinämöinen
přecházel a mozkem hloubal
na siného moře břehu,
na okraji mocné vody;
šest tam našel malých zrnek,
šest či sedm drobných semen
na valného moře břehu,
na písčité nivě kypré,
do kůže je schoval kuní,
v nožky letní veveřice.

Počal zemi osívati,
jal se zrna rozsýpati
podle studny Kalevovy
na Osmova pole lemu.

Sýkořice hvízdá s větve:
„Nevyklíčí Osmův ječmen,
nevzejde Kalevy obrok,
aniž pole upraveno,
aniž houští vysečeno,
aniž ohněm položeno.“

Kmet rozšafný Väinämöinen
dal si zrobit širočinu,
dlouho pusté kácel houští,

háj panenský vysekával,
stromy štíhlé všeho druhu,
jednu pouze břízu nechal,
by zde ptáci odpočinout,
žežhulinka kukat mohla.
Oblohu pták orel rozťal,
dolů sletěl s výšin vzduchu,
přišel, aby dílo zočil:
„Čemu byla zůstavena
bříza tato neskácena,
strom ztepilý nevymýcen?“

Kmet rozšafný odhovořil:
„Proto byla zůstavena,
by na ní pták odpočinout,
vzdušný orel sednout mohl.“

Řekl orel, vzdušné ptáče:
„Dobře věru pečoval jsi,
že růst břízu ponechal jsi,
strom ztepilý neporušen,
by na něm pták odpočinout,
já sám na něj snést se mohl.“
Vykřís oheň ze křemene,
nechal plamen šířiti se,
houští spálil vítr Sever,
v prach položil vítr Východ,
popelem vše stromy lehly,
jiskrami se vysršely.

Tedy ctný kmet Väinämöinen
zrn šest vyňal nalezených,
šest či sedm drobných semen,
z kuního je vyňal pláště,
z nožek letní veveřice,
z kožešiny soboliny.

Jal se zemi osívati,
počal símě rozsýpati,
sám děl sobě tato slova:
„Rozeseju nyní sémě
skulinami tvůrčích prstů,
mocí ruky vševládnoucí,
aby vzešlo z této půdy,
z mýtiny té vyrazilo.“

„Bábo z kraje podzemního,
božství mízy, země matko!
Dopusť, aby tráva nikla,

země rostnou hnala silou;
vždycky bude moci míti,
síly, chuti k živobytí,
bude-li mít přízeň dárkyň,
milost věštkyň přirozených."

„Vzhůru, země, z odpočinku,
ze dřímoty, nivo tvůrce!
dej přesličkám vyrůstati,
stonkům hlavy pozdvihati,
milionům klasů vláti,
stonásob se rozkládati,
po orání, osévání,
po tolikém namahání!"

„Bože, děde na výsostech,
otče milý na nebesích,
panovníče nad oblaky,
jenžto řídíš deštné kapky!
Ve věhlasnou vejdi radu,
na oblaku v říši vzduchu,
pošli oblak od východu,
pošli oblak od severu,
jiné svolej od západu,
jiné sezvi od poledne,
sešli s nebe hojnou pršku,
dej, by dštila medná mana,
by osení vyrazilo,
plným klasem zašustilo!"

Děd onen, bůh na výsostech,
mocný otec na nebesích,
ve věhlasnou vešel radu
na oblaku v říši vzduchu,
poslal oblak od východu,
poslal oblak od severu,
jiné svolal od západu,
jiné sezval od poledne,
hranami je v jedno srazil,
lemy jejich v jedno spojil,
seslal s nebe hojnou pršku,
dal, by dštila medná mana,
by osení vyrazilo,
plným klasem zašustilo;
i vyhnala hustá setba,
proměnné se zdvihly klasy
z vlahokypré půdy pole,
přičiněním Väinämöina.

Již den na to minul zejtří,
dvě tři noci uplynuly,
a když posléz prošel týden,
kmet rozšafný Väinämöinen
vyšel, aby ohlédnul se
po své roli, plodném poli,
jež ho mnoho stálo trudu;
rostl ječmen podle přání,
rostly klasy šestiřadé,
stébla rostla trojkolenká.

Co tak starý Väinämöinen
obzíral se, obracel se,
žežhulinka přišla jarní,
zřela břízu osamělou:
„Čemu tady zůstavena
bříza tato neskácena?“

Vece starý Väinämöinen:

„Proto tady zůstavena
bříza tato neskácena,
abys na ní kukat mohla;
kukej na ní, kukulenko,
volej na ní z měkké hrudi,
ze stříbrné hýkej hrudi,
ze cínové toužně běduj,
kukej večer, kukej ráno,
kukej času poledního
mého kraje k oživení,
mého háje ku zdaření,
mého břehu zbohacení,
mé končiny zúrodnění!“

Poslední soud.

Vesnický obrázek od J. L. Hrdiny.

Neznám smutnější vesničky v našem kraji nad Trpoměchy. I když jaro se otevře a na všech stranách lípy a třešně kvetou, když včeličky v radostném reji broukají si ty nejhezčí upomínky, jež sebraly v lonských květech, když párečky zpěvných ptáčat v družné úradě vyhlížejí si místečko ve větvích, kde by as měli zavěsit měkkoučkou kolébku budoucích dítek svých, kdy všude život v buclatých tvářičkách se zračí, — tam v té vesničce pod Řipcem jako by o ničem tom neměli ani zdání. Ve vůkolí málo zahrad, málo lučin a na polích i návsi to vypadá jako za zvonicí Dřínovskou. Jestli sem zaletí ptáče, sebere nějakého toho broučka a zas uletí daleko, a jestli sem zabloudí včelička, napase se na pampelišce a jeteli a pospíchá zas domů, do jiné vesnice. Včeličky tu v žádném stavení nevydrží.

„Proč?"

„Hm, proč! — někdo říká, že toho vinna chladná půda zdejší, jiní povídají jinak. Jen když si všimneme těch topolů za dvorem, ty začnou pučet až v červnu, kdežto topoly tamhle u císařské silnice už v máji jsou obaleny listím. A není to ani půl hodiny daleko."

„To je divné!"

„Co, divné? Je to kletba. Bývalo tu veselo jako v druhých dědinách," rozhovořil se stařičký výměnkář Staněk, „ale od těch dob, kdy můj mladý, ale bohatý kamarád ze dvora shodil s mostu sošku Panny Marie do potoka, kdy si usmyslil postřílet všecky ptáčky v okolí, že několik nezvedených špačků mu ozobalo jahody v zahrádce, kdy dal zalepit vchody všech úlů, protože byl bodnut jednou včeličkou, odešlo požehnání z vísky, uletěl zpěv, zmizela každá radost. A jestli mysleli lidé, že jsou šťastni, kochali se jen chvilenku v té domněnce. Není tu stavení, aby neměli svoji vlastní kroniku nehod a neštěstí, a jednou — to vy ještě nepamatujete — zrovna na štědrý den, kdy bylo vše u večeře, vypukl u Mrázků oheň a než v Slanském klášteře vyzváněli na půlnoční, zůstala z celé vsi jen hromádka popele. To je kletba. Anebo nebožtík Zeman, co měl tamhle vzadu ten statek; toho snad jste znal?"

„Pamatuji se naň trochu."

„Nu, vidíte, nebylo hodnějšího člověka nad něho, takový dobrák, jinde snad by mu bylo štěstí kvetlo každým krokem, ale že byl v Trpoměchách — — —"

Staněk pokrčil rameny, mlčky pokynul hlavou, složil ruce na záda a volně odcházel po mezi synova pole, tu a tam ohmatávaje klasy žita, zdali už by se mohlo pomalu sekat.

Zahleděl jsem se na tu náves Trpoměšskou, zadíval jsem se na doškovou střechu Zemanovic statku. Už je ve druhých, v třetích rukou a pořád tam říkají „u Zemanů“. A kdyby nebylo té přezdívky, snad už by si na Zemana nikdo ani nevzpomněl. Ba, kdyby mohli lidé vyhladit tu přezdívku ze statku a pak tu hromadu začernalé země u Královické cesty, ale — snad je v tom taky kletba . . .

Zeman pocházel odkudsi od Řipu a do Trpoměch se přiženil. Byl jediným synem bohatých rodičů a s penězi, které přinesl do Trpoměch, byl by se dostal do Byseňského dvora. Bůh milý ví, co jej sem vlákalo. Nevěsta jeho nebyla zrovna nejhezčí a k tomu stále churavěla. A statek? — stavení na spadnutí, v oknech místo skla víšky slámy, za kalencem při dešti rybník, zápraží vylámáno, na ovčíně střecha žádná, místo lísky staré polní brány, v ovčíně místo ovcí hubení tvorové, potažení ovčí kůží. U stodoly byla vrata vyvrácena, místo provazu bylo na rumpálu studničním navázáno několik povřísel, která se každou chvíli s okovem přetrhla. A to hospodářství! Lidé se křižovali, co si ten člověk zde počne.

„Kam jste dal oči!“ litovali ho, „raději jste měl utéci kraj světa než zavadit o Trpoměchy. Neštěstí vás sem vedlo!“

Zeman se mlčky usmál.

„Nesmějte se,“ říkali vesničtí mudrcové, „u nás se nikdo ještě nedočkal štěstí, nedočkáte se ho tu ani vy. Počítejte si na prstech, jak dlouho budete musit hospodařit a žít z hotového, než přivedete pole svá do pořádku. A pole vašeho statku jsou nejhorší ze všech.“

„Slyšel jsem, že prý tu spočívá na všem kletba; nu, trochu peněz, nezlomná vůle a poctivá práce rukou, jako jsou ty mé, zažehnají i kletbu s čela Kainova.“

A Zeman povolal zedníky a tesaře a do zimy jste se měli podívat na tu barabinu. Stavělo se od základů a v brzku byl statek jako klec. Nikdo nešel kolem, aby se nepodivil. A kovář Trpoměšský dostal od Zemana zakázek, že musil několik jiných zákazníků pustit a tak si je rozhněvat.

Vozy, pluhy, brány — vše, co jméno má, bylo z brusu nové anebo řádně opraveno. Ze Smečenského dvora koupil Zeman stádo ovcí, do Rakovníka zajel pro hovězí dobytek, na Chrudimský trh pro koně. A pak přivedl selce k ruce silnou, spolehlivou chasu a pro sebe ze svého domova hodného oráče — říkali mu Tomeš — a nyní se mohlo něco začít. Po dvou, po třech letech šeptali si lidé, že as to přec není pravda s tou kletbou, jak se povídá.

„Jen se podívejte, Zeman nám to dokázal.“

„Nu, však ještě není Zeman u konce, ještě dost času.“

„Já myslím, že nyní už mu zle nebude. Ze všech koutů se dívá boží požehnání. To nejhorší už má s krku, teď už mu ani neúrodný rok neublíží.“

„Neříkejte, vždyť je na všechno ještě čas.“

„Jak říkám, nejhorší už je pryč. Ale myslil jsem, že podíl jeho, ač byl slušný, nevystačí. Vše, co do ruky vezme, musil Zeman řídit. Jen když nemusil odprodat z polí. Má jich ovšem dvě stě měr, ale je lépe, když se polnosti udrží v hromadě.“

„Neodprodal, neodprodal, ale ještě může.“

„Inu, já bych myslil, že nemusí už.“

Trpoměšský Zeman nemusil odprodat ani žejdlík pole, ale odprodal přec asi deset čtvercových sáhů. Tam pod Řipcem, u Královické cesty. Je to jedno z nejhorších polí, ale Zeman měl raději prodat na rovinách, prodati padesát měr nejlepší pšeničné půdy než tu ten ždibec.

To bylo takhle. Jednoho podzimního dne přijel Tomeš „z rovin“, kde vláčel pro jarní setbu několik měr pole, a ani koní neodstrojiv, přiběhl celý umoklý do světnice a povídal Zemanovi, že na jejich ovesništi pod Řipcem chodí několik pánů.

„Jak vypadají?“

„Na půlhodiny cesty těžko rozeznat, mají-li brejle aneb mluví-li německy.“

„Snad jsou to lovci.“

„Ne, ani rány jsem neslyšel — lovci by měli přec s sebou myslivecké psy, ale ti tam — je jich asi pět — jsou sami a pořád se točí na jednom místě.“

„Kdo ví, kdo to je!“ povídal Zeman a vzav z kolébky svého hošíka, jenž se právě probudil, nesl jej k oknu ukázat mu koně, po nichž se klučík jen třásl.

„Nu Tomši, což dnes nebudeš vypřahat?“

„Hned, pantáto, ale ti lidé mi nejdou z hlavy.“

„Snad tam něco vyměřují.“

„V tom dešti? — vždyť se to musí v poli bořit!“

„Inu, když se jim to líbí! — Běž, Tomši — koně už se ohlížejí po maštali, nenech je stát v dešti. A trochu jim otři kopyta, mají tam čerstvě nastláno!“

Tomeš odešel a Zeman posadiv si hošíka na okno, stavěl mu domeček z karet, který mu pak ten capart malýma ručkama rozházel. Zeman vystavěl hračku podruhé; co má člověk v prázdné chvíli, před obědem dělat? A když potřetí stavěl stříšku na domečku, ozvaly se kroky na zápraží, psi u kolny mohli provazy přetrhat.

„Kdo pak to k nám jde?“

Na dvéře světnice bylo zaklepáno. Z toho soudil Zeman, že to nějaká „nobl“ návštěva.

„Vstupte!“

Několik pánů v umazaných vysokých botách a promoklém oděvu vstupovali jeden po druhém do světnice.

Snad jsou to ti — — — Jak říkal Tomeš, bylo jich pět.

„Máme před sebou pana Zemana?“ ptali se zdvořile.

„Ano; přejete si, pánové?“

„Jedná se o jistou záležitost, která bude vyžadovati nějaké chvíle rozmluvy . . .“

„K službám, pánové — posaďte se dle libosti, tu jsou židle, tu lavice — já přijdu hned.“

A vzav košíka na ruku, odnesl jej ženským do kuchyně a nařídil, aby zatím obědvalo se bez něho, on že tam má nějaké pány.

A přiběhl zas do světnice.

„Chceme s vámi uzavřít dobrý obchod!“ povídal ten, co vstoupil nejdřív.

„Dobrý? — Snad pro vás?“ usmál se Zeman.

„Spíše pro vás. Chceme od vás něco koupit.“

„Nic neprodám.“

„Tam ten cípeček pole pod Řipcem,“ pokračoval cizinec, „byl tam letos oves. Docela u cesty ten ždibec; beztoho se tam nic nedaří a lidé si tamtudy udělají každou chvíli pěšinku. Prodáte?“

„Nemám toho potřebí.“

„Dáme vám za to tisíc zlatých, chcete?“

„Za tisíc zlatých dostanete tři měřice dobré půdy, a kdybych věděl, že si tam chcete nasázet zemčat, kdyby oděv váš byl ošumělý, dal bych vám zdarma kousek té půdy. Ale tisíc zlatých — — nemohu tomu věřit.“

„Tu jsou peníze,“ povídal cizinec a sápal se do náprsní kapsy.

„Nechte, pane, nechte! A k čemu potřebujete vy toho kousku země? Kdyby to byl chalupník Černý — nu, pomyslil bych si: chce si zaokrouhlit své políčko, které tam s naším sousedí, ale vy? — vždyť snad nejste ani z našeho kraje?“

„Přijeli jsme z Kladna.“

„Ah, tak, vy jste inženýři?“

„Ano.“

„A chcete tam dobývat uhlí?“

„Ne, železnou rudu.“

„Železnou rudu?“ smál se Zeman, „nu, pánové, vy tomu máte lépe rozumět než já, ale kdybyste byli řekli, že se tam chcete dokopat zakletého pokladu, nebylo by mi to tak divné jako to. A z čeho soudíte, že tam ruda?“

„Dle těch praménků žluté vody, které dole vytryskují.“

A co jich bylo, spustili stavidla své výmluvnosti, dokazujíce, že tam v tom místě na několik sáhů pod zemí ruda býti musí a jaká ruda! A vyňali z kapes hromadu nákresů, výkresů, map a rozložili je po stole, až ze všeho Zemanovi hlava šla kolem. A jeden přes druhého dokazoval, jaká výhodná to chvíle pro Zemana.

„Jaký užitek vám dá ten cípek pole? ani dva zlaté ročně. Kdybychom snad chtěli koupit parcelu zrovna uprostřed pole, jako jiné společnosti, nedivili bychom se. Ale zrovna u cesty — přes pole vám jezdit nebudeme, ohradíme ten kousek země plotem, škody vám na vašem pozemku neuděláme. Chcete?“

Zeman se chvíli rozmýšlel.

„A kam dáte vykopanou zemi?“

„Do rokliny tam na blízku.“

„Chcete jen ten kousek půdy — nic víc?“

„Nic víc — deset čtvercových sáhů.“

„Za tisíc zlatých?“

„Za tisíc zlatých.“

„A když vykopáte šachtu, musíte se mi zavázat, že povedete štoly na všecky možné strany, jen pod moje pole ne.“

Taková podmínka trochu zarazila inženýry. Což když bude pod Zemanovým polem hlavní ložisko? — Přemítali, Zeman se usmíval, že na ně vyzrál, ale jeden z nich se ušklíbnul po straně a řekl, jen aby tu podmínku přijali.

„Ale je to na pováženou!“

„Ať, jen svolte, já ručím svojí tisícovkou, že pod páně Zemanovo pole neodbočíme.“

„Tedy to napište, vypočítejte zatím peníze, já dojdu pro selku, aby to šla taky podepsat.“

Zemanka si vzala čistou zástěru a přišla se podepsat. Neptala se ani, co to je; vždyť tomu Zeman rozumí.

A zrovna zvonilo poledne, když Kladenští inženýři sbalovali podepsanou smlouvu o koupi toho odřezku pole u Královické cesty a když Zeman přepočítané peníze a opis kontraktu ukládal do almary.

Chasa zrovna obědvala v kuchyni a Tomeš prý tehdáž povídal, že se mu zdálo, jako by to zrovna vyzváněla hodinka poslední míru a štěstí ve statku Zemanovic.

Což Tomeš — tomu se pořád něco zdá.

A ještě v ten den rozneslo se okolím, že Zeman prodal Kladenským inženýrům kus pole, ti že tam budou dolovat rudu. A s jakousi tajenou zálibou každý čekal, až se tam počne pracovat. Chudý lid se těšil, že bude mít doma přes zimu výdělek, sedláci se těšili, že za nudných dnů zimních budou mít kam chodit a vesničtí mudrcové ve výměnkářských kožiších si notovali, jak tam ti Kladeňáci ostrouhají kolečka. Zeman nepatřil ke straně žádné. Hleděl si svého, v prázdné chvíli pochoval svého hošíka, hrál si s ním anebo četl v kalendáři. Tisícovku za odprodané pole donesl do spořitelny a dostal na ni červenou knížku. Že tam na jeho bývalém pozemku se staví stroje a rumpály, že se tam hemží lidu jako much, co mu po tom!

A jaro už se blížilo z dalekého jihu, když jedné neděle přišel k Zemanovům sedlák Staněk — ten, s nímž jsem se sešel v polích pod Řipcem — a povídal, že už tam dobyli rudy.

„Je-li možná?“ divili se všichni.

„Už je to pravda — tu se podívejte, to je ta ruda.“ A vyndal z kapsy kus zarezavělé hmoty.

„Hm, na Kladně a na Lánech jsem viděl taky železitou rudu, ale ta vypadala docela jinak; vždyť tohle je samý písek.“

„To prý je ta horní vrstva, musí prý se přijít na druh lepší, ale tomuhle už se říká ruda.“

„A kdo jim řekl, že je tam lepší druh?“

„Nevím, brachu, nevím; dosud se vrtalo do hloubky, nyní se budou dobývat na strany, k Řipci.“

„K Řipci? — vždyť tam nesmějí!“

„Nevěděl bych, proč!“

Zeman se zvednul a otevřev almaru, vyndal složený arch papíru a rozvinul jej před očima Staňkovýma.

„Tady se podívejte!“

„Já na tu latinku bez brejlí nevidím.“

„Tedy vám to přečtu.“

A stoupnuv k oknu přečítal Zeman poslední odstavec úmluvy, dle kterého inženýři nesmějí rozvětvit štoly podzemní pod jeho pole.

„Nu, když je to takové, pak ovšem je jinak. Ale nic za to nedám, že to ti lišáci přece zkusí!“

A když přišla druhá neděle, dostavil se Staněk k Zemanovům hned po poledni.

„Vidíš, — co jsem ti říkal?“

„Co se stalo?“ ptal se Zeman.

„Už se ti tam vrtají jako krtkové.“

„Pod mojím polem?“

„Ba, už jsou na několik sáhů a půjdou prý jedině tím směrem. Chtějí pod samý Řipec, kde dle jich udání je ložisko rudy.“

„Víte to opravdu, strýčku?“

„Vždyť mi to povídali havíři, co u nás noclehují na statku; zeptej se jich. Ostatně dnes je neděle, nic neprozahálíme, pojďme se podívat.“

„Pojďme!“

Zeman vzal kabát a čepici, Staněk se zastavil doma pro dva havíře a šli k Řipci. Hlídači dali na tabák, řekli mu, že by se rádi podívali pod zem, a vstoupili do okovu. Havíři jim rozsvítili kahance a spustili je dolů a odtud šly dvě široké štoly k západu — zrovna pod Zemanovic pole. Stěny se třpytily při tom blikavém světle kahanců, se stropu kapala voda.

„Vidíš, Zemane, takhle ti potáhnou tunel za tunelem, je tu vlhká půda, inženýři to rozvrtají, odejdou a pole tvé se bude propadávat . . .“

Tohle mu neměl Staněk říkat. Myslím, že by si toho byl Zeman ani nepovšimnul, ale když mu maloval ohromné propasti na jeho lánu pole, Zeman zaskřípal zubama. — Anebo ta štola prý se propadne! — ať se propadne! taková vrstva země nepozná, co se dole děje. To mu neměl Staněk říkat.

Jak přišel Zeman domů, už nemluvil, chodil zamyšleně, každou chvíli četl úmluvu a stále si něco šeptal. Dlouho do noci seděl a sám pánbůh ví, jak noc přečkal. Neboť ráno ještě nemělo sluníčko ani pomyšlení vstávat a Zeman už šel zbudit Tomše.

„Vstaň a nakrm koně!“

„Pojedu dnes orat k silnici, pantáto, nebo odvážet rum ze zahrady?“

„Nikam; — vezmeš nový vozík, „sváteční“ řemení na koně a pojedem do města.“

A sotva byli po snídaní, ustrojil se Zeman svátečně, zastrčil jakýs papír do kapsy, vsedl do vozu a jeli. Zastavili na náměstí před budovou okresního soudu. Zeman musil hezkou chvíli čekat, než přišli úřadníci, ale byl rád, že si zatím může naštudovat řeč.

„Tak co nám nesete?“

„Žalobu, pane soudce.“

„Koho žalujete?“

„Kladenské inženýry.“

„Proč?“

Zeman vylíčil věc, jak se sběhla, a vykázal se konečně úpisem, v němž nedbáno posledního odstavce.

„Nešlo by napravit věc po dobrém?“

„Jak to?“ ptal se Zeman.

„Že byste mohl upustit od žaloby.“

„To by bylo pěkné dobro! — za rok mi podkopají pole.“

„Nepodkopají. Než uplyne rok, upustí inženýři od dolování rudy, poněvadž tam žádné není.“

„A než opustí inženýři šachtu, musejí dát zasypat štoly pod mým polem.“

„Nu, zadejte tedy v tom směru žalobu.“

Zeman podal žalobu prostřednictvím svého advokáta a jel domů.

„Až vyhraju ten proces,“ povídal po cestě Tomšovi, „koupím ti na nové šaty.“

Tomeš mlčky přisvědčil a jel dále.

Ale ta cesta k soudu stala se kletbou pro duši Zemanovu. Kolik cest tudy pak následovalo, kolikrát už si přál Tomeš, aby Zeman proces vyhrál — ne snad, že by se těšil na slíbené nové šaty, ale aby nemusil být stále ve strachu o svého hospodáře. Sedlák sudič! — tak po straně tituloval Tomeš Zemana. Sudič! — vy byste se také soudili, kdyby se vám neprávem křivdilo. Zeman byl povaha mírná; nebyl-li on dobrák, nebyl jím nikdo na světě, ale tvrdou hlavu měl. A že by to tak daleko mohlo přijít, že by se soud mohl táhnout šest, sedm let, toho se ani nenadál.

A když počal chápat celou záhubnost sudičství, bylo již pozdě. Sedm plných let trval nešťastný proces.

Knížku s červenými deskami už před dávným časem vzal Zeman z almary, zašel s ní do spořitelny a celý obnos za odprodanou parcellu pomalu zanesl advokátům. Daleko, široko vědělo se o soudu tom a mluvilo-li se kde, že ta a ta věc u soudů se protahuje, říkalo se: bude to asi druhý Zemanův proces. A ten statek jeho! — Jak rychle se Zeman vynasnažil o zvelebení stavení i polí, jak kvapně vše vůčihledě prohlíželo z cárů a nedbalosti, tak rychle zvětrával ten nový pomník jeho píle a poctivé vůle.

Považte, — za sedm let jak stavení sejde, když se nikam opravy nedává, jak pole vyhubnou, když pluh na dvoře rezaví, když koně nejsou ve statku k ničemu, než aby vozili sedláka k soudům. Když se sem Zeman přistěhoval, obnovil všecko, kam jen oko padlo.

Ale nyní? — střecha na stodole byla na jedné straně pošinutá, — vichřice ji nadzvedla, aby se podívala, jakou úrodu svezl sudič ze svých polí. Proběhla stodolou, rozchechtala se, že je stodola Zemanovic prázdná, a povídala to po všech vesnicích, kudy běžela.

Lidé to slyšeli, ale nesmáli se. Pozastavili se, kývli hlavou a povzdechli: „Nu, rádi se dočkáme, jak ten soud dopadne.“

Inženýři kladenští už předloni zanechali marné práce své; jenže tak vyhodili tisícovku za ten kousek pole a několik tisícovek ještě za stroje a dolujícím havířům. Vyrvali ohromnou kupu černé mastné země z hlubiny, zasypali jí celou rokli, podryli celé pole Zemanovo, ale rudy

nenašli. Tu a tam nějakou známku rudy, ale to vše nebylo ničím. Nechali vše, jak stálo a leželo, jen ty rumpály a stroje odvezli a odešli.

Ale Zeman se soudil dál. Inženýři prý mu neměli vkročit pod jeho pozemek, a když vkročili, měli při svém odchodu podzemní chodby zasypat. To je rušení držebnosti a Zeman to tak nenechá, kdyby měl celý statek prasknout. Co už bylo soudů u různých instancí! Jednou vyhrál Zeman, podruhé inženýři. U Zemanů bylo na polici listin, rozsudků, odvolání, obsílek a všelijakých lejster z dola až ke stropu, že by se tím mohla pec vytopit, toho psaní, těch cifer — a každou řádku musil Zeman draze zaplatit. Našly se v obci některé moudré hlavy, mezi nimi sám Staněk, a upozornily Zemana na blížící se katastrofu.

„Zpamatuj se, hochu, ani nevíš, kde jsi se octnul. Vezmi ďas ždibec pole! Ale k vůli tomu ždibci prosoudit celý statek, to není hezké. Kdy myslíš, že to vezme konec?“

„Snad brzy.“

„Dejž bůh! A co inženýři?“

„Říkají, že byli v právu, že nevedli štoly pod pozemkem mým, nýbrž neutrálním, poněvadž sedlák prý má právo na pole jen do té hloubky, kam vnikne radlice.“

„Tak, tak! — jestli pak víš, jak dlouho se soud ten vleče?“

„Nevím ani.“

„Skoro plných sedm let.“

„Nu, teď už se to ukončí. Uvidíte, že právo bude přiřknuto mně!“

„Právo tobě a statek věřitelům!“ pomyslil si Staněk a mlčky odcházel k domovu.

* * *

Byl sychravý den podzimní, brzy po sv. Václavu. Celou noc pršelo a ještě ráno byla obloha zakaboněna a drobounký dešť rojil se v studeném větru, že už to počalo chladit i teplým kabátem. Rovina polí kolem Trpoměch zdála se býti pouští, topoly za dvorem jako kostlivci. A hejno vran s vřeskotem letělo od Pozdeňských lesů a usedly na císařské silnici, rovnajíce si umoklé peří.

Tak smutno a mrtvo bylo v kraji, jen Trpoměchy zdály se býti zvláště oživeny. Nebylo stavení, aby se tam někdo svátečně neoblékal. Na svatbu? — Nevím, komu. Snad tedy na pohřeb? — Ani to.

Strojí se na cestu do Prahy.

„Do Prahy?“

„Ano, k poslednímu soudu.“

„Ještě se tedy soudí Zeman?“

„Vždyť vám povídám, dnes se to má ukončit. Zeman pojede do Prahy. Soud je určen na zítřek, ale toť víte, do Prahy je daleko a vyjede se teprv někde k poledni.“

„A co ti druzí Trpoměšáci tam budou dělat?“

„Jdou na svědectví, dostali všichni obsílky z Prahy.“

Tedy k poslednímu soudu! — — —

Zrovna odzvonilo poledne, když Zeman poručil Toníkovi, aby obešel vesnici a řekl svědkům, že vůz je pro ně uchystán, aby po

obědě tedy zcela najisto přišli do statku, a aby si každý vzal s sebou něco od jídla. Zeman že by je uhostil v Praze, ale spořitelna mu ještě nezaslala peněz, o něž si před týdnem psal.

Toník šel a zas povídal si šeptem, že se mu zdá, jakoby ten hlas zvonku v dnešní poledne byl zvukem umíráčku.

„Pro koho?"

„Nevím; snad pro Zemana."

Za chvíli obešel ves a vrátil se do statku, aby se trochu ještě na cestu zahřál. Neměl jiného oděvu, než ty klůcky, které nesl na sobě, a vše bylo již rozbředlé, chatrné.

Zeman mu sliboval nové šaty, až vyhraje soud. Vyhrál ho několikrát, ale zas několikrát jej prohrál. Rád věřím, to by byl měl Toník více šatů než ten bohatý krejčí v Praze tam v té ulici — — no, Toník si teď nevzpomene, kde to je. Ba, Toník by si koupil šaty sám, ale zač? Po sedm let, co tu slouží, nedal mu Zeman krejcaru, — nejspíš zapomněl a Toník by ho za celý svět neupomenul, tím méně, když ví, jaká bída ve statku. Bylo po poledni.

Lidé svátečně ustrojeni počali se scházet do statku; tak smutně, jednotlivě, jakoby na pohřeb šli. Kdo pak rád jde k soudu! Zvláště když tam na stole rozsvítí páni dvě svíce a dají mezi ně krucifix a — „nyní zdvihněte dva prsty pravé ruky k nebi!"

Není to nic veselého, je to už poslední krok soudu lidského, ale mají toho dobráka Zemana opustit? Mají se vymluvit, že se na nic nepamatují? — Kdyby k vůli jich svědectví měl Zeman prohrát svůj poslední soud, kdyby měl přijít o své jmění, pak by se nemohli spravedlivě ani podívat na jeho statek.

Sešli se všickni do smutné, spustlé světnice a mlčky se usadili, kam kdo mohl.

„Hned pojedem, lidičky, hned. Toníku, zapřáhej!"

Toník šel zapřáhat a Zeman prohlížel na polici tu skupinu nejrůznějších papírů.

„Musím vyhledat všecky listiny, na něž se mohu při posledním soudu odvolat."

A vybrav jich asi padesát — samé příznivé rozsudky — zabalil je do šátku a vstrčil pod kabát.

„Tak, lidičky, Toník už je hotov, pojedem."

A podav ženě ruku a políbiv malého hošíka, jenž už začal chodit do školy, slíbil, že mu přinese novou kabelu na knihy a vyšel na dvůr. Druzí za ním.

Velký žebřinový vůz stál před síní, děvečka přinesla z kuchyně židli, aby mohli snáze vystoupit, a přistavila ji k vozu. Toník usedl se Zemanem na předu, ostatní se směstnali ve voze na otepích slámy. Vůz byl velký, ale kdyby byl větší, neškodilo by. Jen aby nepršelo! A když jeli návsí, nebylo jednoho okna, z něhož by se nebyl někdo díval. —

„S pánembohem!" kynuli lidé, „ať je šťastná, Zemane, ta tvoje cesta k poslednímu soudu!"

A jakýsi tichý smutek rozhostil se po Trpoměchách, když odjeli, — zrovna, jako když mrtvolu odvezou ze stavení .... Tak podivné, smutné ticho.

„Dnes je soud v Praze!“ povídali si lidé, „dopoledne se asi skončí a k večeru tu bude Zeman se svědky nazpět.“

Tak počítali. Ale večer, když jich několik vyšlo z Trpoměch naproti, nejela od Slaného živá duše.

„Snad se to protáhlo do večera a přijedou až zítra.“

Ale ani druhý den nepřijeli.

„Co to má být? — stala se jim snad nehoda někde?“

„Taky myslím, že bychom jim měli jít naproti.“

Šli jim naproti, šli až k Slanému, ke Knovízi. Už byla tma. Což jestli nepřijedou? — Od Brandýska zaslechli hrčet povoz.

„Eh, když jsme došli až sem, pojďme ještě kousek.“

A šli zase dál. Za cihelnou potkali povoz. Byli to koně Zemanovi.

„Hej, Toníku, my jdeme naproti. Co tak dlouho?“

„Je doma Zeman?“

„Není! — co se stalo?“

„Myslím, že neštěstí. Zeman když uslyšel, že poslední soud prohrál, rozplakal se jako dítě, vyběhl ven — — a my ho od té doby neviděli. Čekali jsme naň předevčírem do večera, včera celý den, dnes ale jedeme sami. A doma že není?“

„Není.“

Příchozí usedli ke druhým na vůz a za vyptávání, vyličování průběhu soudu dojeli domů.

Bylo už k půlnoci, ale v každém stavení svítili. Všude někoho čekali.

Když Toník dojel ke vsi, zastavil, lidé se tak mlčky rozešli jako se sešli a Toník zatloukl na vrata.

Skoro do božího rána svítili po celé vsi. Zemanovům se nedivím, ti nemohli oka zamhouřit, když Toník přinesl tu novinu, ale druzí. Co si povídali?

O Zemanovi.

A Zeman jakoby byl do vody padl. Pátrali po něm, ptali se na všech stranách — nikdo takového člověka neviděl.

Až za týden, když přijeli ze Slaného páni, aby odhadli statek Zemanův a jeho dluhy, byli někteří zvědavi, podívat se na šachtu, kde pohřben statek jeho. Dívali se na vše, starý Staněk je vodil, vše jim vysvětloval. Pojednou povídá jeden, že se mu zdá, jakoby dole viděl lidské tělo. Nahnuli se tam někteří, zírali chvíli do propasti, než si oko navyklo podzemní temnotě — „Vskutku, tam někdo visí na roubení šachty.“

Hned poslali pro tyče a provazy do vsi a vytáhli — Zemana...

„Jak se tam dostal?“

„Musil spadnout!“

„Ale jak?“

„Bůh to suď!“

A u té šachty, kterou později zasypali, u té hromady černé země stál do nedávna malý černý křížek s nápisem:

„Zde skonal rolník Zeman na cestě od posledního soudu.“

Omyl.

Z dalmatských vzpomínek **Jos. D. Konráda.**

Slyšel jsem už mnoho lidí, cestovatelů i necestovatelů, kteří vychvalovali Dubrovník jako jedno z nejkrásnějších měst vůbec a dalmatských zvláště. Věřím rád. Krásu Dubrovníku nemůže upříti nikdo, ať Slovan čili nic, a nechť ho tam zanesla náhoda příjemná nebo osud nepříznivý, každý přece na město ono milerád vzpomíná. A každý vynáší je jiným způsobem. Historik nazývá Dubrovník dalmatskými Athenami, cestovatel přirovnává jej k Cařihradu, básník s nadšením slaví jeho půvaby anebo uroňuje nad jeho osudem soustrastnou slzu. A starý jeden štábní důstojník, kterého do Dubrovníka služba zanesla, nejmenoval město ono jinak než učiněným eldoradem, z něhož, kdyby na vůli jeho záleželo, nehnul by se po všechen svůj život, třebas by tento trval tisíc let. Při tom ovšem dlužno poznamenati, že čtvrt hodinky od Dubrovníku leží přístav Gruž, kdež kotví stále několik Loydových parníkův, světoznámých svými výtečnými kuchyněmi. Zmíněný důstojník podnikal den co den pravidelné vycházky do přístavu a zůstával tam na večeři, na kterýchž krátkých procházkách, třeba se na ně vydával již za úplné tmy, spatřoval při Dubrovníku zajisté nejvíce kouzla a lahody.

Avšak Dubrovník i bez Loydových parníkův a jejich bohatých kuchyní zůstal by přece městem velice krásným, a každému člověku, jenom poněkud vnímavému, který jej spatřil nebo v jeho zdech nějaký čas pobyl, zanechává v mysli klubko utěšených, sladkých vzpomínek, jehož nitě zbarveny jsou zlatou záři sluneční a jasným blankytem jižního nebe, a napuštěny teplým vzduchem mořským i libou směsicí vůně z okolních strání a zahrad.

Vzpomínám na Dubrovník nadmíru rád. Často, aniž vím jak, myšlenky moje k němu zaletí, a nehnou se odtamtud, dokud se jeho vzduchu dosyta nenadýchaly a v jeho moři po vůli si nezaplovaly. Mnohdykráte konám v duchu procházku z roztomilé Gruže bělavou silnicí, zastíněnou dumným návrším piniovým s pravé, a vroubenou hustými stromy fíkovými, olivovými a cypřišovými se strany levé, za nimiž dále zvedá se čím výše strměji rozlehlá stráň, posetá letohrádky a útulnými zahradami, v nichž vládne často spanilá postava dívčí s úbělovou pletí

a ebenovým vlasem, s jakou jsme se velmi rádi spřátelovali v báchorkách. Silnice postříknuta jest směsicí nejrozmanitějších tváří a krojů, kterou se honosí každé hlučnější místo jihoevropské.

A pokochav se v duchu všelikými poutavými podrobnostmi, jakýchž mi poskytuje hojně každý krok, a které v lesku slunce jižního zdají se býti ještě skvělejšími a nádhernějšími, vstupuji s utajeným dechem na sličné prostranství, jež se prostírá těsně před branou městskou, a kde ve stínu velikých moruší, zádumčivých cypřiší a hrdých palem dýše osvěžující chlad, nasáklý vůní resedy, fial a myrty, k čemuž druží se ještě znatelně hřebíčkový zápach hustých trsů karafiátových. A vane-li s jižní strany bystřejší větřík, donáší až pod tuto hustou klenbu listovou, slunečním paprskům neprostupnou, utajené šplounání vln mořských, jež se rozstřikují o blízké skalisko Sv. Vavřince a zanášejí až sem zvláštní, nikoli nepříjemný zápach vody slané. Na toto utěšené prostranství schází se den co den, vždy k večeru, všechno obyvatelstvo dubrovnické, jež zaměstnání nenutí právě zůstati ve městě, a každá stezička, každé místečko hemží se statnými postavami, sličnými tvářemi a nejživější pestrostí, a odevšad doráží k nám smích, šepot, žert a opojný ševel, kterýž nezvyklé naše ucho rádo poslouchá.

Pak projdeme těsnou branou, a vkročíme na bílý „Straddon“. Beze Straddonu Dubrovník by nebyl ani zpola tak poutavým, ba nebyl by ani Dubrovníkem. Po obou stranách plno krámů, plno lidí. K bohatému krámu, lesknoucímu se zlatem, tulí se přátelsky krám opánkářův nebo ševcův, jehož pán tam zároveň v širokých dveřích nebo v okně staví mimojdoucím na odiv zručnost ve svém řemesle. A hned tři kroky dále krám pekařův podává si ruku s vyšňořeným krámem hodináře, na něž vedle pyšně dívá se skříň, plná čapek tureckých.

Straddon jest krásný za dne, překrásný v noci ve svitu měsíčném. Dlažba jeho jest tak hladká, lesklá a bílá, že se nám zdá, jakoby na místě paprskův bledého měsíce dopadala na ni shůry záře světla elektrického, a každé stavení, každý kámen, každý i sebe nepatrnější předmět zdá se býti ovanut jakýmsi zvláštním, magickým kouzlem.

O hladkosti dlažby Dubrovnické mohli by nejlépe vojáci vypravovati. Každému zajisté stalo se tam nejednou, že vkročiv na ni okovanou obuví, složil ihned překvapen své údy na její lesklou plochu.

Jestliže jsme byli před Dubrovníkem skryti ve stínu vonného loubí, jež oku našemu každou jenom poněkud rozlehlejší vyhlídku uzavírá, protější strana splácí nám to měrou stonásobnou. Sotva že dojdeme na konec Straddonu, jsme po několika dalších kročejích za městem, a zrak náš rozlétne se v před i na pravo, daleko široko, do nedohledna — — —

Před námi zvedají se strmé hory černohorské se svými osněženými vrcholy, na pohled jenom jako na dostřel vzdálené, a za těmi ještě vyšší a strmější, jejichž vzdálenost alespoň poněkud měřiti lze podle modrošedého tónu, který je oblévá, a ještě dále bystré oko postřehne na jasné půdě blankytu několik kontur vrchův jiných, nejzadnějších.

Jest to rozkošný pohled, ale jiným mnohem rozkošnějším zrak náš bývá upoután, jakmile zabloudí na pravo.

Moře!

Moře, ona krásná, modravá rovina jaderská, temná před námi, světle šedomodrá dále, a lesknoucí se při čáře obzorné. Při pohledu na její nepřehlednou hladkou rozlehlost cítíme, jak myšlenky naše spějou po té královsky nádherné a obrovské dráze stále v před a v před, a jak i duch náš při tom se vzmáhá a rozpíná. —

Moře rovné, daleké i široké a přece nenalezá v něm oko naše ani sebe menší stopu jednotvárnosti. Je stále zaujato obhlédáním té hladké modravé plochy, na níž jen tu a tam spatřiti lze světlou nebo tmavší brázdu a stezku, kudy před tím táhly koráby a bárky; kolikráte se od ní odtrhne, tolikráte se zase rychle k ní vrací. —

Vzpomínám, jak jsem už pověděl, na Dubrovník velmi rád. Na jeho celý zjev, na jeho Straddon, na jeho sličné sady, na jeho moře i na jeho severní stráň, letohrádky a zahradami posázenou. A kdyby mne ani malebné ty villy, ani vonné ty zahrady, zastíněné cypřišemi, oleandry, citrony a rhododendry, nezajímaly, na jednu z nich nemohl bych přece zapomenouti.

Po všechen čas, co jsem v Dubrovníku dlel, konal jsem procházky den co den. Nedaleké ovšem, neboť město i nejbližší jeho okolí měly v sobě tolik lahody a příjemnosti, že se nikomu na procházku delší ani nezachtělo. Nejčastěji chodil jsem do přístavu Gružského, nikoli však — hájím se — za tou příčinou, abych krásy Dubrovníka nalézal po způsobu onoho důstojníka, na parnících Loydových. Mimo to vábil mě Straddon a vonné sady, jakož i cestičky mezi zmíněnými villami. Zvláště tam jsem, nebyl-li podvečer příliš teplý a chůze do vrchu tedy příliš obtížná, častokráte zabloudil.

Při prvé a při druhé vycházce v tuto stranu spatřil jsem pouze několik málo lidí. Podobalo se, jakoby obyvatelé luzných těch letohrádkův uzavírali se ve svých příbytcích, aby je nikdo nerušil z jejich klidného, dumavého štěstí, neboť opravdu nebylo ani lze pomysliti si člověka, který by se necítil z plna srdce šťastným uprostřed té krásné krajiny, pod tím jasným teplem slunečním a v tom čistém ovzduší mořském.

Teprve asi na třetí své vycházce mezi letohrádky zastavil jsem se na chvilku těsně u jedné neveliké sice, avšak útulné a půvabné zahrady, obklopující se tří stran úhledné dvoupatrové stavení. Prohlížel jsem si záhony rozmanitých květin, důmyslně sestavené, které vysílaly sladký a vonný dech svůj až ke mně, a měřil jsem zrakem objem pinií a výšku palem, jež v jednom cípu zahrady se vypínaly, když tu z protější strany doletěl k uchu mému utajený hovor. Postoupil jsem tiše několik kroků týmž směrem, abych, možno-li mi bude nahlédnouti hustým mřížovím, spatřil, kdo tam. Podařilo se mi to.

Na nízké lavičce pod nevelkým stromem mandloňovým seděl ruku v ruce mladý párek. Věru nemohlo býti ku krásné zahradě a k veškerému utěšenému okolí lepšího doplňku, nežli který jsem tehdy uzřel. Mladého nadporučíka po boku mladistvé sličné dívky.

Podobalo se, že rozkošné, štěstím dýšící ovzduší tamnější přispělo k tomu, aby se tam nalezli a sešli dva tak sliční lidé. Oba čítali dohromady čtyřicet, nanejvýše čtyřicet pět let. Nadporučík honosil se

nevelikou sice, ale za to statnou postavou, a z jeho obličeje, bledého, leč každým tahem nadmíru výrazného a poutavého, vyzíraly veliké temně modré oči, lesknoucí se něžnou a vroucí láskou. Krátký, světlohnědý plnovous dodával pak obličeji jeho tím větší zajímavosti.

Společnice důstojníkova byla jednou z těch vnadných krasavic, jaké uvykli jsme představovati si na tak krásných místech, jakým jest tento rajský kout Dubrovníka, a jejichž krásu vykouzliti může jenom teplé, vonné nebe jihodalmatské, pod nímž předmět i sebe nepatrnější obléká se ihned rouchem sváteční záře a nádhery.

Byla-li krásná? — Oh, věru!

Skoro bych měl tisíc chutí u vychvalování té krásky pustiti se v zápas s pěvci jihoslovanskými, kteří přece jsou mistry známými v ohledu tom. Vypůjčím si alespoň od některého dvě tři věty a řeknu, že tváře dívky, kterou jsem před sebou v zahradě podle nadporučíka seděti spatřil, utkány byly z hebkých lístkův plané růže, oči byly jako dva svítící uhle, které přitahovaly a zároveň zvláštní bázní srdce naplňovaly, obočí černalo se jako dvě mořské pijavice, a rty rděly se nachem květu granátového. A o vlasech bych pověděl, že to byl temný, hustý mrak — není-li přirovnání takové příliš málo poetické.

Nadporučíka jsem již znal, ač pouze od vidění. Spatřil jsem ho několikráte v nemocnici, kamž jsem občas docházel navštívit churavého přítele. Slyšel jsem o něm pouze to, že byl před několika nedělmi v půtce s povstalci nedaleko Trebinje dosti nebezpečně raněn do levé ruky a po vyhojení svém jen čekal, jakmile se poněkud zotaví, že odejde na jiné klidnější stanovisko, kamž byl z ohledu na utržené poranění od velitelství přeložen.

Mezi vojskem se vypravovalo, že mu poranění to znamenitě posloužilo. Nejenom že se mu tak lehce dostalo slušného vyznamenání, ale děkoval mu prý i svoje povýšení za nadporučíka, na které by jinak ještě snad několik let musel čekati. Jiní, jejichž slovo více vážilo — ale těch bylo poměrně mnohem méně — naproti tomu tvrdili, že si jak vyznamenání, tak i povýšení plnou měrou zasloužil. Byl prý vůbec vždycky důstojníkem výborným, nad obyčejný, nepříliš vysoký normál vojenské učenosti vzdělaným, a ve jmenované půtce prý skutečně chrabrou odhodlaností a důvtipem vynikl nad ostatní kollegy důstojníky, nyní závistivé. O tom, že měl důvěrnou známost se sličnou Dubrovčankou, nikdy jsem ani slova nezaslechl. Možná, že o tom do té doby nikdo nevěděl, těšil jsem se tedy z toho, že jsem učinil tak zajímavý nález, který však dožadoval se příliš mé diskretnosti, než abych jej byl, alespoň z počátku, nezachoval v tajnosti.

Od toho dne jsem konal vycházky na severní stráň Dubrovnickou mezi letohrádky mnohem častěji. Zvěděl jsem také v nemocnici, že nadporučík téměř každodenně před večerem na zotavenou do volného vzduchu si vychází, i nebylo mi tudíž nesnadno cíl těchto vycházek uhodnouti. Ale ve zmíněné zahradě spatřil jsem ho s krásnou dívkou již pouze jednou. Nevím, jestli jsem si nepočínal při své obchůzce dosti opatrně, anebo byla-li toho náhoda vinna, že i já jsem byl oběma mladými lidmi spozorován právě v okamžiku, když jsem chtěl podruhé do jejich útulku vniknouti skrytým pohledem. Nadporučík, spatřiv mě,

uklonil se s tichým přátelským pozdravem, snaže se tím zakrýti nemilé překvapení, které však bylo na jeho tváři příliš jasno a patrno. Za to na sličném obličeji dívčině bylo znáti netajené uleknutí. Vztýčila se ihned s lavičky, a vyplašeným zrakem vůkol se rozhlížela.

Nebohá holubice! Tulíc se ku svému holoubkovi, netušila na blízku luňáka, který její lásce, patrně tajné, hroziti mohl záhubou.

Ale luňákem jsem věru nechtěl býti; proto jsem se ihned zrychleným krokem vzdaloval od zahrady, upevňuje si do paměti myšlénku, že to, co jsem tam po dvakráte spatřil, zachovám úplně v tajnosti. Tentokráte jsem opravdu nebyl náhodě za nález svůj ani dost málo povděčen; cosi mi stále šeptalo, že mne zvědavost moje svedla k jednání nedosti šlechetnému a důstojnému.

Krásné zahradě, která mne tak zajímala, jsem se od té chvíle vyhýbal. Nechtěl jsem vzbuditi u nadporučíka ani u spanilé dívky domněnku — ač by byla pravdiva — že oni jsou vycházek mých v tuto stranu hlavní příčinou. Proto jsem letohrádky na severní straně Dubrovníka a jejich rozkošné zahrady pro ten čas ze svého programmu procházek úplně vyloučil.

Nadporučíka spatřil jsem pak ještě několikráte, ale kromě krátkého pozdravu nevyměnili jsme spolu již ani jediného slova, ačkoliv i z oněch dvou tří slov bylo lze souditi, jakobychom se od poslední mé vycházky k letohrádkům stali jaksi známějšími a důvěrnějšími.

Jednoho dopoledne, právě když jsem přišel do nemocnice návštěvou ku svému příteli, zastihl jsem nadporučíka, an se chystal kvapně na cestu. Dostal totiž právě rozkaz, aby nejbližším parníkem, který měl téhož dne po polednách z Dubrovníka vyplouti, odebral se na nové svoje stanovisko, poněvadž byl již úplně vyléčen. Sluha jeho odnášel právě několik nevelikých zavazadel na parník, a pět nebo šest důstojníků se dostavilo do nemocnice, aby se s kollegou svým rozloučili, anebo jej na parník doprovodili.

Nadporučík byl po všechnu tu dobu nápadně nepokojný, a chvílemi i nad obyčej rozčilený. Neustále prodlužoval okamžik svého odchodu, a pokaždé se na mne bádavě a nerozhodně zadíval. Konečně, když ho již přátelé nutili k odchodu, přistoupil těsně ke mně, a podával mi s úsměvem jaksi nuceným ruku.

„Nezazlíte mi, pane, spoléhám-li se na vaši laskavost, a poprosím-li vás o malou službu?“ pravil pak tiše, aby to ostatní důstojníci neslyšeli.

„Jsem ke službám ochoten — učiním milerád —“ přisvědčoval jsem, tiskna podávanou pravici.

„Děkuji vám! — Pamatujete se ještě na onu mladou dámu, s níž jste mne viděl před nedávnem v zahradě jednoho letohrádku nad městem —?“ zněla další jeho otázka.

„Dobře se pamatuji, ačkoli vás musím ubezpečiti, že mě tam pouhá náhoda zavedla, a že mi ani ve snu nenapadlo, vzbuditi nějakou nediskretností u vás nelibost, kterou jsem onoho dne na tváři vaši pozoroval —“ odpovídal jsem nadporučíkovi.

„Ah, prosím, na to dnes ani dost málo nepomýšlím. Naopak, jsem tomu skutečně velmi povděčen, že jste mne tehdy ve společnosti oné dámy spatřil,“ mluvil dále nadporučík a poznovu se usmíval.

Slova ta byla mi hádankou. Nevěděl jsem na ně lépe odpověděti, než tím, že jsem se také usmíval, čekaje na další slova nadporučíkova.

„Odcházím z Dubrovníka příliš náhle, a ač jsem rozkaz k odchodu každodenně očekával, přece tak rychlé, bezodkladné odplutí zastihlo mne poněkud nepřipraveného. Nezbylo mi ani času, ani jiné možnosti, abych se v letohrádku vám známém rozloučil. Chci vás tudíž obtěžovati prosbou, abyste oné dámě doručil tento dopis," pokračoval nadporučík, a při posledních slovech vyňal z tobolky malé zapečetěné psaníčko.

„Adressu jsem nenapsal," dodal, „není vám jí ani třeba."

„Postarám se, aby se dopis dostal na pravé místo zrovna tak bezpečně, jako kdyby byl opatřen nejdůkladnější adressou," pravil jsem.

„Snad ještě bezpečněji," prohodil nadporučík s novým, již méně nuceným úsměvem.

„A komu mám dopis odevzdati? — Patrně oné dámě?" tázal jsem se ho.

„Ano — ovšem, buďte tak laskav! Setkáte se s ní nejjistěji dnes o šesté hodině před večerem u vchodu do zahrady. Myslím, že jest vám dosti známa, než abych vám ji zvláště vypodobňoval," odpověděl nadporučík.

„Ano — nestarejte se, učiním vše dle přání vašeho," sliboval jsem, podávaje nadporučíkovi ruku, neboť volání jeho přátel, k odchodu ho vybízející, ozývalo se stále hlučněji a naléhavěji.

„Rozumí se samo sebou, že celou tu věc bude nejlépe vyříditi beze svědků —" dodal jsem ještě, abych tím nadporučíka ubezpečil, že jsem úplně pochopil povahu jeho poselství.

„Ano, beze svědkův, třebas tak jako malé tajemství," odpovídal on, ukláněje se a tiskna mi pravici. „Ostatně sluší se, žádám-li na vás té služby, abych alespoň před vámi nečinil v té věci žádných tajemství. Avšak nepověděl bych vám opravdu pranic nového nebo zajímavého. Přejete si —?"

„Ach, nikoliv — nepřeji! Netřeba toho!" odpovídal jsem. „Ostatně, je-li to tajemství, učiníte zajisté lépe, neobtížíte-li jím moje svědomí —" dodal jsem žertovně.

„Díky srdečné! Prozatím zůstanu vaším dlužníkem. Mějte se tu dobře a buďte s Bohem!" loučil se nadporučík, obraceje se k odchodu.

„S Bohem! Šťastnou cestu, a šťastně dojděte! Buďte zdráv!" volal jsem za odcházejícím.

Nadporučík se svými přátely rychle odcházel. Vyhlédl jsem za ním ještě oknem. Obracel se právě také vzhůru zrakem, a spatřiv mě, kynul ještě s úsměvem pravicí na rozloučenou.

Myslím, že netřeba zvláště podotýkati, že mě poselství, nadporučíkem na bedra má vložené, nemálo zajímalo. Přiznávám se, že jsem byl dosti nedočkavým, a mnohokráte za den pohlížel jsem na hodinky, brzo-li mi již bude představovati poslíčka dopisu patrně milostného, ačkoli jsem neměl, opravdově řečeno, ani jediné Amorovy vlastnosti. A myslím, že netřeba ani zapírati, že jsem se snažil zevnějšek svůj učiniti co možno bezúhonným i úhledným, a že jsem si všímal každého knoflíku i každého stehu na své uniformě s takovou pečlivou pozorností,

jakou jsem oděvu svému nevěnoval ani tenkráte, když se na něm měly pásti bystré a nepříliš vlídné oči našeho velícího generála.

Před šestou hodinou, všemožně jsa vyšňořen, odebral jsem se ke známé zahradě nad Dubrovníkem. Přiblížil jsem se opatrně k nevelikým laťovým dveřím, jež vchod do útulné zahrady uzavíraly, a obezřele pohlédl jsem dovnitř.

V zahradě a všude vůkol mne panovalo ticho úplné. Nikde neozval se ani ptačí hvizd, ani bzukot mušky nebo zašumění hustých haluzí. Vyhlídku měl jsem zeleně natřeným mřížovím dveří do nejkrásnější části parku, nepříliš rozměrného. Ode dveří táhla se úzká pěšinka, rozbíhající se asi třicet krokův dále na dvě strany podle eliptického záhonku, pestrými květinami vykládaného. Nejblíže na pravo i na levo zvedalo se několik košatých stromů fíkových, jejichž pně jakož i nejtlustší větve byly obrostlé břečťanem nebo řeřichou vonnou, jejíž příjemné aroma dýchalo až ke mně před zahrádku. Další vyhlídka ku stavení byla zatarasena houštím bujných jižních stromův a keřů tak, že jenom hřeben bělavé střechy přes jejich koruny, světle i temně zelené, vykukoval.

V celé zahradě, a jak se mi zdálo, i v letohrádku bylo ticho a pusto. Ale každý květinový keř, pečlivě umetená stezka a krátce přistřižený trávník podávaly dostatečného svědectví, že tam každodenně vládne ruka obratná a zajisté důmyslná, jejíž vycvičený vkus bylo lze poznati na prvý pohled.

Díval jsem se několik okamžiků mřížovím do parku k ville, načež jal jsem se volně procházeti podle téže strany zahrady, úkradkem dovnitř pohlížeje, spatřím-li někde očekávanou, a možno dosti, že i očekávající krasavici.

Asi po čtvrthodině zaslechl jsem od letohrádku několikeré otevření a zavření dveří, po té krátký veselý hovor a smích dvou nebo tří žen, a minutu později ozvaly se na úzké písčité pěšince volné, tiché kročeje, směřující patrně ke vchodu zahrady.

Vyňal jsem z tobolky nadporučíkovo psaníčko, prohlížeje si je, jakobych adressu na něm přečítal. Doufal jsem, že tak nejspíše upoutám pozornost přibližující se dívky a nezapudím ji snad dříve svým náhlým objevením se přede dveřmi zahrady. Pro případ, že by přicházela osoba jiná, měl jsem připravenu otázku, bydlí-li v letohrádku člověk, jehož jméno by mi právě slina na jazyk přinesla.

Ale obyčejného, leč nikoli právě důmyslného opatření tohoto nebylo ani třeba. Hnedle spatřil jsem spanilou dívku, kterou jsem očekával, ana v ohybu stezky přitahuje k sobě větev nízkého stromu limonového, jeho malé, bledozelené ovoce si prohlížejíc. Zůstal jsem ještě pro ten okamžik ukryt za hustým loubím, čekaje, až se dívka více přiblíží.

Nečekal jsem dlouho. Pomalu kráčela ke vchodu, pestrým čínským vějířem si pohrávajíc. Pozoroval jsem velmi dobře, jak při každém přiblížení vějíře ku sličnému obličeji toužebný pohled ke dveřím z lesklých očí zaletěl. Byla již sotva několik kroků vzdálena, když jsem z úkrytu svého s lístkem v ruce vystoupil.

Zastavila se pojednou, zrakem udiveným, a myslím že i nemile dojatým na mě pohlížejíc, načež se obrátila, chtějíc se vrátiti touže cestou k letohrádku.

Přistoupil jsem těsněji ke dveřím, a oslovil dívku přitlumeným pozdravem.

Dívka obrátila se opět ke mně. Na tváři její obráželo se ještě větší podivení nežli když mě poprvé spatřila.

Bylo mi přispíšiti si se vzkazem, neboť chystala se ihned zase k odchodu.

„Odpusťte, slečno," pravil jsem, ukláněje se, „že jsem se snad proti vůli vaší vetřel až sem. Avšak přicházím s pozdravem od pana nadporučíka —"

Krasavice bystřeji na mě pohlédla, a černé oko jí zasvítilo jiskrněji. Nepromluvila sice ani slova, ale v pohledu jejím lpěla zřejmá otázka.

Pozvedl jsem psaníčko.

„Mám vám, slečno, doručiti tento lístek. Pan nadporučík dnes dopoledne náhle z Dubrovníka odcestoval, a nezbylo mu ani chvilky času, aby se sám dostavil," vysvětloval jsem.

Dívka přistoupila až ke dveřím a pohledla mřížovím na lístek. Když uslyšela o odchodu nadporučíkově, vyskočil jí na tváře horký ruměnec.

„Mně že přinášíte tento lístek?" ptala se pak tiše, upírajíc na mě dlouhý, tázavý pohled.

„Ano, slečno," odpovídal jsem.

„A od koho?" zněla další otázka dívčina, poněkud již hlasitější.

„Od pana nadporučíka. Myslím, že obsah lístku podá dostatečné další vysvětlení," pravil jsem, podávaje dívce otvorem mezi latěmi psaníčko.

Dívka, chtějíc psaníčko vzíti, vztáhla ruku, ale ta klesla jí hned zase k boku.

„Nenáleží snad mně," pravila jaksi hrdě a odmítavě. „Není ani adressy na něm, a možná tedy, že se mýlíte. Ostatně nevím, který nadporučík by mi je posýlal."

Po těch slovech odstoupila opět asi na tři kroky ode dveří.

„Nemýlím se, slečno! Vím určitě, že lístek náleží jediné vám!" ubezpečoval jsem ostražitou krásku.

„A můžete mi tedy říci alespoň jméno onoho pana nadporučíka, který vám lístek odevzdal?" zeptala se mne pak.

Při těchto slovech dívčiných jsem se opravdu zarazil. Nikdy mně ani nenapadlo, abych se na jméno nadporučíkovo pozeptal, a tím méně jsem si při odchodu jeho pomyslil, že by mi ho při odevzdávání lístku bylo třeba. Ocitl jsem se proto mimoděk náhle v nepříjemných rozpacích, což dívka, bystře na mne pohlížejíc, jistě velmi dobře pozorovala.

„Jména jeho neznám —" odpověděl jsem po nepříjemném okamžiku mlčení, nemoha jinak, leč říci pravdu, „nezeptal jsem se ho na ně —"

„Jména jeho neznáte, a přece, svěřil-li vám někdo lístek, bylo k tomu třeba známosti poněkud důkladnější. Či nemyslíte tak?" odpověděla dívka tónem zpola přísným, zpola úsměšným a vyčítavým.

Pokrčil jsem rameny.

„Máte snad pravdu, slečno,“ pravil jsem, „a pochopuji úplně vaši nedůvěru ke mně, zejména je-li podporována takovými okolnostmi. Nezbývá mi tudíž nic jiného, nežli prositi vás o dovolení k malému vysvětlení. Poznáte pak, že konám jenom svědomitě úkol poslíčka, který se nikdy mnoho neptá, nýbrž více poslouchá, a spokojuje se tím, co mu bylo řečeno nebo přikázáno —“

„Jest dlouhé vaše vysvětlení?“ ptala se dívka, pohlížejíc na lístek, který jsem držel stále v rukou.

„Nikoliv, pouze několik slov. Dopřejete mi laskavě na chvilku svého sluchu?“ tázal jsem se dívky.

„Prosím! Nemohu však zdržeti se déle nežli několik okamžiků,“ zněla rozhodná její odpověď.

„Díky — to mi dostačí,“ pravil jsem. „S panem nadporučíkem znám se jenom od vidění. Spatřil jsem jej několikráte v nemocnici, aniž jsem s ním přišel do hovoru nebo styku bližšího. Jednou, jda právě tudy procházkou, spatřil jsem ho zde v zahradě ve společnosti vaší. I on mě tehdy, a nemýlím-li se, i vy jste mě uviděla. To byla všechna naše známost. Proto mně ani jméno jeho není povědomo. Dnes, když byl již na odchodu, přišel jsem opět do nemocnice, kdež mi odevzdal tento lístek se žádostí, abych vám jej doručil. Věděl, že vás znám, a že by jej někdo jiný sotva lépe doručil. A mimo to dovoluji sobě domnívati se, že nechtěl lístek svěřiti jinému cizímu člověku, jenž poměr jeho k vám neznal, který, jak se domýšlím, má zůstati tajemstvím. Slíbil jsem, že vyhovím svědomitě jeho přání, a neuznal jsem ani za potřebné ani za slušné vyptávati se ho na bližší okolnosti nebo na jeho jméno. Na to jsem vůbec ani nevzpomněl. Tolik mohu vám pověděti. Více nevím —“

Krásná dívka po mých slovech chvilku před sebe mlčky a nerozhodně pohlížela. Viděl jsem při tom velmi dobře, jak při myšlenkách, jež se její ušlechtilou hlavou proudily, živý ruměnec na její tváři každým okamžikem se stupňoval od jemného nádechu plané růže až do temného tónu pivoňky, a hned opět, nejspíše při vzpomenutí na odchod nadporučíkův ovanula lahodné líce bledost. A stejně dobře bylo lze čísti také i v její temném, planoucím oku rozčilení a napjetí, které ovládalo té chvíle celé její nitro.

Stála asi minutu nebo dvě, ani slova nemluvíc. Potom přistoupila těsně ke dveřím, a pozvedla ke mně tklivé, upoutávající oči.

„Přijmu lístek,“ pravila tichým hlasem, leč již mnohem vlídnějším, v němž nebylo už ani za mák hrdosti nebo posměchu, „avšak pod jednou výminkou —“

„Přistupuji už předem ke každé výmince,“ ubezpečoval jsem dívku.

„Otevru ihned lístek,“ pokračovala ona, „a podívám se na jeho obsah. Uvidím-li, že nesvědčí mně, vrátím vám jej zase. Jste srozuměn?“

„Úplně!“ odpovídal jsem, podávaje jí lístek.

Krasavice vzala zvolna z mé ruky psaníčko, a s nuceným klidem, jehož mocnou protivu však dokazovaly její chvějící se brvy, roztrhla obálku. Pak vyňala z ní malý lístek a pozorně obsah jeho přečítala.

Jak jsem pozoroval, nebylo v něm mnoho slov, ale dívka upírala na těch několik řádků oči chvilku hezky dlouhou. Pak pozvedla hlavu a obě ruce se jí svezly k bokům.

„Lístek náleží mně — díky vám tisíceré!“ pravila jemně, se zamlženým pohledem. „A opravdu tedy z Dubrovníka odplul? — Tak rychle, tak náhle! A ještě ani nebyl úplně zdráv. Ubožák!“ dodala pak tiše pro sebe, znovu se do lístku dívajíc.

„Máte mi ještě něco vyříditi? Mluvil jste s ním snad déle? A rád-li z Dubrovníka odcházel? Ach, povězte mi, prosím vás!“ tázala se a povznesla ke mně prosebně zakalené oči.

„Lituji velice, slečno, že na otázky vaše nemohu býti k takovým službám, jak byste si snad přála. Odevzdáním lístku skončilo se moje poselství. Mluvil jsem s panem nadporučíkem sotva několik slov. Pozoroval jsem však zcela patrně, že Dubrovník neopouštěl potěšen, spíše naopak, a zvláště náhlý rozkaz k neodkladnému odplutí nebyl mu nikterak vhod,“ zněla moje odpověď.

„Děkuji vám — odpusťte, prosím, že jsem tak dlouho nedůvěrou svojí obtěžovala vaši laskavost, opravdu příliš velkou a vděčnosti hodnou —“ pravila dívka, uklánějíc se mi, hlasem jemným a dojatým.

Promluviv ještě několik slov co možno zdvořilých, poroučel jsem se. Na zpáteční cestě jsem se ještě obrátil a zahledl při tom, jak dívka tiskne obě ruce k čelu a k očím —.

Plakala — —

Od onoho dne zabloudil jsem na procházkách svých mezi letohrádky Dubrovnické již pouze asi třikráte. Kráčel jsem vždy podle zahrady, kdež jsem se s luznou krasavicí setkal, ale nespatřil jsem jí už ani jednou. V zahradě i ve ville bylo vždy úplné ticho jako po vymření. Zdálo se, že se obyvatelé její už odtamtud vystěhovali. Jenom úprava zahrady svědčila o nezměněné péči, patrné z každého záhonu a z každé pěšinky.

Po několika nedělích opouštěl jsem i já Dubrovník. Ani dost málo mne nemrzelo, když jsem z krásného toho města odcházel. Pomyšlení, že po delším čase přiblížím se opět daleké vlasti a domovu, činilo odchod můj tím radostnější. Dubrovník, ač nadmíru sličný a každým koutem svým neobyčejně půvabný, zdál se mi býti přece vždycky jenom cizinou, kdež se ani v kajčích poduškách tak sladce a spokojeně nedříme jako doma u krbu rodinného na tvrdém kamenu, kdež každá hodina, třeba sebe lépe prožitá, zdá se býti přece delší nežli doma celý den, a kdež i žhavé, usměvavé letní slunce nezdá se býti tak opravdově naše ani tak světlé a teplé, jako doma jediný jeho zimní paprsek — — —

Vstoupil jsem jednoho dne před večerem na veliký parník Loydový, jenž byl pokřtěn jménem hrdiny Sigetského. Jméno „Mikuláš Zrinský“ bylo snad na celé lodi jediným kloubem slovanským. Ostatně bylo vše od hlubokého dna až po vlajku nejvyššího stožáru úplně italské. Kapitán byl Ital, dva nebo tři ostatní důstojníci lodní byli Italové, a i všechno mužstvo na lodi bylo italské, jakoby za tím účelem schválně vybrané. I velení, o čemž arci netřeba pochybovati, nedělo se jinak leč jazykem italským.

Když jsem vstoupil na čistou palubu „Zrinského“, chýlilo se již k večeru: slunce právě potápělo žhavou, červenavou svoji kouli na obzoru za lesklou hladinu mořskou. Za minutu zmizelo za ní zúplna. Západní obloha byla ještě i potom plnička záře a světla. Vlažný, příjemný větřík vanul od jihozápadu k nám, a lehce nadýmal bělavé plachty, které právě lodníci na tlustém lanoví a na stožárech upevňovali, aby pomáhal páře raziti dosti dalekou cestu, kterou parník měl před sebou.

Skorem všickni cestující byli ještě na palubě. Jedni kochali se pohledem na spanilý přístav Gružský, jenž nás podobou podkovy obtáčel, jiní, zejmena pak dámy, podivovali se nádhernému západu slunce a nachovým obláčkům, které plály na nebesích; a opět jiní nalézali dostatek poutavého půvabu ve klidné, temnomodré hladině jaderské.

Brzo potom parník vytáhl kotvu, a opisuje hrdě a vážně veliký oblouk, vyplul zvolna z přístavu Gružského do šírého moře. Pak zahnul na pravo, a plnou parou dal se v pohyb směrem k Terstu.

„Jak dlouho poplujeme z Dubrovníka do Terstu?“ zeptal jsem se jednoho důstojníka, který se právě ukázal blízko mne.

„Právě tři dny a tři noci, při čemž se parník v několika nejhlavnějších přístavech dalmatských vždy na několik hodin zastaví,“ zněla odpověď.

Zbývalo mi tedy v následujících třech dnech ještě dosti příležitosti dosyta užiti plavby po velikém parníku, a po chuti nadívati se na rozmanité půvaby mořské, pročež jsem se tehdy na palubě dlouho nezdržel. Ostatně noc byla bezměsíčná, a pobřežní krajina, i kdyby na ni viděti bylo, neposkytovala až po ostrov Korčulu, kamž doraziti jsme měli časné z rána, mnoho zajímavosti. Odebral jsem se tudíž dosti záhy do své těsné kabiny, a poněvadž jsem skorem celou minulou noc probděl mezi loučícími se přátely, kteří mi ani čtvrt hodinky spánku nedopřáli, usnul jsem za to na lodi, ač mnohem méně pohodlné, přece v několika minutách, a neprobudil se až z rána, když jsme se zastavovali před Korčulou.

Vstav, rychle jsem se oblekl a vkročil do jídelny, abych vypil kotlík výborné kávy, která činila kuchařovi všechnu čest a v ohledu tom ani dost málo neubírala chvalné pověsti parníků Lloydových. Potom jsem vykročil na palubu, abych se osvěžil čerstvým jižním vzduchem a obhledl malebnou Korčulu.

Na palubě byla již většina cestujících, dílem ve skupinách se bavících, dílem zvolna přecházejících. Rozhlížeje se kolem, spatřil jsem k velikému svému překvapení na jedné straně paluby zajímavou mladou krasavici. Stála, o ohradu paluby se opírajíc, a potápěla zamyšleně temný zrak do hladiny mořské, šroubem lodním mírně rozvlněné.

Poznal jsem ji na první pohled. Jakž bych jí nepoznal! Taková ženská krása zarývá se velmi rychle a snadně, leč i trvale do srdce lidského, jmenovitě je-li to srdce mladého muže. Ostatně nebylo to ještě ani příliš dlouho, co jsem jí odevzdával nadporučíkovo psaníčko.

Hleděl jsem na spanilou dívku několik okamžení, zapomínaje úplně na Korčulu, která asi pět set kroků na druhé straně před lodí dřímala. Všeho všudy ukázalo se z obyvatelstva jenom asi pět lidí na přístavišti, z nichž tři vstoupili na parník náš, a dva vyměňovali poštu.

Kam asi krásná dívka cestuje? A kdo jest asi?

Toho dopátrati se, myslil jsem, že mám přece trochu práva, i obracel jsem se tedy po některém lodníkovi nebo důstojníkovi, abych jej těmi otázkami oslovil. Ale dříve než mi se podařilo některého zastihnouti, ustoupila dáma od ohrady a zmizela s paluby.

Po celý následující den, ačkoliv jsem neustále po palubě parníku přecházel jakož i v saloně pozorně pátral, krásné cestovatelky jsem přece neuviděl. Až teprve k večeru. Vylákal ji snad také krásný obraz, jaký poskytoval západ slunce. Spatřil jsem ji opět na palubě na místě, kde nejméně cestujících přecházelo, pohlížející upjatě k dalekému severnímu obzoru, a notující sobě zcela tiše jakousi italskou píseň, svěřujíc slova její pouze svým vlastním uším.

Zastavil jsem jednoho starého plavce, který právě, odcházeje od kotouče kormidelního, podle mne se ubíral.

„Poslechněte, příteli, znáte onu mladou dámu?“ tázal jsem se ho, ukazuje na sličnou cestovatelku.

„Znám!“ odpověděl krátce námořník.

„Víte tedy snad, kdo jest, a kam cestuje?“ vyptával jsem se ho dále.

Námořník se na mne bystře podíval.

„Zajímá vás, pane, dáma ta opravdu velice, že se po ní tak horlivě vyptáváte?“ tázal se mne pak zpříma.

„A záleží vám na tom, abyste zvěděl, zajímá-li mne čili nic, máte-li mi odpověděti na moji jednoduchou otázku?“ pravil jsem poněkud ostře, neboť otázka jeho nezdála se mi býti příliš zdvořilou.

Námořník se jaksi s vysoka a sebevědomě usmál.

„Ovšem že záleží —“ pravil pak úsečně.

„Nuže tedy, dáma ta mě zajímá —“ pravil jsem co možná klidně a chladně tvrdohlavému plavci.

„Pak se optejte našeho kapitána, ten vám snad bude moci na otázku vaši lépe odpověděti nežli já,“ pravil námořník krátce, načež rychle ode mne odešel.

„Ten chlap jest buď příliš hloupý —“ pravil jsem k sobě pololhlasně, „anebo —“

„Anebo příliš rozumný! Opravdu rozumný — věřte mi, milý pane!“ ozval se nade mnou silný, zvučný hlas mužský.

Pozvedl jsem hlavu a spatřil na můstku lodním, nedaleko kterého jsem se nalezal, kapitána parníku. Stál skorem nade mnou, a skláněl ke mně obličej. Kapitán byl už asi šedesátník, leč dosud pln života a energie.

„Dobrý večer!“ pozdravoval, usmívaje se.

„Dobrý večer!“ opětoval jsem jeho pozdrav. „Vyslechl jste tedy můj hovor s námořníkem?“ tázal jsem se ho.

„Úplně — ovšem bez vlastní vůle. Povinnost moje býti na můstku dala mi poslechnouti vaši rozmluvu. Ostatně myslím, že nebyla žádným tajemstvím —“ odpovídal patron lodi.

„Nikoliv — ani dost málo, jinak nebyl bych je svěřoval člověku, jehož hlava, jak se podobá, jest koráb s velmi divným a nepochybně též laciným nákladem —“ pravil jsem s úsměškem.

„Myslíte našeho kormidelníka?“ ujal se kapitán slova. „Pravil jsem vám již, že jest velmi rozumný; jestli však rozumu tak malou váhu přikládáte, budiž!“ dodal pak tónem poněkud ostřejším a úsečnějším.

„Můžete mi tedy laskavě odpověděti na otázku, kterou jsem dal vašemu kormidelníkovi?“ tázal jsem se ho.

„O mladé dámě, kterou jste viděl před chvilkou na palubě?“ ptal se kapitán.

„Ano, o té mladé a krásné dámě!“ přisvědčoval jsem mu.

„Vida, vy páni vojáci nikdy a nikde své rytířské krve nezapřete! Kdykoliv vám přijde nějaká slušnější ženská tvář před oči, hned zkoušíte svoje dobyvatelské umění. Či snad dáma ona již srdce vaše zaujala? Podobá se tak alespoň!“ pravil kapitán se smíchem, ale hlasem pichlavým.

Byl jsem těmito slovy poněkud podrážděn. Leč snažil jsem se ukrýti to a odpovídati co možná chladně pozoruje, že by srážka s ním byla velmi možná.

„Mýlíte se,“ pravil jsem, „k tomu cíli nebylo by mi zajisté třeba přicházeti teprve na vaši loď. Dáma ona jest mi velmi povědoma z Dubrovníka, proto jsem se na ni vyptával. Myslím, že v tom není pranic divného ani zvláštního.“

„Tedy stará známost? Nu gratuluji! Pak ovšem se pranic nedivím, že vás objevení její na „Zrinském“ tak velice zajímá —“ pravil kapitán ještě pichlavěji a uštěpačněji. Zdálo se, jakoby za každou cenu chtěl najíti příčinu k hádce.

„Mýlíte se opět,“ odpovídal jsem co možná klidně, ačkoliv urážlivá slova kapitánova chladnost mou neustále přemáhala. „Dáma ona zajímá mě jenom proto, že byla milenkou jednoho mého přítele nadporučíka, od něhož jsem jí před nedávnem doručil milostné psaníčko. Nyní nahlednete snad, že domněnky vaše, co mne se týče, byly mylny.“

„Právě tak, jako domněnky vaše o té dámě, kterou jste právě na palubě spatřil. Snad vás klame podobná tvář anebo vaše oko, nepříliš bystré —“ odpověděl kapitán podrážděně.

„Moje oko, chvála Bohu, není krátkozraké a vidí velmi dobře,“ pravil jsem zcela klidně.

„Pochybuji. Věřím, že jste snad dámu v Dubrovníce vídal. Ale že by byla milenkou jakéhos nadporučíka, anebo že jste jí donášel milostná psaníčka, tomu, milý můj pane, nevěřím! Tak dobře ji znám opět já!“ pravil kapitán hlasem utlumeným, avšak zlostí mocně rozechvělým.

„Jest mi zcela lhostejno, věříteli tomu čili nic!“ odpověděl jsem chladně, obraceje se od můstku.

„Avšak mně není nikterak lhostejno, roztrušujete-li nepravdivé a urážlivé pověsti o někom, koho ani neznáte, o někom, koho si vážím, a o jehož počestnosti jsem přesvědčen!“ volal na mne kapitán prudce, nemoha déle zadržeti svoji zlost, jež byla patrna z každého slova, které pronášel.

Obrátil jsem se a pokrčil beze slova rameny.

„Žádám vás, abyste to, co jste právě o dámě vypravoval, odvolal!“ pravil kapitán hlasem rozkazujícím a mrazivým.

„Nevím, proč! Co jsem mluvil, bylo pravda! Ale nepřišel jsem se s vámi hádat, pane kapitáne, ani to, co jsem řekl a o pravdě čehož jsem přesvědčen, odvolávat! Příliš daleko jste od původní mé otázky odbočil, aniž jste mi dal na ni odpověď!“ odpovídal jsem kapitánovi, rozčilení jeho si na oko nevšímaje.

„Přejete si tedy dosud na svoji prvou otázku mé odpovědi?“ tázal se kapitán tónem nezměněným.

„Ano — ovšem, bude-li tím naše rozmluva, nikoli přátelská, ukončena,“ zněla moje odpověď, ačkoliv, upřímně řečeno, jsem o vysvětlení jeho již ani příliš nestál jako spíše o to, aby bylo co možno brzo po rozmluvě mé s ním.

„Nuže tedy, ona dáma jest — mojí ženou! Nahlednete nyní, že mám úplné právo žádati na vás za urážky vaše odvolání nebo zadostučinění!“ odpovídal kapitán hlasem tak ledovým, jakoby měl v žilách na místě teplé krve sníh.

Byl jsem odpovědí tou nad míru překvapen.

Tedy ta krasavice, kterou jsem až do té doby pokládal za dívku svobodnou a která žila ještě v májovém jitru svého mládí, byla ženou starého kapitána! Opravdu podivno!

Tedy ta sličná žena, o níž jsem se ani neosmělil pochybovati, že ruka, která stvořila její spanilost, stvořila také její počestnost, milovala a scházela se, jsouc oddána, s cizím důstojníkem!

Byl jsem skutečně nadmíru překvapen a zaražen. Ačkoliv se mi žena kapitánova objevila nyní ve světle zcela jiném a nepříznivějším, litoval jsem jí přece velmi, a vytýkal jsem si trpce, že jsem tak lehkomyslně podal kapitánovi klíč od jejího tajemství, které ostříhati mlčením žádala ne-li moje povinnost, tedy zajisté slušnost.

Kapitán na mne několik okamžiků bodavým zrakem pohlížel.

„Lhal jste, pane!“ pravil pak hlasem mírnějším, avšak stále stejně studeným jako prve.

„Lituji skorem, že tomu není tak, a že k urážce své nemáte podstatnější příčiny!“ zněla moje odpověď.

„Tedy neodvoláte svých slov!?“ ptal se kapitán hlasem ostřejším a zase důraznějším.

„Nemožno!“ odpovídal jsem.

„A zůstáváte při tom, co jste tvrdil o mé ženě?“ tázal se mne dále, nespouštěje se mne ani na okamžik oka, vášní planoucího.

„Nemohu jinak!“

„A kde jste doručil mé ženě onen lístek, o kterém jste mi vypravoval?“ vyzvídal kapitán dále.

„Odpusťte, pane kapitáne, nemám-li po úvodu tak nepříjemném ani dosti málo chuti odpovídati na vaše další otázky —“ pravil jsem.

„Jest to moje otázka poslední. Mám k ní, tuším, úplné právo, a myslím, že jest vaší povinností, abyste mi na ni odpověděl. Ostatně poznám tak spíše, mluvil-li jste pravdu čili nic,“ vykládal kapitán.

„Nechci svědčiti dále proti vaší paní!“ zněla moje rozhodná odpověď.

„Musíte!“ nalehal kapitán.

„Slovo ‚museti‘ nenalezá se v mém slovníku —“ odsekl jsem pichlavě.

„Aj, a jste přece voják!“ pravil kapitán úsměšně.

„Ovšem, nikoli však před svým velitelem!“ řekl jsem ostře a důrazně.

„Ah tak — odpusťte tedy. Žádám vás!“ mluvil dále kapitán, leč stále stejně uštěpačně a jizlivě.

„Nelze mi dále odpovídati!“ zůstával jsem při svém úmyslu.

„Ani když vás prosím?“

„Ani tehdy!“

„Dobrá! Nuže, pane, mluvil-li jste pravdu, děkuji vám, a zároveň žádám za odpuštění, neboť jsem vás v případě tom urazil; nebudu vás více obtěžovati svým hovorem. Byla-li však slova vaše smyšlenkou nebo pomluvou, vyhledám vás ještě jednou k hovoru, mnohem opravdovějšímu a mnohem důkladnějšímu, který vám zajisté bude ještě méně po chuti než tento. Za to vám ručím! Poroučím se vám!“ pravil kapitán hlasem hlubokým a v mocném dojmu se chvějícím, načež se rázem obrátil, a velikými, hlučnými kroky odcházel s můstku lodního. —

Stál jsem ještě několik okamžikův na témže místě, načež jsem se obrátil ku přední části paluby, odkudž se vcházelo do salonu a do kabin, a kde už švitořila četná veselá společnost, plnička žertův a hlasitého smíchu.

Byl jsem nadmíru rozmrzen a ve špatné míře. Společnost zdála se mi nesnesitelně bujnou, a kratochvíle její velice nudnými. Ba ani krásné moře jaderské, jemuž jsem po všechen dnešní den sliboval, že mu budu věnovati svůj obdiv, pojednou mne pranic nezajímalo. Ani jsem okem nezavadil o tu dlouhou a širokou brázdu mořskou, po níž proti nám i podle nás občas táhly zádumčivé parníky, ani jsem si nepovšímnul četných majákův, které chvílemi blýskaly se svými barevnými světly na pravo na skalnatém pobřeží. Paluba pálila mě pod nohama, a nejraději bych se byl viděl mnoho mil odtud, dalek trapného sousedství nebohé ženy kapitánovy a očí jejího rozhněvaného muže.

Jaké asi bylo po mém rozchodu s kapitánem setkání obou těch nerovných manželů, domýšlel jsem se velmi snadno. Nepříliš vlídně asi překvapený a hněvem planoucí kapitán svoji mladou žínku oslovil. Co asi bude ubožce vytrpěti za to, že jsem mluvil tak bez rozmyslu a neprozřetelně —? Ovšem provinila se, jak jsem ku svému podivení poznal, — provinila se nemálo.

Avšak láska! Žena byla tak mlada a muž její tak stár! Láska a rozum nekráčejí nikdy stejnou stezkou a stejným krokem, a ženino provinění přehledlo neb i omluvilo by za takových okolností devět lidí z deseti.

Veselý šumot, smích a bezstarostný hovor, všude vůkol mne se ozývající, nedaly mi zdržeti se dlouho na palubě. Sestoupil jsem tudíž do vnitra lodi, a poněvadž v mé kabině vzduch zdál se mi příliš dusný, a horké skráně moje tím více rozpalující, zůstal jsem v salonku, i vrhnul jsem se rozčilen na pohovku, k jedné stěně postavenou, dou-

ťaje, že nerušen hlučným okolím nabudu alespoň poněkud žádoucího klidu a ustálení mysli.

V salonu mimo mne nebylo již ani živé duše. Společná večeře skončila se již před chvílí, a všickni cestující vyšli na palubu pokochat se před odpočinkem půvaby krásného večera, jakých luzná Adrie v letním čase každé mysli, poněkud vnímavé, plnou měrou poskytuje.

Sotva že jsem na pohovku ulehl, zaslechl jsem za sousední stěnou prudkou rozmluvu. Poznal jsem ihned hněvivý hlas kapitánův, přerývaný chvilkami několika slovy, patrně ženskými.

Nebylo mi věru třeba sbírati mnoho důvtipu, abych se ostatního dohádal. Za salonem umístěna byla kajuta kapitánova, a tam odehrávalo se nepochybně nyní druhé jednání truchlohry, kterou jsem před chvílí s kapitánem hráti započal, a která slibovala konec skutečně velmi málo potěšující.

Po chvíli kapitán ustal ve svém železném výslechu, a slabou stěnou doléhal ke mně nesrozumitelný hlas krásné jeho ženy, z něhož jsem nepostřehl ničeho jiného, než to, že byl smíšen s usedavým pláčem.

„Tedy Enrico že to byl!?“ ozval se pojednou opět zvučně ostrý hlas kapitánův.

Následovala krátká přestávka, v níž, jak jsem tušil, mladá paní mužovi tiše odpovídala.

„Ženo, nelžeš!?“ tázal se kapitán dále.

Opět malá pomlčka.

„A do Lvova že zase odešel? Podivno, nezaslechl jsem o tom nikde ani jediného slova. Však uvidíme!“ zněl další hovor kapitánův, načež bouchnutí dveří hlučně oznamovalo, že z kajuty odešel. Po té doslýchal jsem odtamtud hlasité štkání, usedavější a zoufalejší než poprvé.

Jak krutým byl kapitán! Opustil ubohou, zanechav ji v slzách, a ani jediné slovem vlídnějším nebo pohledem mírnějším neosušil.

Chvěl jsem se po všem těle. Co asi kapitán zamýšlí počíti? —

Hledal jsem na hádanku tu rozřešení, ale ještě jsem ani nedomyslil, když kapitán vešel do salonu, a rozhlédnuv se bystře na všechny strany, přistoupil ihned k pohovce, na které jsem odpočíval.

Ulekl jsem se ho až, a rychle se vzchopil.

„Zůstaňte jen,“ pravil kapitán, a postaviv se těsně přede mne, na okamžik se na mne ostře zahleděl.

„Dovolte mi, pane, ještě otázku!“ pravil pak hlasem mnohem mírnějším, jakoby skleslým.

Odpověděl jsem mu pouze tázavým mlčením.

„Podotýkám však již předem, že tentokráte přicházím s prosbou —“ dodával kapitán, „i myslím tudíž, že mi odpovědi své neodepřete.“

Řeč tato byla skutečně velmi zdvořilá. Uznával jsem úplně, že kapitán má právo k takovým otázkám, a že jest mou povinností, abych na ně svědomitě odpovídal.

„Mluvte, pane kapitáne!“ odpověděl jsem tedy.

„Jak se jmenoval onen nadporučík, kterého jste vídal ve společnosti mé ženy, a jemuž jste od ní donesl psaníčko?“ ptal se kapitán, nespouštěje z rozpačitého obličeje mého ani na okamžik oka.

Byl jsem opět, ačkoliv zcela nevinně, na pokraji pasti. Již podruhé mi otázka ta způsobila veliké rozpaky, nyní však ještě mnohem větší, nežli tehdy před zahradou letohrádku Dubrovnického.

Na minutu jsem se zamyslil. Jak odpověděti, abych svár, mou vinou mezi kapitánem a jeho ženou způsobený, ještě více neroztrpčil? — Byl bych v tu chvíli uvítal dobrou radu jako spasné lano, ale nebylo jí, kdybych ji byl i zlatem platil.

„Rozuměl jste, pane, mé otázce?“ vyrušil mě kapitán z myšlenek hlasem volným a dosti tichým.

Pozvedl jsem k němu nerozhodně oči, snaže se alespoň v obličeji jeho dopátrati se koníčka, na kteréhož by se dobře hodilo sedlo mé odpovědi.

„Přál jsem si zvěděti jméno onoho důstojníka —“ opakoval kapitán mírně, leč ve hlase jeho nebylo znáti ani stopy netrpělivosti nebo nelibosti a hněvu, který ho dříve tak mocně ovládal.

„Lituji, nepamatuji se již —“ zněla moje krátká sice, ale dosti těžká odpověď.

„Nepamatujete se? — A přece jste pravil, že nadporučík ten byl vaším důvěrným přítelem —?“ namítal kapitán s úsměvem jaksi podivným.

„Nikoli důvěrným!“ opíral jsem se.

„Tedy alespoň přece přítelem, což dosvědčuje i vaše služba, kterouž jste mu doručením lístku prokázal. Vzpomenete si zajisté!“ dodával pak, leč již tónem opět jaksi pichlavým a vyčítavým.

Jak se zachovati?

Uchopil jsem se z nouze na zdař bůh jména, které jsem prve z kajuty zaslechl, jako tonoucí se chytá stébla, které se mu kmitne před zrakem.

„Vzpomněl jste si již?“ pobízel mě po chvilce kapitán, stávaje se netrpělivým a opět rozčileným.

„Nemýlím-li se, nazýval se Enrico!“ odpověděl jsem hlasem co možná klidným, ačkoliv chladnost mou přemáhala obava, abych odpovědí svou ještě větší bouři v kapitánovi nevyvolal.

„A druhým jménem?“ tázal se kapitán rychle dále, a oči jeho se takořka přissály na moje rty.

„Druhého jména neznám. Viděl jsem nadporučíka sotva pětkráte, vždy jenom na okamžik, a řečeným jménem slyšel jsem ho nazývati jeho důvěrnými přátely — ač podotýkám, jestli se již ve jméně nemýlím. Do bližšího, ale jen zcela krátkého styku přišel jsem s ním pouze jednou, když mi odevzdával psaníčko,“ odpovídal jsem kapitánovi.

„Které jste doručil mé ženě v letohrádku nad Dubrovníkem, není-li pravda?“

„Ano! Totiž nikoli v letohrádku, nýbrž u zahradních dveří,“ opravoval jsem slova kapitánova.

„Dobrá! Ale pamatujete se přece snad, kam byl nadporučík z Dubrovníka přeložen? To vám zajisté, když odcházel, pověděti neopomenul,“ zněla další kapitánova otázka.

„Tuším, že do Lvova —“ odpovídal jsem monotonně, a ačkoliv už směleji, přece ještě jaksi nejistě, dobře věda, že v choulostivé té hře vyhazuji kostku opět na zdař Bůh.

Kapitán přistoupil po těch slovech mých ještě těsněji ke mně, a pohlížel chvilku upřeně na mne, při čemž se mu obličej náhle počínal vyjasňovati a rozveselovati. Pak vypukl najednou ve hlučný smích, pod nímž se až všechen salonek otřásal. Trvalo dosti dlouho, nežli se po chuti vysmál a byl opět schopen srozumitelného slova.

„Nevím, pane, mám-li se zlobiti anebo mám-li se smáti. Zasloužil byste sice, abych vám přečetl notnou levitu! Ale zlosti mám již prozatím dosti, vysměju se tedy raději důkladně. Sobě, že jsem byl tak hloupou, slepou sojkou, která sedla na vaši, odpusťte, ještě méně chytrou vějičku. A dovolíte mi snad, abych se vysmál dosyta i vám!“

Nevěděl jsem nic jiného nežli smáti se také, ačkoliv mi náhlá změna kapitánova byla do té chvíle nevysvětlitelnou.

„Nerozumím vám!“ pravil jsem pak.

„Ach ovšem,“ odvětil kapitán. „Pro smích byl bych málem zapomněl dáti vám vysvětlení. — Inu, byl jste tak laskav, a učinil jste u mne z bratra mé ženy jejího milence —“

„Z bratra —?“ divil jsem se.

„Ano, z nadporučíka Enrica Vincentina —“

„Ach! Nevinně však, věřte mi upřímně, že nevinně! Prosím snažně za odpuštění,“ pravil jsem, nemálo jsa zaražen a udiven.

„Stalo se již,“ odpovídal kapitán. „A divíte se, jak pozoruji? Rád věřím! Vysvětlím vám ještě příčinu, proč schůzky mé ženy s Enricem jakož i odevzdání lístku dělo se takovým opatrným spůsobem a pod rouškou tajemství. Se ženou svojí seznal jsem se asi před rokem. Když jsem brzo potom požádal o její ruku, bylo mi dáno rodiči jejími ochotně svolení, zejmena když jsem, co se věna týče, nečinil pražádných požadavků. Dívka svolila také, ačkoliv jsem, spravedlivě se přiznávám, u ní žádné lásky nepozoroval. Za to u bratra jejího setkal jsem se s největším odporem. Měli jsme spolu již dříve, nežli jsem rodinu jeho poznal, ostrou půtku, ze které jsme se rozešli jako nejurputnější nepřátelé. Pokoušel se pak sňatek přerušiti, ale když se mu to nepodařilo, rozšířil nepřátelství svoje i na ostatní svou rodinu, a zamítl každý styk s ní docela. Já jsem se sice z počátku svědomitě přičiňoval, aby byl mezi námi smír uzavřen, a podával jsem mu k tomu cíli ochotně přátelskou pravici, ale když ji zamítl a ochotu mou odměnil ještě urážkou, stal jsem se mu zrovna takovým nepřítelem jako on mně. — Žena moje, jak mi právě vypravovala, sešla se s ním před nedávnem v Dubrovníce, a shledavši ho nemocného, podala mu z lítosti sesterské ruku, kterou přijal. Avšak obávajíc se, že by tím u mne spůsobila nelibost nebo nevoli, zvláště když bratr její opětně přátelství se mnou zamítal, tajila schůzky svoje s ním až do dnešního dne, kdy nutnost kázala jí vyznati pravdu. To jest všechno. Nyní pochopujete? —“

„Pochopuji, a vytýkám si svoje nesmyslné domněnky. Jste zcela v právu, vysmáti se mi po vůli, a nazvati mne, chcete-li, třebas i klepařem —“

„Eh co,“ přerušoval mě kapitán. „Co se stalo, stalo se. Omylům jsme podrobeni všichni. Chybami se učíme. Alespoň se naučíte býti pro podruhé opatrnějším,“ dodal s úsměvem.

„Věru si tato slova vaše dobře do paměti zapíši,“ přisvědčoval jsem s největší opravdovostí a s nejlepším úmyslem.

„A abyste viděl,“ pokračoval kapitán ve svém veselém hovoru, „že přestalo u mne všechno nepřátelství proti vám, zvu vás do své kajuty na malou večeři.“

„Pro Bůh! Jen toho nežádejte na mně! Chcete li mi prokázati přátelství, nepřivádějte mne do styku se svou paní. Umřel bych před ní studem. Pouze toto: vyřiďte jí mou snažnou a uctivou prosbu za odpuštění,“ odpíral jsem kapitánovi.

„Však nebude tak zle! Na „Zrinském“ nejsme zvykli dlouhým okolkům,“ odpovídal tento. „Ostatně za trest byste měl ženu mou odprositi sám. Pojďte!“

„Odpusťte, nemohu! Nehledě na sebe, již z ohledu na vaši paní nesmím jí přijíti na oči. Uznáte zajisté sám, že by jí přítomnost má nebyla příjemna, nýbrž spíše trapna,“ omlouval jsem se dále.

„Myslíte-li tak, budiž! Však parník náš není tak rozsáhlý, abyste se ještě na něm neuviděli. Dobrou noc! Spěte sladce, a nechť se vám něco hodně hezkého zdá — však nic zamilovaného!“ dodal žertovně.

„Díky, dobrou noc!“ odpověděl jsem, ubíraje se také do své jídelny.

Po chvilce přišel ke mně kormidelník s kuchtíkem, který nesl mimo několik úpravných zákuskův láhev visanského vína.

„Pan kapitán posýlá jakožto náhradu za večeři, o kterou vás prý hovorem svým připravil. Mám přáti jeho jménem dobrého chutnání,“ vyřizoval zdvořile kormidelník a s úklonou odešel.

Nazejtří jsem sličné paní kapitánovy ani nespatřil. S jejím chotěm promluvil jsem několikráte, ale vždycky jenom několik slov, provázených pokaždé jeho smíchem. Nechtělo mu nikterak z hlavy moje včerejší vypravování o jeho ženě a nadporučíkovi Enricovi.

Teprve třetího dne setkal jsem se s krasavicí tváří v tvář. Vida, že mě spatřila, spěchal jsem k ní. I ona mi rychle popošla několik kroků vstříc.

„Odpuštění, milostpaní!“ pravil jsem.

„Děkuji vám!“ pravila tiše a podala mi ruku. Pohledla mi upřeně do obličeje, načež se vrátila zase ku svému mužovi.

„Smířeni?“ volal tento s můstku.

„Úplně!“ odpovídal jsem, stápěje zrak svůj ve sličném obličeji panině, který se té chvíle zardíval teplým červánkem.

S večerem parník dorazil do Terstu. Před mým odchodem do města kapitán ke mně pojednou přistoupil s veselým pohledem.

„Jedete, tuším, již zejtra večer z Terstu do Vídně?“ tázal se mne.

„Ano, spěchám, abych co možno nejdříve byl u cíle,“ odpověděl jsem.

„Dobře! Odjedu touže dobou asi na dva dny do Benátek urovnat jakousi věc. Pojedeme tudíž ještě alespoň kousek cesty týmže vlakem spolu —“

„Těším se!“ zněla moje odpověď, načež jsem se mu jakož i jeho přítomné paní poroučel, a vystoupil z parníku.

Druhého dne po polednách, procházeje se městem, setkal jsem se mimo nadání s nadporučíkem Enricem. Kráčel ještě s jedním důstojníkem, a spatřiv mě, ihned se zastavil, podávaje mi přátelsky ruku.

„Vy v Terstu?“ tázal jsem se. „Jak se máte? Myslil jsem, že jste ve Lvově —“

„Ach nikoliv, co vám napadá! Jsem stále v Terstu, a dnes zvláště vesel. Chcete věděti proč?“ odpovídal mi rozmarně.

„Dříve já vám něco povím,“ pravil jsem, odváděje ho několik kroků od jeho přítele stranou. Pak jsem mu zběžně vypravoval o nemilém nedorozumění, které se odehrálo na „Zrinském“, a v němž žena kapitánova byla tak nevinně trpící osobou.

Nadporučík na mě chvilku udiveně pohlížel, pak se zachmuřil, ku konci se však také rozesmál. Pohrozil mi žertovně prstem, a vida, že se mám opět k odchodu, poroučel se. — Šel jsem se pak ještě podívat na moře, načež jsem se měl k další cestě.

O sedmé hodině večer vyjel jsem z nádraží Terstského k Vídni. Dle svého slova jel i kapitán. Jeho krásná paní vyprovodila ho až na nádraží. Do našeho vagonu přisedl zároveň i důstojník, kterého jsem byl chvíli před tím s Enricem potkal. Jel až do Lublaně, a hovornost jeho slibovala, že nám cesta uběhne dosti rychle.

S kapitánem jsme jeli pospolu sotva hodinu. V Nabrezině vystoupil, aby přesedl do jiného vlaku, který jel dále k Benátkám. Ještě na odchodu byl pln žertu a neustále se smíchem na nedorozumění naše vzpomínal.

Pak jsem se dal do rozmluvy s důstojníkem.

„Nadporučík Golubović má štěstí!“ pravil tento za hovoru. „Poranění jeho u Trebinje mu přece velmi prospělo. Právě byl přidělen ku generálnímu štábu —“

„Myslíte snad nadporučíka Enrica Vincentina?“ opravoval jsem důstojníka.

„Vincentina? Ten přece nebyl raněn, nýbrž, pokud vím, již několik let sedí spokojeně ve Lvově —“ vypravoval dále důstojník.

„Golubović — Golubović? — Věru se nepamatuji,“ odpovídal jsem, pátraje v paměti, setkal-li jsem se již někdy s podobným jménem.

Důstojník se dal do smíchu.

„Což si nevzpomenete? Vždyť jste s ním dnes po polednách v Terstu mluvil —“

„Aj, Golubović tedy? Neznal jsem až dosud jeho jméno,“ odvětil jsem důstojníkovi, a v hlavě se mi počínalo rozednívati, proč paní kapitánova, když jsem ji prosil za odpuštění, mi děkovala, a proč nadporučík, když jsem mu vypravoval svou historku, z počátku, než omyl můj pochopil, tak překvapeně a udiveně na mne pohlížel.

„Šťastný člověk!“ pravil jsem pak s úsměvem, a v hlavě zakořeňovalo se mi přesvědčení o pravdě, že žena jest nejlstivějším tvorem na světě.

„Ba věru šťastný, a ve všem, i v lásce," vypravoval důstojník. „Vyprovázel mě až k nádraží a svěřil mi též, že tam má dnes o sedmé hodině dostaveníčko s jakousi krásnou dámou —"

Vypukl jsem k podivení důstojníkovu v hlasitý smích.

Kapitán „Zrinského", ujížděje právě k Benátkám, smál se tou dobou snad ještě také — — —

Ilyrský ruch na slovanském jihu.

K 50letému jubileu ilyrismu napsal Jan Hudec.

(Pokračování.)

Doufejte," praví dále chorvatský velmož, „že Dalmácie opět, jako kdysi byla, s námi se sjednotí, a tehdy činiti budeme národ jedné krve, jehož bude přes dva miliony; může se i to přihoditi, že se časem v náruč naši vrátí Bosna, kde tolik rodin našich žilo. Jaká to stkvělá vyhlídka pro národ náš! A jako každému srdci volno jest doufati a jazyku prositi, tak by dle nejvyšší dobrotivosti našich králů také ona část mohla se spojiti s námi, která se dnes nazývá Ilyrie (země slovinské), kde se mluví nářečím našemu příbuzným. Není pochyby, že by takovéto království ilyrské, mající čtyři a půl milionu obyvatelstva, jménu našemu čest, ústavě sílu, koruně věčný užitek připravilo a těžiště proti Maďarům s dostatek na stranu naši posunulo. A byť daleko bylo splnění nadějí těchto, člověku neohroženému opět se sluší, aby nespouštěl se svých statečných tužeb, neboť ohledejte osud národa svého a světa se strany kterékoliv a uvidíte, že nám lepší budoucnost nastává, jen povede-li Vás moudrost a chrabré srdce otců našich, a jestliže důkladně o předmětech svých rokujíce úctu Maďarů si zjednáte. Vracejíce se k našim sporům s Maďary, rádi uznáváme, že každému národu náleží právo a svoboda svým vlastním jazykem mluviti, psáti i spisy tisknouti. Národ, jenž toho postrádá, nemá mravní síly, neboť jenom jazyk jest duševním pojítkem zemí a národů. Maďaři slavně vykonali pro sebe povinnost svou, ale z toho nevyplývá, že jim volno jest vnucovati jazyk maďarský jinému, jenž mluví jazykem svojím, neboť smlouva spojenská toho nedopouští. Maďaři by rádi zavedli jazyk svůj do úřadův a škol. I my povinni jsme kráčeti za krásným příkladem Maďarů a přisouditi jim dle našeho zdání cenu jejich moudrého počínání. Dokažme, že i my máme svůj vlastní jazyk, spůsobilý a hodný všeliké kultury, přijměmež jej za úřední jazyk svůj a usilujme zavésti jej do vědy, jak právě Maďaři učinili. Věřte mi, tím odpovíme nejlépe na usurpatorský požadavek jejich. Z toho plyne, abychom nejvyšší svůj úřad politický, své královské náměstnictvo, od krále vyžádali, jak jsme je mívali dříve,

abychom se o zmohutnění jeho postarali obětmi i peněžitými. Ustanovmež zároveň, aby tento zemský úřad a županije naše veškery veřejné záležitosti naším jazykem vyřizovaly. Byť k tomu bylo potřebí obětí sebe větších, obět ta musí býti vítána každému synu vlasti, jenž i život za vlast položiti má, obzvláště pomyslí-li, jaký užitek připraví se tím dětem našim.“ Předmluvu svou ukončuje: „Zapřísahám vás tedy, nechte slz stranou, ať přestanou stesky mezi vámi, neboť nic není nedůstojnějšího než národ plačící, jenž prve nepřispěl k obraně své vší námahou a obětmi. Slza jest zbraní ženám, pomocnicí vězňův a žebráků. Vy zemřete kdysi a chcete zhanobeni blátivou pověstí vstoupiti před své dědy do lesku onoho světa?“

Po čtyřicet let Chorvaté čekali, že někdo z otců jejich vyřkne takové slovo mužné proti Maďarům, národnost jejich napadajícím. Nyní dočkali se ho od šlechetného velmože, jenž je pronesl krásným jazykem mateřským, aby tím snáze prolomena byla tvrdá kůra, jíž byl jazyk latinský sevřel srdce šlechty a vzdělanstva chorvatského.

Když takové myšlenky na obranu práva se zrodily, nedivíme se, že smělost a odvaha přešla i do sněmu chorvatského, jemuž bylo vypracovati nové instrukce na společný sněm. V čele stavů byl nový bán baron Franjo Vlašić po bánu Gjulajovi, jenž se stal předsedou vojenské rady, muž sice poctivý a upřímný, ale slabý a málo rázný. Pro království sobě svěřené hledal pomoci u dvora a mezi přátely, magnáty uherskými. Odvaha poslanců chorvatských zračí se již při první srážce s Maďary, kteří jim pod záminkou zákona o volném vyznávání protestantismu v Chorvatech chtěli strkati svůj jazyk. Tu kanovník hrabě Josef Sermage patřičně odbyl dotěrníky: „Nedejme se ničím klamati, nýbrž vespolek se přiznejme, že každý plán maďarský směřuje k tomu, aby všechny naše dědovské obyčeje, práva a výsady, jichž jsme zákonitě nabyli, byly zničeny, království naše povalena a národu vtisknuta na čelo pečeť hanby!“

Společný sněm požuňský r. 1832 nadešel, a chorvatští poslanci obhájili na něm celistvost království svojich. Šťastně odráželi všecky zjevné i farisejské útoky, jež namířeny byly buď na jejich existenci nebo blahobyt. Nic neprospělo Maďarům, že se k nim přidal a s nimi hlasoval proti své vlasti chorvatský odřezanec Ivan Salopek. Mysl chorvatských zástupců byla již nadšena láskou k rodné zemi, pro zděděná práva otců, pro domácí mluvu a za takových okolností těžko již vniká břitký meč násilí do hrudi ocelovým brněním chráněné. Možno říci, že Chorvatsko procitlo již z politické i národnostní letargie, procitlo k životu novému a zjednalo si v něm nového spojence k boji proti odvěkým nepřátelům, národní literaturu!

II.

Od Gaje do r. 1849.

Zatím co politické vření mezi Chorvaty a Maďary se poněkud vykvasilo, nabývajíc určitějšího rázu, co Maďaři chystali se k poslednímu

zoufalému útoku, jak řeč svou vehnati do území federačních království, a vyslanci chorvatští všechny síly napínali, by se tomu vzepřeli, sbírala se v Chorvatsku mladá četa k dílům velikým a rozhodným. R. 1834 dospěli již tam, že jeden z nich veřejně vyřkl: „Láska k národu svému v království chorvatském jest již toliká, že jí nižádná síla již z kořene nevyrve, natož jediný takový orsag, s nímž svobodné naše království samo jest ve spolku". Všecka mládež kypěla krásnou tužbou v srdci, že právě jí dáno jest vzkřísiti národ chorvatský. V čele literatury stanul Ljudevit Gaj, kolem něhož dále i veškera politika do r. 1848 se otáčela. Aby národ prospíval, třeba mu časopisu nějakého, v němž by rozhodoval jak o své literatuře tak o politice. Proto Gaj vyžádal si dovolení od krále vydávati noviny. Maďaři snažili se seč byli podniku tomu zabrániti, ale Gaj osobně odešel do Vídně k císaři Františkovi, jenž prý mu odpověděl: „Když tisknou noviny Maďaři, proč by jich netiskli Chorvaté?" Písemní dovolení císařské stihlo do Záhřebu v listopadu r. 1834. Gaj nato vydal provolání ve příčině „Novin chorvatských" a „Denice chorvatsko-slavonsko-dalmatské" nářečím ještě kajkavským. On sám vsál nářečí to s mlékem mateřským a všude tehdy v Záhřebě a kolem Záhřebu se jím mluvilo, psalo a kněži užívali ho v kostele i ve škole. V provolání svrchu dotčeném praví: „Všichni téměř národové evropští ve vědách a naukách již tam dospěli, že se u nich knihy jazykem mateřským psané a noviny netoliko na mocných dvorech, nýbrž také již v domech prostých čtou a posuzují. Není-li tedy svrchovaný čas, abychom i my, jejichž slavní předkové jako obhájcové a strážcové veškeré Evropy po mnohé věky neustále ozbrojeni za obrod všeho člověčenstva zápasili, bychom, ať tak dím, i my slovanské matky jazyk, jenž hojností slov a sladkostí mluvy se honosí a jenž nás s osmdesáti miliony bratrů víže, vzdělávali a na místo jemu důstojné přivedli? A nižádným jiným způsobem nemohli bychom se přibližovati k tomu šlechetnému cíli, než pomocí „Národních novin" *), jež dopřál nám s otcovskou zajisté laskavostí náš jasný král a císař."

Dříve však Gaj zavedl organický pravopis dle českého. Spisek jeho o tom pode jménem: Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisaňa, poleg mudroľubneh, narodneh i prigospodarneh temeľov i zrokov, od L. o. G. — Kurzer Entwurf einer kroatisch-slavischen Ortographie nach philosophischen, nazionalen u. ökonomischen Grundsätzen von L. v. G. Vu Budimu, iz tiskarnice kralj. vseučilišća 1830 (27 str.), navrhuje, by se starý, neslovanský způsob psaní úplně opravil a dokládá, ať každá hláska dle českého vzoru má své místo pro sebe, a ne několik hlásek najednou ať se nestaví, čímž by se uvaroval zmatek pravopisný. Diakritická znaménka ať se také dle českého přijmou. Tím položil Gaj pevné základy nynějšímu chorvatskému pravopisu a posléze i slovinskému, tím položil také stálé základy nové literatuře. Dobře pravil Kurelac po letech o spisku tom: „Je to jen drobná a malá knížka, ale přinesla nám větší prospěch, než kdyby byla přecpána Bůh

---

*) Národní noviny (*Narodne Novine*) byl společný význam pro obě části jich, pro *Novine Horvatzke* i pro beletrist. časopis *Daníza Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka.*

ví jakou těžkopádnou učeností. Mělať za následek, že se z ní vyvinula ona přešťastná jednota*) pravopisná v latinské půli veškerého národa chorvatsko-srbského i při sousedních bratrech Slovincích, kterážto jednota nyní morálně i literárně s námi je druží. To jest dílo onoho velikého muže, jenž kdyby ani jiného nebyl učinil, býval by si pojistil u nás jméno nesmrtelné.“

Dokončiv studia, Gaj přišel jako doktor práv do Záhřebu a usídliv se v hlavním městě chorvatském (stal se r. 1831 zapisovatelem při bánském úřadě), hleděl je také za středisko literární povznésti. Záhřeb byl již politickým středem veškerého království chorvatského a slavonského a bylo lze s jistotou očekávati, že i ve příčině literární volba naň padne. V Záhřebě byla soustředěna veškerá inteligence chorvatsko-slavonská, byly tam všechny vyšší školy, třeba ještě latinské, a v nich množství mládeže, připravující se pro vyšší povolání. Záhřeb byl také středem kajkavštiny, jíž se ovšem říkalo „chorvatský“ jazyk; ale když Pavel Vitezović chtěl jej s přimísenou čakavštinou povznésti za spisovný a Záhřeb střediskem literárním učiniti, musil bez pořízení odejíti. Mělo-li by tudíž nynější podniknutí míti šťastnější výsledek, bylo těm lidem, kteří stanuli v čele obnovené činnosti literární, buď o to dbáti, aby kajkavštině zjednali platnost i za hranicemi obvodu jejího, anebo bylo jim jméno „chorvatský“ za jiné, širší nahraditi, a k jinému nářečí, většího obvodu a rozsahu se uchýliti. Že by však nekajkavci šíji sklonili před skromným jazykem, jímž mluvilo se téměř jen ve třech župách provinciálního Chorvatska, nebylo ani pomyšlení; Gaj s pravým sebezapřením poznal, že kajkavština veškerým Chorvatům nemůže býti tím, čím je na př. toskánské nářečí Vlachům, a proto se jí zřekl. Zbývala tudíž druhá část nesnadného dilemmatu. Jaké nářečí si vyvoliti? Tehdy byla již plnost, zvučnost a krása štokavštiny, Obradovićem a Vukem znova vzkříšené, dosti uznána po světě jihoslovanském, a Gaj jakožto duch bystrozraký, geniální, a dobrý organisátor bez dlouhého rozpaku pevným krokem k ní se uchýlil. Nastávaly však ještě jiné obtíže, jak jazyk ten pojmenovati? „Chorvatským“ jej nazvati nemohl, neb nebyli by s ním souhlasili Slavonci, kteří jazyk svůj slavonským nazývali, potom Dalmatinci, kteří by také geografického jména svého nebyli za chorvatské zaměnili, ač přede třemi stoletími byli chloubou literatury chorvatské

*) Jak rozličného pravopisu do Gaje bylo užíváno, jaká směs různých pletenic tu vládla (zvláště pravopis uherských, kajkavských Chorvatů budil pravý úžas, jsa ve své původní strakatosti přistřižen ještě dle maďarského spůsobu), vidno z obrazce tohoto:

Nynější organická abeceda psána *dalmatsky, kajk. chorvatsky, slavonsky* a *slovinsky.*

ě	i	e	i	é
c	c	cz, z	c	z
č, ć	c, ch, ç	ch	cs, ch	zh
s	s	sz, z	s	ſ
š	se, ſ	sh	sh	ſh
z	z	z	z	s
ž	x	s	x	sh
d, dj	d, dj, gj	d, dy	d, dy gy	d, dj
l, lj	l, lj, gl	l, ly	l, ly	l, lj
n, nj	n, nj, gn	n, ny	n, ny	n, nj

Všechny ony neladné spřežky tudíž vymýceny a jednoduššími nahrazeny.

a jazyk svůj po výtce chorvatským zvali. Naskytala se tudíž ještě dvě jména pro jazyk ten: „slovinský“ (slovanský) a „ilyrský“. Gaj rozhodl se pro název „ilyrský“. Zajisté tanula mu ještě na mysli Napoleonova idea království ilyrského, kteráž tehdy kořeny po zemích dosti pevné zapustila, snad připomínal si také, že názvu toho bylo užíváno již v XVIII. století. Nejdůležitější však pohnutkou, že jméno to přijal, bylo přesvědčení jeho o slovanskosti starých Ilyrů, což snažil se dokázati zvláštním spisem, jejž v rukopise zanechal a jehož části v druhém ročníku Dennice a v jiných uveřejnil. Opravami a úchylkami těmi objasnil s dostatek záměry své. Plemenná,*) geografická jména měla ustoupiti ilyrskému, pomocí jehož měl býti spojen veškerý slovanský jih. Směr staré literatury kajkavské dobou touto přestává; z úzkého kruhu lidovo-církevní, poučné a lokální stává se ona národní a jejím úkolem jest osvítiti národ veškeren.

Jako každá obsáhlejší reforma jen ponenáhlu a mírným spůsobem z počátku má býti prováděna, tak i Gaj se svými velmi opatrně si vedl. Pravopisu nového zrovna nezaváděl, ani myšlénky ilyrské o jazyku. Měl na zřeteli zprvu jen kajkavské Chorvaty, boje se, aby si jich neodcizil; vždyť ti měli mu pomáhati na trudné cestě oprav a ze středu jejich také opravy ty vysýlal. R. 1835 dne 6. ledna vyšly Novine Horvatzke se starým pravopisem Vitezovićovým i starou kajkavštinou, a Danicza dne 10. ledna. Ale v Daniczi vytištěna již Babukićova báseň „Granici i Danici“ nářečím štokavským, ač pravopisem starým. V čele listu toho stálo významné motto: Národ bez národnosti je tělo bez kostí, a Dragutin Rakovec vyzývá v úvodní básni ku společné práci a svornosti. Báseň jeho končí se:

„Z Daniczum
zbudimo sze y poszlujmo,
szlosnim korakom putujmo,
da nam ono nepogine,
shto je nashe od ztarine,
z Daniczum.“ **)

---

*) V rozervanosti politické jednota víry a církve stala se mocným pojítkem *na východě* u Srbů. Srbský patriarchát v Peči zřízený a církev srbská od Cařihradu neodvislá spojily národ srbský v jeden celek, v němž vědomí jednoty nikdy nepotuchlo, ani když politické nesnáze na kusy jej byly roztříštily. Každý vyznavač pravoslavné víry věděl, že církev jeho jest srbská neb staroslovanská a jazyk její že jest slovanskosrbský, a k jednotě této tím více lnul, čím latinský katolicismus a islam nebezpečněji víru, jazyk a národnost jeho ohrožovaly. Jméno „Srb“ a „srbský“ na východě nikdy nebylo vytlačeno. *Na západě* však víra latinskokatolická neustále byla před národností, jejíž pojem pozbýval tak svého významu a důležitosti; potom ještě přidaly se k ní učené sny o ilyrstvu a slovinstvu. V národu haslo vědomí společného jména národního a lid po rozdrobených zemích nazýval sebe: Dubrovčanem, Dalmatincem, Bosňanem, Hercegovcem, Slavoncem, Istriancem, Přímořanem atd. Podobné však zjevy neuvědomělosti národní naskytují se všude u lidu méně vzdělaného jako na př. na Moravě, kdež český venkovan pro živý svět nenazval by sebe Čechem, dále v zemích německých, polských, slovinských a j.

**) S Dennicí zbuďme se i pracujme, svorným krokem kráčejme, ať nám ono nepohyne, co je naše od starodávna, s Dennicí!

Že Gaj se svou družinou měl již tehdy úmysl jedním jazykem sjednotiti převalnou část slovanského jihu, vysvítá z básně Babukićovy, ve kteréž také na konci umístěny jsou tyto verše:

„Lipo ti je Danicsino lice,
josh je lipshe njejno dobro serdce,
koje ljubi sve stare Horvate,
Serblje, Bosnu, Hercegovce brate.

Ljubi ono drage josh Slavonce,
Shtajerce i Kranjce, Gorotance,
jer su ovo bratja od starine,
sini drage jedne domovine.“ *)

Starý pravopis vleče se vesměs jenom do 10. čísla, kdež A. Mihanović, vzpomenutý již druh Sporerův z vídeňského omladinského družstva, podal štokavsky i novým pravopisem krásnou vlasteneckou báseň, plnou nadšení: Lěpa naša domovino, kteráž záhy znárodněla a zpívána bývá s radostí až podnes. V témž čísle prohlašuje Gaj, že nový pravopis byl již dříve ustrojen, že nutno pouze rehabilitovati jej. Od čísla 27. pak není již tištěn žádný článek ani kajkavsky, ani pravopisem starým. Všecky příspěvky ročníků prvějších, vyjma výňatky z Babukićovy ilyrské mluvnice, psány jsou lehkou, poučně zábavnou prosou i verši obecenstvu přiměřenými. Dobrý vkus redaktorův chváliti je také proto, že uveřejňoval v Danicích ukázky starších chorvatských, dubrovnických, dalmatských, slavonských a j. spisovatelů, jako Vitezoviće, Katančiće, Petra Zrinského, Hanibala Luciće, Ivana Gundulića, Relkoviće, Kanižliće, Palmotiće, Vida Došena, Zlatariće, Gjorgjiće a j. Uvedli jsme je dle pořadí, v jakém seznamovala je Danice s obecenstvem. V prvých ročnících těch hleděno namnoze ku článkům a básním vlasteneckým, podávány příklady vzorné lásky k rodné zemi a mateřskému jazyku, by na lid i vzdělanější obecenstvo účinně působily. Vážnějších, vědeckých příspěvků vyjma Babukićových tam nebylo. Horvatzke Novine vycházely dvakrát a Danica jednou za týden. Gaj (napřed psával se Gay) vědom si byl některých nedostatkův i nepřátel a proto ku konci prvého ročníku podává bilanci a poněkud věc omlouvá, jakož i přetřásá mínění mnohých o Danici. O „Novinách“ dí: Noviny naše jsou v prvých počátcích, a přece každý poctivý člověk dle spravedlnosti uznati musí, že jsou před světem našeho vlastenectví míra, jakož i naší lásky i svornosti. — O „Danici“: Mnozí praví: „Proč není dosud vše v Danici, čeho si přejeme?“ Těm odpovídám s Vitezovićem; „Které ovoce rychle dozraje, opět rychle shnije.“ Troji pak nepřítel snah Gajových takto vhodně vylíčen: Jiní řeknou: „Tyto noviny mají za účel učiniti z nás Vlachy,“ **)

*) Krásné ti je Denničino líce, ještě lepší její dobré srdce, jež miluje všechny staré Chorvaty, Srby, Bosnu, bratry Hercegovce. Miluje drahé ještě Slavonce, Štyřany i Kranjce (Krajince), Korutance, neboť ti všichni jsou bratry od starodávna a synové jedné drahé domoviny.

**) Katoličtí Jihoslované i Mohamedáni jmenují pravoslavné bratry své „Vlachy“.

druzí: „Tyto noviny chtějí z nás učiniti bezjáky;“ *) s třetí strany; „Tu se všechno míchá, tu se jazyk jen kazí.“ Část duchovenstva totiž, co se prvé výtky dotýče, stotožňovala se štokavštinou pravoslavnou víru; co se druhé dotýče, nekajkavci v Dalmácii, ve Slavonii a jinde domnívali se, když z počátku užíváno bylo kajkavštiny, že Gaj chce všude kajkavštinu zaváděti — a konečně Srbové se opět smáli té směsi jazykové. Arci zdálo se to směšným, ale jenom těm, kdož neznali krásného cíle s tím spojeného. — Dále tu Gaj oznamuje, že Horvatzke Novine a Daniczi Horvatzkou zaměni za Ilirske narodne Noviny a Danici ilirskou, kteréž skutečně začaly vycházeti pod tím jménem r. 1836. Gaj začal kajkavsky literární program svůj, potom vedle nářečí toho kladl štokavštinu, potom štokavštinu samu a sice iekavské výslovnosti (*ije* a krátce *je*), kteréžto *ie* nahradil novým, českým *ě*, a s nářečím tím sloučil pak pojem názvu ilyrského, kterýž měl obsáhnouti všechen slovanský jih. Ilyrské země přirovnává k lýře v rukou dívky — Evropy. „Evropa,“ praví, „podobá se dívce sedící; vidíme na ní hned, že v jedné ruce drží trojhrannou lýru, kterouž si o prsa opírá. Tato lýra hrála v dávné minulosti přelibým, přirozeným hlasem, pokud naladěné struny její libými větérky se pohybovaly. Leč najednou povstal strašný vichr od jihu i západu a bouře strhla se od východu i severu. Struny povolily a odepjaly se; nebylo již souladu a líbezných zvuků. Tato lýra Evropy jest Ilyrie mezi třemi úhly: Skadrem, Varnou a Bělakem; odepjaté struny její pak jsou Štyrsko, Korutany, Krajina, Gorice, Istrie, Chorvatsko, Slavonsko, Dalmácie, Dubrovník, Bosna, Černá Hora, Hercegovina, Srbsko, Bulharsko a dolní Uhry“.

Tolikráte již naskytlo se nám jméno „ilyrské“ jakožto slovanské; budiž tu také stručně objasněna historie a pravý význam jeho. — Není vůbec u historiků staroevropského kmene, jemuž by nebylo přidělováno otcovství dnešních Slovanů. Tak také starým Ilyrům. Ilyrové však, ve starém věku národ veliký, jehož jedinými potomky jsou nynější Škipetaři neboli Albanci, byli haluzí veliké větve kmene indoevropského, jmenované obyčejně thráckou nebo thrácko-ilyrskou. Kromě Ilyrů vlastních náleželi ku větvi té ještě Epiroti, Makedonci, Thrákové, Moesové, Dakové (Geti), potomci nejspíše dávných Pelasgů. Jména „Ilyrie“ v rozličných dobách užívalo se v rozličném smyslu. Nejdříve označovala se jím vlast národa ilyrského, t. j. země na východní straně od Jaderského moře beze všeho přesnějšího omezení. Teprve válkami Římanů poznány země tyto zevrubněji a říše ilyrská, kdysi tak mocná, klesla pod vládu římskou, kteráž v I. stol. před Kr. založila si tam provincii Ilyrskou. Zeměpisným jménem zahrnuty jsou v provincii tu země: Noricum, Pannonie, Dalmacie, Moesie, Thracie a Dacie, tak že objímala všecky země od Dunaje na jih, od Innu k alb. Drině, od moře Jaderského k Černému. V V., VI. a VII. století zabrali větší část Ilyrie Slované a vyhnavše i podmanivše si Avary, založili říše chorvatskou, srbskou a bulharskou. Na západě usadili se Slovinci. Tehdy po Ilyrech nebylo již skoro sledu; udržovali se jen v „řeckém Ilyriku“ a udrželi

*) Mezi kekavskými Chorvaty slují obyvatelé záhřebské župy bezjáci (u Vuka bezjak = hlupák).

podnes. Hahn dokazuje ilyrský původ *) nynějších Albancův a uvádí tři konjektury o původu jména „ilyrský“: Země dostala prý jméno buď ještě od hrdin dardanských Ila a Lyra, buď od řeckého slova ἰλύς (bahno) — bylyť ilyrské země, s Řeckem nejblíže sousedící, bahnity — aneb má prý se jméno to pokládati za staroilyrské. Ostatně byla příbuznost Ilyrův, Epirotů, Makedoncův a Thrako-Moesů taková, že staří spisovatelé řečtí a římští, nemajíce důkladných známostí o národech oněch, často témuž kmeni tu „ilyrský“, tu „thrácký“ původ přikládají. Přemnozí pak jiní, pozdější i novější spisovatelé a zejmena slovanští, jako: Nestor, Chalkokondylas, Mauro Orbini, Katančić, Appendini, Kollár a mnoho jiných namlouvají světu, že staří Ilyrové byli Slované a jejich potomky že jest národ chorv.-srbský. Dalmatinci psali knihy, že byl sv. Jeroným dalmatský Slovan a že on hlaholici vynalezl; Gjorgjić vychloubal se, že chorv. národu sv. Pavel víru Kristovu hlásal; Dubrovčané uváděli fenického Kadma ve styk se starými Ilyry a tvrdili, že založil jejich město; Appendini jistil, že jazyk ilyrský byl jazykem plemene Jafetova a že památky evropských, ba i asijských národů dosud neprozkoumané lze probádati na základech staré ilyrštiny; ba i sám Gundulić udělal z Orfea a Alexandra Velikého ilyrské Slovany. A také Gaj zabředl do toho omylu; ale kdyby mu nebyl tanul na mysli přelud o slovanskosti starých Ilyrů, kdo ví, s jakou odvahou by byl kráčel vstříc plánům svým a k jakým výsledkům by byl dospěl.

Šafařík uváděje veškery podobné sny a domněnky o starých Ilyrech na pravou míru praví (Slov. starožitnosti str. 215.): „Staří nejen Ilyry, ale všecky jiné k Ilyrům počítané národy za stejnokmenné s Thráky pokládali, podle čehož příbuznost Ilyrů se Slovany místa míti nemůže. Ale poněvadž mnohá jména hor, měst a řek v krajích ilyrských šíré svědectví vydávají, že tam žili Slované, to tím vysvětliti dlužno, že v oné dřevní době, když národové slovanští v krajích podunajských obývali, některé odnože až do zemí, potomně ilyrskými zvaných, zasahovaly, t. j. do dnešních Chorvat a přímoří adriatického, dříve než ve stranách těch od Celtů potlačeni a na sever zapuzeni byli (350—336 před Kr.). Možno také, že mnohem později ostatkové prvotních Vindů vytlačeni byvše z tučných sídel podunajských do nepřístupných hor ilyrských mezi jinorodými národy jazyk svůj zachovali, dokud jakožto malý nárůdek v moři cizím neutonuli (ve směsici národů za římského panování)“. Strabo († kolem r. 35 po Kr.) připomíná, že mezi Ilyry kromě Celtů bydlili i jiní národové, což lze ku Slovanům vztahovati.

Jméno „ilyrské“ nejvíce zakořeněno bylo u Chorvatův, ale bylo známo i jiným Jihoslovanům: Slavoncům, Bosňanům a j. Když Srbové vystěhovali se ku konci XVII. stol. do Rakouska pod Arsenijem Crnojevićem, dostali od Leopolda I. výsady pode jménem národa ilyrského. Bylo již tehdy dobře známo a tehdy již přidělovalo se Jihoslovanům. S Bulhary jenom není v pražádném styku, jakož ani hnutí ilyrské k nim nedošlo.

*) Albanesische Studien von Dr. jur. Johann Georg von Hahn, k. k. Consul für das östliche Griechenland. Jena 1854. stran 780.

R. 1836 všechno již píše novým pravopisem i štokavštinou. Toho roku v Danici vyšla i Věkoslava Babukiće Osnova slovnice slavjanske narěčja Ilirskoga, která byla i zvlášť otištěna v několika stech výtiscích. *) Byl to základ, na němž četní spisovatelé tehdejší svůj literární materiál urovnávati mohli. A povstala také celá řada spisovatelů, kteří se jako jediný mocný šik okolo Gaje a Danice sestoupili, zásady jeho za své zvolivše. Byli to zejména: Dragutin Rakovec, Pavel Stoós, Ljudevit Farkaš-Vukotinović, Toma Blažek, hrabě Janko Drašković, A. Zdenčaj, V. Babukić, bratří Antonín a Ivan Mažuranićové, Mato Topalović, Josef Marić, neohrožený Stanko Vraz, Dimitrije Demeter, Ivan Trnski, Štěpán Marjanović, Mirko Bogović, A. Mihanović, Ivan Kukuljević-Sakcinski, Drag. Galac, Drag. Seljan, Antonín Niemčić, Utješenović-Ostrožinski, Jakob Užarević, Petr Preradović, Luka Ilić, Ivan Franjo-Jukić (františ. z Bosny), Ljubomir Maretić (Hercegovec) a j. Všechny pojil zlatý zásvit jména ilyrského, kterýž jako něžná stužka vázal jednotlivé, rozptýlené květy z četných, bohatých, ale roztroušených niv jihoslovanských v jednu ladnou kytici. Všude byli již uvědomělí Ilyrové a podpisové: Ilir iz Štajera (Vraz), Ilir iz Horvatske (baron Peharnik, Tomo Blažek, A. Mihanović), Ilir iz Primorja horvatskog (Iv. Mažuranić), Ilir iz Slavonije (M. Topalović) a ze všech zemí a krajů, kam zvěst nová pronikla, hemží se jen prvějšími ročníky Danice. I za hranicemi všude srdečně se těšili živému ruchu tomu a radostně jej pozdravovali. Tak Šafařík a Kollár píší do časopisův úvahy a ruch ten schvalují.

Jak jsme již svrchu podotkli, literární život sloučen byl bezprostředně s Danicí. Lid poučuje se tu krátkými vlasteneckými články. Nadšení a rozohnění své každý vylévá do básní; kdo vzal péro do ruky, každý psal verše, jako kdysi u Římanů za dob Augustových. Doba byla taková. Dobu tu celého jednoho decennia, od založení Danice počínajíc, můžeme nazvati dobou básnických improvisací v národě chorvatském. Máť každý burný čas básníky takové. Výlevy jejich jsou výsledkem časových citův a vznětů.

Prvé tři ročníky „Novin“ a „Danice“ tiskly se u Županа v Záhřebě (dnešní firma Albrechta a Fiedlera). Aby obrozené literatuře pomohl ku platnosti ještě větší, Gaj zřídil svým nákladem r. 1837 vlastní Národní tiskárnu. Tu Šafařík opět pobádá, očekává krásná díla a radí vydávati výbor dubrovnické poesie.

Úspěch myšlenky a literatury ilyrské poukazoval k vyšším potřebám národního života. Nejen časopisy, nýbrž i společnostmi získává se pevná půda ideám. Za tou příčinou Ilyrové pojali úmysl, aby se utvořila učená společnost pro jazyk a literaturu ilyrskou na způsob akademie. Ale ještě více bylo jim potřebí živějšího střediska a útočiště, kde ve schůzích klidně mohli by rokovati o všelikých otázkách národnostních a literárních. Maďaři měli již mnoho takových společností.

*) R. 1849 Babukić napsal větší mluvnici na týchž základech a vydal ji v překladech němec. a italském přídavkem k ilyrsko-němec.-italském slovníku od Josefa Drobniće, vydanému nákladem Matice ilyrské. R. 1854 tiskl pak u Gaje svou „Ilirskou slovnici“ a věnoval ji Jos. Jelačićovi Bužimskému.

Počali tudíž Chorvaté zakládati po všech uvědomělých městech spolky čtenářské a střediskem všech měl býti Národní čtenářský spolek záhřebský pod záštitou ctihodného hraběte Janka Draškoviće, kterýžto spolek byl založen r. 1838. Tam docházely časopisy všech slovanských zemí a vlastenci mívali tu své schůze. Činnost spolku toho pojila dva význačné směry: nejen literární, nýbrž i politický a hospodářský ruch doby té.

Čtenářský spolek stal se střediskem veškerého života národního. Na základě jediného pravidla: „účelem spolku jest čísti noviny a knihy a šířiti užitečné vědomosti“ vznikla v něm: redakce novin a knih, klub ilyrský, knihovna ilyrská a Matice, učené družstvo, museum a hospodářský spolek, divadlo i opera a konečně Národní dům. Babukić byl tajemníkem všemocného toho spolku; byl tudíž duší veškeré činnosti jeho. Pracoval, dopisoval na všecky strany; byl to pravý advokát i misionář myšlénky ilyrské. Vedle Babukiće ve spolku pro věc ilyrskou nejvíce pracoval Stanko Vraz, jenž posléze stal se jeho tajemníkem. Pro ilyrskou myšlenku lámal kopí nejvíce mezi Slovinci a v cizině.

R. 1839 učiněn byl ve spolku čtenářském návrh, aby se založila Matica ilirska podle vzoru české, ale ve skutečnost návrh přiveden teprve po třech letech. Spolek ten podporovati měl vydávání chorvatských knih, jež nenašly nakladatelův, a měl se státi jakýmsi střediskem, v němž scházeli by se spisovatelé a radili, jakých knih je Chorvatsku nejvíce potřebí. Pokud počet spisovatelů nevzrostl, dokud co den téměř scházeli se ve spolku a pokud nebylo ještě jiného literárního závodu, potud Matice plnila svou dvojitou úlohu. Neméně záslužnou činnost Matice rozvila vydávajíc dubrovnické básníky. Již v Danicích uveřejňovány jsou výňatky z Gundulićе, Lucićе. Za příčinou 200leté výroční slavnosti Gundulićovy Matice ihned se uvolila, že vydá Osmana. Osman, přetištěn novým pravopisem, vyšel v skutku r. 1844. Kult dubrovnické poesie, třeba že byl poněkud na škodu mladé básnické literatuře chorvatské pro upřílišené názory klasické, jež zrodily se napodobováním italských vzorů, přece s druhé strany šířil hrdost národní a vábil do ilyrského kola i Dalmatince. Později vydávala Matice dubrovnické klasiky soustavně.

Čtenářský spolek pokládán za prozatímní ústav učené společnosti, kterou si obzvláště Gaj založiti přál, jakož i národního musea. Již r. 1839 ze spolku vyšla prosba ku králi, aby povolil společnost a museum. Družstvo pro vzdělávání jazyka a literatury chorvatsko-slavonské potvrzeno teprv r. 1847 a rok před tím vešlo v život i Museum. Umístěno bylo v Národním domě. Museum spravoval z počátku Dragutin Rakovec, tajemník hospodářské společnosti, r. 1841 přispěním biskupa Haulika v život vešlé. Později o museum dobyl si velikých zásluh Mijat Sabljar. (Dokončení.)

Kavkazský pluh.

Obrázky z Kolchidy.

Napsal J. Rys.

(Pokračování.)

Obcházel jsem dlouho velebnou zříceninou, jež poutala mne všude množstvím zajímavých podrobností. Veliké, hladce tesané čtverce kamenné, z nichž skládaly se vnitřní stěny chrámu a jež na místech, kde zůstaly stěny neporušeny, dosud tě překvapují pečlivostí a přesností, s jakou byly spracovány a sestaveny; rozmanité tvary oken, velikých i malých, okrouhlých i podlouhlých, pěkně tesanými kameny vyložených: zbytky krásných klenutí, oblouků a výklenků; trosky sloupů a kamenných ozdob — vše zajímá tě zvláštním rázem i pěkností svou. A také samorostlé okrasy, jimiž bujné jižní rostlinstvo kamennou tu spoustu zevšad obetkává, baví oko rozmanitostí a malebností svých zelených koberců a čalounů, věnců a girland, záclon a třásní.

Gruzínsko-byzantinské umění stavitelské libuje si v bohaté ozdobě skulpturální. Zvláště zevnější stěny chrámů bývají pokryty množstvím ornamentů a figur v polovypouklé práci z kamene vytesaných. Spůsob těchto ozdob bývá ovšem pro náš vkus mnohdy podivný, což platí zejmena o pracích figuralních. Na zevnější stěně starého chrámu v Ana-

núru (v Gruzii) viděl jsem na příklad podoby lvů s kníry marciálně zakroucenými a postavy andělů, jejichž vypoulené oči vyplňovaly celý prostor mezi nosem a očima a jejichž nohy byly obuty v nemotorné, zcela obyčejné boty, nelišící se ničím od jarmarečních výrobků našich venkovských ševců. A k mohutnému dojmu, jaký na mne učinila velkolepá svatyně Mcchetská, nejslavnější chrám Gruzie, přimísily rovněž komický živel ohromné figury andělů, vytesané na zevnější stěně: bylyť obráceny hlavou kolmo dolů a nohy v důkladných botách strměly rozkročeny do výše; umělec chtěl tu patrně rajské hosty představiti, jak slétají střemhlav s výsostí nebeských k zemi. Málo vážný byl také dojem lva s lidským, dlouhými kníry okrášleným obličejem a s — ploutvemi, jakož i šupinatého orla s podivným hřebínkem a šroubovitě zakrouceným zobákem. Ale za to bývá provedení takových okras neobyčejně čisté a většina jich dokazuje nejen bujnou obraznost gruzínských sochařů, nýbrž i nevšední jejich umělost a pečlivost. Zvláště arabesky a rostlinné ornamenty jsou často velmi úhledné a vkusné.

Také chrám Kutaisský honosil se zajisté hojností takových kamenných okras. Posud zachovalo se jich dosti, zvláště na zevnějších stěnách. Viděti tu vytesané krásné kříže, útlé sloupky, kruhy a polokruhy, výtečné pletivo arabesek, listy a květy (na př. slunečnice), podoby lidí a zvířat. Ale většina těchto ozdob podlehla zkáze a trosky jejich kupí se v pusté směsi na zemi uvnitř chrámu. Zvláště sloupům zle se vedlo. Dvojice největších sloupů uvnitř zanechala tu jen oba mohutné podstavce a kus hustě rýhovaného dříku; také z ostatních sloupů a sloupců zbyly na svém místě většinou jen skrovné části — zlomky štíhlých dříků jejich a bohatě ozdobené hlavice mísí se s rumem na podlaze nebo octly se až venku před chrámem. Zejmena jedna veliká hlavice, ležící před vchodem, upoutala moji pozornost. Byla čtyřhranná a v rozích ozdobena podobami ptáků s rozestřenýma křídloma; ve dvou rozích měly hlavy ptačí, v jednom hlavu lidskou — na čtvrtém rohu byla hlava uražena. V jedné, patrně čelné ploše postranní znázorňoval krásný relief zápolení tří zvířat: dva dravci, na jejichž těle četná vypouklá kolečka značila asi okrouhlé skvrny levhartí kůže, doráželi na nějaké záhadné zvíře s kopyty a dlouhým ocasem, které snad představovalo koně. Ostatní vyzdobení hlavice skládalo se z arabesek, listů a fíků.

Také okolní chatrče těží jako cizopasníci ze zbytků padlého velikána. Krásná jedna hlavice sloupová slouží za práh blízké chaty a kusy sloupů i kamenných ozdob snešeny jsou za přehrady vůkolních zahrad.

Kolem sbořeného chrámu jest novější pohřebiště a také v chrámě samém vidíš na jednom místě, uprostřed trosek, vedle omšených starých náhrobků novější náhrobní kameny s nápisy gruzínskými a ruskými.

Po levé straně chrámu spatřuješ zbytky klenuté kaple s otřenou malbou, jejíž krása dosud jest patrna; po pravé straně přistavena jest ku zříceninám kaple novější.

Nedaleko chrámu nalezají se rozvaliny staré pevnosti se stopami branek a kulatých nárožních věží; i zde je zbořené zdivo hustě zarostlé a porostlé smokvoni, břečťanem, azaleami, malinami a rozmanitým jiným křovím. Uprostřed stojí nějaký starý kostelík s částečně

zachovanými malbami a pěknou prací kamenickou, nyní upravený za skladiště vojenské nebo k nějakým podobným účelům.

S rozvalin pevnosti otvírá se rozkošná vyhlídka do kraje Rionského. Dole v zeleném moři stromoví, z něhož vynikají výškou štíhlé topole a temnější barvitostí obelisky cypřišů, tone Kutais se svými věžemi a báněmi, různobarvými střechami, četnými sloupci verand a pavlačí, bílými nebo barevně natřenými stěnami. Hlavní část města leží na protějším břehu řeky, ale některé domky a chaty přeběhly až sem na pravý břeh, pod rozvaliny starého Kutaisu. Se tří stran obklopeno jest město výběžky hor; stráně jejich září bujnou zelení, z níž tu a tam vyhlédají idyllické domky, nesoucí místy na střechách řady kamenů jako ve Švýcarsku. Za nimi pak vidíš lehce zamodralé vrchy vzdálenější.

Na třetí straně otvírá se za městem výhled na širou rovinu Rionskou. Plochá jako stůl prostírá se do dálky; v popředí vidíme na ní políčka a lučiny, obstoupené hustými skupinami stromů; čím dále tím více houstnou nesčetné ty skupiny a slévají se na konec v jedinou zelenou spoustu, vlnící se jako moře až k dalekým horám, jejichž modravé silhuety s posněženými částečně vrcholky uzavírají tento rozkošný obraz, jehož půvab ještě zvyšuje Rion, vinoucí se malebně třpytnými oklikami tou báječnou plání. Smaragdový její koberec, utkaný z věncoví révy, z platanů, fíků a cypřišů, z vavřínu a zimostrázu a nesčetných jiných druhů vzácného stromoví a křoví, usmívá se v paprscích jižního slunce kouzlem u nás netušeným.

Ještě jednou vrátil jsem se do zřícenin chrámu, abych se naposled opojil zvláštním půvabem té divné romantiky. Stoje na zvětralých náhrobcích, obhlížel jsem ohromné pošmourné zdi se zbytky divných okras dokola. V tu chvíli nevnikal sem žádný paprsk sluneční. I svěží porost keřů a břečťanových úponek ztemněl, jakoby také byl zachvácen tajemnou, chmůrnou náladou rozvalin. Vše snilo vážný sen minulosti. Hrobové ticho vládne vůkol; ni hlásek nezaletá zvenčí do mlčících trosek, ni větřík neševeli nad nimi v zelených úponkách. Stesk pojal mne v tom hlubokém klidu i zdálo se mi, jakoby tajemné stíny vznášely se zbořeným chrámem, plníce jej tichými vzdechy a šeptem duchů . . .

Z šerých a zádumčivých pozůstatků bývalé slávy sestoupil jsem nazpět do pestrého víru přítomnosti, v čilý pouliční život nového Kutaisu.

Karthvel je mysli živé a bujaré, miluje společnost, veselou zábavu, víno, zpěv a tanec. Tyto jeho vlastnosti můžeš dobře pozorovati na procházkách Kutaisem. Všude vidíš skupiny lidí smějících se a družně hovořících za živých posunků. Onde shromáždil se veselý zástup kolem tlupy hudebníků, kteří provozují na svých tamburinách, dudech, třihranných, dlouhohrdlých kytarách a jiných podivných nástrojích hřmotnou hudbu, jež arci pro naše nezvyklé ucho zní jako kočičina; před nimi poskakuje, otáčí se, kroutí hlavou a rukama, křepčí celým tělem ohnivý tanečník a diváci kolem tleskají do taktu rukama, provázejíce tanec jeho smíchem a veselým křikem. Na zápraží „duchanů“ spatříš rozjařené pijáky; ale nemysli si, že jsou opilí — v tomto požehnaném kraji, jenž místo mléka a strdi oplývá vínem a pokryt jest všecek bujným věncovím révy, přechází člověk dle gruzínského přísloví „od mateřského prsu hned

Gelathi.

k otvoru burďuku (koženého měchu na víno)“ a přivyklý jsa z dětství na ohnivý nápoj, stěží jen podléhá opojným jeho účinkům.

Ovšem, chceš-li poznati kavkazské pitky a tance v plné slávě, musíš si zjednati pozvání k hostině v některém zámožnějším domě. Stane-li se ti pak čest, že tě společnost zvolí za „tolumbaše“ t. j. ředitele pitky, můžeš ji snadno draze zaplatiti: tato čest spojena je totiž s povinností vyprázdniti s každým besedníkem plnou nádobu vína a gruzínské poháry mívají mnohdy rozměry povážlivé. Obyčejné nádoby jsou: „kula“, lakovaná dřevěná nádoba s úzkým hrdlem, „azarpeši“, nádoba s dlouhým držátkem, podobná naší sběračce, a tuří roh, často stříbrem okrášlený a někdy až pět lahví vína jímající. Přípitky vynášejí se obyčejně průpovědí od mohamedánů vypůjčenou „ala verdi“ (bůh dal) a odpovědí „jachši jol“ (šťastnou cestu)! Ostatní společnost provází každý přípitek gruzínským popěvkem: „Mrava šaemie“ (mnoho let).

Pak se můžeš také dívati na krásný ohnivý tanec kavkazský, „lezginku“, v němž tanečníci a tanečnice plně okazují pružnost svých leporostlých těl a zvláštní, vrozenou graciosnost svých pohybů.

Nasytiv se procházek po městě, zašel jsem pod večer ještě do veřejného sadu. Seznámil jsem se tam s krajanem, p. Bartoněm, který je městským zahradníkem v Kutaisu. Byl mi ochotným ciceronem a na druhý den umluvili jsme společnou vyjížďku do dvou proslulých klášterů v okolí.

II. Výlet do Gelathi a Mocamethi.

Za jitra odebral jsem se s p. Bartoněm do Gelatské ulice, kdež nachází se ghetto Kutaisské. Můj soudruh vstoupil do přízemí jednopatrového dřevěného domku, malebně obrostlého povíjivou zelení. Mne zadržel na prahu pohled, jakého jsem se nenadál v tom zvenčí dosti přívětivém stavení. Hleděl jsem do těsného, špinavého brlohu, naplněného dýmem a směsí odporných zápachů. Jako v mlze bylo tam viděti ve směsi hadrů a bídného hamparátí několik polonahých lidských tvorů s neduživou pletí a chorobně zarudlýma očima. Byl to hrozný obraz nečistoty a bídy. Divadlo toto a horký, smrdutý výpar, z brlohu se valící, odehnali mne brzy od prahu nazpět do ulice. Také soudruh po chvilce vystoupil a za ním objevila se vyčouhlá postava v otrhaném kavkazském oděvu, s vysokou zašpičatělou beranicí na hlavě. Byl to patriarcha ubohé židovské rodiny, kterou jsem nejasně uvnitř zahledl. Navzdor chorobné pleti a zaníceným očím činil se svým bílým vlasem a vousem, ve své dlouhé, až po kotníky splývající „čoše“ téměř biblicky velebný dojem.

Můj soudruh dal se s ním do smlouvání, zatím co umouněný a otrhaný výrostek vyvedl ze stáje dva zubožené koně, kteří vhodně doplňovali obraz té bídné domácnosti. Konečně byla smluvena cena za půjčení obou rozinant: 2 ruble 40 kopejek. Dostal jsem se jakž takž do chatrného sedla, a provázeni přáním šťastné cesty, jeli jsme mírným klusem Gelatskou ulicí, kde z rozbitých oken a červotočivých pavlačí vyhlédali za námi židé s „pejsy“ a židovky s velikýma, černýma očima, některé opravdu krásné. Za městem zabočili jsme mezi vrchy a za ho-

Lezginka, ka

rodní tanec.

dinu asi dojeli jsme do údolí říčky Cchali-Citheli, což znamená: červená řeka. Jízda byla vskutku rozkošná: oko neustávalo se kochati pohledem na úžasně bujné a zářivě zelené rostlinstvo. Sladký kaštan tvořil podél cesty celé háje, úponky révy a chmele ovíjely větve ohromných platanů, neproniknutelné houštiny azaleí a granátových keřů pokrývaly půdu.

Jakkoli bujará a bohatá jest příroda Kolchidy, poskytuje přece člověku jen skrovnou výživu. Jen málo půdy urval posud divokému pralesu a na těchto mýtinách pěstuje toliko kukuřici a „gomi", druh prosa, spůsobem velmi primitivním. Vizte jen zdejší pluh! Hlavní jeho částí jest kus dřeva, na jednom konci ostře zahnutý a nesoucí na konci tom kus železa zšíří ruky; za kleče slouží dvě hůlky, upevněné k záhybu, a v předu přiděláno jest šikmo jiné dřevo, k němuž připřahuje se potah — pár bůvolů nebo volů, někdy i několik párů. A předpotopním tímto pluhem vládne oráč velmi nedbale — rozumí se, že ani výsledek takové práce není valný.

Ostatně, špatné zemědělství v Rionském kraji omlouvá právě nevázaná bujnost tamnější vegetace. Vysekání hustého, obrovského stromoví s chaotickou spoustou popínavých rostlin a neproniknutelným podrostem, očištění půdy od spleti nesčetných kořenů není prací snadnou a mýtinu třeba ustavičně brániti proti nové invasi svéřepého okolního rostlinstva. A takovému namahání, zdá se, nehoví povaha tuzemců. K tomu třeba uvážiti mnohověký útisk zdejšího lidu, jenž trpěl nejen ustavičnými nájezdy nepřátel, nýbrž i zlovládou svých vlastních panovníků a zpupné šlechty, která jej obírala a tyla z jeho práce dle libosti. —

Za červenou říčkou zdvihaly se krásné zelené hory a na boku nejvyšší z nich, pod srázným vrcholem bělal se malebný klášter Gelathský.

Koně naši probředli říčku a další cesta vedla nás do vrchu kolem roztroušených chatrčí imeretinských, napolo ukrytých ve stínu sadů, jež byly ohraženy živými ploty z azaleí. Litovali jsme, že již odkvetly; krásné, ohnivé květy azalek přidávají zdejším krajinám půvab v pravdě čarovný.

V nádvoří kláštera podržel nám nějaký hošík koně a brzy objevili se dva mniši v černých talárech a v černých pokrývkách hlavy, podobných cylindrům bez střechy, aby nám ukázali znamenitosti svatyně.

(Dokončení.)

V zajetí Armidy.

Napsal **Pavel Albieri.**

(Pokrač.)

Z a tohoto líčení šťastných chvilek nabyly oči sličné komtessy zvláštního něžného výrazu, jakého bych byl nikdy v nich nehledal. Líbila se mi v tom okamžiku velice; byla tak krásná, ba svůdná, jako nikdy posud. Zahleděl jsem se na ni s obdivem.

„Abych mluvila krátce,“ pokračovala komtessa, oddechnuvši si poněkud, „musím říci, že jsem se hned při tomto druhém setkání úplně do něho zamilovala. Jeho vřelý ton, výmluvné oči, výmluvnější snad ještě než mohutný proud jeho krásných řečí, uchvátily mne žárem nikdy nepocítěným, ba netušeným. Krotila jsem se s dívčí cudností, jak jsem mohla, ale láska byla silnější než já. Konečně musila jsem se k ní přiznati i samotnému Giuseppovi, který za to pokryl tvář moji žhavými polibky. Stalo se to asi o desáté naší schůzi. Bylť si vyprosil hned po návštěvě naší villy, že sem přijde k vůli svému obrazu ještě dvakráte, a pak již vymohl na mně, že jsem svolila k dostaveníčku opět v hájku pod klášterem San Francesco. Jezdil sem pak skorem každodenně, dbal velice na sebe, přinášel mi něžné kytičky a obrázky a já jsem konečně musila říci, že byla touha moje vyplněna a v mém srdci se usadila opravdová první láska. Giuseppe byl mi pomalu vším na světě a s radostí jsem to vyznávala i jemu samému. Nepochybuji, že mne miloval tehdáž také, a to láskou vřelou. Asi za dva měsíce pak jsem mu příležitostně řekla, že nejsem signorina Montelupova, nýbrž komtessa d'Arco-Valley, dědička rozsáhlých statků. Pamatuji se na důležitou tu chvilku, která rázem rozhodla o naší lásce. Giuseppovi zaplály výmluvné oči nebývalým leskem; chopiv mne do náručí, počal mne ohnivě, divoce líbati, div mne v objetí svém nezadusil. Byla jsem nesmírně šťastna tím, že jsem ho tak radostně překvapila, a myslila jsem si, ubohá, že mne za to bude milovati ještě více. Vždyť jsem nedbala přednosti svého rodu a milovala jsem tak upřímně a srdečně jeho, chudého malíře! Byla jsem schopna vše pro něho podstoupiti, jen abych jej mohla konečně nazvati svým i před světem, i pobízela jsem ho ku stálému studiu, aby mi dosažení toho cíle usnadnil. Doufalať jsem, že před nadějným umělcem zamhouří oko i můj hrdý, šlechtickými předsudky prosáklý otec. Avšak dočkala jsem se trpkého sklamání u samého milence. V první čas ovšem se zdálo, že mne Giuseppe více miluje nežli dříve, že studuje, snaží se vyniknouti ještě více, ale čím dále tím bylo hůře. Nějaký zlý démon mu našeptal, aby nevázal budou-

cnost svou na štětec, ale spoléhal raději na mne, či vlastně na moje jmění. Ta vyhlídka ho zaslepovala, nedala mu pracovati a stala se pro něho i pro mne osudnou. Konečně doslechla jsem, že Giuseppe mešká více v krčmách nežli v atelierech a museích. Můžete si pomysliti, jak mi bylo; ale přišly ještě horší zprávy, kterak Giuseppe se vychloubá, že nemá práce zapotřebí, poněvadž si vezme prý mne, což mu zajistí do smrti klidný život v přebytku. Nevím, kde jsem vzala i při lásce své tolik shovívavosti, že jsem nepřerušila s člověkem tím ihned veškeré spojení, tajné sice posud, ale nyní jím samým vynášené. Zdá se mi, že jsem tomu posud nechtěla uvěřiti; jeho samého jsem se nikdy po tom neptala, a on přede mnou arci s takovými věcmi nikdy se nevytasil, slibuje mi jen stále, že bude pilně studovati. Pomalu jsem pozorovala, že mne již tak nemiluje jako dříve, že láska jeho stává se čím dále strojenější — snad právě následkem stálého mého napomínání, které jsem činila zajisté v nejupřímnějším úmyslu. Později jsem také seznala, že poměry jeho nejsou již tak v pořádku jako dříve, následkem jeho nedbalosti. Konečně přišli i špinaví židé, ptající se mne velmi opatrně a obratně, kdy bude svatba se signorem Renuccinim, vychvalovali ho a podobně. Poznala jsem, kolik uhodilo — Giuseppe dělal na budoucí sňatek dluhy! A sprosté dluhy. Dělajíť sice také kavalírové před sňatky na věna svých nevěst dluhy, ale ne tak špinavé, dále ne tak neopatrně a konečně — v těch kruzích bývají manželství mnohdy poubými finančními spekulacemi a takové dluhy jsou pak tolik jako vypůjčení si peněz na něco jistého, co však posud není v ruce, kdežto zde byly dělány dluhy lehkomyslně, zlehčujíce pověst jeho i mou, dělány byly na nejisto a mohly svazku našemu velice uškoditi. Giuseppe pochovával jimi celé štěstí naše přítomné i budoucí."

Ve druhé polovici tohoto vypravování bylo viděti na výrazu tváře komtessiny opět všechen hněv, jenž nitrem jejím lomcoval při vzpomínce na bídného chlapa, který takovýmto spůsobem cti její ublížil. Celá se chvěla a černé oči metaly nyní blesky, až jsem se lekal.

„Můžete si pomysliti, jak mi bylo. Byla jsem opravdu zrazena, čistá moje láska zklamána a já měla patřiti člověku, který poskvrnil v sobě nejen milence, ale i umělce. Opravdu, člověk tento nemyslil od chvíle, co jsem mu sdělila, kdo jsem, na nic jiného nežli na mé peníze. Ale na štěstí nebyl dosti vychytralý; prozradil se před časem. Udál se mezi námi výstup, při němž on začal hroziti, a to byl poslední hřebík do rakve naší lásky, či vlastně mé lásky k němu. Odmítla jsem s hrdostí jeho hrozbu, kterou pak začal uváděti ve skutek, rozšiřuje po městě vztekem nad tím, že jsem zmařila jeho plány, rozličné buď přímo nepravdivé, nebo hodně přehnané historky. V tom čase dověděl se o všem můj otec, jemuž celý sběh věcí sdělil signor di Montelupo, velmi pobouřený tím, co se povídalo o jeho domě, k němuž jsem přece náležela. Otec kázal, abych odjela k němu, což jsem s radostí učinila. Dříve však, nežli jsem mohla odjeti, pokusil se Renuccini s několika druhy, kterým slíbil asi odměnu, donutiti mne násilím ke sňatku. Vyvázla jsem z nástrahy a člověk ten, jehož jsem tak milovávala, stal se pro mne teď pravou ohavou. Doma čekaly na mne výčitky, k tomu všemu ještě, co jsem již vytrpěla; poslední slabá naděje má, že aspoň otec porozumí

zdrcené mladé duši mé, prchla. Žila jsem do nedávna jako stroj, dopouštějíc, aby se mi kořil druhý ten bídník, kapitán Stagi, který však je tak směšný svou bázlivostí a tak sprostý svou dotěravostí, že se na něho ani zlobiti nemohu. Jsem vám povděčna, že jste otevřel i otci oči, aby mne odporný a směšný ten člověk přestal obtěžovati. Abych konečně nezapomněla — malíř, který vůbec malovati už sotva bude, oženil se dle poslední zprávy s nějakou starou sprostou ženštinou pro peníze, pro moc peněz. Nevěděl s dluhy kudy kam a dal se koupiti. Ubohý, ale patří mu to! V mém srdci nehnula se při té zprávě již ani žilka, ale nějaký vliv měla na mne přece — vzchopila jsem se k novému životu, studuji, pracuji a tím se bavím. A ta směšná signorina Angelica má mne dle otcova rozkazu hlídati, abych snad neobnovila styky se svým bývalým milencem! Jest to směšné, velmi směšné!“

Komtessa smála se ostrým, pronikavým smíchem, v němž nejlépe odrážela se rozhořčenost mladého srdce, jež přestálo již takový velký boj — zklamání v tom, koho milovalo! Toho jsem sám nezkusil. Od té chvíle hleděl jsem na komtessu vážněji, uctivěji.

„A nyní mi řekněte, nemám-li důvodův, abych sňatek chovala v nenávisti. Kdyby byl býval Renuccini jen trochu opatrnější, snad byla bych dnes jeho obětí, bez naděje na vysvobození, leda smrtí. Dnes jsem opět volna, třeba nesu na sobě stopy té snahy po otroctví, jež se nazývá láskou! Oh, nikdo neví, co krve stojí, vyváznouti z takových drápův. A tíhu okovů těch zkusí Renuccini také, a snad až příliš citelně. Dnes mně, zejtra tobě! Doufám, že podruhé nebudete mi odporovati v mých náhledech o této věci, poněvadž musíte uznati, že jinak smýšleti nemohu, a nebudete se také diviti, že otázku tu probírám se všech stanovisek. Mám však již čas jíti domů, aby se po mně nesháněli a nás tu spolu nespatřili, z čehož by mohlo povstati mnoho zbytečných, mrzutých otázek. S bohem, přijďte sem zítra, můžete-li, opět v tuto hodinu!“

IX.

Komtessa rychlým krokem odešla a já osamotněl s rojem myšlének v hlavě. Ubohá dívka! Ano, má pravdu, že nemůže za chmurný názor svůj; kdož ví, jak bych já smýšlel, kdybych měl takový kus života za sebou. Po tom, co zkusila, jest věru spíše s podivením nynější její klid, jakási zoufalá spokojenost, jíž se oddala. Bylo by hrozné, kdyby měla ztrnouti navždy v tomto stavu. Bytost, v podstatě své tak dobrá, bytost, která by mohla býti jinak pravým vzorem dívky ušlechtilé, jest nyní jako květ, krásný sice na pohled, vůně omamující, ale v kalíšku svém skrývající jed! Ubohá komtessa, chovající v tak mladém věku tolik hořkosti, tolik trpké zkušenosti v srdci svém!

Bylo mi jí velmi líto a celý den přemítal jsem o jejím osudu. Ranní vypravování komtessino mne mocně rozrušilo. Ten skutečný příběh, tak pravdivý ve všech podrobnostech, a komtessou, která v něm sama měla hlavní úlohu, tak živě líčený, účinkoval na mne měrou neobyčejnou.

Při déjeuner i dîner — rozumí se samo sebou — nedali jsme já ani komtessa ničeho na sobě znáti.

Druhého dne sešli jsme se opět v zahrádce a rozbírali jsme spolu mnohé věci. Musil jsem uznati, že má komtessa Sabina velmi bystrý pozorovací smysl, znamenitou soudnost a dosti vzdělání, tak že bylo v mnohém ohledu radost s ní disputovati. Poznal jsem, že v některých věcech jest ráda přístupna poučení, a jen tam, kde zavadil jsem o některou bolestivou strunu srdce jejího, byla neústupna a chorobně vášniva. Čím dále tím upřímněji ctil jsem její povahu, tím více litoval jsem, že dívka s tak výtečnými vlastnostmi ducha i srdce stala se obětí tak bídných poměrů a lidí, že bylo mnoho, příliš mnoho štěstí potřeba, aby se změnila chmurná její mysl.

Chodíval jsem do zahrádky každodenně, když dovolovalo jen poněkud počasí, a sama signorina Angelica věděla o denních našich rozmluvách, aniž by se byla jedním slovem zmínila mně nebo komtesse. Tato měla ke mně velkou důvěru, sdělovala mi všechny domácí záležitosti, vyznamenávala mne každou chvíli nějakými maličkostmi, udělanými vlastní rukou, a dodávala do mého pokojíku čerstvé kytice. Starý jenerál pak, jehož noha se následkem starostlivé péče vojenského chirurga Besozziho sice pomalu, ale stále lepšila, vnutil mi přes moc nových padesát napoléondorův na útratu, ačkoliv jsem posavade utratil ze staré zásoby sotva deset. Zvykli si na mne všichni v domě a měli mne rádi. Následkem toho, že jsem se tvářil, jakobych o vnitřních poměrech rodiny ničeho nevěděl, důvěřovali mi všichni i stal jsem se jim téměř nezbytným. Lokaj ráno při strojení svěřoval se mi se svými bolestmi, komtessa mluvila mi o sobě, jenerál naříkal na nohu a na špatnou kartu, signorina Angelica hovořila se mnou o domnělém stavu válečných věcí, o tom, jsou-li naši důstojníci tak galantní k dámám jako Francouzové, a o podobných věcech. I starého doktora Besozziho, dobrého ranhojiče a dávného přítele hraběte d'Arco-Valley, jehož léčil již po třetí, jsem si naklonil a vyprovázel jsem ho obyčejně z našeho domu do jeho bytu. Byl starý člověk a obával se lipské luzy, která zvedala čím dále hrozivěji hřebínek. Od něho dověděl jsem se v důvěrné rozmluvě, že hraběnka, matka Sabinina, měla známost s nějakým vlašským professorem, s nímž si dopisovala i po sňatku s hrabětem. Tento, dověděv se o tom, na choť svoji zanevřel a to bylo hlavní příčinou jejich tichého rozvodu; ostatně byla hraběnka úplně nevinna a hrabě příliš prudký. Doktor Besozzi pověděl mi také věc velmi důležitou, která mi utkvěla pevně v hlavě, a měla veliký vliv na mé smýšlení a další jednání.

Jednou, když jsme opět o hraběnce hovořili, podotkl jsem, že se nejspíše žalem utrápila, jak mi řekla komtessa.

„Eh, žalem utrápila! Měla to v sobě; říkal jsem to vždycky. Poznám vždy takové lidi, obětované smrti v časném věku. Vizte dnes komtessu! Až na trochu té barvy ve tváři zdá se býti úplně zdravou a věřte mi, že neuplyne ani pět nebo šest let a bude čtyři stopy pod zemí. Myslím, že se nemýlím a že má matčinu vadu, právě jako má celou matčinu podobu i její vzrůst!“

Slova tato přispěla ovšem k tomu, abych cítil s komtessou tím větší soustrast. Ubohé, smrti propadlé děvče, které posud nepoznalo světa, jakým opravdu jest, a zklamavši se v několika případech, ulehne

do hrobu s omrzelostí, s rozhořčením! Toho dne byl jsem velmi pohnut a sklíčen podivnou tesknotou.

Jak šťastna jest Mína proti ní i v nynějším našem neštěstí! Ó mnohdy může se nešťastný člověk upokojiti pohledem na větší neštěstí cizí a děkovati bohu za to, že se mu nevede hůře. Pátrání po cizím neštěstí bývá mnohdy nejlepším lékem proti žalu.

Žil jsem ostatně klidný život, zatím co kolem nás shlukovala se bouře, jaká snad od časů Attilových nerozzuřila se na jednom místě Evropy. Naše dámy nemohly pomalu ani z domu, leda se mnou, oděným civilně a hovořícím správně německy, že lipští obyvatelé byli tím klamáni. Posádce byla nařízena největší opatrnost, zakázáno všeliké vyzývání a chodění v houfech. Němci věděli snad lépe než francouzští důstojníci o tom, co se děje. První zprávy slýchával jsem od Němců po hostincích a pozoroval veliké rozdráždění jejich proti Francouzům. A čím více blížili se spojenci, tím bylo hůře. O brzkém smutném konci Napoleonovy armády nedopouštěli Němci již ani nejmenší pochybnosti. Ostatně počínaly se i v samém městě jeviti všeliké známky, ohlašující, že nastanou zde veliké události.

Ku konci září dověděli jsme se o bitce u Nakléřova, strhší se dne 17. toho měsíce, kde Napoleonův pokus o vtržení do Čech krvavě odražen. Po té nastalo asi na čtrnácte dnův veliké utišení o válečných operacích — ticho před bouří. Proslýchalo se, že Švédové pod Bernadottem stojí již na samém Labi u Srbiště, proti Desavě, asi pět nebo šest mil na sever od Lipska. Ale Francouzové starali se pilně, aby zpráva ta nemohla býti potvrzena, nepouštějíce nikoho z té strany do Lipska. Konečně, ještě nás dělilo Labe! Dále jsme zvěděli, že armády jsou již spojeny a že postavení spojenců podobá se nyní otevřenému ležícímu kružítku, jehož osa nalézala by se as u Žitavy a jedno rameno směřovalo by k Magdeburku, druhé k Chebu. Mezi těmito dvěma body pak proháněly se četné a silné sbory harcovníkův, obklopujíce a ohrožujíce i zad Napoleonovy armády, rozestavené podél Labe od Drážďan k Magdeburku.

Když jsme vycházeli na hradby — bylo to vlastně zapovězeno a ze samého města propouštěni lidé jen na poukázku od místního velitelství — viděli jsme v okolních vesnicích rozloženou francouzskou jízdu. Byli jsme jako v obležení, ač nepřítel byl posud vzdálen, a možno si pomysliti, jak se v těchto poměrech dařilo obchodu. Zástupy dělnictva, které by jinak bylo muselo pomříti hladem, byly zaměstnány stavbou opevnění, stále zlepšovaného, ačkoliv pořád nedostatečného k obraně trvalé, neboť tak velké město v krajině tak rovné nelze v několika měsících při pomalé práci řádně opevniti. Byl tu jednoduchý pás s několika baštami, který byl nyní jen vyhlubován a navážen.

Tu najednou — bylo to dne sedmého října — nastal po Lipsku živý ruch; lidé běhali sem tam a francouzští důstojníci jezdili po městě a po krajině jako posedlí. Povídal mi o tom lokaj, právě když jsem chtěl po déjeuner položiti se na pohovku. Vyšel jsem na ulici. Lidé stáli tu v houfech živě rokujíce a francouzské hlídky je rozháněly. Co se stalo? Vyptávám se a slyším, že sem k Lipsku táhnou silné oddíly vojska od Grimmy, od Drážďan! Situace jest mi v okamžiku jasna —

Francouzové nejspíše ustupují! Asi za hodinu hnaly se davy lidu přes odpor hlídek ku bráně grimmaiské, ku předměstí Reudnitz, a já pospíšil s nimi. Viděl jsem táhnouti husté řady francouzské pěchoty do města se zvučnou hudbou. Všichni hrozně roztrhaní, špinaví, hubení. Jsou to zase oni kostlivci, které jsem viděl v Drážďanech před měsicem — obraz bídy náramné. Zbraň rezavá, obuv skoro žádná, oděv samá záplata, ale držení těla rovné, oko hledí zamračeně ze zapadlého důlku. A hudba hraje, lidé jdou parádním chodem. Obyvatelé Lipska vítají ubohé zápasníky významným mlčením. Slávu volati jim nemohou a posmívati se také ne. Lidé ti vzbuzují v každém živý soucit a mnohý civilista spěchá domů pro nějakou potravu a rozdává ji, přes její drahotu, ubohým vojákům, padajícím po dláždění ulic a náměstí, jakmile zaznělo velení: Stůj!

Ku svému podivení dověděl jsem se od jednoho, že celá armáda císařova jest na pochodu od Drážďan sem a že prý ti prokletí Rakušané už opět táhnou přes Krušné hory do Sas a to v plné síle. Zde prý chce nejspíše císař zaujati pevné postavení a nepřátely, nyní sjednocené, důkladně poraziti na hlavu. Vojsko to náleželo ku sboru maršálka Marmonta.

K večeru toho dne čekalo na mne zvláštní překvapení. Procházeje řadami zuboženého vojska, spatřil jsem náhle zvláštní průvod. Mezi bodáky bělaly se — špinavé ostatně — uniformy rakouské a k největšímu svému udivení viděl jsem bývalé své soudruhy v zajetí ubírati se ven z města směrem k Lindenavě — ku Francii. Došlo na ně. A což já? Což na mne Francouzové zapomněli? Schoval jsem se pečlivě mezi lidem a sledoval dlouhou chvíli, s podivnými city, smutný ten transport.

Ano, což já? Není pochyby, že se zde chystá něco velikého a Francouzové odvádějí zajatce k Erfurtu a dále k Rýnu.

Pochybuji, že by byli na mne zapomněli! Snad se po mně sháněli v jenerálově domě, snad mne v tomto okamžiku hledají po Lipsku! Nebyl jsem doma od samého poledne a v několika hodinách může se za válečných dob mnoho přihoditi. Došel snad rozkaz, aby byli všickni zajatci odtud odvedeni, a dán je snad císařem samým. Což by tu zmohl jenerál! Mám se znovu vydati v hanebný život zajatce, trpěti hlad, bídu, ústrky a žíti v nevědomosti o tom, co se děje kolem ve světě? A to nyní, ve chvíli tak důležitou!

Osudná to byla chvilka, v níž jsem pohlížel na ubohé zajatce; chvěl jsem se jako osykový list, na čele mi vystoupil studený pot. Teprve když transport dávno zmizel ve bráně, aniž by mne byl kdo zpozoroval, a když studený večerní vzduch ochladil poněkud mé rozpálené čelo, počal jsem přemýšleti souvisleji.

Ne, do zajetí podobného předešlému více nepůjdu. Dal jsem jen slovo, že se nevzdálím z Lipska, a slovu tomu také dostojím. Zkrátka, byl jsem velmi brzo rozhodnut, že se v Lipsku někde ukryju a vyčkám, jak věci dopadnou. Do jenerálova domu nesmím, aby mne nedali odvésti. Hrabě jest hrozný voják, a na rozkaz císařův jistě by se nerozpakoval ani dosti málo, vydati mne i přese všecko šlechetné jednání se mnou. V průjezdě stojí voják, ten má třeba rozkaz zatknouti mne ihned, jakmile do domu vkročím! Tam nesmím na žádný spůsob!

Ale při tom rozhodnutí bylo mi přece smutno a tesklno. Není také divu, neboť loučil jsem se snad na vždy s domem, který mne tak pohostinsky přijal, s lidmi, kteří mne rádi měli. Zvykl jsem si na ten pohodlný život, a nyní šel jsem opět vstříc neznámým útrapám, svízelům a bojům. Jakkoliv jsem se dojmu tomu bránil, zpomínal jsem přece s žalem na všechny členy pohostinné domácnosti a zvláště na komtessu, která ztrácí ve mně svého důvěrníka, jedinou nynější svou útěchu, jak mi byla právě ráno upřímně vyznala. Ano, tak důvěrně jsme ráno spolu hovořili; komtessa chválila moji povahu, mou mírnost a přece rozhodnost ve všem, mé přátelství k ní, a já chtěl jí právě vypravovati o své lásce, když náhle přišla do toho signorina Angelica. Posud jsem choval lásku svou ukrytou v srdci jako klenot, jenž by zevšedněl častým ukazováním, a jediné komtesse chtěl jsem se svěřiti, jako se ona svěřovala mně. Ale tak rozhodne často jediný okamžik osud náš na dlouhá léta! Komtessa neměla nikdy zvěděti, že miluji plným srdcem neznámou chudou dívku v Čechách!

S takovými myšlenkami chodil jsem po ulicích, proměněných v tábor. Také lidí civilních bylo všude dost a v davu tom nebyl jsem nápadným. Ale zvláštní jakousi mocí byl jsem stále puzen do té čtvrti města, kde stál dům, v němž obýval jenerál. Musil jsem aspoň ještě jednou z pozdálečí popatřiti na místo, jež bude asi zelenou oásou v poušti mého vojenského života; mimovolně blížil jsem se víc a více ku známé ulici.

Tu najednou octnul se přede mnou v živé vedlejší ulici muž v plášti zahalený a chopil mne za ruku. V leknutí jsem ucoufl.

„Pst!“ volá muž. „Nelekejte se! Jsem Giovanni!“

Hraběcí lokaj!

„Vyslala mne signorina komtessa! Číhají na vás — kapitán Stagi byl u nás, chtěl vás odvésti a slíbil, že si počíhá. Čekáme na vás, abychom vás varovali!“

„Co mám dělat?“ tážu se jako ve snách, překvapen ještě více.

„Komtessa mi nařídila, abych signorovi sdělil, že má se odebrati na roh grimmaiské ulice u radnice na tržišti a tam chvíli opatrně sečkati.“

„Dobře!“ pravil jsem a lokaj už zase — nejspíše podle daného rozkazu — spěšně odcházel domů.

Ubíral jsem se pomalu k naznačenému místu, vrtě hlavou. Měl jsem tam čekati, nebylo tedy na spěch. Na každý způsob má tam někdo za mnou přijíti. Kdo? Když mi dali výstrahu, rozumí se samo sebou, že mne nechtějí vydati. Kdo přijde? Tajný hlas mi povídal, že komtessa, aby se rozloučila se mnou a snad k útěku mi dopomohla, ale nechtěl jsem tomu schválně uvěřiti, abych pak nebyl zklamán. Ale kdo jiný by přišel? Snad pošlou signorinu Angelicu? Pochybuji, ačkoliv dnes nehrozí francouzské dámě žádné nebezpečí, poněvadž po ulicích je plno vojska.

Za takových myšlenek došel jsem ku známé špejcharovité budově radnice a postál jsem u dřevěných krámků, nyní zavřených, které nacházejí se před radnicí. Čekal jsem asi pět minut, když se tu přede mnou objevila štíhlá postava, zahalená v plášti.

Tedy přece komtessa, která přišla sem, v devět hodin večer, mezi vojáky, aby mi „dala s bohem!“ Srdce mi zabušilo mocně.

Podala mi ruku a táhla mne za sebou po trhu směrem ku Brühlu, nejživější lipské ulici. Všude kupily se davy lidu, vojsko bylo právě po menáži a v tom ruchu nikdo si nás nevšímal.

Po tržišti jsme spolu nemluvili. Podal jsem komtesse rámě a ubíral jsem se rychle, jak si toho přála, do temnějších uliček.

„Nikdo nás zde nezpozoruje!“ pravil jsem, když jsme zmizeli z tržiště. „Tito lidé mají dnes dosti starostí sami o sebe a nepomýšlejí na uprchlíky.“

„K tomu bylo by zapotřebí podobné bídné povahy, jakou se honosí signor kapitán Stagi, který neměl nic pilnějšího na práci, nežli pátrati po vás ihned, jakmile se dověděl, že všichni zajatci bez výminky mají býti odtud odvedeni,“ odpověděla komtessa trpce. „Nebylo mu nic po tom, ale hned, bez rozkazu chvátal vás zatknouti. Šťastnou náhodou nebyl jste doma, neboť otec by vás byl vydal. Já však řekla panu kapitánovi bez obalu, co myslím o jeho jednání, a doufám, že má na tom dosti pro všechnu budoucnost. Pak jsem vyslala lidi, aby nemohl uskutečniti svou hrozbu, a na štěstí se mi podařilo dáti vám v čas výstrahu!“

Komtessa mluvila v rozčilení rychle a chvějícím se hlasem.

Sdělil jsem jí, že jsem se náhodou o transportu zajatcův dověděl a pojal úmysl skrýti se.

„Máte dobře! Měl byste tam peklo, onen netvor postaral by se o to. Rád dělá hrdinu před svázaným nepřítelem. Dal jste jen slovo, že z Lipska neodejdete, neubližujete tedy své cti nikterak. Avšak, zajděme do domu, za námi jdou dva nebo tři důstojníci, sledujíce nás!“

Šli opravdu a prohlíželi si nás zvědavě, ale nebyli to důstojníci z posádky; byli to cizinci neznající nás. Vstoupili jsme do průjezdu nejbližšího domu, posud otevřeného, a teprve když zašli, vydali jsme se na další cestu.

V průjezdě byla mne komtessa ujala pevně za ruku. Ruka její, bez rukavice, byla horká a chvěla se.

„Na ulici není přece jisto. Zdejší důstojníci by mne mohli poznati. Pojďme někam do hostince, pokud možno do malého, mezi neznámý lid!“

Tu právě naskytla se nám skrovná hospůdka.

„Sem!“ pravila komtessa.

„Hleďte, jaká náhoda!“ zvolal jsem překvapen. „Znáte tu místnost? Odtud vyhrnuli se na vás tehdáž ti opilci a poskytli mi tím příležitost seznámiti se s vámi!“

„Tím lépe. Dnes nás zde nezabijí! Zvláštní to náhoda a právě proto sem půjdeme!“

Vstoupili jsme a nalezli malou místnost přeplněnou. Byli tu dnes u velké většině francouzští vojáci, hladoví poddůstojníci, utrácejíce několik svých sous. Jenom u jednoho stolu sedělo několik občanů, patřících k nižší třídě lidu, nejspíše k dělníkům, pracujícím na opevnění, a ti hleděli na vojáky jaksi zamračeně a nás měřili zvědavým pohledem, když jsme se rozhlíželi po prázdném stole, jehož tu nebylo.

Po mém německém oslovení, jímž jsem žádal hostinského za místo, mrkl tento významně směrem ku Francouzům, jakoby chtěl dáti na srozuměnou, že mu ti nemilí hosté ubírají místa, a vyzval nás zdvořile, abychom se šli posadit do druhé místnosti, sloužící mu za byt a jen ve zvláštních případech také známým, vzácným hostům ku posezení, jak nám připomenul. Rozuměl jsem tomuto pokynu a objednal jsem nejdražší víno, abychom zde nepřekáželi zadarmo, neboť místnost byla prázdná. Stál tu jediný stůl, na němž blikal kahanec; usedli jsme k němu, komtessa na starou pohovku a já na židli vedle.

Hostinský, hodný jinak člověk, ale jako každý Sas zvědavý a také sdílný, zdržel se zde chvíli, když nám přinesl víno. Počal vyzvídati, kdo jsme. Řekl jsem mu, dav komtesse znamení, aby se mluvením neprozradila, že jsem usedlý zde Rakušan, jenž se pohádal dnes s Francouzi a musí se nyní před nimi skrývati a komtessa že jest mojí milenkou. Sasík mne litoval, zlobil se na Francouze a vyslovoval naději, že se jich konečně přece jen zbudeme.

„Pomyslete si jen," pravil mi, vstávaje již, poněvadž mohl pozorovati, že bychom byli nejraději sami, „pomyslete si jen, co mně Francouzové asi před měsícem udělali! Sedím s denními hosty, které jste viděl v místnosti, a je už k půlnoci. Najednou slyšíme venku křik, hřmot a francouzské volání. Vyhrneme se ven a vidíme Francouze, důstojníka, s vytasenou šavlí a dvě ženské. Honí asi některého studenta, myslíme si, a tomu můžeme pomoci! Hned dáváme se do ženských, abychom dostali Francouze zpět a řádně mu natloukli. Nešel a najednou octne se mezi námi nějaký divoký chlap v bělavém šatě, který se počal s námi rváti a také ženským pomohl. Na to jsme utekli, bojíce se hlídky, která už běžela sem. Druhý den, vlastně ještě tu samou noc mne sebrali a ráno nastalo hrozné vyšetřování, abych prý udal všecky útočníky. Bodejť! Šenkýř udá své denní hosty a docela Francouzům. Řekl jsem, že byli lidé neznámí a že jsem ani nevěděl, co se venku děje. Pak jsem slyšel, že ty dvě ženské byly dámy nějakého italského jenerála a ten bílý chlap nějaký rakouský zajatec, uprchlík, kterého však při tom opět chytili. Dobře mu, proč si pálil prsty ve věci, po které mu nic nebylo!"

Neuznal jsem arci za vhodné hostinskému se prohlásiti. Přikývl jsem toliko. Komtessa ničemu nerozuměla a oddechla si z hluboka, když nás Sasík opustil.

Byli jsme tedy o samotě, v prosté krčmě, za pozdního večera. Komtessa rozhalila trochu plášť a sňala závoj, který posud zastíral její ubledlý obličej. Černé oči její se leskly patříce na mne a ústa se stáhla ke smutnému úsměvu.

„Kde jsme se to octli!" pravila šeptem, tím svým důvěrným šeptem, který se mi vždycky tak líbil.

„Nemějte strachu! Jsme zde spíše v bezpečí než kdekoliv jinde!" odpovídal jsem, mysle, že se bojí.

„Ó s vámi nestrachuji se ničeho. Nevím, čím to jest, ale mám k vám takovou důvěru, že bych se s vámi vydala všude do největšího nebezpečenství. Zdá se mi, že člověku tak dobrému, jako jste vy, nemůže se ani nic státi, že bůh musí nad ním držeti svou ruku."

„Bohu díky, i dnes mám příčinu těšiti se z takové ochrany, ale sotva bych jí byl dosáhl bez vašeho působení, komtesso. Věděl jsem sice, že zajatce odvádějí, umínil jsem si skrývati se v Lipsku, nechtěl jsem jíti k vám více, ale přece, zvláštní mocí puzen, musil jsem se ještě podívati na dům, kde jsem zažil tolik příjemných chvilek, a kde jste jmenovitě bydlela vy!“

„Já? Pro mne že jste šel ještě nazpět? Neodolatelná moc že pudila vás k nám, aniž byste sám tomu chtěl?“ mluvila komtessa rychle a na líce její vstoupil růměnec.

„Ano, a bez vaší starostlivosti byli by mne při tom chytili kapitánovi pochopové!“

„Oh, nejmenujte jednání své, touhu po rozloučení se s naším domem, s námi všemi — tím názvem!“ zvolala komtessa živě, ujavši mne za ruku. „Já však věděla, tušila, že nemůžete zmizeti, odejíti od nás, i kdybyste třeba o nebezpečí zvěděl, aniž byste se byl s námi rozloučil! Jen v tom přesvědčení mohla jsem vyslati lidi, aby vás varovali!“

Stiskl jsem mimovolně komtessinu měkkou ručku a zraky naše se v okamžiku tom setkaly, můj smutný, rozčilený, komtessin žhavý, výmluvný.

A v okamžiku následujícím sklonila se hlava její na moje prsa a komtessa šeptala, skrývajíc růměnec tváří svých a vinouc se ke mně:

„Neopouštějte mne! Zůstaňte při mně, jako dosud! Jsem šťastna, jsem-li u vás, vidím-li vás, mohu-li s vámi dlíti, hovořiti, žíti pod jednou střechou! Nemám nikoho mimo vás.“

Zůstal jsem jako ohromen. Při rozličných těch náhledech, jaké byla dosud komtessa pronášela o lásce, při tom chmurném názoru života nebyl bych nikdy očekával tak náhlý výbuch vřelého citu u té, která zdála se míti srdce zledovatělé. Za jiných okolností byl bych se udivením vzchopil, ale nyní ležela komtessa na mých prsou a já ji nemohl odstrčiti, tolik síly jsem neměl, aspoň v té chvilce neměl. Zůstal jsem tedy seděti a komtessa přitulila se ještě více ke mně.

Najednou přišla mi na mysl Mína, a jižjiž chtěl jsem komtesse vše vyjeviti. Ale okamžik, který by pak nastal! Mám komtessu, s níž pociťuji takovou soustrast, vydati ještě většímu bolu? Zároveň pocítil jsem cosi jako hrůzu před vášní ohnivé Italky. A roucho, vlas mladé šlechtičny dýchaly jakousi svůdnou vůní, která mne omamovala, zbavovala vědomí a rozmyslu, když jsem jich právě nejvíce potřeboval . . .

A v tom ozval se také v nitru mém podivný hlas: „Beř, co se ti podává! Mladá, krásná šlechtična! Do opravdy to nemusí býti, a tvoje Mína se o tom ani nedoví. Jest to veliké štěstí! Beř, beř!“

Odporuji, posud nejsem zcela omámen. Ale co mám činit? Miluje mne tak vroucně, odchází z domu otcovského, sleduje mne, spasila mne, důvěřuje mi slepě! Jest to povaha vzácná. Kdož ví, nezakopu-li, odmítna ji krutě, opravdu i štěstí své! Tak rád jsem se s ní zabýval! Tolikrát jsem jí přál štěstí a nyní snad štěstí její závisí ode mne! Můj bože, jaké to myšlénky, jaký zápas!

Sabina zvedá náhle tvář ke mně a hledí na mne očima, jež tonou v zářivých slzách štěstí. Pohled její jest plný něhy, plný lásky a kolem rtů hraje zvláštní, nevylíčitelný úsměv blaha.

„Budu tvá, budu tě následovati, kamkoliv půjdeš — jen, prosím, neodpuzuj mne od sebe! Miluji tě, ctím tě, zbožňuji tě! Udělám pro tebe vše. Vím, že mne také miluješ! Nezapírej, jinak bys byl nešel k nám se rozloučit. Poznala jsem to dávno, umím čísti v očích. Proč mne nelíbáš! Neostýchej se, jsem tvou, navždy tvou!“

A sama počíná mne líbati; žhavé ty polibky nadobro zbavují mne rozmyslu. Podléhám kouzlu, jímž působí na mne její vášeň, zvláštní ta chvíle, okolí to, jakož i pomyšlení, že líbám ženu, kterou mi závidí tisíce lidí. Opětuju rovněž vášnivě líbání její. Komtessa chví se rozkoší a mně vstupuje krev prudce k hlavě. Objal jsem ji kolem pasu a tisknu ji vřele k sobě. Její černý hedbávný vlas vine se kolem šije mé zároveň s útlýma rukama a několik okamžiků trváme tak v omamující rozkoši, ret na rtu, pevně k sobě přimknuti.

Vzpomínky na Mínu mne opustily, obraz její prchl v tom okamžiku ze srdce mého, jako kdyby se nikdy v něm nebyl zrcadlil.

„Budeš mne milovati, miluješ mne?“ táže se blažená komtessa.

Přikývl jsem jen, nemoha odpověděti, neboť mi něco svíralo hrdlo, ubíralo dechu.

„Věřím ti! Tobě věřím. Ty neumíš lháti. Víš, proč tě miluji? Pro tvou šlechetnost, dobrotu, celou povahu! Vím, že ty, jakmile mne jednou miluješ, budeš mne milovati věčně! Ty nejsi jako jiní, ty mne nezklameš. Ty jsi přisvědčil, že mne miluješ, a to mi postačí pro celý život!“

První jasná myšlénka, jež vstupuje mi do hlavy, jest pozorování, že komtessa mluví svou mateřskou řečí a já že jí navzdor své slabé znalosti vlaštiny rozumím. Mluvě lásky porozumí člověk vždycky!

X.

Ze sladkého opojení probudil nás příchod krčmářův, který se přišel podívati, máme-li již dopito. Posud se z nás nikdo sklenice ani nedotekl. Vzpamatoval jsem se rychle a pravil, že samým vypravováním nemohu ani píti. Pak jsem ovlažil rty, a hostinský odešel.

Také komtessa poněkud tím vystřízlivěla, ale nikoliv úplně. Ruku mou nepustila ze své a jakmile jsme zůstali opět sami, znovu se přivinula na moje prsa. Ale nyní již mluvila více a ve svém štěstí byla hovornější, nežli kdykoliv jindy. A já hladil její černý hustý vlas, líbal ji chvílemi na bílé čelo a soustřeďoval všecku pozornost k jejím slovům, abych tak zaplašil myšlenky, jež předtím zmítaly mou duší. Ba, poslouchal jsem s rozkoší její hovor, jenž skákal těkavě od předmětu na předmět. Byla to roztomilá, štěstím dýšící zpověď.

Sabina — nemohu ji od této chvilky zváti více komtessou — vypravovala hned snivě, hned rozmarně, a hned opět vášnivě celý průběh lásky svojí ke mně. Líčila, jak hned na poprvé jata byla zvláštním citem pro mne, který jsem se obětoval, abych ji zachránil, a jak podivně dotknulo se srdce jejího moje líčení, co nám bylo v zajetí zkoušeti. Ona

sama vyžádala si na otci, aby mi pomohl a přijal mne do domu, ona sama zařídila vše v mém pokojíku. Vypravovala dále, jak byla překvapena, když jsem, zaměniv divoký, zanedbaný zevnějšek vojenského uprchlíka slušnou úpravou, v této metamorfose před ni předstoupil, třeba trochu bled, vyhublý, ale s mužným vzezřením a s dobrýma očima, které ji cele pro mne zaujaly. Z rozmluv mých při stole začala čerpati důvěru ke mně, začala poznávati, že jsou na světě také povahy, kterým možno úplně a pro vždy věřiti. Když pak v zahradě své náhledy o sňatku — předmětu, který v té době úplně zaujímal její mysl — mi sdělila a chtíc je odůvodniti, truchlivý děj svého života mi vyjevila, byl tím učiněn první rozhodný krok ku sblížení našich duší. Věci vyvíjely se pak rychle a když konečně přišel kapitán Stagi, aby mne odvedl, bylo rozhodnuto. Komtessa vypudila kapitána a vyslala lokaje a komorníka, aby mne varovali a vůli její mi oznámili. Nevěděla však dnes před půl hodinou ještě sama, že mi lásku svou vyzná, ale kouzlo zvláštní chvíle, zvláštních okolností přinutilo ji ku projevu. Vždyť nevěděla ani, co činí.

A vypravování toto přerušováno bylo častým líbáním a ohnivými projevy lásky.

Tak uběhla asi hodina — velmi rychle v takovém stavu mysli i srdcí! Krčmář byl zde po třetí.

„Musím domů, s tebou přece zůstati nemohu!“ usmála se smutně Sabina, zahalujíc se opět do svého pláště. „A kam ty půjdeš?“

„Pokusím se o to, zdali bych nemohl zůstati v úkrytu zde u hostinského! Promluvím s ním!“

Hostinský byl hned zavolán, a mnoho nenamítal. Ukázal jsem mu při placení schválně mnoho zlata a to dobře působilo, nehledě ani k saské pohostinnosti a k mysli vlastenecké, jaká všude po Lipsku nyní panovala. Svolil za dobrou odměnu a přenechal mi pokojík, v němž jsme se nalezali, prozatím na čtrnácte dnů.

Na to jsme se Sabinou odešli a po cestě jsem jí sdělil, jak jsem pořídil.

„Dám ti dopraviti všecky tvé věci sem,“ slibovala. „Lokaj Giovanni jest spolehlivý a má tě rád, ten ti bude opatřovat, čeho budeš potřebovati. A já se k tobě podívám, jakmile jen budu moci, snad zejtra, pozejtří. Dnes bude doma bouře pro můj odchod, ale mám již dobrou výmluvu a myslím, že i podruhé dostanu se bez překážky k tobě.“

Rozloučili jsme se něžně a Sabina spěchala domů, zatím co já se vracel v podivné náladě do hospůdky.

Jako dříve ozýval se ve mně stále tajný hlas, jenže nyní mluvil jiné věci, nežli v osudné chvilce s komtessou. Tam jsem ho poslechl, tam zněl pro mne příjemně a svůdně — nyní bych ho byl s radostí potlačil, kdybych byl mohl. Byly to výčitky svědomí, jež probudilo se teprve nyní, když ta, pro kterou jsem na svou první lásku pozapomněl, přestala bezprostředně na mne působiti. Měl jsem nyní dvoje vzpomínky — jedny nedávné, vášnivé, druhé daleké, mírné. Viděl jsem Mínu plačící, kterak se loučí se mnou a kterak jí slibuji, že jí zůstanu vždycky věren, že na ni budu vzpomínati v největších útrapách, v nejkrutější seči. Kdož by si byl pomyslil, co se stane za šest, sedm neděl! A nemohl jsem za to. Podlehl jsem mimovolně, okolnosti byly

příliš mocny, aby člověk mého rázu, mladý, nezkušený, plný ohně, s otevřeným srdcem k celému světu, mohl jim odolati!

Přemlouval jsem se, uspával svědomí jak jen bylo možno — nic platno! Byl jsem na ten večer odsouzen ku hrozným duševním útrapám, o jakých jsem doposud neměl ani zdání. Jednu chvíli napadlo mi, abych komtesse zmizel, ale hned na to přišel jsem k poznání, že Sabinu přece jen miluji — jinou ovšem láskou nežli Mínu, ale miluji přece. K Míně víže mne láska snivá, téměř dětinská; Sabina táhne mne k sobě úplně jinou silou, silou vášně! Ubohá Míno, nemohu si pomoci! Snad je to můj osud . . .

Za podobných myšlenek došel jsem nazpět do krčmy a ulehl na přichystané již lože. Trochu se mi přece podařilo hlas svědomí udusiti. Působila k tomu lehkomyslnost mládí a z části také víno, jehož jsem teprve nyní vypil celou láhev a které mi pomohlo též k pevnému spánku, jehož bych jinak sotva byl užil.

Druhého dne začal jsem o novém poměru svém přemýšleti mnohem střízlivěji nežli včera, kdy mnohými dojmy byla mysl moje příliš rozčilena. Musil jsem doznati, že mne Sabina již před tím zajímala každým dnem více a pouze myšlenka, že ona sama necítí ke mně ničeho, a pak stálá vzpomínka na Mínu nedovolila mně, abych nabyl přesvědčení o své lásce k půvabné komtesse. Sabina v každém ohledu vynikala nad ubohou Mínu. Přes to miloval jsem posud i tuto tichou, dobrou dívku.

Rozdíl mezi láskou k oběma ženštinám se v poslední době ještě určitěji ohraničil. Komtessa byla mou, úplně mou a vřele milovanou ženou a na Mínu jsem rád vzpomínal jako na krásný sen mladosti, jenž bohužel nedošel svého splnění. Můj bože, kolik mladých snů bývá vyplněno? Velmi málo, ba řekněme přímo: žádný, aspoň ne tak, jak si myslíme. Seznáme svět, nabudeme zkušeností, dospějeme k náhledům dříve neznámým a sami mnohdy nepřáli bychom si více, aby mladistvé snění naše se uskutečnilo. Nepravím tak ovšem na úkor Míně, jejíž památku jsem stále střežil v srdci svém jako poklad a na niž jsem vzpomínal často s vnitřní výčitkou i s bolem. Mína znamenala pro mne bezstarostné, snivé mládí, Sabina opravdový, bouřlivý můj život.

Byt u krčmáře nebyl zlý, ale dům jenerálův to arci nebyl. Ve dne jsem se skrýval a teprve podvečer vycházel jsem na ulici. K vůli bezpečnosti koupil jsem si nové šaty, jiný plášť, dal si oholiti knírky a nechal si za to růsti po tehdejší modě dlouhé vlasy. Vypadal jsem spíše jako herec nežli jako voják. Osmý říjen, den po onom vyznání vášnivé komtessy ztrávil jsem, rozumí se samo sebou, v různých myšlenkách, v nichž na jedné straně Sabina mne oslňovala, na druhé Mína v duchu přede mnou se jevila s vyčítavým pohledem, plačící, trpící. Toho dne Sabina nepřišla, až teprve u večer dne následujícího, v sobotu. Vešla do hostince kvapně a vstoupila přímo do mého pokojíka. Čekal jsem na ni už, čekal netrpělivě a stýskalo se mi po ní. Byl jsem zvědav, jaké zprávy mi přinese, jak se bude chovati. Vrhla se mi kolem šije, líbala mne vášnivě, smála se a plakala zároveň za divokých důkazů své lásky, které rozplameňovaly mou krev. Musil jsem ji milovati stejně ohnivě, líbati stejně divoce. Tak dovedou milovati jenom

Italky. Polibky svými zbavovala mne dechu, přiváděla mne o rozum a teprve u ní cítil jsem plnou rozkoš dívčího obejmutí. A při tom byla přece něžná, starostlivá, chvilkami tak mile přítulná, že si musila získati srdce každého.

Třetí den na to přišla opět, ale pouze na malou chvíli. Byliť nastali Lipsku dnové velmi důležití a každý již cítil hroznou bouři která se nám nad hlavami stahovala. Vojska přibývalo. Sabina se obávala, abychom snad náhle nemusili se rozejíti, a proto dala mi adressu své přítelkyně, vdané signoriny Montelupovy, ku které chtěla se v důvěře obrátit, aby zprostředkovala spojení. Sdělila mi také, že mne starý jenerál dosti nerad pohřešuje a myslí, že jsem dávno někde za Erfurtem na pochodu do Francie, poněvadž nebylo možno, abych kapitánu Stagimu unikl. Po tomto nebylo opět ani památky. Mimo to sdělila mi Sabina důvěrně, že hrabě si jaksi oddechl, když jsem zmizel, poněvadž prý as něco tušil mezi mnou a ní.

„Ale nechť,“ pravila rozhodně, hrajíc si s mými vlasy, „kdyby se třeba celý svět proti mně postavil, aby mi tebe vyrval, nebojím se nikoho. Vím, že ty ode mne neupustíš, a po tvém boku cítím sílu lví, abych dovedla všemu odolati. Bude-li třeba, postavím se i proti otci a půjdu s tebou. Mám něco svého jmění; byli bychom zajisté i při skromném životě dosti šťastni, jen když ti věřím, že mne miluješ a zůstaneš pro vždy mým!“

Po tomto rozhodném slově jsme se rozešli. Komtessu jsem nedoprovázel, abych neupoutal na sebe pozornost. Pomalu jsem utlumoval svědomí a vpravoval se do nových poměrů, což arci šlo velmi snadno, neboť Sabina zaměstnávala čím dále tím úplněji mysl mou, právě jako svého času Mína.

Na to jsme se neviděli až za tři dny, uprostřed šumu a ruchu, který ode tří dnů plnil celé Lipsko i se širým okolím. Byli jsme dychtivi na konec krvavého dramatu, které se nyní najisto již rozhodne v lipských zdech a v okolí. Sabina se pro všechen případ se mnou rozloučila na delší dobu.

Bylo to dne 14. října 1813, v den, kdy sám císař Francouzův ocitl se v Lipsku, aby se zde utkal se všemi silami spojenců a potrhal pokud možno osudnou síť, která se kolem něho zatahovala.

Nemoha vycházeti ve dne ze svého úkrytu, byl jsem odkázán na zprávy hostinského, které byly ostatně dosti dobré, a pak na výsledky krátkých večerních vycházek. Na dlouho odcházeti jsem nemohl, očekávaje vždy Sabinu. Po několik dní bylo ticho a jenom z velké dálky bylo prý slyšeti tu a tam kanonádu. Lipsko bylo průchodištěm mnohých sborů; ale žádný se zde nezdržel, nýbrž chvátaly, jak se proslýchalo, na Muldu k postavení císařovu. Vzduch byl dusný, počasí deštivé. Jednoho dne se roznášela zvěst, že Francouzové vítězí, druhého zase, že ustupují. Tu konečně chvatný příchod císařův oznámil, že roviny lipské mají se státi dějištěm světového boje. (Dokončení.)

O kávě.

Napsal **Bedřich Katzer.**

Blažená chvilko po obědě při černé kávě! Srdce čileji pracuje a tělem rozlévá se proud příjemného tepla, myšlenky se zbystřují a fantasie rozohňuje, každým douškem jakobys do sebe pojal paprsek sluneční. — Rozkošná hodinko odpolední, kdy táčky se odbývají při méně omezeném množství šálků kávy bílé! Mysl se rozveseluje, starosti, trud a bol utápějí se v aromatickém moku, hlava plní se nápady, vzpomínkami a úvahami, jazyk se rozvazuje a povídavost slaví triumfy, nechťsi mnohdy až na úkor sousedstva a všech nepřítomných známých, blízkých i vzdálených . . .

Muži i ženy všech stavů a vyznání velebí takto svým způsobem vzácné vlastnosti odvaru kávového, jehož příjemně dráždivých účinků nikdy pohřešovati by nechtěli. A pije se také po všem téměř okruhu zemském, jsouc jednou z nejčelnějších mezi potravinami v podstatě zbytečnými, které člověk v nejrozdílnějších poměrech přirozených takořka instinktivně si vyhledal, aby činnost čiv zvýšil, svůj duševní blahobyt zvětšil a jaksi uměle na okamžik dopomohl si k blaženosti v lopotách a starostech denních.

V orientu stala se káva přímo potřebou životní, ale i v Evropě a v Americe jest předůležitým činitelem v obchodě. Úhrnná spotřeba její obnáší dnes v průměru asi 12 millionů centů do roka, z čehož na Německo připadá asi šestý díl, na Francii 1,300.000 centů, na Belgii a Nizozemsko 1,000.000, na Rakousko 800.000 centů, na Švédsko, Norvéžsko a Dánsko dohromady 650.000 centů, na Turecko 300.000 centů, na všechny ostatní říše a země méně. Na př. Anglie spotřebuje jen 295.000 centů a veliké Rusko dokonce jen 175.000 centů ročně, což ale tím jest vysvětlitelno, že v těchto zemích oblíbenější jsou jiné podobné nápoje, jmenovitě čaj a čokoláda. Průměrně nejvíce kávy pijí v Belgii, kde na každou hlavu připadá ročně skoro 5 kilogr., a v Nizozemsku, kde množství to činí skoro 4 klgr.; v Němcích obnáší 2·5 klgr., v Rakousku 0·85 kilogr. a v Rusku jen 1 dekagr. Tato spotřeba dostoupila své nynější výše teprve v posledních desítiletích a to poměrně velmi rychle. V Rakousku na př. připadalo v létech 1831—40 na jednu duši ročně jen něco přes 1 dekagr. kávy, dvě desítiletí po té už půl kilogr. a dnes, jak zmíněno, už 0·85 kilogr. Podobně má se věc všude jinde.

Ve shodě se stále vzrůstající potřebou kávy rozmohlo se také pěstování kávovníku, stromu to vždy zeleného, který nám vzácné to ovoce poskytuje. Celkovým vzhledem podobá se stromku třešňovému, jen že má listy kožité a květy bílé, vonné, v úžlabích listů téměř v přesleny srovnané. Nejbližší příbuzní jeho z naší květeny jsou mo-

řena barvířská a mařinka vonná. Ale výtěžek zrn kávových jest tak měnivý, že úhrnnou produkci na celé zemi nelze ani v průměru správně udati. Obyčejně čítá se, že 12 millionů centů asi odpovídá dobré žni, která představuje přibližně 500,000.000 zlatých. Nejvíce vyváží se nyní kávy z Brasilie, totiž bezmála 8 millionů centů. Sundajské ostrovy Java, Sumatra a Celebes dohromady poskytují 1,920.000 centů, Ceylon 500.000 centů, Přední Indie, a sice hlavně presidence Madrasská 360.000 centů (r. 1882 dle Feistmantla 346.364 centů v ceně 14,474.650 zl.) a Afrika s Mokkou dohromady 170.000 centů.

Ve všech těchto krajištích jest způsob pěstování kávovníku a nakládání s plody dosti rozdílný. Plody jsou peckovice v dozralém stavu temně purpurově červené, které v dužnině své kryjí dvě ploskou stranou k sobě přiléhající zrna. Aby se pohodlněji daly sčesati, zakládají si na některých plantážích na vypěstování pouhých krsků kávovníkových, kdežto jinde dávají stromům růsti volně a setřásají z nich vždy jen zralé plody. To jest výhodné nejen proto, že ovoce jest skutečně dozralé, nýbrž také proto, že dužnina snadněji od pecek se odloupne. Každý jednotlivý plod rozloupnouti a tak pecky dobývati vyžadovalo by nesmírně mnoho času a práce a není vůbec možno. Ovoce nasype se na hromadu a pokryje se listím, načež dužina změkne, kvasí a rozplývá se, čím jádra se uvolní. Jsou však ještě obdána tuhým, lýkovitým obalem, kterého také musí býti sproštěna. K tomu konci vysuší se důkladně na vzduchu a tlukou se pak ve dřevěných hmoždířích. Po té se poznovu čistí a pořádně usuší, čím k rozeslání stávají se způsobilými.

V obchodě označují a cení se druhy kávy podle toho, odkud pocházejí. Za nejlepší pokládá se mokka z krajiště Džemenu a jiné odrůdy arabské, k nimž druží se káva z ostrovů indických Javy a Celebesu (menado). Vybraná malá zrna této poslední prodávají se nezřídka jako mokka. Nejhorší jsou druhy brasilské, ale jen jsou-li mladé. Neboť káva vyznačuje se tou zvláštní vlastností, že stává se tím lepší, tím říznější a aromatičtější, čím déle na suchém místě leží na vzduchu. I arabské skvostné plody musí 2 až 3 léta ležeti, nežli pravé hodnoty nabývají, a všechny ostatní druhy kávy dají se v mokku přispůsobiti tím, že déle vlivu vzduchu se zůstavují. Na př. ani nejhorší brasilskou kávu, když byla 12 až 15 let ležela, nelze od výborného arabského nápoje rozeznati. Dlouhým ležením vybledne pravidlem původní barva kávy, které však při posuzování hodnoty zrn nemělo by se vůbec přikládati důležitosti, protože dá se uměle způsobiti, tak že podle okamžité poptávky žluté druhy přetvořují se v zelené a naopak.

Pozoruhodno jest, že podle souhlasných zpráv novějších cestovatelů v Abessinii čili Habeši daří se káva, z níž uchystaný nápoj chutí a vůní nad proslulou mokku daleko předčí. Kávovníky, které přešlechtilá zrna ta poskytují, daří se ponejvíce divoce v jižní části vysočiny Narea, pak v pohoří Kaffa, kde keře prý rostou jako u nás vrby. Ostatně jest kávovník divoký roztroušen po vší střední Africe, takže zdá se býti pravdě velice podobno, co novější výzkumy na světlo vynesly, totiž že prasídlem pití kávy není Arabie, nýbrž pevnina africká, jmenovitě Habeš. Tuto prý káva byla známa a všeobecně oblíbena mnoho set let dříve, nežli Arabové o ní měli jen tušení.

Dnes však jest černý mok kávový takřka životní podmínkou přívrženců islamu, pročež také do dějin kávy zasáhli pověstí, která objevení toho daru nebes jim přičítá. Žilť prý před mnoha sty lety ve šťastné Arabii v tichém, zeleném údolí chudý, pobožný derviš, jenž kromě bídné chatrče, kterou sám obýval, jiného jmění neměl, nežli několik koz. Jednoho večera vrátilo se mu malé to stádo z pastvy v náladě podivně veselé a celou noc nepřestalo provozovati všelijaké divoké kozelce. Znepokojený derviš druhého dne ráno sledoval kozy, aby viděl, co je tak rozohnilo, a tu shledal, že všechny derou se do postranního těsného údolíčka, kde chtivě pustily se do květů a ovoce jistých keřů, jež na stráni rostly. Derviš sám nemohl odolati pokušení a snědl několik z těch pěkně červených plodů, a hle za nedlouho sám rozveselil se způsobem docela nezvyklým. A když se pak sešel s některými sousedními derviši ku společné modlitbě, tropil svým rozmarem jen výtržnost. Nemeškal však a pověděl jim, co se mu stalo, načež všichni odebrali se k zázračným keřům, přesvědčili se o účinku jejich plodů a nazvali je kahvah. Jejich prostřednictvím pak byla znamenitá rostlina rozšířena po všem okolí. — Dle jiného variantu prý pozoroval zmíněný účinek kávy na kozách přednosta jistého mohamedánského kláštera a připadl na myšlenku, že by pomocí toho ovoce sebe a své spolumnichy při nočních modlitbách mohl udržeti čilými.

Tyto báchorky arci nemění ničeho na výše udaném náhledě, že pravlastí kávy jest Abessinie. Zeměpisec Karel Ritter zcela slušně jej vědecky podepřel a ukázal také, že pití kávy bylo v Habeši ve zvyku už v dobách předhistorických. Odtud možná rozšířila se káva na prvním místě do Arabie a sice do krajiště Džemenu, odkud teprve svoji pouť po světě nastoupila. I podobá se, že v Arabii sice kávovníky rostly, avšak upotřebení plodů nemnoho se dbalo, protože z Persie máme zprávy o kávě už z roku 875 po Kr., kdežto v Arabii bezpečně pití kávy zavedeno bylo až počátkem 15. století. Jak se to stalo, vypisuje obšírně arabský rukopis, jejž v knihovně Pařížské přechovávají. Týž tvoří malý dílec dosti obsáhlé literatury, kterou Arabové o kávě mají, a byl r. 1566 šejkhem Abd-Alka-der-Ebn Mohamedem sepsán. Dle něho zavedena káva počátkem 15. století zcela náhodou do šťastného města arabského Adenu. Tamnější velmi učený a velmi pobožný šejkh, jménem Džemal-eddin Ebn-Abonalfaggar, rodilý z džemenského města Dhabaru, byl svého času upotřebení kávy v Persii viděl a užil jí sám v jisté nemoci s neočekávaným výsledkem jako léku. Při tom pozoroval dráždivý, rozčilující vliv její a shledal v ní vydatný prostředek proti ospalosti, který dervišům v noci na modlitbách dlícím doporučil. To byl první popud k všeobecnému užívání kávy; neboť mohamedáni, kterým náboženství požívání opojných nápojů zapovídá, shledali v ní vítanou za ně náhradu, a tak není divu, že pití kávy velmi rychle mezi islamity se ujalo a pěstování kávovníku v krajinách jejich největší pozornost byla věnována. Jmenovitě rychle stala se káva národním nápojem Arabů, bez něhož ani boháč ani chudák obejíti se nemohl, a také u samé hrobky proroka v Mekce zobecnělo pití kávy tak, že dokonce i v mešitách věřícím zadarmo bývala nalévána. Tu však r. 1511 dostal se do Mekky nový místodržitel, Chajr-Bej, jenž pití kávy rázem chtěl zameziti, protože ona prý jest

nápojem dráždivým a ohnivým, jaký píti koran přísně zapovídá. Protože však vyvrácení zvyku už hluboko zakořeněného nebylo snadné, svolal zvláštní soud, jenž rozhodnouti měl, lze-li kávu jako nápoj připustit čili nic? Předsedy soudu byli dva přeučení lékaři arabští, bratří Hakimanové, a ti rozhodli, že káva jest pekelná věc, učiněný výtvor ďáblův. Také tvrdili, že ti, kdož kávy požívají, o soudném dni vstanou z mrtvých s tvářemi černějšími nežli jest hrnec, v němž káva se vaří, čímž už předem jsou jako věční zatracenci poznamenáni. Na základě toho výnosu byly všude společnosti kávové rozprášeny, veřejné kavárny zavřeny, tajní pijáci zle trestáni a kupcům všechny zásoby spáleny, o čem sestaven také zákon, jenž poslán do Kahyry sultánu Kansu-Algusimu ku potvrzení. Ten však, jsa sám náruživý milovník vonného moku černého, spíše vše jiné by byl učinil a následkem toho kávě dopomoženo ku vládě, z níž beztoho ani krutý onen zákon by ji byl nevytlačil. — Bylať se už dávno před tím z Arabie prostřednictvím poutníků k hrobu Mohamedově rozšířila do Egypta a jak rychle tam půdy si dobývala, toho jest výmluvným dokladem, že r. 1630 v jediné Kahyře bylo na 1000 veřejných kaváren, kde rozproudil se život podnes v podobných lokálech v orientu obvyklý. Vypravěči povídali pohádky, derviši tančili a řvali, kouzelníci provozovali své kejkle, tanečnice své reje atd.

Z Egypta dostala se káva do Evropy už v první polovici 16. stol. a sice především do Evropy mohamedánské. Jest jisto, že v rodinách již r. 1530 bylo pití kávy v Cařihradě obvyklé; ale první veřejné kavárny byly tu otevřeny teprve r. 1554 za sultána Solimana II., nejslavnějšího panovníka Osmanů. Kavárny ty záhy staly se shromaždištěm dobré společnosti cařihradské, jmenovitě kněží a lékařů, kteří aromatický mok popíjejíce, všelijaké vážné rozhovory vedli a vzájemně vydatně se poučovali. Proto lid říkal kavárnám „školy poznání“, nebo poněkud volněji přeloženo „vysoké školy“, kteréžto označení hodí se bezmála také na naše kavárny, jak známo vysokými školáky mnohem četněji a pravidelněji navštěvované nežli posluchárny. — Než i v Cařihradě počalo se proti pití kávy zle hartusiti, jelikož kavárny stávaly se pořád plnějšími a modlitebny pořád prázdnějšími, mnoho politických řečí v nich se vedlo a revoluční plány kuly. Nejeden veliký vezír pohnul proto vladaře všech věřících, aby kavárny dal zavříti, což odůvodněno pak všelijakým spůsobem. Na př. koran zapovídá upotřebení uhlí k pokrmům a nápojům. Na to se odvolali, když za Murata II. kavárny zavřeli a pití kávy přísně zapověděli, protože pražená káva prý není nic jiného než uhlí. Že tu šlo jen o zamezení schůzek ve veřejných místnostech, bylo zřejmo již z toho, že kupcům proti jisté dani dovoleno prodávati kávu soukromníkům; a když po nějakém čase jakýs dobrý mufti provedl důkaz toho, že mezi uhlím a kávou pražádné podobnosti není, tedy také požitek kávy není hříchem, přišlo brzy vše zase do dřívějších kolejí, ba pití kávy zobecnělo čím dál více.

V mimomohamedánské Evropě dověděli se o kávě až ke konci 16. století. Augšpurský lékař Rauwolf vydal r. 1573 výpis své cesty po orientu, v němž zmiňuje se o kávě jakožto nápoji dobrém, skoro tak černém jako inkoust a osvědčeném proti chorobám, hlavně žaludečním. R. 1580 poznal italský lékař a botanik Prosper Alpin v zahradě

jistého Turka v Kahyře strom kávový, jejž nazval Caova a o kterém r. 1592 uveřejnil vědecké dílo s mnohými vyobrazeními. Nejprve byla káva přivežena asi jako lék obchodníky benátskými z Levanty do Italie, kde pití kávy však valně se neujalo a veřejné kavárny až v polovici 17. století byly založeny. Jak se podobá, nejdříve v západní Evropě otevřena byla veřejná kavárna r. 1652 v Londýně a sice následkem velikomyslnosti kupce Edwardse, který nějaký čas před tím si byl z Malé Asie přivezl nejen pořádný náklad kávy, nýbrž zároveň i řeckou otrokyni, která ve vaření temného nektaru znamenitě se vyznala. Propustiv tuto otrokyni na svobodu, provdal ji za svého sluhu Vlacha Pasqua Rossiho a výbavou zařídil jim kavárnu v St. Michels Alley nedaleko chrámu sv. Pavla. Kavárna na tomto místě udržela se pod změněnou firmou Virginia Coffee House až do nedávna. Po svém založení nezůstala však dlouho samotna; konkurence dostavila se velmi záhy, jak vidno z toho, že již r. 1660 uvalena na všechny kavárníky veliká daň. Těšilyť se tehdy kavárny náramné popularitě a byly tak hojně navštěvovány, že Karel II. r. 1675 uznal za dobré dáti je policejně zavříti, protože v nich nařízení vlády se tupí a kritisují. Ale následkem toho hrozilo vypuknutí vzpoury, pročež nařízení už za tři dny zase bylo odvoláno. V polovině 18. století byl počet kaváren v Londýně ohromný a v každé z nich obcovalo zvláštní obecenstvo, jaksi uzavřená společnost krasoduchů, svobodomyslníků a duchaplných lidí t. zv. wits, kteří obyčejně skupili se kolem nějaké vynikající osobnosti. — Dnes káva a kavárny nejen v Londýně, nýbrž v Anglii vůbec mají jen nepatrný význam.

Do Francie přivezena káva už v polovici 17. století a to nejprve do Marseille. Vlastní historie její tam však začíná teprve roku 1672, kdy Armén Pascal založil v Paříži první kavárnu, kde arci prodával se mok, který s nynější kávou pařížskou až na jméno neměl nic společného. Neboť libra kávy stála tehdy 140 franků, šálek odvaru však se prodával za půl třetího sous, z čehož snadno se vyrozumí, jaká vodička to býti musila. Tři léta po Pascalovi etabloval Sicilián Procope druhou kavárnu v nynější „Rue de l' ancienne comédie“, která nabyla světové pověsti a teprve r. 1874, tedy po 200letém skoro trvání byla zrušena. V tomto „Café Procope“ odbývali hvězdy literárního obzoru francouzského 18. století, Voltaire, d'Alembert, Crebillon, Destouches a j. svoje schůzky a sdělovali si vespolek své nejnovější plody. V „Café Procope“ scházeli se umělci a politikové, tam radil se Gambetta s vůdci své strany, tam rozhodlo se o mnohém osudném kroku. A ještě jedna důležitá věc děkuje za původ svůj tomuto „Café Procope“, totiž zmrzlina v rozmanitých svých komposicích, která tam poprvé mlsným Pařížankám byla poskytnuta. — Paříž jest stále pravé město kaváren.

V našich severnějších končinách zdomácněla káva jen o málo později nežli ve Francii. Po prvním obležení Vídně od Turků zařídil tam jakýs Kolšický r. 1683 první kavárnu. Tři léta po té otevřeny kavárny v Norimberce a v Řezně, rok na to v Hamburce. V Praze prodával kolem r. 1710 přistěhovalý Jiří Deodat rodem z Damašku kávu na ulici, chodě v arabském či tureckém oděvu a nesa na hlavě prkénko se džbánem vařené kávy, v jedné ruce pánev s řeřavým uhlím a v druhé truhličku s koflíky a cukrem. Později zařídil si kavárnu

v Karlově ulici. Kavárník ten byl ostatně zároveň učený pán; vydal několik náboženských spisů v latinském a německém jazyku, pak jizlivé pamflety proti židům, kteří ze msty úvěr a obchod jeho zničili, tak že zemřel v chudobě. Stuttgart dostal svou první kavárnu r. 1712, Lipsko 1720 a Berlín r. 1721. Před tím však už bývala káva na braniborském dvoře denním nápojem. — Největší zásluhu o rozšíření kávovníku po světě mají nepopíratelně Holanďané. Neboť oni zavedli pěstování této rostliny ve svých východoindických državách, na Javě, na Sumatře i na Ceylonu; purkmistr amsterodamský Mikuláš Wythsen pěstoval kávovník ve svých sklennících kolem r. 1650 a poslal semena i sazenice do Surinamu a Afriky; magistrát téhož města poslal r. 1714 kořen kávovníku Ludvíku XIV. do Francie, jenž jej vsaditi dal v Jardin du Roi. Z toho keře jednoho prý všechny osady francouzské kávou byly opatřeny. V Cajenně pěstuje se kávovník od r. 1722 a na ostrově Martinique od r. 1727, na Jamaice pak od r. 1732.

Vzhledem ku překážkám, které mnohými vládami až do polovice minulého století rozšíření kávy v cestu byly kladeny, jest věru s podivením, jak úžasně rychle stala se v pravém smyslu slova nápojem světovým. Nejvíce ku rozšíření jejímu mezi lidem přispěli vojáci v četných válkách 18. století. Trvalo to však chvíli, nežli domácí hospodyně přípravě její náležitě se přiučily. Moje vlastní prababička uvařila první kávu, kterou dostala, jako — zelený hrášek a velmi se divila, jak ty nezměkčitelné kaménky někomu mohou chutnati. Člověk právě všemu musí se učiti. Na př. příprava bílé kávy, jak prajednoduchou dnes býti se zdá, také musila býti vynalezena. Původně jako podnes v orientu pila se káva černá, nezcezená a neslazená. Paní ze Sevigné připadla však r. 1680 na myšlénku uchystati si postní nápoj z mléka, cukru a kávy, o čem psala své dceři, že jest to rozkošný mok, který ze srdce jí odporučila. Dcera uposlechla rady matčiny a pověděla o tom dále čímž míchání kávy s mlékem dostalo se do zvyku. Dnes jde bílá káva i mimo dobu postní dámám nade všecko, mužům však chutnává lépe neporušený černý odvar. Ten prý také jest zdravější, neboť fysiologové tvrdí, že mícháním kávy s mlékem obě tekutiny jsou zkaženy; mléko totiž stává se vlivem třísloviny kávové méně ztravitelným a káva zase pozbývá svých vlastností trávení podporujících.

Vůbec jest hlavní podmínkou dobroty kávy její čistota; neboť látkami, na jichžto vrub výlučně patří příjemné účinky kávy: mírné rozčilení, zapuzení zemdlenosti, zvýšení činnosti rozumu a v jistém smyslu výživnost, jsou předně nějaký těkavý olej, jenž pražením zrn se vyvinuje, a za druhé alkaloid koffein, které v obvyklých přísadách arci obsaženy nejsou. Prvého chová cent kávy sotva 1 gram. Požijeme-li ho v čistém stavu, způsobuje v pranepatrných dávkách prudké návaly krve, silné pocení a zapuzuje spánek. Koffeinu tají zrna kávová několikrát více. Týž jest jed slabě zahořklé chuti, jenž v rozředěném stavu na nervy vykonává příjemně dráždivý účinek. Avšak vykládati o neporušenosti kávy, zdá se u většiny, jinak nejsvědomitějších kuchařek marným, neboť ony nemohou si odepříti přidati ku kávě aspoň trochu „cigorky na zahustění“. To jest zlozvyk prahanebný, protože cichorie připravená z kořene čekanky, která k tomu konci ve velikém se pěstuje,

v lučebném ohledě neobsahuje docela nic, čím by kávu mohla nahraditi. O hořké látce, kterou v sobě tají, ani se ještě pořádně neví, co vlastně jest. A kdyby aspoň ona byla neporušenou! Ale továrníci ji falšují až polovinou jiných látek. Někteří přimíchají k ní rozetřenou rašelinu, jiní barevný jíl (bolus); tento zase falšují dělníci, kteří ho dobývají, práškem cihlovým a nějaký člověk, který hledal ještě lacinější neřest, kterou cihlový prášek by mohl falšovati, zbláznil se, když žádnou nemohl nalézti. — Cichorie není však jediná věc, které na „přilepšení“ kávy se zneužívá. Jest děsno, co všechno pod jménem „káva“ ve spořivých domácnostech se pije! Pražená řepa a mrkev, pražené žaludy, hrách, žito, ječmen, kroupy, chléb, zrna z šípkového ovoce atd. atd., věci, na které člověk nejnamahavějším přemýšlením nikdy by nepřišel, byly objeveny jako „znamenité náhrady“ za kávu. Nejhorší jest, že mnoho továren oblažuje lidstvo zpracováním podobných a mnohem horších surogátů na t. zv. „zdravotní kávu“! Avšak zlodějství toto jest ještě ze dvou zel to menší, neboť koupím-li surogát, jsem si vědom, že nekoupil jsem kávu, nýbrž jen něco, co v nejlepším případě dovede ji úplně nahraditi. Vrchol šejdířství však jest, když se káva falšuje přímo, a to se děje nyní bohužel častěji než si kdo myslí. Jsou celé továrny, které tlačením do forem vyrábějí kávová zrna z — měkkého chleba. Tato umělá káva dle potřeby se nabarví a přimíchá se kávě skutečné až v nestydatém množství. Bylo dokázáno, že některé druhy obsahovaly jí až blízko 30%! — Bylo by nejlépe, kdyby hospodyně své zásoby kávy napřed vždy hodily do vlažné vody, kde chlebová zrna brzy se rozmočí a od vlastní kávy mohou býti odloučena.

Ještě jednu věc nemohu mlčením pominouti, totiž že Praha požívá ve světě nejlepší pověsti pro svou výtečnou kávu. Znamenitou jakost její připisují cizinci — vodě pražské, na kterou nám od několika let hnedle už lexikon hanlivých slov nestačí. Vejděme do sebe a mírněme se! — Na věci něco jest pravdy. Máme totiž v Praze poměrně tvrdou vodu a ta ku přípravě dobré kávy se zdá býti v skutku příhodnější než voda měkká. Aspoň Holanďané se zálibou vaří kávu v minerální vodě, a jinde přidávají do vody trochu sody. Můžeme to také zkusiti.

První a poslední. Kreslil B. Kutina. Ryl J. Patočka.

První a poslední.

Tvář kloně ubledlou ve stínu kápí,
v sad svatý nesa plaché kročeje,
mnich mladý do snů ponurých se ztápí,
v nichž pohřbil všechny žití naděje.

V tom zastavil se, ztrnul. Ve zdi chrámu
rek dávný, vytesaný z kamene,
živ zdá se týčit z žulového rámu
a k němu vzpírat zory plamenné.

I zdá se obrněnou zdvihat ruku
a temně horlí mramorovým rtem:
„Mé podoby se lekáš, bídný vnuku,
a klopíš zrak před mrtvým pradědem?

Já mužným činem, silou ducha, páže
svůj rod jsem povznesl nad hluchý dav,
stál v čele národu, byl vlasti stráže,
své jméno slávy bleskem obetkav.

Já doufal, že jak z mohutného kmene
z mé krve větví nesčíslných tlum
ku hvězdám hrdou korunou se sklene,
v šíř světa rozlije svůj slavný šum,

Že odolá všem věkům. Než ó žaly!
Dnes pahýl zdoupnalý tu smutno ční
a na něm tetelí se k pádu zralý,
před časem zvadlý lístek poslední.

Kde hrad můj stával, vichr jenom kvílí
nad erbem kleslým v rumu prázdných kob
a rodu mého poslední se chýlí
v tůň nepaměti, v živých němý hrob.

Mlád, v chabém stesku žití výhost dává
bez činu, plodu hrdin sešlý vnuk,
s ním bídně zhasne rodu mého sláva
a navždy dozní jména mého zvuk!“

Tu přelud zanikl. Do chmurné stěny
rek v míru pověkém se klade zas,
a hledě v mrtvý kámen, obemšený,
mnich šepce: „Vanitatum vanitas!“

J. D.

O smíchu a pláči.

Podává
Fr. X. Procházka.

I.

Smích a pláč jsou výrazy lidského štěstí a lidské strasti. Kolikráte byly opěvány a vylíčeny perem básníků! Již Homer oznamuje, že se otřásal nebetyčný Olymp smíchem bohů, památným to smíchem homerickým, a že titéž bohové usedavě plakávali v době žalu. Až podivným je ten pláč hrdinů starověkých našim gymnasistům; nejsou sice hrdiny jako Achilles a Hektor, ale za pláč by se hanbili jako za nepěknou slabost.

Smíchem a pláčem liší se člověk význačně od ostatních tvorů a řídké nalézáme z toho výjimky. Sir E. Tennent viděl prý na Ceyloně plakati chycené slony a Darwinovi se vypravovalo, že opice druhu Macacus maurus v zoologické zahradě londýnské plakávala, sám však žádnou plakati neviděl.

Oba výlevy citu, smích i pláč, velmi jsou si podobny. Vznikají pohybem skoro týchž svalů a mnohdy nelze na tváři ani uhodnouti, jestli se člověk smál nebo plakal. I ve smíchu i v pláči ukazuje nám spanilá dívenka perlové zoubky a mhouří ohnivé oči stažením kruhového svalu očního (orbicularis palpebrarum).

Tvrdší mluva lidu obecného smích i pláč také jedním slovem zahrnuje, řekne-li, že se někdo šklebí, cení, zubí atd. Fysiologický výklad smíchu a pláče nezajímal by všecky čtenáře a podáme krátce jenom jeho tresť.

Závislost soustavy nervové na stavech duševních jest věcí známou a na podráždění nervů závisí oběh krve, pohyby srdce i všecky ostatní výkony životní. Mocný žal přerušuje pravidelné dýchání a tím vzniká silné, přervané a křečovité vdychování: vzdychání a škytání v pláči. Sevřením prsou násilnou respirací zastavuje se krev v žilách vratných v hlavě a na krku a hlava se krví přeplňuje čili, jak říkáme, krev do hlavy stoupá. Krví přeplňují se vlásečnice, dráždí pletivo kolem očí a proto se kruhový sval oční stahuje, aby pletivo oční pohromy chránil. Stažením dráždí se žlázy slzní, které při tlaku vyměšují hojnost slané vody, slzami nazvané. Oko slzí nejen při pláči, nýbrž i při silném smíchu. Při tom otvírá člověk ústa, aby oddychování usnadnil. Malé dítko křičí hlasitě, když trpí. Křikem zrudne, krví se vlásečnice v oku přeplňují a svaly kolem oka samy se odrazovým pohybem stahují. Častým opakováním pochody ty se sdruží a později i bez křiku představa utrpení sama slzy vyloudí. Pohyb dříve účelný se opakuje automaticky, slzy vhrknou do oka dříve než krev do hlavy stoupne.

Při smíchu jest respirace také násilnou jako při pláči, ale obráceně. Při pláči člověk zdlouha a silně vdechuje, při smíchu mocně

a přervaně vydechuje. V témž poměru jsou i zvuky obou projevů, při pláči zvuk táhlý, vysoký, při smíchu zvuky hlubší, krátko přerušené. V obou případech pohybují se skoro tytéž svaly, jako při řeči. Proto jest nesnadno zadržeti pláč nebo smích mezi řečí, svaly, jsouce uvedeny mluvením v pohyb, těžko se ovládají. Chceme-li utajiti, zadržeti, utlumiti smích, potlačiti pláč, mlčíme, svíráme rty, zatínáme zuby, polykáme a vraštíme čelo. Udržujeme svaly v klidu anebo je pohybujeme opačným směrem. Podrobnější výklad nalezne čtenář ve spise Darwinově „O výrazu hnutí mysli". Také Herbert Spencer věnoval fysiologii smíchu pozornost. (Fysiologie smíchu ve sbírce: Essays, 2. řada 1863.) Spencer vykládá, že vzniká ve svalech síla následkem podráždění mocným dojmem duševním a síla ta jest příčinou pohybů, které se obrací těmi směry, ve kterých nejméně odporu nacházejí. Nejméně odporu kladou svaly často užívané, často se pohybující. To jsou po sobě napřed svaly kolem úst, svaly mluvidel, dýchadel, konečně svaly v rukou a nohou. Proto se dojem žalu neb radosti nejdříve pohybem kolem úst prozrazuje, pak hlasem, když člověk vzdychá neb výská, dále rukama, když jimi lomí neb máchá, konečně nohama, když jimi běhá, vyskakuje a sebou zmítá.

Celkem se však výklad fysiologický týká jenom vnější stránky mechanické. Pláč děcka nad rozbitou panenkou a pláč Jeremiáše nad zříceninami Jerusalema jest fysiologovi pohybem týchž svalů. A jaký nalezne psycholog rozdíl citů v obou případech! Bude tedy vděčnějším, promluvíme-li o duševní stránce obou výrazů těch, uvážíme-li případy, kdy se člověk směje a kdy pláče. V ohledu duševním jsou smích i pláč nerozlučnými dvojčaty, nedají se odděliti a přece jsou zase protivny navzájem, jako líc a rub nějaké látky. Jsou jako siamská dvojčata, píše Erdmann.

Smích je výrazem lidského štěstí, jest živým pableskem radosti. Proto těší se něžná láska mateřská z úsměvu dítěte a těší se i slovútný humorista náš, pěvec „Kosmických písní", že dovede úsměv do české vkouzliti tváře.

„Ach když po té tváři dojemné
„jen okamžik úsměv skáče —
„co na tom, že pak humorist
„do koutku jde a pláče.

Novorozené děcko se nesměje, ač se zdá často, jakoby se spící robátko usmívalo; kdo pozoruje malé ty občany, ví, jak nesnadno jest určiti jejich smích s jistotou. Kde zanechává vědění mezeru, nastupuje fantasie na jeho místo a tvoří básnické obrazy. Obrazotvornost šťastných rodičů se raduje, že andělíček dítko ve spánku navštěvuje a ono se proto tím zvláštním úsměvem nadzemského blaha ve spánku usmívá.

Jisto jest, že se usmívají děti asi padesátý den po narození, ústa se při tom rozšíří a oči lesknou. Úsměv počíná vůbec tehdy, když dítě má již představy a je vybavuje. Poznává tvář matky a otce, pociťuje slasť z jejich přítomnosti a jeho úsměv jest výrazem slasti té. Tento úsměv není však ještě smíchem. Smích přichází ještě později, když

dítě má představ více a vybavuje celé družiny. Překvapí-li ho nová družina neobyčejností svou, nepřiměřeností, zdá se mu to žertovným a ono se směje. Čtverácký jeho smích podstatně se liší silou i hlasem od úsměvu přízně, který jsme u něho pozorovali dříve.

Děláme, jako bychom chtěli mazánka udeřiti, a pak mu dáme hubičku; chceme mu vzíti hračku a děláme, jako bychom jí nemohli dosáhnouti. Dítě se při tom srdečně a hlasitě směje. To nepřiměřené a bezvýsledné namahání, ten kontrast mezi úmyslem a výsledkem jest mu směšným. A ten kontrast jest podstatným znakem směšného předmětu vůbec, nejen ve věku dětském, nýbrž po celý život lidský. Kontrast jest však směšným jenom dotud, dokud nedostoupí větší moci, dokud nezaujme nás a nevznítí svojí silou. Při kontrastu, který vzněcuje svou velikostí, přestává smích a nastává dojem vznešenosti nebo strachu. Jenom stupněm síly a mocností kontrastu rozeznává se skupina směšná od poměru uchvacující velikosti a vznešena. Tragický výjev snadno se stane směšným, když se členy kontrastu ukážou v něčem malichernými. Travestie a parodie jest nejlepším toho dokladem. Nejlepší truchlohra stane se až do nekonečna směšnou, hrají-li ji necvičení ochotníci, kteří osobní návyky potlačiti nedovedou a tím se stávají malichernými členy mocného kontrastu. Malichernost v kontrastu jest podmínkou směšnosti; kde ta se dostaví, dostaví se i smích.

Jestli kráčí muž vážný, vždy rovný a odměřený pan prokurator po náledí a při tom rukama živě šermuje, kontrastuje pohyb ten s jeho celou povahou a proto se mu smějeme. Když se napálí známý odřihost zrovna tehdy, když někoho chtěl hodně ošiditi, je tu zase malicherný kontrast, příhoda zdá se nám žertovnou. Starý zamilovaný mládenec namočil si vlasy roztokem pekelného kamínku, aby si je obarvil na černo a vlasy mu sezrzaví: jestli se tím prozradí, nebude smíchu konce. Ziskuchtivý muž pojme za choť škaredou ženu pro peníze a pak nic nedostane, malý student chce v úmyslu sebevražedném ze strachu před censurou sníti jed na krysy a vylíže omylem hrnec medu; vždy máme zde kontrast malicherností a proto je to vždycky k smíchu. Všecky humoresky poměrem tím působí.

V Rubešově humoresce „Ostří hoši" vytáhne rozzlobený Čáp z pochvy místo kordu liščí ocas a vyšňořený seladon vytáhne na plesu z kapsy místo bílého šátku starou vestu. Kdo vypočte to množství žertovných a směšných příhod, zakládajících se na kontrastu malicherností? Příhody barona Prášila a myslivecká latina starých lovců jsou v ohledu tom nevyčerpatelné.

Nesmíme však zapomenouti na jednu okolnost, která jest nutnou podmínkou smíchu, a to jest vědomí vlastní převahy a bezpečnosti. Dítě se směje, že mu nemůžeme ublížiti; kdyby mělo strach, nesmálo by se. Teprve když pozná nepřiměřenost našeho namahání a nepravděpodobnost zlého úmyslu, rozesměje se. Člověk cizí by je nerozesmál.

A i my smějeme se jako ty děti jenom tehdy, když nám nejde o vlastní kůži. Sám sobě se nikdo do opravdy nesměje, ale jinému velmi rád a často. Čím více se předmět smíchu týká naší osobnosti, tím více ztrácí na své působivé síle. Člověku docela cizímu smějeme se

z plna srdce, členu vlastní rodiny veřejně se nesmějeme, spíše se za něho stydíme, a provedeme-li sami něco nemoudrého, nesmějeme se vůbec. Nikdo z toho nemá mnoho potěšení, že se mu smějeme, a řečníka v parlamentě nic tak snadno nezabije, jako když se stane směšným. Snadno vyložíme, proč. Smějeme se kontrastu malicherných členů; je-li něco směšným, jeví se malicherným. A kdo na tom světě jest rád malicherným?

Tím se vysvětluje zlehčující a pokořující význam posměchu. Krvežíznivý tyran Robespierre ztratil všecku moc a hrůzu, jakmile se stal směšným. Vidíme-li malichernost na jiném člověku, smějeme se u vědomí vlastní síly a bezpečnosti. Sobě smějeme se jenom při vzpomínce. Vzpomeneme-li si na nehody, které jsme ve světě zažili, smějeme se rádi, hledíce na minulost jako na něco překonaného a cítíce při tom svou nynější převahu proti tehdejší malichernosti. Tak považujeme tehdejší osobnost svoji za něco, co jest mimo nás, co již nejsme.

Starý tatík směje se svým nesnázím při námluvách, starý lesník svoji neobratnosti při prvním honě a starý professor vypravuje se smíchem nesnáze, které ho utkaly v době studií. Když ty příhody skutečně se sběhly, tehdy se žádný z nich nesmál.

Protože se smějeme věci, která se osobnosti naší netýká, dávají nejvíce látky ku smíchu dojmy zrakové a popisy jich, které se týkají světa zevnějšího. Dojem zrakový nepronikå k srdci, nepůsobí na cit. Aby se člověk smál, nesmí býti dojat citem jakýmkoli, při smíchu nemá citu. Proto jest smích vlastně něco nesrdečného, příkrého, ačkoli mocný smích i srdečným se zove. Srdce jest při smíchu nedotknuto.

Smějeme se cizí nehodě, ba smějeme se i cizímu neštěstí. Máš-li škodu, o posměch se nestarej.

V každém smíchu je trochu zloby, jest jakási tvrdost, vždyť jest smích v životě opakem soustrasti. Osoba naprosto dobrá, povaha idealně šlechetná a vznešená se nesměje nikdy. Smích Kristův nelze si ani představiti. Koho miluji, tomu se nemohu smáti a kdo se všem lidem směje, ten nikoho nemiluje. Kdo se všemu jenom směje, nemá srdce a jenom zosobněný škůdce všech lidí, ďábel, satanáš může se všemu smáti. Mefista vyznačuje docela případně známý stereotypní úsměv trvalý. Trvale posměšný výraz obličeje jest vždy znakem necitelnosti. „Lepší jest horlení nežli smích,“ připomíná již kniha Ekklesiastes. (7. 5.)

Kdo se něčemu směje, jest si vědom vlastní převahy, a značí se tedy smíchem také zmužilost a síla. Síla zdobí muže a proto smích muži promíjíme snadněji nežli ženě. Děvče, které se každému směje, nemá srdce a nesrdečnost neprominеme děvčeti nikdy. V ohledu tom jsme k dívkám přísnější nežli k mužům. Posměšný výraz obličeje muže nezdobí také, ale sneseme jej; u děvčete výrazu toho snésti nelze. Muži, jako silné pohlaví, smějí se mnohým věcem, kterým se jemnocitné ženy nikdy nesmějí a ve společnosti mužů jest mnohem více smíchu, nežli když jsou přítomny také dámy.

Od smíchu, který jest výrazem stavu duševního, rozeznávati jest odrazový a křečovitý smích při lehtání. Cit bezpečnosti jest potřebným i zde, dítě by se nesmálo, kdyby je lehtal člověk cizí, nýbrž křičelo by strachem. Lehtání jest dotýkání míst, na kterých jsou pocity hma-

tové neobyčejné jako pod pažím, anebo kde pravidelné pocity hmatové působí na větší plochu jako vespod nohy. Neobyčejným pocitem hmatovým vzniká smích mechanický, který psychologického významu postrádá a delším trváním člověka unavuje.

Rozeznáváme od smíchu také rozkošný úsměv přízně, který září z tváře matčiny milovanému dítku a který jest výrazem blaženosti milujícího srdce. Úsměv blahovolný rozezná se od smíchu snadno klidem svalů lícních a leskem oka upřeného určitým pevným směrem. Levator labii superioris nekmitá, proto nepohybuje se a jen nepatrně do výše se zdvihá při úsměvu hořejší ret, člověk se nezubí.

Úsměv jest výrazem citu, smích jest bez citu. Jenom ve zvláštních případech jest i smích provázen citem, smích to útrpnosti s vědomím vlastní převahy duševní. Smíchem tím ironickým, trpkým a soustrastným směje se člověk nevědomé prostotě, které podlehá. Smíchem tím usmál se prý Hus na hranici stojící, když spatřil starocha otýpku chrastí k hranici vlekoucího, a pronesl známá slova: „O sancta simplicitas!“ Bolestný smích ten vzniká při ději malicherností směšném a dosahem tragicky dojemném. Podobným smíchem směje se dobrodinec nízké a malicherné ziskuchtivosti nevděčníka. Jest zde kontrast i malichernost, ale vlastní naše bezpečnost i radost chybí, místo ní jest tu jen duševní převaha a resignace. Poklesne-li i duševní převaha, mění se ironický smích v zármutek a lítost. Smích ironický jest vždy sloučen s vědomím vlastní povznešenosti. Proto není smích ironický nikdy tak trapným jako dělaný, trpký a divoký smích žárlivosti a vůbec jaré vášně. Dva sobě odporné city, láska i zášť, spolu bojují. Othello, když stíhá zbožňovanou Desdemonu, směje se křečovitě, směje se a při tom vraždí. Smích jeho není projevem přízně ani pableskem radosti, nýbrž prudkým projevem bouřící vášně. Člověk proudem představ unesen, zapomíná své důstojnosti a přervané zvuky divokého smíchu vyráží, jednak aby dechu nabyl a vydáním zvuku tísně se zbavil, jednak smíchem snaží se utlumiti vznik citu lepšího.

Vášnivý smích není pravým smíchem, jako jím také již nebyl smích ironický. Člověk se směje, aby ukázal, že jest mu daný kontrast malicherným, jakoby chtěl klamati svět i sebe sama. Smích jest zde bojem vášně proti lepšímu přesvědčení vlastní osobnosti, smíchem umlčuje se rozum a svědomí. Člověk chce strojeným smíchem dáti na jevo svou převahu, chce ukázati, že citu jest nepřístupen, že je mu vše jedno — a zatím citu podléhá. Divoký smích vášně jest známkou prudkého výbuchu v životě duševním; jakmile nastane utišení, pozná člověk marnost klamu, přenáhlenost činu.

Tu pochopí teprve hloubku svojí strasti a na místě strojeného smíchu dostaví se slzy. Othello, poznav co vykonal, vypukne v hořký pláč. Ve smíchu vášně byla hořkost a trýzeň, v pláči nalezá úlevu; smích byl násilně dělaný, pláč jest přirozený.

V basilice sv. Petra.

Co v bájích dětských se mi zjevovalo
co přelétalo v plachém snění mém,
co v čarokruh mne tajeplný zvalo
půvabných zjevů přeludem:

to zřel jsem náhle, jakby za svitání
mrak zaplál zoře zákmitem:
předc mnou město věčné v páře ranní
se rysovalo blankytem.

Ku posvěceným prahům apoštolů
jsem připutoval z daleka,
kde dřímá v snivém Tibeřině dolu
snah lidských duma všověká.

Kupole šedá obloukovým vzmachem,
k nebeské báni pjala se,
jak hlava boží obestřená nachem
v myšlenky tvůrčí úžase.

A pod ní dlouhým tísnilo se řadem
věncoví postav kamenných,
jak cherubů sbor před edenu sadem
s tím lesem mečů plamenných.

Od vodometu — jehož vlahé pěny
rosily skráň mi, žhavou plec —
jehlanec modlám kdysi zasvěcený,
jejž vztýčil papež pastevec,

mně prstem tenkým k branám chrámu kynul.
Tam duše tíhla nadšená, —
však zvolna jen se kročej matný šinul
a poklesala kolena.

Pak rozvila se před mou sžáslou tváří
Petrova chrámu veleba,
v níž boží duch, jak v třpytné hvězdné záři
od věků rád se kolébá,

v níž holubice víry zlatoryzé,
od římsy k římse přeletá
s haluzí míru, která v jarní míze
v ochozů přítmí rozkvetá.

U hrobu Petra, vnořeného v stíny,
pod mramorovým balvanem
jsem stanul jak syn bájné Ukrajiny
před svatým stepi kurhanem.

A hlavou snivou tísnily se v mihu
myšlenky v burném víření,
jak laštovek roj, když vesluje k jihu
zimavou mlhou jeseni.

Poklek jsem zbožně u noh sochy svaté
před Petra trůnem velmožným,
kde leskne kov se v plísni rezovaté
zulíbán retem pobožným.

A poprvé zas v žití divé vřavě
zde v klenbě chrámu vznešené
jsem k Hospodinu horoucně a žhavě
pozdvihl srdce skroušené.

I modlil jsem se jako děcko snivé
s tou duší nade padlý sníh:
co bájkou jen a chorým sněním dříve
nazýval duše zpupný pych,

to růžejasem rajských světel náhle
opředlo tichou chrámu šeř,
jak světlo, jímžto kdys na poušti sprahlé
Jehovy zaplál pustý keř.

Opodál mistra dlátem vytesaný
dlel na kolenou velekněz,
na jehož pokyn kdys ty boží stany
se pyšně vzpjaly do nebes.

Jak prorok boží, když na boku skály
ždal spásu svému plemeni
a sepjaté mu ruce podpírali,
by neumdléval v modlení:

Tak v klenbu hvězdnou Sixtus osamělý
zrak upíral zde kamenný,
kde mosaikou obrovskou se skvěly
Petrova jména písmeny. —

Hloub v chrám jsem vešel — bílé jeho stěny
se rozstoupaly dál a dál,
bez konce, jak les kouzlem obestřený,
jenž chodce v stín svůj vylákal.

V nich zabloudil jsem s duší osiřelou
a tajeplná vidina
zas vyvábila bytost moji celou
přízraků čarných do klína.

V záchvatu kouzla touhou roznícený
jsem uzřel náhle smavý kraj,
paprskem slunce zplna osvícený,
jak zaslíbené země ráj.

Před zrakem mým se rozvlnily davy,
palmovou strouce větvici —
Jemu, jenž omhlen gloriolou slávy,
na prosté klusal oslici.

Ku branám chrámu kroky Jeho tíhly —
v ten nerozborný církve val,
jejž v milosrdí věčném nevystihlý
na skále sám si zbudoval.

A vstoupil ve chrám — minul baldachýny,
zářící z trůnu, z pyšných stěn,
k rybáře sošce ponořené v stíny
usedl divně rozteskněn . . .

Má duše ze sna náhle procitnula
veleby dechem ovatá — —
a přede mnou se bájně k nebi pnula
zas kuple chrámu hvězdnatá.

Otokar Mokrý.

Ikaros.

Román od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

Vysocký pokusil se několika slovy, aby rozptýlil obavy mladé sestřenice, a pohroužil se pak sám do trudných myšlenek.

Obě dítky tahaly jej za vousy a žebronily o pohádku; ale bratranec odkázal je ku Stáze. Poněkud neochotně opustily jeho kolena a přitulily se k sestře, jež usedla na stoličku pod oknem. Zatím co se rozpomínala na pohádku, ustupoval v jejím obličeji stín žalu a péče výrazu jemné snivosti. Sylfida ulétala z hrubé skutečnosti do vzdušného rodného živlu.

Vypravovala dětem báchorku, kterou si vyžádaly — pověst o jednom z nestvůrných chrličů na boku svatovítského chrámu. Vyšperkovala příběh, jejž slyšela od otce, po svém vlastním prostém způsobu.

„Bylo tomu dávno, velmi dávno. Tehdáž bylo místo, kde nyní sedíme, ještě vysoko v nedostupném, prázdném vzduchu. Nebylať ještě vystavěna tato věž, a nedokončený chrám i prostor kolem něho hemžily se kamenníky a zedníky, kteří mohutné kameny přitesávali, vzhůru vytahovali a tam skládali ve štíhlé pilíře a svižné oblouky.

Za té doby žila dole v městě, nedaleko hradu, chudá vdova se dvěma syny. Mladší z nich byl ztepilý jinoch vzácných vlastností srdce i ducha. Každý, kdo jej poznal, zamiloval si ho na první pohled a matka vzhlížela k němu téměř jako k modle.

Tím zahnízdil se ještěr závisti v nitru staršího. Ptal se, proč každý jen bratra pochvalami a láskou zahrnuje, kdežto on, starší, stojí stranou nepovšimnut, zanedbán, odstrčen. Bylo arci přirozeno, že zrak lidí raději prodléval na ušlechtilé postavě a krásném, přívětivém obličeji onoho, nežli na hranaté podobě a nepěkné, pošmourné tváři druhého; že těžko bylo hleděti na tohoto laskavě, když on sám pro každého míval jen zpurný, nevlídný pohled; že nesnadno bylo přilnouti k němu láskou, když povahou a chováním budil spíše odpor každého. Ale zaslepený mladík nedával si takovou odpověď, nýbrž zanevřel pro domnělou nespravedlivost hluboce na bratra, na matku, na celý svět.

Vyčítal v duchu sourozenci, že jej okrádá o lásku matčinu, a každé jeho vyznamenání pokládal za příkoří sobě učiněné. Dával mu zášti své ustavičně na jevo, ubližoval mu kde mohl, a mírnost, s jakou bratr ústrky jeho snášel, nítila v něm jen více sžíravý plamen nenávisti.

Konečně zbaven byl mladší bratr těchto útisků. Vznešený příznivec přijal jej do svého domu a postaral se o vyšší jeho vzdělání, aby časem dosáhl důstojenství kněžského. Jakkoliv se matka těšila štěstí synově, nesla přec bolestně odloučení od něho a s rozjasněným obličejem vítala

každou jeho návštěvu v chudém příbytku jako blažící jarní paprsek po dlouhé chmůře zimní.

Vznešenější budoucnost, kynoucí mladšímu bratru, přinášela závisti staršího novou potravu. S nechutí jen bral do rukou nástroje řemesla, k němuž byl určen, a trávil raději celé dny s nekalými soudruhy v pustých krčmách, kde zvonily cínové poháry, chřestily kostky a proklínání mísilo se s divokými písněmi. Počínal si, jakoby nemoha postihnouti dobrých vlastností bratrových, chtěl vyniknouti aspoň v jejich opaku, v surovosti a prostopášnosti. A když ubohá matka, činíc mu výčitky, mladšího syna jako zářící vzor před oči mu stavěla, tu mnohdy rozlícen surovým láním jí odpovídal, ba nejednou i ruku na ni vztáhl.

Výjevy takové podkopaly zdraví staré ženy. Ulehla, zachvácena těžkou chorobou. Ale nezdárný syn ani v té době nezanechal pustého života. Když opět jednou po noci prohýřené k nemocné se vrátil, vytýkala mu znovu trpkými slovy všecku nešlechetnost; on vyslechl ji mlčky, s tlumeným hněvem, neboť ostýchal se přece vzdorovati churavé dřívějším neurvalým způsobem.

V tom otevřely se dvéře a do světničky vešel jako anděl spásy mladší bratr, v pěkném oděvu, zářící krásou a dobrotou, nesa nemocné matce léky a různá občerstvení, jež byl nakoupil ze svých úspor. Ale již pouhý zjev jeho působil na churavou jako zázračný lék: vrásčitou líc opustila chmůra nevole a lítosti, vpadlé oko zalesklo se blahem a zvadlé ruce vznesly se roztouženě příchozímu vstříc: „Buď vítán, drahý můj synáčku! Pojď, miláčku, pojď na mé srdce! Ty's jedinou mojí potěchou na tomto světě!“

Tu překypěl tlumený vztek staršího syna. Jako smyslů zbaven uchopil kladivo vedle něho ležící a s výkřikem: „Zhyň, licoměrný padouchu! Ty — ty's příčina všeho mého neštěstí!“ udeřil bratra tak prudce, že rázem jako podťatý strom, s temným zaúpěním na podlahu klesl. —

Zatím co nešlechetník, sám ztrnuv nad ohavným činem, vytřeštěné oči na tělo nehybné upíral, vypjala se zoufalá matka poslední silou na loži a zachroptěla zmírajícím hlasem: „O běda, miláček můj mrtev — mrtev! Jdu za ním a tebe proklínám, bratrovrahu! Kletba mateřská budiž tvým odkazem, provázej každý tvůj krok, plaš spánek od víček tvých a zaburácej nad tebou v hodině poslední! Kletba — kletba — kletba!“

Proklatec zastřel si zděšen obličej a vyřítil se z domu. Prchal jako běsy štván ulicemi, ven branou města, a těkal celý den bez klidu jako Kain polem a lesem. Teprve za soumraku vrátil se do města, puzen mocí neodolatelnou na místo hrozného činu. Za temna vplížil se do domu a stanul v nevýslovné úzkosti před práhem světnice, jejíž dvéře byly otevřeny. Spatřil tam uprostřed hořících svíček prostou rakev a v ní rubášem oděnou, kvítím ozdobenou mrtvolu své matky. Její rozbrázděný, jako z vosku utvořený obličej byl k němu obrácen: zdálo se mu, že zraky nebožčiny hrozivě na něm utkvívají a zsinalé rty že se pohybují, jakoby šeptem opakovaly ranní strašlivou kletbu. A nad ní klečel miláček její s očima, v nichž se třpytily slzy, s rukama v modlitbě sepjatýma, hlavu s měkkými vlnami světlých kadeří

na prsa ukláněje — krásný v hlubokém bolu svém jako zjevení jiného světa.

Bylť toliko na chvíli omráčen ranou bratrovou a mohl ještě potěšiti matku v poslední hodince; udělila mu vroucí požehnání mateřské a zemřela tiše v jeho náručí.

Zvrhlý syn netroufal si vejíti do světnice, kde ležela mrtvola. Nepozorován vyšel opět z domu. Dojmy osudného toho dne otřásly jím, ale nepolepšily ho; propadl již nadobro moci zlé. Kdykoliv uslyšel jméno bratrovo, zuřivě zaťal pěstě a zaskřípal zuby; styku s ním se vyhýbal — snad v bázni před svou vlastní nešlechetností, před tím běsem šílené záště, jejž ukrýval v temné duši. Nenávist ta neochabla, ale spíše vzrostla smrtí matčinou; připomínal si, že ještě umírajíc svolávala všechno požehnání nebes na svého miláčka, kdežto staršího syna s prokletím vrhala do propasti věčné záhuby. Hrozná ta chvíle stále vznášela se před ním. Vídal ty mroucí oči, hněvivě na něho upřené, tu kostnatou ruku, hrozivě k němu vztaženou, a slýchal každé slovo strašlivé kletby. Snažil se násilím zaplašiti děsnou vidinu, utopiti svou paměť a všechny myšlenky v opojném nápoji, v kalu všelikých neřestí. Rok od roku klesal hlouběji.

Jednou procitl na dláždění, na rohu ulice z pusté mrákoty, do které jej uvrhla noční pitka. Rozhlédl se tupým zrakem a spatřil před sebou vážného muže s podlouhlou, ušlechtilou tváří, nad níž se klenulo vysoké, čisté čelo a s níž dole splývaly protáhlé, krásné vousy. Byl to mistr Petr Parléř, stavitel chrámu svatovítského.

Zastavil se před bídníkem a pokáral jej přísným, ale přec laskavým hlasem: „Nestydíš se stavěti lidem na odiv svou nevázanost a spustlost? Protahovati sobě na potupu a ostatním na pohoršení zde po blátivém dláždění tyto mohutné svaly, které by mohly vykonati tolik užitečné práce? Vstaň a pojď za mnou! U mne najdeš díla dosti a za řádné přičinění slušnou výživu. Jestli tě nepřízeň osudu uvrhla do tohoto kalu, pojď za mnou a poznáš, kterak i nejbídnější kámen, jejž odkopla noha lidská, na pravém místě státi se může platným členem velkolepého celku a přispěti k oslavě nebeského Pána!“

Bystré, jasné oči Parléřovy, zářící vážně a zároveň přívětivě pod tenkým, ladně rozklenutým obočím, působily na pijáka takovou mocí, že bezděky vstal a mlčky kráčel za ctihodným vůdcem.

Parléř dovedl ho na staveniště chrámu a dav mu na místě jeho hadrů slušnou kamizolu s hustou řadou knoflíků a koženou zástěru, vykázal mu práci. Z počátku nešla sice novému dělníkovi hrubě od ruky. Ale brzy zachvátil i jeho ten čilý, odměřený ruch, který vůkol oživoval mravenčí hemžení pracovníků, jež jako členy velikého těla ovládal jediný duch, bystrý duch Parléřův, dovršuje tím složitým živým strojem velkolepé, nesmrtelné dílo, jehož začátek mu zůstavil Matyáš z Arrasu, první stavitel chrámu.

Ba, nový dělník vynikal za nedlouho pilností nad ostatní. Vzteklým skoro úsilím tesal do balvanů, až z nich kamenné zrní jiskřivým deštěm tryskalo, rád hmoždil se s nejtěžšími břemeny a nejhorlivěji pracoval tam, kde bylo největší nebezpečí, skákaje lehce jako v tanci po vrátkých prknech nad propastí, vystupuje volně jako kamzík na strmé hrany,

s nichž nejslabším vysmeknutím nohy hrozil pád do závratné hlubiny. Chtěl tím divokým bušením, tím krušným namaháním, tou hrůzou nebezpečí ukrotiti dravou saň, která stále skrývala se v jeho nitru.

Na pohled stal se novým, spořádaným člověkem; ale v hloubi duše nosil dřívější bouři. Když časem uprostřed pilné práce ruku s kladivem spustil a vytřeštěný zrak do prázdna upjal, netušil nikdo, že vidí před sebou zsinalou tvář umírající matky a že mu hřímá v duši strašlivá její kletba. A také zlý duch nenávisti k lepšímu bratru ovládal stále jeho srdce. Nezažehnalo jej posvátné dílo, nezaplašily jej křížové kytky, jež ruce nešťastného vztyčovaly na strmé pilíře kamenné.

Jednou pracoval opět horlivě na boku chrámu. Tu ozval se z dola cinkot zvonců a hlahol nábožné písně. Kolem chrámu bral se slavný průvod církevní. Zedníci poklekuuvše, ustali v díle a také on ponížil bezděky koleno. Viděl dole vlající pestré korouhve, bělorouchá děvčátka s vínky ve světlých kadeřích, žáčky v komžích, kříže, kývající se kaditelnice, z nichž valily se vzhůru kotouče vonného dýmu. A hle! z bělavých těch oblaků vynořila se ztepilá postava mladého kněze, v rouše zlatotkaném, s velebně zářící svátostí v rukou, se zbožným zanícením v ušlechtilé, krásné tváři, k níž zírali zástupové kolem s posvátnou úctou a s obdivem jako k obličeji světce . . . Dělník nahoře poznal v něm svého bratra.

Zlý duch, dřímající v jeho útrobě, procitl rázem a zachvátil jej pekelnou mocí. Dělník sevřel zuřivě těžký kámen, jejž choval právě v ruce, a napřáhl rámě k bezbožnému, zločinnému hodu. Ale v tom pronikla všechny jeho údy ledová hrůza, vlasy zježily se vysoko na hlavě a ruka s kamenem ztrnula ve svém rozmachu. Bezbožník zkameněl. I byl tam ponechán za výstrahu příštím věkům a posud trčí nahoře z boku chrámového, ve své kamizole s hustou řadou knoflíků, ve své zástěře, s rozježenými vlasy nad čelem, s těžkým kamenem v napřažené ruce."

V tom zavzněl z předsíňky potlesk a hlas: „Výborně!" Všichni pohledli překvapeni ke dveřím, jež hlásný nechal otevřeny, a spatřili za nimi nového hosta, v němž poznal Vysocký mladého Sezimu. Vyskočil mu v ústrety, zatím co vypravěčka báchorek, do krve uzardělá, rychle vyklouzla do vedlejšího kumbálku, sledována malým svým posluchačstvem.

„Jaký netušený milý host!" vítal Vysocký přítele.

„Zabloudil jsem na Hradčany," vysvětloval Sezima, „a ten obrovský kamenný prst kýval mi tak svůdně k nebesům, že jsem neodolal a vyšplhal se nahoru, abych opět jednou pohledl na svět s orlí perspektivy a zároveň navštívil přítele v poeticky vznešeném, závidění hodném bydlišti. Zpráhlá moje obraznost beztoho potřebuje osvěžení. A toho se jí zde dostalo. Nejprve mne potěšila velkolepá vyhlídka, ačkoliv dnes nepřející mlhy zastírají vzdálenější obzor, a když jsem pak potichu vstoupil do předsíňky, stal jsem se nezvaným posluchačem pohádky, trochu starosvětské sice, plné nešlechetnosti a bázně boží, ale přece jen poetické. A kam se poděla sličná vypravěčka?"

„Jest plachá jako pravá dcera vzduchu," odpověděl s úsměvem Vysocký.

„A kdo jest to dítě výsostí?“ tázal se Otokar šeptem dále a pohrozil soudruhovi žertovně prstem: „Příteli — příteli —!“

„Moje sestřenice — trochu víc než dítě a trochu méně než panna. Ale prosím Vás —“

„Vás! Což jsme to škrobené slovo nedávno, tuším že již asi po třetí, neutopili v pěnivém poháru?!“

„Nuže, prosím tě, posaď se tu někam — zvláštní pohodlí ti ovšem nabídnouti nemohu.“

„Je zde poněkud těsno,“ mínil Sezima, rozhlížeje se pokojíkem. „Ale za to vyhlídka!“

Vysocký se trochu zarděl. Nebylo mu patrně příjemné, že bratr Gabrielin seznámil se s chudobným jeho příbytkem.

„Přiměřené pro takovou kavčí domácnost,“ pravil. „Ostatně, zde jest náš přijímací salon. Což teprve —“

„Což teprve? Tvůj panický pokojík, není-li pravda?“

„Ano. Ten by se hodil spíše panicům z Liliputu,“ potvrdil Vysocký vahavě, čině si v duchu výčitky, že sám ještě s nejchoulostivější částí skromného příbytku se vytasil.

„Zajisté mne tam uvedeš,“ řekl Otokar. „Dopřeješ mi, abych nahledl v nejtajnější tvou svatyni.“

„To sebezapření mi uspoříš; vždyť se tam ani oba najednou nevejdeme,“ zpečoval se Vysocký.

„Napínáš vskutku mou zvědavost. Pojďme tam hned. Tudy snad?“ A básník zamířil k poboční místnosti.

„Nikoli — nuže, pojďme!“ poddal se Vysocký a vyšel s hostem do předsíňky; neuvedl jej však do své ložnice, nýbrž vystoupil s ním prozatím na pavlač.

„Dnes je obzor vskutku poněkud zamlžen,“ prohodil, upíraje oko do dálky.

„Avšak i ten omezený rozhled je znamenitý,“ deklamoval Sezima. „Viz jen Prahu pod námi, tu lesklou řeku a po obou stranách tu různobarvou, různotvárnou spoustu střech a věží, štítů a bání! Viz jen tu Malou Stranu pod naší nohou! Tu sivorudou krabatinu žlábkovaných střech, ty rozmanité výstupky a štíty s barokními sochami a vázami, ty zahradní pavilonky v copovém vkusu! Ó mně mluví mile k duši ten podivný vkus našich pudrovaných dědů!“

Vysocký neubránil se úsměvu. Otokar jevil poslední dobou zvláštní nadšení pro vše, co souviselo s časem třírohých klobouků. Zápal ten vyšlehoval každým okamžikem a také v jeho „Noci“, která se zatím šťastně dovlekla k pátému zpěvu, objevil se z čista jasna, jakožto nová úchylka od původního plánu rozkošný zámek z oné doby, v jehož jasně osvětleném sále kořili se pestří kavalíři s třírohými kloboučky pod paží květovaným dámám ve vysokých, sněhovým pudrem zářících příčeskách, a kolem něhož v luzném šeru vzdychající párky toulaly se řadami fantasticky přistřižených stromů a keřů kolem ohromných vás a pseudoantických soch, při snivém šepotu vodotrysků, spřádajících umělé paprsky své se stříbrnou záplavou měsíčních svitů.

Nyní udeřil Vysocký přímo na pramen rokokového toho nadšení náhlou otázkou: „A což s krásnou dcerou moukařovou tě posud náhoda nesvedla?“

Znal z opětovného vypravování přítelova, alespoň ve hlavních rysech, noční jeho dobrodružství s Pavlátem a dovtípil se, že ona libůstka Sezimova úzce souvisí s moučným pudrem na kadeřích krásné Justýny. Dovtípil se tím spíše, poněvadž z různých projevů básníkových poznal, že pomoučená ta hlavička utkvěla ostře v jeho paměti a že se rád i často v duchu s ní zaměstnává.

Otokar byl chvilku zaražen nenadálým dotazem, ale pak zvolal živě: „Ach, ovšem — sešel jsem se s ní, opravdu sešel! Je to dosti pěkná historka a chceš-li, sdělím ti ji po spůsobu peripatetickém, krátkou procházkou tímto vzdušným ochozem, který poskytuje vskutku příjemnou promenadu.“

Zapálil si doutník a obcházeje volně s přítelem loggií kolem věže, vypravoval takto:

„Onehdy v neděli vylákalo mne mladé jaro za bránu, na malý výlet do K. Výletníků bylo v té straně ještě málo; většinou potkával jsem toliko studentíky, kteří v prvním botanickém zápalu plnili svá plechová, zelená pouzdra fialkami, podléštkami, sasankami a podobnými vzácnými druhy.

Zavítal jsem do výletního hostince, vyhlédajícího z lesa jako myslivna. Mohu ti jej vřele odporučiti. Stoly nebyly ještě venku; pozvali mne do svého obydlí. Ve světnici, která sloužila zároveň za kuchyni, usadil jsem se za jediný stůl, jejž pokryli čistým květovaným ubrusem. Poručil jsem si kávu. Byla výborná. Ale největší půvab té svačiny tvořily pro mne obě konvičky a šálek. Nepatřily patrně k obyčejnému nádobí pro hosty, nýbrž byly asi vzácnými rodinnými kusy. Jejich stará, hezká fasona líbila se mi velice a něžné, pestré jejich obrázky, znázorňující pastýře a pastýřky v rokokovém kroji, unesly mne rázem v dobu, do níž v duchu tak rád se zatoulám.

Hostinský neobtěžoval mne hovorem ani nadpotřebnou pozorností. Mohl jsem se tedy volně zapřádati do kouzla minulého století. Obraznost, mile rozjařená také znamenitou kávou, tkala mi pestroleskiým předivem do vzduchu poetický onen svět a musím ti svěřiti, že v té rozkošné hodince vzklíčily první zárodky k pátému zpěvu mé „Noci“. Ovšem dovedl jsem pérem zachytiti jen slabý stín toho, co tehdáž zářilo přede mnou. Stává se mi tak obyčejně.

Konečně připomenul jsem si, že prodlévám příliš dlouho nad prázdným šálkem. Zaplativ, odebral jsem se do lesa.

Kráčím hrbolatou stezkou, všecek ještě zabrán do svého blouznění.

Pojednou slyším odkudsi táhlé, pronikavé volání: „Pane Bořito! Pane Bořito!“

Drsný ten hlas rozfoukl pavučinové přástvo mých vidin. Kráčeje dále snažil jsem se schytati opět potrhané zlaté nitky.

Ale hlas houkal znovu, ještě silněji: „Pane Bořito! Pane Bořito!“

Nyní obrátil jsem se nevrle k zarostlé stráni, odkud se ozývalo to lesní hýkadlo.

Mezi stromy spatřil jsem nemotornou postavu — moukaře Pavláta. Stahoval zrudlý, houbovatý obličej v posuněk zoufalosti a v ruce drže vlající, strakatý šátek kapesní, střídavě stíral jím bohatý pot s čela a kýval prudce na mne.

Nyní teprve jsem poznal, že volání platilo mně. Připomněl jsem si falešné jméno, kterýmž jsem se v osudné noci poprvé Pavlátovi představil.

Za ním zahlédl jsem na stezce, táhnoucí se po zarostlém úbočí, zapýřenou hezkou tvář jeho dcerušky. Vedle rýsoval se mezi kmeny fantastický klobouk, který mohl patřiti jen tetě Brigitě, a řídkou první zelení pestřila se směs jiných oděvů, věstících další ještě společnost. Můžeš si pomyslit, že mi navzdor Justýně setkání to nebylo valně příjemné.

Chtěl jsem vyváznouti prostým smeknutím klobouku a přívětivým pozdravem z dálky; ale moukař valil se s hůry ke mně jako lavina i nezbylo mi, než popojíti mu vstříc. A když jsme se střetli, sevřel Pavlát bez okolků mé rameno železnou rukou a táhl mne vzhůru ke společnosti, žvástaje nepřetržitým proudem: „Jaká radost! Již jsem se obával, že jste ohluchnul za tu dobu, co jsme se neviděli. Vidím vás tam dole — šel jste jako pravý básník, celý zabrán do myšlenek — volám, volám, div si plíce nevykřičím — ale pan Pořita nic. Byl jste pořádně zahloubán do svých snů, či jak tomu vy páni literáti říkáte. Kdož by se byl nadál!“

Nahoře opětovala Justýna přívětivě můj vřelý pozdrav a paní Pavlátová s tetou Brigitou poněkud chladně mou zdvořilou poklonu. Na to představil mi Pavlát neznámou část společnosti; byla to nějaká spřízněná rodina, skládající se z celého zástupu dorostlých i nedorostlých členů s přívěskem v podobě skromného starého mládence, domácího přítele.

Mne představil moukař navzájem jako proslulého spisovatele pana Bořitu, „s nímž se seznámil zvláštním spůsobem.“

„Kterým se nemůžeš příliš chlubiti,“ podotkla ostře paní Pavlátová.

„Nevím, proč. Nevinná hospodská příhoda, která se skončila tím, že jsem pana Bořitu na zbytek noci uhostil pod svojí střechou a že netušený noclehář ráno, za mé nepřítomnosti nenadálým svým objevem celý dům poplašil,“ vysvětloval delikátně moukař.

Chtě nechtě musil jsem rozmnožiti pestrý průvod, jehož cílem byl nedaleký mlýn.

Cestou mluvilo se o krásné povětrnosti, o výhodách a nevýhodách jara, o kašli a rýmě, o prostředcích, jimiž lze vylouditi blahodárný pot, o čaji, o Číně a divných jejích obyvatelích.

„Měla jsem také dvě velmi hezké čínské figurky, Číňana a Číňanku, které se na sebe usmívaly a proti sobě kývaly hlavami; podnes lituju, že se rozbily,“ prohodila tu paní Pavlátová s povzdechem a se zvláštním přízvukem, kterému jsem rozuměl, vzpomínaje na osudný pád jisté skříně.

(Dokončení.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner*.

Na sklonku letní saisony zachytil jsem ještě jedno představení novinky. „*Sestřenka*“, veselohra od Fr. Rutha. Jméno Ruthovo teprve as od roku tu tam se vyskytuje v literárních zprávách, ale přes to mám přece už dnes celou hromádku dramatických spisů toho spisovatele před sebou na stolku. Vyjma Klicperu a Tyla ani bych nevěděl honem jmenovati českého spisovatele, který by byl tolik divadelních kusů zhotovil. A Fr. Ruth je teprve na začátku!

Počet knížek ovšem ještě nečiní kvalifikaci spisovatele. Někdo píše hravě, někdo namáhavěji a nelze tu stanoviti výlučné pravidlo. Bližší ohledání práce přivádí úsudek a sejde na spisovateli, jaký názor má o svém povolání a jak vysoké neb nízké si vytknul cíle, aby bylo měřítka, v jakém stadiu zralosti lze pustiti svoji práci na veřejnost. Sleduje-li mladý literát, z jehož klopotně činného nitra pokusů jen se hrne a valí, přece jen záměry opravdovější, lze snad to prudké, nezastavitelné soptění mladické považovati jaksi za průpravný, očisťovací proces, jemuž po čase následovati může doba klidného, zralého tvoření. Každý moderní kandidát spisovatelství nahltal do sebe spoustu tvarů a dojmů, jež třeba stráviti, přemoci, propracovati se jimi a po případě snad opět je ze sebe vyházeti a vyvrhnouti, nežli se dostane ke vlastní činnosti hlubší. Ruthovy dosavadní plody připomínají takové kvašení nitra, z něhož vyvírají na povrch u kvapném sledu forma za formou, bez pojivé nutnosti, jen jak vnímavou myslí byly před časem pochyceny. Spisovatel zná divadlo a jeho vzory. Dovede zapřísti dialog, dovede vyvolávat scény, upnouti pozornost, vymyslit i děj i situaci. Má vše, co tvoří formální stránku divadelních kusů. Ale vše je nějak rozhárané, nesedí na jednotném pevném těle, je pouze ledabylo, sypko vedle sebe narovnáno. Scéna vedle scény, tvar vedle tvaru bez vnitřní spojitosti, bez oné přirozené důvodnosti, která dramatickému ději dodává teprve vlastního života. Jsou to pokusy, zkoušky, na nichž dá se konstatovati ledaco pěkného, ale na nichž po bedlivém přihlédnutí mnoho bylo by ještě měniti, mnoho potlačiti, mnohé přibrousiti a mnohé vůbec zamítnouti. Celkem ukázky z pracovny, jaké z pravidla zůstávají uzavřeny v zásuvce pisatele připravujícího se na úkol vážnější. Je-li autor ve šťastném položení hmotném, aby i s ukázkami ze soukromé dílny mohl vytrhnouti na veřejnost, uspořádati jaksi výstavu o své újmě, je sice závidění hodné, leč na věci a úsudku nemění ničeho.

Každý muž a obzvláště mladý manžel má ve své minulosti momenty, pro něž by si zrovna nepřál, aby se dostaly na oči a vědomost mladé choti. Někdy se clona minulosti náhodou na některém místě odhrne a následek toho jsou pak malá nedorozumění v domácnosti. Velevítaná,

často vyčerpávaná látka veseloherních spisovatelů. Nesnáze manžela daly také první podnět Ruthově veselohře. Jindřich nemá dobu líbánků ještě za sebou. Sotva půl roku jsou s Eliškou svoji a nemůže mu být tudíž lhostejno, že mu najednou náhoda přivede do domu ženštinu, s níž měl před časem nějaké styky, o jakých mladé manželky z pravidla nerady slýchají. Georgetta, herečka, Jindřichova bývalá důvěrná známost, je tím odbytým listem románu, který se nevítaně vtírá do přítomné kapitoly. Motiv čistě veseloherní a Ruthovi se nedá upřít, že má jistý instinkt pro zužitkování a rozpřádání veseloherních, po výtce situačních motivů. Z položené situace dovedl vysekati několik scén, které mají rozhodně divadelní život a jsou působivy. Georgetta uvedla se do domu a obecně považována za Jindřichovu sestřenku. Hra je tím fatálnější, že pravá sestřenka každou chvíli by se mohla objeviti na jevišti. Jindřichovy nesnáze jsou pochopitelny. A odstraniti Georgettu je těžko. Je umíněná, chce mermomocí hráti si nějaký čas na zapřenou a na neštěstí mužští zástupcové v domě, tchán Konvalinka a mladý Arnošt, už se s ní zapředli. Méně ovšem domácí dámy, jež jsou proti její výstřednímu chování vesměs zaujaty. Následek toho: mnohonásobné nesnáze, pohoršení, překvapení, výmluvy a vytáčky a když se konečně přistěhuje do domu Jindřichova teta, vlastní tedy matka předpokládané sestřenky, je zápletka dosti napínavá a zamotaná. O scény, o situace, jak viděti, nebyla by tedy nouze. Ale co schází? Vlastního života, solidního základu, duševního jakéhos obsahu postrádáte v tom pobíhání osob po jevišti a v rozmluvách, které se vedou. Každé z těch postav vidíte na tváři i způsobu, že je zde jen k vůli té oné scéně, vlastního těla i ducha mimo ni nemá. A i ty scény nejsou souvislé. Nevyvinují se nutně ze sebe, nejdou za určitým plánem.

Hned hlavní motor děje je pochybný. Jak se dostala Georgetta do domu a co tu chce? Sama neví. Přijela do lázní a dověděla se, že je zde také Jindřich. Není jí povědomo, že by byl ženat, a přišla jej navštívit. Jako dáma od divadla má jakousi sice uznanou privilej na výstřední mravy. Ale konečně i dámičky nejlehčího druhu ohlašují se za dne svým známým diskretněji než Georgetta, která vpadne do cizí zahrady a počíná si co nejnevázaněji naproti lidem, jí docela cizím.

— S kým mám čest? ptá se jí starý Konvalinka.

— Do toho vám nic není, odpovídá Georgetta!!!

Brzo dovídá se Georgetta od Jindřicha, že mu svou přítomností působí největší nesnáze. Ale to jí patrně přichází právě vhod. Přímo do očí mu praví, že se odtud nehne. Cítíte, že taková smělost, abychom neřekli drzost, měla by míti nějaké důvody. Má snad Georgetta na Jindřicha právo? Přichází v něčím zájmu? S nějakým úmyslem nebo vyřízením? Nic, naprosto nic podobného. A přece vědomě se vydává zjevným nepříjemnostem, které ji nemohou minouti!

Je sice pravda: kdyby Georgetta Jindřichovi povolila a odešla, bylo by rázem po komédii, spisovatel by musil veselohru počíti od nového konce a proto Georgetta odejíti nesmí. O to však právě jde, že měla být osnova vniterněji odůvodněna!

Georgetta zůstává tedy tvrdošijně, jen aby následující scény byly možny. Touto svojí umíněností a poněvadž nikde nevidíme důvodu,

proč se zde cizí ženština do cizí domácnosti neodbytně vtírá, stává se v našich očích osobou naskrze protivnou a připravuje se o hlavní požadavek každé veseloherní figury: o sympatičnost. Kdyby aspoň Georgetta měla bujný, překypující, neodolatelný rozmar! Takový, jakému se rádo mnohé odpouští. Snad bychom na chvíli zapomněli na zvyk a slušnost a pustili se bezstarostně za ní do proudu. Ale ona humoru takového nemá. Je pouze drzá, tak drzá, že popudí proti sobě vyjma nezkušeného Arnošta a starého hříšníka Konvalinku, právem celý ostatní dům a nás diváky při nejmenším zůstavuje chladnými.

Tolik vážných námitek hned proti hlavní osobě!

Leč nejen Georgetta, co aktivní živel osnovy, také Jindřich, co zastance trpného živlu, je bezduchý, prázdný.

Vždyť ani není pravda, že by Jindřich nad smělostí Georgettinou musel upadati do opravdových rozpaků. Což má naproti ní nějakých závazků? Což se má do opravdy před čím třásti? Což má vskutku nějakých delikátních ohledů zapotřebí, aby právu domácího pána a manžela nemohl se vší rozhodností zjednati průchod? Pravda, že podobné ohledy hrávají ve veselohrách značnou úlohu, ale zde spisovatel úplně zapomněl je ohlásiti. Jindřich nemá naproti Georgettě nejmenších závazků, má ruku zcela volnou, a vidí-li, že domácí jeho klid jest bezdůvodně ohrožen osobou nestoudnou, zbývá mu voliti cestu velmi krátkou a jednoduchou. S dotěravci druhu Georgettina nedělají se okolky. Nabídne se jim prostě rámě a vyvedou se na ulici a to-li nestačí, pohrozí se jim policií.

Jindřich toho ovšem neučiní. Opět z ohledu na scény, které má spisovatel in petto a které ve druhých dvou aktech mají následovati.

Tajemství záliby, kterou míváme na látce veseloherní, má býti a bývá z pravidla i její morálkou: těšíme se z nesnází, do nichž je zapleten vinník, a čím více je zapleten. V uvedené zápletce však vinníka není. Jindřich aspoň jím není. Vždyť ani sama Georgetta nepřichází jej obviňovati. Jaké tedy nesnáze?

Je tu však přece jen vinník, jiný vinník, který dopustí se nám na očích přestupku proti slušnosti a mravu a který by měl být rozhodně také nám na očích trestán, nemáme-li býti v právním i mravním svém citu uraženi. A právě tento zjevný ošemetník uklouzne všem rozpakům a zůstane ušetřen všeho stíhání poetické spravedlnosti. Starý Konvalinka! Tento šedivý nestyda neostýchá se miliskovati se s mladou dámou, která mu byla představena, ať právem či ne, co dáma z příbuzenstva a kterou musel též do poslední chvíle považovati za člena vlastní rodiny. Konvalinkovi se pokuty nedostane. Naopak Jindřich vymyslil velmi důvtipnou lež, jejíž pomocí starý hříšník ujde zaslouženého pokárání.

Jindřich přemluvil Arnošta co nejmladšího, aby vzal pohádku o sestřence na svůj vrub. K čemuž se Arnošt za mrzký podplatek uvoluje. Tím zároveň rozuzlena zápletka a veselohra je u konce. I proti tomu rozuzlení jsou vážné námitky. Lež je poklesek lidský a jakož má místo ve světě skutečném, nedá se také vyloučiti ze zdánlivého, je tedy zajisté ve veselohře připustnou. Avšak lež je úkazem naskrze nemravným a naprosto ji nelze připustiti tam, kde jde *o vyrovnání*

sporu, kde se jedná o mravní uspokojení diváka, tedy *při rozuzlení* zápletky. Během kusu ať si lhou, kdo jsou lháři z povolání, kdož mají lež v úloze, avšak na konec má a musí přec zvítěziti jen pravda, abychom mohli spokojeni jíti domů a s klidným svědomím usnouti, že bdí nad námi věčný světa řád. Tolik respektu pro pravdu a právo žádáme i na veselohře. A tolik práce je spisovatel veřejnosti povinován, aby se jeho dílo srovnávalo s příkazy společenského i přirozeného řádu.

Jak vidět, vymykla se během kusu autorovi několikráte z ruky hlavní otěž, jejíž pomocí třeba udržovati zájem obecenstva ve stálém napjetí. Z počátku zdá se, že základním žertem frašky, vyměřené na tři akty, budou nesnáze mladého manžela, jemuž do čerstvého, sotva otevřeného ráje manželského nevolána nevítána přistěhovala se stará jeho láska. Leč tento motiv vypraven v obou svých zástupcích, v Jindřichovi i Georgettě, tak povrchně, že by bylo rozhodně nestačilo na celý večer. I vyvinuta pod rukou ve druhém aktu pomocí nenuceností Georgettiných a neslušností starého Konvalinky zbrusu nová zápletka, aby napjetí neocháblo. Celá rodina překvapí starého pána v saloně, an líbá, nikoliv po otcovsku, domnělou sestřenku!!! Zákony dramatické jsou příliš citlivé — daleko citlivější, než zákony občanské a společenské — aby výstup tak pohoršlivý a skandální mohl a směl zůstati „bez další zmínky".

Leč autor, odbyv si takto jednu působivou scénu, dále se o ni nestará. Jakoby se nic nestalo, odvrátí se ve třetím aktu od vlastního vinníka a pošle hrozivou tetu, jako bohyni spravedlnosti na krk — Jindřichovi. Jindřichovi, který, jak nám všem známo, je před bohem i obecenstvem nevinen! S balíčkem listů v ruce, které kde se vzaly, vzaly se, o nichž prve nikde nebyla řeč a jež Georgetta zcela pravděpodobně musela přinésti s sebou do cizího bytu, hraje teta ubohému Jindřichovi velikou scénu. Zase scéna!

Tak jde výstup za výstupem. Mnohý dost obratně rozvedený, rozmarně myšlený (jako rozuzlování zápletky dle Jindřichova nápadu), mnohý až běda všední a bezvýznamný (jako shledání se Jindřicha, Arnošta a Konvalinky v saloně při spuštěných záclonách!) mnohý brutální, jako „pucíčkování" a macíčkování" Konvalinky s Georgettou.

Celkem vidět, že si autor dobře ví co počít s osobami na jevišti, že ví co odtamtud působí, že mezi kulisami se cítí dosti, ba až příliš zdomácnělým, takže bychom si často přáli, aby byl ostýchavějším. Čeho však se jeho komédii především nedostává, je umělecká jednota. Veselohra má části divadelně dost působivé, ale ony netvoří dramatický celek, jsou to údy, které netvoří tělo. Základní, jednotná myšlenka schází.

Také vnější stránce bude třeba věnovati více péče. Osoby v kuse mluví místy nad míru banálně: Tohle se povedlo, ten se mi poved, no dovol, no děkuji pěkně, jsem jako u vidění, já nevycházím z úžasu (domácí dámy v celém kusu nemají vůbec ničeho na práci než „chodit na procházku" a „nevycházet z úžasu!") mne raní mrtvice, hrom do toho atd. Každá fráse na divadle prohozená má buď karakterisovati osobu, buď situaci, leč každá býti na prospěch postupu děje. Ruthovi lidé utrácejí někdy slova až běda prázdná a zbytečná, jako jsem už prve ukázal, že často jednají bez vnitřních důvodů.

V druhém aktu má Arnošt s Georgettou dlouhý milostný výstup. Mohl jí za ten čas ledaco pověděti. Neučinil toho však, nýbrž na konci rozmluvy:

— Musím ti sděliti věci velice důležité!

Proč pak jí je tedy právě nesdělil? Inu předně proto, že jí vskutku nemá čeho říci — neboť jí ani po celý ostatní kus nic důležitého neřekne a zadruhé proto, že spisovateli napadlo přivoditi v tomto aktu žertovné dostaveníčko.

— Za hodinu, o deváté večer zde v saloně, napovídá mu Georgetta. —

V následujícím výstupu zve zase Jindřich Georgettu k dostaveníčku, ačkoliv by, poněvadž ona právě odchází ze společnosti, pohodlně ji mohl vyprovodit a promluvit s ní. Ona mu ovšem také dostaveníčko povoluje.

— Třeba zde v saloně o deváté.

A v saloně o deváté má autor vskutku své dostaveníčko. Sešli se tři pánové: Jindřich, Arnošt a Konvalinka! Proč je zde autor svedl? Aby se mohli na vzájem ptáti, co tu každý dělá, a každý aby mohl dáti za vtipnou odpověď, že je tu „jen tak“. Dobromyslnější z diváků se tomu podivnému výstupu sice zasměje, ale co s ním celkem v kuse? Čemu slouží? Jaký má účel?

Přijdou dámy a každá se táže svého chotě:

— Vy zde?

A podle příkazu autorova jsou pánové „celí ztrnulí“, ačkoli byli „překvapeni“ ve vlastním domácím saloně a ve společnosti svých mužských příbuzných. Paní Amalie se dokonce nadme a tónem z nepochopitelné příčiny inkvisitorským jme se pronášet směšné podezření:

— Zde se odehrála nějaká důležitá scéna!

Sapristi! jakou to jen „důležitou“ scénu vtipná dáma asi tuší? Není odnikud zřejmo. Měla snad zdání, jak čistý ptáček je na př. její pan Konvalinka? Proč pak nic podobného prve neprozradila?

Tak dala by se mnohá scéna ještě poslati postrkem z kusu, poněvadž autorovi nezáleželo na tom zjednati jí přirozeného v něm práva příslušnosti.

Poněvadž je Fr. Ruth dle všeho spisovatel velice snaživý, lze se do příštích jeho prací právem nadíti většího prohloubení a větší péče.

Zimní saisona zahájena Ibsenovou tragédií *„Oernulfova výprava“*.

Dramatická síla závisí od spoluvědění, spolucítění diváka. Čím lépe, čím hlouběji dovede básník zasvětiti diváka do poměrů a povah, čím rozhodněji dovede jej přiměti, aby se zabral myslí do událostí na jevišti, aby se zájmem zvídal, co dále nastane, aby se chvěl před něčím, co by mohlo přijíti, tím vděčnější je divák. Znáti situaci, znáti povahy a býti zvědav, ale nevěděti, jak co dopadne: to je stav, do kterého dramatický spisovatel musí umět vpraviti diváka! Tu je předivo, tu jsou napjaté nitky, jsou z téhle látky, těchto vlastností a tu a tu se protínají: vše je ku podivu jasno, správno a kolem dokola i přirozeno, ale hlavní věc je neznáma! Tak zní asi formulka pro působivost dramatické hry, ten je tajemný recept francouzské divadelní techniky.

Básník „Oernulfovy výpravy“ ovládá ji znamenitě. Nežli přistoupil ku veliké, úchvatné scéně ve druhém aktu, důkladně zasvětil diváka v prvním. Nežli opona spadne, zvídáme o každé té hranaté postavě, co jich tu šlape sněhem a ledem norvéžské půdy, plecnatých, rousnatých a ozbrojených až po uši, zvídáme, seč jsou, co v nich vězí a co mají mezi sebou. Ten starý Oernulf, otec bojovného plemene, který připlul, aby pomstil skutek před pěti lety vykonaný, ta divá Hjördis, krvelačná a vzteklá, protože v mládí shltla srdce vlčí, Sigurd a Gunnar, dva pobratimové rekovní, již v návalech šlechetnosti podnikají za sebe smrtonosné kousky, zákeřný Kare, jenž ze msty je hotov skočiti nepříteli do týla, a mladý Thorolf, který se nemůže dočkat, až i jemu dáno bude železo do ruky, aby konati mohl skutky, o nichž ve shromáždění s podivem a záští se vypravuje: tu stojí vedle sebe a naproti sobě! Samá to nádoba síly a vzteku, jen dotknouti se jí a překypí varem a zkázou!

Kde jen se uprostřed samého ledu a mrazu nabralo tolik žáru! Každý z těch statných mužů, z těch mužáckých žen, má nějakou „čestnou“, vážnou záležitost na srdci, pro niž je zhorka nakvašen a za kterou je hotov tříštit lebky, kolem do kola, kam ruka dosáhne. Pak nemá být v okolí takých smrtonošů dramaticky!

Vlastně jsou všickni jedna rodina. Drsný sever je přízniv hojnému plemenění. Starý Oernulf podnikl výpravu z Islandu do Norvéžska ve průvodu hned sedmi synů. Jenže se rodina mezi sebou tuze nemazlí. Před pěti lety unesli Sigurd a Gunnar každý po jedné dívce z Oernulfovy domácnosti. Oernulf přichází tu hanbu mstít, ačkoliv jedna z obou ženštin, Hjördis, ani není jeho dcerou. Zabil jí kdysi otce a přijal ji pak za svou.

Bojechtivost Oernulfova přichází sem na norvéžskou půdu právě do pravé nálady. Sigurd zrovna si odváží kořisť z nějakého vítězného podniku a Gunnarova choť Hjördis právě ukládá o život sedláku Kare, jenž někoho z jejích lidí zabil. Jak vidět, je tu nadmíru útulno. Hjördis je vlčice, která ten den má špatné spaní, kdy nezadávila někoho v sousedství. Za její úklady a pronásledování je Kare navzájem hotov zapálit jí dvůr nade hlavou, nebo cokoli chcete.

Tak se v prvním výstupu sejde něco lidiček na jevišti. Ještě jste neměli času, když se opona vyhrnula, obhlédnouti se po umrzlé nordické krajině, s šedým mořským obzorem v pozadí, a Oernulfův a Sigurdův štít už do sebe v zápasu bijí. Poznav, že má co činiti s tuhou nelekavou paží, upouští Oernulf od další pomsty na Sigurdovi a klade podmínku, aby mu Sigurd byl nápomocen ztrestati Gunnara. Ale to je těžké! Sigurd i Gunnar jsou pobratimové, přísahali si přátelství v boji a slovo těch vlkodlaků je pevné, jako jejich svaly. Sigurd věrně stojí ke Gunnarovi. Ostatně jsou oba přátelé ku podivu mírumilovně naladěni, chtěli by se dohodnouti se starým, i pokutu složiti za unešení žen byli by hotovi. Ale Gunnarova žena, Hjördis, je zlý duch té společnosti. Má vskutku vlčí krev, neustále cení na někoho zuby a patřila by na řetěz, kdyby se ti lidé dohodli.

Hjördis nechce o pokutě ani slyšet. Leda na vzájem. Také ona má své požadavky na Oernulfa a je-li starý pán tak mstivý, že žádá pokutu, ať prve vyhoví její pomstě a dá pokutu za jejího otce, kterého

prý úkladně zabil. Na to padne slovo, které se stane hýblem celého složení dramatu.

Hjördina drzá slova popudila Oernulfa.

— Mohlo by mne to uraziti, protože jsem Jakuba zabil v boji počestném, praví, ale chceš-li věděti, tedy slyš: nedám nic na slovo ženy, která nepatří po právu a mravu svému muži a je pouze jeho — *souložnicí.*

Tu souložnici Hjördis svému hanci nikdy neodpustí! o tom jsme všickni, co nás sedí ve hledišti, jak náleží přesvědčeni.

Vlny sváru jsou vysoko rozbouřeny, ale Gunnar je Sigurdovi tuze zavázán a Sigurd chce mír. I přichází Gunnar, aby nabídl mír. Nechť sejdou se všickni, jak tu jsou, ku přátelskému pobytí pod jeho střechu, nabízí Gunnar a po nějaké řeči Oernulfova i Sigurdova družina přijímají.

Však cítíme dobře, že tím projevem dobré vůle protivy povah a myslí nejsou potlačeny, že jsou jen odsunuty, aby co nevidět prudčeji propukly.

I Sigurd i Oernulf se rozmýšleli, zda bylo by radno uposlechnouti pozvání a vejíti pod střechu Gunnarovu. Zároveň se dovídáme, že také přátelství Gunnara se Sigurdem má háček. Vysvětluje se to rozmluvou Sigurda s jeho ženou Dagny.

— Nežli vejdem do domu Gunnarova, Dagny, sundej prsten, který jsem ti dal onoho dne, když jsem tě co nevěstu unesl. Sundej a hoď jej do nejhlubší tůně mořské.

Dagny je ovšem udivena prapodivnou radou svého manžela a dostává se jí následujícího vysvětlení.

Krásná Hjördis ještě za svobodna prohlásila kdysi při pitce naproti rozjařeným rekům, jen tomu muži že se stane ženou, který se odváží vejíti k velikému medvědu, kterého měla v kleci, a zabiti jej. Ctnostné panny dávného Severu chovaly v klecích medvědy, jako nynější milovnice chovají kanárky a papoušky. Gunnar svěřil se tenkrát Sigurdovi, že miluje Hjördis, ale láskou sláb že se obává, aby v boji s šelmou nepodlehl. Sigurd porozuměl a ještě téže noci vešel ku potvoře a sklál ji. Byla tma a Hjördis považovala jej za Gunnara, sundala prsten a dala mu jej na památku. Byla vínem opilá a nevěděla, že ji Sigurd k ránu odnesl ke Gunnarovi, jehož ženou se na to stala.

— A ty jsi zůstal tehdy celou noc se Hjördis pohromadě? žárlí Dagny, dovídajíc se o netušeném dobrodružství svého hrdinského chotě.

Ale Sigurd ji konejší, že břitký jeho meč po způsobu germánském ležel mezi ním a Hjördis. Prosí Dagny, aby vše zachovala ve hlubokém tajemství. Není nejmenší pochyby, že by nebylo radno, s prstenem a historkou jít se pochlubit lítici, jakou je Gunnarova choť. Třeba klidně přijati v jejím domě hostinství a mlčeti.

Taková je tedy atmosféra nad hlavami společnosti, která se ve druhém aktu sešla u Gunnara. Co zášti a zloby spoutáno tu tenkými řetízky chlácholivé chvíle! Jaká vřava, až se umělý klid náhodou někde protrhne! Je vám, jakoby ste vcházeli s hořící svíčkou do sklepení, kde v levo v pravo narovnáno pytlů střelného prachu.

S tou svíčkou chodí Hjördis. Ta žena je vtělená zlost a zášť. Nemá pohledu, aby někoho nebodnul, nemá slov, aby někoho nevyzývala k boji. Nedůtklivá i sobecká je jako saň. Je tu shromážděno vše, co patří ke družině Sigurdově a Gunnarově. Také Thorolf, nejmladší Oernulfův synek je zde. Jen Oernulf a ostatní synové scházejí, opozdili se zvláštní příčinou, již hned seznáme. Hjördis vyzvala reky, aby přednášeli, kdo kdy jaké vykonal hrdinství. Přítomní mužové nechť rozsoudí, komu náleží přednost. Vyzvání to je od domácí paní holá vyzývavost. Chce jím jen poštvati přítomné hosty proti sobě a uslyšeti, že největším hrdinou je ovšem její Gunnar, který zabil velikého medvěda. Sigurd hrdinsky snáší chlubný chvast, který jeho rekovnému vědomí tak citelné činí příkoří. Jiskry lítají sem tam, jste přesvědčeni, že co nevidět někde plamen vybuchne. Hjördis neuctivě zmínila se o Oernulfovi. Na jeho obranu vyskočil mladý Thorolf. Klouče nemá ještě vousů, také meč nesmí ještě nosit, ale co má být dobrým vlkem, vrčí z hnízda.

Hjördis urazila jeho otce a vysmála se jeho mládí. Toť víc nežli Thorolf snese. Vzdávaje se pohostinství, odchází mladík s nerozmyšlenou, prchlou hrozbou:

— Věz, Hjördis, že té chvíle syn tvůj Egid je v rukou Oernulfových a že jeden muž dnes přisáhal, nežli slunce zapadne, ty že budeš matkou bez dítěte!

Něco pravdy je na té hrozbě. Sedlák Kare, o kterém svrchu byla řeč, že žije ve sporu s Gunnarovými, učinil ze msty onu přísahu. Slyše o Oernulfově nepřátelské výpravě, poslal Gunnar svého malého synka Egida proti vůli Hjördis ke známým, na jih, aby se mu nic nestalo. Nyní slyší Hjördis i Gunnar o osudu svého dítěte.

— Slyšel's, Gunnare! vraždí tvého Egida a ty tu stojíš? volá Hjördis.

Gunnar se vzchopí, zařičí prvním návalem hněvu, popadne sekeru a řítí se ven za Thorolfem. Než se nadáte, zalehne venku úder nástroje a výkřik — mladý hrdina za svou prostořekost stěhuje se k otcům do Wallhally.

V té trapné chvíli vchází do domu Oernulf. Přináší na rameně malého Egida — živého. Slyšel o nebezpečí, jaké hrozilo synu Gunnarovu, chtěl se zachovati příbuznému, který jej zval k sobě do domu, chtěl odčiniti choutku Hjördinu po pomstě, že zabil jejího otce, vraceje jí poloztraceného syna. Vydal se tedy za zpupným Karem a v krvavé půtce vyrval mu dítě ze zločinných rukou. Tváří v tvář celému shromáždění, jež bylo přítomno vraždě Thorolfově, seskakuje Egid vesele s ramene starcova.

— Tu máš, Gunnare, svého syna! praví Oernulf, stíraje s čela pot.

Jeden z nejtrapnějších okamžiků, jaké snad zná dramatická literatura. Oernulf přináší Gunnarovi synka, kterého mu vysvobodil a k vůli němuž právě Gunnar zavraždil jeho Thorolfa. Osudné nedopatření! Samé Hjördis vyschne na chvíli pěna mezi zuby, i ona se chvěje. Byl to poslední Oernulfův syn, jediná jeho naděje. Ostatních šest padlo právě při vysvobozování Egida z rukou Kareových. Hrůza a nevýslovná soustrast klade se na jazyk celému shromáždění, když se stařec na to táže:

— Kde je můj Thorolf?

Dušený vzlyk a škytot ve hledišti provází nešťastného starce, an zvěděv o skutku odchází, aby pohřbil jedináčka.

První z velikého pohnutí se vzpamatovala ovšem Hjördis a po své povaze jízlí. Mračna zhouby jsou však už protržena. Dagny nemůže se déle přemoci. Zabili jí bratra, otce na smrt zarmoutili a ještě úštěpek za ním poslala Hjördis! I odhaluje Dagny osudné tajemství Hjördiny svatební noci: ne Gunnar je prvním hrdinou, ne Gunnar přemohl velikého medvěda, ne Gunnar sdílel s ní oné noci klec mrtvého netvora! Gunnar je sketa, bídník zbabělý, který se chvěl a stranou očekával v úkrytu výsledek! Ale Sigurd, Dagnyn muž, je nejsilnější rek, on vykonal tehdy veliký skutek z přátelství za Gunnara, on zabil medvěda, on první objal tehdy Hjördis. Na důkaz tento její prsten!

Sdrcena, na smrt pohaněna stojí Hjördis.

— Sigurd musí zemřít anebo já! volá na konec aktu, který — jak vidět — je neobyčejně účinný. Je také nejsilnější částí celku, ačkoliv i působivost ostatních je úctyhodná.

Žena, jako Hjördis, když ví, že byla podvedena, je všeho schopna. Během třetího jednání vychází na jevo, že prve, nežli se vysadila za cenu hrdinství, milovala tajně Sigurda. Také šlechetnému Sigurdovi skápne se rtů vyznání toho smyslu.

Hjördis plane, její láska jest žárem, který nezná odporu, zhltá, zničí, co se mu v cestu postaví. Stráví na konec ji samotnu. Bezohledná jako vždy, přemlouvá Hjördis Sigurda, aby strhal pásky, které jej k ostatnímu svazku víží, a stal se její chotěm.

— Což je nám po světě, my dva-li se spojíme!

A když Sigurd od chladnějšího názoru nechce upustit, rozhodne Hjördis, že sloučí se s milencem aspoň po smrti. Zavraždí Sigurda a sama si také vezme život. Podle pověry germánské bylo takové sloučení možné. Avšak umírající Sigurd i tu naději jí ujímá, oznamuje, že zatím, co byli odloučeni, přestoupil na křesťanství.

Tak truchle končí Oernulfova výprava, drama neobyčejné síly, velikých, strmých povah a mocných hnutí. Jak dovedně je technicky pracováno, snažil jsem se naznačiti vyzvednutím dějového pásma, kterak se vrší ve druhém aktu.

Z české literatury.

Johanka. — Z malých cest. — Dvě novellky od *Aloisa Jiráska.* V Praze 1886. Nákladem Vladimíra Čecha.

Jirásek s oblibou ve svých pracích novellistických kreslí doby, kdy národní naše uvědomění jen zvenáhla, tu a tam v některých jednotlivcích buditi se začalo. Zvlášť drobné postavičky z pozdních rokokových časů umí zachytiti s veškerým parfumem starosvětských budoirů. Je to svět od nynějška naprosto se lišící, po němž záhy zbudou toliko nepatrné stopy. U Jiráska často se s ním setkáváme, ano lze říci, že jej na mnoze učinil předmětem svých specielních studií. Z plísně starých poměrů patrimonialních vykouzluje nám zhusta rys zajímavého

života, který poutá netoliko svojí cenou básnickou a uměleckou, ale především originalní svojí barvitostí.

Na podkladě archaisticky takto zbarveném zakotvil Jirásek děj obou novellek svrchu uvedených. První z nich snad bychom raději nazvali prostě povídkou. Pásmo dějové nehonosí se v ní nadobyčejnou vynalezavostí. Smutná historie dvou mladých srdcí a nic víc — leč ovzduší, které ji obklopuje, věrný profil doby, jež se v ní obráží s mnohým karakteristickým detailem, a pak samo vypravování činí tento obrázek nevšedním a v skutku zajímavým. Johanka slul vlastně Jan a jako chudý, bezmajetný student prošel záhy trpkou školou života. Z neuvědomělého mladíka několika slovy prostého tesařského mistra stává se upřímný vlastenec. Tehdá strašilo ještě na středních školách osudné, hanebné „signum“; každý, kdo ze studentů česky promluvil, ať ve škole ať doma, byl tělesně trestán a týrán. A přec, co z oněch časů vyrostlo nám mužů pevného českého jádra, co ryzích karakterů! Tlak přirozeně budil protitlak. Johanka náležel k vlastencům nejhorlivějším a když získal sobě konečně srdce krásné Albinky, zdálo se, že jeho životu otvírá se budoucnost nejutěšenější. Zatím však osud přinesl mu sklamání stejně trpké jak neočekávané. Odešel na universitu do Prahy a s nadšením mladého ohnivého muže vrhl se v proud nově rozkvétajícího národního hnutí. Tu jej ohromila zpráva z domova, že Albinka nebezpečně ochuravěla. Zastihl ji na živě, avšak — umírající. V Praze nastaly pak známé bouře roku čtyřicátého osmého, které pochovaly jeho naděje ostatní. Bojoval na barikádách, byl zatčen a odsouzen k smrti. Nabyv amnestie, vřaděn byl Johanka do vojska. Po letech nalezáme v něm toliko zříceniny dávných idealů. Avšak nikdy se jich nevzdal, vždy hrdě se hlásil k vlastnímu lidu a věřil v jeho lepší budoucnost.

Kolik podobných „ztracených existencí“ zanechal nám v zápětí politický mráz let padesátých! Leč ne v každé z nich zůstalo srdce ryzí a neporušené.

Máme v rukou opět jednu z Jiráskových „filosofských historií“, plnou dojemného kouzla a takřka lyrické nálady.

Mnohotvárnější a rozsáhlejší jest novellka „Z malých cest“. Nenacházíme v ní sic vlastenecké tendence, kterou jest prosycen „Johanka“. Vlastním její živlem jsou spíše rokokové reminiscence, které v „Johankovi“ ozvaly se toliko mimochodem vzpomínkou na abbéa Regnarda. Děj rozvíjí se za časové atmosféry něco pozdější, avšak století minulé vrhlo do ní ještě několik opozděných paprsků. Takým jest již samo dějiště s parkem a zámečkem dle francouzského střihu, s pavillony vystavěnými uprostřed širého lesa ve spůsob „Trianonu“ Ludvíka XV. Vzduch je takřka přeplněn ohlasy milostných avantur z doby menuettů a pudrovaných paruk. Staří lidé v okolí vypravují o hraběcích dobrodružstvích s francouzskými kráskami, které galantními rytíři bez váhání dávají se unášeti, a rozchvívají se při upomínce na nešťastnou mladou hraběnku, oběť ničemných šlechtických intrik a klepů. Chrámky, zasvěcené lásce a rozkoši, kde pod kararskými soškami laškovných amorettů skví se nápis „vivite felices, quibus est data longior hora“, vábí nás k sobě na rozhraní stezek úzkých a křivolakých. A spo-

lečnost? Starý pan Vít, který zdědil panství po ujci advokátovi, nadšený milovník a shromažďovatel všelikých památek rokokové doby, strýc vypravovatelův, který hárá stejnou zálibou a jemuž Watteau a Chodowiecki jsou milejší nad všecky mistry novověké, hudební kroužek, pěstující skladby ve slohu Rameauově — ti všichni jak by byli opozděným dozvukem dob před velkou francouzskou revolucí.

Na tomto pozadí, kde předvečer narozenin páně Vítových oslavují sbory pastýřův a pastýřek napudrovaných, v hedbávných punčochách a střevíčkách s červenými podpatky, při laškovných zvucích menuettu Boccheriniho, zaplétá se rovněž milostný románek mezi synovcem páně Vítovým Marvanem a hezkou správcovic Růženkou. K příznivému a pro všechny strany uspokojivému jeho rozluštění dopomáhá nemálo sám vypravovatel, který s přítelem virtuosem Benickým hned z počátku zachytil mimoděk jeho nejhlavnější nitky. „Z malých cest“ je novellka skutečně roztomilá. Kromě zajímavého časového i místního koloritu okouzluje svojí pěknou lesní scenerií, jejíž půvabnému líčení neschází ani šťavnatá barvitost ani svěží vůně hlubokých našich českých hvozdů.

Obě práce ladně na vzájem se doplňují. Milý a srdce jímající talent Jiráskův září k nám z nich s veškerou svojí líbezností a zraku čtenářově zvlášť měkkým rhytmem delikátních, harmonických linií se zamlouvá.

Fr. Kvapil.

Výbor básní Leconta de Lisle. Autorisovaný překlad *Jaroslava Vrchlického.* V Praze, 1886. Nákladem Vladimíra Čecha.

Leconte de Lisle jest hlavou skvělé řady básníků, které Zola nazval posměšně „Parnassisty“. Nazval je tak proto, že odcizivše se skoro naprosto tužbám a snahám přítomnosti, pohroužili se ve studium dávných, odlehlých dob. Z nich vážili své nadšení i svou sílu. Ruch života souvěkého tknul se jich jenom potud, aby mu ve verších plných jizlivosti na jevo dáti mohli výraz svého hněvu a svého pohrdání. Není divu, že znenáhla osamotněli; obecenstvu zdály se chladnými, nepřístupnými, archaistickými. Nicméně zůstali velikými básníky a některými z nich bude se Francie chlubiti po všechny časy.

Lecontem de Lisle přede všemi ostatními. Autor „Básní antických“, „Básní barbarských“ a „Básní tragických“ náleží k nejmohutnějším básnickým duchům XIX. věku. Je to básník neobyčejné vervy a obrovských myšlenkových obzorů. Jako nádherné chrámy různé podivuhodné architektoniky zvedají se před námi jeho výtvory, dýšící přísnou, takřka zkamenělou velkolepostí. Amadé Pigeon o něm praví, že má v očích frýz Parthenonu, avšak tento úsudek jest velmi jednostranný. Ovšem že z básníků moderních nikdo tak hluboce nevnikl v ono zdánlivě chladné, majestátní kouzlo antiky, v její nádherný klid a vznešenou pravidelnou krásu. Zdá se nám, jako bychom měli před zrakem ryzí řecký mramor, do sluchu našeho zalétá ohlas chórů Aischylových. Leč to vše fantasii básníkově nestačilo.

Od hellenských mythů postoupil Leconte de Lisle k nejdávnějším legendám biblickým, zastavil se u starých zvěstí indických, čarovnými zkazkami Orientu vrátil se ku středověku, zmocnil se mnohých jeho bájí a z historie všeho lidstva tesal grandiosní postavy, které oslňovaly svojí plastikou a budily úžas svojí drsnou bizarností.

Z přítomnosti utkvěly mu v duši snad jediné obrazy oněch krajin tropických, které kdysi byly jeho kolébkou — Leconte de Lisle narodil se r. 1820 na ostrově Bourbonu a cestoval dlouhý čas po Brasilii — a jež daly vznik nejkrásnějším jeho básním popisným. Šero pralesů, kde v kaskadách lianů houpají se nesčetní kolibri a papouškové, kde vysokou travou plazí se chřestýši a časem zamihne se vlna pantherova skoku, široké pláně, na nichž ve žhavém zlatě paprsků slunečních září pestrobarví motýli a divokým tryskem se prohánějí stáda bůvolů, úžlabiny, kudy nesmírné řeky valí svoje hučící peřeje, v měsíční světlo ztápějící se prérie, moře ve svém neobsáhlém klidu, nebe plné hvězd, nekonečné obzory — vše, co je nesmírné, obrovské, vše, co budí v duši člověka bezprostřední veliké dojmy, co drtí a spolu povznáší, vystupuje před nás z jeho verše, který časem vlní se a duní jako proudy vodopádů se skal se řítících. Zřídka bývá tento básník něžným. Ale bývá jím přece někdy a tu štětec jeho, který užíval dříve jen sytých barev a rysů markantních, nabývá takřka pelu Watteauova: jest měkkým a delikátním, skoro průsvitným.

Na sebe Leconte de Lisle nejčastěji zapomíná. Když probudí se ze svých ohromných vidin, mluví o sobě jako ze sna a jako nechtě: „Kdos mi snědl srdce. Již se rozpomínám.“ Za to jeho kontemplace otvírají daleké perspektivy a překvapují svou odvážlivou smělostí. Přes pahýly a nízké koření souvěkých poměrů kráčí hrdě jako některý z reků homérických a těm, kteří mu proto výtky činí, vrhá vstříc pyšnou odpověď: „Tancovat nebudu na obruči s kejklíři vašimi a s nevěstkami!“

Ze tří uvedených již sbírek Leconta de Lisle, jehož inspirace nejvyšších dostihuje cílů a který reflexí svojí v nejhlubší šero lidských záhad nořiti se neváhá, učinil Jar. Vrchlický výbor velice šťastný. Básně, které nám podává ve své knize, náležejí z valné části k nejkrásnějšímu, co Leconte de Lisle napsal, a karakterisují všecky struny jeho poesie. V básni „Venuše Miloská“ jak by znova ožil nesmrtelný onen mramor, a jeho „Probuzení Hélia“, „Hylas“, „Vzkříšení Adonise“, „Boj homérický“ lity jsou z jadrného hellenského bronzu. Rozkošnou „Vásu“ nezastíní žádná z čarokrásných antických kamejí, řezba to rylce mistrovského. Je zde netoliko řecký zvuk a názor, ale rovněž řecký rys a řecké umění — básník „má v očích frýz Parthenonu“. Dvě hymny indické, „Sûryâ“ a „Védická modlitba za mrtvé“ oživují v nás vzpomínky na Mahâhbâratu a mystické zpěvy Rigvédy. Sytým a žhavým koloritem Orientu naplněny jsou též filigranové jeho drobnokresby „Veranda“, „Poušť“, „Spánek Lejly“ a „Růže ispahanské“.

Ne mnoho celkem umístěno ve výboru motivů biblických. Avšak již „Vinice Nabothova“, tento zpěv řídké básnické síly, v němž myšlenka proudí a srší pravdivým ohněm proroků, dává nám seznati talent básníkův v tom, co sluje mohutným a skulpturalním. S neurvalou drsností, ku které však úzce vznešenost se druží, rýsuje se před námi obraz tahů s neobyčejnou energií vedených. Každý výraz stává se kladivem, v kletbě Eliášově oživují Sinajské blesky. „Vinice Nabothova“ jest bez odporu nejznamenitější básní celé knihy. Chmurný a těžkomyslný „Konec člověka“ jakož i „Kazatel“ v bolestné, melancholické kontemplaci silného účinku docházejí.

Středověk jest karakterisován několika ukázkami. „Vidění Snorra“ zdá se býti passaží vytrženou z Danteova „Pekla“, v „Kristině“ zpracoval Leconte de Lisle týž motiv, který zazněl v Erbenově „Svatební košili“ a v Bürgerově „Lenoře“. Učinil to však samostatně; hlavně zakončením liší se úplně od obou jmenovaných ballad. „Slzy medvěda“ a „Kletba vlka“ jímají nás originalní náladou a rázovitostí, snivě kouzelným ovzduším „Elfi“ a „Zjevení“. Divokou bizarností překvapuje španělská „Romance o donu Fadrikovi“. Vedle této krvavé malby středověké jakou lahodou a mírem dýší k nám tropické paysage Leconta de Lisle — jeho „Prales“, „Slonové“, „Strž Saint Gilles“, „Aboma“, „Záře luny“, „Zora“ — v jaké kouzlo nás spřádají „Padající hvězdy“, jak mohutnou silou poutají „Vyjící psi“! Zde nalezl básník rhytmy nejpůvodnější, intensivní, jeho síla v popisu tryská nevyčerpatelnou živostí barev a přec v harmonický a ladný soustřeďuje se a splývá akkord konečný. Cítíme, že tyto básně nejsou pouhé reminiscence z knih, ale že je vytvořila příroda ve chvílích, kdy její tajemný půvab a nesmírnost dalekých horizontů budí v srdci člověka přes všechen smutek z vlastní nicoty sloky nadšení a jásavé radosti. Delikátní, jemná „Vzpomínka“, vroucí „Když posud jitřenka“ a neméně rozkošná kanzóna „Pod hustou sykomorou“ jsou z oněch a řídkých zpěvů Leconta de Lisle, v nichž převládají tóny intimní a něžné.

Tím nespoutaněji však burácí jeho myšlenka v básních reflektivních. V nich ozývá se mnohdy žíravý, neúprosný pessimismus, jsou to výkřiky Promethea, upoutaného na strmé skaliny Kavkazu. Uvésti třeba jen básně „Sacra Fames“, „Moderním“, „Solvet seclum“ aneb „Červená hvězda“, abychom seznali básníkovu myšlenkovou hloubku a jeho názor životní. Výčitku Zolovu, činěnou „Parnassistům“, vyvrátil Leconte de Lisle již dříve plamennými slokami z dob obležení Paříže.

Překlad Vrchlického je mistrovský a náleží bez odporu k nejzdařilejším jeho pracím tohoto způsobu. Zachoval plně sílu i oheň originalu. *Fr. Kvapil.*

K humoristické naší literatuře přibyly v tomto roce dvě knihy, jež zasluhují odporučení.

„U splavu“ nazval Oldřich S. Kostelecký sbírku svých humoresek, kterou vydal nákladem Roberta Růžičky v Praze. Začátek málo lákavý je slabá rýmovaná humoreska „Poprvé na nádraží.“ Ale kdo zná Kosteleckého, z dřívějších prací, dá se s lepší nadějí do ostatních, nerýmovaných, a udělí mu brzy se smíchem absoluci. Mohli bychom sice i tu leccos vytknouti, rozhovořiti se zejmena o některých rušivých manýrách, jako je na příklad příliš časté opakování a někdy nemírné rozpřádání jednotlivých motivů — ale bojíme se, aby nás autor nehodil mezi ony kritické „pomluvače“ a „utrhače“, proti nimž se v předmluvě slovy Daniele Adama z Veleslavína ohražuje, a řekneme mu tedy již věci příjemnější. Kostelecký jest humorista od hlavy k patě, humorista plného, zdravého jádra a svého vlastního, samorostlého rázu; umí šťastně vymýšleti nové komické situace a podávati je způsobem takovým, že mu neodolá bránice čtenářova. Myslíme, že časem sám odloží neb na pravou míru uvede některé, shora naznačené výstřelky své humori-

stické formy a že mnoho ještě pěkného napíše českým duším k obveselení.

Fr. Procházka (třeba rozeznávati od Fr. S. Procházky, autora „Písně o Činu“ v „Poëtických besedách“) vydal nákladem Jos. Miškovského v Českém Brodě své *„Humoresky“*. Zajímavý jest tu zejmena díl prvý „Z jednoroční vojny“, podávající humoristické obrázky z našeho vojenského života v míru. Procházka pozoruje bystře, umí trefně zachytiti význačné rysy svých figurek a náležitě kořistiti z komických jejich stránek. Ale plné nadání mladého autora nepoznáváme z této sbírky. Kdo chce poznati pravý jeho význam, musí pročísti ty jeho práce, v nichž jemný humor snoubí se s tklivou poesií, v nichž lahodné líčení postihuje rozmanité půvaby přírody, tlumočí její nálady a snivé její kouzlo, v nichž konečně v perleťové předivo líčení leckdy několika jemnými nitkami vetkán dojímavý děj, který by stačil na celou historii, ale v tom lehounkém naznačení tím tklivěji a poetičtěji působí. Za příklad uvádíme dojemně rozkošnou črtu „Vlašťovky“, která vedle jiných podobných jeho prací uveřejněna byla v tomto časopise. Fr. Procházka, jenž pěstuje se zdarem také povídku historickou, jest vůbec talent vzácný, opravdových, vysokých intencí, a slibuje mnoho pro naši krásnou literaturu. *S.*

V Šimáčkově „Kabinetní knihovně“ (svazek VII. a VIII.) vyšla báseň *„Dagmar“* od *Svatopluka Čecha*, uveřejněná v tomto časopise.

Rozhledy přírodovědecké.

Píše Bedřich Katzer.

(Pokračování.)

Ale ještě neseskočme nadobro k zemi, nýbrž pozdržme se chvilku při vzduchu. Týž, jak známo, jest smíšeninou kyslíku a dusíku, o jejíž skladbě *Jolly* r. 1878 v Mnichově na základě celé řady měření prohlásil, že není stálá, nýbrž že *množství kyslíku v atmosféře* podléhá dosti značným proměnám. Roku minulého a předminulého podrobil *U. Kreusler* výsledek tento novému ohledání pomocí zlepšeného stroje a shledal, že *Jollyho* tvrzení není správné. Arci kolísá množství kyslíku v ovzduší, ale náramně nepatrně, sotva o několik setin jednoho procenta. Tak shledáno r. 1883 v lednu, únoru, dubnu a květnu v průměru ve vzduchu 20·91% kyslíku, v červnu pak začalo ho přibývati, až v srpnu ho bylo nejvíce, totiž 20·92%, načež v zimních měsících až do prosince množství jeho zase pokleslo až na 20·905%. Zcela malinká změna tato patrně souvisí se zvýšenou assimilační činností rostlin v teplých měsících, neblíží se však hrubě značným odchylkám, jež *Jolly*, pominuv jistá nezbytná opatření, byl ustanovil. Zdá se tedy býti pravdě velice podobno, že v jistých těsných mezích vzduch náš má vskutku *zcela konstantní složení*, kterýžto náhled beztoho býval vládnoucí. (Landw. Jahrb., XIV. 1885, pag. 305).

Tu hodí se připojiti poznámku o otázce, která s ovzduším naší země valně souvisí. Jest to otázka meteorologická, týkající se souvislosti

mezi zimou a létem, po případě *zákonité střídy v rázu povětrnosti v různých obdobích ročních.* Velmi mírná zima roku 1883/84 přiměla *G. Hellmanna* v Berlíně k tomu, že z dlouhé řady pozorování (1719 až 1884), která mu tam jsou po ruce, ustanovil sled a povahu mírných zim, při čem zaběhl trochu dále a určil vůbec jakousi pravděpodobnou zákonitost ve sledu povětrnosti určitého rázu v ročních dobách po sobě následujících. Stačí uvésti nejhlavnější výsledky. Průměrně připadá na každé 3 roky jedno teplé léto, v němž temperatura v červnu, červenci, srpnu a po případě i v září jest vyšší nežli normální. Ale sled a rozvržení teplých těchto lét nejsou ani dost málo pravidelny. Tak bylo teplé léto v Berlíně r. 1763 a následující až teprve po 12 letech; podobně od r. 1799 do r. 1817 nevyskytlo se ani jedno teplé léto. Spíše jest platným pravidlem, že následuje několik teplých lét po sobě. Po mírně teplém létě následuje pravděpodobně mírná zima; po horkém létě tuhá zima. Naopak po tuhé zimě následuje v 65 ze 100 případů chladné léto, v němž teplota klesá pod normalní, při čem pravděpodobná zákonitost jest ta, že po mírně tuhé zimě následuje také mírně chladné léto, po velmi tuhé zimě však i velmi chladné léto. Po ne tuze kruté zimě následuje pravidlem chladné léto a po velmi mírné zimě nejspíše velmi teplé léto. Těmito výsledky jest vyvrácen běžný náhled, že po vlídné zimě následuje studené léto. Naopak s mnohem větší pravděpodobností lze očekávati *po teplé zimě také teplé léto.* Podotknouti však dlužno, že tyto výsledky v Berlíně nabyté nemusí míti až do jednotlivostí platnosti také pro jiná místa, kde všude nutno přihlédnouti k řadě vlivů lokalních, které pro povšechný ráz povětrnosti mohou býti velmi významny. (Sitzber. d. Berl. Akad. 1885, pag. 205).

Jak s povětrností v létě přímo souvisí vývoj rostlinstva, jest samozřejmo; mnohem více uniká bezprostřednímu pozorování vliv, jaký *výška stanoviska na vegetační periodu* má. *Alf. Angot* sestavil z bohatého materialu ústřední meteorologické observatoře francouzské všechny zprávy, které k věci té se odnášejí, na základě čeho dovedl dosti přesně ustanoviti, jaké doby potřebují ty které rostliny, aby k jistému vývoji dospěly v rozdílných výškách. Zprávy dotyčné vzaty byly z centrální vysočiny, z Cevenn, Jury, Alp savojských, dauphinéských a provencálských a z Pyreneji východních i západních. I určil, že celkem při každých 100 m. výše nastoupení jisté fáze vegetační o 4 dny se zdrží. Na př. rostlina, která ve výši 100 m. dnes kvete, porozkvete ve výši 200 m. až za 4 dny. Protože však *Angot* při své srovnávací úvaze mohl přihlédnouti jen ku zcela nepatrnému počtu druhů rostlinných, nepodobá se, že udaný výsledek jeho může činiti nároky na hodnotu zákona vždy platného. (Compt. rend. Tom. C, pag. 76.)

Zevnější účinky mají také na *vývoj živočichů* náramný vliv, čehož velezajímavý doklad uveřejnila nedávno slečna *Chauvinová*, jako statečná badatelka v oboru zoologie dávno známá. Bylať už před 10 lety ustanovila, že Axolotl mexický, příslušný k macarátům, t. j. obojživelníkům žábrami dýchajícím, za jistých okolností dá se přetvořiti v Amblystoma, t. j. ve mloka zemního, plícemi dýchajícího, ve kterého prý Axolotl v Mexiku časem vůbec přechází. Při umělém tomto přetvořování uzna-

menala však slečna *Marie Chauvinová* jisté zvířatům individuelní rozdílnosti, které blíže vyšetřiti nadále učinila si úkolem. I ustanovila, že Axolotlové chovaní ve vodě vzduchem chudé, tak že nuceni byli častěji na povrchu vzduch lapati, mnohem rychleji proměnili se v Amblystomata, nežli Axolotlové žijící ve vodě vzduchem bohaté; a dále že jest třeba učiniti nátlak jen do jisté míry na živoky ty, aby pak už bez cizího přičinění ve vzduchodyšnou formu se přetvořili. Schopnost ve vodě žíti udržuje se však u jednotníků dávno už k životu na souši způsobilých někdy ještě velmi dlouho, třebať žábry už jsou absorbovány, tak dlouho totiž, pokud nenastane první svlékání. Jakmile k tomu jednou došlo, nemůže se plícemi dýchající Amblystoma už nižádným spůsobem metamorfovati zpět v Axolotla, ať jakýmikoli umělými prostředky o to se přičiňujeme. Naproti tomu Axolotlové, kteří třeba po měsíce ve vlhkém mechu držáni jsouce, nutně plícemi dýchati musili, cítí se ve vodě hned doma, když nebyli ku svlékání dospěli. To jest překvapující faktum, které slečnu zkoumatelku pohnulo k podnikání pokusův o několikanásobné přetvoření těchto zvířat z nižšího na vyšší a zase z vyššího na nižší stupeň atd. Výsledek byl přezajímavý. Axolotl dotýčný dočkal se celkem věku asi $3^1/_2$ léta. Prvních 15 měsíců strávil v přirozeném stavu ve vodě; pak byl vývoj jeho uměle zrychlen a za 12 dní uděláno z něho zvíře plícemi dýchající, načež $15^1/_2$ měsíce strávil na suchu; po té za 6 dní opět byl způsobilým žíti ve vodě, kde ponechán $3^1/_2$ měsíce, načež za 11 dní zase přiveden byl tak daleko, že dovedl opět žíti na suchu, kde už zůstal až do své smrti. — Dále učinila slečna pokusy o libovolné přerušení a sdržení metamorfose Axolotlů. Několik jich přivedla k tomu, že dovedli plícemi dýchati, načež po 3 roky a 2 měsíce hlavně pomocí umělého chladu na tomto stupni vývoje je udržela. Po té byl polovině popřán život ve vodě a ti se přetvořili zpět v Axolotly; druhá polovice zůstala na suchu a proměnila se záhy ztracením zevnějších žaber a zaoblením ocasu v dokonalá Amblystomata. Z toho všeho jest vidno, jak náramný vliv zevnější okolnosti na ústrojí zvířat vykonávají. Hlavně súčastněny jsou při tom vzduch, voda a teplo, kteréžto poslední způsobuje účinky nejmohutnější. Rozhodným při přetvořování živoků těch zůstane však přece jakýsi *poděděný pud,* který jest tak mocný, že nikdy nemůže býti úplně potlačen. Odtud se vysvětluje, že mnohé pokusy zůstanou naprosto bez výsledku a u jiných že výsledky časem bývají velmi kolísavé. (Zeitsch. f. wiss. Zool., XLI., pag. 365.)

(Dokončení.)

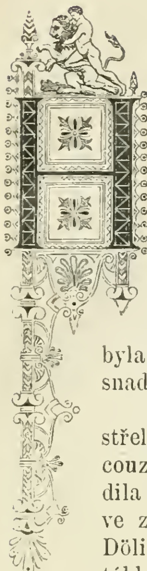

Illustrace k národní písni. Kreslil Jan Prousek.

V zajetí Armidy.

Napsal **Pavel Albieri.**

(Dokonč.)

Hlavní stan císařský nalézal se od toho dne ve vesnici Reudnitz, malé půl hodiny od lipské brány na jihovýchod, a v tom směru počala se stavěti celá francouzská armáda, jejíž jednotlivé sbory kvapně táhly sem od jihu, od Altenburgu, i od východu, od Muldy. Ale nikdo nemohl posud s určitostí říci, jak se věci mají. Mnozí hledali v tom Napoleonův úskok, aby roztříštil jednotlivé armády, dříve než bude moci jedna druhé přispěti na pomoc. To ovšem byla jediná možnost vítězství, neboť boj proti celé přesile nebyl snad ani možný s tím unaveným, uštvaným vojskem.

Dne 15 října, v pátek, slyšeli lidé z Lipska prudkou střelbu z děl, ale velmi vzdálenou na jih. Hlavní síla francouzské armády nemohla se tam potýkati, ale střelba ta vzbudila ovšem ve hlavním stanu velkou pozornost. Všecko stálo ve zbrani. Vesnice na hodinu a půldruhé hodiny cesty jako Dölitz, Liebertwolkwitz a jiné hemžily se Francouzi. Ráno táhly pak silné oddíly přes město k Lindenthalu a k Lindenavě, kdež prý vojsko táboří. Nemožno si pomysliti stav mé mysli, který se rovnal úplně stavu, v jakém jsme se nacházeli v první dny zajetí, nevědouce, co se kolem nás děje. Jedině v tom byl rozdíl, že nyní zajetí mé bylo jaksi dobrovolné, že jsem se mohl kdykoliv z úkrytu svého vydati — ovšem s velkým nebezpečenstvím! Posud jsem se varoval ukázati se za dne na ulici, ale dělo se tak již s velkým jen přemaháním. Vždyť jednalo se o světodějnou událost, která mimo to zasahovala hluboce do mého života.

K večeru téhož dne proslýchalo se již, že směrem jižním možno spatřiti ohně nějakých nepřátelských sborů, tábořících v nevelké vzdálenosti od Francouzův.

Nastal den příští, památný den Schwarzenbergova útoku na lipské postavení. Musíte odpustiti dobrovolnému vězni, že nemůže líčiti krvavý boj ten z autopsie a musí se obmeziti na pozdější vypravování a líčení bitvy „wachauské“, jak ji nazývají Francouzové, poněvadž vesnice Wachau byla sporným oříškem, o nějž armády tříštily své řady.

V devět hodin ráno začala kanonáda. Rakušané hnali útokem. Vesnice Dölitz, Wachau a Liebertwolkwitz byly napadeny hustými masami pěchoty, před nimiž jela dlouhá řada děl. V hodině na to řinčela všecka lipská okna jako při zemětřesení a zdálo se, jakoby se domy kolísaly. Kanonáda byla stále prudší. Celé dopoledne to hřmělo bez ustání. Boj byl dle všeho na vahách, což mne nesmírně rozčilovalo. Nechávaje stranou všecku opatrnost, chtěl jsem již vyjíti ven, ale v samých dveřích zdržel mne hostinský, vypravuje mi, že francouzské hlídky jezdí městem, zapuzujíce zvědavé občany do domů, a tu a tam

po ulicích že stojí francouzské řady. Náspy jsou obsazeny, nikdo k nim nesmí a jen laskavostí několika vojáků dověděl se, že prý stav věcí je příznivý pro Napoleona.

Nechtěl jsem tomuto poslednímu výroku přikládati žádné víry, ale po jedné hodině začaly zníti najednou všecky zvony lipských věží ve slavném vyzvánění. Rozhodnuto. Po ulicích jezdili ordonanční důstojníci s veselou tváří, zvěstujíce s jásotem, že jsou Rakušané odraženi s velkou ztrátou a prchají k jihu. Silný výpad čtyř divisí mladé gardy se sto padesáti děly z Wachau proti středu nepřátelského postavení rozhodl o bitvě. Střed poražen, zničen tímto smělým manévrem, vykonaným na rozkaz císařův od vévodů z Reggia a z Trevisa a jenerála Droueta. Všude v nepřátelských řadách panuje prý hrozný zmatek a mnoho Rakušanů pod jenerálem Meerweldtem bylo nuceno složiti zbraně. Střelba ustala na jihu o třetí hodině odpolední a hned na to začali přinášeti a přivážeti do Lipska raněné, pro které již v minulých dnech bylo zřízeno několik nemocnic. Všude hemžilo se nyní opět Francouzi i civilisty, všude panoval zmatek, jak bývá i po vyhrané bitvě. Po páté hodině utichla kanonáda i směrem k Lindenavě, kdež podnikly slabé rakouské oddíly ku konci bitvy wachauské zápas s postaveným zde sborem.

Zápas na severu Lipska byl toho dne podceňován, nepřikládána mu ta důležitost, jakou skutečně měl pro další průběh bitvy u Lipska. Kanonáda byla na té straně nejslabší a pro nějakou tu palbu z ručnic se v den takových bojů nikdo nerozčilil. V Lipsku si toho ani nevšímali, myslíce, že snad některý harcovník chce náhlým přepadem dobýti si tam nějakých výhod, což ale nebylo snadné vzhledem k silným sborům tam postaveným. Teprve když k večeru hnaly se úprkem četné pluky přes město směrem k Möckern a Lindenthalu, zvěděl mnohý, že se tam děje něco většího.

Konečně i tam boj utichl a ranění i z té strany byli sem dopravováni.

Podle všech svědectví není možno ani z daleka vylíčiti všecku hrůzu toho dne. Péro nejobratnější couvá před popisem jen jednoho aktu toho dramatu, jenž skončil vítězstvím pro Francouze, posledním to vítězstvím na půdě německé, posledním paprskem slunce, prodravším se z bouřenosných mraků, které hned na to nešťastnou armádu zdrtily hromovými rázy. Tento děsný boj na jihu i severu, ten zmatený úprk vévody z Ragusy před Blücherem, ten rychlý postup Neyův proti Blücherovi, kdož to může vše živě podati? Hned byly lipské ulice plny, hned opět liduprázdny, až teprve podvečer bylo volno každému popatřiti na muka nesčíslných raněných, ležících houfně na vozích, jeden na druhém a nesmírně trpících bolestmi ran i hladem.

A přece i do toho zmatku, do té hrůzy odvážila se komtessa, čekajíc na mne, jenž jsem se odvážil podvečer na chvíli do ulic. Měl jsem brzy hrůz těch dosti, pomoci jsem nemohl a raději jsem chvátal opět domů, kdež jsem ji ku svému radostnému překvapení nalezl. Myslila již opravdu, že se tak brzo spolu neshledáme, a sdělila mi, že otec dal již ráno skládati věci, aby se mohl v rozhodné chvíli spasiti

útěkem, nyní však, po francouzském vítězství, nechce se opět hnouti z blízkosti císařovy. Rozloučili jsme se pro dnešek dosti klidně, doufajíce, že se opět brzo uvidíme.

Celý den příští ušel dosti pokojně, lze-li tím jménem nazvati hrozný stav mezi první a druhou bitvou u Lipska. Povídalo se, že Napoleon vyjednává se spojenci, kteří prý asi na dvě míle odtud zaujali opět postavení. Ona porážka nebyla tedy tak rozhodná, když na dvě míle od Lipska, na dvě hodiny od hlavního postavení Napoleonova zaujmou opět posici! Po Lipsku samí ranění, samé obvazování. Několik vesnic dokola prý v noci vyhořelo. Obyvatelstvo bylo se ovšem již dávno před bitvou spasilo útěkem. Mnoho jich přišlo prý předevčírem ku lipským branám, ale nebyli vpuštěni a tábořili před branami v té nepohodě, v deštivém chladném říjnu, pod širým nebem, ubozí lidé!

Osmnáctý říjen! Největší den dějin devatenáctého století, neboť rozhodl o osudu celých národů na dlouhý, dlouhý čas! Započal hned ve dvě hodiny v noci pohybem Rakušanů a Rusů pod Schwarzenbergem, kteří zaujímali postavení, od Francouzův dobrovolně opuštěná hned včera večer. Francouzské sbory obsadily nejbližší vesnice kolem města a tam se podle možnosti opevňovali, majíce levé své křídlo opřeno o řeku Parthu u Schönfeldu, pravé o vesnici Connewitz na Pleisse. Nový boj, jehož jednotlivé manévry a výjevy nemůže nikdo správně podati a vylíčiti. Urputné zápasy, děla umlkají a boj vede se chvílemi jen bodákem. A opět začínají děla řváti, všecko se třese a rachot ručniční palby jest úplně přehlušen, zaniká v tom stálém řevu. Císař jel prý dvakráte městem, jednou k Lindenavě, podruhé zpět a sice hned v noci, či vlastně časně ráno kolem čtvrté hodiny. Proslýchalo se, že prý má u sebe saského krále a toho drží jako v zajetí, ale nikdo ho posud neviděl, což ale nebránilo, aby lipští občané neměli nový důvod ku proklínání.

Na severu města, od Halle, přitáhl pak včera se vší svou mocí starý Blücher a hnal útokem na předměstí. Odtud zněla kanonáda nejblíže, ale všude bojovali Francouzové s uznání hodnou vytrvalostí a neustupovali ani na krok. Zdálo se, jakoby tou houževnatostí francouzskou měl nastati Lipsku poslední den, neboť v brzku musily granáty lítati až sem. Všude dým, všude cítiti prach a všude teče krev! Do tří hodin urputně tak bojováno na celé čáře kolem Lipska a jen strana k Lindenavě zůstává trochu volna. Tudy vede cesta do Francie! Tu jedinou ponechávají Napoleonovi — nic více. Chvílemi však proskakují zvěsti, že spojenci jsou již umdleni, že couvnou, že vítězství sklonilo se opět ku francouzským orlicím a zápas že bude rozhodnut co nejdříve.

Najednou však roznáší se podivná, neuvěřitelná zpráva — která se nazývá v dějinách „trahison des Saxons“, saská zrada, jak to pojmenoval Napoleon hned na bojišti. Sasové, náležející ku sboru Regnierově, který teprve dnes dorazil do boje od Muldy, v rozhodném okamžiku rozhodli se pro věc spojenců a obrátili děla proti vlastnímu francouzskému postavení na Parthě. Přešli k nepříteli se všemi důstojníky a s prapory, děly a vším! Důležitá posice, celé levé křídlo francouzské u Pannsdorfu, Schönfeldu a polní opevnění „Heiterer Blick“,

o nějž se hlavně Napoleon opíral, byly tím náhle ztraceny. Proti Sasům nestála zde žádná záloha, všecko bylo v boji, jediná Durutte-ova divise bránila jejich postupům. Sesíleni, vrhli se Sasové po vydatné střelbě ze svých šedesáti děl dále k Lipsku, k nejbohatšímu svému městu. Již vnikli do samých Reudnitz, ale byli odtud samotným císařem vyhnáni. Teprve noc učinila konec tvrdošijnému boji. Spojenci neměli žádného většího úspěchu, nežli že do francouzských řad přivedli ještě větší zmatek a spoustu. Francouzi neměli už střeliva a síly jejich byly úplně vyčerpány, mužstvo znaveno, hladovo, zmalátnělé. Jenerálové nebyli spokojeni s dalším trváním boje, marného prý, poněvadž nebylo možno udržeti se zde na delší čas a spojenci byli jen odraženi, nikoli však poraženi. A tak byl císař přinucen po dvou vítězných bitvách rozhodnouti se pro ústup z Lipska k Rýnu, či prozatím jen k Erfurtu, kde by se mohla armáda trochu zotaviti, nabrati střeliva a zásob a pokusiti se pak o vyzvednutí četných posádek v labských pevnostech a jmenovitě v Drážďanech, kde bylo na třicet tisíc mužův.

XI.

Osudný onen ústup započal hned v noci kolem jedenácté hodiny. Lipsko bylo plno vozů, děl a koní, lidí ani nepočítaje. Obrovské kolony povozů zacpávaly všecky hlavní ulice od bran východních vedoucí ku branám západním. V sadech hemžilo se na tisíce otrhaných vojáků, děsně řádících. Mnohde počali vybíjeti domy, jmenovitě v postranních ulicích, a nebylo zde nikoho, kdo by jim byl bránil. Povídalo se, že časně ráno budou zapálena všecka lipská předměstí, aby spojenci byli jimi zdrženi při pronásledování ustupující armády. Císař Napoleon přísahal prý zkázu celému Lipsku a dovoluje drancování, jsa pohněván dnešní zradou, která ho stála mnoho lidí a celou vyhlídku na vítězství. Děly se všeliké výtržnosti, poněvadž nebylo hlídek, které by vojáky od nich byly zdržovaly. Císař měl jiné práce než obírati se podobnými malichernými věcmi, jako jsou vydrancování některého domu v městě, jež armáda nucena jest opustiti. Staří francouzští vojáci zapomněli v neštěstí svém na všecku kázeň a předcházeli zlým příkladem mladší hochy. Nikdo nestaral se dále o raněné, mrtvých nikdo nesbíral, nepochovával!

Nepřátelské armády odpočívaly velice unaveny na dnešním bojišti. Na nějaké vážnější podniknutí nebylo v noci ani pomyšlení a Francouzové mohli ještě celé té přesile způsobiti rozličné nesnáze. Ústup nebyl tedy v noci vyrušován a do rána vypraveno z Lipska skoro veškeré vozatajstvo, valná část dělostřelby a největší počet jízdy. V městě zůstala jen pěchota a pak sbory, určené k ochraně couvajících oddílů, dva armádní sbory, velmi poškozené, mezi nimi Poláci knížete Poniatowského, ode dvou dnů novopečeného na bojišti maršála.

Rozumí se samo sebou, že používaje noci, vyšel jsem ven do toho zmatku a hřmotu. Viděl jsem mnoho, ale vypsati to nemohu. Ani by se nikomu vylíčení nesčetných těchto hrůz nelíbilo. Člověk se neubránil soucitu, když viděl ubohé vojáky, třeba nepřátelské, s jakým vztekem ustupovali. Důstojníkův si nikdo nevšímal, maršál a prostý vojín zabý-

vali se každý vlastním neštěstím a nebezpečenstvím. V takových okamžicích přestává disciplina ve vojsku sebe vyškolenějším.

Mimovolně, s jakousi předtuchou v srdci ubíral jsem se k ránu do ulice, kdež stál dům, v němž jsem ztrávil tak milé dny, kdež bydlil raněný jenerál. Co asi dělají, zda-li jsou ještě zde? Bál jsem se dříve ukázati se na blízku toho domu, z něhož mne vyobcoval nepříznivý osud. Strachoval jsem se nových výčitek svědomí. Byl jsem tam přijat tak pohostinně a za odměnu odvedl jsem starému šlechtici dceru proti vůli své sice, ale tím se skutek sám v ničem nemění.

Svítili tam, jsou tedy zde. Zajisté chystají se k odchodu! Což abych tam šel? Co se mi může dnes již státi? Odejdu třeba s nimi! Jsem zajatec, dobře, půjdu s nimi dobrovolně do zajetí — Sabinina. Cítím, že ji v tom okamžiku velmi miluji, práhnu po ní. Snad jim něčím přispěji, zavděčím se jenerálovi! Vždyť se posud nic nestalo, proč by se na mne hněval. Pro podezření? Pro můj útěk? Vždyť jsem neodešel, nedal jsem se posud jen odvésti z Lipska. Nyní však půjdu!

V ulici leželi po zemi Francouzové a tvrdě spali, nestarajíce se o nic na světě. Bylo zde dosti ticho, lidé málo chodili a hluku, který sem zalehal z hlavních tříd, ubožáci ti ve svém unavení hrubě nedbali. Prošel jsem mezi nimi, překročuje často některého, a octl jsem se až u samého domu. Uvnitř ozývá se hluk, francouzský křik a řinčení sklenic. Co se to děje? Nejspíše vrazili sem důstojníci vojska, ležícího před domem, a jenerál je hostí jak možno. Mohu tam nyní? Nevydám se v nebezpečenství?

Chvilku jem byl na rozpacích, ale pak zvítězila touha po Sabině. Směle vkročil jsem do domu a šťastnou náhodou potkal jsem na chodbě lokaje Giovanniho.

„Kde je komtessa?“ tážu se ihned.

Giovanni spráskl ruce nad hlavou.

„Můj bože, přicházíte v nepravou hodinu. Je zde právě velký hřmot. Pospěšte jen nahoru do salonu! Snad přijdete zrovna v čas. Neprozrazujte mne!“

A spěchá s láhvemi vína dolů do čelední světnice, odkudž zaznívá křik a zpěv důstojníkův, snažících se utopiti špatný svůj rozmar ve víně.

Kráčím pomalu po schodech a v hlavě mi leží podivná slova Giovanniho. Jaký hřmot? V jaký že přijdu čas? Proč ho nemám prozraditi?

Za dveřmi salonu slyším prudkou řeč. Sabina mluví s otcem, ovšem vlašsky a tomu nerozumím. Starý hrabě se hněvá. Rozeznávám také dobře pronikavý hlas signoriny Angeliky. Nemohu rozuměti, co se děje. Směle klepu na dvéře, žádná odpověď. Klepu podruhé a slečna Angelika spěchá se podívat, kdo přichází. Spatřivši mne, couvá s výkřikem zděšení, nechávajíc dvéře otevřeny, takže na mne padá přímo světlo visuté lampy. Sabina stojí uprostřed salonu, držíc se stolu, aby neklesla, a zdá se býti nesmírně rozčilena. Otec pak sedí v lenošce a zůstává při mém objevení se jako zkamenělý.

„Toť infamie!“ volá najednou, vzpamatovav se. „Ještě sem se opovažujete? Pryč odtud!“

Nevím, co bych si počal; takového přijetí jsem přece neočekával při bývalé zdvořilosti jenerálově. Rázem pochopuji všecko — něco jest prozrazeno. Co, mohu tušiti.

V témže okamžení však mne spozorovala i Sabina. S výkřikem překvapení chvátá ke mně a ujavši mne za ruku, táhne mne do salonu. Poddávám se jako stroj a jsem připraven na všechno.

Sabina vrhá se mi před otcem okolo šíje a mluví něco italského s velikou vášní, s velkým nadšením. Snažím se alespoň částečně porozuměti, ale proud řeči je příliš rychlý, abych mohl něco pochytit. A starý jenerál sedí ve své lenošce bled, zoufalý, jak se mi zdá, a černé oči jeho pod bílým obočím příšerně se lesknou. Snaží se povstati, ale nohy mu neslouží, klesá zpět. Nastává znovu prudká hádka, při níž mne drží Sabina křečovitě za ruku a metá blesky pohledů na otce i na signorinu Angeliku, která lomí rukama. Já pak, nerozuměje ničemu, zůstávám němým, nečinným divákem a s hrůzou čekám, jak se vše skončí.

Tu táhne mě Sabina ze dveří salonu. Jdu rád, nechť již kamkoliv, jenom když nebudu déle svědkem té trapné scény. Vede mě rychle na chodbu ku svému pokoji vedle schodů. Sama mizí ve dveřích, přikazujíc mi nyní po francouzsku, abych na ni počkal dole na chodbě.

„Odejdeme spolu! Jdu si pro své věci!“ praví krátce a nechává dvéře u svého pokoje otevřeny.

Kráčím pomalu se schodů, příkrých, úzkých, jako bývají vůbec schody ve starých německých domech. Najednou rozléhá se na chodbě střelná rána, až se celý dům otřásá. V témže okamžiku cítím silné píchnutí v levém rameně. Po zádech valí se mi proudem krev. Obracím se, ačkoliv jdou na mne mdloby, a při slabém kmitu lampy, osvěcující schody, vidím skvělou uniformu jenerálovu, do níž se byl dnes mimo obyčej oblekl. Můj bože, jak se dostal sem, na chodbu mrzák ten, nemohoucí nohou hnouti? Jenom on mohl vypáliti tu ránu! A nyní letí po mně bambitka, vržena pevnou, jistou rukou. Odskočil jsem a bambitka mne minula. Směle, ale bezděky patřím dále nahoru.

Vidím Sabinu, která náhle vystupuje ze dveří své komnaty. Vidím jenerála, který natahuje druhou pistoli a míří po mně. Sabina vrhá se k němu. Rozlehá se rána — trefen nejsem — —

V nejbližší vteřině kleslo k mým nohám bezvládné tělo, jež svalilo se těžce po příkrých schodech — — hrabě d'Arco-Valley!

Bože, co se děje! Tělo sebou křečovitě trhá a krev, proudící z něho, mísí se s mojí. Před očima se mi dělají mžitky — nevidím již ničeho — — buď mi, bože, milostiv — — nemohu za nic — — — Ztrácím vědomí a klesám na zkrvácené tělo starého jenerála — —

XII.

Když jsem procitl ze mdloby, shledal jsem, že se nacházím na loži ve svém bývalém pokojíku v jenerálově domě. U hlav lože seděl nějaký pán v uniformě a u noh stála černě oděná dáma.

Sabina! A tam tu uniformu znám také; jest to vojenský rakouský lékař!

Jakmile Sabina postřehla, že jsem nabyl opět vědomí, vrhla se přes odpor lékařův na má prsa a začala mne podle svého zvyku vášnivě líbati. Takový byl počátek nového života, který jsem tímto okamžikem nastupoval. O něm však zmíním se již jen krátce, neboť nevykazuje tolik důležitých událostí jako život dosavadní. Uvedu z něho jen tři momenty.

Když jsem se poněkud vzpamatoval, dal jsem si vypravovati, co se dálo za mé nemoci se mnou a okolo mne. Procitl jsem z bezvědomí teprve dne 25. října, skoro za celý týden po bitvě u Lipska. Neviděl jsem nic z toho zděšeného úprku Francouzův Lipskem, z boje, který se rozvlnil po předměstích, náspech, ba v samých ulicích města, nevěděl jsem nic o panice, která se rozmohla v prchající armádě, když nešikovný desátník sappeurův vyhodil do povětří jediný most, kudy bylo možno se spasiti. Neviděl jsem houfy lidu, vehnané do potměšilé Pleissy, která tolik obětí si vyžádala a mezi nimi dva slavné jenerály, Poniatowského a Lauristona. Dověděl jsem se jen, že jest zajato na patnácte tisíc mužů a na tři tisíce důstojníkův. Byla to důkladná odveta za Drážďany.

Napoleon utíkal k Rýnu a posádky labských pevností vzdávaly se šmahem vítězům. Lipsko bylo obsazeno spojenci a hlavní síla Schwarzenbergova stíhala zbytky francouzské armády. Věru jen zbytky, neboť pole okolo Lipska byla poseta francouzskými mrtvolami, nemocnice lipské byly přeplněny francouzskými raněnými, kasematy francouzskými zajatci a němečtí spojenci od Napoleona odpadli.

Ale toho dne mě to všechno velmi málo zajímalo u porovnání s tím, co mi vypravovala Sabina. Onoho nešťastného večera chtěl jenerál konečně Lipsko opustiti a tu se Sabina odhodlala, že mne ve zmatku tom ještě jednou navštíví. Ale jenerálovi byly časté její vycházky již podezřelé i dal komtessu sledovati od signoriny Angeliky. Ta vypátrala stopu Sabininu. Nedala jí vstoupiti do krčmy a komtessa vrátila se domů, aniž by mne byla spatřila. A při obžalobě své „průvodkyně“ doma prohlásila, že z Lipska nepůjde, a vyznala se v prudkosti své ze všeho. To mělo ovšem za následek bouřlivý výjev, který se protáhl až do chvíle mého příchodu. Přišel jsem komtesse vhod; bylať uchystána již před chvilkou odejíti ke mně a nyní mne chtěla doprovázeti. Tu starý šlechtic ve hněvu svém nad nezvedenou dcerou, která mu dokonce vyčítala, že ji chce spoutati s některým podobným bezcitným člověkem, jakým je on sám, a že ji chce učiniti nešťastnou, jako učinil její matku, ztratil veškerou rozvahu. Signorina di Banco odešla, hrabě byl sám — vzchopil se tedy s napjetím všech sil a vzav se stolku pistole, plížil se podél zdi až na chodbu, kde po mně střelil. Trefil mne, ale nezabil, vystřelil tedy podruhé a při tom, ztrativ na nemocné noze rovnováhu, zbaven jsa smyslu bolestí a hněvem, spadl střemhlav se schodů právě v tu chvíli, kdy mu chtěla Sabina bambitku vyrvati.

Tragická tato událost způsobila ovšem v poměru mém k Sabině úplný obrat. Byla nyní samostatná, neboť otec zemřel následkem onoho pádu, aniž by byl mohl jen slova pronésti. Krev, vyvalivší se ústy, učinila konec jeho životu. Byl v tu chvíli, kdy já procitl ze mdloby, již pochován.

To všecko sdělila mi Sabina a ještě více. Chtěla býti nyní mou, úplně mou. Jakmile jsem se trochu vzpamatoval — a to bylo asi za čtrnácte dnů, poněvadž rána nebyla příliš těžká — obdržel jsem dovolení, abych se odebral do Italie, kam Sabina toužila. Nebe vlašské vrátilo mi brzy zdraví a komtessa d'Arco-Valley stala se mojí ženou. Zapomněla na své dřívější theorie o sňatku — zachvácena mocí vášnivé lásky, radostně připoutala se ke mně svazkem, o němž kdysi mluvila s takovým rozhořčením. Oddala se mi plnou, neobmezenou důvěrou. Svazek náš zůstal bezdětným — tím lépe, říkávala. Musila bych se pak s někým děliti o tvou lásku. Vášeň byla hlavním rysem té bouřlivé povahy, která byla jako bujný kůň, dávající se ovládati jen tím, koho má rád. Mohl jsem býti šťastným po boku jejím; ale mnohdy kalilo mi nejkrásnější chvíle pomyšlení na opuštěnou Mínu, jakož i na smrt starého hraběte. Vzpomínky tyto vracely se stále a nedaly se ničím zaplašiti. Ano, neměl jsem čisté svědomí a to mi otravovalo každý požitek. A také Sabina měla, jak se mi zdálo, často podobné okamžiky; ale nikdy o tom se mnou nemluvila, právě jako jsem já uchoval před ní v tajnosti svou první lásku.

V lednu odjeli jsme do Francie k armádě, neboť jsem byl již opět zdráv a nastoupil jsem u pluku jako nadporučík. Byl jsem nyní u jízdy, u hulánů. Šel jsem s radostí a vrátil jsem se na podzim v roce 1814 do Italie na delší dovolenou jako rytmistr. Ve válce se rychle postupuje a já byl nyní bohat. Rok na to odjeli jsme do Polska, kamž se pluk z Francie vrátil; bylo mi to velmi milé, neboť Čechám jsem se z pochopitelné příčiny vyhýbal.

Zde to bylo, kdy jsem po čtyrletém spojení se Sabinou začal mimovolně vzpomínati na výrok doktora Besozziho. Začala pokašlávati — slova doktorova se plnila. Pozoroval jsem s hrůzou nenáhlý, neodvratný postup nemoci již tehdy, kdy ona sama neměla o ničem ani tušení. Všecka pomoc byla marna, Sabina propadla neúprosné smrti v mladém věku, ve zdánlivém štěstí.

Den před smrtí seděl jsem pozdě v noci sám u jejího lože. Procitla a spatřivši mne, přitáhla plačíc hlavu mou k sobě a zasypala mne opětně ohnivými důkazy lásky jako tehdáž v Lipsku. Zdálo se, jakoby v té chvíli nemoc od ní byla odstoupila. Jemná, průsvitná její pleť prokvetla opět růžemi a černé velké oči zářily bývalým leskem. Ale po chvíli zase umdlela a začala mi šeptati do ucha hroznou zvěsť, o níž jsem neměl posud ani tušení.

Ve smutné té chvíli mi sdělila, že přičítá sama sobě smrt otcovu, na něhož vztáhla ruku, aby mi zachránila život. Srazila silným udeřením druhou ránu a v tom ztratil stařec rovnováhu. Osudný pád byl tedy způsoben jejím přičiněním. Tato neblahá okolnost kalila dny štěstí jejího a nyní, v hodině smrti předstoupila před ni v celé své hrůze. Děkovala mi za lásku mou, pro kterou vše to podnikla, a konečně učinivši mne dědicem veškerého jmění svého, zavřela oči k věčnému spánku večer příštího dne.

Manželství naše trvalo po šest let a dvě leta jsem želel ztráty její. Ale pak mi začínala často vstupovati na mysl opuštěná Mínka,

po níž jsem ve zlém svědomí svém nikdy nepátral. Teď myslil jsem na ni čím dále, tím více a svědomí dotíralo na mne vždy neústupněji. Konečně rozhodl jsem se, že učiním konec těm zápasům a mukám duševním a že se pokusím vyzvěděti, je-li Mína posud na živě, je-li svobodna, či vdala-li se a čeká-li na mne doposud čili nic. Odjel jsem za tou příčinou do Prahy a odtud do Chomútova. Mínka zde již nebyla. Lidé vypravovali, že matka její zemřela a ona že se odstěhovala někam do Prahy ku vzdáleným příbuzným. Kam, nikdo určitě nevěděl. Nikdo v Chomútově mne také již neznal.

Třetím rozhodným okamžikem nového mého života byl sňatek s Mínou. Po delším hledání nalezl jsem ji v Praze v trudných poměrech, živící rodinu své tety, jíž umřel manžel. Zasmušilá její tvář arci již ztratila svěží pel mladosti. Ale také já jsem se změnil za tu dobu, že mne nemohla ani poznati. Teprve, když jsem promluvil, poznala mne a dala se do pláče. Sdělil jsem jí, že přicházím upomenouti ji na slib, který mi dala před odchodem z Chomútova, a vyprávěl jsem o zajetí, o dlouhé válce a vzdálené garnisoně. Rozumí se samo sebou, že se nezdráhala podati mi ruku. Po sňatku, který jsme slavili v Praze, odejel jsem s ní do Polska, kdež jsem se dal přeložiti k jinému pluku.

Sledoval jsem při tom zvláštní záměr: chtěl jsem choti, pokud možná, zatajiti poslední příhody svého žití. Z počátku se mi to dařilo; Mína spokojila se několika jalovými frázemi. Žil jsem při tom arci v ustavičných obavách, aby nějakou náhodou o tom nezvěděla, že jsem byl již jednou ženat. Ale přes to neměl jsem tolik odvahy, abych sdělil Míně všecko raději sám, opatrně a dříve, než mne stihnou možné její výčitky, že zprávu tu musila slyšeti z úst cizích a že jsem neměl k ní tolik důvěry, abych jí sám všechno vyjevil.

Celá tři léta prožil jsem tak v ustavičném strachu a kolísání, mám-li se Míně vyzpovídati čili nic. Ale konečně za důvěrné jedné chvilky podvečer učinila Mína narážku, z níž musil jsem souditi, že již o něčem ví. Tu jsem si ulehčil upřímným a úplným vyznáním. Choť moje byla rozumná a milovala mne — čeho bylo více potřebí, aby mi odpustila? Na to žil jsem již klidně a šťastně a jen vzpomínka na ubohou Sabinu, o níž častěji s chotí rozmlouváme, jest mi tou krůpějí hořkosti, bez níž se žádné štěstí na světě neobejde.

Však jsem vytrpěl za ta všecka léta dosti výčitek svědomí, dosti trapných zápasův duševních! Provinění moje bylo draze zaplaceno. Proč jsem jen Sabině tehdáž v zahradě nesdělil, že je srdce mé již zadáno? Mohlo býti vše jináče! Vzpomínám často na známý výrok, že štěstí či neštěstí člověka závisívá obyčejně na jediném okamžiku!

* * *

Jméno člověka, jehož rukopis jsem tuto zpracoval, nepodařilo se mi vypátrati. U nakladatele našel jsem mezi starou korrespondencí toliko list, jenž provázel onen rukopis. Stálo v něm pouze, že podepsaný jediný dědic autorův, jeho sestry syn, jmenem Müller, nabízí

rukopis k vydání v německé sbírce povídek a románů, která tehdáž v Praze vycházela. Jméno svého strýce v dopise neudal.

Jaká ironie osudu! Ten, jemuž zanechal strýc celé, značné asi jmění, použil i soukromých jeho zápisek, aby je zpeněžil za několik zlatých! Ó ti dědicové!

Návrat poesie.

Kdys dávno za dnů mladých, slunných
květ vzácný se mi v duši chvěl —
jej všecky sny mé oblétaly
jak z jara oul roj zlatých včel.

Jím v čarovnou báj svět mi změněn:
kol k lásce, štěstí tisíc cest,
zem širá jedna zeleň věčná
a nebe plno, plno hvězd.

Pak přišel život s bledou lící
a někam v tichou, smutnou dál
mi odnes duhový květ z ňader
a mladé sny mé rozevál.

Já s těžkým křížem povinností
šel oddán parnem, pouští, tmou,
však za ztracenou duše půlí
jsem zoufale pnul náruč svou.

A přešla léta. Oplakaný
snů mládí dávno sprchlý květ
na drahá mrtvá dívčí ňadra
se vrátil bledou růží zpět.

Josef Kuchař.

Ilyrský ruch na slovanském jihu.

K 5oletému jubileu ilyrismu napsal **Jan Hudec.**

(Dokončení.)

Neposledním činitelem u šíření národního vědomí a lásky k domorodému umění bylo i Národní divadlo. Dávno minuli časové prvého divadla chorvatského v Dubrovniku. Za Josefa II. přišli první němečtí „komedijaši“ do Záhřebu a město chtíc nechtíc musilo jim dovoliti, aby hráli německé kusy. Odtud až do roku 1860 Záhřebané každého roku od zimy do leta měli německé divadlo, do něhož chodili jen aristokrati, vojáci, vyšší úředníci a cizí kupci. A není divu. Vždyť sotva že poslední potomci Zrinských a Frankopanů na popravišti zahynuli, již do chorvatských měst začal se louditi po cizích vojenských důstojnících německý jazyk. Synové starých šlechtických rodin chorvatských mísili krev svoji s německou a ponenáhlu již ve „vyšších kruzích“ lámala se jen němčina. První chorvatské představení v Záhřebě bylo teprve, když oslavoval se pád síly Napoleonovy. Ale co se tehdáž a později dávalo, byly jen komedie pro obecný lid, při nichž se i víno pilo.

Větší ceny jsou již masopustní představení vlasteneckých kleriků. Hry ty provozovaly se v semeništi a přijíti směli k nim jen pozvaní hosté. Některé z her těch zachovaly se v opisech jako: „Miszli Bolesznik iliti Hypondriakusch“ (na mysli chorý neboli hypochondr), „General Vitezovich i nyegov szin Rittmeister“, dále kusy Mikloušićovy a Brezovačkého „Grabancijaš djak“, „Diogeneš iliti huta pri Savi“ a j. Jak vidno z pravopisu kusů dávaných, hrávalo se kajkavsky, jakž jinak ani býti nemohlo. Po r. 1830 zpívala se při německých představeních leckterá chorvatská píseň, jako Gajova: „Josli Horvatzka ní propala“, Vukotinovićova „Nek se hrušti šaka mala“. R. 1839 vyšla ze spolku čtenářského také myšlenka založiti divadlo. K návrhu Ivana Mažuraniće bylo rozhodnuto, aby se roku příštího divadlo buď jak buď otevřelo. Život i jmění své věci této věnoval dr. Demeter. Divadlo záhřebské vystavěl tehdy na svůj náklad měšťan záhřebský Stanković. Čtenářský spolek pozval ochotnickou společnost divadelní z Nového Sadu. Ilyrové nemohli se ani dočkati, až uvidí prvý kus chorvatský na jevišti. Dáván Kukuljevićův „Juran i Sofija“. Herci nebyli bůh ví jací umělci, ale nadšení obecenstva bylo takové, že na všecky nedostatky jejich zapomnělo. Diváků bylo na 1000. Stejně šťastně hrálo se pak i v Sisku, Krapině, Karlovci, Križevcích a j. Od té doby povstávaly po vší zemi ochotnické spolky a ochotnická divadla. První chorvatskou divadelní společnost sestavil r. 1841 ředitel Izaković, jenž se svými druhy hrál v Záhřebě i jinde. Ale neměl štěstí a záhy mu bylo rozpustiti malý personal svůj. Potom v chorvatském divadle musili hráti opět ochotníci, mezi nimiž po prvé r. 1845 vystoupil nadaný Josef Freudenreich, jenž

po mnohých strastech a trudech stal se zakladatelem nynějšího divadelního družstva.

Nejrychleji a nejvydatněji ze všech spolků působil spolek čtenářský na společenský život. Na zábavách, koncertech a plesech všude Ilyrové mluvili jazykem národním, jakým se psalo. I dívky a paní povzbuzeny byvše brošurou hraběte Draškoviće „Ein Wort an Illyriens hochherzige Töchter“ (v kruzích a domácnostech „lepších“ mluvilo se do let čtyřicátých pomnoze latinsky a německy; mužové latinsky, paní a slečny německy) začaly mluviti chorvatsky, v čemž krásný a neustálý příklad měly v ohnivé omladině ilyrské.

Vůbec bylo lze říci, že lýra Gajova, o niž snil, píše provolání ku konci prvého ročníku Danice, byla opět naladěna, opět se rozezvučela. Pokrok byl neobyčejný za dobu tak krátkou, ovšem nejvíce na Chorvatsko pouze a Slavonii omezený. Po způsobu českého Musejníka založen i chorvatsko-ilyrský časopis „Kolo“, sborník vědecko-beletristický r. 1842 v Záhřebě. Začali jej vydávati Vraz, Rakovec a Vukotinović. „Vydavatelé Kola,“ dí Vraz, „mají v úmyslu myšlénku ilyrskou spojiti s myšlénkou rozumného, přirozeného t. j. literárního všeslovanství a povznésti literaturu chorvatskou, přibližujíce ji vkusu a duchu ostatních bratří slovanských, kteří jsou více již ozářeni evropskou vzdělaností. Proto žádají pro Kolo dopisy a články, zvláště literární přehledy od ruských, českých a polských učenců. Úkol Kola jest pokrok duševní i literární, uvědomění národních sil, pravda, osvěta, duševní emancipace“. Svazkem IV. přejala jej do nákladu Matice ilyrská. Celkem vyšlo ho devět svazků. Kolo má také tu zásluhu, že začalo poprvé hleděti si vážné a opravdové kritiky. Hlavně posudky Vrazovy (jenž se podpisoval kritickým jménem svým „Rešetar“) jsou důležity.

Chorvaté v Dalmácii, od nichž Ilyrové právě největších přátelských sympathií a pomoci se nadívali, dlouho nepřipojovali se k novému duševnímu ruchu. Kruh spisovatelů tamějších nebyl také veliký. Cyrilsky psal Božidar Petranović; založil pro „křesťany“ (hrišćani = pravoslavní) časopis cyrilicí tištěný: „Ljubitelj prosvěštenija ili Serbsko-Dalmatski Magazin“ r. 1836 a po šesti letech odevzdal redakci Dj. Nikolajevići. Jiní, jako Petr Bunić, dr. Kaznačić, Anka Vidovićova psali dle staršího pravopisu dalmatského. O Gajovu pravopise pochvalně zmínili se jen Pero markez de Bona-Luković a hrabě Orsat Pocić. Potom však zase vše umlklo. R. 1844 objevil se v Zadru nový časopis Zora Dalmatinska pod redakcí prof. Ant. Kuzmaniće, ale přese všecky prosby záhřebského spolku čtenářského a mladého Preradoviće (jenž do ní napsal úvodní báseň organickým pravopisem: Zora puca, bit će dana) v pravopise rozkolnickém. Pod rozličnými redaktory Zora měnila myšlení své i způsob psaní. O pravopise vedla dlouhé půtky s Kolem, ač uveřejňovala články i gajevicí. Největšími protivníky literárních oprav Gajových byli sám redaktor Kuzmanić a bagský farář Šime Starčević. Zvláště Starčević vyjížděl si naň co nejjizlivěji. Ilyrské spisovatele opovržlivě nazýval „Sutlo — Dravo — Savcě“, gajici „rogati verstopis zagrebački“ a dle příkladu Kopitarova „stercora muscorum“ a vyjádřil se, že by raději veškeré spisy své za celých 36 let viděl v ohni, než

by je vydal pravopisem novým. Pro takovéto spory neustálé na konec Zora zanikla r. 1849.

Ze Slovinců přistoupil prvý ku Gajevu kolu ilyrskému Stanko Vraz a stal se potom jedním z nejohnivějších a nejschopnějších Ilyrů. Za ním přidali se Štěp. Kočevar, Matija Majar, Urban Jarnik, Jos. Drobnić, Davorin Trstenjak a j. Působení myšlénky ilyrské jevilo se na Slovince zejména tím, že zavedli do spisovné řeči své také organický pravopis. I Miklosich byl z počátku nakloněn Ilyrům. Proti ilyrismu na odpor se postavili Kopitar a Prešern. Kopitar byl svého času proslulý učenec in slavicis, ale bohužel dovedl býti také denunciantem, když každý nečinil dle jeho smýšlení. Neštítil se nižádných prostředkův, aby protivníky své zničil. Tak se rozhodně opíral, aby kajkavci přijali štokavštinu a gajici (Gajův pravopis). Posledního rytíře kajkavštiny v Chorvatsku, Ignáta Kristianoviće, všelijak napomínal a k vytrvalosti vybízel, aby jen kajkavskou věc nezradil. Na Gaje, učitele a přátely jeho dorážel a pomlouval je, kde mohl. Šafaříka nazýval „der oberflächliche Geck von Schöngeist“, „Prager Orakel“, „Lutheraner“, Draškovićovo dílko: „Ein Wort an atd.“ impudens stultitia. Gaje nazýval bláznem, oslem a pravopis jeho „Fliegendreck“ a Fliegenschmiess; dále donášel o něm, že je také luteránem (poněvadž se přátelil s Kollárem a Šafaříkem), aby od něho odvrátil katolické kněžstvo. Prešern zas napadal ve svých epigramech přispěvatele Daničiny (Daničarje) a Vrazu nemohl odpustiti, že jsa rodem Slovinec, uchýlil se ku štokavštině a přijal tudíž širší program ilyrský. Napsal o něm, že chtivost mamonu a slávy táhla jej jinam... Nazval jej přímo: Vraz, slovinský úskok.

Z počátku i část Srbů, jak se zdálo, přichylovala se k myšlénce ilyrské. Prvý z nich byl dotčený již Sava Tököly, jenž z Aradu v Uhrách poslal r. 1836 Gaji „rodoljubivi pozdrav“; dále D. Dj. Tirol z knížectví srbského, ba i sám proslavený Petr II. Petrović Njeguš byl přispěvatelem Danice (r. 1848). Jinak snahy Gajovy u Srbů narazili na tuhý odpor. Hlavou antiilyrů byl Teodor Pavlović z Nového Sadu a s ním přívrženci jeho P. A. Popović, Vasilij Subotić, A. Petrović potírali ilyrstvo v „Srbských národních novinách“ a v „Srbském národním listě“. Hájili jméno „srbský“, snažíce se čtenářstvo přesvědčiti, že všichni Slované v Dalmácii, Slavonii, Chorvatsku, ba i v Krajině a Štýrsku jsou Srbi. Gajův ilyrismus u Srbů minul se účelu. Příčiny, proč neuspěl u nich, jsou as tyto: Sny rozohněných hlav ilyrských o slovanskosti starých Ilyrů, čímž Srbové zaraženi nechtěli se vzdáti svého jména, jež bylo ve sterých politických útrapách jedinou jejich pýchou, jedinou potěchou. Nechtěli živé jméno obětovati mrtvému. Potom vůdcové ilyrismu neměli pokaždé jasně na mysli svou věc, když se o jazyku pojednávalo, domnívajíce se, že vynašli jazyk právě tak nový jako jméno. Ale i ten spor byl uklizen, když se lépe prozkoumaly dějiny i jazyk a když vzdělanci se přesvědčili, že na jih přišly ze společné vlasti a dosud na jihu žijí dvě bratrské větve téže krve a téhož jazyka, ale na neštěstí náboženstvím, politickým životem a písmem rozdělené.

Ilyrové nebyli jen Ilyry se všemi předsudky, jež se slily s nadšením jejich, nýbrž i Slovany — panslavisty. S pýchou pohlíželi ku svým bratřím na severu, jejichž jazykům se pilně učili. Přišed r. 1842 do

Chorvatska, Kollár nemálo se podivil, když každý mladík dovedl s ním česky rozmlouvati. V Záhřebě uspořádali mu skvělý banket, na němž byl květ městské inteligence. I sám Vuk — ne právě veliký přítel Chorvatů — pronesl, že nejkrásnější chvíle života prožil mezi Chorvaty. Národ 80milionový byl nadšencům hvězdou jitřní, která vzchází nad Evropou, věstíc lepší časy. Ačkoliv Maďaři hleděli je očerniti, že pracují k roztržení Rakouska, byli nicméně zrovna tak věrnými syny svého krále, nadšeni pro dům rakouský, jako vřele lnuli ku svému rodu a své vlasti. Chtěli jen, jak ostatní Slované rakouští, zákonitou cestou dosíci práv svých. — Každý cit, každá myšlénka ohnivých Ilyrů vtělila se do písně a písně ty nemálo přispěly k úspěchům ilyrstva. Jakmile se někde ta neb ona krásná píseň objevila, ihned složen k ní nápěv. K příležitostným básníkům připojili se i příležitostní skladatelé. Lisinski, Padovec, Livadić, Rusan a j. neúmorně skládali nápěvy plné ohně. Tím způsobem slova básníků jakoby dostávala křídla a píseň pak proletěla do všech koutův uvědomělého ilyrstva. V písních těch slavila se věrnost k domovině, vyléval se hněv na vrahy, na něž každý hodný syn vlasti i s mečem v ruce má vyraziti, šířilo se vědomí všeslovanské, to byly ony proslavené davorije ilyrské, kteréž ani dnes ještě nevymizely z hrdel omladiny a z národu. Jsou to zejména: „Još Hrvatska nij propala", „Liepa naša domovino", „Nosim zdravu mišicu" (svaly), „Doletiše ptice kukavice", „Gori nebo visoko", „Hajde braćo, hajd junaci", „Nek se hrušti šaka mala", „Bože živi blagoslovi" a j. Kudy posléze vojska chorvatská se brala pod bánem Jelačićem, všude rozléhaly se písně ty; rozplameňovaly dobrovolníky k takovému žáru jako kdysi pluky francouzské „marseillaisa", kteráž vojům republiky více vítězství dobyla než bodáky a šavle.

Čím větším zdál se Maďarům úspěch myšlénky ilyrské, tím prudčeji žádali, aby Chorvaté přijali jazyk maďarský. Před zahájením sněmu společného na r. 1839—40 sešel se i chorvatský sněm. Tu povstali s ohnivou výmluvností, spolehajíce předem na spravedlnost královu, hrabě Janko Drašković, hrabě Gjuro Oršić a Mirko Lentulaj, aby stanovili toto: jestliže Maďaři budou usilovati zahladit národnost chorvatskou, že se Chorvaté od Uher odtrhnou, svého náměstka od krále si vyžádají a zavedou všude národní jazyk svůj."

Maďaři uvítali poslance chorvatské na společném sněmě jako sluhy absolutistické vlády vídeňské a nepřátely maďarské národnosti. Obě půle sněmovny, horní i dolní, opět jako před čtyřmi lety uložily Chorvatům lhůtu desítiletou, ve kteréž se mají naučiti úplně maďarštině. Nadutost a zběsilost strany maďarské stoupala do té míry, že magnaterie zřejmě volala: „Musíme pomaďařit Slovany buď jak buď, abychom se tím způsobem vzmohli a zušlechtili sebe samy" (Jelenkor, časopis maď. r. 1841). Zřejmo již, s jakou vášní byl zápas veden od téže strany, která chorvatským poslancům vytýkala neústavnost. Ohlas této zpupnosti maďarské dolétl také až do vzdálené Rusi, kdež tehdejší učení ruští Slované začali pilný zřetel míti k ostatním bratřím, zejména v Čechách a na jihu. Bodjanský posýlaje zprávy Pogodinu slibuje, že přeloží do ruštiny všecky řeči a brošury maďarské, aby zřejmo bylo, co divokost

„rytířů“ čudských činí se slovanskými bratry. Chorvaté nemlčeli k urážkám těm a Gaj pln opravdového rozhorlení a politické vážnosti odpovídá na požuňském sněmě: „Maďaři jsou ostrov plující ve velkém slovanském moři; moře nestvořil jsem já, aniž jsem je rozbouřil. Nebuřte ho tudíž vy, páni, ať vám vlny nad hlavy nevzrostou a ostrov nezatopí!“ A odpověď ta politikům peštským ani dnes ještě nevyšla z hlavy.

Král však nepotvrdil požadavků maďarských. Poslanci chorvatští vrátivše se z Požuně, chystali se vystoupiti před shromážděným sněmem domácím s veřejnými žalobami na hrubost maďarskou. Zatím však zemřel bán Vlasić a náměstek jeho, biskup záhřebský, Jiří Haulik (Slovák rodem) otvíraje sněm, dal za pravdu zástupcům národa řka, že porušena jsou již mnohá práva vlasti, a co jest zachráněno, za to že děkovati mají jen spravedlnosti královč. S oddaností proto pohlížejí Chorvaté ke trůnu a prosí, by jim dovoleno bylo zavésti svůj jazyk národní na právnické akademii a na gymnasiu jakožto předmět povinný. Královského stvrzení dostalo se žádosti chorvatské teprve r. 1845.

Touto dobou, po roce 1840, ku zevnějším nepřátelům Ilyrů, jak jinak u Slovanů býti nemůže, přidávají se i nepřátelé domácí pode jménem maďaronů. Zuřivější straně maďarské činilo všeslovanské hnutí mezi Ilyry nemalou starost; příčinu ruchu toho sváděla na „ruské rubly“. Rozvážnější zas tušili, že to bude neštěstím pro Uhry, když Chorvaté pokaždé docházejí ochrany ve Vídni, kdykoliv se žádá, by přijali jazyk „širší vlasti“. Ilyrové byli tudíž v podezření, že berou úplatky jak z Petrohradu, tak ode dvora vídeňského, a tomu uvěřili i oni starší šlechtici a zemani chorvatští, které již idea ilyrská zastihla v dospělejším věku. Jméno „ilyrské“ zdálo se jim strašidlem, které prý zahubí staré a krásné jméno „chorvatské“ a starou ústavu i s božskou latinou. Potom valná část aristokracie chorvatské jako srěmské, rjecké, turopoljské, záhřebské, dále i někteří vyšší hodnostáři církevní shledávali v ilyrském hnutí živel a ruch demokratický, který by záhy mohl výsadami jejich až do základův otřásti. Proto zavčas proti němu stavěli hráze. Nové této copařské straně, kteráž upevniti chtěla půdu svou i tím, že bedlivě jala se pěstovati jazyk maďarský, stanul v čele hrabě Alexander Drašković. Strana tato sama nazvala se stranou „chorvatsko-uherskou“.

Dobrou charakteristiku obou stran v národě chorvatském: národní i maďaronské, podal*) současný pozorovatel A. Tkalčević. Stůjž na doklad výňatek: Národní strana směřuje jak za hmotným tak duševním blahem své vlasti. Proto přede vším na péči má, by zlepšila zemědělství, zvelebila průmysl a obchod. — Zakládá učiliště, rozněcuje pilnost žáků náhradami a cenami, zvčtšuje platy učitelstvu, zřizuje různé potřebné závody, zdělává jazyk a do lepší společnosti jej zavádí, píše knihy pro národ, brání municipální práva, slovem uspěšuje pokrok pod záštitou národnosti a zákona. Strana protinárodní nedbá všeho toho a drahý čas v rozkoších a v ošklivé sobeckosti maří. Ona nejen že nestará se o blahobyt a slávu země, nýbrž staví se jí také kde může do cesty.

*) V Danici r. 1848 pod záhlavím „Razmatranja domorodna“.

Národní jazyk pokládá za kupu smrdutého rumu, jímž se vzdělaná ústa jen znečisťují; cizí knihy čte, svých nekupuje, a municipálnost ničí a pracuje toliko v tom smyslu, aby se království naše od věkův a po zákonu neodvislá s Uhrami slila.

Obě tyto strany nenáviděly se měrou největší a poprve veřejně srazily se r. 1842 při obnově úřednictva župy záhřebské. Strana národní, oděna jsouc krojem starochorvatským, v červených čapkách s půlměsícem a hvězdou (odznakem ilyrským), rozproudila se po ulicích záhřebských, přemohla maďarony a vyhodila je z nádvoří paláce bánova. Vášnivým činem tímto nikterak si neprospěla a záhy dostavily se osudné následky. Ilyrové nařknuti, že se chtějí odštěpiti od Uher a založiti samostatné království. Biskup Jiří Haulik svržen s náměstnictví bánova a bánem jmenován jest Frant. Haller, jenž také u všem lesku dal se nastoliti. Za té příležitosti hrabě Albert Nugent přivedl s sebou do Záhřebu veliký zástup svobodníků v kroji národním. On sám také v červené surce, s červenou čapkou na hlavě jel v čele na koni a na praporci jeho skvěl se nápis: „Odlučio sam“ — (rozhodl jsem se), což tehdy bylo heslem Ilyrů. Nový bán byl spíše komisařem než bánem a začal ihned reformatorskou činnnost svou dle rozkazů maďarských a vídeňských. Každý pravý vlastenec tušil jen zlou budoucnost, zvláště když i Vídeň jala se obraceti. Panslavismu záhřebského ulekl se náhle i dvůr vídeňský, jenž maďarskými denunciacemi neustále byl obsypáván. Nový bán, jenž velmi zlou pověst u Chorvatů zůstavil, zakázal počátkem r. 1843 jméno ilyrské. Danice ilyrská stala se znovu chorvatsko-slavonsko-dalmatskou a konání vlastenců záhřebských sledováno zostřenou pozorností. Nic nepomohlo ani, že Janko Drašković vedl deputaci ku králi do Vídně. Ilyrům bylo hledati úlevy svému rozhořčení a sklamání za hranicemi. V Bělehradě založili si na obranu svou nový časopis Branislav. První číslo jeho bylo plno trpkosti a výčitek odrodilcům. V renegatství zvláště vyznamenávali se zemané turopoljští a župan jejich Ant. Josipović. Veškerý rok 1844 uplynul za ustavičné vřavy mezi oběma stranama, hlavně v Záhřebě, kde opět měla býti obnova úředníků županských. Maďaři neustále odkládali s volbou tou, dokud neměli zabezpečenu většinu. Nadešel památný den 29. července 1845 Již dva dni scházely se do Záhřebu zástupy voličů, hudbou provázených. Pochody národní a davorije ilyrské mísily se s tony pochodu Rakoczyho. Bán Haller dal rozestaviti na obojím nádvoří svého paláce vojsko s nasazenými bodáky. Když po dvoudenní volbě k večeru 29. července bán bled a chvěje se oznámil, že je zvolen přívrženec strany maďaronské, rozlehla se prostranstvím hlučná vítězosláva maďaronů. Strana národní, spílajíc protivníkům, tlačila se vojskem na Markovo náměstí. V tom zahoukla puška a poranila studenta chorvatského. Národovci, mezi nimi mladistvý hrabě Jiří Erdödi, dobývali meče na obranu. Nastala vřava a zmatek; vojsko jako zběsilé na povel jalo se stříleti do davů, vraždíc nevinný lid jako pominulé psy. V malé chvíli leželo na dláždění, krví zbroceném, třináct mrtvých a dvacet sedm raněných. Okna a zdi okolních domů prostřílena. Bán jako kamenná socha, obklopen maďaronským panstvem, zíral s okna na strašné krveprolití. Rozhořčení nesmírné nastalo po všem Záhřebě. Třetího dne nesmírné

zástupy plačícího lidstva doprovázely na hřbitov sv. Jiří třináct oněch mučenníků národních a na každé rakvi napsáno bylo: „Hodie mihi, cras tibi!“

Krev prolitá jakoby byla padla na srdce nerozhodných. Vláda Hallerova nemohla míti dlouhého trvání a na sněmu domácím projevovala se opět větší sebedůvěra a čilost. Strana národní ponenáhlu zase domohla se převahy v zemi a na sněmu zemském většiny. Biskup Jiří Haulik znovu dosazen v důstojenství bánova náměstka a když svolal sněm v Záhřebě, jednohlasně (maďaroni opustili sněmovnu) přijato na něm usnešení, aby se jazyk chorvatský uvedl do škol a do úřadů. To bylo jako zadostiučiněním za krvavý rok 1845. Propast mezi Maďary a Chorvaty rozevřela se ještě více a nebylo již pomyšlení na klidné vyřízení sporu. Pešťská diplomacie ještě jednou stanula na kraji propasti té a pokoušela se ji obejíti rozličnými ustanoveními. Chorvaté však prohledli každou nástrahu a vším úsilím se bránili na sněmích. V čele řečníkův a obhajců věci národní byl Metel Ožegović, biskup senjský, a slova jeho tak rozčilila Maďary, že Košut na něho vzkřikl: „Mezi námi může jen meč rozhodnouti!“ Prudkým vystupováním proti federačním královstvím Maďaři chtěli poněkud zabezpečiti vlastní půdu pod sebou, aby pak s větším úspěchem obrátiti se mohli i proti Vídni.

S hrozivou tváří přiblížil se rok 1848. Jakmile do Požuně přiletla zpráva, že v Paříži prohlášena jest republika, na sněmě maďarském vzeplál náhle oheň převratu dosud utajovaný. V tajném zasedání stavovském prohlásil Košut, že nadešel zlatý okamžik svobody, jehož dlužno se chopiti a vládu rakouskou donutiti k ústupkům, jakých by jindy nedosáhli. Celá strana, liberální nazvaná, přidala se k návrhu Košutovu, aby zvolena byla ze sněmu veliká deputace a poslána ku králi žádati za uherský říšský sněm se sídlem v Pešti, národní ministerstvo od vlády rakouské nezávislé, národní vojsko a konstituční svobodu dědičným zemím rakouským. Palatin, arcivévoda Štěpán, odešel také do Vídně uradit se, co počíti v době tak veleváżné. Dne 15. března vypukla revoluce již i ve Vídni. Metternich byl na útěku a právě asi v tutéž hodinu, kdy druhá deputace s palatinem vyšla z Požuně, prohlásil císař, že svolá kolem sebe zástupce svých německých a slovanských zemí, aby se s nimi radil o záležitostech zákonodárských a státních. Veškeré tyto okolnosti usnadnily práci deputaci maďarské. Ohromné požadavky Maďarů spůsobily sice mnoho starostí vládě vídeňské, ale konečně musila ustoupiti. Nátlak byl veliký a král podepsal. Palatin potom ihned jmenoval Ludvíka Bačana uherským předsedou ministerstva, kteréž se skládalo ze sedmi odborů.

Vyslancové chorvatští sešli se s bánovým náměstkem na poradu, jak se mají zachovati k nové vládě. Pochopovali, že svými hlasy nezamezí postup náhlých a bouřlivých událostí; proto ustanovili, že se jednotlivým usnesením společného sněmu protiviti nebudou, jen práv národu svého na základě zákona a spravedlnosti že budou hájiti. Když pak i záležitost ministerstva vojenského po přání Pešti jest vyřízena, nabylo ministerstvo maďarské takové moci, jaké sám sněm uherský neměl již od staletí.

„Národ chorvatský," praví chorvatští vyslancové, „docházel do nynějška záštity od zvůle maďarské u krále, ale od této chvíle nebude se moci obraceti s úspěchem ke dvoru, neboť moc jeho novým zákonem valně jest oslabena." Proto za příkladem Maďarův i Chorvaté povstali se svými požadavky. Gaj, Vranicani a Kukuljević stanuli v čele ruchu obecného a sestoupili se u výbor, který měl celé hnutí říditi. Vynikající mužové ze všech krajů chorvatských po stech shromažďovali se v Záhřebě a dne 25. března sešli se v Národním domě, aby se uradili o požadavcích, jež hodlají přednésti králi. Požadavky ty ovšem byly veliké a podobaly se maďarským: aby zachována byla celistvost vlasti jejich a bán aby stal se předsedou odpovědného ministerstva chorvatského, sněm aby scházel se každého roku, národní vojsko pod vůdcem zvoleným v čas míru aby zůstávalo doma a přísahalo králi a ústavě; vojenská Hranice aby byla zrušena, národní jazyk do chrámův uveden. Deputace přes 300 osob vynikajících odebrala se s těmito požadavky do Vídně, ale dříve ještě, než předstoupila ku slyšení, Jelačić jmenován bánem chorvatským. Deputace nebyla odmítnuta, ale z třiceti požadavků potvrzeno jen dvanáct a mezi nimi i ten, že Jelačići bánu dovoleno svolati sněm trojjednoho království.

Tu Maďaři poznavše, že věje pro ně vítr nepříznivý, a bojíce se dalších následků, rádi podávali ruce na smířenou, ale udalosti veřejné dospěly již tam, že zastaviti běh jejich nebylo možno. Nedbaje zákazův a protestů ministerstva zasávského, aniž jeho nařízení, dle něhož generál Hrabovský ustanoven komisarem pro Chorvaty, bán svolal sněm do Záhřebu a dal se od srbského patriarchy Rajačiće instalovati. Sněm, zvoliv novou čtyřčlennou vládu, svěřil jí správu země. Bán postavil se Maďarům zjevně na odpor. V září vydal manifesty k Maďarům a k vojsku svému, jimiž hotová válka začata. Přešed s 45.000 mužů přes Drávu, dobyl Mezimuří a k Chorvatsku je přivtělil. Krvavé udalosti ve Vídni a v Pešti (zavraždění hrabat Latoura a Lamberka) přiměly jej k pochodu na Vídeň. Veliké byly oběti, jež národ za krále a říši přinesl. Po skončené válce načítalo se jen v Hranici ke 25.000 vdov a sirotků. Když maďarská vojska pod Görgeyem složila zbraň u Világoše r. 1849, vyšla ústava ze dne 4. března, kteráž prohlásila Chorvatsko, Slavonii a Přímoří za samostatné země korunní, od Uher nezávislé. Ale slunce svobody té nehřálo valně; celistvost země (mimo Hranici) ovšem uznána, ale zato jinak autonomie přistřižena.

III.

Po roce 1849.

Oktrojovaná ústava nevešla v Chorvatsku a Slavonii ani v pravý život, neboť již z jara r. 1852 zavládl v celé říši rakouské absolutismus. V Uhrách i v Chorvatsku zaváděny zákony pro celou říši platné. Stav tento potrval do r. 1860, kdy dne 20. října vyšel známý diplom, jímž samovláda v říši se zrušovala a Uhrám i Chorvatsku vracela ústava dřívější, vyjma ony záležitosti, které se vztahovaly k veškerému mocnářství. Tehdejší bán, baron Josef Šokčević, sezval přední patrioty do

bánské rady, kteráž, pokud mohla, ústavní zřízení rychle ve skutek uváděla. Sněm dle volebního řádu r. 1848 byl svolán v dubnu r. 1861.

Hlavní úlohou sněmu tohoto bylo jasně vysetřiti poměr Chorvatska k Uhrám i k ostatnímu mocnářství. Po několika letech nadešlo narovnání rakousko-uherské a r. 1868 uhersko-chorvatské. Narovnáním tím poměrně dosti utvrdila se chorvatská vládní samostatnost a zabezpečila slovanská národnost. To byl jeden výsledek myšlénky ilyrské, vymoženost politická. Co se dotýče myšlénky ilyrské samé, dospěla r. 1848 vrcholu, ač ne již pod svým jménem. Jméno ilyrské, byvši ještě za bána Hallera zakázáno, mizelo ponenáhlu s jeviště. Když Gaj posléze opět začal vydávati Danici „ilyrskou", *) vyslovili se proti tomu nejen Srbové, nýbrž i národovci chorvatští, titéž, kteří dříve byli jejími hlasateli. Cit kmenový u Jihoslovanů byl silnější národního a proto zvítězil i v Chorvatsku. „Po r. 1848," píše **) Milčetić, „poznali Chorvaté, že jsou na holičkách se svým ilyrstvím. Oni byli křísitelé myšlénky ilyrské, ale zůstali samojediní obránci jejími a to jim vrátilo rozum. Slovinci stali se opět Slovinci a začali psáti svou kajkavštinou. Málo jich ulehlo do hrobu s myšlénkou ilyrskou. Onen zlý návyk sobeckosti a separatismu plemenného zavlekl se i k nim. Oněch několik Srbů, kteří stali se Ilyry, opět stali se Srby. Že se tudíž i Chorvaté musili vrátiti ku svému plemennému jménu, nelze se diviti. Ale těžko, těžko se loučili od těch krásných snů, které je tak mocně rozohňovaly. Sled po jméně ilyrském objevuje se ještě r. 1860, kdy vydána „Ilirska čitanka". — Jsou ještě dnes v Chorvatsku někteří nábožní starci, kteří pocházejí z oněch poetických dob a kteří nemohou zapomenouti jména, jež jim za mlada tak s duší srostlo. „Chorvatské" jméno ponenáhlu vítězilo, zvláště mladý odrost po r. 1848 nechtěl znáti se k jinému. Úhrnný výsledek veškerých oněch velkolepých snů, co se dotýče všeobecné stránky literární, jest, že Chorvaté a Srbové sjednotili se v jeden národ jednoho jazyka, jen písmem rozdílného. Ale i toho rozdílu dnešních dob ubývá důkladnějším učením obou abeced, latinské i cyrilice. Vezmeme-li však v úvahu vlastní literaturu chorvatskou, musíme vyznati, že pravé písemnictví chorvatské novější doby založeno pouze myšlenkou ilyrskou. Kromě jednotlivých knih, jež nebyly již úkazy řídkými, datují se také z doby té mnohé spolky literární i jiné povahy více méně literární, jež písemnictví národnímu nesmírně prospěly. Můžeme poukázati jenom na „Matici ilyrskou" (posléze zreorganisovanou a „chorvatskou" nazvanou) a dítky její: časopisy „Neven", „Književnik" a zábavně-poučný Vienac, jenž dnešního dne jest nejlepším časopisem beletristickým.

Když kolem let padesátých veřejný život národní opět potuchl a ve školách a v úřadech ponenáhlu zaváděn jazyk německý, počet pracovníků literárních velmi se omezil. Tehdy založen časopis Neven a Matice ilyrská, jak svrchu řečeno, vydávala jej svým nákladem.

*) Titul „Danice" i „Národních novin" takto se měnil: Danica r. 1835 zvala se „chorvatsko-slavonsko-dalmatskou"; od r. 1836—44 „ilyrskou"; od r. 1844—1849 opět „chorvatsko-slavonsko-dalmatskou"; r. 1849 opět „ilyrskou". Posléze vycházela nepravidelně. Noviny národní sluly r. 1835 „chorvatské"; do r. 1844 „ilyrské" a od té doby napořád „Narodne novine".

**) Velebit, zabavnik hrvatske omladine. Zagreb 1874, str. 338.

V redakci jeho vystřídali se Bogović, Perkovac, Sabljić, Starčević, Praus a Pacel. Kolem Nevenu (časopis ten podobal se tehdejšímu česk. Lumiru) sestoupili se namnoze jako dříve kolem Danice všichni spisovatelé oněch let: Bogović, Vukotinović, Trnski, Preradović, Ban, Ante Starčević, Boroevič, Nikolić, Rajković, Botić, Filipović, a j. Ale pro nepořádek v redakci znamenitý ten časopis zanikl r. 1857. Téhož roku vydal Jan Filipović kalendář Narodna knjiga, jenž vycházel po tři léta. R. 1859 Vukotinović zredigoval prvý ročník almanachu: Leptir, ale kniha ta neměla ceny valné. Nový život a lepší opět nastával, když po italské válce i politická činnost znovu procitala. Tehdy chorvatský jazyk říjnovým diplomem zaveden opět do veřejnosti. Vedle úředních Národních novin vydáván byl i liberální Pozor. Po Nevenu povstal Naše gore list. Také vědecký a poučný Književnik na krátko působil. V Karlovci Abel Lukšić vedle časopisu Glasonoša začal tisknouti periodickou publikaci Narodna knjižnica. Dále vycházely kalendáře Zora a Dragoljub a časopisy, jež neměly dlouhého trvání: Slavonac a Zviezda. Chorvatská literatura vracela se v normální stav mírného sice, leč stálého pokroku. Konečně i záhřebský Landestheater proměnil se opět v divadlo národní. Dlouho Chorvaté postrádali časopisu ryze vědeckého; když založena jihoslovanská*) akademie, odklizen také nedostatek ten a časopis její Rad (práce) vede si na svém poli znamenitě. Literární činnost tato, objatá asi decenniem let od zavedení absolutismu, nemůže se ovšem nikterak měřiti s nynějším pokrokem, ale to svědectví budiž jí dáno, že začala pracovati s rozvahou.

Takové byly výsledky ruchu ilyrského, kterýž v kulturní historii národu chorvatského nové doby nemá soka závažnějšího. Národ s hrdostí může obraceti listy knihy této, z nichž na každém napsáno: nadšení, obětavost, vlasť!

*) Po názvu „ilyrský“ zaváděno pojmenování „jihoslovanský“, ale za nedlouho ustoupilo vlastnímu plemennému jménu „chorvatský“.

Dědoušek vyhrál.

Napsal

Fr. Herites.

Novina rozletěla se městečkem.

Šťastný majitel lístku, jehož tři číslice v ohnivé červeni za sklem podlouhlé tabulky na dveřích kupeckého krámu se zaskvěly, byl sice potajmu do ruky vtiskl královské zpropitné, aby jazyk držen byl za zuby — —

„A já nikomu ani muk,“ ujišťoval kupec, potměšile mžouraje očkama, když byl starý pan Emanuel Tenora se vší mírností dobrácké své povahy učinil mu výčitku. „Ať se propadnu, hned, na tom místě!“

Pan Tenora výmluvně pohrozil prstem na všechno další zaklínání šibalského souseda. „Aby vás husa kopla,“ užil nejsilnějšího ze svých silných výrazů.

Ostatně starý pán také zcela nebyl si jist, jestli snad v návalu radosti nad učiněnou výhrou sám se neprozradil. Kačeně stačilo by zajisté jediné slovíčko, aby proměnila se v poplašný zvon — —

Konečně, ať tak neb tak, vše jedno. Tajnost byla prozrazena — co dělat? Město o radostné události vědělo a zapírání nebylo by nic platno.

Pan Emanuel Tenora přijímal gratulace, skládané k jeho nohoum. s tváří zářící nejvyšším blahem a v očích měl slzy. Vystřídalo se v jeho skromném příbytku na předměstí veškeré sousedstvo a žádný z předních hodnostářů místních neopomenul aspoň zastaviti se u domu a otevřeným oknem přízemním zvolati své: „Tak už jsem slyšel — nu těší mne, těší mne. Ve zdraví užili!“

Tiskli si ruce; vyměňovány polibky.

Rozumí se, že dosti bylo i návštěvníků, kteří přišli hned s nataženou dlaní. Pan Tenora propouštěl je od sebe s plnou pěstí. Byl vždycky dobrák a v každém okamžiku hotov jako svatý Martin rozděliti se o poslední plášť; nyní rozdával plnýma rukama; nikoho neoslyšel; každému hojně nadělil. Kdo nic nechtěl, nic ani nežádal, tomu něco slíbeno.

Starý pán byl v tom neunavný. Pro každého vymyslil něco vhodného. Znal tak skorem všechny lidi v městě i jejich slabosti a dovedl vždy udeřiti na to pravé, vyjíti vstříc mnohému přání. Prozatím ovšem v podobě slibu. Ale určitého. Sám nepochyboval nikterak o jeho splnění.

Zavázal se tak opravdově a tak lehce k dárku stříbrné tabatěrky pro pana direktora, jako domácí děvečce slíbil kanafasovou zástěru. Na žert paní důchodňové, dovolávající se tuctu slintáků pro svoje očekávané, přistoupil neméně ochotně a paní správcovou překvapil sám

skvostnou brilantovou jehlicí a postihnuv jiskru, která šlehla očima líbezné té paničky, jíž zmíněná ozdoba bez odporu slušela by zcela pěkně, přidal s radostí ještě naušnice a náramek stejného vzoru.

Pan Tenora nezapomněl také na potřeby společné, veřejné. Otázka rozšíření místního parku, která lámala ode dávna nejlepší hlavy v obci, rozbíjejíc se stále o žalostnou prázdnotu obecních pokladnic, prohlášena za blízkou svého šťastného rozřešení a vyřízení. Též kostel měl dostati svůj díl; prozatím pomýšlelo se na naléhavou opravu hlavního oltáře, a v první řadě na koupi nového obrazu Panny Marie, jejíž mocné přímluvě v nebesích pan Tenora vlastně výhru svou připisoval.

Pamatováno zkrátka na všechno.

„A jenom na mne ani dárečkem! A kdyby to byl jen špendlík! Ale ani nejmenší dáreček — ach, já nešťastná osoba — ach, achich — čeho jsem se dočkala za svoje věrné služby —“

Dobrý pan Tenora nebyl nijak s to srdcelomný nářek své hospodyně utišiti. Pochopitelno, že byl hotov ku každé oběti. „To přece víte, Kateřino, že nevyjdete s prázdnem. A řekněte si sama, co byste si přála, co by vám bylo nejmilejší.“

„Ach, co pak já potřebuji na světě! Jednu nohu mám už v hrobě. Mně bylo jen o to uznání.“

„Vždyť vaše zásluhy uznávám. Co pak vám kdy ubližuji — co! Nevím, čím jsem vám povinován? Tedy mějte nějaký rozum, Kačeno! Sloužila jste věrně a spravedlivě od maličkosti v naší rodině — už mé matce jste sloužila a oběma Tonynkám, ženě i dceři —“

„Ach, ty hodné zlaté paničky! Jedna lepší srdce nežli druhá!“

„Nu tak vidíte,“ mluvil dále pan Tenora. „A nebyla jste nikdy jako cizí —“

„Ach, to jsem nebyla — Bůh by mě musel trestat, kdybych řekla něco podobného! Byla jsem jako vlastní.“

„Měli jsme vás opravdu všickni vždy rádi, víte to sama dobře, Kačenko. A což teprve Růženka?“

„Ach, naše Růženka! Vždyť jsem jí byla zrovna matkou — — ach — vzácný pane — srdce mně to utrhne —“

Pan Tenora sám byl rozměklý. V zábavách, jež vedl se starou služkou, octnuv se v těchto místech, stával se jím vždy. „Máte pravdu, Kateřino, máte pravdu. Co bych si byl bez vás počal s ubohým sirotkem?“ A teď propukl také už v pláč. Oba staří lidé štkali hlasitě.

„Nu tak vidíte, Kateřino,“ přerušil pan Tenora konečně bezeslovné výrony citů. „Vy jste neopustila mě nikdy ani v dobách zlých a já bych měl teď zapomenout na vás, když Pán Bůh na mě vzpoměl?“

„Ach, tak jsem to nemyslila — vzácný pane! — můj dobrodinče na zemi!“

„Když navštívilo mě štěstí,“ pokračoval starý pán, nedávaje se vytrhovati ve svých myšlenkách — „když splnilo nebe dávné mé přání. Ano, ano, Kateřino —“ mluvil s ohněm vždy větším, stále rostoucím, „věděl jsem, že Panna Maria tu milost mně jednou vyprosí — dříve nebo později, ale jistě —“

„Dědoušku! Dědoušku!“

Na šiji starcovu zavěsily se dvě hezké ručky a k prsoum jeho přitulila se líbezná dívčí hlavinka.

„Aj, ty zde, Růženko!“ probíral se starý pán ze svého překvapení. „Již zpátky z návštěvy u tety?“

„To se divíš, je-li pravda?“ štěbetala dívka. „Ale jak bych se byla mohla déle zdržet! Ani na poštu jsem nechtěla čekat. Šla jsem raději pěšky, jen abych byla brzo u tebe — také mne cestou lesem popoháněl trochu strach,“ přiznávala se. „Běžela jsem, co mně nohy stačily, sotva dýchám.“

Doklad slov byl očividný. Dívčiny tváře planuly purpurem. Ňadra zdvihala se a klesala a obrysy poprsí zpola ještě dětského stávaly se zřetelnějšími, určitějšími. Vrhla se na židli a číslu došlého právě časopisu svěřen úkol vějíře.

„Je to rozum! Jest to rozum!“ durdil se starý pán více starostlivě nežli hněvivě, vrásčitou rukou hladě rozpálené čelo vnučky. „Ještě nemoc si ulovit! Pro nic za nic.“

„Jak? Pro nic za nic?“ zvolala dívka udiveně. „Dědoušku! Což to není pravda?“

„Co není pravda?“

„Žes vyhrál.“

„Jak pak by nebyl vyhrál!“ vmísila se do řeči Kateřina. „Arci že vyhrál. Můj ty smutku! A náramné peníze!“

Pan Tenora škrábal se rozpačitě za uchem. „Poslouchejte, Kačeno — jen co je pravda —“

„Jak pak by nebylo pravda!“ vedla babka zase svou. „Jest toho plné město. Vrabci od rána zpívají o tom po střechách a jenom přede mnou, věrnou služebnicí — —“

„Zase už začínáte, Kateřino,“ napomenul starý pán, aby předešel zlu nových žalob a výčitek. „Spropadený kupčík!“ ulevil své mrzutosti. „Kdo ví, co všechno nedal na buben.“

Kupčík snad v skutečnosti nenesl celou vinu, ale Růženka byla by mohla dosvědčit, že míli daleko, v městečku sousedním, nemluví se nežli o nesmírném bohatství, jehož šťastnou náhodou pan Emanuel Tenora na stará leta stal se majitelem. Posel, udržující mezi oběma městy poštovní spojení, přinesl tamo zvěst s určitostí, nepřipouštějící nižádné pochybnosti. Vždyť ona sama, Růženka, slyšela slova z vlastních jeho úst a nedbajíc zdržování tetičky ani domluv bručivého strýce, rozběhla se bez meškání k domovu.

„Či měla jsem jediná scházeti, kde všecko se k tobě hrne a tlačí,“ zvolala skorem plačtivě.

„Ale Růženko! Růženko!“ chlácholil dědeček. „Tak jsem to nemyslel! Měl jsem jen starost o tvé zdraví.“

„Vždyť mně nic není.“

A opravdu, horečné rozpálení přešlo znenáhla. Líce dívčiny hořely dále, ale nebyl to více odlesk nebezpečného rozproudění krve, byla to červeň, která jim byla vlastní, jako broskvi jest červeň její.

„Dědoušku! Drahý, milý dědoušku —“

Patrně nebylo na snadě jiných slov k projevu rozechvěných citů. Ale starý pán dobře rozuměl. Tiskl k sobě svou vnučku s láskou bez-

měrnou. A také sám nevěděl říci jiného, než: „Růženko! Moje milá, drahá Růženko — —“

Kateřina rozpomenula se na cnosti Marty a vyšla ven, aby v kuchyni vedla péči o domácnost vařením svačiny.

„A co pak od tebe vlastně dostanu, dědoušku?“

Otázkou unesen starý pan Tenora rázem do svého živlu. Zde byl nejvíce doma. Chystal se, aby před očima šelmovsky k němu pozdviženýma rozložil celý bazar krásných a zajímavých překvapení.

Ale slečna Růžena jej předešla. S roztomilou žvatlavostí, která tak pěkně sluší šestnácti letům dívčím, aniž by ovšem dále pak, pro vždy, zůstávala příjemnou vlastností, otevřela celé své dětinské ještě srdce a odhalila sama svět svých přání a tužeb.

Nový klobouk; nové botky; krajkový šátek, takový, jaký nosí v neděli Poldinka Turková; básně Jablonského v červených deskách se zlatou ořízkou; zimní plášť; hedbávné punčošky; památník, který už mají beztoho všecky přítelkyně; pravé želvové jehlice do vlasů; dovolení dát se fotografovat; zlatý prstýnek — —

Dědoušek s radostí přisvědčoval ke všemu. Na prstýnek že nejlépe hned vzíti míru, aby se nezapomnělo, a že si na výběru dá zvláště záležet. Zda by se nelíbil takhle vkusný proužek s malým diamantkem, nebo s perličkami?

„Kdyby jen perly neznamenaly slzy!“

„Tedy s tyrkysem, který přináší štěstí.“

Štěstí! — Jakoby ona zapotřebí měla jiného nežli které právě na ni se usmívá.

Dědoušek potutelně se ušpulil. „Pět hodin,“ zvolal pohlednuv na hodiny. „Ještě dnes nešli ani ze školy?“ doložil a přistoupil k oknu, jakoby se mu jednalo jen o ukojení praobyčejné zvědavosti; zatím pošilhával za sebe, aby viděl, jaký účinek narážka jeho měla.

Růženka byla červená až po uši. Zdálo se jí, že by nejraději nepozorovaně zmizela ze světa, s povrchu zemského.

Ale vy jste statečné, vy dívky! Vy zajisté nelekáte se ani opravdového boje za toho, jejž nazvaly jste svým idealem.

Zde o boji ovšem nemohlo být ani řeči. Růžence ve skle okenním objevila se úsměvná, dobrácká tvář dědečkova. Přál bych, libezná čtenářko, aby také vám jednati bylo jen s takovým dědečkem v záležitostech svého srdce . . .

„Jest už dávno doma,“ zvolala Růženka se smíchem.

„Aj, aj, aj!“ obrátil se pan Tenora. „Jest už doma! I kdo pak jest doma, Růženko? To se podívejme! Aj! —“

Po náhlé odvaze zas přišel stud. Rozpačitě ukryla se tvář na prsou dědečkových.

„Čtveračko!“ žertoval starý pán, pozdvihuje hlavinku své vnučky a se zalíbením shlížeje se v hlubokých vodách jejích jasných očí. „Zdá se, že kupcova žvatlavost přišla ti velmi vhod — jak pěkná výmluva přerušit návštěvu u tety —“

„Mně se opravdu hrozně stýskalo, dědoušku,“ přiznávala se Růženka.

„Tak? Hned třetího dne?“ smál se starý pán. „I to je mně přec

brzo! Hleďme! A Vondruškových mně jí odváželi na celé léto. Inu arci! Okolo jejich oken nevede cesta —“

„Dědoušku!“ prosila Růženka. „Ustaň —“

„Nevede cesta ze školy růžovou ulicí do železné,“ pokračoval starý pán, nedávaje se nijak másti. „Byla to ale také podívaná, když pan Zbirovský šel ondy ráno z bytu do kanceláře, v obyčejnou hodinu a jako vždy od samého konce ulice upíral oči na jistý dům a na jisté okno . . . rovnal si neustále skřipec — co pak dnes nevidí? — Zastavil se a kapesním šátkem očistil sklo. S chvatem vtiskl zas drát na nos — opět nic nevidí! To slunce nějak mate a kalí pohled! Jak se to kroutí hlavou, uhýbá se celým tělem, aby nalezlo se příznivější světlo . . . uspěšují se kroky a zase uvolňují se, skorem zastavují . . . všecko marné! — Pryč! Pryč! Zlatohlávek nevynořuje se nad rozety a fialy — uletěl! Pryč! Na celé léto — hahaha —“

„Už dost, dědečku —“ Růženka hebkou dlaní zakrývá starcova ústa. Ale očka dychtivě šlehnou po očích, jakoby konec rozvinutého obrazu co nejspěšněji chtěla z nich vyčísti.

„Vždyť mlčím!“ řekl pan Tenora. „Jak si přeješ. Ani slova více.“

Tu dlaň váhavě vzdaluje se od žvatlavých rtů.

„Tedy mám mluvit?“

Nové rozpaky; pak prosebné sepnutí rukou. „Tedy mě pohřešil?“

„Aj, zajisté,“ prozrazuje dále starý pán. „Ta cesta ke škole byla dlouhá! Nepřestával se ohlížet. Na konci ulice naší se zastavil a vrátil zpět, až skorem k svému bytu a znova sem a tam, ještě dvakráte . . . nevěřil patrně skutečnosti. Ale kde nic, tu nic. Květiny toho dne zalila Kačena. Když se pan Zbirovský v poledne ubíral domů, mohl konečně spatřiti plechovou konývku, jejíž zvyklé objevení se ráno tak nápadně pohřešil — ale jemu se naposled jednalo spíše o ručky, zároveň se vždy mezi květinami kmitající — dobré naší Kateřiny si ani nevšímnul. Haha — ani nevšímnul, ačkoliv měla sváteční čepec — hahaha —“ Výmluvnost starého pána stupňovala se v bujný rozmar. „Však se zajisté již dověděl,“ pokračoval, „o únosu naší zlatovlasé princezny do zajetí . . . a na celé léto — haha . . . A jak byl smutný, sklíčený, zoufalý, ubohý rytíř! Chodil sice dále, jako vždy, v pravidelné hodiny okolo našeho domu, ale s čelem mračivým, zamyšlen; hlavu, vztýčenou jindy, nosil schýlenou, oko upřené k zemi . . . avšak,“ skončil starý pán, „několik blesků z těch sklopených zarmoucených očí přiletělo pokaždé do známého okna, několik toužebných pohledů utkvělo vždy —“

„A dnes se ani nepodíval,“ přerušila proud dědečkových zvěstí Růženka. „Hleděl jako zúmyslně na druhou stranu ulice. Viděla jsem ho dobře, ačkoli jsem stála v prostřed pokoje a květinami skorem docela ukryta . . . skorem docela, ano — ale zpozorovat mohl mě přece, kdyby jen byl chtěl . . . On však nechtěl. On byl schválně odvrácený a neměl pro mne pohledu ani úsměvu.“

Ubohá dívka byla blízka pláče. Slzy stěží zadržovaly se v dlouhých řasách. Teprve teď rozbřesklo se jí v hlavě, teprve teď objevil se jí v plném osvětlení význam toho, co bylo doteklo se jí hned sice bolestně, ale nač pak úplně pozapomněla v proudu dalšího hovoru s dědečkem, o šťastné události jeho výhry a dále ještě více, kdy vypravováním svým

tak city její a tužby milostné v příjemném odhalování a prozrazování kolébal.

„On na mne zapoměl,“ zalkala Růženka a dobrý dědeček vynaložil všechnu péči svou, aby myšlenky její na cesty veselejší uvedl a obrátil.

Netajil se před ní s ničím, co kdy dověděl se o Zbirovském, o jeho povaze, jeho chování se ve společnosti, ve škole i doma a hlavně nezamlčel žádnou episodu, která svědčila o srdci jeho. Pan Tenora, už dávno prostřednictvím Kateřiny zpraven o tom, kterak pan učitel po očku má na jeho vnučku, věnoval tomuto spoluobyvateli města zvláštní pozornost i byl udržován v přehledu každého slova jeho, každého činu i každé myšlenky, opět ovšem hlavně zásluhou dobré Kateřiny.

Oba staří lidé přáli svorně vznikající lásce. Ale teď, když Kateřina vstoupivší do pokoje zaslechla, že důvěrník jejích špehů a pátrání otevřeně Růžence vše sděluje a s ní mluví, jakoby pan Zbirovský byl již na dvéře zaklepal a v černém šatu a bílých rukavicích přišel o ruku vnučky jeho požádati, spráskla ruce.

„Vzácný pane,“ zvolala pozdvihujíc lokte k nebesům, jakoby odtud pomoc vyprošovala. „Je tohle vychování!“ obrátila se bručíc zase do kuchyně, když byla shledala, že vzývání zůstalo bez výsledku; káravý a výstražný pohled její i pokyn setkal se s úsměvem starého pána, který nikterak nedal se vyrušiti ze zajímavého líčení dalšího o Zbirovském . . .

V skutečnosti snad nebylo v jednání pana Tenory k šestnáctileté slečně Růženě opravdu mnoho paedagogické methody, ale jisto jest, že s její strany slabost jeho těšila se vděčnému uznání.

Konečně pan Tenora přiveden na jinou cestu vrácením myšlenek jeho k událostem, jež dnešního dne byly jej překvapily. Předmětem zábavy až do noci zůstala pak výhra.

Pochopitelno, že starý pan Emanuel Tenora nespal dobře. Když okamžik, který po léta očekával, na příchod jehož jako na nejvyšší blaženost, jíž možno na tomto světě jenom žádati, dětinsky se těšil — když konečně nadešel kýžený ten okamžik, nemohlo jinak být, nežli že starcovy nervy byly pobouřeny, vzrušeny, rozčileny. Marně nutil svou hlavu do snů. Také však Růženka nebyla s to usnouti, z příčin ovšem docela jiných. Líbezný anděl spánku vyhýbal se zatvrzele i tomuto vábnému objetí. Jedině Kateřině dnes podařilo se lapiti malého nezbedu i držela jej tak pevně ve svých loktech, že zdravý chrapot její skrze zeď oba bdící až k zoufání znepokojoval.

Rozvíjející se den setkal se v příbytku na předměstí s náladou nikoli takovou, jakou snad očekával, zvěděl-li od předchůdce svého o štěstí, jež on přinesl.

Avšak starý pán Emanuel Tenora, když se byl oholil, obleknul a nasnídal a vyšel z domu, aby nezmeškal mši svatou, jíž obyčejně býval přítomen, nalezl brzo dobrý svůj rozmar; všechna únava slétla mžikem s jeho duše, když první člověk, kterého potkal, zapředl s ním rozmluvu o jeho výhře. Než ke kostelu došel, nalezal se pan Tenora v tlupě sousedů i sousedek, chtivě, hltavě naslouchajících jeho výkladům o jediném spůsobu, jakým možno se rázem obohatiti. A starý pán ne-

zištně naznačoval nejlepší a nejspolehlivější cesty, kterými odhaliti lze tajemství tří mezi devadesáti.

„Amice, amice," napomenul pan farář, namanuv se po blízku. „Nezapomeň, že jsi čtyřicet let sázel a nic nevyhrál, že jsi stokrát tam dávno už dal, co jsi dostal zpátky — a nyní mně ještě pokazíš všechny mé ovečky . . ."

„Pater, peccavi," bil se pan Tenora skroušeně v prsa; jako staří studenti mluvili s panem farářem vždy latinsky. „Vyznávám, že jsem zhřešil, otče —"

„Nuže — budiž ti odpuštěno!" doložil pan farář úsměvně, vzdav se na dobro pokusu dodati tváři své vzezření přísnosti. A nevěda ani jak, byl i vážný sluha boží opředen kouzlem, které ode včírka jakoby leželo ve vzduchu nad celým městem a každého ve vír svůj strhovalo. „Mnoholi pak? Mnoholi?" otázal se zvědavě starého soudruha, zahajuje s živým účastenstvím takto sám zase přerušenou zábavu o věcech, proti kterým s kazatelny mnohokráte byl hřímal.

Pan Tenora ovšem přímo nevyznal pravdu. „Není toho ani tolik, jak se snad myslí," řekl vyhýbavě. „Lidské jazyky vždy přeháněji —"

A lidské jazyky opravdu na novo zmocnily se neurčitých slov páně Tenorových; bujná obraznost města jako sněhovou hroudu válela vždy dále a dále nahou skutečnost, od vteřiny ku vteřině ji zvětšujíc až do rozměrů obrovských.

Vcházeje starý pan Emanuel Tenora po skončené mši svaté do vinárny, sám podivil se nemálo a skorem ulekl, zaslechnuv z úst spanilé číšnice božského nápoje Bacchova, do jakých až hranic báj o štěstí jeho dospěla. Nikdy ani ve snu se mu nezdálo o takových spoustách zlata a stříbra, jichž veřejným míněním stal se majitelem. Ale marná byla jeho obrana; marny všechny námitky.

Konečně, vypiv třetí sklenku mělničiny, již na oslavu dne k obyčejné své míře si přidal, pan Tenora, rozehřát ohněm, který rozproudil se v žilách jeho, a snad i trochu očima naproti sedící strážkyně Karlova odkazu, ztratil docela pravou míru o tom, co je a co by mohlo býti, a podlehaje návalu svých vlastních bujných myšlenek, potvrdil, ano i překonal v každém ohledu všechny vzniklé o výhře jeho pověsti.

„Sám se mně právě přiznal," oznamovala sličná vinárnice vcházejícím novým hostům. „Vyhrál mnoho tisíc." A rozumí se, že s důkladností některým dcerám Eviným vlastní, radčji přidávajíc než ubírajíc, opakovala vše, co mezi ní a panem Tenorou v důvěrné besedě bylo mluveno, nevynechávajíc ani malou episodu, nikterak vlastně k věci nenáležející, nádechu poněkud milostného.

Starý pán totiž, prý, mezi řečí chopil ji za bradu a nedbaje rozpačitého klopení jejích očí, zašeptal, že by roztomilá byla z ní panička a že by na místě pokusil se o její vdovskou ruku, kdyby o dvacet jen let byl mladši. —

Načež ona: že jsou mužové, kteří nikdy nestárnou a věčně zůstávají mladými, aspoň svými srdci, a že zejmena on, pan Tenora, i zevnějškem svým jest v každém ohledu ještě zachovalý a že by dosti nynějších mladíků mohlo mu závidět —

Vdovička opakovala se zvláštním důrazem svoji významnou odpověď na galantní poklonu starého pána, přiměšujíc hlasu svému co nejvíce sladkosti, červenajíc se půvabně a neopomenouc ovšem i několik střel z krásných svých očí na pravou metu vyslati.

„Inu, proč ne?“ pronesla se hlava obce neobyčejně poeticky. „Boháči otevřeny jsou brány všech rájů.“

O starého pána pokoušela se rozvaha. Ne vzhledem k roztoužené vdovičce. Z této stránky byl spíše líbezným jejím chováním, její sladkostí a úlisnou vroucností zmaten a na nejlepší cestě vzíti do opravdy vyznání, vyslovené zajisté pouze z okamžitého návalu galantnosti, jíž ode dávna ve všech kruzích místních slynul . . . Lekl se slova „boháč“ i vynasnažil se ze všech sil vztah jeho ku své osobě postaviti na základy střízlivé skutečnosti.

Ale souhlasný odpor odrazil poctivé pokusy i snahy po nalití čisté vody.

„Aha! Pan Tenora rád by zakřídoval své přenáhlené přiznání —“

„Neberu proto všechno nikterak pána ještě za slovo,“ doložila vdovička, s dovedností vlastní Evinym dcerám dovedouc očima vysloviti někdy opak toho, co ústa pronášela.

„A láry fáry,“ zvolal pan kancelista nacpávaje si mohutný náklad tabáku do granátového nosu. „To tak aby vyhnul se všem důslednostem a nemusil ani dát přinést láhev vína —“

„Jen žádné vytáčky!“ znělo souhlasně.

Mělnické v silné baterii octlo se na stole a nežli hostitel zadost učinil všem přípitkům, jimiž byl ctěn, zmátl si sám už v hlavě své všechny pojmy a představy a byl by považoval za urážku každému, kdo by opovážil se pochybovati o jeho bohatství a říci, že není Kroesem.

Vracel se z vinárny až v samé poledne. Po městě lítaly už zrovna divoké kachny o jeho báječném jmění. Mluveno o milionech, miliardech, plných vagonech bankovek, o rozbití a naprostém zničení celé státní loterie . . .

Kupčík stál ve dveřích svého krámu a přicházeje panu Tenorovi vstříc, myl si ruce. „Já jsem to neroznesl —“ omlouval se. „Já jsem neudělal toho velblouda z vašeho komára, pane Tenoro! Říkám každému pravdu, ale nikdo nevěří. Opakuju každému jen, že jsem vyplatil vám včera —“

„Jakže? Tak málo?“ zvolal pan Tenora udiven, když byl kupec vyslovil výši učiněné výhry. „To není možno?“ Náležel sám také mezi nevěřící.

Zabrán celou duší do zmatených svých snů a vidin, pan Emanuel Tenora ovšem nepřišel ani z daleka k tomu, aby něčemu jinému věnoval pozornost. Ani bledosti Růženčiny, ani uplakaných jejích očí nevšimnul si dnes dědoušek, který jindy každý dech vnučky své starostlivě sledoval, jemuž žádný zrychlenější úder srdce jejího tak snadno neušel.

Přivítán na prahu kuchyně bručivou Kačenou, pokusil se obávané její přísnosti omluviti dnešní svoje opozdění a zasedl hned za stůl.

Však beztoho že oběd vystydl — dorážela strážkyně kuchyňského ohně, přinášejíc polévku. A že patrně vzácný pán všechno činí, aby ji,

starou a věrnou služebnici, z domácnosti své vystrnadil . . . že mu byla hloupá Kačena dobrou dost v dobách zlých, ale nyní — od včerejška — kdo ví, jaké teď nechová úmysly . . .

„Ale Kateřino," ohradil se pan Tenora. „Vše bylo myšleno jen žertem —"

Mísa s knedlíky byla by málem padla na zem. „I pro pána krále!" — Tedy zapředl již jakési sítě a co ona pouze jako možnost naznačila, má podklad již skutečnosti . . . „Vždyť jsem to věděla! — Ach, já nešťastná osoba —"

„Ale tak si přece nechte říci, Kateřino," vysvětloval pan Tenora; ulekl se, v jaké bryndě se octnul neprozřetelností svého jazyka. „Což jsem pošetilý mladík? Přišel jsem o rozum? Kterak vy hned rozumíte mým slovům — — Vždyť si ji ještě neberu!"

Teď padl starý pán z bláta do louže.

„Ach, achich" — bědovala babka. „Už se mluví bez obalu o ženění. A mně za moje služby dostane se žebrácké holi, žebrácké mošny . . .

„A to jsou hlouposti, Kateřino" — začínal se pan Tenora již mrzet. „Nikdo vás pryč neposílá."

„Tak! — A já že bych zůstala jen hodinu pod novou paní! — Ani minutu!" — Raději že bude jísti kdesi v koutku na ulici suchý chléb smáčený slzami. Ostatně, že na ní nezáleží beztoho a že jedno jest, kde složí staré své kosti k věčnému odpočinku. Ale to ubohé dítě! „Ach, naše Růženka! Vždyť jsem ji vychovala — na rukou jsem ji nosila — na těchto rukou zde . . . ach, achich — kámen by se spíše obměkčil nežli to tvrdé otcovské srdce . . ."

Pan Tenora zatím byl jako z hlíny. „Ale Kačenko," chlácholil — „nic se vlastně nestalo a také nestane. Vše zůstane při starém . . ."

Avšak rozpoutanou výmluvnost některých jazyků není tak snadno zastavit.

Pan Tenora byl nucen před dalším kázáním se utéci. A nelhal v nejmenším tvrdě, že jest unaven, umdlen. Odebral se na lože.

Kateřina vyšla do kuchyně a pokračovala ve svých žalobách a stescích; hlasitý její nářek rozléhal se po schodech a po celém domě. Nebylo ani jinak možno, nežli že přivolána paní domácí. Po chvíli dostavila se pradlena; pak přidružila se hokyně ze sousedství. Odsuzující čtyrzpěv pronikal dveře i zdi.

K svému štěstí pan Emanuel Tenora, nepochybně hlavně účinkem požitého vína, usnul, sotva ulehl, velmi tvrdě.

Růženka osaměla. Byla svědkyní celého výstupu, který odehrál se mezi dědečkem a starou služkou. Ale poslouchala jen na půl ouška. A slyšela slova nechápajíc dobře jejich význam. Ostatně kdyby i bývala zcela porozuměla, dnes aspoň srdce její nebylo by tím vším dotknuto. Srdce Růženčino rozechvěno bolem daleko jemu bližším . . .

Pan Zbirovský šel ráno okolo a jako včera ani si jí nevšímnul. Ovšem ona, v nepochopitelných rozpacích, ukrývala se dosti nápadně za své květináče, ale to nečinila zajisté, aby se ukryla. Nejméně před ním. Však byla by okamžitě objevila se v okně, kdyby jen jediný pohled jeho zastihla, pohled ji hledající. On však, blíže se k domu, pohlížel sice

upřeně do známého okna, ale pak sklopil oči a přešel jako cizí ..... Ještě že nepozdravil Poldinku Turkovou naproti, ačkoli ona div nevypadla z okna, jak se mu vyzývavě ukazovala. Kdo ví však, kterak choval se dále, na konci ulice, za rohem, na samém náměstí. Zděnka Batková také v poslední době nápadně po něm šilhá, ano, nadbíhá mu, že až pohoršlivě . . .

Jda zpátky ulicí, ze školy se vraceje, pan učitel Zbirovský opět napnutě pohlížel na jisté okno, jakmile v dohledu se objevilo. Růženka byla v okně. Stála tu se srdcem tlukoucím nedočkavě, plna touhy. Ale jakmile kroky pana Zbirovského přiblížily se až k samému domu a on ruku již pozdvihoval ke klobouku — Růženka byla ta tam. Zmizela za záclonou. Ovšem tentokráte hned se vzpamatovala ze svých rozpaků a skokem octla se zase v okně. Pan učitel byl však již přešel. Ani se neohlednul.

Růženka dala se do pláče. Zlobila se na sebe. Kterak urážlivě se zachovala! Jak podivným bylo její chování!

Však napraví všecko — všecko teď napraví . . . Růženka ani nemohla se dočkat hodiny, ve kterou pan Zbirovský po obědě chodíval do školy.

Konečně — chvíle očekávaná jest zde . . . aj! Tamo již na konci ulice objevila se jeho štíhlá postava. Jak mu vše pěkně sluší! Oděv, chůze, každý pohyb ruky . . . Vychází z domu. Teď se dá na cestu a každým krokem bude se blížiti . . . Srdce, stiš se, nebij tak hlasitě! —

Pan Zbirovský stanul chvíli. Popošel a zas se zastavil. A pak — obrátil se náhle v pravo v bok a zmizel za domy. Ubíral se do školy cestou jinou, oklikou.

Růženka sklesla na pohovku a hlasitým štkáním ulevujíc tísni duše své, skrývala rozpálenou hlavu do bílých dlaní . . .

Však brzo bolest změnila se ve vzdor. Ne — to mu neodpustí! Neměl aspoň čekati na vysvětlení ranního nedorozumění? . . . A bylo by se mu ho dostalo, i vysvětlení i upokojení, ano zadostiučinění skvělého. Zatím on dal přednost roztržce; patrně vyhledával příčinu. „Nuže buďsi!“ — Růženka vstala a utrouc si slzy přistoupila k oknu. Dokáže mu, že není on ten jediný na světě a není-li jemu srdce její více žádostivé . . .

Proud vzdorovitých myšlenek přerušilo objevení se pana lékárníka ze sousedního města, na rohu ulice. Vykračoval si jako švihák, v rukavičkách, v pravici svižný proutek, šaty dle nejnovější mody pařížske, kytičku v knoflíkové dírce.

Růženka odstoupila na krok, ale hned zas vrátila se na předešlé místo. Schválně zůstane — ať ji Zbirovský třeba vidí. Vyčká pozdrav pana lékárníka, kterého jinak právě tak nemůže vystát jako Zbirovský — ale právě proto. Ať se jen Zbirovský hodně zlobí! Jest to trest při nejmenším zasloužený!

Pan lékárník zdaleka vysekl dvornou poklonu. Mrštil kloboučkem až k zemi a přivřel oči, zároveň rty sešpuliv k sladkému úsměvu.

„Moje úcta, slečno,“ zašeptal, zastaviv se před oknem, a následovalo pak delší pomlčení, jakoby ozdobný mladík popřáti chtěl náležitého času ku prohlédnutí své elegance.

Litoval snad v tom okamžiku, že nestaví se domy ze zrcadel, aby mohl sám sobě se obdivovati.

„Jaké štěstí!“ zahájil bez okolků zábavu, „jaké neskonalé štěstí, že slečnu nalezám! Zoufali jsme si všickni, když správce Vondruška nám oznámil zvěst Jobovu, že krásná návštěva našeho města jest přes hory a doly... Oj! Vzhůru neprodleně! A jako na perutích spěchal jsem — —“

Vzletnou mluvu přerušil smích Růženčin. „Opravdu?“ žertovala nezbedně. „A od které doby, smím-li se ptát, jsem se strany tolik vynikající předmětem tak okázalé pozornosti?“

Pan lékárník kousnul se do pysků.

Pohodil hlavou, jako by jej rána byla udeřila zrovna do týla.

„Vždy veselá, vždy plna rozmaru —“ zašveholil, po svém způsobu odrážeje útok. „Ale to jest právě co tak vábí, tak poutá, co jest vážnému srdci muže tak nebezpečno... ano, ano,“ promluvil s narážkou dobře mířenou, „zejmena je-li ve spojení s vlastnostmi těmi i skutečná krása, plná, kvetoucí, zářivá krása...“

Lichoty i nejprázdnější jsou mladým dívkám příjemnou hudbou. Brzo však u Růženky pominulo opojení. Mrzelo ji zcela opravdově, že vůbec dala se do řeči... Ale nechť! Uvidí aspoň Zbirovský — —

V tom on právě vynořil se z pozadí ulice. Omluviv se churavostí, skončil o něco dříve školu a ubíral se k domovu zas obvyklou cestou.

Růženka spatřivši jej — kvapem prohodila několik slov, kterými zábavu s panem lékárníkem neprodleně chtěla mít ukončenu.

Ale pan lékárník nebyl dnešní. Zavěsil na slova odmítavá dovedně celou váhu konversačního umění, vykořistiv smysl jejich sobě nepříznivý naopak, pro sebe. Nalezal se právě uprostřed jedné z nejkrásnějších vět, které kdy svezly se po patě jeho pečlivě pěstěných knírků, když pan učitel Zbirovský došel k němu.

Pan lékárník usmál se významně, asi jako by chtěl říci: „S tebou je, brachu, konec — sám vidíš... Ovšem mně těžko jest vzdorovat!“ dodal další vítězný pohled. A zase snad litoval pan lékárník, že není celý svět ze samých zrcadel, aby se mohl stále v něm shlížeti...

Zbirovský chladně poděkoval; za to tím palčivějším bleskem svých očí šlehl po Růžence...

Byla bílá jako kraječky, které splývaly na černý sametový kabátec, přilehlý těsně k stepilým formám jejího poprsí...

Pan lékárník po krátkém pomlčení sebral na novo svoji duchaplnost a jal se navíjeti zas přetrženou nit zábavy.

Růženka však rázem nit přetrhla, bez poroučení se odkvapivši.

„Moje úcta, slečno! Ach, kéž by štěstí moje dnešní zůstalo mně věrno a neopustilo mě... Umru touhou,“ zavznělo do samého okna.

„Jaká pomoc, Růženko,“ těšila ubohou plačící dobrá Kateřina. „To ví, jak jsem já přála vždy její lásce... Ach, ten hodný pan Zbirovský! On i mě vždycky pozdravil, chudou služebnou osobu... Ale tu přestává všecko. I ty moje zlaté srdéčko!. — — Kdyby se takhle mohl hned ženit... on však nemůže. A tady u nás, v tomto domě, nebude možno čekat... nebude tu místa pro jediné dítě... ach, achich — moje zlatá beruško... S pánem bohem tedy! Pan lékárník

v celku také není zlý a měl na ni vždycky po očku, Růženko — jen co je pravda... Ale rodiče mu bránili. Dnes ovšem jest jiná, když jsme tak bohatou nevěstou... Ach, to je neštěstí! To je neštěstí! Ten náš vzácný pán, ten nám to vyvedl!"

Poslední slova zaslechl pan Tenora vstávaje z postele. „Co pak zas máte?" zvolal. „Ký rarach s vámi pořád šije dnes, Kateřino!" rozzlobil se zcela opravdově.

„Však už dlouho obtěžovat nebudu," odpovídala babka. „Vždyť já půjdu sama! Netřeba mě vyháněť!"

„Ale Kateřino — zmoudřete už přece jednou," pokusil se starý pán důrazně o mír a pokoj opravdu už žádoucí. „Raději připravte vše na cestu!"

„Na cestu?" zděsila se babka. „Tedy z ciziny! Ke všemu ještě není ani zdejší a kdo ví odkud je a kdo ví jaká Němkyně a naposled ani ne křesťanka... Ach, Pane! jak zaslepuješ oči a činíš je nevidoucí propastí," dodala s očima k nebi obrácenýma, pozdvihujíc zároveň sepjaté ruce. „Jaké to metly sesíláš! Jakými mátohami navštěvuješ!"

„Pojedeme do Budějovic!" přesekl zbožnou žalobu starý pán; vzkřikl nevrle. Měl toho opravdu už dost, i míra dobrácké shovívavosti byla naplněna. Ulekl se však v zápětí nezvyklé své prudkosti. „Vždyť třeba přece všelicos nakoupit," vysvětloval s obyčejnou svou mírností. „Také pro vás slíbenou plenu, Kateřino," doložil, odprošení vkládaje v tón svého hlasu. „Vyberete si sama podle gusta. Budete chtít bílou vlnu s barevným vyšíváním anebo raději černou látku — —?"

Babce dělaly se laskominy; nicméně však nevypadla tak snadno z úlohy bohyně nesmířitelně rozhněvané. Přestala však hlasitě naříkat.

Starý pán spokojil se prozatím s tímto úspěchem.

„A tobě prstýnek," obrátil se k Růžence. „Vždyť vím, vždyť vím. A míru mám v modlitbách. Jak pak — nelíbil by se ti granát?"

Růžence v okamžiku tom na světě nelíbilo se nic, pranic. Viděla vše jen clonou svých slz.

„Však si můžeš náležitě věc rozmyslit a v skladě se pak porozhlednout," odpověděl starý pán sám na svou otázku. „Času budeme mít dost. Jen abychom dobře pořídili!" povzdechl si. „Mám z toho skorem strach ze všeho. A na nic abychom nezapomněli! Jestli pak víš, oč jsi mně všechno říkala včera, Růženko?"

Na štěstí dědoušek sám měl paměť v tom ohledu obdivuhodnou. Věděl dopodrobna, komu kde co slíbil.

„Dobrý večer, pane vrchní!" volal z okna na ulici. „Tu tabatěrku mám na mysli. Nejlépe snad pěknou sandavku? Nebo raději šňupete z chladivého kovu?"

„Ano, ano, zajisté že pamatuju, paní správcová! U zlatníka beztoho budu mít více na práci..."

„A kterak bych zapomněl? — Ale paní důchodňová! Obchod s takovými předměty jest hned vedle zlatníka — vím, vím — — v loubí na pravo, co se přijíždí od nás... vždyť se ještě vyznám, ačkoli jsem nebyl v Budějovicích dvacet let —"

„Ne, ne — mýlíte se... hůlku jsem neřekl, pane řediteli — slíbil jsem stříbrnou tabatěrku... ale nic nevadí... nevadí — do-

stanete hůl také... a jak? nějakou hezky silnou — pravda-li? — abychom se mohli řádně podepřít... Také toho mám už zapotřebí, den ke dni vždy více — — I to je šlakovité, kterak stárnem! Jenom náš důstojný vypadá pořád jako melounek..."

„Salutem tibi dico, reverendissime! — — Ovšem že! Ovšem — obraz bude nejprvnější starostí..."

„Celý svět by podělil a na sebe zapomene" — napomenul vzadu hlas výstražný.

„Nu dobře, dobře, Kateřino — vy jste vždycky rozšafná..."

„Mně se jedná jen o to, abych nebyla pomluvena," řekla babka suše, „až budu předávat domácnost své nástupkyni" —

Pan Tenora byl by učinil nevím co, aby na jiný směr obrátil vody hrozící výmluvnosti.

„To víte, že vás poslechnu, ve všem vás poslechnu, Kateřino," odpovídal kvapem, tváře se, jako by narážku přeslechl anebo ani jí nerozuměl. „Sepište na cedulku, co potřebuju. Prádlo nepochybně — ne-li? Je už trochu sešlé, věřím, rád věřím! Pak dvoje šaty, sváteční a všední, boty, klobouk. Potom deštník — zas něco, nač jsme dosud ani nemyslili a co potřebujem jako oko v hlavě... Ale nekoupíme ani nový — co říkáte, Kateřino? Vy jste přece v těch věcech zkušená. Já nemám v ty fabriční tovary dnešní žádnou důvěru. Což abychom dali náš starý deštník jen znova potáhnout? Také bych se s ním nerad loučil! Považte, že jej nosila do kostela už moje nebožka matka a po ní obě Toninky..."

„Dej jim Bůh věčnou slávu!" doplňovala Kateřina; něžné vzpomínky starého pána přiváděly i ji v náladu vlídnější, smířlivější, nakloněnější k shovívavosti a odpuštění.

„Ale teď abyste šla objednat povoz," vyrušil se náhle starý pán. „Jděte, Kačenko — jděte! A zapakujem si pomalu vše, čeho potřeba na cestu... Budeme mít co dělat, abychom byli hotovi. Růženko! Růženko!"

Ochotně přiskočila Růženka na pomoc a snášela, skládala a svazovala vše, co dědoušek nařizoval, skrývajíc dovedně uslzené oči i rozpálenou tvář, aby po příčině se netázal.

Tak pozdě do noci u Tenorů snad nikdy ještě nebylo viděno světlo. Celé město povšimnulo si závažné té události a stopovalo na bílé ploše záclony kmitající se stín postavy starého pána a ženských dvou silhouet, nestejně líbezných ve svých obrysech...

Nač ten chvat a shon tam uvnitř?... Kam že jede? — Tři, čtyři hodiny cesty daleko...

Jede se však s penězi.

Uložit je na bohaté úroky.

A nyní, za noci, jest doba nejvhodnější ku zjištění stavu věcí, ku přepočtení bankovek i zvonivé mince...

„Dukáty a dvacetníky zdá se jako by měřili na strychy!"

Myšlenka, na každý spůsob divoká poněkud, potkala se u rozjařených hostí, vracejících se od Bílé růže v náruč Lárů domácích, s nespoutaným smíchem.

A — hle! Jak se všechny tři stíny pohybují — něco vlekou těžkého stranou od stolu... a teď se sehnuly, najednou, společně, jako když to něco kladou k zemi, vysypávají...

„Tak že jste to viděli na vlastní oči?“ tázala se paní X svého manžela, zamlouvajícího pozdní příchod z hospody sdělováním zajímavého pozorování. „Tedy takové sumy! To jsem přece jen netušila! Mají tak boží požehnání někteří lidé —“

A závist s této krásné duše odehnala spánek...

Však ani u Tenorů nedostalo se sladkému bůžkovi pohostění. Méně nežli včera. Dnes ani Kateřina nejala jej v lokty.

Sotva byla ulehla, zase vstala. Pan Tenora v strachu, aby nezaspal, vstal také a nutil i Růženku, aby honem se oblékala, že lépe dvě hodiny počkat než o hodinu se opozdit.

O čtvrté hodině ranní bylo vše připraveno k odjezdu. Jen sednout do vozu.

Ale Jakub Kouzal neměl nikterak tak na spěch jako jeho nedočkaví zákazníci. Předložil své šimle obvyklou snídani v obyčejnou hodinu a ani mu nenapadlo pobídkami v požitcích ji zkracovati. Pak teprve zapřáhal; pomalu, vážně, nikterak nemaje v úmyslu tělesně se poškoditi.

Zašel už jenom na sklenku hořké vedle ke kupci, pohovořil si chvíli a — hi, stará!

Odbíjela právě šestá z věže kostelní, když zastavila starožitná bryčka v růžové ulici.

„Vždyť jsme tam hnedle! Poletíme jako po ledě,“ odpovídal vozka na udílenou domluvu, „s vrchu do vrchu jako vítr, jedním tryskem.“

Toho si pan Tenora ovšem ani nepřál. Nebyl přítelem kvapné jízdy. Dal právě proto důstojnému spřežení Kouzalovu přednost přede všemi jinými povozy v městě. „Jen raději pomalu, Jakube,“ napomenul přece, ačkoli podle všeho zbytečně. „Mně je milejší jistota,“ doložil ještě.

Zatím byla Kateřina pomocí pradleny náklad vaků, krabic, zavazadel, škatul, naložila do bryčky. Kouzal přivazoval nazad kožený kufr k otepi sena.

„Jen jestli všecko máme s sebou,“ rozpomínal se starý pán. „Nezapomněli jsme na nic? Máte po ruce mýdlo a kartáče? — A kam jste dala vidličky a nože a vše ostatní, Kateřino? — Mně by s cizími příbory nic nechutnalo...“

Pan Tenora chtěl s sebou vzít i peřiny. S těží jen podařilo se odvrátiti jej od toho úmyslu.

„Mně se přece zdá, že jsme chybili,“ poznamenal, maje sedati již do vozu. „Což kdybychom zdrželi se přes noc...“

„Vždyť se snad večer vrátíme!“ podotkla Kateřina. „Ach, Bože — jakou oběť přináším... na takovou cestu se vydat!“

„Také myslím, že se vrátíme,“ pokusil se starý pán o upokojení, chtěje nebezpečný výbuch nářku v čas zameziti. „Také myslím! Kdyby nás ale mimo nadání překvapila noc...“

„Svítí měsíc,“ řekl muž vedle Kouzala, zapaluje si dýmku hubkou a křesadlem. Pan Tenora byl pro zamýšlenou cestu získal místního krejčího; požádal jej, aby se přidružil a radou svou při nakupování věcí do jeho oboru spadajících byl nápomocen.

„Nic platno, pane mistře,“ odpovídal starý pán. „Noc je zrádkyně. A lidé jsou zlí. Raději se zdržet!“

I Kačeně bylo odevzdati se do rukou osudu.

„Tedy ku předu!“

Pan Tenora chtěl dámám za každou cenu dát přednost a po mnohých domluvách teprve první položil nohu na stupátko. Pak se vyskytla však zase otázka, kdo má seděti naproti. Starý pán galantně chtěl sám s posledním místem se spokojiti i musel takřka násilím být donucen, aby do kočáru si sedl.

„Můžeme vyjet?“

„Ano Kubíčku, ano — ale jen dejte pozor, Kubíčku, prosím vás... Jestli pak se vám tam dobře sedí na kozlíku, pane mistře? Vzali bychom vás k sobě do vozu!“

„Děkuju pěkně — jsem rád na vzduchu.“

„Tedy ku předu! S pomocí boží! — Máme škatuli s mým lepším kloboukem, Kateřino?“

„Zde jest. Tady ji mám u nohou.“

„A deštník! Snad jsme deštník nenechali doma? — A tak — dobře, dobře, Růženko... máme ho za sebou na sedadle... A což rukavice? Koncem srpna dlužno již pomýšlet na opatření proti zimě — znenadání mohl by přijít i mráz... Tak, tak, vzala jste je do tašky, děkuju vám, Kačenko... Ale pořád mně přichází, že jsme na něco zapomněli... Vzali jsme mou břitvu? — Ano, ovšem. Sám jsem ji ukládal do kufru...“

„Nenechal vzácný pán nic ve všedním kabátě? — Tobolku s penězi!“

„Jak? Peníze? — To by bylo krásné! — Zastavte, Kubíčku, na chvíli, počkejte... Zde jest! Zde jest tobolka! — To jsem rád, to mne těší. Ale jak jsem se ulekl —“

„Aby vzácný pán snad vypil trochu kmínky.“

„Máte s sebou kmínku? — Vy jste moudrá žena, Kateřino — na všecko pamatujete... tak! Již dost! Děkuju! Napijte se také, Kačeno. A což ty, Růženko? — Vzala jsi aspoň rohlík do kapsy, abys neměla hlad po cestě? — Že ti ani nenapadne? — Inu nevím, nevím... Ale mládež jest už tak lehkomyslná! — Ještě jest čas, Růženko... Slezu třeba sám dolů... Nechceš tedy na žádný spůsob? — Nuže, jeďte dále, Jakube!“

A bryčka vyjíždí šťastně z růžové ulice, kolébá se a drnká po náměstí a opouští město.

„Pomalu po mostě, Kouzale, ať se nestane žádné neštěstí! — Jen se upokojte, Kateřino — neskákejte hned s vozu, Kateřino — vždyť se vůz jenom nahnul... Bohudíky! Šťastně jsme přejeli!"

Výprava zvolna vzdaluje se po silnici. Mizí v kotoučích vzbouřeného prachu...

Rozumí se, že v městě opět po celý den o ničem se nemluvilo nežli o panu Tenorovi a bohyni Štěstěně. Poslední s mnohých stran dostalo se otevřené důtky, že ve volbě těch, jež navštěvuje, nebývá vyběravou, jak by se patřilo a jak by bylo spravedlivé. Těžko nalézti člověka, který by sama sebe nepovažoval za hodnějšího pocty takové, než nejmilejšího svého bližního.

O panu Tenorovi, který až dosud těšil se lásce všestranné a který skutečně nikdy nikomu v městě vody nezkalil, stéblo nepoložil do cesty — pojednou vynořily se na povrch některé méně láskyplné narážky a doklady, z nichž známá postava dobromyslného starce vyšla v obrysech až i hrůzu vzbuzujících.

Také za slečnu Růženu bylo panu lékárníkovi ze sousedního městečka lámati oštěp; shledávány dobré vlastnosti její a ctnosti pojednou na váhách místní kritiky nikoli ceny a hodnoty tak nepochybné, jak se vždy za to mělo...

Tu však, jakýmsi snad náhlým vnuknutím vzpomněl si pan lékárník, že by konečně přec dobře bylo ono *P* slečny Růženy, proti němuž jedině odnikud útok neveden, blíže poněkud a bedlivěji zkoumati a — výsledek dalších v tom směru a v té příčině učiněných kroků objevil se pro ubohého muže přímo zdrcujícím.

Všechny pověsti a báchorky o výhře páně Tenorově, jež rostouce a šířice se, byly ve zvěstech do okolí roznášených ztratily v krátce úplně souvislost s podlouhlou tabulkou s třemi červenými číslicemi na kupcových dveřích — vráceny k tomuto dokladu svého vzniku, rozplynuly se v pouhé málo a skorem nic jako mýdlová bublina...

„Tedy žádná hlavní trefa?" zvolal pan lékárník, když byl po některých pochybnostech a námitkách nabyl jistoty; cítil, kterak v žilách krev mu stydne, jakoby v nejbližším okamžiku měl proměniti se v kamenný sloup. Pouhé mizerné terno!" —

„Rád bych se zdržel ve vašem městě — do zítřka bych se zdržel, jak jsem v úmyslu měl," odpovídal hodinu na to v hospodě v kruhu svých přátel a známých. „Líbí se mi u vás jak náleží — věřte, pánové! Ale — mé zdejší záležitosti — záležitosti obchodního druhu... ujišťuji, že čistě obchodní, jak jsem pravil — záležitosti — jsou neočekávaně brzo — ano brzo! — skončeny... Odjedu tudíž neprodleně."

„Nechcete se svézt se mnou, pane učiteli?" oslovil pana Zbirovského, zastaviv koně, jehož kroky sám řídil sedě na dvoukolém vozíku. „Rozumí se," doložil, „že jenom kus cesty, ke kapličce, kde dělí se cesta k Budějovicům... Či nepůjdete naproti? Jak je libo! — Adieu, pane Zbirovský! Na shledanou! A ať mě pozvete přec na svatbu! — Vraník je už netrpělivý," řekl jako na omluvu, že zábavu ukončuje — „je pravý angličan," vysvětloval s náležitou hrdostí. „A kdybych nebyl výtečný jezdec — —"

Hokynářský krám na rohu náměstí málem byl by stal se obětí sváteční dovednosti v ušlechtilém sportu.

Pan lékárník mohl dobře ještě zaslechnouti rozpustilý dívčí smích, který z celé řady oken v roztomilém sboru za ním zaharašil, z nezdařených záletů šibalsky jej provázeje . . .

Pan Zbirovský byl obrácen již zády. Ubíral se k domovu. Byl v duši roztrpčen, rozhněván. Rozhněván a rozmrzen i na sebe. A na celý svět. Nejvíce ovšem na ni, na Růženku. Přísahal, že nikdy více na ni se nepodívá, na ni se neusměje, nepromluví, ani na ni nevzpomene více jedinou myšlenkou . . . Proto všechno po chvíli vyšel si na silnici a zastaviv se na vrchu pátravě hleděl do dáli, rozhlížel se po rovině odtud se táhnoucí zdánlivě do nekonečna.

Vrátil se pozdě na večer, už za tmy.

„Což já vím?“ odsekl nevrle, zastaven všetečnou otázkou, nespatřil-li Tenorových přijížděti. „Co mně po tom, jestli vůbec přijedou!“ —

Dlouho pak nemohl usnouti.

Probudiv se, vyskočil prudce z postele a rozehnal se rukama, odpuzuje zlobně vidinu, jež ve snu byla se k němu tulila. „Nikdy!“ zvolal. „Nikdy neodpustím! Nenávidím tě!“ řekl s rozhodností, jež na patřičném místě slyšena, musila by účinek míti přímo zdrcující.

Zaslechnuv střízlivou pravdu, v jakou se byly nádherné báje o páně Tenorově výhře zjištěním pravdy scvrkly, pan Zbirovský škodolibě zajásal. „Tak jest to dobře! Tak se to patří! Ó — kterak jí bude, až se dozví, že svržena jest s výše podstavce, na který vědomí, že jest bohatou, ji povzneslo . . .“

Ale — co pak jest tak jisto, že bohatství to Růženku zaslepilo a odvrátilo od něho srdce její? Není ve všem spíše klam nějaký? —

Pan učitel ze školy rovně obrátil se zas k Budějovicům.

Zklamán vrátil se jako včera po marném čekání. Ani památky po Kouzalově povozu na celé dlouhé daleké silnici, halící se kvapem do tmy neprohledné . . .

Dnes pan Zbirovský nezamhouřil ani oka. Srdce, zdálo se mu, že se rozskočí . . . Všechen hněv, který byl obracel proti Růžence, změnil se v bázeň, strach o ni . . . S bázní mísila se touha, nedočkavá touha . . .

Sotva svitlo ráno, opustil pan učitel Zbirovský domov a použiv dne prázdně, vydal se na cestu. —

V Budějovicích zatím dařilo se výborně. Výprava, pod velením pana Tenory sem podniknutá, užívala náležitě svého času.

Dorazivše na místo v samé poledne, odebrali se všickni k obědu. Starý pán, ustanoviv pro šimlu dvojnásobně ovsa, napomenul důtklivě též pána jejího, aby v ničem újmy si nečinil a dle libosti jíst i pít si poručil.

Šlechetný kočí ovšem ohražoval se ze všech sil proti přijetí takového nabídnutí, poukazuje, že smluvenou odměnou za jízdu dostatečně jest v požadavcích svých uspokojen a ničeho více nežádá ani nechce. Konečně však dal si přece říci a podlehnuv nátlaku, ano

prosbám páně Tenorovým, usedl v šenkovně skromně u dveří. V krátkosti s některými stejně nesmělými kolegy se seznámiv, pohřížil se s nimi v ušlechtilou zábavu, jež stávala se vždy živější a hlučnější a jejímž výsledkem bylo malé nedorozumění mezi stolovníky, v němž několik sklenic ztratilo křehký svůj život a na konec Jakub Kouzal k obhájení napadené cti své šimly, takřka přinucen byl vyházeti na dvůr řadu opilců. Byv upozorněn, že, jako vítěz, dle mezinárodního práva hospodských rváčů, má jistou zodpovědnost za zaplacení řádu poražených, vzal na se těžkou povinnost tu bez zdráhání, způsobem přímo kavalírským, lhostejným pokynem ruky dav zmatené křídové kresby, jimiž sklepnice k posile paměti své i hostí černou tabuli byla počmárala, převésti na rakouskou měnu a sumárně zanésti na účet.

Krejčí byl pozván k panské tabuli, uchystané v hostinském salonu. Arci že rozhodně taktéž protestoval, ale neučinil se nikterak nehodným prokázané mu pocty. Neposkytl zajisté nijakou příčinu 'k stížnostem. Choval se jako dokonalý gentleman, nezadávaje v ničem dobré pověsti svého řemesla, příslovnou elegancí a noblessou svých příslušníků ode dávna vynikajícího nad všechny jiné cechy a pořádky.

Přítomnost mistrova u stolu objevila se však nejen příjemnou, ale též potřebnou nadmíru. Starý pán i obě průvodkyně jeho ničeho takřka nejedli a nebýti obětovného hosta, byly by přinešené mísy, jedna po druhé, mnohá nedotknuta, bývaly zase odnášeny. Pan Tenora trnul nad myšlenkou, co by si venku v kuchyni pomysleli a jakou by museli viděti v tom urážku! — Takto mistr s největší chutí jedl za všecky a prázdnil talíře i mísy, shledávaje vše znamenitým a neobmezenou chválu vzdávaje sklepníkům i přímo do očí.

Unaven cestou, v noci nevyspalý, pan Emanuel Tenora brzo počal kloniti hlavu, přivřel řasy, přestal mluviti...

„Vzácný pán mohl by si lehnout na pohovku a jak se patří si zdřímnout,“ podotkla pečlivá Marta.

Ale pan Tenora násilím se vyrušil a setřásl ospalost. To že by bylo krásné! Jestli proto snad tak daleko se jelo? — „Půjdeme neprodleně po svých záležitostech,“ ustanovil. „Jenom co pan mistr dojí vdolečky,“ doložil.

Ale host, nechtěje svou osobností v ničem býti na závadu, na překážku ani nejmenší, okamžitě přerušil potyčku s vábnou mosaikou skořicových a povidlových kroužků, sestavených chutně do kola mísy, a spakovav zbytek dovedně do novin, dopil s chvatem jen ještě všechny čtyry sklenice a vstal, pobízeje sám naléhavě k odchodu.

Na přání pana Tenory zašlo se na černou kávu a za malou hodinku byla společnost opět na ulici.

Co teď? Co nejdříve? Kterak a kde začít? —

Zvítězil náhled Kačenin, že by nejlépe bylo přede vším pomýšlet na deštník, aby zatím, co ostatní bude se pořizovat, byla žádoucí na něm oprava a obnova vyhotovena. Rada byla moudrá. Po některých marných cestách po městě nalezen konečně kdesi v postranní uličce řemeslník, kterého podomek z hotelu za dobré zpropitné jako zvláště

spolehlivého, laciného a rychlého pracovníka a znalce svého řemesla byl odporučil.

Muž v zapadlé uličce slíbil okamžité posloužení. Že všeho ostatního hned nechá a za minutku bude hotov.

Vlídný zákazník napomenul k zmírnění zbytečného spěchu, vysloviv dík za nevšední ochotu, s kterou se žádost jeho potkala. Že však času jest dost do zítřka.

Pan Tenora byl zatím ustanovil se, že na žádný spůsob dnes neodjede. „Nemožno, abychom byli se vším hotovi,“ obrátil se ku svým. „A vlastně bude nejlépe nyní si odpočinouti,“ řekl, když byli octli se opět na ulici. „Něco by nám tak jako tak zbylo na ráno — odložíme raději všecko. A můžeme si za to přivstat!“

Pomalu nastoupen návrat do hostince. Pan Tenora objednal pokoje. Díval se chvíli na náměstí, bavě se pestrostí soustřeďujícího se tu života městského.

Nemoha přemoci déle spaní, odebral se na lože, sotva byl lžíci vzal do ruky. Také Růženka i Kateřina pronesly touhu po peřinách a uchýlily se od večeře přímo do pokojů pro ně zamluvených.

Krejčí poslední opustil stůl. Zvláštní ložnici pro sebe nikterak nechtěl přijmouti a také za pozvání pana Tenory, aby u něho na pohovce zřídil si nocleh, vezma bratrsky polovic jeho peřin, zdvořile se poděkoval. Že raději přespí někde ve stájích do rána.

Také skutečně po delší procházce městem, podniknuté k vůli lepšímu vytrávení, spíše tedy z ohledů zdravotních nežli z pohnutek nějak snad esthetických — sešel se s Kouzalem a domluvili se v té příčině.

Návrat krejčího do hostince stal se právě, když byl Kouzal, zbaviv se soudruhů, osaměl. Nejsa přítelem pití bez společnosti, přemluvil krajana, aby zasedl jen ještě na chvíli k němu za zelený stůl.

Byl už bílý den, když ukončena přátelská jejich beseda. —

Pan Tenora v tu dobu dávno již byl oblečen.

Naděje na posilňující spánek zklamala jej poněkud. Byl usnul sice, sotva ulehl, ale nezvyklost spáti v cizině v zápětí zas jej probudila. Nemoha dočkati se rozednění, vstával při světle svíčky.

Však také z pokoje sousedního ozýval se již šramot. „Což vy také na nohou tak záhy, Kateřino?“ otázal se pan Tenora.

„Ach, vzácný pane,“ ozvalo se za dveřmi. „Nezamhouřila jsem ani oka . . . ach, jest to oběť ode mne!“

„Vidíte, vidíte,“ odpovídal starý pán s lehkým nádechem narážky. „Neříkal jsem včera, že není nad vlastní peřiny?“

„Ach, svatá pravda! Jen kdybychom zas byli doma raději!“

Povzdech nezůstal osamělým . . .

Oba staří lidé byli by mohli vyjíti s východem slunce. V pokoji Růženčině jen bylo ticho. „Ta mládež! Ta mládež! —“ řekl dědeček s oním zalíbením, které vkládáme do hlasu mluvíce o svých dětech; naslouchal chvíli u dveří. „Spí, jako když ji hodí do vody!“ oznámil šeptem.

Zatím vedle slečna Růžena také již dávno byla vzhůru. Stála u okna zarmoucena, sklíčena; čelo opírajíc o chladící sklo, dívala se

tupě do mlhy, jež prostírala se a táhla po dlažbě a vystávajíc pak vzhůru, zahalovala do svých vln i lomenice a štíty starých domů budějovického náměstí, že na konec viděti nebylo než beztvárné mlhové moře. Ani jediný paprsek sluneční s to nebyl je proniknouti . . . Avšak pojednou, jakoby vystupující vzhůru vody byly narazily na srázný břeh — mocným odrazem valily se zpátky — zas postoupily ku předu a — opět klesly nazpět . . . zas vzhůru a zase dolů — ale vlnění bylo vždy menší, až pak pojednou celá mlžná spousta jakoby vlastní tíhou kvapem padala k zemi a zde počala ztráceti se v sebe, mizeti do práhnoucí půdy a — na konec nebylo po ranní mlze ani potuchy a jenom jakoby neviditelná ruka byla po dláždění rozsela drobných démantků, rosných krůpějí, z nichž v každé tříštil se líbezný úsměv osvobozeného slunce ve skvostnou duhu . . .

„Jsem dávno přichystána, dědoušku," odpovídal hlas Růženčin, když byl starý pan Tenora konečně, přemožen nedočkavostí, odhodlal se zavolati její jméno. „Hned přijdu! Hned jsem u tebe!"

„Čas kvapí, Růženko!"

Avšak objevilo se, že každým spůsobem nutno ještě počkati s vycházkou z domu. Růženka dostavila se bez otálení, svižně, bystře, jako pstruh, když vyletí z pod kamene v horském potoce.

Nebyl tu ale mistr krejčí!

Ovšem naskytla se námitka, že snad není nevyhnutelně zapotřebí znalecké jeho zkušenosti ve všem všude a že by zatím obstarati se mohly věci některé bez něho.

To že jest sice pravda — mínil pan Tenora po zvyku starců ke všemu ochotně přisvědčuje. Že však později s mistrem mohli by se minouti a že přece jen nejlépe bude — doložil, zas jako starci činí, při zdánlivé ústupnosti tvrdohlavě zjednávaje platnost svému mínění — postupovat podle jistého pořádku a především aby odbyly se věci nejnepříjemnější a při tom s největší obtíží spojené . . . Ostatně, že o nějakou chvíli opozdění konečně se nejedná a zle nebude. Aspoň že v krámech bude zatím vše náležitě vyloženo.

Dávno již bylo po snídani; bílé konývky i šálky byly vyprázdněny, když dostavil se krejčí.

„Jak se dařilo, pane mistře? Jak se daří?" přivítal příchozího vlídně pan Tenora, spolknuv nadobro všechen hněv, který před tím již hrozivými slovy zjednával si průchod. „Dobře vyspal?"

Oslovený odpovídal vzdechy, i bolestností obličeje vzbuzuje již útrpnost. „Jsem nějak celý polámaný. Jako když ve mně přetluče všechny kosti —"

Pan Tenora navrhl léčení pomocí vody.

„Ó ta mně nesvědčí," bránil se pacient, odstupuje od podávané mu plné sklenice do uctivé vzdálenosti.

„Máte pravdu," přisvědčoval pan Tenora. „Také mně se zdejší voda zdá být podezřelou. Naposled se ještě všickni z ní rozstůněme . . ."

„Já aspoň z té cesty budu mít jistě smrt," podotkla Kateřina.

„Také vám něco schází?" otázal se starý pán starostlivě. „Nejlépe by snad dělalo trochu kmínky!" zvolal netaje radost svou nad tím, že přišel na myšlenku. „Zbylo vám včera ještě trochu, Kačenko?"

Babka s jiskřícíma očima přinesla láhev a odlila třesoucí se rukou do kalíšku.

„Cítím sám, že mně není docela dobře," postěžoval si pan Tenora, vysvětluje žádostivé sáhnutí po sklence. „To jest nejlepší domácí lék," poznamenal, když byl odměřenou míru přehnul do úst.

Výrok potkal se s živým souhlasem.

„Odporné, ale zdravé," přisvědčila Kateřina, majíc sklenku taktéž na doušek v sobě, ale tvářic se, jakoby s nechutí a jenom z nalehavé potřeby k napití byla se odhodlala. „Škoda každé kapky," doložila, držíc převrácenou čísku chvíli nad jazykem, jakoby slovy i činem upozorňovala, že šetrnost jest ve všem hlavní její cností.

Krejčí žádostivě chopil se celé láhve a mlaskaje, vyprázdnil ji na dno. „Člověk jest jako znovuzrozený," liboval si, vraceje nádobu prázdnou, ničemnou jako tělo ducha pozbavené.

„A nyní chutě k dílu!" vydal pan Tenora heslo.

Pohovořivše ještě o některých důležitostech, týkajících se vlastního účelu vycházky, sešli s panem mistrem se schodů. Za nimi Kateřina s košíkem a taškou na rukou. Také Růženka šla s průvodem.

Vešli do jednoho z obchodů, lákajících zevnější svou nádherou, vystavenou na odiv kolemjdoucích.

Na žádost starého pána převzal průvodce řízení celé záležitosti i zahájil činnost, k níž byl povolán, nekonečnou odpovědí, kterou dal na zdvořilé otázky: „Čím možno sloužit?" — „Račte poroučet?" s nimiž ze všech stran přitmělého krámu, ze všech záhybů jeho a koutů, vyřítily se pečlivě učesané a ulízané hlavy, bílé škrobené límečky, a ruce plné talmových prstenů.

„K službám! Okamžitě! Vše co je libo! — Franz! — Johann! — August!"

Velitel černorouché armády udílel na všechny strany rozkazy svým podřízeným.

Nastalo běhání, šoupání, vrzání, přeskakování, lezení, a v mžiknutí snesli krámští skřítkové na dubovou tabuli celé kupy balíků a škatul.

„Prosím," zval vrchní commis, zakrývaje šetrně, že z oslovení neporozuměl, čeho si zákazníci vlastně přejí.

„Jenom se s ničím neukvapovat, pane mistře!" napomenul šeptem pan Tenora, jemuž v nezvyklé vřavě začínalo být nevolno.

A krejčí, poslechnuv výstrahy, dal si na čas. Prohlížel vše, kritisoval, udílel i znalecké pokyny. Trhal sukno proti světlu, kousal nitě vytržené ze vzorků, aby přesvědčil se, jsou-li z vlny nebo bavlny, kroutil hlavou nad střihem šatstva, tahal za knoflíky, jsou-li jak se patří přišity. Upozornil i na prohnanost svou v odborné literatuře, zavrhnuv šmahem celé poslední číslo modního žurnálu, které byl včera při světle plynovém poprvé na světě spatřil. Snadno pochopitelno, že použil příležitosti, aby též praktickou dovedností v umění svém se pochlubil. Učinil tak zajímavým poukázáním na některé své krejčovské výrobky, jež ovšem při ruce právě nebyly, aby chválu, nadšeně sobě vzdávanou, potvrdily.

Obchodní zřízenci, skupeni kolem, poslouchali trpělivě, ale když na tváři představeného objevily se konečně určité známky, že už co nejdříve bude žvatlavosti návštěvníkovy mít dost — počaly i jejich dosud poníženě skloněné šije nápadně se zdvihati a sladce lichotivý úsměv měnil se v rysy, nikoli neuctivé sice, ale okázale vážné.

Pan Tenora sám přerušil proud výmluvnosti svého průvodce. Poznamenal, že z tolika znamenitých a krásných věcí opravdu i jemu těžko jest si vybrati a že nejlépe bude, když volba k vůli zralejšímu uvážení odloží se až na odpoledne . . .

Na kyselé obličeje krámského sboru odpovídaje zdvořilými poklonami, opustil starý pán s průvodem svým krám, nestaraje se ani dost málo o to, kterak za ním, uvnitř přítmělé místnosti, špatný rozmar propuká v hlasité reptání, jež s nejvyšší hlavy šiříc se dále, konečně citlivě dopadá na nižší duchy služebné venku v skladišti a na dvoře.

„Myslil jsem, že se tam zalknu," postěžoval si pan Tenora, octnuv se na ulici, „nemohu ani dechu popadnout. Nejlépe snad bude, když spravíme věc tu raději přece zas doma, u nás — co tomu říkáte, pane mistře? Aspoň ponechá se člověku čas na rozmyšlenou a nikdo nad ním nestojí. Koupí se ve všem pohodlí látka a ušít to konečně také dovedete . . ."

„Co umějí zde," prohodil krejčí z venkova pohrdlivě, dopovídaje větu chlubným nadmutím tváří.

„Nu tak vida," projevil pan Tenora nelíčenou radost. „Jsem rád, že aspoň něco máme v pořádku, jednu záležitost šťastně vyřízenou. Nyní však to ostatní —"

Ale shledalo se, že čas silně pokročil, že by neškodilo malé posilnění pohárem dobrého vína a také do kostela že třeba vejíti.

Věžní hodiny, sunouce zlatou rafiji právě přes jedenáctku, postavily naše poutníky na rozcestí. „Pro oboje nám skutečně už nezbývá času dopoledne," přisvědčil pan Tenora, byv upozorněn. „Ostatně chrám Páně můžeme navštíviti také až na požehnání," omluvil rozhodnutí své pro požitky pozemské.

Z vinárny přímo šlo se k obědu.

Usadili se dnes v hostinské místnosti v přízemí. Růženka těsně k oknu.

Arci že pohřížena v smutek svého srdce, zaměstnána jím výhradně a cele, nenalezla v ničem zalíbení, tedy ani v tom, co venku se děje. Avšak několikrát šlehla přec ohnivýma svýma očima po okolojdoucích.

Již tu zase je ten hezký důstojník, který tak nápadně chodil prve kolem krámu, v němž meškali! Proč pak tam chodil? — Ovšem jí, Růžence, záleží na tom pramálo . . .

Zase je tady! A jak se dívá do okna . . .

Růženka hbitě urovnala si účes. Ne snad k vůli neznámému mladíku, ačkoli — konečně líbit chce se každá dívka a nehezkou být nechce žádná; není v tom zajisté nic zlého.

„Už zase půjdem?" otázala se Růženka udiveně a s jakýmsi povzdechem, když byl dědoušek pobídl k odchodu. Ovšem vstala okamžitě. Nežli však pan Tenora a zejmena Kateřina byli hotovi s přípravou — kterak čas vyplnit? Co s časem? —

Aj, zde jest zrcadlo! — — Jestli pak klobouček dobře sedí ve vlasech? A stužka na prsou — jsou-liž záhyby její i třásně vkusně rozloženy? A živůtek jak padne? — Nezakrývá snad rukáv příliš ruku? Jen ke kloubu — tak? Aby vidět bylo náramek . . . Šaty jsou opravdu trochu dlouhé! Sotva špička botky noří se z jejich lemu — a přece nemusí se skrývat se svou nožkou . . .

Avšak již vychází se ven.

„Moje úcta! Služebník!“ volá pan Tenora.

Růženka se lehce uklání, zardívajíc se.

„Odkud pak nás ten pán zná?“ láme si starý pán hlavu, ohlížeje se za mladým poručíkem. „Hm, to je divné — to je divné.“

Cesta vedla zas do postranní uličky na samém konci města. Deštník hotov nebyl. Ale — „bude za malou minutu,“ ujišťoval řemeslník, přivolán byv ženou z protější hospody. „Práce jest již v plném proudu,“ dokládal, ukazuje žalostně holou drátěnou kostru. „Jen co se nedodělá —“

Šlo se zpět do města a v kavárně byla zastávka na svačinu.

Pak uvedlo vyzvánění zvonů na mysl slib daný Hospodinu.

I mladý důstojník súčastnil se pobožnosti.

Pana Tenoru mu okolnost ta naklonila. Odcházeje z chrámu, kýval na pozdrav přátelsky, jako starý známý.

Před kostelem mistr krejčí chtěl se poroučet. Ale pan Tenora na žádný spůsob nesvolil k jeho propuštění. Že sice odborných jeho vloh pro dnes opravdu zapotřebí nebude, ale i v jiném že dobrá jest vždy rada zkušeného člověka.

Ustanoveno totiž předsevzíti ostatní koupě.

Prozatím navrhl však pan Tenora, aby se věnovala pozornost jen výkladním skříním — že prospěšnější bude dříve z venku vše si vybrat, volbu již učinit, nežli vkročí se do krámu, aby neopakovaly se dopolední zkušenosti.

Tak postupovalo se ku předu zvolna, od domu k domu. Od krámu ke krámu, od výkladu k výkladu. Hlavně k průmyslu zlatnickému obracen zřetel, ale i jiná odvětví obchodu i řemesel nenechána bez povšimnutí! Vždyť nalezáno všade dosti vhodného!

Zatím bylo se zšeřilo.

Odjezd z města musil být opět odložen. „Jaká pomoc,“ těšil pan Tenora. „Ale vydat se svévolně v nebezpečí přec nemožno! A pak tu nemáme ani ještě náš deštník —“

„Budeme hotovi zajisté za chvíli,“ odpovídal v noci na křiklavé bědování a nesnesitelný nářek Kateřiny. „Půdu máme pěkně ve všem připravenou. Vyjedeme pak už bez odkladu.“

A odjezd uskutečněn opravdu ku podivu rychle a neočekávaně.

Věc měla se takto. Při snídani napadlo panu Tenorovi, že by k zamezení všeho pozdějšího zdržování, nejlépe bylo zaplatiti hned účet hostinský.

Přání hosta tak váženého považováno za rozkaz a letem vyplněno. S úsměvem líbezným presentoval pán ve fraku na třpytivém tácku složený arch.

Starý pán, nasadiv si brejle, vzal list do ruky a následovalo škubnutí celým tělem, přiblížení papíru až k samým očím, pololilasné „hm, hm“, opětný, dlouhý pohled na řadu číslic a — konečně dole v rohu položená částka vyslovena v podobě otázky.

„Snad mýlka někde?“ zvolal sklepník živě a pln ochoty, jako člověk, který nestrpí nikdy a v ničem chybu a hotov jest vždy a každou křivdu okamžitě napraviti.

„Vše v nejlepším pořádku,“ doložil, přeběhnuv mžikem sivýma očima nekonečný účet.

Po zmizení prchavého zjevu pan Emanuel Tenora počal jeviti jakýsi nepokoj. Několikrát přistoupil k oknu a vyhýbaje se pohledům Kateřiny i Růženky, vyndaval z kapsy koženou tobolku a potajmu prohlížel a přepočítával její obsah.

V tom zaklepáno na dveře a jevištěm kmitl se stín nový.

„Jak že? Tolik?“ podivil se starý pán, když byl příchozí, podávaje deštník, vyslovil požadavek za svou práci. „Ale správka jest v každém ohledu solidní,“ přiskočil na pomoc krejčí, který byl s mistrem městským vešel, před tím zastaviv se s ním pod schody na jakési šepty. „Zejmena látka jest výtečná a přetrvá nás zajisté všecky.“

Zaplaceno s projevem vděčnosti a díků.

Nyní předstoupil znalecký průvodce z venkova a odvolávaje se na skončení své úlohy, poukázav na zbytečnost další své přítomnosti, žádal za propuštěnou. Že neodkladná doma jej čeká práce a další ztrátu času že nemohl by nikterak zodpovídati před svou rodinou, tím méně před sebou samým.

Starý pán v uznalosti prokázaných služeb, tiskl vztahující se dlaň významně. „Sám se přec ale nevrátíte a bez nás, pane mistře!“ řekl s jemnou výčitkou a zároveň prosebně. „Tomu nepřipustím. Nemohu připustit. Nenechám vás napřed odejiti — tím méně, že sám pomýšlím na návrat. Ano, ano. Mám toho všeho skorem už dost . . . Toužím po domovu . . . Po zvyklém vzduchu . . . Mezi lidi známé . . . A což abychom raději — dali hned — — zapřáhnout?“ —

Poslední slova pronesl pan Tenora hlasem stísněným, trochu bojácným a odmlčev se, nejistě rozhledl se kolem.

Radostný výkřik Kateřiny byl odpovědí, která posilnila i vzpružila.

„Odjedeme na místě,“ opakoval starý pán rozhodně myšlenku, kterou byl pronesl v nesmělé otázce.

Kouzal blahosklonně vyslechl omluvu páně Tenorovu v příčině delšího zdržení se na cestách, než původně bylo zamýšleno i smluveno. Vyvedena šimla ze stáje a kola bryčky zahrčela.

„Komu pak se kloníš?“ otázal se pan Tenora Růženky, sedící naproti. „Pozdravuje někdo?“

A oči plaše sklopené poznovu mrštily ohnivé své šípy přes hlavu starého pána . . .

Opodál z okenního rámce rýsovalo se poprsí švarného mladého muže ve vojanské uniformě. Díval se za odjíždějícími okem tesklivým, smutným. Ruka hrála si s černými, sotva vypučelými knírky a — pojednou teď sklouznuvše s vousků, dotekly se prsty sevřených rtů a — —

Růženka, jako by polibek ten z okna na cestu jí vyslaný v skutečnosti byla pocítila na rtech svých, začervenala se jako malina.

„Schází ti něco, Růženko?“ otázal se starostlivý dědoušek.

Odpověď zněla poněkud vyhýbavě...

Byli již z města venku a vzdalovali se jeho bran vždy více.

Každým otočením kol, přivádějícím je blíže k domovu, Růženka stávala se vždy nepokojnější. Opakovala několikrát pozdvižení ruky ke rtům, jako by odtud setříti chtěla, co zůstalo tu lpěti ze vzdušného poslání, a k lepšímu smazání stop hříchu vzat na pomoc i šáteček. „Kdyby o tom věděl Zbirovský!“ pomyslila si dívka.

„Pane učiteli! Pane učiteli!“ ozval se v tom starý pan Tenora. „Zastavte, Jakube! Počkejte okamžik — — Co pak tu děláte, pane učiteli?“

Pan Zbirovský marně schovával se za jalovec a zlatě kvetoucí trsy kručinky. „Botanisoval jsem,“ řekl, dodav si odvahy a k vozu přistoupiv.

Držel v pravici kytičku z poměnek a planých růží.

Starý pán, změřiv vnučku svou i mladého muže šelmovským pohledem, zasmál se upřímně. „Svezeme vás domů, libo-li,“ vyzval botanika. Místa bylo jediné vedle Růženky.

Vůz pohyboval se dále...

„Až se poprvé setkám s jeho očima,“ šeptalo svědomí Růžence, dívající se schválně na druhou stranu. „Co si počnu? Kterak odpovím na jeho výčitky?“

Pan Zbirovský však ani nemukal. Sednuv do vozu, hovořil chvíli s panem Tenorou, ale když tento utichl, umlkl také.

Náhlé stišení se pana Tenory objevilo se dokonalým usnutím a netrvalo dlouho provázel pravidelné oddychování starého pána i chroptivý souhlas sousedky ve voze. Také na kozlíku spal Kouzal jako dudek, svěřiv osudy své i svého panstva zkušeným krokům šimly. Krejčí byl slezl, vzpomenuv si, že v hospodě, okolo níž se jelo, má jakousi práci pro dovednou svou jehlu a že beztoho dost se nasedí při svém řemesle a raději půjde dále pěšky.

Bdícím mezi spáči bylo nějak podivno.

Tu octla se v dlani dívčině kytička z lučních a lesních kvítků...

„Růženko,“ zašeptal pan Zbirovský.

Se srdce jejího spadl kámen. „Tedy se nehněváte?“ otázala se s chvatem a netajíc se svou radostí.

„Já?“ zvolal Zbirovský. V okamžiku tom zdálo se mu, že vlastně jest člověk ničemný, bídný, nejhorší pod sluncem, nehodný, aby ho země nosila. „Mám já příčiny se hněvat?“

Jest ku podivu, jak mladé dívky dovedou proti těm, jež je milují, využitkovati jejich slabostí. Také slečna Růžena vpravila se nad pomyšlení snadno v myšlenky a city svého zbožňovatele a očekávajíc a vlastně zasluhujíc ze strany jeho proti sobě obžaloby, obrátila se nyní sama v útočnici...

Ovšem nebyla pak nepřístupnou prosbám za smíření.

„A nyní ani slova o ničem, co se stalo,“ řekla přijímajíc vděčný pohled za tuto velkomyslnost a nebráníc, aby rozechvělá ruka sousedova lapila ručku její a podržela ji.

„Vše budiž zapomenuto,“ potvrdil Zbirovský. „A na vždy smazáno!“ doložil, na rtíky dívčiny toužebně k němu sešpulené tiskna políbení . . .

„Ach, jak jsem rád,“ zašeptal, mlsaje dále sladké ovoce, „že nejsi bohatou, za jakou tě vykřičeli. Ten mamon ohyzdný,“ pokračoval pln šlechetného ohně nezkušeného mládí, „byl by zajisté nadobro nás rozloučil . . .“

Také Růženka v okamžiku tom nikterak netoužila po věcech tak zbytečných v očích jejích jako jsou peníze. Ano, byla by si přála zajisté, aby oba byli chudobní jako ptáci, bydleli kdesi v lesích, v dutém stromě nebo na pustém ostrově a živili se kořínky a medem divokých včel . . . .

„Bohudíky jest vše zas v nejlepším pořádku,“ řekl pan Tenora, ze spaní se probudiv a s potěšením spatřiv tulící se k sobě párek. „Vidíte, Kateřino,“ obrátil se k této, „vidíte, jak cesta naše šťastně skončila.“

„Do smrti na ni nezapomenu,“ ujišťovala babka.

Rozumí se, že starému panu Tenorovi dosti snášeti bylo narážek a poznámek výsměšných o výhře jeho i výpravě do Budějovic.

Ale pan Tenora nebyl v rozpacích nejmenších a pranic a na nikoho se nemrzel. „Jen co zas nevyhraju,“ odpovídal na hlasy ze všech stran se ozývající a dovolávající se splnění daných slibů. Nabízel i dále každému ochotně, co četl mu na očích.

„Jen až zas vyhraju,“ usmíval se významně na hezkou vinárnici, zastavuje se u ní jako vždy dříve po mši svaté na mělnické.

„Však já zas vyhraju!“ říkal, nemaje sám nejmenší pochybnosti, že se tak stane — až jednoho krásného jarního večera, když vše bylo plno květů a vůně, po dlouhém a pokojném životě, v nejlepším zdraví a veselí, usednuv do lenošky, starý pán Emanuel Tenora v náručí své Růženky a obstoupen sborem hezkých a hodných jejích synů a dcerušek, usnul na věky, tiše a bez bolesti, stuhnul s klidem ve tváři a s úsměvem jako dítě, když zdá se mu o hračkách . . .

A není-liž konečně smrt taková vlastně též výhrou, žádoucí a radostnou, hodnou nejen srdečného přání, ale i závidění? — — —

O smíchu a pláči.

Podává

Fr. X. Procházka.

II.

ovorozené dítě nepláče, jenom křičí a slz při tom neroní. Slzeti počínají oči, jak Darwin pozoroval, teprve ve stáří od 84 do 110 dnů a tím začíná pravý pláč. Žlázy slzní vyžadují určité doby k vývoji a cviku, který jest podmínkou pláče. U lidí dospělých a zvláště u pohlaví mužského pláč zase brzy přestává; utlumuje a potlačuje se proto, že jej považují za známku slabosti a nedostatku zmužilosti. Patnáctiletý student již nepláče. U národů divokých není toho ohledu a pláče u nich i muž pro věc mnohdy malichernou. Sir J. Lubbock viděl na Novém Zelandě hořce plakati pohlavára, protože mu námořníci posypali plášť moukou.

Pláč jest všeobecně výrazem strasti a jest výrazem nesamovolným; svaly stahují se kolem očí mimovolně a slzy vstupují do očí i proti naší vůli. U dítěte dostavují se slzy po křiku a bývá i později pláč provázen táhlým zvukem, kvílením. Člověk dospělý potlačuje zvuk ten a místo hlasitého pláče a hlučného kvílení nastupuje pláč tichý. Hlas dovedeme samovolně snadno utlumiti, ale slzy samovovolně vždycky potlačiti nelze, K tomu dospívají muži teprve delším cvikem a pak ovládají se tak silně, že svůj žal nižádným spůsobem neprojeví, dokud nepřestoupí určitou hranici. Žalostuým dojmem podráždí se, jak Herbert Spencer vykládá, soustava nervová, a z té vzniká pohyb směrem nejmenšího protitlaku. Znamenáme nejprve pohyb kolem úst, pak slzení, hlasité kvílení, lomení rukama, a konečně prudké, buď účelné nebo bezúčelné pohyby celého těla.

Před pláčem nabývá napnutí svalů podrážděním určitého maxima, a napnutí trvá delší čas, jestli příslušný pohyb násilně potlačujeme. Čteme ku př. příběh o nešťastné lásce Pavla a Virginie anebo Hugovo drama Marion de Lorme. Podráždění nervů, které vzniká soustrastí, mělo by přirozeně za následek pláč, síla napnutí by se spotřebovala příslušným pohybem. My se však stydíme za tu slzu, potlačíme pohyb svalů a následkem toho vzniká napnutí, stísnění, které se projevuje zvláštní bolestí v jícnu, jakoby působily v hrdle na sebe dva protivné tlaky. Každý čtenář vzpomene si na tu zvláštní bolest v hrdle při potlačování žalu a ví, že přestane, jakmile se dostaví pláč. Rovnováha protivných tlaků, napnutí přestane, nastane pohyb a s ním i úleva. Pláčem stísnění přestává a v tom záleží blahodárný jeho účinek. Odtud ta síla rušivá tajného žalu, který si nemůže uleviti pláčem. „Jak těžko jest i srdci v těle, když je užírá zlý jed žele a ono nesmí kvíleti!“ (Jablonský: Písně milosti.)

Pláč jest již u dítěte výrazem vědomé strasti. Dítě musí míti určitou představu o nebezpečenství a pohromě, a té nabývá teprve pře-

myšlením nebo projevem člověka jiného. Hoch se někdy silně narazí, cítí bolest, ohlíží se, ale plakati mu nenapadne. Zahlédla-li však pád jeho matinka, celá polekaná vyptává se, kde bolí, fouká na rozbité koleno, lituje miláčka. Ten počíná teprve nyní pochopovati velikost svého utrpení, nabývá vědomí strasti, a teprve nyní, třeba už post festum, natáhne moldánky k žalostivému pláči. Ne pocit bolesti, nýbrž ta uděšená maminčina tvář vyvolala v dítěti představu strasti, která je podmínkou pláče. Vždy jest to představa strasti, bídy, utrpení, nedostatku, trudu a trýzně, která podmiňuje pláč. Kdo nemá času k přemýšlení, nepláče. Práce jest v tom ohledu člověku útěchou. A příčinou pláče není jenom představa trýzně vlastní, člověka může rozplakati také strasť přítele, cizího člověka ba i vymyšlená trýzeň v románu anebo na jevišti v divadle. Víme, že to není pravda, a přece pláč do oka se vkrádá. Ano i takové dojmy, které představu neurčité strasti vybavují dle zákona sdruženosti, naladí člověka ku pláči. Plačtivý zvuk hlasu vybaví představu strasti a tím se vysvětluje dovednost některých řečníků, kteří umějí hlasem chvějícím a přervaným posluchače rozplakati. Při tom přispívá jim ovšem také obsah řeči, ale rozplakati lze člověka i bez té posily.

Slavný herec anglický Garrik uměl při odříkávání pouhé abecedy tak rozechvíti a naladiti svůj hlas, že obecenstvo vždy docela jistě rozplakal. Hlas tu působil pouhým zvukem svým a nikoli smyslem slovným. Určitý zvuk hlasu nebo určitá melodie vybavuje představu kvílení, s kterou se vybavuje již i představa strasti. Strasť ta jest obsahem neurčita, není připoutána k žádné představě a člověk nápěvem rozžalostněný vybavuje teprve představy, které byly někdy strasti příčinou. Vzpomíná na zemřelou matku, na nevěrnou milenku, aby neurčitý žal svůj obsahem doplnil. O tuto okolnost opírají se snad někteří filosofové, kteří pokládají cit za prvotní a základní stav duše vedle představ a nikoli za stav výslední. Herbartova definice citu, která považuje cit za uvědomění napjetí představy, za stav stavu duševního, nepostihuje ovšem jeho kvalitu. Výměr ten pouze podmínku stanoví. „Co však slast a bol jest, dá se jen cítiti a každý člověk jen svou zkušeností o tom nejlépe přesvědčen jest.“ (J. Durdík. Psychologie §. 120.) Je-li však možno bol a slast od představ tak odděliti, aby měl i ten člověk city, který nemá představ, o tom pochybuji. City vznikají ovšem i bez určitého obsahu, avšak to jest jenom bezděčné osvojování útlaku, který jsme již dříve pocítili. Kdo nikdy bolu s obsahem určitým nepocítil, toho by ani melodie ani plačtivě rozechvěný hlas nerozplakal. Připouštíme, že má cit i podmínku fysiologickou a že nálada, výslednice to temných pocitů tělových, cit buď sesiluje anebo vzniku jeho překáží. Ostatně sporná ta otázka přesahuje meze našeho náčrtku.

Představa utrpení je příčinou žalu nejen při trudu vlastním, nýbrž i při trýzni jiného. Soustrast vyloudí nám často slzy a cizí neštěstí zbavuje tak i nás blaženosti, bývá někdy hlavním zdrojem strasti vlastní. A čím blíže nám stojí osoba trpící, tím mocnější jest soustrast. Matce jest trud dítěte bolestnější, nežli trud vlastní. Člověk dobrotivý, který bere podíl na strasti všech lidí, nemůže nikdy úplné blaženosti nalézti. „Kdož jest šťastným, dokud jsou vedle něho trpící?“ táže se Herbart.

Je-li utrpení příčinou žalu, jest pláč výrazem podlehnutí, známkou slabosti. Jest tedy hrdost nejlepším prostředkem proti pláči. Proti smíchu strach, proti pláči hrdost. Hrdost, vědomí síly a vlastní převahy činí pláč nemožným. Pozoruje-li plačící panička, že nečiní slzy její na nás dojem, přestane plakati, jest hrdou na to, aby prolévala slzy před necitelným barbarem. Nalezne-li však soucit, počne plakati zase a proto se mnohdy zdá, že je všechen ten pláč umělým, dělaným, strojeným, samovolným. To jest však pouhé zdání a činili bychom jí křivdu, kdybychom střídavý pláč její nešetrně prohlásili za strojený.

Jsa projevem podlehnutí, přemoženosti, nemůže se nám pláč líbiti tam, kde očekáváme sílu a moc. Pohlaví mužské má býti silným, nemá nikdy podlehnouti a pláč se nám proto u muže nelíbí. Mužům promíjíme pláč jenom v řídkých případech. Hrdinovi dovolujeme plakati jenom tam, kde jest osobní zmužilost bezbrannou. Proti ničemnosti, podlosti, úskoku a zradě nemá žádný rek zbraně, stane-li se obětí zrady, jest přemožen a pláče.

Utrpení mocné úsoby jeho dostupuje tragické výše a budí úctu a hluboký soucit i v srdci nepřítele.

Mimo tento jest prý ve Francii ještě jeden případ v životě muže, ve kterém nehanobí podlehnutí mužnou jeho povahu. Jest to případ, ve kterém podléhá muž neodolatelnému kouzlu dívčí lásky. Kdo z lásky až slze roní, vzdává se na milost a nemilost, dává na jevo, že jest bezbranným proti srdci ženskému, jako jsou bezbrannými rekové proti vševládnoucímu osudu. Není tedy u muže účinnějšího projevu lásky, než vyznání se slzami v očích. To jest nejvyšší stupeň lásky, kterému žádné srdce ženské neodolá. Pravím srdce, nebo i když srdce podlehne, mívá u dívek doby naší ještě rozum slovo rozhodné. Budiž toho žel, ale vyčítati to ženám nemůžeme, nebo oč my jsme lepší?

Mužům promíjíme pláč zřídka, ženám skoro vždycky. Muži sluší vzdor, ženě podrobení. Když žena pláče, dává tím na jevo, že se podrobuje a že jest nešťastnou. Pláče u vědomí své strasti, pláče sama nad sebou. A v tom právě jest drtící síla a neodolatelná moc ženského pláče. Mnohá panička myslí, že dokázala slzami svoje právo — nikoli. Slzy nedokazují, že trpí bezpráví, ony jen oznamují, že se cítí nešťastnou. To působí více, než kdyby měla právo.

Dejme na to příběh ze skutečného života: Byla jednou jedna panička a ta chtěla míti nové šaty. Muž jí vysvětloval šetrně a velmi moudře, že toho není třeba a že jest to i věc nemožná, protože nelze nyní učiniti takové vydání. Panička spravedlnost důvodu toho popříti nemůže, ona ji také nepopírá, ona mlčí, ale tiché slzy dojemné zvolna linou se po rozmilé její tváři. Když spatří něžný manžel slzy, když vidí milovanou družku svoji nešťastnu, zapomíná na všecko právo i spravedlnost, na možnost i nemožnost. Námitky jeho ztratí se jako obláček na větru a on povoluje, on všecko obětuje, aby viděl paničku spokojenou. „Jenom neplač, duše drahá, dostaneš šaty, musíš míti šaty, kdybych měl dáti poslední groš!“ Panička již nepláče, již se usmívá a sladkého manžela vřele celuje. Není-li to pěkný obrázek radostí manželských?

Pláč jest dojemný, smích nesrdečný, a blahodárnější jest účinek pláče nežli smíchu. Pláč je člověku vždy úlevou, zbavuje ho trapného

stisnění duševního a fysiologického napnutí svalů. Kdybych se jen mohla vyplakati, stěžuje si mnohá duše zkormoucená a stěžuje si právem. Pláč jest pohyb svalů, kterým se spotřebuje a odstraní energie napjatého organismu, silným dojmem vzniklá. Unavením ztrácí bol svoji sílu a člověk nabude klidu. „Žel, který nemluví, těžkému srdci šepce, aby puklo.“ (Shakespeare.) A nejen blahodárný účinek hořkého pláče známe, jest ještě básníky často vylíčené kouzlo pláče radostného. Když jest překonán člověk velikostí a nesmírností svého štěstí, podlehá a bezmocně se vrhá v náruč síle blaženosti, rozplývá se v slzách, pláče radostí.

Jenom kdo mnoho zkusil a vytrpěl, může pocítiti slast radostného pláče, nejvyšší to stupeň slasti v životě lidském. Podmínkou citu jest změna a čím větší předcházelo stísnění, čím těžší trýzeň, tím mocnějši jest uvolnění a tím intensivnější jest cit slasti. Když matka syna oplakaného a mnohokráte oželeného zase v náruč svírá a celuje, slzy radosti při tom roní, podlehajíc nesmírnosti a náhlé velikosti svého blaha. Penelopa také pláče radostí při návratu Ulyssově; „srdce se jí zachvělo blahem a třásla se kolena, když poznala znamení, které jí dal Odysseus, plačíc přiběhla a padla okolo krku jeho, rameny svírajíc šíji a líbajíc jeho hlavu.“ (Odyssea XXIII. 205—208.)

Když dva odvěcí nepřátelé, protivníci na život a na smrt, řízením osudu se sbratří, když jeden velikomyslností a šlechetností druhého překonán, nabídnutou pravici tiskne, tu se pohne nitro jeho ve svých základech, zatvrzele mohutné předsudky povolují a klesají. Člověk jest idealně přemožen a horká slza zatřpytí se na brvě starého šedivce, který ještě nikdy neplakal. Není to slza hořká, ale tichá slza radosti slaví to vítězství nad urputným vzdorem.

Lepší jest pláč nežli smích, lepší jest a vznešenější se stanoviska ethického. Avšak mimo tyto skrovné výminky bývá pláč vždycky projevem utrpení, výrazem strasti. Nikdo nevidí rád slzu v oku milovaném, byť i byla pravdivou ta pověra pošetilá, že pláčem nabývají děvčata spanilosti. Nepravdivost pověry té uznává se nyní všeobecně, uznává ji psychologie i esthetika. Nikomu se nelíbí vařené oči uplakaného děvčete ani plačtivý rys na rozladěné tváři, nikoho neupoutá věčně zádumčivá a bez motivu rozervaně unylá povaha ženská. Jenom při motivu mocném ctíme žal a vážíme si srdce živým citem zaujatého. Bez motivu mocného pláč dojímá nemile a nekrášlí tvář vůbec nikdy. Neradíme tedy žádnému děvčeti, aby užívalo pláče za prostředek okrašlující. Děvčeti sluší lépe jemný úsměv přízně a ohnivě třpytné zraky. O jiných prostředcích ku zvýšeni krásy a půvabu mluviti nemůžeme, nejsouce v kosmetice odborníky. A děvčatům našim také není potřeba poučení v ohledu tom, ba my sami bychom spíše poučení nabyti mohli, kdyby nezachovávalo něžné pohlaví umění svoje v tajnosti nedostupné. Je to jediná věc, o které dovedou mlčeti.

Obrázky z Kolchidy.

Napsal J. Rys.

(Dokončení.)

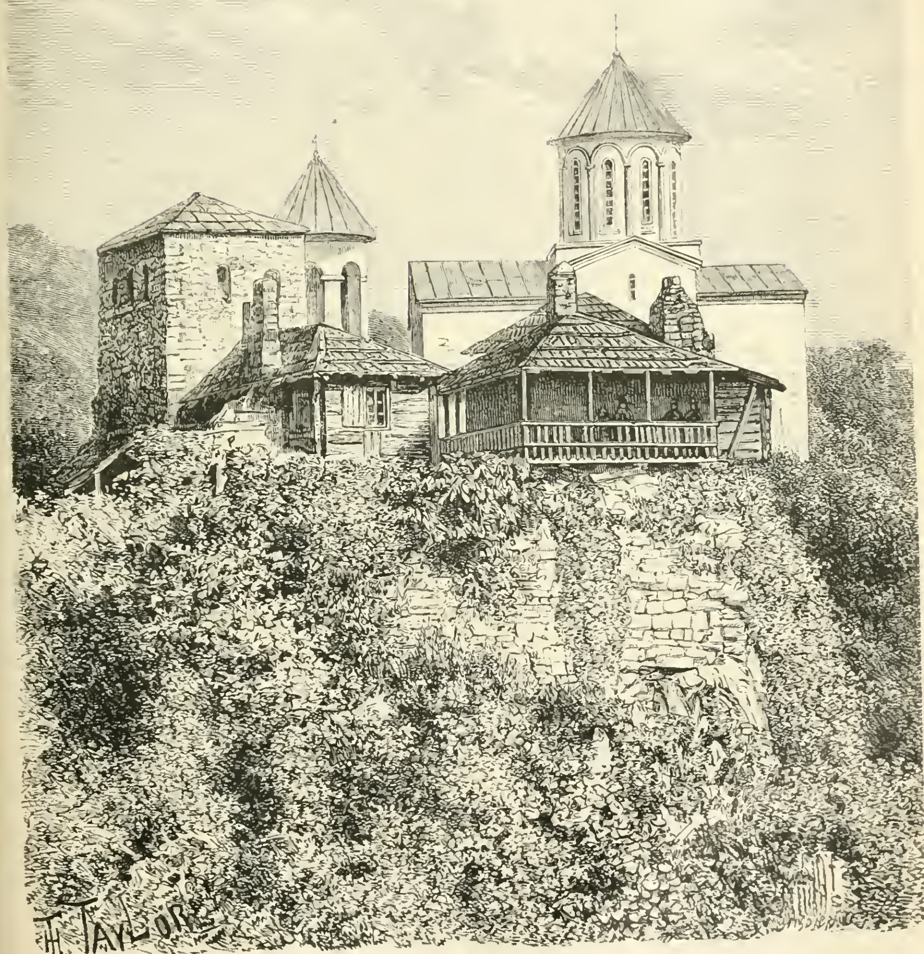

řesťanské chrámy v Zákavkazí stavěny jsou snad vesměs dle jednoho vzoru: půdorys hlavní budovy má podobu kříže a ze středu jeho tam, kde se ramena sbíhají, trčí věž s kuželovitou střechou. Tento typ chrámový jest význačným rysem všech krajin, kde obývá plémě karthvelské. I hlavní svatyně Gelathská vystavěna jest dle téhož vzoru a také dva poboční kostelíky nebo kaple, k ní se družící, jsou jí stavbou tak podobny, že vypadají téměř jako drobné její modelky. Tuto trojici kostelů obklopují chatrné dřevěné chaloupky, počtem prý čtrnácte, svědčící o prvomnišské prostotě klášterníků, jimž za příbytky slouží.

Gelathi náleží k nejpamátnějším svatyním Zákavkazí. Založení její sahá v dobu, kdy sjednocené plémě karthvelské dosáhlo největší své moci, a zde ulehla i do hrobu jeho sláva. Dvě nejskvělejší jmena Gruzie, k níž Imeretie tehdáž ještě náležela, jsou s klášterem tím těsně spojena: David III. Obnovitel a Thamara. Bojovný David založil jej na konci jedenáctého nebo na začátku dvanáctého století a zvolil si zde místo věčného odpočinku, přikázav zároveň, aby nad hrobem byla uložena jedna z vítězných jeho trofejí: železná vrata dobytého města Ganže, nynějšího Jelizavetpolu. Jedno křídlo těchto mohutných vrat, dřevěných a železem pobitých, leží posud vedle náhrobku Davidova v jednom z pobočních kostelíků, úplně zpustlém, s vybledlými malbami na vnitřních stěnách, z nichž jednu vítězná příroda po svém vkusu ozdobila, obetkavši ji celou od země až do stropu hustým zeleným kobercem břečťanovým. Druhé křídlo vrat odnesli dle jeděněch Turci; jiní praví, že bylo železa jeho užito při nějaké opravě chrámu. Na kamenné desce nad hrobem Davidovým vytesán je starogruzínský nápis, prý od samého krále složený a dle Carly Sereny obsahující tato slova: „Zde jest místo mého odpočinku; vyvolil jsem si je a chci zde zůstati.“

I veliká Thamara byla prý v tomto klášteře pohřbena. K němu víže se také jedna pověst z jejího života. Když královna jednou, chtíc jíti na mši do Gelathského chrámu, ozdobu z drahých kamenů na diadem svůj upevňovala, ohlásili jí, že venku stojí žebračka, prosící o milodar. Thamara vzkázala, aby prosebnice posečkala, ale když později vyšla z paláce, nebylo po žebračce ani stopy. Královna vyčítala si, že marnivostí její ubohá o almužnu byla oloupena, a sňavši za pokutu příčinu svého prodlení, pásku s drahými kameny, ověnčila jí v kostele čelo Bohorodičky.

Hlavní chrám vystavěn je z ohromných, tesaných kamenů a z venčí ozdoben polovypuklými, plochými ornamenty. Uvnitř pestří se stěny

Mocamethi.

četnými malbami na omítce, mezi nimiž nám ukazovali mniši obraz Davida Obnovitele, vážného starce s bělavým plnovousem a s okrouhlou, drahokamy posázenou mitrou. Z ostatních upoutala mou pozornost podobizna nějaké mladičké princezny s líbeznou, polodětskou tváří pod knížecím, perlami ovroubeným kloboučkem zvláštního (do denníku zapsal jsem „čínského") tvaru. S vysoké kupole, s úzkými, dlouhými okny dokola, shlíží veliký byzantinský obraz Krista s výrazem téměř hrozivým.

Skvostný ikonostas jest pokryt krásnými, starožitnými obrazy. Jsou zde také kameny s nápisy, o nichž klášterníci vypravují, že je dosud nikdo přečísti nedovedl; dle Thielmanna obsahují písmem kufickým psané arabské průpovědi a — zvláštní to ozdoba křesťanské svatyně — jméno proroka Mohameda s dvanácti imamy.

Jinou drahocenností jest zlatý zavírací obraz, posetý drahým kamením a miniaturními obrázky svatých, uvnitř pak chovající madonnu krásné, starožitné práce.

Z chrámu uvedli nás mniši do bývalého refektáře; jest již napolo zřícen a zarostlý jeho vnitřek podobá se spíše sadu fíků, azaleí a granátových keřů.

Na rozloučenou zaplatili jsme ctihodným průvodcům obvyklou odměnu a uhasili ještě žízeň křišťálovou vodou ze studánky, která se prýští pod starou zvonicí. Ze slov mnichů jsem vyrozuměl, že jí lid přičítá účinky zázračné, a jisto jest, že nás jak náleží osvěžila.

Z Gelathského kláštera otvírá se velkolepá vyhlídka. Vidíme mnohotvárné hory Imeretie kolem Kutaisu, mezi nimi mohutný Chomli, na jehož skalním boku dle pověsti přikován byl Prometheus, a v pozadí horstvo vzdálenější, bělající se věčným sněhem; spatřujeme lesnatou rovinu mingrelskou, jíž vine se malebně Rion, a za povětrnosti zvláště jasné postřehneme v dálce i Poti a vlny Černého moře. Rozmanité odstíny zářivé zeleni, sivých a modravých vrchů, stříbrné žíly řek, čistá běl věčného sněhu v pozadí, dodávají tomu obrazu okouzlující vnady.

Příkrou strání vedli jsme koně do údolí kolem obydlí Imeretínů. Byly z prken sbity a zastíněny hustým stromovím ovocným i jiným. U některých stála malá dřevěná spižírna na kolech nebo i prostá besídka z tyčí, ovitých bujnou révou. Ohraženy byly plotem, obyčejně živým, a mezi nimi pyšnila se pole kukuřicová vysokou, šťavnatou úrodou. Na dvorku zahledli jsme leckde ženské ztepilého vzrůstu a namnoze také hezkých tváří; jsouce patrně v domácích nedbalkách, měly na sobě jen spodky jako mužští a skrovné jiné části chatrného oděvu. Zahledli jsme arci tváře jejich pouze na chvilku; neboť po zdejším obyčeji uchýlily se před pohledem cizinců rychle do chaty, nebo si aspoň zastřely tvář, ponechávajíce za to volně na odiv půvab pružných, bílých ňader, vyhlédajících bez ostychu z rozhalené nebo roztržené košile.

Dole učinili jsme zastávku v chudobné, dřevěné krčmě. „Duchanči" (majitel „duchanu") pohostil nás okurkami, ostrým sýrem a kyselým vínem. Koníci pochutnávali si zatím na kukuřici.

Nato jeli jsme starou, z pola zarostlou cestou do vrchu ke klášteru Mocamethi (*c* ve slově tom čti jako v češtině, nikoli *k*). Teplý, zářivý vzduch byl prosycen opojnými vůněmi, jež vydychovaly kvetoucí stromy a křoviny okolního lesa. Po srázné skále nad údolím Cchali-

Citheli přijeli jsme na nádvoří kláštera před nízkou chatrč, z níž se ozývalo hlasité modlení. Přivázavše koně, prošli jsme dlouhou, prázdnou světnicí ke kostelu. Byl zavřen a kromě oné modlitby nepozorovali jsme nikde známky života; vše bylo jako zakleto.

Rozhlížíme se okolím kláštera. Obzor jest omezen lesnatými stráněmi, jimiž toliko na jednom místě prohlédá míhavý úryvek vzdálených hor. Hluboko v údolí proudí se Červená říčka, s vodou skutečně začervenalou, a za ní vypíná se naproti klášteru skalní stěna, po níž splývá shora až k říčce bujná houšť břečtanu jako valný zelený vodopád. Mezi úponkami jeho černá se uprostřed skalní stěny otvor nějaké jeskyně. Klášter sám shlíží do údolí se skalnatého ostrohu, skládaje se z polozřícených zbytků starého kláštera a z nového chrámu, vystavěného v obyčejném slohu gruzínském a obklopeného několika chatrnými dřevěnými domky, které slouží jako v Gelathi za příbytky mnichům. Obmezený jest obzor kláštera — jakož sluší na hnízdo těch, kdož mají obraceti všechnu mysl od marností pozemských k nebeské výsosti — ale je to zátiší rozkošné. Bujnost rostlinstva je zde věru báječná. Spousta vzácného křoví a stromoví lupenatého mísí tu své lepé tvary a rozmanité odstíny zářivé svojí zeleni. Zimostráz vyrůstá zde v mohutné, vysoké stromy; vavřín bují všude hustým podrostem; houštiny granátů, azaleí a rhododendronů proměňují v době svého květu celé okolí v čarovný sad; divoká réva a břečtan závodí spolu, aby otkaly a protkaly všecku tu spoustu rostlinstva nejmalebnějším věncovím.

Když jsme se na tu nádheru přírody dosyta vynadívali, objevil se konečně před námi mnich a chřestě klíči, mluvil k nám směsí gruzínštiny a ruštiny. Uvedl nás do kostela, který neposkytuje mnoho znamenitostí; jako největší z nich ukázal nám průvodce kovovou rakev na nohách v podobě lvích pazourů, v níž odpočívají prý těla obou světců, jimž kostel jest zasvěcen, Davida a Konstantina. Legenda vypravuje, že byli v osmém století od Peršanů v Kutaisu umučeni a když křesťané mrtvoly jejich odváželi, zastavila se „arba“ sama od sebe na tomto místě, kdež pak svatá těla uložena a později klášter vystavěn. Krev mučenníků, prýštící se z arby, zbarvila prý cestou také vlny zdejší říčky, která barvu tu podnes zachovala.

Rozloučili jsme se s mnichem obsažným stisknutím ruky a klusali jinou cestou nazpět ke Kutaisu. Tato jízda jest ve věnci mých upomínek kavkazských jedním z květů nejvábnějších. Vzduch, který jsme dýchali, záře a zeleň, z nichž bylo všechno vůkol utkáno, celá tvářnost a nálada krajiny chovaly v sobě zvláštní, lahodně opojné kouzlo. Překrásný tento kraj nepodobal se pro mne skutečnosti; takové krajiny jevila mi dosud jen říše snu neb obraznost básnicky rozechvěná.

Po obou stranách cesty táhlo se téměř nepřetržité pásmo imeretínských statečků. Každý skládá se z prostičké, dřevěné chatrče, obklopené sadem a polem; chaty stojí tedy dosti daleko od sebe a dědina trousí se někdy na míli cesty. Celý pozemek bývá mnohdy ohražen živým neb alespoň hustě porostlým plotem. Chudé jsou tyto imeretínské usedlosti; kromě ovocných stromů a někde vinic náleží k nim jen kousek kukuřičného nebo prosového pole a jejich obyvatelé vedou život velmi nuzný. Ale nouze a bída ani z daleka nepřipadá ti na mysl při

Mingrelci.

pohledu na bujnou houšť větví broskvových, kaštanových, fíkových, morušových, k níž se zdola vypíná a kterou bohatě věnčí přítulná réva; na kypící, lesklou zeleň kukuřice; na sivé chaty dřevěné, které z hlubokého stínu toho rostlinstva, se všech stran jím zacloněny a opleteny, tak prostomile vyhlédají jako v nejkrásnější selance. Sníš o šťastné Arkadii. Illusi tu neruší ani hadry, jež zhusta spatřuješ na ztepilých postavách obyvatelů; polonahost jejich jeví se ti spíše rajskou prostotou. Pravíš sobě, že ani nikdo nemůže býti nešťasten v tom čarokrásném kraji. Lidé zdejší vypadají tak mírní, měkcí, spokojení. Klidným blahem září vrásky sivého starce, ověšeného bídnými cáry. Půvabná dívčí tvář, jež vyhledla onde z chaty, schovala se v příští chvíli zase; ale před tím okázala cizincům v laškovném úsměvu krásné, sněhobílé zoubky. Všechno zdá se blaženě usmívati, snad účinkem skvostného osvětlení jižního, jež prosycuje všechnu tu zeleň zářivým zlatem a klade lahodné svoje lesky na každý obličej.

Tímto rajským sadem, v němž se místy otvírala vyhlídka na vzdálené, z části věčným sněhem zářící horstvo, dojeli jsme nazpět do Kutaisu.

III. Zběžný pohled na Mingrelii.

Mingrelii zahledl jsem pouze okny železničního vozu, jednou za dne jízdou z Poti, hlavního přístaviště kavkazského na Černém moři, k Tiflisu a podruhé za noci touž cestou nazpět. Za druhé jízdy viděl jsem toliko černé massy pralesa, obrysy spletitých korun nahoře a světluškami se jiskřící křoviny dole.

Můj „cestopis po Mingrelii“ může se tedy skládati jen z toho přeletavého pásma obrázků, jež se na první oné cestě vystřídaly v oknech vlaku. Z počátku byl to dlouho jen les, hustý listnatý les. Ale mingrelský prales je non plus ultra kavkazské přírody. Z močálovité půdy vyrůstají ohromné kmeny dubů, buků, sladkých kaštanů, topolů, ořechů, fíků, platanů atd. a po nich vine se z dola až do vrcholků réva, chmel, břečťan a jiné úponkové rostlinstvo, dole pak brání neproniknutelné houštiny vavřínu, zimostrázu, azaleí a rozličných trnin vstup do toho zeleného chaosu.

Dále ustupuje prales rozkošné, úrodné rovině, v níž mezi kukuřicí a sady ovocných stromů, ověnčených všudypřítomnou na Kavkaze révou, idyllicky vyhlédají přívětivé vesnice. Chaty Mingrelů zřídka jen stojí pohromadě; jako v Imeretii bývají obyčejně rozptýleny, každá uprostřed svého sadu i pole. Jsou sbity z prken, mají hřebenovitou střechu, buď také prkennou nebo slaměnou; stojí k vůli močálovité půdě někdy na kolech trochu nad zemí vyvýšeny a zhusta bývají obklopeny verandou s prostými, dřevěnými sloupci.

Větší stanice dráhy jest v Novém Senaki, nynějším hlavním městě toho kraje, které má ostatně spíše vzezření skrovného městyse. Dříve bylo hlavním městem staré sídlo knížat mingrelských Zugdidi.

Za stanicí onou vede železniční most přes řeku Cchenis-Cchali, od níž začíná Imeretie. Ostatní hranice Mingrelie tvoří na jihu Rion, na východě Černé moře a na severu řeka Ingur. Tato země odtrhla

Mingrelská ves.

se na začátku 14. století od veliké říše gruzínské, ale užila pod svými Dadiany (příjmí všech knížat mingrelských) málo štěstí: trpělať ustavičnými nájezdy nepřátel a vnitřními zlořády. Na konci 18. století ubránila se Mingrelie proti Turkům pomocí Ruska, jehož vrchní moci se r. 1804 poddala, a r. 1867 přivtělena jest úmluvou s posledním vládnoucím Dadianem nadobro k říši Ruské.

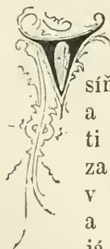
Mingrelové mluví zvláštním nářečím gruzínštiny a jsou nejkrásnějším národem karthvelským. Mezi Mingrelci, které jsem viděl za krátké oné jízdy, pak v Poti, Kutaisu a jinde, překvapily mne leckteré vysoké, statné postavy nápadnou, věru antickou ztepilostí vzrůstu, mužně jemnou krásou obličeje i vrozenou uhlazeností a hrdou gracií pohybů, že činil i otrhaný „muša“ (nosič) dojem zakukleného kavalíra. Oděv Mingrelců jest obyčejný kavkazský kroj; ale mužští zhusta zaměňují — jako částečně i Gurijci a Imeretíni — huňatou čepici hnědým, černým neb jinobarevným bašlikem, na způsob turbanu malebně kolem hlavy ovinutým. Mingrelky, kdysi pro svou krásu zvláště hledané v tureckých haremech, libují si jako ostatní Karthvelky ve světlých barvách oděvů, třpytných cetách a lehkých závojích.

Tento krásný lid žije však po většině velmi nuzně, neuměje kořistiti z bohaté přírody, která jej obklopuje, z úrodné země, plné vláhy a bujného rostlinstva. Ve svých hluchých pralesích zůstali namnoze polovičními divochy. Zde zbývá ruské správě dílo obtížné, ale pro budoucnost mnohoslibné.

Z nové knihy básní „Zaváté listy“

od **Adolfa Heyduka.***)

V síň smutku němý vešel muž...

V síň smutku němý vešel muž,
a za ním vešel druhý,
ti nesli rakev kovovou
za pozlacené kruhy;
v tu dcerku dali, ten můj skvost,
a křížek do ručiček,
já dostal — hrozná skutečnost —
jen od té rakve klíček!

Tam uložen byl na hedbáv
svět blaha mého celý,
kol děti drobné obrázky
a květy nasázely;

*) Vyjde nákladem Vladimíra Čecha.

tu mák, tu mléč, tu kohoutek
a rýt a pantoflíček,
mně nepřinesli srdci vděk,
jen od té rakve klíček.

Jak tichounce tam ležela
má holubička něžná
a byla v hedbáv oděna
jak nejvzácnější kněžna,
kol plno keřů zelených
a zapentlených svíček,
já neměl na mír vzdechů svých
jen od té rakve klíček.

Snad dříme jen, tak pravil jsem,
o Bože, jak se spadla —
a srdci mému dělo se,
jak šlo by na stínadla —
a vínek z růží prostých vad
jí zdobil vlásků lníček
a mně nedali útěchou
než od té rakve klíček.

Mír zářil z čela úsvitem
hvězd svatojanské noci,
rtík zdál se chvět, leč na úsměv
již nemohl se zmoci,
zor jak by vyjasnit se chtěl
z pod liliových víček,
a mně se v staré ruce chvěl
jen od té rakve klíček.

O kterak vystrojili v hrob
tu nejdražší mou duši,
jak jí to všecko líbezně
i v rakvi ještě sluší;
tu od raménka zdoba ztuh
až bílý na střevíček —
a já nedostal nic, žel bůh!
než od té rakve klíček.

A přišel kněz a modlil se,
já na ňadra jí klesl —
až v rakvi na vždy zavřenu
jak druhdy jsem ji nesl;

leč noc co noc, a den co den
ten smavý líbám rtíček,
ač nemám nic, když prchá sen,
než od té rakve klíček.

Ten ponesu si do hrobu
až konec bude snění,
bych po bok se Ti uhostil,
má zlatovlasá kněni,
kde trávíš již tak drahný čas,
jak malý poustevníček —
pak otevře mi nebe zas
ten od Tvé rakve klíček.

Bylas jako poupě . . .

Bylas jak poupě na keře hrudi,
když dechem vesny mile se budí;
jaká to něha, jaký to ruch —
proč Tebe růží nechtěl mít Bůh?

Bylas jak úsměv myšlenky ladné,
kdy s jara pěvci ve skráně padne;
duše má plna rozkošných tuch —
proč Tebe písní nechtěl mít Bůh? —

Bylas jak pramen bílého světla,
k hranolu žití toužně jsi letla —
smrt vešla stínem v rodný mi kruh —
proč Tebe duhou nechtěl mít Bůh?

Bylas tak krásná v útlém svém žití,
jako ta zora, den jíž se nítí,
líbajíc rosou skropený luh —
proč Tebe sluncem nechtěl mít Bůh?

Trepky.

Na stolku mi spočíváte,
malé trepky, žel ach žel,
však to moje dítě zlaté —
klenot, skvost můj odešel,
nebudete tamo semo
cupat šedý koberec;
všecko mrtvo, všecko němo,
a má síňka prázdná klec!

Trepky z plstě, nechať prosty,
víc jste srdci mému vděk,
než zlatými letorosty
protkávaný damašek,
nejkrásnější chvíle blaha,
jež mně milý Pánbůh dal,
skvost můj, moje Lila drahá,
anděl můj v nich přecupal.

Ve vás, polohláskem ptence,
první píseň počla pět,
první zkázku o sněžence
učila se vyprávět,
nejkrásnější půlku léta
žila s vámi pannám svým;
za veškeré skvosty světa
vás, mé trepky, nezměním!

Nám všecko prchlo . . .

Nám prchlo všecko naše štěstí,
a zbyl jen žal,
co Pánbůh nám Tě vzal,
Ty květů plná ratolesti!
Zda věřit mám? —
To klam, to klam
a planá lež!
já vím, že nepodlehnu hrůze,
a že mi na nebeském luze
hvězdičkou zase vykveteš.

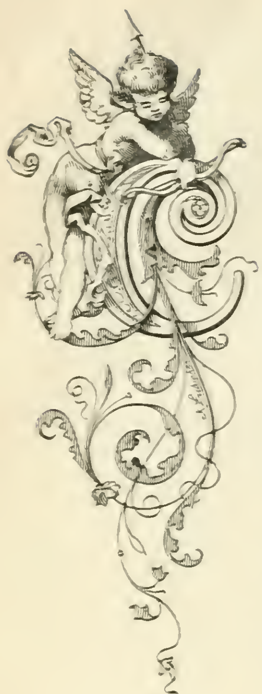

Rusalka.

Povídka Andréa Theurieta.

Přel. E. V. Hynek.

(Dokončení.)

htěl-li byste se oženiti, Evonyme?“ Zbledla jako stěna, hledíc před sebe ztrnule jako mramorová socha. Zděsila se zvuku vlastních slov.

„Já?“ zvolal Evonyme. A z výkřiku toho bylo lze vyčísti celou stupnici přerůzných pocitů: radosti — trochu, hrůzy a bázně — množství!

„Ano,“ odpověděla Sylvina. „Chcete mne pojmouti za ženu?“

„Ty můj Bože!“ šeptal Evonyme v rozpacích, vypouliv oči: „Vy jste si na mne myslila! Někdy usmívalo se na mne toto štěstí z dálky, avšak jako pouhý sen; nikdy jsem si nepomyslil, že by se mohlo uskutečniti. Promiňte mi tedy. Jsem radostí zpit. Drahé dítě, uvažte dobře, koho si béřete za muže, mám mnoho chyb.“

Trpce se usmála. „Domníváte se, že já jsem andělem?“

„Vidím ve vás vílu,“ odpověděl. „Dobře,“ pravil s odhodlaností muže, jenž se zavřenýma očima vrhá se do neznámých hlubin: „myslíte-li, že učiním vás šťastnou, podejte mi ruku, staňte se mou velitelkou, a já budu vaším otrokem. Díky tobě, drahá, drahá Sylvino!“

Chtěl políbiti ledovou ruku dívčinu, která však rychle ji utrhla, pokračujíc: „Nyní vyhledejte mého otce a sdělte mu naše rozhodnutí. Zařiďte vše tak, aby bylo brzy po všem. Dnes máme prvního října: přála bych si, abychom ku konci října byli již svoji.“

Evonyme poslouchal radostí všecek opojen, pak odešel vyhledat pana de Lislea. Byl přijat s otevřenou náručí, a pan de Lisle opakoval mu několikráte, že on jest tím pravým zetěm, kterého si přál, a že tento sňatek bude radostí jeho pozdních dnů. Domluvili se hned o potřebných přípravách.

„Odhodlal jsem se k ženitbě,“ pravil Evonyme sám k sobě, ubíraje se zpět do Val-Clavinu: „noha má dotkne se čarovného lesíka, z něhož není východu: příště nezmocní se mne při pohledu na svatební průvody nebo hrající si dítky cit smutku a závisti. Sám budu míti nyní žínku a dítky. Ale proč se neraduji? Kde hledati příčinu, že v hloubi srdce svého pociťuji jakousi bázeň?“

Ubohý mladík miloval stav manželský pouze v theorii, o níž by byl rád snil na věky. Aby si dodal zmužilosti, pravil, že nelze zpět

z čarovného lesíka. Již tehdy, kdy jiný o Sylvinu se ucházel, tvářil se, jakoby byl do ní zamilován — mohl-li couvnouti nyní, kdy nebyla zadána? A nebyl zodpovědným za vše, co se sběhlo? Nebyl povinen dát Sylvině mravní zadostiučinění? . . . Kdyby odpověděl zamítnutím, zachoval by se jako bezectný člověk a nevěrný přítel. „Ostatně, jsem-li politování hoden proto, že pojmu za choť krásnou dívku, již se líbím, a která mi bude sloužiti ke cti . . . Evonyme, nechovej se nedůstojně a hlavu vzhůru! Jsi šťastný hoch!“

Pan de Lisle, přišed domů, objal radostně svou dceruška a několikráte ji políbil.

„Tak, tak, děvenko,“ pravil svým drsným hlasem, „zaměnili jsme miláčka? Přeji ti štěstí, změnou touto jsi ničeho neztratila, a Ormancey jest jinačí chlapík než lesník. Mně se nikdy nelíbil ten rytíř smutné postavy!“

V radostném chvatu počal vyřizovati potřebné formality. Sylvina dávala na jevo úplnou lhostejnost; Evonyme dvořil se jí podle pravidel. Zřekl se dýmky, šatil se nyní pečlivěji a přinášel jí denně květiny, jež dával si dovážeti z Dijonu a které Celina vždy druhého dne nacházela uvadlé a pohozené v koutě. Dívka chovala se k němu sice přívětivě, ale střehla se bedlivě každé příležitosti, aby nezůstala s milencem svým o samotě.

Jednou po dlouhém čase bylo překrásné počasí; dala si říci a vyšla s ním na procházku. Dospěli lesa, jenž rozkládá se kolem Auberivu; když zašli v neproniknutelnou houšť, pustila páži Ormanceyovu. Se skloněnou hlavou kráčela ku předu po úzké stezce, naslouchajíc tichému šelestu suchého listí, které jí chrastilo pod nohama. Zábava jejich byla nucená, ba někdy umlkla na dobro; ve přestávkách těch bylo slyšeti, jak žaludy padaly do hebkého mechu. U vchodu do bukové aleje se Sylvina zachvěla . . . . Poznala úval Germainský, kde v čas senoseče ztrávila jedno odpůldne s Jakubem . . .

„Vraťme se,“ pravila chvějíc se na celém těle, „jest mi jaksi zima, a mimo to jsem již unavena.“ Mlčky ubírali se zpět do vesnice; na kraji lesa zpozoroval Evonyme, že Sylvina má oči plné slzí.

„Podivno,“ pravil sám k sobě, „ať činím co činím, zasnoubení mé podobá se spíše pohřbu.“

Zatím uplýval týden za týdnem. Bylo již po ohláškách, a také výbava byla již v úplném pořádku. Evonyme odejel na týden do Paříže, aby všelicos zde pořídil a nakoupil darů nevěstě, a bylo ustanoveno, že hned po jeho návratu má slaviti se sňatek.

Pan de Lisle, doprovodiv jej k vozu, přál mu šťastnou cestu a brzký návrat, načež jej opustil, aby podíval se do polí. Když Evonyme vstupoval do vozu, zatáhl jej kdosi za šos; obrátiv se, spatřil Celinu, starou hospodyni.

„Čeho si přejete?“ tázal se jí, zpozorovav, že jest rozčilena. „Přihodilo se snad něco Sylvině?“

„Nikoliv,“ odpověděla Celina zamračena, „dosud nic!“ Pak jej požádala, aby šel s ní stranou, a pokračovala: „Před vaším odjezdem musím s vámi ještě promluviti, poněvadž nikdo nemá tolik zmužilosti,

aby sdělil vám úplnou pravdu. Věřte mi upřímně, že učiníte lépe, když zůstanete v Paříži na dobro a nikdy již se nevrátíte.“

„Pro bůh, co se stalo?“ zvolal Evonyme poděšen.

„Sylvina vás nemiluje, a budete-li státi na svém, aby se za vás provdala, bylo by lépe, aby na místě svatebního roucha připravila si raději rubáš.“

„Račte vstoupiti!“ volal postillon práskaje bičem. Evonyme, pokrčiv rameny, vstoupil do poštovského vozu.

VIII.

Za nepřítomnosti Evonyma nabyla Sylvina klidu a ulehčení. Zdálo se jí, jakoby se byla s prsou jejích svalila tíha děsného snu a jakoby teprve nyní mohla volněji dýchati. Nebylať nyní nucena hráti nepříjemnou úlohu, jíž klamala sebe i jiné. Přála si, aby minuty proměnily se v hodiny a dny ve století, a aby ženich její nikdy se nevrátil. Zatím mohla by ji nějaká nenadálá příhoda spasiti . . . Jakub Duhour, jehož dovolená právě vypršela, musil se vrátiti . . . a kdo ví? . . . V nejzazším koutku srdéčka jejího kmital se dosud plamének naděje, podobaje se blikavému světélku u lože umírajícího . . . Věděla, že Jakub ji příliš miloval, aby docela na ni zapomněl. Celina jí mimo to často opakovala: „Máš v očích mocné kouzlo, milé dítě; ten, kdo se do tebe zamiluje, nebude s to odloučiti se od tebe.“ Sylvina tomu věřila. Domnívala se, že Duhour, až vrátí se do Auberivu, nesnese, aby vodila se s Evonymem. Dny však ubíhaly, a pokoj, který Duhour obýval, zůstával stále prázden. Vypravovalo se, že dostal povolení, aby se přesídlil na jiné místo, a sice do Langres, a mnozí lidé tvrdili, že zadal za propuštěnou. Jisto bylo, že se nevracel. Všechno rozplývalo se v nivec, všechno i vyhlídka na smutnou pomstu, jíž Sylvina hodlala obětovati mladý svůj život. Jakub neuslyší ani hluk svatební, ani nebude hlahol zvonů rozdírati jeho zatvrzelé srdce. Bylo po všem veta, i poslední světélko dohasínalo.

Když Sylvina ráno téhož dne, kdy Evonyme měl se vrátiti, před otevřeným oknem naslouchala kokrhání kohoutů a šplounání vody přes mlýnský splav a pozorovala protější zalesněné vršiny, zahalené v modravou mlhu, zachvátila duši její vzpomínka na přešťastné dny uplynulého léta. Jak byly již daleky ony krásné dny, plné vábného kouzla! Jaká propast hloubila se mezi budoucností, o níž kdysi snila, a osudem, kterému nyní hleděla vstříc! Vše změnilo se hrozným způsobem a sice jen její — vinou! Div si nezoufala, vzpomínajíc, že byla hlavní příčinou roztržky. Doufala, že celý svět bude hověti jejím vrtochům jako Celina, že všichni budou s ní nakládati jako s vyhýčkaným dítětem, a první zkušenost, kterou jí skutečnost přinesla, bylo strašné zklamání! Neštěstí se již stalo, rána byla nezhojitelna a krvácela stále. Proč nezemřela toho dne, kdy Jakub opustil Auberive? Smrti se nebála, spřátelila se s ní již dávno, již tehdy, když požila jedovaté barvy v klášteře Marmontierském. Zemříti bylo sladším, než spojiti se s mužem, jehož nemilovala. Chvěla se při pouhém pomyšlení na to . . . Jaký bude její život, stane-li se skutečně ženou Evonymovou; hrdlo se jí náhle sevřelo,

a oči se jí zalily slzami. „Nikdy, nikdy!“ zvolala vášnivě. „Nemohu, nesmím se státi jeho ženou!“

„Ach, drahá dceruško,“ zvolala Celina, objevivši se za ní. „Dobře máš! Nečiň si násilí a zruš nešťastné toto spojení!“

„Ach,“ odpověděla Sylvina zasmušile, „já sama tomu chtěla a nyní jest již pozdě . . . Pohrávala jsem si se štěstím životním a rozbila jsem je.“

Potřásala smutně hlavou, avšak Celina stála tvrdošíjně na svém. Byla přesvědčena o zdárném výsledku své rozmluvy s Evonymem. Doufala pevně, že Evonyme pečlivě uváží trpká slova, a vzdá se dobrovolně práv, jichž nabyl jako ženich Sylvinin. Klamala se však. K polednímu zaslechla štěkati Floka, a hned potom spatřila Evonyma, za nímž se pachtil poštovní sluha, sténající pod tíží svatebních darů.

Důvěrné sdělení Celinino účinkovalo sice na zápal Evonymův jako ledová sprcha: ale po svém způsobu podrobil slova Celinina důkladnému rozjímání a přemítání a výsledek přemýšlení toho byl příčinou, že upadl v trapnou nejistotu. Jeho sebeláska byla nemálo raněna. Buďme si třeba filosofem školy Montaignovy, sdělení, že nelíbíme se hezké dámě, o níž jsme byli přesvědčeni, že jsme na ni učinili jakýs takýs dojem, jest přece jenom nepříjemné. Odtud až k pochybnosti o upřímnosti Celinině byl jenom krok. „Tato žena,“ přemítal Evonyme, „nemohla se nikdy spřáteliti s mým sňatkem, stála vždy na straně Jakubově, a mrzí ji nyní porážka jejího chráněnce.“ Mimo to, ač Sylvinu vášnivě nemiloval, pociťoval k ní Evonyme přece vážnější náklonnost a trpěl nemálo pomyšlením, že by poměr jeho k ní měl rozpadnouti se v nivec. Vzbudilo by to zajisté všeobecné podivení. Sylvina byla by navždy kompromitována, a on musil by se s rodinou znesvářiti. Evonyme spatřoval před sebou spleteninu samých nepříjemných věcí, kterou těžko bylo rozmotati. Uvažovav dlouho všecky důvody pro a proti, rozhodl se konečně, že se navrátí do Auberivu a bude chladně zkoumati city své nevěsty.

V Langres uveden byl nenadálou příhodou do velikých rozpaků. Vyhlížeje z poštovního vozu, domníval se, že viděl na prahu hostince Jakuba Duhoura v uniformě myslivecké. Nevěřil svým zrakům, ale vyhlédnuv znova oknem, přesvědčil se, že zadumaný muž v myslivecké uniformě je vskutku Jakub Duhour.

„Navrátil se tedy,“ bručel mrzutě. „Kdo ví, jestli ho zpropadená hospodyně o všem nezpravila, aby mne opět vytlačil? Že jsem se kdy zamiloval a proč jsem se přikoval k té galeji manželství?“

Srdce chvělo se ubohému hochu, když vstupoval do přijímacího pokoje v domě de Lisleově. Hrdinská rozhodnost jeho byla zničena ledovou lhostejností Sylvininou. Ana Celina vyndavala dary, přiblížil se mladý muž k Sylvině: vyňal z kapsy skvosty a pravil: „Chcete se podívati, jsou-li to vskutku ony kameny, kterých jste si přála?“

Jedna krabička obsahovala skvost s opály a druhá s akvamariny. Sylvina dotekla se jich špičkou prstu a pokynula lehce hlavou na znamení souhlasu. Celina přistoupila blíže, aby vše dobře viděla.

„Opály!“ zvolala pověrčivá hospodyně. „Snad nechcete je darovati naší Sylvině? Tyto kameny přinášejí neštěstí.“

„Chtěla jsem je sama,“ odpověděla Sylvina. Obrátila se náhle k Evonymovi, a upřevši naň mračný pohled, pravila: „Nejsou-liž skvosty opálové a akvamarinové vhodnými ozdobami pro vodní ženku?“

„Zkuste je alespoň,“ pravil Evonyme s prosebným pohledem.

Chopila se skvostů a postavila se před zrcadlo. Sluneční paprsek dopadal na ni, a splývající záhyby musselinového šatu objímaly její pružnou postavu. Její něžný, bílý krček lemovaly bílé bohaté krajky. V uších, kolem krku a na rukou zářily jí opály a akvamariny jako čisté, duhově zbarvené kapky rosné. Její líce, bledší nežli sněhobílý její šat, dávaly tím více vyniknouti zimničnému lesku jejích velkých, výrazných očí. Evonyme byl všecek překvapen a unesen její čarovábnou krásou, a veškery pochybnosti jeho rozplynuly se jako mlha za svitu slunečního. Zvolna se k ní blížil s vytřeštěným zrakem.

„Jsem krásna?“ tázala se ho Sylvina, lhostejně se usmívajíc.

„Podobáte se vodní víle,“ odpověděl v opojení Evonyme. Po té se k ní dvorně přiblížil a chopil se její ruky, již mu lhostejně ponechala. Evonyme však dodal sí tím zmužilosti a hodlal vtisknouti na krásná její očka horoucí polibek, avšak v tom okamžiku, kdy sálající jeho rty dotekly se jejích brv, přijala tvář dívčiny rázem na sebe odstrašující výraz odporu a poděšení a obě ruce její odstrčily prudce žasnoucího Evonyma. „Nikdy, nikdy!“ zvolala a pozbyvši paměti, padla bez vlády na podlahu.

Celina, zaslechnuvši výkřik, rychle přiskočila. Odstrčila Evonyma nešetrně stranou. „Vidíte zřejmě, že ji zabíjíte,“ pravila k němu příkře. „Hleďte, abyste se odstranil.“

Odešel všecek zmaten. „Tentokráte bylo to zřejmo,“ pravil sám k sobě, kráčeje ztrápen ‚procházkou mezi dvěma vodami‘, „nyní rozumím již všemu. Kdybych stál na svém, vrhla by se jistě střemhlav do propasti, ale strhla by s sebou také m n e. Díky! v tom jí nechci býti společníkem. Šťastný sňatek není nijak skvělou událostí, natož manželství tohoto druhu — toť by znamenalo peklo pro oba! Byla by mne snad chladnokrevně obětovala, jen aby se pomstila Jakubovi, osobní své choutce. Za toto poučení ti děkuji, má drahá!“

Tentokráte byl úplně vyléčen. Pohled na dívku, jež milovala Jakuba a neskonale trpěla, vzbudil v něm útrpnost. Proč neuhodl dříve stálost této lásky, která zůstala jako čepel v ráně?

„Což neučiním ničeho pro tyto dva lidi?“ zvolal v myšlenkách. „Není-liž svatou povinností mojí, abych vrátil jim štěstí, které jsem ztroskotal? . . . Přisámbůh, dokážu oběma, že jsem řádný muž; napravím vše, kdybych i měl na tom trní zanechat několik útržků své důstojnosti!“

Zaměřil k hostinci a ptal se po Jakubovi. Duhour dosud nebyl u Pitoisetů, věděli však, že opět nastoupil službu a koná své obchůzky lesem; také hajný jeho přišel již sem pro veškeré došlé listy úřední a zavazadla jeho, aby je dopravil k hajnému Sauvageotovi, u něhož Jakub nyní bydlil. Evonyme odcházel zvolna domů a ztrávil večer přemýšlením, načež se rozhodl, že promyšlený plán ihned uskuteční.

Jakmile se rozbřesklo, opustil dům a vydal se do domu de Lisleova. Zastav pana de Lislea se Sylvinou, snažil se Sylvinu pře-

mluviti, aby jej doprovodila do Val-Clavinu. Již dlouho slibovala mu návštěvu. Chtěl také vyslechnouti její náhledy ve příčině některých oprav ve své domácnosti.

Návrh jeho byl vyslechnut méně nepříznivě než se nadál. Celina nebyla přítomna, a pan de Lisle, zvěděv o včerejší události, zhurta domlouval své dceři, nazývaje její jednání pouhým tatrmanstvím. Ona pak sama mrzela se, že nedala na jevo větší zmužilosti, a proto váhala nyní, dáti Evonymovi vyhýbavou odpověď. Umluveno. že pan de Lisle přijde k polednímu za mladými lidmi, načež že společně poobědvají.

Vydali se na cestu. Počasí bylo příznivo: v noci padl mráz, tak že uvadlé listí, jež leželo na cestě, bylo pokryto jinovatkou. Evonyme vedl Sylvinu lesní stezkou; blahopřál si v duchu k prvnímu zdaru svých záměrů a doufal, že i vše ostatní se zdaří. Šel napřed, pomáhaje občas Sylvině vystupovati do příkrého vrchu. Hovořili o všedních předmětech. Cesty ubývalo jim očividně. Konečně otevřela se jim vyhlídka na rybník thuilièrský, ležící uprostřed kotliny, vroubené žlutolistými jasany.

„Proč jste mne sem zavedl?“ tázala se ho Sylvina nevrle: „tudy přec nevede cesta do Val-Clavinu?“

„Tak jest,“ odpověděl Evonyme, „chci se však hajného thuilierského na něco otázati. Posaďte se zde, slunce hezky hřeje, a čtěte chvíli, za okamžik budu zpět.“ Podal jí svazek Lafontainových spisů a kráčel po stezce, vedoucí do hájovny.

Domníval se, že Jakub, jsa dnes zaměstnán stěhováním, stěží půjde do lesa. Neklamal se. Jakub Duhour upravoval si v prvním poschodí byt, z něhož byla vyhlídka do lesův a na splav. Evonyme spatřil jej zahloubaného do jakéhosi rejstříku a map. Opodál stál malý stůl, pokrytý papíry. Uslyšev vrznutí dveří, Jakub se obrátil a Evonyme se skoro ulekl proměny jeho obličeje, který byl vpadlý a měl bolestný výraz. Jakub vzchopil se prudce ze sedadla, zvolav:

„Čeho si přejete? Domníval jsem se, že vás již nespatřím.“

„Jakube, starý můj příteli,“ zvolal Evonyme hlasem pohnutým.

Jakub hrdě naň pohlédl. „Neuvádějte mi na paměť staré naše přátelství. Jest mrtvo. Divím se, že nepozorujete, že vaše přítomnost jest mi velmi nepříjemna.“

„Slyš mě chvíli klidně!“

„Hleďte, abyste brzy odešel,“ pravil Duhour: „nechci slyšeti ničeho.“

„Tisíc láter!“ zahromoval Evonyme, „ty mne vyslechneš! Domníváš-li se, že přišel jsem k tobě pro své potěšení, mýlíš se velmi. Mé svědomí dohnalo mne k tomu kroku, a neodejdu odtud, dokud nesdělím ti, co jest mou svatou povinností.“

„Tedy mluvte, ale jen rychle!“ pravil Jakub, nepohlížeje naň.

„Zachoval jsem se k tobě nepěkně,“ pokračoval Ormancey, „prosím za odpuštění; ale o mne se nejedná, chci ti sděliti něco o Sylvině.“

Jakub se bolestně usmál. „Chcete mne snad prositi za požehnání?“ pravil trpce.

„Domníval jsem se, že dovedu představovati statného manžela, ale byl jsem rázem vyléčen. Sylvina milovala jen tebe. Odchodem svým jsi ji smrtelně ranil, a tím také zahyne. Nevěříš mi?“ zvolal vida, že

Jakub pokrčil rameny. „Proč mi nechceš uvěřiti, když doprošuji se tvé pomoci takovýmto spůsobem, ač hraji při tom směšnou roli? Sylvina neřekla ničeho o své lásce a svém utrpení, k tomu jest příliš hrda! Vyčetl jsem vše z horečného žáru jejích očí, z bledosti jejích tváří, z nepřekonatelného odporu jejího, chci-li se jí dotknouti. Snáší hrozná muka, můj příteli, a jen z té příčiny jsem k tobě přišel."

„A což já?" zvolal Jakub, obrátiv se s vyhublou tváří svou k Evonymovi. „Domníváš se, že já netrpím? Či myslíš, že lze lásku, jakou byla moje, vytrhnouti ze srdce, aniž by krvácelo? Již měsíc nežiji, nemyslím. Chodím semo tam, jakobych byl štván zlým duchem. Když přejal jsem opět své práce, seznal jsem, že nejsem s to, abych je zastával. Doslechnuv, že ty pojmeš ji za ženu, myslil jsem, že někdo vráží mi žhavé železo do krvácející rány. Její oči že zapadají a rety vadnou; nuže, pohlédni na mne, jsem-li podoben živoucímu?"

„Ty's muž!" zvolal vážně Evonyme, „a muž buď vytrvalým u snášení bolu; avšak ona, ubohé dítě, jest tak něžna a tak málo připravena ku snášení bolesti! Zavanutí větru, které oloupí dub jen o několik lístků, zničí něžnou květinu. Jen pojď," pokračoval, zpozorovav zděšení na tváři Duhourově, „obměkči své srdce a buď k ni laskav!"

Jakub jej přeslechl; chodil rozčilen po pokoji. „Ani nevíš," ujal se opět slova, stanuv před Ormanceyem, „že nepochopila, jak vřele jsem ji miloval. Všechnu naději života skládal jsem v ni. Než jsem ji poznal, nevěděl jsem, co jest láska. Celou mladost svoji kladl jsem jí k nohám. Co s tím učinila? Považovala lásku moji za vášeň, s níž možno bezstarostně si pohrávati. Jaký soucit dala na jevo, když zasadila mému srdci smrtelnou ránu? Žádal jsem pouze slůvko, jen slovo, plynoucí ze srdce, a byl bych se k ní navrátil, abych zaplakal u jejích nohou. A toto slovo — opomenula pronésti."

„Ty's čekal," odvětil Evonyme, „že ona slovo to pronese? Neukvapil jsi se? Zmizel's jako šílenec, nepověděv, kam odcházíš. Jsi tím jist, že ti Sylvina nepsala, či že list neztratil se na poště?"

„Ach!" prohodil Jakub, pohodiv nedůvěřivě hlavou.

„Jsi o tom přesvědčen — či poptával jsi se již hostinské v Auberivu?"

Jakub přikročil ke stolku, na němž bylo nakupeno množství papírů.

„Zde jest vše, co došlo za mé nepřítomnosti, samé úřadní listiny. Prohlédni je; nenalezneš ničeho leč samé úřadní dopisy."

Přes to sklonil se Evonyme nad nakupené listy, a počal vše obraceti na ruby. Pojednou vzkřikl vítězně. Nalezl malinké Sylvinino psaní, jež bylo zastrčeno do křížové pásky úředního listu. Podal je Jakubovi, jenž roztrhl obálku třesoucí se rukou.

„Poštovní razítko vykazuje datum 21. září," pravil Evonyme.

Duhour zrovna polykal řádky osudného zapomenutého listu. Čím dále četl, tím více bledl; svaly v jeho obličeji škubaly sebou křečovitě, hluboký vzdech vydral se mu z prsou, a dvě slzy skropily list. Evonyme pozoroval jej tiše a byl výjevem tímto hluboce dojat. Jakub četl list opětně, ani sebou nehýbaje. Evonyme se ho konečně jemně dotekl a ukázal otevřeným oknem na úval, ozářený jasným sluncem.

„Pohleď tamto," pravil, „na pokraj lesa. Přivedl jsem ji, abys byl překvapen. Netuší ani nejmenšího."

Jakub pohledl chvatně oknem, načež opustil světnici a pádil z hájovny . . .

Když byl Evonyme odešel, opustila Sylvina své místo, nechavši knihu ležeti na sežloutlém listí, a brala se cestou k jezeru. Jíní roztálo paprsky slunečními a lehká, průzračná mlha zvedala se do výše. Dívka rozeznávala nejjemnější podrobnosti na břehu, kde se byla zastavila tehdáž na zpáteční cestě z taneční zábavy. Vše bylo tu nezměněno, vše na témže místě. Usedla na pokraji břehu; opřevši hlavu o ruku, pozorovala rybník, jehož hladinu čeřil slabý větřík. Průhlednou, zelenavou vodou bylo lze dohlédnouti dna; květinky skláněly se do vody a nad nimi mihnul se časem paprsek, jakoby s nimi laškoval. Tam byl klid, bylo zapomenutí muk, byl konec všeho . : .

„Nebylo by lépe," pomyslila si Sylvina, „odpočívati pod čeřivým závojem travin a květin vodních?" Milovala vášnivě vodu, avšak dnes vábila ji dvojnásob čarovně a neodolatelně.

Nahnula se a sledovala okouzleným zrakem paprsky, které zdály se nořiti do vln a houpati se tam jako řetěz zlatých prstenců. Voda šuměla tiše v rokytí; bylo to jako hudba vzdálená, křišťálová, plná měkkosti a lichoty . . . Vždy více nahýbala se dívka, vnímala konejšivou tu hudbu, zrak její vždy více pronikal třpytnou hlubinu a duše její odpoutávala se ode všeho pozemského. Již neslyšela ničeho kolem sebe, ani nejjemnějšího šustotu. Tělo její spělo v závratné vlny. V tom však chopila se jí silná pravice a stáhla ji rychle zpět. Obrátila se a vzkřikla: „Jakube!" a oči její obestřely se mlhou.

Usadil se s ní na kámen na břehu. Jako za oné noci plesové cítil její srdce tlouci na svém; jako tenkráte pohlížel na její bledý obličej, na zapadlé oči a malá, skoro dětská ústa. Mladá čarodějka opanovala jej opětně neodolatelným půvabem; tiskl ji pevně ve svou náruč a nemoha déle odolati, políbil ji na pootevřená víčka.

Prohlédla, nabyvši opět paměti; všecka rozechvěna, tiskla vášnivě ruku Jakubovu.

„Ach," šeptala, „nemyslila jsem, že se navrátíš! Jen malou chvíli ještě, a nebylo by mne více."

„Chtěla jsi zemříti?" zvolal.

„Ani sama nevím . . . cítila jsem se tak nešťastna a chtějíc zapomenouti svého utrpení, hodlala jsem usnouti ve vábných vlnách tohoto rybníka. Ach," zvolala, chvějíc se na celém těle, „nyní mne již neopustíš, není-liž pravda?" Prudký pláč zabránil jí v další řeči.

Jakub snažil se ji utišiti. Krátce jí sdělil o kroku Evonymově a pověděl jí, že teprve dnes ráno přečetl list. „S rozervaným srdcem opustil jsem Auberive dne 20. září. Vše jsem nenáviděl, tebe, Evonyma a celý svět. Vsedl jsem do prvního vlaku, jenž se mi namanul, a byl bych jel nejraději na konec světa. Vystoupil jsem, kde dráha končí — v Bretagni. Mezi mořem a lučinami hleděl jsem se vyléčiti, leč nadarmo. Stín tvůj pronásledoval mne všude. Potom vrátil jsem se zase zpět do lesů auberivských a prvního večera po svém návratu jsem se dověděl, žes nevěstou Evonymovou."

„Ano,“ vzlykala Sylvina, „jednala jsem špatně, ale kdybys věděl, co jsem při tom zkusila! Dlouho jsem čekala; domnívajíc se, že jsi odcestoval do L., abys se oženil s dívkou, již ti rodiče vyhledali, rozhněvala jsem se a vrhla jsem se do náruče Evonymovi. Trest byl krutý; ale jestliže mi promineš, nikdy již tě nerozhněvám. Všechny pošetilosti své potopila jsem v tomto rybníce.“

Chopil se jejích rukou a vášnivě je líbal.

„Miluji tě,“ pravil, „a život můj náleží jediné tobě.“

Evonyme zůstal samoten v pokoji Duhourově. Vyhlížel oknem, pozoruje pátravým zrakem oba milence. Oddechl si.

„Bohudíky! Mír jest sprostředkován!“ Nalezl na okně dýmku a tabák, nacpal si a počal statně dýmati. „Již dávno,“ myslil si, pochutnávaje si na dobré dýmce, „jsem si tak bezstarostně nezakouřil, jako teď.“

Pohlížel na mladý párek s oním citem spokojenosti, s jakým pohlížíme s bezpečného břehu na rozbouřené moře. „Vskutku,“ mručel si, „již se neožením. Tyto bouře nejsou pro mne; budu seděti spokojeně u okna a pohlížeti na lidičky, kteří zdvihají kotvy a vydávají se tím neklidným mořem na cestu ku přístavu manželství. A přece jsou šťastni, oba ti milenci, kteří se tamto procházejí. Sluníčko se na ně usmívá, a oni bezděky zapomínají na zuřivost bouře, která je tak nemilosrdně bičovala. Včera vězeli si ještě ve vlasech, a dnes vše jásá, raduje se a pěje o lásce. Pravdu má básník, an praví:

Ba, láska divnou paní jesti,
kdo nepoznal než z cizích zvěstí
tu šibalku, má velké štěstí . . .

Tyto verše upamatovaly jej na miláčka, kterého svěřil Sylvině. „Blesky boží!“ zvolal, „kde nechala mého Lafontaina? Zapomněla ho pod stromem, a tak jest kniha má vydána v nebezpečí, že bude při náhlém tání notně poškozena.“

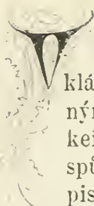
Rychle se zvedl a pospíšil, aby vyhledal drahocennou knihu; teprve, když ji šťastně nalezl, připojil se k párku, a vespolek vydali se na cestu do Val-Clavinu.

Co zbývá ještě dodati? Evonyme pohnul pana de Lislea, že Jakub a Sylvina slavili v listopadu svatbu. Nyní žijí šťastně v Auberivu. Evonyme byl za kmotra prvnímu dítku rusalky. Hošík statně roste a Ormancey učí jej bájkám Lafontainovým, což působí mu velikou radost. „Vychovávám jej dle svého vzoru,“ říkává, „užívám radostí otcovských, nejsa nucen snášeti manželských nepříjemností. Jsem stvořen býti toliko strýčkem.“

Kreslil B. Kutina. Ryl J. Patočka.

Vánoční legenda.

klášteře svaté Kateřiny na hoře sinajské, za jehož pevnými valy ukazuje se místo, na němž Bůh v hořícím keři Mojžíši se zjevil, zbožný mnich Basil opisuje po spůsobu středověkém spisy Vergiliovy, připojil do rukopisu tuto legendu. Začínalať právě za počátečnými slovy verše 69. eklogy 10.: omnia vincit amor; po smrti mnichově byvši nalezena, čítala se legenda ta po staletí řeholníkům o štědrý večer v refektáři při večeři shromážděným.

Zde u těch slov, jež básníkův ret kdysi
děl nadšený, o poshov, péro chvatné,
na chvilku ustaň maleb črtat rysy! —
V stín duše myšlenek se hudba mísí
a slza rosná oko cloní matné.
Zde u těch slov, jak chodci u pramene,
nade mnou stínem růží oblak visí,
jenž sny a tuchy duhou třpytnou klene —
na chvíli poshov — štědrý večer zítra,
den spásy lidstva všeho, lásky boží,
má duše ze snů, myšlenek, tuch nitra
do jeslí věnec, slova tato vloží.

* * *

Když Mojžíšovi dny se naplnily,
dny života, když jako měsíc bílý
duch tratil se, jenž druhdy břečťan svěží
provázel cesty lidu svého bludné,
Pán zástupů, tož vládce světa věčný,
děl hlasem ve snách služebníku svému:
„Vstup na horu, jež nad Jerichem leží,
na horu Nebo, odkud nekonečný
se rozhled šíří k mořskému až lemu,
spatř zemi Kanaán, v níž pouti trudné
cíl najde Israel, a na té hoře
pak umři vůlí mou.“ Vstal zbožný sluha,
v plášť pokory se oděl, v krzno víry,
jež celým žitím, jako Jordán v moře,
jej k Bohu vedla nebeská co duha —
na horu vstoupil bez žalu a hoře.
Byl sám a sám, jen myšlenka, že skoná,
se chvěla nad ním, jako nad kořistí
pták loupežný. Kraj před ním stanul širý.
Jak hlava krvavá, již palem zdobí listí,

s vějířem mráčků slunce vyšla zoře,
z ní jako z číše vlna žití vonná
zachvěla vzduchem nad luhy a lesy;
zem krásu sslala všemi haluzemi.
„Dík, Hospodine! za tu milost svatou,
že s náručí k modlitbě rozepjatou
žehnati mohu zaslíbenou zemi.
Teď na víčka ať smrti padne clona,
mé oko chytlo radosti a plesy,
jež chystáš mému nešťastnému lidu.“
Pak snivý, tichý, zamyšlený, němý
pohlížel v kraj, až v smrtném spánku klidu
zrak pohasl, jak zřídlo v pouště písku —
Tak umřel Mojžíš dle rozkazu Páně.
A sotva srdce vychladlo a skráně,
jak ze země či z keřů tamarisků
nad mrtvým tělem sloupy zamlžené
vyrostly náhle: jeden hvězdné čelo,
meč zářný týčil v zápas, ku obraně,
stín druhý temný v ruce pozdvižené
plameny sirné třímal místo zbraně.
Děl anděl hvězdný: „Mé jest toto tělo,
v němž jako v skále duše plála zlatem,
v němž slovo boží rajskou hudbou znělo;
v tmu, ďáble, ustup, mé jest toto tělo,
před boha ustup zářným majestátem,
jenž lest tvou dávno prohléd' vševědoucí.
Že k Mojžíši lid láskou planul vroucí,
tys mrtvolu chtěl s hory této snésti,
by sám Israel v hrob ji vložil tmavý:
pak rozžehnout chtěls v srdci jejich tužbu,
že zapomníce Hospodina slávy,
svých modliteb by kladli ratolesti
ne před boha, leč v hrob Mojžíšův kámen,
že Israel zas tebou sveden, zmámen,
jak v poušti kdys by upad v modloslužbu.
Však jinak Jehova chce na výsosti;
v neznámé místo tělo Mojžíšovo
jak vichr símě perutí já vznesu,
kam lidský zrak, ni smrtelníků slovo
nedojde žádné, kam ni peklo běsů
nevzlétne nikdy věků do věčnosti.“
Nadarmo hrozil Michael, duch hvězdný;
ohyzdný satan, škůdce nebe starý,
jak vichru hvizdem jícen v skalách bezdný
se zachechtal a sopky chrlil žáry, —
boj započal, boj noci tmy a světla.
Jak s bouří bouř by na nebi se střetla
se svými blesky, mračny kovovými,

jak skaliny by řítily se dolů,
jak moře s mořem válčilo by spolu
vln jekotem a pěn mlhami, dýmy,
boj zápasících šuměl, hučel, vířil.
Tu pojednou jak s nebe oblak sněžný
stín světlý mezi zápasníky mířil,
mha rozstoupla se — žena majestátná,
list palmy držíc, stála na bojišti;
tvář jako luny bledá byla teskná,
však z očí hvězdou soucit planul něžný
a záře lásky nadpozemská, blesklá.
Jak o skálu kdy vlna bijíc chvatná
s šumivým zpěvem do jisker se tříští,
nadšeným slovem rty jí zazvučely:
„Dost zápasu, meč zadrž, Michaeli!
jímž vítězně již jednou v jícen ztmělý
jsi ďábla svrh, kdy první vinu zplodil;
mně v chvíli tu s ním boj a zápas sluší.
Jsem Sefora, jsem žena Mojžíšova!
jsem lásky duch, jenž živil jeho duši
nadšení mlékem, jenž co hvězda vodil
lid na poušti a boží hlásal slova.
Nuž satane! v boj plameny své zvedni!
neb mým jest toto tělo, rtové lední,
má jest ta ruka, co jak zvonků kalich
se často k slunci oka mého pnula,
mé jest to čelo, v jehož brázdy pusté
dech mojí lásky květy sázel husté,
mé jest to srdce, v jehož kyvech stálých
mi život zněl a plachta lásky dula,
jsem Sefora, duch lásky při mně stojí,
nuž, satane! s ním potýkej se v boji."
Jak zářný sloup, jenž k branám sahal nebe,
Sefory postať hrůzné u velebě
tou dobou rostla; žezlo obrovité
list palmy zdál se, jehož tichým hnutím
padaly hvězdy mocným zaplanutím
do hlubin temna, v mraků černé sítě,
v nichž satan prchal ženou přemožený.

Pochován Mojžíš rukou svojí ženy
v té straně proti Fogor; jeho rovu
nenašel nikdo po anděla slovu.

* *
*

Mám dopsáno; však nežli paprsk zhasne,
jenž touto zvěstí pozlatil mi péro,
než z oka mého sny uprchnou jasné,
jež cely mojí zaháněji šero,

ó básníku! věz, proč jsem slova tato
do tvojich vepsal hlínu, mise v zlato.
Co ráj pohynul, od pravěku věků
boj zla a dobra zuří ve člověku,
to Michael boj se satanem vede
o tělo Mojžíšovo mrtvé, bledé.
Však Bůh, jenž láska, na svět poslal ženu,
jež ďáblu z rukou kořist vzala plenu,
vše láskou přemohši: tu zábřesk jitra,
den spásy lidstvu vzplál. — Ó lásko boží!
ó štědrý dne! hle do jesliček zítra
má ruka chudá píseň tuto vloží.

Karel Kučera.

Jean Rameau.

Dílo slunce.

Přel Jar. Vrchlický,

á do trávy jsem uleh' v šírém lese.
Byl duben, kdy vše klíčí a vše praská,
co kvésti má, kdy zvěře ryk se třese
pod žehem slunce, jímž se vzbouzí láska.

Vše pučelo a květlo a vše pělo
posvátnou hymnu renaissance svěží,
vše bylo radost, závrať, vše se chvělo,
pod lásky dechem velký azur leží.

A cítil jsem, cos v zmatku ve mně klíčí,
můj vaz jak lehtá probuzená tráva
a štíhlé třtiny u mých noh se tyčí,
dav eunuchů tak vládce očekává.

A stromů snětí ohybné ty všudy
mne dráždily jak objetí žen břitká,
já cítil na sobě žen plné údy
a velký sléz jak venkovanek lýtka.

A byl to zázrak, děs a opojení.
Ó člověk chtěl by v těchto vlnách mříti
a v trávy vonné sladkém rozvlnění,
co jaro dechů má, vše v dno až píti!

*

Já usnul; s bílého jak vápno nebe,
jsem viděl, kterak chmúrné slunce spadlo,
jak žlutý netvor, jenž vše žárem střebe,
se na mé břicho ňadry svými kladlo.

Jak chvějné nozdry na mých očích plály,
jak v hrdlo moje zatínalo spáry
mne zvolna dusíc, kosti moje tály,
mé kouřilo se maso těmi žáry.

A kterak na mně leželo, mou duši
v ráz vypilo, já cítil závrať, mdlobu
a skrz má ústa, nos a zrak i uši
sta větví v touže prolezalo dobu.

Má páteř ta se proměnila v kořen,
mé palce hltavě se ryly v půdu,
můj život v mízu kypící byl vnořen,
já cítil svěží zeleň v každém údu.

A slunce odcházejíc řeklo: „Synu,
ó kveť, můj synu! Buj v těch pláních tady,
tvá jest má zář, tvůj duchů sbor, jenž v stínu
zde v noci pěje bohu serenády!

Tys tvor byl ubohý, teď, co máš kořen,
jsi stromem, zpívej mezi lesa obry!
Jeť k dobru strom a ke zlu člověk stvořen,
buď hrdý jako král, jak otec dobrý!“

I zved jsem pyšně zelené své čelo
a roztáhl jsem v azur snětě svoje,
a cítil jsem, jak v objetí mé spělo
cos jako nahých postav celé roje.

Ó Hossana! já nebyl člověk, v zpěvu
šly krásné ženy svěží, prostovlasé,
já necítil nic, já byl strom, jenž v dřevu
má lásku nebeskou jen v ryzím jase.

Já vzbudil se, snět nebyla v mém zraku,
však z duše mé zpěv skřivánčí se nořil,
já žehnal dechu slunce ve oblaku,
že místo stromem — básníkem mne stvořil!

Ikaros.

Román od Svatopluka Čecha.

(Dokončení.)

ostihli jsme mlýna. Není z počtu těch, které si z bývalého povolání zachovaly pouhé jméno jako vnadidlo na blízké měšťáky, jimž idyllický opar toho názvu oslazuje trpké požitky výletnické restaurace. Onen mlýn je spravedlivý mlýn, jenž půvabné lesnaté údolí dosud naplňuje veselou hudbou svého sivého kola pod omšeným, malebně rozbitým přístřeškem. Učinil dotěrným městským nadšencům pro mlýnskou poesii jen malý ústupek v podobě prostých kolů a prken, tvořících u mlýnice jakousi besídku a vedle v zahradě několik lavic a stolů, za nimiž dostane se jim za drahý peníz stejně pochybného občerstvení jako v jiných záměstských hostincích.

Ale v tuto dobu byl jako zakletý mlýn pohádky, v němž hospodaří toliko neviditelné bytosti. Teprve po delším marném volání a hledání dopadli jsme uvnitř nějakého pomoučeného gnóma, který nám chtěl ihned zase uniknouti sdělením, že domácí kamsi odjeli a že nejsou na letní hosty dosud ani zařízeni. Než, Pavlát nezřekl se tak snadno naděje, která ho sílila cestou ku mlýnské selance. Jeho silné ruce a hrozivé posunky zadržely plachý zjev a vynutily z něho přiznání, že může posloužiti chlebem a sýrem, snad i trochou mléka.

Mléka! Spodní ret Pavlátův stáhl se tak hluboko, kam až stačil jeho pružný obličej. Avšak co činit? Nutno se posilnit, byť jen chlebem a vodou.

Starší pánové a paničky usedli do besídky a Pavlát posmíval se vlastní nevrlosti celou stupnicí žalostně směšných posunků. Krůpěj útěchy poskytl mu starý přítel vyhlídkou na příští zastávku a starou pravdou, že čím větší žízeň, tím sladší pak její uhašení.

Mladší část průvodu, k níž počítal se také ještě pan Rozkošný, zmíněný domácí přítel, těžila zatím z poetických stránek mlýnské samoty. Bavila se pohledem na mohutné šedivé kolo pod malebnou stříškou a toulala se blízkým lesním paloukem, sbírajíc modrá, bílá a zlatá očka procitlé země.

Pan Rozkošný, hubená postavička s utkvělým ruměncem v suchém obličeji, rozplýval se galantností k oběma dcerám přátelské rodiny. Usmíval se sladce a volil cukrová slova. Jako sentimentalní jinoch sestavoval pro ně výmluvné kytice a tvářil se jako blažený vítěz tur-

naje, když mu navzájem sasankami ozdobily dirku kabátu a staromodní klobouk.

Snažil se zatáhnouti také Justýnu v okruh svého mocného kouzla, ale tu hájil jsem si statečně. Přidružil jsem se k ní hned cestou do mlýna a také nyní držel jsem se stále po jejím boku.

Krátký rozhovor mi prozradil, že jest duševní její obzor dosti úzký. I ona literární znalost, která mne při prvním setkání tak mile překvapila, byla pouze nahodilá. Její rozhled v písemnictví obmezuje se na pestrou hrstku knih, které se jí bez volby do rukou dostaly a mezi nimiž náhodou moje básně dovedly se vlouditi v srdce nezkušené čtenářky. Jest dívka přirozeně bystrého a krásného ducha, ale skrovného vzdělání. Nemohla lepší dary své rozvinouti v moučném ovzduší všedního krámku, kteréž se klade jako jíní na tu něžnou květinu.

A přece mne zajala, přiznávám se, prostou svojí krásou a přirozeným vděkem ducha. Na lásku však nemysli ani z daleka. Dal jsem ti již nahlednouti ve svůj vnitřní život.

Víš, co jmenuji láskou. Že s tím slovem spojuji představu nejvyššího, co má život lidský: vezdejši rozkoš, která se vznesla až k nejzazší hranici pozemskosti a setkala se tam s čistou slastí nebeskou. Objetí obou, polibek nebe a země. Propasti a hory vzedmutého moře, v němž kmitají se odlesky hvězd. — Avšak nechme třpytných slov, která povídají tak málo! Jestli jsem kdy poznal pravou lásku, zasvitla mi v prvním jaru žití z očí jediné ideální podoby a uletla s ní nad blankyt, zanechavši mi jen upomínky a hrstku hřbitovního kvítí . . .“

Sezima se na chvilku odmlčel a svěsil hlavu.

„Jisto jest, že ona Fornarina nepodobá se ani z daleka mému ideálu. A pak — ten oživený pytel mouky, ačkoliv snad také dobroty, jenž se nazývá jejím otcem! Její matka, nemluvě ani o tetě Brigitě! Nikoli, taková stafáž nehodí se naprosto do mého obrazu lásky.

Ale přes to vše — Justýna se mi líbí jak náleží. Chtěl bych se státi jejím důvěrným přítelem nebo třeba i ctitelem ve všedním smyslu slova. Chtěl bych šířiti její obzor a vzbuditi její duši, tu dřímající zakletou princeznu, k novému, krásnějšímu životu. —

Rozmlouval jsem s ní o květech, o básních a nabídl jsem se, že bych ji zásobil poutavou četbou.

„Byla bych vám velmi povděčna,“ odvětila. „Mívám v obchodě mnohdy dlouhou chvíli.“

„Zdržujete se tam často?“

„Více nežli v pokoji nahoře. Někdy celý den od rána do večera.“

„A nezazlíte mi tedy, dostavím-li se jednou k vašemu pultu s nákladem neobchodních knih?“

„Budete mi vítán. Přijďte jen brzy!“ řekla tiše.

V tom ucítil jsem na tváři vláhu. Nebyla to snad slza radosti, nýbrž zcela obyčejná krůpěj, padnuvši s hůry. A z hustých chmur, jimiž nebe z nenadání se zatáhlo, dopadla na mne druhá, třetí a již spustil se řádný dešť.

Pan Rozkošný, připomenuv si bezpochyby známé přísloví o jarním dešti a starých mládencích, zapomněl rázem veškeré galantnosti a jako

choulostivá krůta bázlivě ubíhal z té záplavy ke mlýnu. Za ním prchala tam v žertovném poplachu opuštěná dvojice krasavic. Také bratr jejich, ostýchavý mladiček, vzpružil se k nemotornému poklusu. Poslední dostihla Justýna v mém průvodu ochranné besídky.

„Vždycky loudavá!“ přivítala ji matka. „Hle, tvé nové šaty jsou celé promoklé —“

„Ach, bože!“ přerušil ji manžel s povzdechem, „že nás to zastihlo právě v té zlořečené poustce!“

„Však bude za chvilku po všem,“ těšil ho starý soudruh.

„Malá přeháňka,“ přisvědčil tomuto, jako ve všem, domácí přítel.

Ale zdvojenému ujištění navzdor lilo se z mračen bez ustání. Spousta čerstvé jarní vláhy padala šumivě k zemi, pokrývala potok a hladinu rybníka nesčetnými bublinami a bubnovala jednotvárnou, leč příjemnou svoji notu na krovu besídky, na štěstí vodovzdorném. Mne kolébala ta hudba v milé snění, a svěžest, vonně dýchající z koupele mladé přírody, táhla se také v mou duši.

Opačná byla nálada starších členů společnosti; posuzovali situaci s hněvem, nářkem nebo šibeničním humorem. Pan Rozkošný, maje límec kabátu pečlivě vyhrnutý, chtěl sice novou roztomilostí dřívější svůj poklesek napraviti; ale cukrové jeho žerty měly trpkou příchuť tajené mrzutosti.

Dívky s lehkomyslností mládí smály se potichu ne jeho žertům, ale jemu samému, a vyhledávaly vůbec jen humoristické stránky malého dobrodružství.

Pavláta přešla konečně trpělivost i prohlásil: nenajde-li zde nějaký povoz, že se bude raději brouzdat blátem a deštěm, než by zůstal jen minutu déle v té nevlídné pustině. Odebral se do mlýna.

Naděje, že by tam sehnal povoz, byla arci skrovná. Ale vyhlídka na cestu deštěm zjevila mi pojednou zvláštní půvaby. Rozumí se, že pozvu pod svůj deštník Justýnu. Ručka její vklouzne pod mé rameno, pružné tílko úzce přituli se ke mně a s naším tichým hovorem bude se mísiti příjemné bubnování deště na plátěnou střechu.

Při té příležitosti odložím také před Justýnou svůj pseudonym, který se mi stává již nepohodlným a hrozí možností nemilých zápletek.

Fantasie malovala mi ten obrázek čím dále svůdněji. Jediné, co jej poněkud kalilo, bylo neblahé tušení, že jest některé žebro mého deštníku pochroumáno. Avšak utěšil jsem se tím, že mohu zůstati pozadu a obrátiti porouchanou část na svou stranu.

Přál jsem si opravdu, aby Pavlát nepochodil. A tak se i stalo. Vrátil se v průvodu zmíněného mlýnského skřítka, jenž vykládal, že domácí v pryčce odejeli a sotva před nocí se vrátí, košinový vůz že je ve správce a že by ani nemohl na vlastní vrub —

„Zaplatíme a půjdeme!“ přetrhnul rozhorlený Pavlát jeho výklady.

A maják, zářící jeho žízni, ač z mlhavé dálky, nevlídnými spoustami vod, rozjasnil jeho náladu tou měrou, že začal znova žertovati.

„Nuže, vydáme se na pochod!“ pravil, paroduje hlasem a posunky nějakého velícího generála. „Nejprve však přehledneme zbraně a uspořádáme voj.“

Přehlídka zjistila, že z nás mužských každý deštníkem jest ozbrojen. Aby snad strategie vůdcova mé výpočty nezhatila, přistoupil jsem hned k Justýně a nabídl jí okázale svůj průvod, jejž ochotně přijala.

Pavlát to spozoroval a schválil. „Mládež půjde po dvou napřed," velel dále, „a my těžká kavalerie vzadu."

Zpozoroval jsem hned, že je toto sešikování pochybené. Dva deštníky starších pánů nestačily k záštitě tří usedlých dám a tří nejmladších, nedospělých členů spřízněné rodiny. Aby se mi tedy nedostalo nějaké posily od „těžké kavalerie", vystoupil jsem rázně do deště před verandu a Justýna, rozumějíc mému pohledu, popošla za mnou rychle až k samému okapu. Jediný deštník vzpíral se chvilku mým záměrům. Vzdoroval mému úsilí, nechtěje se mermomocí otevříti. Konečně — konečně zkrotil jsem jeho vzdor rázným nátlakem — ale hned na to rozlehl se za mnou mnohohlasý bouřlivý smích. Neblahé moje tušení bylo daleko předstiženo skutečností. Co se před zraky diváků rozestřelo, byly již toliko žalostné relikvie deštníku: ne jedno žebro, ale celá kostra byla zborcena a rozrušena v pustou směs centrifugálních trosek, kterou dříve, když byl deštník zavřen, již jen vetché plátno drželo pohromadě: nyní byl mým prudkým úsilím i ten milosrdný závoj na několika místech zároveň protržen a k tomu ke všemu vypadlo z těch trosek a cárů — celé klubko modrých nití a rozplétalo se při každém pohybu deštníku, zůstavši kdesi nahoře viseti koncem nitě jako had na větvi stromu. Bůh ví, jak se tam dostalo! Snad užila kdysi Gabriela mého deštníku, zasluhoval-li ještě toho názvu, za schránku svého pletiva!

Zatím, co jsem na osudné nadělení s ustrnutím pohlížel, oddávala se společnost v besídce nenuceně svému veselí, k němuž paní Pavlátová přidala sarkastický osten poznámkou, „že mívala na skříni porcelánovou figurku s deštníkem v podobném směšném postavení."

Probrav se konečně z ustrnutí, hleděl jsem zahanben vtěsnati opět nešťastné trosky v potrhaný obal, což se mi teprv po chvíli jakž takž podařilo.

Pan Rozkošný, který byl před tím svou záštitu jedné z obou spřátelených slečen nabídl, přenechav druhou ostýchavému bratru jejímu, přispěl mi nevítaným způsobem ku pomoci. Rozestřev vítězoslavně svůj bezúhonný, důkladný deštník, nabídl se také Justýně za ochrance, upozorňuje, že může pod plátěnou svojí střechou dobře dva andílky pohostiti. Deštník jeho měl vskutku rozměry neobyčejné. Justýně nezbývalo než přijmouti jedno rámě obstárlého kavalíra.

Svitla mi ještě naděje. Zeptal jsem se pomoučeného chasníka, který se bavil v pozadí verandy pohledem na výpravu deštníkové karavany, nemůže-li mi snad za slušný peníz prodati nebo proti složení ceny zapůjčiti nějaký sebe starší deštník, je-li jen trochu k potřebě. Chasník se rozmýšlel a odešel pak do mlýna.

Brzy jsem nápadu svého litoval. Zadní voj byl již sešikován — paní Pavlátová přijala jedno děcko spřízněné rodiny do náručí —, když se objevila pojednou v rozpočtu Pavlátově veliká, osudná mezera. Stranou stála teta Brigita ve své rezavé mantile a fantasticky květ-

natém klobouku, patrně na okamžik něma nevolí nad bezohledností, s jakou se pomíjí při celém uspořádání ctihodná její osobnost. Pak uvolnila si hlasem sípavým, v němž střídal se hněv s lítostivým vzlykáním: „Tak! A já zde mohu zůstat nebo jíti deštěm! Což je o mne, starou osobu! Dostanu-li z toho smrt, uženu-li si — —“

„Pro Pána!“ zvolal Pavlát, udeřiv se pěstí v čelo, „na hlavní osobu jsme zapomněli. Naše milá Brigita!“

V tom objevil se chasník, přinášeje mi sešlý, ale z nouze ještě dobrý deštník.

„Ejhle, pomoc v bídě největší!“ zaradoval se moukař. „Pan Bořita ujme se laskavě naší drahé tety — nuže tedy v před!“

Což mi zbývalo? Zaplatil jsem deštník, rozestřel jej mlčky nad Brigitou, dosud se durdící, a vydal se s ní do bezedného bláta. Před sebou, již hodný kus cesty napřed, viděl jsem pod objemným deštníkem šťastného pana Rozkošného, k němuž s každé strany útulně se tiskla svižná postava dívčí. Smáli se a laškovali . . . . . Můžeš si představiti můj rozmar. Poněvadž jsem v tu chvíli málo dbal o rovnováhu deštníku, zasáhla vydatná prška rezavou mantilu a její majitelka přiblížila se těsněji ke mně. Abych ještě těsnějšímu sblížení zabránil, naklonil jsem plátěnou střechu nad ni tak daleko, že jsem sám sebe vydal nadobro dešti. Ale teta Brigita spatřovala v tom zvláštní úslužnost a nabyla tím ztracené dobré míry; ba, smířila se i se mnou a v odměnu zavěsila se bez okolků na mé rámě . . . Dovedeš si představiti, s jakými pocity jsem vlekl vzácné břímě, svými ostrohrannými tvary důvěrně ke mně přitulené, hlubokým blátem a nekonečným deštěm! Byla to šeredná parodie mých nedávných krásných snů! A zůstal jsem jejím rytířem nejen až k majáku obou starých pánů, kde učiněna krátká zastávka, ale marně sháněn povoz, nýbrž až k domu Pavlátových . . .

Z toho poznáváš zajisté, že jsem neměl při svých setkáních s krásnou Justýnou dosud velkého štěstí.“

Umlknutím přítelovým vytržen byl Vysocký z myšlenek. Slyšel z vypravování velmi málo. Jeho myslí táhly zatím jiné představy a dumy. Přemítal o dluhu hlásného. Vzpomínal, jaká spokojenost dýchala z řečí strýcových, když tehdáž načínal páně Ignácovu láhev, a vyčítal si, že jeho příchod porušil rovnováhu skrovné, ale šťastné domácnosti. Pochyboval, že strýc u pana Ignáce najde pomoci. Pravil sobě, že jest jeho, Vysockého, svatou povinností, přispěti strýci v této tísni. —

A v tom zahýbaje s přítelem kolem rohu věžní chodby, spatřil strýce, an se vrací od pana Ignáce. Úplný nezdar psán byl zřetelně v jeho chabě svislém, zasmušilém obličeji.

Sezima pokračoval ve vzdušné procházce, která se mu patrně zalíbila, a v hovoru: „Toť historie mého prvního jarního výletu. A příští neděli — — Ach vidíš, jaký jsem zapomětlivec! Mám ti zítra psáti, abys rozmnožil náš výletní sbor, a teprve teď mi napadá, že si mohu uspořiti obtížné psaní. Slyš tedy: Na příští neděli smluvil se jakýs doktor Blanda s mým otcem, že uspořádají společný výlet do Třemšína. On vezme s sebou nějakého přítele a s naší strany půjdeme všichni. Gabriela domlouvala mi totiž tak dlouho, až jsem přislíbil, že půjdu

také; ale zároveň mi uložila, abych získal i tebe za účastníka. Pojď s námi! Prosím o to netoliko jmenem jejím, ale i k vůli sobě: bez tebe byl by mi onen výlet svrchovaně protivným. Učiníš mi to zajisté k vůli a připojíš se k nám v neděli."

Vysocký zachvěl se radostným pocitem slyše, že si přeje Gabriela, aby se výletu účastnil. Odpověděl po krátkém váhání: „Je-li to vašim vhod — připojím se rád — ač moje přítomnost málo přispěje k zábavě."

„Výborně!" radoval se Otokar. „Ale teď mi konečně ukaž své sanctissimum."

Vysockému nezbývalo než uvésti přítele do trpasličí komnaty. Zatím co ten maličkosti její se podivoval, prohlašuje však zároveň, že by za ni přece rád vyměnil své prosaické nízké bydliště, slyšel Vysocký venku vrznutí dveří a strýcův hlas: „Vrátím se až k večeru!" Ubohý strýc nemá poklidu! Trmácí se znovu s věže, aby sháněl bůh ví kde po městě potřebnou sumu. Vysocký byl v té chvíli rozhodnut.

Když mu Otokar podával ruku na rozloučenou, prohlásil, že ho doprovodí do města, že má dole nějaké řízení.

Před odchodem zašel do světnice hlásného a ptal se Stázy, zaslechla-li, o jakou sumu pan Kavka jejího otce upomínal.

„O sto padesát zlatých, tuším," odpověděla. „Slyšela jsem, jak řekl: Musíme míti celých sto padesát zlatých — můj pán nemůže déle čekati —"

„Můj pán — že řekl?"

„Ano. Mluvil několikrát o svém pánu, ale jméno toho pána jsem neslyšela."

Tím nabyla věc nového světla a s pana Kavky zmizel šeredný stín. Nebyl tedy sám lichvářem, nýbrž jen příručím nebo asi lépe běhounem nějakého vydřiducha a zasluhoval — chuďas — spíše politování než odsouzení. —

IV. Pan Perlsee.

Dole v městě rozloučil se Vysocký s Otokarem před starým domem, s jehož šindelové střechy vystupoval někdejší jeho příbytek, studentský pokojík paní Kavkové. Chtěl především o záležitosti strýcově promluviti s panem Kavkou, zastihne-li ho náhodou doma. Ale nezastihl; podkrovní byt byl zamčen a v domě mu řekli, že paní Kavková odjela k venkovským příbuzným na návštěvu a pan Kavka že zdržuje se doma jen velmi málo, což věděl ostatně pan Vysocký již z dřívější doby.

Šel tedy přímo za svým cílem. Nedoufal beztoho, že by pan Kavka chtěl a mohl nakloniti svého čistého chlebodárce k poshovění.

Již na věži vysvitla mu hvězda, slibující pomoc. Nyní kráčel odhodlaně za ní. Zářila mu stále zřetelněji v podobě hladce oholené, zarudlé, poněkud trudovité tváře s výrazem bodrého epikurejce. Byla to hvězda z Východu, jak svědčil již znamenitý její nos a poeticky zakuklené jmeno M. Perlsee. Tento pán vstoupil v poslední době mezi mandanty dra. Hubatky a po několika návštěvách již obcoval s kance-

lářským personálem jako dlouholetý známý. Znal jména písařů a jejich vzájemné vztahy, rozuměl kancelářským vtipům a v dobách, kdy musil čekati na vstup do sanctissima dra. Hubatky, s jiným mandantem rokujícího, snažil se baviti okřívající na chvilku personál rozličnými šprýmy a denními klepy. Některým ťukal již i důvěrně na rameno a potřásal si s nimi při odchodu rukama, což ale nevadilo, aby po zmizení jeho nemluvili o „staré lišce“, o „pijavici“ a nekladli jej bez okolků do cechu lichvářů.

Vysocký zvolil z ostatních, které poznal ve své kancelářské praxi, právě tohoto, poněvadž doufal, že bude s ním jednání nejsnadnější.

Ostatně, nepořídí-li mimo nadání zde, pokusí se jinde. Byl pevně odhodlán nasaditi všechny páky, aby si zjednal větší sumu peněz, kterou zaokrouhlil na dvě stě zlatých. Sto padesát pro strýce a padesát pro sebe: potřebovalť nutně peněz na nový oděv a jiné věci, aby se mohl se ctí účastniti nedělního výletu.

Z dopisů a záhlaví žalob, které opisoval, znal adressu pana Perlseea. Našel v odlehlé ulici dům s tabulkou „M. Perlsee“ u přízemního bytu, jehož okno zdobil zlatý nápis „Comptoir“. Zaklepal a na rázné „Herrrrein!“ vstoupil do malé místnosti, zařízené jako obchodní písárna. Pult za sloupcovým ohražením byl prázdný, ale z vedlejší otevřené místnosti, zařízené jako soukromý byt, vystoupila statná postava pana Perlseea, v otevřeném županu, s fesem na hlavě a s dlouhou dýmkou v ruce.

„Hle hle, pan Vysocký!“ přivítal přátelsky hosta, podávaje mu ruku. „Ale pojďte dále! Necháme jen dvéře otevřeny; jsem právě samoten v obchodě.“

Pokoj, do něhož pan Perlsee hosta uvedl, byl neprávě vybraně, ale pohodlně a útulně zařízen. Na pohovce a vycpaných sedadlech leckde skvrny; na vyřezávaných dvou skříních dosti prachu; v koutě na stojanu několik různě vyfintěných dýmek; ve výklenku na polici několik lahví a sklenic; na stěnách zakouřené laciné obrazy, představující milostné, z části až kluzké výjevy; na stole talíř se zbytky nějakých zákusků, dopitá sklenka a polo vyprázdněná láhev s vínem, jehož oheň zřetelně šlehal z tváře pana Perlseea, více než obyčejně zářící rudou záplavou.

„Tak! Prosím, sedněte si!“ vybízel pan Perlsee. „A především, musíte si se mnou přiťuknouti.“

Vzal s police druhou sklenku a naplniv obě rudou vláhou, podal jednu Vysockému.

„Snad se nebudete upejpat! Což máme na světě kromě takových požitků? Kdo nemiluje víno, ženy a — ne, zpěv nemiluju, leda písničky chansonett. Nuže, na vaše zdraví a na moje!“

Vysocký upil trochu. Pan Perlsee vyprázdnil sklenku na jeden doušek a pomlaskávaje rtoma, pravil: „Přicházíte s něčím od pana doktora, není-li pravda?“

„Ne,“ odpověděl Vysocký rozpačitě. „Přicházím v — osobní záležitosti.“

„V osobní záležitosti?“ Pan Perlsee pohledl udiven na hosta. Měl veliké oči a vypuloval je časem spůsobem až ustrašujícím.

„Dostal jsem se... do tísně,“ vysvětloval Vysocký zajíkavě, „z níž mi pomůže... toliko půjčka. Potřebuju dvě stě zlatých a to ještě dnes.“

„Dvě stě zlatých!“ povzdechl pan Perlsee a vypoulil znovu oči. Pak se zadíval upjatě na podlahu a bafal naprázdno z vyhaslé dýmky.

„A tu jsem vás chtěl požádat,“ pokračoval Vysocký, „abyste mi obnos ten zapůjčil, třeba na kratší dobu a na vyšší úrok. Byl bych vám za to povděčen.“

„Milý pane Vysocký, jak rád, jak ze srdce rád bych vám pomohl! Ale —“ pan Perlsee vytáhl ramena do výšky. „Někdy mám v pokladnici peněz, že nevím, co s nimi, a někdy zase... Vy máte stálé postavení u pana dra. Hubatky?“

„Písařem nehodlám zůstati. Jsem filosof; odbudu brzo zkoušky a zjednám si pak pevné místo. Mám u sebe doklady —“

„O těch by nebylo třeba. Věřím vám úplně. Poznám hned, na koho lze spolehnouti. Umím dobře čísti v lidských tvářích — umím a někdy se přece šeredně omýlím. Jako na příklad: představil se mi nějaký pan Volavka. Na první pohled řekl jsem si: na tom můžeš domy stavět! I aby do toho... Pěkné domy! Ten chlapík mi vám provádí kousky... že nevím někdy, mám-li zlostí z kůže vyletět nebo mám-li se smáti. Jaktěživ jsem nepoznal takového ptáčka! Nu, přijdu s ním co nevidět k panu doktorovi. — Ale... abychom se vrátili k vaší záležitosti... Jest mi opravdu líto, velice líto, že... Kde pak bydlíte, pane Vysocký?“

„Skoro v oblacích,“ zažertoval trpce Vysocký, který již poznával, že zde nepořídí. „Na Hradčanech, na věži.“

„Na zámecké věži?“ Pan Perlsee zvětšil své oči spůsobem báječným.

„Ano. Mám tam strýce hlásného.“

Pan Perlsee ještě vytřešťoval oči; ale tvář jeho se oživila. „Hlásného? Snad hlásný Peterka?“

„Týž. Je můj strýc s matčiny strany.“

„Ale toť zvláštní. Právě váš strýc je mi také dlužen. Poslal jsem tam dnes Kavku s upomínkou. Že prý zítra. Uvidíme! Uvidíme! Prosím vás, domluvte mu sám, řekněte mu, že ty peníze zítra musím míti! Vždyť vidíte, v jaké jsem tísni. Ani vám nemohl jsem vyhověti. Sháním kde co mohu.“

Nyní byl zase Vysocký překvapen. Jaká náhoda! Tedy pan Perlsee jest právě ono strašidlo, které dnes ubohého strýce tak děsivě obletuje!

„Věděl jsem, že má nějaký naléhavý dluh,“ pravil, „ale jméno věřitele jsem neznal. Chtěl jsem právě pro něho sehnati ty peníze, arci bez jeho vědomí, a náhoda přivedla mne k jeho věřiteli —“

Tvář lichvářova se opět rozjasnila. „Ah, vy sháníte pro něho ty peníze! To je hezké, opravdu hezké. Zřídka bývá, aby synovec takto se staral o strýce. Za nynějších časů je to zvláštní úkaz.“ A vypoulený jeho zrak vzdával hold obdivu neobyčejné cnosti Vysockého.

„Strýc mi poskytuje byt — zachoval se ke mně velmi šlechetně —“

„A vy mu chcete prokázati svou vděčnost — Ale přes to je vaše jednání vzácné. Taková obětovná láska mezi příbuznými jest za našich nesrdečných dob bílou vlaštovkou. Srdce okřívá, setkáme-li se s po-

dobným krásným úkazem.“ Moralisující tento ton stával se peněžníkovi již nepohodlným; neboť zabočil náhle ve svůj obyčejný, epikurejsky žertovný způsob a pravil, mrkaje očima: „Avšak malou odměnu své obětavosti jste si přece vyhradil. Váš strýc je mi dlužen toliko sto padesát zlatých —“

Vysocký se zapýřil. „Mám některá nutná vydání —“

„Toť vaše věc, co hodláte učinit s onou padesátkou — zcela vaše věc!“ chlácholil pan Perlsee a s cynickým poněkud úsměvem zajiskřil očima, jakoby se před ním byl zamihnul rej luzných dívčích postav, polonahých, zpitých nevázanou rozkoší, s kališky perlící se vláhy v útlých ručkách...

Pak položil Vysockému obě ruce na ramena a pravil bodře: „Hleďte, vaše jednání se mi zalíbilo. Poznal jsem ve vás řádnou, ušlechtilou povahu. Chci pro vás učiniti, co mi jen možno. Vezmeme dluh vašeho pana strýce — je to vlastně dluh jakéhos lokaje, Ignáce — na příjmení si nevzpomínám — ale přesvědčil jsem se, že člověk ten, sejmeš-li s něho livreji, která patří jeho vrchnosti, nemá na sobě ani při sobě ničeho, praničeho, zač bych jej mohl popadnouti; musím se držeti hlásného, který se za něho zaručil. Vezmeme tedy oněch 150 zl. — vám vyplatím hotově padesátku nebo i více, je-li vám libo — k tomu připočteme úroky z celého obnosu napřed — a směnku na všechno podepíšete vy s panem strýcem a dotčeným lokajem —“

„Ne, nerad bych, aby se zaručoval strýc a vůbec kdo jiný za můj dluh. Podepíšu spolu směnku na dluh strýcův a lokajův, ale na oněch padesát zlatých — více nechci — i s úroky za celé dvě stě vydejte, možno-li, směnku druhou, kterou podepíšu sám. Snad vám stačí pouhá moje osoba za tento obnos —“

„I jejich úroky chcete vzíti na sebe?“ zvolal pan Perlsee s úsměvem. Chvilku škrabal se v přemýšlení pod bradou a pak máchl rukama. „Buďsi! Učiním, jak si přejete. Napíšu zvlášť směnku na vaši padesátku a připočítám úroky z dvou set na čtvrt leta — vám budu počítati nejmírnější — řekněme padesát — Oho! — Ne, již jsem řekl — Buďsi! — Spokojím se s tím pakatelem — směnka vaše tedy bude zníti na rovnou stovku. Spokojen?“

Vysocký, trochu sice zaražen, přikývl mlčky.

„Zítra ráno mi přinesete obě směnky podepsané, já vám vyplatím vašich padesát zlatých a věc bude v pořádku. Ale nyní musíme ještě vypíti litkup.“

Nalil sobě znovu a dolil sklenku hostovu.

„Pan doktor Hubatka se nedoví o ničem —?“ podotkl ještě Vysocký rozpačitě.

„I, toť se rozumí samo sebou. Byl bych sám proti sobě,“ ujišťoval pan Perlsee horlivě.

Když vyprovázel hosta přední místností, otevřely se zlehka dveře a jako stín vklouzl pan Kavka. Zočiv se svým chlebodárcem Vysockého, vytřeštil naň překvapen oči. Vysocký jej pozdravil; pan Kavka potřásl hlavou a cosi zabručel.

„Aj, vy se znáte?“ divil se pan Perlsee.

„Bydlíval jsem u pana Kavky,“ vysvětloval Vysocký.

„Ó pan Kavka byl asi přísný domácí," mínil s úsměvem lichvář; bylo patrno, že rád pouštívá svému humoru uzdu na újmu příručího. „Pan Kavka je vážný pán — umí se tvářiti jako nějaký rada vrchního soudu."

Smích lichvářův uvedl pana Kavku, kterého patrně mrzelo, že jeho důstojnost trpí těmi žerty před bývalým nájemníkem, do nemalých rozpaků. Zašed za sloupcové ohražení, přehazoval bez účelu nějaké zápisní knihy na pultu, z povinnosti nuceně se usmíval, házel prudce ramenem, vyrážel ze sebe polohlasné „nu" a „hm" a upjal posléz z ohnivého ruměnce své bledě modré oči jaksi úzkostlivě na Vysockého.

Tento se poroučel a zaslechl ještě za dveřmi hlas lichvářův: „Sečtěte dnešní položky, pane Kavko, a pak mi doskočte pro doutníky!"

Lituje v duchu pana Kavku, ubíral se Vysocký k domovu. Jinak byl v náladě příjemné. Zdar výpravy a víno lichvářovo plnily mu hlavu jasnými obrazy. Věděl nyní také, že strýc k vůli němu se nezadlužil; tím svezlo se veliké břímě s jeho duše. Třeba arci pomýšleti na splacení dluhu; zjedná si nějaký vedlejší výdělek a nabídne dru. Hubatkovi práci celodenní. Studie tím arci utrpí — než, co škodí! Pílí možno vše nahraditi . . .

Dostihnuv svého obydlí, očekával Vysocký venku v chodbě, opřen lokty o zeď v otevřeném výklenku loggie, netrpělivě návrat hlásného. Stál tam dlouho, pohlížeje s tichým požitkem na obraz Hradčan a Nového světa, na zelenou širokou krajinu za nimi, s rozptýlenými bílými domky a vesničkami. Již zapadlo slunce; krajinou rozkládal se soumrak, kužele a báně vzdálených hor zjevily se v záplavě večerní jako lehce na obzor nadechnuté růžové silhuety: tu konečně ozval se na schodech hřmotný krok hlásného.

„Strýčku!" zvolal Vysocký.

„Co chceš?" tázal se hlásný nevrlým hlasem, z něhož poznal synovec, že byla výprava starcova bezvýsledna.

„Perlsee počká ti ten obnos další čtvrt leta, bez úroku."

„Jak že? Ty víš —?"

„Vím." A Vysocký vypravoval hlásnému všechno, pomíjeje toliko mlčením svůj zvláštní dluh a převzaté úroky.

„Děkuju ti, Pavlíčku," pravil stařec v radostném pohnutí. „Tím spadl mi s prsou centnýřový balvan. Je po starostech. Pan Ignác mne ujišťoval, že dostane za tři týdny peníze, a pak se rázem vyprostíme z drápů toho vydřiducha."

Ten večer byl hlásný vesel a než nastoupil své obchůzky kolem věže, našel ještě kdesi láhev vína a přinutil synovce, aby s ním popíjel a naslouchal výlevům jeho samorostlé věžní filosofie.

V. Slunci vstříc.

Jako sen, božsky krásný sen jeví se Vysockému ona rozhodná chvíle.

Třemšínský výlet míhá se nejasně jeho duchem. Jako mlhou stíhá jednotlivé výjevy té zábavy: archaeologické výklady patera Tykala, bezděčné humoristické kousky pana Růžka, literární půtky obou ušle-

chtilých Otokarů, Sezimy a Hvězdného, vítěznou eleganci a duchaplnost dra. Blandy, kterému jediné od nevázané Olgy snášeti bylo časté ústrky, za které se mstil více než zdvořilým obletováním Gabriely, že až Vysockému mnohý žhavý osten vnikl do srdce . . .

Ale pak . . . Zřetelně leskne a vlní se před ním v husté zeleni stromů a rákosí obšírný rybník u starého mlýna, samotáře, snícího v ukryté lesnaté kotlině. U břehu rybníka houpají se dva prosté, stářím šedivé a zelenavé čluny. Do jednoho vstupuje dr. Blanda s Olgou a chtě dokázati svou veslařskou hbitost, odráží se mocným tepem vesla ode břehu. Brzy je daleko uprostřed vody a vesluje rychle ku břehu protějšímu. Vysocký však veze Gabrielu zvolna v druhé lodici kolem rákosí tam, kde bujné stromoví břehu a blízkého ostrůvku, dosahujíc bez mála k sobě vypjatými větvemi, tvoří nad vodou přirozené stinné klenutí. Plují tím pološerem, z něhož po stranách září bílé květy střemchy a bezu. Sladká vůně je ovívá. Rozkošný zde klid. Jen ptáče frčí s větve na větev, jen párek něžných perlových motýlků laškuje kolem žlutého pobřežního květu. Toliko vzdech vyklouzl ze rtů sličné podoby, sedící v zádi člunu, s čelem snivě opřeným o dlaň, a nořící druhou ruku bezděky do průhledné vláhy, která se laškovně vlní mezi bílými, útlými prsty.

V tu chvíli sklonilo se před ní koleno Vysockého a z jeho třesoucích se rtů zazněla tiše osudná slova. Promluvil je jako v bezvědomí; bez jeho vůle vytryskla z přeplněné duše. Bylo jich jen několik, ale projevila vše.

Gabriela se chvěla a rděla, ve sladkém zmatku zastřela si tváře rukama — ale pak svezla se jedna na klín — Vysocký ji uchopil jemně — nebránila se, nýbrž opětovala vřelý jeho stisk — a žhavé polibky pokrývaly měkkou, sametovou pleť té milostné ručky . . .

Teprve volání Olgy a dra. Blandy je vzpamatovalo. Gabriela sebou trhla, jakoby se náhle probouzela ze sna; Vysocký s povzdechem chopil se vesla. Vypluli ze stinného chobotu, a když dostihla lodice protějšího břehu, kde odpočíval již v husté trávě druhý pár, vyskočil Vysocký na zemi a pomohl Gabriele z člunu, při čemž stiskl znovu ohnivě její chvějící se ruku.

Z řečí Olgy a dra. Blandy poznal Vysocký, že nespozorovali onen výjev pod stinnou klenbou stromovou. Zůstane jeho a Gabriely sladkým tajemstvím. Pohledl do jejích očí; s nevýslovnou rozkoší četl v nich, klopících se nad lící žhavě uzardělou, to tajné srozumění.

A pak oddělil se od společnosti. Musel do samoty, do hlubokého lesa, aby ulevil bouři svého nitra. Klesl na mech, přitiskl k zemi srdce bouřlivě tlukoucí a skrýval do vřesu rozpálené tváře, vydávaje ze sebe nesouvislá slova. Pak zase vyskočil a s jásavým výkřikem zamávl kloboukem k nebi.

Náhoda zanesla jej na této potulce do známého lesního údolíčka s vetchou lávkou a zvětralou soškou bohorodičky ve skalním výklenku. Bezděky klesl před ní na kolena a sepjal ruce; ale nemodlil se. Měl vidění. V ohromné oblakové bráně kupily se velebné postavy svatých a světic, vypadajíce navzdor jasnosti své jen jako stíny v oslňující nebeské záři, vlnící se nesčíslným rojem andělských hlaviček kolem lahodně

vznešené podoby rajské královny, pod jejíž hvězdnou korunou se klonil snivý, milostně bledý obličej rysů, Vysockému tak známých...

Jako sen jevila se mu teď na věži ona chvíle v lodici. Ale tisíce zlatých nitek, jež následující doba přidala do příze onou chvílí začaté, dokazovaly mu každým dnem, že byla blahou skutečností.

V jisté dni týdnu, z večera, kdy již soumrak rozkládá se ulicemi, stává náš hrdina u průjezdu jednoho domu, z jehož prvního patra se ozývají zvuky piana a zpěv mladistvých, svěžích hlasů. V určitou hodinu nastává utišení nahoře, ale průjezd plní se za to šumným ruchem, šelestem hopkujících nožek, opozdilými trylky, smíchem a hovorem zvonkových hlasův a v příštím okamžiku vyhrnuje se na ulici pestrý roj svižných postav dívčích, s notami neb ozdobnými mapkami hudebnin pod páží. Jedna, ztepilá mezi nimi jako palma, odbočuje k nedočkavému čekateli a podává mu něžnou ruku s jemným uzarděním a tichým pozdravem. Provází ji cestou k domovu; přináší jí nejkrásnější květy, jaké našel v košíku prodavaček; mluví k ní chvějícím se hlasem slova zvuku mnohdy všedního, která však mají hluboký a spanilý význam ve slovníku lásky; blažen je kývnutím její hlavinky, jejím krátkým pohledem, slůvkem, jež někdy sklouzne z růžových rtíků jako perlička, plná tajemného kouzelného lesku. U domu v předměstí loučí se s ní, tiskna výmluvný polibek na její teplou ručku.

A když po takové výpravě dostihuje vrcholu svého nebetyčného majáku, jaký podivný, čarovný život rozkvetá v těsné věžní komůrce! Co krásy a poesie chová širý svět, všechna chví a skví se kolem Vysockého skrovným prostorem, jehož stěny se rozstupují v nedohledné dálky. S rozkoší hledí v ohromné, průhledně safírové vlny mořské, slyší jejich slavný šum, skřipot rahen, chechtot racků; velkolepá katedrála vzpíná nad ním své sloupy, oblouky a klenby, mystickým polosvitem zní velebná hudba varhan; tu zase tropický les, protkaný přebujnou směsí lian, okouzluje ho čarokrásou svých smaragdových listových vějířů, svých kvetoucích báječných plamenů, svých okřídlených rubínů, safírů a diamantů: houšť karafiátů, jiskřících se rosou, kosmaté větve posněžených jedlí, křišťálové tůně se zlatým rámcem kvetoucích blatouchů, slzící oči gazelí, pestrý ruch vlašského karnevalu, skleněné zámky báje na slepičích nohou — tisíce jiných obrazů míhá se a víří bdící hlavou a neklidná ruka pokrývá zatím papír nerovnými řádky, bezděky navlékajíc perly myšlenkové na zlaté nitě veršů.

Vysocký stává se, nevěda jak, básníkem. Vrstva papírů s rýmovanými řádky vzrůstá z nenadání na jeho stole; leckterý z těchto listů vkládá se do knihy, kterou pak Vysocký o příští večerní schůzce s významným pohledem podává milované dívce, aby v ložnici své z půjčené knihy vylovila a pročetla tu veršovanou zpověď blouznivé duše.

Jak jinak jeví se nyní všeliké předměty Vysockému i v denním osvětlení! Všechno vůkol jest omladlé, zjasněné, usmívavé a krásné — vždyť není celý svět než velikým zrcadlem, v němž obráží sa půvab milované tváře.

Bloudě jednou takto městem, potkal Otokara, tvářícího se jaksi mrzutě a nesoucího pod paží břímě knih. Jal se předce vším oprašovati jeho rukáv a záda.

„Snad nejsem pobílen?“ zeptal se Otokar nevrle.

„A jak! Plný mouky!“ odpověděl Vysocký s úsměvem. „Pro tebe je to arci zlatý prach tvého Eldorada.“

„Nu ano,“ pravil Sezima. „Byl jsem v obchodě u Pavláta. Přinesl jsem jí nové knihy a odnáším přečtěné! Víš-li pak, že jsem u ní dosud Bořitou? Ale nezruším naschvál svůj pseudonym. Uslyším aspoň jeden upřímný, nepředpojatý úsudek o svých pracích. Považ si, kritisuje mne a to někdy dosti ostře. Právě dnes ztepala konec jedné mé básně, nevědouc arci, že stojí autor ubohé básně před ní. Jsem žádostiv, co řekne mé „Noci“. Až bude v časopise dokončena, dám jí vázaný ročník Zvonu.“

Mohu podotknouti, že „Noc“ dočkala se již zpěvu šestého, který však dosud nezhostil se kouzla baroku, jemuž pátý tak bez obrany podlehl.

„A víš-li pak,“ pokračoval Sezima, jehož nevrlost pro nedávnou kritiku zvolna mizela, „že jsem dobyl u Pavlátů nového vítězství? Kdykoliv se v obchodě u Justýny objevím, zavlají na blízku jistě podivné vlasové zátočky a rezavá mantila. Teta Brigita jakoby na příchod můj číhala. A chová se ke mně s laskavostí, jakou bys nikdy nehledal v těch měřicky ostrých uhlech a hranách její bytosti.“

„Šťastný člověče!“ usmál se Vysocký.

Na rozchodu káral jej Otokar: „Celou věčnost jsem tě neviděl. Proč k nám nepřicházíš? Naším hostem bývá nyní jen doktor Blanda — a ten mi není hrubě po chuti.“

Vysocký se při slově „Blanda“ zarazil a mračně zadumal; ale po chvilce pohodil hlavou a škubl pohrdlivě rtoma . . .

Jasné nebe Vysockého zakalilo se mráčkem jen v dobu, kdy dospěly obě směnky k placení. Pan Ignác slíbených peněz nedostal a Vysocký staral se v nynějším blaženém opojení tak málo o podobné prosaické věci, že ho zastihl předvečer platebního dne v úplné nemajetnosti, neschopného ani, aby zaplatil úroky za nové čekání.

Ale když večer doprovodil Gabrielu a vracel se s jejím sladkým: „Dobrou noc!“ k domovu, rozprchly se všechny stíny starostí a v jeho přesvědčení zakotvila se jistota, že pan Perlsee za připsání nových úroků obě směnky bez okolků na další čtvrt leta prodlouží.

Umínil si jen, že dojde ještě dnes k panu Kavkovi, který bude teď večer zajisté doma. Poradí se napřed s ním v té záležitosti.

Zastavil se tedy v podkrovním obydlí. Otevřela mu paní Kavková. Když spatřila bývalého nájemníka, spráskla ruce nad hlavou a zvolala s jemnou výčitkou: „Vzpomněl jste si přece na nás? Pozdě — ale přece! Buďte nám srdečně vítán! Hleďte, pan Sobička vzpomněl si od vašeho odchodu dvakráte na nás. Jednou mi psal — musíte si pak to krásné psaní přečíst — rozplakala jsem se nad ním — a jednou nás navštívil osobně. Ach, z toho se stal člověk! Mohla jsem na něm oči nechat. Hezký byl vždy jako panenka; ale teď má zároveň něco tak vážného a přece milého do sebe — ruce samý prsten, těžký zlatý řetízek u vesty, rukavičky, v ruce blýskavý cylindr — Inu, pán! K zulíbání človíček!“

Když svému nadšení pro pana Sobičku ulevila, uvedla hosta kuchyňkou do pokoje. „No, můj bude míti radost!“ pravila přede dveřmi. Pan Kavka, zaujímaje tam již v županu a domácí čepičce náležitou slavnostní posici, vítal hosta vztaženou rukou a vlídným úsměvem.

„Á — pan Vysocký! Buďte vítán! Sedněte si u nás, pane Vysocký!“

„Semhle, prosím,“ vybízela matrona, přinášejíc vycpané sedadlo s vetchým povlakem.

„A co semhle?!“ utrhl se na ni manžel po svém známém způsobu. „Sedněte si na pohovku, pane Vysocký! Tak! A jak se vede? Co nám, příkladně, nesete?“

Vysocký objasnil několika slovy účel své návštěvy.

Pan Kavka vyslechl jej s velikým neklidem a když host skončil, máchl prudce rukou. „Ne, to nemůže být! To nemůže být!“ zvolal jako podrážděn.

Vzchopil se a pobíhal světnicí, že cípy strakatého županu divoce za ním poletovaly, opakuje stále: „Ani pomyšlení! To nemůže být!“

„Ale snad by pan Perlsee ty směnky přece prodloužil,“ osmělila se namítnouti matrona.

„Bez úroku?“ zahřměl na ni manžel s potupným úsměškem. „Bez úroku? Ani pomyšlení! Což ty tomu rozumíš! Zůstaň si při svých modlicích knížkách a při své tabatěrce, rozumíš? Neprodlouží, bez úroků neprodlouží! povídám já a punctum!“

„Snad přece, přimluvíš-li se — pan Perlsee váží si mého velmi,“ obrátila se těšivě k Vysockému.

„Mlč! Pro boha tě prosím, mlč!“ durdil se na ni pan Kavka. „Chop se své punčochy a nech pana Perlsee s pokojem! Pan Perlsee má dobré srdce, ale v takových věcech je neuprosný. S prázdnýma rukama k němu nemůžete. Ví, že jsme spolu známi; bylo by to i pro mne, příkladně, mrzuté.“

„Ale já nemám v tu dobu žádných peněz a do zítřka si sotva tolik opatřím,“ namítl host.

Pan Kavka vypoulil na něho sklenné, modré oči a vytáhl prudce ramena. Pak usedl do lenošky a sklonil hlavu do dlaní jako v hlubokém přemýšlení.

„Vidíte, pane Vysocký,“ kárala jemně paní Kavková, „neměl jste se zaplésti do takových věcí. Panu Sobičkovi posílali také málo z domova, ale vycházel vždy pořádně. Ještě si kupoval všelicos hezkého na sebe. Býval vždy jako z kastlíku. Do toho jste se neměl zaplésti! Býti v daremných starostech, platit nekřesťanské úroky — —“

„Úroky! Úroky! Kdož půjčuje peníze bez úroků!“ rozzlobil se zase pan Kavka. „O to se nejedná. Jde tu o pořádek. Pan Perlsee nemůže přece úroky stále jen připisovat —“

„Nevíte tedy žádný prostředek,“ otázal se Vysocký stísněným hlasem.

„Prostředek?“ Pan Kavka vyskočil a chvátal mlčky do kouta, kde stál starý prádelník. Ruce starcovy se třásly. Vytáhl zásuvku, hrabal se v jejím obsahu, našel otrhanou knížku, vyňal z ní dvě padesátky, jednu zastrčil opatrně nazpět mezi listy a s druhou blížil se k hostovi.

Zatřepetal před ním padesátkou a zvolal: „Toť jediný prostředek! Zaplatíte panu Perlseeovi úroky a basta!“

Vysocký pohlížel překvapen na peníze, které se octly v jeho ruce. Paní Kavková hleděla střídavě na něho a na muže a začala si utírati zástěrkou oči.

„Vy mi tu padesátku půjčujete?“ ptal se Vysocký s pohnutím.

„Půjčuju — proč bych nepůjčil?“ odpovídal pan Kavka s lehkým ruměncem. „Je tak lépe, než abyste se zítra příkladně objevil u pana Perlseea s holýma rukama. Prozatím se bez ní obejdu. Můžete mi ji splácet po částkách.“

„Přijímám ji tedy a děkuju vám srdečně, pane Kavko,“ pravil Vysocký hlasem, jenž vycházel z pohnutého srdce. „Buďte ubezpečen, že ji splatím co nejdříve — ne-li jinak, několika částkami svého měsíčního služného.“

„Hm, hm,“ mumlal pan Kavka s přívětivou tváří. „Máme dnes teplo, co? Na zítřek — myslím — že se chystá k dešti —“

Když opustil Vysocký u vděčném pohnutí ty dobré lidi, pálily ho jejich peníze na prsou. Ale pomyslil si, že je dozajista brzy oplatí. Bylo mu, jakoby měl kdesi veliký poklad, jenž se v nejhorší tísni otevře kouzelným slovem. Zdálo se mu, že je ozbrojen čarovnou silou, kterou zmůže všechno. Cítil všemohoucnost lásky . . .

Nazejtří přijal pan Perlsee úroky a po krátkém váhání prodloužil směnky; zároveň však prohlásil, že příště musí být najisto splacen i kapitál.

VI. Obrat.

Rumpál, který dopravoval každodenní větší potřeby do výsostí věže, přinesl jednou i psaníčko Vysockému. Bylo z Třemšína.

Náš hrdina přeletl několik řádků, v nichž jej prosila Olga o krátkou rozmluvu zítra odpoledne v sadech u letohrádku Belvederu.

Když se dostavil v určitou hodinu do sadů, čekala tam již filigranská postava, chvějící se jako elf mezi květinami. Zočila ho a chvátala mu vstříc. Její černá očka nehrála obyčejnou veselostí a také tvář byla jaksi bleda.

Stiskla mu na uvítanou vřele ruce. „Díky, že jste přišel. Mám mnoho na srdci a komu bych to svěřila nežli — svému příteli?!“

Noviny, které přinášela, byly vskutku překvapující.

„Můj poměr s doktorem Blandou je skončen. Obratný ten pán začal se opatrně vysmekávati, vyzouvati a použil konečně nejbližšího příkrého výstupu se mnou, aby rozerval nadobro sítě, nepříliš růžové, v nichž se mu znechutilo. Již po delší čas rozestíraly se po něm odjinud hebčí a pevnější.

Vím, že jsem měla moc držeti ho pevně ve svých poutech. Mohla jsem toliko přijímati jeho dvornosti způsobem dobře vychované dívky, mohla jsem se obmezovati na obvyklé fráse, při nichž se oči zdvořile usmívají a srdce mlčí. O srdce mu nešlo.

Ale vy mne znáte. Okazovala jsem mu hned z počátku své pravé smýšlení a sama uvolňovala pásky, jimiž se z dovolení a přání mých

rodičů ke mně připoutával . . . A ještě později, když jsem ho již napolo odpudila a jiná moc na něho začala působiti, ba i ve chvíli, kdy mi již dával nadobro výhost, mohla jsem jej zadržeti skrovným ústupkem. Jediné slovo odvolání, prosby, lítosti a byl by ležel znova u mých nohou. Byl by se vrátil ochotně s marnivou radostí, že konečně přece zvítězil.

Ale nechtěla jsem. Poměr ten byl mi již nesnesitelný. Sama jsem mu dala meč do ruky, aby rozťal všeliký svazek mezi námi. Roztržka naše byla z dobré polovice mojím dílem.

Jsem tedy volna a doktor Blanda navštěvuje domácnost Sezimových —"

Vysocký sebou trhl a zbledl.

„Vím," řekl po chvilce, „že doktor Blanda chodí do toho domu, ale vaše domněnka je bezpodstatná."

„Domněnka, že nachází v Gabriele náhradu za mne?"

„Ó nevyslovujte ani tato slova," zvolal Vysocký rychle. „Možná, že Blanda chová takové záměry, ale Gabriela —"

„Chcete říci, že chovala se vždy k němu odmítavě? že přijímá jeho dvornosti se stejnou ledovostí jako já?" pravila Olga s hořkým úsměvem.

„Vím, že doktor účelů svých nikdy nedosáhne!" zvolal Vysocký rozhodně, s planoucím zrakem. „Tato jasná bytost jest nedostupna jeho nízkým chtíčům. Ano, svěřuji se vám, že Gabriela dala mi již nahlednouti do křišťálových hlubin své duše, nestojím již ostýchavě opodál, mezi námi nastalo důvěrné sblížení —"

Překvapena vzhledla k němu Olga a zachvěla se. Bleda zašeptala třesoucím se rtem: „Ach, vy jste — jí vyznal —?"

Vysocký mlčel.

Olga sklopila hlavu a hleděla v temném zamyšlení k zemi. Seděli vedle sebe na lávce pod skupinou starých stromů, mezi nimiž se otvírala vyhlídka na Prahu.

Po chvilce přejela si dívka dlaní čelo a rozjasnila obličej. Pak přejela hebkou ručkou jemně i zamyšlené čelo Vysockého, jakoby odtud zaplašiti chtěla stín, a stiskla mu obě ruce.

„Odpusťte mi," mluvila srdečně a dětsky lichotivě. „Prohřešila jsem se na vás. Zapomeňte, co jsem řekla. Gabriela jest anděl! Uložte mi pokutu za ono utrhání. Již se nehněváte, není-li pravda?"

Vysocký pohledl na ni v úsměvu jasným zrakem a hladil její ruce.

„Nuže, vše je vyrovnáno," švitořila dívka dále. „A nyní vám povím druhou novinu, smutnější, než byla roztržka s Blandou. Můj otec byl dán z nenadání na odpočinek. Má sice dosti svého jmění, ale přece loučí se nerad s dosavadním oborem činnosti a ještě bolestněji bude pohřešovati matka postavení, kde mohla jen rozkazovati a hráti sobě, byť v malém okruhu, na svrchovanou vládkyni. Avšak pro mne má nastávající změna i světlé stránky. Přistěhujeme se do Prahy a mně otevře se snad působiště zdárnější činnosti. V Třemšíně bych byla nadobro zakrněla. A pak budu blíže vás. Budeme se častěji stýkati a časem navštívím vás i na věži. Jak se na to těším!"

Mnula si dětinsky ruce.

„A recte mi, jaké vy máte záměry! Víte, že jsem ve vás již dávno poznala hrdinu, chystajícího se do boje za velké myšlenky. Nuže, povězte: již je meč naostřen a štít vyblýštěn? Mohu se státi vaším skromným panošem, držeti uzdu bujného oře, jenž řehtá bitvě vstříc?"

Ubohý hrdina! Jemu se nezdálo o činech a zápasech. Meč rezavěl v pochvě a hlava klonila se v neplodných snech milosti, opojena vůní čarovných růží, jimiž ověnčila svého vězně mocná kouzelnice. A přece — v tu chvíli cítil bujarou podnikavost, sílu, vykonati věci nesmrtelné. S čelem vztýčeným, s leskem nadšení v očích mluvil dívce zbožně naslouchající o velkých záměrech, jaké se rodí v horující duši mladistvé. — —

Po rozchodu s Olgou ochladlo jeho nadšení. V nitru zachytil se zárodek trapných pochybností a vzmáhal se každou hodinou.

U večer stál netrpělivě před průjezdem, z něhož měly za chvilku vyletnouti zpěvné včelky. Konečně zabzučely v průjezdě a z roje družek zamířila k němu ztepilá postava.

„Vždy věrný," zašeptala s úsměvem, podávajíc mu ruku.

Přinesl jí dnes kytičku sněhobílých, červeně skvrnitých karafiátů.

„Mluvil jsem odpoledne s Olgou," začal Vysocký po chvíli. „Sdělila mi, že doktor Blanda dal Třemšínu výhost a dochází pilně k vám."

Gabriela střelila po něm se strany bystrým pohledem.

„Ano, chodí k nám," pravila krátce. „Či nemáme ho snad přijímati?"

„Vám je zajisté nejlépe známo, co máte činiti," odvětil Vysocký s lehkou trpkostí.

„Aj, snad žárliv? Snad mám zatarasiti svůj práh všem hostům?"

„Ó nikoli! Nejsem oprávněn a nechci obmezovati nikterak vaši volnost. Zdá se mi jen, že právě doktor Blanda —"

„Co máte proti doktoru Blandovi?" vyrazila ze sebe Gabriela, stavíc krok a hledíc na průvodce svého vyzývavě.

Vysocký neodpovídal.

„Doktor je muž vzdělaný, uhlazený, duchaplný —" horlila dívka.

„A krásný," podotkl Vysocký hořce.

Gabriela se zasmála a tím jakoby se byla vzpamatovala. „Ach vy žárlivý Othello! Hleďme, jak vás rozbouřily nevinné návštěvy doktora Blandy. Což si tak málo důvěřujete? Ach, zaplašte takové zbytečné, nicotné stíny!"

Tato slova a ton, jakým byla pronešena, sňala s duše Vysockého rázem všecku tíhu. Uchopil ručku její a přitiskl ji vřele ke rtům. Ucítil ve své lehký stisk její dlaně.

„Díky, Gabrielo," pravil vroucně. „Děkuji z hloubi duše. Dovol zároveň, aby dnešním dnem zapadlo navždy škrobené to vy, které se tak málo hodí mezi nás."

Dívka mlčky se usmívala.

Zatím co Vysocký další chůzí nadšeně k ní hovořil, trhala v myšlenkách z kytičky karafiátů sněžné, rudě kropenaté pýří a pouštěla je na dláždění.

„Hle, jak rozkošně září dnes hvězdy!" pravil opojen Vysocký, okazuje nad temné štíty domů. „Svítí se z čistého modra jako drahokamy —"

„Co nám po těch studených třpytech tam!" zvolala Gabriela jako ze sna a odhodila do bláta poslední květné pýří z oškubané kytičky. —

Když Vysocký po dvou dnech znovu čekal před průjezdem, vyšla Gabriela v průvodu dvou družek. Nepohledla ani stranou, kde čekal. Štěbetala horlivě s přítelkyněmi, vedouc se s nimi pod paží.

Vysocký stál chvíli zaražen. Snad zapomněla? Snad má s družkami nějakou nutnou rozmluvu? Předpokládá, že ji bude následovati, a na rohu se s nimi rozejde.

Šel pozdálečí za dívkami. Ale družky Gabrielu neopouštěly; zdálo se, že je zadržuje při sobě, že je přemlouvá, aby ji provázely dále. A hezká trojice švitořila s živými pohyby rukou, smála se zvonivě.

Provázely ji až k bytu a kynuly za ní rukama, až v domě zmizela. Cestou Gabriela ani jednou se neohledla.

S těžkým srdcem vracel se Vysocký domů. Co se stalo? Tisíce trapných domněnek křížily jeho hlavou . . .

Příště čekal opět marně. Opět bránil mu průvod obou přítelkyň přiblížiti se k ní. Měl noc plnou mučivých myšlenek a příšerných snů. Srdce mu rozdíraly děsivé obavy; nemohl pochopiti, co se děje.

Z rána umínil si, že dojde k Sezimovým, aby s Gabrielou promluvil. V poslední dobu tam nedocházel: k čemu stýkati se s ní před svědky, v poutech etikety, když mohl s ní téměř ob den volně rozmlouvati v důvěrném tête-à-tête?!

S tlukoucím srdcem zaklepal u Sezimů. Služka mu oznámila, že starý pán ve svém pokoji píše a slečna že mešká s panem doktorem Blandou v saloně.

V tom otevřely se dvéře salonu a jimi vyhledla úsměvná tvář Gabriely. Zarazila se trochu; úsměv zmizel z jejích rtů. „Ach pan Vysocký," pravila rozpačitě. „Račte jen vstoupiti!"

V salonu stál dr. Blanda v účinné, jako pro fotografa nastudované posici, aristokratickou bělostnou rukou lehce opřen o hranu stolu.

„Ach, pan Vysocký!" pozdravil s vysoka příchozího, jedva k němu obrátiv obličej.

Gabriela vyzvala s chladnou zdvořilostí nového hosta, aby se posadil. Vyhýbala se při tom jeho zrakům.

Doktor poctil Vysockého, prohlížeje si nehty pečlivě pěstované, dalším oslovením: „A propos! Dověděl jsem se, pane Vysocký, že píšete v kanceláři dra. Hubatky. Mohli byste tam opisovati slušněji. Onehdy dostali jsme z vaší kanceláře dupliku, kterou bylo třeba studovati jako staroassyrský nápis. Ovšem, za těch bídných několik zlatých měsíčního platu nemůžete kalligrafovati, není-li pravda?"

Smál se při tom sarkasticky, metaje stranou k sedadlu Vysockého pohrdlivé pohledy přes bezednou propast, která se šklebila mezi bídným mundantem a prvním koncipientem nejpřednější kanceláře advokátské v městě.

Bavil se pak s dívkou a Vysocký seděl zde nepovšimnut, s peklem v prsou. Marně snažil se zachytiti jediný pohled Gabrielin. Konečně

vysvobodil jej z trapného postavení starý pan Sezima, který se ujal zanedbaného hosta rozprávkou o počasí, o politice a na konec blahosklonně ho pozval, aby přišel opět jednou na partii taroků.

Brzy poroučel se Vysocký. — —

Následovaly strašné dni a noci. Našemu hrdinovi bylo jako plavci, jenž potácí se na klesajícím vraku v rozkaceném moři. Nad sebou vidí jen zkázonosná, kovová mračna a kolem nestvůrné vlny, hrozící pohltiti rázem tu hrstku vrátkých prken, jež chová celé jeho jmění, všechno, co poutá jej k životu, — zahubiti to všechno i život sám. A přece ještě doufá, vyhlédá po spasném zásvitu, napíná zoufale poslední síly. I Vysocký vzpřimoval se ještě ze své beznadějnosti. Ne, není možné, aby bylo všemu konec, aby bylo navždy ztraceno, co již objímal blahou náručí! Nemohly býti lží všechny ty sladké pohledy, ty stisky rukou, ta srdečná slova!

Jednoho večera opětně zašel před známý průjezd. Spatřil uvnitř v osvětleném schodišti — doktora Blandu. Jako žhavý meč projel ten pohled jeho srdcem.

Přitiskl se za dveře protějšího domu. A po chvilce spatřil, jak milovaná dívka, zavěšena lehce na rámě doktorovo, po boku jeho na ulici vystupuje, jak se rychle rozhlíží a nespatřivši toho, jehož se bezpochyby obávala, s rozjasněným obličejem těsněji k rytíři svému se přituluje.

S krvácejícím srdcem, všechny démony žárlivosti v duši, plížil se povzdálí za sličným párem, probodán každým pohledem, jejž vyměnili, ďábelsky mučen jejich důvěrným šepotem a tichým smíchem, než mu konečně zmizeli v předměstském domu. Vyprovodilť ji Blanda až nahoru do bytu.

V noci psal Vysocký třesoucí se rukou, s rozpálenou hlavou dlouhý dopis. Všechna muka svého srdce složil tam tklivými slovy a žádal úpěnlivě o jistotu v hrozných těch pochybnostech, o krátký jen ortel, ať již třeba smrtnou ranou dopadne na jeho hlavu.

Druhý den obcházel kolem domu Sezimových, čihaje na Otokara. Přítel se konečně objevil.

„Brachu, jak vypadáš!“ zvolal. „Jsi nemocen? Měl bysi se poradit s lékařem. Již jsem tě zase věčnost neviděl. Kde stále vězíš? Stal jsi se také velebitelem té nové hvězdy, toho meteoru, fenomenu, jímž dosáhlo nejvyššího vrcholu naše písemnictví?“

Na vysvětlenou musím podotknouti, že vyvstal poslední dobou Sezimovi mocný, vítězný sok. Objevil se nový básník, jehož neobyčejný vzlet rázem oslnil, uchvátil všechno čtenářstvo. Časopisy šuměly bouří nadšených pochval; všude v kruzích přátel literatury mluvilo se o novém zjevu s opravdovým zanícením. Jaký div, že Otokar, který se dosud v plné slávě slonil jako král na prestolu domácí poesie, pokládal triumf nového oslavence za svůj pád! Z každé pochvaly, onomu vzdávané, vybíral si pro sebe ústrk, pohanu, odkopnutí. Vyčítal obecenstvu nespravedlivost, předpojatost pro všechno nové, nevděčné zavrhování starého. Nevýslovnou trpkostí naplňovaly jej dithyramby, jimiž vynášela vznětlivá mládež nového miláčka; v té bouři potlesku slyšel zároveň zuřivý sykot, jímž urážejí kleslou veličinu. Dříve, jak jsme viděli, ne-

dbal zevnějších cetek slávy; nyní dotýkalo se ho bolestně, když ve výkladních skříních spatřil podobiznu šťastného soka nad podobiznou svojí nebo po pravici její . . .

„Je směšné,“ pokračoval Otokar, „jaká horečka náhle všechny uchvátila. Uznávám, že je ten člověk talent znamenitý, řekněme třeba velikán, ale oni mluví a píší, jakoby do něho v literatuře naší zela čirá prázdnota a jakoby tu vedle něho nebylo ničeho, praničeho. Jen u něho je všechno veliké. Vyfintí svými tretami myšlenku, kterou my jsme dávno před tím vyslovili, třeba i krásněji, a co tu hned křiku: Jaký z brusu nový, genialní nápad!

Hleď — i Justýna. Přinesl jsem jí knihu onoho velikána, právě vyšlou — ani jsem jí sám před tím nečetl — a druhý den rozplývá se chválou a cituje hned jednu báseň — to prý ještě nikdy nečetla!

Tu jsem se již nezdržel. Tak? — pravím — a moje báseň ‚Osamělý mlýn‘ jste nečetla — v té je přece navlas stejná myšlenka —

Jakže? Vaši báseň? Ejhle, konečně jste se prozradil. Jste přece Sezima!

Bylo po mém pseudonymu! Útoku na čest mé básně neodolal. Justýna již předtím mluvila o nápadné mojí podobnosti se Sezimou, jehož obraz viděla u knihkupce; ale já jsem zapíral. Nyní konečně je rouška stržena — a jsem tomu povděčen. Kdož ví, do jakých nemilých situac by mne byla ještě zapletla!

Ovšem stálo mne dosti práce, než jsem dosavadní svůj pseudonym u Pavlátů slušně vysvětlil. Štěstí ještě, že je starý s tetou Brigitou vždy na mé straně. Ona deštníková episoda přinesla mi přece něco dobrého.

Justýna nyní přímo hltá knihy a mám v ní bystrého soudce a rádce, věř mi lepšího, nežli je naše řemeslná kritika, ku které jsem ztratil poslední špetku vážnosti. Justýna mě aspoň povzbuzuje — uznává s upřímným nadšením, co je opravdu krásného v mých pracích. Ačkoliv — abych ti zpříma řekl — mně se již poetická činnost znechutila. Až dopíšu „Noc“ (Otokar si z hluboka vzdechl, neboť měl před sebou ještě sedm zpěvů), pověsím své varito na hřebík. Poesie se již přežila. Myšlenky, obrazy, forma — všechno jest již otřepané, všechno se jen opakuje, pouhá virtuosnost přestavuje, sestavuje, obrušuje, pozlacuje, osvěcuje novými bengálskými zářemi staré, dávno známé věci. Třeba hledati cestu jinou. Ale pro mne již ani to není. Slyším v duši jen hlas: Pryč! Pryč z toho nezdravého ruchu, někam do samoty, v tichý venkovský koutek, pěstovat zeleninu a slepice — toť by byl konec nejmoudřejší!“

Když si konečně Otokar důkladně ulevil, vytasil se Vysocký se svou žádostí. „Chtěl jsem tě poprosit o přátelskou službu — abys odevzdal toto psaní své sestře.“

„Ty, ty!“ pohrozil mu žertovně Sezima. „Ale máš-li, brachu, nějaké zámysly, obávám se, že's přišel pozdě. Doktor Blanda je u nás vařený pečený.“

„Dnes je také nahoře?“

„V tu chvíli ne — ještě ne. Nu, tvé psaní bude řádně odevzdáno. Neboj se!“ — —

Pošta přinesla Vysockému odpověď. Třesoucí se rukou roztrhl obálku a přeletěl dychtivým zrakem následující řádky:

Pane Vysocký!

Osud nás rozlučuje.

Budu vždy ráda vzpomínati na příjemné okamžiky, které jsem ve společnosti vaší zažila.

Mé srdce zachová věrně váš obraz, ač nepříznivé okolnosti staví se mezi nás.

Přeji vám chuti a síly, abyste se domohl ve světě řádného, čestného postavení — v němž jediném můžete dojíti svého cíle.

Gabriela.

Vysocký byl ohromen. Zachvěl se — list vypadl mu z rukou. Zdvihl jej a pročítal znovu — ston vydral se z jeho prsou. Všechno, všechno ztraceno!

Vyšel na kamennou pavlač, ochladil si rozpálené skráně vánkem výsostí, zadíval se do šeré dálky, jakoby hledal zásvit spásy. Udeřil se pěstí v čelo. Snad to příšerný sen! Možno-li, aby všemu bylo konec, aby jasná ta bytost poklesla do bláta nízké všednosti, aby mu chladnokrevně, nemilosrdně proklála srdce — po onom krásném večeru karafiátů a hvězd, kdy poprvé mezi nimi zaznělo sladké „ty“ milenců?!

Zapadal do mrákotné propasti a přece zadržoval se ještě zoufale vrátkého okraje. Znovu a znovu opakoval si slova: ‚budu ráda vzpomínati‘ a ‚mé srdce zachová váš obraz‘ a hledal v nich těšivý význam. ‚Přeji vám chuti a síly, abyste se domohl ve světě řádného, čestného postavení — v němž jediném můžete dojíti svého cíle.‘ Svého cíle — jakýž to může býti cíl, nežli spojení s ní? Snad nutí ji otec k poměru s Blandou — a Gabriela, zůstávajíc Vysockému v srdci věrna, doufá v budoucnost a zapřisahá jej, aby napjal síly k boji s nepřízní osudu, aby si pevným, čestným postavením zjednal možnost ucházeti se o její ruku . . .

Ale tu viděl ji zase v duchu, jak se vedla s doktorem v onen večer, tak důvěrně k němu přitulena, tak veselá a laškující. Vzpomněl si na chladnou lhostejnost, s jakou ho naposled přijala. Naděje jeho mizely. Obyčejné fráze — zvolal — obyčejné, hluché fráze, jimiž mi osladila číši smrtícího jedu!

Tak potácel se, s dusivou tíhou v čele a na srdci, mezi zoufalstvím a matnými zásvity naděje. — —

V tuto dobu spiklo se všechno proti němu. Nadešla také lhůta, poslední lhůta, kdy musel být splacen požadavek pana Perlseea. A panu Ignácovi zase naděje selhaly. Hlásný neměl ničeho. Vysocký stěží uplatil ze svého služného padesátku pana Kavky.

V této tísni padl zrak Vysockého na verše, jež kupily se na jeho stolku.

Chvíli váhal; pak zvolal trpce: „Nechť si jdou na veřejný trh, do prachu všednosti jako všechno! Co s nimi teď?“

Napsav na tu vrstvu papírů titul a nemožný nějaký pseudonym, spěchal k nakladateli.

Nakladatel přivítal teskným pohledem bledého mladého muže s rozcuchaným vlasem.

„Prosím, sedněte si! Čeho si přejete?“

„Chci vám nabídnouti do nákladu své básně.“

„Bá—ásně?“ protáhl nakladatel, jehož obava se uskutečnila. „Básně? Ach, lituju již napřed. Ostatně dle neznámého jmena soudím, že jste dosud ničeho nevydal — snad ani po různu v časopisech?“

„Ne.“

„V tom případě škoda každého slova dále a kdybyste přinášel hymny andělské. Přišel jste v nepravou dobu. Nemohu se již odvážiti ani na slavná jmena. Povím vám upřímně: Vydal jsem knihu předního našeho pěvce — kritika byla u vytržení — a kniha odpočívá mi na skladě! Naše obecenstvo klade, čte-li vůbec, ve svých rozpočtech četbu na místo poslední. Nemá pro ni smyslu. Pište mu tragicky nebo humoristicky, romanticky nebo naturalisticky, pište lehce nebo provádějte divy umění — tím hůře! Škoda práce! Kde máte naše čtenářstvo? Rolník čte kalendář a leda noviny. Měšťanstvo o nic více. Úřadnictvo odbírá nějaký německý zábavný časopis a kritisuje co nejpřísněji obsah a drahotu domácích, které na hrstku svého čtenářstva konají třeba zázraky. Učené panstvo obmezuje se na cizí odbornou literaturu. Studující a venkovští páni učitelé by snad odbírali, ale zůstávají nám namnoze dlužni. A spolky? Spočtete na prstech ty, které podporují skutečně a vydatně písemnictví. Leckde utvoří se čtenářský spolek, spolek na podporu literatury — a dopíše nakladatelům, aby mu vzhledem k ušlechtilému účelu přenechávali knihy zadarmo nebo za poloviční cenu! A pak podporuje v místě, kde by měly míti naše spisy slušný počet odběratelů, třicet lidí literaturu tím, že čte zadarmo nějaký časopis a několik knih ... Písemnictvím jsme se probudili k novému životu; ale brzy nastane otázka: proč chceme vůbec žíti, když nedbáme o životní podmínku samostatného vzdělaného národa — o pěstění své řeči a literatury?“

Vysocký se poroučel a večer vykonal ve své komůrce veliké auto-da-fè. S hořkým smíchem pohlížel, jak vrstva listů, do nichž vdechl tolik nadšení a vroucího citu, mění se v šerý popel a smrdutý dým. —

Druhý den zaklepal se zoufalou resignací u pana Perlseea. Pan Kavka, obrátiv se od svého pultu, upřel na vstupujícího své bledě modré oči s úzkostlivým očekáváním.

Zároveň vynořil se z vedlejšího pokoje pan Perlsee. Vypadal dnes jaksi mrzutě. Na Vysockého se hrubě ani nepodíval. Polo odvrácen, vztáhl k němu jen ruku a pravil suše: „Ah, pan Vysocký přichází vyplatit směnky!“

„Bohužel, nemohu je — vyplatit,“ koktal Vysocký. „Přicházím s prosbou, abyste je laskavě — prodloužil — ještě jednou — naposled.“

Pan Kavka sebou trhl a sklonil jako zdrcen hlavu hluboko k pultu.

Pan Perlsee obrátil se prudce k Vysockému a vyvalil na něho dokořán oči.

„Jakže!“ zařičel hněvivě. „Prodloužit? Což jsem vám neřekl, že musím dostati dnes všechno, všechno do krejcaru? Budu snad věčně prodlužovat, co? Mám toho již po krk. Samé ztráty a ke všemu ještě posměch! Poznal jsem pěkné ptáčky. Jako ten hamižný podvodník a padouch, ten Volavka! Konečně myslím: teď ho máš v pasti! Byt

vypátrán — exekuční výměr v ruce — liška v brlohu — tu máš: prázdná podlaha, holé stěny — a dost! Ani židlice! Ani postel! Ani mizerný zuvák! Nic, pranic! A uprostřed té prázdnoty stojí chlap vykrmený a spokojený, směje se, až se za břich popadá, a ukazuje na podlahu: Jen dále, pane Perlsee, račte se u nás posadit! — Das aby vzal všechno! Celý obchod vyhodím do povětří!"

„Alespoň na měsíc —" ozval se dlužník.

„Ani na den!" řádil lichvář. „Nepřinesete-li dnes do večera peníze, podám zítra ráno žalobu. Poroučím se!"

Obrátil se k Vysockému urážlivě zády. Ten ocítil se na ulici, hoře studem.

A měl dnes vypíti do dna jedovou číši. V kanceláři čekala na něho výpověď. Je prý nepořádný (zanedbal v opojné době lásky několik hodin) a roztržitý.

Byl omráčen tolika ranami na jednou. Všechno trhá se mu pod nohama. S pustou hlavou bloudil ulicemi. Když se setmělo, zamířil bezděky do předměstí. Nebe bylo zachmúřené, beze hvězd, jak olověné.

Dostihl známého domu, zabočil do postranní ulice na místo, odkud tolikrát přes ohradu malého sadu, mezerami větví stíhával v osvětleném okně obrysy drahé postavy. Ohrada je sbořena; místo ní kupí se zde stavivo; parček ubírá se cestou všech předměstských zahrad. I stromy jsou již poraženy. Žádná větev necloní mu povědomý, ozářený čtverec.

Vidí v něm zřetelně poprsí Gabriely a vedle ní opírá se loktem o rám okenní doktor Blanda. Rozeznává jasně jeho tvář, k dívce obrácenou. A také Gabriela obrátila se k němu, ruce jejich se objaly a rtové jejich středli se v dlouhém políbení . . .

Vysocký na chvíli zkameněl. Pak zaúpěl, zaryl si nehty do prsou, tloukl hlavou o zbylý roh ohrady. Nyní bylo po všem na vždy. Čirá tma, propast vůkol . . .

Jako liticemi bičován, nedbaje lijáku, který se spustil s mračen, prchal odtud v šíleném kvapu. Doběhnuv na Hradčany, pádil a klopýtal ve tmě jako zběsilý vzhůru po schodech věže, až dostoupil upocen loggie. Chladný vzduch výšin ovanul jej mrazivě — zatřásl se od hlavy až k patě — a jektaje zuby, klesl ve své komůrce bez vědomí na chudobné lože.

VII. Nemoc.

Náš hrdina leží na své železné posteli v těsné věžní komůrce. Tepny rozpálených jeho skrání pracují horečně, bohaté krůpěje potu pokrývají bledé čelo pod rozcuchaným vlasem a duch prohání se divoce pestrou směsí vířících obrazů.

Zatoulal se v podivnou krajinu. Malované lepenkové jedle obstupují ho zeleným lesem, z něhož strmí šedivé papírové skály. A na jedné vypíná se romantický rytířský hrad se zubatou zdí, štíhlou, okrouhlou věží a červeným praporem na cimbuří. Z hradu vychází po padacím mostě malebný, nádherný průvod: rytíři v lesklém brnění, s vlajícími chocholy na přilbách, dvořané a dvořanky v sametu a hedbávu, posetém zlatými hvězdami a květy, spanilá princezna se zlatou

korunkou a lehounkým, stříbrotkaným závojem. Všechno to dvořanstvo je Vysockému známo z dávných, dávných dob dětských. Ty dřevěné postavy pohybují odměřeně rukama i nohama a otvírají též ústa, sestrojená z pohyblivých kousků dřeva; ale z nich dere se jejich vlastní hlas, tenounký a tak příjemný, že se zdá posluchači hudbou stříbrných zvonků. Zraky jejich třpytí se jako hvězdičky životním ohněm. Žádné dráty a nitky nejeví činnost ukrytého principála; loutky jsou prodchnuty vlastním skutečným životem. Jsou právě takové, jakých si stokráte přával bláhový hoch, jaké křepčily kolem něho, když usínal na okované truhle ve vozíku otce komedianta.

Živé ty loutky sestupují se kolem něho a princezna odestírá úplně závoj pod zlatou korunkou. A hle! tvář její není malované dřevo: je to skutečný, živý obličej, přibledlý, líbezný, s čarovnýma hnědýma očima.... Rozpíná po ní toužebně náruč — ale pojednou řítí se k němu se všech stran ty figurky jako posedlé: máchají rukama, koulí divoce očima, klapají pohyblivými ústy, slyší chřestot dřevěných jejich údů, před očima blýskají se mu plechové meče rytířů, ocituje se v šíleném reji klapajících loutek —

Mizí všechno. Místo lepenkových jedlí obklopují ho skutečné stromy, zakrslé jabloně, klonící k záhonům vonného, stobarevného kvítí husté větve, jejichž kyprou zelení svůdně prohlédají veliké, běloruměnné plody, blyštící se ranní rosou. Větve ty se rozhrnují a z rámce svěžích listů vyzírá vážně laskavý, bílými kadeřemi ovroubený obličej strýce faráře...

Jaká nová proměna! Kolem všechno bílé, oblaka sněhu chumelí se vzhůru, hustý sníh poletuje vzduchem, stříbro jíní blýská se na holých stromech. A tím bělem a třpytem letí Vysocký na zadním stupátku divotvárných saní, vlajících směsí drahých kožešin a pestrých látek, s táhlým, podivně zahnutým krkem fantastického, chocholatého ptáka v předu, s párem bílých koní, jejichž hřívy samy podobny jsou letícím závějím sněhovým a na nichž zvoní množství stříbrných rolniček jako podivně krásná zvonková hra. Cítí před sebou v tom obalu kožešin a pestrých látek bytost nejdražší. Sáně letí s větrem o závod — rolničky zvoní jako na poplach — a kolem prchají střelhbitě pojíněné stromy, městské domy i vesnické chaty, lidé. A lidé ti staví se s podivným smíchem. Rozeznává v přeletu doktora Blandu, pana Perlseea, pátera Tykala, Růžka, Kavku, doktora Hubatku — a všichni jsou jaksi pitvorně proměněni, všem pohrává tváří ohyzdný úsklebek. A v tom cítí, jakoby mu cosi sedělo na krku. Spatřil po obou stranách krku dvě huňaté nožky — povzhledá nad sebe a vidí nakloněný, šklebivý obličej šeredného pitvora — zmítá sebou, chce střásti obludu s šíje — ale drápky její drží se pevně zježených vlasů a nad Vysockým zní vřískavé: „hohohó!“ „chachachá!“ Sáně unášejí ho nejprudším letem parostroje, letem blesku, všechno kolem rozplývá se v chumelivá, střelhbitě prchající mračna...

Pojednou cítí, že se vznáší uprostřed prázdného prostoru. Mračna se rozptylují — nad ním, pod ním, kolem něho neobsáhlé prostranství světové. Sáně zmizely, nohy visí v prázdnu, ale na ramenou cítí silná, veliká křídla, jimiž se udržuje nad propastí. Rozpíná je, letí, postřehuje

bleskotavé jejich rozmachy, slyší jejich šum. Vůkol něho září modravým, nekonečným prostorem ohromné koule světů; rozeznává vrchy a doliny jako ryté ozdoby na obrovských zářivých štítech. V tom spatřil opodál v modru serafa známé, libezné tváře a sněhobílých perutí. A hle! démon s pošklebným obličejem Blandovým vine kolem světlé podoby černé rámě a zaclání ji rudým křídlem netopýřím. Vysocký letí na pomoc — démon s divým chechtotem unáší jasnou kořist — náhle cítí Vysocký, že sprchají křídla s jeho ramenou, a střemhlav řítí se strašlivým pádem do bezedné, nedozírné propasti . . .

Leží na znaku, na dně vodní hlubiny. Je mu nevýslovně blaze. Nad ním vlní se průhledná, křišťálová voda, jíž laškovně kmitají se zelenavé, modravé, zarůžovělé rybky jako různobarvé blesky. Bílé a zlaté růže vodních květů míhají se nahoře, na hladině nad stíny okrouhlých listů. Tu zakmitly se vodou dvě bílé, útlé ruce, sklonily se po něm lichotivě ke dnu, nad ním objevila se smavá tvář černooké víly, kolem níž havraní kadeře houpaly se vlnami jako tmavá mračna kolem měsíce, a s výkřikem: „Olgo! Olgo!“ probudil se nemocný.

Otevřel oči a nad ním skutečně klonila se Olga, tak těsně, že černé její kadeře splývaly po jeho rameně.

„Ano, jsem zde!“ vykřikla radostně a začala jej horoucně líbati na rozpálené čelo. „Díky bohu — ty's zdráv!“ plesala zase a pokrývala znovu skráně jeho vášnivými polibky.

Vysockému bylo, jakoby posud snil. Pohledl kolem: ležel ve své těsné vězní komůrce, na své železné posteli. Ale kde se tu vzala Olga! Olga v černých smutečních šatech?

Povztýčil se trochu na loži. Cítil, že je velmi sláb.

Olga podepřela jej poduškami a mluvila rychle, tu zářic radostí, tu stírajíc slzy z černých oček: „Divíš se mé přítomnosti? Poshov jen, povím ti všechno. Jsme již v Praze. Ale ubohá moje matka nepřežila tuto změnu — leží již v chladné zemi. Sotva jsme se přistěhovali, chvátala jsem k tobě — ale jak jsem tě našla! Těžce nemocného, ležícího v bezvědomí, v horečném blouznění. Můj dobrý otec mi popřává volnosti — mohla jsem přicházeti každý den a ošetřovati nemocného přítele.

A teď jsi zdráv! Jaká radost! A hleď — tykám ti pojednou jako bratrovi — tak z nenadání mi to důvěrné slovo z duše vytrysklo a nyní se divím, že jsem ti kdy říkala vy! A líbala jsem tě také — odpusť! Radost mě přemohla a pak — nač bych před tebou tajila své city! svěřím ti všechno v tomto svatém okamžiku — a pak — miluju tě, Pavle! Již dávno jsem tě milovala — snad od první chvíle, co jsem tě spatřila. Ten cit nebyl mi dříve jasný; ale nyní poznávám a cítím v hloubi duše, že nemám nikoho na světě tak ráda jako tebe. Miluju tě! Miluju tě!“

Jako opojena tím vyznáním poklekla vedle lože a celovala vášnivě jeho ruku, kterou stěží dovedl odtáhnouti těm bouřlivým projevům lásky.

„Neboj se,“ mluvila rychle dále, „nežádám, abys mou lásku oplácel jiným citem než přátelskou náklonností. Vím, že nemůžeš poroučeti srdci svému. Jsem blažena, dopouštíš-li jen, abych ti tiskla ruku a mluvila ti o své lásce. To vyznání samo mě naplňuje rajskou

slastí. Budu šťastna, dovolíš-li, abych k tobě přicházela, abych tě ošetřovala, abych s tebou sdílela starosti i radosti života. Můj Pavle! Drahý Pavle!"

Ovinula jej ramenem a přitulila horkou tvář s vlhkýma očima na jeho prsa. Svěží, líbezný zjev a čistá láska její prozařovaly jako jitřními paprsky pošmournou, těsnou komůrku, očisťovaly a prosycovaly jako vůní májových květů dusný vzduch, naplněný zápachem léků.

„A Gabriela?" otázal se pojednou nemocný.

„Nevyslovuj to jméno!" zvolala Olga. „Nezpomínej na ni! Zapomeň na to ukrutné srdce! Jsi opuštěn jako já — nemáme nikoho na světě kromě sebe. Budeme spolu žíti a bojovati, nedbajíce o ten hluchý, ničemný dav. Co nám po nich? Hrdým čelem budu vzdorovati jejich klepům a úšklebkům, odváží-li se na čistý poměr náš. Budu tvojí družkou a spojenkyní. Mám dosti prostředků, abych ti ulevovala a pomáhala v zápasech žití. Otec mne, jedinou dceru svou, zbožňuje a vyplní každé moje přání. Mám i své jmění po matce —"

Vzezření Vysockého se náhle změnilo. Jakoby vzpružen zázračnou silou, usadil se přímo na loži a zhubenělá, kostnatá jeho ruka napřáhla se směrem ku ptačí kostře s rozestřeným křídlem, stojící na stolku mezi lahvičkami léků. A tam upíral se také vytřeštěný, jiskřivý jeho zrak z oživeného obličeje, roznícenébo podivným ohněm.

S úžasem pozorovala dívka nenadálou změnu.

„Hle, tam, tam je spása!" volal nemocný jako v horečném blouznění. „Tam je pomoc! Nic není ztraceno. Tato chvilka navrátila mi štěstí, lásku, všechno. Konečně, konečně, v tomto velebném okamžiku seslal Bůh do mého čela spasný paprsek, po němž jsem vyhlédal a dychtil v úsilovném hledání a bádání po celý život. Konečně jest nalezen ten poslední, hlavní článek, jehož bylo třeba, aby nesouvislé údy spojily se v živé, hybné, dokonalé ústrojí. Z nenadání, rázem vyskočila ta božská myšlenka v plné kráse a zbroji z mé hlavy — v oslňující jasnosti stojí přede mnou — díky vám, nebesa, za požehnaný okamžik, jenž bleskem poznání prošlehl mé čelo!"

Jako v šílené radosti svíral si hlavu a tepal dlaněmi do skrání.

Olga v úzkosti nad prudkým výbuchem vinula se k němu a šeptajíc konejšivá slova, snažila se jemně oddáliti jeho ruce od rozpálených skrání.

„Velkolepý vynález je dovršen," mluvil Vysocký trhaně dále. „Člověk — je vybaven — z nízkého prachu — uvolněny jsou těžké okovy hmoty — podmaníme sobě říši vzduchu — na pevných křídlech vzlétneme do jasného étheru —"

Unaven a seslaben prudkým záchvatem, zvolna klesal nazpět na lože. S tváří mizel horečný žár, oči se zavíraly. Hlas jeho vyzníval tichým, nesrozumitelným šepotem. Olga urovnala pečlivě podušky pod jeho hlavou, pokryla opatrně jeho prsa a konejšila ho tichými, něžnými slovy, až se nadobro utišil a usnul jako děcko při ševelu mateřské ukolébavky. —

Vysocký se zvolna pozdravoval. Přecházel již po své komnatce, vycházel i na pavlač věže. Téměř den co den přicházela Olga na hodinu a přinášela rekonvalescentu posilňující pokrmy a nápoje. Pro

Jeníčka a Blaženku měla vždy nějaké pamlsky nebo hračky, jimiž si získala vřelou příchylnost obou dítek. Také se Stázou se spřátelila.

Náš hrdina zdál se nemocí jako proměněn. Chvíle ponuré zadumanosti střídaly se s okamžiky zvláštního rozjaření. Pak jevila se v jeho pohybech nápadná čilost a z očí sršel neobyčejný žár. Chápal se tužky a pokrýval papír v zimničné píli spletitými nákresy a plány nebo řadami číslic. Časem také rozpřahoval ruce a činil jimi ve vzduchu divné pohyby. Mnohdy zadíval se jiskřícím zrakem nepohnutě do prázdna a na tváři jeho jevil se pak zvláštní výraz, jakýsi podivný ztrnulý úsměv.

Jednou v takové chvíli navštívil ho starý hlásný. Usadil se na postel vedle něho a za řeči prohodil: „Máš, Pavlíčku, štěstí i ve svém neštěstí. Ta slečna Sezimova je krasavice, jakou jsem dosud nepoznal. A srdce má opravdu ze zlata. Jak tě ošetřovala! Celé hodiny sedávala u tebe. Hochu, byl bych slepotou poražen, kdybych neviděl, že cítí tobě více než obyčejnou útrpnost —“

Vysocký vzhledl k němu, polo ještě v myšlenkách.

„Jen se nedívej!“ pokračoval stařec. „Nezapírej, že tě má ráda. Jak o tobě mluví! Jak se na tebe dívá! A dověděl jsem se, že je bohatá. Její otec má prý pěkné jmění. — Počkej, musím ti také povědít, že Perlsee —“

„Perlsee? Na toho jsem ani nevzpomněl. Co se stalo?“ zvolal Vysocký, probuzen tím jménem nadobro ze svého snění.

„Považ si, přišel sám s exekucí — nelitoval lezení až sem na věž, aby tu řádil mezi naším hamparátím — ale na štěstí přišel v dobu, kdy u tebe seděla právě slečna Sezimova. Když zvěděla, oč jde, zaplatila mu všechno na krejcar. Nechtěl jsem tomu připustiti; ale marné byly všechny námitky. Jsme nyní jejími dlužníky.“

„Ach, ona je anděl!“ pravil Vysocký vroucně. „Mrzí mne ovšem, že za nás učinila takové vydání. Avšak doufám, že jí všechno nahradím za krátký čas. Což je o peníze!“

„Aj ty děláš, jakobys věděl o nějakém báječném pokladě,“ usmál se hlásný.

„Vím o něm,“ odpověděl synovec vážně a ukázal si na čelo. „Zde jest. Zde, v mé hlavě, odpočívá poklad, o jakém neměl svět posud tušení.“

Stařec pohledl na něho starostlivě a máchl rukou. „Zase ho chytá ten fantas!“ pomyslil si, znaje již podivnou utkvělou myšlenku, kterou mladý muž od své nemoci často projevoval.

Ale Vysocký pokračoval nadšeně: „Zde nosím šťastný vynález, nejznamenitějši, jaký se dosud zrodil v bádavém duchu lidském. Zde kryje se veliká myšlenka, úplná a hotová již do nejmenších podrobností — nescházejí než hmotné prostředky, trochu bídného kovu, aby se oděla makavým, viditelným tělem.“

Hlásný se usmíval a řekl s povzdechem: „Ale, Pavlíčku, vypuď si z hlavy ty pošetilé věci! Pocházejí jen z ustavičného sezení v tom kavčím brlohu. Měl bys již trochu dolů, do společnosti, mezi lidi —“

„Chcete říci, že se mi pomátly smysly!“ zvolal Vysocký podrážděn. „Ó je to dávná, známá historie. Zableskne-li se před lidmi nová, veliká myšlenka, na kterou nestačí slabá jejich hlava, ukazují

hned s útrpným posměchem na hlavu původcovu. Kdybyste znal dějiny vzdělanosti, věděl byste, že leckterý geniální vynálezce zneuznán zahynul v bídě a posměchu. Vám jeví se směšnou a šílenou myšlenka, že byste mohl křídloma veslovat vzduchem, jako by některý váš předek byl nazval výplodem ztřeštěného mozku parní vůz nebo bleskové poselství telegrafu!“

„Jen se nedurdi, Pavlíčku,“ chlácholil ho stařec. „Víš, že takovým věcem mnoho nerozumím. Nemohu si pomoci, ale tohle nejde mi do hlavy — lítat! Člověk lítat! jako vrabec nebo krahulík!“ Neubránil se znova úsměvu. „Vidíš, musím se smáti, dělej co dělej! A slyš, kdybys měl na krásně pravdu, kdybys takový stroj vskutku vynašel, jaký bys z toho měl prospěch? Co dobrého by z toho pošlo? Leda že bychom si uspořili ty čertovské schody a rumpál.“

„Ó následky mého vynálezu těžko lze přehlednouti!“ vykládal horlivě synovec, jakoby byl přeslechl poslední nevážná slova strýcova. „Ale jisto jest, že učiní v celém uspořádání společnosti ohromný, dalekosáhlý převrat, jehož obrysů asi v tu chvíli nepostihuje nejsmělejší fantasie. Ó přede mnou mihá se šťastnější doba, v níž dojdou splnění nejkrásnější sny velikých duchů a šlechetných srdcí! Rozpadnou se dusné žaláře, klesnou poslední okovy, jimiž člověk poutá člověka — svatá svoboda rozepne široce svá jasná křídla ve volném nebeském vzduchu. Klesnou i přehrady národů — člověčenstvo srazí se těsněji v jediném bratrském obejmutí. Zmizí nezaviněná bída hmotná i duševní, zaniknou rozpory společnosti, propasti sociální se vyrovnají. Ba tuším, že blíží se doba, o níž praví anglický básník:

Prapory se skloní tiše, zmlkne polnic divý ret,
v parlamentu člověčenstva shromáždí se širý svět;
lidé, bratři, soudělníci, ženci stále nové žni,
ruch váš jesti přislíbením nových velkých, krasších dní.“

„Nu, dělej si co chceš,“ rozloučil se hlásný, jakoby napolo zviklán ve svém přesvědčení. „Neřeknu již ani muk. Jen ti povídám, že takové věci přesahují můj obmezený rozum.“ — —

Ani před Olgou neskrýval Vysocký svou utkvělou myšlenku. Ona hleděla ji z počátku vždy zamluviti a zaujati mysl přítelovu jinými, snadnějšími předměty. Ale znenáhla poddávala se směru jeho myšlení a naslouchala pozorněji.

Jednou, když pustil více než jindy uzdu svým velkolepým snům, pohrál bezděčný úsměv rtem něžné posluchačky.

Vysocký jej postřehl a zasmušil se.

„I ty, Olgo,“ pravil trpce, „i ty posměchem provázíš moje slova a nazýváš je snad v duchu třeštěním pomatené mysli?! Ani u tebe nedocházím porozumění? I ty odsuzuješ do říše báchorek veliký vynález, který byl přece tak na snadě, o nějž usilovalo již tolik bystrých, bádavých mozků? — Hleď, říkala jsi, že mne nekladeš mezi všední lidi, že vidíš kolem skrání mých aureolu velikých myšlenek — a teď, když ti zjevuji takovou myšlenku, sahající nad obyčejnost, skvělou korunu svých mnoholetých tajných prací a snah: odvracíš se s úsměvem a nazýváš mne v duchu šílencem!“

„Ó nikoli!“ zvolala horlivě dívka. „Musíš jen prominouti neučené dívce, že se bezděky zaráží před věcí, kterou nemůže pochopiti.“

„Ale věc je tak jednoduchá i jasná,“ namítl netrpělivě Vysocký. „Několik slov a črtnutí musí ti osvětliti všechno.“

Začal kresliti nějaký složitý stroj a provázeti obrazec horlivým výkladem. Olga hleděla a naslouchala bedlivě, ale na tváři její bylo zřetelně psáno, že vniká jen málo do jádra spletité věci.

Vysocký nepozoroval toho a skončil svůj výklad povzdechem: „Hle, všechno je propracováno do poslední tečky — zbývá jen sehnati prostředky, abych provedl svou myšlenku.“

„A kolik je k tomu potřebí?“ zeptala se Olga.

„Kolik?“ Vysocký znovu schvátil tužku a pokryl papír zvolna, před každou položkou chvilku přemýšleje, řadou číslic, jejichž součet konečně podtrhnul silnou čárou. Mlčky položil papír před Olgu.

„Není to málo,“ poznamenal. „Avšak o tuto skalinu nemůže se rozbíti moje hrdá loď.“

A s nadšením jal se opět rozvinovati skvělé obrazy budoucnosti. Dívka vzhlížela k němu jako zbožná žačka k velebnému věštci ne okem úplného porozumění, ale vroucím pohledem hluboké, nadšené víry.

Když skončil, objala jeho šíji a zvolala: „Věřím ti a jsem šťastna, že mohu přispěti k uskutečnění tvé velké myšlenky. Zítra přinesu ti peníze, jichž k tomu potřebuješ!“

„Ty? Ó nikoli — takovou oběť nemohu přijati. Bohdá podaří se mi nalézti jinou cestu —“

„Musíš nabídnutí mé přijmouti, musíš! Neodepřeš mi, abych byla tvou pomocnicí.“

„Nuže, díky! Horoucí díky, drahá, šlechetná Olgo!“

VIII. Ikarův pád.

Jasná zimní noc rozestřela nad Prahou svůj stříbrotkaný, průzračný závoj. Jak obrovský, ostře ohraničený stín zdvihala se mohutná věž svatovítského chrámu se svou rozmanitě prohybovanou a lomenou bání k čistému, zářivým mákem hvězd hustě posetému nebi.

Stranou ku Hradčanům a Novému světu blikala s výsosti věže dvě světélka jak ospalé oči kamenného toho obra. Jedno svítilo z komůrky Vysockého, druhé z protějšího pokojíku druhého hlásného, svobodného mladého muže, na němž byla dnes řada noční hlídky. Strýc Vysockého již ulehl a spal tvrdě, nerušen zvukem cymbálu, který upevněn byl na dřevěném čtyrhranném sloupci, vlastně dutém truhlíku uprostřed světnice a spojen jsa s věžními hodinami, hřmotně ohlašoval každou čtvrthodinu. Stařec byl již uvyklý tomu zvuku.

Právě zavzněl opět cymbál a mladý hlásný vydal se na obchůzku kolem věže. V loggii bylo jasno jako ve dne. Kráčel zvolna otevřenou chodbou, vyhlédaje dolů na město, z jehož různotvárné, měsíčním svitem opředené spousty kamenné kmitala se četná, rozptýlená světélka. V pozadí bělal se posněžený kraj.

Na jednom místě loggie zastavila jej překážka. Nějaký dosti objemný předmět zahražoval tam chodbu a vyčníval ještě ven širokým

obloukem loggie, směrem k Malé Straně. Hlásný se usmál a cosi zabručel. Znal již záhadný předmět. Synovec jeho kollegy zřídil si v tomto místě loggie celou dílnu. Mohl tak učiniti tím spíše, poněvadž nyní v zimě žádný cizinec na věž nevystupoval. Již delší čas pracoval zde způsobem, který budil z počátku zvědavost, později pohrdání a soustrast mladého hlásného. Neměl ostatně Vysockého hrubě rád, vykládaje si zamlklost a nepřístupnost jeho vůči spolubydliteli nadutou zbrklostí. Také na otázky vzhledem k záhadnému dílu odpovídal mu podivín leda nějakým odmítavým nebo nesrozumitelným slovem.

Pokud mladý hlásný mohl souditi z pouhého názoru, byl to jakýsi podivný stroj, velmi složitě sestavený z rozličných lehounkých látek. Zneenáhla se to probíralo k určitému, dobrodružnému tvaru a když to naposled spatřil, podobal se tajemný předmět velikému, fantastickému ptáku s ostrým zobcem, širokýma křídloma a rozestřeným ocasem. Nějaká hračka velkého člověka! V nejrozumnějším případě nějaký divadelní přístroj! pomyslil si tichý pozorovatel. Jest věru hanba, že tento mladý muž, který se v poslední době vzdal všeho užitečného zaměstnání a jako zbytečný darmochleb strýce obtěžuje, že tento mladý budiž k ničemu celý boží den zabíjí takovými směšnými hračkami. A když pozoroval, s jakou zvláštní horlivostí a neobyčejně vážnou tváří Vysocký robil své bláhové dílo, při němž mu dětinská Stáza se stejnou vážností pomáhala, tu leckdy povážlivě zavrtěl hlavou a prohodil k sobě, že jest asi o kolečko víc za tím zasmušilým čelem, v té rozcuchané hlavě.

A takové myšlenky křižovaly mu i nyní hlavou, když obrátiv se u podivné překážky, nazpět kolem věže kráčel, až se opět před onou závadou octnul a zabručev: „Já bych s ním jinak zatočil!“ do svého kumbálku zamířil

Sotva že skončil obchůzku, vyšel do loggie Vysocký. Hned na to vyklouzla i Stáza z lože a tiše, aby otce nevzbudila, odebrala se na pavlač.

Jasné světlo měsíčné ozařovalo plně tvář bratrancovu. Měla opět onen zvláštní výraz, onen podivný ztrnulý úsměv, který se za poslední doby tak zhusta v ní objevoval. Oči zářily mocně z bledého, v bílém svitu měsíčním jako alabastrového obličeje.

Chvíli hleděl mlčky na hvězdnaté nebe, do širé lunojasné krajiny, na velebnou, hustě rozčlánkovanou hmotu chrámovou, jež dole koupala ve stříbrné záři své hojné fiály, své nesčíslné kamenné kříže a květy, své lehké, ozdobné oblouky, jejichž stíny jako tkanina jemných šerých krajek míhaly se v tom jasně ozářeném kamenném lese. I Stáza pohlížela s obdivem na ty krásy; štíhlounkou, útlou její postavu s polodětskou tváří, přitulenou k ramenu mladého muže, obklopoval svit měsíční stříbrnou glorií, že vypadala jako vzdušná, ze snivých paprsků luny utkaná podoba sylfidy.

„Jaká dnes jasná, čarokrásná noc!“ pravil Vysocký přitlumeným hlasem, jímž prochvívalo mocné rozčilení. „Památná noc! Noc, v níž učiní člověk opět nový, veliký krok na dráze k velebné metě, která je vytknuta jeho pozemskému žití, kdy vyšine se opět o znamenitý stupeň výše k dokonalosti, blíže k povznešenějším bytostem, k andělům, k tajemné praduši všehomíra. Kdy odhodí okov, jenž ho poutá ku prachu

země. Hleď, za chvilku budu se volně vznášeti tím stříbrným vzduchem, poletím větrem přes to moře střech a snesu se k jednomu domu, zaklepu na jedno okno. Přiletnu jako anděl — osvoboditel a žádná světa moc nevyrve ji více z mého náručí. Jak se budu smáti bezmocné zlobě těch, kteří chtěli udolati naši lásku! A na svých křídlech přinesu obnovu a obrození celé lidské společnosti. Můj vynález převrátí její shnilé, ničemné řády a založí novou, šťastnější dobu člověčenstva. Nuže, k činu!“

Stáza ho ještě zadržela, šeptajíc úzkostlivě: „Snad bys měl přece první pokus učiniti s menší výšky . . . Pohleď do té strašné hloubky . . . Kdyby ti selhalo . . .“

Vysocký zasmál se drsně, skoro divoce. „Nic neselže!“ pravil rozhodně. „Všechno je vypočteno. S větší jistotou nemohl bych vstoupiti na pevnou půdu. Můj stroj je stokrát bezpečnější než lodka balónu —“

Za té řeči vyzdvihl s pomocí Stázinou fantastický stroj v otevřený oblouk loggie a umístil jej tak, že se mohl vyhoupnouti na lehké, visuté sedadlo, upevněné pod rozpjatýma křídloma divotvárného ptáka.

Se slovy: „V před! K nesmrtelnosti!“ vyšinul se s létadlem svým odhodlaně z oblouku.

Okamžik zdálo se, že se vznáší volně ve vzduchu — pak rozlehl se strašlivý výkřik — a stroj s šíleným mužem klesl rychlostí blesku do propasti . . .

Dvojí mocný výkřik zalehl do komůrky mladého hlásného a vzbudil také strýce.

Stařec pospíšil na pavlač a našel tam svého soudruha, držícího v náručí omdlelou Stázu . . .

A dole u věže na zkrváceném dláždění ležel mrtvý, zdrcený Ikaros pod svým roztříštěným samoletem.

IX. Epilog.

V davu křížů a náhrobků stojí truchlící kamenný anděl s pokleslýma křídloma a pod nohou jeho vyryto jest na pískovcovém podstavci jmeno: Pavel Vysocký. Na hrobě před sochou kvete vždy hojnost rozkošných květin a podstavec bývá zhusta ozdoben čerstvým věncem. Přináší jej útlá a drobná postava dívčí v černých šatech; vchází již do let staropanenských, leckterá nitka z klubíčka času a péče táhne se bílým čílkem pod vlnami černých kadeří — ale černé oko září dosud prostomile do nevlídného světa a filigranskou tvářičku možno stále ještě nazvati krásnou.

Olga zůstala věrna svému Ikarovi, jehož peruť časem v bolnosladkých myšlenkách slyší šelestěti pestrým kvítím hřbitovním.

Jednou, dvakrát za rok přichází sem stařec v jakési neúhledné civilní uniformě, podporován vysokou, štíhlou dívkou bledé, téměř průsvitné tváře. Hlásný pokleká na hrob a šeptá modlitbu, rovnaje časem sporé zbytky šedivých vlasů, od ucha přes lysé temeno sčesaných, které mu cuchá větřík. Myslí bezpochyby, že brzy také zamění své orlí hnízdo s takovým nizounkým rovem. A chvílemi zaletá starostlivým zrakem

ku dceři, opřené dumavě o náhrobek. Stává se den ode dne vzdušnější a jakási záhadná nemoc vypíjí její krev, zacloňuje jejího ducha. Divná síla táhne ji stále do výsot a nad propasti; tu vylézá vzhůru do báně věžní, tu vystupuje na ohradu loggie a sedá tam celé hodiny lehce a volně na některém závratném výstupku, hledíc neodvratně do strašlivé hloubky, jakoby ji tam vábila tajemná, kouzelná moc . . .

Někdy o dušičkách zabloudí sem také důstojný párek — pan Kavka s chotí. Dobrá matrona, jejíž černý vlas již hustě prokvetá stříbrem, ale jejíž černé oči dosud hrají bývalou čilostí, poznamená rov třemi křížky a povzdechne, stírajíc slzu s vráščité tváře: „Hrob má vždycky v pořádku! Sám by si ho tak nehleděl. Škoda, že neměl rozšafnost pana Sobičky — mohl snad také dosáhnouti cti a štěstí. Chudák!“

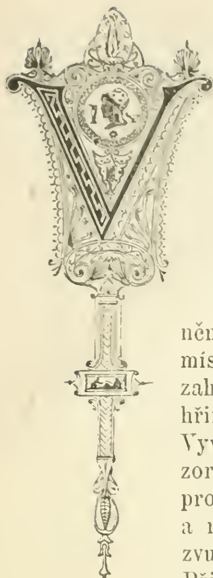
„A co chudák!“ uškubne se na ni manžel. „Je mu tam lépe.“

Tito bývají hosté mrtvého. —

Dr. Blanda je šťasten. Dostal se ženou více, nežli se nadál. Nenadarmo vedl starý tak prostou domácnost. Jmění, jež nastřádal, poskytuje teď zeti možnost, aby se obklopil všelikým pohodlím a solidní nádherou, jak sluší na proslulého advokáta, stojícího v popředí ruchu společenského. Chlubí se chotí, jež okouzluje každého svými půvaby: Gabriela rozvila se v plnou, nádhernou růži, v majestátní, oslňující krasavici.

Otokar zvolil si skromnější štěstí. Zapomněv posléze na svůj mrtvý ideál, veplul do tichého přístavu manželství s Justýnou. Před sňatkem odpustila mu konečně i paní Pavlátová rozbitou porcelánovou nádheru nešťastné skříně. Za družbu měl Hvězdného, s nímž ho v poslední době spřátelila shoda literárních náhledů: oba žehrají na zaslepenost nevděčného obecenstva a oceňují navzájem plně své vzácné zásluhy. Otokar si libuje v míru a všednosti. Často sedává i celý den mezi pytly v obchodě. Poesie se odřekl nadobro. Od své „Noci“, která se přece dočkala šťastného konce, nenapsal ani verše. Pokusil se jen v několika ostrých kritikách. A tragický osud přítele Vysockého povzbudil ho jednou k sepsání sociálního románu. Na neštěstí dověděl se o tom redaktor Zvonu a přiměl Otokara, aby mu psal řečený román po kusech, na pokračování. Náběh byl pěkný, ale od čísla k číslu ochabovala a smršťovala se pokračování, vyskytovaly se hustěji zbytečné episody, vlekla se zoufaleji slabá niť děje a když se rok sešel s rokem, stal se z románu o Ikarovi sám nešťastný, šíleným spádem posledních kapitol před časem bídnou esthetickou smrtí sešlý Ikaros.

Zaklínači mračen.

Ze zbytků pověr národních podává Jos. Smola.

V rovinaté krajině blatenské bývají obce častěji postiženy krupobitím. Jedinou obec buzickou prý zkázonosná mračna obyčejně minou a největší o to zásluhu má prý zvoník, který ze zděděného zvyku nebezpečné mraky rozhánívá hlasem zvonku z kapličky, uprostřed návsi stojící. Tento spůsob zahánění a rozhánění mračen jest ostatně i na jiných místech dosud obyčejem. Jiným, zajímavějším spůsobem zahánějí se mračna v jedné obci u Křemešníka v Pelhřimovsku. Tam vykonává úkol ten obecní slouha. Vyvstávají-li na obzoru hrozivé chmury, bedlivě je pozoruje a nadejde-li chvíle, kdy uzná za dobré zakročiti proti nim, nasadí k ústům dlouhou pastýřskou troubu a nařídiv ji proti hučivým mrakům, vysílá k nim mocné zvuky svého nástroje, až se to rozlehá po vší dědině. Při tom kráčí směrem mračen a svede je na lada, na stráně, do příkopu a pod., kde neškodí.

Upachtí se při tom chudák, až se z něho pot leje, ale kromě nějakého žbánku na přilepšenou jest mu dostatečnou odměnou hrdé vědomí, že uchránil celou obec hrozící pohromy.

V některých vesnicích mají dosud i zvláštní zaříkávače nebo zažehnávače mračen. Dva takové poznal jsem v Blatensku.

Dědina Skalčany již dlouho netrpěla krupobitím a děkuje za to štěstí občanu „Stržákovi“, který všechny škodlivé mraky od ní zažehnává. Ačkoli mne u nás zrazovali, že nepochodím, jelikož prý nebude se chtíti k umění svému znáti, vydal jsem se přece na cestu k tomu mocnému krotiteli povětrných běsů.

Doraziv za jednoho pěkného nedělního odpoledne do Skalčan, doptal jsem se lehce na Stržáka, na pokraji obce usedlého. Jeho sídlo nevynikalo žádnou zvláštností; byla to pravá česká chaloupka, nízká, dřevěná, s doškovou střechou, se skromnou zahrádkou po boku a s nezbytnou stružkou hnojůvky přede dveřmi. Na tyto nebylo kde zaklepati, poněvadž si zachovaly z dob třeskuté zimy slaměný obklad, plátnem potažený. Zarachotiv tedy něco málo klikou, abych oznámil svůj příchod, vstupuji směle do světničky. Měla podlahu z upěchované hlíny a nad tou chmuřil se začazený, neovrhnutý, nikdy nebílený strop. Stolek, dvě lávky při zdi stojící, jedna židle, dvě almary, dva tři obrázky, jejichž původní barvy dávno již nelze vypátrati, nějaký oklestek pomíšený s trejskem*) u kamen na zemi — toť všechen obsah skrovného toho příbytku, spoře osvětleného dvěma okénky.

Když jsem vstoupil, pohnula sebou u stolu malinká, na židli skrčená osůbka. Zastihl jsem dědečka při práci, které chudí venko-

*) Suché větvičky i s jehličím.

vané rádi tiché nedělní odpoledne zasvěcují. Jindy nemají času, aby prohledli svůj oděv a vykonali menší nebo i větší správky, k nimž nemají mistra Jehličky zapotřebí. Můj zaklínač porovnával právě pohledem odborníka rozměry zbytečného otvoru, který se šklebil v kabátě rozestřeném na jeho kolenou, s uchystanou na stole záplatou. Byla arci trochu jiné barvy nežli kabát a měla sama uprostřed neskrovnou díru; ale k zacelení této byla patrně určena druhá, vedle ležící záplata, k vůli větší rozmanitosti opět jinak zbarvená.

Můj pozdrav opětoval dědeček po křesťansku a upřel na mne tázavě oči, ozbrojené brejlemi s nápadnými, bytelnými okraji kovovými.

Abych získal jeho důvěru, oznamuji, že jsem . . . ouc z Buzic a že ho můj otec vzkazuje pozdraviti.

„Dejž to Pán Bůh," děkuje dědeček.

„Otec prý dnes s vámi po kostele mluvil na náměstí v Blatné," pokračuji diplomaticky, „ale pak hledal vás ještě jednou. Chtěl od Vás něco a to pro mne." Na to jsem dědečkovi projevil touhu, že bych rád poznal, jak mračna zaklíná, že takových věcí rád si všímám, a že to spisuji.

Za řeči nabídl mi stařec místo na lavici a vyslechnuv mou žádost, odvětil: „I to jim to řeknu třeba hned, ale já nezaklínám mračna, já jen je zažehnávám. Zaklínati — do toho se nechci ani pustiti a ani to dobře nevím, jak je zaklínati."

Odloživ po té krejčovinu, vstal a šel hledat do almary. Našel první knížky, vzal druhé, prohlížel i třetí, ale nadarmo, nemohl ničeho najíti. Rozhlížel se i nahoře po obou almarách, upotřebiv k tomu židle, ale s týmž výsledkem. „Nejspíš že to stará někam založila," vysvětloval. „Ale vždyť to umím nazpaměť."

Upustiv od hledání, zasedl na předešlé místo a vykládal následovně: „Když se ženou mračna, vezmu svoje knížky, vyhledám si v nich evangelium sv. Jana, shodím doma čepici s hlavy a jdu do zahrádky, tady do pravého kouta; odtud nejlépe vidím mraky, jak jdou od strany západní, a počínám si takto:

‚ Řeknu: Ve jménu O. † i S. † i D. † sv. a žehnám napřaženou pravicí a prsty rozevřenými ženoucí se mraky, dělaje proti nim kříž trojnásobný. Potom říkám evangelium sv. Jana."

Dědeček odříkal začátek toho evangelia: ‚Na počátku bylo slovo atd.' až k slovům ‚a viděli jsme slávu jeho, slávu jakožto jednorozeného od Otce plného milosti a pravdy. Amen.'

„Pak modlím se Otčenáš a Zdrávas a doložím ještě: Skrze moc toho sv. evangelia mají býti zahnány škodlivé bouře, povětří, krupobití a zlá usilování. K tomu mně dopomáhej B. O. †, B. S. †, B. D. † svatý! a žehnám zase mračna."

Srážejí-li se dvě nebo tři mračna, žehná se každé zvlášť. Po vzývání božské Trojice, dle toho, kolik se přibližuje mračen, žehná je tolika trojnásobnými kříži.

Promluví-li kdo na dědečka při zažehnávání, nesmí mu odpověditi, neboť zažehnávání jeho bylo by roztržité, neúplné a tedy neplatné. Může-li býti v zahrádce své dříve než prší, zažehnává odtamtud. Pře-

dešel-li však dědečka dešť, zažehnává mračna sedě na lávce u okénka, jímž na ně zírá. Někdy zažehnává je stoje venku pod střechou. „Od několika let," pokračoval, „co zažehnávám mračna, nepotlouklo tady, mračna vždycky přejdou. Někteří svádějí je na draha, do lesa nebo do rybníka, ale tam moc uškodí. Pán Bůh chraň, to já nedělám. Sváděti se nesmí, to by byl hřích."

„Což, dědečku, jest-li pak to sousedé taky uznávají, že jejich úrody chráníte?" ptám se.

„To přece, ale někteří jsou zlí. Mnohý mi řekne: ‚Stržáku, přijďte si k nám pro snop ječmene nebo žita' a dá mi vždycky dva snopy. Ale některý, který přede žněmi nejvíce říkal: ‚Stržáku, dejte mi pozor, hlídejte dobře, dostanete něco,' po žních se nejvíce tomu směje a říká, že to není nic platno, jen aby mi nemusel nic dáti. Ale pro jednoho nebo dva nemohu to udělat, aby ostatním se nepomohlo, aby za ně trpěla celá ves, a tak mi nezbývá, než abych je chránil všechny, i ty špatné."

Pak se mi ještě svěřil, že umí také lékovati na některé neduhy lidské, a když poznal, že jsem do takových čarodějných věcí zasvěcen, vyjevil nakonec, že zná také uhodnouti zloděje.

Ukázal mi, jak se to dělá, a k tomu cíli vyňal z almary knihu, po obou koncích několikráte obtočenou motouzem, aby veliký klíč v ní zastrčený nevypadl. Šelma dědeček! Bylo to evangelium, jež prve marně hledal. Nemohl či vlastně nechtěl je tehdáž nalézti k vůli tomu motouzu a klíči, aby nevyzradil svůj čarodějný prostředek.

O lékovadlech a pověrečném hledání zloděje promluvil jsem nebo promluvím jinde: proto vypouštím zde tuto část rozmluvy s dědečkem.

„A jak jste přišel k tomu evangeliu?" zeptal jsem se na konec.

„A ta kniha je stará i ten klíč! Ty musí býti dědičné, má-li to co býti platné. To mám z Paračova. Tam jdou také, tam umí Markytán zaklínati mračna. Ten je zaklíná, ale já ne."

Poslední slova dědečkova nepadla nazmar. Několikátý den po návštěvě skalčanské vstupoval jsem na dvůr jedné chatky v Paračově. Dědeček nebyl doma. Vyšel prý si do lesa na trochu toho stlaní, a vrátí se asi za půl hodiny. Čekal jsem na něho trpělivě v hovoru s mladým hospodářem a jeho ženou, kteří mne přívětivě do světnice pozvali.

Konečně přišel starý zaklínač. Spustil jsem hned svůj diplomatický úvod.

„Nesu vám, dědečku, pozdrav od dědečka Stržákouc ze Skalčan." — „Zdrávi vzkazovali," děkuje dědeček. — „Byl jsem u něho v neděli. Chtěl jsem, aby mi pověděl, kterak zaklíná mračna (užil jsem výrazu „zaklíná" zúmyslně, chtě věděti, zdaž se dědeček proti tomu názvu ohradí). Spisuji takové věci, abychom věděli, co všecko umíme. Skalčanský dědeček mi to pověděl a poslal mne zároveň k vám. Vyprávěl mi také, že to evangelium a klíč od sklepa má dědičně po vašem otci." — „Možná, už ani nevím," poznamenal dědeček, ale podrobnosti touto spůsobil jsem tolik, že byl přesvědčen o pravdivosti mé výpovědi a proto odvětil: „No, když dělali sem takový kus cesty, to se může stát!"

Vyňal jedny knížky ze svátečního kabátu v almaře, druhé vzal s police tamže a pravil: „Tak to mám tady v těch dvou knihách. Když se ženou mračna, vyjdu si tuhle před chalupou na ten prázdný kousek u lesa a tu mraky zaklínám, protože je odtud nejlépe přehlednu. V knížce první stojí takto psáno:

Zaklínání povětří.

Toto zaklínání s velkou důvěrou a s vroucností stoje říkej a kdekoli zde nalezneš kříž, po každé sv. křížem mračna žehnej.

Zaklínám vás všecka škodlivá mračna, bouřlivé povětří a hromobití skrze Všemohoucího Boha † Otce, skrze moc Syna † Božího a skrze sílu Boha Ducha † svatého, abyste ihned od vaší bouřky přestaly a lidem více neškodily. Podobně též vás zaklínám skrze hřeby a kopí, které nohy, ruce a bok Pána Ježíše Krista na kříži veskrz probodly a jeho krví předrahou prohnány a posvěceny byly, abyste žádného krupobití a hromobití ze sebe nevydávaly, žádným našim rolím, vinohradům, zahradám, stodolám a tomu všemu žádné škody nečinily. Při tom také zaklínám vás, pekelní duchové, skrze nejsvětější jméno Pána našeho Ježíše Krista a skrze moc jeho svatého † kříže, jehožto znamení k zastrašení vás proti vám činím †, abyste žádné moci v oblacích nebeských neměli, ani v pozdvižení větru ani v hřímání ani v hromobití a krupobití a to ani skrze vás, ani skrze vašeho tovaryše neb čarodějníky aneb čarodějnice. To pak vám přikazuji jako oud svaté katolické církve, jejížto hlava Pán Ježíš Kristus všechnu moc nad vámi, pekelní duchové, má a mně též tu moc nad vámi dáti ráčil. Totéž ne ve jmenu mém, ale ve jménu všech pokojných církevních kněží a služebníků božích vám poroučeno. Jakož i také ve jménu všech Svatých i světic Božích, ve jménu a v moci nejsvětější a neposkvrněné Rodičky Boží Marie Panny a jejího Syna Pána našeho Ježíše Krista a nade všecko jiné ve jménu Boha Ot†ce i Sy†na i Du†cha svatého. Amen.

Pak říkám modlitbu velebného kněze Marka z Avignonu kapucína: Požehnej tebe, Hospodine, a zachovej tebe, on rač tobě ukázati tvůj svatý obličej, on se k tobě obrať a popřej tobě pokoje. Hospodin tebe požehnej a vysvoboď tebe ode všeho zlého podle víry tvé, nebo tomu, kdo věří, všecky věci možné jsou. Ve jménu Boha † Otce † i Sy†na i Ducha † svatého. Amen. *)

Po té říkám k pěti ranám Krista Pána pětkrát Otčenáš a Zdrávas. Naposledy modlím se z druhé knihy evangelium Pána Ježíše Krista podle sepsání sv. Jana (výše uvedený začátek).“

Ku konci zmiňuji se ještě o jednom již zemřelém zaklínači mračen z Jičínska. Týž, když viděl za hrozící bouře, že již čas mračna zaklínati, chodil po mezi modle se evangelium. Pak položil evangelium na mez, svlékl košili a mrštil jí na zemi. Chvatem sebral evangelium a úprkem, neohlížeje se, utíkal odtud. Hrozivá mračna prý vypustila kroupy na odhozenou košili a roztloukla ji na kousky, že z ní nezůstala nitka zdráva. Tak obětoval dědeček svou vlastní košili, aby odvrátil hrozící pohromu od rodné dědinky.

*) Modlící ty knížky tištěny jsou asi v polovici tohoto století.

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

Na repertoiru objevily se s dobrým úspěchem Dumasova „*Bagdadská princezna*“, Ostrovského „*Vinný bez viny*“, jehož obsah čtenářové „Květů“ znají už z loňského přehledu ruských divadel, Meilhacův „*Vyslanecký tajemník*“, Shakespearův „*Julius Caesar*“, a Bozděchův „*Světa pán v županu*“.

Událostí bylo představení Shakespearova politického dramatu. Julius César vypraven s velikou pílí. Jednotlivé výkony i scény lidu obracely na se zvýšenou pozornost. Zvlášť proslulý výstup na foru sehrán se značným účinkem a nevídanou na jevišti našem životností.

Použijeme příležitosti Shakespearova kusu k několika poznámkám o uměleckém přednesu. Častěji už bylo nám se dotýkati té otázky. Jest-li na čem, na Shakespearu obzvláště lze viděti i ukázati, seč jest a v čem záleží přednes promyšlený.

Vytrhněme kteroukoli scénu.

Slavnostní průvod Césarův přišel. Zůstali na ulici Brutus a Cassius. Cassius je bystrá hlava, nepodajná, přímá povaha. Už drahný čas šlo mu proti mysli, jak César začíná jeviti tvářnost tyrana. Zanáší se plánem, jak by mladou zpupnost obmezil a překazil v zárodku. Ohlíží se po spojencích, po stejně smýšlejících. Nyní se nahodila příležitost. Zastavil Bruta na ulici a jme se vyzvídati jeho smýšlení. Vskutku je Brutus naladěn v jeho smyslu:

Bojím se, že lid
za krále sobě zvolí Césara.

prozrazuje a Cassius rychle se chápe toho slova, řka:

Aj, bojíte se toho? Mysliti
pak musím, že byste to neměl rád.

A diplomatický demokrat začne na to pozorně louditi se Brutovi do útrob a kus po kuse odstraňovati odtamtud zbytky sympatií pro přítele, mocného Césara. Otevřete knížku, jste při výjevu druhém, na sedmé stránce. Cassius tu má ku svému příteli delší řeč. Nějakých padesát veršů, Shakespearovských veršů, nezrovna plynných, ale nadmíru obsažných. Čtěte je volným chodem pravidelného čtení, aneb je tak říkejte z paměti a buďte jisti, že minou pozornost posluchačovu skoro bez dojmu. Minou se účinkem. Padne poslední slovo, posluchač bude míti pocit přeslechlé, dlouhé řady slov, zvuků, z nichž některý snad zanechal v mysli i stopu obsahu, leč dojem nebude živý, souvislý.

Tu počíná úkol uměleckého přednesu, který jde ruku v ruce se živou hrou. Říkání verše za veršem plynně a bez přestávky, byť jinak i zvučné i logicky výrazné říkání, zůstalo by jalovým hlučením. Jeť mezi předními zákony umělého přednesu: *ponechávati posluchačově duši času*, aby mohla zachycovati smysl a vybavovati potřebné představy. Vždyť ne na pouhém slyšení, nýbrž na úplné součinnosti, soutrpnosti divákova nitra založen je účinek dramatického představení. Té pak dosáhne se, ne zdlouhavým, pravidelným tempem, ale *vhodným umísťováním přestávek* a *vyplňováním* jich *realistickou*, přirozenosti odcítěnou *mezihrou,* tváře, údů neb celého těla dle potřeby.

Brutus by tedy nerad sice viděl Césara králem, ale jinak jej miluje a naproti záměrům Cassiovým jest dosud velice upnutý. „Nač tak dlouho zde mne držíte?“ táže se dosti nevrle a dokládá významně, nade všecko v životě že klade *čest.*

To slovo je Cassiovi zrovna vhod, aby navázal chod svých myšlének. Ale pozorně:

Že vy, Brute,*)
cnost tuto chováte — tak dobře vím,
jak známa jest mi vaše podoba.
Nuž — *čest* to, jež mé řeči předmětem.

Cassius zde sice ohlašuje řeč, ale nikoli nastudovanou, již by na to spustil a následujících čtyřicet veršů oddrmolil jako kávový mlejnek. Nikoli, mluví, jak v něm myšlénky vznikají, jak během proudu myšlénkového za dobré uzná: tu projeviti, onu naproti nedůtklivosti svého druha zatajiti. Z toho následuje úkaz, jaký v životě často potkáváme a na sobě samých pozorujeme: mluvíme v krátkých odstavcích, jak se udá, jak duše pracuje, mezi tím všelijak mimoděk podle svého temperamentu se chovajíce, přecházejíce, usedajíce, rukama, tváří i tělem posunujíce. Kdyby se řádek za řádkem napsalo, co jste mluvili, byl by ovšem monolog *napohled.* Pevně se podíval Cassius Brutovi do očí a pokračuje po chvilce politicky:

Játť neznám vaše — jiných smýšlení
o tomto životě;

nechce prozatím stotožňovati Brutovy pocity se svými, ač je o jich příbuznosti přesvědčen; zkoumá jej ostrým hledem, jaký účinek mají slova na přítele a dokládá opět po krátké pomlčce prozatím jen svoje vlastní smýšlení:

však já — bych živ
být nechtěl živou mocí — nežli žít
ve strachu před kým, jenž jest to — co já.

Opět se odmlčí Cassius, nechávaje Bruta, aby přemítal. Učiní několik kroků, nespouštěje s očí muže, na jehož smýšlení mu záleží a jejž přemluviti doufá. Brutus naslouchal bez pohnutí, ale s účastenstvím,

*) Na lepší objasnění methody naznačeny budou v následujícím, citovaném textu kratší deklamatorní přestávky pomlčkami, přestávky to, nakazované uměleckým záměrem a zkušeností, jež nikterak se *nekryjí* s běžnou slohovou interpunkcí.

Řeč Cassiova má jádro, je plna mužného sebevědomí a nevyznívá v nečest. I nakloňuje sluchu vždy víc a Cassius, který ty dojmy dobře pozoruje, spěchá, aby je udržel, s novým dokladem.

Jsem zrozen, jako César, v svobodě —
vy též — my *oba* byli živeni
tak dobře, a my oba — dovedem
tak dobře snášet zimy mráz, jak on.

„My oba“ a „jak on“ s větším důrazem. Už vpletl Cassius do záměru také Brutovu osobnost. Toť byla hlavní příčina, proč jej zde na ulici, uprostřed slavnostního ruchu zastavil, chce mu proniknouti na dno duše a ohlednuv se tam i osměliv a zjednav důvěru pro snahy své — předložiti návrh na potlačení tyranie, která už už spychlou zvedá hlavu. Má dosud obavu, aby Brutova *osobní* oddanost k Césarovi nebyla silnější a nezapudila v něm nevoli nad hříchem, kterého se César dopouští proti příkazům občanské svobody. Na tu tedy zamířil Cassius a za tím účelem, prve než pronese vlastní záměr, hledí odtrhnouti přátelskou mysl Brutovu od Césara, který je „jak on“, „jak oni oba“, ba horší ještě, menší, malichernější. Má k tomu doklady z vlastní zkušenosti, ze styků svých s Césarem, bývalých i nynějších. Jme se tedy stlumenějším hlasem, volnějším tempem, jak u vypravování bývá, líčiti takovou událost. V rozhořčení mu právě napadla.

Neb jednou, v ostrý den i bouřlivý, —
když v břehy zuřil Tiber zmútěný —
pravil mi César: Troufáš, Cassie, — teď
se vřítit se mnou v řeku hučivou
a tam až doplavati?“ —

a nyní hlasem, jímž prochvívá lehké pohrdání:

Na slovo to
jak oblečen jsem byl, jsem žblunknul v tok —

byla to od Césara vyzývavost, Cassius mu ji však ihned vrátil. Proto s lehkou ironií:

i dím, by činil též;

César se ovšem nesměl dáti zahanbiti:

i učinil.

Teď přijde, co Cassius chtěl dokázati. Že muž, který chce Římu vlásti, Brutovi i Cassiu, jim všem, že César, jenž touží po samovládě, není z lepšího kovu sdělán a nijak k tomu nadán od bohů, aby směl si osobovat vyšší práva. Pokračuje tedy povýšeným hlasem:

Proud hučel, — a my svazy silnými
jej mrskali a stranou mítali,
se vzpírajíce vzdornou útrobou.

Tu nastala krise; Cassius se u vypravování přiblížil ke špičce důkazu, proto mimoděk vítězoslavně:

Však než jsme doplout mohli záměru,
(rychle, silně) vykřikl César: „Pomoz, Cassie,
sic utonu!“ —

Tu jakoby si vypravovatel oddechl. Pomluvil soka dostatečně, jistě reputací Césarově u Bruta valně uškodil. Může tedy ostatek už dolíčiti s nádechem lehké ironie:

I jako Aeneáš, —
náš velký předek — z Trojských plamenův
na pleci své Anchisa vynesl
starého: — rovněž tak i z Tibru vln
já — ztýraného Césara.

Důvody a premissy důkazu jsou vyloženy. Následují konkluse tónem střízlivějším, ale důrazným.

A muž ten
stal se bohem teď, — a Cassius
jest bídný tvor, — a musí klonit tělo,
když César jen mu kývne nedbale.

Když jsme srdci nějak ulevili, bývá to z pravidla znát i na vnějším našem chování. Cassius je horkokrevný muž a také zjevně si ulevuje, čině mlčky nějaký krok v zad i v před, byť stále obrácený maje zrak na Bruta, poslouchajícího. Duch jeho popuzen a rozpálen řečí, ovšem stále pracuje a paměť mu donáší nový materiál ku zamýšleným vývodům. Nový doklad. Také ten nezamlčí Brutovi:

Když ve Španělích byl, — měl zimnici,
(trpce) a když ho zima vzala, poznal jsem,
kterak se chvěl: — (kousavým pathosem)
ba onen bůh se chvěl! —
Ochablé pysky jeho prchnuly
od praporu své barvy*), a to oko,
jehožto zamrknutím žasne svět,
své záře pozbylo; — i slyšel jsem
jej vzdychat; (s horlivým, udavačským chvatem)
ano jazyk, — Římanům,
jenž velel přislouchat a jeho řeči
psát v knihy své, „ach“ zvolal, „dej mi pít,
Titinie!“ — jak dívka stonavá. — —
(s emfasí) Ó bohové, jsem z toho udiven: —
muž této slabé podstaty — jakž mohl —
tak světu nádhernému nadskočit
a palmy dobyl sám . . . . .

---

*) Metafora poněkud násilná a nedramatická, jež by nejlépe propadla červené tužce dramaturgově a byla uspořena herci.

KVĚTY.

LISTY
PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

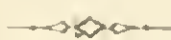
VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK VII.

KNIHA XV.

DRUHÉ POLOLETÍ.

„Květy“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt léta s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1885.

PAPÍR Z TOVÁRNÍHO SKLADU ALOISE WIESNERA V PRAZE.

OBSAH.

Strana

Toť jediný článek dialogu, nazírán co umělecky přednesitelný celek. Ovšem záleží na umění herce, aby činěné přestávky byly přirozeně prostředkované, aby vycházely z duševní i logické nutnosti líčeného temperamentu, aby provázeny byly případnou, illustrující hrou a nečinily dojem nezřízeně přetrhovaný. Malá ukázka, jaký je rozdíl mezi *studováním* a pouhým *memorováním* úloh, mezi uměleckým, prohloubeným přednesem a pouhou odříkavou byť krasozvučně hlaholivou deklamací.

Ovšem není podaný zde vzorek interpretace ani jediným ani samospasitelným. Jako všech ostatních, také podstata umění hereckého vězí *ve formě*, a bohatství forem je *nekonečné*. Herecká interpretace dovoluje nesčíslné variace. To však musí divadelnímu přednesu zůstati zákonem vždy, že je interpretace tím lepší, čím je zřetelnější, to jest čím jasněji a případněji illustruje děj, povahu a *souběžné s mluveným slovem hnutí duševní, pokud se na zevnějšek jeví, neb jeviti může.*

Rozhledy přírodovědecké.

Píše Bedřich Katzer.

(Dokončení.)

Jiný velmi pěkný doklad značného vlivu, který zevnější okolnosti na vývoj živočichů mají, poskytnul *James Davison* pokusy konanými na *mouše bzučivé* (Musca vomitoria), onom dotíravém hmyzu, který všude se tlačí, kde cítí hnijící maso. Vzal tři stejně veliké kousky jater krocana, do nichž moucha vajíčka nakladla, a uložil jeden kousek v obyčejné sklenici, druhý v modré sklenici, třetí kousek v dřevěné nádobě a postavil je na okno k jihu obrácené. Byla tedy jedna část vajíček vystavena plnému světlu slunečnímu, druhá jen modrým paprskům a třetí zůstala ve tmě. Záhy vylíhly se larvy ve všech třech nádobách a byly podle potřeby stejnoměrně nahnilým masem krmeny. Devět dní po početí pokusů vyňal *Davison* z každé nádoby největší larvy, změřil a zvážil je a shledal, že v čiré sklenici a v temné nádobě larvy byly dvakráte těžší i delší nežli v nádobě modré. V následujících dnech nastaly také rozdíly mezi larvami ostatními, jak vysvítá z následujícího: Ve všech třech nádobách líhly se larvy 8. a 9. srpna; avšak v jasné nádobě utvořily se ze strusek kukly mezi 29. srpnem a 5. zářím a dokonalý hmyz vyvinul se 21. září; v temné nádobě vznikly kukly 22. a 23. srpna a hmyz vyspěl 17. září; v modré sklenici larvy nepřetvořily se výše. Z toho jde, že na první vývoj larv z vajíček různé stupně světla nemají vlivu; přetvoření strusek v kukly nejrychleji děje se ve tmě, totiž za 14 dní, kdežto ve světle k téže proměně bylo třeba 1 až 2 týdnů více; konečná proměna ve hmyz děje se však zase rychleji ve světle nežli ve tmě. Jinými pokusy bylo shledáno, že mouchy ve tmě vyspělé jsou méně barevné a menší než hmyz na světle zrozený, a dále, že zvýšení teploty o 12° C. valně urychluje všechny pochody přetvořovací. Hezké experimenty tyto dají se velmi snadno opakovati a všelijak kombinovati. (Journal of Anat. and Physiol., Vol. XIX., pag. 150.)

Zajímavá otázka praktického nádechu jest ta, jestli *z vajec s porouchanou skořápkou se přece ptáci líhnou?* Hospodyně o slepičích vejcích otázku tu zodpovídávají rozhodně záporně a nepodkládají kvočně nikdy vajec puklých. Jádro otázky záleží v tom, že puklinou vzduch má k zárodečným blanám mnohem volnější a vydatnější přístup, nežli skrze skořápku celistvou, a jde o to, zdali tento nadbytek vzduchu zárodkům svědčí? *Leo Gerlach*, jenž před nějakým časem na slepičích vejcích dokázal, že umenšení přístupu vzduchu vývoji zárodků velmi škodí, podjal se vědeckého řešení i této otázky a sice následujícím spůsobem. Nejprve opiloval jisté partie skořápky, načež uložil vejce do pece k líhnutí. Konstatoval pak, že vývoj velmi se urychlil, jelikož zárodky už za 40 hodin dospěly k vyvinutosti, k jaké jinak dospívají až třetího nebo průběhem čtvrtého dne. Pak uloupnul celé kousky skořápky, ovšem opatrně, aby se blána vaječná neporušila a na místě od blány zárodkové vzdáleném, aby základ zárodku nevyschnul. I v tom případě vyvinuli se embryoni velmi rychle a zcela normalně. Ba i poblíž blány zárodkové mohl skořápku uloupnouti, dokonce i vaječnou blánu porušiti: zárodek vyspěl zcela pravidelně, jen když bílek nevytekl a vysušení obsahu sklíčkem, jímž zároveň celý pochod proměny sledovati se dal, bylo zamezeno. Ze všeho toho vyplývá nade všechnu pochybnost, že i z vajec puklých nebo vůbec na povrchu pošramocených ptáci líhnouti se *mohou*. U kuřátek jest snadno o tom se přesvědčiti. (Sitzb. d. physik.-medik. Soc. Erlangen, 1884, XVI. pag. 129.).

Hovoře o ptácích, chci hned připojiti zprávu o hezoučkém pozorování *Burtona*, které *Ch. Dixon* nedávno uveřejnil. Týká se *stavitelského umění ptáků.* Několik mladých pěnkavek (Fringilia coelebs) bylo přeneseno do Nového Zélandu, kde byvše puštěny dobře se dařily, až některé počaly stavěti hnízdo. Ale stavba dopadla náramně divně a nepomíná ani dost málo na sličnou úhlednost hnízd, jaké pěnkavy u nás si budují. Jest založena v úhlu vidličnaté větve a provedena z materialu velmi nehledaného. Hnízdo podobá se dlouhému vaku, na jehož hořejším konci jest vlastní jamka pro vajíčka. Jinak blíží se vzhledem ještě nejvíc hnízdům ptáků špačkovitých. *Dixon* vysvětluje si podivnou věc tu tak, že patrně pěnkavice na novém Zélandě pohřešovaly vzoru hnízda a jmenovitě snad starších ptáků, kteří v architektuře svého rodu by je byli vycvičili. Ve své nesnázi snad napodobily hnízdo nějakého ptáka novozélandského. Tolik zdá se býti jisto, že ptáci hnízd svých nestaví podle neuvědomělého pudu, nýbrž že napodobují vědomě hnízda, v nichž sami se zrodili a vyrostli. (Nature, XXXI., pag. 533.)

Přirozený přechod od ptáků k ssavcům tvoří *ssavci ptakořitní*, o kterých vhodnou náhodou také tu mohu novinku zaznamenati. Ssavci totiž celkem mají krev přibližně stejně teplou jako člověk, totiž asi 35° C., od kteréhož pravidla zmíněná nejnižší třída jich zdá se tvořiti silnou výminku. *N. de Miklouho-Maclay* podnikl totiž měření na australských ssavcích těch a nalezl, že teplota uvnitř těla ježury (Echidua hystrix) obnáší 28° C. a ptakopysk podivný (Ornithorhynchus paradoxus) že vykazuje dokonce jen temperaturu 25·2° C. Při obou měřeních byl teploměr 5 minut v řiti ponechán. (Proceed. of the Linn. Soc. of N. S. W., IX., pag. 1204.)

Od nejnižších ssavců učiňme skok k nejvyšším a to prozatím *k malým dětem*, při nichž také mám na mysli *kalorimetrické výsledky*, kterých dodělal se *A. Richet.* Sestrojil si zvláštní aparát, jímž jest umožněno udržeti delší dobu větší zvířata i lidi v mohutném zvonci, ve kterém všechno teplo, které ze sebe vysálají, se jímá a přesně měřeno býti může. Pokusy na králících konané poskytly ten výsledek, že každé kilo váhy za hodinu vydává průměrně 4500 kalorií tepla. Po té byly pokusy činěny na dětech mezi 2 a 4 roky, váhy 6—9 kilogramů, které nahé do zvonce byly uloženy a hodinu tam ponechány, načež při rozdílných zevnějších teplotách pozorované kalorie byly na kilo váhy a hodinu času přepočteny. Výsledek byl onomu u králíků téměř rovný. Produkce tepelná za hodinu, při zevnější teplotě 18° C. obnáší totiž průměrně také asi 4500 kalorií na kilogram váhy, kterážto hodnota má význam, protože jest vůbec první u člověka přesnou methodou ustanovená. Králíci vlastně měli vyzařovati mnohem více tepla nežli třikrát těžší děti; patrně u nich srsť volnému ucházení tepla brání. *Richet* svým strojem také dokázal, že při vyšší teplotě zevnější vyzařování tepla velice umenšuje se, tak sice, že na př. při 25° C. produkce tepelná u dětí byla už hnedle dvakrát menší nežli při 18° C. (Compt. rend., C., pag. 1602.)

Vyšetření jednotlivostí při běhu zvířat, letu ptákův a chůzi lidské, ustanovení dráh, které jisté body těla při tom vykonávají, atd., učiněno poslední doby předmětem zcela vážných a velmi obtížných, hlavně báječnými pokroky fotografie umožněných výzkumů, jak o tom svědčí mimo jiné referáty, které do svých minulých Rozhledů přírodovědeckých o věci té jsem pojal. Další zajímavou práci sem se odnášející podnikl *Demeny.* Týká se tak zvané *fáze dvojitého opírání*, totiž oné kratičké doby, kdy tělo lidské *při chůzi spočívá na obou nohou,* jelikož při kroku jedna noha od země ještě se nepozvedla, když druhá na zem doléhá. Šlo o to ustanoviti, jakým měnám fáze ta podléhá. I sestavil *Demeny* zvláštní stroj, při němž jen tehdy, když obě nohy zároveň spočívaly, dvě kovové desky se dotekly, čím uzavřen elektrický řetěz spojený s psacím strojem, jejž chodec v ruce nesl. Tu byly doby dvojitého opírání zcela spolehlivě zaznamenány. Tímto způsobem dalo se ustanoviti, že při jakékoli rychlosti chůze mezi 40 a 100 kroky v minutě při každém kroku opírání o obě nohy nastává, při čem trvání doby opěru při zrychlení chůze nepoměrně se ukracuje. Dále že při chůzi docela vůli chodce zůstavené fáze dvojitého opírání jsou mnohem delší nežli při asi stejně rychlé chůzi avšak určitým taktem. Po té byla chodci naložena břemena pozvolna až do 40 klgr., i zjištěno, že každým příbytkem nákladu doba současného opírání obou noh se prodloužila, až konečně rovnala se půli trvání jednoho výkroku. A konečně bylo ustanoveno, že zemdlení rovněž působuje prodloužení fáze dvojitého opírání, což ovšem pozná se snadno dle toho, že chůze stává se vlečivou; kdyby však o upřímnosti únavy někdy oprávněné pochyby měly nadejíti, nuže, ať postaví se příslušný chodec na *Demenyho* stroj a elektrický signal rozhodne věc zcela objektivně. (Compt. rend., C., pag. 1517.)

O dýchání lidském učinil řadu pozorování *A. Mosso.* Za normalních poměrů vdechuje člověk mnohem více vzduchu do sebe nežli

potřebuje, což autor významně označil jako *luxus v dýchání.* Bezprostředním následkem tohoto luxu jest, že množství vdechovaného vzduchu nikterak není měřítkem chemických potřeb ústrojence a dále má luxus ten tu výhodu, že při jistých ne tuze značných změnách tlaku vzdušného, tedy na př. při vystupování na mírně vysokou horu, člověk nepotřebuje dýchati ani hlouběji ani častěji než jindy. — Při dýchání pozorují se u člověka i u zvířat jisté *periody* po kratších nebo delších přestávkách se opakující, kdy pohyby vdechovací jsou buď mocnější nebo méně mocné. Tato období nejzřetelněji dají se stopovati na jednotnících do hlubokého spánku pohřížených a mohou býti křivkami znázorněny. Z řady takových křivek, jež *Mosso* při četných pozorováních na lidech spících, jmenovitě dětech a starcích, sestrojil, došel k poznání, že periodické dýchání jest docela normalný fysiologický zjev. Zakládá se jednou v urychlení dýchání, podruhé v úplném přerušení jeho. Tyto přestávky v dýchání zdají se býti úplně neodvislými od spotřeby kyslíkové, od oběhu krve i od psychických pochodů. Pokusy *Mossovými* bylo také zjištěno, že není pouze jediné centrum dýchací, protože rozdílné svaly při dýchání činné jsou od sebe docela nezávislé. Zajisté existují zvláštní středy nervové pro pohyby svalů ve tváři, v hrudi, bránice a břicha, které nejen co do intensity, nýbrž i co do času zcela nezávisle od sebe mohou býti činny. (Atti della r. Accad. dei Lincei. 4, Vol. I., pag. 45.)

Co činnosti nervů vůbec se dotýče, ujal se ve fysiologii na základě zkušenosti snad docela všeobecně náhled, že každý nerv jen zcela určitý pocit k ústřednímu organu čivovému přivádí. Názor ten však podnes nebyl ve shodě s pojmem smyslu citu. Okem jímáme jen dojmy zrakové, ale tak zvaným citem stačíme pojímati dojmy nejrůznější, jako jsou bolest, zima, teplo, tlak a p. Z toho vyplynul pro pokusnou fysiologii úkol buď dokázati, že existují skutečně pro rozdílné kvality citu zvláštní nervy, anebo výše zmíněný náhled zamítnouti. Řešením úkolu toho zabývali se nejnověji *Blix* a soudobně *Goldscheider* a v skutku poštěstilo se jim postihnouti v kůži konečné aparaty nervové, vnímající jen jisté pocity a těm zajisté odpovídají také zvláštní dráhy vodivé k soustavě ústřední. Na základě toho mohl *Goldscheider* vyloučiti z širokého smyslu citu dva smysly nové, *smysl tepla* a *smysl tlaku.* Pomocí zvláštního přístroje ustanovil totiž, že jen jistá tečkovitá místa kůže jsou schopna teploty pojímati a sice pociťují jisté body zimu, jiné body teplo. Při bližším ohledání shledává se, že tyto body urovnány jsou v jakési řetězy, které na srstnatých částech těla s nápadnou pravidelností vybíhají jako paprsky od kořenů vlasů na všechny strany. Celkem jsou takové paprsky chladu od paprsků tepla přesně odloučeny, někdy však vyskytují se i pohromadě. Body tepelné jsou stálé, neboť byvše na kůži vyznačeny, po jakékoli době na týchž místech dají se dokázati; nemají však ničeho činiti s tepelnou vodivostí pokožky, protože i po odstranění této na příslušných místech lze je poznati. Bodů tepelných není všude stejně mnoho; nejméně jest jich na těch místech kůže, které především hmatu slouží. Všude však převládají počtem body chladu nad body tepla. Také vyžadují rozdílné body velmi různě silného podráždění tepelného; oproti tomu však nepociťují ani doteku,

ani bolesti, o čem lze se přesvědčiti, když na správně vytknutém bodu tepelném jemná jehla svisně do kůže se zabodne. Tím jest dokázáno, že existují skutečně jisté nervy výlučně tepelné i jest oprávněno o smyslu tepla mluviti. — Totéž platí o tlaku. Při obdobném ohledání kůže jako v prvém případě shledávají se totiž také jisté body pro tlak obzvlášť citlivé. Citlivost ta nevztahuje se však pouze na tlak vůbec, tedy na silné podráždění, nýbrž jest to vnímavost zcela specifická, projevující se obzvlášť v jemňoučkém rozlišování stupňů tlaku. Typus uspořádání a topografické rozšíření bodů tlaku jest zcela obdobné jako u bodů tepelných, jen že povšechně jsou k sobě přiřaděny mnohem hustěji. Tím zdá se býti poznovu potvrzeno *Helmholtzovo* učení, že každý čiv jest schopen toliko zcela určitého podráždění a tedy také jen pojímání určitého pocitu. (Verh. d. physiol. Gesellsch. zu Berlin, 1885, pag. 21.)

Přezajímavé pojednání jakožto exaktní podklad ku posouzení *statistiky výživy rozličných tříd lidí* uveřejnil *Max Rubner*. Z moderního názoru o jednotnosti sil tolik asi bude každému běžno, že práce, kterou jistý člověk vykonávati může, stojí v přímém poměru s množstvím a jakostí potravy, jíž se živí. Každý beze všeho uzná správnost a případnost přirovnání lidského těla ke stroji, ve kterém slušným spálením pokrmů vyvoditi se musí jisté množství tepla, aby na určitou práci přetvořiti se mohlo. Pořádně najedený člověk také jest schopen pořádnou práci vykonati. I jest nejen zajímavo, nýbrž i důležito určiti, jaké teplo strávením jistých potravin se vyvozuje a na vykonání jaké práce by postačilo. Ale nemnoho dosud v té příčině bylo vykonáno. Jádro *Rubnerových* výsledků jest následující. Při výživě súčastněny jsou v podstatě tři skupiny potravin, totiž bílkovina, mastnoty a uhlovodíky jako jsou cukr, škrob a j., o nichž autor na základě nejspolehlivějších dát vypočítal, jak mnoho přispívají ku produkci tepla, jinak řečeno, jakou hodnotu síly mají v procentech u pěti rozličných tříd lidí. První třídu zastupuje mladý lékař a — domovník; oba mají stejnou práci, nejspíše žádný nedělá nic. U nich vydává bílkovina 19·2%, mastnoty 29·8% a úhlovodíky 51% všech kalorií. Druhá třída sestává z veřejného posluhy, truhláře a několika prostředních pracovníků. Při tepelné produkci jsou u ní zastoupeny: bílkovina 16·7%, mastnoty 16·3% a úhlovodíky 66·9%. Třetí třídu tvoří lidé namáhavě pracující: tu jsou obdobná čísla pro: bílkovinu 18·8%, mastnoty 17·9% a uhlovodíky 63·3%. Čtvrtá třída zahrnuje horníky, cihláře a čeledíny, a výsledek jest: bílkovina 13·4%, mastnoty 21·2% a uhlovodíky 65·3%. Konečně pátá třída utvořena jest drvoštěpy, u nichž při produkci tepla súčastněna jest bílkovina 8·3%, mastnoty 38·7% a uhlovodíky 52·8%. Z přehledu toho jest vidno, že všech pět zaměstnáním tak různých tříd lidí více než polovinu (přes 50%) svých sil čerpá z uhlovodíků, k nimž u první a jmenovitě poslední skupiny druží se vydatně mastnoty. Bílek přispívá k síle drvoštěpů nápadně málo. — Zajímavo jest také, jaké účastenství ve vytvoření tepla mají udané živiny v rozdílném věku lidském. Jsouť při produkci tepelné súčastněny: u kojenců bílek 18·7%, mastnoty 52·9%, uhlohydraty 28·4%; u dítek bílek 16·6% mastnoty 31·7% a uhlovodíky 51·6%; u dospělých bílek 16·7%, mastnoty 16·3%,

uhlohydraty 66·9%; a u starců bílek 17·4%, mastnoty 21·8% a uhlovodíky 60·7%. Tvoří tedy uhlovodíky při dětech, dospělých lidech a starcích hlavní pramen síly; kojenci čerpají nejvíce síly z mastnot; bílkovin spaluje se v každém věku skoro stejně mnoho. (Zeitsch. f. Biologie, XXI., pag. 337.)

A na konec, když už o topení lidského těla hovořím, chci připojiti ještě povšimnutí hodnou zprávu *o poměrné zažívatelnosti rozličných druhů masa,* jmenovitě rybího. Hodnota pokrmu nesmí se totiž posuzovati výhradně dle množství živných látek, které v sobě tají, nýbrž vynikající měrou také podle toho, jak snadno se ztráví. Jinak bychom s prospěchem mohli lžicí živného extraktu nahraditi celé povedené menu. — Zažívatelnost potravin možno ustanoviti kolikerými methodami; ku přirovnávacím pokusům hodí se však nejlépe spůsob pomocí umělé šťávy žaludeční, protože tu lze pracovati s libovolným množstvím látek za zcela vhodných okolností. Toho použili také *R. H. Chittenden* a *Geo Cummins*, zkoumajíce relativní zažívatelnost masa rybího, jehož zcela čistého vždy porce po 20 gramech dali na 22 hodin do umělé šťávy žaludeční, z čistého pepsinu se zředěnou kyselinou solnou uchystané a 38—40° C teplé, načež ji zcedili a ve filtrátu množství rozpuštěné ustanovili. Průměrně bylo z těch 20 gramů rozpuštěno 4·046 gramů u hovězího masa, které jest nejsnáze ztravitelné. Volíme-li tedy hodnotu tu za jednotku, tak že rozpuštěné množství položíme za rovno 100, obdržíme pro některé vybrané druhy masa následující čísla, vyznačující zažívatelnost u poměru k vařenému hovězímu masu: Maso telecí 94·89; maso skopové 92·15; jehněčí 87·93; světlé maso kuřete 86·72, temné maso kuřete 84·42. U ryb: losos 92·29; makrela 86·24; platejs 85·32; štika 82·99; slaneček 82·34; treska 82·30; okoun mořský 80·99; pstruh 78·45; okoun 72·94; ouhoř 71·82. U raků: mladý homar (mořský rak) 87·81; veliká samice homara 79·06; samec veliký 69·13; rak obyčejný 67·13. Žabí stehýnka vykazují číslo 80·4. Z udaných čísel plyne, že co do ztravitelnosti hovězímu masu nejvíce blíží se teletina, skopovina a z ryb nejvíc losos. Špatněji zažívatelné jest maso pstruha a úhoře; nejméně však v žaludku vydají raci. Z pokusů také vyplynulo, že maso mladých zvířat jest méně snadno ztravitelné než maso zvířat starších téhož druhu. Co pak hovězího masa se dotýče, jest syrové mnohem snadněji ještě zažívatelné nežli uvařené. Poměr jest tu 142·38 ke 100. — Takhle napomáhá věda vybírati mlsným ústům pokrmy, které jazyku lahodí a žaludek netísní. Budiž za to velebena!

